

שבוע פרשת ואתחנן - שבת נחמו

(11 - 17 August 19)

י' - ט"ז מנחם-אב תשנ"ט

ספרי' - אוצר החסידים - לויבאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מלויבאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנחם החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

**מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחֲזוֹת בִּי נִשְׁמָתִי
בְּחַמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתְךָ.**

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזרוז בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה:**

**וְהַעֲרַב נָא יי אֱלֹהֵינוּ אֶת־דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי
כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיָ אֲנַחְנוּ וְצִאֲצֵאֵינוּ,
וְצִאֲצֵאֵי כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כְּלָנוּ יוֹדְעֵי שְׁמוֹךְ וְלוֹמְדֵי
תוֹרָתְךָ לְשִׁמּוֹה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַמְּלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:**

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל
הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נוֹתֵן
הַתּוֹרָה:**

**וַיִּדְבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו
לֵאמֹר כֹּה תִּבְרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר לָהֶם:**

**יִבְרַךְ יְהוָה וַיְשַׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחֲנֹךְ: יֵשֶׁא
יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׂם לָךְ שָׁלוֹם:**

ושָׁמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֲנִי אֲבָרְכֶם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטור, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:**

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין שלייד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:**

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכּוֹתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

**וְאַהֲבַת אֵת יי אֱלֹהֶיךָ, כָּכָל לְבָבְךָ וּכָכָל נַפְשְׁךָ וּכָכָל
מַאֲדֶךָ. וְהָיוּ דְּכָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אֲנִי מְצִוֶּה
הַיּוֹם, עַל לְבָבְךָ. וְשִׁנְתָּם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ,
וְהָיוּ לְטַטְפַּת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ.
וְהָיָה אִם שָׁמַעְתָּ תִּשְׁמְעוּ אֶל מְצוֹתַי, אֲשֶׁר אֲנִי מְצִוֶּה
אִתְּכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֵת יי אֱלֹהֵיכֶם וּלְעַבְדּוֹ, כָּכָל
לְבַבְכֶם וּכָכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֶּר אֲרֻצְכֶם בַּעֲתוֹ יוֹרֵה
וּמִלְקוֹשׁ, וְאִסַּפְתִּי דָגְנְךָ וְתִירְשְׁךָ וַיְצַהֲרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשֹׁרְךָ
לְבִהְמֶתְךָ, וְאִכְלָתָ וּשְׂבַעְתָּ. הִשְׁמָרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם,
וְסָרְתֶם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה
אָף יי בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֶּר וְהָאֲדָמָה לֹא
תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאִבְדְּתֶם מִחֲרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר יי
נָתַן לָכֶם. וְשָׁמַתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם,
וְקִשְׁרָתֶם אֹתָם לְאוֹת עַל יָדְכֶם וְהָיוּ לְטַטְפַּת בֵּין עֵינֵיכֶם.
וְלִמְדֶתֶם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ
וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
נִשְׁבַּע יי לְאַבְרָהָם לֵאמֹר לָהֶם, בְּיָמֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.**

**וַיֹּאמֶר יי אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל כְּנָפֵי בְּגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם,
וְנָתַנוּ עַל צִיצִית הַכִּנָּף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית,
וְרָאִיתֶם אוֹתוֹ, וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעִשִּׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא
תִתּוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זָנִים
אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתַי, וְהִייתֶם
קִדְּשִׁים לְאֱלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם,
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהוֹיֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יי
אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵת.**

נכון לומר קודם התפילה:

**הָרִינִי מִקְבֵּל עָלִי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבַת לְרַעְדָּה כְּמוֹךָ
מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק
לימי החודש.**

**יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבִנָּה בֵּית
הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ.
אֶךְ צְדִיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ יִשְׁכּוּ יִשְׁרִים אֶת פָּנֶיךָ.**

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חוקש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לכד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שיקבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשית־תוכות "לח") בצירוף שם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחרדו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קִיָּת.

בו יסופר גודל הבטחון שהיה לדוד והרבה תהלות להש"י שקיים לנו מה שהבטיח אותנו:

רֹמְמָה יִמִּין יְהוָה עָשָׂה חֵיל: ז לא־אֲמוֹת
בִּי־אֲחִיהָ וְאֶסְפֹּר מַעֲשֵׂי יְהוָה: יח יִסֹּר יִסְרְנִי יְהוָה
וְלִפְנוֹת לֹא נִתְּנִי: יט פִּתְחוּ־לִי שַׁעֲרֵי־צֶדֶק אֲבֹא־
בָּם אֹדֶה יְהוָה: כ זֶה־הַשַּׁעַר לַיהוָה צְדִיקִים יָבֹאוּ
בּוֹ: כא אֹדֶד בִּי עֲנִיתִנִּי וְתִהְיֶה לִי לִישׁוּעָה:
כב אֲבֹן מַאֲסוֹ הַבּוֹנִים הָיְתָה לְרֹאשׁ פִּנָּה:
כג מֵאֵת יְהוָה הָיְתָה זֹאת הִיא נִפְלְאוֹת בְּעֵינֵינוּ:
כד זֶה־הַיּוֹם עָשָׂה יְהוָה נִגְלָה וְנִשְׁמַחָה בּוֹ:
כה אֲנִי יְהוָה הוֹשִׁיעָה נָא אֲנִי יְהוָה הַצִּלִּיתָה
נָא: כו בָּרוּךְ הֵבֵא בְּשֵׁם יְהוָה בְּרִכּוֹנְכֶם מִבֵּית
יְהוָה: כז אֵל יְהוָה וַיֹּאֲרֶה לָנוּ אֶסְרוּ־חַג בַּעֲבֹתֵינוּ
עַד־קִרְנוֹת הַמּוֹבָח: כח אֵלֵינוּ אֲתָה וְאֹדֶד אֱלֹהֵינוּ
אֲרוֹמְמֶנּוּ: כט הוֹדוּ לַיהוָה בִּי־טוֹב בִּי לְעוֹלָם
חֲסִדּוֹ:

א הוֹדוּ לַיהוָה בִּי־טוֹב בִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ:
ב וְאִמְרוּ־נָא יִשְׂרָאֵל בִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ: ג וְאִמְרוּ־נָא
בֵּית־אֱהֲרֹן בִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ: ד וְאִמְרוּ־נָא יִרְאִי
יְהוָה בִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ: ה מִן־הַמִּצַּר קָרָאתִי יְהוָה
עָנֵנִי בְּמִרְחַב יְהוָה: ו יְהוָה לִי לֹא אִירָא מִה־יַּעֲשֶׂה
לִי אָדָם: ז יְהוָה לִי בַּעֲזָרִי וְאֲנִי אֶרְאֶה בְּשֵׁנָאִי:
ח טוֹב לַחֲסוֹת בִּיהוָה מִבְּטַח בְּאָדָם: ט טוֹב
לַחֲסוֹת בִּיהוָה מִבְּטַח בַּגִּידִים: י פִּלְגִּים
סִבְבוּנִי בְּשֵׁם יְהוָה בִּי אֲמִילֵם: יא סִבְבוּנִי גַם־
סִבְבוּנִי בְּשֵׁם יְהוָה בִּי אֲמִילֵם: יב סִבְבוּנִי כְּדַבְּרִים
דַּעֲכוּ כְּאֵשׁ קוֹצִים בְּשֵׁם יְהוָה בִּי אֲמִילֵם: יג דַּחַח
דַּחִיתִנִּי לִנְפֹל וַיהוָה עֲזָרְנִי: יד עָזִי וְזִמְרַת יְהוָה
וַיהִי־לִי לִישׁוּעָה: טו קוֹל רִנָּה וַיִּשְׁוַעַה בְּאֶהְלִי
צְדִיקִים יִמִּין יְהוָה עָשָׂה חֵיל: טז יִמִּין יְהוָה

קִיָּת

זה המזמור נכבד מאד וחברו דוד על שמונה א"ב וכל אות ח' פסוקים ובכל פסוק יש בו דרך או תורה עדות פקודים מצוה אמירה דבור משפט צדק חקים, כל המזמור הוא מוסר ובקשות גדולות שמן הראוי כל אדם לאמרו בכל יום והוא הכנה גדולה לעבודת הקדוש ברוך הוא (פרי"ץ ב"ן דמ"ה סימן שבהם מלת עדותך בוי"ו חולם):

צִוִּיתָה פִּקְדֵיךָ לְשֹׁמֵר מֵאֵד: ה אֲחֵלִי יִכְנֹו דְרָכִי
לְשֹׁמֵר חֻקֶּיךָ: ו אוֹ לֹא־אֲבוֹשׁ בְּהִבְטִי אֶל־כָּל־
מִצְוֹתֶיךָ: ז אֹדֶד בִּישָׁר לִבִּי בְּלִמְדֵי מִשְׁפָּטִי

א אֲשֶׁרִי תִמְיַמִּידְרֶךָ הַהֲלָכִים בַּתּוֹרָה
יְהוָה: ב אֲשֶׁרִי נִצְרִי עֲדָתִיו בְּכָל־לֵב יִדְרָשׁוּהוּ:
ג אֶף לֹא־פָעֲלוּ עוֹלָה בְּדַרְכֵיו הַלְכוּ: ד אֲתָה

המשך מזמור קיט נדפס בעמוד 10

"מנהג ישראל לקדש את הלבנה דווקא במוצאי תשעה באב"

(השנה, תשע"ט, ביום ראשון בערב, י' מנחם־אב)

סוף זמן קידוש לבנה: יום רביעי בערב, י"ג מנחם־אב

(ממכתב מוצאי ת"ב ה'תשד"מ שנדפס להלן בעמוד רנה)

אגרות קודש

ב"ה, כ"ב מני"א, תשכ"ב

ברוקלין.

הווי"ח אי"א נוי"נ וכו' מו"ה שלמה אליעזר שי

שלום וברכה!

... לכתבו במרז"ל מפני מה כו' לכוון בשם - (לכאורה מקומו שוח"ט סו"ס צא - ודלא כגירסתנו.

רצ"ע) - ע"י הפ"י בשער הק"ש ד"ה איתא בספרי (בסידור אדה"ז) וכן בשרש מצות התפלה - לאדמו"ר

הצ"צ - פ"ז.

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין	ב) מדרש רבה למגילת איכה	ר
ב) מזמורי תהלים קיח, קיט	ג) סוגיית 'בר קמצא' ללימוד בתשעה באב	ריד
ג) מאמר ד"ה ואתחנן על הוי' שבת פרשת ואתחנן, שבת נחמו, ט"ז מנחם-אב, ה'תשכ"ה	ה) מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:	
ד) שיחת שבת פרשת ואתחנן, שבת נחמו ט"ז מנחם-אב ה'תשכ"ה	יב) שיחת שבת פרשת ואתחנן, שבת נחמו ט"ז מנחם-אב ה'תשכ"ה	יב
ה) משיחות שבת פרשת ואתחנן, י"ג מנחם-אב ה'תש"נ	יז) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים אדמו"ר הזקן	רכב
ו) לקוטי-שיחות פרשת ואתחנן כרך יט	כד) שולחן ערוך הלכות קריאת שמע לפי לוח רב יומי אדמו"ר הזקן	רכג
ז) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ק הר"ח המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל	כה) לקוטי תורה וידעת היום [א] אדמו"ר הזקן	רכו
ח) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת ואתחנן	כו) שערי תשובה אדמו"ר האמצעי	רמג
ט) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת ואתחנן	כז) מאמרי הצ"צ – דרך מצותיך אדמו"ר ה"צמח צדק"	רמד
י) שיעורי תהלים לשבוע פרשת ואתחנן	כח) תורת שמואל תרל"ב אדמו"ר מוהר"ש	רמד
יא) שיעורים בספר התניא (מוגה) לשבוע פרשת ואתחנן	כט) קונטרס עץ החיים אדמו"ר מוהר"ש"ב	רמה
יב) לוח "היום יום" לשבוע פרשת ואתחנן	ל) ספר המאמרים – קונטרסים אדמו"ר מוהרי"צ	רמז
יג) הלכה יומית לעיון ברמב"ם	לא) ספר השיחות ה'תש"ב-תש"ג בלה"ק אדמו"ר מוהרי"צ	רנא
שיעורי רמב"ם		
יד) – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת ואתחנן	לב) אגרות קודש אדמו"ר מוהרי"צ	רנד
טו) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת ואתחנן	לג) רמב"ם – הלכות בית הבחירה	רנו
טז) – ספר המצוות לשבוע פרשת ואתחנן	לד) חומש לקריאה בציבור	רנח
יז) נביאים וכתובים ירמיה פרק יח-יט, קהלת פרק ז	לה) קריאה התורה למנחת שבת-קודש	רסז
יח) משניות – מסכת עבודה זרה/אבות ביאור קהתי	לו) ביאורים לפרקי אבות פרק ג	רסט
יט) עין יעקב מסכת מגילה	לז) לוח זמנים לשבוע פרשת ואתחנן	ער
כ) מסכת תמורה עם ביאורים מדף כג עד דף כט	לח) סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש	רעא

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

כו', מי שאין לו בְּיָדִי מעלות וזכויות, "וְחַנְתִּי" בְּמַתַּנְת חָנָם
אֲנִי עוֹשֶׂה עִמּוֹ וְכוּ' ולכן ביקש משה שגם התפילה שלו תתמלא כמתנת
חִנּוּם.

וְהַעֲנִין הפנימי בְּזֶה⁵ על-פי חסידות, שְׁלֹפִי ה' מְדַרְשׁ רַבָּה',
"וְאַתְחַנֵּן" הוא אֶחָד מֵעֲשָׂרָה
לְשׁוֹנוֹת שִׁנְקֵרָאֵת בהם תְּפִלָּה,
שְׁכָלְלוּתָהּ התוכן והמשמעות
הכללית של ענין התפילה (כְּפִי
שְׁצָרִיכָה לְהִיּוֹת התפילה
מְלַכְתְּחִילָה על-פי "תּוֹרַת
אַמֶּת") הוא בְּאוֹפֶן הַקָּשׁוּר
עִם עֲבוֹדַת הָאָדָם וְזִכְוִיּוּתוֹ
כו', ולעבודה הרוחנית של האדם בעת
התפילה וכן למידת הזכויות הרוחניות
שלו יש משמעות לעניין שתפילתו
תתקבל ובקשתו תיענה [וְלִהְיֶיעַר
גַּם מִהַפְּרִיז ש"תְּפִלָּה" בה
האדם מתקרב אל הקדוש-ברוך-הוא
ומתחבר עם האלוקות היא מְלִשׁוֹן
הַתּוֹפֵל וּמַחְבֵּר⁶ כלשון המושג
"התופל כלי חרס", היינו שמייצר את
הכלים על ידי חיבור והדבקות העפר
במים ובאש, כִּי צָרִיף לְהִיּוֹת
חֲבוּר וְשִׁיכּוּת בין האדם המתפלל
לְזֶה שֶׁמִּתְפַּלֵּל אֵלָיו, הוא
הקדוש-ברוך-הוא, על-יְדִי-זֶה
שֶׁהוּא הקדוש-ברוך-הוא אוֹמֵן
שֶׁעֲשָׂאָהוּ⁷ הבורא שיצר ועשה
אוֹתוֹ, וְיֵשׁ לוֹ זְכוּיּוֹת ולעניין
החיבור של האדם לאלוקות בתפילה
אכן יש חשיבות לזכויות שלו שהודות
לכן החיבור הוא נעלה יותר ופועל את
פעולתו [וְכוּ'], שְׁלֹכֵן בגלל
הזכויות שלו רְאוּי הוא
שֶׁתִּתְמַלֵּא בְּקִשְׁתּוֹ, אֲלֵא שֶׁאֵין
לְתַבּוֹעַ מִהַקֵּב⁸ ה' שימלא את
הבקשה שבתפילה וְלְתַלּוֹת אֵת

נאמר בתחילת פרשת השבוע, משה רבינו אומר לבני ישראל:
וְאַתְחַנֵּן התחננתי אֶל הוֹי' וְגו'¹ ובקשתי מהקדוש-ברוך-הוא להיכנס
לארץ ישראל, וְאֵיתָא מובא ב'סִפְרִי² מדרש הלכתי על החומשים
במדבר ודברים שְׁנֵי פְרָנְסִים מנהיגים, רועים טובים עֲמָדוֹ לָהֶם
לְיִשְׂרָאֵל, מִשֶּׁה וְדוֹד מְלָךְ
יִשְׂרָאֵל, וְהִיוּ יְכוּלִים לְתַלּוֹת
את הבקשות שלהם מהקדוש-ברוך-
הוא כו' בְּמַעֲשֵׂיהֶם הַטּוֹבִים
9 ולבקש את מיליו בקשותיהם בזכות
מעשיהם, וְלֹא בְּקִשׁוֹ מִן הַמָּקוֹם
שִׁיתֵּן לָהֶם אֲלֵא בתור מתנת
חָנָם כו' ולא בגלל הזכויות שלהם.
13 ומכאן לומדים חכמינו ז"ל ב'סִפְרִי
14 וְמָה אֵלּוֹ כו' משה רבנו ודוד
15 המלך שהיו להם מעלות וזכויות רבות
16 מכל-מקום ביקשו לקבל מהקדוש-
17 ברוך-הוא מתנת חִנּוּם, מִי שֶׁאֵינוֹ
18 בכל המעלות והזכויות הללו אלא הוא
19 אדם פשוט כו' על-אֶחָת-כִּמְהָ-
20 וְכִמְהָ כל-שכן וקל-וְחוּמֵר שֶׁלֹא
21 בְּקִשׁ מִלְּפָנֵי הַמָּקוֹם שִׁיתֵּן לוֹ
22 בגלל זכויות אֲלֵא חָנָם.
23 דְּבָר אַחֵר דרשה נוספת דורשים
24 חכמינו ז"ל ב'סִפְרִי על פסוק זה:
25 וְאַתְחַנֵּן אֶל הוֹי', עֲשֶׂה
26 לְשׁוֹנוֹת נְקִרָאֵת תְּפִלָּה כו'.
27 וְעַל-דִּרְזָה אֵיתָא מובא גם
28 ב'מְדַרְשׁ רַבָּה³, עֲשֶׂה
29 לְשׁוֹנוֹת נְקִרָאֵת תְּפִלָּה, וְאֵלּוֹ
30 הֵן כו' והמדרש מפרט את עשר
31 הלשונות שבהן נקראת התפילה,
32 וּמִכּוּלָּן לֹא נִתְפַּלֵּל מִשֶּׁה כֵּאֵן
33 כאשר ביקש מהקדוש-ברוך-הוא
34 להיכנס לארץ אֲלֵא בְּלִשׁוֹן
35 תַּחֲנוּנִים כו', מִכָּאֵן אֵתָה
36 לְמַד שֶׁאֵין לְבָרִיָּה כְּלוּם כל
37 עָרַךְ וְחִשְׁבוּת אֲצֵל לִגְבִי בּוֹרְאוֹ,
38 שֶׁהָרִי מִשֶּׁה כו' עם כל מעלותיו
39 הגדולות לֹא בָּא אֲלֵא בְּלִשׁוֹן
40 תַּחֲנוּנִים. (וּמִמְשִׁיף שֶׁם
41 במדרש) לְמָה לֹא בָּא מִשֶּׁה
42 אֲלֵא בְּלִשׁוֹן תַּחֲנוּנִים כו' ולא
43 ביקש שהקדוש-ברוך-הוא ימלא את
44 בקשתו בגלל זכות מסוימת, הסיבה
45 לכך היא כִּי כֵּן אָמַר הַקֵּב⁸ ה'
46 לְמִשֶּׁה: וְחַנְתִּי⁴ אֵת אֲשֶׁר אֶחָן

בס"ד. שבת פרשת ואתחנן, שבת נחמו, ט"ז מנחם-אב, ה'תשכ"ה

(הנחה בלתי מוגה)

וְאַתְחַנֵּן אֶל הוֹי' וְגו'¹, וְאֵיתָא ב'סִפְרִי² שְׁנֵי
פְרָנְסִים טוֹבִים עֲמָדוֹ לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל,
מִשֶּׁה וְדוֹד מְלָךְ יִשְׂרָאֵל, וְהִיוּ יְכוּלִים לְתַלּוֹת כו'
4 בְּמַעֲשֵׂיהֶם הַטּוֹבִים, וְלֹא בְּקִשְׁוֹ מִן הַמָּקוֹם שִׁיתֵּן
5 לָהֶם אֲלֵא חָנָם כו'. וְמָה אֵלּוֹ כו', מִי שֶׁאֵינוֹ כו'
6 על-אֶחָת-כִּמְהָ-וְכִמְהָ שֶׁלֹא יְבַקֵּשׁ מִלְּפָנֵי הַמָּקוֹם
7 שִׁיתֵּן לוֹ אֲלֵא חָנָם. דְּבָר אַחֵר: וְאַתְחַנֵּן אֶל הוֹי',
8 עֲשֶׂה לְשׁוֹנוֹת נְקִרָאֵת תְּפִלָּה כו'. וְעַל-דִּרְזָה
9 אֵיתָא ב'מְדַרְשׁ רַבָּה³, עֲשֶׂה לְשׁוֹנוֹת נְקִרָאֵת
10 תְּפִלָּה, וְאֵלּוֹ הֵן כו', וּמִכּוּלָּן לֹא נִתְפַּלֵּל מִשֶּׁה
11 אֲלֵא בְּלִשׁוֹן תַּחֲנוּנִים כו', מִכָּאֵן אֵתָה לְמַד שֶׁאֵין
12 לְבָרִיָּה כְּלוּם אֲצֵל בּוֹרְאוֹ, שֶׁהָרִי מִשֶּׁה כו' לֹא
13 בָּא אֲלֵא בְּלִשׁוֹן תַּחֲנוּנִים. (וּמִמְשִׁיף שֶׁם) לְמָה
14 לֹא בָּא מִשֶּׁה אֲלֵא בְּלִשׁוֹן תַּחֲנוּנִים כו', כֵּן אָמַר
15 הַקֵּב⁸ ה' לְמִשֶּׁה: וְחַנְתִּי⁴ אֵת אֲשֶׁר אֶחָן כו', מִי
16 שֶׁאֵין לוֹ בְּיָדִי, "וְחַנְתִּי" בְּמַתַּנְת חָנָם אֲנִי עוֹשֶׂה
עִמּוֹ וְכוּ'.

וְהַעֲנִין בְּזֶה⁵, שְׁלֹפִי ה' מְדַרְשׁ רַבָּה', "וְאַתְחַנֵּן"
הוא אֶחָד מֵעֲשָׂרָה לְשׁוֹנוֹת שִׁנְקֵרָאֵת
20 תְּפִלָּה, שְׁכָלְלוּתָהּ (כְּפִי שְׁצָרִיכָה לְהִיּוֹת
21 מְלַכְתְּחִילָה על-פי "תּוֹרַת אַמֶּת") הוא בְּאוֹפֶן
22 הַקָּשׁוּר עִם עֲבוֹדַת הָאָדָם וְזִכְוִיּוּתוֹ כו' [וְלִהְיֶיעַר
23 גַּם מִהַפְּרִיז ש"תְּפִלָּה" מְלִשׁוֹן הַתּוֹפֵל וּמַחְבֵּר⁶, כִּי צָרִיף לְהִיּוֹת חֲבוּר וְשִׁיכּוּת
24 לְזֶה שֶׁמִּתְפַּלֵּל אֵלָיו, על-יְדִי-זֶה שֶׁהוּא אוֹמֵן שֶׁעֲשָׂאָהוּ⁷, וְיֵשׁ לוֹ זְכוּיּוֹת וְכוּ'],
25 שְׁלֹכֵן רְאוּי הוא שֶׁתִּתְמַלֵּא בְּקִשְׁתּוֹ, אֲלֵא שֶׁאֵין לְתַבּוֹעַ מִהַקֵּב⁸ ה' וְלְתַלּוֹת אֵת

(1) ריש פרשתנו. (2) וראה גם פירוש רש"י שם - נתבאר בארוכה בהתוועדות. (3) דב"ר פ"ב, א. (4) תשא לג, יט. (5) בהבא לקמן - ראה לקו"ש חכ"ד ע' 28 ואילך (גם ממאמר זה). (6) תו"א תרומה עט, סע"ד. סה"מ תש"ט ע' 79 ובהערת כ"ק אדמו"ר שליט"א שם. (7) תענית כ, ריש ע"ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 התפלה בזכות עצמו⁸, שהרי ידוע שאפילו מה שהקב"ה
 - 2 נותן בתורת שָׂכָר על מעשיו הטובים של האדם, אין זה באופן
 - 3 שהוא הקדוש-ברוך-הוא מחויב ליתן, וכמו שכתוב⁹ ולך ה'
 - 4 חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו, שגם התשלום
 - 5 "כמעשהו" שבא בתור תשלום
 - 6 שכר על מעשיו הטובים של האדם
 - 7 הוא חסד של הקב"ה¹⁰ ולא
 - 8 דבר שהקדוש-ברוך-הוא מחויב בו,
 - 9 כביכול, מצד הדין [והיגיון, וטעם
 - 10 הרבר, מדוע באמת כל השפעה
 - 11 מלמעלה נחשבת חסד מצד הקדוש-
 - 12 ברוך-הוא לאדם, לפי שכללות
 - 13 הענין האמור בוודי דאחצרותא-
 - 14 דלתמא אתערותא-דלעילא
 - 15 התעוררות מלמטה, מצד האדם,
 - 16 להתקרב לאלוקות, פועלת תהיה
 - 17 התעוררות מלמעלה, מצד הקדוש-
 - 18 ברוך-הוא להתקרב אל האדם
 - 19 ולהשפיע לו, וכיוון שדבר זה הוא כלל
 - 20 וסדר קבוע, לכאורה מעשי האדם
 - 21 למטה מחייבים תשלום שכר מלמעלה,
 - 22 אבל לאמתו של דבר הכלל והסדר הזה
 - 23 הוא רק מפני שפך עֲלָה
 - 24 ברצונו יתברך¹¹ ולא מפני הכרח
 - 25 כלשהו, דבר שלא שייך כלל לגבי
 - 26 הקדוש-ברוך-הוא, ואף שלאחרי
 - 27 שעלה ברצונו יתברך
 - 28 שהעבודה של האדם למטה
 - 29 תעורר ותמשיך התגלות והשפעה
 - 30 מלמעלה (מפני רצונו יתברך)
 - 31 נעשה כן באמת¹² ראיתורא
 - 32 דלתמא' אכן ממשיכה ומעוררת
 - 33 אתערותא דלעילא, מפל-מקום
 - 34 זה גופא זה עצמו שכך הוא הדבר
 - 35 באמת הוא רק מפני חסדו
 - 36 יתברך ולא בגלל ההכרח, כאמור],
 - 37 ולכן (שיך ו) צריך אפילו אם יש
 - 38 לאדם זכויות רבות כמו שמצינו במשה רבינו להתפלל להקב"ה ולא
 - 39 לחשוב שהשפע מגיע לו בגלל הזכויות שלו ומעשיו הטובים, ועד לתפלה
 - 40 בלשון תחנונים, כמו שמבקשים 'מתנת חנם' בקשה לקבל
 - 41 חנים, מצד חסדו של הנותן ולא בגלל מעשה או זכות של המקבל כלל (אף
- שבאמת אין זו 'מתנת חנם', כיון שהאדם ראוי לכך מצד עבודתו וזכויותיו, אבל הבקשה והתפילה היא שיקבל מתנת חנים) עד כאן הוא התוכן הכללי של התפילה כפי שעולה מדברי ה'מדרש רבה'.
- ואלו לפי ה'ספרי', "ואתחנן" (שהיא הפקשה שהקב"ה יתן חנם) אינו בכלל עשרה לשונות שנקראת תפלה (שקשורה עם עבודה וזכויות כו'), אלא מדובר בתחינה ופקשה שאינה מוגדרת כתפילה שבה אכן יש חשיבות לזכויות של המתפלל אלא בקשה מתוך גישה שאכן אין לו כל זכויות, להיותו במדרגה כזו שנגזש אצלו כפי שהוא רואה את עצמו שאין לו זכויות שבגללם יהיה ראוי שהקב"ה ימלא בקשתו, ולכן אינו מבקש מן המקום שיתן לו אלא חנם, 'מתנת חנם' ממש ללא כל קשר למעשים ולזכויות שלו ובעניו אין לו זכויות כלל.
- ויש להוסיף בזה, דהנה מבאר בדרושי מאמרי חסידות¹³ שעשרה לשונות של תפלה הנזכרים בדברי חכמינו ז"ל הם כנגד עשר ספירות שבמלכות דאצילות, כמבאר בקבלה וחסידות, הספירות 'מתכללות' זו בזו ובכל אחת מעשר הספירות יש את כל עשר הבחינות (בספירת החכמה, לדוגמא, יש חכמה שבחכמה, בינה שבחכמה, וכן הלאה עד מלכות שבחכמה), ועשר הלשונות של תפילה הם כנגד עשר הספירות כפי שהן בספירת המלכות שבעולם האצילות (חכמה שבמלכות, בינה שבמלכות, וכן הלאה, עד מלכות שבמלכות, ובקשת 'מתנת חנם' היא בחינת קתר שבמלכות, בחינת 'כתר עליון' היא למעלה מהספירות (שהתחלה והראשית שלהן היא בחכמה, כמו כתר כפשוטו שהוא מעל הראש והמוח), ובעניינה הבקשה בתור מתנת חנים היא למעלה מעשר העניינים שבתפילה, המרומים בעשר הלשונות, שהם כנגד עשר הספירות, שמצד בחינה זו,

(8) ראה ברכות יו"ד, ב. (9) תהלים סב, יג. (10) ראה בהנסמן באוה"ת שה"ש (כרך ב) ע' תשמט ואילך. ועוד. ועיין שו"ע אדה"ז או"ח סצ"ח ס"ה. (11) לקו"ת שמע"צ פג, ב. שה"ש יב, א. ועוד. וראה בארוכה ד"ה אדון עולם תש"ג פ"ו. (12) ראה לקו"ש ח"ד ע' 1133 הערה 13. וש"נ. (13) אוה"ת פרשתנו ע' קיח.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 'כתר שבמלכות', הבחינה שלמעלה מהספירות כפי שהיא יורדת ומאירה
- 2 בספירה האחרונה, ספירת המלכות, כולל קמיה כלל חשיב הכול
- 3 לפניו כלא נחשב, כלומר, מדרגה שלגביה כל המציאות לא תופסת מקום
- 4 כלל וכאילו אינה קיימת.
- 5 ואולי יש לומר, ששני
- 6 האופנים הנ"ל ב'מתנת חנם' 1
- 7 האופן עליו מדובר ב'מדרש רבה', בו
- 8 לזכויות של האדם יש משמעות ומכל
- 9 'מקום הוא מבקש מתנת חנם והאופן
- 10 בו מדובר ב'ספיר' שגם בעיני האדם
- 11 עצמו אין לו כל זכויות וכלל חשיב
- 12 הם כנגד שתי הבחינות 2
- 13 שפכתו ב'כתר עליון' עצמו יש
- 14 'חיצוניות הכתר' הנקראת 'אריך אנפין' 8
- 15 (המקביל לו בכוחות הנפש הוא כוח
- 16 הרצון) 'רפנימיות הכתר' הנקראת
- 17 'עתיק יומין' (והמקביל לו בכוחות
- 18 הנפש הוא כוח הענוג). מצד
- 19 חיצוניות הכתר ('אריך')
- 20 שיש חשיבות לנבדלים
- 21 ועבודתם, הענין ד'מתנת
- 22 חנם' הוא רק בלשון
- 23 המתפלל 14 אבל מצד ענין
- 24 התפילה עצמו, כפי שהוא מלכתחילה,
- 25 למעשים ולזכויות יש חשיבות, מה-
- 26 שאין-כן מצד פנימיות הכתר
- 27 ('עתיק') דכולל קמיה לא
- 28 חשיב ממש ולגבי כל המציאות
- 29 היא חסרת ערך לחלוטין, אפס
- 30 לבקש רק בתורת 'מתנת
- 31 חנם' באמת ואין מקום כלל לבקש
- 32 בגלל זכויות ומעשים טובים.
- 33 (ב) ויש לומר, שענין התפלה
- 34 באופן ד'מתנת חנם' בדרגה
- 35 הגבוהה, כשהאדם חש שבאמת אין לו
- 36 מציאות משלו וזכויות משלו, הוא
- 37 ענין תפלת השבת, שהרי
- 38 ענין השבת הוא באופן של
- 39 מתנה מהקדוש-ברוך-הוא לבני ישראל, כמאמר רבותינו ז"ל 15
- 40 בגמרא מתנה טובה יש לי בבית גנזי, ושבת שמה.

- 41 ובפירשיות יותר, הנה בנוסף לכך שתפילת השבת היא, באופן כללי,
- 42 מתוך הרגשה שהאדם מבקש 'מתנת חנם' גם ענין התפלה שבימות
- 43 החול הוא בחינת השבת כי לעומת עניני החולין שהאדם עוסק בהם
- 44 בשעות אחרות של היום, זמן התפילה, והתוכן של עבודת התפילה הוא
- 45 בדוגמת שבת לעומת ימות החול,
- 46 פירוש בתורת החסידות שזהו ענין
- 47 התפילה ענין הארת השבת כפי
- 48 שנמשך שבת ובאה לידי ביטוי וגילוי
- 49 בימות החול 16.
- 50 ועל-פיה יש לומר, ששני
- 51 אופנים ופירושים הנ"ל
- 52 בענין 'ואתחנן', תפלה שרק
- 53 נאמרת בלשון תחנונים כמו
- 54 שמבקשים 'מתנת חנם'
- 55 (כפירוש ה'מדרש רבה'),
- 56 ותפלה שהיא בקשת 'מתנת
- 57 חנם' ממש מתוך תחושה של
- 58 האדם שאין לו זכויות ואין לו מציאות
- 59 כלל (כפירוש ה'ספיר'), הם
- 60 שני הענינים דתפלת ימות
- 61 החול ותפלת השבת 17,
- 62 דתפלת ימות החול, עם
- 63 היותה בחינת שבת כאמור לעיל
- 64 שגם בימות החול התפילה היא
- 65 בדוגמת שבת, הרי זו בחינת
- 66 השבת שבימות החול ולא ענין
- 67 השבת לאמתו, ולכן התפלה היא
- 68 באופן של עבודה ויגיעה וכדי
- 69 להתעלות ולהתקרב לאלוקות על
- 70 האדם להתייגע הרבה כי הוא מצידו
- 71 עסוק ושקוע בענינים גשמיים
- 72 וחומריים עניני חול, ויש בה גם
- 73 הענין דאמירת תחנון שמחייבת
- 74 התייחסות והתעסקות עם דברים לא
- 75 רצויים, חטאים ועונות כו', אבל
- 76 ביום השבת התפלה אינה
- 77 באופן של עבודה ויגיעה כו' 17
- 78 כי בגלל קדושת השבת האדם נמצא
- 79 במעמד ומצב מרומם יותר והוא מנותק מעניני החול והחומריות, ואין בה
- 80 בתפילות השבת אמירת 'סלח לנו' בקשת סליחה ומחילה על חטאים

14) ולכן נכלל בעשרה לשונות של תפילה, כי חיצוניות הכתר הוא מקיף הקרוב, ויתירה מזו - מתלבש בעשר ספירות. ולהעיר שכל תפילה ה"ז "יהי רצון" חדש - כתר, ובמילא מובן ששלימותה היא כשהיא באופן של "בכל מאדך" (כתר). 15) שבת י, ב. 16) ראה תו"א ויקהל פח, א. לקו"ת בהר מא, א. 17) ראה המשך תע"ב ח"ב ע' א'קכח ואילך. וראה שם ע' א'צב. ע' א'צו.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 ועונות (פיון שִׁכְבָּר בְּעֶרְב שַׁבַּת לְאַחֲרֵי חֲצוֹת, עוד לפני כניסת
2 השבת הַנֶּהָה כמאמר הזוהר "כָּל דִּינִין מִתְעַבְּרִין מִינָהּ" כל הדינים
3 עוברים ממנה ואינם קיימים וכו' 18), אֵלָּא הַתַּפְּלָה שבשבת, בשונה
4 מימות החול, הִיא בְּאוֹפֶן שֶׁל מִתְנָה, וסדר הדברים הוא שבשבת עצמה
5 יש התעלות מדרגה לדרגה הֵן
6 בְּתַפְּלַת לַיִל שַׁבַּת, וּבְאוֹפֶן 1 (פיון שִׁכְבָּר בְּעֶרְב שַׁבַּת לְאַחֲרֵי חֲצוֹת, הַנֶּהָה כָּל
7 נַעֲלָה יוֹתֵר בַּיּוֹם הַשַּׁבַּת, 2 דִּינִין מִתְעַבְּרִין מִינָהּ וכו' 18), אֵלָּא הַתַּפְּלָה הִיא
8 וּבִפְרָט בַּיּוֹם הַשַּׁבַּת לְאַחֲרֵי 3 בְּאוֹפֶן שֶׁל מִתְנָה, הֵן בְּתַפְּלַת לַיִל שַׁבַּת, וּבְאוֹפֶן
9 חֲצוֹת, הוּמָן שְׁבוּ יֵשׁ הַתְּגִלוֹת שֶׁל 4 נַעֲלָה יוֹתֵר בַּיּוֹם הַשַּׁבַּת, וּבִפְרָט בַּיּוֹם הַשַּׁבַּת
10 בחינה נעלית באלוקות הנקראת בזוהר 5 לְאַחֲרֵי חֲצוֹת, רַעְוָא דְרַעְוִין 19, שָׁאֵז הוּא עֶקֶר
11 רַעְוָא דְרַעְוִין 19, רַצוֹן הַרְצוּנוֹת 6 עֲנִין הַמִּתְנָה דְּיוֹם הַשַּׁבַּת 20.
12 (כללות העניין הוא שלכל בחינה בסדר
13 ההשתלשלות קדם רצון להתהוות
14 בחינה זו (בחינת כתר), ובראשית כל
15 ההשתלשלות יש רצון כללי (כתר)
16 כללי, הנקרא "אדם קדמון" שהוא
17 הרצון לכל הרצונות וכל הבחינות
18 כלולות בו בהשוואה אחת) שָׁאֵז 11
19 לאחר חצות היום, בזמן תפילת מנחה,
20 הוּא עֶקֶר עֲנִין הַמִּתְנָה דְּיוֹם 12 אֵלֶּיָּה עַל-יְדֵי עֲבוּדַת הַנִּבְרָאִים, שְׂזוּהִי בְּחִינַת
21 הַשַּׁבַּת 20 כמבואר בחסידות 13 אֲתַעְרוּתָא-דְּלַעֲיָלָא שְׁלַמְעֵלָה לְגַמְרִי
22 ש'מתנה' היינו המשכה והשפעה 14 מֵאֲתַעְרוּתָא-דְּלַתְמָא. וְזוּהוּ פִּירוּשׁ הַלְשׁוֹן 'מִתְנָת
23 שבאה מלמעלה, לא מצד עבודת 15 חֲנָם, כְּמוֹ "חֲנָם בְּלֹא מִצּוֹת" 23, הֵינּוּ, מִדְּרָגָה
24 האדם, ועניין זה קיים בהדגשה יתירה 16 שְׁהִיא לְמַעַלָּה מַעַלָּה מִבְּחִינַת הַמִּצּוֹת. וְעַל-פִּי-
25 בעת 'רעוא דרעוין', כמבואר ב'המשך' 17 זֶה יֵשׁ לְבָאֵר סִבְרַת הַסִּפְרִי' ש'וֹאֲתַחְנִן" אִינוּ
26 תערוב לאדמו"ר הרשב"י נ"ע לגבי 18 מַעֲשֶׂה לְשׁוֹנוֹת שֶׁל תַּפְּלָה, כִּי הַתַּפְּלָה הִיא
27 מעלת סעודה שלישית שהיא לעת 19 עֲבוּדָה בְּדֶרֶךְ אֲתַעְרוּתָא-דְּלַתְמָא 24, וְלִכֵּן כְּדִי
28 המנחה של שבת על שתי הסעודות 20 לְפַעֲוֹל אֲצֵל הַקָּב"ה מְלוֹי הַמְּבוּקֶשׁ ד'אֲעֻבְרָה נָא
29 הקודמות: "... סעודה שלישית הוא 21 וְאֶרְאָה" גו', שְׁהִיא פּוֹעֵל אֲצֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵת
30 גילוי בחינת פנימיות עתיק... מפני 22 הַגְּלוּי בְּדֶרֶךְ אֲתַעְרוּתָא-דְּלַעֲיָלָא, הוֹצֵרָן לְהִיּוֹת
31 שהב' סעודות הן מה שבאתערותא 23 גַּם אוֹפֶן הַבִּקְשָׁה מַעֲיִן זֶה 25, וְהֵינּוּ, לְבִקֵּשׁ (לֹא
32 דלתתא אתערותא דלעילא דליל שבת
33 הוא על-ידי עבודת הבידורים ממש כו',
34 וכמו כן ביום השבת הוא גם כן העונג מכל אשר עשה כו'... על כן ההמשכה
35 היא בחינת העונג הבא בהתלבשות כו', אבל סעודה שלישית היא בחי'
36 אתערותא דלעילא מצד עצמה והוא עניין צדיק אוכל לשובע בבחינת המשכה
37 מלמעלה למטה... על כן הוא בחינת העונג העצמי כמו שהוא בעצמותו כו'.
38 וזוהו יובן מה שאין קידוש בסעודה זו... מפני שהיא בחינת אתערותא דלעילא
39 מצד עצמה בחינת מתנה טובה...".

(18) זח"ב קלה, ב. 19) ראה זהר ח"ב פח, סע"ב. ח"ג קכט, א (אד"ר). רפח, ב (אד"ר). וראה סידור עם דא"ח רד, ג. המשך תרס"ו ע' תקמה. 20) ראה המשך תער"ב שם. אוה"ת ויקהל ח"ז ע' ב'תשצד. בהר ע' תרש"ז. סה"מ תר"ל ס"ע רמד. עטר"ת ע' תיא. ה'ש"ת ע' 86. 21) ריש פרשתנו (ג, א. ג, ג ואילך). וראה גם ד"ה ואתחנן בס' מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ד. ובארוכה - באוה"ת עה"פ. 22) פרשתנו שם, כה. 23) ע"ד לשון חז"ל (ספרי ורש"י) עה"פ בהעלותך יא, ה - הובא בלקו"ת ג, ג. 24) כמבואר גם בלקו"ת כאן (ב, ג. ד, א). ובארוכה באוה"ת (ע' נא ואילך). 25) להעיר גם מסד"ה ואתחנן תער"ג

- 1 (לֹא בִלְשׁוֹן שֶׁל תְּפִלָּה, שֶׁקְשׁוּרָה עִם זְכוּיוֹת כו', אֲלֵא) 35
 2 'מִתַּנַּת חֲנָם' מִמֶּשׁ, שְׁאִינָה קְשׁוּרָה כָּל עִם זְכוּיוֹת כו' 36
 3 כמבואר לעיל לגבי המשמעות של 'מתנת חנים' על-פי דברי הספר.
 4 אֵף סְבֵרַת ה'מִדְרֵשׁ רַבָּה' הִיא שֶׁגַם 'וְאֶתְחַנֵּן' הִיא מִעֲשָׂרָה 37
 5 לְשׁוֹנוֹת שֶׁל תְּפִלָּה וִישׁ לְבָאֵר 38
 6 מהו תוכן העניין ומה התכוון משה 39
 7 רבינו בבקשה מתוך גישה זו של זכויות, 40
 8 היינו עבודת האדם, יש כן משמעות 41
 9 בנושא התפילה. 42
 10 וְיִוָּכֵן בְּהִקְדָּים הַמְבָאֵר 43
 11 ב'לקוטי תורה' 26 שֶׁבִּקְשָׁת 44
 12 מִשֶּׁה הַנ"ל בִּקְשָׁה ל'מתנת חנים' 45
 13 שלא תלוייה בזכויות של האדם 46
 14 (שֶׁתִּהְיֶה בְּחִינַת אֲתַעְרוּתָא- 47
 15 דְּלַעֲיָלָא שְׁלֻמְעָלָה 48
 16 מֵאֲתַעְרוּתָא-דְּלַתְמָא, הַמִּשְׁכָּה 49
 17 והשפעה ממקור נעלה שעבודת האדם 50
 18 לא 'נוגעת' ולא 'מגיעה' (לשם) הִיא 51
 19 עֲנִין הַתּוֹרָה, שְׁהִי עַל-יְדֵהּ 52
 20 על-ידי (לימוד) התורה נִמְשָׁךְ 53
 21 מִבְּחִינַת "אֲנֹכִי מִי שְׁאֲנֹכִי" 54
 22 וכמבואר בחסידות שלכן התחלת 55
 23 עשרת הדברות היא ב"אנכי (ה' 56
 24 אלוהים)", כי "ה' אלוהים" הם שמות 57
 25 קדושים המתייחסים לדרגות פרטיות 58
 26 מוגדרות באלוקות, ואילו 'אנכי' 59
 27 מתייחס לאין-סוף עצמו 'אנכי מי 60
 28 שאנכי', היינו הקדוש-ברוך-הוא 61
 29 בעצמו שְׁהִיא בְּחִינַת 'אנכי מי 62
 30 שאנכי' לְמַעְלָה מִעֲלָה 63
 31 מֵאֲתַעְרוּתָא-דְּלַתְמָא הַבָּהּ מִצַּד 64
 32 האדם, וּבָאָה בְּדֶרֶךְ מִתְנָה 65
 33 מלמעלה. 66
 34 אֵף עַל-פִּיזָּה אֵינוֹ מוֹכֵן מֵה 67

(בהמשך תע"ב) בטעם אומרו "להראות את עבדך" - בדרך שפלות, עיי"ש. (26) שם ב, ד. ובארוכה באוה"ת שם. (27) ובלקו"ת שם (ג, סע"ד ואילך): אלא שהרי אמרו רז"ל [יבמות קט, ב] כל האומר אין לי אלא תורה אפילו תורה אין לו, כי גם המשכה זו שע"י התורה צ"ל ע"י שיתפלל תחילה מקרב איש ולב עמוק כו' (שעי"ז מזכך גופו ונפשו הבהמית כו'), ועם היות שגם ע"י התורה לבד בלי הקדמת התפילה נמשך ג"כ המשכה עליונה מבחי' אתעדל"ע לבד, אך עכ"ז הרי נודע שיש מעלות ומדרגות אין קץ בהמשכה זו, ולכן לא דמי התורה שקודם התפילה לעסק התורה שאחר התפילה, וזהו מאמר אבא בנימין על תפילתי שתהא סמוכה למיטתי כו'. אך עיקר בקשת משה ה' להמשיך בחי' ראי' בעסק התורה כו'. (28) אוה"ת פרשתנו ס"ע נד ואילך. (29) ע"ד הורדת גשמים דרשב"י שהיא ע"י תורה (זח"ג נט, ב. נח' במאמרי אדמו"ר הזקן אתהלך לאזניא (ע' רי ואילך). אוה"ת אחרי (כרך א) ע' רנד ואילך. סה"מ תרכ"ז ע' רסו ואילך. (ועוד). (30) ראה תניא קרא רד"ה להבין מ"ש בפע"ח (קנה, א). (31) ראה תנא דבי אליהו רבה פ"ח. ילקוט שמעוני איכה רמז תתרלד.

ואתחנן אל הוי' וגו'

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

42 חכמינו ז"ל שמעלת משה על יהושע היא בדוגמת מעלת השמש על הירח
 43 שאור השמש גדול הרבה יותר ולכן משה נקרא "פני חמה" ויהושע נקרא "פני
 44 לבנה", וכשם שהשמש מאירה תמיד באותה מידה אבל באור הירח יש שינויים
 45 במהלך החודש, כך אילו הכניסה לארץ היתה על ידי משה רבנו, הכניסה היתה
 46 נצחית, ללא שינויים במשך הזמן,
 47 וכיוון שלמעשה הכניסה הייתה על-ידי
 48 יהושע, יש אפשרות שיהיו בה שינויים,
 49 ובמילא היה יכול להיות
 50 אחר-כך ענין הגלות שהוא
 51 סתירה מוחלטת לכניסה לארץ [מה-
 52 שאין-כן אם הכניסה לארץ
 53 היתה על-ידי משה, שאז
 54 היתה באופן של גאולה
 55 נצחית (כיון שלא היתה
 56 תלויה בעבודת המטה וגם אם
 57 מצד העבודה של בני ישראל יש ירידה,
 58 אין זה גורם את הגלות)], ואם כן
 59 לכאורה יש חסרון בכניסה לארץ על-
 60 ידי יהושע מפל-מקום דוקא
 61 על-ידי-זה ישנה מעלת
 62 העבודה, כלשון הכתוב למעשה
 63 ידיו תכסוף³⁴, היינו שהקדוש-
 64 ברוך-הוא משתוקק, כביכול, למעשיו
 65 של האדם, שעבודת האדם
 66 ממשיכה אור נעלה יותר³⁵
 67 (למעלה גם מהאור שנמשך
 68 על-ידי 'מתנת חנם'),
 69 שיתגלה אור נעלה זה למטה
 70 בגאולה האמתית והשלמה,
 71 על-ידי משיח צדקנו, שהמשיח
 72 קשור גם עם משה רבנו,
 73 שהרי "גואל ראשון הוא
 74 גואל אחרון"³⁶, יבא ויגאלנו
 75 במהרה בימינו ממש, ובשני
 76 האופנים שפנה בגאולה האמורים
 77 בדברי חכמינו ז"ל על הפסוק "אני ה'
 78 בעתה אחישנה" שהכתוב מרמז על
 79 שני אופנים בגאולה, באופן של
 80 "בעתה"³⁷, על-ידי-זה
 81 שהקב"ה מצידו "קץ שם
 82 לחשך"³⁸ בבוא העת, או באופן

1 שבו היא התפלה ולכן יש לה השפעה על המתרחש כאן בעולם הזה
 2 התחתון. ומשה רצה לפעול שגם ההמשכה מלמעלה למטה
 3 תהיה בדרך אתערותא-דלעילא (על-ידי התורה) ולא
 4 באתערותא דלתתא על ידי התפילה. ולכן סבירא-ליה ל'מדרש רבה'
 5 ודעתו היא שגם בקשת 'מתנת
 6 חנם' של משה היתה לשון
 7 של תפלה וכוונתו היתה לעורר
 8 ולהמשיך המשכה מלמעלה על
 9 'אתערותא דלתתא', כיון ש'משה
 10 רצה שיהיה חבור שתי
 11 המעלות, תפילה לשון תופל
 12 ומתבר, שאף-על-פי
 13 שההמשכה באה בדרך
 14 'מתנת חנם' (אתערותא-
 15 דלעילא) והיא המשכה שבדרך כלל
 16 אי אפשר להמשיך ב'אתערותא
 17 דלתתא' שאינה מגעת עד כדי כך,
 18 מפל-מקום תומשך עד למטה
 19 מטה (במקום התפלה שהוא
 20 דווקא כאן למטה), ולכן למעשה
 21 היו בתפלתו שני הענינים,
 22 שהיתה לשון של תפלה שבו
 23 יש משמעות לעבודת האדם, אבל
 24 באופן שענינה הוא בקשת
 25 'מתנת חנם' בלי להתחשב במצבו
 26 של האדם.
 27 (ד) ואף-על-פי-כן למרות רצונו
 28 ובקשתו, שענינה מבואר לעיל
 29 באריכות, לא פעל משה רבנו
 30 ענין זה שההמשכה תהיה
 31 ב'אתערותא דלעילא' ובכל זאת
 32 תומשך למטה ביותר בתפלתו,
 33 כיון שתכלית הפונה היא
 34 שכל הענינים יהיו על-ידי
 35 עבודה של האדם מלמטה דוקא
 36 ולא ב'אתערותא דלעילא'.
 37 ולכן הגה אף-על-פי-
 38 שבגלל ש'משה לא נכנס
 39 לארץ היתה הכניסה לארץ
 40 על-ידי יהושע, פני לבנה³³,
 41 שיש בה שינויים, כמאמר

(32) בהבא לקמן - ראה אוה"ת פרשתנו ע' סה ואילך. וש"נ. (33) ב"ב עה, א. (34) איוב יד, טו. (35) ראה אוה"ת שם ע' פז.
 ע' קט ואילך. (36) ראה שמו"ר פ"ב, ו. זח"א רנג, א. שער הפסוקים פ' ויחי. לקו"ש ח"א ע' 8 ואילך. ספר השיחות תשנ"ב
 ח"א ע' 98 ואילך. (37) ישע"י ס, כב. סנהדרין צח, א. (38) איוב כח, ג.

- 1 ד' "אחישנה" ³⁷, במהירות על-ידי-זה שישאל עושי תשובה
2 ב'אתערותא דלתתא' ומיד הן נגאלין ³⁹, ובאופן שיהיו שני
3 הענינים של "בעיתה" ו"אחישנה"
4 עם כל המעלות שבכל אחד באופן ד' "אחישנה" ³⁷, על-ידי-זה שישאל
5 מהם ⁴⁰ ובכללות, באופן של עושי תשובה ומיד הן נגאלין ³⁹, ובאופן שיהיו
6 "בעיתה" יש מעלת העבודה ובאופן שני הענינים עם כל המעלות שבכל אחד
7 של "אחישנה" יש את המעלה של אור מהם ⁴⁰. וכל זה נפעל ביום השבת, שיש בה
8 נעלה יותר. בחינה שלמעלה גם מ'מתנת חנם'*, ועל-ידי-זה
9 וכל זה נפעל ביום השבת, שיש בה בחינה שלמעלה גם
10 שיש בה בחינה שלמעלה גם יכולים לבטל את כל הגזרות כו', ובכללם גם
11 מ'מתנת חנם'*, כמבואר בהערת שלשת השבועות ⁴⁴ כו' שלא ידחקו את הקץ ⁴⁵.
וכן תהיה לנו, בעגלא דידן.

(* עשר לשונות שבתפלה – עשר ספירות ⁴¹ (לכל היותר כבשרשן ב'אריך אופן').

מתנת חנם - פתור ⁴¹ (לכל היותר 'עתיקא קדישא' השני (מתלבש) ב'אריך אופן'. עכיד ניקא ⁴², גם-כן מעין (על-כל-פנים) דאתערותא דלתתא. שבועה מתלבשת ומשביעה את עשר הכחות "לקים - שהם המקימים - את המצוה").

למעלה מהנ"ל - מנותן מתנה לאחר - בשנותן לזה שהוא "עצמו" (בדוגמת (ועוד יותר) עדיפות מתנה לזה שראוי לירשו) - יבחר לנו ('עתיקא קדישא' שלמעלה מהתלבשות ב'אריך אופן', ג' ראשונות ד'עתיקא קדישא' ולמעלה מזה וכו').

בנגלה יש לומר: הפרת השבועה (ראה ב"ב עד, א). תשובה מועילה אפילו על עון שבועה. הצווי בנגלה אל תתיאש מן הפורעניות (עיי"ש בפירוש"י אבות פ"א) - הוא בלא הגבלה.

ואולי יש לפרש על-פיו השניוני בשבת (י, ב): הנותן מתנה לחברו כו' מתנה טובה ושבית שמה.

שני ענינים בשבת: (1) מתנה (2) מתנה טובה (נתבאר ⁴³...).

(39) ראה רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ה. (40) ראה שערי אורה פז, א ואילך. (41) ראה לעיל סוס"א. (42) ראה המשך תער"ב שבהערה 17. (43) תיבה זו אינה ברורה בכת"ק (המו"ל. 44) ולכן אין זה בסתירה להאמור לעיל (בשיחות - הערה 20) שמתנת חנם אינה מועילה לבטל שבועה, כיון שמדובר כאן אודות בחי' שלמעלה גם ממתנת חנם. (45) ראה כתובות קיא, א.

המשך ביאור למס' תמורה ליום ראשון עמ' ב

- 7 שמעון מותר מעות חטאת הולך לנדבה, הוצרך רבי אמי לחדש
8 שאף באופן זה שהפריש שני ציבורי מעות לאחריות יסבור רבי
9 שמעון שיפלו המעות הנותרים לנדבה. שכן סלקא דעתך אמינא
10 דכי אית ליה נדבה לרבי שמעון היינו דווקא בחד סידרא - בסדר
11 אחד של הפרשת מעות, כגון שהפריש מעות לחטאתו, והחולו
12 בהבמות, ונותרו לו מעות אלו, מבארת הגמרא את קשייתא זו, דאית
2 ליה נדבה לרבי שמעון - שאף רבי שמעון מודה שמותר מעות
3 חטאת ואשם הולך לנדבה. ואם כן אין לפרש שרבי אמי בא לחדש
4 שאף לרבי שמעון המעות שנותרו לכו לנדבה, שהרי דבר זה כבר
5 מפורש בברייתא. מתרצת הגמרא: איצטריך - אף שכבר שנינו בברייתא שלדעת רבי

בס"ד. שיחת ש"פ ואתחנן, שבת נחמו, ט"ז מנחם-אב, ה'תשכ"ה.

בלתי מוגה

1 א. בהתחלת פרשתנו מעתיק רש"י תיבת "ואתחנן", ומפרש: "אין חנון בכל מקום אלא לשון מתנת
2 חנם, אף-על-פי שיש להם לצדיקים לתלות במעשיהם הטובים, אין מבקשים מאת המקום אלא מתנת
3 חנם, לפי שאמר לו וחנותי את אשר אחוץ¹, אמר לו בלשון ואתחנן. ד"א זה אחד מעשרה לשונות שנקראת
4 תפלה, כדאיתא בספרי".

5 וצריך להבין:

6 (א) מדוע כותב רש"י "אין חנון בכל מקום אלא כו'" - הרי ענינו של רש"י הוא לפרש פירוש הכתוב
7 על אתר, ולא לקבוע כללים בנוגע לשאר המקומות, ואם כן, הוה-ליה-למימר ש"ואתחנן" פירושו "מתנת
8 חנם"?

9 ומה גם שמקורו של רש"י הוא ב'ספרי', כפי שרש"י מסיים: "כדאיתא בספרי", ושם נתפרש שזוהי
10 בקשה "שיתן .. חנם", ולא נזכר "כלל" בנוגע ל"כל מקום".

11 (ב) מהו דיוק הלשון ש"מבקשים .. מתנת חנם" - דלכאורה מספיק לומר שמבקשים חנם, כלשון
12 ה'ספרי': "לא בקשו מן המקום שיתן להם אלא חנם"?

13 ולהעיר, שבמדרש² נזכר אמנם הלשון "מתנת חנם", אבל מקורו של רש"י הוא ב'ספרי', ושם הלשון
14 הוא "חנם" (ולא "מתנת חנם").

15 (ג) מהו הטעם שרש"י אינו מסתפק בפירוש "אין חנון .. אלא לשון מתנת חנם", אלא מביא פירוש
16 נוסף, "ד"א זה אחד מעשרה לשונות שנקראת תפלה"; ולאידך גיסא, לא די בפירוש השני כשלעצמו
17 (דאם כן, היה רש"י מביא רק פירוש זה), אלא יש צורך גם בפירוש הקודם, ואדרבה, זהו הפירוש הראשון
18 והעיקרי, ורק בגלל שיש בו איזה קושי, יש צורך גם בפירוש השני.

19 (ד) לשם מה מסיים רש"י "כדאיתא בספרי", ולא כדרכו בריבוי מקומות שמביא מדברי רז"ל ללא
20 ציון המקור?

21 יש מפרשים, שכיון שרש"י אומר שישנם "עשרה לשונות שנקראת תפלה", ואינו מפרט אותם, לכן
22 מסיים "כדאיתא בספרי", שמי שרוצה יוכל לעיין ב'ספרי' ששם נתפרטו כל העשרה לשונות. אבל דוחק
23 גדול לפרש כן, כיון שבפשוטו של מקרא - שזהו ענינו של פירוש רש"י - לא נוגע מה הם עשרה
24 הלשונות של תפלה, ובמילא אין צורך לציין היכן נתפרטו. ועל כן צריך לומר, שהסיום "כדאיתא בספרי"
25 נוגע לפירוש רש"י עצמו.

26 וכמדובר כמה פעמים, שכל ענינים אלו צריכים להיות מובנים בפשטות הכתובים.

27 ב. ויש לומר הביאור בזה³:

28 כאשר ה'בן חמש למקרא' לומד תיבת "ואתחנן", הנה כיון שזוהי הפעם הראשונה והיחידה בכל
29 התורה שנאמרה תיבה זו, צריך רש"י לפרש שזוהי "לשון מתנת חנם".

30 ומוסיף רש"י "אין חנון בכל מקום אלא לשון מתנת חנם"⁴ - שכיון שזהו הפירוש "בכל מקום", בהכרח
31 לפרש שגם כאן ביקש משה "מתנת⁵ חנם", כדרך הצדיקים, ש"אף-על-פי שיש להם .. לתלות במעשיהם

(4) ראה גם לקו"ש (דלקמן בפנים) ע' 31 הערה 29.

(5) "מתנת חנם", ולא "חנם" סתם - כי: "חנם" סתם, יכול להיות גם באופן שזהו דבר חסר-ערך, שלכן נותנים אותו בחנם, או שכאשר פלוני מבקש ומפציר הרבה, ורוצים להיפטר ממנו,

(1) תשא לג, יט.

(2) דבר' פרשתנו פ"ב, א.

(3) בהבא לקמן ניתוספו כמה ענינים ממענה כ"ק אדמו"ר שליט"א על שאלות ה'חזורים' (המו"ל).

הטובים, אין מבקשים מאת המקום אלא מתנת חנם", כי לולי זאת, מסתבר יותר לומר שבנוגע לבקשה¹ על הכניסה לארץ שהיתה נוגעת למשה ביותר, לא היה סומך על בקשת מתנת חנם, שאי אפשר לתבוע², כמו שכר שמגיע לו.

וכיון שבקשת מתנת חנם הוא ענין של חידוש, שהרי על-פי תורה הסדר הוא ש"ונתתי גשמיכם גו"³ תלוי ב"אם בחוקתי תלכו גו"⁴ - הוצרך רש"י להביא הוכחה שדרכו של הקדוש-ברוך-הוא ליתן מתנת חנם: "לפי שאמר לו וחנותי את אשר אחון"⁵, אמר לו בלשון ואתחנן.⁶

ג. אבל, לפי פירוש זה אינו מובן: אם זוהי דרך הצדיקים ש"אין מבקשים מאת המקום אלא מתנת חנם" - למה נאמר "ואתחנן" רק כאן, ולא בכל התפילות שנזכרו בתורה?!

ודוחק לומר שממה שכתוב כאן "ואתחנן", שהוא "לשון מתנת חנם", למדים בנוגע לכל התפילות ש"אין מבקשים... אלא מתנת חנם", כי לימוד זה יכול להיות רק בנוגע מכאן ולהבא, ולא בנוגע למה שכתוב לפני זה, ואם כן, הוה-ליה-למימר הלשון "ואתחנן" בפעם הראשונה שנזכרה תפלה גבי משה.

ובפרט בתפלתו על מרים, ששם הוא זקוק לכאורה למתנה, כיון שצריך לבטל מה שלקחה על עסקי דבה כו'⁷; מה-שאיין-כן בתפלת משה "אעברה נא ואראה את הארץ גו"⁸ - הרי כיון שהסיבה לכך ש"נגזרה גזירה"⁹ אינה בגלל משה עצמו, אלא כמו שכתוב לפני זה¹² "גם בי התאנף ה' בגללכם לאמר גם אתה לא תבוא שמה", וכמו שכתוב בהמשך פרשתנו¹³ "ויתעבר ה' בי למענכם", ופירש רש"י: "בשבילכם, אתם גרמתם לי, וכן הוא אומר¹⁴ ויקציפו על מי מריבה וירע למשה בעבורם", והיינו, שהחטא דמי מריבה לא היה באשמתו של משה, אלא בגלל שבני-ישראל הקציפו, לכן נפלט מפיו כו' ("ער האט זיך ארויסגערעדט מיט א ווארט") - לא היה משה זקוק לבקש מתנת חנם, אלא היה יכול לתלות במעשיו הטובים.

ולכן מפרש רש"י פירוש נוסף: "ד"א זה אחד מעשרה לשונות (של ענין אחד) שנקראת תפלה", ולפעמים משתמשים בלשון זה, ולפעמים בלשון אחר.

אך גם לפירוש זה קשה: למה דוקא כאן היתה תפלת משה בלשון "ואתחנן", לשון של תחנונים (מה-שאיין-כן "ויצעק"¹⁵ וכיוצא בזה), ולכן צריך גם לפירוש הראשון.

ד. ורש"י מסיים "כדאיאת בספרי":

המשך הביאור - שכוונת רש"י לשלול פירוש המדרש, שב' הענינים דמתנת חנם וא' הלשונות שנקראת תפלה הם בפירוש אחד, והיינו, ש"ואתחנן" הוא לשון של תפלה, שהיא מצד זכויות ומעשים טובים של המתפלל, אלא שהיא בלשון תחנונים ("תחנונים ידבר רש"¹⁶), שמבקש שיתנו לו בתור מתנת חנם, אלא

אזי נותנים לו, כדי שיפסיק לבלבל כו'. ולכן מוסיף רש"י ומדגיש שאין זה "חנם" סתם, אלא "מתנת חנם", באופן של מתנה דוקא, שיש בה מעלה אפילו לגבי מכירה (ועאכ"כ לגבי חנם סתם), כדברי הגמרא במסכת ב"ב (נג, רע"א. ושי"ט): "כל הנותן בעין יפה הוא נותן".

ולחצור גם ממ"ש (בהעלותך יא, ה) "זכרנו גו' אשר נאכל במצרים חנם", ופירש רש"י: "חנם מן המצוות". ואילו בקשת משה רבינו להיכנס לארץ ישראל לא היתה אלא בשביל קיום המצוות, כמארז"ל (סוטה יד, א) "מפני מה נתאזה משה רבינו ליכנס לא", וכי לאכול מפרי' הוא צריך או לשבוע מטובה הוא צריך, אלא כך אמר משה, הרבה מצוות נצטוו ישראל ואין מתקיימין אלא בא", אכנס אני לארץ כדי שיתקיימו כולן על ידי".

6) וכפי שפירש רש"י מ"ש "וחנותי את אשר אחון", "אותן

פעמים שאתרצה לחון... לא הבטיחו אלא עתים אענה כו'".

7) ר"פ בחוקותי.

8) ואף ש"עד כאן לא הבטיחו אלא עתים אענה ועתים לא אענה", הרי "בשעת מעשה אמר לו הנה אנכי כורת ברית, הבטיחו שאינן חוזרות ריקם".

9) פרש"י ר"פ שלח.

10) פרשתנו ג, כה.

11) פרש"י שם, כד.

12) דברים א, לו.

13) שם, כו.

14) תהלים קו, לב.

15) בהעלותך יב, יג.

16) משלי יח, כג.

- 1 "כדאיתא בספרי", ששם הובאו ב' פירושים¹⁷, ולפירוש הא', "ואתחנן" אינו לשון של תפלה, מצד זכויות
2 ומעשים טובים, אלא בקשת מתנת חנם ממנו¹⁸.
- 3 [ובהתאם לכך הם ב' הפירושים (וסדרם) במענה הקדוש-ברוך-הוא למשה, "רב לך"¹³: לפי הפירוש
4 שביקש מתנת חנם ממנו - שיפסיק לבקש, "שלא יאמרו הרב כמה קשה והתלמיד כמה סרבן", דכיון
5 שמבקש בתור מתנת חנם, אין הגבלה כמה יוכל לבקש¹⁹; ולפי הפירוש שזהו לשון של תפלה, מצד
6 זכויותיו - "הרבה מזה שמור לך רב טוב הצפון לך"²⁰].
- 7 וביאור הפלוגתא - ובהקדם, שגם לאחר ש"דמיתי שמא הותר הנדר"²¹ בנוגע לשבועתו של
8 הקדוש-ברוך-הוא שלא יכנס לארץ (דכיון שנדר שהותר מקצתו הותר כולו, בטלה השבועה²²), עדיין יש
9 צורך לבטל מה ש"נגזרה גזירה"²³: לדעת המדרש - על-ידי תפלה, שמועילה גם לאחר גזר דין, ולדעת
10 ה'ספרי' - אין תפלה מועילה לאחר גזר דין, ולכן הוצרך לבקש מתנת חנם (ואף-על-פי-כן, כיון שהגזירה
11 על משה נחשבת לגזירת הציבור, שבה מהני תפלה²⁴ גם לאחר גזר דין, היה לו לתלות כו'²⁵, אלא שמצד
12 ענוותנותו החשיב משה את זכותו וכחו - כשל יחיד²⁶).
- 13 וביאור פלוגתת הבבלי והירושלמי בענין "שתלד אשתי זכר הרי זו תפלת שוא", שלדעת הירושלמי²⁷
14 מועילה תפלה לשנות מנקבה לזכר ("אף היושבת על המשבר"), כשהיא דרך מתנת חנם שאין בה הגבלות,
15 ולדעת הבבלי²⁸, מיד לאחר ארבעים יום שכבר נקבע צורת הולד, אזי התפילה (שלפי גדרי והגבלות
16 המתפלל) היא "תפלת שוא" - הוגה על-ידי כבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס ב'לקוטי שיחות' חלק
17 כ"ד עמוד 28 ואילך.

* * *

- יכול שפיר להתפלל בא' מלשונות של תפלה.
(21) פרש"י ריש פרשתנו.
(22) אבל לולי זאת, גם מתנת חנם לא היתה מועילה לבטל
שבועה (כ"אם גזירה בלבד).
(23) ועפ"י יומתק מה שאמר משה "זכור לאברהם ליצחק
ולישאל עבדיך אשר נשבעת להם גו'" (תשא לב, יג), זכות אבות
וגם שבועה: זכות אבות - לבטל הגזירה, ושבועה - לבטל
השבועה, דכיון שקדמה השבועה לאבות להכניס את בני לארץ,
הרי השבועה שלאח"כ שלא יכנסו לארץ לא חלה מעיקרא.
(24) אבל תלוי בשני הפירושים בזה, וא' מהם - שציבור צריך
להתפלל על זה.
(25) "במעשיהם הטובים" של רועה - שעיקרם הוא דוקא
עניני מרעה הצאן.
(26) וכל זה - בתפלה על עצמו, משא"כ בתפלה על הזולת,
שבו צריך לראות רק את הטוב והזכות כו' (כדברי כ"ק מו"ח
אדמו"ר בכמה שיחות (ראה סה"ש תרצ"א ע' 158. ועוד)). ולכן,
על מרים הי' משה יכול להתפלל בלשון של תפלה, ללא צורך
בבקשת מתנת חנם. וכל זה - נוסף לכך שזהו ענין של ציבור,
שהרי מרים אחת משלשת הרועים (ראה תענית ט, א), וכל בני
ישראל הוזקקו לבארה.
(27) ברכות פ"ט ה"ג.
(28) שם ס, א.

- (17) נתבאר, שרק ע"ד הדרוש (מדרש) יכולים לחבר שני
הפירושים יחד, משא"כ ע"ד ההלכה (ספרי), וכן ע"ד הפשט
(פירוש רש"י), שכנגד עולם העשי' (ראה לקו"ש ח"ה ע' 1 הערה
3) - ה"ה שני פירושים ("ד"א כו").
- דוגמא לדבר: בענין המצוות, (עצם ו)מעשה המצוה וברכת
המצוה - ע"פ פנימיות התורה ענינם אחד, "שע"י הברכה היא
שנעשית ההמשכה להיות עשיית המצוה באתעדל"ת גורם
אתעדל"ע" (לקו"ת פרשתנו ב, ד), אבל ע"פ נגלה דתורה, וכן
בפשטות הענינים, ה"ה ב' ענינים: הברכה - כדיבור, והמעשה -
ב"דבר אחר".
- (18) והטעם שרש"י מפרש בפשט"מ כהספרי דוקא - דמכיון
שהגזירה על משה היתה "בגללכם" (כנ"ל ס"ג), ובנ"י לא תקנו
את זה, לא תועיל תפלה שהיא בזכות מע"ט, ולכן הוצרך לבקש
מתנת חנם* (ראה לקו"ש שבפנים הערה 37).
- (19) ובפרט מצד גודל מעלת תפלת הצדיקים, שגם כאשר
מאיוז סיבה אינה פועלת ההמשכה למטה, ה"ה פועלת למעלה
יחודים עליונים כו'.
- (20) וכיון ש"אלו ואלו דברי אלקים חיים" (עירובין יג, ב.
וש"ג), הרי שני הפירושים אמת: ב"רב לך" - בפשטות - שהרי
מלכתחילה אינם סותרים זל"ז; וגם ב"ואתחנן" - כי, מה שמשה
ביקש מתנת חנם, ה"ז רק מצד גודל ענוותנותו כו', אבל מצד
האמת, כפי שכלפי שמיא גליא, אינו זקוק לבקש מתנת חנם, אלא

(*) ואנפ"כ שיין לומר ש"יש להם לצדיקים לתלות במעשיהם הטובים" - כי: מה שיענישוהו בגללכם - ה"ז צריך הסברה ועכ"ל שהוא מפני
איזו שייכות ישע להנענשו עם ההנהגה דבגללכם (או שחסר בההדרכה שלו, או כפרש"י - ב"שחת עמך" (תשא לב, ז), וכיו"ב), ועל זה יכול הי'
לתלות כו' - לשלול השייכות.

ה. מאמר (כעין שיחה) דיבור-המתחיל ואתחנן אל הוי' גו'.
לאחרי המאמר אמר כבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א, שבודאי סיימו כבר את לימוד ה'לקוטי תורה'
השייך לפרשת השבוע (ואלו שעדיין לא סיימו - יסיימו קודם הברלה), ולכן יאמרו "לחיים" וכו'²⁹.

* * *

ו. עומדים אנו בשבת נחמו, התחלת ה'שבוע דנחמתא', שבהם נעשה התיקון דתלתא דפורענותא -
תיקון כללות ענין החורבן והגלות, בגאולה האמיתית והשלמה עלידי משיח צדקנו.
וענין זה קשור עם התגלות תורת החסידות, כמו שכתב באגרת הבעל-שם-טוב³⁰ אודות המענה של
משיח על השאלה "אימת אתי מר": "לכשיפוצו מעינותיך חוצה", שזהו ענין התגלות תורת
הבעל-שם-טוב, שבה יסד דרך חדשה בעבודת ה', כולל גם ההמשך על-ידי ממלא מקומו הרב המגיד,
ולאחריו רבינו הזקן, שיסד דרך חדשה בתורת החסידות גופא, ולכן הוצרך להיות נשמה חדשה כו' (כפי
שמבאר כבוד-קדושת מורי-וחמי אדמו"ר בכמה שיחות ומכתבים³¹).
ובקשר לזה, הנה בערב שבת קודש, חמשה עשר באב, הגיעו לכאן כמה ביכלאך חסידות, וביניהם
נמצא מאמר קצר (שורות אחדות בלבד) של אדמו"ר הזקן, שנמצא כבר בכמה ספרים, אבל החידוש
בביכל זה - שבו מופיע בכותרת זמן אמירת המאמר: ערב ט' באב בסעודה!
וזה לשון המאמר³²:

מורי זלה"ה היה נוהג כשנפלה לו איזה השגה במוחו היה אומרה בפה, אף שלא יבינו השומעים כל
כך, שהיה מדברה רק כמו בפני עצמו כו'. והטעם לזה הוא בכדי להמשיך את ההשגה שנפלה לו,
בזה העולם, בבחינת יציאת הדיבור כשמדברה בפיו על-ידי-זה שמדברה בצירופי אותיות הדיבור
ממשיכה לעולם הזה, ואזי כשימשיכנה לעולם הזה יוכל אחר אף שהוא בסוף העולם להשיגה על-ידי
יגיעתו בתורה ועבודה, שיוכל ליפול במוחו זו ההשגה, מאחר שישנה בעולם הזה על-ידי שהמשיכה
דברו אותה ביציאות הדיבור כנוצר לעיל, לכך יכולה ליפול במוח אחר על-ידי יגיעתו כנוצר לעיל. אבל
אם לא היה ממשיכה לעולם הזה על-ידי הדיבור כו', אף שייגע אחר הרבה, לא ישיגנה במוחו, שאינה
נמצאת בזה העולם, שהיא בשמים כו', וד"ל. וזה היה כוונתו שהיה מדברה בפני עצמו שלא לצורך
השומעים, רק בכדי שימשיכנה לעולם הזה כו', ויוכל ליפול במוח אחר כשייגע בתורה ותפלה כנוצר
לעיל וד"ל.
ז. והנה, אף שלא נתברר אם אמירת המאמר היתה בסעודה המפסקת או בסעודה שלפני זה,
מכל-מקום, כיון שצויין בכותרת שזוהי סעודת ערב תשעה באב, משמע, שיש לזה קשר ושייכות עם
הענין דתשעה באב.

והענין בזה:

ענינו של תשעה באב הוא - היפך הגילוי, כמו שכתוב³³ "נאלמתי דומיה", אבל תכלית הכוונה בזה
היא שעל-ידי-זה יהיה ענין הגילוי, והיינו, שההעלם הוא הכנה אל הגילוי.
ועל-דרך מאמר רז"ל³⁴ "אין מגלין רזי תורה אלא למי שלבו דואג בקרבנו", והרי ענין הדאגה הוא
היפך הגילוי, אלא, שזוהי הכנה לגילוי רזי תורה, ומה גם שהדאגה גופא היא מפני רזי התורה.

(32) נדפס לאח"ז במאמרי אדה"ז הקצרים ע' תסד. וש"נ.

(33) תהלים לט, ג. וראה אוה"ת נ"ך ח"ב ע' א"מח.

(34) ראה חגיגה יג, א.

(29) ראה גם תורת מנחם חמ"ד ע' 144. וש"נ.

(30) כש"ט בתחלתו. ובכ"מ.

(31) ראה סה"ש תש"ו ריש ע' 22. וש"נ.

- 1 וזהו גם תוכן הענין שנתבאר במאמר הנ"ל (שנאמר בסעודת ערב תשעה באב) אודות אמירת דבר
2 תורה בפה אף שלא יבינו השומעים כל-כך, כדי להמשיך הענין בעולם, שעל-ידי-זה יהיה אפשר להשיגו
3 לאחר זה - שאף-על-פי שבשעת מעשה אין השומעים מבינים את הענין, כך, שעדיין אין זה גילוי, הרי
4 זה הכנה להגילוי.
5 וזהו גם כללות הענין דהתגלות תורת החסידות, שזוהי ההכנה לשלימות הגילוי דפנימיות התורה
6 שיהיה לעתיד-לבוא.
7 והיינו, שאף שעיקר הענין דגילוי פנימיות התורה שייך לזמן דלעתיד-לבוא, ולא לזמן הזה, ועל-דרך
8 מה שכתוב בסיום פרשתנו: "היום לעשותם", ומפרש רש"י: "למחר לעולם הבא ליטול שכרם",
9 מכל-מקום, ישנו הענין ד"עולמן תראה בחיך"³⁵, וזוהי ההכנה לעיקר ושלמות הגילוי לעתיד-לבוא.

* * *

- 10 ח. הביאור בפירוש רש"י בסוף פרשתנו, "היום לעשותם", "ולמחר לעולם הבא ליטול שכרם" - שאין
11 כוונת רש"י לומר שאין שכר לצדיקים³⁶ בעולם-הזה (בניגוד למה שכתוב לפני זה "ומשלם לשונאיו גוי",
12 "בחיי משלם לו גמולו הטוב"), שהרי על-פי פשוטו של מקרא משלם הקדוש-ברוך-הוא לצדיקים גמולם
13 הטוב בעולם הזה, אלא שבעולם הזה ("היום") יש רק קבלת השכר שהקדוש-ברוך-הוא נותן, אבל אין
14 לבני ישראל כח ליטול מעצמם, ולכן, יכולים להתערב סיבות צדדיות שיגרמו שהשכר לא יומשך בפועל
15 (כסיפור הגמרא³⁷ אודות קיום מצות כיבוד אב ושלוח הקן, בהיותו מהרהר בעבודה-זרה, שבית-דין של
16 מעלה מקטרג ומעכב נתינת השכר), ואילו "למחר" תהיה לבני ישראל הבעלות "ליטול שכרם" בעצמם,
17 ללא עיכובים³⁸ - הוגה על-ידי כבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס ב'לקוטי שיחות' חלק כ"ט עמוד
18 41 ואילך.

(35) ברכות יז, סע"א.

(36) ומה גם שמ"ש בתחלת הפסוק, "ושמרת את המצוה גוי",
קאי בפשטות לא רק על צדיקים, אלא גם על אלו שזוכרו בפסוק
שלפניו, וכמ"ש הרמב"ם (באגרת השמד ואגרת תימן) שאפילו
ירבעם בן נבט שחטא והחטיא את הרבים, חייב לקיים גם את
הציוויים שמדברי סופרים, כמו עירוב תבשילין.

(37) קידושין לט, ב. וש"נ.

(38) וכן הוא גם ביום השבת, שבו סגורים כל הבתי-דינים כו'
ביצה לו, ב), ובמילא אין מקום לקטרוג כו', ולכן יכול להיות
הענין ד"ליטול שכרם", מעין ודוגמת המעמד ומצב דלעתיד
לבוא, שאז יקויים היעוד (זכרי' יג, ב) "את רוח הטומאה אעביר
מן הארץ".

המשך ביאור למס' תמורה ליום שישי עמ' ב

- 15 מן העושים, שמשמע מן הצאן ולא כל הצאן, וכן מן הנפגשים ומן
16 העושים, שבאו למעט חולה, זקן ומזוהם.
17 מסיימת הגמרא: וְלִתְנָא דְּבִי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אֵין לְהַקְשֹׁת מְדוּע נִכְתָּב
18 'ואם מן הצאן, כיון דאורייתא דקרא לאישתעניי קבי - דרך הפסוק
19 לדבר כך ולומר 'מן הצאן' וכו', ולא למעט הוא בא.
20 שנינו במשנה: אֵיזוּהוּ מוֹקֵצָה, זה המוקצה להקריבו לעבודת פוגבים
21 וכו'. הגמרא מביאה הלכה נוספת בדין מוקצה: אִמֶּר רִישׁ לְקִישׁ,
22 אֵין אִסוּר לְמוֹצָא אֵלָא מוֹקֵצָה לְשִׁבְע שָׁנִים, אֵךְ אִם עֲבָרוּ שְׁבַע שָׁנִים
23 מִיּוֹם הַקְצָאתוֹ שׁוּב אֵין הֵם מְקַרְבִּים אוֹתוֹ, וְהוּא מוֹתֵר לְמוֹצָא.
24 וּמִנֵּין, שְׁנָאִמֶּר (שופטים ו כה) כִּשְׁנִגְלָה ה' אֵל גִּדְעוֹן לְהוֹשִׁיעַ אֶת
25 יִשְׂרָאֵל מִמִּדְיָן, 'וְהָיָה בְּלִילָה הַהוּא וַיֹּאמֶר [לו ה'] קָח אֶת פֶּר הַשּׁוֹר
26 אֲשֶׁר לְאִבְדִּי וּפֶר הַשְּׁנֵי שָׁבַע שָׁנִים' וגו', כְּלוּמַר פֶּר שֶׁהִיא מוֹקֵצָה
27 לְעִבּוּדֵת כּוֹכְבִּים שְׁבַע שָׁנִים, וְכִיּוֹן שֶׁנִּצְטוּה גִּדְעוֹן לְהַקְרִיבוּ לַה' כְּנֹאמֶר שֶׁם (ו כו), מוֹכַח שֶׁאַחֲרֵ שְׁבַע שָׁנִים בָּטַל מִמֶּנּוּ אִיסוּר

- מוקצה.
מקשה הגמרא: אף אם בטל איסור מוקצה כיצד הותר להקריבו
לגבוה, וְהָתֵם מוֹקֵצָה בְּלִחוּד הָיָה - וכי פר זה רק הוקצה להקריבו
לעבודה זרה, נֶעְבֵּד נִמְי הָיָה - הרי הוא עצמו היה עבודה זרה, ואם
כן עדיין אסור להקריבו משום נעבד. מתרצת הגמרא: אִמֶּר רַב
אֲחָא פֶּר יַעֲקֹב, פֶּר זֶה הִיָּה רַק מוֹקֵצָה לְעִבּוּד אוֹתוֹ, וְלֹא עֲבֻדוֹהוּ
עדיין, ועל כן לא נאסר משום נעבד.
עוד מתרצת הגמרא באופן אחר: רַבָּא אִמֶּר, לְעוֹלָם עֲבֻדוֹהוּ מִמֶּשׁ,
וְהָיָה שֶׁהִקְרִיבוּ גִדְעוֹן חִידוּשׁ הוּא בְּהוֹרָאת שַׁעָה, בְּרַבִּי אֲבָא פֶּר
בְּהֵנָּה, וְאִמֶּר רַבִּי אֲבָא פֶּר בְּהֵנָּה, שְׁמִנָּה דְּקָרִים הִתִּירוּ בְּהוֹרָאת שַׁעָה
בְּאוֹתוֹ לִילָה בּו הִקְרִיב גִּדְעוֹן פֶּר זֶה, חוּץ - שֶׁשַּׁחַט קִדְשִׁים מִחוּץ
לְמִשְׁכָּן, וְלִילָה - וְשֶׁשַּׁחַט קִדְשִׁים בְּלִילָה, וְזָרוּת - וְשֶׁהִקְרִיב אֵף
שֶׁלֹּא הִיָּה כֹהֵן,

בס"ד. משיחות ש"פ ואתחנן, י"ג מנחם-אב ה'תש"נ.

— תרגום מאידית —

שמקבלים עונש על חטא, ולאח"ז — נחמה, ומהו 30
החידוש בזה שבשביל ש"חטאו בכפליים", "לקו 31
בכפליים" ו"מתנחמים בכפליים"?! ולכאורה — 32
איך אפשר לומר בכלל שהקב"ה יעניש על חטא 33
בכפליים¹¹ ח"ו, ולהעיר מהכלל¹²: "מרובה מדה 34
טובה כו"¹³?!

(ב) כיון שמדובר, לכאורה, אודות ב' נחמות (על 36
ב' המכות) — לשון הפסוק הי' צ"ל "נחמו עמי 37
נחמו עמי" שמדגיש יותר שבנ"י ("עמי") 38
מתנחמים ב' פעמים; משא"כ מהלשון "נחמו נחמו 39
עמי" משמע שישנו (רק) אירוע אחד שמורכב 40
מנחמה כפולה. 41

ובפרט ע"פ המבואר במדרשי חז"ל נוספים¹⁴ 42
שהכפל ד"נחמו נחמו" מבטא ב' ענינים שונים 43
בנחמה: נחמה אחת "על בית ראשון" והב' "על 44
בית שני" (כנגד ב' הפעמים ד"בכה תבכה"), 45
ויתירה מזו: לפי פירושים אחרים במדרש, ב' 46
הנחמות (אינם רק ב' ענינים שונים, אלא) הם 47
ענינים הפכיים מן הקצה אל הקצה: "נחמוה 48
עליונים נחמוה תחתונים, נחמוה חיים, נחמוה 49
מתים, נחמוה בעולם הזה נחמוה לעולם הבא, 50
נחמוה על עשרת השבטים נחמוה על שבט יהודה 51
ובנימין"; וכן להפירוש ש"נחמו נחמו" הם כנגד 52
ב' הנחמות דהקב"ה והנביאים — "אני¹⁵ ואתם נלך 53
ונחמנה, הוי נחמו נחמו עמי, נחמוה נחמוה עמי 54
(העיי"ן בחיריק, ופירוש — עמדי)", 55

וע"פ כל פירושים אלו הי' מתאים יותר, 56
לכאורה, שיהי' כתוב "נחמו עמי נחמו עמי" 57
שמשמעו ב' נחמות שונות ("נחמו עמי" על הבית 58
הראשון ו"נחמו עמי" פעם שני' על הבית השני, 59
או נחמה אחת על עשרת השבטים ונחמה שני' על 60

א. הפטרת השבת — השבת הראשונה ד"שבע 1
דנחמתא¹ — "מתחילה ב"נחמו נחמו עמי"². 2

והנה, במדרשי חז"ל מבוארים כמה טעמים 3
בכפל ד"נחמו נחמו" (כדלקמן). ואחד מהם באיכה 4
רבה³: "את מוצא שבדבר שחטאו ישראל בו לקו 5
ובו מתנחמין כו", חטאו בכפליים דכתיב⁴ חטא 6
חטאה ירושלים, ולקו בכפליים דכתיב⁵ כי לקחה 7
מיד ה' כפליים בכל חטאותי, ומתנחמים בכפליים 8
דכתיב נחמו נחמו עמי יאמר אליכם". ועד"ז 9
מובא בילקוט שמעוני⁶: "כתיב נחמו נחמו עמי, 10
למה שני פעמים, רבי אומר לפי שכל מכות הללו 11
שלקו כפולות היו, שכן ירמי' אומר שבר על שבר 12
נקרא⁷, בכה תבכה⁸ כו' וכל כך למה, לפי שחטאה 13
בכפליים שנאמר⁹ כי שתיים רעות עשה עמי, וכיון 14
שחטאו בכפליים לקו בכפליים כו' ולפי שמצוותי 15
כפולות נחמותי' כפולות שנאמר נחמו נחמו עמי 16
כו". 17

ויש במדרש זה כמה דברים הדורשים ביאור: 18
(א) איך יתכן לומר שכאשר עשו חטא — אפילו 19
"חטאו בכפליים" — יהי' על כך עונש כפול ונחמה 20
כפולה ("לקו בכפליים, מתנחמים בכפליים"): 21
אפילו כאשר החטא הוא כפול — הרי העונש 22
ונחמה ע"ז היא, שעל כל חטא מקבלים עונש אחד 23
ואח"כ ישנה (ע"י התשובה) נחמה אחת¹⁰. 24

מהלשון "לקו בכפליים (והפסוק המובא על כך 25
— "כי לקחה מיד ה' כפליים בכל חטאותי")" 26
מתנחמים בכפליים", משמע שהעונש והנחמה הם 27
כפולים (אפילו כאשר החטא הוא חטא אחד) 28
[דאל"כ — מאי קמ"ל: הרי זה דבר הפשוט 29

(1) ראה תוד"ה ראש — ר"ה לא, ב. טואו"ח סו"ס תכת. ועוד.
(2) ישע"י מ, א.
(3) ספ"א.
(4) איכה א, ח.
(5) ישע"י שם, ב.
(6) איכה רמז תתריח.
(7) ירמי' ד, כ.
(8) איכה שם, ב.
(9) ירמי' ב, יג.
(10) ד"ה נחמו — בספר המאמרים אידיש ע' 126.

(11) רד"ה נחמו תרכ"ו (סה"מ תרכ"ו ע' קצה). תער"ב (המשך
תער"ב ח"א ע' עז).

(12) סוטה יא, א. וש"נ.

(13) בשלמא הנחמה בכפליים — הוא מפני שמדה טובה
מרובה כו', אבל מה שייד לקתה בכפליים כו', ומפני שלקתה
בכפליים לכן ניחמה בכפליים (המשך תער"ב שם).

(14) יל"ש ישע"י רמז תמד. פסיקתא דפ' נחמו.

(15) יל"ש שם רמז תמג. פסיקתא שם.

ועפ"ז מובן גם שכל הפירושים (הנ"ל) 30
במדרז"ל בכפל ד"נחמו נחמו" אין משמעם ב' 31
נחמות שונות, אלא נחמה אחת שהיא כפולה – על 32
בית ראשון ועל בית שני, נחמוה עליונים נחמוה 33
תחתונים וכו'. 34

ג. בית המקדש – שעליו קאי ה"נחמו נחמו" – 35
הי' בית כפול, בית גשמי ורוחני גם יחד בגלוי: בית 36
המקדש כולו וכל חלק ממנו (לא הי' מורכב משני 37
חלקים – חלק גשמי וחלק רוחני, אלא כל כולו) 38
הי' בית גשמי שהוא מקדש (רוחני) לה' – "ועשו 39
לי מקדש ושכנתי בתוכם"¹⁹. 40

וגם בנין המשכן והמקדש לא הי' באופן כזה 41
שקודם הביאו את הדברים הגשמיים ובנו את 42
המקדש ולאח"כ הם נעשו כלי לרוחניות, אלא כבר 43
בלקחת תרומת המשכן, "זהב וכסף ונחושת גו'" 44
(וכל י"ג ט"ו) הדברים הגשמיים) היתה צ"ל, 45
כציווי התורה, באופן ד"ויקחו לי תרומה – לי 46
לשמי²⁰ (רוחניות). וכמו"כ בנוגע לעשיית המשכן: 47
"ועשו לי מקדש – לי לשמי"²¹. 48

ועאכ"כ לאחר גמר עשיית המשכן והמקדש 49
שהביאה להשראת השכינה – שאז הי' בגלוי כיצד 50
כל מציאות המשכן והמקדש היא כפול – גשמי 51
ורוחני גם יחד: בנין גשמי וכלים גשמיים שיש 52
בהם "ושכנתי בתוכם" בגלוי²² [ועד שגם לאחר 53
חורבן ביהמ"ק "בקדושתן הן עומדין", כי "שכינה 54
אינה בטלה"²³]. ועד"ז גם בעבודה במקדש, 55
שעיקרה עבודת הקרבנות, שהיתה ע"י הקרבת 56
בהמות גשמיות "לשמה" – לשם ששה דברים²⁴ כו'. 57

עפ"ז מובן שחורבן ביהמ"ק הי' חורבן כפול 58
(לקו בכפליים): אין הכוונה לשני שלבים ודרגות 59
בחורבן, אלא חורבן אחד שיש בו תוכן כפול²⁵: 60
חורבן גשמי ורוחני בבת אחת; ולכן גם הנחמה 61

1 שבט יהודה ובנימין וכו'), ולא "נחמו נחמו עמי"¹⁶
2 שמשמעו ש"עמי" מתנחם בנחמה כפולה, היינו
3 נחמה אחת שיש בה ב' נחמות.

4 ג) "מצוותי" כפולות" – מאן דכר שמי'?!
5 מדובר כאן על "חטאו בכפליים" שהביא ל"לקו
6 בכפליים" ולכן "מתנחמים בכפליים" – ומדוע
7 מזכיר ש"מצוותי" כפולות¹⁷, ויתירה מזו –
8 שהטעם לכך ש"מתנחמים בכפליים" הוא "לפי
9 שמצוותי" כפולות" (היפך מתחילת הענין שזהו
10 לפי ש"לקו בכפליים")¹⁸.

11 ד) מהו הפירוש ד"מצוותי" כפולות?

12 ב. והביאור בזה:

13 מהלשון "חטאו בכפליים, לקו בכפליים,
14 מצוותי" כפולות, נחמותי" כפולות" מובן, כנ"ל,
15 שלא מדובר אודות ב' חטאים, וכנגדם – ב'
16 עושים, ב' מצוות, וכנגדם – ב' נחמות, אלא
17 אודות כפליים – חטא כפול שמביא לעונש כפול
18 ומצוות כפולות שמביאות לנחמה כפולה.

19 ולכן (וההכרח ע"ז הוא מכך ש)נאמר בפסוק
20 "נחמו נחמו עמי", ולא "נחמו עמי נחמו עמי":
21 אילו נאמר "נחמו עמי נחמו עמי" היתה המשמעות
22 שישנם ב' נחמות (שונות) [כולל גם הפירוש
23 ש"נחמו עמי" הב' הוא לאו דוקא עמוק יותר
24 מ"נחמו עמי" הא', ואינו אלא הכפלה כדי לחזק
25 את הנחמה]; "נחמו נחמו עמי" פירושו ש"עמי"
26 האחד והיחיד מתנחם בנחמה כפולה – נחמה
27 בכפליים – "נחמו נחמו", ב' לשונות של נחמה
28 המתייחס לאותו "עמי" [שמזה מובן ש"נחמו" הב'
29 הוא עוד ענין, ודרגא, בנחמה].

16) וגם לפי פרש"י (ישעי' שם) שהכפל "נחמו נחמו" פירושו
– נחמו אתם נביאי נחמו את עמי" (היינו, שזהו הדיבור לנביאים
שינחמו את ישראל) – "אינו מובן מהו ענין הדבור לנביאים
שינחמו והלא דבור הנבואה זהו גופא הנחמה, וכשאומר לנביאים
נחמו הרי המשמעות שיש איזה נחמה לבד דבור הנבואה עצמה,
וצ"ל מהו הנחמה הזאת" (המשך תער"ב שם. סה"מ איריש שם).
וראה לקמן הערה 50.

17) ובפרט שבאיכ"ר שם לא הוזכר ענין זה (דמצוותי
כפולות) כלל.

18) הכוונה בזה בפשטות היא, דכשם שהלקו בכפליים בא
כתוצאה מהחטא בכפליים, כמו"כ הנחמה בכפליים באה ע"ז
שמקיים מצוות שכפולות הן. אבל צריך ביאור בזה שמלשון
המדרש משמע, שהכפל דנחמה קשור בזה שמצוותי" כפולות, וגם
– מהו הפירוש דמצוותי" כפולות, כדלקמן בפנים.

19) תרומה כה, ח.

20) ר"פ תרומה ובפרש"י.

21) פרש"י תרומה כה, ח.

22) ולא כמו שאר דברים גשמיים בעולם, דהגם שיש בהן
חיות רוחנית – ה"ז לא בגלוי, ועכ"פ הרוחניות והגשמיות הם
לא באותו גילוי, עד שבגלוי – הגשמיות והרוחניות הם כמו שני
דברים נפרדים, משא"כ בביהמ"ק הוא בית אחד כפול מרוחניות
וגשמיות בגלוי.

23) רמב"ם הל' ביהמ"ק פ"ו הט"ז.

24) זבחים מו, ב – במשנה. וש"נ.

25) ולפי הפירוש שהלקו (ונחמה) בכפליים קאי על בית
ראשון ועל בית שני – ראה לקמן הערה 62.

גשמית עם דבר גשמי (מצוות ה"ה מלובשים
בדברים גשמיים, תפילין בקלף גשמי וכיו"ב,
וקיומם הוא בכחות גשמיים), וביחד עם זה –
כוונת המצוה, הכוונה רוחנית בידיעה ורגש האדם
בקיום המצוה, שיקיימנה לשמה.

וכשם שהעולם בכלל הוא עולם גשמי שצריכים
לגלות בו את הנשמה רוחנית (אלקות), כמו"כ הוא
גם באדם (עולם קטן זה האדם³⁰), המורכב מגוף
ונשמה, ובאופן ששניהם הינם מציאות אחת (ולא
יתכן להפריד ביניהם, שחלק זה שייך להגוף וחלק
זה – להנשמה).

ועד"ז עבודת היהודי צ"ל עם גופו ונשמתו גם
יחד, עי"ז שהוא משתמש בגופו ובכחותיו
הגשמיים ככלים להכחות הרוחניים של הנשמה,
בכך שמקיים תורה ומצוות, באופן כפול כנ"ל,
ועי"ז פועל – שכל מציאותו היא מציאות אחת
ויחידה שעובדת את הקב"ה באופן שהוא כפול –
בנשמתו וגופו גם יחד. ועי"ז – הוא גם מגלה
בגשמיות העולם את "נשמתה", האלקות (והכוונה
אלקית) שבעולם, אלקים בגימטריא הטבעי³¹.

והפירוש בזה הוא, לא רק שיהודי צריך לעבוד
את השם בין בנשמתו ובין בגופו, שבכך אין כל
חידוש – כיון ש"אני נבראתי לשמש את קוני"ז³²,
והרי ה"נבראתי" כולל הן את נשמתו והן את גופו
(ועד"ז בעולם – כל מה שברא הקב"ה בעולמו
לא בראו אלא לכבודו³³, בראו הן הנשמה והן
הגוף); החידוש ב"מצוותי" כפולות" הוא –
ששלימות עבודת ה' היא, לא בכך שקיימים אצלו
שני אופני עבודה שונים (אופן אחד בנשמתו, ואופן
אחר בגופו)³⁴, אלא שאצלו ישנה עבודה אחת,
שהיא כפולה – בגשמיות ורוחניות גם יחד.

ה. וקיום המצוות בשלימות באופן ד"כפולות"
– הוא בשתי הקצוות:

ע"ז היא נחמה בכפליים: "נחמו נחמו", דהיינו, לא
שתי נחמות שונות ("נחמו עמי נחמו עמי"), אלא
נחמה כפולה – נחמה גשמית ורוחנית בבת אחת,
ובלשון המדרש: "נחמה עליונים נחמה
תחתונים" יחז. ועד – בשלימות הנחמה בביהמ"ק
השלישי, "מקדש אדני כוננו ידיך"²⁶, שיהי'
מקדש נצחי²⁷, השלימות דבית כפול – מקדש
רוחני שלמעלה (שבנוי ומשוכלל למעלה²⁸)
שמתלבש בהמקדש גשמי שלמטה, כך שנעשה
מקדש אחד – גשמי ורוחני גם יחד.

ד. הטעם והכח לזה ש"לקו בכפליים"
ו"מתנחמים בכפליים" הוא מכיון שבנין וחורבן
ביהמ"ק תלוי בעבודת האדם שגם היא כפולה –
"מצוותי" כפולות" (והעדר קיומם הוא כפול,
"חטאו בכפליים"):

עי"ז שעבודת בני"ה היא בשלימות נשאר
ביהמ"ק בשלימות ו"מפני חטאינו" הוא נחרב;
ויתירה מזו: בית המקדש משקף את כללות עבודת
האדם – לעשות דירה לו יתברך בתחתונים²⁹, שכל
העולם כולו יהי' מקום ראוי להשראת השכינה
(ברוגמא ל"ושכנתי בתוכם" במקדש), על-ידי
העבודה בתורה ומצוות, שמזככים וממשיכים
בגשמיות העולם קדושה ורוחניות, עד שנעשית
דירה לו יתברך.

העולם (עוה"ז הגשמי) נברא באופן שהעולם
(מלשון העלם והסתור) מסתיר ומעלים אלקות (ז.א.
שאלקות הוא כדבר נוסף לעולם), ועי"ז עבודת בני"ה
בתורה ומצוות, המלובשים בתוך דברים גשמיים,
מחזירים אלקות (כח וחיות רוחני) בגשמיות
העולם, עד שעושים את העולם (תחתונים) דירה
לו יתברך – דירה אחת ויחידה, דירה כפולה,
גשמית ורוחנית גם יחד: דירה גשמית (תחתונים),
שאלקות (רוחניות) שורה שם בגלוי – עד שהקב"ה
עצמו (לו יתברך) נמצא שם בגלוי, בכל עצמותו.

וענין זה נעשה ע"י העבודה בתורה ומצוות,
ש"מצוותי" כפולות": שלימות קיום המצוות היא
כאשר פעולת המצוה היא כפולה, פעולה אחת
ויחידה שמכילה בתוכה שתי עיניים: פעולה

(30) ראה תנחומא פקודי ג. תקו"ז תס"ט (ק, א). ועוד.

(31) ראה סד"ה נחמו (בסה"מ אידיש) שהפירוש ב"מצוותי"
כפולות" הוא – שכל מצוה יש לה פעולה כפולה: זיכרון האדם
וזיכרון העולם. וכאן נתבאר, שזיכרון זה עצמו (באדם ובעולם) הוא
באופן כפול, של הנשמה וגוף יחד (ולא כמו ב' עבודות נפרדות).

(32) משנה וברייתא סוף קידושין.

(33) אבות ספ"ו.

(34) ולהעיר מב' דרגות וסוגים בעבודה – עובדי ה' בנשמתם,
עובדי ה' בגופם (ראה המשך תרס"ו ע' קנז ואילך. סה"מ תש"ח
ע' 210 ואילך).

(26) בשלח טו, יז.

(27) זח"א כח, א.

(28) רש"י ותוס' סוכה מא, סע"א.

(29) ראה תניא פל"ו.

בשכל נעשים יותר קמטים במוח הגשמי, וזה
מרחיב את המוח הגשמי ונותן אפשרות להבנה
עמוקה ורחבה יותר. ז.א. שנעשית מצוה ופועלה
כפולה – השכל והמוח הגשמי ביחד לומדים תורה.
ויתירה מזו: שלימות לימוד התורה צ"ל באופן
ד"ערוכה בכל רמ"ח איברים" (שאו פועלים
בלימוד התורה שהיא "משתמרת"³⁹). וכמנהג
ישראל – שבעת לימוד התורה, ועד"ז בעת
התפלה⁴⁰, מנענעים א"ע (את הגוף הגשמי) "על
שם כל" ⁴¹ עצמותי⁴² תאמרנה⁴³, אע"פ שלכאורה
תנועת הגוף מבלבלת להתעמקות ולהתעסק בדבר
שכל, ויתירה מזו: אפילו תלמידים לפני רבם
מתנענעים, אע"פ ש"מורא רבך כמורא שמים"⁴⁴,
ועד"ז בשעת התפלה כשעומדים כעבדא קמי' מרא
[ומאן דמחוי במחוג קמי מלכא כו' ה"ז מרידה
במלכות]⁴⁵, ועאכו"כ לעמוד לפני מלך ולהתנענע...]
– כיון שהשלימות בלימוד התורה ועבודת התפלה
היא כאשר העבודה חודרת ופועלת גם בגוף
הגשמי (עד – ע"ד מנפשי' כרע"⁴⁶).

ועד"ז גם לאידך גיסא: המצוות (רוב המצוות)
שעיקר קיומן הוא בגשמיות, במעשה בפועל –
השלימות בהם הוא כשישנה בהם גם כוונת המצוה
לשמה. כמו במצות הצדקה – כללות כל המצוות:
אע"פ שעיקר המצוה היא נתינת הצדקה במעשה
בפועל, שזה עושה את "החיית נפש העני", שבוזה
לא חשובה כוונת הנותן, הידיעה והרגש שלו
שבוזה, ועד שהמאבד סלע ומצאה עני כו' הרי
המאבד קיים מצות צדקה⁴⁷, אע"פ שאין לו בזה
שום כוונה ודעת (ואדרבה – יתכן שאם הי' יודע
מזה הוא לא הי' מעוניין לתת לצדקה) – מכל
מקום, שלימות מצות הצדקה היא כשישנה בזה

1 המצוות שעיקר קיומן הוא ברגש הלב וידיעה
2 בשכל (רוחנית) – צריך לקיימם באופן שמשפיע
3 גם על הכלים ואברים גשמיים שבגוף, עד לחלקו
4 (הגשמי) בעולם, ולא רק שעבודתו, המצוה משפיע
5 עליהם, אלא ששניהם יחד (החלק הגשמי וחלק
6 הרוחני של המצוה) נעשים מאוחדים בתור עבודה
7 אחת.

8 כמו מצות התפלה – שהיא (בעיקר) עבודה
9 שבלב (איזו היא עבודה שבלב זוהי תפלה³⁵),
10 ועד"ז במצוות התלויות בלב, אהבת ה', יראת ה':
11 רגש הלב (ע"ד הרגיל) הוא רגש רוחני, שלא פועל
12 בהכרח שינוי והזזה בגשמיות הלב; השלימות
13 ב"ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך
14 ובכל מאדך"³⁶ היא, שנוסף להרגש והכוונה שבלב,
15 שהאהבה תחדור ותפעל שינוי והזזה בבשר לב
16 הגשמי, רגש האהבה להשם הוא גם פיזי –
17 שמרגיש איך שליבו משתוקק ובווער כאש (כרשפי
18 אש) עם אהבה לקב"ה; ליבו דופק בגשמיות עם
19 יראה ופחד מפני הקב"ה. עד שנעשית אהבה אחת
20 ויחידה – רגש רוחני ביחד עם הזזה גשמית של
21 הלב [כולל ונוסף על "בכל לבבך – בשני
22 יצריך"³⁷]: עד שזה משפיע וחודר עד "בכל מאדך
23 – בכל ממונך"³⁷, חלקו בעולם.

24 ועד"ז במצות תלמוד תורה, ומצוות התלויות
25 בשכל ומחשבה, שבוזה החידוש גדול יותר:

26 שכל הוא עדין ורוחני יותר מרגש; ריחוק
27 השכל מגשמיות הוא רחוק יותר מאשר ריחוק
28 ההרגש מגשמיות³⁸. כמו שהאדם מבין זאת
29 בפשטות ממנו אישית: כאשר יש לו הרגש בלב
30 אזי הוא חש לפעמים תזוזה ותנועה בליבו (נוסף
31 על זה שהלב הרי מתנענע בתמידות); משא"כ
32 כשהוא מבין סברא אי"ז מביא לתזוזה במוחו
33 הגשמי (המוח הוא "קר", ובכלל אינו מתנענע).

34 השלימות בלימוד התורה (ומזה נשתלשל גם
35 במחשבה והתעמקות בשכל בכלל) הוא כאשר
36 השכל ומחשבה הם ביגיעה והתעמקות כזאת
37 שפועלת שינוי ותזוזה גם במוחו הגשמי, וכמבואר
38 בספרי רפואה (הובא בחסידות) שעל-ידי העמקה

(39) עירובין נד, רע"א.

(40) שו"ע אדה"ז אור"ח ס"ס מח. ושם הובא זה גבי קריאת
התורה ותפלה. ובכ"מ הובא מנהג זה גם גבי לימוד.

(41) תהלים לה, י"ד.

(42) להעיר, שבהגוף ג' ענינים בכלל: גידים, שבהם הדם הוא
הנפש; למטה יותר – בשר שהוא רך; ולמטה יותר – עצמות שהם
קשים שבהם מודגש יותר ה"גשמיות" שבהם. והחידוש דכל
נעצמותי תאמרנה, שהאמירה דתורה ותפלה פועלת גם בהנעצמות.
(43) שו"ע אדה"ז שם גבי תפלה. ולהעיר שבתניא שם הובא

כתוב זה גבי תורה.

(44) אבות פ"ד מ"ב.

(45) חגיגה ה, ב.

(46) ירושלמי ברכות פ"ב סה"ד. תוד"ה עיון – שבת קיח, ב.

(47) ספרי תצא כד, יט.

(35) תענית ב, א.

(36) ואתחנן ו, ה.

(37) ברכות נד, א.

(38) ראה תניא פל"ז (נד, סע"א).

שמוזה נשתלשל הענין דהמאבד לגריעותא, ע"ד 34
איוהו שוטה המאבד מה שנותנים לו⁵¹. 35

ויש לומר, שהמעלה בזה (קיום המצוה באופן 36
שלמעלה מטעם ודעת) נראית גם בגלוי במצות 37
הצדקה הנ"ל (כללות כל המצוות) – שהשלימות 38
במצוה היא כאשר הנותן אינו יודע מי הוא 39
המקבל⁵². ויתירה מזו: עי"ז יש לו את שתי 40
המעלות במצוה – הכוונה ברצון שהוא לא יראה מי 41
הוא המקבל, וביחד עם זה – המעלה שלמעלה 42
מטעם ודעת, נוסף על המעלה העיקרית בקיום 43
המצוה בגשמיות. 44

ומעין זה הוא גם בכל המצוות, שקיום המצוה 45
בפועל (בגשמיות) קשור עם קבלת עול שלמעלה 46
מטעם ודעת, והידיעה באופן קיום המצוה וכוונת 47
המצוה – היא ההמשכה בטעם ודעת. 48

עפ"ז נמצא שהפירוש ב"מצוותי" כפולות" הוא 49
לא רק שזה כולל ענין כפול, גשמיות ורוחניות, 50
אלא גם השלימות שלמעלה מטעם ודעת. בסגנון 51
אחר: הכפל במצוות כולל לא רק שתיים, אלא ריבוי 52
עד א"ס (ע"ד הפירוש ב"כפליים לתושי"ם⁵³), ז.א. 53
שזו נקודה אחת שכוללת כל הקיום וכל המעלות 54
והשלימות: גשמיות, רוחניות, טעם ודעת, למטה 55
מטעם ודעת, למעלה מטעם ודעת, חיבור שניהם 56
יחד וכו'. 57

ויש לומר שהטעם לכך הוא, כי כפל זה מראה 58
שזה קשור עם העצם, עצמותו ומהותו ית', 59
שלמעלה מכל גדרי גשמיות ורוחניות וחיבור 60
שניהם, ולכן נכללים כולם, בלי חילוק כלל, בכפל. 61
ח. עפ"ז מובן גם הכפל ד"נחמו נחמו" – שזה, 62
בעצם, נקודה אחת, לשון יחיד ("עמי") הכוללת 63
כל מיני שלימות, כפי שזה מתבטא בכל הקיום: 64
"כל אלה הנחמות (מ"נחמו נחמו עמי") עתידה 65
לימות המשיח"⁵⁴. משיח הוא בחי' יחידה 66
הכללית⁵⁵, הקשורה עם יחידה לייחוד, עצמותו 67
ית', הכולל שלימות כל הקיום וכל הענינים: גם 68
השלימות שלמעלה מטעם ודעת – כידוע שמשיח 69

1 הכוונה, הידיעה ורגש האדם שבזה, בסבר פנים
2 יפות וכו', כמבואר בהלכה הדרגות במעלת
3 הצדקה⁴⁸.

4 ו. ומזה מובן, ש"חטאינו" (שבגללם הרי "גלינו
5 מארצנו") היינו חטא כפול – חסרון (חטא מלשון
6 חסרון⁴⁹) הן ברוחניות והן בגשמיות, ולכן גם
7 החורבן והגלות (תוצאת החטא) כפולים – "לקו
8 בכפליים", הן ברוחניות והן בגשמיות (בין באדם
9 ובין בעולם⁵⁰), בין בבני – שנשלחו לגלות, ובין
10 באלקות כביכול – שהקב"ה נמצא כביכול
11 בגלות⁵⁰;

12 ועי"ז שיש בבני קיום המצוות, "מצוותי"
13 כפולות", נעשה נחמה בכפליים – "נחמו נחמו
14 עמי", נשמה בגוף, בגשמיות וברוחניות גם יחד,
15 "נחמה עליונים נחמה תחתונים", עד להשלימות
16 בזה – בבנין בביהמ"ק הכפול, כנ"ל.

17 ז. ובעומק יותר – יש לומר:

18 הנחמה שקשורה עם גשמיות (תחתונים),
19 שנפעלת ע"י החלק הגשמי שבמצוה (שאינן בה
20 טעם ודעת) – שורשה הוא ממקום שנעלה יותר
21 מנחמה רוחנית (עליונים) שבאה מהחלק הרוחני
22 שבמצוה (כוונת המצוה שיש בה טעם ודעת) –
23 מדרגא שלמעלה מטעם ודעת, ולכן היא מתבטאת
24 בקיום המצוה במעשה (אפילו ללא כוונה), מצד
25 הביטול שלמעלה מטעם ודעת; רק בכדי שהדבר
26 יהי' בשלימות, צ"ל בזה גם ההמשכה בטעם ודעת
27 – הכוונה (רוחניות) של המצוה.

28 ויש לומר, שזהו הטעם פנימי לכך שהמאבד
29 סלע ומצאה עני ה"ה מקיים מצות צדקה אע"פ
30 שאין לו בזה כוונה כלשהי (ואדרבה – אפשר
31 שכוונתו להיפך כנ"ל) – כי המצב של המאבד סלע
32 (לגריעותא) למטה מטעם ודעת, מקורו בשרש
33 הענינים הוא מעבודה שלמעלה מטעם ודעת. אלא

(48) רמב"ם הל' מתנות עניים פרק י'.

(49) לקו"ת מטות פב, א. ובכ"מ.

(50) ראה ד"ה נחמו בסה"מ אידיש שם. תרכ"ו והמשך תער"ב שם.

ובמ"א נתבאר (אוה"ת פרשתנו ע' ב'ר ואילך. נ"ך ע' א'רטו.
ד"ה נחמו תרס"ט, עת"ר תער"ב) שהכפל "נחמו נחמו" קאי על
בחי' מקיף ופנימי והתחברות שניהם, עיי"ש. ובהמשך תער"ב שם
מבאר בזה דברי רש"י דלעיל הערה 16.

(51) חגיגה ג, סע"ב. וש"נ.

(52) רמב"ם שם ה"ח.

(53) שמו"ר פמ"ו, א.

(54) פי' הרד"ק עה"פ.

(55) רמ"ז לזח"ג רס, ב. ועוד.

30 תפלת משה כוללת בה הרבה מעלות –
 31 כמאחז"ל⁶⁴ שמשוה התפלל תקט"ו תפלות כמנין
 32 "ואתחנן". ומבואר בכ"מ⁶⁵ שתקט"ו רומז על
 33 ההמשכה דט"ו, בחי' י"ה, שלמעלה מסדר
 34 השתלשלות, בת"ק – מהלך ת"ק שנה בין רקיע
 35 לרקיע כו', עד ט"ו פעמים ת"ק⁶⁶ – שלימות סדר
 36 ההשתלשלות.

37 ולאחר מכן באים לפ' עקב – "והי' עקב
 38 תשמעון", שמדגיש גם את השלימות שלמעלה
 39 מסדר השתלשלות וטעם ודעת – עקב שמורה על
 40 קבלת עול, ותשמעון בפירושו שמיצה וקבלת עול,
 41 וביחד עם זה – "תשמעון", מלשון שמיצה והבנה,
 42 טעם ודעת, וזה נמשך בכל הדרגות דסדר
 43 ההשתלשלות, עד לבחי' עקב, העקביים וסוף דכל
 44 הדרגות, בזמן ובמקום.

45 ואח"כ – "ושמר ה' אלקיך לך את הברית ואת
 46 החסד אשר נשבע לאבותיך": הן המעלה ד"את
 47 הברית ואת החסד אשר נשבע לאבותיך", שהאבות
 48 הן הן המרכבה – מעלת הביטול שלמעלה מטעם
 49 ודעת, כפי שזה קודם מתן תורה, קודם למעליותא
 50 – ביטול שלמעלה מטעם ודעת שבתורה; ואין
 51 שזה נמשך לבני' לאחרית מתן-תורה, כפי שהתורה
 52 ניתנת בטעם ודעת בזמן ובמקום דעולם הזה
 53 הגשמי.

54 י. ע"פ הנ"ל ישנו גם קשר בין שבת נחמו
 55 וחמשה עשר באב (שמתברך משבת נחמו,
 56 ולפעמים חלה קביעותו בשבת נחמו עצמו), וכן
 57 ביאור בענין שקשור עם חמשה עשר באב:

58 הגמרא אומרת (בסוף מס' תענית), ש"מחמשה
 59 עשר באב ואילך תשש כחה של חמה כו' מכאן
 60 ואילך דמוסיף יוסיף", ופרש"י: "מחמשה עשר
 61 באב ואילך דמוסיף לילות על הימים לעסוק בתורה
 62 יוסיף חיים על חייו". וענין זה מובא גם להלכה:
 63 "ויש לאדם להתחיל ללמוד בלילה מט"ו באב
 64 ואילך". "מט"ו באב ואילך יוסיף מעט מעט"⁶⁷.

1 בא בהיסח הדעת, שנאמר⁵⁶ מצאתי דוד עבדי⁵⁷,
 2 וביחד עם זה – שלימות דטעם ודעת, כידוע
 3 שמשיח יהי' רב (נוסף להיותו מלך)⁵⁸, המלמד
 4 תורה לכל העם כולו, תורתו של משיח. וכיון שכן,
 5 צ"ל ההכנה לקבלת המשיח ע"י לימוד (בטעם
 6 ודעת) המעיינות, תורתו של משיח, "יפוצו
 7 מעיינותיך חוצה".

8 וכך גם אצל הקב"ה כביכול: הקב"ה אומר
 9 ש"מצאתי דוד עבדי"⁵⁹, באופן של מציאה בהיסח
 10 הדעת, למעלה מטעם ודעת שלמעלה כביכול;
 11 וביחד עם זה אנו מוצאים שהבחירה בדוד עבדי
 12 באה דרך סדר השתלשלות, שמשתי האחויות רות
 13 וערפה, נשארה רות עם נעמי [שזה מורה על גילוי
 14 הבחירה בין שני שווים, רות וערפה], וכתוצאה
 15 מכך יצא ממנה ישי, וישי הוליד את דוד⁶⁰, ובחי
 16 דוד עצמו הקב"ה בחן אותו בצאן⁶¹ כו', עד שבחר
 17 בו להעמיד את מלכות בית דוד.

18 ומזה מובן, שה"נחמו נחמו" בכפליים (שקאי
 19 בעיקר על ימות המשיח) מדגיש את נקודת היחידה
 20 של משיח בן דוד, שכולל את כל הקיום
 21 והשלימויות, עד א"ס, כמבואר במדרש הנ"ל
 22 (ס"א) – נחמוה עליונים נחמוה תחתונים, עולם
 23 הזה עולם הבא וכו'⁶².

24 ט. ויש לקשר זה עם פרשת ואתחנן: "ואתחנן
 25 אל ה' גו' אעברה נא ואראה את הארץ הטובה גו'"
 26 קאי על תפלת משה להיכנס לארץ-ישראל, אשר,
 27 באם תפלת משה היתה מתקבלת והי' מכניס את
 28 בני' לארץ ישראל ובונה את בית המקדש, אזי לא
 29 הי' המקדש חרב והיתה זו גאולה נצחית⁶³.

(56) תהלים פט, כא.

(57) סנהדרין צז, סע"א.

(58) ראה סהמ"צ להצ"צ מצות מינוי מלך.

(59) ועפ"ז יומתק מ"ש "מצאתי דוד עבדי", כי בכתוב זה קאי על מעלת דוד (מלכא משיחא) בתור עבדי, שמורה על הביטול שלמעלה מטעם ודעת. ולכן הוא באופן של "מצאתי", מציאה הבאה בהיסח הדעת.

(60) רות א, יו"ד ואילך.

(61) שמור"ר פ"ב, ג.

(62) ועפ"ז מובן שגם הכפל דנחמו על בית ראשון ועל בית שני קאי על שלימות שיש בשני בתי מקדשות אלו (עבודת הצדיקים ועבודת התשובה) – ראה סד"ה נחמו עת"ר. לקו"ש ח"ט ע' 61 ואילך.

(63) ראה מגלה עמוקות אופן קפה (הובא בילקוט ראובני פרשתנו). אלשיך אוה"ח ועוד ריש פרשתנו. אוה"ת פרשתנו ע' סה. צג. (כרך ו') ב"רא. ועוד.

(64) ראה דב"ר פי"א, ט.

(65) אוה"ת פרשתנו ע' קטז.

(66) תוס' וחדא"ג מהרש"א – חגיגה יג, א.

(67) וראה גם ב"ח לטור או"ח סרל"ח: "האחרונים קבלו לומר משכבי כו' ומקומי עד שכבי קומי . . . מט' באב שאומרים קומי עד חג השבועות שאומרים שכבי, קומי, חייב לקום קודם אור

27 החל מה"הכרזה ופרסום" בעצמו, שזה יעורר
28 אצל כל אחד הוספה בלימוד התורה, בכמות
29 ואיכות,

30 וכמו"כ לפרסם ולעורר את בני ביתו, וכל יהודי
31 שיכול להשפיע ולעורר אותו.

32 ההוספה בלימוד התורה עצמה יש בה מעלה
33 נוספת כאשר מצטרפים לשיעור בתורה ברבים
34 (ולא "בד בבד"⁷³), "שנים שיושבים ועוסקים
35 בתורה", עד "עשרה שיושבים ועוסקים בתורה"⁷⁴.
36 ולכן כדאי לנצל את ההוראה מחמשה עשר באב –
37 להוסיף במיוחד בשיעורי תורה ברבים, ע"י יסוד
38 שיעורים חדשים במקומות שעדיין לא קיים בהם
39 שיעור, ולחזק ולהרחיב השיעורים שכבר קיימים.

40 וההוספה בלימוד התורה – תביא בודאי
41 להוספה בתלמוד גדול שמביא לידי מעשה⁷⁵,
42 הוספה בקיום המצוות בהידור, ובאופן של
43 "מצוותי כפולות", כנ"ל בארוכה.

44 וכאמור, ההכרזה ופרסום בנוגע להוספה
45 בלימוד התורה צ"ל בהדגשה – עם הוספה שע"ז
46 "יוסיף חיים על חייו", היינו שישנה ההבטחה
47 דתורתנו הקדושה, תורת אמת, שע"ז יתוסף
48 אריכות ימים בפשטות אצל המוסיף בלימוד
49 התורה!

50 אשר, עצם הידיעה בזה, מחזקת יהודי לקבל
51 החלטה טובה להוספה בלימוד התורה, ולהתעלות
52 מעל הבלבולים, דאגות הפרנסה וכיו"ב, ולהעמיד
53 א"ע במצב של "אוכלי המן" (ש"לא ניתנה תורה
54 אלא לאוכלי המן"⁷⁶), עכ"פ בשעת הלימוד,
55 ולהתמסר ללימוד התורה, באופן ד"כל עצמותי
56 תאמרנה", בהתעמקות ונעימות ("געשמאק")
57 (כנ"ל), בידעו שהקב"ה מספק לו כל צרכיו וצרכי
58 בני ביתו, ואפילו אם ישנה דאגה – ה"ה מקבל
59 החלטה שהדבר לא יפריע לו, וע"י עצם ההחלטה
60 בזה – הקב"ה מברך אותו, שמלכתחילה לא יהי'
61 לו דאגות (ובפרט שכך צ"ל ע"פ דין שכל יהודי
62 ראוי לקבל ע"פ דין והלכה "כסעודת שלמה

1 וצריך להבין: מדוע מוסיפים גם שהשכר שניתן
2 עבור הוספה בעסק התורה (מט"ו באב ואילך),
3 הוא "יוסיף חיים על חייו"? ויש לומר: שמזה
4 למדים שהשלימות בלימוד התורה היא כאשר
5 הלימוד הוא באופן של כפל – שנכללים בו כל
6 המעלות והשלימויות, הן רוחניות והן גשמיות,
7 שנוסף על המעלה ברוחניות (קיום מצות תלמוד
8 תורה) יש בה גם המעלה, שהיא משפיע בגשמיות,
9 במצב של "חינו ואורך ימינו", "כדכתיב"⁷⁸ הוא
10 חיין, וכתיב⁷⁹ אורך ימים ושנות חיים ושלום
11 יוסיפו לך"⁸⁰, שע"י ההוספה בלימוד התורה
12 ניתוסף גם בחיים גשמיים, באריכות ימים בפשטות.

13 ולהוסיף, שע"ז שמנצלים את ההוספה
14 באריכות הלילה ללימוד התורה – מגלים בעולם
15 את הנשמה והפנימיות של הלילה (ואריכות
16 הלילה), ש"לא איברא ליליא אלא לגירסא"⁸¹.

17 וענין זה (הוספה בלימוד התורה מט"ו באב
18 ואילך) מרומז גם בפרשתנו שבה מדובר אודות
19 קיני קניזי וקדמוני, וכידוע⁸² שבעבודת האדם הרי
20 קיני קניזי וקדמוני הם כנגד הג' מוחין, שעיקר
21 עבודתם הוא – בלימוד התורה, בהבנה והשגה.

22 יא. ובנוגע לפועל:

23 כדאי ונכון לפרסם ולהכריז בכל מקום ומקום
24 את הוראת חז"ל ש"מחמשה עשר באב ואילך
25 דמוסיף לילות על הימים לעסוק בתורה יוסיף חיים
26 על חייו",

הבוקר כו' ללמוד, כיון דהלילות ארוכים". ועפ"ז ה"ז מט' באב*.
ויש לומר שהוא ע"ד שבהטעם דבטלה גזירת מתי מדבר קבעו
היו"ט, כמו שהי' בפעם הראשונה, ביום שנתברר – ט"ו באב
(תענית ל, ב וברש"י ותוס' שם. איכ"ר פתיחה לג), אף שנתברר
שבטלה בט' באב שלפניו (ראה מת"כ לאיכ"ר שם). וראה גם
לקו"ש ח"ט ע' 447 בהערה. חכ"ד ע' 273 הערה 25.

(68) ס"פ נצבים.

(69) משלי ג, ב.

(70) רשב"ם ב"ב קכא, ב.

(71) עירובין סה, א. טושו"ע או"ח סרל"ח.

(72) ד"ה אל תצר את מואב לאדמו"ר האמצעי.

(73) וסיום הכתוב (ירמי' ג, לו) ונאלו (כדרז"ל ברכות סג, ב.

וש"נ).

(74) אבות פ"ג מ"ו.

(75) קידושין מ, ב. וש"נ.

(76) מכילתא ר"פ בשלח. שם טז, ד.

(*) ולהעיר ממנהג ישראל לקדש הלבנה במוצאי תשעה באב, די"ל
שלאחרי שנתברר בט"ו באב שבטלה הגזירה בתשעה באב. יש מקום
לקדש הלבנה תיכף במוצאי תשעה באב, שקידוש לבנה מורה על
קידוש ועלי' בלבנה, ובישראל הדומין ומוינין ללבנה ולהעיר מהמובא
בספרים שקידוש לבנה הוא סגולה לאריכות ימים ולנשיעות כו' (וי"ל
הטעם ע"פ מ"ש בפנים בנוגע להוספה באריכות ימים הבאה ע"י
הוספה בלימוד התורה מט"ו באב ואילך).

— לגאולה האמיתית והשלימה, ועוברים, בלי
הפסק כלל מחיינו עתה, לחיים נצחיים, ולקיום
היעוד בסיום וחותם מסכת תענית: "בנין בית
המקדש שיבנה במהרה בימינו", "ואמר ביום ההוא
הנה אלקינו זה קוינו לו ויושיענו זה ה' קוינו לו
נגילה ונשמחה בישועתו".

1 בשעתו, ואף יותר מכך⁷⁷), ולומד תורה במנוחת
2 הנפש ומנוחת הגוף, באריכות ימים ושנים טובות,
3 מתוך בריאות הגוף והנשמה.
4 עד שזוכים — כל יהודי וכל בני בתוך כלל
5 ישראל, "בנערינו ובזקנינו גוי' בבנינו ובבנותינו"⁷⁸

(77) ב"מ רפ"ז.
(78) בא י"ד, ט.

המשך ביאור למס' תמורה ליום שלישי עמ' ב

משנה
משנתינו עוסקת בדינו של מי שהמיר קדושת עולה ושלמים על
בהמה אחת, האם שתי הקדושות חלות על הבהמה, או שהתמורה
שהמיר תחילה היא הקדושה שחלה על הבהמה.
מי שהעמיד בהמת חולין אצל בהמת עולה ואצל בהמת שלמים,
ואמר על בהמת חולין 'הרי זו תמורת עולה תמורת שלמים', הרי זו
נעשית תמורת עולה, שיש לנו לתפוס לעיקר את לשונו הראשון
שאמר 'תמורת עולה', ואין קדושת תמורת שלמים חלה על
קדושת תמורת עולה, דברי רבי מאיר. אמר רבי יוסי, אם לכן —
לסיים 'תמורת שלמים' נתבין תחלה, הואיל ואי אפשר לקרות שני
שמות [של עולה ושלמים] באחת, ולכן הוכרח להמיר בזה אחר
זה, דבריו קיימים, ונעשית חציה תמורת עולה, וחציה תמורת
שלמים, ואם משאמר 'תמורת עולה', נמלך ואמר שתהיה 'תמורת
שלמים', הרי זו תמורת עולה.

1 ולהקדיש את הולד כרצונו, ודאי שאין הדבר כן, אלא מכיון
2 שהקדיש את האם לשלמים ולדה כמותה, ולמה הוצרכה המשנה
3 להשמיענו שאינו יכול לשנותה ולהקדישה לעולה.
4 מתרצת הגמרא: אמר רב פפא, לא נצרכה — לא הוצרכה המשנה
5 לומר זאת אלא באופן שאמר שהולד יהיה עולה בתוך כדי דיבור
6 [בתוך שיעור משך זמן של כדי דיבור לאמירתו הראשונה]
7 לאמירתו שהאם תהיה שלמים, מהו דתימא, תוך כדי דיבור
8 כדיבור אחד, ומכיון שבתוך כדי דיבור אמר שהולד יהיה עולה,
9 נחשב כאילו אמר בבת אחת שהאם תהיה שלמים והולד עולה,
10 והאי — ואדם זה, שלא אמר כן בבת אחת, עייני הוא דקמעיין —
11 מפני שהיה מעיין בדבר, ואינו מפני שחזר בו, ולכן היינו אומרים
12 שדבריו קיימים והולד עולה, קא משמע לן שאין הדבר כן, משום
13 שהקדש הוא אחד מהדברים שאין אומרים בהם שתוך כדי דיבור
14 נחשב לדיבור אחד.

המשך ביאור למס' תמורה ליום שלישי עמ' א

רובע ונרבע שאסורים להקרבה.
הגמרא מקשה על מסקנת הברייתא: מדוע נצרך הפסוק, והא
אתיא מדינא — והרי איסור רובע ונרבע נלמד בקל וחומר מבעל
מום כדברי רבי שמעון. (לא אתיא)

1 אם כן ברובע ונרבע שהודאת שני עדים על הרביעה פוסלתו
2 מאבילה, וכי אינו דין שהודאת עד אחד על הרביעה פוסלתו
3 מהקרבן, ואם כן עדיין קשה שאין צריך פסוק ללמדנו איסור רובע
4 ונרבע למזבח. מסיקה הברייתא: תלמוד לומר 'מן תהקחנה', להוציא

המשך ביאור למס' תמורה ליום שבת קודש עמ' א

למזבח. משיבה הגמרא: אלא הכי קתני, נתן לה בהמה ואחר כך
[לאחר זמן] בא עליה, או בא עליה ואחר כך נתן לה, איתננה מותר.
מקשה הגמרא: אם בא עליה ואחר כך נתן לה מובן מדוע אינו
אתנן, שכיון שבשעת הביאה לא ייחד טלה זה ליתנו לה בשכרה
הרי הוא כסתם מתנה. אך אם נתנו לה ואחר כך בא עליה קשה,
וליתנו עליה אתנן למפרע — שבשעת הביאה יחול למפרע על
הטלה שבירה דין אתנן, שהרי הוא בא עליה משום נתינת טלה זה,
והטלה קיים באותה שעה. מתרצת הגמרא: אמר רבי אלעזר,
לעולם אם נתן לה ואחר כך בא עליה והטלה קיים בשעת הביאה,
ודאי הוא נאסר למזבח למפרע משום אתנן, ובברייתא מדובר
באופן

1 לי מאה בהמות, כל מה שלוקחת בשכרה הרי הוא אתנן. מבארת
2 הגמרא: לא צריקא המשנה להשמיענו דין זה, אלא באופן דשקלה
3 אגרא קרא — שלוקחת בשכרה בהמה אחת ועל כך התנו תחילה,
4 ולבסוף יהיב [נתן] לה הבעל מאה בהמות, ומחדשת המשנה
5 שכולן אסורות ביון דכולהו מבח אתנן קארו — שאת כולן הוא נתן
6 כמתורה לבעילה.
7 ברייתא בדיני אתנן: תנו רבנן, נתן לה לזונה בהמה ולא בא עליה,
8 או בא עליה ולא נתן לה, איתננה מותר למזבח. שואלת הגמרא: אם
9 נתן לה ולא בא עליה, איתננה קריית ליה — וכי לכת אתה קורא אתנן,
10 והרי אין זה אלא מתנה. ותי — ועוד קשה, אם בא עליה ולא נתן
11 לה, מאי יהיב לה — מה נתן לה הבעל שעליו שנינו שהוא מותר

לקוטי שיחות פרשת ואתחנן כרך יט

מתורגם ללשון הקודש

- כפי שמוכן בפשטות, שהחובה "ללמודה" לבנו 15
הקטן נובעת מן החובה ללמוד תורה, וזהו ציווי נוסף 16
במצות תלמוד תורה, לעומת שאר מצוות התורה, 17
שלגביהם חלה חובת חינוך הקטנים מדרבנן בלבד¹¹. 18
וגם, לא ייתכן שיתקיים הענין של "ללמודה" בלי 19
"ללמודה"¹², עד אשר דברי התורה הם "חדורים 20
בפיך"¹³. 21
בפשטות ניתן להסביר, שיש לכך שתי סיבות: 22
(א) כיוון שקיימת מצות-עשה מן התורה ללמוד 23
תורה לקטן, שלא כבשאר המצוות שלא חלה לגביהם 24
חובה מן התורה לחנך קטנים¹⁴. יוצא, שללמוד התורה 25
חייב מן התורה להתחיל אצל כל יהודי עוד בהיותו 26
קטן. לכן פותחים את "הלכות תלמוד תורה" בדינים 27
אודות לימוד התורה של היהודי מהתחלתם – בקטנותו 28
של כל יהודי¹⁴. 29
(ב) הציווי על תלמוד תורה "נכפל פעמים רבות"¹⁵ 30
– הן הציווי "ללמודה"¹⁶ והן הציווי "ללמודה"¹⁷ – אך 31

א.

התמיהה על הסדר בין שני הציוויים שבתלמוד-תורה

- במצות תלמוד-תורה ישנם, באופן כללי, שני 1
ציוויים: 2
(א) "ללמודה"¹ – החובה ללמוד תורה² (כשיכיר³). 3
(ב) "ללמודה"¹ – ללמד את התורה לאחרים⁴, 4
ובמיוחד – חובת האב ללמד את בניו⁵. 5
בענין זה מוצאים דבר מפליא: הן הרמב"ם והן⁶
אדמו"ר הזקן⁷ אינם פותחים את "הלכות תלמוד 7
תורה"⁸ בחובה ללמוד תורה, אלא בהלכה הקובעת 8
שחובה על האב ללמד תורה את בנו הקטן⁹, וזוהי 9
מצות-עשה מן התורה. 10
לכאורה, לא מובן: בראש ובראשונה צריכה היתה 11
להיכתב החובה ללמוד תורה בכלל, לעצמו, ורק אחר 12
כך¹⁰ צריך היה להיאמר, שאין די ב"ללמוד", ויש צורך 13
גם ב"ללמודה" לבנו הקטן? 14

- (9) כ"ה ברמב"ם והל' ת"ת לאדה"ז. ובטושו"ע שם – "בנו" סתם (כי קאי גם על גדול. וראה שו"ת צפע"נ דווינסק ח"ב סי' יוד. וראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"א ה"ד: כל התורה שבכתב ושבע"פ. ק"א שם לעסיע' א'. ואכ"מ).
(10) ובפרט שהוא קודם לבנו (רמב"ם שם פ"א ה"ד. טושו"ע שם ס"ב. אדה"ז שם פ"א ס"ז).
(11) הל' ת"ת לאדה"ז בתחילתו. וש"נ.
(12) להעיר מהל' ת"ת לאדה"ז פ"א ה"ד: מה"ת. או למצוא לו מלמד. וראה קר"א שם.
(13) קידושין (ל, סע"א) וספרי (ורש"י) עה"פ (פרשתנו ו, ז) ושננתם לבניך. סהמ"צ להרמב"ם שם. הל' ת"ת לאדה"ז פ"ב ה"ג.
(14) ודוחק קצת, כי אין המדובר בלימוד הקטן, כ"א ע"ד החיוב שעל האב ללמד (כי פשוט, שכלל חיובי התורה – לגדולים ניתנה), וא"כ הו"ל להקדים המצוה שבגופו, ורק אח"כ – מה שמחוייב ללמד לאחרים, ובפרט שאא"פ "ללמוד" מבלי "ללמוד" תחלה, כנ"ל בפנים.
(15) לשון הרמב"ם בטהמ"צ שם***. ועד"ז בחינוך שם.
(16) לדוגמא בפרשתנו: ד, ו (כפרש"י שם. ע"פ ספרי ראה יא, לב). ה, א (הובא בהל' ת"ת להרמב"ם פ"א ה"ג. לאדה"ז רפ"ב. ובטהמ"צ שם: ולמדתם ועשייתם (ע"ד יבמות קט, ב). ואולי הכוונה לפסוק זה (וראה בהוצאת העליר וקאפח שם)). ו, ז (ע"פ דחול' (ספרי ורש"י עה"פ. יומא יט, ב וברש"י שם ד"ה במ (הב'). אדה"ז – שו"ע או"ח סקנ"ו סט"ז. הל' ת"ת פ"ג ה"ב וה"ה דברברי תורה הכתוב מדבר). ועוד.
(17) לדוגמא בפרשתנו: ד, ט (הובא בהל' ת"ת להרמב"ם שם ה"ב.

- (1) לשון הרס"ג בטהמ"צ מ"ע יד"טו. רמב"ם בטהמ"צ מ"ע יא*. מנין המצות בריש ספר היד (וב"כותרת" להל' ת"ת רק "ללמוד תורה"). חינוך מצוה תיט. וראה רש"י פרשתנו ד, י: ילמדן, ילפון לעצמם. ילמדן, יאלפון לאחרים.
(2) רמב"ם הל' ת"ת פ"א ה"ג-ד. שם ה"ח. טושו"ע יו"ד ר"ס רמה. שם סרמ"ז. שו"ע אדה"ז או"ח ר"ס קנה. הל' ת"ת לאדה"ז רפ"ב. ועוד.
(3) ברמב"ם שבהערה הבאה (ה"ג) "נשיכיר". וראה פס"ד להצ"צ להרמב"ם. – בארוכה לקו"ש [המתורגם] ח"ז ע' 249. 254. וראה שם הערה 17 – בשיטת אדה"ז.
(4) רמב"ם שם ה"ג-ה. הר"י. טושו"ע שם סרמ"ה. הל' ת"ת לאדה"ז פ"א ס"א, ס"ד וס"ח.
(5) כי מצוה להקדים בנו – רמב"ם (ה"ב-ג), טושו"ע (ס"ג) והל' ת"ת לאדה"ז (ס"ח) שם. וראה שקו"ט בביאור הר"פ פערלא לטהמ"צ רס"ג שם (קכו, ג"ד) בכוונת הרס"ג ב"ללמוד" (אם לבנים או לתלמידים).
(6) ועד"ז בטושו"ע***. ולהעיר שבשו"ע שם (משא"כ בטור) הכותרות ליו"ד סרמ"ה (ע"ד החיוב ללמד בנו כד') היא "הלכות מלמדים" והכותרת "הלכות תלמוד תורה" היא רק לס' רמו (המתחיל ע"ד החיוב על כל אדם בת"ת). אבל עצ"ע למה מקדים הל' מלמדים להל' תלמוד תורה.
(7) ושאינו הל' ת"ת שבאו"ח סקנ"ה שהן הלכות בסדר היום ולא החיובים דת"ת כשלעצמם. ופשוט.
(8) ובתרגום קאפח (נעתק לעיל בשוה"ג להערה 1) – כ"ה גם בטהמ"צ להרמב"ם.
(*) ובתרגום קאפח: "ללמד (לאחרים). וללמודה (לעצמו)".
(**) אלא שברמב"ם והל' ת"ת לאדה"ז ההתחלה היא (לא ע"ד החיוב שעל האב ללמד בנו הקטן. כבטושו"ע שם, כ"א) בזה שהקטן עצמו פסור מת"ת – נתי' בלקו"ש ח"ד ע' 236. ועוד.
(***) בהוצאת העליר תיבת "רבות" ליתא. ובהוצאת קאפח: כמה פעמים.

(*) ובתרגום קאפח: "ללמד (לאחרים). וללמודה (לעצמו)".
(**) אלא שברמב"ם והל' ת"ת לאדה"ז ההתחלה היא (לא ע"ד החיוב שעל האב ללמד בנו הקטן. כבטושו"ע שם, כ"א) בזה שהקטן עצמו פסור מת"ת – נתי' בלקו"ש ח"ד ע' 236. ועוד.

(***) בהוצאת העליר תיבת "רבות" ליתא. ובהוצאת קאפח: כמה פעמים.

ועוד: כשם שלימוד התורה של קטן הוא ענין של
חינוך, הכנה לחיוב העיקרי כאשר יגדל, כך הוא גם
לגבי לימוד התורה בעולם הזה בכלל, שהוא חינוך
והכנה ללימוד התורה לעתיד-לבוא, רק לאחר
ש"תלמודו בידו"²⁷ יוכל "לקלוט" את לימוד התורה
בשלימות על-ידי משיח²⁸.

אך אין די בהסבר זה, כי בדומה לכך אנו מוצאים
גם לגבי קיום מצוות אחרות, כנאמר על כך²⁹,
שהמצוות שאנו מקיימים בעולם הזה הן "ציונים"
למצוות שנקיים לעתיד-לבוא, כי אז יהי קיום המצוות
— "כמצות רצונך" בשיא השלימות³⁰.

כלומר, גם קיום המצוות בעולם הזה הוא בדרגה
של "קטנות" ("ציונים") לעומת קיום המצוות לעתיד-
לבוא, וזהו (משום כך) חינוך והכנה לקיום המצוות
בשלימות³¹.

אך מזה שדוקא מצוות תלמוד תורה קשורה גם
לקטן, והציווי הכללי עליה נכלל בציווי "ושננתם
לבניך" — מובן, שבמצוות תלמוד תורה יש ענין מיוחד,
השייך דוקא לה.

ג.

ההבדל בין תורה למצוות

הדברים יובנו על-ידי ההסבר להבדל בין תורה
למצוות:

הענין העיקרי במצוות, המתבצעות בדברים
גשמיים³², הוא להשפיע עליהם, על העולם. (בדומה
לביטוי: גברא משפיע על החפצא), לזכך את הגשמיות

הציווי העיקרי, הנמנה במנין המצוות של רמב"ם¹⁸ הוא
"ושננתם לבניך"¹⁹, הכולל, כדברי רמב"ם, ציווי
ל"למוד" תורה²⁰ וללמדה". כלומר, המקור העיקרי
לחובת לימוד התורה הוא מן הפסוק "ושננתם לבניך",
שמובנו הפשוט²² הוא — "ל"בנו הקטן"²³, ולפיכך²⁴
פותחים את "הלכות תלמוד תורה" בחובת האב ללמד
את בנו הקטן.

אך טעמים אלו עצמם דורשים הסבר: מדוע אכן
שונה מצוות תלמוד-תורה משאר המצוות בשני פרטים
אלו: א) שלימוד תורה חל כחובה מן התורה גם לקטן.
ב) ויותר, החובה ללמוד תורה נכללת בציווי "ושננתם
לבניך"?

ב.

התורה הנלמדת עתה היא "הבל" לעומת התורה שילמדו לעתיד-לבוא

לכאורה, ניתן היה לומר (אם כי בדוחק) שהסיבה
לכך היא כדי להראות את ההבדל בין לימוד התורה
בעולם הזה לבין הלימוד שלעתיד-לבוא:

מובן, שכאשר ישראל "יהיו פנויים בתורה
וחכמתה" ו"יהיו ישראל חכמים גדולים", ו"מלאה
הארץ דעה" ו"תרבה הדעה והחכמה והאמת"²⁵, יהיו
לימוד התורה והבנתה בדרגה הגבוהה באין-ערוך
מאשר עתה. כדברי חז"ל²⁶, שהתורה הנלמדת עתה
היא "הבל" לעומת התורה שילמדו לעתיד-לבוא על-
ידי המשיח. לפיכך לימוד התורה בזמן הזה, גם על-ידי
גדולים, אינו, באופן כללי, יותר מאשר לימוד של
"קטן",

עיי"ש.

(23) ראה לעיל הערה 9.

(24) ובאור"א קצת, שהוא כסדרם בכתוב: בתחילה "ושננתם לבניך"
ואח"כ "ידברת בם" (דברכי תורה הכתוב מדבר — נסמן לעיל הערה 16).

(25) רמב"ם סוף הל' מלכים. שם הל' תשובה פ"ט ה"ב.

(26) קה"ר רפ"ב ובמ"כ שם. שם ספי"א.

(27) פסחים נ, א. ושי"ג.

(28) לקו"ת בהר"מ, ב ואל"ך. ועוד — לגבי התורה שלומדים בג"ע.
וי"ל שעד"ז (ובמכש"כ) הוא בנוגע לתורתו של משיח (ראה גניא רפ"ז).

ולהעיר מתנחומא תבא ד: אם שמעת בעוה"ז תשמע לעוה"ב כו'.

(29) ספרי עקב יא, יז (הובא ברש"י שם, יח). וראה אוה"ת בשלח
ד"ה כמים הפנים. ובאוה"ת שלח (ע' תמד): ועמ"ש במ"א בד"ה הציבי
לך ציונים שהמצות דעכשו הם רק ציונים ורושם מענין המצות דלע"ל
כו'. וראה הנסמן בהערה הבאה.

(30) תו"ח ר"פ ויחי. ובאורכה — המשך וככה תרל"ז פ"ז ואל"ך.

(31) ראה אוה"ת (בשלח ושלח) שם: כמו שלומדים תכסיסי מלחמה
כו'.

(32) כי גם המצות דחובת הלכות הן מצות מעשיות — ראה ספר
הערכים חב"ד ע' אהבת ה' (ע' ער-רעא), ושי"ג.

לאדה"ז פ"א ס"ח. טושו"ע שם סרמ"ה ס"א. ו, ז [הובא ברמב"ם
ואדה"ז שם]. ועוד.

(18) סהמ"צ שם. מנין המצות בריש ספר היד. ועד"ז בחינוך שם.
ולהעיר משער המצות להאריז"ל ריש פרשתנו. ובסמ"ג מ"ע יב מנה
ו"למדתם אותם את בניכם" ו"להעיר, ששם לא הזכיר כלל בתחילת
המצוה החיוב "ללמוד", רק — "מ"ע ללמד בנו תורה ומצות".

אבל בסהמ"צ לרס"ג שם מנה "ללמוד וללמד" כשתי מצוות.

(19) פרשתנו ו, ז.

(20) ראה לעיל שוה"ג להערה 1.

(21) בהוצאת העליר וקאפח: חכמת התורה. וכ"ה בחינוך שם.

(22) כי אף שפירשו רז"ל (ספרי ורש"י עה"פ. סהמ"צ שם. הל' ת"ת
להרמב"ם ולאדה"ז שם) "אלו תלמידך" — הרי זהו כשמפרטים הציונים
דת"ת, הציווי ללמד בנו תורה הוא ממש"ג (עקב יא, יט) "ולמדתם אותם
את בניכם" (הל' ת"ת להרמב"ם ואדה"ז בתחילתו. טור שם רסרמ"ה):
אבל פשוטו של כתוב הוא "לבניך" כפשוטם (שלכן ממשיך ומאריך
רש"י: מצינו בכ"מ כו').

ולהעיר מביאור הרי"ף פערלא שם (כז, ד),

דהטעם שמנה הרס"ג (באזהרותיו) רק ת"ת לבנים הוא, כי גם זה
שצריך ללמוד עם תלמידים הוא מפני שלענין ת"ת גם כן חברו כבנו הוא,

כאשר אדם מקיים את המצוות כראוי, משום שכן
ציוה ה', אין "מתערבת" בקיום המצוה "מציאותו" של
האדם. הוא שרוי בהלך רוח של ציות וכניעה, ונשמע
להוראות ה', ואין לו צורך לדאוג להתבטלות.

שונה מכך לימוד התורה, שהוא איחוד שכל האדם
עם חכמת ה'. כלומר, כאשר האדם מכוון לאמיתתה
של תורה, הרי זה באופן, שהסברא המעובדת על-ידי
שכלו היא חכמת ה', כביכול. לפיכך צריך לדאוג
ולהבטיח שלא יתערבו כאן "פניות" ושיקולים של
מציאותו העצמית.

לומד התורה עלול לטעות, ולחשוב שהוא כבר
בדרגה, שנוגעת לו רק אמיתתה של תורה, ולכן, כאשר
מישהו אומר אחרת מדעתו, הוא חושב שהאחר אומר
את ההיפך מן התורה [כלשון חז"ל⁴⁶]: "אורייתא הוא
דקא מרתחא ליה" (=התורה היא שרותחת אצלו),
בעוד אשר הוא עדיין בדרגה, שאכפת לו שאומרים את
ההיפך מדעתו שלו.

לפיכך צריך גם בשעת לימוד התורה להיות חדור
התבטלות, ולהיזהר מלערב את המציאות והישות
העצמית בלימוד באופן שתשחד אותו ותטה את יגיעת
שכלו מהבנת וגילוי חכמת ה', יתברך.

ה.

ההתבטלות שלפני ובזמן הלימוד - "קטן"

יש לומר, שזהו ההסבר לשני הענינים שבסעיף א':
(א) שלימוד התורה שייך גם לקטן (ב) שהציווי על
לימוד התורה לגדול, נכלל בציווי "ושננתם לבניך" –
כי בהם מתבטאים שני עניני ההתבטלות הנדרשים
במצות תלמוד-תורה:

לימוד התורה מתחיל כבר אצל קטן, ואפילו לפני
גיל-קטנות שיש לו קשר להבנה, אלא מיד כאשר "יודע
לדבר"⁴⁷, וזה מודגיש, שההתחלה והיסוד ללימוד

ואת כוחות הנפש הבהמית של האדם, שבאמצעותם
מתבצעת המצוה³³; לפיכך, למרות שיש לקיים את
המצוות מתוך התבטלות³⁴, לא מתוך הבנה, אלא מפני
שזהו רצון ה' ("אשר קדשנו במצוותיו וציוונו"³⁵), בכל
זאת, העיקר בקיום המצוות היא העשייה³⁶. ההתבטלות
שצריכה המצוה לגרום לאדם (כלשון חז"ל³⁷) – "מצרף
(את הבריות)" איננה מעכבת, בדיעבד, את קיום
המצוה, והיא כדבר הנוסף לעצם קיום המצוה.

ענינו של לימוד התורה הוא, שהאדם יבין בשכלו
ויתאחד עם המושכל³⁸, הרעיון הנלמד, לא לרצות שזה
יתאים לנטיית לבו, אלא לחפש את האמת שבשכל,
ולבטל את רצונו בהתאם לכך, שמשמעות הדבר לגבי
התורה היא להשיג את חכמת ה' ית³⁹. לפיכך ענין
ההתבטלות הוא עיקרי⁴⁰ במיוחד בלימוד התורה, כי
חכמת ה' נעלית לגמרי מן הנבראים, והיא איננה יכולה
להיקלט על-ידי הנברא, אלא כאשר הוא לומד תורה
מתוך התבטלות⁴¹. כאשר הוא לומד רק בכח השכל,
הוא עלול להגיע ל"מגלה פנים בתורה שלא כהלכה"⁴²
– אמנם הוא מגיע ל"חכמה"⁴³. לרעיונות הגיוניים, אך
אין זאת ההלכה של התורה – חכמת ה'⁴⁴.

לפיכך אומרים חז"ל⁴⁵, שצריך להיות "ברכו
בתורה תחילה": כהכנה ללימוד התורה יש צורך
בברכות התורה, שבהן מודגש "ונתן לנו את תורתו" –
והן מביאות את הלומד לידי התבטלות כלפי נותן
התורה, שבאמצעותה הוא נעשה לכלי הראוי לתורת
ה'.

ד.

ההכרח בהתבטלות בעת לימוד התורה

כשם שיש הכרח בהתבטלות כיסוד וכהכנה ללימוד
התורה, ובאמצעותה נעשים כלי לתורת ה', כך נדרשת
הזהירות שתהיה התבטלות על-ידי לומד התורה, בעת
הלימוד עצמו, יותר מאשר בקיום המצוות:

– בלקו"ש [המתורגם] חט"ו ע' 353 ואילך.

(42) אבות פ"ג מ"א.

(43) להעיר ממדר"ל (איכ"ר פ"ב, יג) יש חכמה בגוים תאמן כו' יש
תורה בגוים אל תאמן.

(44) ראה לקו"ת אמור לה, ד. ועוד. וראה סה"ש תש"ב ע' 151,
לקו"ש שם ע' 354.

(45) נדרים פא, א. ב"מ פה, ריש ע"ב. וראה ב"ח לאו"ח סמ"ז.

ובארוכה – לקו"ש שם ע' 1 ואילך.

(46) תענית ד, רע"א.

(47) סוכה מב, א. רמב"ם הל' ת"ת פ"א ה"ו. טוש"ע יו"ד סרמ"ה

ס"ה. הל' ת"ת לאדה"ז פ"א ס"א.

(33) תניא פל"ז, עיי"ש.

(34) בלשון הירדע – הקדמת נעשה לנשמע.

(35) נוסח ברכות כל המצוות.

(36) ראה תניא פל"ח ובכ"מ.

(37) ב"ר רפמ"ד.

(38) ראה מו"נ ח"א פס"ח.

(39) ראה תניא פ"ה.

(40) ולהעיר מטבילת עזרא שהי' רק לד"ת ותפלה (ולא – לקיום
מצוה) – ראה סידור (סוף כוונת המקוה – קנט, סע"ד): ואותיות ביטול
כאותיות טבילה כו'.

(41) ראה לקו"ת בהר מ, ג"ד. ובכ"מ. וראה תענית ז, א. נת' בארוכה

התורה – מוצאים גם בשתי משניות בפרק זה הדגשה
מיוחדת לגבי שני עניני ההתבטלות דלעיל, הנדרשים
בלימוד התורה, כדלהלן:

ז.

“הלומד תורה ילד”

במשנה כ' נאמר: “הלומד תורה”⁵⁶ ילד למה הוא
דומה? – לדיו כתובה על נייר חדש, והלומד תורה⁵⁵
זקן – למה הוא דומה? – לדיו כתובה על נייר מחוק.
לכאורה, לא ברור:

ההוראה שבחלק הראשון – “הלומד תורה ילד...”
– מובנת כי היא באה לעורר את היהודי לגבי
החשיבות של לימוד התורה בצעירות, ולא לדחות זאת
לזקנה.

אך מדוע מדגישה המשנה הוראה זו על-ידי החלק
השני “והלומד תורה זקן למה הוא דומה...” – האם
כוונתה לומר שמי שלא למד תורה, מסיבה כלשהיא,
עד להיותו זקן, צריך, ח”ו, להתייash מהצלחה בלימוד
התורה?⁵⁷

אך ההסבר לכך הוא: לפי האמור לעיל, כוונת
המילים “הלומד תורה ילד” היא למי שלומד תורה
מתוך התבטלות כילד, שרק כך נקלטת אצלו התורה
כ”דיו כתובה על נייר חדש”. ואילו כאשר לימוד
התורה הוא רק מתוך חכמתו ושכלו (זקן...) זה שקנה
חכמה⁵⁸) ללא התבטלות, אין תורת ה' נקלטת כראוי.

ח.

“בנפול אויבך אל תשמח”

במשנה י”ט נאמר: “שמואל הקטן אומר: בנפול
אויבך אל תשמח ובכשלו אל יגל לבך, פן יראה ה' ורע
בעיניו והשיב מעליו אפו”. וידועה השאלה: מהו

התורה איננו השכל שבתורה, אלא הקטנת והמעטת⁴⁸
עצמו, ההתבטלות לנותן התורה, מעל לשכל, שענין זה
איננו כרוך ב”גדלות” ובשכל, אלא קיים אצל כל אחד,
ואפילו אצל תינוק מש”ידוע לדבר”, מצד נשמתו⁴⁹.

הפרט השני, שהציווי על לימוד התורה נכלל
ב”ושננתם לבניך”, מלמד, שגם בעת הלימוד עצמו,
כאשר שקועים בו בכח השכל, בהבנה ובהשגה, צריך
להיות ביטול, כמו של “קטן”.

ו.

הקשר בין פ' ואתחנן לפרק ד' ב”אבות”

כאמור פעמים רבות⁵⁰, הרי כיוון שכל ענין,
במיוחד בתורה, הוא בהשגחה פרטית, מובן, שיש קשר
תוכני בין פרשת השבוע לבין הפרק בפרקי אבות
הנאמר ונלמד⁵¹ באותו שבת [שבשבתות שבין פסח
לשבועות⁵², וכן בכל שבתות הקיץ – לפי המנהג⁵³
לומר פרקי אבות “כל שבתות הקיץ”].

בעניננו: כיוון שקיימות דעות שונות בדברי
הפוסקים⁵⁴ אם אומרים פרקי אבות בשבת תשעה באב
– ו”אלו ואלו דברי אלקים חיים” – יוסבר ענין זה כאן
לפי אחת הדעות, לפי הדעה שכן אומרים פרקי אבות,
במיוחד מפני ש”אחכה לו (בתשוקה גדולה) בכל
יום שיבוא” משיח, ויהפכו ימים אלו לימים-טובים,
הרי עד לסמוך ממש לשבת תשעה באב, מחכים
בתשוקה גדולה שלכל הדעות יאמרו אז פרקי אבות:

בנוסף לקשר הכללי בין פרשת ואתחנן לבין פרק
רביעי שב”אבות” (הנאמר, לפי הנ”ל, גם בשנה שת”ב
חל בש”ק, בשבת פרשת ואתחנן), שבשניהם נמצאים
ענינים רבים על תלמוד תורה: כמה ציוויים על תלמוד
תורה כתובים בפרשת ואתחנן⁵⁵, וגם כמה וכמה
משניות בפרק זה מכילות הוראות הקשורות ללימוד

(48) להעיר מחולין פט, א.

(49) ראה גם לקו”ש [המתורגם] ח”ד (ע' 147 ואילך). ושם, שזהו מה
שתחילת הלימוד היא “תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב” (ראה
– המצוין בהערה 47), עי”ש.

(50) ראה לקו”ש [המתורגם] ח”ז ע' 178. לקו”ש [המתורגם] ח”ז ע'
325. ועוד.

(51) ראה לקו”ש ח”ז שם הערה 1.

(52) אדה”ז בסידורו. וראה הנסמן בלקו”ש ח”ז שם (הערות 1, 2).

(53) סידור אדה”ז (“יש נוהגין”). ולהעיר, שכמה מאמרי כ”ק מו”ח
אדמו”ר דימי הקיץ התחלתם היא – משנה שבפרקי אבות דשבתות אלו
(לדוגמא: ש”פ נשא, בהעלותך, קרח ופינחס – תש”ב).

(54) ברמ”א אר”ח (ס”ס תקנ”ג) ד”אם חל (ערב ט”ב) בשבת אין

אומרים פרק אבות” (וראה מג”א שם. ועוד. וכ”ה המנהג בכ”מ). ועפ”ז,
בשנה זו (תשל”ח) ש”טב חל בשבת*, ולומדים בפ' ואתחנן פרק שלישי.
– אבל ראה ט”ז (שם), סי' יעב”ץ (דיני בין המצרים. אשנב ג' לערב
ט”ב אות יב), מאמר מרדכי (אר”ח שם) – דמנהג זה צ”ע ותמוה. ובברכ”י
שם דשרי ללמוד כר. ובפרט למנהגנו ליהרר מכל עניני חשש אבלות
בפרהסיא בשבת. וראה שד”ח כרך ח' (ס”ע 3526) ואילך בשם השו”ר
טהרה. ואולי יש לדייק גם מל’ אדה”ז בסידורו “כל שבתות הקיץ”.

(55) ראה לעיל הערות 16, 17.

(56) כ”ה בסידור תורה אור. ועוד [סידור עם דא”ח שראיתי ליתא
תיבת: תורה]. וראה שינויי נוסחאות למשניות שם.

(57) וראה מדרש שמואל שם בתחילתו (“אי נמי”).

(58) תו”כ (ורש”י) קדושים יט, לב. קידושין לב, ב.

(*) שחזמר טפי מערב ט”ב שחל בשבת – ראה מג”א שם (מכנסת הגדולה).

לנהוג רק כאחת מהן, אך שתי הדיעות הן "דברי
אלקים חיים",

וכיוון שגם לאחר פסק ההלכה נשארת הדעה
האחרת ענין של תורה, לא ייתכן לומר עליה "בנפול",
וגם לא "אויבך".

וכיוון שבשמחתו מורגש שהיא "בנפול אויבך",
הרי זאת הוכחה שמעורבת כאן הרגשה של "דין
נצח" (=שלנו ניצח) – הוא ניצח את האחר. לפיכך
אומר "שמואל הקטן", הנקרא כך "לפי שהוא מקטין
עצמו"⁶⁷, שלימוד התורה מוכרח להיות מתוך
התבטלות⁶⁸, כך ש"בנפול אויבך אל תשמח" – איכפת
לו רק להגיע לאמיתות התורה⁶⁹.

ט.

ההסבר להמשך דברי שמואל הקטן

אך יכולה להתעורר הטענה: אמנם, גם דעת
"אויבך" יכולה להתבסס על "דברי אלקים חיים", והיא
ענין בתורה, אך האחר רצה להביא את דעתו כפסק
להלכה למעשה, וזוהי טעותו, כי בפירוש אין הדבר כך,
וזהו אכן ענין של "בנפול אויבך"⁷⁰.

מדוע, אפוא, דורשים ממנו שהוא יביא את עצמו
לידי "אל תשמח", ולא יחוש בכך ענין של נפול
אויבך? הן הוא בכל זאת ביטל ענין לא-אמיתי, וזה
צריך להביאו לידי שמחה.

על כך ממשיך שמואל הקטן ואומר "פן יראה ה'
ורע בעיניו והשיב מעליו אפו": ייתכן, שחבירו לא

חידושו של שמואל הקטן? הרי "בנפול אויבך..." הוא
פסוק במשלי⁵⁹?

ב"מחזור ויטרי"⁶⁰ מוסבר, שהפסוק אמור על
מלחמה "בעסק העולם", ושמואל הקטן מחדש, שגם
במלחמתה של תורה⁶¹ בין שני תלמידי חכמים
ש"נתרוצצו זה עם זה בדבר הלכה", ואחד מהם ניצח,
עליו לדעת, ש"בנפול אויבך"⁶² אל תשמח"... כתפילת
רבי נחוניא בן הקנה⁶³ "ולא יכשלו חברי בדבר הלכה
ואשמח בהם".

מדוע שונה מלחמתה של תורה, שבה ניתן היה
לחשוב שמוותרת שמחת "בנפול אויבך", ואשר משום
כך מדבר על זה שמואל הקטן?

אלא הענין הוא, כיוון שהוא ניצח את האחר בדבר
הלכה, אין זה נצחון שלו, אלא "נצחון" של התורה –
נתברר ענין בתורה – וזה צריך להביאו לשמחה
גדולה⁶⁴.

אך על זה אומר שמואל הקטן – "בנפול אויבך אל
תשמח": אם היה אכפת לו על אמיתות התורה בלבד,
לא היה מורגש ששמחתו היא "בנפול אויבך", על נצחו
את האחר, אלא רק הענין החיובי, שהתברר ענין
בתורה⁶⁵.

ועוד: אם הוא היה עסוק בגילוי חכמת ה' באמת,
הוא כלל לא היה רואה בזאת מקרה של "נפול אויבך",
כי "אלו ואלו דברי אלקים חיים"⁶⁶ [ההלכה למעשה
אינה יכולה להיות כשתי הדיעות יחד, כי למעשה יש

(59) כד, ידיה.

(60) לאבות שם. הובא גם במדרש שמואל שם (בשם מהר"י בר שלמה).

(61) ראה גם תנא דבי אליהו רבה ספ"ח.

(62) כלשון חז"ל קידושין ל, ריש ע"ב. וראה סנהדרין כד, א: ת"ח שבבבלי כו.

(63) ברכות כח, ב. וטו"ע או"ח ס"ו קי ובשו"ע אדה"ז שם. עיי"ש. וצ"ע"ג שלא ראיתי נוהגין כן, ולא נדפס הנוסח בסידורים (גם לא בהסידור עם דא"ח וכיו"ב – שהוא ללומדים וכו')*. וראה תו"ט בפתיחתו לפיה"מ שלו. – ובערוך השולחן כ' ד"נראה משום דעכשיו הלומדים בביהמ"ד אינם מורים הוראות.

(64) ראה אנה"ק ס"ו (קמד, ב ואילך). וראה קו"א ד"ה ולהבין פרטי ההלכות.

(65) ראה ע"ז מדרש שמואל שם (סד"ה בגמרא) – אבל לא במלחמתה של תורה.

(66) עירובין יג, ב. וש"נ. וראה חגיגה ג, ב: נתנו מרועה אחד.

(67) ירושלמי סוטה פ"ט הי"ג. הובא במחזור ויטרי שם (וראה שם

עוד מחז"ל ע"ד שמואל הקטן). מדרש שמואל שם. ועוד.
(68) ועפ"ז יובן ההמשך להמשנה שלאח"ז "הלומד תורה ילד כו" (ע"פ הנ"ל ס"ז).

(69) וי"ל דכיון שקשה מאד להיות בביטול עצום כזה שיה' נוגע לו אך ורק אמיתתה של תורה מבלי לערב בזה כלל איזה הרגש של מציאות שלו – לכן הוא רק ענין של מילי דחסידותא. ועפ"ז יומתק הא דרבי נחומאי בן הקנה הוצרך להתפלל ע"ז בכל פעם.

(70) עפ"ז יש לבאר כפל הלשון – "בנפול אויבך אל תשמח ובכשלו אל יגל לבך":

מלחמתה של תורה אפ"ל ב' ענינים: (א) בפסקי הלכה – שאז כאשר מנצח חבירו הו"ע של "נפול אויבך", שמתבטל לגמרי. (ב) בטעמי ההלכה – שאז דעת חבירו המנוצחת היא בנדר"ד "כשלון".

ובהתאם לזה אומר "אל תשמח" ו"אל יגל לבך" – כי שמחה היא – גלוי, וגילה היא בסתר בלב (לקו"ת נצינים מז, רע"א. וראה מדרש שמואל שם), ולכן: כאשר מנצח חבירו בפסק הלכה (נפול אויבך) אפשר שתתעורר אצלו שמחה גלוי, משא"כ בנצחון רק בבירור טעמי ההלכה (בכשלו) צריך רק זהירות ד"אל יגל לבך".

(*) אף שנמצא בסידור הארז"ל (ר' שבתי) הלכות ד"א "סדר קביעות התורה, ובסי' קול יעקב ("כוונת הלימוד" אות מזח). וכן בסידור הרמ"ק (תפלה למשה). שלי"ת יעב"ץ. אוצר התפלות.

על-ידי התבוננות והתעמקות בזה, הוא יגיע לידי
 כך, שלא רק לא ישמח "בנפול אויבך", אלא להיפך:
 יקויים אצלו ההיפך, ש"אינם זזים משם עד שנעשים
 אוהבים זה את זה...⁷³, ואף יותר מכך, כמאמר
 חז"ל⁷⁴ לגבי בית הלל ובית שמאי: חיבה וריעות
 נוהגים זה בזה, לקיים מה שנאמר⁷⁵ האמת והשלום
 אהבו.

(משיחות אור לכ"ד טבת תשל"ח,
 ש"פ ואתחנן תשל"ז)

1 כיוון להלכה, לא מפני פגם בשכלו וכדומה, אלא
 2 כעונש, מפני "אפו" של ה', הוא לא זכה לכוון להלכה.
 3 לכן אסור לשמוח "בנפול אויבך" – מכך שנגרם
 4 באמצעותו עונש מאת הקב"ה על זולתו. יש לשמוח
 5 רק על כך שנתבררה ההלכה לאמיתתה.
 6 ואדרבה: אם הוא ישמח "בנפול אויבך", הרי
 7 ייתכן⁷¹, שבכך יגרום ל"והשיב מעליו אפו" – הקב"ה
 8 יסיר את "אפו" מן החבר – אליו⁷².

(74) יבמות יד ב. וראה בארוכה שיחת י"ט כסלו וש"פ וישב תשל"ד
 – הדרן למס' ברכות – בענין שלום בין ת"ח.
 (75) זכרי' ח יט.

(71) אבל אינו מוכרח. ומתורצת עפ"י הקושיא (מדרש שמואל שם.
 ועוד) למה אמר פן יראה ה'. וראה מדרש שמואל דלעיל 65.
 (72) ראב"ע, רלב"ג ומצוד"ד – משלי שם. רש"י לאבות שם.
 (73) קידושין ל, ריש ע"ב.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ח מנ"א, תשכ"ב

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו מכ"ד מנ"א, בשאלה בנוגע לתורת בני ישראל מצותי וכו' ואיזוהי הדרך שהיא
 עדיפה וכו'.

הודיעונו חכמינו ז"ל במשנתם, המעשה הוא העיקר ואף שפשוט אשר רחמנא לבא בעי, בכל
 זה (בסגנון המובא בספרים) מי שיכוון כוונות הכי טובות ובפועל לא יתן צדקה לעני, לא קיים מצות
 צדקה, ועבר על הציווי לא תקפוץ ירך וגוי' משא"כ בהפכו הנק' צדקה שלא לשמה, החיי נפש העני וב"ב.

ו(ע"ד המוסר) כן הוא בהנוגע לכל עניי תורה ומצות שתוכנם להחיות את הרעב וצמא, זוהי
 נפש האלקית שבישראל, הרעבה וצמאה לקיים מצות בוראה.

תקוית חזקה אשר שאלות האמורות הן תארויות אבל בודאי הנהגתו בחיי היום יומים
 מתאימה להוראות תורתנו תורת חיים ובקיום מצותי עליהן נאמר וחי בהם.

בברכה לבשו"ט בכל האמור.

איך זה בכלל אפשרי שתהיי ככתבו "הזדהות" אמתית עם הקב"ה ביחד עם מרידה בציווי
 של הקב"ה?!

כדאיתא⁵ במס' ראש השנה.
יסוד נק' ח', אבר חי, וכמ"ש ביוסף⁷ עוד בני יוסף
חי הוא.

והוא בחי' שמיני⁸ עצרת יומא בתראה דחג שהוא
בחי' יוסף⁹ – יסוד, שאז הוא היחוד דיסוד¹⁰ במלכות

בראשית מא, יד – וישלח פרעה ויקרא את יוסף
ויריצהו מן הבור ויגלח ויחלף שמלתיו ויבא אל
פרעה

נ
=

יוסף בחי' יסוד מדה ה"השיתית", יצא מבית האסורים
ביום השישי למעשה בראשית

יוסף יצא מבית האסורים¹ בראש השנה, שהוא יום ו'
למעשה בראשית.

ו', הוא מדת² היסוד, בחי' יוסף³.

לקוטי לוי יצחק, הערות לזוהר שמות–דברים עמוד שפח

נא

רמז יוסף – בחי' יסוד – יצא מבית האסורים ביום ר"ה,
והקשר לזה לחג שמיני עצרת – בחי' יוסף, שיוסף מקבל
מהאבות וכו'

יוסף בחי' יסוד.

יוצא מבית האסורים ונתעלה לגדולה בראש השנה

(5) ראש השנה דף י', ב. יא, א.
(6) ראה מאורי אור אות ח' סעיף כד וז"ל: חי הוא יסוד ונקרא חי, בעת
הזווג נעשה מאבר מת חי ע"ש.
לקוטי לוי יצחק, לקוטים על פסוקי תנ"ך ומאחז"ל עמוד פה
וז"ל: יסוד נק' חי שממנו נמשך חיות למלכות כידוע, ועל ידו הוא
ההתחברות דהמלך והמלכה, ע"ש.
(7) בראשית מה, כח.

(8) ראה הערה 6. אור התורה פרשת וישב עמוד 536 וז"ל: והנה ג'
רגלים הם נגד ג' אבות פסח נגד אברהם לוי ועשי עוגות, שבועות
בחי' יצחק כי קול השופר דמתן תורה הי' מאילו של יצחק, ויעקב
נסע סוכתה. וצ"ל ענין שמיני עצרת שהוא רגל בפני עצמו לענין
פז"ר קש"ב והרי בתורה נזכר רק שלשה רגלים משמע שכללות ד' ימי
הסוכות עם שמיני עצרת הם רגל א'.

אך שמיני עצרת זהו בחי' יוסף כמ"ש בזהר פרשת ויגש דף ר"ח ע"ב
וכמ"מ במד"ר פרשת פנחס שהביאו ע"פ ביום השמיני עצרת תהי' לכם
פסוק (ישעי' כו, טו) יספת לגוי ה' הרי יום שמיני עצרת זהו פ' יספת
דהיינו תוספת על ד' ימי ההקף והוא יום שמיני, וזהו בחי' יוסף שהוא
ל' תוס' כמ"ש במד"ר פרשת שמות פ' א'.

והנה אלה תולדות יעקב יוסף כי יעקב ויוסף הכל א' הו"ע אות ו"ו
שיש בו שני ווי"ן, עצם הוא"ו זהו יעקב, ומילוי ו' זהו יוסף וכמ"ש
בזהר פרשת וישב דף קפ"ב ע"א וה"ע גוף וברית כולא חד ע' פרס
בשער סדר האצ"י פ"ב, וע"כ אף כי שמיני רגל בפני עצמו הוא בחי'
יוסף עכ"ז הכל רגל אחד, ומה שהוא רגל בפני עצמו זהו רק לענין
פז"ר קש"ב. ויובן ע"ד מ"ש בזהר ויגש דף ר"ו ע"ב כדן תרין עלמין
מתקשרין כחדא דא לאפתחא אוצרין ודא ללקטא ולמיכנס בגוי,
וזהו פזר שיוסף יסוד הוא המפזר השפע לבחי' מלכות... ומלכות היא
המלקט ומקבל וזהו קשב, ע"ש.

(9) וכמו בגשמיות יש השני ידיים, שהם אינם מעיקר הגוף, והם רמז
יד ימין – חסד, ויד שמאל – גבורה, והם כנגד אברהם – חסד ימין,
ויצחק – גבורה שמאל.

ואמצע הגוף" כנגד יעקב בחי' תפארת, וזהו שכתוב בפתח אליהו
(הקדמת זוהר יז, ב) "תפארת גפא".

והאבר היסוד נמשך ויוצא מן הגוף" עצמו, וזהו שכתוב שם "יסוד
סיומא דגופא אות ברית קודש".

כמו כן הוא בהמועדים, פסח כנגד אברהם, שבועות כנגד יצחק,
וסוכות כנגד יעקב, וחג שמיני עצרת הוא המשך אחד מחובר לחג
הסוכות, וכמו אבר היסוד שהוא המשך הגוף, וכמו"כ שמיני עצרת
זמן הקליטה, חיבור יסוד ומלכות.

(10) מבואר כאן, ובשאר כתבי הלקוטי לוי יצחק, הקשר דיוסף עם
שמיני עצרת בכמה ענינים, והם:

(א) מבואר בזהר, דשבעים פְּרִי החג הם כנגד הע' אומות, ובשמיני
עצרת הי' "פר אחד" הו"ע היחוד דבני" עם הקב"ה, והוא ע"ד מ"ש
ביוסף "ולא עמד איש אתו בהתודע יוסף".

(ב) מבואר דהג' רגלים כנגד האבות, פסח – אברהם, שבועות – יצחק,
סוכות – יעקב, ושמיני עצרת הוא המשך אחד עם חג הסוכות, ועד"ז
יד ימין חסד (אברהם), יד שמאל גבורה (יצחק), והגוף עצמו תפארת

(1) ראה ראש השנה דף י', ב. יא, א.
(2) מדת היסוד הוא המדה השישית, חסד גבורה תפארת נצח הוד
יסוד, וזהו גי' יו", וכן "יוסף" בגי' ו' פעמים הוי', ראה הערה 3. וראה
לעיל סימן מ, דיש באות ו' מילוי אות ו' שזה ו", האות ו' הראשון
מרמז ליעקב (תפארת), והאות השני – המילוי – מרמז ליוסף, בסוד
"אלה תולדות יעקב יוסף", והוא נק' ו' ועירא ע"ש.
(3) יוסף בחי' יסוד: ראה זהר חלק א' דף נט, ב "יוסף בגין דנטיר לוי
לברית זכה דאקרי צדיק". וראה בתורת לוי יצחק חידושים וביאורים
בש"ס עמוד רנג, וז"ל: "יוסף – יסוד, הי' לו נסיון עם פוטיפר, והנסיין
הי' בזנות שהוא באבר היסוד ע"ש. ובהערות על ספר בראשית
עמוד רפד "שיוסף בחי' יסוד מספרו ו' פעמים הוי' כי הוא המדה
השישית". וראה בתורת מנחם התוועדיות ה'תשנ"ח ד' שיחות ש"פ
בלק עמוד 15 ובהערה 21 וז"ל: "שיוסף הוא בחי' יסוד דאצילות,
שענינו הוא להביא ולהמשיך בחי' אצילות (האבות) בבי"ע – ראה
ביאורי זוהר לאדמו"ר האמצעי ויחי כט, ד ואילך (מובא לעיל סימן
ד הערה 3). אור התורה ויחי תתקצ"א א ואילך. תתשכ"א א ואילך.
תורת מנחם – ספר המאמרים מלוקט חלק ד' עמוד קז ואילך. ע"ש.
(4) יוסף בחי' יסוד: ראה זהר חלק א' דף נט, ב "יוסף בגין דנטיר לוי
לברית זכה דאקרי צדיק". וראה בתורת לוי יצחק חידושים וביאורים
בש"ס עמוד רנג, וז"ל: "יוסף – יסוד, הי' לו נסיון עם פוטיפר, והנסיין
הי' בזנות שהוא באבר היסוד ע"ש. ובהערות על ספר בראשית
עמוד רפד "שיוסף בחי' יסוד מספרו ו' פעמים הוי' כי הוא המדה
השישית". וראה בתורת מנחם התוועדיות ה'תשנ"ח ד' שיחות ש"פ
בלק עמוד 15. ובהערה 21 וז"ל: "שיוסף הוא בחי' יסוד דאצילות,
שענינו הוא להביא ולהמשיך בחי' אצילות (האבות) בבי"ע – ראה
ביאורי זוהר לאדמו"ר האמצעי ויחי כט, ד ואילך (מובא לעיל סימן
ד הערה 3). אור התורה ויחי תתקצ"א א ואילך. תתשכ"א א ואילך.
תורת מנחם – ספר המאמרים מלוקט חלק ד' עמוד קז ואילך. ע"ש.

כמ"ש¹¹ ולא עמד איש אתו בהתודע יוסף אל אחיו, בזמן דקודשא בריך הוא הוה מתחבר בהו בישראל כו' בגין כאן¹² כיום השמיני עצרת תהי' לכם כמ"ש בזהר חלק א'¹³ דף ר"ח ע"ב ע"ש.

כי יוסף שהי'¹⁴ יפה תואר ויפה מראה הוא ע"ד¹⁵ מלך השמיני¹⁶ – הדר, והיינו שמיני עצרת, שמיני¹⁷ דוקא

(יעקב), ובחי' אבר יסוד הוא המשך א' ויוצא מן הגוף, ע"ד "אלה תולדות יעקב יוסף".

(ג) שמיני עצרת דהו"ע היחוד כנ"ל, הוא רמז למלך השמיני הדר ומהיטבאל, רמז ליוסף יסוד – יחוד.

(ד) רמז בהנ"ל, ביוסף כתוב "יפה תואר", והמלך הדר הוא השמיני – רמז לשמיני עצרת.

(ה) רמז בשמיני עצרת, לבחי' יסוד – יוסף, דמילה בשמיני.

(ו) רמז דיוסף יצא מבית האסורים בר"ה, ומן ר"ה עד שמיני עצרת הוא כ"ב יום כנגד כ"ב שנה שנתקיים חלומות יוסף (ראה לקמן סימן צו).

(ז) רמז בהנ"ל, דיש כ"א יום מר"ה עד שמע"צ, מספר כ"א הוא ר"ת יעקב יצחק אברהם, דיוסף מקבל מהאבות.

(ח) רמז בהנ"ל ב"פרטי" אותיות ר"ת האבות "י" מר"ה עד יוהכ"פ ואח"ז י"א ימים עד שמע"צ. ראה הערה 18.

(11) בראשית מה, א. ראה הערה 10.

(12) במדבר כט, לה.

(13) וז"ל: בהתודע יוסף אל אחיו, בזמנא דקדשא בריך הוא הוה מתחבר בהו בישראל (בזמן שהקב"ה בא להתייחד עם ישראל), בגין דאינון נטלי בלחודייהו (לפי שהם לבדם נוסעים עם השכינה), ולא חיבורא דעמין בהדייהו (ואין חיבור של שאר עמים עם ישראל), בגין כך (בשביל זה, אומר הכתוב) ביום השמיני עצרת תהי' לכם, דהא בזמנא דא איהו קדשא בריך הוא בלחודי בחבורא חדא עם ישראל (כי בזמן של עצרת הקב"ה הוא לבדו בחבור אחד עם ישראל וכו'). ע"ש.

(ראה תורת מנחם – ספר המאמרים מלוקט ח"א עמוד פא).

(14) בראשית לט, ו.

(15) דיש ז' מלכי אדום, דתהו (וישלח לט פסוקים לא, לט) ובכולם נזכר בהם מיתה, מלבד מלך השמיני הדר ומהיטבאל המרמז לעולם התיקון, ראה באריכות הביאור בילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ב' סימנים צו ואילך. ו"הדר" הוא רמז ליוסף שהוא "יפה תואר", וזהו שמיני עצרת כנגד מלך ה"שמיני" הדר. ראה הערה 13.

(16) ראה אור התורה פרשת מקץ עמוד 2204 וז"ל: הנה יוסף הי' מבחי' הדר"ר שהוא מלך החי' שהוא שרש ומקור עולם התיקון דהיינו שהוא המברר הז' מלכים דתהו ומתקנם שיוכלו בבחי' התיקון ולזה הי' יוסף מלך במצרים על הגוים כי כמ"כ הדר הי' לפני מלך מלך לבניי והוא למעלה מהתהו והתיקון כו' ולכן הי' יוסף יפ"ת ויפ"מ וכן הדר הוא לשון הידור ויופי, בהיות כי עיקר היופי הוא מהתכללות כמה גוונים יחד שאז נמצא עיקר היופי והתפארת אבל בגוון א' אין כאן יופי כ"כ, וזה מרמז על בחי' התיקון ששם נעשה התכללות ומציגת הספירות שהתפארת כולל ומזווג חו"ג יחד, ולפי שיוסף ובחי' הדר הוא מקור העושה התיקון וההתכללות שיוכלו

ע"ד מלך החי' הדר, ולהדר בשמיני עצרת יש אשה¹⁸ מהיטבאל הוא היחוד בשמיני עצרת.

ומן¹⁹ ראש השנה עד שמיני עצרת יש כ"א²⁰ יום.

²¹ ימים הראשונים, מראש השנה עד יום הכיפורים.

י"א ימים, ממחרת יום הכיפורים עד יום הז' דסוכות.

ה"ר" ימים מראש השנה עד יום הכיפורים הוא בחי' גבורות, שמאלו²² תחת לראשי.

ו"י"א" ימים ממחרת יום הכיפורים עד יום הז' דסוכות בחי' חסדים, וימינו תחבקני.

(כי הד' ימים בין יום הכיפורים לסוכות הוא ג"כ

בחי' חסדים כמ"ש בפרי עץ חיים שער חג הסוכות פרק א.)

כי כשיש מקודם שמאלו תחת לראשי – בר"ה

ויוהכ"פ, וימינו תחבקנו – ד' ימים וימי סוכות, אז יש

גוף היחוד²³ אחר כך, בשמיני עצרת.

מספר ואותיות יי"א ר"ת יעקב יצחק אברהם, כי

יסוד – יוסף, מקבל²⁴ מהג' אבות.

מלקוטי לוי יצחק, הערות לזהר שמות–דברים עמוד תנו

מג' גוונים משא"כ בתהו היו בבחי' פירוד זה תחת זה כו' לכך נז' בהם ל' יופי והידור, ע"ש.

וכן ביוסף כתוב (דברים לג, יז) "בכור שורו הדר לו". ראה אור התורה ברכה עמוד א'תתעז. ועוד.

(17) ראה גם ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ב' סימן קסא, דמילה הוא ב"שמיני" והוא נק' הדורא דגופא, כנגד "הדר" מלך השמיני, ע"ש.

(18) פירוש: מבואר בקבלה ובחסידות, דהו' מלכי אדום (וישלח פרק לו, פסוקים לא–לט) הם מלכי תהו, דבכולם לא נזכר בהם אשה, רק בהמלך השמיני "הדר" כתוב "ושם אשתו מהיטבאל" וכמ"ש בזהר חלק א' דף רכג, ב. חלק ג' דף קלח, ב. רצב, א. מובא בילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ב' סימן קמו. קמו. דממנו התחיל עולם התיקון יחוד דכר ונוקבא.

(19) מבאר כאן הקשר, בין ראש השנה שאז יצא יוסף מבית האסורים, וכן שמיני עצרת שהוא בחי' יוסף – יסוד.

(20) להעיר מלשון הגמ' תענית ה, א "מונה עשרים ואחד יום".

(21) מבאר ומרמז, דהמספר "כ"א יום מר"ה עד שמע"צ הוא מדויק, לא רק מצד המספר ה"כללי" כ"א ימים, אלא גם ב"פרטי" המספרים יי"א הוא מדויק.

(22) שיר השירים ב, ו.

(23) ראה ספר המאמרים תרנ"ט עמוד מג. תרס"ה עמוד מז. המשך תרס"ו עמוד שעט. תרפ"ו עמוד סח. תורת מנחם – ספר המאמרים מלוקט חלק א' עמוד רטו. ועוד.

(24) פירוש: כמו בגשמיית אבר היסוד, מקבל הכח מהגוף, כמו כן יוסף – מקבל מהאבות. וראה לעיל סימן ח, רמז לזה שיוסף בגי' ג' פעמים "בן", שהוא "בן" – בחי' מקבל – מהשלשה אבות, ע"ש. לקמן סימן קעג.

מתוך הספר ילקוט גאולה ומשיח – פרשת ואתחנן לג

ג, כג – ואתחנן אל ה' בעת ההיא לאמר

משה רבינו התפלל להציל את בני ישראל מהגלות ומחורבן בהמ"ק וכו'

איתא במדרש איכא (פתיחתא כ"ד) שהקב"ה צוה לירמ' שילך על קברי אבות, ואחר כך על קברו של משה, ומשה עמד ואמר לירמ' אני אלך ואציל את ישראל, כשראו ישראל אותו, אמרו הא בן עמרם יציל אותנו כדאיתא במדרש איכא. קודשא בריך הוא כל מילין סתימין דאיהו עבד אעלין באורייתא קדישא, והיכן מבואר ענין זה בתורה. אבל נוכל לומר שבכאן נרמז ענין זה.

ולכן פתח ואתחנן שביקש על חן שיהי' לירמ' ועל כל ישראל, ואל שדי יתן להם רחמים לפני כל שוביהם בעת ההיא, על אותו עת צרה שהי' ליעקב בשעת החורבן, ההוא כתיב שהוצרך משה לעמוד מקברו ונתבקש לפני הקב"ה שיבא בעצמו מקברו, לאמר שיעורר הספד.

ובמלת הו"א נרמזין בו שלשה דברים שנעשו לישראל בשעת החורבן, שנחרב ארץ ישראל וירושלים, ונשרף המקדש כמ"ש בפסוק. וזה נרמז במלת ההי"א, ה"ר ה"בית לבמות יער י"רושלים לעינים תהי' א"רץ י"שראל (ירמ' כו, יח). וידוע שב' חורבנין ב"ית שני ה' אחרונה שבשם, על זה אמר אדנ"י בית ראשון ה' ראשונה שבשם, ועל זה אמר הו"ה בנקודות אלקים, שהראה הקב"ה למשה חורבן בית ראשון, ועל זה אמר את גדלך. על בית שני שנחסרו ה' דברים, כמ"ש ביומא (דף ק"א [ע"ב]) על פסוק (חגי א, ח) ואכבד חסר ה', על זה אמר את ידך החזקה, על בית שני שנחסרו ממנו ה' דברים כמנין אצבעות שביד.

והנה התפלל משה על אותו עת אעברה נא, רוצה אני לקום מקברי ואציל את ישראל כמ"ש במדרש ואראה מי ימחה בידי, ואמר ג' לשונות ואראה את הארץ, שרצה להציל כל ארץ ישראל שהוא גלות י' שבטים. ואחר כך גלות יהודה ובנימין שהוא ירושלים, אמר ההר הטוב הזה. ואחר כך על בית המקדש על הר הבית אמר הלבנון, השיב לו הקב"ה כבר יצאה הגזירה רב לך על ב' חורבנין, ואל תוסף דבר אלי עוד, שאי אפשר להחזיר אותם. גם רמז במלת נ"א, על חן של ירמ' שיהי' לו בעיני נ"בוזרא"דן. מגלה עמוקות אופן 9ה

רמזים שביקש משה ליכנס לא"י כדי שיהי'

השם והכסא שלם וכמו שיהי' לע"ל וכו'

הנה מלחמת עמלק' היא מצוה אחת שצוה הקב"ה לישראל בכניסתו לארץ מג' מצות (סנהדרין כ:), שסימנם מצות ה' ברה 'מאירת' עינים (תהלים יט, ט), בר"ת מן ברה 'מאירת' עינים, נרמזין ג' מצות אלו שנצטוו ישראל בכניסתו לארץ, דהיינו ב' של ברה' בנין בית המקדש, מ' של מאירת למנות להם מלך, ע' של עיני"ם מלחמת עמלק. וסימנם מב"ע, נוטריקון מושל בגבורתו עולם

(שם סו, ז), והי' חושב שיקיים שלשתן משה בן עמרם, אבל באמת שלא יתקיימו עד שיבא מנחם בן עמיאל וכו'. וידוע (תנחומא תצא סימן יא) שאין השם מלא אלא במחיית זרעו של עמלק, ולכן נתאוה משה לכניסת ארץ ישראל ולהשלים השם והכסא, וג' מצות אלו שנצטוו, הם להשלים ג' אותיות שחסרים מכס יח, דהיינו בבנין בית המקדש ישלימו אות א' של כסא, כי שמוה ישבו כסאות למשפט (תהלים קכב, ו), ובית המקדש הוא כסא ה', כמו שכתוב כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשינו (ירמ' יז [יב]), רצה לומר מקום המקדש הוא כסא כבוד, נמצא שבבנין של בית המקדש נשלם אות א' של כסא. ובמינוי מלך נשלם אות ה' מן השם, כי הוצרך המלך להיות ממלכות בית דוד שהוא מלכות שמים ה' אחרונה של השם, כמ"ש דוד כי בכה ארוץ גדוד (תהלים יח [ל]), אמר בכה בתוספת ה'. ובמחיית זרעו של עמלק שפגם באות ברית שהיא רזא דו' גוף וברית חשבינן חד, הרי שבג' מצות אלו יושלם התיקון של השם והכסא.

ולכן אמר משה ואתחנן אל ה' בעת ההיא, ר"ל שרצה לתקן באותו עת מה שצוה הקב"ה לאמר לדורות, ההוא כתיב, ר"ת אותן אותיות החסרים מן השם שהוא ה"ו, ומן הכסא שהוא א', רצה הוא לתקן עתה, ולפי שאי אפשר להכרית זרעו של עמלק אלא מי שניקתו משם של ב"ן שהוא בעולם העשיי', כי עמלק הוא יסוד כל"ב, ולכן הוא מאמין בצורת כלב, ולכן נקרא עמלק כדאיתא במדרש (שמו"ר פרשה ס"ה, תנחומא תצא סי' ט) עם שלקק בכלב² וכו'. ולכן התחיל משה בכאן מאחר שאתה החלות להראות לי להלחם עם עמלק, כמ"ש אנכי נצב על ראש הגבעה (שמות יז [ט]) וכו'.

ומי שמתחיל במצוה ראוי לגמור כדאיתא (בסוטה דף יג [ע"ב]), את ידך החזקה שראוי לסייע אל המצוה שנשבעת שם בידך החזקה, כמ"ש כי יד על כס יח (שמות יז [טז]), גם שם הראה לו ידו החזקה כאשר ירים משה את ידו וגבר ישראל. לכן סיים אשר מי אל בשמים ובארץ, הזכיר כאן שמים וארץ, בסוד כה אמר י"י 'השמים כסאי והארץ' הדום רגלי (ישעי' סו, א), תסתכל תמן ותמצא שם מלא בראשי אתון והכסא באמצע, כה אמר י"י 'השמים ראשי תיבות י"ה, והארץ' הדום ראשי תיבות ו"ה, והכסא באמצע וכו'.

השיב הקב"ה רב לך, אתה חושב להלחם בעמלק לפי שניקתם מן שם של ב"ן³ שקראתי אותך בן ביתי, אבל הגדולה שלך היא בסוד של מ"ה שהוא יותר גבוה מן שם של ב"ן, כמ"ש מה שם בנו (משיל ל [ד]) שהוא משה (זוהר ח"ב קצ"ז ע"א), לכן אל תוסף דבר, אבל צו את יהושע שהוא ישלים מלחמות עמלק מדור דור, מדורו של שאול שניקתו מן שם ב"ן, לדורו של מרדכי שהי' גם כן משבט בנימין (מגילה י"ב ע"ב), דתמן שם של ב"ן, לכן חזקה"ו ואמצה"ו בגימטריא מרדכי.

מגלה עמוקות אופן קמ

(2) כל"ב בגי' ב"ן ע"ש.

(3) עיין באריכות בפנים הספר שעמלק סוד כל"ב בגי' ב"ן.

(1) מלחמת עמלק . . מג' מצות . . שסימנם מצות ה' ברה מאירת עינים וכו'. עיין בזה רשימות

♦ יום ראשון י' מנחם-אב ♦

ג (כג) וְאַתְּחַנֵּן אֶל־יְהוָה בַּעַת הַהוּא לֵאמֹר:

כג וְצִלְתִּי קָדָם יי בַּעֲדָנָא הֵהיא לְמִימָר:

מַעֲשֶׂה לְשׁוֹנוֹת שְׁנִקְרָאת תְּפִלָּה, כְּדֵאִיתָא בְּסִפְרֵי.
בַּעַת הַהוּא • לְאַחַר שְׁכַבְשְׁתִּי אֶרֶץ סִיחֹן וְעוֹג,
דְּמִיתִי שְׁמָא הֵתֵר הַגִּדֵּר (ספרי). לֵאמֹר • זֶה אֶחָד
מִשְׁלֵשָׁה מְקוֹמוֹת שְׁאֵמֵר מִשָּׁה לְפָנֵי הַמְּקוֹם: 'אֲנִי
מִנִּיחָךְ עַד שְׁתּוֹדִיעֵנִי אִם תַּעֲשֶׂה שְׂאֵלְתִּי, אִם לֹא'.

כ"ג וְאַתְּחַנֵּן • אין 'חננו' בכל מקום אלא לשון
מתנת חנם, אף-על-פי שיש להם לצדיקים לתלות
במעשיהם הטובים, אין מבקשים מאת המקום אלא
מתנת חנם, לפי שאמר לו (שמות לג): "וְחַנְתִּי אֶת־אֲשֶׁר
אָחִין", אָמַר לוֹ בְּלִשׁוֹן "וְאַתְּחַנֵּן". דְּבַר אַחֵר: זֶה אֶחָד

~ נקודות משיחות קודש ~ (על-פי לקוטי שיחות חלק כ"ד עמוד 28 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

פַּעֲלַת מִשָּׁה בְּבִטּוֹל הַגִּזְרָה

הַיַּחֲדִיד לֹא מִהֲנִי, וְעַל הַצָּבוּר מִהֲנִי.
וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לומר דְּבָרָה נִחְלָקוּ שְׁנֵי הַפְּרוּשִׁים בְּרִש"י
הַנ"ל, דְּיֵשׁ אוֹמְרִים דְּהַגְזִירָה עַל מִשָּׁה כְּגִזְרַת הַצָּבוּר הוּא,
דְּהֵרִי "מִשָּׁה הוּא יִשְׂרָאֵל וְיִשְׂרָאֵל הֵם מִשָּׁה" (רש"י (חוקת כא,
כא) "דְּבוּר הַמַּתְחִיל וְיִשְׁלַח יִשְׂרָאֵל) וְלִכְּנָן שְׁפִיר הוּא "וְאַתְּחַנֵּן"
לְשׁוֹן תְּפִלָּה, כִּי בְּגִזְרֵי דִין עַל הַצָּבוּר מִהֲנִי תְּפִלָּה גַם אַחֵר
גִּזְרֵי דִין, אָבֵל יֵשׁ אוֹמְרִים דְּהַגְזִירָה עַל מִשָּׁה הִיא כְּגִזְרָה עַל
יַחֲדִיד גְּרִידָא. וְלִכְּנָן אִי־אֶפְשָׁר לומר דְּ"וְאַתְּחַנֵּן" לְשׁוֹן תְּפִלָּה
הוּא, וְצָרִיךְ לומר דְּבִקְשָׁה מִשָּׁה "מַתְּנַת חֲנָם".

וְאַתְּחַנֵּן אֶל־יְהוָה

אין חנון . . אלא לשון מתנת חנם . . דְּבַר אַחֵר: זֶה אֶחָד
מַעֲשֶׂה לְשׁוֹנוֹת שְׁנִקְרָאת תְּפִלָּה. (ג, כג. ובפירוש רש"י)
וְיֵשׁ לְבָאֵר טַעַם הַחֲלֻק בֵּין ב' פְּרוּשִׁים אֵלּוּ, דְּהִנֵּה אִף
שְׁמוֹשָׁה הַתְּפִלָּה לְכַנֵּס לְאַרְץ כִּי חֹשֶׁב "שְׁמָא הֵתֵר הַגִּדֵּר"
(רש"י "דְּבוּר הַמַּתְחִיל" שְׁלֵאחֲרֵיהֶם) הֵרִי אִף הוּא יָדַע שְׁכַבְר
"נִגְזְרָה גִזְרָה" (לשון רש"י לְכַנֵּס פֶּסוּק כד) שְׁלֹא יִכְנֵס לְאַרְץ.
וְהִנֵּה בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה (ז, ב ואילך) יֵשׁ מַחְלֻקָּת אִם תְּפִלָּה
מוֹעִילָה לְאַחַר גִּזְרֵי דִין. וּמִסְקִנָּת הַמְּקָרָא שֶׁם דְּבִגְזֵר דִּין עַל

(כד) אֲדַנִּי יְהוָה אַתָּה הַחֲלוֹת לְהִרְאוֹת אֶת־עַבְדְּךָ
אֶת־גִּדְּלֶךָ וְאַת־יָדְךָ הַחֲזִיקָה אֲשֶׁר מִי־אֵל בְּשָׁמַיִם
וּבָאָרֶץ אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה כְּמַעֲשֵׂיךָ וּכְגִבוּרֹתֶיךָ:

כד יי אֱלֹהִים אַתָּ שְׁרִיתָא לְאַחְזָא יֵת עַבְדְּךָ
יֵת רְבוּתְךָ וְיֵת יָדְךָ תִּקְפָּתָא דִּי אַתָּ הוּא
אֱלֹהֵא דְשִׁכְנָתְךָ בְּשָׁמַיָא מְלַעֲלָא וְשִׁלְטִי
בְּאַרְעָא וְלִית דְּיַעֲבֹד כְּעוֹבְדֵיךָ וּכְגִבוּרֹתֶיךָ:

כּוֹבֵשׁ בְּרַחֲמִים אֶת מַדַּת הַדִּין הַחֲזִיקָה. אֲשֶׁר
מִי־אֵל וְגו' • אֵינְךָ דוֹמָה לְמִלְךָ בְּשֶׁר־וָדָם, שֵׁשׁ לוֹ
יַעֲצִים וְסִנְקִתְדִּירִין הַמַּמְחִין בְּיָדוֹ כְּשֶׁרוֹצֶה לַעֲשׂוֹת
חֶסֶד וְלַעֲבֹר עַל מִדּוֹתָיו. אַתָּה, אֵין מִי יִמְחָה בְּיָדְךָ
אִם תִּמְחַל לִי וְתִבְטַל גִּזְרֹתְךָ. וְלִפִּי פְּשׁוּטוֹ: "אַתָּה
הַחֲלוֹת לְהִרְאוֹת אֶת עַבְדְּךָ", מְלַחֲמַת סִיחֹן וְעוֹג,
כְּדַכְתִּיב (דברים ב): "רָאָה הַחֲלֹתִי תַת לְפָנֶיךָ", הִרְאֵנִי
מְלַחֲמַת שְׁלֹשִׁים וְאַחַד מְלָכִים.

כ"ד ה' אֱלֹהִים • רַחוּם בְּדִין. אַתָּה הַחֲלוֹת
לְהִרְאוֹת אֶת־עַבְדְּךָ • (שם) פֶּתַח, לְהִיּוֹת עוֹמֵד
וּמַתְּפִלֵּל, אִף־עַל־פִּי שְׁנִגְזְרָה גִזְרָה. אָמַר לוֹ: מִמָּד
לְמַדְתִּי, שְׁאֵמַרְתָּ לִּי (שמות לב): "וְעַתָּה, הִנֵּיחָה לִּי", וְכִי
תּוֹכֵס הֵייתִי בָּךְ? אֵלָּא לְפַתֵּחַ פֶּתַח, שְׂבִי הִנֵּה תְּלוּי
לְהַתְּפִלֵּל עֲלֵיהֶם, כְּמוֹ כֵּן הֵייתִי סְבוּר לַעֲשׂוֹת עֲכָשׁוּ.
אֶת־גִּדְּלֶךָ • זוֹ מַדַּת טוֹבָךְ, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (במדבר יד):
"וְעַתָּה יִגְדַּל נָא כֹחַ ה'". וְאַת־יָדְךָ • זוֹ יְמִינְךָ
שְׁהִיא פְּשׁוּטָה לְכָל בָּאֵי עוֹלָם. הַחֲזִיקָה • שְׁאֵתָה

בעל הטורים

בְּתִי"ו וּמִסְיִים בְּתִי"ו, לְפִי שְׁלֹא זָכָה
לִיכְנֵס בְּאַרְץ שְׁהִיא ד' מֵאוֹת פְּרָסָה עַל
ד' מֵאוֹת פְּרָסָה. וְכֵן שְׁנֵי רִישֵׁי"ן שֶׁל
'יָדְכָר' וְעִשְׂרִי' שְׂבִין הָאוֹתִיּוֹת שֶׁל
מִשָּׁה עוֹלָה ת', שְׁהַתְּפִלָּה לִיכְנֵס לְאַרְץ
שְׁהִיא ת' פְּרָסָה.
לְהִרְאוֹת. תַּג עַל הִרְי"ש, שְׁהִרְאִיתִנִי
אִף מִה שְׁלֹא בְּקִשְׁתִּיךָ.

(כד) הַחֲלוֹת. ב' בְּמִסּוּרָה. "אַתָּה
הַחֲלוֹת [לְהִרְאוֹת]", "אֲשֶׁר הַחֲלוֹת
לְכַנֵּס לְפָנֶיךָ" (אֶסְתֵּר ג יג). "אַתָּה הַחֲלוֹת"
לְהִרְאוֹת בְּמָה שְׁכַבְשֶׁת לְפָנֵי סִיחֹן
וְעוֹג, וְזֶהוּ "הַחֲלוֹת לְכַנֵּס לְפָנֶיךָ", בְּמָה
שְׁהַחֲלוֹת לְכַנֵּס.
"תַּחֲנוּנִים יָדְכָר רֶשֶׁת וְעִשְׂרִי יַעֲנֶה עֲזוֹת"
(משלי יח, כג) כְּמוֹז מִשָּׁה. וּמַתְחִיל הַפְּסוּק

ג (כג) וְאַתְּחַנֵּן. לְעִיל (ג, כג) כְּתִיב "לֹא
תִירְאוּם", חֲזָקְתִּי אֶת יִשְׂרָאֵל אוֹלִי
יִרְחֵם עָלַי.
וְאַתְּחַנֵּן. בְּגִימַטְרִיא שִׁירָה. שְׁאֵמֵר
לְפָנֵי שִׁירָה כְּדִי שִׁישְׁמַע תְּפִלָּתוֹ.
סִמָּךְ ה' אֱלֹהֵיכֶם (שם) וְאַתְּחַנֵּן. לומר:
"שְׁוִיתִי ה' לְנִגְדִי תְּמִיד" (תהלים טו,
ח) תוֹרָה כד.

(כו) **עֲלֶה** • **רֹאשׁ הַפִּסְגָּה וְשֹׂא עֵינֶיךָ יִמָּה וְצִפְנָה** וְתִימְנָה וּמִזְרָחָה וּרְאֵה בְּעֵינֶיךָ כִּי־לֹא תַעֲבֹר אֶת־הַיַּרְדֵּן הַזֶּה:

כ"י • וְרֹאֵה בְּעֵינֶיךָ • בְּקִשְׁתְּ מִמְּנִי: "וְרֹאֵה אֶת הָאָרֶץ הַטּוֹבָה". אֲנִי מֵרָאָה לְךָ אֶת כָּלָה, שְׁנֵאֲמַר (דברים לה): "וַיִּרְאֶהוּ ה' אֶת כָּל הָאָרֶץ".

(כח) **וְצֹו אֶת־יְהוֹשֻׁעַ וְחִזְקָהוּ וְאַמְצָהוּ כִּי־הוּא יַעֲבֹר לִפְנֵי הָעָם הַזֶּה וְהוּא יִנְחִיל אוֹתָם אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּרְאֶה:**

כ"י • וְצֹו אֶת־יְהוֹשֻׁעַ • עַל הַטָּרְחוֹת וְעַל הַמַּשָּׂאוֹת וְעַל הַמְּרִיבוֹת. וְחִזְקָהוּ וְאַמְצָהוּ • בְּדַבְּרָךְ, שֶׁלֹא יֵרָד לְבוֹ לומר: 'כְּשֶׁם שֶׁנֶּעֱנֵשׁ רַבִּי עֲלֵיהֶם, כִּךָ סוֹפִי לִיעֲנֹשׁ עֲלֵיהֶם! מִבְּטִחוֹ אֲנִי, כִּי הוּא יַעֲבֹר וְהוּא יִנְחִיל. כִּי־הוּא יַעֲבֹר • אִם יַעֲבֹר לִפְנֵיהֶם יִנְחִלוּ, וְאִם לֹאוּ, לֹא יִנְחִלוּ. וְכֵן אִתָּה מוֹצֵא כְּשֶׁשָּׁלַח מִן

הָעָם אֶל הָעֵי, וְהוּא יֵשֵׁב: (יהושע ז) "וַיִּכּוּ מֵהֶם אֲנָשֵׁי הָעֵי וְגו'", וְכִינֵן שֶׁנֶּפֶל עַל פָּנָיו, אָמַר לוֹ: "קָם לָךְ", "קָם לָךְ" כְּתִיב, אִתָּה הוּא הָעוֹמֵד בְּמִקוֹמָךְ וּמִשְׁלַח אֶת בְּנֵי לְמַלְחָמָה, "לָמָּה זֶה אִתָּה נוֹפֵל עַל פָּנֶיךָ", 'לֹא כִךָ אָמַרְתִּי לְמֹשֶׁה רַבִּךָ: אִם הוּא עוֹבֵר, עוֹבְרִין. וְאִם לֹאוּ, אֵין עוֹבְרִין? !.

כ"ט • וְנִשְׁבַּב בְּנֵי־אֱמֹל בֵּית פְּעוֹר: פ

כ"י • וְנִשְׁבַּב בְּנֵי־אֱמֹל • (ספרי) וְנִצְמַדְתֶּם לַעֲבֹדַת אֱלִילִים, וְאֶף־עַל־פִּי־כֵן: "וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל, שְׁמַע אֶל־הַחֲקִים", וְהַפֵּל מִחוּל לָךְ, וְאֲנִי לֹא זָכִיתִי לִמְחֹל לִי.

ד (א) **וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל שְׁמַע אֶל־הַחֲקִים וְאַל־הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר אֲנִי מְלַמֵּד אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת לְמַעַן תִּחְיוּ וּבְאֵתֶם וַיִּרְשְׁתֶּם אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֵיכֶם נָתַן לָכֶם:**

א וְכַעַן יִשְׂרָאֵל שְׁמַע לְקוֹמִיָּא וּלְדִינִיָּא דִּי אֲנָא מְאַלֵּף יְתִכּוֹן לְמַעֲבַד בְּדִיל דְּתִיחִיוּ וְתִיחְיוּ וְתִירְשׁוּן יְת אֲרַעָא דִּי יִי אֱלֹהָא דְאַבְרָהָם יְהִיב לְכוּן:

בעל הטורים

דָּבָר אַחֵר: **רַב לָךְ.** הַרְבֵּה טוֹבוֹת מִתּוֹקָנִים לָךְ, "מִה רַב טוֹבָךְ אֲשֶׁר צִפְנָת לִירְאִיךָ" (תהלים לא, ט). תורה כו

דָּבָר אַחֵר: **רַב לָךְ.** אִתָּה יֵשׁ לָךְ רַב, וַיְכּוֹל לְהַתִּיר נִדְרֶךְ; אֲכָל אֲנִי אֵין לִי רַב שִׁתִּיר שְׂבוּעָתִי שֶׁשִּׁבְעָתִי "לָכֵן לֹא תִבְיֹאוּ" (במדבר כ, יב).

דָּבָר אַחֵר: הַגִּיעַ הַשָּׁעָה שֶׁיֵּשׁ לָךְ רַב, כִּי כִּבֵּר הַגִּיעַ וּמִנּוּ שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ וְאֵין רַבּוּתוֹ נִיכָר בְּעוֹדֶךָ חֵי.

דָּבָר אַחֵר: אֵל תִּירָא מִמֶּלֶךְ הַמִּנּוֹת, כִּי הָרַב שֶׁלָּךְ יַעֲסוֹק בָּךְ.

דָּבָר אַחֵר: **רַב לָךְ.** הַרְבֵּה פְּעָמִים עֲשִׂיתָ כִּנְגָדִי. אֲמַרְתָּ "שִׁלַּח נָא בִיד תִּשְׁלַח" (שמות י, יא), וְ"לָמָּה הִרְעַלְתָּה" (שם יב, כב), "הֲצֵאֵן וּבִקֵּר" (במדבר יא, כב), וְהִסָּלַע (שם ט). אִי אֶפְשָׁר לִי לְסַבּוֹל לָךְ יוֹתֵר.

דָּבָר אַחֵר: אֶפִּילוּ בְּדָבָר הַמוֹעֵט שֶׁאִתָּה עוֹשָׂה שֶׁלֹא כְּהֻנָּה, הוּא רַב לָךְ לִפִּי חֲכָמְתָךְ.

דָּבָר אַחֵר: כְּנֹה יוֹדַע שְׂרַב לָךְ, כִּי אֲנִי רַבִּךְ, כִּי כְּמֵה פְּעָמִים נִצַּחְתִּנִּי, וְעַתָּה לֹא תוּכַל לְכַצְחֵנִי.

רַב לָךְ. הַרְבֵּה טוֹבוֹת מִתּוֹקָנִים לָךְ, "מִה רַב טוֹבָךְ אֲשֶׁר צִפְנָת לִירְאִיךָ" (תהלים לא, ט). תורה כו

(כח) **וְחִזְקָהוּ** ב' בְּמִסְוֹרָה. "וְצֹו אֶת יְהוֹשֻׁעַ וְחִזְקָהוּ", "הַחֲזוֹק מִלְחָמָתְךָ אֶל הָעֵי וְהִרְסָה וְחִזְקָהוּ" (שמואל ב' יא, כח)

כְּמוֹ שִׁיּוּאָב הָיָה שֶׁר הֲצָבָא, כִּךָ הָיָה יְהוֹשֻׁעַ שֶׁר הֲצָבָא אֶף בְּחֵי מִשָּׁה בְּדִי לְהַחֲזִיקוֹ, כְּמוֹ שֶׁמְפֹרָשׁ בְּמִלְחָמָה עֲמִלְק. תורה כט

ד (א) **מְלַמֵּד אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת** שְׁהַתְלָמוּד מִבִּיא לִידֵי מַעֲשֶׂה. תורה ב

שיעור יומי ליום ראשון י' מנחם-אב ושנים מקרא ואחד תרגום - ד - פרשת ואתחנן לז

(ב) לֹא תִסְפוּ עַל־הַדָּבָר אֲשֶׁר אָנֹכִי מַצִּיחַ אֹתְכֶם
וְלֹא תִגְרְעוּ מִמֶּנּוּ לְשֹׁמֵר אֶת־מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
אֲשֶׁר אָנֹכִי מַצִּיחַ אֹתְכֶם:

כ"ט - לֹא תִסְפוּ • (ספרי שם) כַּגֹּן: חֶמֶשׁ פְּרָשִׁיּוֹת בַּתְּפִלִּין, חֶמֶשֶׁת מִיָּנִין בְּלוּלִים וְחֶמֶשׁ צִיצִיּוֹת, וְכֵן "לֹא תִגְרְעוּ".

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת שמחת בית השואבה תשי"ד - תורת מנחם התוועדות י עמ' 61)

לֹא תוֹסִיפוּ וְלֹא תִגְרְעוּ (ד, ב)
שְׂמַעְתִּי מֵאֲמֹר "ז", שְׂמִצּוֹת סֶכֶה רוֹמְזֵת עַל שְׁלֻמוֹת
הַקִּיּוֹם שֶׁל רמ"ח מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְזֶהוּ שְׂכֵתוֹב (ישעיה ד, ה) וְסֶכֶה

(ג) עֵינֵיכֶם הָרְאוֹת אֶת אֲשֶׁר־עָשָׂה יְהוָה בְּבַעַל
פְּעֹר בִּי כָל־הָאִישׁ אֲשֶׁר הָלַךְ אַחֲרָי בַּעַל־פְּעֹר
הַשְׁמִידוּ יְהוָה אֱלֹהֵיךָ מִקֶּרְבְּךָ:

(ד) וְאַתֶּם הַדִּבְקִים בִּיהוָה אֱלֹהֵיכֶם חַיִּים בְּלִבְכֶם
הַיּוֹם:

... ביום י"ז תמוז ותשעה-באב יש לומדים (אף שמעטים הם ביותר - ולא נתפרסם כלל וכלל) בתורה (בנביאים) פרשת
היום על-דבר "צום הרביעי" ו"צום החמישי" (על-דרך שבכל יום אומרים שירו של יום וכיוצא-בזה), ויתירה מזה - התורה
היא נצחית גם לעתיד-לבוא, כולל חלקים אלו בנביאים המדברים על-דבר הצומות; אלא שבתורת אמת ותורה אור -
מאיר בגלוי הטוב שבכל דבר, היינו הטוב שבצומות אלו, כפי שייהפכו לששון ולשמחה ולמועדים טובים לעתיד-לבוא,
ואדרבה - על-ידי הלימוד בנוגע להירידה לפי שעה, הרי-זה מגדיל השמחה וה'יום טוב'.

(משיחת שבת פרשת פינחס ה'תשמ"ח - הערה 36)

עטרת מרים

במקום כוס תנחומים היתין לאבלים, כִּי חֲטֵאוֹנוּ לַיהוָה: טו (דברי העם) הלא
ראוי קִנְיָה לְקוֹלֹת לְשִׁלּוֹם וּמִדּוּעַ וְאֵין טוֹב (תשובת הנביא) מִפְּנֵי שֶׁהָיָה רָאוּי
לְקוֹלֹת לָעֵת מִרְפָּה וְהִנֵּה בְּעֵתָה עוֹדִים מִחוּסִים בְּרַעְתָּם: טז (דברי העם)

הלא מִדּוֹן שֶׁנִּתְבָּרַר מִשְׁעָב לְהוֹיָה 'הַנּוֹשֵׁף עָקְבִי סוֹס וְפֶל רֹכֵב אֲחוֹר' נִשְׁמַע
עָתָה נִחְרַת סוּסָיו שֶׁל הָאוֹיֵב מִקּוֹל
מִצְהָלוֹת אֲבִירָיו רַעְשָׁה כָּל־
הָאָרֶץ וּבְכָל זֹאת לֹא נִשְׁרַח הַנּוֹשֵׁף עָקְבִי
סוֹס וְרֹכֵבוֹ וְהִנֵּה וְנִבְּאוּ וְנִאֱכָלוּ
אָרֶץ וּמְלֹאָהּ עִיר וְיִשְׁבֵי בָּהּ:
ז (תשובת ה') כַּעַת כָּבֵד הַכֹּל הַפָּדִי כִּי
הִנְנִי מְשַׁלַּח בְּכֶם נְחָשִׁים
צִפְעָנִים שֶׁהֵם קָשִׁים מְנַחֵשׁ אֶשְׁר־

עטרת מרים

יג (ה' אומר) אֶסְפָּה אֶסִּיפֶם שִׁיתֹּסְפוּ לְהַתְנַעֵץ מִה לַעֲשׂוֹת, כִּי רָצוֹנִי לַעֲשׂוֹת
עִמָּכֶם סוֹף וְכֹלָה נֹאֲם־יְהוָה (דברי העם) - הלא אֵין עֲנָבִים בְּגִפֹּן וְאֵין
תְּאֵנִים בַּתְּאֵנָה וְהָעֵלָה נָבֵל וְאֵין אוֹכֵל לְהִשִּׁיב נֶפֶשׁ, (תשובת השם) אִיד
אֲתֵן לָהֶם עֲנָבִים וְתֵאֵנִים, הלא וְאַתֶּן לָהֶם הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה הלא יַעֲבִירוּ

עֲלֵיהֶם: יד (דברי העם) עַל־מָה
אֲנַחְנוּ יוֹשְׁבִים בְּלִי עֲצָה וְתִבּוּרָה
לְמַלְחָמָה הָאֶסְפּוּ וְנִבְּאוּ אֶל־עָרֵי
הַמִּבְצָר לְהַלְחֵם מִשָּׁם עִם הָאוֹיֵב,
(תשובת הנביא) מִה יֵצֵא מִזֶּה, וְנִדְּמָה
נִשְׁתַּק שֵׁם כִּי יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
הַדְּמִנּוּ נִתְּחָה שֵׁם כְּאֲבֵלִים הַיּוֹשְׁבִים
וְדוֹמְמִים כִּי ה' וַיִּשְׁקְנוּ מִיֶּרֶאֱשׁ

הפטרה לתשעה באב בירמיהו פרק ח-ט

יג אֶסְפָּה אֶסִּיפֶם נֹאֲם־יְהוָה אֵין עֲנָבִים
בְּגִפֹּן וְאֵין תְּאֵנִים בַּתְּאֵנָה וְהָעֵלָה נָבֵל
וְאַתֶּן לָהֶם יַעֲבִירוּ: יד עַל־מָה אֲנַחְנוּ
יוֹשְׁבִים הָאֶסְפּוּ וְנִבְּאוּ אֶל־עָרֵי הַמִּבְצָר

וְנִדְּמָה־שֵׁם כִּי יְהוָה אֱלֹהֵינוּ הַדְּמִנּוּ וַיִּשְׁקְנוּ מִיֶּרֶאֱשׁ כִּי חֲטֵאוֹנוּ לַיהוָה: טו קִנְיָה לְשִׁלּוֹם וְאֵין
טוֹב לָעֵת מִרְפָּה וְהִנֵּה בְּעֵתָה: טז מִדּוֹן נִשְׁמַע נִחְרַת סוּסָיו מִקּוֹל מִצְהָלוֹת אֲבִירָיו רַעְשָׁה
כָּל־הָאָרֶץ וְנִבְּאוּ וְנִאֱכָלוּ אָרֶץ וּמְלֹאָהּ עִיר וְיִשְׁבֵי בָּהּ: יז כִּי הִנְנִי מְשַׁלַּח בְּכֶם נְחָשִׁים

עטרת מרים

אִין־לָהֶם לַחֵשׁ בְּלֹא הַשְׁבָּעָה וְנִשְׁכְּרוּ אֶתְכֶם וְלֹא אַתְּ מוֹסִיכֶם נְאֻם־יְהוָה:
 יח (דברי העם) מִבְּלִיגִיתִי מִתְּהַחֲזֹקֹתַי עָלַי יִגְזֹן לְכָל אֲחֻמִּיד בָּהּ, אֲבָל
 לֹא אוֹכֵל עוֹד בִּי עָלַי לִבִּי דָוִי וְנִנְעַת הַחֵלִי עַד הַנֶּפֶשׁ: יט הַנְּהַלֵּקוֹל שְׁוֹעֵת
 בַּת־עַמִּי צוֹעֲקִים מִפְּנֵי הָאוֹיֵב הָבָא מֵאַרְצֵן מִרְחָקִים וְלָמָּה כָּל זֹאת, הִיתְהוּלָה

וכי ה' אין בציון אם־מלכה אין
 בה תשובו אליו ואז יוצא להם מדוע
 אם כן הכעסוני בפסל־להם
 בהבלי נכר: כ הלא כבר עבר
 קציר כלל קוץ וכל זאת ואנחנו
 לוא נושענו עדן: כא על־שכר
 בת־עמי על הפורענות העתידה לבוא
 השברתי נשברתי לגמרי גם קדרתי
 השחר תארי שמה התמהון
 החזקתני: כב וכי הצרי שרף אילן
 מיוחד להפאה אין בגלעד שהוא
 מקום הצרי, רוצה לומר: וכי אין בגדם
 תורה ומצות, אם־רפא אין שם וכי
 אין להם חכמים להורותם הדרדך כי
 מדוע לא עלתה ארכת רפואת
 בת־עמי להחזירם למקוב, ולכטל את
 העזרה: כג הלא יורה מי שיתן
 ראשי מים מלא מי כדי ועיני
 מקור העובד דמעה ואכבה יומם
 ולילה את חללי בת־עמי: א מיר
 יתגני לצרי במדבר מלון
 ארזים, או ואעזבה את־עמי
 ואלכה מאתם אל מלון המדבר כי
 כלם מנאפים עצרת קבוצת
 בגדים: כג הם הנה וידרכו חמיני
 את־לשונם דומה לקשתם הדרוכה
 לדבר שקר ולא לאמונה גברו
 אלה על אלה בארץ שישפטו משפט
 אמת ושיקעו העושים כי מרעה
 מפעשה רעה אל מעשה רעה |
 יצאו ואתי לא־ידעו נאם־יהוה:

עטרת מרים

ג אני מצוה לכם איש מרעהו השמרו זה מזה ועל־פל על
 שום אח אל־תבטחו כי כל־אח עקוב ועקב מרמה את אחיו וכל־רע
 רכיל יהלך וצריך להשמר מפניו: ד ואיש כל איש ברעהו יהתלו וימלעו,
 ואמת לא ידברו כי למדו הרגילו לשונם דבר־שקר הענה נלאו

נהגנו כבר להענה ולעם הדברים:
 ה אמר האל יתברך מה יועיל שבתך
 בתוך עם מרמה שלא תוכל
 להשיכם אלך, וכעבור עסקם
 במרמה מאנו דעת־אותי נאם־
 יהוה: ו לכן פה אמר יהוה
 צבאות הנני צורפם בפורץ להסיר
 מהם סיני העון ובחנתים אם ישארו
 סינים, כִּי־אִיךָ אַעֲשֶׂה בִּי אִינִי אוֹכֵל
 לתינים בדעתם מפני שהם נקראים
 בת־עמי: ז חץ (שוחט) שחוט
 משוד, החורג מרחוק, נרמה לשונם
 ועוד מרמה דבר כי בפיו שלום
 את־רעהו ידבר ובקרבו ישים
 ארבו מארב: ח וכי העל מעשים
 כאלה לא־אפקד־בם נאם־יהוה אם בגוי
 להפרע מהם נאם־יהוה אם בגוי
 אשר־פֹּה לא תתנקם נפשי:
 ט על חרבו החרים אשר לא צמח
 עליהם מרעה הצאן אשא בכי ונהי
 ויללה, ועל־נאות מדבר מקום
 מרעה במדבר קינה כי נצתו נהיו
 שקמה מבלי־איש עבר ולא
 שמעו שם עוד קול מקנה וגם
 מעוף השמים ועד־בהמה נדדו
 ממקומם והלכו להם: י ונתתי
 את־ירושלם לגלים של אבנים
 מהבתי והחומות שנהרסו, מעון

נאם־יהוה: ג איש מרעהו השמרו ועל־פל־אח אל־תבטחו כי
 כל־אח עקוב ועקב וכל־רע רכיל יהלך: ד ואיש ברעהו יהתלו
 ואמת לא ידברו למדו לשונם דבר־שקר הענה נלאו: ה שבתך בתוך מרמה במרמה
 מאנו דעת־אותי נאם־יהוה: ו לכן פה אמר יהוה צבאות הנני צורפם ובחנתים כִּי־אִיךָ
 אַעֲשֶׂה מִפְּנֵי בַת־עַמִּי: ז חץ (שוחט) שחוט לשונם מרמה דבר בפיו שלום את־רעהו
 ידבר ובקרבו ישים ארבו: ח העל־אלה לא־אפקד־בם נאם־יהוה אם בגוי אשר־פֹּה לא
 תתנקם נפשי: ט על־החרים אשא בכי ונהי ועל־נאות מדבר קינה כי נצתו מבלי־איש
 עבר ולא שמעו קול מקנה מעוף השמים ועד־בהמה נדדו הלכו: י ונתתי את־ירושלם

עטרת מרים

שִׁדְדָנוּ בְּשָׁנוּ מֵאֵל פִּי־עֹבְדֵנוּ אֶרֶץ לְצֹאת בְּנוֹלָה כִּי הַאֲזִיבִים הַשְּׁלִיכוֹ מִשְׁכְּנוֹתֵינוּ לִשְׁכּוֹן בְּמִקְוֶה רָחוֹק: יֵט חוּץ מִזֶּה כִּי־שָׁמְעָנָה אֹתוֹ נָשִׁים הַמְקוֹנְנוֹת דְּבַר־יְהוָה עַל שֶׁהָיָה הַדָּבָר בְּהִשְׁמָעָהּ וְלֹא בְּמַקְרָה וְתִקַּח וְתַקְבֵּל אֶזְנוֹכֶם דְּבַר־פִּי לָבוֹן וְלִמְדָנָה לְמִדּוֹ בְּנוֹתֵיכֶם לְשֹׂאת נְהִי וְאִשָּׁה תִלְמֹד אֶת רַעוּתָהּ קִינָה: כ כִּי עָלָה מָוֶת הַאֲזִיב הַמְמִית בְּחַלּוֹנֵינוּ דֶּרֶךְ הַחַלּוֹנוֹת וְכֵן בָּא בְּאַרְמְנוֹתֵינוּ לְהַכְרִית עוֹלָל מַחוּץ מִחוּץ מֵאֲחוּר הַבָּתִּים, שְׁשֶׁם שׁוֹחֲקִים הַתִּינוּקוֹת, וְכֵן הַכִּרְיָת הַבְּחוּרִים מִרְחֻבוֹת שְׁשֶׁם מִנְהֶגֶם לִלְבֵּת תְּמִיד: כֹּא מֵאֵמֶר ה' אֵל תִּנְבִּיא דְּבַר אֵל יִשְׂרָאֵל כֹּה נֹאמֵר יְהוָה וְנִפְלֵא נִבְלַת הָאָדָם פְּגַר אָדָם יִפְּלוּ עַל הָאֶרֶץ כְּדָמֵן כֹּכַל עַל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה וּכְעָמִיר וּכְעָמִיר הַתְּבוּאָה הַמְּשֻׁלָּכִים מֵאַחֲרֵי הַקָּצֵר וְאִין מֵאַפְּקָר וְאִין קוֹבֵר אוֹתָם: כב כֹּה אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי־יִשְׂרָאֵל חֶכֶם בְּחֻכְמָתוֹ כִּי לֹא יוֹכֵל לְהַצִּיל נַפְשׁוֹ בְּחֻכְמָתוֹ וְאֵלֵי־יִתְהַלָּל הַגִּבּוֹר בְּגִבּוֹרָתוֹ לְהַצִּיל נַפְשׁוֹ בְּגִבּוֹרָתוֹ אֱלֹהֵי יִתְהַלָּל עֲשֵׂר בְּעֲשָׂרוֹ כִּי לֹא יִדְּוֶה נַפְשׁוֹ בְּעֲשָׂרוֹ: כג כִּי אִם־בְּזֹאת יִתְהַלָּל הַמִּתְהַלָּל בְּעֶצְמוֹ, הַשְּׁכַל בְּמִה שֶׁהַשְּׁכַל וְיִדְּעֵ אֹתוֹ כִּי אֲנִי יְהוָה וְאִין עוֹד מְלֻבֵּד, וְאִין הוּא הַעֲשֵׂה חֶסֶד לְאוֹהֲבֵי וּלְשׁוֹמְרֵי מִצְוֹתָי, וְאִין הוּא הַעוֹשֶׂה מִשְׁפָּט לְהַפְרֵעַ מִן הַרְשָׁעִים וְצִדְקָה בְּאֶרֶץ לְקַבֵּל אֶת הַשְּׂכִים כִּי־בִּאֲלֹהַ חֲפָצָתִי לִתֵּת לְכָל אֶחָד בְּגִמּוּלָה נֹאמֵר־יְהוָה:

יִזְלוּ־מִיָּם: יח כִּי קוֹל נְהִי נִשְׁמָע מִצִּיּוֹן אֵיךְ שִׁדְדָנוּ בְּשָׁנוּ מֵאֵל פִּי־עֹבְדֵנוּ אֶרֶץ כִּי הַשְּׁלִיכוֹ מִשְׁכְּנוֹתֵינוּ: יט כִּי־שָׁמְעָנָה נָשִׁים דְּבַר־יְהוָה וְתִקַּח אֶזְנוֹכֶם דְּבַר־פִּי וְלִמְדָנָה בְּנוֹתֵיכֶם נְהִי וְאִשָּׁה רַעוּתָהּ קִינָה: כ כִּי־עָלָה מָוֶת בְּחַלּוֹנֵינוּ בָּא בְּאַרְמְנוֹתֵינוּ לְהַכְרִית עוֹלָל מַחוּץ בְּחוּרִים מִרְחֻבוֹת: כא דְּבַר כֹּה נֹאמֵר־יְהוָה וְנִפְלֵא נִבְלַת הָאָדָם כְּדָמֵן עַל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה וּכְעָמִיר מֵאַחֲרֵי הַקָּצֵר וְאִין מֵאַפְּקָר: כב כֹּה אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי־יִשְׂרָאֵל חֶכֶם בְּחֻכְמָתוֹ וְאֵלֵי־יִתְהַלָּל הַגִּבּוֹר בְּגִבּוֹרָתוֹ אֱלֹהֵי־יִתְהַלָּל עֲשֵׂר בְּעֲשָׂרוֹ: כג כִּי אִם־בְּזֹאת יִתְהַלָּל הַמִּתְהַלָּל הַשְּׁכַל וְיִדְּעֵ אֹתוֹ כִּי אֲנִי יְהוָה עוֹשֶׂה חֶסֶד מִשְׁפָּט וְצִדְקָה בְּאֶרֶץ כִּי־בִּאֲלֹהַ חֲפָצָתִי נֹאמֵר־יְהוָה:

עטרת מרים

מְדוֹר תִּנְגִּים וְאֶת־עָרֵי יְהוּדָה אֶתֵּן שְׁמָמָה מִבְּלִי יוֹשֵׁב כִּי כָלֵם יִלְכוּ בְּנֵלוֹת: יא מִי־הָאִישׁ הַחֶכֶם וְיָבֵן מַדְעָתוֹ אֶת־זֹאת וְכִי תִנְבִּיא וְאִשְׁר דְּבַר פִּי־יְהוָה אֵלָיו וְיִגְדֶּה עַל־מַה אֲבָדָה הָאֶרֶץ לְגַמְרִי עַד שֶׁלֹּא תִהְיֶה רְאוּיָה לְיֹשֵׁב כָּלֵל נִצָּתָה כְּמִדְרָךְ מִבְּלִי עָבֵר: יב וַיֹּאמֶר יְהוָה בְּעֶצְמוֹ עַל־עֹבְדֶם אֶת־תּוֹרָתִי אִשְׁר נָתַתִּי לְפָנֵיהֶם שֶׁלֹּא לְמִדּוֹ אֶת הַתּוֹרָה, וְכֵן וְלֹא־שָׁמְעוּ בְּקוֹלִי לָקֵם מִצְוֹתַי וְלֹא־הִלְכוּ כֹּה דֶּרֶךְ הַתּוֹרָה: יג וַיִּלְכוּ אַחֲרֵי שְׁרָרוֹת לִבָּם מִה שִׁלְבָם רָאָה וְחִמַּד וְאַחֲרֵי הַבְּעָלִים אִשְׁר לְמִדּוֹם הַיִּגְלוֹת אֲבוֹתָם: יד לָכֵן כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הִנְנִי מֹאכִילִם אֶת־הָעָם הַזֶּה לְעֵנָה עֵשֶׂב מֵר, וְהַשְּׁקִיתִים מִי־רֹאשׁ אָדָם נֶחֱשׁ, רוֹצֵחַ לּוֹמֵר: אֲבִיא עֲלֵיהֶם צִוּוֹת שׁוֹנוֹת: טו וְהַפְּצוֹתִים אֲפֹר אוֹתָם בְּגוֹיִם בְּמִקְוֹמוֹת אִשְׁר לֹא יִדְּעוּ לֹא הִכִּירוּ מַעֲוָלִים גַּם הֵמָּה גַּם וְאֲבוֹתָם וְשִׁלַּחְתִּי אַחֲרֵיהֶם אֵל הַמְּקוֹמוֹת אִשְׁר יִנְסֹו אֶת־הַחֶרֶב עַד פְּלוֹתֵי אוֹתָם: טז כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת הַתְּבוּנָנוּ בְּפִרְעוֹנוֹת הַקְּרוּבָה לְכֹא וְקִרְאוּ מַעֲתָה לְמַקְוֹנָנוֹת הַנָּשִׁים הַיּוֹדְעוֹת לְסַפֹּד וּלְקוֹנוֹן עַל הַמְּתִים וְתְּבוּאֵינָה לְקוֹנוֹן עַל הַמְּתִים וְאֵלֵי־הַחֲכָמוֹת דְּבַרֵּי הַסֵּפֶד וְקוֹנָה שִׁלְחוּ וְתְּבוּאֵינָה: ז וְתַמְהִרְנָה וְתִשְׁנֶנָּה וְתִרְמְנָה עֲלֵינוּ נְהִי וְלָהַ לְמַעַן יִתְעוֹרְרוּ לְכַבֵּשׁ וְתִרְדְּנָה עֵינֵינוּ דְּמַעָה וְעַפְעַפִּינוּ וְזִלְרִמּוֹם: יח כִּי קוֹל נְהִי נִשְׁמָע מִצִּיּוֹן שְׁאוֹמְרִים אֵיךְ

עטרת מרים

ו דרשו יהוה בהמצאו בעוד הוא מצוי בכם קראהו בהיותו קרוב:
ז יעזב רשע דרכו במעשה ובפה ואיש און מחשבתיו הרעות וישב
וישוב אליהוה וירחמיהו ואליהוהינו ויש תקנה פירובה לסלוח:
ח כי לא מחשבותי מחשבותיכם כי אני מרבה לסלוח ולא ישאר אצלי

מהעון דבר ולא דרכיכם דרכי

דרך בשר ודם לענוש את המורד בו

ואין מועיל תשובה ופיוס, אבל דרכי

לא כן היא נאם יהוה: ט ואין

כאן רק הבדל בנחות ותר, אלא כי

כמו גבהו שמים מארץ כן גבהו

בהבדל רב דרכי מדרכיכם

ומחשבותי ממחשבותיכם כי דרך

בשר ודם שלא ימחול כלל וכלל, ודרכי

למחול מכל וכל: י כי באשר ירד

הגשם והשילג מן השמים

ושממה לא ישוב ריקם כי אם

הרוה את הארץ את הארץ

והולידה מוציא הצמח מהענן

בעומק הארץ והצמיחה הצמח

מפעל לארץ וגת ורע לרע ולחם

לאכל: יא כן יהיה דברי אשר

יצא מפיו לא ישוב אלי ריקם כי

אם עשה את אשר חפצתי

והצליח אשר שלחתי שונאי

תתקם הכסיתי: יב וזוהי ההבטחה

כירבשמחה תצאו מן הגלות

ובשלוש תובלון תובאו לארצכם,

ההרים והגבעות יפצחו לפניכם

רנה דרך משל, וכל עצי השדה

ימחאו כף יבי בכפיהם לשמחה, גם

זה ענן מליצה: יג תחת במקום

הנעצוץ הרשעים יעלה ברשע

עטרת מרים

וימשלו צדיקים ותחת הספרד ונעצוץ הם מצי קוצים יעלה הדם והיה
הדבר הזה ליהוה לשם גבורה לאות עד עולם לא יפרת: א אמר
לכני הגלות בזה אמר יהוה שמרו משפט בין אדם לחבירו ועשו
צדקה בין אדם למקום, כירקובה ישועתי לבוא על ידי זה וצדקתי

להגלות ורק התשובה מעכבת ביאת

המשוח: ב אשרי אנוש יעשה

זאת את האמור למנה וכן אדם

יחזיק בזה שמר שבת מחללו

מחללו ושמר ידו מעשות כל

רע: ג ואליאמר בן הנזכר

הגלות אליהוה להאמין בו

לאמר הבדל יבדילני יהוה מעל

עמו בעת יקבלו המוכה ולא אקבל

עמכם, ואם כן למה אצדק ואלי

יאמר הסרים הן אני עץ יבש

ואני מגדל פרי, ולא ישאר שמי לזכרון

ועל מה אשר דרכי: ד כירכה

אמר יהוה לפריסים אשר

ישמרו את שבתותי ובחרו

באשר חפצתי ומחזיקים אותם

בבריתי בתורת: ה ונתתי להם

בביתי בבית ובחומתי במשכן

הסנהדרין ותקנים יד מקום מעלה

ושבת ושם שוכדו לטובה, והוא דבר

טוב יותר מזכרון הקא מבנים

ומבנות שם לטובה עד עולם

אתנלו אשר לא יפרת וזכרון

שמו: ו ובני הנזכר ובני העמים

הגלויים עליהוה אל ה' לשרתו

ולאהבה את שם יהוה לחיות

הפטרה לתענית ציבור בישעיה פרק נה

ו דרשו יהוה בהמצאו קראהו בהיותו

קרוב: ז יעזב רשע דרכו ואיש און

מחשבתיו וישב אליהוה וירחמיהו ואלי

אליהוה פירובה לסלוח: ח כי לא

מחשבותי מחשבותיכם ולא דרכיכם

דרכי נאם יהוה: ט כירגבהו שמים מארץ

כן גבהו דרכי מדרכיכם ומחשבותי

ממחשבותיכם: י כי באשר ירד הגשם

והשילג מן השמים ושמה לא ישוב כי

אם הרוה את הארץ והולידה והצמיחה

וגת ורע לרע ולחם לאכל: יא כן יהיה

דברי אשר יצא מפיו לא ישוב אלי ריקם

כי אם עשה את אשר חפצתי והצליח

אשר שלחתי: יב כירבשמחה תצאו

ובשלוש תובלון ההרים והגבעות יפצחו

לפניכם רנה וכל עצי השדה ימחאו כף:

יג תחת הנעצוץ יעלה

ברוש ותחת הספרד יעלה הדם והיה ליהוה לשם לאות עולם לא יפרת: א אמר

יהוה שמרו משפט ועשו צדקה כירקובה ישועתי לבוא וצדקתי להגלות: ב אשרי אנוש

יעשה זאת וכן אדם יחזיק בזה שמר שבת מחללו ושמר ידו מעשות כל רע: ג ואליאמר

בן הנזכר הגלות אליהוה לאמר הבדל יבדילני יהוה מעל עמו ואליאמר הפריס הן אני

עץ יבש: ד כירכה אומר יהוה לפריסים אשר ישמרו את שבתותי ובחרו באשר חפצתי

ומחזיקים בבריתי: ה ונתתי להם בביתי ובחומתי יד ושם טוב מבנים ומבנות שם עולם

אתנלו אשר לא יפרת: ו ובני הנזכר הגלויים עליהוה לשרתו ולאהבה את שם יהוה

עטרת מרים

לפני עולתיהם וזבחייהם יהיו
מקדשים לרצון על־מזבחי פי
ביתי בית־תפלה יקרא יהיה מוכן
לכל־העמים: ח נאם אדני
יהוה מקבץ מקבץ נדחי ישראל
עוד מקבץ גרים עליו על ישראל
להיות נוספים לנקבציו מישראל:

להיות לו לעבדים כל־שמר שבת מחללו
ומחזיקים בבריתי: ז והביאותים אל־הר
קדשי ושמחתים בבית תפילתי עולתיהם
וזבחייהם לרצון על־מזבחי פי ביתי בית־
תפלה יקרא לכל־העמים: ח נאם אדני

יהוה מקבץ נדחי ישראל עוד מקבץ עליו לנקבציו:

עטרת מרים

לו לעבדים כל מי בהם אשר
שמר שבת מחללו ומחזיקים
בבריתי בתורתי: ז בשבואו
להצטר: והביאותים את העושים
כל אלה אל־הר קדשי אל בית
המקדש ושמחתים אשמחם בבית
תפילתי בבית המוכן להתפלה שם

זכריה פרק ח

א ויהי דברי־יהוה צבאות לאמר: ב כה אמר
יהוה צבאות קנאתי לציון קנאה גדולה וחמה
גדולה קנאתי לה: ג כה אמר יהוה שבתתי
אל־ציון ושכנתי בתוך ירושלם ונקראה
ירושלם עיר־האמת והרי־יהוה צבאות הר
קדש: ד כה אמר יהוה צבאות עד ישובו
זקנים וזקנות ברחבות ירושלם ואיש משענתו
בידו מרב ימים: ה ורחבות העיר ימלאו
ילדים וילדות משחקים ברחבתיה: ו כה אמר
יהוה צבאות כי יפלא בעיני שארית העם הזה
בימים ההם גם־בעיני יפלא נאם יהוה צבאות:
ז כה אמר יהוה צבאות הנני מושיע את־עמי
מארץ מזרח ומארץ מבוא השמש: ח והבאתי
אתם ושכנו בתוך ירושלם והיו־לי לעם ואני
אהיה להם לאלהים באמת ובצדקה: ט כה־
אמר יהוה צבאות תחזקנה ידיכם השמעים
בימים האלה את הדברים האלה מפני
הנביאים אשר ביום יפד בית־יהוה צבאות
ההיכל להבנות: י כי לפני הימים ההם שכר
האדם לא נהיה ושכר הבמה איננה וליוצא

ולבא אין־שלום מן־הצור ואשלח את־כל־
האדם איש ברעהו: יא ועתה לא כימים
הראשונים אני לשארית העם הזה נאם יהוה
צבאות: יב כי־זרע השלום הגפן תתן פריה
והארץ תתן את־יבולה והשמים יתנו טלם
והנחלתי את־שארית העם הזה את־כל־אלה:
יג והיה כאשר הייתם קללה בגוים בית יהודה
ובית ישראל בן אושיע אתכם והייתם ברכה
אל־תיראו תחזקנה ידיכם: יד כי כה אמר
יהוה צבאות כאשר זממתי להרע לכם
בתקציף אבתיכם אתי אמר יהוה צבאות ולא
נחמתי: טו כן שבתתי זממתי בימים האלה
להיטיב את־ירושלם ואת־בית יהודה אל־
תיראו: טז אלה הדברים אשר תעשו דברו
אמת איש את־רעהו אמת ומשפט שלום
שפטו בשעריכם: יז ואיש | את־רעת רעהו
אל־תחשבו בלבבכם ושבעת שקר אל־תאהבו
כי את־כל־אלה אשר שנאתי נאם־יהוה:
יח ויהי דברי־יהוה צבאות אלי לאמר: יט כה־
אמר יהוה צבאות צום הרביעי וצום החמישי
וצום השביעי וצום העשירי יהיה לבית־יהודה

וְגוֹיִם עֲצוּמִים לִבְקֹשׁ אֶת־יְהוָה צְבָאוֹת
בִּירוּשָׁלַם וּלְחַלּוֹת אֶת־פְּנֵי יְהוָה: כג כֹּה אָמַר
יְהוָה צְבָאוֹת בַּיָּמִים הָהֵמָּה אֲשֶׁר יַחְזִיקוּ עֲשָׂרָה
אֲנָשִׁים מִכָּל לְשׁוֹנֵת הַגּוֹיִם וַהֲחִזִּיקוּ בַּכֶּנֶף אִישׁ
יְהוּדִי לְאֹמֹר גִּלְכָּה עִמָּכֶם כִּי שָׁמַעְנוּ אֱלֹהִים
עִמָּכֶם:

לְשִׁשּׁוֹן וּלְשִׁמְחָה וּלְמַעֲרִים טוֹבִים וְהָאֵמֶת
וְהַשְׁלֹם אֶהְבּוּ: כ כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת עוֹד
אֲשֶׁר יָבֹאוּ עִמָּיִם וְיִשְׁבּוּ עָרִים רַבּוֹת:
כא וְהָלְכוּ יִשְׁבּוּ אַחַת אֶל־אַחַת לְאֹמֹר גִּלְכָּה
הַלּוֹךְ לְחַלּוֹת אֶת־פְּנֵי יְהוָה וּלְבַקֵּשׁ אֶת־יְהוָה
צְבָאוֹת אֲלֵכָה גַּם־אֲנִי: כב וְבָאוּ עִמָּיִם רַבִּים

♦ יום שני י"א מנחם-אב ♦

ה חזו דאלפית יתכון קמציא ודיניא קמא די
פסדני יי אלהי למעבד כן בגו ארעא די
אתון עלין תמן למירתה:

(ה) רָאָה | לְמַדְתִּי אֶתְכֶם חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים כַּאֲשֶׁר
צִוִּי יְהוָה אֱלֹהֵי לַעֲשׂוֹת כֵּן בִּקְרֵב הָאָרֶץ אֲשֶׁר
אַתֶּם בָּאִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ:

ו ונתשרון ומעבדון ארי היא חכמתכון
וסוכלתגותכון לעיני עממיא די ישמעון נת
כל קמציא האלין וימרון לחוד עם חכמים
וסוקלתן עמא רבא דרין:

(ו) וְשִׁמְרַתֶּם^ו וַעֲשִׂיתֶם^ז כִּי הוּא חֻכְמַתְכֶם וּבִינַתְכֶם
לְעֵינֵי הָעַמִּים אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן אֶת כָּל־הַחֻקִּים הָאֵלֶּה
וְאָמְרוּ רַק עַם־חֲכָם וְנָבוֹן הַגּוֹי הַגָּדוֹל הַזֶּה:

זש"י ושמרתם • זו משנה • ועשיתם • כמשמעו • כי הוא חכמתכם ובינתכם וגו' • בזאת תחשבו חכמים
ונבונים לעיני העמים.

ז ארי מן עם רב די לה אלהא קריב לה
לקבלא צלותה בעדן עקתה פני אלהא
בקל עדן דאנחנא מצלין קדמוהי:

(ז) כִּי מִיָּגוֹי גָּדוֹל אֲשֶׁר־לוֹ אֱלֹהִים קְרִיבִים אֵלָיו
בִּיהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּכָל־קְרָאֵנוּ אֵלָיו:

ח ומן עם רב די לה קמין ודינין קשיטין
ככל אוריתא דא די אנא יהב קדמיכון
יומא דין:

(ח) וּמִיָּגוֹי גָּדוֹל אֲשֶׁר־לוֹ חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים צְדִיקִים
בְּכָל־הַתּוֹרָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אֲנִי נָתַן לְפָנֵיכֶם הַיּוֹם:

זש"י חקים ומשפטים צדיקים • הגונים ומקבלים.

ט לחוד אסתמר לה וטר נפשך לחדא
דילמא תנשי ית פתגמציא די חזו עיניך
ודילמא יעדון מלכך כל יומי חייך
והיהודענון לבניך ולבני בניך:

(ט) רַק הַשְׁמַר לָךְ וְהַשְׁמַר נַפְשְׁךָ מֵאֹד פֶּן־תִּשְׁכַּח
אֶת־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־רָאוּ עֵינֶיךָ וּפְנִימוֹרוֹ מִלִּבְּכָךְ
כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ וְהוֹדַעְתָּם לְבָנֶיךָ וּלְבְנֵי בְנֶיךָ:

בעל הטורים

ו והודעתם לבניך ולבני בניך. ג' נוניין
הפוכין, לומר שכל מי שהוא ובנו ובן
בנו תלמידי חכמים, שוב אין התורה
פוסקת מוצעו. תורה י

שאנים יודעים טעם כלאים ופירה
וכיוצא בהם. תורה ז
(ט) ושמר נפשך. "נר ה' נשמת אדם"
(משלי כ, כז). נרך בנדי וגרי בנדר, אם
תשמור נרי אנכי אשמור נרך:

(ו) האלה ואמרו רק עם. סופי תיבות:
מקנה, וראשי תיבות: ערוה. למה ערות
אחות אסורה וערות בת אחיו מותרת,
ולמה מקנה מ' סאה מטהר ואם חסר
קורטוב אינו מטהר. 'רק' מיעוטא הוא,

כ"י- רק השמר לך וגו' פן-תשכח את-הדברים • תחשבו חכמים ונבונים, ואם תעונו אותם מתוך אז, כשלא תשכחו אותם ותעשו על אמתתם, שכתה, תחשבו שוטים.

(י) יום אשר עמדת לפני יהוה אלהיך בחרב באמר יהוה אלי הקהל לי את-העם ואשמעם את-דברי אשר ילמדון ליראה אתי כל-הימים אשר הם חיים עלי-האדמה ואת-בניהם ילמדון:

כ"י- יום אשר עמדת • מוסב על מקרא שלמעלה ממנו: "אשר ראו עיניך", יום אשר עמדת בחרב, אשר ראית את הקולות ואת הלפידים. ילמדון. ילפון לעצמם. ילמדון • יאלפון לאחרים.

(יא) ותקרבון ותעמדון תחת ההר וההר בער באש עד-לב השמים חשך ענן וערפל:

(יב) וידבר יהוה אליכם מתוך האש קול דברים אתם שמעים ותמונה אינכם ראים וזלתי קול:

(יג) ויגד לכם את-בריתו אשר צוה אתכם לעשות עשרת הדברים ויכתבם על-שני לוחות אבנים:

(יד) ואתי צוה יהוה בעת ההוא ללמד אתכם חקים ומשפטים לעשותכם אתם בארץ אשר אתם עברים שמה לרשתה:

כ"י- ואתי צוה ה' בעת ההוא ללמד אתכם • תורה שבעל-פה.

(טו) ונשמרתם מאד לנפשתיכם כי לא ראיתם כל-תמונה ביום דבר יהוה אליכם בחרב מתוך האש:

(טז) פן-תשחתון ועשיתם לכם פסל תמונת כל-סמל תבנית זכר או נקבה:

כ"י- סמל • צורה.

(יז) תבנית כל-בהמה אשר בארץ תבנית כל-צפור כנף אשר תעוף בשמים:

(יח) תבנית כל-רמש באדמה תבנית כל-דגה אשר-במים מתחת לארץ:

יא וקרביתון וקמתון בשפולי טורא וטורא בער באשטא עד צית שמיא חשוכא עננא ואמיטתא:

יב ומליל יי עמכון מגו אשטא קל פתגמין אתון שמעין ודמות ליתכון חזון אלהן קלא:

יג ויחוי לכון ית קנמה די פקיד יתכון למעבד עשרת פתגמין וכתבון על תרין לוחי אבניא:

יד ויתי פקיד יי בעדנא הדיא לאלפא יתכון קמין ודינין למעבדכון יתהון בארעא די אתון עברין תמן למירתה:

טו ונתסתמרון לחדא לנפשתיכון ארי לא חזיתון כל דמות ביומא די מליל יי עמכון בחרב מגו אשטא:

טז ודילמא תחבלון ומעבדון לכון צלם דמות כל צורא דמות דכר או נקבא:

יז דמות כל בעינא די בארעא דמות כל צפר גדפא די פרח באור רקיע שמיא:

יח דמות כל רחשא די בארעא דמות כל נגיף די במיא מלרע לארעא:

יט וְדִלְמָא תִּזְקוּף עֵינֶיךָ לְשִׁמְיָא וְתִחְזִי יְתָ שְׁמִשָּׁא וְיֵת סִיחָרָא וְיֵת כּוּכְבָּיָא כּל חִילִי שְׁמִיָּא וְתִטְעִי וְתִסְגִּיד לְהוֹן וְתִפְלַחְנוּן דִּי זְמִין יְיָ אֱלֹהֶיךָ יִתְהוֹן לְכָל עֲמֻמָּא תַּחֲתָ כָּל שְׁמִיָּא:

(יט) וּפְנֵי-תִשָּׂא עֵינֶיךָ הַשְׁמִימָה וְרֹאִית אֶת-הַשָּׁמַיִם וְאֶת-הַיָּרֵחַ וְאֶת-הַכּוֹכָבִים כֹּל צִבְא הַשָּׁמַיִם וְנִדְחָת וְהִשְׁתַּחֲוִית לָהֶם וְעִבַּדְתֶּם אֲשֶׁר חָלַק יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֹתָם לְכָל הָעַמִּים תַּחַת כָּל-הַשָּׁמַיִם:

מלטעות אחריהם, אלא החליקם בדברי הבליהם לטורדם מן העולם, וכן הוא אומר (תהלים לו): "כִּי הִחֲלִיק אֵלָיו בְּעֵינָיו לְמַצָּא עֲוֹנוֹ לְשָׁנָא".

כט"א וּפְנֵי-תִשָּׂא עֵינֶיךָ • להסתכל בדבר ולתת לב לטעות אחריהם. אֲשֶׁר חָלַק ה' וגו' לְכָל הָעַמִּים • (מגילה ח) לְהַאֲדִיר לָהֶם. דָּבָר אַחֵר: לְאַלְהוּת, לֹא מִנְעֶן

כ וְיִתְכּוֹן קָרִיב יְיָ לְדַחֲלָתָהּ וְאַפֵּק יִתְכּוֹן מִכּוּרָא דְּפִרְזוּלָא מִמַּצְרִים לְמַהֲוִי לֵה לְעֻמָּא אַחֲסָנָא כְּיוּמָא דְּדִין:

(כ) וְאַתְכֶם לָקַח יְהוָה וַיּוֹצֵא אֹתְכֶם מִכּוּר הַפִּרְזוּל מִמַּצְרִים לְהִיּוֹת לוֹ לְעַם נַחֲלָה בְּיוֹם הַהוּא:

כט"א מִכּוּר • הוא כְּלִי שֶׁמְזַקְקִין בוֹ אֶת הַזֶּהָב.

כא וּמִן קָדָם יְיָ הוּא רָגַז עָלֵי עַל פְּתֻמָּיכוֹן וְקִיָּים בְּדִיל דְּלֹא לְמַעַבְר יֵת יִרְדְּנָא וּבְדִיל דְּלֹא לְמִיעַל לְאַרְעָא טְבָא דִּי יְיָ אֱלֹהֶיךָ יִהְיֶה לָךְ אַחֲסָנָא:

(כא) וַיְהוָה הִתְאַנֵּף בִּי עַל-דְּבָרֵיכֶם וַיִּשְׁבַּע לְבַלְתִּי עֲבֹרִי אֶת-הַיַּרְדֵּן וּלְבַלְתִּי-בֹא אֶל-הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ נַחֲלָה:

כט"א הִתְאַנֵּף • נִתְמַלֵּא רָגַז. עַל דְּבָרֵיכֶם • עַל אוֹדוּתֵיכֶם, עַל עֲסָקֵיכֶם.

כב אַרִי אָנָּא מְאִית בְּאַרְעָא הָדָא לִית אָנָּא עֲבָר יֵת יִרְדְּנָא וְאַתּוֹן עֲבָרִין וְתִירְתּוֹן יֵת אַרְעָא טְבָא הָדָא:

(כב) כִּי אָנֹכִי מֵת בָּאָרֶץ הַזֹּאת אֵינֶנִּי עֹבֵר אֶת-הַיַּרְדֵּן וְאַתֶּם עֹבְרִים וַיִּרְשְׁתֶּם אֶת-הָאָרֶץ הַטּוֹבָה הַזֹּאת:

כט"א כִּי אָנֹכִי מֵת וגו' • אֵינֶנִּי עֹבֵר. מֵאַחַר שְׁמַת, מִהִיכָן יַעֲבֹר? אֵלָּא אַף עֲצֻמוֹתַי אֵינָם עֹבְרִים.

כג אַסְתַּמְרוּ לָכוֹן דִּילְמָא תִּתְנַשּׁוּן יֵת קְנִמָּא דִּי אֱלֹהֵיכוֹן דִּי גִזֵּר עֲמֻכוֹן וְעַבְדוֹן לָכוֹן צִלָּם דְּמוֹת כֹּלָא דִּי פִקְדוֹן יְיָ אֱלֹהֶיךָ:

(כג) הַשְׁמְרוּ לָכֶם פֶּן-תִּשְׁכַּחוּ אֶת-בְּרִית יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר פָּרַת עִמָּכֶם וַעֲשִׂיתֶם לָכֶם פֶּסֶל תְּמוֹנֶת כֹּל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ:

כט"א תְּמוֹנֶת כֹּל • תְּמוֹנֶת כֹּל דָּבָר. אֲשֶׁר צִוָּה ה' • אֲשֶׁר צִוָּה שְׁלֹא לַעֲשׂוֹת.

כד אַרִי יְיָ אֱלֹהֶיךָ מִימְרָה אִשָּׁא אַכְלָא הוּא אֵל קְנָא:

(כד) כִּי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אִשׁ אֹכֵלָה הוּא אֵל קָנָא: פ

כט"א אֵל קָנָא • מְקַנָּא לְנֶקֶם, אֲנַפְרֵד־מִנֵּי בְּלַע"ז (אייפער), מִתְחַרָּה עַל רָגֹז, לְהַפְרַע מַעֲבָדֵי עֲבוּדַת כּוֹכָבִים.

בעל הטורים

(כד) כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ אִשׁ אֹכֵלָה הוּא אֵל קָנָא. כִּי תוֹלִיד. רָמֵן, לְאַחַר כִּי שָׁנָה אַחֲרֵי מוֹתוֹ יַעֲבֹדוּ עֲבוּדָה זָרָה, פֶּסֶל מִיכָּה. תּוֹרָה כֹּה

עֲמוּ בְּשִׁשּׁוֹן, שְׁנָאֵמֶר (שְׁמוֹת יד, ח) וּבְגִי יִשְׂרָאֵל יִצְאִים בְּיַד רָמֵד". וְהוֹצִיא לָהֶם נוֹזְלִים מִשְׁלַע, וְהַעֲמִידוּ לָהֶם מֶלֶךְ, שְׁנָאֵמֶר (דְּבָרִים לג, ה) "וַיְהִי בִישְׁרוֹן מֶלֶךְ". תּוֹרָה כֹּה

(כ) וַיּוֹצֵא. ד' בְּמִסְוֶרָה. "וַיּוֹצֵא אֹתְכֶם מִכּוּר הַפִּרְזוּל", "וַיּוֹצֵא עֲמוּ בְּשִׁשּׁוֹן" (תהלים קד, מג), "וַיּוֹצֵא נוֹזְלִים מִשְׁלַע" (שם עה, טז), "וַיּוֹצֵא אֶת בֶּן הַמֶּלֶךְ" (מלכים ב' יא, יב). "וַיּוֹצֵא אֹתְכֶם מִכּוּר הַפִּרְזוּל" "וַיּוֹצֵא

(כה) כִּי־תוֹלִיד בָּנִים וּבָנֵי בָנִים וְנוֹשְׁנֹתָם בָּאָרֶץ וְהִשְׁחַתְתָּם וְעָשִׂיתָם פֶּסֶל תְּמוּנֹת כָּל וְעָשִׂיתָם הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְהַכְעִיסוֹ:

יִתְקַנֵּם בָּהֶם: "כִּי אָבֹד תֵּאבְדוּן", וְזֶהוּ שְׁנֵאָמַר (דניאל ט): "וַיִּשְׁקֹד ה' עַל־הָרַעָה וַיְבִיאָהּ עָלֵינוּ, כִּי־צָדִיק ה' אֱלֹהֵינוּ", צָדָקָה עָשָׂה עִמָּנוּ שֶׁמָּהָר לְהִבְיָאָה שְׁתֵּי שָׁנִים לִפְנֵי זְמַנָּה.

כ"י • וְנוֹשְׁנֹתָם • (סנהדרין לח) רָמַז לָהֶם שִׁיגְלוּ מִמְּנָה לְסוֹף שְׁמוֹנֶה מֵאוֹת וְחֲמִשִּׁים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה, כְּמִנְיָן "וְנוֹשְׁנֹתָם", וְהוּא הֶקְדִּים וְהִגָּלָם לְסוֹף שְׁמוֹנֶה מֵאוֹת וְחֲמִשִּׁים, וְהֶקְדִּים שְׁתֵּי שָׁנִים ל"וְנוֹשְׁנֹתָם" כְּדֵי שֶׁלֹּא

כּוֹ אֲסֵהֲדִית כְּכֹן יוֹמָא דִּין יֵת שְׁמִיָּא וְיֵת אֲרַעָא אֲרִי מִיבֹד תִּיבֹדוֹן בְּפָרִיעַ מַעַל אֲרַעָא דִּי אֲתוֹן עֲבָרִין יֵת יִרְדָּנָא לְתַמָּן לְמִירְתָּה לֹא תוֹרְכוֹן יוֹמִין עֲלָה אֲרִי אֲשַׁתְּצָאָה תִּשְׁתַּצוֹן:

(כו) הָעִידֹתִי בָכֶם הַיּוֹם אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ כִּי־אָבֹד תֵּאבְדוּן מִהָרָ מַעַל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ לֹא־תֵאָרִיכוּ יָמִים עֲלֶיהָ כִּי הַשָּׁמַד תִּשְׁמְדוּן:

כ"י • הָעִידֹתִי בָכֶם • הִנְנִי מְזַמְנִם לְהִיּוֹת עֲדִים שֶׁהִתְרִיתִי בָכֶם.

כּוֹ וַיִּבְדֵּר יֵי תִכּוֹן בְּעַמְּמִיָּא וְתִשְׁתַּאֲרִין עִם דְּמִנְיָן בְּעַמְּמִיָּא דִּי יִדְבֵּר יֵי תִכּוֹן לְתַמָּן:

(כו) וְהִפֵּיץ יְהוָה אֶתְכֶם בְּעַמִּים וּנְשֹׂאֲרֹתַם מִתִּי מִסָּפָר בְּגוֹיִם אֲשֶׁר יִנְהֹג יְהוָה אֶתְכֶם שָׁמָּה:

כח וְתִפְלַחוּן תַּמָּן לְעַמְּמִיָּא כְּלַחֵי טַעֲוִתָּא עֲבַד דִּי אֲנָשָׂא אַעָא וְאִבְנָא דִּי לֹא יִחְזוּן וְלֹא שְׁמַעִין וְלֹא אַקְלִין וְלֹא מִרְחִיץ:

(כח) וְעַבְדֹתֶם־שָׁם אֱלֹהִים מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם עֵץ וְאֶבֶן אֲשֶׁר לֹא־יִרְאוּן וְלֹא יִשְׁמַעוּן וְלֹא יֵאָבְלוּן וְלֹא יִרְחִיץ:

כ"י • וְעַבְדֹתֶם־שָׁם אֱלֹהִים • כְּתַרְגוּמוֹ, מַשְׁאֲתֶם עוֹבְדִים לְעוֹבְדֵיהֶם, כְּאֵלוֹ אַתֶּם עוֹבְדִים לָהֶם.

כט וְתִתְּבַעוּן מִתַּמָּן דִּחְלָתָא דִּי אֱלֹהֶיךָ וְתִשְׁפַּח אֲרִי תִבְעֵי מִן קְדָמוֹהֵי כָּל לִבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ:

(כט) וּבִקְשֹׁתֶם מִשָּׁם אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וּמִצֹּאתָ כִּי תִדְרֹשְׁנֻהוּ בְּכָל־לִבְבְּךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ:

ל כִּד יַעֲזֹק לָךְ וַיִּשְׁכַּחְנֶךָ כָּל פְּתָגְמִיָּא הָאֵלִין בְּסוֹף יוֹמָא וְתִתּוּב לְדִחְלָתָא דִּי אֱלֹהֶיךָ וְתִקַּבֵּל לְמִימְרָה:

(ל) בְּצֹר לָךְ וּמִצֹּאֶיךָ כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּאַחֲרִית הַיָּמִים וּשְׁבַת עַד־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וּשְׁמַעַתָּ בְּקוֹלִי:

לא אֲרִי אֱלֹהָא רַחֲמָנָא יֵי אֱלֹהֶיךָ לֹא יִשְׁכַּחְנֶךָ וְלֹא יִחְבַּלְנֶךָ וְלֹא יִתְנַשֵּׂי יֵת קִימָא דְאַבְהֶתְךָ דִּי קִיִּים לְהוֹן:

(לא) כִּי אֵל רַחוּם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא יִרְפֶּךָ וְלֹא יִשְׁחִיתְךָ וְלֹא יִשְׁפַח אֶת־בְּרִית אֲבֹתֶיךָ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לָהֶם:

בעל הטורים

אֹמַר 'אֱלֹהִים אֲחֵרִים' כְּמוֹ בְּכָל מְקוֹם, רָמַז לִישְׁרָאֵל שֶׁבָּחוּץ לְאָרֶץ עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה בְּטָהֳרָה הֵם. תוֹרָה כט

יִנְהֹג. בְּגִימְטְרִיָּא: בִּיּוּן. שָׁמָּה. בְּגִימְטְרִיָּא: מְרוֹמִיִּים. הִרִי רְמוּזִים כָּאֵן ד' גְּלִיּוֹת. תוֹרָה כח (כח) וְעַבְדֹתֶם שָׁם אֱלֹהִים. וְאִינוּ

(כו) הָעִידֹתִי. מִלֹּא יו"ד, אִינִינִי בִּיהַ יו"ד לְפָרְסוּמִי לְמִילָתָא. תוֹרָה כו (כו) בְּעַמִּים. בְּגִימְטְרִיָּא: בִּין הַבְּבָלִיִּים. בְּגִימְטְרִיָּא: וּבְמִדֵּי.

אֲרָפְנוּ, שְׁלֹא נִנְקַד אֲרָפְנוּ. כָּל לְשׁוֹן רַפְיוֹן מוֹסֵב עַל לְשׁוֹן מַפְעִיל וּמְתַפְעֵל, כְּמוֹ (מלכים ב ד) "הִרְפָּה-לָהּ", תֵּן לָהּ רַפְיוֹן. (דברים ט) "הִרְרָה מִמֶּנִּי", הִתְרַפָּה מִמֶּנִּי.

לכ ארי שאל כען ליומא קדמאי דהוה קדמך למן יומא די ברא יי אדם על ארעא ולמספכי שמאי ועד ספכי שמאי הנהה כפתקמא רבא הדין או האשתמע כותה:

והוא השעור עצמו אשר מקצה אל קצה. הנהה בדבר הגדול הזה • ומהו הדבר הגדול? "השמע עם וגו'".

לג השמע עמא קל מימרא דיי ממלל מגו אשתא כמא די שמעת את ויתקלם:

לד או נסין די עבד יי לאתגלגא למפרק לה עם מגו עם בנסין באתין ובמופתין ובקרבא ובידא תקיפא ובדרעא מרמא ובחזונין ובקרבין ככל די עבד לכוון יי אלהכון במצרים לעיניך:

לעשות כן, הרי זה נסיון. באתת • בסמינים, להאמין שהוא שלוחו של מקום, כגון (שם ד): "מה זה בידך"? • ובמופתים • הם נפלאות, שהביא עליהם מכות מפלאות. ובמלחמה • בים, שנאמר (שם יד): "כי ה' נלחם להם".

לה את אתחזיתא למדע ארי יי הוא אלהים לית עוד בר מנה:

הפתחונים, וראו שהוא יחיד, לכך נאמר: "אתה הראת לדעת".

כ"י • לא ירפך • מלהחזיק בך בידיו. ולשון "לא ירפך", לשון לא יפעיל הוא, לא יתן לך רפיון, לא יפריש אותך מאצלו, וכן (שיר ג): "אחזיתיו ולא ירפך".

(לב) כי שאלנא לים ראשנים אשר-היו לפניך למן-היום אשר ברא אלהים • אדם על-הארץ ולמקצה השמים ועד-קצה השמים הנהה בדבר הגדול הזה או הנשמע כמהו:

כ"י • לים ראשונים • על ימים ראשונים. ולמקצה השמים • וגם שאל לכל הברואים אשר מקצה אל קצה, זהו פשוטו. (חגיגה יב) ומדרשו: מלמד על קומתו של אדם, שהיתה מן הארץ עד השמים,

(לג) השמע עם קול אלהים מדבר מתוך-האש באשר-שמעת אתה ויחי:

(לד) או • הנסה אלהים לבוא לקחת לו גוי מקרב גוי במפת באתת ובמופתים ובמלחמה וביד חזקה ובזרוע נטויה ובמזראים גדלים ככל אשר-עשה לכם יהוה אלהיכם במצרים לעיניך:

כ"י • או הנסה אלהים • הכי עשה נסים שום אלה, לבא לקחת לו גוי וגו' • כל ההי"ן הללו תמיהות הן, לכך נקודות הן בחטף פתח: הנהה, הנשמע, השמע, הנסה. במפת • על-ידי נסיונות הודיעם גבורותיו, כגון: (שמות ח) "התפאר עלי", אם אוכל

(לה) אתה הראת לדעת כי יהוה הוא האלהים אין עוד מלבדו:

כ"י • הראת • בתרגומו: 'אתחזיתא', כשנתן הקדוש-ברוך-הוא את התורה, פתח להם שבועה רקיעים, וכשם שקרע את העליונים, כך קרע את

בעל הטורים

להוציאם ממצרים, ובו מכה לאומות - "ואף אותך" (שמות ט, טו). ו' דברים מוזכרים כאן: במסות, באותות, במופתים, במלחמה, וביד חזקה, ובזרוע נטויה, ובמזראים גדלים, כנגד ז' ימים

אליך תלגדה" (איוב ה, ב), שאמרה מדת הדין: נסה אותם קודם שתשמיעם דבריו. והפסוק מתחיל באל"ף ומסיים בכ"ף, "אף טוב לישאל" (תהלים עג, א), והוא עולה בשם אהיה אשר נגלה בו למשה

(לד-לה) או הנסה. בזה הפסוק יש כל האלפא ביתא, שרצה הקדוש ברוך הוא ליתן להם התורה במצרים, אלא שאמרה מדת הדין: נסה אותם תחלה קודם שתשמיעם דבריו. לכך 'הנסה' ב' במסורה. הבא, ואידך: "הנסה דבר

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ד עמ' 1170)

שכלית. שכן, אדם אינו מתאחד עם דבר שמאמין בו, מה-שאין-כן דבר שמבינו בשכלו. והדבר חשוב במיוחד באמונת היחוד, כי כאשר נשאר כח וענין מסים שלא חדר לתוכו היחוד, הרי זה **הסף והגג** ליחוד.

לומן שמיא אשמעך ית קל מימרה לאלפותך ועל ארעא אחזנך ית אשתה רבנא ופתגמוהי שמעת מגו אשתא:

אתה הראית לדעת... אין עוד מלבדו (ד, לה)
הראית - כל יהודי 'רואה' ומאמין, מצד נשמתו, באחדותו של הבורא: הוא לבדו הוא ואפס זולתו. אף צריך להיות גם **לדעת** - יש להביא אמונה זו גם בידיעה והבנה

(לו) **מן-השמים השמיעך את-קלו ליסרך ועל-הארץ הראך את-אשו הגדולה ודבריו שמעת מתוך האש:**

לוחלף ארי רחים ית אבהתך ואתרעי בכנוהי בתרוהי ואפקך במימרה בחילה רבא ממצרים:

(לו) **ותחת פי אהב את-אבתך ויבחר בזרעו אחרי ויוצאך בפניו בכחו הגדל במצרים:**

אבותיו, כמו שנאמר (תהלים עח): "נגד אבותם עשה פלא". ואל תתמה על שהזכירם בלשון יחיד, שהרי כתבם בלשון יחיד (שם): "ויבחר בזרעו אחרי".

כ"י: "ותחת פי אהב • וכל זה "תחת אשר אהב".
ויוצאך בפניו • כאדם המנהיג בנו לפניו, שנאמר (שם יד): "ויסע מלאך האלהים החלף וגו' וילך מאחריהם". דבר אחר: "ויוצאך בפניו", בפני

לח לתרא עממין רבדין ותקופין מנה מן גממך לאעלותך למתן לך ית ארעהון אחסנא כיומא הדין:

(לח) **להוריש גוים גדלים ועצמים ממך מפניך להביאך לתת-לך את-ארצם נחלה ביום הזה:**

כ"י: "ממך מפניך • סרסחו ודרשו: להוריש גוים גדולים ועצומים ממך. פיום הזה • כאשר אתה רואה היום.

לט ותדע יומא דין ותתוב ללכך ארי יי הוא אלהא דשכנתה בשמיא מלעלא ושלטי על ארעא מלרע לית עוד:

(לט) **וידעת היום והשבת אל-לכךך פי יהוה הוא האלהים בשמים ממעל ועל-הארץ מתחת אין עוד:**

~ נקודות משיחות קודש ~

צריכים לידע ש"אין עוד מלבדו" (ואתחנן שם, לה). ולא רק כאשר ישנם נסיונות קשים, כמו שהיה ברוס'א, אלא גם כאשר מדובר אודות ענינים שאין בהם ממש, ללא

לפעמים אמנם נקל לקיים את המצות, אבל לפעמים ישנם קשיים ונסיונות כו', כמו בזמן שהיו בני ישראל "במדבר הגדול והנורא נחש שרף ועקרב גו'" (עקב ח, טו), וגם אז היו

בעל הטורים

המרכבה. וזהו גם בן מתוך האש, **ותחת פי אהב**, לומר שהם תוף האש של שכינה. תורה לו (לט) **אין עוד**, ולעיל בתיב "ואין עוד", ויי' ויתרה. וכן ו' פעמים בתיבי "ואין עוד" בקרייה, ו' פעמים "אדון כל הארץ" כנגד ו' קצוות: מעלה ומטה וד' רוחות. תורה מ

שמים, וראו שאין אלא רשות אחד. תורה לו (לו) **הראך את אשו הגדולה**, וסמיק ליה **תחת פי אהב את אבותיך**. לומר: כל מה שהקאה למשה, הקאהו בוכות האבות. **ותחת**, ב' במסורה. "ותחת פי אהב את אבותיך", "ותחת רגליו" (שמות כד, י). וזהו שאמר (פראשית רבא פה, ז) האבות הן הן

ששמשא כל מכה ומכה, וכנגדו ו' ימים של פסח. **במצרים לעיניך**, וסמיק ליה **אתה הראת**. בשעשיתי שפטים במצרים ובאלהיהם ידעתם כי אני ה'. **הראת**, ב' במסורה. "אתה הראת לדעת", "אשר הראת בזה" (שמות כו, לו). מהיכן "הראת לדעת"? - "בזה". שהקאה להם שמים וארץ ושמי

ובורא אינם בערף זה לזה כלל, ואם-כן איך יוכל נברא להבין ולהכיל את שכל הבורא, במפל-שפן וקל-וחמר מריחוק הערף שבין "פילא" ל"קופא דמחטא"!!!

ובכן: האמת היא, שפיון ש"פ כל ישאל בני מלכים הם" (שבת סז, א. וש"ס), אזי מגיע לכל אחד ואחד מישאל שיהיו לו כל הענינים "מידו המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה", כך שלא יהיו לו קושיות כו'; אבל, גם כאשר המצב אינו כן, ויש לו קושיות כו', עליו לדעת שזהו ענין של נסיון - "כי מנסה ה' אלקיכם אתכם לדעת הישכם אוהבים גו'" (פ' ראה יג, ד) - על-דרך שמצינו באיוב, שהיה צדיק, ואף-על-פי-כן היו לו יסורים כו' כדי לנסותו, אלא שפאן לא מדובר אודות יסורים חס-ושלום, אלא רק עניני קטנות, כמו מניעת הכבוד בלבד (אפילו לא בושח בריבים...), כדי לנסותו ולבחון את מעמדו ומצבו, לאחר שנים רבות שלומד חסידות וכו', האם הגיע לדרגה כזו שלא יפריע לו הדבר עד כדי לבא בטענות להקב"ה!!!

דוגמא לדבר (ראה גם תו"מ חלק ל"ב ע' 175. וש"ס): כאשר יהודי שואל רב אודות עוף, והרב פוסק שהעוף טרף - אזי משליך את העוף ללא אומר ודברים; ואילו ב"דין תורה" עם חברו על שנה פרוטה (פחות משווי של העוף), כאשר הרב פוסק לטובת חברו, אזי מתרעם על הרב ומרעיש נגדו. וטעם הדבר - בגלל שאכפת לו (לא ההפסד שלו, אלא) הרוח של חברו!!!

חסרון פיס וכיצא בזה (דכינון שהקב"ה הוא עצם הטוב, אינו מנסה אותו אלא בענינים כאלו), ולדוגמא: כאשר נראה לו שמכבדים את פלוני (והעיקר מה שנוגע לו - שמכבדים את פלוני!...) הוא מצדו לא זקוק לכך שיכבדו אותו, אבל מפריע לו מה שמכבדים את פלוני! (יותר ממה שמכבדים אותו (גם כאשר לאמתו של דבר, ישנם הסבורים שדוקא הוא מקבל את הכבוד הגדול יותר)... והוא לא מתבייש בכך שדבר כזה מפריע לו ומבלבל אותו מעבודתו זה כבר כמה חדשים!

במקרה נודע לו שכבדו את פלוני. ובידעו תורת הבעל-שם-טוב שכל דבר הוא (לא במקרה, אלא) בהשגחה פרטית (ראה כתר-שם-טוב בהוספות סקע"ט ואילך. וש"ס), מתעוררת אצלו קושיא על הקב"ה: היתכן שהיתה כזאת מלפניו יתברך להעניק כבוד לפלוני, בה בשעה שהכבוד מגיע לו?!!... וקושיא זו מביאה אותו לידי מסקנא, שאין זה מהקב"ה, אלא מבית-דין של מעלה!!!

והגע עצמך: הוא למד חסידות, וגם שמע מאמרי חסידות מכבוד קדושת אדמו"ר (מהורש"ב) נשמתו-עדן, ויודע הענין ד"אין עוד מלבדו", וגם יודע הפרוש ד"הו"י הוא האלקים", שהו"י היה הנה ויהיה כאחד, ואלקים בגימטריא הטבע, כולא חד; ואף-על-פי-כן כשבא לידי נסיון בדבר הכי קל, כמו בענין הכבוד, אזי מאבד את כל מציאותו ("ער פארלירט זיך אינגאנצן"), עד שיש לו טענות על הקב"ה!!! איך שיהי בכלל לבא בטענות על הקב"ה, בה בשעה שנוברא

מ'ותטר ית קנמוהי ונת פקודוהי די אגא מפקדו יומא דין די ייטב לך ולבניך בתרך ובדיל דתוריה יומין על ארעא די יי אלהי יהב לך כל יומיא:

(מ) ושמרת את-חקיו ואת-מצותיו אשר אנכי מצוך היום אשר ייטב לך ולבניך אחריך ולמען תאריך ימים על-האדמה אשר יהיה אליהך נתן לך כל-הימים: פ

♦ יום שלישי י"ב מנחם-אב ♦

מא כן יפרש משה תלת קרוין בעברא דירדנא מדנח שמשא:

(מא) אז יבדיל משה שלש ערים בעבר הירדן מזרחה שמש:

שמש • באותו עבר שבמזרחו של ירדן. מזרחה שמש • לפי שהוא דבוק, נקודה ריש בחטף, מזרח של שמש, מקום וריחת השמש.

ז"ל • אז יבדיל • נתן לב להיות חרד לדבר שיבדילם. (מכות י) ואף-על-פי שאינן קולטות עד שיבדלו אותן שבארץ כנען, אמר משה: 'מצוה שאפשר לקימה, אקיימה'. בעבר הירדן מזרחה

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות לט עמ' 19)

היו צריכים לערי מקלט, כי בני ישראל היו דבוקים במקום, ככתוב (לעיל פסוק ז) ואתם הדבוקים בה' אלקיכם חיים כלכם היום, ולא היו שיכים כלל לענין של הפך החיים. ומצב נעלה זה נפעל על ידי משה רבנו, שהעלה את ישראל לדבקות זו, ולאחר הסתלקותו ירדו מדבקותם והצרכו לערי מקלט.

אז יבדיל משה שלש ערים (ד, מא)
נתן לב להיות חרד לדבר שיבדילם, ואף על פי שאינו קולטות עד שיבדלו אותן שבארץ כנען (רש"י)
יש להבין, מדוע לא קלטו שלש הערים בעבר הירדן עד שהבדלו אותן שבארץ כנען? והרי בני גד ובני ראובן נחצי שבט מנשה כבר התישבו בעבר הירדן, ומדוע לא יקבלו לאתר את ההגנה של ערי מקלט. ואולי יש לומר, שלא

מב למעירוק תמן קטולא די יקטול ית חברה בלא מנדעי והוא לא סגי לה מאתמלי ומדקמוהי ונערוק לחד מן קרנא האלין ויתקנים:

(מב) לָנֶם שְׁמָה רוֹצֵחַ אֲשֶׁר יִרְצֶה אֶת־רֵעֵהוּ בְּבִלִי דַעַת וְהוּא לֹא־שֵׁנָא לוֹ מִתְמַל שְׁלֵשִׁם וְנִם אַל־אֶחָת מִן־הָעָרִים הָאֵל וְחִי:

מג ית בצר במדברא בארעא מישרא לשבטא דראובן וית ראמות בגלעד לשבטא דגד וית גולן במתנן לשבטא דמנשה:

(מג) אֶת־בֶּצֶר בַּמִּדְבָּר בְּאֶרֶץ הַמִּישֹׁר לְרֹאשׁוֹנֵי וְאֶת־רֶאֱמוֹת בְּגִלְעָד לְגָדִי וְאֶת־גּוֹלָן בְּבָשָׁן לְמְנַשֵּׁי:

מד ודא אורייתא די סדר משה קדם בני ישראל:

(מד) וְזֹאת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל:

כ"י • וזאת התורה • זו שהוא עתיד לסדר אחר פרשה זו.

מה אלין סהדותא וקנמא ודינא די מליל משה עם בני ישראל במפקהון ממצרים:

(מה) אֵלֶּה הָעֵדוּת וְהַחֲקִים וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּצֵאתָם מִמִּצְרַיִם:

כ"י • אלה העדות וגו' אשר דבר • הם הם אשר דבר בצאתם ממצרים, חזר ושנאה להם בערבות מואב.

מו בעברא דירדנא בחילתא לקבל בית פעור בארעא דסיחן מלפא דאמראה די יתב בחשבון די מחא משה ובני ישראל במפקהון ממצרים:

(מו) בְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן בְּגִיא מוֹל בֵּית פְּעוֹר בְּאֶרֶץ סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בַּחֲשֹׁבוֹן אֲשֶׁר הִכָּה מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּצֵאתָם מִמִּצְרַיִם:

מז ויריתו ית ארעה וית ארעא דעוג מלפא דמתנן תרין מלכי אמראה די בעברא דירדנא מדנח שמשא:

(מז) וַיִּירָשׁוּ אֶת־אֶרְצוֹ וְאֶת־אֶרֶץ עֹג מֶלֶךְ־הַבָּשָׁן שְׁנֵי מַלְכֵי הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר בְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן מִזֶּרֶח שְׁמִשׁ:

כ"י • אשר בעבר הירדן • שהוא במזרח, שהעבר השני היה במערב.

בעל הטורים

בדאיתא במסכת מכות (ח, א). תורה מד (מה) אֵלֶּה הָעֵדוּת. בגימטריא: תלמוד. תורה מז

התורה. רמז, הוי גולה למקום תורה. גלן. חסר וי"ו. ששה אינן גולין, כגון אב המפה לבנו והרב לתלמידו,

(מב) רוצח. מלא וי"ו, שרצח האדם שנברא בששי, ועבר על "לא תרצח" שהוא דבור ששי. תורה מג (מג) וְאֵת גּוֹלָן בְּבָשָׁן. וסמיק וזאת

מח מַעֲרֵר די על כּיף נחלא דאַרנן ועד
טורא דשיאן הוא חרמון:

(מח) מַעֲרֵר אֲשֶׁר עַל־שֵׁפֶת־נַחַל אֲרָנָן וְעַד־הָרֹאשׁ
שִׂיאָן הוּא חֲרָמוֹן:

מט וּכְלִי־הַעֲרֹכָה עָבַר הַיַּרְדֵּן מִזְרָחָהּ וְעַד יָם
הָעֲרָבָה תַּחַת אֲשֵׁדֶת הַפְּסָגָה: פ

(מט) וְכָל־הָעֲרֹכָה עָבַר הַיַּרְדֵּן מִזְרָחָהּ וְעַד יָם
הָעֲרָבָה תַּחַת אֲשֵׁדֶת הַפְּסָגָה: פ

♦ יום רביעי י"ג מנחם-אב ♦

א וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְכָל יִשְׂרָאֵל וַאֲמַר לְהוֹן שְׁמַע
יִשְׂרָאֵל יְתִי קְרִמְיָא וְיִתִּי דִינְיָא דִּי אֲנָא מְמַלֵּל
קְדָמִיכוֹן יוֹמָא דִּין וְתִלְפֹן יְהוֹן וְתִטְרוֹן
לְמַעַבְדְּהוֹן:

ה (א) וַיִּקְרָא מֹשֶׁה אֶל־כָּל־יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם
שְׁמַע יִשְׂרָאֵל אֶת־הַחֻקִּים וְאֶת־הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר
אֲנִי דֹבֵר בְּאָזְנֵיכֶם הַיּוֹם וּלְמַדְתֶּם אֹתָם וּשְׁמַרְתֶּם
לַעֲשֹׂתָם:

ב וְיִי אֱלֹהֵנָא גִזֵּר עֲמָנָא קִיָּם בְּחֻרְבּ:

(ב) יְהוָה אֱלֹהֵינוּ כָּרַת עִמָּנוּ בְּרִית בְּחֻרְבּ:

ג לֹא עִם אֲבִהֲתָנָא גִזֵּר וְיִי יְתִי קְרִמְיָא הָדָא
אֱלֵהֵן עֲמָנָא אֲנַחְנָא אֵלֵין הָכָא יוֹמָא דִּין
כְּלָנָא קְרִמְיָן:

(ג) לֹא אֶת־אֲבֹתֵינוּ כָּרַת יְהוָה אֶת־הַבְּרִית הַזֹּאת כִּי
אֲתָנוּ אֲנַחְנוּ אֵלֶּה הַיּוֹם כָּלָנוּ חַיִּים:

כז"א לֹא אֶת־אֲבֹתֵינוּ • בְּלִבְדִּי כָרַת ה' וגו', כִּי אֲתָנוּ וגו'.

ד מְמַלֵּל עִם מְמַלֵּל מְלִיל וְיִי עֲמָכוֹן בְּטוֹרָא
מַגּוּ אֲשַׁתָּא:

(ד) פָּנִים | בְּפָנִים דְּבַר יְהוָה עִמָּכֶם בְּהָר מַתּוֹף
הָאֵשׁ:

הַיּוֹם פָּנִים בְּפָנִים • אָמַר רַבִּי בְּרַכְיָה: 'כָּן אָמַר
מֹשֶׁה: אֵל תֹּאמְרוּ, אֲנִי מִטְעָה אֲתֶכֶם עַל לֹא דְבַר,

כז"א פָּנִים בְּפָנִים • אָמַר רַבִּי בְּרַכְיָה: 'כָּן אָמַר
מֹשֶׁה: אֵל תֹּאמְרוּ, אֲנִי מִטְעָה אֲתֶכֶם עַל לֹא דְבַר,

ה אֲנָא הִוִּיתִי קָאָם בֵּין מִימְרָא דִּי וּבִינְיָכוֹן
בְּעֵדְנָא הִהִיא לְחֻזָּא לְכוֹן יְתִי פִתְגָמָא דִּי
אֲרִי דְחִלְתִּין מְקַדָּם אֲשַׁתָּא וְלֹא סִלְקִיתוֹן
בְּטוֹרָא לְמִימְרָ:

(ה) אֲנִי עֹמֵד בֵּין־יְהוָה וּבֵינֵיכֶם בָּעֵת הַהִוא לְהַגִּיד
לָכֶם אֶת־דְּבַר יְהוָה כִּי יֵרָאֵתֶם מִפְּנֵי הָאֵשׁ וְלֹא־
עֲלִיתֶם בְּהָר לֵאמֹר: ס

כז"א לֹא־אָמַר • מוֹסֵב עַל: "דְּבַר ה' עִמָּכֶם בְּהָר מַתּוֹף הָאֵשׁ", לֵאמֹר: "אֲנִי ה' וגו', וְאֲנִי עֹמֵד בֵּין ה'
וּבֵינֵיכֶם".

~ נקודות משיחות קודש ~ משיחת יום שמחת תורה תשמ"ב

בְּנוּגַע לְכָל־לוֹת עֲנָן הַלּוּחוֹת (שְׁהִזְכֹּר לַעֲלִי) - כָּאן הַמְקוֹם
לְהַעֲרִיר עֲנָן מְסִיָּם. וּבְהַקְדָּיִם:
הַזִּכָּר לַעֲלִי שְׁמִקוֹמָם הַקְּבֹוע שֶׁל הַלּוּחוֹת הוּא - בְּאֲרוֹן,
הַמְקַדָּשׁ, לְאַחֲרֵי שִׁבְגֵי יִשְׂרָאֵל הִגִּיעוּ "אֵל הַמְּנוּחָה וְאֵל

הלוחות היתה באפן של רבוע (ולא חצי עגול מלמעלה) - וזהו ענין המפרש בגמרא מסכת בבא-בתרא, שהיא בין שבעת המסכתות הנלמדות בישיבות!

ישנו רב מסים בבאר-שבע - לא חסיד חב"ד - שפרסם לאחרונה ספר, ובו מבאר גם אודות צורת הלוחות - שעל-פי דברי הגמרא במסכת בבא-בתרא, בהכרח לומר שהלוחות היו מרבעות, ולא בצורת חצי עגול. ומסים, שלפלא בעיניו מדוע מצירים בכל מקום את הלוחות בצורת חצי עגול, ולא כפי דברי הגמרא במסכת בבא-בתרא!

והטענה הידועה שלא רוצים להוציא לעז על הראשונים - מאחר שמוסד זה קיים כבר כמה וכמה שנים, וכך צירי את הלוחות במשך כל הזמן כו' - הנה טענה זו אין לה מקום כלל כאשר מדבר אודות ענין שנוגע לחנוך ילדי ישראל!

דהנה, כאשר הילד מקבל תעודה מזמן לזמן, ובה מופיע ציור הלוחות בצורת חצי עגול מלמעלה, מתקבל אצלו ללא כל ספק, שפך היתה צורת הלוחות. ואחר-כך כאשר ילמד את הגמרא הנ"ל, יוכח שמה שהונח אצלו בפשטות כתוצאה מהלמוד במוסד זה, הרי זה הפך פשוט הגמרא! וכתוצאה מזה - הרי הוא מאבד את כל האמון במלמד ומחנך שלו, גם כאשר ילמדו עמו דבר אמתי מתחילתו ועד סופו!

ולכן, בהכרח לתקן ענין זה, ואין לחשוב שזהו דבר של מה בכך, כי אפילו כאשר מדבר אודות דבר קטן, נאמר אל תהי בן לקטנות, ועל-אחת-כמה וכמה כאשר מדבר אודות ענין הקשור עם הלוחות, שהם יסוד כל התורה קלה!

ובפרט שבענין זה ישנו דבר נוסף:

מקור ציור הלוחות בצורת חצי עגול - נלקח מאמות העולם, וציור זה הוא הפך דברי הגמרא. ואם כן, כאשר מצירים את הלוחות בצורת חצי עגול - הרי מעדיפים את גירסת אמות העולם על דברי הגמרא!

והי"רצון שמכאן ולהבא יתקנו ענין זה, ובפרט שתקון הדבר אינו כרוך עם קשי מיוחד, כי הרי מדי פעם מדפיסים טפסים הנ"ל, וכשם שאפשר לשנות את שמו של ה"פרעזידענט" של המוסד וכו' [ועד ששוכחים לגמרי מה"פרעזידענט" הקדם, ורק במקרים היוצאים מן הכלל משאירים לו איזה תואר כבוד!] - כמו כן אפשר לשנות את ציור הלוחות. הינו, שבמקום צורת חצי עגול, יהיו הלוחות מצירים בצורת רבוע. ובפרט על-פי האמור לעיל שזהו ענין הקשור עם חנוך ילדי ישראל - והרי ענין החנוך צריך להיות בתכלית השלמות, וכפי שרואים במוחש שטבע האדם הוא שגם בהיותו במעמד ומצב שאינו רוצה להטריח את עצמו לקיים דבר מסים בתכלית השלמות, אלא הוא מסתפק בקיום הדבר על דרך המצוה כו' - הנה כאשר מדבר אודות חנוך בניו, הרי הוא מתנגע ומשתדל ביותר להעניק להם את החנוך הטוב ביותר, בתכלית השלמות.

ושלמות החנוך, הרי זה גם כאשר מדבר אודות מנהגי

הנחלה", כי כאשר הלוחות היו בארון כפי שהיה במשכן (לא בארון שעשה משה כו'), היה זה באפן של עראי וכו'. וגם לאחר חרבן בית המקדש נשארו הלוחות בארון באפן של קביעות - כמו שכתב הרמב"ם (הלכות בית הכנסת ריש פרק ז) ש"בעת שבנה שלמה המלך את הבית וידע שסופו לחרב, בנה בו מקום לגנוז בו הארון למטה במטמוניות עמוקות ועקלקלות, ויאשיהו המלך צוה וגנוז במקום שבנה שלמה כו'". וגם להדעה שהארון נלקח בגלות כו' - הרי גם עתה נמצאים שם הלוחות באפן של קביעות כו'.

והנה, ידוע הפלל שלא ברא הקב"ה בעולמו דבר אחד לבטלה, ובפרט כאשר מדבר אודות עניני קדשה. ועל-פי-זה מובן שהלוחות היו ממלאים את כל חלל הארון, באפן שלא נשאר מקום פנוי ומקום ריק, כי אם היה נשאר מקום ריק, הרי מקום זה הוא לבטלה חס-ושלום. ועל-דרך שמצינו שפלי שרת מקדשים כשהם מלאים דוקא.

וכמפורש בגמרא (בבא בתרא יא, א) "ארון שעשה משה אמתים וחצי ארכו ואמה וחצי רחבו ואמה וחצי קומתו באמה בת ששה טפחים, והלוחות ארכן ששה ורחבן ששה ועבן שלשה, מונחות כנגד ארכו של ארון, כמה לוחות אוכלות בארון כו', פרנסת ארון לארכו. צא ופרנס ארון לרחבו, כמה לוחות אוכלות בארון ששה טפחים וכו'" - זאת אומרת, שעל-פי חשבון הגמרא, היה הארון מלא באפן שלא היה בו מקום פנוי.

ועל-פי-זה הרי בהכרח לומר שכל אחד מהלוחות היה רבוע של ששה טפחים על ששה טפחים, ואי-אפשר לומר שקצהו העליון של הלוחות היה בצורת חצי עגול, כי אז יוצא שמלמטה היה אמנם הארון מלא לגמרי, אבל מלמעלה נשאר מקום פנוי, בגלל הצורה דחצי עגול - וזה הפך משמעות הגמרא.

ולפלא הכי גדול - שישנם כמה וכמה מוסדות וארגונים שמצירים ב"סמל" שלהם את הלוחות בצורת חצי עגול מלמעלה - הפך דברי הגמרא!

והמדובר, גם אודות מוסדות חנוך שמחנכים ילדי ישראל על טהרת הקדש - הנה מבלי הבט על זה שתכלית פונת המוסד היא להגן על הילדים מפני השפעה מבחוץ כו', ולפעל עליהם שהנהגתם תהיה באפן ד"כל מעשיו יהיו לשם שמים" ו"בכל דרכיו דעה", ועל-אחת-כמה-וכמה בנוגע ללמוד התורה וכו', אף-על-פי-כן כאשר הם מצירים את הלוחות (על גבי טפסים השייכים למוסד, פנקסי קבלות וכו'), שבהם כלולים כל עניני התורה קלה, כמבאר ב"ירושלמי" על הפסוק "מזה ומזה הם כתובים", שבלוחות "כתובים" כל עניני התורה קלה, אפילו מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש - הרי הם מצירים זאת באפן הפכי מדברי הגמרא!

וכאמור לעיל, שעל-פי דברי הגמרא, בהכרח לומר שצורת

אף-על-פי שעל-פי דין מספיק ב' דפנות וטפח כו'.
ועל-אחת-כמה-וכמה כאשר מדבר אודות ענין הקשור עם
הלוחות, שזהו יסוד ושורש כל התורה כלה.

ישאל - כידוע מה שכתב הרשב"א שאסור לבטל מנהג
נשים זקנות שבישראל, אפילו כאשר חכמי ישראל אומרים
באפן אחר. ועל-דרך-זה כאשר מדבר אודות הדור מצוה,
אף-על-פי שאין זה לעיכובא, כגון: ד' דפנות בספה,

וְאֵנָּה יְיָ אֱלֹהֶיךָ דִּי אִפְקִידְךָ מֵאַרְעָא דְּמַצְרַיִם
מִבֵּית עֲבָדֶיךָ:

(ו) אֲנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם
מִבֵּית עֲבָדִים:

ז לא יהי לך אלה אחרן פר מני:

(ז) לֹא־יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל־פָּנַי:

כ"ט - על-פני • בכל מקום אשר אני שם, וזהו כל העולם. דבר אחר: כל זמן שאני קיים. עשרת הדברות כבר
פרשתיים.

ח לא תעבד לך צלם כל דמות די בשמיא
מלעלא ודי בארעא מלדע ודי במיני מלדע
לארעא:

(ח) לֹא־תַעֲשֶׂה לְךָ פֶסֶל פֶּלֶא־תְמוּנָה אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם
מִמַּעַל וְאֲשֶׁר בָּאָרֶץ מִתַּחַת וְאֲשֶׁר בַּמַּיִם מִתַּחַת
לָאָרֶץ:

ט לא תסגוד להון ולא תפלהון ארי אנה יי
אלהך אל קנא מסער חובי אבהן על בנין
מרדין על דר תליתי ועל דר רביעי לשנאי
פר משלמין פניא למחטי פתר אבהתהון:

(ט) לֹא־תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תַעֲבֹדֵם כִּי אֲנֹכִי יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ אֵל קָנָא פֶקֶד עוֹן אֲבוֹת עַל־בָּנִים וְעַל־
שְׂלֵשִׁים וְעַל־רַבָּעִים לְשֹׁנָאִי:

י ועבד טיבו לאלפי דרין לרחמי ולנטי
פקודי:

(י) וַעֲשֵׂה חֶסֶד לְאֵלֶּפִים לְאַהֲבִי וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתַי: ׀

יא לא תימי ית שמא דיי אלהך למגנא ארי
לא יזבי יי ית די ימי בשמה לשקרא:

(יא) לֹא תִשָּׂא אֶת־שֵׁם־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשׁוּא כִּי לֹא
יִנָּקֶה יְהוָה אֵת אֲשֶׁר־יִשָּׂא אֶת־שְׁמוֹ לְשׁוּא: ׀

יב טר ית יומא דשבתא לקדשותה קמא די
פקדך יי אלהך:

(יב) שָׁמֹר אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת לְקֹדֶשׁ כַּאֲשֶׁר צִוָּךְ יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ:

אחת נשמעו (מכילתא) • כאשר צוך • (שבת פז) קדם
מתן-תורה במקרה.

כ"י - שמור • ובראשונות הוא אומר: "זכור"! שניהם בדבור אחד ובתיבה אחת נאמרו, ובשמיעה

יג שתא יומין תפלה ותעבד כל עבדתך:

(יג) שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וַעֲשִׂיתָ כָּל־מְלָאכָתְךָ:

בעל הטורים

(יב) סמך שבת ללא תשא, שבשניהם
נאמר חלול, "ולא תשבעו בשמי
לשקר וחללת" (ויקרא יט, יג), "מחלליה
מות יומת" (שמות לא, יד).
שמור את יום השבת. ראשי תיבות:
שאינה, וסופי תיבות: רתם. לומר לך:
הנדונים בשאינה וגחלי רתם נוחין
בשבת. תורה יג

הנשבע לשקר כאלו עובד עבודה זרה.
ולשמרי מצותי. לא תשא. שאפילו
בשמירת מצוה יש משום "לא תשא",
שהעושה מצוה שלא לשם שמרים
כאלו נושא שם שמרים לבטלה. אי נמי
שמוהיר שלא לעבור על "לא תשא"
בענין שמירת מצוה, שהרי נשבעים
לקיים המצוה. תורה י

(ח) פסל כל תמונה. ובדברות
הראשונות (שמות ב, ד) בתיב "וכל
תמונה", וי' ותיבה, כנגד ו' דברים:
"תבנית זכר או נקבה, תבנית כל
בהמה... תבנית כל צפור... תבנית כל
רמש... תבנית כל דגה" (לעיל ה
טו-טז). תורה ט
(ט) סמך אל קנא ללא תשא, שכל

יד ויִקְמָא שְׂבִיעָא שְׁבַתא קָדָם יְיָ אֱלֹהֶיהָ לֹא
תַעֲבֹד כָּל עֲבִידָא אֶת וַכְּרָה וַכְּרָה וַעֲבָדְהָ וַעֲבָדְהָ
וְאִמְתָּה וְתוֹרָה וְחֻמְרָה וְכָל בְּעִינָהּ וְגִיּוּרָהּ דִּי
קִרְוָה בְּדִיל דִּי יְנִיחַ עֲבָדָהּ וְאִמְתָּהּ כְּוֹמָהּ:

(יד) וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבַּת לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא-תַעֲשֶׂה
כָּל-מְלָאכָה אַתָּה וּבִנְךָ וּבִתֶּךָ וְעַבְדְּךָ וְאִמְתְּךָ
וְשׁוֹרְךָ וַחֲמֹרְךָ וְכָל-בְּהֵמָתְךָ וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ
לְמַעַן יָנוּחַ עַבְדְּךָ וְאִמְתְּךָ כָּמוֹךָ:

טו וְתִדְכֹּר אֲרִי עֲבָדָא הֵוִיתָא בְּאַרְעָא
דְּמִצְרַיִם וְאַפְקֵךְ יְיָ אֱלֹהֶיהָ מִתְּמֵן בִּידָא
תְּקִיפָא וּבְדִרְעָא מְרָמָא עַל כֵּן פִּקְדֵךְ יְיָ
אֱלֹהֶיהָ לְמַעַבְדַּי יֵת יִקְמָא דְשְׁבַתָּא:

(טו) וְזָכַרְתָּ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וַיֹּצִאֲךָ יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ מִשָּׁם בְּיַד חֲזָקָה וּבְזֶרַע נְטוּיָה עַל-פֶּן צִוְּךָ
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לַעֲשׂוֹת אֶת-יוֹם הַשַּׁבָּת: ׀

נ"ז וְזָכַרְתָּ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ וְגו' • עַל-מִנְתַּכֵּן פְּדָאָךְ, שְׁתַּהֲיָה לֹו עֶבֶד וְתִשְׁמֹר מִצְוֹתָיו.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך כ עמ' 203, יב עמ' 111)

שְׁגָם הֵם נִבְרָאוּ בְּשֵׁשֶׁת יָמֵי בְּרָאשִׁית) הוּא . . לְסַבָּת הַיּוֹתֵנוּ
עֲבָדִים בְּמִצְרַיִם, אֲשֶׁר לֹא הָיִינוּ עוֹבְדִים בְּרִצּוֹנֵנוּ . . וְלֹא
הָיִינוּ יְכוּלִים לְשַׁבָּת. וְרָאָה בְּשֵׁעַר הַכּוֹלֵל' (פ"ז סכ"ט), שָׁזָהוּ
הַהֲבִדֵּל בֵּין תַּפְּלַת עֲרִבִית וּמוֹסָף שֶׁל שַׁבָּת, שֶׁבָּהֶן אוֹמְרִים
זָכַר לְמַעֲשֵׂה בְּרָאשִׁית, מִה-שְּׁאִין-כֵּן בַּתַּפְּלַת שַׁחֲרִית.

וְזָכַרְתָּ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם . . אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת
(ה, טו)

כְּתַב הַרְמֹב"ם (מורה נבוכים ב, לא. הובא ברמב"ן פסוק יב),
שֶׁהִטְעַם עַל שְׁמִירַת שַׁבָּת שֶׁנֶּאֱמַר בְּפָרֶשֶׁת יִתְרוֹ, זָכַר
לְמַעֲשֵׂה בְּרָאשִׁית, הוּא כְּבוֹד הַיּוֹם וְהַגְדִּילוֹ . . אֲמָנָם תִּיתֵנוּ
לָנוּ תוֹרַת הַשַּׁבָּת וְצוּתוֹ אוֹתָנוּ לְשׁוּמְרוֹ (וְלֹא שֶׁאֵר הָעַמִּים,

טז זָכַר יֵת אֲבוּךָ וְיֵת אִמְךָ כְּמָא דִּי פִקְדֵךְ יְיָ
אֱלֹהֶיהָ בְּדִיל דִּיּוֹרְכוֹן יוֹמִיךָ וּבְדִיל דִּיּוֹטֵב לָךְ
עַל אֲרֻעָא דִּי אֱלֹהֶיהָ יֵהֵב לָךְ:

(טז) כִּבְדָּר אֶת-אֲבִיךָ וְאֶת-אִמְךָ כַּאֲשֶׁר צִוְּךָ יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ לְמַעַן וְאַרְיִכָּן יוֹמֶיךָ וְלְמַעַן יִיטֵב לָךְ עַל
הַאֲדָמָה אֲשֶׁר-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ: ׀

נ"ח כַּאֲשֶׁר צִוְּךָ • (סנהדרין נז) אֵף עַל כְּבוֹד אָב וְאִם נִצְטוּי בְּמֶרְה, שְׁנֶאֱמַר (שמות טו): "שֵׁם שָׁם לֹו חֹק וּמִשְׁפָּט".

בעל הטורים

בְּנֵי תְּמוּרָה, שְׁהִיָּה מְכוּיִן לְעֶרְוָה
וְנִדְמָנָה לֹו אִשְׁתּוֹ. וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים אֲפִילוּ
שְׁתֵּי נְשִׁי שְׁנִתְּכֹוֹן לֹו וְנִדְמָנָה לֹו
הֶאֱחָרַת.
בְּנֵי מוֹרְדָּת, דְּאִמְרָה לִיָּה לֹא בְּעִינָא
לָךְ וְאֵף עַל פִּי כֵן הוּא מִשְׁמֵשׁ עִמָּה,
וְהִרִי הִיא אֲצִלָּו כְּוֹנָה, וְאַפִּילוּ אִם הוּא
מִדְּעָתָה.
וְלְנוֹסְחָא אַחֲרִינָא: בְּנֵי מְרִיבָה, שְׁהֵם
מִתְּקוּטָטִים בִּיחָד בְּכָל פַּעַם, דְּהִוְיָא
בִּיאָה זֹו כְּמוֹ זְנוּת בֵּינָן שְׁאִינוּ מִתּוֹךְ
אֶהְבָּה.
בְּנֵי שְׂבוּרָה, שְׁהוּא אוּ הִיא שְׂבוּרִים.
בְּנֵי גְרוּשָׁת הַלֵּב, שְׁבָלְבוּ לְגִרְשָׁה,
אֲפִילוּ אִין בָּלְבוּ שְׁנָאָה, כְּגוֹן מֵאוֹתָן
שְׂכוּפִין לְהוֹצִיא וְגָמַר בָּלְבוּ לְגִרְשָׁה
וְאַחַר כֵּךְ בָּא עֲלֶיהָ.
בְּנֵי עֲרִבּוּכִיָּא, שְׁמִשְׁמֵשׁ עִם אִשְׁתּוֹ

אוֹמֵר, מִפְּנֵי שְׁאוּמְרָת לֹו בְּשֵׁשֶׁת
תְּשֻׁמִּישׁ אֲנוֹסָה אֲנִי. וְאִיכָא בִּינִיּוּהוּ
רוּצָה וְאִינָה רוּצָה. וְכֵן אִיתָא בְּעִירּוּבִין
(ו, א) כָּל הַבּוֹפָה אִשְׁתּוֹ לְדַבֵּר מִצְוָה
נִקְרָא חוּטָא, שְׁנֶאֱמַר (משלי יט, א) "גִּם
בְּלֹא דַעַת נָפֵשׁ לֹא טוֹב". נִמְצָא כִּי
הָאֲנָס אֲסוּר אֵף בְּאִשְׁתּוֹ, אֲלֹא אִם הוּא
צָרִיךְ לְאוֹתוֹ מַעֲשֵׂה יְפִיִּים וְאַחַר כֵּךְ
יִבְעוֹל.
בְּנֵי שְׁנוּאָה, בְּמִשְׁמָעָה. וְהוּא שְׁשֻׁנוּאָה
בְּשֵׁשֶׁת תְּשֻׁמִּישׁ, אֲבָל אִם הִיא רְצוּיָה
בְּשֵׁשֶׁת תְּשֻׁמִּישׁ, אֵף עַל פִּי שְׁהִיא
שְׁנוּאָה שְׂרִי.
בְּנֵי גְדוּי, [פִּירוּשׁ: בְּנֵי נְדָה. אֵף עַל פִּי
שְׁאִינוּ מִמּוֹר מִן הַתּוֹרָה. וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים
שְׁהִיא אֲזוּ בְּגִדּוּי, שְׁאֲסוּרִין בְּתִשְׁמִישׁ
הַמִּטָּה. וְהוּא הִדִּין נָמִי אִם אֶחָד מֵהֶם
אֲבָל.

(טז) סָמָךְ כִּבְדָּר אֶת אֲבִיךָ לְשַׁבָּת, שְׁגָם
בְּשַׁבָּת כְּתִיב (ושעיה נח, יג) "וְכִבְדְּתוּ",
וְצָרִיךְ לְכַבֵּדוֹ בְּמֵאֵכָל וּבְכֹסוֹת.
וְלְמַעַן יִיטֵב לָךְ, תִּגְזִין עַל הַסִּינִי, ת'
שְׁעִבְרָתוֹ אִמּוֹ תִּשְׁעָה חֲדָשִׁים, וְאֲבִיו
וְאִמּוֹ נִזְהָרוּ מִתְּשַׁעָה מִדּוֹת הָאֲמוּרִים
בְּנִדְרִים (ו, א), וְזֹה סִימָנָם: אֲסַנְת'
מִשְׁגַּע"ת, נוֹטְרִיקוֹן: בְּנֵי אֲנוֹסָה, בְּנֵי
שְׁנוּאָה, בְּנֵי גְדוּי, בְּנֵי תְּמוּרָה, בְּנֵי
מְרִיבָה, בְּנֵי שְׂכִירוֹת, בְּנֵי גְרוּשָׁת
הַלֵּב, בְּנֵי עֲרִבּוּכִיָּא, בְּנֵי חֲצוּפָה.
פִּירוּשׁ: בְּנֵי אֲנוֹסָה, אִינוּ צָרִיךְ לִזְמֹר
שְׁאִם אֲנִס אִשָּׁה וְהוֹלִיד מִמֶּנָּה כֵּן, אֲלֹא
אֲפִילוּ הִיא אִשְׁתּוֹ וְאֲנוֹסָה לְתִשְׁמִישׁ.
וְכֵן שְׁנִינוּ בְּמִסְכַּת כֶּלָּה: מִפְּנֵי מַה הָיוּ
לִיָּה לְאָדָם בָּנִים בְּעַלִּי מוֹמִיין, מִפְּנֵי
שְׁתוּבָעָה וְאִשְׁתּוֹ אִינָה נִתְּבַעַת לֹו,
פִּירוּשׁ: אִינָה מִתְּרַצָּה לֹו. יְרִבִּי יְהוּדָה

י' לא תקטול נפש. ולא תגוף. ולא תגנוב
(נפשא). ולא תסדד בחרבך סהדותא
דשקרא:

(י) לא תרצח ס ולא תנאף ס ולא תגנב ס ולא
תענה ברעך עד שוא: ס

כ"י. «לא תנאף • אין לשון 'נאוף' אלא באשת איש.

יח ולא תחמד אמת חבךך ולא תרוג בית
חבךך סקלה ועבדה ואמתה תורה וחמרה
וכל די לחבךך:

(יח) ולא תחמד אשת רעך ס ולא תתאוה בית רעך
שדהו ועבדו ואמתו שורו וחמרו וכל אשר
לרעך: ס

כ"י. «לא תתאוה • לא תרוג, אף הוא לשון חמדה, כמו (בראשית ב): "נחמד למראה" דמתרגמינן: 'דמרג
למחזי'.

♦ יום חמישי י"ד מנחם-אב ♦

יט ית פתגמא האלין מליל יי עם כל
קהלכון בטורא מגו אשתא עננא ואמיטתא
קל רב ולא פסק וכתבנן על תרין לוחי
אבנא ויהבנן לי:

(יט) את-הדברים האלה דבר יהוה אל-כל-קהלכם
באר מותך האש הענן והערפל קול גדול ולא יסף
ויכתבם על-שני לוחות אבנים ויתנם אלי:

לעולם. דבר אחר: "ולא יסף", לא הוסיף להראות
באותו פמבי.

כ"י. «לא יסף • מתרגמינן: 'ולא פסק', (לפי שמדת בשר
ודם אינו כל לדבר כל דבריו בנשימה אחת, ואריך להפסיק, ומדת הקדוש ברוך הוא אינו
כן, לא הנה פוסק, ומשלא הנה פוסק, לא הנה מוסיף), כי קולו חזק וקיים

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ואתחנן חלק ד)

לחדור בגשמיות; דוקא ה'קול גדול', שהוא למעלה
מהגבלות והשתלשלות, ושלפניו גשמיות ורוחניות שוים,
דוקא הוא יכול לחדור גם בגשמיות. על-דרך-זה הוא גם
בעבודת האדם: כח זה, שהתורה שאדם לומד תחדור גם

במתן-תורה חדר הקול של עשרת הדברות גם בתוך
העולם הזה הגשמי, משום שהיה "קול גדול ולא יסף", קול
ללא הגבלות - כי הרי רוחניות וגשמיות הם הפכים:
גשמיות אינה יכולה "לספוג" רוחניות, ורוחניות אינה יכולה

בעל הטורים

גנובים ומתקן" (משלי ט, יז). וכתוב ביה
וי' ותיקנה כנגד ו' דברים דכתיב בריש
משלי א, יא-יג) "נארכה לך, נצפנה
לנקי חנם. נבלעם כשאל חיים,
ותמימים ביורדי בור. כל הון יקר
נמצא, נמלא בתינו שלל". וסמיק לו
ולא תענה ברעך, שהגונב מעיד עדות
שקר בעצמו, שגורם לו לימכר לעבד.
והוסיף בו וי', שבעדותו לוקה העולם
שנבךר בו ימים, תורה יח
(יח) וסמיק לו ולא תחמד, שלא יחמוד
אשת חבירו ויעיד בו עדות שקר לומר
שמות כדי שישאנה.
שדהו. הוסיף כאן, ששכר הגיעו קרוב
לארץ ויהיה להם שדות. תורה יט

י"ז תיבות יתירות דברות אחרונות על
הראשונות, כמנין 'שוב'. וזהו שכתוב
כאן ולמען ייטב לך שאינו בראשונות.
באשר צוה ה' אליה. סופי תיבות
בגמטריא: מרה.
על הארמה אשר ה' אליה נתן לך.
וסמיק ליה לא תרצח, משום דכתיב
(במדבר לה, לג) "ולא רצח לא יכפר
לך". תורה יז
(יז) סמיק לא תנאף לרציחה, בדכתיב
(השעה ה, א) "ורצח וגו' ונאף". וכן המוציא
שכתב ורע לבטלה פאלו שופך דמים.
וכתב כאן ולא תנאף וי' ותיקנה, כנגד
ו' פעמים 'מאכרים' וישת פעמים
'מרים' דכתיב בפרשת סוטה (במדבר ה, ח)
וסמיק ליה ולא תגנב משום "מים

ונתן דעתו על אחרת, אפילו ששתיקו
היו נשיו.
בני הצופה, שתובעתו בפה, והרי היא
כזונה ואסור לקיימה. אבל מי שאשתו
מרצה אותו בדברים של רציו
ומקשטת עצמה לפניו כדי שיתן דעתו
עליה, על זו אמרו רבותינו ז"ל (נדרים ב,
א) שיוצאים ממנה בנים חקמים
וגבונים, בלאה שיצא ממנה יששכר.
וכל אלו התשעה מדות, אפילו
[צריכי] לפריה ורביה, כגון שאינה
מעוברת, אפילו הכי בכל אלו המדות
פוגם הולך ונקרא פושע.
וצריך לכבדם בתשעה דברים, מאכיל
ומלביש וכו', כדאיתא בפרק קמא
קדושין (לא, א).

משיחת יום שמחת תורה תשמ"ב

בלתי מוגה

מו. בנוגע לכללות ענין הלוחות (שהוזכר לעיל) – כאן המקום להעיר ענין מסויים. ובהקדים: הוזכר לעיל שמקומם הקבוע של הלוחות הוא - בארון, כמ"ש "אין בארון רק שני לוחות האבנים גו". ותכלית השלימות שבזה - כאשר הלוחות היו בארון בתוך בית המקדש, לאחר שבנ"י הגיעו "אל המנוחה ואל הנחלה", כי כאשר הלוחות היו בארון כפי שהי' במשכן (לא בארון שעשה משה כו'), הי' זה באופן של עראי וכו'.

וגם לאחר חורבן ביהמ"ק נשארו הלוחות בארון באופן של קביעות - כמ"ש הרמב"ם (הל' ביהב"ח רפ"ד) ש"בעת שבנה שלמה המלך את הבית וידע שסופו ליחרב, בנה בו מקום לגנוז בו הארון למטה במטמוניות עמוקות ועקלקלות, ויאשיהו המלך צוה וגנזו במקום שבנה שלמה כו". וגם להדעה שהארון נלקח בגלות כו' - הרי גם עתה נמצאים שם הלוחות באופן של קביעות כו'.

והנה, ידוע הכלל שלא ברא הקב"ה בעולמו דבר אחד לבטלה, ובפרט כאשר מדובר אודות עניני קדושה. ועפ"ז מובן שהלוחות היו ממלאים את כל חלל הארון, באופן שלא נשאר מקום פנוי ומקום ריק, כי אם הי' נשאר מקום ריק, הרי מקום זה הוא לבטלה ח"ו. וע"ד שמצינו שכלי שרת מקדשים כשהם מלאים דוקא.

וכמפורש בגמרא (ב"ב יד, א) "ארון שעשה משה אמתיים וחצי ארכו ואמה וחצי רחבו ואמה וחצי קומתו באמה בת ששה טפחים, והלוחות ארכן ששה ורחבן ששה ועוביין שלשה, מונחות כנגד ארכו של ארון, כמה לוחות אוכלות בארון כו', פירנסת ארון לארכו צא ופרנס ארון לרחבו, כמה לוחות אוכלות בארון ששה טפחים וכו'" - זאת אומרת, שע"פ חשבון הגמרא הי' הארון מלא באופן שלא הי' בו מקום פנוי.

ועפ"ז הרי בהכרח לומר שכל א' מהלוחות הי' ריבוע של ששה טפחים על ששה טפחים, ואי אפשר לומר שקצהו העליון של הלוחות הי' בצורת חצי עיגול, כי אז יוצא שמלמטה הי' אמנם הארון מלא לגמרי, אבל מלמעלה נשאר מקום פנוי, בגלל הצורה דחצי עיגול - וזה היפך משמעות הגמרא.

מזו. ולפלא הכי גדול - שישנם כמה וכמה מוסדות וארגונים שמציירים ב"סמל" שלהם את הלוחות בצורת חצי עיגול מלמעלה - היפך דברי הגמרא!

והמדובר גם אודות מוסדות חינוך שמחנכים ילדי ישראל על טהרת הקודש - הנה מבלי הבט על זה שתכלית כוונת המוסד היא להגן על הילדים מפני השפעה מבחוץ כו', ולפעול עליהם שהנהגתם תהי' באופן ד"כל מעשיך יהיו לשם שמים" ו"בכל דרכיך דעהו", ועאכו"כ בנוגע ללימוד התורה וכו', אעפ"כ, כאשר הם מציירים את הלוחות (על גבי טפסים השייכים למוסד, פנקסי קבלות וכו'), שבהם כלולים כל עניני התורה כולה, כמבואר בירושלמי עה"פ "מזה ומזה הם כתובים", שבלוחות "כתובים" כל עניני התורה כולה, אפילו מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש - הרי הם מציירים זאת באופן הפכי מדברי הגמרא!

וכאמור לעיל שע"פ דברי הגמרא בהכרח לומר שצורת הלוחות היתה באופן של ריבוע (ולא חצי עיגול מלמעלה) - וזהו ענין המפורש בגמרא מסכת בבא בתרא, שהיא בין שבעת המסכתות הנלמדות בישיבות!

ישנו רב מסויים בבאר-שבע - לא חסיד חב"ד - שפירסם לאחרונה ספר, ובו מבאר גם אודות צורת הלוחות - שע"פ דברי הגמרא במסכת בבא בתרא, בהכרח לומר שהלוחות היו מרובעות, ולא בצורת חצי עיגול. ומסיים שלפלא בעיניו מדוע מציירים בכל מקום את הלוחות בצורת חצי עיגול, ולא כפי דברי הגמרא במסכת בבא בתרא!

והטענה הידועה שלא רוצים להוציא לעז על הראשונים - מאחר שמוסד זה קיים כבר כמה וכמה שנים, וכך ציירו את הלוחות במשך כל הזמן כו' - הנה טענה זו אין לה מקום כלל כאשר מדובר אודות ענין שנוגע לחינוך ילדי ישראל!

דהנה, כאשר הילד מקבל תעודה מזמן לזמן, ובה מופיע ציור הלוחות בצורת חצי עיגול מלמעלה, מתקבל אצלו ללא כל ספק שכן היתה צורת הלוחות. ואח"כ כאשר ילמד את הגמרא הנ"ל, יווכח שמה שהונה אצלו בפשטות כתוצאה מהלימוד במוסד זה, הרי זה היפך פשטות הגמרא! וכתוצאה מזה - הרי הוא מאבד את כל האימון במלמד ומחנך שלו. גם כאשר ילמדו עמו דבר אמיתי מתחילתו ועד סופו!

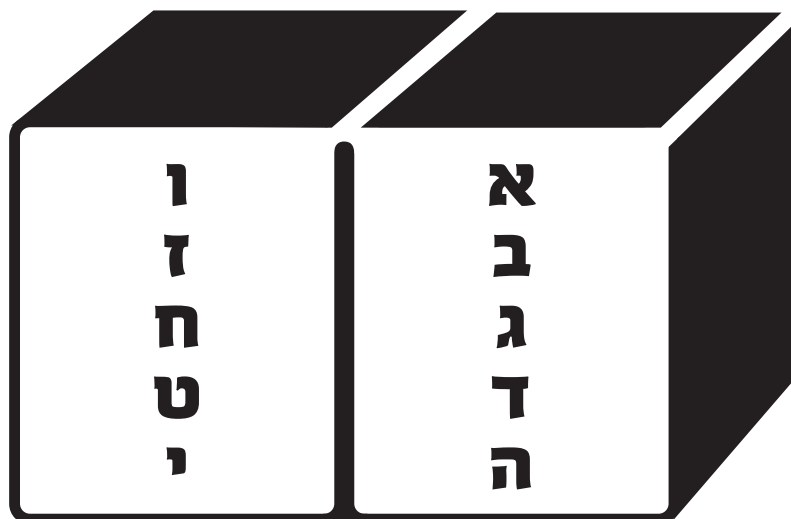
ולכן, בהכרח לתקן ענין זה, ואין לחשוב שזהו דבר של מה בכך, כי אפילו כאשר מדובר אודות דבר קטן נאמר אל תהי בז לקטנות, ועאכו"כ כאשר מדובר אודות ענין הקשור עם הלוחות, שהם יסוד כל התורה כולה! ובפרט שבענין זה ישנו דבר נוסף:

מקור ציור הלוחות בצורת חצי עיגול נלקח מאומות העולם, וציור זה הוא היפך דברי הגמרא. וא"כ, כאשר מציירים את הלוחות בצורת חצי עיגול – הרי מעדיפים את גירסת אומות העולם על דברי הגמרא!

ויה"ר שמכאן ולהבא יתקנו ענין זה ובפרט שתיקון הדבר אינו כרוך עם קושי מיוחד, כי הרי מידי פעם מדפיסים טפסים הנ"ל, וכשם שאפשר לשנות את שמו של ה"פרעזידענט" של המוסד וכו' נועד ששוכחים לגמרי מה"פרעזידענט" הקודם, ורק במקרים היוצאים מן הכלל משאירים לו איזה תואר כבוד! – כמו כן אפשר לשנות את ציור הלוחות, היינו, שבמקום צורת חצי עיגול, יהיו הלוחות מצויירים בצורת ריבוע.

ובפרט ע"פ האמור לעיל שזהו ענין הקשור עם חינוך ילדי ישראל – והרי ענין החינוך צריך להיות בתכלית השלימות, וכפי שרואים במוחש שטבע האדם הוא שגם בהיותו במעמד ומצב שאינו רוצה להטריח את עצמו לקיים דבר מסויים בתכלית השלימות, אלא הוא מסתפק בקיום הדבר ע"ד המיצוע כו' – הנה כאשר מדובר אודות חינוך בניו, הרי הוא מתייגע ומשתדל ביותר להעניק להם את החינוך הטוב ביותר, בתכלית השלימות.

ושלימות החינוך הרי זה גם כאשר מדובר אודות מנהגי ישראל – כידוע מ"ש הרשב"א שאסור לבטל מנהג נשים זקנות שבישראל, אפילו כאשר חכמי ישראל אומרים באופן אחר. ועד"ז כאשר מדובר אודות הידור מצוה, אע"פ שאין זה לעיכובא, כגון: ד' דפנות בסוכה, אע"פ שע"פ דין מספיק ב' דפנות וטפח כו'. ועאכו"כ כאשר מדובר אודות ענין הקשור עם הלוחות, שזהו יסוד ושורש כל התורה כולה.

בדומים שבאדם, הרי זה "ולא יסר" גם בזמן (כנ"ל שאינו שוכח) כי התורה **תופסת** אותו לא רק בשעת הלימוד, אלא גם לאחר מכן, כשהוא עסוק (בהיתר התורה) בדברי הרשות, נכר בו בכל הנהגותיו שהוא יהודי הלומד תורה, והתורה מורגשת בכל עניו, גם הגשמיים, עד ש"בכל דרכיו - **דעהו**", ועושה מחלקו בעולם, דירה לו יתברך.

ב'עקב', אינו מצד השכל שבתורה, שכן אין כל שיכות בין שכל ודומם, אלא שזה מצד האלקות שבתוכה, ולגבי אלקות אין כל הגבלות. וכאשר לימוד התורה חוזר בכל האדם עד ל'עקב' שלו, "ערוכה בכל רמ"ח אברים", הרי היא "משמקרת", שכן היא מגעת עד בחינת "לפני פסא כבודך", שם "אין שכחה", אין כל הגבלה - "ולא יסר". כאשר לימוד התורה הוא באופן כזה שהוא חוזר גם

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ד עמ' 1093)

בתור יחיד, לא רק בתור חלק מהכלל. והוא הדין לדברי הנביאים והחכמים: מהותו ועצמותו יתברך אומר אותם לך יהודי, אלא שלא נתגלו עד שבא נביא או חכם פלוני.

קול גדול ולא יסף (ה, יט) **שמענו נתנבאו כל הנביאים שעמדו** (שמות רבה כח, ו) המדרש מלמדנו, שבמתן תורה נתנו כל חדושי התורה של כל הדורות. עשרת הדברות נאמרו מפי הקב"ה בכבודו ובעצמו, ונאמרו לכל יהודי

~ נקודות משיחות קודש ~ (עלפי לקוטי שיחות חלק ד עמוד 1092 - מתוך 'לקראת שבת')

מעלת הקול דמתן-תורה

הגשמי עצמו, וכמאמר הפתוב "וראו כל בשר יחדו כי פי ה' דבר" (ישעי' מ, ה). והנה טבע הקול הוא, שפשוט מגיע ומפנה באיזה דבר גשמי, הוא נעצר וחוזר ממנו הד, אף אם נספג הקול בדבר הגשמי, הנה אז לא תהיה בת-קול. ועל-פי-זה יובן מה שהקול דמתן-תורה לא היתה לו בת-קול, שהיו משום שהגלוי היה באופן כזה שהקול חדר ונספג בגשמיות העולם עצמו, ולכן לא היתה לו בת-קול.

קול גדול ולא יסף (ה, יח)

שלא היתה לו בת-קול (שמות רבה פרשת יתרו) צריך באור, מהי המעלה הגדולה בכך שהקול דמתן-תורה לא היתה לו בת-קול? ובפרט לפי הדיע דקודש-א-בריך הוא לא עבד ניסא למגנא, צריך-עיון למה הצרכו לגס זה? ויש לבאר זה על-פי המבאר בספרים הקדושים (ראה תניא פרק ל"ו), שהגלוי האלקי שהיה בשעת מתן תורה, הוא מעין הגלוי שיהיה לעתיד-לבא, שאז יתגלה אור ה' בתכלית הגלוי ללא כל הסתר וצמצום, עד שתחדר הקדשה בדבר

כונה פד שמעכוז ית קלא מגו חשוכא וטורא בער באשתא וקרבתינ לותי כל רישי שבטיכוז וסביכוז :

(כ) ויהי כשמעכם את-הקול מתוך החשך וההר בער פאש ותקרבון אלי כל-ראשי שבטיכם וקניכם :

כא ואמרתון הא אחזינא יי אלהנא ית יקרה וית רבותה וית קל מימרה שמענא מגו אשתא יומא הדין חזינא ארי ימלל יי עם אנשא ויתקנם :

(כא) ותאמרו הן הראנו יהוה אלהינו את-כבודו ואת-גדלו ואת-קלו שמענו מתוך האש היום הוה ראינו כי-ידבר אלהים את-האדם וחי :

כב וכעז למא נמות ארי תיכלנא אשתא רבתיא הדא אם מוספין אנהנא למשמע ית קל מימרא דיי אלהנא עוד ומיתין אנהנא :

(כב) ועתה למה נמות כי תאכלנו האש הגדלה הזאת אם-יספים אנהנו לשמע את-קול יהוה אלהינו עוד ומתנו :

כג ארי מן כל בשרא די שמע קל מימרא דיי קנמא ממלל מגו אשתא כותנא ואתקנם :

(כג) כי מי כל-בשר אשר שמע קול אלהים חיים מדבר מתוך-האש כמנו ויחי :

כד קרב את ושמע ית כל די יימר יי אלהנא
ואת תמלל עמנא ית כל די מלל יי אלהנא
עמך ונקבל ונעבד :

(כד) קרב אתה ושמע את כל-אשר יאמר יהוה
אלהינו ואת תדבר אלינו את כל-אשר ידבר יהוה
אלהינו אליך ושמענו ועשינו:

כ"י ואת תדבר אלינו • התשתם את כחי בנקבה, חרדים להתקרב אליו מאהבה. וכי לא היה יפה לכם
שנצטערת עליכם ורפיתם את ידי, כי ראיתי שאינכם
ללמד מפי הגבורה ולא ללמד ממני?

כה ושמייע קדם יי ית קל שתגמיון
במלכותו עמי ואמר יי לי שמייע קדמי ית
קל שתגמי עמא הדין די מלילו עמך
אתקינו כל די מלילו:

(כה) וישמע יהוה את-קול דבריכם בדברכם אלי
ויאמר יהוה אלי שמעתי את-קול דברי העם הזה
אשר דברו אליך היטיבו כל-אשר דברו:

כו לני די יהי לפא הדין להון למדחל קדמי
ולמשר ית כל פקודי כל יומיא בדיל דייטב
להון ולבניהון לעלם:

(כו) מיריתן והיה לבכם זה להם ליראה אתי ולשמר
את-כל-מצותי כל-הימים למען ייטב להם
ולבניהם לעלם:

כז אזל אמר להון תובו לכו למשפניכו:

(כז) לך אמר להם שובו לכם לאהליכם:

כח ואת קא קים קדמי ואמלל עמך ית כל
תפקדתא וקנמא ודינא די תלפון ויעבדון
בארעא די אנא יתב להון למירתה:

(כח) ואתה פה עמד עמדי ואדברה אליך את
כל-המצוה והחקים והמשפטים אשר תלמדם
ועשו בארץ אשר אנכי נתן להם לרשתה:

כט ותשרון למעבד קמא די פקיד יי אלהכון
יתכון לא תסטון ימינא ושמאלא:

(כט) ושמרתם לעשות כאשר צוה יהוה אלהיכם
אתכם לא תסרו ימין ושמאל:

ל בקל ארחא די פקיד יי אלהכון יתכון
תהכון בדיל דתיחון וייטב לכו ותורכון
יומין בארעא די תירתון:

(ל) בכל-הדרך אשר צוה יהוה אלהיכם אתכם
תלכו למען תחיון וטוב לכם והארכתם ימים
בארץ אשר תירשון:

א ודא תפקדתא קנמא ודינא די פקיד יי
אלהכון לאלפא יתכון למעבד בארעא די
אתון עברין תמן למירתה:

ו וזאת המצוה החקים והמשפטים אשר צוה
יהוה אלהיכם ללמד אתכם לעשות בארץ אשר
אתם עברים שמה לרשתה:

בעל הטורים

כפוף לפני.
דבר אחר:
בשבילך ירדתי י' ירידות, ונתתי לך י'
דברות. תורה כח

שיעמוד בפרישות ובטהרה.
דבר אחר:
ואתה בן פ' שנים, ותחיה כמנין 'עמוד'
שנים.
עמדי. יו"ד כפופה, שתעמוד באימה

(כד) ואת תדבר. בקול נמוך באשה,
בענין שנוכל לסבול.
ואת תדבר. בגימטריא: שמונה
דברות. תורה כח
(כח) ואתה פה. תגין על פ"א, רמז לו

ב בדיל דתדחל קדם יי אלהה למטר ית כל קנמוהי ופקודוהי די אנא מפקדך את ובך ובך ברך כל יומי תיך ובדיל דיורכון יומיך:

(ב) לְמַעַן תִּירָא אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשֹׁמֵר אֶת־כָּל־חֻקֹּתָיו וּמִצְוֹתָיו אֲשֶׁר אֲנֹכִי מֵצִוְךָ אֹתָהּ וּבְנֶךָ וּבְנֵי־בְנֵיךָ כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ וּלְמַעַן יֵאָרְכּוּ יְמֶיךָ:

ג ותקבל ישראל ותטר למעבד די ייטב לך ודי תסגין לחדא קמא די מליל יי אלהא דאברהם לך ארעא עבדא חלב ודבש:

(ג) וְשָׁמַעְתָּ יִשְׂרָאֵל וְשִׁמְרַתָּ לַעֲשׂוֹת אֲשֶׁר יִיטֵב לָךְ וְאֲשֶׁר תִּרְבּוֹן מְאֹד בְּאֶשֶׁר דָּבַר יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֶיךָ לָךְ אֶרֶץ זָבַת חֶלֶב וּדְבַשׁ: פ

♦ יום שישי ט"ו מנחם-אב ♦

ד שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יי אֱלֹהֵנָּא יי חד:

(ד) שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יְהוָה אחד:

ברורה לקרא כלם בשם ה', ונאמר (זכריה יד): "ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד".

כ"י • ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אחד • ה' שְׁהוּא אֱלֹהֵינוּ עֲתָה וְלֹא אֱלֹהֵי הַעֲבָדִי כּוֹכָבִים, הוּא עֲתִיד לִהְיוֹת ה' אֶחָד, שְׁנֵאֲמַר (צפניה ג): "כִּי אֶזְאָהֲפָךְ אֶל־עַמִּים שְׁפָה

ה ותרחם ית יי אלהה בכל לבך ובכל נפשך ובכל נכסך:

(ה) וְאֶהְבֵּתָ אֶת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לִבְּךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ וּבְכָל־מְאֹדְךָ:

(שם סא ב) בכל ממונך: יש לך אדם שמונו חביב עליו מגופו, לכך נאמר: "ובכל-מאדך". דבר אחר: "בכל מאדך", בכל מדה ומדה שמונך לך, בין במדה טובה, בין במדת פרענות, וכן בדרך הוא אומר (תהלים קטז): "כוס ישועות אשא וגו', צרה וגיון אמצא וגו'".

כ"י • וְאֶהְבֵּתָ • (ספרי) עֲשֵׂה דְבָרָיו מֵאֵהָבָה, אֵינוּ דוֹמָה עוֹשֶׂה מֵאֵהָבָה לְעוֹשֶׂה מִירָאָה: הַעוֹשֶׂה אֵצֶל רַבּוֹ מִירָאָה, כְּשֶׁהוּא מְטָרִים עָלָיו, מְנִיחוֹ וְהוֹלֵךְ לוֹ. בְּכָל־לִבְּךָ • (ברכות נד) בְּשֵׁנֵי יָצִיְךָ. דְּבַר אַחֵר: "בְּכָל לִבְּךָ", שֶׁלֹּא יִהְיֶה לָּךְ חִלּוּק עַל הַמָּקוֹם. וּבְכָל־נַפְשְׁךָ • אִפְלוּ הוּא נוֹטֵל אֶת נַפְשְׁךָ. וּבְכָל־מְאֹדְךָ

בעל הטורים

ברוך הוא הוא עד לישראל, ברכתב (מלאכי ג, ה) "יהייתי עד ממהר". שְׁמַע. בגימטריא ת"י, שתי שנה עמר בית ראשון. הפסוק מתחיל בש"ן ומסיים בדל"ת, הרי שר, שהשדים בורחים מהקורא שְׁמַע בכוננה. תורה ה (ה) וְאֶהְבֵּתָ. אותיות 'האבות'. בְּכָל לִבְּךָ, באברהם שְׁנֵאֲמַר בו: "ומצאת את לבבו" (נחמיה ט, ח). בְּכָל נַפְשְׁךָ, ביצחק שְׁמַסר נַפְשׁוֹ לַהֲקָדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא. וּבְכָל מְאֹדְךָ, ביצחק דְּכָתִיב בֵּיה (בראשית כח, כב): "וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך". תורה ו

שמות, ונדרשת בע' פנים להבדל מע' אומות. ויש פסק בין ה' ל'אֱלֹהֵינוּ, לומר: אף על פי שראיתם כמה דמיונות, ואף על פי שאני בא עם זה במדת הדין ועם זה במדת הרחמים, אף על פי כן הכל אחד. אֶחָד. דל"ת גדולה, לומר לך שתמליכיהו בשמים ובארץ ובארבע רוחות העולם, וגם שלא תטעה ברי"ש; וכן רי"ש ד"לא תשתחוה לאל אחר" (שמות לו, יד) הרי"ש גדולה, שלא תטעה בדל"ת. דְּבַר אַחֵר: עי"ן ודל"ת גדולה, הרי עד, וזהו "אתם עדי נאם ה'" (ישעיה מז, י). וגם הקדוש

ו (ג) בְּאֶשֶׁר דָּבַר ה' אֱלֹהֵי אֲבֹתֶיךָ לָךְ. וסמך ליה שְׁמַע יִשְׂרָאֵל. שהזכיר אלו השמות כנגד האבות. ה' כנגד אברהם, ברכתב ביה (בראשית טו, ז) "אני ה' אשר הוצאתיך וגו'". אֱלֹהֵינוּ כנגד יצחק, דְּכָתִיב בֵּיה (שם כו, כח) "אנכי אֱלֹהֵי אברהם אביך". ה' אֶחָד כנגד יעקב, שְׁנֵאֲמַר בו (שם כח, יא) "אני ה'". אֶרֶץ זָבַת חֶלֶב וּדְבַשׁ. י"ו פעמים כתיב "זבת חלב ודבש" בתורה, כנגד 'לדידי חזאי חלב ודבש דכל ישראל' (מגילה א, א), וְהָיָה י"ו פְּרָסָאוֹת. תורה ד (ד) עי"ן ד'שְׁמַע' גדולה, שְׁעֵי שְׁמוֹת יֵשׁ לִישְׂרָאֵל, ונתן להם תורה שיש לה ע'

(ו) וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנֹכִי מְצַוֶּה הַיּוֹם
עַל-לִבְכֶּךָ:

לא יהיו בעיניך כדיוטגמא ישנה, שאין אדם סופנה, אלא כחדשה שהכל רצין לקראתה. דיוטגמא, מצות המלך הבאה במכתב.

בביתך ובתננו לבינה ותמלל בהון במכתב
בביתך ובמכתבך בארץ ובמשכבך
ובמקימך:

בנים, שנאמר: "בנים אתם לה' אלהיכם", כך הרב קרוי אב, שנאמר (מלכים ב ב): "אבי אבי רכב ישראל וגו'". ודברת בם • (ספרי) שלא יהא עקר דבורך אלא בם, עשם עקר ואל תעשם טפל. ובשכבך • (שם) יכל אפלו שכב בחצי היום? תלמוד לומר: "ובקומך", יכל אפלו עמד בחצי הלילה? תלמוד לומר: "בשבתך בביתך ובכלכתך בדרך", דרך ארץ דברה תורה: זמן שכיבה וזמן קימה.

כ"י • והיו הדברים וגו' • ומהו אהבה? "והיו הדברים האלה", שמתוך כך אתה מפיר בהקדוש-ברוך-הוא, ומדבק בדרךך • (ספרי) • מצוה היום • (שם)

(ז) וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדַבַּרְתָּ בָם בְּשִׁבְתְּךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ:

כ"י • וְשִׁנַּנְתָּם • (שם) לשון חדוד הוא: שיהיו מחדדים בפיה, שאם ישאלך אדם דבר, לא תהא צריך לגמגם בו, אלא אמר לו מיד. לְבָנֶיךָ • אלו התלמידים. מצינו בכל מקום שהתלמידים קרויים בנים, שנאמר (דברים יד): "בנים אתם לה' אלהיכם", ואומר (מלכים ב ב): "בני הנביאים אשר בית אל". וכן בחזקיהו שלמד תורה לכל ישראל, קראם בנים, שנאמר (ד"ה ב כט): "בני עתה אל-תשלו". וכשם שהתלמידים קרויים

~ נקודות משיחות קודש ~ (יעוץ לקוטר-שיחות חלק ט עמוד 33 - מתוך 'לקראת שבת')

הכרח הפרוש ד"ל לְבָנֶיךָ - אלו התלמידים

וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ

לְבָנֶיךָ - אלו התלמידים. מצינו בכל מקום שהתלמידים קרויים בנים. (ז, ו. ובפירוש רש"י). צריך להבין: מה ראה רש"י להוציא את הפתוב מפשוטו, ולפרש ש"לְבָנֶיךָ" - אלו התלמידים. ובפרט, שענינו של פרוש רש"י הוא (פלשונו בעצמו) "אני לא באתי אלא לפשוטו של מקרא"? (בראשית ג, ח).

והבאור בזה:

על הפסוק שאמר יעקב לשמעון (בראשית מט, ז) "אחלקם בייעקב ואפיצם בישראל", מפרש רש"י "אין לה עניים וסופרים ומלמדי תינוקות אלא משמעון, כדי שיהיו נפוצים". מכך משמע, כי מלמדי תינוקות היו מקבשים מאד בקרב עם ישראל, עד שכמעט שבט שלם התפרנס מעסוק זה.

ועל-כן, כשנבוא לפרש את פשוט הפתוב כאן "וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ" לא נוכל לומר שקאי על הבנים, כי אם האב בעצמו חייב ללמד את בנו תורה, למה יש צורך במלמדי תינוקות. דאף שצדקשים הם עבור תומים או עבור בני עמ-הארץ, הרי אלו מקרים מועטים, ואיך התורה אומרת שכמעט שבט שלם יתעסק בלמוד תינוקות (ולא כיום סופרים) בעוד שהצורך בזה הוא לעתים רחוקות? ומלבד זאת: ילד 'בן חמש למקרא' (שפשבילו נועד פרוש רש"י, לפי הוראת המשנה באבות "בן חמש שנים למקרא") שלומד את הפסוק, אינו יכול להבין שיש חייב על אביו ללמדו תורה בעצמו, בשעה שהוא וחבריו לומדים אצל מלמדים.

ומובן מה שרש"י הכרח לפרש כי "לְבָנֶיךָ" - אלו התלמידים, שלא נתן לפרש את פשוט הפתוב דקאי על הבנים.

(ח) וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל-יָדְךָ וְהָיוּ לְטַטְפַּת בֵּין עֵינֶיךָ:

שְׁבָרָשׁ. (סנהדרין ד) וְעַל שֵׁם מִנִּין פְּרָשִׁיתִיהֶם נִקְרָאוּ
טַטְפַּת, טַט בְּכַתְפֵּי שְׂתִים, פֶּת בְּאַפְרִיקֵי שְׂתִים.

כ"י • וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל-יָדְךָ • אלו תפלין שבוזרע. וְהָיוּ לְטַטְפַּת בֵּין עֵינֶיךָ • אלו תפלין

בעל הטורים

שְׁבָרָשׁ. סמך וְהָיוּ בִּי יְבִיאֵךְ לְפָרֶשֶׁת שְׂמַע, לומר לה שבוכות תורה תפלין ומזוזה יכנסו לארץ. תורה ט

כָּל חָלִי וְכָל מַכָּה" (להלן כח, סא). תורה ח (ח) יָדְךָ. בגימטריא: גוֹבֵה הִיד. לְטַטְפַּת. ט' תגין כנגד ט' אברים

(ז) וּבְקוּמְךָ. תגין על הקוף. לומר, כשיעמוד בבקר יתפלל ק' ברכות ויבצל מצ"ח קללות ועוד שתיים, גם

החלוק בין תפלין של-יד לתפלין של-ראש בעבודת האדם

ועל-פי-זה יש לבאר החלוק הנ"ל בין תפלין של-יד ותפלין של-ראש:

בנוגע למדות שבלב, הרי אין לבו של כל אדם ברשותו "להפך לבו מתאוות עולם הזה לאהבת ה' באמת" (תניא ריש פרק יז), כי רק צדיקים "לבם ברשותם" (תניא שם), ולכן אין מצות תפלין של-יד - שעבוד תאוות הלב - "שיהיה מנח", אלא רק על מעשה הקשירה, זאת אומרת, דאף-על-פי שאין האדם יכול להפך את לבו מתאוות לבו לאהבת ה' באמת, שיהיה משעבד בתמידיות לאהבת ה', מכל-מקום עליו לקשר את לבו, בדרך כפיה, לשלוט על עצמו שלא להוציא תאוות מן הכח אל הפעל.

מה-שאין-כן בנוגע למוחו, הרי "מוחו ברשותו" של כל אדם ואחד מישאל, ש"יכול להתבונן בו בכל אשר יחפץ" (תניא שם), ולכן מצות תפלין של-ראש היא מצוה תמידית, "שיהיה מנח", היינו שיהיה משעבד באפן תמידי לעבודתו יתברך.

וקשרתם לאות על-ידך והיו לטטפות בין עיניך: (ו, ח)
בנוגע לתפלין של-יד נקט הכתוב הלשון "וקשרתם", ואלו בתפלין של-ראש כתב "והיו", ומזה מוכח דבתפלין של-יד המצוה היא רק מעשה הקשירה, מה-שאין-כן תפלין של-ראש - מצותו שיהיו מנחים על הראש, ונמצא שכל רגע שהן על הראש מקיים מצות תפלין (וראה בצפת פננה על הרמב"ם (הלכות תפלין פרק ד הלכה ד. מהדורא תנינא ע, ד. פט, א) שביאר על-פי חילוק זה לשון הרמב"ם).

ויש לבאר זה בעבודת האדם לקונו:

החלוק הפנימי בין תפלין של-יד ותפלין של-ראש הוא כמבאר ב'שלחן ערוך' (אורח חיים סימן כה סעיף ה) דתפלין של-יד שמונחים על הזרוע כנגד הלב - מורה על עבודת המדות, לשעבד להקב"ה "הלב שהוא עקר התאוות והמחשבות", ותפלין של-ראש "על הראש כנגד המוח" - לשעבד "הנשמה שהיא במוח" להקב"ה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יט עמ' 54)

יהודי פשוט, העובד את ה' בקבלת על, קודמת לעבודת בעל מוחין (ספר השיחות ת"ש עמ' 133). ויש לבאר על פי הידוע בתורת החסידות, שהבטול של יראה וקבלת על, אפלו יראה תתאה, קשור לבטול העצמי של עצם הנפש, יחידה שבנפש, שלמעלה מעבודת תפלין של ראש.

ט וכתבתם על-מזוזות ביתך ובשעריך: ס
ובתריעך:

כ"י • מזוזות ביתך • מזוזות כתיב, שאין צריך אלא אחת. ובשעריך • לרבות שערי חצרות ושערי מדינות ושערי עירות (יזמא יא) •

י ויהי ארי ועלנך יי אלהך לארעא די קיים לאברהם לאברהם ליצחק וליעקב למפן לך קרוין רבכון וסבן די לא כנימא:

(י) והיה כייביאך י יהוה אלהיך אלהיך אשר נשבע לאבותיך לאברהם ליצחק וליעקב לתת לך ערים גדולות וטבת אשר לא-בנית:

יא ובתינ מזלן כל טוב די לא מלימא וגבין פסילן די לא פסלתא פרמין וזיתין די לא נצבתא ותיכול ותשבע:

(יא) ובתינ מלאים פל-טוב אשר לא-מלאת וברת חצובים אשר לא-חצבת פרמים וזיתים אשר לא-נטעת ואכלת ושבעת:

כ"י • חצובים • לפי שהוא מקום טרשין וסלעים, נופל בו לשון חציבה.

יב אסתמר לך דילמא תנשי ית דחלתא דיי די אפקון מארעא דמפרים מבית עבדותא:

(יב) השמר לך פן-תשכח את-יהוה אשר הוציאך מארץ מצרים מבית עבדים:

כ"י • מבית עבדים • כתר גומי: 'מבית עבדותא', ממקום שהייתם שם עבדים.

(יג) אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ תִּירָא וְאֹתוֹ תַעֲבֹד וּבְשִׁמּוֹ יִגֹּת יְיָ אֱלֹהֶיךָ תִּדְחַל וְקִדְמוֹהִי תִפְלַח וּבְשִׁמָּה תִקְנִים:
תִּשְׁבַּע:

כ"י • וּבְשִׁמּוֹ תִשְׁבַּע • אם יש בך כל המדות הללו, שמתוך שאפה גרא את שמו, תהא זהיר בשבועתך, שאפה גרא את שמו ועובד אותו, אז בשמו תשב, ואם לאו, לא תשב.

(יד) לֹא תִלְכֹּן אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים מֵאֱלֹהֵי הָעַמִּים אֲשֶׁר סְבִיבוֹתֶיכֶם:
י' לא תהיון בטר טעות עממא מטעות עממא די בסחרניכון:

כ"י • מֵאֱלֹהֵי הָעַמִּים אֲשֶׁר סְבִיבוֹתֶיכֶם • והוא הדין לרחוקים, אלא לפי שאפה רואה את סביבותיך תועים אחריהם, הצריך להזהיר עליהם ביותר.

(טו) כִּי אֵל קָנָא יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּקִרְבְּךָ פֶּן־יִחַרְהֶ אִפִּי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּךָ וְהִשְׁמִידְךָ מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה: ס
טו ארי אל קנא יי אלהיך שכנתה בך, דילמא יתקף רגזא דיי אלהיך בך וישאף מעל אפי ארעא:

(טז) לֹא תִנָּפּוּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם כַּאֲשֶׁר נִסִּיתֶם בַּמִּסָּה:
טז לא תנסון קדם יי אלהכון קמא די נסתון בנסיתא:

כ"י • כְּשִׂיצָאוּ מִמִּצְרַיִם, שְׁנִסּוּהוּ בַּמִּסָּה, שְׁנִסּוּהוּ בַּמִּסָּה: "הַיֵּשׁ ה' בְּקִרְבְּנוּ" ?

(יז) שָׁמֹר תִּשְׁמְרוּן אֶת־מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְעֲדֹתָיו וְחֻקָּיו אֲשֶׁר צֻוֶּה:
יז מטר תשרון קת פקודיא דיי אלהכון וסדרותה וקיימיה די פקדך:

(יח) וַעֲשִׂיתָ הַיָּשָׁר וְהַטּוֹב בְּעֵינֵי יְהוָה לְמַעַן יִיטֵב לָךְ וְכָאֵת וִירְשָׁתָּ אֶת־הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר־נִשְׁבַּע יְהוָה לְאַבְרָהָם:
יח ומעבד דקשר ודקמן קדם יי בדיל דייטב לך ומעול ומירת קת ארעא טבתא די קיים יי לאבהתיך:

כ"י • הַיָּשָׁר וְהַטּוֹב • זו פשרה, לפנים משורת הדין.

(יט) לִהְדֹּף אֶת־כָּל־אִיבֶיךָ מִפְּנֵיךָ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה: ס
יט למתבר קת כל בעלי דבבך מקדמך קמא די מליל יי:

כ"י • כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר • והיכן דבר ? (שמות כג) "וְהַמְלִיתִי אֶת כָּל הָעָם וְגו'".

(כ) כִּי־יִשְׁאַלְךָ בְּנֶךָ מָחָר מַה הָעֲדֹת וְהַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֲתָתֶם:
כ ארי ישאלך בך מחר מה העדות והחקים סדרותא וקיימא ודיניא די פקיד יי אלהנא יתכון:

כ"י • כִּי־יִשְׁאַלְךָ בְּנֶךָ מָחָר • יש "מחר" שהוא אחר זמן.

כא ותימר לבנך עבדי הוינא לפרעה במצרים ואפקנא יי ממצרים בידא תקיפא:

כב ויהי יי אתיין ומופתין רבבין ובישין במצרים בפרעה ובכל אנש ביתה לעינא:

כג ויתנא אפק מתמן בדיל לאעלא יתנא למתן לנא ית ארעא די קנים לאכהתנא:

כד ופקדנא יי למעבד ית כל קמיא האלין למדחל ית יי אלהנא לטב לנא כל יומיא לקמוהתנא כיומא הדין:

כה וזכרתא תהי לנא ארי נשר למעבד ית כל תפקדנא הדא קדם יי אלהנא קמא די פקדנא:

(כא) ואמרתי לבנך עבדים היינו לפרעה במצרים ויציאנו יהודה ממצרים ביד חזקה:

(כב) ויתן יהוה אותות ומפתים גדלים ורעים במצרים בפרעה ובכל ביתו לעיניו:

(כג) ואותנו הוציא משם למען הביא אותנו לתת לנו את הארץ אשר נשבע לאבותינו:

(כד) ויצונו יהוה לעשות את כל החקים האלה ליראה את יהוה אלהינו לטוב לנו כל הימים לחיתנו כהיום הזה:

(כה) וצדקה תהיה לנו כישמור לעשות את כל המצוה הזאת לפני יהוה אלהינו כאשר צונו: ם

♦ שבת קודש ט"ז מנחם-אב ♦

א ארי יעלנך יי אלהך לארעא די את עלל לתמן למירתה ויתרד עממין סגיאין מן קדמך חתאי וגרשאי ואמראי וננענאי ופרזאי וחוזאי ויבוסאי שבעא עממין סגיאין ותקישין מנך:

ז (א) כי יביאך יהוה אלהיך אל הארץ אשר אתה באשמה לרשתה ונשל גוים רבים מפניך החתי והגרגזי והאמרי והכנעני והפרזי והחוי והיבוסים שבעה גוים רבים ועצומים ממך:

כז"א ונשל • לשון השלכה והפזזה, וכן (דברים יט): "ונשל הכרזל".

ב וימסרננו יי אלהך קדמך ותמחננו גמרא תגמר יתהון לא תגור להון קדם ולא תרחם עליהון:

(ב) ונתתם יהוה אלהיך לפניך והביתם החרם תחרים אתם לא תכרת להם ברית ולא תחנם:

כז"ב ולא תחנם • (ע"ז כ) לא תתן להם חן, אסור לו לאדם לומר: 'במה נאה פנעני הזה! דבר אחר: לא תתן להם חנייה בארץ.

ג ולא תתחנן כם בתוך לאתתן לבנו ובתו לא תקח לבנד:

(ג) ולא תתחנן כם בתוך לאתתן לבנו ובתו לא תקח לבנד:

בעל הטורים

האל מפניך" (להלן פסוק כב), "ונשל הכרזל מן העץ" (להלן יט. ה). אלמלא שחטאו ישראל לא היו צריכין לכלי זין. וזהו "ונשל גוים", "ונשל הכרזל". תורה ב

באשר צונו. כי יביאך. בשכר המצות. תורה א ז (א) ונשל. ג' במסורה. "ונשל גוים רבים", "ונשל ה' אלהיך את הגוים

(כה) המצוה הזאת לפני ה' אלהינו. מלמד שהמצות באות ומעידות לפני ה'. ופ"א ד' לפני' כפולה, לומר שנבנסות לפני ולפנים.

(ד) כִּי־יִסִיר אֶת־בְּנֶךָ מֵאַחֲרַי וְעָבְדוּ אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְחָרָה אֶף־יְהוָה בְּכֶם וְהִשְׁמִידֶךָ מֵהָרָ:
 וְאֵרִי יִטְעֶנָּה יָת בְּרַךְ מִכֶּתֶר פִּלְחָנִי וְיִפְלְחוּן לְטַעֲנוֹת עֲמֻמִּיָּא וְיִתְקַף רִגְזָא דִּי בְּכוֹן וְיִשְׁצֹף בְּפָרִיעַ:

כִּי־יִסִיר אֶת־בְּנֶךָ מֵאַחֲרַי • (קידושין סח) בְּנוֹ שֶׁל כְּנַעֲנִי, כְּשִׁישָׂא אֶת בֶּתֶךָ יִסִּיר אֶת בְּנֶךָ אֲשֶׁר תֵּלַד לוֹ בֶּתֶךָ מֵאַחֲרַי, לְמַדְנִי שֶׁבֶן בֶּתֶךָ הֵבֵא מִן הַכְּנַעֲנִי קְרוֹי בְּנֶךָ, אָבֵל בֶּן בְּנֶךָ הֵבֵא מִן הַכְּנַעֲנִית אֵינוֹ קְרוֹי בְּנֶךָ אֲלֵא בְּנָה, שֶׁהָרִי לֹא נֶאֱמַר עַל בָּתוֹ: 'לֹא תִקַּח כִּי תִסִּיר אֶת בְּנֶךָ מֵאַחֲרַי', אֲלֵא "כִּי יִסִּיר אֶת בְּנֶךָ וְגו'".

(ה) כִּי אִם־כֹּה תַעֲשׂוּ לָהֶם מִזְבְּחֹתֵיהֶם תִּתְּצוּ וּמִצִּבְתָּם תִּשְׁבְּרוּ וְאֲשִׁירֵיהֶם תִּגְדְּעוּ וּפְסִילֵיהֶם תִּשְׂרֹפוּן בָּאֵשׁ:
 הָאֵרִי אִם פְּדִין תַּעֲבֹדוּן לַהוֹן אֲגוּרֵיהוֹן תִּתְרַעֲוּ וְקִמְתְּהוֹן תִּתְּבָרוּן וְאֲשִׁרֵיהוֹן תִּקְוָצְצוּן וְצִלְמֵי טַעֲוִתְהוֹן תִּקְדְּדוּן בְּנוֹרָא:

כִּי־יִסִיר אֶת־בְּנֶךָ מֵאַחֲרַי • שֶׁל בְּנִין • מִצִּבְתָּם • אָבֵן אֶחָת. וְאֲשִׁירֵיהֶם • אֵילָנוֹת שְׁעוֹבְדֵינִי אוֹתָם.

(ו) כִּי עַם קְדוֹשׁ אַתָּה לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּךָ בָּחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְהוֹיֹת לוֹ לְעַם סִגְלָה מִכָּל הָעַמִּים אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי הָאָדָמָה:
 וְאֵרִי עַם קְדִישׁ אַתָּה לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּךָ בָּחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְהוֹיֹת לוֹ לְעַם סִגְלָה מִכָּל הָעַמִּים אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי הָאָדָמָה:

(ז) לֹא מֵרַבְּכֶם מִכָּל־הָעַמִּים חִשַּׁק יְהוָה בְּכֶם וּבִבְחַר בְּכֶם כִּי־אַתֶּם הַמַּעֲט מִכָּל־הָעַמִּים:
 זֶלֶא מִדְּסִגִּיאִין אַתּוּן מִכָּל עֲמֻמִּיָּא צְבִי יִי בְּכוֹן וְאִתְרַעֲי בְּכוֹן אֵרִי אַתּוּן זַעְרִין מִכָּל עֲמֻמִּיָּא:

כִּי־יִסִיר אֶת־בְּנֶךָ מֵאַחֲרַי • כְּפִשְׁטוֹ. וּמִדְּרָשׁוֹ: לִפִּי שְׂאִין אַתֶּם מִגְדִּילִים עֲצֻמְכֶם כְּשִׂאֵי מִשְׁפִּיעַ לָכֶם טוֹבָה, לִפְיֶכָה "חִשַּׁק ה' בְּכֶם". כִּי־אַתֶּם הַמַּעֲט • הַמַּמְעִטִין עֲצֻמְכֶם, כְּגוֹן אֲבָרְהָם שְׂאֵמֶר (בראשית יח): "וְאֶנְכִי עֶפְרָא וְאַפְרָא", וְכָגוֹן מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן שְׂאֵמֶר (שמות

(ח) כִּי מֵאַהֲבַת יְהוָה אֶתְכֶם וּמִשְׁמֹרֶת אֶת־הַשְּׁבִעָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם הוֹצִיא יְהוָה אֶתְכֶם מִיֵּד חֲזָקָה וּפִידֶךָ מִבֵּית עֲבָדִים מִיַּד פֶּרַעַה מִלֶּךְ־מִצְרַיִם:
 ח אֵרִי מִדְּרָחִם יִי יִתְכוֹן וּמִדְּנִטְר יֵת קִמָּא דִּי קִיִּים לְאַבְרָהָם אֶפְקִי יִי יִתְכוֹן בִּידָא תְּקִיפָא וּפִידֶךָ מִבֵּית עֲבָדִים מִיַּד פֶּרַעַה מִלֶּךָ דְּמִצְרַיִם:

כִּי־יִסִיר אֶת־בְּנֶךָ מֵאַחֲרַי • הָרִי 'כִּי' מִשְׁמַשׁ בְּלִשׁוֹן 'אֲלֵא', לֹא מֵרַבְּכֶם חִשַּׁק ה' בְּכֶם אֲלֵא מֵאַהֲבַת ה' אֶתְכֶם. וּמִשְׁמֹרֶת אֶת הַשְּׁבִעָה • מִחֲמַת שְׁמֹרֶת אֶת הַשְּׁבִעָה.

(ט) וַיִּדְעַתְּ כִּי־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא הָאֱלֹהִים הָאֵל הַנֶּאֱמָן שֹׁמֵר הַבְּרִית וְהַחֲסֵד לְאַהֲבָיו וְלִשְׁמֵרֵי מִצְוֹתָיו לְאֵלֶּךָ דּוֹר:
 ט וַיִּדְעַתְּ אֵרִי יִי אֱלֹהֶךָ הוּא אֱלֹהִים אֱלֵא מִהֵימָנָא נִטְר קִימָא וְחֲסִידָא לְרַחֲמוּהִי וְלִנְטְרֵי פְקוּדוּהִי לְאֵלֶּפִי דְרִין:

בעל הטורים

(ז) לֹא מֵרַבְּכֶם. כְּתִיב חֲסֵד ו', לומר: כִּי אַתֶּם הַמַּעֲט. ה' מַעֲט. נ"ז מִשְׁפָּחוֹת בְּפֶרֶשֶׁת פִּנְחָס, וְח' בְּלוּיִם, הָרִי ס"ה. וְכִשְׁתִּצְרַף עִמָּהֶם ה' בְּנוֹת צִלְפָּחָד וַיְהִי שְׁבָעִים. תוֹרָה ח. עֲצֻמְכֶם.

שיעור יומי לשבת קודש ט"ז מנחם-אב ושנים מקרא ואחד תרגום - ז - פרשת ואתחנן סה

אָצַל "לְאֹהֲבָיו", הָעוֹשִׁין מֵאַהֲבָה, שְׂשֹׁכְרָם יוֹתֵר גָּדוֹל, הוּא אוֹמֵר לְאֶלְפִים. לְאֹהֲבָיו • אֵלּוּ הָעוֹשִׁין מֵאַהֲבָה. וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתָיו • אֵלּוּ הָעוֹשִׁין מִיָּרָאָה.

כִּי • לְאֶלֶף דּוּר • וּלְחֶלֶן הוּא אוֹמֵר (דברים ה): "לְאֶלְפִים". כָּאֵן שֶׁהוּא סְמוּךְ אָצַל "לְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתָיו", הָעוֹשִׁין מִיָּרָאָה, הוּא אוֹמֵר לְאֶלֶף. וּלְחֶלֶן שֶׁהוּא סְמוּךְ

יוֹמְשֵׁלֶם לְסִנְאוּהִי טָבֵן דִּי אֲנִין עֲבָדִין קְדָמוּהִי בְּחִיָּהוֹן לְאוֹבְדִיהוֹן לֹא מֵאַחֵר עֲבַד טָב לְסִנְאוּהִי טָבֵן דִּי אֲנִין עֲבָדִין קְדָמוּהִי בְּחִיָּהוֹן מְשֻׁלֵּם לְהוֹן:

(י) וּמְשֻׁלֵּם לְשִׁנְאוֹ אֶל-פָּנָיו לְהַאֲבִידוֹ לֹא יֵאָחֵר: לְשִׁנְאוֹ אֶל-פָּנָיו יִשְׁלַם-לוֹ:

כִּי • וּמְשֻׁלֵּם לְשִׁנְאוֹ אֶל-פָּנָיו • בְּחִיָּיו, מְשֻׁלֵּם לוֹ גְּמוּלוֹ הַטּוֹב, כְּדִי לְהַאֲבִידוֹ מִן הָעוֹלָם הַבָּא.

יֵא וְתִשְׁרֵת יֵת תִּפְקֹדְתָא וְיֵת קִנְיָא וְיֵת דִּינְיָא
דִּי אָנָּא מִפְקֹדֵד יוֹמָא דִּין לְמַעַבְדֵּהוֹן:

(יא) וְשִׁמְרֵת אֶת-הַמִּצְוָה וְאֶת-הַחֻקִּים וְאֶת-הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר אֶנְכִּי מִצְוֶה הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם:

כִּי • הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם • (עירובין כב) וּלְמַחֲרָ, לְעוֹלָם הַבָּא, לְטַל שְׂכָרָם:

~ נקודות משיחות קודש ~ (רשימות קונטרס 10 עמ' 8)

בְּזִמְנָן הַזֶּה עֲצֻמוֹ: בְּעִבּוּדֵת שְׁשֵׁת יָמֵי הַחֹל, שְׁשֵׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מְלֹאכְתְּךָ, הַמְּטַרְהָ הִיא לְהַמְשִׁיךְ אוֹר וּקְדוּשָׁה בְּדָבָרִים גִּשְׁמִיִּים. אֶף שְׁשֵׁת הוּא גִלּוּי הַתַּעֲנוּג, וְקִרְאָתָהּ לַשְּׁשֵׁת עֵנֶג, שֶׁבֶּא עַל דִּי הַקְּדָמָה שְׁשֵׁת יָמֵי הַמַּעֲשֶׂה, כְּמֵאֲמֹר "מִי שֶׁטָּרַח בְּעֶרְבֹ שְׁשֵׁת יָכָל בְּשִׁשֵּׁת".

הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם (י, יא) וּלְמַחֲרָ לְעוֹלָם הַבָּא לְטוֹל שְׂכָרָם (רש"י) לַעֲשׂוֹתָם – הֵינּוּ הָעִבּוּדֵת בְּזִמְנָן הַזֶּה, שֶׁעַל-יְדֵהּ נִמְשָׁךְ אוֹר בְּגִשְׁמִיּוֹת הָעוֹלָם, אֲבָל רַק בְּהַעֲלָם. לְקַבֵּל שְׂכָרָם – הֵינּוּ גִלּוּי הַתַּעֲנוּג הָעֲלִיּוֹן לַעֲתִיד לְבוֹא, בְּגִמְרָה הָעִבּוּדֵת. וּמִצִּינוּ שְׁשֵׁת בְּחִינּוֹת אֵלֶּה גַם

ק"ח פסוקים, עז"א ל סימן. חסלת פרשת ואתחנן

ההפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רסג - רסו

המשך ביאור למס' תמורה ליום חמישי עמ' ב

הִיתָה נִשְׁנִית לְדַעַת רַבִּי מֵאִיר, לֹא הִיָּה הַדִּין כֵּן, דִּקָּא – שֶׁהִרִי רַבִּי מֵאִיר אָמַר (ערכ"ה), שְׁמִי שֶׁאִמַּר עַל מִי שֶׁהוּא פָּחוֹת מִבֵּן חוֹדֶשׁ 'עֲרַבְנָה עֲלֵי, צָרִיךְ הוּא לְתַתּ לְהַקְדִּשׁ אֶת דְּמִיו כְּמוֹ שֶׁהוּא שׁוֹהַ לְהַמְכֵּר בְּשׁוּק, שֶׁאִדָּם יוֹדַע שֶׁאֵין עֶרֶךְ לְמִי שֶׁהוּא פָּחוֹת מִחוֹדֶשׁ, וְכִיּוֹן שֶׁאֵין אָדָם מוֹצִיא דְּבָרָיו לְבִטְלָה, וְדֹאֵי הַתְּכוּיִן לֹמַר שִׁיתֵּן לְהַקְדִּשׁ אֶת דְּמִיו, וְכִמּוֹ כֵּן הִיָּה צָרִיךְ לֹמַר כֵּאֵן, שֶׁאִדָּם יוֹדַע שֶׁאֵין תְּמוּרָה אֵלֹא כְּשִׁדּוּעַ אִיזָה בְּהִמָּה הוּא מִמִּיר, וּבִדּוּאֵי כּוֹוֹנָתוֹ לְהַמִּיר עַל חֲטָאת וְעוֹלָה שִׁישׁ לוֹ בְּבִיתוֹ, וְנַעֲשֵׂתָה בְּהִמָּה זֹו תְּמוּרָה. שְׁנִינוּ בְּמִשְׁנָה: אָמַר עַל בְּהִמָּה טִמְאָה וְעַל בַּעֲלַת מוֹם, הָרִי אֵלּוּ לְעוֹלָה, וְיִקְרְבוּ וְיִבְיֵא בְּדִמְיָהּ עוֹלָה. הַגְּמָרָא מְבֹאֵרֵת מִדּוּעַ לֹא שֶׁנָּה הִתְנָה אֵין נִקְבָּה שֶׁהִפְרִישׁ לֹאשֶׁם וְלַעֲוֹלָה. מִדִּיִּקְתָּ הַגְּמָרָא: מִשְׁנָה – הִטַּעַם שֶׁאֵין צָרִיךְ שִׁיחִידָה בְּהֵם מוֹם כְּדִי לְמוֹכְרָם, הוּא מִשּׁוֹם דִּהַקְדִּישׁ בְּהִמָּה טִמְאָה וְכַעֲלַת מוֹם, דִּלָּא תְּוִיָּן – שֶׁאֵין רֵאוּיָה לְשׁוֹם קֶרֶבֶן, וְלִכֵּן לֹא בְּעִיָּין מוֹקָא – אֵין צָרִיךְ שִׁיחִידָה בְּהֵם מוֹם כְּדִי לְמוֹכְרָם, אֲבָל מִי שֶׁהִפְרִישׁ נִקְבָּה לֹאשֶׁם אוֹ לְעוֹלָה שֶׁאֵינֶם בָּאִים אֵלֹא מִזְּכוּרִים, הַנִּקְבָּה שֶׁהִפְרִישׁ, כִּיּוֹן שֶׁהִיא רֵאוּיָה לְהַקְרֵב לְשִׁלְמִים, בְּעִיָּין מוֹקָא – צָרִיךְ שִׁיחִידָה בְּהֵם מוֹם כְּדִי לְפִדּוּתָהּ. אָמַר רַב יְהוֹדָה אָמַר רַב, מִתְּנִיתִין – הַמִּשְׁנָה הִיא דִּלָּא כְּרִבִּי שְׁמַעוֹן, דִּתְנֵן – שֶׁשְׁנִינוּ בְּמִשְׁנָה (לעיל יט), שְׁמִי שֶׁהִפְרִישׁ נִקְבָּה לֹאשֶׁם, רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר, תִּימְכֶּךָ שְׁלֹא כְּמוֹם – שִׁיכּוֹל הוּא לְמוֹכְרָה מִיד לְאַחֵר שֶׁהִקְדִּישָׁה, אֶף אֵין בְּהֵם מוֹם, שִׁכּוֹן שֶׁאֵינָה רֵאוּיָה לְמָה שֶׁהִקְדִּישָׁה, הִרִי מוֹם גְּמוּרָה הוּא, וְלֹא חִלָּה בְּהֵם קְדוּשַׁת הַנֶּפֶשׁ.

1 וְכָל דָּבָר שֶׁהוּא דְּרַבָּנָן, אֲקִילוּ בָּהּ דְּרַבָּנָן – הִקִּילוּ בּוֹ חֲכָמִים, וְלִכֵּן
2 כִּיּוֹן שֶׁחִלָּל עַל פִּי שְׁלֹשָׁה, אֶף אִם עֲבָשׂוּ אוֹמְרִים שְׁלֹשָׁה אוֹ יוֹתֵר
3 מִשְׁלֹשָׁה שֶׁהִקְדִּישׁ שׁוֹהַ יוֹתֵר, לֹא הִצְרִיכּוּהוּ לְהוֹסִיף עוֹד לְהַקְדִּשׁ.

משנה

4 הָאוֹמֵר עַל בְּהִמָּה שֶׁל חוֹלִין, 'הָרִי זֹו תַּחַת עוֹלָה', אוֹ שֶׁאִמַּר 'הָרִי זֹו
5 תַּחַת חֲטָאת', לֹא אָמַר כְּלוֹם, וְלֹא חִלָּה קְדוּשָׁה עַל בְּהִמָּה שֶׁל
6 חוֹלִין. אֲבָל אִם הִיתָה חֲטָאת לְפָנָיו, וְאִמַּר עַל בְּהִמָּה שֶׁל חוֹלִין 'הָרִי
7 זֹו תַּחַת חֲטָאת זֹו', וְכֵן אִם הִיתָה עוֹלָה לְפָנָיו וְאִמַּר 'הָרִי זֹו תַּחַת
8 עוֹלָה זֹו', דְּבִרְיוֹ קִיִּימִים, וְנַעֲשִׂיתָה הַבְּהִמָּה שֶׁל חוֹלִין תְּמוּרָה. וְכֵן אִם
9 אָמַר עַל בְּהִמָּה שֶׁל חוֹלִין 'הָרִי זֹו תַּחַת חֲטָאת וְתַחַת עוֹלָה שְׁשֵׁשׁ לִי
10 בְּבִית', אִם הָיָה לוֹ חֲטָאת וְעוֹלָה בְּבִית, דְּבָרָיו קִיִּימִים וְחִלָּה תְּמוּרָה
11 עַל הַבְּהִמָּה שֶׁל חוֹלִין.
12 אִם אָמַר עַל הַבְּהִמָּה שְׁטִמְאָה – שֶׁאֵין מְקַרְבִּים אוֹתָהּ עַל הַמִּזְבֵּחַ,
13 וְעַל בַּעֲלַת מוֹם, 'הָרִי אֵלּוּ עוֹלָה', לֹא אָמַר כְּלוֹם, שִׁכּוֹן שֶׁאֵין אִפְשָׁר
14 לְהַקְרִיב לְעוֹלָה, אֵין שׁוֹם שֶׁמִּשְׁמַעוֹת לְדְּבִרְיוֹ. אֲבָל אִם אָמַר 'הָרִי
15 אֵלּוּ לְעוֹלָה', שֶׁמִּשְׁמַעוֹת דְּבִרְיוֹ הִיא, שִׁדְּהִי קְדוּשִׁים לְדְּמֵי עוֹלָה,
16 הַתְּקַדְּשׁוּ לְדְּמִיָּהֶם, וְיִקְרְבוּ וְיִבְיֵא בְּדִמְיָהּ עוֹלָה.

גמרא

18 אָמַר רַב יְהוֹדָה אָמַר רַב, מִתְּנִיתִין – הַדִּין שֶׁשְׁנִינוּ בְּמִשְׁנָה, שֶׁאִם
19 אָמַר עַל בְּהִמָּה שֶׁל חוֹלִין, 'הָרִי זֹו תַּחַת עוֹלָה' אוֹ 'תַּחַת חֲטָאת',
20 שֶׁלֹּא אָמַר כְּלוֹם, הִיא דִּלָּא כְּרִבִּי מֵאִיר, דִּיאִי כְּרִבִּי מֵאִיר – שֶׁאִם
21

צדקך: ח את־חקיך אֲשַׁמֵּר אֶל־תַּעֲזוֹבוֹנִי עַד־מָאֹד:
 ב ט בְּמָה יִזְכָּרְנָה אֶת־אֲרֻחוֹ לִשְׁמֹר בְּדַבְּרֶךָ:
 י בְּכָל־לִבִּי דִרְשִׁיתִי אֶל־תִּשְׁנֹנִי מִמְּצוֹתֶיךָ:
 יא בְּלִבִּי צִפְנֹתִי אִמְרֹתֶךָ לִמְעַן לֹא אֲחַטֵּא־לָךְ:
 יב בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה לְמַדְנִי חֻקֶּיךָ: יג בִּשְׁפָתִי
 סִפְּרֹתִי כָּל מִשְׁפָּטֶי־פִיךָ: יד בְּדֶרֶךְ עֲדוֹתֶיךָ עָשִׂיתִי
 פֶּעַל כָּל־הַיּוֹן: טו בַּפְּקוּדֶיךָ אִשְׁיָחָה וְאִפְיָטָה
 אֲרַחֲתֶיךָ: טז בַּחֲקֵיתֶךָ אֲשַׁתְּעָשֶׂע לֹא אֲשַׁכַּח
 דְּבָרֶךָ: ז ח גָּמַל עַל־עֲבֹדְךָ אַחִיָּה וְאֲשַׁמְרָה דְּבָרֶךָ:
 יח גִּלְעִינִי וְאִפְיָטָה נִפְלְאוֹת מִתּוֹרֹתֶךָ: יט גַּר אֲנֹכִי
 בָּאָרֶץ אֶל־תִּסְתֵּר מִמֶּנִּי מִצִּוֹתֶיךָ: כ גִּרְסָה נִפְשִׁי
 לְתַאֲבָה אֶל־מִשְׁפָּטֶיךָ בְּכָל־עֵת: כא גָּעַרְתָּ זָדִים
 אֲרוּרִים הַשֵּׁנִים מִמְּצוֹתֶיךָ: כב גַּל מַעְלִי חֲרָפָה
 וְבוֹז כִּי עֲדִיתֶךָ נִצַּרְתִּי: כג גַּם יֵשְׁבוּ שָׁרִים כִּי
 נִדְּבָרוּ עֲבֹדְךָ יִשְׁיַח בַּחֲקִיךָ: כד גַּם־עֲדִיתֶךָ
 שְׁעָשְׂעִי אֲנִשִּׁי עֲצָתִי: ד כה דְּבָקָה לַעֲפָר נִפְשִׁי
 חֲיִנִּי בְּדַבְּרֶךָ: כו דִּרְכִּי סִפְּרֹתִי וְתַעֲזוֹנִי לְמַדְנִי
 חֻקֶּיךָ: כז דֶּרֶךְ־פְּקוּדֶיךָ הִבִּינִי וְאִשְׁיָחָה
 בְּנִפְלְאוֹתֶיךָ: כח דִּלְפָּה נִפְשִׁי מִתּוֹנָה קִיַּמְנִי
 בְּדַבְּרֶךָ: כט דֶּרֶךְ־שֹׁקֵר חֲסַר מִמֶּנִּי וְתוֹרֹתֶךָ חֲנִנִי:
 ל דֶּרֶךְ־אֱמוּנָה בַּחֲרָתִי מִשְׁפָּטֶיךָ שְׁוִיתִי: לא דְּבַקְתִּי
 בְּעֲדוֹתֶיךָ יְהוָה אֶל־תִּבְיָשְׁנִי: לב דֶּרֶךְ־מִצְוֹתֶיךָ
 אֲרוּץ כִּי תִרְחִיב לִבִּי: ח ג הֲרֹנִי יְהוָה דֶּרֶךְ חֻקֶּיךָ
 וְאִצְרָנָה עֶקֶב: יד הִבִּינִי וְאִצְרָה תוֹרֹתֶךָ
 וְאֲשַׁמְרָנָה בְּכָל־לֵב: לה הִדְרִיכֵנִי בְּנֹתִיב מִצְוֹתֶיךָ
 כִּי־בו חֲפָצָתִי: לו הִטַּלְבִּי אֶל־עֲדוֹתֶיךָ וְאֶל
 אֶל־בָּצֵעַ: לו העֲבֵר עֵינִי מֵרְאוֹת שׂוֹא בְּדַרְכֶּךָ
 חֲיִנִּי: לח הִקֵּם לַעֲבֹדְךָ אִמְרֹתֶךָ אֲשֶׁר לִירָאָתְךָ:
 לט העֲבֵר חֲרָפָתִי אֲשֶׁר יִגְרָתִי כִּי מִשְׁפָּטֶיךָ
 טוֹבִים: מ הִנֵּה תֹאבָתִי לִפְקוּדֶיךָ בְּצִדְקָתְךָ חֲיִנִּי:
 ו מא וַיִּבְאֵנִי חֶסֶדְךָ יְהוָה תִּשְׁוַעְתֶּךָ כְּאִמְרֹתֶךָ:
 מב וְאֶעֱנֶה חֲרָפִי דָבָר כִּי־כִמְחָתִי בְּדַבְּרֶךָ: מג וְאֶל־
 תִּצַּל מִפִּי דְבַר־אֱמֶת עַד־מָאֹד כִּי לְמִשְׁפָּטֶךָ
 יִחְלָתִי: מד וְאֲשַׁמְרָה תוֹרֹתֶךָ תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד:

מה וְאִתְּהִלְכָּה בִּרְחֹבָה כִּי פִקּוּדֶיךָ דִרְשִׁיתִי:
 מז וְאִדְבַּרְהָ בְּעֲדוֹתֶיךָ נֶגֶד מַלְכִּים וְלֹא אֲבוֹשׁ:
 מח וְאֲשַׁתְּעָשֶׂע כְּמִצְוֹתֶיךָ אֲשֶׁר אֶהְבֹּתִי: מח ואֲשֶׁא־
 כִּפִּי אֶל־מִצְוֹתֶיךָ אֲשֶׁר אֶהְבֹּתִי וְאִשְׁיָחָה בַּחֲקִיךָ:
 ז מט זְכַר־דְּבָרְךָ לַעֲבֹדְךָ עַל אֲשֶׁר יִחְלָתֵנִי: נ זאת
 נִחְמָתִי בְּעֵינִי כִּי אִמְרֹתֶךָ חִתֵּנִי: נא זָדִים הִלִּיצְנִי
 עַד־מָאֹד מִתּוֹרֹתֶךָ לֹא נִטִּיתִי: נב זָכַרְתִּי מִשְׁפָּטֶיךָ
 מֵעוֹלָם: נ ג יְהוָה וְאִתְּנַחֵם: נג זִלְעָפָה אֲחוֹזָתִי
 מִרְשָׁעִים עֲזָבִי תוֹרֹתֶךָ: נד זְמֵרוֹת הַיּוֹלִי חֻקֶּיךָ
 בְּבֵית מְגוּרִי: נה זָכַרְתִּי כִלְיָה שְׁמוֹךְ יְהוָה
 וְאֲשַׁמְרָה תוֹרֹתֶךָ: נו זאת הִיתָה־לִּי כִּי פִקּוּדֶיךָ
 נִצַּרְתִּי: ח נז חֻלְקִי יְהוָה אִמְרֹתִי לִשְׁמֹר דְּבָרֶיךָ:
 נח חֲלִיתִי פָנֶיךָ בְּכָל־לֵב חֲנִנִי כְּאִמְרֹתֶךָ:
 נט חֲשַׁבְתִּי דְרָכִי וְאִשְׁיָחָה רִגְלִי אֶל־עֲדוֹתֶיךָ:
 ס חֲשַׁתִּי וְלֹא הִתְמַהֲמַהֲתִי לִשְׁמֹר מִצְוֹתֶיךָ:
 סא חֲבָלִי רִשְׁעִים עוֹדְנִי תוֹרֹתֶךָ לֹא שָׁכַחְתִּי:
 סב חֲצוֹת־לַיְלָה אֶקוֹם לְהוֹדוֹת לָךְ עַל מִשְׁפָּטִי
 צִדְקָתְךָ: סג חֶבֶר אָנִי לְכָל־אֲשֶׁר יִרְאוּךָ וְלִשְׁמֹרִי
 פִקּוּדֶיךָ: סד חֶסֶדְךָ יְהוָה מְלֵאָה הָאָרֶץ חֻקֶּיךָ
 לְמַדְנִי: טו סה טוֹב עֲשִׂיתָ עִם־עֲבֹדְךָ יְהוָה
 בְּדַבְּרֶךָ: סז טוֹב טַעַם וְדַעַת לְמַדְנִי כִּי בְּמִצְוֹתֶיךָ
 הִאֲמַנְתִּי: סח טָרַם אֶעֱנֶה אָנִי שֹׁנֵן וְעֵתָה אִמְרֹתֶךָ
 שְׁמַרְתִּי: סח טוֹב־אֵתָה וּמִטִּיב לְמַדְנִי חֻקֶּיךָ:
 טט טַפְּלוּ עָלַי שֹׁקֵר זָדִים אָנִי בְּכָל־לֵב: י אֲצַר
 פִּקּוּדֶיךָ: י ע טַפֵּשׁ כַּחֲלָב לִבִּי אָנִי תוֹרֹתֶךָ
 שְׁעָשְׂעִיתִי: עא טוֹב־לִי כִי־עֲנִיתִי לִמְעַן אֶלְמֹד
 חֻקֶּיךָ: עב טוֹב־לִי תוֹרַת־פִּיךָ מֵאֲלָפִי זָהָב וְכֶסֶף:
 י עג יָדֶיךָ עֲשׂוֹנִי וַיְכַנְּנוּנִי הִבִּינִי וְאִלְמַדְהָ
 מִצְוֹתֶיךָ: עד יִרְאִיךָ יִרְאוּנִי וְיִשְׁמְחוּ כִּי לִדְבָרֶךָ
 יִחְלָתִי: עה יִדְעָתִי יְהוָה כִּי־צִדֵּק מִשְׁפָּטֶיךָ וְאֱמוּנָה
 עֲנִיתִנִּי: עו יִהְיֶנָּה חֶסֶדְךָ לְנַחֲמֵנִי כְּאִמְרֹתֶךָ
 לַעֲבֹדְךָ: עז יִבְאֹנִי רַחֲמֶיךָ וְאִחִיָּה כִּי־תוֹרֹתֶךָ
 שְׁעָשְׂעִי: עח יִבְשׁוּ זָדִים כִּי־שֹׁקֵר עוֹתוּנִי אָנִי
 אֲשִׁיחַ בַּפְּקוּדֶיךָ: עט יֵשׁוּבוּ לִי יִרְאִיךָ

וַיִּדְעֵי עֲדֹתֶיךָ: פ יהי־לִבִּי תָמִיד בַּחֲקִיךָ לִמְעַן לֹא
 אֲבוֹשׁ: ב פֶּלֶתָה לַתְּשׁוּעָתְךָ נִפְשִׁי לְדַבְּרֶךָ
 יִחַלְתִּי: בב כָּלוּ עֵינֵי לְאַמְרָתְךָ לֵאמֹר מָתִי
 תִּנְחַמְנִי: בג בִּי־הֵייתִי כְּנָאֵד בְּקִיטֹר חֲקִיךָ לֹא
 שָׁכַחְתִּי: בד כִּמָּה יִמִּי־עֲבָדְךָ מָתִי תַעֲשֶׂה בְרַדְפִּי
 מִשְׁפָּט: בה כְּרוּ־לִי זָדִים שִׁיחֹת אֲשֶׁר לֹא
 כִּתְּוֹרְתְךָ: בו כָּל־מִצְוֹתֶיךָ אֱמוּנָה שֶׁקֶר רַדְפוּנִי
 עֲזָרְנִי: בז כִּמְעַט כָּלוּנִי בָאָרֶץ וְאֲנִי לֹא־עֹבֶדְתִּי
 פְּקִידֶיךָ: בח כַּחֲסֹדְךָ חִינִי וְאַשְׁמְרָה עֲדֹת פִּיךָ:
 ל פֶּט לְעוֹלָם יִהְיֶה דְבָרְךָ נֶצֶב בְּשָׁמַיִם: צ לְדֹר
 וָדֹר אֱמוּנָתְךָ כּוֹנֵנָה אֶרֶץ וּתְעַמֵּד: צא לְמִשְׁפָּטֶיךָ
 עָמְדוּ הַיּוֹם כִּי תִכַּל עֲבָדֶיךָ: צב לוֹלֵל תּוֹרְתְךָ
 שֶׁעָשִׂי אֹז אֲבֹדְתִי בְּעֵינַי: צג לְעוֹלָם לֹא־אֲשַׁכַּח
 פְּקוּדֶיךָ כִּי בָם חִיֵּיתִנִּי: צד לֹךְ־אֲנִי הוֹשִׁיעֵנִי כִּי
 פְּקוּדֶיךָ דָּרַשְׁתִּי: צה לִי כָנוּ רָשָׁעִים לְאַבְדְּנִי
 עֲדֹתֶיךָ אֶתְּבוֹנֶן: צו לְכָל־תִּכְלָה רֵאִיתִי קֶץ רַחֲמֶה
 מִצְוֹתֶיךָ מְאֹד: צז מִה־אֶהְבֵּתִי תּוֹרְתְךָ כָּל־הַיּוֹם
 הִיא שִׁיחֹתִי: צח מֵאִיבִי תִּחַפְּמֵנִי מִצְוֹתֶיךָ כִּי
 לְעוֹלָם הִיא־לִי: צט מִכָּל־מַלְמְדֵי הַשִּׁכְלָתִי כִּי
 עֲדֹתֶיךָ שִׁיחֹה לִי: ק מוֹדָעִים אֶתְּבוֹנֶן כִּי פְּקוּדֶיךָ
 נִצַּרְתִּי: קא מִכָּל־אֶרֶח רַע כָּלֹאֲתִי רִגְלִי לִמְעַן
 אֲשָׁמֹר דְּבָרְךָ: קב מִמִּשְׁפָּטֶיךָ לֹא־סָרְתִי בִּי־אַתָּה
 הוֹרַתִּנִּי: קג מִה־נִּמְלָצוֹ לַחֲבִי אִמְרָתְךָ מִדְּבַשׁ לִפִּי:
 קד מִפְּקוּדֶיךָ אֶתְּבוֹנֶן עַל־כֵּן שָׁנֹאתִי | כָּל־אֶרֶח
 שֶׁקֶר: קה גֵּר־לְרִגְלִי דְּבָרְךָ וְאוֹר לְנִתִּיבֹתִי:
 קו נִשְׁבַּעְתִּי וְאַקְיָמָה לְשֹׁמֵר מִשְׁפָּטִי צִדְקֶיךָ:
 קז נַעֲנִיתִי עַד־מְאֹד יִהְיֶה חִינִי כְּדְבָרְךָ: קח נִדְּבֹת
 פִּי רִצְהֵנָּה יִהְיֶה וּמִשְׁפָּטֶיךָ לְמַדְנִי: קט נִפְשִׁי
 בְּכַפִּי תָמִיד וְתוֹרְתְךָ לֹא שָׁכַחְתִּי: קי נִתְּנוּ רָשָׁעִים
 פֶּח לִי וּמִפְּקוּדֶיךָ לֹא תָעִיתִי: קיא נִחַלְתִּי עֲדֹתֶיךָ
 לְעוֹלָם בִּי־שִׁשׁוֹן לִבִּי הִמָּה: קיב נִטִּיתִי לִבִּי
 לַעֲשׂוֹת חֲקִיךָ לְעוֹלָם עֶקֶב: קיג סַעֲפִים שָׁנֹאתִי
 וְתוֹרְתְךָ אֶהְבֵּתִי: קיד סִתְּרִי וּמִגְנִי אֶתָּה לְדַבְּרֶךָ
 יִחַלְתִּי: קטו סוֹרוֹ־מִמֵּנִי מִרָעִים וְאַצְרָה מִצְוֹת
 אֱלֹהֵי: קטז סִמְכֵנִי כְּאִמְרָתְךָ וְאַחִיָּה וְאַל־תִּבְשִׁינִי

מִשְׁבָּרִי: קיז סַעֲדֵנִי וְאוֹשְׁעָה וְאוֹשְׁעָה בַּחֲקִיךָ
 תָּמִיד: קיח סָלִית פֶּל־שׁוֹגִים מִחֲקִיךָ בִּי־שֶׁקֶר
 תִּרְמִיתָם: קיט סִגִּים הַשִּׁפְתָּ כָּל־רִשְׁעֵי־אָרֶץ לִכֹּן
 אֶהְבֵּתִי עֲדֹתֶיךָ: קכ סִמֵּר מִפְּחַדְךָ בְּשָׂרִי
 וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ יִרְאֵתִי: ע קֹא עֲשִׂיתִי מִשְׁפָּט וְצִדֵּק
 בְּלִי־תִנְיָחִנִי לַעֲשֹׂקִי: קכב עָרַב עֲבָדְךָ לְטוֹב אֶל־
 יַעֲשֻׁקָנִי זָדִים: קכג עֵינֵי כָלוּ לַתְּשׁוּעָתְךָ וְלֹא־מֵרַת
 צִדְקֶיךָ: קכד עֲשֵׂה עִם־עֲבָדְךָ כַּחֲסֹדְךָ וּחֲקִיךָ
 לְמַדְנִי: קכה עֲבָדְךָ־אֲנִי הִבִּינִי וְאַדְעָה עֲדֹתֶיךָ:
 קכו עַת לַעֲשׂוֹת לִיהוָה הִפְּרוּ תּוֹרְתְךָ: קכז עַל־כֵּן
 אֶהְבֵּתִי מִצְוֹתֶיךָ מִזֶּהֱב וּמִפֶּן: קכח עַל־כֵּן |
 כָּל־פְּקוּדֵי כָל יִשְׁרָתִי כָּל־אֶרֶח שֶׁקֶר שָׁנֹאתִי:
 פ קִבֵּט פִּלְאוֹת עֲדֹתֶיךָ עַל־כֵּן נִצַּרְתָּם נִפְשֵׁי:
 קל פֶּתַח דְּבָרֶיךָ יֹאִיר מִבֵּין פְּתִיִּים: קלא פִּי־פָּעַרְתִּי
 וְאַשְׁאֵפָה כִּי לְמִצְוֹתֶיךָ יֶאֱבֹתִי: קלב פִּנְה־אֵלֵי וּחֲנִנִי
 כְּמִשְׁפָּט לְאַהֲבִי שְׁמֶךָ: קלג פָּעַמִּי הִכֵּן כְּאִמְרָתְךָ
 וְאַל־תִּשְׁלַט־בִּי כָל־אֲוֹן: קלד פָּדֵנִי מִעֲשֶׂק אָדָם
 וְאַשְׁמְרָה פְּקוּדֶיךָ: קלה פִּנְיֶךָ הָאֵר בְּעֲבָדְךָ וְלְמַדְנִי
 אֶת־חֲקִיךָ: קלו פִּלְגִי־מִים יִרְדּוּ עֵינֵי עַל לֹא־שָׁמְרוּ
 תּוֹרְתְךָ: צ קל צִדִּיק אֶתָּה יִהְיֶה וְיִשָּׁר מִשְׁפָּטֶיךָ:
 קלז צוֹיֵת צִדֵּק עֲדֹתֶיךָ וְאַמּוּנָה מְאֹד:
 קלח צִמְתַּתִּנִּי קִנְיָתִי בִּי־שִׁכְחוּ דְּבָרֶיךָ צָרִי:
 קמ צְרוּפָה אִמְרָתְךָ מְאֹד וְעֲבָדְךָ אֶהְבֶּה:
 קמא צַעִיר אֲנִכִּי וְנִבְוָה פְּקִידֶיךָ לֹא שָׁכַחְתִּי:
 קמב צִדְקָתְךָ צִדֵּק לְעוֹלָם וְתוֹרְתְךָ אֱמֶת: קמג צֹרֵר
 וּמְצֹק מִצְאוֹנִי מִצְוֹתֶיךָ שֶׁעָשִׂי: קמד צִדֵּק
 עֲדֹתֶיךָ לְעוֹלָם הִבִּינִי וְאַחִיָּה: ק מה קִרְאֵתִי
 בְּכָל־לַב עֲנִי יִהְיֶה חֲקִיךָ אֲצִרָה: קמו קִרְאֵתֶיךָ
 הוֹשִׁיעֵנִי וְאַשְׁמְרָה עֲדֹתֶיךָ: קמז קִדְמָתִי בְּנִשָּׁף
 וְאוֹשְׁעָה לְדַבְּרֶךָ יִחַלְתִּי: קמח קִדְמוֹ עֵינֵי אֲשִׁמְרוֹת
 לְשִׁיחַ בְּאִמְרָתְךָ: קמט קוֹלִי שָׁמְעָה כַּחֲסֹדְךָ יִהְיֶה
 כְּמִשְׁפָּטֶיךָ חִינִי: קנ קָרְבוּ רַדְפִּי וְזִמָּה מִתּוֹרְתְךָ
 רַחֲקוּ: קנא קָרוֹב אֶתָּה יִהְיֶה וְכָל־מִצְוֹתֶיךָ אֱמֶת:
 קנב קִדְּם יִדְעָתִי מִעֲדֹתֶיךָ כִּי לְעוֹלָם
 יִסְדָּתָם: ר קנג רֹאה־עֲנִי וְחַלְצֵנִי בִּי־תּוֹרְתְךָ לֹא

שְׂכַחְתִּי: קנָה רִיבָה רִיבִי וּגְאֹלֵנִי לְאַמְרָתְךָ חֲיִנִּי:
 קנָה רְחוֹק מִרְשָׁעִים יִשׁוּעָה בִּיחָקְךָ לֹא דָרָשׁוּ:
 קנָה רְחֻמֶּיךָ רַבִּים | יְהוָה כְּמִשְׁפָּטֶיךָ חֲיִנִּי: קנָה רַבִּים
 רִדְפִי וְצָרִי מִעֲדוֹתֶיךָ לֹא נִטִּיתִי: קנָה רֵאִיתִי
 בְּגָדִים וְאַתְקוּטָמָה אֲשֶׁר אִמְרָתְךָ לֹא שָׁמְרוּ:
 קנָה רֵאָה בִּי־פְקוּדֶיךָ אֶהְבֵּתִי יְהוָה כְּחֶסֶדְךָ חֲיִנִּי:
 קס רֹאש־דְּבָרְךָ אָמֶת וְלַעֲוָלָם כָּל־מִשְׁפָּט צִדְקָךָ:
 ש קסא שָׁרִים רִדְפוּנִי חֲנָם וּמִדְּבָרְךָ פָּחַד לִבִּי:
 קסב שֵׁשׁ אֲנֹכִי עַל־אִמְרָתְךָ כְּמוֹצֵא שָׁלָל רָב:
 קסג שֶׁקֶר שָׁנֵאתִי וְאַתְעַבָּה תוֹרָתְךָ אֶהְבֵּתִי:
 קסד שְׁבַע בָּיֹום הִלַּלְתִּיךָ עַל מִשְׁפָּטִי צִדְקָךָ:
 קסה שָׁלוֹם רַב לְאַהֲבֵי תוֹרָתְךָ וְאִין־לָמוּ מִכְשׁוֹל:

קסו שְׁכַחְתִּי לִישׁוּעָתְךָ יְהוָה וּמִצּוֹתֶיךָ עָשִׂיתִי:
 קסז שְׁמֵרָה נַפְשִׁי עֲדוֹתֶיךָ וְאַהֲבָם מְאֹד:
 קסח שְׁמֵרָתִי פְקוּדֶיךָ וְעֲדוֹתֶיךָ כִּי כָל־דְּרָכֶי נִגְדָּךָ:
 ת קסט תִּקְרַב רִנָּתִי לִפְנֶיךָ יְהוָה כְּדְבָרְךָ הַבִּינֵנִי:
 קע תָּבוֹא תַחֲנֹנִתִי לִפְנֶיךָ כְּאִמְרָתְךָ הַצִּילֵנִי:
 קעא תִּפְעֶנָה שְׁפָתַי תְּהַלֵּלָה כִּי תִלְמַדְנִי חֶקְךָ:
 קעב תַּעֲזֵן לְשׁוֹנִי אִמְרָתְךָ כִּי כָל־מִצּוֹתֶיךָ צִדְקָה:
 קעג תַּהֲיִי־יָדְךָ לְעֶזְרִי כִּי פְקוּדֶיךָ בַּחֲרָתִי:
 קעד תֵּאֱבָתִי לִישׁוּעָתְךָ יְהוָה וְתוֹרָתְךָ שַׁעֲשָׁעִי:
 קעה תַּחֲיֵ־נַפְשִׁי וְתִהְלֹלְךָ וּמִשְׁפָּטְךָ יַעֲזָרֵנִי:
 קעו תַּעֲלִיתִי כִּשְׂה אֶבֶד בְּקֶשׁ עֲבָדְךָ כִּי מִצּוֹתֶיךָ לֹא
 שְׁכַחְתִּי:

אגרות קודש

ב"ה, כ"ב מנ"א, תשכ"ב

ברוקלין.

הרה"ג ווי"ח אי"א נוי"נ וכו' מו"ח יהושע זאב שי

שלום וברכה!

לאחרי הפסק הכי ארוך נתקבל מכתבו מט"ו מנ"א.

בעת רצון יזכירו אותו וזוגתו שתלטי"א על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע מתאים לתוכן כתבו, ויהי רצון שיבשר טוב בזה, ובפרט אשר הבטיחונו רז"ל כיון דאיפלג איפליג הרי יתגבר כת"ר בהנהגת קהלתו קדישא להוסיף ולהפיץ ביניהם לימודי תורתנו הק' הנגלה והחסידות והידור בקיום המצות, והרי הובטחנו הבא לטהר [וידוע דיוק רבנו הזקן לטהר (ולא רק ליטהר) גם אחרים] מסייעין אותו, והרי זה ג"כ מוסיף ברכה בנוגע לזה המוסיף ושולל ענינים המבלבלים וכו' - שהרי אי אפשר שיבין וכו' והוא חולה ובפרט כשרבים צריכים לו (ענין הלכות דיעות להרמב"ם סוף פרק ג' וריש פרק ד').

והרי מתקרבים אנו לחודש אלול חודש הרחמים, אשר כדברי רבנו הזקן המלך נמצא בשדה ומקבל את כל אדם בספ"י ומראה פנים שוחקות לכולם וכו' (לקו"ת ד"ה אני לדודי).

בכבוד ובברכה לבשו"ט בכל האמור.

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אני"ש שי אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת בתקפה עומדת, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - י' מנחם-אב פרק כ, מפרק נה עד סוף פרק נט	יום רביעי - י"ג מנחם-אב מפרק סט עד סוף פרק עא
יום שני - י"א מנחם-אב מפרק ס עד סוף פרק סה	יום חמישי - י"ד מנחם-אב מפרק עב עד סוף פרק עו
יום שלישי - י"ב מנחם-אב מפרק סו עד סוף פרק סח	יום שישי - ט"ו מנחם-אב פרק כ, מפרק עז עד סוף פרק עח
שבת קודש - ט"ז מנחם-אב פרק כ מפרק עט עד סוף פרק פב	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון י' מנחם-אב

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 206, ב. קטנתי מכל... עד עמ' קד, הפנים וגו':

אחר ביאתו מפטרבורג

- 1
- 2 ב. – אגרת זו כתב רבנו הזקן לאחר ששב מפטרבורג, (שם היה כלא
- 3 במאסר כתוצאה מהלשנה שהוגשה נגדו בגין פרסמו תורת ושיטת
- 4 החסידות. שחרורו מהמאסר הביע (גם) הסכמה מצד הממשלה
- 5 להתפשטות תורת החסידות.
- 6 כיוון שהמאסר היה הרי
- 7 (כמאמר הרביים¹) תוצאה
- 8 מקטרוג למעלה על שיטתו
- 9 של רבנו הזקן, "להוריד" את
- 10 תורת החסידות בשכל
- 11 ובהבנה, כפי שהדבר מתבטא
- 12 בחסידות חב"ד, ולהפיצה
- 13 באופן שתגיע אל כל אחד
- 14 מישראל, הרי מובן,
- 15 שהשחרור למטה בא

אגרת הקדש

אחר ביאתו מפ"ב.

ב קטנתי מכל החסדים ומכל כו'. פי'
שבכל חסד וחסד שהקדוש ב"ה
עושה לאדם צריך להיות שפל רוח במאד. כי חסד
דרועא ימינא. וימינו תחבנקני. שהיא בחי' קרבת
אלהים ממש ביתר שאת מלפנים. וכל הקרוב אל
ה' ביתר שאת והגבה למעלה מעלה. צריך להיות

- 16 כתוצאה מביטול הקטרוג למעלה, ואדרבה – ניתנה הסכמה וניתן כוח
- 17 לפרסם את תורת החסידות לפי שיטתו של רבנו הזקן) – אז כתב רבנו
- 18 הזקן אגרת קודש זו סימן ב. דבר המרמז, שאז החלה התקופה השניה
- 19 בהתפשטות תורת ושיטת החסידות. מעניין לצייץ, שכאן כתוב "פרק ב"
- 20 אחרי שציוין שזה נכתב "אחר ביאתו מפ"ב".
- 21 בסימן כ"ז של "אגרת הקדש", שם מובאת, לפני הפנים של האגרת,
- 22 הקדמה (המסבירה את המאורע שבגללו כתב רבנו הזקן אותה אגרת).
- 23 כתוב בתחילה "סימן כ"ז", ולאחר מכן ההקדמה לאגרת. ואילו באגרת
- 24 שלפנינו מובאת בתחילה ההקדמה ולאחריה "סימן ב", וזאת מפני שסימן
- 25 ב' – התקופה השניה (או בלשון החסידות² "גדלות שני") החלה אחרי
- 26 ביאתו מפטרבורג.
- 27 "קטנתי מכל החסדים ומכל גו"³ – מילים אלו אמר יעקב
- 28 אבינו בתור הקדמה לבקשתו, שהקב"ה יציל אותו מעשו.
- 29 למרות שהקב"ה הרי הבטיח לו⁴ "והנה אנכי עמך ושמרתיו בכל
- 30 אשר תלך", הרי שלא היה לו ממה לפחד? אלא כיוון ש"קטנתי
- 31 מכל החסדים" – בגין כל החסדים שעשה אתו הקב"ה, נעשה
- 32 יעקב קטן יותר והוא מפחד שהוא נתון במצב שהוא זקוק לבקש
- 33 מחדש "הצילני נא", שהקב"ה יציל אותו. ומה שרבנו הזקן מביא
- 34 מהפסוק רק המילים "מכל החסדים", ואת המילים "מכל האמת"
- 35 אין הוא מביא בפירוש, רק המלה "ומכל" ו"וגומר" – הסביר
- 36 פעם הרבי שליט"א, שלפי פירוש רש"י, הכוונה ב"חסדים" היא
- 37 שהקב"ה עשה אתו חסדים שלא הבטיח לו, והכוונה ב"אמת"
- 38 מה שהקב"ה אימת וקיים ההבטחה שהבטיח לו במפורש. ואילו
- 39 בגאולתו של רבנו הזקן, היו אמנם "חסדים" בגלוי, אבל "אמת"
- 40 – קיום הבטחה גלויה לרבנו הזקן – הרי לא היה, שהרי לא
- 41 היתה שום הבטחה גלויה לגאולתו. לכן אין רבנו הזקן מביא
- 42 בפירוש ("ומכל") האמת. ומה שהוא מביא את המלה "ומכל"

- וגם מרמז על ה"אמת" ב"וגו", הרי זה מפני שלאמיתו של דבר,
- קיימת הבטחה שהובטחה לכל אחד מישראל ההולך בדרך
- התורה והמצוות, ש"אם בחוקותי תלכו" יחולו עליו כל הברכות
- הכתובות לאחר מכן בפרשה⁵, ובמיוחד לנשיא בישראל המוסר
- נפשו לפרסם שיטת
- החסידות. אלא, כיוון
- שלא היתה זו הבטחה
- מפורשת לרבנו הזקן
- בפרט, הרי ביחס אליו
- בפרט, ההבטחה היא
- באופן של העלם (לא
- בגלוי, שהכוונה היא
- אליו), לכן גם רבנו הזקן
- מרמז זאת באופן של
- העלם במלה "וגו".

- פירוש, – שהרי רש"י⁶ מפרש, שה"קטנתי" בא כתוצאה מכל
- החסדים וכל האמת, כלומר, ש"נתמעטו וזכויותי על ידי החסדים
- והאמת שעשית עמי". על כך אומר הרמב"ן "ואינו נכון בלשון
- הכתוב", שהרי בפסוק כתוב "קטנתי", אני נעשיתי קטן יותר ולא
- שהזכויות נתקטנו, מיעוט באיכות ולא מיעוט בכמות⁷, והרמב"ן
- מפרש באופן אחר⁸ את ה"קטנתי", שאני קטן מדי לקלוט את כל
- החסדים והאמת. בהתאם לפירושו זה של הרמב"ן, הרי
- ה"קטנתי" אינו תוצאה מהחסדים והאמת, כי אם שהוא קטן מדי
- ואינו זכאי לכל החסדים והאמת. ברם, רבנו הזקן מפרש כפירוש
- רש"י, שה"קטנתי" הוא תוצאה מהחסדים והאמת, כפשטות
- הפסוק "קטנתי מכל החסדים", שמהחסדים והאמת נעשה
- "קטנתי". אלא שרבנו הזקן יפרש זאת באופן שה"קטנתי" מוסב
- אכן על האדם עצמו, שהוא עצמו התקטן כתוצאה מריבוי
- החסדים והאמת (ולא שהזכויות נתקטנו ונתמעטו ובגלל כך
- נתקטן גם הוא⁹, אלא שה"קטנתי" הוא תוצאה ישירה מהחסדים
- והאמת). זה מה שרבנו הזקן אומר "פירוש", כלומר, "קטנתי"
- מוסב אכן על האדם, ובכל זאת זה בא כתוצאה מהחסדים
- והאמת, ש"בכל חסד וחסד שתקדוש ברוך הוא עושה לאדם
- צריך – האדם לעצמו, להיות שפל רוח במאד. – להחזיק
- עצמו נמוך ביותר כתוצאה מהחסד שעשה אתו הקב"ה, כי
- חסד – למעלה, בספירות העליונות, דרועא ימינא, – הוא
- הבחינה של זרוע הימין, ענין של ימין וקירוב, ו"ימינו
- תחבנקני"¹⁰, – הימין שלמעלה מקיף את האדם, ש"היא בחינת
- קרבת אלהים ממש ביתר שאת מלפנים, – בחסד שעושה
- הקב"ה עם האדם, נעשה האדם קרוב יותר אל הקב"ה מאשר
- היה לפני שנעשה אתו החסד, וכל הקרוב אל ה' ביתר שאת
- והגבה למעלה מעלה – צריך להיות – בתוך עצמו, יותר

1. ראה לקוטי שיחות ח"א ע' 74. 2. ראה אור התורה במדבר ע' שסז ואילך. 3. וישלח לב, יא. 4. ויצא כח, טו. 5. בחוקותי כו, ג. 6. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "מיוסד בש"ס שבת לב, א". 7. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה חדא"ג שם". 8. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכן הוא בב"ר כאן". 9. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כבחדא"ג שם". 10. שיר השירים ב, ו.

48 שהקב"ה עושה אתו, צריך הדבר לפעול בו "קטנתי", להחזיק
49 עצמו קטן ונמוך. מה שרבנו הזקן אומר "שבכל חסד וחסד",
50 פירש פעם הרבי שליט"א, שהכוונה היא לשני סוגי חסדים: ישנו
51 חסד של סדר ההשתלשלות הבא בענין של חסד הנעשה עם
52 האדם על פי הטבע, וישנו
53 חסד שלמעלה
54 מהשתלשלות הבא בענין
55 של חסד הנעשה עם
56 האדם באופן שלמעלה מן
57 הטבע. לכן הוא אומר גם
58 הטעם "כי חסד דרועא
59 ימינא", שזה ענין אחר,
60 ו"ימינו תחבקני", שזה ענין
61 שני, שכן "חסד דרועא
62 ימינא" הוא חסד של
63 הספירות העליונות, חסד
64 של סדר ההשתלשלות,
65 שזה אור בבלי, כמו הזרוע
66 שהוא חיות וכוח באבר,
67 ו"ימינו תחבקני" הוא ימין
68 וחסד עליון שלמעלה
69 מהשתלשלות, שמחבק
70 (סובב) בלבד את האדם

באופן של מקיף (ואינו מתלבש בפנימיות כמו חיות הזרוע
71 באבר), מפני שזה למעלה מהתלבשות אורות בכלים. **מַה**
72 **שְׁאִינֶכֶן בְּזוֹהַ לְעִמְתָּ וְה' -** הצד הנוגד לחסד של קדושה, **הוא**
73 **יִשְׁמַעְאֵל חֶסֶד דְּקִלְפָּה,** - שכן, הניגוד לחסד של קדושה,
74 לאברהם, הוא ישמעאל, חסד של "קליפה", והניגוד ליצחק,
75 גבורה של קדושה, הוא עשו, גבורה של קליפה, שלגביו, אצל
76 מי שהוא בבחינת ישמעאל - **כָּל שֶׁחֶסֶד גָּדוֹל -** הוא הולך
77 **וְגָדֵל בְּגָבָה וְנִסּוֹת הָרוּחַ וְרִחַב לֵב.** - ועל יהודי להישמר
78 ולהיזהר מאופן חסד זה של ישמעאל, שחסד זה לא יפעול ח"ו
79 עליו גדלות וגסות הרוח, אלא עליו להשתדל שהחסד יהיה
80 אצלו באופן של חסד של קדושה, כמו שהיה אצל אברהם ואצל
81 יעקב, שהחסד פועל ביטול וענוה. **וְלִזְוֹת -** ולכן, **בְּאֵתִי מִן**
82 **הַמּוֹדִיעִים מוֹדְעָה רַבָּה לְכָלִּילוֹת אֲנִי,** - לכל החסידים, **עַל**
83 **רַבּוֹי הַחֲסִידִים אֲשֶׁר הִגְדִּיל ה' לַעֲשׂוֹת עִמָּנוּ,** - שבחינת חסד
84 הרי נקראת בשם "גדולה" (המדות העליונות כפי שהן מנויות
85 בפסוק¹¹: "לך ה' הגדולה והגבורה" וכו'), הרי הכוונה ב"הגדולה"
86 היא למדת החסד, וגדולה מבטאת מדריגה גבוהה יותר בחסד
87 מאשר חסד סתם, לכן אומר רבינו הזקן "אשר הגדיל ה' לעשות
88 עמנו", החסד הגדול שעשה ה' אתנו - חסידים - בגאולתו של
89 רבינו הזקן - יפעול חסד זה לִאֲחוֹ בְּמִדּוֹתָיו שֶׁל יַעֲקֹב - "שֶׁאֵר
90 עִמּוֹ" ו"שְׂאִרֵּית יִשְׂרָאֵל", - בני ישראל נקראים הרי "שאר
91 עמו"¹⁷ ו"שארית ישראל"¹⁸, שיש בהם המדה של "שאר" ושל
92 "שארית", שְׂמִשִּׁים עִצְמוֹ - ומחזיק עצמו, בְּשִׁירִים וּמִזְמוֹרֹת¹⁹
93 - דבר שאין הוא עיקר כלל, אלא שיריים מדבר שהוא מיותר,

1 שֶׁפֶל רוּחַ לְמִטָּה מִטָּה, - עליו להחזיק עצמו נמוך מאוד מאוד,
2 כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב²¹: "מִרְחוֹק ה' נִרְאָה לִי". - כשהקב"ה נראה
3 לאדם על ידי החסד שהוא עושה אתו - צריך הדבר לפעול על
4 האדם הרגשה של "מרחוק", להחזיק עצמו בריחוק ובנמיכות, או
5 שהכוונה היא, שהכלי
6 לקלוט את "ה' נראה לִי" -
7 הוא כשהאדם מחזיק
8 עצמו "מרחוק" ובנמיכות.
9 וְכִנּוּדֵי, דְּקִלְפָּה "קַמִּיָּה"
10 דְּקִלְפָּה - בְּלֹא חֲשִׁיב, -
11 וכידוע שהכל נחשב לגביו
12 דוקא ככלום, אפילו
13 המדריגה הנעלית ביותר,
14 להיות "קמי", להיות
15 לפניו, קרוב אליו יתברך,
16 היא "כלא חשיב", היא
17 בטלה ובאילו איננה
18 קיימת כלל (שכן, לגביו
19 לא נחשב ולא קיים שום
20 דבר), וְאִם־כֵּן כָּל שֶׁהוּא
21 "קַמִּיָּה" יוֹתֵר - כל מי
22 שהוא יותר "לפניו", קרוב
23 יותר אליו יתברך, הוא

24 יוֹתֵר בְּלֹא וְאִין וְאִפְסָ. - כל אחת משלש המילים - "כלא",
25 "אין" ו"אפס" - מבטאת אופן התבטלות מיוחד הבא מצד
26 ה"קמי", מצד הקירוב אליו יתברך, וְזוֹ הִיא בְּחִינַת יְמִין
27 שֶׁבְּקִרְשָׁהּ, וְחֶסֶד - הנמשך לְאֲבֵרָהּ, - כלשון הפסוק²²: "תתן
28 אמת ליעקב חסד לאברהם", הרי זה בבחינה ובאופן של ביטול.
29 שֶׁאִמְרֵי²³: - אברהם אבינו: **"וְאֲנִכִּי עֶפְרָאִי אִפְרָיִם"**. - החסד "פעל"
30 על אברהם אבינו את תכלית הביטול, עד שהחזיק עצמו ל"עפר
31 ואפר", שכן, כיוון שהימין שבקדושה למעלה הוא כך - שענין
32 החסד הוא ביטול - לכן פועל הדבר גם במי שנמשך אליו החסד
33 - ענין ההתבטלות, וְזוֹ הִיא נִסְיָנָה מִדְּתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב. - שהחסד
34 פעל בו תכלית ההתבטלות. וְכִזְוֹת הַתִּנְצֵל - יעקב, עַל יִרְאָתוֹ
35 מִפְּנֵי עֲשׂוֹ, וְלֹא - היה, לִי לֹא בְּהִבְטָחְתִּי²⁴: - של הקב"ה אליו:
36 **"וְהִנֵּה אֲנִכִּי עִמָּךְ כּוֹ"**, - ושמרתיך בכל אשר תלך, מִפְּנֵי
37 חַיּוֹת קָטָן יַעֲקֹב בְּמֶאֱדָר מֶאֱדָר בְּעִינְיוֹ, מַחֲמַת רַבּוֹי הַחֲסִידִים
38 - כפי שאמר²⁴: **"כִּי בְּמִקְלִי כּוֹ"**, - "עברתי את הירדן הזה
39 ועתה הייתי לשני מחנות", וסבר ש- וְאִינוֹ רֹאִי וְכִדְרִי כָּלִל
40 לְהִנְצֵל כּוֹ, וְכִמְאֹמֶר רַבּוֹתֵינוּ וְזִרְזִנֵּם לְבִרְכָּהּ²⁵: - שיעקב
41 פחד, **"שְׁמָא יִגְרֵם הַחֲטָא"**, - שלא יינצל, שְׁנִדְמָה בְּעִינְיוֹ
42 שְׁחָטָא. - עד כדי כך פעל בו החסד ביטול והתקטנות, להחזיק
43 עצמו במצב של חוטא. זה פירוש "קטנתי מכל החסידים", שריבוי
44 החסידים פעל בו "קטנתי", להרגיש עצמו קטן ונמוך, עד לידי
45 פחד שמא חטא, וזקוק הוא לכן לבקש מחדש "הצילני נא",
46 למרות שכבר הובטח לו "והנה אנכי עמך ושמרתיך בכל אשר
47 תלך" וכו'. ההוראה מהאמור לכל אחד מישראל היא, שכל חסד

11. ירמיה לא, ב. 12. מיכה ז, ב. 13. וירא יח, כז. 14. וישלח שם. 15. ברכות ד, א. 16. דה"א כט, יב. 17. ראה ישע"י יא, יא. 18. ראה ירמ"י ו, ט. לא, ו. ועוד. 19. ראה ר"ה יז, א.

- 1 מִמֶּשׁ שְׁאִין בּוֹ שׁוּם צָרָה. לְבַלְתִּי רוּם לְבָבָם מֵאַחִיהֶם כּו', זאת, רַק לְהַשְׁפִּיל רוּחָם וְלָבָם, בְּמִדַּת אֶמֶת לְיַעֲקֹב, מִפְּנֵי
2 - המנגדים שגרמו
3 למאסרו של רבינו הזקן,
4 וְלֹא לְהַרְחִיב עֲלֵיהֶם 1 שמששים עצמו כשיריים ומותרות ממש שאין בו שום
5 פֶּה, - שלא לדבר אליהם 2 צורך. לבלתי רום לבבם מאחיהם כו' ולא להרחיב
6 ברחבות ובתנועה של 3 עליהם פה או לשרוק עליהם ח"ו. הם מלהזכיר
7 ניצחון, או לְשָׂרֵק עֲלֵיהֶם 4 באזהרה נוראה רק להשפיל רוחם ולבם במדת אמת
8 חֶסֶד וְשֵׁלוֹם, הם 5 ליעקב מפני כל אדם בנמיכות רוח ומענה רך משיב
9 מִלְּהוֹבִיר בְּאַהֲרָה 6 חימה. ורוח נכאה כו'. וכולי האי ואולי יתן ה' בלב
10 נִזְרָאָה, - שלא לעשות 7 אחיהם כמים הפנים וגו':

אגרת הקדש

יום שני י"א מנחם-אב

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קד, ג. וילבש... עד עמ' 208, וגבול [ח"ו]:

- 21 ג. וְיִלְבֹּשׁ - לבוש של צִדְקָה בְּשָׂרֶיךָ, - המגין על הגוף, וְכֹבֵעַ
22 יְשׁוּעָה בְּרָאשׁוֹ. 1 - למרות שהפסוק מוסב כלפי הקב"ה, שהוא
23 ילבש לבושים של צדקה וישועה לבני ישראל, ולבושים של
24 נקמה (כפי שהוא מסיים בפסוק) כלפי אומות העולם, אך כיוון
25 שהכלי לקליטת (או
26 להתהוות) הענינים
27 שלמעלה² - נוצר מן
28 הענינים שבני ישראל
29 עושים למטה מעין ודוגמה
30 מהם, הרי הכוונה היא
31 (גם), שבעבודת הצדקה
32 של בני ישראל ישנו הענין
33 שצדקה היא לבוש, כמו
34 שריון המגין על הגוף.
35 וכובע ישועה בשביל
36 הראש, וְדָרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ
37 וְכִרְוִינֵם לְבָרָכָה: מה

אגרת הקדש

- ג וילבש צדקה כשריון וכובע ישועה בראשו. ודרשו רז"ל מה שריון זה כל קליפה
וקליפה מצטרפת לשריון גדול אף צדקה כל פרוטה
ופרוטה מצטרפת לחשבון גדול. פי' שהשריון עשוי
קשקשים על נקבים והם מגינים שלא יכנס חץ בנקבים.
וככה הוא מעשה הצדקה:
וּבִיאֹר הָעֵנִין כִּי גְדוּלָּה צִדְקָה מְכַל הַמִּצְוֹת שְׁמַחַן
נַעֲשִׂי לְבוּשִׁי לְהַנְשִׁמָּה הַנִּמְשָׁכִי מֵאוֹר א"ם
ב"ה מבחי' סובב כל עלמין (כמבואר הפ' ממכ"ע וסובב
כ"ע בלק"א ע"ש) באתערותא דלתתא היא מצות ה'
הַנִּמְשָׁכִים - הלבושים נמשכים, מֵאוֹר אֵין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא -
ומכיוון שהם באים ממקום שהוא אין־סוף, לכן אפשר לקבל על
ידם הגילוי של גן־עדן שהוא גילוי של אין־סוף ובלי גבול,
מִבְּחִינַת "סוֹבֵב כָּל עֲלָמִין" - שהוא אור שאינו מצומצם לפי
ערך הנבראים, להתלבש בפנימיות גלויה בהם, כִּי־אם בחינה
של סובב ומקיף מעליהם, ואור זה פועל בהם בהיותו למעלה
מהם, (בְּמִכְנָר הַפְּרוּשׁ - של, "מִמְלָא כָּל עֲלָמִין" וְסוֹבֵב
כָּל עֲלָמִין" בְּלִקְוֵי אֲמָרִים, - בחלק הראשון של ספר
ה"תניא", עֵין שָׁם) - לבושים אלה שמבחינת "סובב כל עלמין",
מתהווים בְּאַתְעָרוּתָא דְלִתְתָּא, - בהתעוררות שמלמטה, הֵיא
- 38 שְׁרִיוֹן זֶה כָּל קְלִפָּה וְקְלִפָּה - מהן מורכב השריון, מִצְטָרְפָּה
39 לְשָׂרִיוֹן גְּדוֹל, אֵף צִדְקָה - כָּל פְּרוּטָה וּפְרוּטָה - שנותנים
40 לצדקה, מִצְטָרְפָּה לְחֶשְׁבֹן גְּדוֹל. - לכאורה, אותו דבר שמוכן
41 במשל מובן מאליה גם בנמשל: כשם שבשריון מתהווה מפרטים
42 רבים - ענין גדול אחד, כך בנמשל, מתהווה מהרבה פרטים ענין
43 וחשבון אחד גדול. מה מוסיף, איפוא, המשל, שבלעדו לא היו
44 מבינים את הדבר בנמשל: אלא הפירוש הוא: פְּרוּשׁ, שְׁחִשְׁרִיוֹן
45 עֲשִׂי קֶשְׁקִשִׁים - כעין קשקשי הדג, עַל נְקִבִּים, וְהֵם -
46 הקשקשים, מְגִינִים שְׁלֹא יִכְנֹס חֵץ בְּנְקִבִּים, וְכָכָה הוּא מַעֲשֵׂה
47 הַצִּדְקָה: - שגם בצדקה ישנו הענין של נקבים וקשקשים

20. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה אינו מובן: (1) מה מוסיף בזה. (2) למה מרמז בכותבו גו' דכל ג' הכתובים (משלי טו, יג. יז, כב, יח, יד) המדברים ברוח נכאה לכאורה אין שייכים לכאן כלל (ואדרבא אינם לטוב). (3) לפני זה בהכתוב מענה גו' מביא כל הענין וכאן מרמזו ב"גו'". וי"ל דכוונתו למשלי (יז, כב) ורוח נכאה תיבש גרם. דגרם ענינו תוקף וקשה להתפייס (ב"ר ספ"י. וי"ג וכן גם באדר"ג פ"ט - עה"פ עצם מעצמי) וע"י רוח נכאה יהי' לא רק משיב חמה כ"א גם שיתפייסו ועוד יותר וכולי האי כו' כמים הפנים וגו'. וכיון דפשוטו דהסיום הכתוב אינו בטוב לכן רק רמזו ב"גו'". 21. משלי כז, יט. 1. ישעי' נט, יז. 2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכפי' אדה"ז דע מה למע' - ממך (היום יום י"ג באייר)". 3. ב"ב ט, ב. 4. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כמשנ"ת לקמן סכ"ט". 5. פרק מ"ח.

האור הפנימי הנקרא "שכינה", על שם ששוכן ומתלבש
בהשתלשלות, כְּמוֹ שְׁתַּבָּאָר בְּמָקוֹם אַחֵר, – שעל-ידי
מצוות נעשה יחוד של קודשא-בריך-הוא עם השכינה שלו,
שלכן אומרים לפני קיום המצוות "לשם יחוד קודשא-בריך-הוא
ושכינתו", שכן המצוות
"פועלות" יחוד זה, המשכת אור ה' טובב כל
עלמין" הנקרא "קודשא- בריך-הוא" – באור
ה"ממלא כל עלמין" הנקרא "שכינה". זה, אם
כן, עיקר ההמשכה הנמשכת מאור איין-סוף
על ידי מצוות – ההמשכה מאור איין-סוף
בהשתלשלות הספירות של העולמות, ומהארה
ההארה מ"אור מקיף" הנזכר לעיל, על-ידי
צמצום רב, נעשה לבוש לבחינות נפשיות
נשמה של האדם בנך ערן התחתון והעליון,
שיוכלו – הנפש-רוח נשמה של האדם, ולהשיג איזה השגה והארה מאור
איין-סוף ברוך-הוא, – המאיר בנך ערן, כי בהעדר לבוש זה,
לא היתה הנשמה, שהיא בעלת גבול, יכולה לקבל ולהשיג
הארה מאור איין-סוף שהוא בלי גבול, כְּמוֹ שְׁתַּבָּאָר בְּמָקוֹם
אַחֵר. – להלן ב"אגרת הקודש". וזה שאמרו רבותינו
זכרונם-לברכה: "שכר מצוה בהאי עולם ליכא", – שכר
מצוה בעולם הזה – אין, חכמינו ז"ל לא אומרים ששכר מצוה
אינו ניתן בעולם הזה כִּי-אם בעולם הבא, אלא הם אומרים,
שבעולם הזה אין שום שכר מצוה. כי בעולם הזה הנשמה
ובעל גבול – החיות שבו הוא ב-צמצום רב וצמצום מאד
מאד, אי אפשר – לכן, להתלבש – בעולם הזה, שום הארה
מאור איין-סוף ברוך-הוא, פיראם – אלא, אך ורק על-ידי –
באמצעות עשר ספירות, הנקראים "גופא"⁶ ביהר הקדוש:
– כפי שרבינו הזקן מסביר מיד להלן שכהשוואת הגוף לנשמה,
שהגוף הוא באין-ערוך לגבי הנשמה, כך הספירות הן באין-
ערוך לגבי איין-סוף, ומאחר שהשכר למעשה המצוות הוא
המשכה מ"איין-סוף" – אין הוא יכול להתלבש בעולם זה, ולכן
"שכר מצוה בהאי עולם – ליכא", אין בעולם הזה סוג המשכה
התלבשותית כזו, כי ההמשכות המתלבשות בעולם זה באות רק
על ידי העשר ספירות הנקראות בזהר הקדוש "גופא", "חסד"
דרועא ימינא כו". – חסד – נקרא זרוע ימין, וגבורה – זרוע
שמאל, וכך הלאה. לפי, שְׁכָמוֹ שְׁאִין עָרוֹךְ לוֹ לְהַגּוֹף הַנִּשְׁמִי

1 מְצוֹת ה' וְרָצוֹן הָעֲלִיּוֹן בְּרוּךְ-הוא. – שכיוון שהמצוה היא
2 רצון העליון, הבחינה של רצון (שהוא כח מקיף) וטובב – לכן
3 נמשכים על-ידיה לבושים מבחינת "טובב כל עלמין". וְעִינֵךְ
4 הַמְשָׁכָה זוּ מֵאוֹר אֵיין-סוּף בְּרוּךְ-הוא, הוא לְבוֹשׁ וְ"אוֹר
5 מְקִיף" לְעֶשֶׂר סְפִירוֹת –
6 של ארבעת העולמות,

אגרת הקדש

1 דְּאֶצִּילוֹת-בְּרִיאָה
2 יְצִירַת-עֲשִׂיָּה,
3 הַמְשָׁתְּלָשׁוֹת – עשר
4 הספירות של ארבעת
5 העולמות, משתלשלות
6 מַעֲלָה לְעֵלָה וּמַפְרִדָּה
7 לְמַדְרָגָה כו', הַנִּקְרָאוֹת
8 – הספירות נקראות, בְּשֵׁם
9 "מְמַלֵּא כָּל עֲלָמִין". –
10 ההמשכה מאור איין-סוף
11 ברוך-הוא ו"טובב כל
12 עלמין" הנמשכת על ידי
13 המצוות, נעשית בעיקר
14 לבוש ומקיף
15 להשתלשלותן של
16 הספירות. ברם, לכאורה,
17 כיוון שהספירות עצמן הן
18 הרי אלקות – האלקות של

25 העולמות, מדוע, איפוא, נדרשת המשכה מאור איין-סוף כלבוש
26 לספירות? פירוש, – הכוונה היא, כִּי אוֹר אֵיין-סוּף בְּרוּךְ-הוא
27 מְתַלַּבֵּשׁ וּמֵאִיר בְּתוֹךְ כָּל הַמְשָׁתְּלָשׁוֹת הָעֶשֶׂר סְפִירוֹת – של
28 העולמות, דְּאֶצִּילוֹת-בְּרִיאָה יְצִירַת-עֲשִׂיָּה, – כלומר, הוא
29 מאיר בהם בפנימיות, באופן של התלבשות, וְהוּא הַמְּאֲצִיל
30 הָעֶשֶׂר סְפִירוֹת הַמְשָׁתְּלָשׁוֹת לְבְּרִיאַת-יְצִירַת-
31 עֲשִׂיָּה, – כידוע שהספירות והפרצופים של עולם ה"אצילות",
32 מאירים בעולמות "בריאה", "יצירה", "עשיה", והם מהווים
33 האלקות שבעולמות אלה. אך, כיצד מתבצעת ההאצלה של
34 הספירות של עולם ה"אצילות" ומה שאור איין-סוף מאיר,
35 בהשתלשלות הספירות של שאר העולמות? הרי זה – על-ידי
36 צמצום עצום הַמְּבַאָר בְּ – ספר "עין חיים", – שאין זה סתם
37 צמצום ומיעוט של האור, אלא זהו סילוק של האור באופן
38 שאור שהוא איין-סוף ובלי גבול, יוכל להיות נאצל ולהאיר
39 באופן של גבול, וְנִקְרָא "אוֹר פְּנִימִי", – אור המתלבש
40 בפנימיות, שכן הוא מצומצם לפי ערך הדבר שבו הוא מתלבש.
41 וְעַל-יְדֵי קִיּוֹם הַמְצוֹת נִמְשָׁךְ "אוֹר מְקִיף" הַנִּזְכָּר לְעֵיל,
42 וּמֵאִיר תּוֹךְ הָעֶשֶׂר סְפִירוֹת דְּאֶצִּילוֹת-בְּרִיאָה יְצִירַת-עֲשִׂיָּה,
43 וּמֵתִיחַד עִם הָ"אוֹר פְּנִימִי", – הרי מאיר אז בתוך האור
44 הפנימי (בסדר ההשתלשלות) אור שהוא בבחינת איין-סוף,
45 וְנִקְרָא "יְחִיד קְדֻשָּׁא-בְּרִיךְ-הוא" – מה שהוא קדוש ומובדל,
46 למעלה מהעולם, בחינת "טובב כל עלמין", וְשִׁכְנִיתִיה, – עם

6. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר מח"א פמ"א. אבל אין לומר שלזה מתכוון – דא"כ הול"ל "כלק"א" – כדלעיל בזה האגרת בנוגע לסוכ"ע". 7. סימן כ"ט. 8. קידושין לט, ב. 9. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שבאין ערוך בירידה לנשמה דילי" – או"ס".

יורד למטה אחרי צמצומים רבים עד לעולם הזה הגשמי, יש
מקום ח"ו שהיציגונים יוכלו לקבל יניקה מאור זה, וכן למטה
– וכך גם למטה יש צורך להגן על האדם ולשמרו ולהצילו
מכל דבר רע בגשמייות וברוחניות, – שזה ענין שיכול
להיות למטה על ידי

יניקת החיצונים – ויש
צורך למנוע זאת, לזאת
– ולכן, חוזר ומאיר אור
המקיף וסותם הנקב,
על-דרך-משל, – הנקב
שנוצר על ידי מעשה
הצדקה וגמילות חסדים
חוזר ונסתם, כדי
שהיציגונים לא יוכלו
לקבל שום יניקה
מהשפעה הנשפעת על
ידי הנקב למשל, שכן
מהאור המקיף אין הם
יכולים לקבל יניקה, כי
הוא – האור המקיף בא
מבחינת אינסוף
ו"סובב כל עלמין"
בנוסף לעל. – שמשם
אין היציגונים יכולים

לקבל יניקה. הרי, שגם במעשה הצדקה וגמילות חסדים יש
ענין של נקבים וקשקשים הסותמים את הנקבים. הנקבים
משמשים כפתיחה באור המקיף ובלבוש, דרכה ירדו
"פירותיהן" כשבר לאדם שבעולם הזה, והקשקשים הם האור
המקיף הסותם את הנקבים שלא תוכל להיות יניקה לחיצונים,
ולפי זה הרי זה מכון למשל השריון העשוי מנקבים וקשקשים
המגינים על הנקבים. וזהו שאמרו רבותינו וברונום-לכרבה:
– כשם שבשריון מצטרפת כל קליפה וקליפה לשריון גדול,
כך בצדקה "מצטרפת" – כל פרוטה ופרוטה, לחשבון גדול
דיקא, – המלה "גדול" הוא בדיוק, "כי גדול ה' ומחלל
מאד"¹³, בלי סוף ותכלית וגבול [חס-ושלום]: – הרי
שעלידי הפרוטות של צדקה ממשיכים מהבחינה של "גדול
ה'", כפי שהיו המרמו על עשר הספירות, ו' חכמה, ה' בינה,
ו' ששת המדות, וה' אחרונה מלכות¹⁴ – מקבל מאינסוף וכן
בבחינת "גדולה" מ"אינסוף".

לגבי הנשמה, כך אין ערך כלל לעשר ספירות דאצילות
לגבי המאציל העליון אינסוף ברוך-הוא, כי – שכן, אפילו
חכמה עלאה, – עליונה, שהיא ראשיתן, – של העשר
ספירות, היא בבחינת עשיה גופנית לגבי אינסוף ברוך-
הוא, – כשם שעשיה

גופנית של האדם מרוחקת
מעצם הנפש שלו, כמו
שנתבאר בלקוטי
אמרים. – בחלק הראשון
של ספר ה"תניא", בהגהה
שבפרק ב'¹⁰, ואי לזאת,
– ולכן, במעשה הצדקה
וגמילות חסדים, שאדם
אוכל מפרותיהן בעולם
הזה¹¹, – הרי, אם בצדקה
וגמילות חסדים יש לאדם
משהו שבר – הפירות –
בעולם הזה, הכוונה היא
שבמצוות אלו אכן יורד
לעולם הזה משהו מהאור
הנוכח לעיל, וזאת מפני
ש"ש נקבים, על-דרך
משל, בלבוש העליון
המקיף על – בחינת

"גופא", הם הכלים דעשר ספירות, – שמשוהו מהכלים של
עשר הספירות ירדו דרך הנקבים לעולם הזה, להאיר מהם
ולחשפיע אור ונשפע מ"חסד" – שהוא בחינת דרועא וימנא
– הזרוע הימנית, נמשך ארץ ימים בעולם הזה הגשמי, ועשר
וכבוד – נמשכים בעולם הזה, מ"דרועא שמואלא", – מספירת
הגבורה שהיא בחינת הזרוע השמאלית, וכן – נמשכת השפעה
למטה בתפארת – מספירת התפארת, והוד והדר והדרה
וכו'¹²: – נמשכים למטה מספירות הוד, יסוד, וכו'. כל האמור
הוא השפעה הנמשכת למטה על ידי הנקבים למשל הנזכרים
בלבוש ובאור המקיף הנמשך בתוך הספירות. אך כדי שלא
ינקו החיצונים למעלה – הקליפות, מאור ונשפע המשתלשל
ויוורד למטה מטה עד עולם הזה הגשמי, – בשעה
שהשפעה מצטמצמת כל כך, הרי זה נותן מקום שיוכלו
היציגונים לינוק מזה. כשמאיר האור כמו שהוא, הרי הכלי
לקליטתו הם רק הספירות וענינים של קדושה; ואילו כשהאור

10. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "יותר נ"ל שהכוונה לח"ב פ"ח ט – ששם יש בי' נוסף על מש"כ כאן, משא"כ בהגה"ה דאדריבא. ואף דבאגה"ת פ"ד (ועוד) מוסיף "ח"ב" על מש"כ "בלק"א" – הוא משום דשם מציין המקום בדיוק וכהסיוס פ"א, משא"כ כאן".
11. קידושין מ, א. 12. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה השמיט נצח ומהו וכו'". וכנראה זהו ע"פ זחי"ב (צח, סע"א ורע"ב – הובא בצ"צ לתהילים קד, א) דהוד והדר וחדוה הם נה". [ועפ"מ שם י"ל ג"כ מה שכתב כאן כינויים אלו ולא נה"י]. ואואפ"ל
ד"וכו" היינו מל' שהיא כולי דכנה"ל". 13. תהלים מח, ב. 14. ראה לעיל אגרת התשובה פ"ד.

יום שלישי י"ב מנחם-אב

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 208, אך מי הוא... עד עמ' קה, תדרשנו:

אורות, שְׁבוּתָהּ הַקְדוּשָׁה¹⁷ – אור שהוא למעלה מעלה מעשר
הספירות של "אצילות": הש' מרמז על בחינת חב"ד, ג'
המוחין, כפי שהם במדרגה של מאות – שלש מאות, והע'
מרמז על ז' המדות כפי שכל אחת מהן כוללת עשר – שבעים,
אור נעלה זה ("וכובע

ישועה") נמשך "בראשו",

בראשיתו של עשר

הספירות. וְכַמּוֹ

שְׁבוּתָהּ¹⁸: "יָאֵר ה' פָּנָיו

– הפנימיות שלו, פנימיות

השפע של אור איך-סוף,

אֱלֹהֵינוּ, – אל בני ישראל

כאן למטה, "יָאֵר פָּנָיו –

הפנימיות שלו, אֶתְּנוּ

סֵלָה"¹⁹. – "אֶתְּנוּ" – כדי

שהאור של פניו יתברך

ימשיך ויהיה אֶתְּנוּ כאן

למטה, הוּא עַל-יְדֵי

מַעֲשֵׂה הַצְדָּקָה. וְזֶה

הוּא – מה שכתוב²⁰:

"וְזֶרַע צְדָקוֹת – מַצְמִיחַ

יְשׁוּעוֹת". – שצדקה

מביאה את ענין הישועות, שיהיו צמיחה וגילוי מבחינת

ישועה, מהאור של ש"ע נהורין. וְכַכֵּה²¹ יָאֵר ה' פָּנָיו

אֱלֹהֵינוּ, צְדָקָתָם עֹמֶדֶת לְעַד²², – שכן, ההמשכה האמורה,

שיורדת עתה בגילוי למטה הרי היא מהפירות בלבד, ואילו

ה"קרן" ו"עצם" השכר, איננו יורד עתה בגילוי למטה, אלא

נשאר בהעלם, עד לעתיד-לבוא בעולם התחיה, שאז יתגלה

שכר המצוה עצמו כאן למטה, כי אז יאיר ויתלבש האור

ה"סובב כל עלמין" למטה. – כפי שרכנו הזקן מסביר זאת

להלן ב"אגרת הקודש" סימן ל"ב, וְקִרְנֵם תְּרוֹם בִּישׁוּעַת

"מַצְמִיחַ קֶרֶן יְשׁוּעָה", "צִמְח צְדָקָה" – שהקב"ה עושה עם

ישראל, מִתְּכֹכֶר יְשׁוּעָה הַנּוֹכַח לְעֵיל, כְּנֶפֶשׁ תְּדַרְשְׁנוּ:

– כפי הנפש הדורשת אותו.

68

1 אֵךְ מִי הוּא הַגּוֹרֵם לִירִידַת הָאֹר וְהַשְׁפַּע לְעוֹלָם הָאֵל

2 הַנִּשְׁמִי מַעֲשֵׂר סְפִירוֹת הַנִּקְרָאִים "נוֹפָא"¹⁵, – מה הגורם,

3 שאור כזה, שרק עשר הספירות של "אצילות" הן כלים אליו

4 – ירד למטה בעולם הזה הגשמי? – הוּא הַיְחוד הַנּוֹכַח לְעֵיל,

5 – היחוד של "קודשא"

6 בְּרִיךְ הוּא וּשְׂכִינְתֵּיהָ,

7 היחוד של האור

8 שבבחינת "איך-סוף" עם

9 האור שמאיר בפנימיות

10 בספירות והשתלשלות,

11 הנעשה על ידי המצוות,

12 שְׁהִיָּא תּוֹסַפְתָּ הָאֵרָה

13 וְהַשְׁפַּע מִבְּחִינַת אֹר

14 אֵיךְ-סוֹף הַמַּאֲצִיל

15 הַעֲלִיּוֹן בְּרוּךְ-הוּא, –

16 שמאציל עשר הספירות

17 של עולם ה"אצילות",

18 בְּיָתֵר שֵׁאת עַל הָאֵרָה

19 וְהַשְׁפַּע – הנמשכות

20 ב"אצילות", שְׁבִתְחִלַת

21 הַמַּאֲצִיל – של עולם

22 ה"אצילות",

23 וְהַשְׁתַּלְשְׁלוֹת – של הספירות, וְכֹי'. – הרי, כיוון שנמשכת

24 תוספת אור שלמעלה מעלה מ"אצילות", ולגבי אור זה,

25 "אצילות" ו"עשיה" שוים (כי האור הוא איך-סוף) – לכן יכול

26 להימשך מצד אור זה השפעה מעשר ספירות של "אצילות"

27 לעולם הזה הגשמי. וְרֵאשִׁית תּוֹסַפְתָּ הָאֵרָה וְהַשְׁפַּע,

28 – הנמשכת בספירות ד"אצילות", הִיא לְרֵאשִׁית הַעֲשֵׂר

29 סְפִירוֹת. – לספירת ה"חכמה" שהיא ראשיתו של עשר

30 הספירות. וְזֶה הוּא – מה שכתוב אחרי "וילבש צדקה כשריון"

31 – "וְכֹכֶר יְשׁוּעָה בְּרֵאשׁוֹ" – "יְשׁוּעָה" הוּא מְלִשׁוֹן "וְיִשַּׁע

32 ה' אֵל הַכֹּל וְאֵל מִנְחָתוֹ"¹⁶, – הרי שישועה היא מלשון

33 פניה, שהקב"ה נפנה ונמשך, וְהוּא יְרִידַת – והמשכת הָאֹר

34 וְהַשְׁפַּע ד' – של בחינת ש"ע נְהוּרִין – שלוש מאות ושבעים

15. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שלמעלה – דאוא"ס – א"כ ה"ה באי"ע בעילוי לגבי עוה"ז". 16. בראשית ד, ד. 17. ראה זח"א ד, ב, ח"ג קלג, ב, ובכ"מ. 18. נשא ו, כה. 19. תהלים סז, ב. 20. נוסח ברכות ק"ש של שחרית. 21. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "מכאן – פניית אדה"ז למקבלי האגרת – נותני הצדקה". 22. תהלים קיב, ג.

יום רביעי י"ג מנחם-אב

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קה, ד. אין ישראל... עד עמ' קו, ושבי' בצדקה.

אגרת הקדש

ד אין ישראל נגאלין אלא בצדקה שנא' ושביה בצדקה. כתיב צדק לפניו יהלך והול"ל ילך. אך הענין עפ"י מ"ש לך אמר לבי בקשו פני פי' בקשו פנימית הלב כי הנה בלהב יסוד האש האלקית שבלב (נ"א הנה בהלב [יסוד האש האלקית שבלב]) יש ב' בחי'. בחי' חיצונית ובחי' פנימיות. חיצוני' הלב היא התלהבות המתלהבת מבחי' הבינה והדעת בגדולת ה' א"ס ב"ה (להתבונן) [להתבונן] בגדולתו ולהוליד מתבונה זו אהבה עזה כרשפי אש וכו'. ופנימי' הלב היא הנקודה שבפנימיות הלב ועומקא דליבא שהיא למעלה מעלה מבחי' הדעת והתבונה שיוכל האדם להתבונן בלבו בגדולת ה'. וכמ"ש ממעמקים קראתיך ה' מעומקא דליבא (ועד"מ כמו במילי דעלמא לפעמים יש ענין גדול מאד מאד שכל חיות האדם תלוי בו ונוגע עד נקודת פנימיות הלב ועד בכלל וגורם לו לפעמים לעשות מעשים ולדבר דברים שלא בדעת כלל) וזלע"ז ככה הוא ממש בעבודה שבלב. והיינו לפי שבחי' נקודת פנימית הלב היא למעלה מבחי' הדעת המתפשט ומתלבש במדות שנוולדו מחב"ד כנודע. רק היא בחי' הארת חכמה

1 ד. "אין ישראל נגאלין אלא בצדקה", - בזכות הצדקה,
2 שְׁנֵאִמְרִי: "וְשִׁבְיָהּ בְּצִדְקָה". - והשבים אליה - אל ציון - יפרו
3 על ידי צדקה, שעל ידי צדקה שבים בני ישראל לציון ונגאלים
4 מהגלות. פְּתִיב: - כתוב: "צֶדֶק לְפָנָיו יְהִלֵּךְ", וְתִירִי־לֶיָּהּ
5 לְמִיָּמֶר: "יֵלֵךְ". - ולא
6 "יהלך", שהרי משמעות
7 "ילך" היא שהוא - הצדק
8 - ילך, ואילו "יהלך" -
9 שהוא יגרום לדבר אחר
10 ללכת. ממה שנאמר
11 "יהלך" מסתבר, איפוא,
12 שהכוונה היא על ענין
13 אחר שה"צדק" - צדקה -
14 גורם בו הליכה. אִךְ
15 הָעֵינָיו, - הוא, עַל־פִּי מֶה
16 שֶׁבִּתְבוֹנֵה: "לֵךְ אֲמַר לְבִי
17 בְּקִשּׁוֹ פָנָי", - פירושו
18 הפשוט של הפסוק הוא, -
19 לך ובשליחותך (של)
20 הקב"ה) אומר לי לבי:
21 חפש את הפנים והפנימיות
22 שלי (כפי שרש"י מפרש
23 פסוק זה), והוא מסיים:
24 "את פניך ה' אבקש", אני
25 אכן עושה כך ואני מחפש
26 ה"פנים" שלך, ה'. ברם,

27 לפי זה, ש"פני" היינו הפנים שלמעלה, הפנימיות שלמעלה, לא
28 היה צריך, לכאורה, לומר לאחר מכן "את פניך ה' אבקש", אלא
29 "את פניך אבקש" שהרי גם בחלקו הראשון של הפסוק הוא
30 מדבר על הפנים שלמעלה. לכן, מפרש כאן רבנו חזקן, ש"פני"
31 היינו הפנימיות של הלב היהודי (ר' פניך ה' הכוונה לפנימיות
32 שלמעלה) פְּרוּשׁ, - "בקשו פני" היינו, בְּקִשּׁוֹ פְּנִימִיּוֹת הַלֵּב. -
33 שאיננה בגלוי, ויש לחפשה ולגלותה. כִּי הִנֵּה, בְּלֶהֱב יִסּוֹד
34 הָאֵשׁ הָאֱלֹקִית שֶׁבֶלֶב - שהיא האהבה הלוהטת לאלקות
35 המהווה יסוד האש של הנפש האלקית, כפי שאמר רבנו חזקן
36 בפרק ג' שבחלק הראשון של ה"תניא", (נִסְחָ אַחֵר: הִנֵּה,
37 בְּהֶלֶב [יסוד הָאֵשׁ הָאֱלֹקִית שֶׁבֶלֶב]) יֵשׁ ב' בְּחִינּוֹת: בְּחִינַת
38 חִיצוֹנִיּוֹת, וּבְחִינַת פְּנִימִיּוֹת. - אהבה חיצונית ואהבה פנימית.
39 חִיצוֹנִיּוֹת הַלֵּב, הִיא הַתְּלַהֲבוֹת - של אהבה, הַמְּתַלַּהֲבֶת
40 מִבְּחִינַת הַבִּינָה וְהַדַּעַת - ההתעמקות, בְּגִדְלַת ה' - שהוא,

41 אִין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא, (לְהַתְּבוֹנֵן) [לְהַתְּבוֹנֵן] בְּגִדְלָתוֹ,
42 וְלִהְיוֹלִיד מִתְּבוּנָה זוֹ אֶהְבֶּה עֲזָה כְּרִשְׁפִּי אֵשׁ וכו'. - שזה
43 חיצוניות הלב של הנפש האלקית - אהבה שנוצרת על ידי שכל
44 והבנה בגדולת ה'. אהבה זו גלויה ומורגשת בלב היכן שהאדם
45 מרגיש את אהבתו לה'.
46 וּפְנִימִיּוֹת הַלֵּב, הִיא
47 הַנִּקְדָּה שֶׁבְּפִנִימִיּוֹת הַלֵּב
48 וְעֻמְקָא דְּלִבָּא, - ועומק
49 הלב, שְׁהִיא לְמַעְלָה
50 מְעֻלָּה מִבְּחִינַת הַדַּעַת
51 וְהַתְּבוּנָה שְׁיוּכַל הָאָדָם
52 לְהַתְּבוֹנֵן בְּלִבּוֹ בְּגִדְלַת
53 ה', - האדם בשכלו
54 ובהתבוננותו, לא היה
55 יכול אף פעם ליצור
56 בקרבו אהבה גדולה
57 ועמוקה כזו, אלא היא
58 ניתנת מלמעלה לנשמה,
59 כפי שיסביר להלן, ועל
60 האדם לגלות אהבה זו
61 בתוכו. וְכִמּוֹ שֶׁכְּתוּב:
62 "מִמַּעַמְקִים קָרָאתִיךָ ה'",
63 - "מִמַּעַמְקָא דְּלִבָּא" -
64 מעומק הלב. לכן נאמר
65 "מממעמקים" לשון רבים,
66 שכן בלב יש עומק ועומק
67 לעומק, (וְעַל־דִּךְ־מִשָּׁל, כִּמּוֹ בְּמִלִּי דְּעֻלְמָא, - בעניני
68 העולם, לא בעניני עבודת ה', לְפַעְמִים יֵשׁ עֵינָיו גְּדוֹל מְאֹד
69 מְאֹד שֶׁכָּל חֵיוֹת הָאָדָם תְּלוּי בּוֹ וְנוֹגַע - הענין, עַד נִקְדַּת
70 פְּנִימִיּוֹת הַלֵּב וְעַד בְּכָלֵל, וְגוֹרֵם לוֹ לְפַעְמִים לַעֲשׂוֹת מַעֲשִׂים
71 וְלִדְבַר דְּבָרִים שְׁלֹא בְּדַעַת כָּלֵל)*. - שכן הדבר נוגע בעצם
72 הנפש שלמעלה מדעת ומהבנה. וְזֶה לַעֲמֻת זֶה, - בעבודת ה'
73 ישנם אותם ענינים שישנם בעניני העולם, ולכן כשם שבמילי
74 דעלמא ישנו לפעמים ענין הנוגע בפנימיות שלמעלה מדעת,
75 כִּכֶּה הוּא מִמֶּשׁ בְּעֻבּוּדָה שֶׁבֶלֶב. - באהבתו של יהודי להקב"ה
76 - שישנה אהבה הנוגעת בעצם הנשמה, שהיא למעלה מדעת
77 ומהבנה. וְהֵינּוּ, לְפִי שֶׁבְּחִינַת נִקְדַּת פְּנִימִיּוֹת הַלֵּב הִיא
78 לְמַעְלָה מִבְּחִינַת הַדַּעַת הַמִּתְפַּשֵּׁט וּמִתְלַבֵּשׁ - שהדעת
79 מתפשטת ממקומה ומתלבשת בַּמִּדּוֹת שֶׁנּוֹלְדוּ מִחֻכְמַת־בִּינָה
80 דַּעַת כְּנוֹדַע, רק - נקודת פנימיות הלב, הִיא בְּחִינַת הָאֶרֶץ

1. ראה הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א לקמן סוף סימן ט. 2. ישע"א, כז. 3. תהלים פה, יד. 4. שם כז, ח. 5. תהלים קל, א. זח"ב סג, ב.

(* חצאי העיגול הם בספר ה"תניא" המקורי. ברם, הרבי שליט"א מעיר, שסיום חצאי עיגול אלה צריך לבוא להלן, אחרי המילים "שבכל נפש מישראל".

המסתיר על הנקודה הפנימית שבלב. כפי שמובא¹¹ בענין מילה
 47 זז – ענין התשובה, שכשם שבגלות השכינה הכללית של כל בני
 48 ישראל, הרי "אם ישראל עושין תשובה – מיד הן נגאלין"¹²,
 49 שתשובה מביאה לגאולת השכינה, כך גם בגלות של הניצוץ
 50 האלקי שבכל אחד
 51 מישראל, שעל ידי תשובה
 52 באה הגאולה לשכינה
 53 הפרטית שלו – לניצוץ
 54 האלקי שלו, שהכיסוי
 55 וההעלם מוסרים ונתגלית
 56 הנקודה הפנימית. והנה,
 57 במילה יש שני – שתי
 58 פחינות: מילה ופריעה,
 59 שהן ערלה נסה וקליפה
 60 דקה. – "מילה" מסירה
 61 את הערלה הגסה,
 62 ו"פריעה" מסירה את
 63 הקליפה הדקה המכסה
 64 על הברית, וכן – וכך
 65 הדבר פועלת הלב –
 66 לגביה כתוב "ומלתם את
 67 ערלת לבבכם", יש גם
 68 תאות נסות – שהן
 69 למשל כמו הערלה הגסה,
 70 ודקות – ותאוות דקות
 71 שהן למשל כמו הקליפה
 72 הדקה, והסרת הערלה
 73 הגסה והקליפה הדקה,
 74 התאוות הגסות והתאוות הדקות, היא על ידי מילה ופריעה;
 75 – בעבודה הרוחנית של הנפש, ו"מל ולא פרע – באלו לא
 76 מל"¹³, – כך הוא הדין לגבי מילת הערלה הגשמית, ערלת
 77 הגוף, וכך גם במילה הרוחנית ("ומלתם את ערלת לבבכם"),
 78 שאם אין הוא מסיר את המכסה של התאוות הדקות, ענין
 79 הפריעה, חסר אז כל ענין המילה. מפני שסוף סוף עדיין נקדחת
 80 פנימית הלב היא מכסה בלבוש שק דק, – של קליפה,
 81 בפחינת גלות ושכינה. – הנקודה הפנימית שבלבו נמצאת
 82 עדיין בגלות ושביה, ודוקא כשישנו גם הענין של פריעה, של
 83 התאוות הדקות – אז נגאלת הנקודה הפנימית. והנה, על מילת
 84 הערלה ממש – הסרת התאוות הגסות, בתיב – כתוב:
 85 "ומלתם את ערלת לבבכם" – אתם בעצמכם. – "ומלתם",
 86 שאתם תמולו, את זאת בכוחו של כל יהודי לעשות בעצמו.
 87 שכן, על ידי תשובה הוא מבטל ומסיר את המכסה וההסתר
 88 שהתאוות מכסות ומסתירות על הנקודה הפנימית שבלב. אך
 89 להסיר הקליפה הדקה, – הנוצרת מהתאוות הדקות, והו דבר
 90 הקשה על האדם, ועל זה נאמר¹⁴ בביאת המשיח: "ומל ה'

1 חכמה עליונה שלמעלה מהבינה והדעת, ובה – בחכמה
 2 העליונה, מלש ונגזו אור ה' ממש, כמו שכתוב: "ה'
 3 בחכמה בו", – אור אינסוף מלוכש ב"חכמה", והיא היא
 4 בחינת ניצוץ אלקות שבכל נפש מישראל. – מ"הניצוץ
 5 האלקי" שהוא למעלה
 6 לגמרי מ"דעת" ו"השגה" –
 7 באה האהבה שבפנימיות
 8 הלב, שלמעלה מדעת
 9 ומהשגה. ומה שאין כל
 10 אדם זוכה למדרגה זו,
 11 לעבודה שבלב מעמקא
 12 דלבא – מעומק הלב,
 13 בפחינת פנימיות, –
 14 כיוון שאהבה ועבודה זו
 15 באות מצד הניצוץ האלקי
 16 שבנשמה – וניצוץ אלקי
 17 זה הרי קיים בכל אחד
 18 מישראל – אם-כן היה
 19 צריך, כל אחד להגיע
 20 למדרגה זו ולעבודה זו –
 21 היינו לפי שפחינה זו
 22 היא אצלו בפחינת גלות
 23 ושכינה, והיא פחינת
 24 גלות השכינה ממש, –
 25 בנפשו של יהודי, כי היא
 26 – השכינה, היא פחינת
 27 ניצוץ אלהות שפנפשו
 28 האלהית. – וכאשר
 29 בחינה זו של הניצוץ האלקי של הנשמה נמצאת בגלות – הרי
 30 זה גלות ה"שכינה", וכיוון שבחינת הניצוץ האלקי נמצאת
 31 בגלות, אין היא פועלת בנפש שתהיה העבודה של האהבה
 32 מפנימיות הלב. וסבת הגלות, – של הניצוץ האלקי שבנשמה,
 33 הוא מאמר¹⁵ רבותינו זכרונם לברכה: "גלו ללבב – שכינה
 34 עמקם", – לגבי הגלות של הניצוץ הפרטי שבכל אחד
 35 מישראל, הכוונה היא, שבשעה שהוא נמצא ב"בבל", הוא
 36 עושה מעשי "בבל" – נמצאת השכינה יחד אתו בגלות. דחינו
 37 מפני שהלביש פחינת פנימית נקדחת ללבב ב"זה לעמית
 38 זה", – בענינים שהם "לעונות זה", הניגוד, לקדושה, דחינו –
 39 שהלביש עצמו בלבושים צואים דמלי דעלמא – דברי חולין
 40 של העולם, ותאות עולם הזה, הנקרא בשם "בבל", – ובגלל
 41 כך, ישנה גלות השכינה – של הניצוץ האלקי שלו – ב"בבל",
 42 בעניני עולם ותאוות. והיא – וענין זה בנפש הוא, פחינת ערלה
 43 המכסה על הברית ועל הנקודה הפנימית שבלב. ועל זה
 44 נאמר¹⁶: "ומלתם את ערלת לבבכם". – שצריכה להיות
 45 העבודה של "ומלתם את ערלת לבבכם", להסיר את המכסה

אגרת הקדש

עליונה שלמעלה מהבינה והדעת ובה מלוכש ונגזו
 אור ה' ממש כמ"ש ה' בחכמה בו' והיא היא בחי'
 ניצוץ אלקות שבכל נפש מישראל. ומה שאין כל אדם
 זוכה למדרגה זו לעבודה שבלב מעומקא דלבא בבחי'
 פנימיות היינו לפי שבחינה זו היא אצלו בבחי' גלות
 ושביה והיא בחינת גלות השכינה ממש כי היא היא
 בחינת ניצוץ אלהות שבנפשו האלהית וסבת הגלות
 הוא מאמר רז"ל גלו ללבב שכינה עמהם דהיינו מפני
 שהלביש בחינת פנימית נקודת לבבו בזה לעומת זה
 דהיינו בלבושים צואים דמילי דעלמא ותאות עוה"ז
 הנקרא בשם בבל והיא בחינת ערלה המכסה על הברית
 ונקודה הפנימית שבלב ועל זה נאמר ומלתם את
 ערלת לבבכם. והנה במילה יש שני בחינות מילה
 ופריעה שהן ערלה גסה וקליפה דקה וכן בערלת הלב
 יש ג"כ תאות גסות ודקות מילה ופריעה ומל ולא פרע
 כאלו לא מל מפני שסוף סוף עדיין נקודת פנימית הלב
 היא מכוסה בלבוש שק דק בבחינת גלות ושביה. והנה
 על מילת הערלה ממש כתי' ומלתם את ערלת לבבכם
 אתם בעצמכם אך להסיר הקליפה הדקה והו דבר הקשה
 על האדם וע"ז נא' בביאת המשיח ומל ה' אלהיך את

29 בחינה זו של הניצוץ האלקי של הנשמה נמצאת בגלות – הרי
 30 זה גלות ה"שכינה", וכיוון שבחינת הניצוץ האלקי נמצאת
 31 בגלות, אין היא פועלת בנפש שתהיה העבודה של האהבה
 32 מפנימיות הלב. וסבת הגלות, – של הניצוץ האלקי שבנשמה,
 33 הוא מאמר¹⁵ רבותינו זכרונם לברכה: "גלו ללבב – שכינה
 34 עמקם", – לגבי הגלות של הניצוץ הפרטי שבכל אחד
 35 מישראל, הכוונה היא, שבשעה שהוא נמצא ב"בבל", הוא
 36 עושה מעשי "בבל" – נמצאת השכינה יחד אתו בגלות. דחינו
 37 מפני שהלביש פחינת פנימית נקדחת ללבב ב"זה לעמית
 38 זה", – בענינים שהם "לעונות זה", הניגוד, לקדושה, דחינו –
 39 שהלביש עצמו בלבושים צואים דמלי דעלמא – דברי חולין
 40 של העולם, ותאות עולם הזה, הנקרא בשם "בבל", – ובגלל
 41 כך, ישנה גלות השכינה – של הניצוץ האלקי שלו – ב"בבל",
 42 בעניני עולם ותאוות. והיא – וענין זה בנפש הוא, פחינת ערלה
 43 המכסה על הברית ועל הנקודה הפנימית שבלב. ועל זה
 44 נאמר¹⁶: "ומלתם את ערלת לבבכם". – שצריכה להיות
 45 העבודה של "ומלתם את ערלת לבבכם", להסיר את המכסה

6. משלי ג, יט. 7. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ועיין ח"א פ"ט". 8. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אולי צ"ל 'כמאמר'". 9. מגילה כט, א. 10. עקב י, טו. 11. ראה ספר הליקוטים דא"ח – צ"צ ערך מילה. 12. סנהדרין צח, א. רמב"ם הל' תשובה פ"ו ה"ה. 13. שבת קלז, ב במשנה. 14. נציבים ל, ו.

1 אֱלֹהִיךָ אֶת לִבְךָ כו', לֹא־הֵבֵה אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ כָּל לִבְךָ
2 וּבְכָל נַפְשְׁךָ לְמַעַן חַיִּיד, כְּלוּמָר: לְמַעַן כִּי ה' לְבָדוּ הוּא
3 כָּל חַיִּיד מִמֶּשׁ, – שְׁלֹא תִהְיֶה אֲהָבָה שְׁהִיא כּוּחַ וּגִילּוּי בִלְבָד
4 מִהַנֶּפֶשׁ, אֲלֵא אֲהָבָה בְּאוֹפֶן שְׁהוּא "חַיִּיד" מִמֶּשׁ. וְכַשֵּׁם שְׁאֵדָם

5 אִינוּ מְרַגֵּשׁ אֶת חַיִּיו כְּדָבָר

6 נִפְרָד מִמֶּנּוּ, אֲלֵא זֶה הוּא

7 עֲצֻמוֹ, כִּךְ שְׁלֹא יִרְגִישׁוּ אֶת

8 הָאֲהָבָה כְּדָבָר נִפְרָד, אֲלֵא

9 כֹּאֲהָבָה עֲצֻמִּית שְׁאִינָה

10 נִרְגַּשְׁת׃ כָּלֵל. שְׁלֹבֵן אֲהָבָה

11 זֶה הִיא מַעֲמָקָא דְלִבָּא –

12 בָּאָה מִעוֹמֶק הַלֵּב, מִמְּקָדָה

13 פְּנִימִית מִמֶּשׁ כְּפִיכָר

14 לְעֵיל, – וְהִיא וְלִמְעָלָה

15 מִבְּחִינַת הַדַּעַת. –

16 לְמַעַל מִהַבְּנָה וְהִרְגָּשָׁה.

17 וְלִבֵּן מִשִּׁיחַ בָּא בְּהֶסֶךְ

18 הַדַּעַת לְכָלֵּלוֹת יִשְׂרָאֵל,

19 – בִּכְלֵל יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה זֶה

20 בְּהִסָּח הַדַּעַת, וְהִיא –

21 בִּיָּאֵת הַמִּשְׁיחַ, גִּלּוּי

22 בְּחִינַת נִקְדָּה פְּנִימִית

23 הַכְּלָלִית, – שֶׁל כָּל בְּנֵי

24 יִשְׂרָאֵל, וְיִצְיָאֵת הַשְּׂכִינָה

25 הַכְּלָלִית – שֶׁל כָּל

26 יִשְׂרָאֵל, מִהַגְלוּת

27 וְהַשְּׂכִינָה, לְעַד וְלְעוֹלָמֵי

28 עוֹלָמֵים. – כִּפִּי שְׁהִדְבַּר

29 מוֹסְבֵּר לְגַבִּי גְאוּלָּת

30 וְיִצְיָאֵת הַשְּׂכִינָה הַפְּרִטִית

31 – הַנִּיצוּץ הָאֱלֹקִי – שְׁהִיא

32 בְּהִסָּח הַדַּעַת, לְמַעַל

33 מִדַּעַת וְהִשְׁגָּה – כִּךְ גַּם

34 לְגַבִּי יִצְיָאֵה שֶׁל הַשְּׂכִינָה הַכְּלָלִית שֶׁל כָּלֵל יִשְׂרָאֵל, תִּהְיֶה

35 יִצְיָאֵתָהּ מִהַגְלוּת וּגְאוּלָּתוֹ שֶׁל כָּלֵל יִשְׂרָאֵל עַל יְדֵי הַמִּשְׁיחַ

36 בְּהִסָּח הַדַּעַת. אֲמִיתֵת הָעֵנִין שֶׁל "וּמֵל ה' אֱלֹקֶיךָ אֶת לִבְךָ"

37 ו"לֹא־הֵבֵה אֶת ה' אֱלֹקֶיךָ כִּי הוּא חַיִּיד" תִּהְיֶה אֲמִנָּם, כֹּאֲמֹר,

38 בִּבְיָאֵת הַמִּשְׁיחַ, אֲךָ, גַּם כַּעַת – יִסְבִּיר לֵהֲלֹךְ – יִשְׁנֶה יִצְיָאֵה

39 מִהַגְלוּת שֶׁל הַשְּׂכִינָה הַפְּרִטִית (שֶׁל הַנִּיצוּץ הָאֱלֹקִי) – עַל

40 כָּל־פְּנִים יִצְיָאֵה לְפִי שְׁעָה – בַּעֲבוּדַת הַתְּפִלָּה. וּבִלְשׁוֹן רַבְּנוּ

41 הַזִּקְנִי, וְכֵן, כָּל נִיצוּץ פְּרָמִי מִהַשְּׂכִינָה שְׁכַנְפֶּשׁ כָּל אֶחָד

42 מִיִּשְׂרָאֵל יִצְאָתָהּ מִהַגְלוּת וְהַשְּׂכִינָה לְפִי שְׁעָה, בְּ"חַיִּי שְׁעָה"

43 זֶה תְּפִלָּה, – כִּפִּי שְׁהִגְמָרָא¹⁵ קוֹרָאת לַתְּפִלָּה "חַיִּי שְׁעָה",

44 רַב־עֲבוּדָה שְׁכַכְל מַעֲמָקָא דְלִבָּא, – מִעוֹמֶק הַלֵּב, מִבְּחִינַת

45 נִקְדָּה פְּנִימִית הַנְּגוּלִית מִהַעֲרָלָה, – הַמְכַסֶּה עֲלֶיהָ, וְעוֹלָה

46 לְמַעַלָּה, לְדַבְּקָהּ בּוֹ בַּתְּשׁוּקָה עִזָּה בְּחִינַת "לְמַעַן חַיִּיד". –

47 שְׁהֵאלְקוֹת הִיא כָּל חַיִּיד, וְהִיא – יִצְיָאֵה לְפִי שְׁעָה שֶׁל הַנְּקוּדָה

אגרת הקדש

לִבְךָ כו' לֹא־הֵבֵה אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ כָּל לִבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ

לְמַעַן חַיִּיד כְּלוּמָר לְמַעַן כִּי ה' לְבָדוּ הוּא כָּל חַיִּיד מִמֶּשׁ.

שְׁלֹבֵן אֲהָבָה זֶה הִיא מַעֲמָקָא דְלִבָּא מִנְקוּדָה פְּנִימִית

מִמֶּשׁ כְּנ"ל וְלִמְעָלָה מִבְּחִינַת הַדַּעַת וְלִבֵּן מִשִּׁיחַ בָּא

בְּהִסָּח הַדַּעַת לְכָלֵּלוֹת יִשְׂרָאֵל וְהִיא גִלּוּי בְּחִינַת נְקוּדָה

פְּנִימִית הַכְּלָלִית וְיִצְיָאֵת הַשְּׂכִינָה הַכְּלָלִית מִהַגְלוּת

וְהַשְּׂכִינָה לְעַד וְלְעוֹלָמֵי עוֹלָמִים וְכֵן כָּל נִיצוּץ פְּרָמִי

מִהַשְּׂכִינָה שְׁכַנְפֶּשׁ כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל יִצְאָתָהּ מִהַגְלוּת

וְהַשְּׂכִינָה לְפִי שְׁעָה בְּחַיִּי שְׁעָה זֶה תְּפִלָּה וְעֲבוּדָה שְׁכַכְל

מַעֲמָקָא דְלִבָּא מִבְּחִינַת נְקוּדָה פְּנִימִית הַנְּגוּלִית

מִהַעֲרָלָה וְעוֹלָה לְמַעַלָּה לְדַבְּקָהּ בּוֹ בַּתְּשׁוּקָה עִזָּה

בְּחִינַת לְמַעַן חַיִּיד וְהִיא גַּם כֵּן בְּבַח' הִסָּח דַּעַת

הָאָדָם כִּי בְּחִינָה זֶה הִיא לְמַעַלָּה מִדַּעַת הָאָדָם וְהַתְּבוּנָתוֹ

בְּגִדּוּלָתָהּ ה' רַק הִיא בְּחִינַת מִתְּנֶה נִתּוּנָה מֵאֵת ה' מִן

הַשָּׁמַיִם מִהֶאֱרַת בְּחִי' פְּנִים הַעֲלִיּוֹנִים כְּמ"ש יָאֵר ה' פְּנֵיו

אֱלֹיךְ וְכְמ"ש וּמֵל ה' אֱלֹקֶיךָ כו'. אֲךָ מוֹדַעַת זֹאת כִּי

אֲתַעֲרוּתָא דְלַעֲלִיא הִיא בְּאֲתַעֲרוּתָא דְלַתַּתָּא דּוּקָא

בְּחִינַת הָעֲלִיא מ"נ כְּמִשְׁאֲרוֹ"ל אֵין מִפָּה יוֹרֵדָת

מִלְמַעַלָּה כו'. וְלִבֵּן צִרִיךְ הָאָדָם לַעֲשׂוֹת בְּעֲצֻמוֹ תַּחֲלָת

מִילָה זֶה לְהַסִּיר עֲרֵלָת הַלֵּב וּקְלִיפָה הַגֹּסֶה וְדַקָּה

הַמְּלַבִּישׁוֹת וּמְכַסּוֹת עַל בְּחִינַת נְקוּדַת פְּנִימִית הַלֵּב

שְׁהִיא בְּחִינַת אֲהָבָה ה' בְּחִינַת לְמַעַן חַיִּיד שְׁהִיא

בְּגוּלוֹת בְּתַאוּוֹת עוֹה"ז שְׁהֵם ג"כ בְּבַח' לְמַעַן חַיִּיד

בּוֹלַע"ז כְּנ"ל וְהִינּוּ ע"י נִתְּנִית הַצְּדָקָה לַה' מִמְּמוֹנוֹ

שְׁהוּא חַיּוּתוֹ וּבִפְרָט מִי שְׁמוֹנוֹתָיו מִצּוּמְצָמִים וְרַחֲקָא

לְבָרְכָהּ¹⁷: "אֵין מִפָּה יוֹרֵדָת מִלְמַעַלָּה כו'". – שְׁאֵין עוֹלִים

כְּנִגְדָּה טַפִּיִּים. וְלִבֵּן צִרִיךְ הָאָדָם לַעֲשׂוֹת בְּעֲצֻמוֹ תַּחֲלָת מִילָה

זֶה, לְהַסִּיר עֲרֵלָת הַלֵּב וּקְלִיפָה הַגֹּסֶה וְדַקָּה, הַמְּלַבִּישׁוֹת

וּמְכַסּוֹת עַל בְּחִינַת נִקְדָּה פְּנִימִית הַלֵּב, שְׁהִיא – פְּנִימִית

נְקוּדַת הַלֵּב, הִיא בְּחִינַת אֲהָבָה ה', בְּחִינַת "לְמַעַן חַיִּיד", –

שְׁהֵאלְקוֹת הִיא כָּל חַיִּיד, שְׁהִיא בְּגוּלוֹת בְּתַאוּוֹת עוֹלָם הָיָה,

שְׁהֵם – הַתַּאוּוֹת הֵן גַּם־כֵּן בְּחִינַת – וּבְאוֹפֶן שֶׁל – "לְמַעַן חַיִּיד"

בְּ"זֶה לְעֻמָּת זֶה", – בְּצֵד הַמִּנּוּג לְקִדּוּשָׁה, שְׁהוּא מוֹשְׁקַע

בְּתַאוּוֹת עַד שֶׁחַן כָּל חַיִּיד, כְּפִיכָר לְעֵיל. – שִׁישְׁנָם דְּבָרִים שְׁכַל

חַיִּי הָאָדָם תְּלוּיִים בָּהֶם, וְהוּא שְׁקוּעַ בָּהֶם בְּכָל פְּנִימִיּוֹת לְבוֹ,

וְחִינוּ, – הִסְרַת הָעֲרָלָה הָאֲמֹרָה, הִיא עֲלִידִי נִתְּנִית הַצְּדָקָה

לַה' מִמְּמוֹנוֹ, שְׁהוּא – הַמִּמּוֹן הוּא חַיּוּתוֹ. – כִּפִּי שְׁרַבְנוּ הַזִּקְנִי

מִסְבִּיר בְּפֶרֶק ל"ז שְׁבַחֲלֵק הָרָאשׁוֹן, שְׁכַכְל אָדָם – כִּיוֵּן שְׁבַמְמוֹנוֹ

הוּא יִכּוֹל לְקַנוֹת דְּבַר שְׁנוֹתָן לוֹ חַיִּי נִפְשׁוֹ, הִרִי שְׁבַמְמוֹן שְׁהוּא

1 לאותה שעה, בבחינת גלות ושבית בתוך הקליפה נסה או
2 דקה, כמו שכתוב¹⁸: "מכל משמר נצור לבך" - "משמר"
3 פרוש: בית האסורים, ופירוש הפסוק "מכל משמר נצור לבך"
4 הוא - שמור את לבך שלא יהא נתון במאסר ובגלות בתוך
5 הקליפות והתאוות, הרי
6 שעד לאותה שעה היה
7 לבו בגלות ובשביה, ועתה
8 נפדה - נקודת פנימיות
9 לבבו, מהחיצונים -
10 מהקליפות, בצדקה זו.
11 וזה נספח לשון
12 "פריעה" - כמוסבר לעיל,
13 שהסרת הקליפה הדקה,
14 התאוות הדקות, נקראת
15 בשם "פריעה", הרי זה גם
16 כן פירוש המלה "פריעה"
17 - ענין פריעת חובי,
18 שנתחייב ונשתעבד
19 לחיצונים שמשלו בו על
20 נקדת פנימיות לבבו. וזהו - מה שהפסוק אומר "ושבית
21 בצדקה" - שגם אלה שהיו נתונים בבחינת שביה, נפדים
22 ונגאלים על ידי צדקה.

1 נותן לצדקה, הוא נותן "חיי נפשו" להקב"ה, ובפירט מי
2 שמוזנתו מצמצמים ודחיקא ליה שעתא טובא, - והשעה
3 דחוקת לו במדה מרובה, שמצב פרנסתו דחוק לו מאד באותה
4 שעה, שנותן מחייו ממש. - כשהוא נותן צדקה מבלי הבט על
5 מצבו הקשה, ובפריטות
6 אם - הוא נהנה מיגיע
7 בפיו, - שהוא "חי"
8 ממסחרו או ממלאכתו
9 שאי אפשר שלא עסק
10 בהם פעמים רבות
11 בבחינת נקדת פנימיות
12 הלב מעמקא דלבא, -
13 מעומק הלב, כמנהג
14 העולם בעסקיהם במשא
15 ומתן וכחאי גונא, -
16 וכיצא בהם הרי שבדאי
17 עסק בכך אי פעם להרוויח
18 בספו מתוך הנקודה
19 הפנימית של לבו, והרי
20 עתה הפעם כשמשפך מיגיעו - שלא לפי מעמדו, ונותן לה'
21 בשמחה ובטוב לבב - הנה בזה פודה נפשו משחת, דחינו
22 - שהוא פודה בבחינת נקדת פנימיות לבבו, שהיתה - עד

אגרת הקדש

ליה שעתא טובא שנותן מחייו ממש ובפריטות אם
נהנה מיגיע כפיו שא"א שלא עסק בהם פעמים רבות
בבחי' נקודת פנימיות הלב מעומקא דלבא כמנהג
העולם בעסקיהם כמו"מ וכה"ג והרי עתה הפעם
כשמפזר מיגיעו ונותן לה' בשמחה ובטוב לבב הנה
בוה פודה נפשו משחת דהיינו בחינת נקודת פנימיות
לבבו שהיתה בבחי' גלות ושביה בתוך הקליפה גסה
או דקה כמו"ש מכל משמר נצור לבך משמר פי' בית
האסורים ועתה נפדה מהחיצונים בצדקה זו וזה גם כן
לשון פריעה ענין פריעת חוב שנתחייב ונשתעבד
לחיצונים שמשלו בו על נקודת פנימיות לבבו וזהו
ושבית בצדקה.

ליה שעתא טובא שנותן מחייו ממש ובפריטות אם
נהנה מיגיע כפיו שא"א שלא עסק בהם פעמים רבות
בבחי' נקודת פנימיות הלב מעומקא דלבא כמנהג
העולם בעסקיהם כמו"מ וכה"ג והרי עתה הפעם
כשמפזר מיגיעו ונותן לה' בשמחה ובטוב לבב הנה
בוה פודה נפשו משחת דהיינו בחינת נקודת פנימיות
לבבו שהיתה בבחי' גלות ושביה בתוך הקליפה גסה
או דקה כמו"ש מכל משמר נצור לבך משמר פי' בית
האסורים ועתה נפדה מהחיצונים בצדקה זו וזה גם כן
לשון פריעה ענין פריעת חוב שנתחייב ונשתעבד
לחיצונים שמשלו בו על נקודת פנימיות לבבו וזהו
ושבית בצדקה.

יום חמישי י"ד מנחם-אב

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קו, וזהו צדק... עד עמ' 212, סלה אכ"ר:

62 הליכה, שכלן - התורה והמצוות שלו עולין לה' על-ידי
63 פנימיות הלב, - שהוא גילה על ידי עבודת הצדקה, ביותר
64 שאת ומעלה מעלה - העליה על ידי פנימיות הלב היא נעלית
65 הרבה יותר מעלייתו לה' על-ידי חיצונית הלב, הנולד
66 מהתבונה והדעת -
67 בגלות ה' לבדו, בלי
68 הארת פנים מלמעלה
69 אלא בבחינת הסתרי
70 פנים, כי אין הפנים
71 העליונים מאירים למטה
72 אלא באתערותא
73 דלתתא, - בהתעוררות
74 מלמטה, במעשה הצדקה
75 הנקרא "שלוש" -
76 מעשה הצדקה עושה
77 שלום בין מעלה למטה,
78 וזה הדרך היחידה

45 וזהו "צדק לפני יחלף", - ששאלו לעיל, שהיה צריך לומר
46 "לך" ולא "יהלך", שכן "יהלך" משמעו שהוא גורם למישהו
47 אחר ללכת - "לפניו" - הוא מלשון פנימיות, - לפנימיות
48 שלו, ו"יהלך" - הוא מלשון הולכה, שמוליך - הצדק -
49 הצדקה - מוליך את
50 פנימיות הלב לה',
51 ואחר-כך - לפי הפסוק:
52 ישים לדרך ה' פעמיו²⁰,
53 - שהוא יתנהג בדרך ה',
54 כמו שכתוב²¹: "והלכת
55 בדרךיו", "אחרי ה'
56 אלהים תלכו"²², ככל
57 מעשה המצות, ותלמוד
58 תורה - שהוא כנגד
59 כל²³, - ובכל הענינים
60 האלה של מצוות ותורה,
61 ילך בדרך ה' באופן של

אגרת הקדש

וזהו צדק לפני יחלף לפניו הוא מלשון
פנימיות ויהלך הוא מלשון הולכה שמוליך את פנימיות
הלב לה' ואחר כך ישים לדרך ה' פעמיו כמו"ש והלכת
בדרכיו אחרי ה' אלהיכם תלכו בכל מעשה המצות
ות"ת כנגד כולן שכולן עולין לה' על ידי פנימיות הלב
ביתר שאת ומעלה מעלה מעלייתו לה' ע"י חיצונית
הלב הנולד מהתבונה והדעת לבדן בלי הארת פנים
מלמעלה אלא בבחינת הסתרי פנים כי אין הפנים
העליונים מאירים למטה אלא באתערותא דלתתא
במעשה הצדקה הנקרא שלום. וז"ש פדה בשלום נפשי

וזהו צדק לפני יחלף לפניו הוא מלשון
פנימיות ויהלך הוא מלשון הולכה שמוליך את פנימיות
הלב לה' ואחר כך ישים לדרך ה' פעמיו כמו"ש והלכת
בדרכיו אחרי ה' אלהיכם תלכו בכל מעשה המצות
ות"ת כנגד כולן שכולן עולין לה' על ידי פנימיות הלב
ביתר שאת ומעלה מעלה מעלייתו לה' ע"י חיצונית
הלב הנולד מהתבונה והדעת לבדן בלי הארת פנים
מלמעלה אלא בבחינת הסתרי פנים כי אין הפנים
העליונים מאירים למטה אלא באתערותא דלתתא
במעשה הצדקה הנקרא שלום. וז"ש פדה בשלום נפשי

18. משלי ד, כג. 19. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עיין תקו"ז תל"ז: ודמא דמטיפין מפריעה למיהב מזונא כו'. ועד"ז תכ"ד בסופו.
ועיין סהמ"צ להצ"צ מצות עגלה ערופה. לבוש ליו"ד סרס"ה ס"י. 20. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "הל' פעמיו (ובהמשך לזה
לקמן פעמינו) - מציין הצ"צ (לתהלים עה"פ) לד"ה פעמון ורמון (נדפס באוה"ת תצוה)". 21. תבוא כח, ט. 22. ראה יג, ה. 23. משנה
ירש פאה.

22 בהקשר לנתינת צדקה עבור "כולל חב"ד" בארץ ישראל,
23 להחזקת תלמידי החבראי של רבי מנחם מענדל מהורודוק
24 וחבריו שהתיישבו בארץ ישראל, **שְׁהִיא צִדְקַת ה' מְשֻׁשׁ**, –
25 צדקה למקום שבו שם הוי' בהתגלות, **כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב** 28: **"תָּמִיד**

26 **עֵינִי** – והמשכה פנימית

27 של ה' **אֱלֹהֶיךָ בָּה**, –

28 בארץ ישראל, **"וְהָיוּ עֵינֵי**

29 **וְלִבִּי שֵׁם כָּל הַיָּמִים"** 29.

30 – הרי שבארץ ישראל

31 מאירה המשכה פנימית

32 מהוי', והצדקה שעושים

33 עם תלמידי חכמים

34 שבארץ ישראל, היא

35 צדקת ה' ממש, **וְהָיָא** –

36 צדקת ארץ ישראל,

37 **שֶׁעֲמִידָה לָנוּ לְפָדוֹת חַיֵּי**

38 **נַפְשָׁנוּ מַעֲצַת הַחוּשׁוֹשִׁים**

39 לְדַחֲוֹת פְּעֻמֵּינוּ, – מעצת הרוצים להזיק לנו, **וְתַעֲמִיד לָנוּ לְעֵד,**

40 לְשׁוֹם – להעמיד, **נַפְשָׁנוּ בְּחַיִּים אֲמִתִּיִּים, מְחַיֵּי הַחַיִּים, לְאוֹר**

41 – להאיר, **פְּאוֹר הַחַיִּים, אֲשֶׁר "יָאֵר ה' פָּנָיו אֶתָּנוּ סֶלָה", אָמֵן**

42 **כֵּן יִהְיֶה רָצוֹן:**

1 שהפנימיות שלמעלה תאיר ותתגלה למטה. **וְזֶהוּ שֶׁכְּתוּב** 24:

2 **"פָּדָה בְּשָׁלוֹם נַפְשִׁי"**, – שלפי מאמר חכמינו ז"ל 25 זה מוסב

3 על צדקה וגמילות חסדים הנקראים "שלוש", **"נַפְשִׁי" דִּיקָא** 26.

4 – המלה "נפשי" היא בדיק, שכן, זה מוסב על השכינה שהיא

5 הנפש של יהודי; וכך בכל

6 אחד מישראל – על

7 הניצוץ האלקי שלו

8 המחיה את נפשו, הנפדים

9 על ידי "שלוש", על ידי

10 מעשה הצדקה. **וְזֶהוּ גַם**

11 **בֵּין הַמַּעַם שֶׁנִּקְרָא**

12 **הַצִּדְקָה "שָׁלוֹם", לְפִי**

13 **שֶׁנַּעֲשֶׂה** – על ידי הצדקה,

14 **שָׁלוֹם בֵּין יִשְׂרָאֵל**

15 **לְאֲבִיהֶם שֶׁבְּשָׂמִים**

16 **בְּמִאֲמָר רְבוּתֵנוּ**

17 **וּכְרוֹנֵם-לְבָרְכָהּ** 27, **דִּתֵּינוּ**

18 **עַל-יְדֵי פְדִיּוֹן נַפְשׁוֹתֵיהֶן, הֵם חֵלֶק ה' מְשֻׁשׁ**, – נפשותיהם

19 שהן חלק מה' ממש, והן ניפדות מִיְדֵי הַחִיצוֹנִים, – מידי

20 הקליפות, **וּבְפֶרֶט צִדְקַת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל**, – רבנו הזקן כתב אגרת

21 זו – וכך אגרות רבות שבחלק "אגרת הקודש" שב"תניא" –

אגרת הקדש

נפשי דייקא. וזהו ג"כ הטעם שנקרא הצדקה שלום
לפי שנעשה שלום בין ישראל לאביהם שבשמים
כמארו"ל דהיינו על ידי פדיון נפשותיהן הם חלק ה'
ממש מידי החיצונים ובפרט צדקת א"י שהיא צדקת
ה' ממש כמ"ש תמיד עיני ה' אלהיך בה והיו עיני
ולבי שם כל הימים והיא שעמדה לנו לפדות חיי נפשנו
מעצת החושבים לדחות פעמינו ותעמוד לנו לעד לשום
נפשנו בחיים אמיתים מחיי החיים לאור באור החיים
אשר יאר ה' פניו אתנו סלה אכ"ר:

יום שישי ט"ו מנחם-אב

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 212, ה. ויעש דוד שם... עד עמ' 214, שמבין הכל:

62 של הקב"ה הביטוי 'לעשות שם' (כלשון הפסוק "ויעש", ובלשון
63 הוזהר הקדוש "עבד")? (ב) כיצד עושים דבר זה על ידי ענין
64 הצדקה? **וַיִּזְכֶּן בְּתַקְדִּים מֵאֲמָר רְבוּתֵנוּ וּכְרוֹנֵם-לְבָרְכָהּ; עַל**
65 **פְּסוּקֵי: "כִּי בִּיה ה' צוֹר עוֹלָמִים" – בָּה** – באות ה' של שם

66 הוי', **נִבְרָא עוֹלָם הָיָה,**

67 **בְּיוֹד** – ובאות יו"ד של

68 שם הוי', **נִבְרָא עוֹלָם**

69 **הָבָא**. – מה היא השייכות

70 שיש דוקא בין העולם הזה

71 לאות ה' של שם הוי', ובין

72 העולם הבא דוקא לאות י'

73 של שם הוי'? לשם כך

74 מסביר רבנו הזקן מהו

75 ענינו של עולם הבא וגו'

76 עדן, ובכך תובן השייכות

77 של עולם הבא לאות י'

78 של שם הוי': **פְּרִוֶשׁ, שֶׁהַתַּעֲנוּג שֶׁמִּתְעַנֵּג נִשְׁמָוֶת הַצִּדְקִים**

79 **וְנִהְיִין מְזִיו הַשְּׂכִינָה הַמֵּאִיר בְּגוֹלְתוֹ עֲלֵינוּ וְתַתְּחוֹן, הוּא**

80 **שֶׁמִּתְעַנֵּג בְּהַשְׁגָּתוֹ וְהַשְׁכָּלָתוֹ, – תַּעֲנוּג שֶׁל שֶׁכֶּל וְשֶׁל**

43 ה. **"וַיַּעַשׂ דָּוִד שֵׁם"** 1. – פירושו הפשוט של פסוק זה, הוא: דוד

44 עשה שם טוב לבני ישראל – בקברו מתייהם של השונאים,

45 בפירושו של רש"י, או: דוד קנה לעצמו שם, על ידי גבורתו –

46 כפי פירוש שאר המפרשים, **וַיַּפְרֵשׁ בְּזֶהֱרַק תְּקוּשׁ, מִשׁוֹם**

47 **שֶׁנֶּאֱמָר** 3: **"וַיְהִי דָוִד**

48 **עֹשֶׂה מִשְׁפָּט וְצִדְקָה**

49 **לְכָל עַמּוֹ כו"**, – הוזהר

50 הקדוש מפרש של"ויעש

51 דוד שם" יש קשר לאמור

52 להלן שרוד היה עושה

53 משפט וצדקה לכל עמו, 13

54 ובעשייתו משפט וצדקה, 14

55 עשה את ה"שם" היינו 15

56 שמו הקדוש של הקב"ה. 16

57 **"בְּכָה רַבִּי שֶׁמְעוֹן וְאַמֵּר:**

58 **מֵאֵן עֲבִיד שֶׁמֵּא קְדִישָׁא**

59 **בְּכָל יוֹמָא – מֵאֵן דִּיהִיב צִדְקָה לְמַסְכְּנֵי כו"**. – מי "עושה"

60 את השם הקדוש (של הקב"ה) בכל יום? – זה שנותן צדקה לעני.

61 הדברים טעונים הסבר: א) כיצד מתאים לומר על שמו הקדוש

24. תהלים נה, י. 25. ברכות ח, א ובפרש"י. 26. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "דהול"ל אותי וכמו "פדית אותי" (תהלים לא, ו).

27. תוספתא פאה פרק א'. 28. עקב יא, יב. 29. מלכים א ט, ג. 1. שמואל ב ח, יג. 2. זח"ג קיג, ב. 3. פסוק טו. 4. מנחות כט, ב.

ירושלמי חגיגה פ"ב ה"א. 5. ישעי' כו, ד.

43 זְעִיר שֵׁם – מעט מן המעט, שׁוֹפֵעַ וְנִמְשָׁךְ מִשֵּׁם לְבַחֲנִית בִּינָה, 44 – על השפעה זו להיות מועטה ואחרי צמצום ועוד צמצום, זהו 45 כפל הלשון "זעיר שם זעיר שם", על ידי צמצום אחד נעשית 46 ההשפעה מועטה, ובמעט זה צריך להיות שוב צמצום כדי 47 שיגיע אז משהו ("זעיר 48 שם") בבחינת ה"בינה". 49 שכן, אחרי הצמצום 50 הראשון אין ההשפעה 51 יכולה עדיין לרדת בהבנת 52 ה"בינה", רק אחרי 53 הצמצום השני היא באה 54 ונשפעת ב"בינה", לְהַבִּין 55 וּלְהַשִּׁיג שֵׁכֶל הַנֶּעְלָם – 56 שכל כזה שבעצם הוא 57 נעלם, למעלה מהשגה – 58 יומשך ויהיה בריהשגה, 59 וזהו הרי "זיו השכינה", 60 הארה מ"אין-סוף" 61 המאירה בגן-עדן, שבעצם 62 היא למעלה לגמרי

מהבנתו של נברא – לא משנה אם זה נברא כמו נשמה כפי 63 שהיא בגן-עדן העליון או בגן-עדן התחתון – וכדי שהארה זו 64 תרד ותגיע להשגת השכל של הנברא, עליה לעבור צמצום 65 אחר צמצום, עד לירידתה בהשגת והבנת הנשמה. ברם, אחרי 66 כל הצמצומים הרי זו המהות של אלקות, שהיא הרי השגת 67 הנשמה בגן-עדן – השגה במהות האלקות. וְלִבֵּן – זה נִקְרָא 68 בְּשֵׁם "נִקְדָּה בְּהִיבָלָא" בְּזֵהר הַקְדוּשָׁה, – שזוהי נקודה של 69 "חכמה" כפי שהיא מאירה בהיכל ה"בינה", שגם בהיותה 70 ב"בינה", בהבנה ובהשגה, היא עדיין "נקודה" שלמעלה 71 מהפרטים של הבנה והשגה ש"בינה" מייצגת עצמה בזן. וְזוּ 72 הִיא תְּמוּנַת יו"ד שֶׁל שֵׁם הַיְיָ הַקְדוּשָׁה. – תמונת וציור 73 האות יו"ד הוא הרי "נקודה", הממרוז על הנקודה של ספירת 74 ה"חכמה", וְנִקְרָא "עֵדֵן", אֲשֶׁר עָלָיו נֶאֱמַר¹⁰: "עֵדֵן לֹא רָאִיתָ 75 בּוֹ". – שאין בזה שום השגה כלל. שכן, הוא בעצם אור 76 שלמעלה משכל ומהשגה, וְנִקְרָא¹¹ "אֶבֶן יֶסֶד בְּרִיתָא". – 77 חכמה היא "אבא" והיא היסוד לאותיות הנקראות "ברתא", 78 בחינת "בת" ו"מלכות", כפי שייסביר להלן. איזו שייכות יש 79 ל"ברתא" ("מלכות" – אותיות הדיבור) ל"חכמה"? לאורה יש 80 לאותיות הדיבור שייכות למדות ול"בינה", כמו למשל באדם 81 המדבר (באותיות הדיבור) או ענין של מדות או ענין של השגת 82 השכל, אך, איזו שייכות יש בין אותיות הדיבור ל"חכמה" שהיא 83 (כמוסבר לעיל) למעלה מענין השגת השכל? רבנו הזקן יסביר 84

1 הבנה, שְׁמִשְׁכִּילִים – בכוח ה"חכמה", וְיִדְעִים – בכוח ה"דעת", 2 וְמַשִּׁיגִים – בכוח ה"בינה", שהוא הכוח להבנה והשגה, בשלשה 3 כוחות אלה של חכמה-בינה-דעת, הם מבינים אִיזָה הַשָּׁנָה 4 בְּאֹר וְחִיּוֹת הַשּׁוֹפֵעַ שֵׁם מֵאֵין-סוֹף בְּרוּךְ-הוּא, בְּכַחֲנִית 5 גִּלּוֹי – באופן, שהחיות 6 המאירה שם מ"אין-סוף"

7 היא בגילוי, והם משיגים 8 מהותה של חיות זו, שלא 9 כמו בעולם הזה, שהחיות 10 באה שם באופן של 11 העלם, וההשגה שיכולים 12 להשיג שם באותה חיות, 13 היא ידיעת המציאות 14 בלבד ולא השגת המהות, 15 ואילו בגן-עדן החיות היא 16 בבחינת גילוי, שמשגיגים 17 את המהות של החיות, 18 שהיא בבחינת גילוי 19 לְנִשְׁמָתָם וְרוּחַ בִּינָתָם, 20 לְהַבִּין וּלְהַשִּׁיג אִיזָה 21 הַשָּׁנָה כָּל אֶחָד וְאֶחָד לִפִּי מִדְרָגָתוֹ וּלְפִי מַעֲשָׂיו, – ב"לקוטי 22 לוי יצחק" לאביו של הרבי שליט"א, הגאון הצדיק רבי לוי יצחק 23 נשמתו "עדן מפרש", "לפי מדרגתו" הכוונה לנשמות שבגן-עדן 24 העליון – שהשגתן היא בהתאם למדרגת הכוונה ורעותא- 25 דלבא שלהן, שהיא עבודה של מוחין, ומוחין מתוארים במלה 26 "מדרגה", כפי שהוא מציין שם מ"שער היחוד והאמונה" פרק 27 ט' שלגבי מוחין חב"ד מוסיף רבנו הזקן המלה "ומדרגת"; ו"לפי 28 מעשיו" הכוונה לנשמות שבגן-עדן התחתון, הזוכות לכך על ידי 29 מצוות מעשיות דוקא, שלכן זה נקרא "לפי מעשיו". בכל אופן 30 מובן שהתענוג שבגן-עדן הוא תענוג של שכל ושל הבנה 31 באלקות, וְלִבֵּן נִקְרָא עוֹלָם הָפָא בְּשֵׁם "בִּינָה" בְּזֵהר הַקְדוּשָׁה. 32 – שכן, שם מאירה ספירת ה"בינה", שתהיה לנשמות השגה 33 והבנה באלקות; וְהַשְׁפָּעָה זו נִמְשָׁכֶת מִבְּחִינַת חֲכָמָה עֲלֵאָה, 34 – חכמה עליונה, שְׁהוּא – החכמה העליונה, מְקוֹר הַהִשְׁפָּעָה 35 וְהַשָּׁנָה הַנִּקְרָא בְּשֵׁם בִּינָה, – "חכמה" היא מקור ההשגה 36 של "בינה", וְהוּא – וזהו, קְדָמוֹת הַשֶּׁכֶל קִדְּם שְׁבָא לְכָל גִּלּוֹי 37 הַשָּׁנָה וְהַכְנָה, רַק עֵדֵן הוּא בְּכַחֲנִית הָעֵלָם וְהַסֵּתֶר, – וזהו 38 הבחינה ב"חכמה" שלמעלה משכל והבנה, שלא כמו החיצוניות 39 של "חכמה" שהיא נקודת ההשכלה בה כבר מאיר אור השכל, 40 אלא שם זה בבחינת "נקודה" ו"כלל" – ורק לאחר מכן באים 41 הדברים בפרטים של "בינה"; ואילו כאן מדובר אודות מדרגה 42 זו של "חכמה" שלמעלה לגמרי משכל, רַק שְׁמַעַט מְזַעֵר שֵׁם

אגרת הקדש

6. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה אגה"ק סכ"ט (קנ, ב) דהלבושים בגעה"ע מרעותא וכוונה ובגעה"ת - דמצות מעשיות ממש, וכ"ה בקו"א קנה, רע"א. ובכ"מ. וראה לקו"ת ואתחנן רד"ה וזאת המצוה". 7. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "גם בגעה"ת (אף שבערך געה"ע - הוא מל') ראה אוה"ת ח"ש (קיד, א). לקו"ת ואתחנן י, ב. ובכ"מ". 8. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כארוכה בלקו"ת ר"פ ראה וש"נ". 9. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "תמונת האות מורה על ציור ההמשכה וההתגלות כו' (הגה ברפ"ב דשעה"ה"א)". 10. ישע"י סד, ג. 11. זח"ג רכח, א.

1 להלן, שאותיות הדיבור נוצרות מ"חכמה" דוקא – ובלשונה:
2 פרוש, כי הנה התהוות אותיות הדיבור – של הנפש,
3 היוצאות מה' מוצאות מה' – אינן דבר משכיל – שנאמר
4 שהשכל מחייב יציאתן של האותיות מה' מוצאות", ולא – וכן

5 גם לא מטבע בטבע
6 מוצאות הללו, – יש

אגרת הקדש

7 לפעמים ענין שאיננו על
8 פי שכל, אך כך הדבר
9 מצד טבעו, ואילו כאן זה
10 גם לא מטבע ה"מוצאות",
11 להוציא מבטא
12 האותיות על-ידי ההכל
13 והקול המפנה בן –
14 ב"מוצאות", ההכאה של
15 ההכל והקול ב"מוצאות",
16 אינה מחייבת יציאתן של
17 אותיות הדיבור, על-פי
18 דרך – וסדר הטבע ולא
19 על-פי דרך השכל –
20 השכל אינו מחייב
21 שמהכאת ההכל והקול
22 ב"מוצאות", תצאנה
23 אותיות אלו ואלו, כגון
24 השפתיים, על-ידי
25 משל, שאותיות בומ"פ
26 – ב"ת, ו"ו, מ"ם, פ"א,
27 יוצאות מהן – בשפתיים
28 שהן יותר גליות ונראות
29 לעין האנושית – קל יותר
30 לראות ולהרגיש איך
31 השפתיים, אינן על פי שכל או על פי טבע, שכן – אין הטבע
32 ולא השכל נותן ליציאת מבטא ארבע חלקי שנינו בשווי
33 אותיות אלו, – לא השכל ולא הטבע מחייבים שמתנועת
34 השפתיים יצאו ארבעה סוגי ביטויים שונים המתבטאים
35 בארבעת האותיות ב"ת, ו"ו, מ"ם ופ"א, על-פי שנינו תנועת
36 השפתיים, – שבביטוי האות ב"ת, למשל, תנועת השפתיים היא
37 באופן אחד, ובאות ו"ו באופן שני וכו', שמתנועעות –
38 השפתיים, בהכל אחד וקול אחד הפוגע בהן בשונה – נגיעת
39 ההכל והקול בשפתיים בשעה שהוא מבטא האות ב"ת, או
40 האות ו"ו, או האות מ"ם ופ"א – הוא אותו הכל ואותו קול, הרי
41 שמצד ההכל והקול לא בא עדיין השינוי בביטוי אות זו או אות
42 אחרת, ומן ההכרח לומר שהשינוי בא בעקבות תנועת
43 השפתיים, שבשעת ביטוי האות ב"ת תנועת השפתיים שונה
44 מאשר בשעת ביטוי האות ו' למשל. בהתאם לכך, הרי היה
45 צריך להיות שהאדם בשכלו יכוון אחרת נענוע השפתיים
46 ברצותו לבטא האות ב"ת, ואחרת ברצותו לבטא האות ו"ו¹²,
47 או שהיה צריך להיות כך בטבע, שבדרך הטבע ירצה לנענע את

48 השפתיים אחרת כדי לבטא את השוני של כל אות – ולמעשה
49 אין הדבר כך, ואדרבה, שני התנועות שבשפתיים הוא לפי
50 שני בשווי האותיות שברצון הנפש, – לפי השינויים שברצון,
51 לבטא בשפתיים ברצונה, – של הנפש, לומר: אות ב' או ו'
52 או מ' או פ'.

53 כשברצותו לבטא את
54 האות ב"ת, למשל,
55 מתנועעות השפתיים
56 בדרך ממילא באופן שונה
57 מאשר כשהוא רוצה
58 לבטא האות ו"ו וכדומה
59 – ביטוייה של האות היא
60 היא שמביאה את השינוי
61 בתנועת השפתיים, ולא
62 להפך, שיהיה רצון
63 הנפש וכוונתה לעשות
64 שני תנועות השפתיים
65 כמו שהן מתנועעות
66 עתה בבטוי ד' אותיות
67 אלו. וכנראה בחוש, –
68 וכמו שאנו רואים
69 בבחירות ובמוחש, שאין
70 הנפש מתכוננת ויודעת
71 – איך לבדל כלל שני
72 תנועות השפתיים
73 בשוניים אלו. – לגבי כל
74 אות לחוד, וכיוון שאין
75 הנפש מתכוונת ואיננה
76 יודעת כלל איך לבחון
77 ולעשות את השינוי בתנועות השפתיים בהתאם לאות שברצונו
78 לבטא – הרי, שהשוני בתנועת השפתיים אינו בא בכוונה זו, כדי
79 לבטא אות מסוימת, אלא להיפך, כיוון שהאדם רוצה לומר
80 אותיות מסוימות, מתנועעות השפתיים כך בדרך ממילא.
81 ויותר נראה בן בבטוי הנקודות, – קמץ, או פתח וכדומה,
82 שבשפתיים רצונה להוציא מפיה נקודת קמץ – אינו ממילא
83 נקמצים השפתיים, ובפתח – נפתחים השפתיים, ולא שרצון
84 הנפש לקמץ ולא לפתח – את השפתיים, כלל וכלל. ואין
85 להאריך בדבר הפשוט ומוכן ומשכל לכל משכיל,
86 שמבטא האותיות והנקודות הוא למעלה מהשכל המושג
87 ומוכן, אלא – האותיות באות משכל הנעלם ונקודות השכל
88 – זה שלפני ולמעלה מהשכל, שזהו "חכמה", שבנפש
89 המדברת, ולכן אין התינוק יכול לדבר, אף שמבין הכל:
90 – שכן, הדיבור אינו בא מהשכל הגלוי שהוא מבין, כ"אם
91 מ"חכמה" שלמעלה מכך – וכוח זה עדיין אינו מפותח וגלוי
92 אצלו. על-כ"פנים, הרי שאותיות הדיבור באות מ"חכמה",
93 שזהו הענין של "אבא יסד ברתא", שהיטוד ל"ברתא" –
94 מלכות" ואותיות הדיבור – הוא "אבא", "חכמה".

יום שבת קודש ט"ז מנחם-אב

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 214, אך האותיות... עד עמ' קח, וי"ב ע"ש):

באות מהשפתיים וכו'. וּמִכְּמָא - וצליל הַהֶבֶל - ההבל
כשלעצמו יש לו גם כן צורה של ביטוי וצליל, גם כשאין
הוא מתבטא באות, הוא אֹת ה' - בצאת ההבל מהפה
נשמע הצליל של אות ה', שהיא "אָתָא קְלִילָא כו'", -
אות קלה, שאין בה
ממש וממשות של אות

מושלמת, וְהוּא מְקוֹר
הַחֲמִיר וְגוֹף הָאוֹתוֹת
מִרְמָה הַתְּחִלָּקוֹת לְב"ב
- אותיות. הרי, שהאות
ה' "מייצגת" את מקור
ה"גוף" של האותיות.
וְלִכְּנֵן אֲמָרוּ רַבּוֹתֵינוּ
זְכוּרֵנוֹם לְכַרְכָּה, שְׁעוֹלָם
הָיָה נִבְרָא כְּה': - של
שם הוי', כלומר
שהעולם הזה נברא
מחיצוניות וגוף האותיות
שלמעלה, שמקורן באות
ה' של שם הוי'.

וְהֵנָּה, הֵנָּם - למרות,
שְׁהִיא ה' תְּתַאֲה, ה'
אֲחֵרוֹנָה שְׁבָשֶׁם הוֹי"ה, -
הדיבור שלמעלה הוא הרי הבחינה של "מלכות", דבר מלך
שלטון¹⁴, והאות ה' שהיא מקור הדיבור, היא הה' האחרונה
(תתאה) של שם הוי', שהיא בחינת ה"מלכות", וְרַבּוֹתֵינוּ
זְכוּרֵנוֹם לְכַרְכָּה דָּרְשׁוּ זֶה - שבי"ד נברא עולם הבא ובה'
נברא עולם הזה, עַל פְּסוּק: "כִּי בִיָּה", - ה' צור עולמים,
כי צד, איפוא, אנו מסבירים כאן, שהכוונה במאמר חכמינו ז"ל
בה' נברא העולם הזה, היא הה' תתאה (האחרונה), מקור ההבל
של אותיות הדיבור: הֵנָּה - הרי זה, לְפִי שְׁמִקּוּרָה וְרִאשִׁיתָה
לְבֵא לְבַחֲנִית גִּלּוֹי מִהָעֶלֶם הוֹי"ד - ש"העלם" הוֹי"ד של
"חכמה" הוא הרי המקור והשושן לכל סוג של גילוי, גם הגילוי
של עולם הבא וגם הגילוי של עולם הזה, כמו באותיות גם
הציור של האותיות וגם החומר של האותיות, אלא שבבואן
בהתגלות, כפי שהן באות במאחר יותר, הרי ציור האותיות
והגילוי של עולם הבא, באים מהוֹי"ד עצמה, מ"חכמה" עצמה,
ואילו הגילוי של החומר וחיצוניות האותיות, באים מהבל הלב,
ה' תתאה (אחרונה) של שם הוי', הרי הראשית והמקור,
כשמתחיל הגילוי של עולם הזה - הוא מִשְׁפָּע וְנִמְשָׁךְ מִבְּחִינַת
ה' עֲלֵאָה, - האות ה' הראשונה שבשם הוי', שִׁישׁ לָהּ - לציור
ותמונת האות ה', הַתְּפַשְׁמוֹת אֲרָךְ וְרַחֲב, - זאת כדי להורות
- להראות, עַל בְּחִינַת בִּינָה, - ה' עילאה של שם הוי', היא

1 עד כאן הוסבר מאמר חכמינו ז"ל, שהעולם הבא נברא מהאות וי"ד
2 שבשם הוי'. שכן, האות וי"ד, "חכמה", היא המקור ממנו נמשכת
3 ההמשכה של גי' עדן שבעולם הבא. ברם, בהתאם למה שאמר בענין
4 "אבא יסד ברתא", שאותיות הדיבור באות מ"חכמה", הרי שגם העולם
5 הזה, שנברא על ידי אותיות
6 הדיבור שלמעלה, נמשך
7 מהוֹי"ד של "חכמה", מדוע,
8 איפוא, אומרים חכמינו ז"ל,
9 שרק העולם הבא נברא בוי"ד
10 ואילו העולם הזה נברא בה'
11 שבשם הוי'? יסביר רבנו הזקן
12 להלן, ששני ענינים באותיות
13 הדיבור: צורת (ציור)
14 האותיות, בה נראה השוני בין
15 אות לאות, באה אכן
16 מ"חכמה", ואילו גוף (וחומר)
17 האותיות, שהוא ה"הבל" -

18 בא מן הלב. וגם למעשה
19 הדבר כך, שישנה הפנימיות
20 של האותיות הבאה
21 מ"חכמה", וממנה התהוות
22 הנבראים הרוחניים (שיש
23 בהם ענין החכמה וההבנה
24 באלקות, והגוף וחיצוניות אותיות הדיבור שלמעלה בא מ"הבל", והוא
25 האות ה' של שם הוי', ומזה היתה ההתהוות של העולם הזה. ובלשון
26 רבנו הזקן:
27 אֵךְ הָאוֹתוֹת - שכאמור באות מ"חכמה", הֵן בְּבְחִינַת
28 חֲמִיר וְצוּרָה, - שישנם ה"חומר" של האותיות וה"צורה"
29 של האותיות, הַמְקָרָא פְּנִימִית וְחִיצוֹנִית, - ה"חומר" של
30 האותיות הוא החיצוניות של האותיות (הגוף של האותיות).
31 וה"צורה" של האותיות היא הפנימיות והרוחניות של
32 האותיות, כִּי הֵנָּם שְׁמִקּוּרָן - של האותיות, הוא מְקַדְּמוֹת
33 הַשֶּׁבֶל - מבחינת ה"חכמה" שהיא למעלה וקודמת לשכל
34 וְרִצּוֹן הַנֶּפֶשׁ, - שכאמור, מרצון הנפש לבטא אות זו או
35 אחרת, בא ציורה של האות, זוּ הִיא בְּחִינַת צוּרָה שְׁנוֹי
36 הַמְּכַמָּא שְׁבִכ"ב אוֹתוֹת, - בשינוי שבין אות לאות
37 בשעת ביטויין. אֲבָל בְּחִינַת הַחֲמִיר וְגוֹף הַתְּחִיּוֹתָן, וְהוּא
38 בְּחִינַת חִיצוֹנִיּוֹתָן, הוּא הַהֶבֶל הַיּוֹצֵא מִהֶלֶב, שְׁמִמְנוֹ
39 מִתְּהִיָּה קוֹל פְּשׁוּט הַיּוֹצֵא מִהֶגְרוֹן, וְאַחֲרֵיכֶּן נִחְלָק
40 לְב"ב הַקְּרוֹת, וּכְפִי כ"ב אוֹתוֹת - החלוקה והשוני
41 נעשים כְּה' מוֹצֵאוֹת הַיְדוּעוֹת: אַחֲהָ"ע¹³ - האותיות א',
42 ח', ה', ע' באות מִהֶגְרוֹן, גִּיכ"ק - האותיות ג', י, כ', ק
43 באות מִתְּחִיָּה כו'. - האותיות ב', ו, מ', פ' - בומ"ף -

אגרת הקדש

אך האותיות הן בבחינת חומר וצורה הנקרא פנימיות
וחיצוניות כי הגם שמקורן הוא מקדמות השכל
ורצון הנפש זו היא בחינת צורת שינוי המבטא שבכ"ב
אותיות אבל בחינת החומר וגוף התהוותן והוא בחי'
חיצוניותן הוא ההבל היוצא מהלב שממנו מתהווה
קול פשוט היוצא מהגרון ואח"כ נחלק לכ"ב הברות
וביטוי כ"ב אותיות בה' מוצאות הידועות אחה"ע
מהגרון גיכ"ק מהחיד כו' ומבטא ההבל הוא אות ה'
אתא קלילא כו' והוא מקור החומר וגוף האותיות טרם
התחלקותן לכ"ב ולכן ארו"ל שעה"ו נברא בה':

והנה הגם שהיא ה' תתאה ה' אחרונה שבשם הוי'
ורז"ל דרשו זה על פסוק כי ביה היינו לפי
שמקורה וראשיתה לבא לבחי' גילוי מהעלם הו"ד הוא
מושפע ונמשך מבחינת ה' עילאה שיש לה התפשטות
אורך ורוחב להורות על בחינת בינה שהיא התפשטות

13. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "טעם שינוי סדרן אחה"ע ולא אהח"ע כסדר הא"ב, מוכן ע"פ מ"ש בזח"ב קכג, א (ועייג"כ ע"ח שער דרושי הצלם ד"ב)". 14. קהלת ה, ד.

מאותיות דבר ה', – מאותיות דיבורו של הקב"ה, כמו שכתוב
בקהלת¹⁴: "באשר דבר מלך שלטון", – דיבורו של המלך
שולט, כפי שהדבר במלוכה למטה, שהנהגה שהמלך מנהיג
את המלוכה היא על ידי דיבורו, שהוא מצווה לעשות, כך גם
למעלה פועל הדיבור
שלמעלה את התפשטות

אגרת הקדש

המלוכה של הקב"ה בכל
ששת קצוות העולם,
במעלה, מטה וד' רוחות,
המקיפים את כללות
העולם, כמו שמבואר
במקום אחר [ולחבין
מעט מזער – משהו ענין
ומהות אותיות הדבור
באלהות, שאין לו דמות
הגוף ולא הנפש חס'
ושלום, – כיצד, איפוא,
מתאים לומר למעלה
הענין של אותיות הדיבור,
חיצוניות וגוף, ופנימיות ונפש של אותיות הדיבור? – כבר
נתבאר בדרך ארצה וקצרה (בלקוטי אמרים – ספר ה"תניא",
חלק ב פרק יא ויב, ענין שם): – על-כל-פנים, הרי, לכן
אומרים חכמינו ז"ל שהעולם הזה נברא מאותיות הדיבור
שלמעלה, שמקורם הוא האות ה' של שם הוי"ו.

בחינת "בינה", שהיא התפשטות השכל הנעלם בבחינת גילוי
והשגה בהרחבת הדעת, והשפעתה – של ה' עילאה, בינה,
מסתיומת בלב, וכמו שכתוב ב'תקונים'¹⁵, ד"בינה – לבא,
ובה הלב מבין", – ש"בינה" היא בחינת הלב, ובה הלב מבין,
הרי שהשפעת ה"בינה"

היא בלב, ומשם יוצא
השכל – שהוא, מקור גילוי גוף האותיות
והשפעתה מסתיימת בלב וכמ"ש בתיקונים דבינה לבא
ובה הלב מבין ומשם יוצא ההבל מקור גילוי גוף
האותיות הדבור המתגלות בה' מוצאות מהעלם היו"ד
ותמונת ה' תתאה בכתיבתה גם כן בהתפשטות אורך
ורוחב מורה על התפשטות בחי' מלכותו יתברך מלכות
כל עולמים למעלה ולמטה ולד' סטרין המתפשטות
ונמשכות מאותיות דבר ה' כמ"ש בקהלת כאשר דבר
מלך שלטון כמ"ש כמ"א. [ולחבין מעט מזער ענין
ומהות אותיות הדבור באלהות שאין לו דמות הגוף
ולא הנפש ח"ו כבר נתבאר בדרך ארוכה וקצרה
(בלק"א ח"ב פי"א וי"ב ע"ש)]:
התפשטות ההשגה, ואילו ב"ה' תתאה" – מורה על התפשטות
בחינת מלכותו יתברך, "מלכות כל עולמים", – ספירת
המלכות היא מקור כל העולמות, והיא מתפשטת למעלה
ולמטה ולד' סטרין, – ולארבע הרוחות, המתפשטות –
המעלה והמטה וד' רוחות העולם מתפשטות ונמשכות
זה מראה על

15. תקו"ז בהקדמה ("פתח אליהו").

המשך ביאור למס' תמורה ליום שלישי עמ' א

אמו.
מתרצת הגמרא: אמר רב שכלא, בר מינה דהתיא – ממשנה זו אין
להקשות על רבי יוחנן, שמשוּבשט היא, הא אמר רב לתנא –
לאמורא ששנה לפניו את דברי המשנה, תני – שנה כך, 'הרי זו
שלימים', וכדעת רבי יוחנן שהולד נידון כבהמה בפני עצמה, והרי
הוא קדוש מחמת עצמו ולא מחמת אמו.
הגמרא מקשה קושיא נוספת: מיתבי, שנינו בברייתא, האומר
לשפחתו, הרי את נשאת שפחה, וילדה יהיה בן חורין, אם היתה
עובדה, וכתה לו השפחה לעובר שטר שחרור זה, ונעשה בן חורין.
אי אמרת בשלמא אם שירי לולד ולא הקדישו אינו משוּייר, אלא
דינו כדין אמו והרי הוא קדוש כמותה, מכיון שעובר ירך אמו הוא,
משום חכי השפחה וכתה לו – לעובר בשטר השחרור, שהעובר
נידון כחלק מגופה של אמו, והנה ליה במשחרר חצי עבדו, שדבריו
מועילים, וחציו משוחרר, ואף כאן דבריו מועילים והולד
משוחרר, ומני – וברייתא זו סוּבַרְת שהמשחרר חצי עבדו דבריו
מועילים, בשיטת רבי מאיר היא הולכת, בדתניא,

חולין, משוּייר, והרי הוא חולין, שעובר לא ירך אמו הוא – העובר
אינו נידון כחלק מגופה של אמו, אלא כבהמה בפני עצמה, ולכן
אפשר שהאם תהיה קדושה והעובר יהיה חולין, והוא הדין אם לא
שייר את העובר אלא הקדישו עם אמו, שאין דינו כחלק מגופה
של אמו, אלא הוא קדוש מחמת עצמו, ואין דינו כולד חטאת
שהולך למיתה, דהנה ליה במשפריש שתי חטאות לאחרייתו, שאם
תאבד זו יתכפר בחברתה, שהדין הוא שרצה מתכפר בה – באחת
מקו, והשניה תרעה עד שיפול בה מום, ורצה מתכפר בחכירתה,
ואף כאן דינו של הולד כאילו הפרישו לאחריות, ולכן אין דינו
כולד חטאת שהולך למיתה.
מקשה הגמרא: מיתבי רבי אלעזר על רבי יוחנן, שנינו במשנה, היא
שלימים וילדה עולה, הרי זה ולד שלימים, ואי סלקא דעתך שירי
משוּייר, ואין דינו כדינה של אמו, אם כן מדוע שנה התנא של
המשנה בלשון 'הרי זה ולד שלימים', שמלשון זה משמע שהקדושה
חלה עליו מכאן אמו, ואינו נידון כבהמה בפני עצמה, הרי בלשון
'הרי זה שלימים' כפי מיתנא ו-היה לו לשנותו, שמכיון שהעובר נידון
כבהמה בפני עצמה, אם הקדישו קדוש מחמת עצמו, ולא מחמת

יום ראשון

יום רביעי

י מנחם אב

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ואתחנן, רביעי עם פירש"י.
תהלים: נה"נט.
תנאי: ב. קטנתי . . . הפנים וגו'.

מסיפורי אאזמו"ר: א) מתחלה הי' אגה"ק קטנתי מסיימת "ורוח נכאה כו", ואחרי אשר אמר רבינו הגדול שלש פעמים – בליאזנא – המאמר כמים הפנים גו' כפירש"י ולא כתרגומו, אז הוסיף התיבות "וכולי האי – הפנים וגו", ובזה נטע בהחסידים מידות טובות.

ב) ווען דער רבי וואלט ניט געשטעלט די דריי ווערטער "במדת אמת ליצקב" – באגה"ק קטנתי – וואלט ער געהאט נאך פופציג טויעזנט חסידים, אבער דער רבי מאנט מדת אמת.

מספורי אדני אבי זקני מורי ורבי [מהר"ש]: א) מתחלה היתה אגרת הקדש "קטנתי" מסיימת "ורוח נכאה כו", ואחרי אשר אמר רבנו הגדול שלש פעמים – בליאזנא – המאמר "כמים הפנים" גו' כפרוש רש"י ולא כתרגומו, אז הוסיף התיבות "וכלי האי – הפנים וגו", ובזה נטע בהחסידים מידות טובות.

ב) אלולי היה הרבי מכניס את שלש המלים "במדת אמת ליצקב" – באגרת הקדש "קטנתי" – היו לו עוד חמשים אלף חסידים, אך הרבי תובע מדת אמת.

יום שני

יום חמישי

יא מנחם אב

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ואתחנן, חמישי עם פירש"י.
תהלים: ס"סה.
תנאי: ג. וילבש . . . 208 (ח"ו).

רבנו הזקן הלך למעזריטש, ביחד עם אחיו מהרי"ל בשנת תקכ"ד. מהרי"ל הלך בלי רשות ביתו [=אשתו], ולכן חזר מדרכו, ורבנו בא למעזריטש – ושהה שם, בפעם הראשונה, עד אחרי חג הפסח תקכ"ה. שבועים היה מספק אם להשאיר שם, והמאמר הראשון ששמע היה "נחמו נחמו". ויש בזה ספק אם הוא המאמר הראשון לבואו, או הראשון לאחר השבועים שהחליט להשאיר ונתקשר.

יום שלישי

יום שישי

יב מנחם אב

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ואתחנן, ששי עם פירש"י.
תהלים: סוסח.
תנאי: אך מי . . . תדרשנו.

דער רבי – אדמו"ר הזקן – האט געזאגט פון מעזריטשער מגיד פון בעש"ט'ס וועגען: ואהבת לרעך כמוך איז א פירוש וביאור אויף ואהבת את ה' אלקיך. אז מ'האט האלט א אידען, האט מען האלט דעם אויבערשטען, ווייל א איד האט דאך אין זיך א חלק אלקה ממעל, איז אז מ'האט האלט דעם אידען, דעם אינוועניג פון איהם, ממילא האט מען האלט דעם אויבערשטען.

הרבי – אדמו"ר הזקן – אמר בשם המגיד ממעזריטש, משמו של הבעל-שם-טוב: "ואהבת לרעך כמוך" הוא פירוש וביאור על "ואהבת את ה' אלקיך": כאשר אוהבים יהודי, אוהבים את

הקדוש-ברוך-הוא, שכן יהודי יש לו הרי בתוכו חלק אלקה ממעל, הרי שכאשר אוהבים את היהודי, את הפנימיות שבו, ממילא אוהבים את הקדוש-ברוך-הוא.

יום רביעי

שבת

יג מנחם אב

ה'תש"ג

בשעת קריאת עשה"ר עומדים ופניהם אל הס"ת.

שיעורים. חומש: ואתחנן, שביעי עם פירש"י.

תהלים: סט"ע.

תניא: ד. אין . . . קו בצדקה.

בשעת קריאת עשרת הדברות עומדים ופניהם אל הספר-תורה.

"ודברת בם בשבתך גו'", ואמרו רבותינו זכרונם-לברכה: "ודברת בם - בדברי תורה הכתוב מדבר". אמנם בעסק התורה גופא יש כמה חלוקי מדרגות, ומבאר כאן כל המדרגות: בשבתך בביתך - הוא מעמד הנשמה למעלה באוצר הנשמות, קדם ירידתה למטה, ועוסקת שם בתורה. בלכתך בדרך - קאי על הזמן שהנשמה יורדת מעולם לעולם וממדרגה למדרגה, עד בואה למטה לעולם התחתון להתלבש בגוף גשמי, ומתחיל ללכת בדרך עולם זה עד ימי זקנה ושיבה, עד ובשבתך בבוא ימי פקדתו, וגם אז הנה התורה תשמר עליו כמבאר בששי דאבות, עד ובקומך כאמור "והקיצות גו'".

יום חמישי

יום ראשון

יד מנחם אב

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: עקב, פרשה ראשונה עם פירש"י.

תהלים: עב"עו.

תניא: וזהו צדק . . . סלה אכ"ר.

במנחה אין אומרים תחנון.

"יד מנחם אב תש"א - נמלאו חמשים שנה מיום שאמר לי אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב] שאתחיל לרשם הספורים שמספר לי. כאשר התחיל ה"צמח צדק" לכתב בעניני נגלה וחסידות, אמר לו אדמו"ר הזקן: "וקנה לך חבר", וקנה (קוף בקמץ, נון בסגול) - לשון קולמוס - לך חבר. פעם אמר אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב] בשם אדמו"ר הזקן: וקנה - לשון קולמוס - לך חבר, ופרש אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב]: קולמוס הלב; שכל דבר שלומדים צריך "לחיות" אותו.

יום שישי

יום שני

טו מנחם אב

ה'תש"ג

אין אומרים תחנון.

שיעורים. חומש: עקב, שני עם פירש"י.

תהלים: עז"עח.

תניא: ה. ויעש . . . 214 שמבין הכל.

רושם אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב]: מעלת טו באב על כל טו בחדש, שזהו רק השלמות בהגלוי, אבל מכל-מקום היא רק בחינת מקבל, אבל בטו באב האור בה בקביעות, לפי שהעליה היא לפי ערך עצם הירידה דתשעה באב, .. וזהו "תשש כחה של חמה", עכו"ם [=עובדי כוכבים ומזלות] מונים לחמה בישא, ובט"ו תשש כו' במכל-שכן מזמן הבית שהיו נכנעים לשלמה, כל-שכן לעתיד, "ונהרו אליו", בבחינת בטול לגמרי, ואת רוח הטמאה אעביר כו', ומעין זה בטו באב תשש כו'.

יום שלישי

טז מנתם אב

ה'תש"ג

תניא: אך . . . קח וי"ב ע"ש.

נְסִיעוֹת הַבַּעַל-שֵׁם-טוֹב בַּתְּחִלַּת הַהִתְגַּלּוּת שָׁלוֹ הָיוּ עַל דְּבַר שְׁלִשָּׁה עֲנָנִים: פְּדִיּוֹן שְׁבוּיִים, חֲזוֹק הַתּוֹרָה וְיִרְאַת שָׁמַיִם, הַתְּגַלּוּת פְּנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה. אֲדָמוֹר הָאֵמֶצִי הָיָה מְבָאָר בְּזֶה: גָּלִיָּא שִׁבְתוֹרָה נִקְרָא "מִים", וְאֵל מִים – הוֹלְכִים. פְּנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה נִקְרָא "אֵשׁ", וּמֵאֵשׁ – מַפְחָדִים. לָכֵן צָרִיד הַמִּשְׁפִּיעַ לִלְכַּת אֶל הַמַּקְבֵּל וּלְדַמּוֹר לוֹ: אֵל תִּירָא, כִּי "ה" אֵלֶיךָ אֵשׁ אוֹכֵלָה הוּא."

לְהִלֵּךְ פֶּרֶשֶׁת עֲרִיּוֹת מִדְּבַר בְּעִיּוֹת שֶׁאֵין קִדּוּשֵׁין תּוֹמְסִין בָּהֶן, כִּי
נִמְי' – כִּךְ גַּם אַתָּן, נוֹהֵג בּוֹנֵה שֶׁאֵין קִדּוּשֵׁין תּוֹמְסִין בָּהֶן, וְעַל כֵּן
עֹוֹבֵד כּוֹכְבִּים שֶׁאֵין קִדּוּשֵׁין תּוֹמְסִים בָּה אַתָּנָה אֲסוּר.
אֲבִי מוֹסִיף הִלְכָה אַחֲרֵת בַּעֲנֵין זֹנֶה עֹוֹבֵד כּוֹכְבִּים: וְכֵן שֶׁכָּא
עֲלֵיהָ אֵין לִיקוּחַ עֲלֵיהָ מְשֻׁם וְזִנְה, וְאִף שׁוֹנֵה אֲסוּרָה לְכַהֵן בְּלֹא
כִּנְאֻמֵּר (וְיִרְאָה כֹא ז') אִשָּׁה זֹנֶה וְהִלְכָה לֹא יִקְחוּ, מֵאִי מַעֲמָא, דְּאֲמִר
קִרְא לְהֵלֵךְ שֶׁם (כֹּא ט) וְלֹא יִחַל לְדַעוּ, וּמוֹכֵחַ שֶׁהִפְרָשָׁה עֹוֹסֶקֶת בְּמִי
שֶׁדַּעוּ הַיּוֹצֵא מִזִּמְנֵה זֶה מִיּוֹחֵם אַחֲרָיו, וְאֵם כֵּן יֵצֵא מִכֻּלל זֶה הַבָּא עַל
עֹוֹבֵד כּוֹכְבִּים דְּאֵין דַּעוּ מִמֶּנָּה מִיּוֹחֵם אַחֲרָיו, שֶׁאֵינוּ קְרוּי בְּנוֹ אֲלֵא
בְּנֵה.

ממשיך אביי: וזנה ישראלית שקבלה אתנן ואינה אסורה לבועל
משום אחת מהעירות, אתננה מותר, מה טעם, דהא קדושין תופסין
לו קה, ומיתועבה למדנו שהאיסור נאמר רק במי שאין קידושין
תופסים בה, כמבואר לעיל. ובהן שפא עליה לוקה משום איסור
וזנה, מאי טעמא, דהא ודעו ממנה מיוחס אתננו, וכמבואר לעיל.
ולפי זה מיושבת שיטת רב, שאף הוא ידרוש מ'תועבה' האמורה
באתנן כאביי, לרבות וזנה עובדת כוכבים ולמעט וזנה ישראלית
באדנותו תופסין בה.

רַבָּא חוֹלֵק עַל אַבִּי בִשְׁנֵי הַדִּינִים: וְרַבָּא אָמַר, אֶחָד זֶה וְאֶחָד זֶה –
 בֵּין זֹנֶה יִשְׂרָאֵלִית וְאֵף שְׁתּוּפְסִים בָּהּ קִידּוּשִׁין וּבֵין זֹנֶה עוֹבֶדֶת
 כּוֹכְבִּים אֲתֵנָּה אָסוּר, וְכֵן תָּמָּר עָלֶיהָ לִקְוֶה מָשׁוּם אִיסוּר זֹנֶה. מֵאִי
 מָשָׁמָּה, כִּיּוֹן שְׂאִיסוּרֵיהֶם יִלְפִי מִהֲדָרָה – לְמִדֵּים זֶה מִזֶּה בְּמַה מְצִינָה
 מִזֶּה יִשְׂרָאֵלִית אִסוּרָה בְּלֹא לִכְהֵן, אֵף זֹנֶה עוֹבֶדֶת בִּכְבָּבִים
 אִסוּרָה לֹא בְּלֹא, וְכֵן אֲתֵנָּה זֹנֶה עוֹבֶדֶת בִּכְבָּבִים אָסוּר לְמוֹזְבֵּחַ, אֵף
 אֲתֵנָּה יִשְׂרָאֵלִית אִסוּרָה.

26 קושיא על שיטת אב"י, מית"ב, שנינו בברייתא, אַחַד זֶזְנָה עֹלְבָדָה
27 בִּזְבִּיבִים וְאַחַד זֶזְנָה יִשְׂרָאֵלִית אֲתַנְנָה אֲסוּר, ומשמע כל זונה
28 ישראלית, ואם כן הרי זו תְּיוֹבָתָא – [פירכא] דְּאִבִּי. מתרצת
29 הגמרא: אֲמַר לָךְ אֲבִי, לעולם זונה ישראלית שקידושין תופסים לו
30 בה אתננה מותר, [וכי קתני הָא – ובריתא זו מדברת בפְּעֻלֹת שְׂאֵין
31 מְדוּשֵׁין תוֹפְסִין בָּהּ].

מקשה הגמרא: **וְהָא קִתְּנֵי סִיפָא** – והרי בסוף אותה ברייתא שנינו, **אֶלְמָנָה לְבָחַן גְּדוֹל** – שבא עליה ונתן לה אתנו, וכן גְּרוּשָׁה וְחִלּוּצָה לְבָחַן הַדְּיוּט, אֵתְנָה אִסּוּר, וְהָא הֵי (וְהָרִי אֵלּוּ) קְדוּשֵׁי תוֹפְסִין

35 [בְּתוֹךְ]. מִתְרַצֵּת הַגִּמְרָא: הָא מִנֵּי – בְּרִייתָא זֹו כְּשִׁית מִי נֶאמְרָה, רַבִּי
36 עֲקִיבָא הֵיא, דְּאָמַר אֵין קִדּוּשֵׁין תּוֹפְסִין אִפִּילוּ בְּחִיבֵי לְאִוִּין, וְעַל כֵּן
37 גַּם אֲתָנן כְּהֵן גְּדוֹל לֹא לֵאלֻמְנָה אֲסוּר, שְׁהָרִי אֵין קִדּוּשֵׁיו תּוֹפְסִים בָּהּ.
38 הָא קִמְשָׁמַע לָן הֵתָנָב בְּמָה שְׁהִיבֵי דְּוֹקָא דִּין אֵלֻמְנָה לְכַהֵן גְּדוֹל,
39 דְּכֵל זִוְנָה אֲתֵנְנָה אֲסוּר רַק אִם לֹא תִפְסִי בָּהּ קִדּוּשֵׁין, דְּוִסְמֵי דְּאֵלֻמְנָה
40 וְלֹא תִפְסִי בָּהּ קִדּוּשֵׁין – כְּפִי שְׁקִידוּשֵׁי כְּהֵן גְּדוֹל בִּלְאֻמְנָה אֵינִם
41 תּוֹפְסִים לְרַבִּי עֲקִיבָא.
42 מִקְשָׁה הַגִּמְרָא: וְלִרְבָּא הַסּוֹבֵר שֶׁאֵף זִוְנָה שְׁתּוֹפְסִים בָּהּ קִדּוּשֵׁין
43 אֲתֵנְנָה אֲסוּר, מֵאִי שְׁנֵי דְּקִתְנֵי בְּגוֹן אֵלֻמְנָה לְכַהֵן גְּדוֹל – בְּמָה
44 נִשְׁתַּנָּה דִּין אֵלֻמְנָה לְכַהֵן גְּדוֹל שֶׁנִּקְטָה הַבְּרִייתָא דְּוֹקָא אוּתוּ, הִרִי
45 אִפִּילוּ אֲתָנן פְּנוּיָה אֲסוּר. מִתְרַצֵּת הַגִּמְרָא: לְרַבָּא נִקְטָה הַבְּרִייתָא
46 אֵלֻמְנָה לְכַהֵן גְּדוֹל, לְהַשְׁמִיעֵנוּ שֶׁדִּין זִוְנָה דְּוִסְמֵי דְּאֵלֻמְנָה – דְּוִמָּה
47 לְדִין אֵלֻמְנָה, מָה אֵלֻמְנָה לֹא לָרִי עַד מִתְרִי – בָּהּ – אֵין כְּהֵן גְּדוֹל
48 לְרִי עַלִּיהָ לְבֹקֵר עַד שֶׁתִּירֵב הֵיא, וְאֵף זִוְנָה אֵין אֵיחָה אֲסוּר עַד דְּאָמַר
49 לֵה הַבּוֹעַל בְּיָדֵירוּשׁ הָא לָף טַלָּה הֵיא בִּאתְנַנְךָ, שְׂכִיז שְׁהוּזִיר לְשׁוֹן
50 אֲתָנן מוֹכֵחַ שְׁבִיאת זִוְתָּה הִיא, אֵךְ אִם בֹּא עַלִּיהָ וְנָתַן לֵה טַלָּה בְּסֵתָם
51 הִרִי הוּא מִתְנָה וְלֹא אֲתָנן. וְבֹא הֵתָנָב לְאִפְסִין מִדְּרִבֵּי אֵלְעוֹר –
52 לְחִלּוֹק עַל רַבִּי אֲלַעֲזָר, דְּאָמַר רַבִּי אֵלְעוֹר לְגַבִּי אִיסוּר זִוְנָה לְכַהֵן,
53 פְּנוּיָה הֵבֵא עַל הַפְּנוּיָה שְׂמֵל לְשֵׁם אִישׁוּתָּהּ – נִישׁוּאֵין] עֲשָׂאָהּ זִוְנָה,
54 וְלִשְׁטִיתוּ אֲתֵנְנָה אֲסוּר אִתְּרֵב בְּסֵתָם, שְׂכַל בִּלְאֻמְנָה בִּלְאֻמְנָה קִדּוּשֵׁין זִוְתָּה
55 וְלִשְׁטִיתוּ.

ומסיימת הגמרא: אף לרבא לא נאמר דין זה אלא בפעם ראשונה
שזינתה, **אָבֵל הָיָא דְּיוֹנָה מַעֲיָקְרָא** – שהיתה כבר זונה לפני כן, **הָכִי**
נָמִי דְּאֶסּוּר – יהיה אתננה אסור גם אם נתנו בסתם.

59 לִישָׁנָה אַחֲרֵיכֶם בְּתוֹרֵךְ הַקְּשׁוּיָא מִהִבְרִייתָא עַל אֲבִי, לְעוֹלָם זִוְנָה
 60 יִשְׂרָאֵלִית שְׂקִידוּשִׁין תּוֹפְסִים לוֹ בָּהּ אֲתַנְנָה מוֹתֵר, וְכִי קִתְּנִי הָא –
 61 הִבְרִייתָא שְׂאֵטְרָה אֲתָן יִשְׂרָאֵלִית, מִדְּבַרְתָּ בְּיָרִית שְׂאִין קְרוּשִׁין
 62 תּוֹפְסִין בָּהּ. מִקְשָׁה הַגְּמֵרָא: אִיךְ אֲפֹשֵׁר לְבָאֵר כִּךְ אֶת הִבְרִייתָא,
 63 וְהָא קִתְּנִי סִיפָא, אֲלִמְנָה לְבָהּ גְּדוֹל שְׁתָּן לָהּ אֲתָנָן, וְכֵן קְרוּשָׁה
 64 מְלֻפְצֵת לְבָהּ הִדְיוֹמָא, אֲתַנְנָה אֲסוּר, וְהָא הֵי – (וְהִרִי אֲלוֹן) קְרוּשִׁין
 65 מְלֻפְצֵת לְבָהּ.

על כן מתרצת הגמרא באופן אחר: לעולם הברייטא אוסרת גם
 אתנן זונה שתופסים בה קידושין, והא מני – וברייטא זו מי היא,

סתירת אבן מבית הכנסת

יום ראשון י' מנחם אב ה'תשע"ט

איננה השחתה.

והקשה על זה ה'צמח צדק' (שו"ת ארי"ה סי' כ) מהמסופר (שבת קכט, א) על רבה שהקזיז דם והיה צריך לחמם את המקום (כי הצינה מסוכנת למקזיז הדם) ולצורך זה שברו את הספסל והשתמשו בקרשיו למדורה. וביאר רבה ששבירת הספסל אין בה משום 'בל תשחית' כי 'בל תשחית' של הגוף (שלא יצטק) חשוב יותר. ומשמע מזה שגם כאשר שובר כלי לצורך האדם הרי זו השחתה האסורה משום 'בל תשחית' ורק אם על ידי ההימנעות מהשבירה תיגרם 'השחתת הגוף' – מותר לשבור. ומכאן, שאם אין 'השחתת הגוף' אף ששבירת הכלי היא לצורך האדם, הרי זו השחתה.

והוסיף ה'צמח צדק': אפשר לומר שגם הרמב"ם סובר כ'מרדכי' ורק סותר על-מנת לבנות מותר, ומה שכתב 'הסותר... דרך השחתה... לוקה' הוא רק לענין חיוב מלקות שאם הסתירה אינה דרך השחתה אינו לוקה, אבל אין להסתירה אלא אם היא על מנת לתקן.

הלכות יסודי התורה פרק ו, הלכה ז: הסותר אפילו אבן אחת דרך השחתה מן המופת, או מן ההיכל... לוקה, שנאמר בעבודת ה' זרה: "כי את מוֹבְחָתָם תַּתְּצוּן", וכתוב: "לא תעשון כן לה'."

ב'מנין המצוות' כלל הרמב"ם (בהקדמתו, מצוות ל"ח, מצוה סה) באיסור זה גם סתירת בתי כנסיות ובתי מדרשות. וכן כתב ה'מרדכי' (מגילה אות תתכז): "בית הכנסת נקרא מקדש מעט... ולכן אסור לנתוץ דבר מבית הכנסת... ואם נתן על מנת לבנות – שרי, דההיא נתיצה בנין מקרי". והביאו הרמב"ם (ארי"ה סו"ס קנב) להלכה.

וביאר ה'ט"ז (שם סי' קנא סק"ג) כי לדעת ה'מרדכי' סתירה על-מנת לבנות מותרת רק אם יחזור ויבנה וימלא את מקום הסתירה, אבל אם רוצה לסתור כדי שתהיה שם גומא, אף אם גומא זו היא לצורך האדם – אסור.

וה'אליה רבה' (הביאו ה'פרי מגדים', משב"ז שם) סובר שאיסור סתירה הוא רק דרך השחתה. וכן דייק מלשון הרמב"ם כאן שרק 'הסותר... דרך השחתה... לוקה', וסתירה לצורך האדם

מדוע לא ניתנה התורה בימי האבות?

יום שני י"א מנחם אב ה'תשע"ט

שנמול אברהם אבינו... הלא תראה מה שאמרו: תרי"ג מצוות נאמרו לו למשה מסיני, וכל אלו – מכלל המצוות. ומאחר שלמעשה הציווי על כל המצוות בא על ידי משה, מי שיבוא אחר מתן תורה, וירצה לבטל אפילו דבר אחד מתורתנו, גם אם יעשה אות ומופת – הרי שקר בפיו. ולכן לא ניתנה התורה בימי האבות אלא בימי משה רבינו, כאשר עם ישראל כבר היה עם גדול מרובה באוכלוסין וכולם היו עדי ראייה במתן תורה לציווי ה' על ידי משה רבינו (משך חכמה דברים לג, ד).

ולתוקף המיוחד של ראייה בעיניים, יש להביא סימוכין מההלכה של "אין עד נעשה דין" (ר"ה כו, א):

מי שהיה עד למעשה וראהו ורעינו אינו יכול לדון בו, כי התורה אמרה "ושפטו העדה... והצילו העדה", ומצווה על בית דין להפוך בזכות הנידון ולהצילו, ומי שראה את המעשה בעיניו לא מסוגל להתעלם ממראה עיניו ולהציל את הנידון (לקוטי שיחות יט, עמ' 185).

הלכות יסודי התורה פרק ח, הלכה ג: אם עמר נביא ועשה אותות ומופתים גדולים, ובקש להכחיש נבואתו של משה רבנו – אין שומעין לו... לפי שנבואת משה רבנו אינה על פי האותות כפי שנעדר אותות זה לאותות זה, אלא בעינינו ראינוהו ובאזנינו שמענוהו...

הרמב"ם מנמק את הקביעה שאין להאמין לנביא אשר יתן אות ומופת ויבקש להכחיש ולסור מתורת משה, כי נבואת משה "בעינינו ראינוהו ובאזנינו שמענוהו". ואם כן, מה נענה לנביא שיביא מופת ויבקש לבטל מצוות שנצטוונו על ידי אברהם אבינו (מילה) או על ידי נח (אבר מן החי) או על ידי יעקב אבינו (גיד הנשה)?

אך הדבר מבואר על פי מה שכתב הרמב"ם ב'פירוש המשניות' (חולין פ"ז מ"ו):

"שכל מה שאנו... עושים היום, אין אנו עושים אלא במצות הקב"ה על ידי משה רבינו ע"ה... וכמו כן אין אנו מלין מפני שאברהם אבינו ע"ה מל עצמו ואת בנו, אלא מפני שהקב"ה צוה אותנו על ידי משה רבינו ע"ה, שנמול כמו

מהי גניבת דעת?

יום שלישי י"ב מנחם אב ה'תשע"ט

אם היה מפציר בחבירו גם בידועו שייעתר להזמנתו, מותר להפציר בו גם בעת שידוע שלא יאכל עמו ואין זו גניבת דעת כיון שהזמנתו היא אמיתית.

וצריך להבין:

מדוע אין אומרים שאם מזמינו בשעה שידוע שחבירו לא יאכל עמו הרי זו גניבת דעת בכל אופן, גם אם היה מזמינו

הלכות דעות פרק ב, הלכה ו: אסור לנגח דעת חבריו, ואפילו דעת הגוי. ביצד? לא יסרקהב [יפציר] בחברו שיאכל אצלו, והוא יודע שאינו אוכל.

וכתב אדמו"ר הזקן (הלכות אנאה סע' יד) שהאיסור הוא רק כשמפציר בחבירו לאכול עמו משום שידוע שלא יאכל עמו (ואילו היה אוכל, לא היה מפציר בו), כי הזמנתו אינה אמיתית, אך

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ פט

כלומר: הפצרתו לחבירו לאכול אצלו היא גניבת דעת משום שהחבר סבור שזמן הלב הוא מפציר בו (ומשום כך יחזיק לו טובה). ואמנם, ההזמנה אינה 'מן הלב' רק כאשר אם היה יודע שחבירו יקבל את ההזמנה, לא היה מפציר בו, אבל אם היה מזמין גם בידעו שהזמנתו תתקבל, הרי הזמנה זו היא 'מן הלב' (גם אם לא יקבל כעת את ההזמנה), ואם יחזיק לו טובה עבור זה, אין זה בחינם.

(ש"ע אדמו"ר הזקן הל' אונאה סעי' יד ובמ"נ שם)

לאכול אפילו אם היה יודע שחבירו ייעתר להזמנתו, והרי סוף סוף כעת יודע הוא שלא יסכים לאכול אצלו, ואם-כן אולי אין זו הזמנה אמיתית? ומבאר אדמו"ר הזקן שהדבר נלמד ממשמעות לשון רש"י (חולין צד, א ד"ה לא יסרהב). שעל דברי הגמרא (שם), "אל יסרהב" (יפציר) אדם לחבירו לסעוד אצלו ויודע בו שאינו סועד, פירש: "לא יפציר בו הואיל ויודע שלא יעשה, משום דגונב דעתו להחזיק לו טובה בחינם, כסבור שזמן הלב מסרהב לו כן".

הבטחות צריכים לקיים יום רביעי י"ג מנחם אב ה'תשע"ט

לשנות, כי לדבר אחד בפה ואחד בלב אסור מן התורה. וההבדל בין ההלכות הוא כי שם מדובר שבעת ההבטחה לא היה בדעתו לקיימה וזהו איסור גמור מהתורה, אך כאן מדובר שבעת ההבטחה התכוון לקיימה אלא שלאחר מכן החליט לחזור בו ואיסור זה הוא רק בבחינת "אין רוח חכמים נוחה הימנו" (ראה שו"ע אדה"ז שם, תורת מנחם תשמ"ז א עמ' 69). ולכן כתב הרמב"ם שתלמיד חכם נמנע מלכתחילה מלהבטיח דברים אף אם בשנות מנעשה דעתו לקיימם, שמא יחליט לאחר מכן, מסיבות שונות, לא לעמוד בהם. וגם בכך יש שתי דרגות, אליהן רומז הרמב"ם במילים "שיעמוד בדיבורו, ולא ישנהו":

'לעמוד בדיבורו' – היינו החיוב לקיים בפועל את מה שהבטיח; ו'שלא ישנהו' היינו שלא יתכחש לדיבורו הראשון ו'ישנה' ויפרש אותו בצורה אחרת, וזה חמור יותר מעצם אי-העמידה בהבטחה, כפי שכותב אדמו"ר הזקן (שו"ע הל' משא ומתן ס"ב) ש"כל המחזיק את דיבורו כאילו עובר כוכבים ומזלות" (ראה הערות וביאורים אהלי תורה תתל עמ' 86 ואילך).

הלכות דעות פרק ה, הלכה יג: מִשְׁאֵן וּמִתְּנֵן שְׁל תַלְמִידֵי חֲכָמִים, כְּאֵמֶת וּכְאִמּוּנָה... מְחִיב עֲצֻמו בְּדִבְרֵי מִקָּח וּמִמְכָּר בְּמָקוֹם שֶׁלֹא חִיְבָה אוֹתוֹ תוֹרָה, בְּדִי שִׁיעּמוֹד בְּדִבּוּרוֹ וְלֹא יִשְׁנֶהוּ.

בהלכות אלו עוסק הרמב"ם בדברים שאינם חיוב גמור מהתורה אלא הנהגות ראויות שנכונות לכל אדם וראוי שתלמיד חכם יקפיד עליהן במיוחד. וכך לגבי החובה לעמוד בדיבורו שמן התורה חייב בזה רק אם עשה קנין ומכל-מקום ראוי לאדם לעמוד בדיבורו, כפי שכותב בהל' מכירה (פ"ה ח"ח): "הנושא ונותן בדברים בלבד הרי זה ראוי לעמוד בדיבורו... וכל החזור בו הרי זה ממחוסרי אמנה ואין רוח חכמים נוחה הימנו" (ראה מנחת חינוך רנט, א).

אך לעיל (פ"ב ה"י) כתב הרמב"ם: "אסור לאדם להנהיג עצמו בדברי חלקות ופיתוי, ולא יהיה אחד בלב אלא ותוכו כבור", הרי שזהו איסור גמור ולא רק הנהגה ראויה. וכן מפורש בדברי אדמו"ר הזקן (שו"ע הל' מכירה ס"ב): "בשעה שאומר לו ליתן לו צריך להיות בדעת גמורה ולא יהיה בדעתו

לאהוב כל אחד מישראל - גם אם חטא יום חמישי י"ד מנחם אב ה'תשע"ט

"כיון שהגוף הוא מעון ודירה לנשמה הקדושה שהיא חלק אלוהי". ולכן, גם מי שעבר עבירה שחייבים עליה מיתת בית-דין מצווה לברור לו מיתה יפה.

ובספר 'בית שער' (אר"ח ס" טט) מיישב על פי דברי הגמרא (סנהדרין מג, ב): שכל המומתים בבית דין מתוודים, ולאחר שהתוודה ויש לו חלק לעולם הבא (הל סנהדרין פ"ג ה"א) כבר אינו רשע, ומצווה לאהבו.

ומהר"ם לובלין (שו"ת סי"ג) מבאר:

הרואה את חבירו עובר עבירה חייב להוכיחו, אבל קודם שהוכיחו אסור לו לשנוא אותו, ואם שונאו עובר על "לא תשנא את אחיך בלבבך" (להלן ה"ה). ורק אם הוכיחו וסירב לקבל את התוכחה, מותר לשנואו.

ואדה"ז ב'תניא' (פרק לב) כתב:

אמנם, אם הוכיחו ולא שב מחטאו מצווה לשנוא - אך עם זאת מצווה לאהבו, כי השנאה היא מצד הרע שבו, ואילו מצד הטוב הגנוז בו, היינו ניצוצין אלוקות שבתוכו המחיה נפשו האלוקית - מצווה לאהבו.

הלכות דעות פרק ו, הלכה ג: מִצְוָה עַל כָּל אָדָם לֵאחֹב אֶת כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל בְּנוֹפוֹ, שְׂנֵאָמֶר: וְאַהֲבַת לְרֵעֵךְ כְּמוֹךְ.

אמרו בגמרא (פסחים ק"ג, ב) שהרואה את חבירו עובר עבירה מצווה לשנאותו, וכן כתב ב'הגהות מיימוניות': "דוקא שהוא רעך בתורה ובמצוות אבל אדם רשע שאינו מקבל תוכחה - מצווה לשנאותו, שנאמר 'יראת ה' שנאת רע'".

והקשה המהר"ם שיק (תרי"ג מצוות, מצוה רמד):

שריפת חייבי מיתת בית דין החייבים מיתה זו, צריכה להיות צריכה להיות בצורה קלה ומהירה, ומהפסוק "ואהבת לרעך כמוך" למדו בגמרא (סנהדרין נב, א) לגבי חייבי מיתות בית דין - "ברור לו מיתה יפה", שימות בה בקלות ובמהירות. הרי שגם בעוברי עבירה נאמר 'ואהבת לרעך כמוך'!

ותירץ:

הציווי 'ואהבת לרעך כמוך' משמעו גם לא לעשות רע לגוף חבירו, ואף שמצווה לשנוא את הרשע אין להזיק לגופו

המאור שבתורה

יום שישי ט"ו מנחם אב ה'תשע"ט

עזבו ותורתי שמרו, שהמאור שבה היה מחזירם למוטב".
ומה שאמרו חכמים על אדם זה ש'תורתו נעשית לו סם המוות' (יומא עב, ב) – מביא אדמו"ר הזקן שאמרו חכמי הקבלה (ראה תניא סוף פל"ט) "שכל התורה ומצוות שאדם עשה בעודו רשע, אך שמוסיף כח בקליפות לפי שעה – מכל-מקום כשיחזור אחר כך בתשובה... מוציא מהקליפה כל התורה והמצוות וחוזרים לקדושה בחזרתו, ולפיכך אין לו למנוע מלעסוק לעולם".

וכתב הרמב"ם "יעסוק אדם בתורה אפילו שלא לשמה", ולא כלשון חז"ל (סוטה כב, ב) "יעסוק בתורה ומצוות אפילו שלא לשמה", כי במצוה שלא לשמה, כיון שנעשתה כתיקונה ורק המחשבה אינה לשם המצוה, לא צריך הרמב"ם להשמיענו שצריך לעסוק במצוות אף שלא לשמה, אבל בתלמוד תורה, כשלומד ואינו מקיים מה שלומד, הלימוד אינו כתיקונו והיה מקום לומר שלא ילמד כלל. ומשמיענו הרמב"ם, שכיון ש'תלמוד מביא לידי מעשה' סופו ללמוד ולקיים לשמה, ו"לעולם יעסוק אדם בתורה אפילו שלא לשמה".

(ש"ע אדמו"ר הזקן הל' ת"ת פ"ד ס"א וקו"א שם טק"א)

הלכות תלמוד תורה פרק ג, הלכה ה: תְּחִלַּת דִּינוֹ שֶׁל אָדָם, אֵינוֹ נִדוֹן אֶלָּא עַל הַתְּלִמּוּד, וְאַחֵר כִּךְ עַל שְׁאָר מַעֲשָׂיו; לְפִיכָךְ אָמְרוּ חֲכָמִים: 'לְעוֹלָם יַעֲסֹק אָדָם בַּתּוֹרָה, אֲפִלּוּ שְׁלֹא לְשִׁמָּה - שְׂמִתּוֹךְ שְׁלֹא לְשִׁמָּה, בָּא לְשִׁמָּה'.

ב'הלכות תלמוד תורה' (פ"ד ה"א) הביא אדמו"ר הזקן דעת ראשונים (רא"ש פסחים פ"ד, תוס' סוטה כב), שמאמר חכמים 'לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות אפילו שלא לשמה' (פסחים ג, ב) הוא כשמקיים את המצוות שלומד בתורה אך אינו עושה זאת לשם שמים אלא מיראת העונש או מאהבת השכר או 'ליקח לעצמו כבוד וגדולה שיקראוהו רבי ויהיה ראש ישיבה, אבל אם אינו מקיים מה שלומד נקרא רשע, ועליו הכתוב אומר 'ולרשע אמר אלקים מה לך לספר חוקי'".

והביא גם דעה שניה, היא דעת הרמב"ם כאן, שגם אם מזלזל במצוות ואינו מקיים מה שלומד, יעסוק בתורה. ומדויק כך מלשונו שהתלמוד קודם למעשה כי "התלמוד מביא לידי מעשה" (לעיל ה"ג) ולכן "אמרו חכמים לעולם יעסוק אדם בתורה אפילו שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה", כי "המאור שבה מחזירו למוטב, כמו שאמרו חכמים על פסוק 'אותי עזבו ותורתי לא שמרו' - הלואי אותי

מפני שיבה תקום' - באוטובוס? שבת קודש ט"ז מנחם אב ה'תשע"ט

לגבי חיוב העמידה מפני ספר תורה, שאם נושא הספר נעמד אין צריך להמשיך ולעמוד מפני ספר התורה, והוא הדין לגבי חיוב העמידה מפני חכם שאם נעמד אין צריך לעמוד לפניו. ונפקא-מינה לגבי נתינת המקום באוטובוס: לפי הדעה השניה אין חיוב למסור את מקומו לזקן אלא די שיעמוד לכבודו ויתיישב מיד למרות שהזקן נשאר לעמוד, אך לפי הדעה הראשונה כל עוד הזקן עומד, אסור לשבת. ומאחר וממילא אינו רשאי לשבת, עליו למסור לו את מקומו (ראה 'או נדבר' י, ל, 'קימה והידור' שם).

ויש שכתבו שאפילו אם מצוות הקימה אינה מחייבת להמשיך לעמוד בעת עמידת החכם, הרי כשעומד מחמת חוסר מקום בוודאי חייב לתת לו את מקומו, שכן הקימה צריכה להיות באופן המבטא כבוד – 'קימה שיש בה הידור' (לעיל ה"ב), ואין לך חוסר כבוד גדול מזה שהחכם עומד מחוסר מקום בעוד הוא נשאר לשבת (שבת הלוי ב, ס' קיד).

הלכות תלמוד תורה פרק ו, הלכה ו: הַרְוָאָה חָכָם - אֵינוֹ עוֹמֵד מִלְּפָנָיו, עַד שֶׁיֵּגִיעַ לוֹ לְאַרְבַּע אַמּוֹת; וְכֵן שְׂעָבָר, יֵשֵׁב.

מבואר בהלכה זו שחיוב הקימה חל משעה שהגיע החכם לארבע אמותיו (כ-2 מטרים) ועד שעובר מפניו (וכן לגבי זקן, כמבואר בהל' ט). ונשאלת השאלה: כאשר הגיע לארבע אמותיו ועצר מלכת – האם יש להמשיך ולעמוד או שחיוב העמידה הוא רק בשעת הילוך החכם או הזקן?

ונחלקו בדבר הפוסקים (ראה הדעות בעניין בקימה והידור' עמ' פה ואילך):

יש אומרים שחיוב העמידה ממשיך גם כשנעצר אלא אם כן הגיע למקומו הקבוע ונעמד שם, אך אם נעמד מחמת העדר מקום ישיבה או כדי לשוחח עם אדם אחר וכדומה, יש להמשיך ולעמוד לכבודו.

מאידך, יש שלמדו מדברי ה'כסף משנה' (הל' ס"ת פ"י ה"ט)

גם המצוות שהן עבור . . . אומות העולם . . . לא זו בלבד שעליהם לקיים את המצוות מצד ציווי הוי' – ולא משום שהשכל מחייבם – אלא יתירה מזו, עליהם לקיימן כי כן ציווה הקדוש-ברוך-הוא בתורה והודיע על ידי משה רבינו, שעל בני נח לקיים את השבע מצוות. לקוטי שיחות פרשת ואתחנן חלק ד

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - י"ט מנ"א תשע"ט

יום ראשון י' מנ"א ה'תשע"ט

הלכות יסודי התורה

פרק רביעי

(1) כל הנבראים למטה מן הרקיע מורכבים מארבעת היסודות; נפש האדם וצורתו; מה בין מעשה בראשית למעשה מרכבה.

1 א. ארבעה גופים הללו, שהם אש ורוח ומים וארץ, הם יסודות כל הנבראים למטה מן הרקיע. וכל שיהיה מאדם ומבהמה ועוף ודג וצמח ומתכת ואבנים טובות ומרגליות, ושאר אבני בנין, והרים וגושי עפר - הכל גלמן מחבר מארבעה יסודות הללו. נמצאו כל הגופים שלמטה מן הרקיע, חוץ מארבעה יסודות האלו, מחברים מגלם וצורה, וגלם שלהם מחבר מארבעה יסודות האלו. אבל כל אחד מארבעה היסודות אינו מחבר אלא מגלם וצורה בלבד. 10

(2) הריטב"א בפירושו לארבעה פרקים אלה אומר: "כל הגופים" - לאו דווקא, שהרי יש גופים המורכבים רק משני יסודות, כגון: עשן, מורכב רק מאש ועפר; אבק - מעפר ורוח; אש - ממים ורוח.

11 ב. דרך האש והרוח להיות מהלכם ממטה, מטפורי הארץ, למעלה כלפי הרקיע. ודרך המים והארץ להיות מהלכם מתחת הרקיע למטה עד לאמצע; שאמצע הרקיע הוא המטה שאין למטה ממנו. 14 ואין הלוקם, לא בדתם ולא בחפצם, אלא מנהג שנקבע בהן וטבע שנטבע בהן. טבע האש - חם ויבש, והוא קל מכלם. והרוח - חם ולח. והמים - קרים ולחים. והארץ - יבשה וקרה, והיא כבדה מכלם, והמים קלים ממנה, לפיכך נמצאים למעלה על הארץ. והרוח קל מן המים, לפיכך הוא מרחף על-פני המים. והאש קל מן הרוח. ומפני שהם יסודות לכל גופים שמתחת הרקיע, נמצא כל גוף וגוף מאדם ובהמה ובהמה ועוף ודג וצמח ומתכת ואבן, גלמו מחבר מאש ורוח ומים ועפר. וארבעתם יתערבו ביחד, וישתנו כל אחד מהם בעת הערוב, עד שימצא המחבר מארבעתם אינו דומה לאחד מהן כשהוא לבדו. ואין במערב מהן אפילו חלק אחד שהוא אש בפני עצמו או מים בפני עצמן או ארץ

29 בפני עצמה או רוח בפני עצמה, אלא הכל נשתנו ונעשו גוף אחד. וכל גוף וגוף המחבר מארבעתם, נמצא בו קר וחם, לח ויבש פאחד. אבל יש מהם גופים, שיהיה בהם חזקה מיסוד האש, כמו בעלי נפש חיה, לפיכך יראה בהם החם יתר. ויש מהן גופים שיהיה בהן חזקה מיסוד הארץ, כמו האבנים, לפיכך יראה בהם היבש הרבה. ויש מהן גופים, שיהיה בהם חזקה מיסוד המים, לפיכך יראה בהם הלח יתר. ועל הדרך הזה נמצא גוף חם יתר מגוף אחר חם, וגוף יבש יתר מגוף אחר יבש; וכן נמצאו גופים, שיראה בהן הקר בלבד, וגופים יראה בהן הלח בלבד, וגופים יראה בהן הקר והיבש פאחד בשונה, או הקר והלח פאחד בשונה, או החם והיבש פאחד בשונה, או החם והלח פאחד בשונה - לפי רב היסוד שהיה בעקר התערבת, יראה מעשה אותו היסוד וטבעו בגוף המערב. 44

(3) ממרכז הארץ. דבר כדורי, כל נקודה שבו - הוא מרכזו. (4) כדור הארץ הנמצא במרכזו של גלגל הרקיע - הוא המטה שאין למטה הימנו. (5) כהילוך הכוכבים והגלגלים שהם בעלי דעה ורצון. (6) תכונה וסגולה תולדתית שאין בה רצון. (7) על ידי הערוב נשתנו היסודות כל כך עד שאינם ניכרים עוד. (8) תוקף, חלק יותר גדול.

ג. וכל המחבר מארבעה יסודות אלו הוא נפרד בסוף: יש שהוא נפרד לאחר ימים אחדים, ויש שהוא נפרד לאחר שנים רבות. וכל שנתחבר מהם, אי אפשר שלא יפרד להן. אפילו הזהב והאדם אי אפשר שלא יפסד ויחזור ליסודותיו, וישוב מקצתו לאש ומקצתו למים ומקצתו לרוח ומקצתו לארץ. 50

(9) שהם חמרים קשים ביותר. אדם - אחת מאבני החושן.

ד. הואיל וכל הנפסד יפרד ליסודות אלו - למה נאמר לאדם: "ואל עפר תשוב"? לפי שרוב בנינו מן העפר. ולא כל הנפסד כשיפסד מיד יחזור לארבעה היסודות, אלא יפסד ויחזור לדבר אחר, ודבר אחר לדבר אחר¹⁰, וסוף הדברים יחזור ליסודות; ונמצאו כל הדברים חוזרין חלילה¹¹. 56

(10) פושטים צורה ולובשים צורה אחרת. (11) סובבים וחוזרים וסובבים במעגל אין קץ, חלילה - תואר-הפועל משורש חלל, אחי חול; ומה השם: מחול - רקידה במעגל.

ה. ארבעה יסודות האלו משתנים זה לזה תמיד בכל

כמו המלאכים, שהם צורה בלא גלם, עד שידמה
להן. ואינו אומר²⁶ על צורה זו הנפרדת לעינים,
שהיא הפה והחוטם והלסתות ושאר רשם הגוף, שזו
תארא שמה; ואינה הנפש המצויה לכל נפש חיה,
שבה אוכל ושותה ומוליד ומרגיש ומרהר; אלא
הדעת, שהיא צורת הנפש²⁷, ובצורת הנפש הכתוב
מדבר: "בצלמנו כדמותנו". ופעמים רבות תקרא
זאת הצורה נפש ורוח²⁸. ולפיכך צריך להזהר
בשמותן, שלא יטעה אדם בהן, וכל שם ושם ילמד
מענינו²⁹.

(24) שבה הוא נבדל מסוג ה"צומח". (25) הרוחניים.
כלומר: ניתן בו בינה ודעת להשיג דברים מופשטים, וידמה
לנו, יושבי מרום (מורה נבוכים חלק א, א).
(26) "בצלמנו". (27) החיונית. (28) כגון: גם בלא דעת
נפש לא טוב (משלי יט, ב); והרוח תשוב אל האלוקים
(קהלת יב, ז). (29) כי לפעמים תבאנה "נפש ורוח" במובן
הנפש החיונית היורדת היא למטה (קהלת ג, כא), לפיכך
מזהיר רבינו להיזהר בשמות אלה שלא לערבבם ולא לטעות
בהם, אלא ללמד מענינם: מתוך הנושא הנידון תגודר
מהותם.

ט. אין צורת הנפש הזאת מחברת מן היסודות כדי
שתפרד להם, ואינה מפתח הנשמה³⁰ עד שתהא
צריכה לנשמה, כמו שהנשמה צריכה לגוף; אלא
מאת ה' מן השמים היא. לפיכך כשיפרד הגלם,
שהוא מחבר מן היסודות, ותאבד הנשמה, מפני
שאינה מצויה אלא עם הגוף, וצריכה לגוף בכל
מעשיה - לא תפרת הצורה הזאת, לפי שאינה
צריכה לנשמה במעשיה, אלא יודעת ומשגת הדעות
הפרודות מן הגלמים, ויודעת בורא הכל ועומדת
לעולם ולעולמי עולמים. הוא שאמר שלמה
בחקמתו: "וישב העפר על הארץ פשהיה, והרוח
תשוב אל האלהים אשר נתנה".

(30) היא הנפש החיונית נחת כל חי למינהו, כמו: כל אשר
נשמת רוח חיים באפיו (בראשית ז, כב). רצונו לומר:
הנשמה ההיא היודעת דעת עליון אינה מסוג אותה הנשמה,
הנפש החיונית הצריכה לגוף, שעם מותו תאבד גם היא
עימו - אלא מאת ה' היא והיא צורת האדם שאינה תלויה
לא בגוף ולא בנפש החיונית, והיא קיימת גם אחרי מות
האדם (עיי' בפירושו למשנה, סנהדרין פרק י').

י. כל הדברים האלו שדברנו בענין זה, כמר מדלי³¹
הם ודברים צמקים הם; אבל אינם פועלים עמק פרק
ראשון ושני³². ובאור כל אלו הדברים שבפרק
שלישי ורביעי, הוא הנקרא מעשה בראשית³³. וכך
צווי החכמים הראשונים³⁴ - שאין דורשין גם
בדברים האלו פרטים, אלא לאדם אחד מודיעין
בדברים אלו ומלמדן אותן.

יום ובכל שעה, מקצתו, לא כל גופן. פיצד? מקצת
הארץ הקרובה מן המים משתנה ומתפוררת¹²
ונעשית מים. וכן מקצת המים הסמוכים לרוח
משתנים ומתמסמסין¹³ והיוין רוח. וכן הרוח, מקצתו
הסמוך לאש משתנה ומתחולל¹⁴ ונעשה אש. וכן
האש, מקצתה הסמוך לרוח מתחולל, משתנה
ומתפנס¹⁵ ונעשה רוח. וכן הרוח, מקצתו הסמוך
למים משתנה ומתפנס¹⁶ ונעשה מים. וכן המים¹⁷,
מקצתו הסמוך לארץ משתנה ומתפנס ונעשה ארץ.
ושנוי זה - מעט מעט, ולפי ארך הימים. ואין כל
היסוד משתנה, עד שיעשה כל המים רוח או כל
הרוח אש, שאי אפשר שיפטר אחד מן היסודות
הארבעה; אלא מקצת ישתנה מאש לרוח, ומקצת
ישתנה מרוח לאש, וכן בין כל אחד ואחד למצא
השנוי בין ארבעתן, וחזרות חלילה לעולם.

(12) מלשון הכתוב: פור התפוררה ארץ (ישעיה כד, יט).
(13) מתנדפים ונעשים רוח. מלשון: ימאסו כמו מים (תהלים
נח, ח). (14) מלשון: סע מתחולל (ירמיה כג, יט).
(15) מתכווץ ומצטמצם. (16) מלשון: כונס כנר מי הים
(תהלים לג, ז). (17) יסוד המים.

ו. ושנוי זה יהיה בסביבת הגלגל¹⁸, ומסביבתו
יתחברו ארבעתן ויהיה מהן שאר גלמי בני-אדם
ונפש חיה, צמח ואבן ומתכת. והאל נותן לכל גלם
וגלם צורה ראויה לו, על-ידי מלאך העשירי, שהיא
הצורה הנקראת אישים¹⁹.

(18) על ידי סיבוב הגלגלים והשפעתם מתמזגים היסודות,
ומהם מתהווים כל יצורי מטה: דומם, צומח, חי, מדבר.
(19) כמבואר למעלה (פרק ב, הלכה ז).

ז. לעולם אין אתה רואה גלם בלא צורה או צורה
בלא גלם, אלא לב האדם²⁰ הוא שמחלק גוף
הנמצא פדעתו, ויודע שהוא מחבר מגלם וצורה;
ויודע שיש שם גופים שגלמם מחבר מארבעת
היסודות, וגופים שגלמם פשוט ואינו מחבר רק
מגלם אחד²¹. והצורות שאין להם גלם²² אינן נראין
לעין, אלא בעין הלב²³ הן ידעין, כמו שידענו אדון
הכל בלא ראית עין.

(20) תבונת אדם. (21) כגון: גולם הגלגלים.
(22) המלאכים, הצורות הנפרדות. (23) דרך השאלה.
כלומר: בכח השכל והבינה שבליבו משיג האדם את
הצורות הבלתי נראות לעין הפשוטה, עין הבשר.

ח. נפש כל בשר היא צורת²⁴ שנתן לו האל;
והדעת היתרה המצויה בנפשו של אדם, היא צורת
האדם השלם פדעתו. ועל צורה זו נאמר בתורה:
נעשה אדם בצלמנו כדמותנו²⁵, כלומר, שתהיה
לו צורה היודעת ומשגת הדעות שאין להם גלם,

דעתו⁴⁷ של אדם תחלה; ועוד, שהם הטובה הגדולה
שהשפיע הקדוש-ברוך-הוא לשוב העולם הזה,
כדי לנחל חיי העולם הבא, ואפשר שידעם הכל,
קטן וגדול, איש ואשה, פעל לב רחב ובעל לב
קצר.

(40 א) לידע שיש שם אלוה; (ב) שאחד הוא ואין זולתו;
(ג) לייחדו; (ד) לאהבו; (ה) ליראה ממנו. (41) גן נחמד,
כינוי הוא לגן שמים, גן של המסתורין האלוני. ויודעי ח"ן,
המה בעלי המסתורין וה"מקובלים" בדורות הבאים, מצאו
בו מקום להתגדר בו; וגם מצאו בו נוסריקון נאה מתאים
לשיטתם: פשט, רמז, דרוש, סוד. (42) (חגיגה יד:) נכנסו
לטייל בו ולחזות בנועם ה' על ידי התבוננות במעשה-
מרכבה ובמעשה-בראשית. (43) וכולם נזיקו חוץ מאחד.
(44) וכן אמרו חז"ל: כל משען לחם (ישעיה ג, ב) - אלו
בעלי תלמוד (חגיגה יד). כמו כן אמרו: דברי תורה - כל
ההוגה בהם טועם טעם בשר (עירובין כא:). (45) (סוכה
כח:). (46) השקלא-וטרין בתלמוד; הקושיות והאיבעיות
שאביי ורבא עסקו בהם. ולמה נקרא "דבר קטן"? כי ביחס
למעשה-מרכבה שנורשו הוא הקדוש-ברוך-הוא בכבודו
ובעצמו, עוסק התלמוד במצוות ה' ומשפטיו. (47) וכן
אמרו חז"ל על התנאים, שהם "מיישבי העולם" (סוטה
כב:).

פרק חמישי

(1) שכל בית ישראל מצוים על קידוש השם; מתי לעבור
ולא להיחרג, ומהו חילול ה'.

א. כל בית ישראל⁴⁸ מצוין על קדושה⁴⁹ השם הגדול
הזה, שנאמר: "ונקדשתי בתוך בני ישראל".
ומזהרין שלא לחללו, שנאמר: "ולא תחללו את
שם קדשי". פיצד? פשיעמד עובד פוככים ויאנס
את ישראל לעבר על אחת מכל מצות האמורות
בתורה או יזהגנו - יעבר ואל יזהג, שנאמר
במצות: "אשר יעשה אתם האדם וחי בהם" - וחי
בהם, ולא שיעשות בהם⁴⁹. ואם מת ולא עבר - הרי
זה מתחייב בנפשו⁵⁰.

(2) לרבות גם נשים, שגם הן מצוות על קידוש השם,
כמבואר במסכת סנהדרין (עד, ב). (3) למסור את הנפש על
תורת ה' ודתו, שעל-ידי-זה מתקדש שמו יתעלה (תורת
כהנים, אמור). וכדאי להביא בזה דברי רבינו על מצות
"קידוש השם" (ספר המצוות, ט): כשגזר נבוכדנצר הרשע
להשתחוות לצלם. כמסופר בספר דניאל, השתחוו לו כל
המון בית ישראל ולא היה שם ביניהם מקדש שם שמים,
כי פחדו לנפשם והעטו חרפה על כל ישראל. עד שבאו
דניאל, חנניה, מישאל ועזריה וקידשו שם שמים ברבים,
והסירו את החרפה מעל עמם. ונתקיימו אז דברי ישעיה
הנביא, שאמר: לא עתה יבוש יעקב ולא עתה פניו יחורו,
כי בראתו ילדיו... יקידשו שמי והקדישו את קדוש יעקב
ואת אלהי ישראל יעריצו (ישעיה כט, כג). (4) יומא פה,
ב. (5) חייב ליתן את הדין על שמסר נפשו חניס. רבינו

(31) מעט מזעיר, כטיפת מים הנופלת מדלי מלא, כלומר:
מעט מזעיר הם לעומת כל מה שיש לדבר בעניין נשגב זה.
(32) העוסקים במעשה מרכבה. (33) תורת הטבע ורזי
היצירה המוצעת בצורת "ראשי פרקים" בפרשה הראשונה
של ספר "בראשית". (34) (חגיגה יא:).

יא. ומה בין ענין מעשה מרכבה לענין מעשה
בראשית? שענין מעשה מרכבה, אפילו לאחד אין
דורשים בו, אלא-אם-כן היה חכם ומבין מדעתו,
מוסרין לו ראשי הפרקים; וענין מעשה בראשית
מלמדין אותו ליחיד אף-על-פי שאינו מבין אותו
מדעתו, ומודיעים אותו כל מה שיוכל לידע
מדברים אלו. ולמה אין מלמדין אותו לדברים? לפי
שאין כל אדם יש לו דעת רחבה להשיג פרוש
ובאור כל הדברים על בריין³⁵.

(35) לפיכך מלמדים אותם רק ליחיד סגולה זכי לב וגדולי
מחשבה.

יב. בזמן שאדם מתבונן בדברים האלו, ומפיר כל
הברואים ממלאך וגלגל ואדם פיוצא בו, ויראה
חקמתו של הקדוש-ברוך-הוא בכל היצורים וכל
הברואים - מוסיף אהבה למקום, ותצמא נפשו
וינכמה³⁶ בשרו לאהב המקום ברוך הוא³⁷, ויירא
ויפחד משפלותו ודלותו וקלותו, כשיעריך עצמו
לאחד מהגופות הקדושים הגדולים³⁸; וכל-שפן
לאחת מהצורות הטהורות, הנפרדות מן הגלמים,
שלא נתחברו בגלם כלל³⁹; וימצא עצמו שהוא
בכלי מלא בושא וכלמה, ריק וחסר.

(36) ישתוקק תשוקה גדולה, מלשון: כמה לך בשרי (תהלים
סג, ב). (37) ואהבתו לאלוקים תאלצהו להיות "משכיל
דורש אלוקים", כדי להכירו לדעת יותר ויותר; ועל ידי זה
ישתלם במעלת המידות ובמעלות השכליות - והיא תכלית
הנרצה העליונה של אדם להגיע בזה לחיי נצחים (עיין
פירושו למשנה, סנהדרין פרק י'). (38) הגלגלים.
(39) המלאכים.

יג. ועניני ארבעה פרקים אלו שבחמש מצות
האלה⁴⁰, הם שחכמים הראשונים קוראין אותו
פרדס⁴¹, כמו שאמרו: ארבעה נכנסו לפרדס⁴²;
ואף-על-פי שגדולי ישראל היו וחכמים גדולים
היו, לא כלם היה בהן כח לידע ולהשיג כל הדברים
על בריין⁴³. ואני אומר, שאין ראוי לטיל בפרדס,
אלא מי שנתמלא כרסו לחם ובשר; ולחם ובשר⁴⁴
הוא - לידע האסור והמתור, וכיוצא בהם משאר
המצות. ואף-על-פי שדברים אלו דבר קטן קראו
אותן חכמים, שהרי אמרו חכמים⁴⁵: דבר גדול -
מעשה מרכבה, ודבר קטן - היות⁴⁶ דאפי ורבא;
אף-על-פי-כן ראויין הן להקדימן, שהן מלישבין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

35 בְּרִצּוֹנוֹ, וּבְעֵדִים וְהִתְרָאָה, שֶׁנֶּאֱמַר בְּנוֹתָן מִזְרְעוּ
36 לְמַלְכָּה: "וְנִתְּתִי¹⁶ אֲנִי אֶת פְּנֵי בְּאִישׁ הַהוּא"; מִפִּי
37 הַשְׁמוּעָה¹⁷ לְמַדּוּ: "הָהוּא"¹⁸ - לֹא אָנוּס, וְלֹא שׁוֹגֵג,
38 וְלֹא מְטָעָה; וְיָמָּה אִם עֲבוּדָת פּוֹכְבִּים, שֶׁהִיא חֲמוּרָה
39 מִן הַכֹּל, הָעוֹבֵד אוֹתָהּ בְּאִנּוּס אֵינוֹ חֵיב פְּרִת¹⁹, וְאֵין
40 צְרִיךְ לוֹמַר מֵיתָת בֵּין דִּין²⁰ - קֵל-וְחֶמֶר לְשָׂאֵר מִצְוֹת
41 הָאֲמּוּרוֹת בַּתּוֹרָה; וּבְעֵרִיּוֹת הוּא אוֹמֵר: "וְלִנְעָרָה לֹא
42 תַעֲשֶׂה דְבָר"²¹. אֲבָל²² אִם יָכוֹל לְמַלֵּט נַפְשׁוֹ וְלִכְרֹחַ
43 מִתַּחַת יַד הַמֶּלֶךְ הַרְשָׁע, וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה - הִנֵּה הוּא
44 כְּכֹלֵב שָׁב עַל קְאוּ²³, וְהוּא נִקְרָא עוֹבֵד עֲבוּדָת
45 פּוֹכְבִּים בְּמִזִּיד²⁴, וְהוּא נִטְרָד מִן הָעוֹלָם הַבָּא וְיוֹרֵד
46 לְמַדְרָגָה הַתַּחְתּוֹנָה שֶׁל גִּיהֶנֶם.

(12) בבבא-בבא י, ב. (13) כמו שאמרו חז"ל: הרוגי מלכות - אין כל בריה יכולה לעמוד במחיצתם (שם). (14) גיטין נז, ב. (15) אלו רבי עקיבא וחביריו שמסרו עצמם לשחיטה על דברי תורה (סנהדרין קי:). (16) נוסח זה היה גם בספר "היד החזקה" שלפני בעל "מעשה רוקח". וברוב הדפוסים מובא כאן הפסוק: "ונתתי את פני באיש ההוא" - ותמוה הוא, שהרי אין פסוק כזה נזכר כלל בנותן מזרעו למולך. (17) כל דבר שקיבלוהו חז"ל מסיני, ויש לו גם אסמכתא בקרא, קוראו רבינו: "מפי השמועה", מה-שאיין כן "קבלה" שאין לו אסמכתא בקרא ("יד מלאכי"). (18) "ההוא" - משמע, כשהאיש העובר את העבירה הוא בהווייתו, כמו שהוא: בדעתו ובהכרתו הברורה, והמעשה שהוא מוציא אל הפועל נעשה ברצונו והסכמתו - להוציא את השוגג ממאליו, או את המוטעה על-ידי אחרים. וכן להוציא את האנוס שעושה מתוך הכרח שמכריחים אותו ולא ברצונו ('תורת כהנים' קדושים. זבחים קח:). (19) כשעבדוהו במזיד, אבל בלי עדים והתראה. (20) בעדים והתראה. (21) כי אנוסה היא, כמו שמפרש הפסוק והולך: "כאשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש, כן הדבר הזה", ואונס רחמנא פטריה (ע"ז נד.). (22) בכתב-יד ברלין, וכן באוקספורד, חסרה כל הפסיקה הזאת, ולכן היקפונה בסוגריים. אולם מעין זה נמצא ב"אגרת השמד" להרמב"ם. (23) מלשון הכתוב (משלי כו, יא). (24) כי מה שהיה תחילה באונס, נעשה לבסוף ברצון (כתובות נא, ב. ביאור הגר"א, שו"ע יו"ד סי' קנו, ס"ק כ.).

47 ה. נָשִׁים שֶׁאֱמָרוּ לָהֶם עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים: תִּנּוּ לָנוּ אַחַת
48 מִפֶּן וּנְטִמָּא אוֹתָהּ, וְאִם לֹא, נְטִמָּא אֶת פְּלִכָן! -
49 יְטִמָּאוּ כָלָן, וְאֵל יִמְסְרוּ לָהֶם נֶפֶשׁ אַחַת מִיִּשְׂרָאֵל²⁵.
50 וְכֵן אִם אָמְרוּ לָהֶם עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים: תִּנּוּ לָנוּ אֶחָד
51 מִפֶּם וְנִהְרְגָנוּ, וְאִם לֹא, נִהְרַג פְּלִכָם! - יִהְרְגוּ כָלָם,
52 וְאֵל יִמְסְרוּ לָהֶם נֶפֶשׁ אַחַת מִיִּשְׂרָאֵל. וְאִם יִחְדּוּהוּ²⁶
53 לָהֶם וְאָמְרוּ: תִּנּוּ לָנוּ פְּלוֹנִי, אוֹ נִהְרַג אֶת פְּלִכָם! -
54 אִם הִיא מַחֲזִיב מִיתָה כְּשֶׁבַע בֶּן-בְּכִירי²⁷, תִּנּוּ אוֹתוֹ
55 לָהֶם, וְאֵין מוֹרִין לָהֶם בֶּן לְכַתְּחִלָּה²⁸; וְאִם אֵינוֹ חֵיב
56 מִיתָה - יִהְרְגוּ כָלָן, וְאֵל יִמְסְרוּ לָהֶם נֶפֶשׁ אַחַת
57 מִיִּשְׂרָאֵל.

סובר: "יעבור ואל ייהרג" שאמרו רבותינו, פירוש - מחויב לעבור, כדי שלא ייהרג. אבל רבים מגדולי הראשונים חולקים עליו בזה, וסבורים שאם נהרג ולא עבר - צדקה תיחשב לו, ולדעתם "יעבור ולא ייהרג" רשות היא ולא חובה (עיי' עבודה זרה כז, ב ב'תוספות' דיבור-המתחיל יכול אפילו).

1 ב. בְּמָה דְּבָרִים אֲמּוּרִים? בְּשָׂאֵר מִצְוֹת, חוּץ
2 מִעֲבוּדָת פּוֹכְבִּים וּגְלוּי עֲרִיּוֹת וּשְׁפִיכַת דָּמִים. אֲבָל
3 שְׁלֹשׁ עֲבִירוֹת אֵלוֹ, אִם יֹאמֵר לוֹ: עֹבֵר עַל אַחַת מֵהֶן
4 אוֹ תִהְרַג! - יִהְרַג וְאֵל יַעֲבֹר. בְּמָה דְּבָרִים אֲמּוּרִים?
5 בְּזִמְן שֶׁהָעוֹבֵד פּוֹכְבִּים מִתְּכַוֵּן לְהִנָּאֵת עֲצָמוֹ, כְּגוֹן
6 שֶׁאֲנוֹס לְבָנוֹת לוֹ בִּיתָה בְּשִׁבְתָּ אוֹ לְבַשָּׁל לוֹ תַּבְשִׁילוֹ,
7 אוֹ אֲנוֹס אִשָּׁה⁸ לְבַעֲלָהּ וּכְיוּצָא בְּזֵה. אֲבָל אִם נִתְּכַוֵּן
8 לְהַעֲבִירוֹ עַל הַמִּצְוֹת בְּלִבָּד - אִם הִיא בִּינוֹ לְבִין
9 עֲצָמוֹ וְאֵין שָׁם עֲשָׂרָה מִיִּשְׂרָאֵל⁹, יַעֲבֹר וְאֵל יִהְרַג;
10 וְאִם אֲנוֹס לְהַעֲבִירוֹ בְּעֲשָׂרָה מִיִּשְׂרָאֵל - יִהְרַג וְאֵל
11 יַעֲבֹר, וְאִפְלוֹ לֹא נִתְּכַוֵּן לְהַעֲבִירוֹ אֲלָא עַל מִצְוָה
12 מִשָּׂאֵר מִצְוֹת בְּלִבָּד.

(6) שיעבור ולא ייהרג. (7) שיש לחלק בין שלוש עבירות אלו לשאר העבירות שבתורה. (8) באשה פנויה ידובר פה, כי אשת איש בכלל "גילוי ערוה" היא. (9) כי אין פרהסיא פחות מעשרה בני אדם (סנהדרין עד, ב.).

13 ג. וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ¹⁰ - שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת הַגְּזֵרָה¹¹;
14 אֲבָל בִּשְׁעַת הַגְּזֵרָה, וְהוּא שֶׁיַּעֲמֹד מֶלֶךְ רָשָׁע
15 כְּנִבְכּוֹרֵנִצֵּר וְחִבְרִי, וְיִגְזֹר גְּזֵרָה עַל יִשְׂרָאֵל לְבַטֵּל
16 דָּתָם אוֹ מִצְוָה מִן הַמִּצְוֹת - יִהְרַג וְאֵל יַעֲבֹר, אֲפֹלוֹ
17 עַל אַחַת מִשָּׂאֵר מִצְוֹת, בֵּין נֶאֱנוֹס בַּתּוֹךְ עֲשָׂרָה, בֵּין
18 נֶאֱנוֹס בִּינוֹ לְבִין עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים.

(10) שיש לחלק בין עבירה לעבירה, ובין עשרה ופחות מעשרה. (11) רדיפות וגזירות דתיות (שם).

19 ד. כָּל מִי שֶׁנֶּאֱמַר בוֹ: יַעֲבֹר וְאֵל יִהְרַג! וְנִהְרַג וְלֹא
20 עֹבֵר - הָרִי זֶה מִתְּחִיב בְּנַפְשׁוֹ. וְכָל מִי שֶׁנֶּאֱמַר בוֹ:
21 יִהְרַג וְאֵל יַעֲבֹר! וְנִהְרַג וְלֹא עֹבֵר - הָרִי זֶה קִדַּשׁ אֶת
22 הַשָּׁם; וְאִם הִיא בְּעֲשָׂרָה מִיִּשְׂרָאֵל - הָרִי זֶה קִדַּשׁ
23 אֶת הַשָּׁם בְּרַבִּים, כְּדִנְיָאֵל, חֲנַנְיָה, מִיִּשְׂאֵל וְעִזְרִיָּה,
24 וְרַבִּי עֲקִיבָא וְחִבְרִי¹². וְאֵלוֹ הֵן הַרוֹגֵי מַלְכוּת, שֶׁאֵין
25 מַעֲלָה עַל מַעֲלָתָן¹³, וְעַלֵּיהֶן נֶאֱמַר: "כִּי עָלֶיךָ הִרְגָנוּ
26 כָּל הַיּוֹם"¹⁴, נִחְשְׁכָנוּ כְּצֵאֵן טַבָּחָה¹⁵; וְעַלֵּיהֶם נֶאֱמַר:
27 "אֲסַפּוּ לִי חֲסִידִי, כָּרְתִי בְרִיתִי עֲלֵי זָבַח". וְכָל מִי
28 שֶׁנֶּאֱמַר בוֹ: יִהְרַג וְאֵל יַעֲבֹר! וְעֹבֵר וְלֹא נִהְרַג - הָרִי
29 זֶה מַחֲלֵל אֶת הַשָּׁם; וְאִם הִיא בְּעֲשָׂרָה מִיִּשְׂרָאֵל, הָרִי
30 זֶה חָלַל אֶת הַשָּׁם בְּרַבִּים, וּבִטֵּל מִצְוֹת עֲשֵׂה, שֶׁהִיא
31 קִדּוּשׁ הַשָּׁם, וְעֹבֵר עַל מִצְוֹת לֹא-תַעֲשֶׂה, שֶׁהִיא חֲלוּל
32 הַשָּׁם. וְאַף-עַל-פִּי-כֵן, מִפְּנֵי שֶׁעֹבֵר בְּאִנּוּס, אֵין מַלְקִין
33 אוֹתוֹ; וְאֵין צְרִיךְ לוֹמַר שֶׁאֵין מְמִיתִין אוֹתוֹ פִּית-דִּין,
34 אֲפֹלוֹ הָרַג בְּאִנּוּס; שֶׁאֵין מַלְקִין וּמְמִיתִין אֲלָא לְעוֹבֵר

דָּבָר שֶׁהִדְעַת נֹטָה לוֹ³⁷ הוּא, שְׁאִין מֵאֲבָדִין נָפֶשׁ¹⁴
מִפְּנֵי נֶפֶשׁ³⁸. וְעֲרִיזוֹת הוֹקְשׁוּ לְנֶפֶשׁוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי¹⁵
בְּאִשׁוֹ יָקוּם אִישׁ עַל רֵעֵהוּ וּרְצָחוֹ נָפֶשׁ, כֵּן הִדְבָּר¹⁶
הַזֶּה".¹⁷

(36) איש זרוע, חמסן. (37) השכל הישר מחייב זאת.
(38) כמו שאמרו חכמינו (פסחים כה:): מה חזית דדמא
דידך סומק טפי - למה תראה דמך יותר אדום מדם אחרים,
וחייך יותר יקרים מחיי אחרים, אולי להיפך? ! ורש"י ז"ל
מפרש שם: פיקוח נפש דוחה אמנם כל עבירות שבתורה,
מפני חיבת נפשו של איש ישראל, אבל במקום שסוף סוף
תאבד נפש מישראל, והעבירה תהיה עשויה - אין שם דין
של "פיקוח נפש", כי מי יאמר שנפשו חביבה לפני המקום
יותר משל זה, אולי להיפך?

ח. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים, שְׁאִין מִתְרַפְּאִין בְּשֶׁאֵר¹⁸
אִסּוּרִים אֲלֵא בְּמָקוֹם סִפְנָה? בְּזִמְנָן שֶׁהֵן דֶּרֶךְ¹⁹
הַנֶּאֱתָן³⁹, כְּגֹן שֶׁמֵּאֲכִילִין אֶת הַחֹלֶה שֶׁקָּצִים²⁰
וּרְמָשִׁים אוֹ חֶמֶץ בְּפֶסַח, אוֹ שֶׁמֵּאֲכִילִין אוֹתוֹ²¹
בְּיוֹם-הַפֶּסַח. אֲבָל שְׁלֵא דֶּרֶךְ הַנֶּאֱתָן, כְּגֹן²²
שֶׁעוֹשִׂין לוֹ רִטְיָה⁴⁰ אוֹ מְלוּגְמָא⁴¹ מִחֶמֶץ אוֹ מִעֲרָלָה;²³
אוֹ שֶׁמִּשְׁקִין אוֹתוֹ דְּבָרִים שֵׁשׁ בֵּהֶן מֵר מְעַרְבֵּי עֵם²⁴
אִסּוּרֵי מֵאֲכָל, שֶׁהֲרִי אֵין בֵּהֶן הַנֶּאֱתָה לַחֵף - הֲרִי זֶה²⁵
מֵתָר, וְאֶפְלוֹ שְׁלֵא בְּמָקוֹם סִפְנָה⁴²; חוּץ מִפְּלֵאֵי²⁶
הַפֶּקֶם וּבְשֶׁר בְּחֶלֶב, שֶׁהֵן אִסּוּרִין אֶפְלוֹ שְׁלֵא דֶּרֶךְ²⁷
הַנֶּאֱתָן⁴³; לְפִיכָף אֵין מִתְרַפְּאִין מִהֵן אֶפְלוֹ שְׁלֵא דֶּרֶךְ²⁸
הַנֶּאֱתָן, אֲלֵא בְּמָקוֹם סִפְנָה.²⁹

(39) כל האיסורים שבתורה שנאמרו בלשון אכילה, כגון
איסור אכילת חזיר, שכתוב בו: ומבשרם לא תאכלו (ויקרא
יא, ח), אין לוקים עליהם אלא כשאוכלים אותם דרך
אכילתם, שזהו דרך הנאתם: אבל איסורים שלא נזכרה בהם
לשון אכילה, כגון: בשר בחלב וכלאי הכרם - איסורים בין
דרך הנאתם ובין שלא כדרך הנאתם, ומתרפאים בהם רק
במקום סכנה. (40) תחבושת על מכה לרככה.
(41) תחבושת לחה על מכה לחממה. (42) פסחים כה, ב.
(43) שם כד, ב.

ט. מִי שֶׁנָּתַן עֵינָיו בְּאִשָּׁה, וְחָלָה וְנָטָה לְמוֹת, וְאֶמְרוּ³⁰
הַרְפּוּאִים: אֵין לוֹ רְפוּאָה עַד שֶׁתִּבְעַל לוֹ! - זְמוּת³¹
וְאֵל תִּבְעַל לוֹ, אֶפְלוֹ הִיטָה פְּנוּיָה. וְאֶפְלוֹ לְדַבֵּר עִמָּה³²
מֵאַחֲרֵי הַגָּדֵר, אֵין מוֹרִין לוֹ בְּכָף, וְזְמוּת, וְלֹא יוֹרוּ³³
לְדַבֵּר עִמָּה מֵאַחֲרֵי הַגָּדֵר; שְׁלֵא יִהְיֶה בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל³⁴
הַפֶּקֶר, וְיִבְאוּ בְּדָבָרִים אֵלֶּה לְפָרִץ בְּעֲרִיזוֹת⁴⁴.³⁵

(44) סנהדרין עה, א.

י. כָּל הַעוֹבֵר מִדַּעְתּוֹ, בְּלֹא אִנּוּס, עַל אַחַת מִכָּל מִצְוֹת³⁶
הָאִמּוּרוֹת בַּתּוֹרָה בְּשֶׁאֵט⁴⁵ בְּנֶפֶשׁ, לְהַכְעִים⁴⁶ - הֲרִי³⁷
זֶה מַחֲלֵל אֶת הַשֵּׁם, וְלִפְיָךְ נֶאֱמַר בְּשִׁבְעַת שָׁקָר:³⁸
"וְחָלַלְתָּ אֶת שֵׁם אֱלֹהֶיךָ אֲנִי ה'"; וְאִם עֹבֵר בַּעֲשָׂרָה³⁹
מִיִּשְׂרָאֵל⁴⁷ - הֲרִי זֶה חָלַל אֶת הַשֵּׁם בְּרַבִּים. וְכֵן כָּל⁴⁰

(25) לפי שאין דוחים נפש מפני נפש (תרומות פ"ח, מ"ב.
ירושלמי, שם ה"ד). (26) שנקבו בשמו של אחד מהם,
ודרשו כי ימסרוהו לידם. (27) שנתחייב מיתה על שמרד
במלכות (שמואל-ב, פרק כ). (28) שאין זו ממידת חסידים,
כמוסופר (ירושלמי, תרומות פ"ח, ה"ד) על אחד שנתחייב
מיתה למלכות, וברח ללוד אצל רבי יהושע בן-לוי והתחבא
שם. כשהקיפו חילות המלך את העיר ואיימו להחריבה אם
לא ימסרוהו בידם, שידל רבי יהושע את האיש בדברים
לצאת אליהם ולעזוב את העיר, כדי שלא לסכן את חיי
תושביה. הלה הסכים, יצא ונמסר על-ידם רבי יהושע
למלכות. ואליהו הנביא שהיה רגיל תמיד אצל רבי יהושע
בן-לוי לא נגלה מאז אליו עוד. והיה רבי יהושע מצטער
מאד, וישב בתענית עד שנתגלה אליו אליהו ואמר לו: וכי
למסורות ולמלשינים אני נגלה? ! אמר רבי יהושע: הלא
משנה מפורשת היא, שכגון זה מותר? (תוספתא, תרומות
פ"ז). אמר לו אליהו: וכי משנת חסידים היא?

ו. כְּעֵנֶן שֶׁאֲמָרוּ בְּאַנְסִין²⁹, כָּף אֲמָרוּ בְּחֵלָאִים.¹
כִּי צִיד? מִי שֶׁחָלָה וְנָטָה לְמוֹת, וְאֶמְרוּ הַרְפּוּאִים,²
שֶׁרְפוּאָתוֹ בְּדָבָר פְּלוּגִי מֵאִסּוּרִין שֶׁבַתּוֹרָה - עוֹשִׂין.³
וּמִתְרַפְּאִין כָּל אִסּוּרִין³⁰ שֶׁבַתּוֹרָה בְּמָקוֹם סִפְנָה,⁴
חוּץ מִעֲבֻדַּת כּוֹכָבִים³¹ וְגִלּוֹי עֲרִיזוֹת³² וּשְׁפִיכַת⁵
דָּמִים³³, שֶׁאֶפְלוֹ בְּמָקוֹם סִפְנָה אֵין מִתְרַפְּאִין בֵּהֶן³⁴.⁶
וְאִם עֹבֵר וְנִתְרַפֵּא - עוֹנֵשִׁין אוֹתוֹ בִּית-דִּין עֲנֵשׁ⁷
הָרָאוּי לוֹ³⁵.⁸

(29) שיש חילוק בין עבודה-זרה, גילוי עריות ושפיכות
דמים, לשאר עבירות. (30) אפילו באיסורי הנאה.
(31) כגון: שהרופאים אמרו לו שאם ישתה את המים, או
יאכל העלים מאותה עבודה-זרה - יירפא. (32) עיין לקמן
הלכה ט. (33) כגון: אשה המקשה לילד וחייה בסכנה -
אם הוולד הוציא כבר את ראשו, שוב אין נוגעים בו כדי
להציל את חיי אמו (אהלות פ"ז, מ"ו). (34) פסחים כה,
א. וכן אמרו (עבודה זרה כז, ב): לא ישא ויתן אדם עם
המינים, ואין מתרפאים מהם, אפילו לחיי שעה. מעשה
בבן-דמא, בן אחותו של רבי ישמעאל, שהכישו נחש, ובא
יעקב איש כפר סכניא לרפאותו, ולא הניחו רבי ישמעאל.
ואמר לו: רבי ישמעאל אחי, הנח לו ואירפא ממנו ואני
אביא לך מקרא מן התורה שהוא מותר (וחי בהם) - ולא
שימות בהם). ולא הפסיק לגמור את הדבר עד שיצתה
נשמתו ומת. קרא עליו רבי ישמעאל: אשריך, בן-דמא,
שגופך טהור ויצתה נשמתך בטהרה ולא עברת על דברי
חברייך וכו'. (35) שהרי איש לא אנסו לכך. ואם מחמת
חליו - מי יערוב לו שתהיה לו לרפואה? ואולי יירפא גם
בלעדיה. ולפיכך אין זה דומה לאנוס, שנאמר למעלה (ה"ד)
שאין עונשים אותו - כי שם אנוס ודאי (מעשה רוקח).

ז. וּמִיָּנִין שֶׁאֶפְלוֹ בְּמָקוֹם סִפְנָה נֶפֶשׁוֹת אֵין עוֹבְרִין⁹
עַל אַחַת מִשְׁלֹשׁ עֲבֻרוֹת אֵלֶּה? שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאִהְיֶה אֶת¹⁰
ה' אֱלֹהֶיךָ, כָּל לַבָּבְךָ וּכְלָל נִפְשְׁךָ וּכְלָל מֵאֲדָרְךָ" -¹¹
אֶפְלוֹ הוּא נֹטֵל אֶת נִפְשְׁךָ. וְהִרְיַגְתָּ נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל¹²
לְרַפְּאֵת נֶפֶשׁ אַחֶרֶת, אוֹ לְהַצִּיל אָדָם מִיַּד אֲנָס³⁶ -¹³

הדין, חסד ורחמים - "לפנים משורת הדין". (58) יומא פו, א. (59) איש רעים להתרועע ומקובל על הבריות. (60) למזלזלים בכבודו ונוהגים בו קלות ראש (דא"ז, פרק ו). (61) שם משפט מהפועל אָרַח, ופירושו: ואינו מרבה אצלם באכסניא. ויש קוראים: אריחות, ריבוי מן אריחת-ארוחה - סעודה. (62) ובלבד. (63) יותר מדי לקיצוניות, ויהא כאיש שומם שאינו מן הישוב המעורר תמהון והשתוממות אצל הבריות, על-דרך הכתוב: אל תתחכם יותר, למה תשומם (קהלת ז, טז).

פרק נשי

(1) שאסור למחוק את השמות הקדושים; ואלו שמות מותרים במחיקה.

א. כל המאבד² שם מן השמות הקדושים, 28
הטהורים, שנקרא בהם הקדוש-ברוך-הוא - לוקה 29
מן התורה³; שהרי הוא אומר בעבודת כוכבים: 30
"ואבדתם את שמם מן המקום ההוא - לא תעשון 31
כן לה' אלהיכם". 32

(2) המוחק (מכות כב.). (3) מלקות מדאורייתא, שהן ארבעים מלקיות חסר אחת. וכמו מיתת בית-דין, כך גם עונש מלקות אינו אלא בעדים והתראה.

ב. ושבועה⁴ שמות הם: השם הנכתב יו"ד ה"א 33
וא"ו ה"א, והוא השם המפורש, או הנכתב אדני, 34
ואל, אלה, ואלהים, ואלהי, ושדי, וצבאות - כל 35
המוחק אפלו אות אחת⁵ משבועה אלו, לוקה. 36

(4) שבועות לה, א. שם המפורש ושם אדנות חשובים כאחד, הואיל ושניהם נקראים: אדני". (5) כנוסחת אוקספורד. וכן מנו חז"ל במסכת שבועות (שם), את השם "אהיה" בין השמות שאינם נמחקים. וברוב הדפוסים, נמצא "אלוהי" במקום "אהיה". (6) רבי ישמעאל אומר: מנין למוחק אות אחת מן השם שהוא בלא-תעשה וכו' (ספרי, ראה).

ג. כל הנטפל לשם מלפניו, מתר למחקו⁷; כגון 37
למ"ד מ'ליהוה' ובינ"ת מ'פאלהים' וכיוצא בהן, 38
אינן פקדשת השם. וכל הנטפל לשם מאחוריו, כגון 39
ד' של 'אלהיה' ו'כם' של 'אלהיכם' וכיוצא בהן, 40
אינם נמחקים, והרי הם כשאר אותיות של שם, 41
מפני שהשם מקדשם⁸; ואף-על-פי שנתקדשו 42
ואסור למחקם - המוחק אלו האותיות הנטפלות, 43
אינו לוקה⁹, אבל מכין אותו מכת מרדות¹⁰. 44

(7) שבועות לה, ב. (8) קדושת השם שלפניהן, מתפשטת ועוברת גם עליהן. (9) מלקות דאורייתא. (10) מלקות מדברי סופרים שאין לה קצבה, אלא לפי ראות עיני בית-הדין וכפי צורך השעה. ורש"י ז"ל פירש: מכת מרדות - ריבוי תוכחת שלא יהא רגיל בכך, ואין לה קצבה אלא עד שיקבל עליו (חולין קמא:). מרדות - מלשון מרד ומעל. על שמרד בדברי חכמים (הערוך). ולדעת רש"י, מלשון ריבוי וייסור, שרודים ומייסרים אותו.

הפורש מעברה או עשה מצוה, לא מפני דבר 1
בעולם, לא פחד ולא יראה ולא לבקש פבוד, אלא 2
מפני הבורא⁴⁸ ברוך הוא, כמניעת יוסף הצדיק 3
עצמו מאשת רבו⁴⁹ - הרי זה מקדש את השם. 4

(45) בזלזול וקלות ראש. (46) להכעיס את ה', כביכול, ולהרעים את הבריות בסביבתו, בעוד שלו לעצמו אין בזה שום תועלת והנאה. כגון שבושת שקר, שנשבע שאכל ולא אכל. השווה 'ספר המצוות' ל"ח, סג. (47) בפרהסיא. (48) כנחשון בן-עמינדב נשיא שבט יהודה, שבבטחונו בה' קפץ לתוך הים תחילה, בעוד שאחרים היו מדיינים זה עם זה, וקידש שם שמים (סוטה לו.). (49) כדברי חז"ל (שם, לו:): יוסף שקידש שם שמים בסתר, הוסיפו לו אות אחת על שמו, שנאמר: עדות ביהוסף (תהלים פא, ו).

יא. ויש דברים אחרים שהם בכלל חלול השם, 5
והוא - שיעשה אותם אדם גדול בתורה ומפרסם 6
בחסידות, דברים שהבריות מרננים⁵⁰ אחריו 7
בשבילם, ואף-על-פי שאינן עבירות⁵¹ - הרי זה חלל 8
את השם, כגון שלקח, ואינו נותן דמי המקח 9
לאחר⁵², והוא שיש לו, ונמצאו המוכרים תובעין⁵³ 10
והוא מקיפין⁵⁴; או שנירבה בשחוק או באכילה 11
ושתייה אצל עמי הארץ וביניהן⁵⁵; או שדבורו עם 12
הבריות אינו בנחת ואינו מקבלן בסבר פנים יפות, 13
אלא בעל קטטה וכעס; וכיוצא בדברים האלו - 14
הכל לפי גדלו של חכם, צריך שידקדק⁵⁶ על עצמו 15
ויעשה לפנים משורת הדין⁵⁷. וכן אם דקדק החכם 16
על עצמו, והיה דבורו בנחת⁵⁸ עם הבריות ודעתו 17
מערבת⁵⁹ עמם, ומקבלם בסבר פנים יפות, ונעלב 18
מהם ואינו עולבם; מכבד להן, ואפלו למקלין⁶⁰ לו, 19
ונושא ונותן באמונה, ולא ירבה באריחות⁶¹ עמי 20
הארץ וישיבתן, ולא יראה תמיד אלא עוסק בתורה, 21
עטוף בציצת, מכתר בתפלין, ועושה בכל מעשיו 22
לפנים משורת הדין; והוא⁶², שלא יתרחק⁶³ הרבה 23
ולא ישתומם, עד שימצאו הכל מקלסין אותו 24
ואוהבים אותו ומתאווים למעשיו - הרי זה קדש את 25
השם, ועליו הכתוב אומר: "ויאמר לי עבדי אתה, 26
ישראל אשר בך אתפאר". 27

(50) מדברים בגנותו. (51) לגבי אחרים, שאינם מבני עלייה. (52) על אתר, תיכף. (53) לפי גירסת הגמרא שלנו, משמע: כשאין תובעים אותו יש חילול השם, וזהו ההיפך ממה שכתב רבינו כאן (עיין יומא פו.). וכבר הרגיש בזה הכסף-משנה. והנה נתברר שבש"ס, כתב-יד אוקספורד, הגירסא כדברי רבינו כאן, והובאה גם ב"דקדוקי סופרים". (54) הוא מסבבם ומטריחם לבוא בכל פעם ב"לך ושוב": והרואים זאת אומרים שהוא גזול אותם ואינו רוצה לפרוע. (55) בביתם ועמם: אבל להסב עמם על שולחנו בביתו - מותר. (56) יקפיד ויחמיר על עצמו. (57) מעבר החוק והמנהג לצד היתור, למשל: צדק ומשפט - זוהי "שורת

ולא מחיקה בידים ממש ואין לוקים על כגון זה (שבת קכ:).
(20) כי בשפשוף וסיכה יש מחיקה ישירה. (21) משום: ולא יראה כך ערות דבר (דברים כג, טו). (22) גמא, סוף הגדל על שפת הנחל. קנה וסוף קמלו (ישעיה יט, ו), מתורגמים: קני וגומא. (23) ולא ידביק בחזקה את הגמי לבשרו. (24) שלא יבדיל, שלא יעשה בזה חציצה החוצצת בין הגוף הטובל והמים המטהרים. (25) כלומר: כל עצמה של הכריכה בגמי לא באה אלא משום: "ולא יראה כך ערות דבר": ולמחיקה - שמא ייכנסו המים כשלא יתקן וימחק את השם - אין אנו חוששים, כי גרמא בעלמא הוא.

ז. הסותר אפלו אכן אחת דרך השחתה²⁶ מן המזבח או מן ההיכל או משאר העזרה - לוקה²⁷, שנאמר בעבודת פוכבים: "פי את מזבחם תחצון", וכתוב: "לא תעשון פן לה" אלהיכם". וכן השורף עצי הקדש דרך השחתה - לוקה, שנאמר: "ואשריהם תשרפון באש", וכתוב: "לא תעשון פן לה" אלהיכם".

(26) שלא על-מנת לבנות. (27) 'ספרי', פרשת ראה.

ח. כתבי הקדש²⁸ כלל, ופרושיה²⁹ ובאורייה³⁰, אסור לשרפם או לאבדם ביד³¹; והמאבדן ביד, מפין אותו מפת מדרות³². במה דברים אמורים? בכתבי הקדש שכתבם ישראל בקדשה; אבל אפיקורוס³³ ישאל שכתב ספר-תורה - שורפין אותו עם האזכרות שבו, מפני שאינו מאמין בקדשת השם ולא כתבו לשמו, אלא שהוא מעלה בדעתו שזה פשאר הדברים³⁴; והואיל ודעתו כן, לא נתקדש השם. ומצוה לשרפו³⁵, כדי שלא להניח שם לאפיקורסים ולא למעשיהם. אבל עובר פוכבים שכתב את השם - גונזין³⁶ אותו. וכן כתבי הקדש שכלו³⁷ או שכתבן עובד פוכבים, יגנזו.

(28) כתבי הקודש - מן הראוי לנקד כתבי, שהרי הקמץ שמתחת לתי"ו הוא יסודו ואינו משתנה גם בסמיכות, כמו: כתב-הדת (אסתר ד, ח). אולם מפני שהצורה כתבי נשתרשה כבר ושגורה בפי כל יהודי, וכמעט שנתקדשה על ידי תפילת האזכרה "אב הרחמים" שאומרים בשבת, על כן החזקנו בה. (29) תרגומיהם. (30) ביאורי עניניהם. (31) ממש, באופן ישיר ולכתחילה. וכן במסכת שבת קטו, א: "וכי מותר לאבדו ביד?" (32) מלקות מדברי סופרים. ובכתבי-הקודש שאין בהם אזכרות ידובר. אולם עיין ב'ספר המצוות' ל"ת, סה). (33) ישראל הכופר בתורה מן השמים ומבזה תלמידי-חכמים (סנהדרין צט:). אפיקורוס - על שם הפילוסוף היווני אפיקור שחי כארבע מאות שנה לפני חורבן בית שני (חב"ש) שכפר בעיקר והורה שאין השארת הנפש, וכי הנאת העולם ותענוגיו הם עיקר החיים ותכליתם. (34) כדברי ספרות בעלמא. (35) כדברי רבי טרפון: אקפח את בני, שאם יבואו לידי שאני אשורף אותם ואת האזכרות שבהם (שבת קטז). (36) לא קוראים ולא שורפים אותו (גיטין מה:). (37) שבת צ, א.

ד. כתב אלף למ"ד מ'אלהים, יו"ד ה"א מ'יהוה¹¹ - אינו נמחק. ואין צריך לומר י'ה¹², שהוא שם בפני עצמו¹³, מפני שזה השם מקצת שם המפורש הוא. אבל הפותב שי"ן דל"ת מ'שדי, צד"י ביי"ת מ'צבאות, הרי זה נמחק¹⁴.

(11) רצה לכתוב אלהים, ולא הספיק וכתב רק אל, וכן יה משם הויה, ושני שמות אלה שמות קודש הם בפני עצמם. (12) כשמלכתחילה התכוון לכתוב יה, שיש בו שתי קדושות: קדושה עצמית וגם קדושת מקצת שם המפורש. (13) הפר"ח גורס: "ועוד, מפני שזה השם מקצת" וכו'. וגירסת הרדב"ז היא: כתב אל מאלהים, ויה משם הויה - אינו נמחק, ואין צורך לומר י'ה שהוא שם בפני עצמו. ו"מפני שזה השם מקצת שם המפורש" חוזר אל ויה' שברישא (תשובת הרדב"ז חלק ה, ג"א קכא) (14) שבועות לה, ב מפני שהן כשלעצמן אין בהן שום צד של קדושה.

ה. שאר הפנויין שמשפחין בהן את הקדוש-ברוך-הוא, כגון חנוך ורחום, הגדול, הגבור והנורא, הנאמן, קנא וחזק ובייחא בהן - הרי הן פשאר פתבי¹⁵ הקדש ומתר למחקן.

(15) זוהי נוסחת אקספורד וכתב-יד ברלין. ונוסחת רוב הדפוסים היא: "כשאר כתבי הקודש", ותמוהה היא מאד, שהרי כתבי הקודש אינם נמחקים, כמבואר לקמן בפרקנו (הלכה ח). ולפי גירסתנו, ביאור הדברים כך הוא: שאר הכינויים... הרי הם כשאר דברי הקודש, כלומר: כדברי כתבי-הקודש שנכתבו שלא במקומם שמותרים במחיקה, מפני שקדושתם העיקרית פקעה מהם (עבודת המלך).

ו. פלי שהיה שם פתוב עליו - קוצץ את מקום השם וגונזו¹⁶; ואפלו היה השם פתוב¹⁷ בכלי מתכות או בכלי זכוכית¹⁸, והתיך הפלי - הרי זה לוקה¹⁹; אלא חותך את מקומו וגונזו. וכן אם היה שם פתוב על בשרו, הרי זה לא ירחץ ולא יסוך²⁰ ולא יעמד במקום הטנפת²¹; נזדמנה לו טבילה של מצוה - פורף עליו גמלי²² וטובל; ואם לא מצא גמי - מסבב בבגדיו; ולא יתקן²³, כדי שלא יחץ²⁴; שלא אמרו לכתף עליו, אלא מפני שאסור לעמד בפני השם פשהוא ערם²⁵.

(16) ערכין ו, א שאסור ליהנות מאותו החלק שהשם נתון עליו. (17) ולא כתוב. ואף-על-פי שלענין הרבה דברים, כגון לענין גט, אין החקיקה נחשבת לכתובה והגט פסול, שנאמר בגט: "וכתב", ולא 'חקק' (גיטין כ.). אבל לענין מחיקת השם נחשבת החקיקה ככתובה, ואין השם החקוק נמחק. (18) שאפשר לומר שאין קדושה בשם זה, מפני ש"שלא במקומו" הוא, שהרי מקום השם אינו אלא על גבי נייר או על גבי קלף. (19) שאי-אפשר להתיר את הכלי מבלי למחוק גם את השם החקוק בו, והרי זה כמחיקה בידים ממש. ובכתב-יד ברלין, הגירסא: "היה השם חקוק... אינו לוקה". שכנראה סובר כי סוף-סוף גרמא בעלמא היא

הפסא¹⁵ להבין פאותן הצורות הקדושות, הטהורות,
ומסתכל בהקמתו של הקדוש-ברוך-הוא פלה,
מצורה ראשונה¹⁶ עד טביר הארץ, וידע מהן¹⁷
גדלו - מיד רוח הקדש שורה עלי. וכעת שתנוח
עליו הרוח, תתערב נפשו במעלות המלאכים
הנקראים 'אשים'¹⁸, ונהפך לאיש אחר, ויבין
בדעתו שאינו כמות שהיה¹⁹, אלא שנתעלה על
מעלת שאר בני-אדם החכמים, כמו שנאמר
בשואל: "והתנבית עם ונהפכת לאיש אחר".

(2) משרה עליהם רוח קדשו ונותן להם שפע נבואתו.
(השווה מ"ת, הלכות תשובה פרק ג, הלכה ח). (3) (נדרים
לח). (4) התרומיות. (5) מושל ברוחו וכובש את יצרו.
(6) הגיונית וישרה. השווה שמונה פרקים להרמב"ם (פרק ז).
שם מונה רבינו בין הסגולות המכשירות לנבואה גם
"עשיר", כלומר: השמח בחלקו ואינו מצטער על מה שאין
לו. (7) ויחד עם המעלות השכליות והמידותיות גם בריא
ושלם בגופו, שחמרו ומזגו הם בתכלית השווי ללא כל
הפרעה. כי מכאובים וייסורים משפיעים לרעה על הכוח
המדמה הנחוץ לסגולת הנבואה ומונעים את האדם מהדיבק
בשכל העליון, כדברי חכמינו: אין הנבואה שורה לא מתוך
עצבות וכו' (שבת ל:). (8) לעסוק במעשה-מרכבה
ובמעשה-בראשית. (9) הנשגבים מדעת בני-אדם פשוטים.
(10) ומתרחק מהמון העם ההולך בחושך בעיניים עצומות,
אחרי תענועי הזמן. (11) מעיר ומעורר. (12) כגון: אהבת
הניצוח וכבוד מדומה. (13) רדיפה אחרי קניינים מדומים
וחיי מותרות המושכים ליבות בני-אדם ומעבירים אותם על
דעתם. (14) מכוונת. (15) כסא הכבוד. (16) "חיות
הקודש", שהיא למעלה מכל שאר הצורות. עיין למעלה
(פרק ב, הלכה ז). (17) על ידי הסתכלותו בהן מכיר הוא
וידע גדלו של הקדוש-ברוך-הוא, בבחינת: השמים
מספרים כבוד א-ל (תהילים יט, א). (18) היא הצורה
העשירית התחתונה, הקרובה למעלת דעת בני-אדם, והם
המדברים עם הנביאים ונראים להם במראה הנבואה. עיין
למעלה (פרק ב, הלכה ז). (19) קודם לכן בטרם שנחה
עליו הרוח.

ב. הנביאים - מעלות מעלות הן. כמו שיש בהקמה
חכם גדול מחברו, כך פנבואה - נביא גדול
מנביא²⁰. וכלן אין רואין מראה הנבואה אלא
בחלום, בחזיון לילה, או ביום, אחר שתפל עליהן
תרדמה²¹, כמו שנאמר: "במראה אליו אתודע,
בחלום אדבר בו". וכלן פשמתנבאים, אברהם
מזדעזעין, וכח הגוף פשל, ועשתונותיהם
מתטרפות²², ותשאר הדעת פנויה²³ להבין מה
שתראה; כמו שנאמר באברהם: "והנה אימה
חשכה גדלה נפלת עלי"; וכמו שנאמר בדניאל:
"והודי נהפך עלי למשחית ולא עצרתי כח".

(20) כמו שאמרו (פסיקתא זוטרותא, בהעלותך): "ושאר כל
הנביאים, כל אחד ואחד לפי כוחו". (21) על הדברים

ט. כל השמות האמורים באברהם - קדש; אף זה
שנאמר: "אדני, אם נא מצאתי חן³⁸ בעיניך", הרי
הוא קדש. כל השמות האמורים בלוט - חל, חוץ
מזה: "אל נא אדני³⁹", הנה נא מצא עבדך חן". כל
השמות האמורים בגבעת בנימין⁴⁰ - קדש. כל
השמות האמורים במיכה⁴¹ - חל. כל השמות
האמורים בנבוכד⁴² - קדש. כל 'שלמה' האמור
בשיר-השירים - קדש⁴³, והרי הוא פשאר הפנויין⁴⁴,
חוץ מזה: "האלף לך שלמה". כל 'מלכיא'⁴⁵
האמור בדניאל⁴⁶ - חל, חוץ מזה: "אנת מלכא
מלך⁴⁷ מלכיא", והרי הוא פשאר הפנויין.

(38) לא כדעת הסוברים שזה "שם חול", ושאף המלאך
ההולך באמצע מכוונים דברי אברהם, אלא כדעת רבי
אלעזר המודעי (שבועות לה:), שאברהם פנה בזה לה'
בבקשה להמתין לו עד שיכניס את אורחיו. (39) לוט פנה
בזה אל ה' שבידו להמית ולהחיות, ושיעור הכתוב כך הוא:
ויאמר לוט אליהם, אל המלאכים: "אל-נא יהיה כדברכם
שאמרתם אלי להימלט ההרה". ומעתה הוא פונה אל ה':
אדוני! הנה נא מצא עבדך חן וגו' (רש"י, שם), או כפירוש
הריטב"א: "ויאמר לוט אליהם" - בפניהם, והדיבור כולו
לה'. (40) שופטים פרק כ. (41) שם, ירדית. (42) מלכים-
א, פרק כא. (43) כוונתו להקב"ה שהשלום שלו.
(44) הכתובים במקומם שאסור למחקם (עבודת המלך).
(45) כלומר: כל 'מלך', דאילו 'מלכיא' חול הוא תמיד, וגם
פה. (46) בדברי דניאל גופו, דאילו בספר דניאל יש עוד
'מלך' שהוא קודש (דניאל ד, לד). (47) ושיעור הכתוב כך
הוא: אנת, מלכא נבוכדנצר, מלך מלכיא, שהוא אלהא
דשמיא מלכותא חסנא וגו' (רש"י, שבועות שם).

יום שני י"א מנ"א ה'תשע"ט

פרק שביעי

(1) מעלת הנבואה, ומיהו הזוכה לה; ההבדל בין נבואת
משה רבינו לנבואת שאר הנביאים.

א. מיסודי הדת - לידע שהאל מנבא את בני
האדם. ואין הנבואה חלה³ אלא על חכם גדול
בהקמה, גבור במדותיו⁴, ולא יהא יצרו מתגבר עליו
בדבר פעולם, אלא הוא מתגבר בדעתו על יצרו
תמיד⁵, והוא בעל דעה רחבה, נכונה⁶ עד מאד. אדם
שהוא ממלא בכל המדות האלו, שלם בגופו⁷ -
פשפגס לפחדם⁸, וימשך פאותן הענגנים הגדולים
הרחוקים⁹, ותהיה לו דעה נכונה להבין ולהשיג,
והוא מתקדש והולך, ופורש מדרך כלל¹⁰ העם
ההולכים במחשפי הזמן, והולך ומזרז¹¹ עצמו,
ומלמד נפשו שלא תהיה לו מחשבה כלל באחד
מדברים בטלים¹² ולא מהבלי הזמן ותחבולותיו¹³;
אלא דעתו פנויה¹⁴ תמיד למעלה, קשורה תחת

שבהלכה זו ושלאחריה השווה (מורה נבוכים חלק ב, מא-מה). (22) מחשבותיהם ומערכי ליבם מתבלבלות. (23) צרופה ונקייה מכל סיגי הגופניות.

1 ג. הדברים שמודיענים לנביא במראה הנבואה, דרך
2 משל מודיעין לו, ומיד יחקק בלבו פתרון המשל
3 במראה הנבואה וידע מה הוא. כמו הסלם שראה
4 יעקב אבינו, ומלאכים עולים ויורדים בו²⁴, והוא
5 היה משל למלאכיות ושעבודן²⁵; וכמו החיות שראה
6 יחזקאל²⁶, והסיר נפוח ומקל שקד שראה ירמיה,
7 והמגלה שראה יחזקאל והאיפה שראה זכריה²⁷, וכן
8 שאר הנביאים. מהם אומרים המשל ופתרונו, כמו
9 אלו²⁸; ויש מהם אומרים הפתרון בלבד; ופעמים
10 אומרים המשל בלבד בלא פתרון, כמקצת דברי
11 יחזקאל וזכריה; וכלן במשל ודרך חידה הם
12 מתנבאים.

(24) (בראשית כח, יב). (25) (בראשית רבה, סח).
(26) (יחזקאל ב-ג). (27) (זכריה ה, ו). (28) שהזכרנו.

13 ד. כל הנביאים אין מתנבאים בכל עת שירצו, אלא
14 מכונים²⁹ דעתם, ויושבים שמתים וטובי-לב
15 ומתבודדים³⁰; שאין הנבואה שורה, לא מתוך
16 עצבות ולא מתוך עצלות, אלא מתוך שמחה³¹.
17 לפיכך בני הנביאים, לפנייהם נבל ותף וחליל וכנור,
18 והם מבקשים הנבואה³². והוא שנאמר: "והמה
19 מתנבאים", כלומר: מהלכין בדרך הנבואה³³ עד
20 שינבאו, כמו שאמרה אומר: פלוני מתגדל³⁴!

(29) הם מרכזים את דעתם ומייחדים אותה עם העניין
המבוקש. (30) יושבים בדד. ובהתבודדותם הם מתדבקים
על ידי הסתכלות פנימית בשכל העליון. (31) (שבת ל):
וזהו הסיבה - יאמר רבינו - שפסקה הנבואה בישראל מאז
הלכו בגולה בימי החורבן, לרגל הדיכאון והעצבות המקננת
בלב להיותם עבדים מסורים בידי סכלים המצערים
ומדכאים אותנו, כעניין הכתוב: מלכה ושריה בגויים אין
תורה, גם נביאיה לא מצאו חזון מה' (איכה ב, ט); כי כל
זה משפיע על הכוח המדמה. והיא הסיבה גם כן שתשוב
אלינו הנבואה בימות המשיח, כשימלא שחוק פינו (מורה
נבוכים חלק ב, לו). (32) השראה עליונה ממעל.
(33) מתאמצים ומשתדלים להיות מסוגלים לקבל את שפע
הנבואה. (34) משתדל להיות גדול; הולך הלך וגדול,
אבל לא הגיע עדיין אל התכלית הנרצה.

21 ה. אלו שהם מבקשים להתנבא, הם הנקראים 'בני
22 הנביאים'. ואף-על-פי שמכונים דעתם³⁵ - אפשר
23 שתשרה שכינה עליהו, ואפשר שלא תשרה³⁶.

(35) משתדלים להגיע לנבואה על ידי הכשרה והכנה קודמת.
(36) כמו שאמרו חז"ל: ראוי הוא שתשרה עליו שכינה, אלא
שאין דורו זכאי לכך (סנהדרין יא). ורבינו בספרו (מורה
נבוכים חלק ב, לב) אומר: שלוש דעות בנבואה: הראשונה

- היא דעת הפתאים המאמינים, כי כל איש, אם חכם או
סכל, מלומד או בער, אם אך יש בו קצת ממידת החסידות
ותיקון המידות יכול להיות נביא כשיבחר בו ה' להשרות
עליו שכינתו. השנייה - היא דעת הפילוסופים האומרים, כי
הנבואה היא שלימות טבעית, ואם האדם מושלם בכל
המעלות השכליות והמידותיות וחונן גם בכוח המדמה
הדרוש - אז בהכרח הוא נביא ואי אפשר שלא יינבא. הדעה
השלישית - היא דעת תורתנו ועיקר אמונתנו. היא מסכימה
בכל לדעת הפילוסופים בנוגע להכשרה הרוחנית, אבל היא
חולקת עליה בזה, שעם כל הכשרתו אין הכרח עדיין שיהיה
לנביא והכל תלוי ברצון ה'. הלא ברוך בן נריה, תלמידו של
ירמיה הנביא היה מוכן ומוכשר לכך וה' מנע ממנו שפע
נבואתו, והוא קובל ומתאונן: ואני יגעתי באנחתי ומנוחה
לא מצאתי (ירמיה מה, ג) ואין מנוחה אלא נבואה, שנאמר:
"ותנח עליהם הרוח". וה' השיב לו ביד ירמיה: הנה אשר
בניתי אני הורס ואתה מבקש לך גדולות? (שם, ה). אם אין
כרם אין רואה! אין הנביאים מתנבאים אלא בזכות ישראל
(מכילתא, בא). הא למדת שהנבואה תלויה ברצון ה', ואינה
דבר טבעי כדעת הפילוסופים.

1 ו. כל הדברים שאמרנו הם דרך נבואה לכל
2 הנביאים הראשונים והאחרונים, חוץ ממושה רבנו,
3 רבן של כל הנביאים. ומה הפרש יש בין נבואת
4 משה לשאר כל הנביאים? שכל הנביאים פחלום או
5 במראה; ומושה רבנו מתנבא והוא ער ועומד,
6 שנאמר: "ובבא משה אל אהל מועד לדבר אתו
7 וישמע את הקול מדבר אליו". כל הנביאים -
8 על-ידי מלאך, לפיכך רואים מה שהם רואים במשל
9 וחידה³⁷; משה רבנו - לא על-ידי מלאך, שנאמר:
10 "פה אל פה אדבר בו"; ונאמר: "ודבר ה' אל משה
11 פנים אל פנים"; ונאמר: "ותמנת ה' יביט";
12 כלומר, שאין שם משל, אלא רואה הדבר על בריו,
13 בלא חידה ובלא משל; הוא שהתורה מעידה עליו:
14 "במראה ולא בחידת", שאינו מתנבא בחידה, אלא
15 במראה, שרואה הדבר על בריו³⁸. כל הנביאים
16 יראים ונבהלים ומתמוגגין³⁹, ומשה רבנו אינו כן;
17 הוא שהכתוב אומר: "פאשר ידבר איש אל רעהו",
18 כלומר: כמו שאין אדם נבהל לשמע דברי חברו,
19 כך היה כח בדעתו של משה רבנו להכין דברי
20 הנבואה, והוא עומד על עמדו שלם. כל הנביאים
21 אין מתנבאים בכל עת שירצו; משה רבנו אינו כן,
22 אלא כל זמן שיחפץ⁴⁰, רוח הקדש לובשתו ונבואה
23 שורה עליו; ואינו צריך לכוין דעתו ולהידמון⁴¹ לה,
24 שהרי הוא מכין ומזמן ועומד פמלאכי השרת,
25 לפיכך מתנבא בכל עת, שנאמר: "עמדו ואשמעה
26 מה יצוה ה' לכם". ובזה הבטיחו האל, שנאמר:
27 "לך אמר להם שובו לכם לאהליכם, ואתה פה עמד
28 עמדי". הא למדת, שכל הנביאים, כשהנבואה
29 מסתלקת מהם חוזרים לאהלים⁴², שהוא צרכי הגוף,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שצריך לתת להם לב (רש"י, כתובות קיא.); ואפשר שהאות נעשה בלהטים ואחיות עיניים. אולם זהו רק בטרם שנבדק; אבל כשבדקו אותו לא פעם ונמצאו דבריו מכוונים, הרי זה נביא אמת כמבואר לקמן (פרק י', הלכה ב.) (48) שהוא נביא אמת. (49) סתם אדם, כל זמן שאין מלעזים עליו - בחזקת כשר הוא.

פרק שמיני

(1) האותות שעשה משה לפי הצורך עשאו, ולא כדי שיאמינו בו על ידם.

- א. משה רבנו, לא האמינו בו ישראל מפני האותות שעשה²⁹, שהמאמין על-פי האותות, יש בלבו דפיס³⁰, שאפשר שיעשה האות בלטי³¹ וכשוף. אלא כל האותות שעשה משה במדבר, לפי הצורך³² עשאו, לא להביא ראיה על הנבואה. היה צריך להשקיע את המצריים - קרע את הים והצליל³³ בתוכו; צרכנו למזון - הוריד לנו את המן; צמאו - בקע להן את האבן; כפרו בו עדת קרח - בלעה אותן הארץ; וכן שאר כל האותות. ובמה האמינו בו? במעמד הר-סיני, שעניינו ראו ולא זר, ואזנינו שמעו ולא אחר, האש והקולות והלפידים, והוא נגש אל הערפל והקול מדבר אליו, ואנו שומעים: משה, משה, לך אמר להן כך וכך! וכן הוא אומר: "פנים בפנים דבר ה' עמכם"; ונאמר: "לא את אבותינו פרת ה' את הברית הזאת". ומנין שמעמד הר-סיני לבדו היא הראיה לנבואתו שהיא אמת, שאין בו דפי? שנאמר: "הנה אנכי בא אליך בעב הענן בעבור ישמע העם בדברי עמך וגם כך יאמינו לעולם"; מפלל, שקדם דבר זה לא האמינו בו נאמנות שהיא עומדת לעולם, אלא נאמנות שיש אחריה הרהור ומחשבה.

(2) להם במצרים. (3) פקפוק ודחיה, משום חשש של זיוף ואחיות עינים. דופי - שם נגזר משורש דפח אחי הדף-גדף, ופירושו: מגרעת, אי-אמון, כמו: בבן-אמן תתן דופי (תהלים נ, כ.). (4) יחיד, מן בלטיהם (שמות ז, כ.). (5) לצורך השעה ולצרכם עשאו ולא כדי שיאמינו בו. (השווה הקדמת רבנו לפירוש המשנה). (6) טיבע אותם במצולות הים. (7) כך הנוסחא בדפוס "מגדל עוז", והסכים עמה בעל "מעשה רוקח". ונוסחת רוב הדפוסים: "צרכנו למזון" אינה מתאימה למשפטי המאמר, שכולם בגוף שלישי.

- ב. נמצאו אלו ששלח להן הם העדים על נבואתו שהיא אמת, ואינו צריך לעשות להן אות אחר, שהם והוא עדים בדרך³⁴, פשני עדים שראו דבר אחד ביחד, שכל אחד מהן עד לחברו שהוא אומר אמת, ואין אחד מהן צריך להביא ראיה לחברו; כך משה רבנו, כל ישראל עדים לו אחר מעמד הר-סיני, ואינו צריך לעשות להם אות. והוא שאמר

1 כלם פשאר העם, לפיכך אין פורשין מנשותיהם;
2 ומשה רבנו לא חזר לאהלו הראשון, לפיכך פרש
3 מן האשה לעולם ומן הדומה לו, ונקשרה דעתו
4 לצור העולמים, ולא נסתלק מעליו ההוד לעולם,
5 וקרן עור פניו ונתקדש במלאכים.

(37) באספקלרייה שאינה מאירה, כלומר: במראה מעורפלת ומטושטשת. (38) באספקלרייה מאירה. (39) נבהלים מפחד החיזיון, מלשון: נמוגו כל יושבי כנען (שמות טו, טו). (40) שנאמר: עימדו ואשמעה מה יצוה ה' (במדבר ט, ח), ואמרו חז"ל: אשרי ילוד אשה שכך היה מובטח, שכל זמן שהיה רוצה היה מדבר עימו (ספרי, בהעלותך). על ארבעה הבדלים אלו שבין נבואת משה לנבואת שאר הנביאים, השווה פירוש המשנה לרבינו (סנהדרין פרק י', יסוד שביעי). (41) כמבואר למעלה (הלכה ד.). (42) לביתם ולחיי משפחתם כמקודם.

- ז. הנביא, אפשר שתהיה נבואתו לעצמו בלבד, להרחיב לבו ולהוסיף דעתו, עד שידע מה שלא היה יודע מאותן הדברים הגדולים. ואפשר שישלח לעם מעמי הארץ או לאנשי עיר או ממלכה, לכוון אותם ולהודיעם מה יעשו, או למנעם ממצעים הרעים שבידיהם. וכשמשלחים אותו, נותנין לו אות ומופת, כדי שידעו העם שהאל שלחו באת⁴³. ולא כל העושה אות ומופת מאמינים לו⁴⁴ שהוא נביא⁴⁵, אלא אדם שהינו יודעים בו מתחלתו שהוא ראוי לנבואה בחכמתו ובמעשיו, שנתעלה בהן על כל בני-גילו, והיה מהלך בדרך הנבואה, בקדושתו ובפרישותו, ואחר-כך בא ועשה אות ומופת ואמר שהאל שלחו - מצוה לשמע ממנו⁴⁶, שנאמר: "אליו תשמעו". ואפשר שיעשה אות ומופת ואינו נביא, וזה האות יש לו דברים בגו⁴⁷, ואף-על-פי-כן מצוה לשמע לו, הואיל ואדם גדול וחקם וראוי לנבואה [הוא], מעמידים אותו על חזקתו⁴⁸, שפכך נצטיינו. כמו שנצטיינו לחתך את הדין על-פי שני עדים פשרים, ואף-על-פי שאפשר שהעידו בשרק - הואיל ופשרים הם אצלנו, מעמידין אותן על פשרותן⁴⁹. ובדברים האלו וכיוצא בהן נאמר: "הנסתרת לה' אלהינו, והנגלת לנו ולבנינו", ונאמר: "פי האדם יראה לעינים וה' יראה ללבב".

(43) וכן אמרו (ירושלמי, סנהדרין פרק י"א, הלכה ו): "והנביא שנתנבא בתחילה, אם נתן אות - שומעין לו; ואם לא - אין שומעין לו. (44) נוסחה אחרת: "אותו". (45) אם ראינו שאינו ראוי לנבואה מצד מיעוט חכמתו ופחיתות מידותיו - אין במופתיו ממש. (46) ודווקא כשהוא מזהיר על שמירת התורה או בדבר הרשות, אבל לעבור על מצוה ממצוות התורה לפי שעה - אין לשמוע אלא למי שהוחזק כבר לנביא, כמו אליהו בהר הכרמל. עיין למטה (פרק ט, הלכה ג.). (47) יש כאן דברים מסותרים

33 זֶה בָּא אֵלֶיךָ בָּאוֹת וּמוֹפֵת לְהַכְחִישׁ מֶה שֶׁרְאִיתָ
34 בְּעֵינֶיךָ, וְהוֹאִיל וְאֵין אֲנִי מֵאֲמִינִים בְּמוֹפֵת אֵלָּא
35 מִפְּנֵי הַמַּצּוֹת שֶׁצִּוְּנוּ מִשָּׁה - הֵיאֵךְ נִקְבַּל מֵאוֹת זֶה,
36 שֶׁבָּא לְהַכְחִישׁ נִבְאָתוֹ שֶׁל מִשָּׁה שֶׁרְאִינוּ וְשֶׁשִּׁמְעֵנוּ.
(11) סנהדרין ז, א. ואין להקשות מקיים אותותיו - כי
מנסה ה' אתכם (מ"נ ח"ג, כד.) (12) בבירור.
(13) אמינות נבואתו. (14) אותות נביא זה לעומת אותות
משה רבינו.

פרק תשיעי

(1) שאין נביא רשאי לחדש מצוה, ולא לגרוע ממניין
המצוות.

37 א. דְּבַר בְּרוּר וּמִפְרֵשׁ בַּתּוֹרָה, שֶׁהִיא² מִצְוָה עוֹמֶדֶת
38 לְעוֹלָם וְלְעוֹלָמֵי עוֹלָמִים; אֵין לָהּ, לֹא שְׁנוִי וְלֹא
39 גִּרְעוֹן וְלֹא תוֹסֶפֶת, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֵת כָּל הַדְּבָר אֲשֶׁר
40 אֲנִי מִצְוֶה אֶתְכֶם אִתּוֹ תִּשְׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת, לֹא תִסָּף
41 עָלָיו וְלֹא תִגָּרַע מִמֶּנּוּ"; וְנֶאֱמַר: "וְהִנֵּגְלַת לִנּוּ
42 וּלְכַנְיָנוּ עַד עוֹלָם לַעֲשׂוֹת אֵת כָּל דְּבָרֵי הַתּוֹרָה
43 הַזֹּאת". הֵא לְמַדָּת, שֶׁכָּל דְּבָרֵי תוֹרָה מִצְוִין אֲנִי
44 לַעֲשׂוֹתָן עַד עוֹלָם. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "חֻקַּת עוֹלָם
45 לְדֹרֹתֵיכֶם", וְנֶאֱמַר: "לֹא בִשְׁמִים הִיא"³. הֵא לְמַדָּת,
46 שֶׁאֵין נָבִיא רִשְׁאִי לְחַדֵּשׁ דְּבַר מִצְוָה. לְפִיכָךְ אִם
47 יַעֲמֵד אִישׁ - בֵּין מִן הָאֲמוּת, בֵּין מִיִּשְׂרָאֵל - וַיַּעֲשֶׂה
48 אוֹת וּמוֹפֵת וַיֹּאמֶר, שֶׁה' שָׁלַח לְהוֹסִיף מִצְוָה אוֹ
49 לְגַרֵעַ מִצְוָה, אוֹ לְפָרֵשׁ בְּמִצְוָה מִן הַמִּצְוֹת פְּרוּשׁ
50 שֶׁלֹּא שֶׁמֵּעֵנִי מִמִּשָּׁה; אוֹ שֶׁאֲמַר, שֶׁאוֹתָן הַמִּצְוֹת
51 שֶׁנִּצְטְווּ בְּהֵן יִשְׂרָאֵל אֵין לְעוֹלָם וּלְדוֹרֵי דוֹרוֹת,
52 אֵלָּא מִצְוֹת לְפִי זְמַן הַיּוֹם - הֵרִי זֶה נָבִיא שֶׁקֶר, שֶׁהִרִי
53 בָּא לְהַכְחִישׁ נִבְאָתוֹ שֶׁל מִשָּׁה; וּמִיִּתְּוֹ בְּחֻקָּה, עַל
54 שֶׁהִזִּיד לְדַבֵּר בְּשֵׁם ה' אֲשֶׁר לֹא צִוְּהוּ. שֶׁהוּא, בְּרוּךְ
55 שְׁמוֹ, צִוְּהוּ לְמַשָּׁה, שֶׁהַמִּצְוָה הַזֹּאת לִנּוּ וּלְכַנְיָנוּ עַד
56 עוֹלָם, וְלֹא אִישׁ אֵל וַיִּכְבֹּד.

(2) שהתורה היא מצוה לדורות עולם (השווה להלן הלכות
תשובה פ"ג, ה"ח). (3) כבר ניתנה תורה מסיני, ואין אנו
משגיחים בבת-קול, וכל-שכן בנביא מתנבא (ב"מ נט:). וכן
אמרו חז"ל: ג' אלפים הלכות נשתכחו בימי אבלו של משה.
אמרו לו ליהושע: שאל (בשמים)! אמר להם: לא בשמים
היא (תמורה טז). (4) מגילה ב, ב. (5) לפי שעתך, ועם
חילוף הזמנים חלפו גם הן. (6) דכתיב: ומת הנביא ההוא
(דברים יח, כ), וכל מיתת האמורה בתורה סתם - בחנק
(סנהדרין פט:).

57 ב. אִם-כֵּן, לָמָּה נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה: "נָבִיא אֶקִּים לָהֶם
58 מִקֶּרֶב אֲחֵיהֶם בְּמוֹךְ"? - לֹא לַעֲשׂוֹת דָּת הוּא בָּא,⁷
59 אֵלָּא לַצִּוּוֹת עַל דְּבָרֵי הַתּוֹרָה וּלְהַזְהִיר הָעָם שֶׁלֹּא
60 יַעֲבִרוּ עָלֶיהָ, כְּמוֹ שֶׁאֲמַר הָאֲחֵרוֹן שִׁפְהֵם⁸: "זָכְרוּ
61 תּוֹרַת מִשָּׁה עַבְדִּי"; וְכֵן אִם צִוְּנוּ בְּדְבָרֵי הַרְשׁוֹת,

1 לֹא הִקְדוּשׁ-פְּרוּךְ-הוּא בַּתְּחִלָּת נִבְאָתוֹ, בָּעֵת שֶׁנָּתַן לוֹ
2 הָאוֹתוֹת לַעֲשׂוֹתָן בְּמִצְרַיִם וְאָמַר לוֹ "וְשִׁמְעוּ לְקֹלִי"
3 - יָדַע מִשָּׁה רַבֵּנוּ, שֶׁהַמֶּאֱמִין עַל-פִּי הָאוֹתוֹת וְשֶׁ
4 בִּלְכַבּוֹ דְּפִי וּמַהֲרָה וּמַחֲשָׁב, וְהָיָה נִשְׁמָט מִלִּילָךְ
5 וְאָמַר: "וְהֵן לֹא יֵאֱמִינוּ לִי"; עַד שֶׁהוֹדִיעֵנו הִקְדוּשׁ-
6 בְּרוּךְ-הוּא⁹, שֶׁאֵלּוּ הָאוֹתוֹת אֵין אֵלָּא עַד שֶׁיֵּצְאוּ
7 מִמִּצְרַיִם, וְאַחֵר שֶׁיֵּצְאוּ וַיַּעֲמִדוּ עַל הָהָר הַזֶּה, וַיִּסְתַּלַּק
8 הָרְהוּר שֶׁמַּהֲרָרִין אַחֲרָיו, שֶׁאֵנִי נוֹתֵן לָךְ כָּאֵן אוֹת,
9 שֶׁיָּדַעוּ שֶׁאֵנִי שֶׁלְּחִתִּיךָ בְּאֶמֶת מִתְחַלֵּה, וְלֹא יִשְׁאָר
10 בְּלִבָּם הָרְהוּר. וְהוּא שֶׁהַכְּתוּב אוֹמֵר: "וְהָיָה לָךְ הָאוֹת
11 כִּי אֲנִי שֶׁלְּחִתִּיךָ, בְּהוֹצִיאֶךָ אֶת הָעָם מִמִּצְרַיִם
12 תַּעֲבִדוּן אֶת הָאֱלֹהִים עַל הָהָר הַזֶּה"¹⁰. נִמְצְאָתָה
13 אוֹמֵר, שֶׁכָּל נָבִיא שֶׁיַּעֲמֵד אַחֵר מִשָּׁה רַבֵּנוּ, אֵין אֲנִי
14 מֵאֲמִינִים בּוֹ מִפְּנֵי הָאוֹת לְבָדוֹ, כְּדִי שֶׁנֶּאֱמַר: אִם
15 יַעֲשֶׂה אוֹת, נִשְׁמַע לוֹ לְכָל מֶה שֶׁיֹּאמֶר! אֵלָּא מִפְּנֵי
16 הַמִּצְוָה, שֶׁצִּוְּהוּ מִשָּׁה בַּתּוֹרָה וְאָמַר: אִם נָתַן אוֹת,
17 אֵלָיו תִּשְׁמָעוּ! כְּמוֹ שֶׁצִּוְּנוּ לְחִתְךָ הַדְּבָר עַל-פִּי
18 שְׁנֵים עָרִים, וְאַף-עַל-פִּי שֶׁאֵין אֲנִי יוֹדְעִין אִם הִעִידוּ
19 אֶמֶת אִם שֶׁקֶר, כִּף מִצְוָה לִשְׁמַע מִזֶּה הַנְּבִיא,
20 אַף-עַל-פִּי שֶׁאֵין אֲנִי יוֹדְעִים אִם הָאוֹת אֶמֶת, אוֹ
21 כְּכַשּׁוֹף וְלֹט.

(8) כנוסחת אוקספורד. וברוב הדפוסים: "שהם והוא עדים
בדבר", ונחיר יותר הנוסח שקבענו. (9) לבסוף, כדי לאמצו
ולעודדו שיואיל לקבל את שליחותו. (10) דברי הרמב"ם
ז"ל פה תמוהים, שהרי הוא מבאר את הענין הנידון על-פי
הכתובים שלא כסדרם: הלא על "מעמד הר סיני" הודיע ה'
למשה בראשית התגלותו אליו ובתחילת נבואתו, וכאן
משמע שאך לבסוף הודיע לו על זה, אחרי שראה שהוא
משמח ומסרב ללכת? והמפרשים מתחבטים בזה (עין
לחם-משנה, שאלות ותשובות רלב"ח, סימן נא). ויש ליישב
זאת על-פי הכלל הידוע של חז"ל: "אין מוקדם ומאוחר
בתורה" ("משרת משה"). וכן גם סברת מארני"ח שהובאה
ב"מעשה רוקח", שלדעת רבינו ז"ל: מה שכתוב בתחילה
"בהוציאך את העם ממצרים תעבדון וגו'" צריך להיות
בסוף, מפני שהיא תכלית כל הדברים: ומה שבא אחריו הוא
רק ביאור הענין וסיפור גלגול הדברים איך היה.

22 ג. לְפִיכָךְ אִם עָמַד הַנְּבִיא וַעֲשֶׂה אוֹתוֹת וּמוֹפְתִים
23 גְּדוֹלִים, וּבִקֵּשׁ לְהַכְחִישׁ נִבְאָתוֹ שֶׁל מִשָּׁה רַבֵּנוּ -
24 אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ¹¹, וְאֲנִי יוֹדְעִין כְּבִאוּר¹², שֶׁאוֹתָן
25 הָאוֹתוֹת בָּלֹט וְכַשּׁוֹף הֵן; לְפִי שֶׁנִּבְאָתָה¹³ מִשָּׁה רַבֵּנוּ
26 אֵינָה עַל-פִּי הָאוֹתוֹת, כְּדִי שֶׁנַּעֲרֹף אוֹתוֹת זֶה¹⁴
27 לְאוֹתוֹת זֶה, אֵלָּא בְּעֵינֵינוּ רְאִינוּהָ וּבְאֵינֵינוּ שֶׁמֵּעֲנוּהָ
28 כְּמוֹ שֶׁשִּׁמְעַה הוּא. הֵא לָמָּה הַדְּבָר דּוֹמָה? לְעָדִים
29 שֶׁהִעִידוּ לְאָדָם עַל דְּבַר שֶׁרָאָה בְּעֵינָיו, שֶׁאֵינוּ כְּמוֹ
30 שֶׁרָאָה; שֶׁאֵינוּ שׁוֹמְעֵי לָהּ, אֵלָּא יוֹדְעֵי בּוֹדָאִי שֶׁהֵן
31 עַדִּי שֶׁקֶר. לְפִיכָךְ אֶמְרָה תּוֹרָה, שֶׁאִם בָּא הָאוֹת
32 וְהַמוֹפֵת, "לֹא תִשְׁמַע אֶל דְּבָרֵי הַנְּבִיא הַהוּא", שֶׁהִרִי

אל תשמע לו: ואין לחשוש לאותותיו, הוא שאמר הכתוב: כי מנסה ד' אלהיכם אתכם (דברים יג, ד). 21 אף-על-פי שרק ירושלים נועדה לכך. 22 אלא מפני שהחזק כבר לנביא. 23 ככתוב: ובדברך עשיתי (מלכים-א יח, לו) ולא מלבי עשיתי מה שעשיתי (ויקרא-רבה כב). וכן (ירושלמי מגילה פ"א. ה"א) אמר ר' שמלאי: "ובדברך עשיתי" – הקדוש-ברוך-הוא אמר לו. 24 הוריות ד, ב.

ד. וכן אם עקר דבר מדברים ש'למדנו מפי השמועה'²⁵, או שאמר בדין מדיני תורה, שה' צוה לו שהדין כן הוא והלכה בדברי פלוני – הרי זה נביא השקר²⁶ ויחנק, אף-על-פי ששעה אות; שהרי בא להכחיש התורה, שאמרה: "לא בשמים היא". אכל לפי שעה, שומעין לו בכל.

כגון: איסור אכילה ושתייה ביום הכיפורים שאינו מפורש בתורה, אלא מפי השמועה למדו שעניו נפש האמור ביום זה: ועניתם את נפשותיכם (ויקרא כג, כז), הוא צום. ורבינו בהקדמתו למשנה, יאמר: כגון שאמר: וקצותה את כפה (דברים כה, יב) היא כריתת יד ממש ולא קנס שקונסים את המבייש, כמו שבא בקבלה (בבא-קמא כח.), ויסמוך הדבר ההוא לנבואה ויאמר, שהקב"ה אמר לו שהדברים כפשוטם – נביא שקר הוא ויהרג. 26 כי בדברים שבעין וסברה, אין נביא עדיף מחכם. ואלף נביאים כאלוהי ולישע, ואלף חכמים אחד – הלכה כחכמים, שנאמר: אחרי רבים להטות (שמות כג, ב). ולא הרשנו הקדוש-ברוך-הוא ללמוד מן הנביאים אלא מן החכמים אנשי הסברות והדעות. לא אמר: ובאת אל הנביא אשר יהיה בימים ההם, אלא "ובאת אל הכהנים הלוויים ואל השופט וגו'" (רבינו בהקדמתו למשנה).

ה. במה דברים אמורים? בשאר מצות, אכל בעבודת כוכבים, אין שומעין לו, ואפילו לפי שעה; ואפילו עשה אותות ומופתים גדולים ואמר, שה' צוהו שתעבד עבודת כוכבים היום בלבד, או בשעה זו בלבד – הרי זה דבר סרה על ה'; ועל זה צוה הפתוב ואמר: "ובא האות והמופת... לא תשמע אל דברי הנביא ההוא... פי דבר סרה על ה' שהרי כה' להכחיש נבואתו של משה; ולפיכך גרע בודאי שהוא נביא שקר, וכל מה שעשה בלט וכשוף עשה, ויחנק.

27 ולא לשים לב לאותותיו שעשה, אפשר שבלט עשאו. ועוד: השכל המכזיב את עדותו, יותר נאמן מן העין הרואה אותותיו – והרי כבר נתבאר לבעלי השכל שאין לעבוד זולתי ה' ממציא כל הנמצאים (שם).

יום שלישי י"ב מנ"א ה'תשע"ט

פרק עשירי

1 איזה אות יעשה הנביא כדי שיאמינו בו.

א. כל נביא שיעמד-לנו ויאמר שה' שלחו, אינו

1 כגון: לכו למקום פלוני או אל תלכו; עשו מלחמה היום⁹ או אל תעשו¹⁰; בנו חומה זו או אל תבנוה¹¹ – מצוה לשמע לו, והעובר על דבריו – חייב מיתה בידי שמים¹², שנאמר: "והיה האיש אשר לא ישמע אל דברי הנביא אשר ידבר בשמי, אנכי אדרש מעמו".

7 כלפי מייסדי הנצרות והאסלאם, הדברים מכוונים. השווה "אגרת תימן". 8 הנביא מלאכי בתחילת הבית השני, שהיה אחרון הנביאים. 9 שמואל-א, טו. 10 מלכים-ב ו, כב. 11 ישעיה כב, יא. השווה דברי רבינו בהקדמתו לפירוש המשנה. 12 שימות קודם זמנו, ואין נפשו נכרתת מחיי העולם הבא, בניגוד לעונש "כרת" שגם נפשו תיכרת (ברטנורא, סנהדרין פ"ט, מ"ו). ולפי רש"י: מיתה בידי שמים – ימיו נקצרים ואינו הולך ערידי: וכרת – נוסף על קיצור ימיו הוא הולך גם ערידי (שבת כה.).

ג. וכן נביא שעבר על דברי עצמו¹³, והפובש נבואתו¹⁴ – חייב מיתה בידי שמים; ובש'שתן¹⁵ נאמר: "אנכי אדרש מעמו"¹⁶. וכן אם יאמר לנו הנביא, שנודע לנו שהוא נביא, לעבר על אחת מקל מצות האמורות בתורה, או על מצות הרבה, בין קלות בין חמורות, לפי שעה¹⁷ – מצוה לשמע לו¹⁸. וכן למדנו מחכמים ראשונים מפי השמועה: פכל אם יאמר לך הנביא: עבר על דברי תורה! פאליהו בהר הפרמל¹⁹ – שמע לו, חוץ מעבודת כוכבים²⁰. והוא שיהיה הדבר לפי שעה, כגון אליהו בהר הפרמל, שהקריב עולה בחוץ, וירושלים נבחרת לכך²¹, והמקריב בחוץ חייב פרת. ומפני שהוא נביא²², מצוה לשמע לו, וגם פזה נאמר: "אליו תשמעו". ואלו שאלו את אליהו ואמרו לו: היאך נעקר מה שכתוב בתורה: "פן תעלה עלתיך בכל מקום"? ה'ה אומר: לא נאמר אלא המקריב בחוץ לעולם, חייב פרת, כמו שצוה משה; אבל אני מקריב היום בחוץ בדבר ה'²³, כדי להכחיש נביאי הפעל. ועל הדרך הזאת, אם צוה כל הנביאים לעבר לפי שעה – מצוה לשמע להם. ואם אמרו, שהדבר נעקר לעולם – מיתתו פחנק²⁴; שהתורה אמרה: "לנו ולבנינו עד עולם".

13 כגון: עידו הנביא, שאכל לחם בבית-אל למרות שנצטוו שלא לאכול, שנאמר בו: יען כי מרית את פי ה' ולא שמרת את המצוה אשר צוה ה' (מלכים-א יג, כא). 14 כגון: יונה בן אמיטי. 15 א – העובר על דברי הנביא. ב – הנביא העובר על דברי עצמו. ג – הכובש נבואתו. 16 שמשמעו: מיתה בידי שמים. ושלשתם, ממקרא זה נלמדים (סנהדרין פט.). 17 הוראת שעה ולא לתמיד. 18 יבמות ז, ב. 19 מלכים-א, פרק יח. 20 שאף בהוראת שעה ולשעה קלה אין שומעים לו (סנהדרין ז, צ), ואמרו שם: "אפילו אם מעמיד לך חמה באמצע הרקיע –

22 מתקנימין ומקצתן אין מתקנימין, פֻּעֲנִין שְׁנָאֹמֶר:
23 "יַעֲמִדוּ נָא וְיִוְשִׁיעֶנּוּ הַכֹּרִי שְׁמַיִם הַחֲזִים בְּנוֹכְכֵם,
24 מוֹדִיעִים לְחֹדְשִׁים מֵאֲשֶׁר יָבֹאוּ עֲלֵיךְ" - 'מֵאֲשֶׁר'⁵
25 וְלֹא כָּל אֲשֶׁר; וְאֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יִתְקַים מִדְּבָרֵיהֶם כָּלוּם,
26 אֲלֵא יִטְעוּ בְּכָל⁶, פֻּעֲנִין שְׁנָאֹמֶר: "מִפֶּר אֹתוֹת בְּדִים
27 וְקִסְמִים יְהוֹלֵל"; אֲבָל הַנְּבִיא, כָּל דְּבָרָיו קִימִין,
28 שְׁנָאֹמֶר: "כִּי לֹא יִפֹּל מִדְּבַר ה' אֲרָצָה"; וְכֵן הוּא
29 אוֹמֵר: "הַנְּבִיא אֲשֶׁר אֹתוֹ חֲלוּם יִסְפֹּר חֲלוּם וְאֲשֶׁר
30 דְּבָרֵי אֹתוֹ יִדְבֵּר דְּבָרֵי אֱמֶת, מֵה לְתַכֵּן אֶת הַפֶּר נֶאֱמַר
31 ה'"; כְּלוּמַר, שֶׁדְּבָרֵי הַקִּסְמִים וְהַחֲלוּמוֹת כְּתִיב
32 שְׁנִתְעַרְב בּוֹ מִעֵט כֶּרֶם; וְדָבָר ה', כִּפֹּר שְׂאִין בּוֹ תִּכֵּן
33 כָּלֵל. וּבְדָבָר הַזֶּה הַפְּתוּב הַבְּטִיחַ וְאָמַר, שְׂאִיתֵן
34 הַדְּבָרִים שְׁמוֹדִיעִין הַמְעוֹנְנִים וְהַקִּסְמִים לְאִמּוֹת
35 וּמִכְזִּבִּין, הַנְּבִיא יוֹדִיעַ לָכֵם דְּבָרֵי אֱמֶת, וְאֵין אֲתֵם
36 צְרִיכִין לְמַעֲוֹן וְקוֹסֶם וְכִיּוּצָא בּוֹ⁷, שְׁנָאֹמֶר: "לֹא
37 יִמָּצֵא כֶּף מַעֲבִיר בְּנֹו וּכְתוּ בְּאֵשׁ וְגוֹ'⁸, כִּי הַגּוֹיִם
38 הָאֵלֶּה וְגוֹ'⁹, וְאָמַר: "נְבִיא מִקִּרְבְּךָ מֵאַחֶיךָ וְגוֹ'¹⁰.
39 הָאֵל לְמִדָּת, שְׂאִין הַנְּבִיא עוֹמֵד לָנוּ, אֲלֵא לְהוֹדִיעֵנוּ
40 דְּבָרִים הֶעֱתִידִים לְהִיטֵב בְּעוֹלָם מִשְׁבַּע וְרַעֲב,
41 מִלְחָמָה וְשָׁלוֹם וְכִיּוּצָא בֵּהֶן; וְאֶפְלוּ צְרִיכֵי יָחִיד
42 מוֹדִיעַ לוֹ, כְּשֶׁאוֹל, שְׂאִיבָהּ לוֹ אֲבָדָה, וְהִלֵּךְ לְנְבִיא
43 לְהוֹדִיעוֹ מְקוֹמָהּ⁸, וְכִיּוּצָא בָּאֵלֹו הַדְּבָרִים הוּא
44 שְׂאִימֵר הַנְּבִיא, לֹא שְׂמִיעָה דֵּת אַחֲרֵת אוֹ יוֹסִיף
45 מַצָּה אוֹ יִגְרַע.

(5) (בראשית רבה, פה) מִהֲחֻלְקֵי שְׁבִירָא הַתִּיבָה מְגִיד, כִּי
רק חֶלֶק מִדְּבָרֵיהֶם מִתְקִיִּים וְלֹא כוֹלָם. (6) כְּאוֹתָם
הַאֲצִיטְגָנִים הַמִּצְפָּצִים וְהַמְהָגִים, שְׂצוּפִים וְאִינֵם יוֹדְעִים
מֵה צוּפִים (סוֹטָה יב:). (7) כְּמֵאֲמָרָם: "שְׂמֵא תֵּאֱמַר: לָהֶם
יֵשׁ בְּמֵה לְשֹׁאֵל, וְלִי אֵין לִי - תִּלְמוּד לֹמֵר: וְאַתָּה לֹא כֵן
נָתַן ה'... נְבִיא מִקִּרְבְּךָ... אֵקִים לְךָ" (סְפָרִי, שׁוּפְטִים).
(8) (שְׁמוּאֵל א, פֶּרֶק ט).

ד. דְּבָרֵי הַפְּרָעָנוֹת שֶׁהַנְּבִיא אוֹמֵר, כְּגוֹן שְׂאִימֵר:
46 פְּלוּנִי יָמוּת, אוֹ שְׁנֵה פְּלוּנִי תִּרְעַב אוֹ מִלְחָמָה,
47 וְכִיּוּצָא בְּדְבָרִים אֵלֶּה - אִם לֹא עֲמִידוֹ דְּבָרָיו, אֵין בָּזָה
48 הַכְּחָשָׁה לְנְבוּאָתוֹ, וְאֵין אוֹמְרִים: הִנֵּה דָבָר וְלֹא כֹא!
49 שֶׁהַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אֲרָף אֶפְסִים וְרַב חֶסֶד וְנֶחֱם עַל
50 הַרְעָה; וְאֶפְשָׁר שֶׁעָשׂוּ תְּשׁוּבָה וְנִסְלַח לָהֶם כְּאִנְשֵׁי
51 גִּינוּהָ⁹, אוֹ שֶׁתִּלָּה לָהֶם כְּחֻזְקָה¹⁰. אֲבָל אִם הַבְּטִיחַ
52 עַל טוֹבָה וְאָמַר שִׁיחֶיהָ כֶּף וְכָךְ, וְלֹא בָּאָה הַטּוֹבָה
53 שְׂאִימֵר - בִּידוּעַ שֶׁהוּא נְבִיא שְׂקָר; שֶׁכָּל דְּבַר טוֹבָה
54 שִׁיגֹדֵר הָאֵל, אֶפְלוּ עַל תְּנַאי, אֵינוֹ חוֹזֵר¹¹; וְלֹא
55 מַצִּינוֹ¹² שֶׁחֹזֵר בְּדָבָר טוֹבָה, אֲלֵא בְּחֻרְבָּן רֵאשׁוֹן,
56 כְּשֶׁהַבְּטִיחַ לְצִדִּיקִים שֶׁלֹּא יָמוּתוּ עִם הָרָשָׁעִים, וְחֹזֵר
57 בְּדְבָרָיו¹³; וְזֶה מִפְּרָשׁ בְּמִסְכַּת שְׁכָת¹⁴. הָאֵל לְמִדָּת,
58 שֶׁבְּדְבָרֵי הַטּוֹבָה כִּלְכֵּד יִפְחֹן הַנְּבִיא. הוּא שְׂאִימֵר
59 אָמַר בְּתִשְׁבּוּתָהּ לְחֻנְיָה בֶּן עֲזוּרָה, כְּשֶׁהִיָּה יִרְמְיָה
60 אָמַר בְּתִשְׁבּוּתָהּ לְחֻנְיָה בֶּן עֲזוּרָה, כְּשֶׁהִיָּה יִרְמְיָה

1 צְרִיךְ לַעֲשׂוֹת אוֹת כְּאֶחָד מֵאוֹתוֹת מִשֶּׁה רַבְּנוֹ אוֹ
2 כְּאוֹתוֹת אֱלֹהֵי וְאֱלִישֶׁע, שִׁישׁ בָּהֶם שְׁנֵי מְנַהֲגוֹ שֶׁל
3 עוֹלָם; אֲלֵא הָאוֹת שֶׁלֹּו - שְׂאִימֵר דְּבָרִים הֶעֱתִידִים
4 לְהִיטֵב בְּעוֹלָם, וְאִמְנוֹ דְּבָרָיו, שְׁנָאֹמֶר: "וְכִי תֵּאֱמַר
5 בְּלִבְּךָ, אֵיכָה גִּדַּע אֶת הַדְּבַר וְגוֹ'¹. לְפִיכָךְ, כְּשִׁיבֹא
6 אָדָם הָרְאוּי לְנְבוּאָה² בְּמִלְאֲכוֹת הַשֵּׁם, וְלֹא יָבֹא
7 לְהוֹסִיף וְלֹא לְגַרַע, אֲלֵא לַעֲבֹד אֶת ה' בְּמַצּוֹת
8 הַתּוֹרָה - אֵין אוֹמְרִים לוֹ: קִרַּע לָנוּ הַיָּם אוֹ הַחִיָּה
9 מֵת וְכִיּוּצָא בָּאֵלֹו, וְאַחֲרֵכָךְ נֶאֱמִין בָּךְ! אֲלֵא
10 אוֹמְרִים לוֹ: אִם נְבִיא אַתָּה, אָמַר דְּבָרִים הֶעֱתִידִים
11 לְהִיטֵב! וְהוּא אוֹמֵר, וְאִנּוּ מַחֲסִים לְרֵאוֹת הַיָּבֹאוֹ
12 דְּבָרָיו אִם לֹא יָבֹאוּ. וְאֶפְלוּ נִפְל דְּבַר קָטָן - בִּידוּעַ
13 שֶׁהוּא נְבִיא שְׂקָר³; וְאִם כֹּאֵו דְּבָרָיו כָּלָם - יִהְיֶה
14 כְּעִינְיָנוּ נֶאֱמֵן.

~ נְקוּדוֹת מְשִׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~

"אֵינוֹ צְרִיךְ לַעֲשׂוֹת אוֹת כְּאֶחָד מֵאוֹתוֹת מִשֶּׁה רַבְּנוֹ... כו'".
הָאוֹתוֹת שֶׁעָשָׂה מִשֶּׁה רַבִּינוֹ, אֵינֵם הַהוֹכַחַת אֱמִיתוֹת הַתּוֹרָה
אַלֵּא הַהוֹכַחָה שֶׁנִּשְׁלַח עַל יְדֵי הַקֶּבֶה⁴, וְכִיוֵּן שְׁכוּתָב שְׂאִין
הַנְּבִיא שִׁיעֲמוּד לָנוּ צְרִיךְ לַעֲשׂוֹת אוֹת שֶׁה' שִׁלְחוֹ, הַבִּיא
הַדּוּגְמָא מֵהָאוֹתוֹת שֶׁל מִשֶּׁה רַבִּינוֹ שֶׁנַּעֲשׂוּ לְשֵׁם הוֹכַחַת
שְׁלִיחוֹתוֹ.

(על-פי לקו"ש חלק כ' עמוד 95)

(2) אִישׁ סְגוּלָה מוֹכֵחַר בְּכָל הַמַּעֲלוֹת וְרֹאוּי לְקַבֵּל שִׁפְעַ
נְבוּאָה, כְּמִפְּרֹשׁ לְמַעֲלָה (פֶּרֶק ז, הִלְכָה א). (3) יִרְמְיָה אִמֵּר
אַל חֲנַנְיָה נְבִיא הַשֶּׁקֶר: לִכְן... הַשְׁנָה אַתָּה מֵת (יִרְמְיָה כח,
טז). וְכָתוּב אַחֲרָיו: וַיִּמָּת חֲנַנְיָה הַנְּבִיא בַשְּׁנָה הַהִיא בַּחוּדֶשׁ
הַשְּׁבִיעִי (שם, יז). הֵא כִיּוּצָא? אִם "בַּחוּדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי", אֵין
"בַּשְּׁנָה הַהִיא", וְאִם "בַּשְּׁנָה הַהִיא", אֵין "הַחוּדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי",
שֶׁהִרִי תִשְׁרִי נִמְנָה כְּבֹר לְשָׁנָה אַחֲרֵת הַחֲדָשָׁה? אֲלֵא מִלְּמַד
שֶׁמֵּת בְּעֶרֶב רֵאשִׁי-הַשְּׁנָה וְצִיּוּהָ אֶת בְּנָיו וְאֶת בְּנֵי בֵיתוֹ
לְהַסְתִּיר אֶת הַדְּבַר וְשִׁיּוּצִיאָוהוּ אַחֲרֵי רֵאשִׁי-הַשְּׁנָה, בְּשִׁבְלִי
לַעֲשׂוֹת נְבוּאָתוֹ שֶׁל יִרְמְיָה שְׂקָר (יִרְשָׁלַמִי, סְנֵהֲדִין יא,
הִלְכָה ה). הָאֵל לְמִדָּת, שֶׁאִם נִפְל פֶּרֶט אֶחָד מִדְּבָרֵי הַנְּבִיא
נִקְרָא: "נְבִיא שְׂקָר".

ב. וּבִדְקִין אוֹתוֹ פְּעָמִים הִרְבֵּה⁴ - אִם נִמָּצָאוּ דְּבָרָיו
15 נֶאֱמָנִים פְּלֵן, הִרִי זֶה נְבִיא אֱמֶת; כְּמוֹ שְׁנָאֹמֶר
16 בְּשִׁמּוּאֵל: "וַיִּדַּע כָּל יִשְׂרָאֵל מִדֶּן וְעַד בָּאֵר שָׁבַע, כִּי
17 נֶאֱמָן שְׁמוּאֵל לְנְבִיא לֵה'".
18

(4) סַתֵּם רַבִּינוֹ וְלֹא פִירַשׁ כְּמָה פְּעָמִים; וְלִדְעַת בַּעַל "טוֹרִי
אֲבָן"; שְׁלוֹשׁ פְּעָמִים, שְׁכֵן מִשֶּׁה רַבִּינוֹ בְּתַחֲלִיל שְׁלִיחוֹתוֹ
לְמַצְרִים נָתַן לוֹ הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא שְׁלוּשָׁה אוֹתוֹת לַעֲשׂוֹתָם
לְפָנֵי פְרַעָה וּלְפָנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל שִׁיחָה מוֹחֲזָק בְּעִינְיָהֶם לְנְבִיא
אִמֵּת וְאִישׁ אֱלֹקִים.

ג. וְהָלֵא הַמְעוֹנְנִים וְהַקִּסְמִים אוֹמְרִים מֵה שְׂעִתִּיד
19 לְהִיטֵב, וְמֵה הַפְּרָשׁ יֵשׁ בֵּין הַנְּבִיא וּבֵינֵם? אֲלֵא
20 שֶׁהַמְעוֹנְנִים וְהַקִּסְמִים וְכִיּוּצָא בֵּהֶן, מִקְצַת דְּבָרֵיהֶם
21

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

אחרי שנתאמת כנביא ה', אז מי שמנסה אותו כאילו מנסה הוא את ה', ולא ייתכן לעבוד את ה' על דרך הספק והפקפוק ובבקשת אותות ומופתים (הרמב"ן על התורה, דברים ו, טז).

הלכות דעות

יִשׁ בְּקִלְלֵן אַחַת-עֶשְׂרֵה מִצְוֹת. חֲמֵשׁ מִצְוֹת עֲשֶׂה, וְשֵׁשׁ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה. וְזֶהוּ פֶּרֶטָן: (א) לְהַדְמֹת בְּדַרְכָּיו. (ב) לְהַדְבֵּק בְּיֹדְעָיו. (ג) לֵאמֹב אֶת רַעִים. (ד) לֵאמֹב אֶת הַגֵּרִים. (ה) שְׁלֹא לִשְׁנֹא אֲחִים. (ו) לְהוֹכִיחַ. (ז) שְׁלֹא לְהַלְבִּין פָּנִים. (ח) שְׁלֹא לַעֲנוֹת אֶמְלָלִים. (ט) שְׁלֹא לְהַלֵּךְ רֵכִיל. (י) שְׁלֹא לִנְקֹם. (יא) שְׁלֹא לִנְטֹר.

וּבְאִוֵּר פֶּל הַמִּצְוֹת הָאֵלֹו בְּפָרָקִים אֵלֹו:

פרק ראשון

(1) שיש באדם דיעות מדיעות שונות, ושהמוצעת היא הטובה; כיצד להשיגה.

א. דְּעוֹת² הֶרְבֵּה יֵשׁ לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִבְּנֵי-אָדָם, וְזוֹ מִשְׁנֵה מְזוּז³, וְרַחוּקָה מִמָּנָה בְּיוֹתֵר. יֵשׁ אָדָם, שֶׁהוּא בַּעַל חֻמָּה, פּוֹעֵס תָּמִיד; וְיֵשׁ אָדָם, שֶׁדַּעְתּוֹ מִיִּשְׁבָּת עָלָיו וְאִינוֹ כּוֹעֵס כָּלִל; וְאֵם יְכַעֵס, יְכַעֵס פֶּעַם מְעַט בְּכַמָּה שָׁנִים. וְיֵשׁ אָדָם, שֶׁהוּא גְבוּה־לֵב בְּיוֹתֵר, וְיֵשׁ שֶׁהוּא שְׁפִל־רוּחַ בְּיוֹתֵר. וְיֵשׁ שֶׁהוּא בַּעַל תַּאֲוָה, לֹא תִשְׁבַּע נַפְשׁוֹ מִהֲלֵךְ בְּתַאֲוָה; וְיֵשׁ שֶׁהוּא בַּעַל לֵב טָהוֹר מְאֹד, וְלֹא יִתְאָוֶה אֶפְלוֹ לְדַבָּרִים מְעֻשָּׁים שֶׁהִגּוֹף צָרִיף לָהֶן. וְיֵשׁ בַּעַל נֶפֶשׁ רַחֲבָה⁴, שֶׁלֹּא תִשְׁבַּע נַפְשׁוֹ מִפֶּל מִמּוֹן הָעוֹלָם, כְּעִנְיֵן שֶׁנֶּאֱמַר: "אֹהֵב כֶּסֶף לֹא יִשְׁבַּע כֶּסֶף"; וְיֵשׁ מְקַצֵּר נַפְשׁוֹ, שֶׁדִּיּוֹ אֶפְלוֹ דָּבָר מְעַט שְׁלֹא יִסְפִּיק לוֹ, וְלֹא יִרְדֹּף לְהַשִּׁיג כָּל צָרָכּוֹ. וְיֵשׁ שֶׁהוּא מְסַגֵּף עַצְמוֹ בְּרַעֲב, וְקוֹבֵץ עַל יָדוֹ⁶, וְאִינוֹ אוֹכֵל פְּרוּטָה מִשְׁלוֹ, אֶלָּא בַּצֵּעַר גָּדוֹל; וְיֵשׁ שֶׁהוּא מְאֹבֵד כָּל מְמוֹנוֹ בְּיָדוֹ לְדַעְתּוֹ. וְעַל דְּרָכִים אֵלֹו שָׂאָר כָּל הַדְּעוֹת, כְּגוֹן מְהוֹלֵל⁷ וְאוֹנֵן⁸, וְכִילִי⁹ וְשׁוֹעֵץ¹⁰, וְאֶקְצִיר וְרַחֲמֵן, וְרַף-לֵב¹¹ וְאֶמִּיץ-לֵב¹², וְכַיּוֹצֵא בָהֶן.

(2) מידות, תכונות נפש מוסריות, כלשון המשנה: ארבע מידות בדעות – נוח לכעוס וכו' (אבות פרק ה, יא). (3) כדברי חז"ל: כשם שאין פרצופיהם שווים זה לזה, כך אין דעתם שווה (תנחומא, פנחס י). וכעין זה גם במסכת ברכות נח, א. (4) השואפת לבלוע הכל. מלשון: לכן הרחיבה שאול נפשה (ישעיה ה, יד). (5) מחסר את נפשו, מצמצם צרכיו עד לאפס. מלשון: ותקצר נפשו (שופטים טז, טז). (6) חושך מפיו ומרעיב נפשו, ובלבד שיצרף פרוטה לפרוטה. (7) אוהב שחוק ומהתלות תמיד ורודף תענוגים והוללות, מלשון: לשחוק אמרתי – מהולל (קהלת ב, ב). (8) בעל מרה שחורה: עצוב רוח ומתאונן תמיד. (9) קמצן רע עין, שעיניו צרה באחרים: וה"מסגף עצמו ברעב" דלעיל, עינו

1 מִתְנַבֵּא לְרַעַה וְחֲנִינִיָּה לְטוֹבָה, אָמַר לוֹ לְחֲנִינִיָּה: אִם
2 לֹא יַעֲמִדוּ דְבָרִי, אֵין בְּזֶה רָאִיָּה שְׂאֵנִי נְבִיא שְׁקָר¹⁵;
3 אָבֵל אִם לֹא יַעֲמִדוּ דְבָרִיךָ, יִנְדַּע שְׂאֵתָה נְבִיא שְׁקָר!
4 שֶׁנֶּאֱמַר: "אֵף שְׁמַע נָא אֶת הַדָּבָר הַזֶּה וְגו', הַנְּבִיא
5 אֲשֶׁר [יִנְבֵּא] (יְדַבֵּר) שְׁלוֹם, בָּבֵא דָבָר הַנְּבִיא יִנְדַּע
6 הַנְּבִיא אֲשֶׁר שָׁלְחוּ ה' בְּאֵמָתָּה."

(9) (יונה, פרק ג). (10) שקיבל ארכה והוספה חמש-עשרה שנה, אחרי זה שאמר לו הנביא: צו לבייתך, כי מת אתה ולא תחיה (ישעיה, לח). (11) (ברכות ז). ואין לשאול מיעקב אבינו שכתוב אצלו: "ויירא וייער לו", אחרי שהבטיחו ה' ואמר לו: ושמרתיו בכל אשר תלך (בראשית כח, טו) - כי דברים שבין הקדוש-ברוך-הוא ובין הנביא בתור איש פרטי, ייתכן שה' יינחם גם לרעה, כדברי חז"ל: נתיירא יעקב שמא יגרום החטא (ברכות ד); אבל כשהקדוש-ברוך-הוא אמר לנביא להבטיח את בני-אדם בבשורה טובה, אז לא יינחם שוב לרעה (הקדמת רבינו לספר המשנה). (12) פסקה זו עד "וזה מפורש במסכת שבת", חסרה היא בכתב-יד אברבנאל וברלין, ובנוסח אוקספורד גם כן איננה. כנראה שהיא השגת איזה משיג על הרמב"ם; והפיסקה האחרונה "וזה מפורש במסכת שבת" תוכיח, שהרי אין דרכו של רבינו לציין את המקורות לדבריו. ולדעת הרב הגאון ר' ראובן מרגליות יש כאן השגת הראב"ד, והיא מתחילה מן "אלא בחורבן ראשון". ראשי התיבות: א"א (אמר אברהם) שבהם מתחילות כל השגותיו של הראב"ד על הרמב"ם, נסתלפו ומהן נהוותה המלה "אלא". ונהירים דבריו. (13) מפני שמידת הדין קטרגה עליהם על שלא מיחו ברשעים. (14) (נה). (15) כי לפעמים יינחם ה' על הרעה שדיכר לעשות. וכן אמרו חז"ל: "אמר לו ירמיה לחנניה, אני מתנבא לרעה ואיני יכול ליתן סימן לדברי, שהקדוש-ברוך-הוא אומר להביא רעה ומתנחם; ואתה מתנבא לטובה, אתה הוא שצריך ליתן סימן לדבריך" (ירושלמי, סנהדרין יא, הלכה ה). ובמדרש תנחומא (וירא, אות יג), מפרשים הדברים באריכות.

7 ה. נְבִיא שֶׁהֵעִיד לוֹ נְבִיא אַחֵר שֶׁהוּא נְבִיא - הָרִי
8 הוּא בְּחֻזְקָת נְבִיא, וְאֵין זֶה הַשָּׁנִי צָרִיף תִּקְרִיָּה;
9 שֶׁהָרִי מִשֶּׁה רַבְּנוּ הֵעִיד לַיהוֹשֻׁעַ, וְהֶאֱמִינוּ בוֹ כָּל
10 יִשְׂרָאֵל קֹדֶם שֶׁיַּעֲשֶׂה אוֹת; וְכֵן לְדוֹרוֹת. נְבִיא
11 שֶׁנִּדְּעָה נְבוּאָתוֹ, וְהֶאֱמִינוּ בְּדַבָּרָיו פֶּעַם אַחֵר פֶּעַם,
12 אוֹ שֶׁהֵעִיד לוֹ נְבִיא, וְהָיָה הוֹלֵךְ בְּדַרְכֵי הַנְּבוּאָה¹⁶ -
13 אֶסוּר לְחַשֵּׁב אַחֲרָיו וּלְהַרְהֵר בְּנְבוּאָתוֹ שֶׁמָּא אֵינָה
14 אֱמֶת, וְאֶסוּר לְנַסּוֹתוֹ יוֹתֵר מִדִּי¹⁷, וְלֹא נִהְיָ הוֹלְכִים
15 וּמְנַסִּים לְעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִנְסוּ אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם
16 כְּאֲשֶׁר נִסִּיתֶם בְּמִסָּה", שֶׁאֲמָרוּ: "הַיֵּשׁ ה' בְּקִרְבָּנוּ
17 אִם אֵין"; אֶלָּא מֵאַחֵר שֶׁנִּדְּעָה שֶׁזֶה נְבִיא, וְאֶמִּינוּ
18 וְיִדְּעוּ כִּי ה' בְּקִרְבָּם, וְלֹא יִהְרָהוּ וְלֹא יִחְשְׁבוּ
19 אַחֲרָיו, כְּעִנְיֵן שֶׁנֶּאֱמַר: "וְיִדְּעוּ כִּי נְבִיא הָיָה
20 בְּתוֹכָם."

(16) כמנהגם של הנביאים שהוחזקו לנביאי אמת. (17) כי

35 וְדָרְךָ זֶה הִיא דְרֶךְ הַחֲכָמִים²⁵. כָּל אָדָם שֶׁדַּעוֹתָיו
36 דַּעוֹת בִּינוּיָוִת, מְמַצְעוֹת, נִקְרָא חָכֵם.

(17) כלומר: שהיא נמצאת בתוך בדיוק, וזהו "שביל הזהב" ששיבחוהו החכמים בכל העתים. וכדברי חכמינו (ירושלמי, חגיגה פ"ב, ה"א): התורה הזו דומה לשני שבילים: אחד של אור ואחד של שלג. היטה בזה – מת באור, היטה בזו – מת בשלג. מה יעשה? – יהלך באמצע. לכל מידה שבאדם יש שתי קצוות: ראשון ואחרון. הראשון – הוא הצד החיובי, צד התוספת; והאחרון – הוא הצד השלילי, צד החסרון. למשל: הפזרנות-השועות היא – הקצה הראשון, הצד החיובי במידת נתינת הצדקה, כשהנותן נותן יותר מכפי יכולתו. והקמצנות-הכילות היא – הקצה האחרון, הצד השלילי והחסרון, כשהנותן קופץ ידו ללא רחמים. שתי קצוות אלה רעים הם גם יחד, ורק הדרך הממוצעת בין שתי הקצוות הללו, מידת הנדיבות – היא המשובחת ובה ידבק האדם. וכן בשאר כל המידות. (השווה שמונה פריקים להרמב"ם, פרק ד). קצוות – מן קצונה שנסתעפה מן קצה-קצו, ומשמש זכר ונקבה. (18) המתואר חסר הידיעה, כדרך לשון המשנה, כמו: כנסת הגדולה. (19) מעריך דעותיו ושוקלן. מחשב דרכו (סוטה ה:). (20) בכתב-יד אברבנאל ובאוקספורד, המלה "בגופו" איננה. (21) בשטר ועדים (ב"מ עה:). (22) קיצוני לצד החיובי. (23) קיצוני לצד השלילי. (24) בינוני. (25) כאן סוף הלכה ד (על-פי דפוס קושטא, רסט).

37 ה. ומי שהוא מְדַקְדֵּק עַל עֲצָמוּ בְיוֹתָר, וְיִתְרַחֵק
38 מִדַּעַת בִּינוּיָת מַעֲט לְצַד זֶה אוֹ לְצַד זֶה - נִקְרָא
39 חֲסִיד²⁶. פִּיּוּד? מִי שִׁיתְרַחֵק מִגִּבַּת הַלֵּב עַד הַקָּצֵה
40 הָאַחֲרוֹן וְיִהְיֶה שְׁפִלְיוֹת בְּיוֹתָר, נִקְרָא חֲסִיד, וְזוֹ
41 הִיא מִדַּת חֲסִידוּת. וְאִם נִתְרַחֵק עַד הָאֲמִצָּע בְּלִבָּד
42 וְיִהְיֶה עָנִי - נִקְרָא חָכֵם, וְזוֹ הִיא מִדַּת חֲכָמָה. וְעַל
43 דְרֶךְ זֶה שָׁאָר כָּל הַדַּעוֹת. וְחֲסִידִים הֲרֵאשׁוֹנִים הִיוּ
44 מִטֵּיִן דַּעוֹת שֶׁלֹּהֶן מִדְרֶךְ הָאֲמִצָּעִית כִּנְגֵד שְׁתֵּי
45 הַקָּצוֹת²⁷: יֵשׁ דַּעַת שְׂמִטִּין אוֹתָהּ כִּנְגֵד הַקָּצֵה
46 הָאַחֲרוֹן, וְיֵשׁ דַּעַת שְׂמִטִּין אוֹתָהּ כִּנְגֵד הַקָּצֵה
47 הֲרֵאשׁוֹן²⁸, וְזֶהוּ לְפָנִים מְשׁוֹרֶת-הַיָּדִין²⁹. וּמִצּוֹיִן אָנוּ
48 לְלַכֵּת בְּדַרְכֵּים הָאֵלוּ הַבִּינוּיָוִם, וְהֵם הַדְרָכִים
49 הַטּוֹבִים וְהַיִּשְׁרִים, שֶׁנֶּאֱמָר: "וְהִלַּכְתָּ בְּדַרְכֵּיו".

~ נקודות משיחות קודש ~
"שנאמר והלכת בדרכיו"

הפירוש ב"והלכת בדרכיו" הוא גם ללכת בשליחותו של הקב"ה, והרי "שלוcho של אדם (אדמה לעליון) כמותו", וממילא הציווי "והלכת בדרכיו" הוא שכל יהודי יכול וצריך להדמות להקב"ה.

(על-פי לקו"ש חלק י"ג עמוד 280)

(26) שבת קכא, ב. (27) לשם סייג והרחקה. (28) כי לא כל המידות שוות: אצל האחת – הקצה הראשון, החיובי הוא יותר טוב מן האחרון. ואצל האחרת – טוב האחרון

צרה גם בו בעצמו, ומקמץ אף לנפשו (לחם-משנה). (10) ההיפך של "כילי", כמו שנאמר: ולכילי לא יאמר שוע (ישעיה לב, ה), ופירושו: ותן בממונו המרובה לפזר יותר מכפי מיסת ידו, ולו גם לדברים שבצדקה, בעוד ש"המאבד כל ממונו" דלעיל הוא המבזבז ממונו לדברים שאין בהם מועיל (לחם-משנה). (11) פחדן, מוגלבל. (12) המחורף נפשו ומוסר עצמו לסכנות.

1 ב. וְיֵשׁ בֵּין כָּל דַּעַת וְדַעַת הַרְחֻקָּה מִמֶּנָּה בְּקָצֵה
2 הָאַחֲרִי¹³ דַּעוֹת בִּינוּיָוִת¹⁴, זֶה רְחֻקָּה מִזֶּה. וְכָל
3 הַדַּעוֹת, יֵשׁ מֵהֶן דַּעוֹת שֶׁהֵן לְאָדָם מִתְחַלֵּת בְּרִיתוֹ
4 לְפִי טֵבֶע גּוֹפּוֹ; וְיֵשׁ מֵהֶן דַּעוֹת, שֶׁטִּבְעוֹ שֶׁל אָדָם
5 זֶה מְכֻוֵּן¹⁵ וְעֵתִיד לְקַבֵּל אוֹתָם בְּמַהֲרָה יוֹתֵר מִשְׁאָר
6 הַדַּעוֹת. וְיֵשׁ מֵהֶן, שֶׁאֵינֶן לְאָדָם מִתְחַלֵּת בְּרִיתוֹ, אֲלָא
7 לְמַד אוֹתָם מֵאַחֲרִים¹⁶, אוֹ שֶׁנִּפְנָה לָהֶן מִעֲצָמוֹ לְפִי
8 מַחֲשָׁבָה שֶׁעָלְתָה בְּלִבּוֹ; אוֹ שֶׁשְּׂמַע, שֶׁזֶּה הַדַּעַת
9 טוֹבָה לוֹ וּבָהּ רְאוּי לִילָף, וְהִנְהִיג עֲצָמוֹ בָּהּ עַד
10 שֶׁנִּקְבְּעָה בְּלִבּוֹ.

(13) כמו הדעות הקיצוניות האלה שמנה רבינו כאן בהלכה הקודמת. (14) ממוצעות, הנמצאות בין שני הקצוות האלה, שגם הן רחוקות אחת מחברתה לפי נטייתן לצד זה או לצד זה. (15) מותאם. (16) כמו שאמרו חכמינו: הרבה שכנים הרעים עושים (סוטה ז).

11 ג. שְׁתֵּי קָצוֹת הַרְחֻקוֹת זֶה מִזֶּה שֶׁכָּבֵל דַּעַת וְדַעַת
12 אֵינֶן דְרֶךְ טוֹבָה, וְאֵין רְאוּי לוֹ לְאָדָם לְלַכֵּת בֵּהֶן וְלֹא
13 לְלַמֵּדוֹ לַעֲצָמוֹ. וְאִם מִצָּא טִבְעוֹ נוֹטֶה לְאַחַת מֵהֶן
14 אוֹ מוֹכֵן לְאַחַת מֵהֶן, אוֹ שֶׁכָּבֵר לְמַד אֶחָת מֵהֶן וְנִהַג
15 בָּהּ - יִחְזִיר עֲצָמוֹ לְמוֹטֵב וְיִלָּף בְּדֶרֶךְ הַטּוֹבִים, וְהִיא
16 הַדְרֶךְ הַיִּשְׁרָה.

17 ד. הַדְרֶךְ הַיִּשְׁרָה הִיא מִדַּת בִּינוּיָת שֶׁכָּבֵל דַּעַת
18 וְדַעַת מְכַל הַדַּעוֹת שֶׁיֵּשׁ לוֹ לְאָדָם, וְהִיא הַדַּעַת
19 שֶׁהִיא רְחֻקָּה מִשְׁתֵּי הַקָּצוֹת¹⁷ רְחוֹק שׁוֹה, וְאֵינָה
20 קְרוֹבָה, לֹא לְזוֹ וְלֹא לְזוֹ. לְפִיכָּךְ צִוּוּ חֲכָמִים
21 הֲרֵאשׁוֹנִים¹⁸, שֶׁיְהִי אָדָם שֶׁם¹⁹ דַּעוֹתָיו תָּמִיד וּמִשְׁעַר
22 אוֹתָם וּמִכּוֹן אוֹתָם בְּדֶרֶךְ הָאֲמִצָּעִית, כְּדִי שֶׁיְהִי שֶׁלֵּם
23 בְּגוֹפּוֹ²⁰. פִּיּוּד? לֹא יִהְיֶה בַּעַל חֲמָה נוֹחַ לְכַעַס, וְלֹא
24 כֶּמֶת שֶׁאֵינוֹ מְרַגֵּשׁ, אֲלָא בִּינוּיָ. לֹא יִכְעַס, אֲלָא עַל
25 דָּבָר גָּדוֹל שֶׁרְאוּי לְכַעַס עָלָיו, כְּדִי שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה
26 פִּיּוּצָא בּוֹ פַּעַם אַחֲרָת. וְכֵן לֹא יִתְאַוֶּה אֲלָא לְדַבְּרִים
27 שֶׁהִגּוֹף צָרִיף לָהֶן וְאִי אֶפְשָׁר לַחֲיוֹת בְּזוּלָתָן, כִּעֲנָנִן
28 שֶׁנֶּאֱמָר: "צָדִיק אֲכַל לִשְׂבַע נִפְשׁוֹ". וְכֵן לֹא יִהְיֶה
29 עֹמֵל בַּעֲסָקוֹ, אֲלָא לְהַשִּׁיג דָּבָר שֶׁצָּרִיף לוֹ לַחֲיִי-
30 שָׁעָה, כִּעֲנָנִן שֶׁנֶּאֱמָר: "טוֹב מַעֲט לְצָדִיק". וְלֹא
31 יִקְפֹּץ יָדוֹ בְּיוֹתֵר, וְלֹא יִפְזֵר מְמוֹנוֹ; אֲלָא נוֹתֵן צָדָקָה
32 כְּפִי מִסֵּת יָדוֹ, וּמְלִוָּה כְּרֵאוּי²¹ לְמִי שֶׁצָּרִיף. וְלֹא יִהְיֶה
33 מְהוֹלָל²² וְשׁוֹחֵק, וְלֹא עֹצֵב וְאוֹנֵן²³, אֲלָא שְׂמֵחַ כָּל
34 יָמָיו בְּנַחֲת²⁴, בְּסִבָּר פָּנִים יְפוֹת. וְכֵן שָׁאָר דַּעוֹתָיו.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

ראויין לאכילה, כגון העפר והפחם, ושונא
המאכלות הטובים, כגון הפת והבשר - הכל לפי רב
החלי. כן כגון אדם שנפשותיהם חולות, מתאווים
ואוהבים הדעות הרעות, ושונאים הדרך הטובה
ומתעצלים ללכת בה, והיא כבדה עליהם למאד לפי
חלם². וכן ישעיהו אומר באנשים הללו: "הוי
האמרים לרע טוב ולטוב רע, שמים חשך לאור ואור
לחשך, שמים מר למתוק ומתוק למר"; ועליהם
נאמר: "העזבים ארחות ישר ללכת בדרך חשך".
ומה היא תקנת חולי הנפשות? ולכן אצל החכמים,
שהן רופאי הנפשות, וירפאו חלים בדעות שמלמדין
אותם, עד שיתזוירו לדרך הטובה³. והמפירים
בדעות הרעות שלחם ואינם הולכים אצל החכמים
לרפא אותם, עליהם אמר שלמה: "חכמה ומוסר
אווילים בזו".

(2) השווה דברי רבינו (ב"שמונה פרקים", פ"ג).
(3) כמסופר בירושלמי (תענית פרק א, הלכה א) על אחד
שחטא בלשונו (ברכיות ולשון הרע, כפירוש גליון הש"ס
שם) ושלחוהו לרבי חנינא (שהיה רופא נפשות) לרפואתו.
אמר לו רבי חנינא: חזור כך ועסוק בתורה – ורפא לך,
שנאמר: מרפא לשון עץ החיים (משלי טו, ד), ואין עץ חיים
– אלא תורה.

ב. וכיצד היא רפואתם? מי שהוא בעל חמה,
אומרים לו להנהיג עצמו, שאם הכה וקלל לא ירגיש
כלל; וילך בדרך זו זמן מרבה, עד שתעקר החמה
מלבדו. ואם היה גבה לב – ינהיג עצמו בבזיון הרבה,
וישב למטה מן הכל, וילבש בלוי סחבות המבזות
את לובשיהם, וכיוצא בדברים אלו, עד שיעקר גבה
הלב ממנו ויחזור לדרך האמצעית, שהוא דרך
הטובה⁴. ולכשיחזור לדרך האמצעית, ילך בה כל
ימיו. ועל קו זה⁵ נעשה בשאר כל הדעות: אם היה
רחוק לקצה האחד – ירחיק עצמו לקצה השני וינהיג
בו זמן רב, עד שיתזו בו לדרך הטובה, והיא מדה
בינונית שפכל דעה ודעה.

(4) משל מה הדבר דומה? לחפץ שנתכופף ונתעקם,
וכשרוצים לתקנו ולהעמידו על מתכונתו, כופפים אותו לצד
שכנגד, ואז הוא מתיישר וחוזר לתיקונו. (5) על אופן זה,
על-פי השיטה הזאת. (6) כמו שאמרו חכמינו על מלוי-
בריבית: מאמתיה היא חזרתם, (להיות כשרים לעדות)? –
משיקיעו את שטריהם ולא ילכו עוד בריבית אפילו לנכרים
(סנהדרין כה:).

ג. ויש דעות שאסור לו לאדם לנהג בהן בבינונית,
אלא יתרחק מן הקצה האחד עד הקצה האחר,
והוא גבה לב, שאין דרך הטובה, שיהיה אדם ענו
בלבד, אלא שיהיה שפל-רוח ותהיה רוחו נמוכה
למאד. ולפיכך נאמר במשה רבנו "ענו מאד", ולא

השלילי מן הראשון. למשל: במידת הנדיבות – טוב יותר
הקצה הראשון: הפזירות. השועות מן הקצה האחרון,
הקמצנות והכילות: ובמידת אהבת-כבוד – טוב יותר הקצה
האחרון. שפלות-הרוח מן הקצה הראשון, הגאוותנות.
לפיכך החסידים המקפידים ומחמירים על עצמם להתנהג
לפנים משורת הדין, עוזבים על-פי רוב את "שביל הזהב"
ומטים עצמם פעם לקצה הראשון ופעם לקצה האחרון –
הכל לפי מהות ה"דעה". וכן מספר לנו התלמוד (ב"מ ל:),
שרבי ישמעאל ברבי יוסי היה עוסק במצות "פריקה
וטעניה", אף-על-פי שמצד הדין היה פטור מזה משום "זקן
ואינה לפי כבודו", אבל הוא עשה זאת לפנים משורת הדין.
(29) כאן סוף הלכה ה (לפי נוסח קושטא, רסט).

ו. כן למדו בפרוש מצוה זו³⁰: מה הוא נקרא חנון,
אף אתה היה חנון; מה הוא נקרא רחום, אף אתה
היה רחום; מה הוא נקרא קדוש, אף אתה היה
קדוש. ועל דרך זו קראו הנביאים לאל בכל אותן
הכנונין: "אֵרֶךְ אַפַּיִם וְרַב חֶסֶד", "צַדִּיק וְיִשְׁרָאֵל",
"מִיָּמִים", "גִּבּוֹר וְחֹזֶק", וכו' וכו' – להודיע שהן
דרכים טובים וישרים, וחיב אדם להנהיג עצמו בהן
ולהדמות אליו כפי כחו.

(30) של "והלכת בדרכיו" (ספרי' עקב. שבת קלג, ב).
(השווה גם מו"נ ח"א, נד).

ז. וכיצד ירגיל אדם עצמו בדעות אלו עד שיקבעו
בו? נעשה וישנה וישלש³¹ במעשים שעושה על-פי
הדעות האמצעיות, ויחזר בהם תמיד, עד שיהיו
מעשיהם קלים עליו, ולא יהיה בהם טרח עליו,
ויקבעו הדעות בנפשו. ולפי שהשמות האלו נקרא
בהן היוצר, והם הדרך הבינונית שאנו חייבין ללכת
בה – נקראת דרך זו "דרך ה'". והיא שלמד אברהם
אבינו לבנו, שנאמר: "כי ידעתי למען אשר יצוה
וגו'". והולך בדרך זו, מביא טובה וברכה לעצמו,
שנאמר: "למען הביא ה' על אברהם את אשר דבר
עליו".

(31) מקור הלכה זו (אבות פ"ג, יט) "והכל לפי רוב
המעשה". לדעת רבינו (שם) בפירושו, נקנות המעלות לא
לפי גודל המעשה אלא לפי רוב מספר המעשים, וכה דבריו
בקירוב: כשיתן אדם אשר ידבנו לבו נרבה של אלף זהובים
בבת אחת, לא תעלה בידו מידת הנדיבות במעשה הגדול
היחיד הזה, כמו שתעלה בידי זה שהתנדב אלף זהובים
באלף פעמים – מפני שזה האחרון כפל מעשה הנדיבות
אלף פעמים והגיע לו בזה קנין נפש חזק מאד, בעוד
שהראשון נפשו התעוררה פעם אחת ולא יספה.

פרק שני

(1) לפעמים הדעה הקיצונית היא הטובה.

א. חולי הגוף טועמים המר מתוק ומתוק מר. ויש
מין החולים מי שמתאנה ותאב למאכלות שאינן

30 חטא", ואמרו: "לא מצאתי לגוף טוב, אלא
31 שתיקה". וכן בדברי תורה ובדברי חכמה יהיו דברי
32 האדם מעטים ועניניהם²⁰ מרבים. והוא שצו
33 חכמים ואמרו: "לעולם ישנה אדם לתלמידיו דרך
34 קצרה"²¹. אבל אם היו הדברים מרבים והענין מועט
35 - הרי זו סבלות, ועל זה נאמר: "כי בא החלום ברב
36 ענין, וקול כסיל ברב דברים".

(17) כמאמר ז"ל: "כל פטטיא בישין, ופטטיא דאורייתא
טבין" (ירושלמי, ברכות פ"ט, ה"ה) - כל הפטפוטס רעים
הם, רק פטפוטס בדברי תורה טובים. (18) יומא יט, ב.
ב"תשובות הגאונים" בסוף ספר "נהרות דמשק" קע"ח,
מנויים עשרה דברי חסידות שרב נהג בהם, וזו אחת מהם
(הגהת ה"ד"). וראוי לציין שגם בפירושו למשנה (אבות
פ"א, יז) מייחס רבינו ז"ל מידה זו לרב. (19) שם.
(20) התוכן שלהם. (21) פסחים ג, ב - ולא באריכות לשון
המטרידה ומבלבלת.

37 ה. סיג לחכמה - שתיקה²². לפיכך לא ימהר להשיב
38 ולא ירבה לדבר; וילמד לתלמידים בשובה ונחת,
39 בלא צעקה ובלא אריכות לשון. הוא שאמר שלמה:
40 "דברי חכמים בנחת נשמעים".

(22) אבות ג, יג.

41 ו. אסור לאדם להנהיג עצמו בדברי חלקות ופתוי.
42 ולא יהיה אחד בפה ואחד בלב²³, אלא תוכו כפדו²⁴,
43 והענין שבלב הוא הדבר שפפה. ואסור לגנוב דעת
44 הבריות, ואפלו דעת הנכרי. כיצד? לא ימכור לנכרי
45 בשר נבלה במקום בשר שחוטא, ולא מנעל של
46 מטה²⁵ במקום מנעל של שחוטא. ולא יסרהב²⁶
47 בחברו שיאכל אצלו, והוא יודע שאינו אוכל; ולא
48 ירבה לו בתקרבות²⁷, והוא יודע שאינו מקבל; ולא
49 יפתח לו חביות שהוא צריך לפתחן למכרן, כדי
50 לפתותן, שבשביל כבודו פתח, וכן כל פיצא בו.
51 ואפלו מלה אחת של פתוי ושל גנבת דעת - אסור,
52 אלא שפת אמת, ורוח נכון, ולב טהור מקל עצמל
53 ונהו²⁸.

(23) כדברי חכמינו ז"ל: שלושה, הקב"ה שונאם: המדבר
אחד בפה ואחד בלב וכו' (פסחים קיד:). (24) פנימיותו
כחיצוניותו: כפיו כן לבו, (יומא עב:). וכן אמרו ב"אבות
דרבי נתן", פרק כח: "הא סתוך עליך כגלוי". (25) נעל
מעור בהמה שמתה אינה כל-כך חזקה כנעל של בריאה
שנשחטה. ועוד, משום חשש סכנה, שמא מחמת נשיכת
נחש מתה והארס נבלע בעור (חולין צד:). (26) לא יפצר
בו מאד, שיש בזה משום "גניבת דעת". (27) מנחה
ודורון: "כיבוד" שמכבדים בו את האורחים (שם).
(28) נכלים ומעשי תרמית.

54 ז. לא יהא אדם פעל שחוק ומהתלות, ולא עצל
55 ואונן, אלא שמח²⁹. כך אמרו חכמים³⁰: "שחוק

1 נאמר "ענו" בלבד. ולפיכך צו חכמים⁷: "מאד
2 מאד הוי שפל-רוח". ועוד אמרו⁸, שכל המגביה
3 לבו, כפר בעקר, שנאמר: "ורם ללבך, ושכחת את
4 ה' אלהיך". ועוד אמרו: "בשמעתא מאן דאית בה
5 גסות הרוח"⁹, ואפלו מקצתה. וכן הפעס - מדה
6 רעה היא עד למאד, וראוי לאדם שיתרחק ממנה
7 עד הקצה האחר, וילמד עצמו שלא יפעס¹⁰, ואפלו
8 על דבר שראוי לפעס עליו. ואם רצה להטיל אימה
9 על בניו ובני-ביתו, או על הצבור אם היה פרנס,
10 ורצה לפעס עליהם כדי שישחזרו למוטב - יראה
11 עצמו בפניהם שהוא כועס, כדי ליסרם, ותהיה
12 דעתו מישבת בינו לבין עצמו, כאדם שהוא מדמה¹¹
13 כועס בשעת פעסו, והוא אינו כועס. אמרו חכמים
14 הראשונים: "כל הפועס, באלו עובד עבודת
15 כוכבים"¹²; ואמרו, שכל הפועס - אם חכם הוא,
16 חקמתו מסתלקת ממנו¹³, ואם נביא הוא, נבואתו
17 מסתלקת ממנו. ובעלי כעס אין חיהם חיים¹⁴.
18 לפיכך צו להתרחק מן הפעס, עד שינהיג עצמו
19 שלא ירגיש אפלו לדברים המכביעים, וזו היא
20 הדרך הטובה. ודרך הצדיקים - הן עלובין ואינן
21 עלובין, שומעים חרפתם ואינם משיבין, עושין
22 מאהבה ושומחים בפורים¹⁵; ועליהם הכתוב אומר:
23 "ואהביו כצאת השמש בגברתו"¹⁶.

(7) אבות פ"ד, ד. (8) סוטה ד, ב. (9) שם, ה, א. בחרם
יהא מי שיש בו גאווה. (10) וכן אמרו (תענית ד.) על
צורבא מרבנן העלול לכעוס, מפני שתורתו רותחת בו
ומרתיחה אותו - שעליו להתרחק מן הכעס ולהרגיל את
עצמו להתנהג בנחת ובמתנות, שנאמר: והסר כעס מלבך
(קהלת יא, י). (11) מעמיד פנים של כועס ואינו כועס
(שבת קה, ב). ויש סוברים: מדמה. (12) זוהר, בראשית ב,
טז. וזה לשונו: "והא אוקמוה, שכל הכועס כאילו עובד
עבודה-זרה. והגאון ר' חיים הלר מעיר שבתשובת הרשב"ש
סימן ש"ע הובא מאמר זה כלשונו ממסכת נדרים כב, א.
וכנראה היתה כך הנוסחה לפני רבותינו הראשונים ז"ל.
הנוסחה בתלמוד שלפנינו היא: "כל הכועס - כל מיני
גיהנום שולטים בו". (13) פסחים סו, ב. (14) שם, קיג,
ב. (15) יומא כג, א. גיטין לו, ב. (16) גם השמש היה מן
העלובים ואינם עולבים, כשהירח בא לפני הקב"ה והציע
שיקטין אחד מהם, מפני שאין שני מלכים משתמשים בכתר
אחד. ולבסוף יצא השמש בגבורתו כגבור מנצח באורו
הגדול (מהרי"ף על "עין-יעקב", שם).

24 ד. לעולם ירבה אדם בשתיקה, ולא ידבר אלא או
25 בדבר חכמה¹⁷, או בדברים שצריך להם לחיי גופו.
26 אמרו על רב, תלמיד רבנו הקדוש, שלא שח שיחה
27 בטלה כל ימיו¹⁸ - וזו היא שיחת רב כל אדם.
28 ואפלו בצרכי הגוף לא ירבה אדם דברים. ועל זה
29 צו חכמים ואמרו¹⁹: "כל המרבה דברים מביא

הָאֱלוֹ וְכִיּוֹצֵא בָהֶן צָוָה שְׁלֹמֹה וְאָמַר: "אֵל תְּהִי
צָדִיק הַרְבֵּה וְאֵל תִּתְחַכֵּם יוֹתֵר, לְמַעַן תִּשְׁוֹמֵם"⁶.

(2) לצד הצמצום והשלילה, כמבואר למעלה (פרק א, הלכה ה). (3) (תענית יא.). (4) (ירושלמי, נדרים פרק ט, הלכה א). (5) אמר שמואל: היושב בתענית נקרא: חוטא (תענית יא.). (6) למה תהיה כאיש משומם שעולמו חרב עליו?

ב. צִרְיָה הָאָדָם, שִׁכְחוֹן לְבוֹ וְכָל מַעֲשָׂיו כְּלָם לִידַע
אֵת הַשֵּׁם⁷ בְּרוּךְ הוּא בְּלָבָד. וַיְהִי שִׁבְתּוֹ וְקוֹמוֹ
וְדַבּוּרוֹ, הִפֵּל לַעֲמַת זֶה הַדְּבָר⁸. בִּיצֵד? כְּשִׁישָׂא וְיִתֵּן,
אוּ יַעֲשֶׂה מְלָאכָה לְטַל שָׂכָר - לֹא יִהְיֶה בְּלָבוֹ לְקַבֵּץ
מִמּוֹן בְּלָבָד, אֲלֵא יַעֲשֶׂה דְבָרִים הָאֱלוֹ כְּדֵי שִׁמְצָא
דְּבָרִים שֶׁהַגּוֹף צִרְיָה לָהֶם, מְאָכִילָה וּשְׂתִיָּה וּשְׂבִיבָה
בֵּית וּנְשִׂיָּא אִשָּׁה. וְכֵן כְּשִׁיֵּאכֵל וְיִשְׁתֶּה וְיִכְעַל, לֹא
יֵשִׁים בְּלָבוֹ לַעֲשׂוֹת דְּבָרִים הָאֱלוֹ כְּדֵי לְהִנּוֹת בְּלָבָד,
עַד שֶׁנִּמְצָא שְׂאִינוֹ אוֹכֵל וּשְׂוֹתָה אֲלֵא הִמְתִּיק לַחֲדָה,
וְיִכְעַל כְּדֵי לְהִנּוֹת; אֲלֵא יֵשִׁים עַל לְבוֹ, שִׁיֵּאכֵל
וְיִשְׁתֶּה כְּדֵי לְהַבְרוֹת גּוֹפוֹ וְאִכְרִיּוֹ בְּלָבָד. לְפִיכָף לֹא
יֵאכֵל כָּל שֶׁהַחֹף מִתְאַנֶּה, כְּכֹלֵב וְחִמּוֹר, אֲלֵא יֵאכֵל
דְּבָרִים הַמוֹעִילִים לַגּוֹף, אִם מְרִים אִם מְתוּקִים; וְלֹא
יֵאכֵל דְּבָרִים הָרָעִים לַגּוֹף, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהֵם מְתוּקִים
לַחֹף. בִּיצֵד? מִי שֶׁהִיָּה בְּשֵׁרוֹ חָם, לֹא יֵאכֵל בְּשֵׁר
וְלֹא דְבַשׁ, וְלֹא יִשְׁתֶּה יֵין, כְּעִנְיָן שֶׁאָמַר שְׁלֹמֹה
הַמֶּלֶךְ דֶּרֶךְ מָשָׁל: "אֲכַל דְּבַשׁ הִרְבוֹת לֹא טוֹב".
וּשְׂוֹתָה מִי הַעֲלֵשִׁין⁹, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא מֵר; שֶׁנִּמְצָא
אוֹכֵל וּשְׂוֹתָה דֶּרֶךְ רְפוּאָה בְּלָבָד, כְּדֵי שִׁיִּבְרִיא וְיַעֲמִיד
שָׁלֵם, הוּאִיל וְאִי אֶפְשָׁר לְאָדָם לְחַיּוֹת אֲלֵא בְּאִכְלָה
וּשְׂתִיָּה. וְכֵן כְּשִׁיִּכְעַל, לֹא יִכְעַל אֲלֵא כְּדֵי לְהַבְרוֹת
גּוֹפוֹ, וְכֵדִי לְקִים אֵת הַזֶּרַע¹⁰. לְפִיכָף אֵינוֹ בּוֹעֵל
כָּל-זֶמֶן שִׁיִּתְאַוֶּה, אֲלֵא כָּל עֵת שִׂידַע שֶׁהוּא צִרְיָה
לְהוֹצִיא שְׂכַבְת־זֶרַע, כְּמוֹ דֶּרֶךְ הַרְפוּאָה אוֹ לְקִים אֵת
הַזֶּרַע.

(7) בורא העולם ומנהיגו. (8) הכל מכוון כאמצעי להשגת התכלית: ידיעת הבורא. (9) מין צמח שמשורשיו הקלויים באש יעשו מין חומר לשתייה ברותחים (ציקורי בלע"ז) ונזכר במשנה (כלאים פרק א, משנה ב). (10) קיום המין האנושי.

ג. הַמְנַהִיג עֲצָמוֹ עַל-פִּי הַרְפוּאָה - אִם שָׁם עַל לְבוֹ,
שִׁיִּהְיֶה כָּל גּוֹפוֹ וְאִכְרִיּוֹ שְׁלֵמִים בְּלָבָד, וְיִשְׁתִּיּוּ לוֹ
בָּנִים עוֹשִׂין מְלָאכָתוֹ וְעַמְלִין לְצָרְכּוֹ, אֵין זֶה דֶּרֶךְ
טוֹבָה; אֲלֵא יֵשִׁים עַל לְבוֹ, שִׁיִּהְיֶה גּוֹפוֹ שָׁלֵם וְחֹזֵק,
כְּדֵי שֶׁתְּהִיָּה נִפְשׁוֹ יִשְׁרָה לְדַעַת אֵת ה'; שְׂאִי אֶפְשָׁר
שִׁיִּבִּין וְיִשְׁתַּפְּלִי¹¹ בְּחִכְמוֹת, וְהוּא רָעַב וְחוּלָה אוֹ אֶחָד
מֵאִכְרִיּוֹ כּוֹאֵב; וְיֵשִׁים עַל לְבוֹ, שִׁיִּהְיֶה לוֹ בֶּן, אוֹלִי
יִהְיֶה חָכֵם וְגָדוֹל בְּיִשְׂרָאֵל. נִמְצָא הַמְנַהִיג בְּדֶרֶךְ זֶה
כָּל יָמָיו, עוֹבֵד אֵת הַשֵּׁם תָּמִיד, אֶפְלוֹ בְּשַׁעַה שְׁנוּשָׂא
וְנוֹתֵן, וְאֶפְלוֹ בְּשַׁעַה שְׁבוּעָל, מִפְּגִי שֶׁמִּחְשְׁבָתוֹ בְּכָל

וְקִלּוֹת-רֹאשׁ מְרַגְלִין אֵת הָאָדָם לַעֲרֹה¹². וְצוּר, שֶׁלֹּא
יֵהָ אָדָם פְּרוּץ בְּצֻחוֹק, וְלֹא עֶצֶב וּמִתְאַבֵּל, אֲלֵא
מְקַבֵּל אֵת כָּל הָאָדָם בְּסִכָּר פָּנִים וְפוֹת¹³. וְכֵן לֹא יִהְיֶה
בַּעַל נִפְשׁ רַחֲבָה¹⁴, נִבְהָל לַהוֹן, וְלֹא עֶצֶב וּבִטָּל
מִמְּלָאכָה¹⁵; אֲלֵא בַּעַל עֵין טוֹבָה, מְמַעֵט בְּעַסָּק¹⁶
וְעוֹסֵק בְּתוֹרָה. וְאוֹתוֹ הַמַּעֵט שֶׁהוּא חֵלְקוֹ, יִשְׁמַח
בּוֹ¹⁷. וְלֹא יִהְיֶה בַּעַל קִטְטָה, וְלֹא בַּעַל קִנְיָה, וְלֹא
בַּעַל תְּאוּהָ, וְלֹא רוֹדֵף אַחֵר הַכְּבוֹד. כִּף אָמְרוּ
חֻכְמִים¹⁸: "הַקִּנְיָה וְהַתְּאוּהָ וְהַכְּבוֹד מוֹצִיאִין אֵת
הָאָדָם מִן הָעוֹלָם". כָּלְלוֹ שֶׁל דְּבָר: יִלָּךְ בְּמַדָּה
הַבִּינוּנִית שֶׁבְּכָל דַּעַה וְדַעַה, עַד שִׁיִּהְיֶה כָּל דַּעוּתוֹ
מְכֻוֹנָת בְּאִמְצָעוֹת. וְהוּא שְׁלֹמֹה אָמַר: "פִּלְס¹⁹
מַעֲגַל רִגְלָהּ, וְכָל דְּרָכֶיהָ יִכְנוּ".

(29) הוא "שביל הזהב", הדרך הממוצעת. (30) אבות פ"ג, יג. (31) שם א, טו. (32) מתלמידי בלעם הרשע: בעל תאוה ושואף בצע אשר לא ידע שבעה (שם פ"ה, יט). שאינו דואג כלל לסיפוק צרכיו ומחסר נפשו מן הדברים ההכרחיים, כאילו אינו מן הישוב. "אין אדם מת אלא מתוך בטלה" (אדר"נ, יא). (34) ואינו אף להעשיר (שם פ"ד, י). (35) זהו העושר האמיתי (אבות פ"ד, א). (36) שם, כא. (37) מלשון: פלס ומאזני משפט (משל טז, יא). שקול ומדוד דרכיך שתהיינה מכוונות באמצעותן בלי הכרע לכאן או לכאן - ואז תצליח.

יום רביעי י"ג מנ"א ה'תשע"ט

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

(1) שלא יהא האדם פרוש יותר ממה שהפרישתו התורה.

א. שְׁמָא יֹאמַר אָדָם: הוּאִיל וְהַקִּנְיָה וְהַתְּאוּהָ
וְהַכְּבוֹד וְכִיּוֹצֵא בָהֶם, דֶּרֶךְ רָעָה הֵן, וּמוֹצִיאִין אֵת
הָאָדָם מִן הָעוֹלָם - אֶפְרָשׁ מִהֶן בְּיוֹתֵר וְאֶתְרַחַק לְצַד
הָאֲחֵרוֹת²! עַד שֶׁלֹּא יֵאכֵל בְּשֵׁר, וְלֹא יִשְׁתֶּה יֵין, וְלֹא
יִשָּׂא אִשָּׁה, וְלֹא יֵשֵׁב בְּדִירָה נְאָה, וְלֹא יִלְבֹּשׁ
מַלְבוּשׁ נְאָה, אֲלֵא הִשָּׁק וְהַצֶּמֶר הַקָּשָׁה וְכִיּוֹצֵא בָהֶן,
כְּגוֹן כְּהִנִּי עוֹבְדֵי-כּוֹכָבִים - גַּם זֶה דֶּרֶךְ רָעָה הִיא
וְאֶסּוּר לִילָךְ בָּהּ. הַמְנַהִיג בְּדֶרֶךְ זֶה נִקְרָא חוּטָא;
שֶׁהִרִי הוּא אוֹמֵר בְּזוּר: "וְכִפֵּר עָלָיו מֵאֲשֶׁר חָטָא
עַל הַנֶּפֶשׁ" - אָמְרוּ חֻכְמִים³: וְמָה אִם נָזִיר, שֶׁלֹּא
פָּרַשׁ אֲלֵא מִן הַיֵּין, צִרְיָה בְּפָרָה; הַמוֹנֵעַ עֲצָמוֹ מִכָּל
דְּבָר וְדְבָר, עַל אַחַת כְּפָה וְכְפָה. לְפִיכָף צוּר
חֻכְמִים, שֶׁלֹּא יִמְנַע אָדָם עֲצָמוֹ, אֲלֵא מִדְּבָרִים
שֶׁנִּמְנָעוֹת הַתּוֹרָה בְּלָבָד; וְלֹא יֵהָ אוֹסֵר עֲצָמוֹ
בְּנִדְרִים וּבִשְׁבוּעוֹת עַל דְּבָרִים הַמְתָּרִים. כִּף אָמְרוּ
חֻכְמִים⁴: "לֹא דִיף מַה שֶׁאֶסְרָה תּוֹרָה, אֲלֵא שֶׁאֶתָּה
אוֹסֵר עָלֶיךָ דְּבָרִים אֲחֵרִים!" וּבְכָלֵל הַזֶּה - אֵלוֹ
שֶׁמִּתְעַנִּין תָּמִיד, אֵינֶן בְּדֶרֶךְ טוֹבָה. וְאֶסְרוּ חֻכְמִים⁵
שִׁיִּהָ אָדָם מִסָּגָף עֲצָמוֹ בְּתַעֲנִית. וְעַל כָּל הַדְּבָרִים

27 יום בפקר, עד שיתחיל גופו לחם¹⁴, וישקט מעט
28 עד שתתישב נפשו¹⁵, ואוכל. ואם רחץ בחמין אחר
29 שיגע, הרי זה טוב¹⁶, ואחר-כך שוהה מעט ואוכל.

(6) גיטין ע, א. (7) אמר אליהו לרבי נתן: אכול שליש ושתה שליש והנח שליש, ולכשתכנס תעמוד על מלואך (שם). וסבור רבינו, כי שליש מילוי הכרס הוא רביע משבעתו של אדם (עבודת המלך). (8) כדי לשרות את המאכל (ברכות מב:). ורש"י אומר שם: "ולא היו רגילים לשתות בתוך הסעודה אלא מעט". (9) וכמה שיעור עיכול? כל זמן שיצא מחמת אכילתו (שם, נג:). ואמרו: כשתצא - שתה! (שם, סב:). (10) שכן אמרו: כל מי ששתייתו מרובה על אכילתו - עצמותיו שרופות (נדה כד:). (11) (שבת פב:). "הנצרך לנקביו ואוכל, דומה לתנור שהסיקהו על גב אפרו - זוהי תחילת ריח זוהמא". (12) ברכות, כג, ב. (13) בדבר מייגע אחר, כגון: התעלמות. ונוסח דפוס קושטא: "עד שיתייגע ואוכל", וכן גם בדפוס מנטובה. (14) שלוש זיעות יפות לגוף... וזיעת מלאכה אחת מהן (אבות דרבי נתן, פרק מא:). וכרב ששת שהיה אומר: "גדולה מלאכה שמחממת את בעליה" (גיטין סז:). (15) ינוח וינפש. (16) נכנס ומזיע, יוצא ומשתטף (שבת מ.). נמצא, שהשטיפה יפה אחר הזיעה.

30 ג. לעולם פשיאכל אדם, ישב במקומו¹⁷ או יטה על
31 שמאל¹⁸. ולא יהלך ולא ירכב ולא ייגע ולא יזעזע
32 גופו ולא יטיל, עד שיתעפל המזון שבמעיו. וכל
33 המטיל אחר אכילתו או שיגע, הרי זה מביא על
34 עצמו חלאים¹⁹ רעים וקשים.

(17) גיטין ע, א. (18) ברכות מו, ב "והסיבת ימין - לאו שמה הסיבה" (פסחים קח:). (19) תענית י, ב.

35 ד. היום והלילה - עשרים וארבע שעות. די לו
36 לאדם לישן שלישן, שהוא שמונה²⁰ שעות, ויהיו
37 בסוף²¹ הלילה, כדי שתהיה מתחלת שנתו עד
38 שתעלה השמש שמונה שעות, ונמצא עומד ממשותו
39 קדם שתעלה השמש.

(20) וזכר לדבר: ישנתי אז ינוח לי (איוב ג, יג). "אז" בגימטריא: שמונה ("בית הבחירה" לרבי מנחם המאירי, מסכת אבות פ"ו, מ"ו: שו"ע או"ח, "מגן אברהם" סי' רלט). וב"מעשה וקח" הספרדי מובא מאמר חז"ל, ששבע שעות הן שינת כל אדם, ואינו מציין מקורו. (21) לפי שהשינה בסוף הלילה יפה לגוף, כמבואר במסכת ברכות סב, ב: שינה בעמוד השחר כאיסטמא לפרזלא - כהשחזה לברזל שמחדדת אותו (פר"ח).

40 ה. לא יישן אדם, לא על פניו ולא על ערפו, אלא
41 על צדו²²; בתחלת הלילה על צד שמאל²³, ובסוף
42 הלילה על צד ימין. ולא יישן סמוך לאכילה, אלא
43 ימתין אחר אכילה כמו שלש או ארבע שעות. ולא
44 יישן ביום²⁴.

(22) ברכות יג, ב. (23) כדי שיהא הכבד שהוא בימין על

1 פדי שימצא צרכיו, עד שיהיה גופו שלם לעבד את
2 ה'. ואפלו בשעה שהוא ישן - אם ישן לדעת¹² כדי
3 שתנחם דעתו עליו וינחם גופו, כדי שלא יחלה, ולא
4 יוכל לעבד את ה' והוא חולה - נמצאת שנה שלו
5 עבודה למקום ברוך הוא. ועל ענין זה צויו חכמים
6 ואמרו: "וכל מעשיך יהיו לשם שמים"¹³; והוא
7 שאמר שלמה בחכמתו: "בכל דרכיך דעהו"¹⁴ והוא
8 יישר ארחיך.

(11) וישיכל. (12) בכוונה, במחשבה תחילה. (13) (אבות פרק ב, יב). וכך אמרו על הלל (ביצה טז). שכל מעשיו היו לשם-שמים. וכשהיה הולך למרחץ היה אומר לתלמידיו: הנני הולך לקיים מצוה (ויקרא-רבה, לד). על מאמר זה: "וכל מעשיך יהיו לשם-שמים", שהוא מועט המחזיק את המרובה יאמר רבינו בהקדמתו למסכת אבות ("שמונה פרקים" פרק ה:): "כשתבחן מאמר זה, שבקוצר מלים הביע ענין גדול ועצום שחיבורים שלמים חיברו בו ולא השלימוהו - תדע שנאמר בכוח אלוקי בלי ספק". (14) איזוהי פרשה קטנה, שכל גופי תורה תלויים בה? - "בכל דרכיך דעהו" (ברכות סג:).

פרק רביעי

(1) באיזה דרך ישכון אור הבריאות; כמה דברים צריך שיהיו בעיר שידור בה תלמיד חכם.

9 א. הואיל והיות הגוף פריא ושלם, מדרכי השם
10 הוא, שהרי אי אפשר שיכין או ידע דבר מידיעת
11 הבורא והוא חולה - לפיכך צריך להרחיק אדם
12 עצמו מדברים המאפדין את הגוף, ולהנהיג עצמו
13 בדברים המברין והמחלימים, ואלו הן: לעולם לא
14 יאכל אדם אלא פשהוא רעב², ולא ישתה אלא
15 פשהוא צמא. ואל ישהא נקיב³ אפלו רגע אחד,
16 אלא כל-זמן שצריך להשתין⁴ או להספ את רגליו⁵,
17 יעמד מיד.

(2) ברכות סב, ב. (3) כמאמרם ז"ל (מכות טז:): המשהה נקיבו, עובר משום: "אל תשקצו את נפשותיכם" (ויקרא יא, מג). ונוסף על זה הוא מביא על עצמו חליים רעים ומתחייב בנפשו (הלכות מאכלות אסורות פרק יז, הלכה לא). וכן אמרו (שבת לג:): "מרובים ממותי חלי מעיים מנופחי רעב". (4) נקבים קטנים. (5) נקבים גדולים.

18 ב. לא יאכל אדם עד שתתמלא כרסו⁶, אלא יפחת
19 כמו רביע⁷ משבעתו. ולא ישתה מים בתוך המזון,
20 אלא מעט, ומזוג⁸ ביו. ובשתחיל המזון להתעפל⁹
21 במעיו, שוהה מה שהוא צריך לשתות. ולא ירבה
22 לשתות¹⁰ מים, ואפלו פשתעפל המזון. ולא יאכל
23 עד שיבדק עצמו יפה יפה, שמא יהיה צריך
24 לנקביו¹¹. לא יאכל אדם עד שילך קדם אכילה¹²,
25 עד שיתחיל גופו לחם, או יעשה מלאכה, או יתגע
26 בגעגוע¹³ אחר. כללו של דבר: יענה גופו וייעב כל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

והפְּמִהִין וּפְטָרִיּוֹת, וְהַבֶּשֶׁר הַמְּלִיחַ³⁸ הַיֶּשֶׁן, וְיִין³⁹ מִגִּתּוֹ⁴⁰, וְתַבְשִׁיל שֶׁשָּׂהָה עַד שְׁנֵדָף רִיחוֹ, וְכֵן כָּל מֵאֲכָל שְׂרִיחוֹ יַע אוֹ מֵר בִּיתוֹת - הָרִי אֵלּוּ לַגּוֹף כְּמוֹ סֵם-הַמּוֹת. וְיֵשׁ מֵאֲכָלוֹת שֶׁהֵן רָעִים, אֲכָל אֵינֶן כְּמוֹ הָרָשׁוּנִים לָרֹעַ. לְפִיכָךְ רָאוּי לְאָדָם שֶׁלֹּא לֵאכֹל מִהֵן אֶלָּא מֵעֵט, וְאַחֵר יָמִים הַרְבֵּה; וְלֹא יִרְגִּיל עֲצָמוֹ לִהְיוֹת מְזוֹנוֹ מֵהֶם, אוֹ לְאָכְלָן עִם מְזוֹנוֹ תָּמִיד, כְּגוֹן: דְּגִים גְּדוֹלִים, וְגִבְיָנָה, וְחֵלֶב שֶׁשָּׂהָה אַחֵר שֶׁנֶּחֱלַב עֲשָׂרִים וָאַרְבַּע שָׁעוֹת⁴⁰, וּבֶשֶׁר שְׂוִירִים גְּדוֹלִים⁴¹ וְתִישִׁים גְּדוֹלִים, וְהַפּוֹל וְהַעֲדָשִׁים וְהַסְּפִיר⁴², וְלֶחֶם שְׂעוּרִים⁴³ וְלֶחֶם מִצּוֹת, וְהַפְּרוּב⁴⁴ וְהַחֲצִיר וְהַבְּצִלִּים⁴⁵ וְהַשּׁוּמִים⁴⁶ וְהַחֲרָדֵל וְהַצֶּנֶן - כָּל אֵלּוּ מֵאֲכָלִים רָעִים הֵם, אֵין רָאוּי לְאָדָם לְאָכֹל מֵאֵלּוּ אֶלָּא מֵעֵט עַד מָאֵד, וּבִימּוֹת הַגְּשָׁמִים; אֲכָל בִּימּוֹת הַחֶמֶה לֹא יֵאכֹל מִהֵן כָּלֵל. וְהַפּוֹל וְהַעֲדָשִׁים בְּלִבְדּוֹ, אֵין רָאוּי לְאָכְלָן, לֹא בִימּוֹת הַחֶמֶה וְלֹא בִימּוֹת הַגְּשָׁמִים. וְהַדְּלוּעִין⁴⁷, אוֹכְלִין מִהֵן בִּימּוֹת הַחֶמֶה.

(38) בבא בתרא עד, ב. (39) ששמריו עדיין מעורבים בתוכו. עד ארבעים ימים נקרא: יין מגיתו (עדויות פ"ו, מ"א). (40) כמו שאמרו (פסחים מב.): שכותח הבהלי מטמטם את הלב משום נסיון החלב, כלומר: שנתיישן החלב ונתקלקל ונעשה נסיון (מאלקען בלע"ז). (41) ע"ז כט, א. (42) מין קטנית הנקרא בלע"ז: נאהיט, ונזכר במשנה (כלאים פ"א, מ"א). (43) קידושין סב, א. (44) רבינו עוסק פה בכרוב חי, כי כרוב מבושל מנו חכמינו בין הדברים המרפאים את החולים (ע"ז כט). (45) בצלים קשים לגוף כחורבות (קידושין סב). (46) אמרו חז"ל (ספרי, בהעלותך): הזן היה משתנה לכל דבר מאכל שהם רוצים, חוץ מחמשת המינים המנויים בפסוק: זכרנו את הדגה... את הקישואים, ואת האבטיחים, ואת החציר, ואת הבצלים, ואת השומים (במדבר יא, ה). (47) קירובים בלע"ז. בעודם רכים טובים הם, והחולים מתבלים בהם את פתם. וכשהם קשים, מזיקים הם כמלאך המוות (נדרים מט.).

י. וְיֵשׁ מֵאֲכָלוֹת שֶׁהֵם רָעִים, וְאֵינֶן כְּמוֹ אֵלּוּ, וְהֵם: עוֹף הַמַּיִם⁴⁸, וּבִגְיִיּוֹנָה הַקְּטָנִים, וְהַתְּמָרִים, וְלֶחֶם קְלוּי⁴⁹ בְּשֶׁמֶן, אוֹ לֶחֶם שְׁלוּשׁ בְּשֶׁמֶן, וְהַסֵּלֶת שְׁנֵפוֹ אוֹתָהּ כָּל-צָרְכָּהּ, עַד שֶׁלֹּא נִשְׁאַרָה בָּהּ רֵיחַ מִרְסָן⁵⁰, וְהַחֲצִיר⁵¹ וְהַמּוֹרֶסֶס⁵² - אֵין רָאוּי לְהַרְבּוֹת מֵאֲכָלוֹת אֵלּוּ. וְאָדָם שֶׁהוּא חָכֵם וְכוֹכֵשׁ אֶת יָצְרוֹ, וְלֹא יִמְשֹׁךְ אַחֵר תַּאֲוָתוֹ, וְלֹא יֵאכֹל מִן הַנִּזְכָּרִים כָּלוּם, אֶלָּא אִם נִצְרָךְ לָהֶם לְרִפּוּאָה - הָרִי זֶה גְּבוּר.

(48) ברוזים וכיו"ב. (49) לחם אפוי מקמח שנעשה מקליות שנתייבשו בתנור (רש"י, ויקרא כג, יד). (50) סובים גסים, ונזכר במסכת פסחים פ"ב, מ"ז. ומתאים לתורת הרפואה החדשה שמתהללים בה בני הדור ולא הרגישו בדברים שיצאו מפי זקן (עבודת המלך). (51) מין

האצטומכא, ויחממהו להחיש עיכול המזון (פר"ח). (24) כוונת רבינו לשינה קבועה (מעשה רוקח). ואמרו (סוכה כו:), שדוד המלך היה ישן ביום שינה ארעית, כדי ששים נשימות.

1 ו. דְּבָרִים הַמְּשַׁלְשִׁין²⁵ אֶת בְּגֵי-מַעֲעִים, כְּגוֹן עֲנָבִים וְתֵאֲנִים וְתוֹתִים²⁶ וְאַגָּסִים וְאַבְטִיחִים²⁷ וּמִינֵי הַקְּשׁוּאִים וּמִינֵי מִלְּפִנּוֹת²⁸ - אוֹכֵל אוֹתָם הָאָדָם בַּתְּחִלָּה קָדָם²⁹ אֲכִילָה, וְלֹא יַעֲרֹבֵם עִם הַמְּזוֹן, אֶלָּא שׁוֹהָה מְעַט עַד שִׁיִּצְאוּ מִבֶּטֶן הָעֵלִיוֹן, וְאוֹכֵל מְזוֹנוֹ. וְדְבָרִים שֶׁמֵּאֲמָצִין³⁰ אֶת בְּגֵי-מַעֲעִים, כְּגוֹן רְמוֹנִים וּפְרִישִׁים³¹ וְתַפּוּחִים וְקִרוּשׁוֹט מוֹלִין³², אוֹכֵל אוֹתָן תִּכְף לְמְזוֹנוֹ, וְלֹא יִרְבֶּה לְאָכֹל מִהֵן.

(25) המרפים את הקיבה. (26) פרי עץ שעלים שלו ניתנים למאכל לתולעי המשי, ונקרא בלע"ז (מויל בעערבוס). (27) וואססער מעלאנע בלע"ז. (28) צוקער מעלאנע. (29) כתובות י, ב. (30) ההיפך של משלשלים. (31) הם חבושים, ונקראים בערבית ספרגל, ובלע"ז: קיטען, ונזכרים במשנה (כלאים פ"א, מ"ד). (32) מין אגס קטן, ונזכר (שם).

9 ז. כְּשִׁירְצָה אָדָם לְאָכֹל בֶּשֶׁר-עוֹף וּבֶשֶׁר-בְּהֵמָה כְּאֶחָד, אוֹכֵל בַּתְּחִלָּה בֶּשֶׁר הָעוֹף; וְכֵן בִּיצִים וּבֶשֶׁר-עוֹף - אוֹכֵל בַּתְּחִלָּה בִּיצִים; בֶּשֶׁר בְּהֵמָה דִּקָּה וּבֶשֶׁר בְּהֵמָה גְּסָה - אוֹכֵל בַּתְּחִלָּה בֶּשֶׁר דִּקָּה. לְעוֹלָם יִקְדִּים אָדָם דְּבַר הַקֵּל, וּמֵאַחֵר הַכָּבֵד³³.

(33) כי הכבד מאחר להתעכל, בעוד שהקל מתעכל מיד – לפיכך יקדים את הקל שימחר לצאת מן הבטן העליון (פר"ח).

14 ח. בִּימּוֹת הַחֶמֶה אוֹכֵל מֵאֲכָלִים הַקָּרִים, וְלֹא יִרְבֶּה בַּתְּבָלִים³⁴, וְאוֹכֵל אֶת הַחֲמִץ³⁵. וּבִימּוֹת הַגְּשָׁמִים אוֹכֵל מֵאֲכָלִים הַחֲמִים³⁶, וּמִרְבֶּה בַּתְּבָלִים, וְאוֹכֵל מְעַט מִן הַחֲרָדֵל וּמִן הַחֲלִיתִית³⁷. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה הוֹלֵךְ וְעוֹשֶׂה בְּמִקּוֹמוֹת הַקָּרִים וּבְמִקּוֹמוֹת הַחֲמִים, בְּכָל מְקוֹם וּמְקוֹם - הָרָאוּי לוֹ.

(34) תבלין. מיני ירקות וסממנים אחרים לתיקון תבשילים ולהטבת טעם המאכלים, והם מחממים. (35) טובל בו את פתו. כתוב: וטבלת פתך בחומץ (רות ב, יד), ואמרו (שבת קיג:): "מכאן שהחומץ יפה לשריב". ודווקא "אוכל", אבל השתייה מזיקה. (36) עירובין נו, ב. (37) מיני תבלין חריפים ומחממים, ונזכרים במסכת ברכות מ, א ושבת קמ, א, ועל החרדל אמרו (ברכות שם): "הרגיל בחרדל אחת לשלשים יום – מונע חליים מתוך ביתו. אבל לא בכל יום, מפני שהוא מחליש את הלב". את החלתית אוכלים רק בארצות הקרות.

20 ט. יֵשׁ מֵאֲכָלוֹת שֶׁהֵם רָעִים בְּיוֹתֵר עַד מָאֵד, וְרָאוּי לְאָדָם שֶׁלֹּא לְאָכְלָן לְעוֹלָם, כְּגוֹן הַדְּגִים הַגְּדוֹלִים, הַמְּלוּחִים הַיֶּשָּׁנִים, וְהַגְּבִינָה הַמְּלוּחָה הַיֶּשָּׁנָה,

- היוצא מדגים או ממאכלים אחרים כבושים ומלוחים. (52) שמנונית היוצאת מדגים כבושים (נדרים נא:).
- יא. לעולם ימנע אדם עצמו מפירות האילנות; ולא ירפה מהן, ואפלו יבשין, ואין צריך לומר רטבים. אבל קדם שיתבשרו כל-צרכן, הרי הן בחרבות לגוף. וכן החרובים רעים לעולם. וכל הפירות החמוצין - רעים, ואין אוכלין מהן אלא מעט בימות החמה, ובמקומות החמים. והתאנים⁵³ והענבים והשקדים, לעולם טובים - בין רטבין, בין יבשין; ואוכל אדם מהם כל צרכו; ולא יתמיד אכילתם, אף-על-פי שהם טובים מפל פרי האילנות. (53) ואמרו חז"ל (מדרש קהלת ה, י): "התאנה טובה למאכל ויפה לעינים ומוסיפה חכמה".
- יב. הדבש והזין - רע לקטנים ויפה לזקנים, וכל-שכן בימות הגשמים. וצריך אדם לאכל בימות החמה שני שלישי מה שהוא אוכל בימות הגשמים.
- יג. לעולם ישתדל אדם, שיהיו מעיו רפין⁵⁴ כל ימיו, ויהיה קרוב לשלשול⁵⁵ מעט. וזה פלל גדול ברפואה: כל-זמן שהרעי⁵⁶ נמנע או יוצא בקשי - חללים רעים באים. ובמה ירפה אדם מעיו אם יתאמצו מעט? אם היה בחור - יאכל בפקר בפקר מלוחים⁵⁷ שלוקים⁵⁸ מתפללין בשמן-זית ובמוריס ובמלח בלא פת; או ישתה מי-שלק של תרדיון⁵⁹ או כרוב, בשמן-זית ומוריס ומלח. ואם היה זקן - ישתה דבש מזוג במים חמים בפקר, וישקא כמו ארבע שעות, ואחר-כך יאכל סעודתו. ויעשה כן יום אחד או שלשה או ארבעה ימים, אם צריך לך, עד שירפו מעיו.
- (54) ולפיכך אומרים בברכת "אשר יצר": רופא כל בשר, מפני שהיצאה היא רפואת כל הגוף (רש"י, ברכות ס:). (55) כתובות י, ב: דיברו חכמינו שם בשבחם של התמרים, מפני שהם מרפים את הקיבה. (56) צואה. (57) צמחים מלוחים בטעמים: הקוטפים מלוח עלי שיח (איוב ל, ד). ובלע"ז נקרא: מאלווע. (58) מבושלים הרבה. (59) תרד - ירק שקורין בלע"ז: שפינאט. ומים ששלקו בהם תרדין - יפים לקיבה שנחמאה.
- יד. ועוד פלל אחר אמרו בבריאות הגוף: כל-זמן שאדם מתעמל ויגע הרבה, ואינו שבע⁶⁰, ומעיו רפין - אין חלי בא עליו וכחו מתחזק, ואפלו אוכל מאכלות הרעים.
- (60) שאינו ממלא כרסו ופוחת רביע משבעתו, כמבואר למעלה בפרקנו (הלכה ב).
- טו. וכל מי שהוא יושב לבטח ואינו מתעמל, או מי שמשקא נקביו, או מי שמעיו קשין - אפלו אכל
- מאכלות טובים ושמר עצמו על-פי הרפואה - כל ימיו יהיו מכאובים וכחו תשש. ואכילה גסה⁶¹ לגוף כל אדם - כמו סם-המות, והוא עקר לכל החללים. ורב החללים שבאים על האדם אינם אלא או מפני מאכלים רעים, או מפני שהוא ממלא⁶² בטנו ואוכל אכילה גסה, אפלו ממאכלים טובים. הוא ששלמה אמר בחקמתו: "שמר פיו ולשונו, שמר מצרות נפשו"; כלומר - שומר פיו מלאכל מאכל רע או מלשבע⁶³, ולשונו מלדבר אלא בצרכיו⁶⁴.
- (61) אכילה יותר מכדי שבעה. (62) "ממלא כריסו - מגדל חליים" (ברכות לב.). (63) באכילה גסה. וכן פירש גם הראב"ע שם. (64) החיוניים, ולא דברים בטלים.
- טז. דרך הרחיצה - שיכנס אדם למרחץ משבעה ימים לשבעה ימים. ולא יכנס סמוך לאכילה, ולא כשהוא רעב, אלא כשיתחיל המזון להתעפל. ורוחץ כל גופו בחמין, שאין הגוף נכוה בהן; וראשו בלבד - בחמין שהגוף נכוה בהן. ואחר-כך ירחץ גופו בפושרין⁶⁵, ואחר-כך פושרין מן הפושרין, עד שירחץ בצונן⁶⁶. ולא יעבר על ראשו מים, לא פושרין ולא צונן. ולא ירחץ בצונן בימות הגשמים. ולא ירחץ עד שיזיע ויפרד⁶⁷ כל גופו. ולא יאריך במרחץ, אלא כשיזיע ויפרד גופו, ישתטף ויצא. ובדק עצמו קדם שיכנס למרחץ ואחר שיצא, שמא יהא צריך לנקביו. וכן בודק אדם עצמו תמיד קדם אכילה ואחר אכילה, וקדם בעילה ואחר בעילה, וקדם שייגע ויתעמל ואחר שייגע ויתעמל, וקדם שישן (ואחר שישן). ובשעור⁶⁸ הכל - עשרה.
- (65) לא חמים ולא קרים. (66) קרים "רחץ בחמין ולא נשתטף בצונן, דומה לברזל שהכניסוהו לאור ולא הכניסוהו לצונן", ומפרש רש"י: שהם מחזיקים את הברזל (שבת מא.). (67) יעסה וישפשף. (68) מספר כל הבדיקות יחד. סימן בעלמא נקט לזכרון. ונוסח אוקספורד: "וקודם שישן וכשיעור - הכל עשרה".
- יז. כשיצא אדם מן המרחץ, ילפש בגדיו ויכסה ראשו בבית החיצון, כדי שלא תשלט בו רוח קרה⁶⁹; ואפלו בימות החמה צריך להזהר. וישקא⁷⁰ אחר שיצא עד שתתישב נפשו וינח גופו ותסור החמימות, ואחר-כך יאכל. ואם ישן מעט כשיצא מן המרחץ קדם אכילה - הרי זה יפה מאד. ולא ישתה מים קרים⁷¹ בצאתו מן המרחץ, ואין צריך לומר שלא ישתה במרחץ. ואם צמא כשיצא מן המרחץ, ואינו יכול למנע עצמו - יערב המים ביין או בדבש⁷² וישתה. ואם סף בשמן במרחץ בימות הגשמים אחר שישתטף - הרי זה טוב⁷³.
- (69) שלא יצטנן. (70) ימתין. (71) אלא חמין, כמאמר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כ. כָּל הַמִּנְהִיג עֲצָמוּ בְּדַרְכֵּי אֱלֹהֵי שְׁהוּרִינוּ⁸⁵ - אָנִי
עָרַב לוֹ, שְׂאִינוּ בָּא לְיָדֵי חֲלִי כָּל יָמָיו, עַד שִׁזְקִין
הַרְבֵּה וְיָמוֹת, וְאִינוּ צָרִיף לְרֹפֵא, וְיִהְיֶה גּוֹפּוֹ שְׁלָם
וְעֹמֵד עַל בְּרִיּוֹ כָּל יָמָיו. אֲלֵא-אִם-כֵּן הִיָּה גּוֹפּוֹ רַע⁸⁶
מִתַּחֲלַת בְּרִיתוֹ, אוֹ אִם הָיָה רָגִיל בְּמִנְהֶג מִן
הַמִּנְהִיגוֹת הָרָעִים⁸⁷ מִתַּחֲלַת מוֹלְדָתוֹ, אוֹ אִם תָּבֹא
מִפֶּת דְּבָר אוֹ מִפֶּת בְּצִרְתָּ⁸⁸ לְעוֹלָם.

(85) עד כמה רפויה היתה ידיעת הדקדוק בדורו של הרמב"ם, מעידה השאלה התמימה שהביאו לפניו בדבר קריאת המילה: "הורינו", אם בחירק או בצירה. והוא בענותנותו השיב להם, בלי הערה מצדו, שצריכים לקרוא: הורינו (תשובות הרמב"ם, פ"ג). (86) חלש מטבעו, מלידה. (87) המחלישים את כוחות האדם הנוהג בהם. (88) רעבון הבא מחוסר גשמים: ובשנת בצורת לא ידאג (ירמיה יז, ח).

כא. וְכָל הַמִּנְהִיגוֹת הַטּוֹבִים הָאֵלֹהִי שְׂאִמְרָנוּ, אֵין
רְאוּי לְהִנָּה בְּהֵן אֲלֵא הַבְּרִיא; אֲכָל הַחוֹלָה, אוֹ מִי
שְׂאִחַד מֵאֲבָרָיו חוֹלָה, אוֹ מִי שְׂנָהֵג מִנְהֶג רַע שְׁנִים
רְבּוֹת - יֵשׁ לְכָל אֶחָד מֵהֶם דְּרָכִים אַחֲרִים וְהַנְּהִיגוֹת
כְּפִי חֲלָיו, כְּמוֹ שִׁיתְבָּאָר בְּסִפְר הָרְפּוּאוֹת. וְשְׁנוּי
וְסִתְּנוּ⁸⁹ - תַּחֲלַת חֲלִי.

(89) אורח חיים, הרגל ומנהג קבוע. "שינוי וסת תחילת חולי מעיים" (כתובות קי:).

כב. כָּל מְקוֹם שְׂאִין בּוֹ רֹפֵא - אֶחָד הַבְּרִיא וְאֶחָד
הַחוֹלָה, אֵין רְאוּי לוֹ לָזוּז מִכָּל הַדְּרָכִים הָאֵלֹהִי
שְׂנֵאֲמָרוּ בְּפֶרֶק זֶה, שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן לְאַחֲרִית טוֹבָה
מְבִיא.

כג. כָּל עִיר שְׂאִין בָּהּ עֲשָׂרָה דְּבָרִים הָאֵלֹהִי, אֵין
תַּלְמִיד-חֶכֶם⁹⁰ רְשָׁאי לְדוּר בְּתוֹכָהּ, וְאֵלֹהֵי הֵן: רֹפֵא,
וְאִמּוֹן⁹¹, וּבֵית-הַמֶּרְחֵץ, וּבֵית-הַפֶּסֶא, וּמִים מְצוּיִין,
כְּגוֹן נָהָר וּמַעְיָן, וּבֵית-הַפְּנִסָּה, וּמְלֻמֵּד תִּינוּקוֹת,
וּלְבָלָר⁹², וְגַבְאֵי-צִדְקָה, וּבֵית-דִּין מְכִים וְחוֹבָשִׁים⁹³.

(90) סנהדרין יז, ב. (91) מקיז דם. (92) סופר לכתוב ספרים. (93) אוסרים את הפושעים בבית הסוהר. ראוי להעיר כי בגמרא שלנו, הנוסחא: "מכים ועונשים". אולם ב"דקדוקי סופרים" הנוסחא: "וחובשים" במקום "ועונשים".

פֶּרֶק חֲמִישִׁי

(1) התנהגות תלמיד חכם; שיהא ניכר במעשיו, בדיבורו, ובמשאו ומתנו.

א. כְּשֶׁם שֶׁהַחֶכֶם נִפְר בְּחֻמְתּוֹ וּבְדַעוּתּוֹ, וְהוּא
מְבָדֵל בֵּהֶם מִשְׁאָר הָעָם, כֹּף צָרִיף שְׂיִהְיֶה נִפְר
בְּמַעֲשָׁיו - בְּמַאֲכָלוֹ וּבְמִשְׁקָהוּ, וּבְבִעֻלָּתוֹ, וּבְעֲשִׂית
צָרְכָיו², וּבְדַבּוּרָיו³, וּבְהִלּוּכּוֹ, וּבְמִלְבוּשׁוֹ, וּבְכִלְפּוֹל

חז"ל: "רחץ בחמין ולא שתה מהם, דומה לתנור שהסיקהו מבחוץ ולא הסיקהו מבפנים" (שבת מא, א), שאינו מועיל כלום. (72) שם קמ, א. (73) "רחץ ולא סך דומה למים על גבי חבית" (שם, מא.).

יח. לֹא יִרְגִּיל אָדָם לְהִקְיֹז⁷⁴ דָּם תָּמִיד, וְלֹא יִקְיֹז
אֲלֵא אִם יִהְיֶה צָרִיף לוֹ בְּיוֹתֵר⁷⁵. וְלֹא יִקְיֹז, לֹא
בִּימּוֹת הַחֲמָה וְלֹא בִּימּוֹת הַגְּשָׁמִים, אֲלֵא מְעַט בִּימֵי
נִסָּן וּמְעַט בִּימֵי תִשְׁרִי. וּמֵאַחַר חֲמָשִׁים שָׁנָה⁷⁶, לֹא
יִקְיֹז כָּלָל. וְלֹא יִקְיֹז אָדָם דָּם, וּיִפְגֹּס לְמִרְחֵץ בּוֹ
בְּיוֹם⁷⁷, וְלֹא יִקְיֹז וְיִצָּא לְדֶרֶךְ, וְלֹא בְּיוֹם שְׂכִיבָא מִן
הַדֶּרֶךְ. וְיִאֲכַל וְיִשְׁתֶּה בְּיוֹם הַהִקְזָה פָּחוֹת מִמָּה שֶׁהוּא
רָגִיל. וְיִנּוּחַ בְּיוֹם הַהִקְזָה⁷⁸, וְלֹא יִיגַע וְלֹא יִתְעַמֵּל
וְלֹא יִטִּיל.

(74) להוציא מותרות דם מן הגוף על ידי עלוקות או קרני דאומנא (באנקעס בלע"ז) שמהדקים על הצואר, או על הכתפיים לשם רפואה (גיטין ע.). (75) לפי שההקזה היא משמנות הדברים שאמרו עליהם חז"ל: מיעוטם יפה וריבויים קשה (שם). (76) "ובין הפרקים ימעט" - אמרו חכמינו (שבת קכט:), ופירש רבינו חננאל שם: הגיע לחמשים שנה - ימעט. (77) גיטין ע, א. (78) שם.

יט. שְׁכֶבֶת-זָרַע הִיא כֹּחַ הַגּוֹף וְחַיּוֹ וּמֵאוֹר הָעֵינִים.
וְכָל זָמַן שֶׁתֵּצֵא בְּיוֹתֵר, הַגּוֹף כֹּלָה וְכּוֹחַ כֹּלָה וְחַיּוֹ
אוֹבְדִים. הוּא שְׂאִמְרָ שְׁלֵמָה בְּחֻמְתּוֹ: "אֵל תִּתֵּן
לְנִשְׁמָתִי חֵילֶךְ". כָּל הַשְּׁטוּף בְּבִעֻלָּה, זִקְנָה קוֹפְצָת⁷⁹
עָלָיו, וְכּוֹחַ תִּשְׁשׁוּ⁸⁰, וְעֵינָיו כְּהוֹת, וְרִיחַ רַע נוֹדֵף
מִפִּיו וּמִשְׁחָיו⁸¹, וְשַׁעַר רֹאשׁוֹ וְגַבּוֹת עֵינָיו וְרִיסָיו⁸²
עֵינָיו נוֹשְׂרוֹת, וְשַׁעַר זִקְנוֹ וְשְׁחָיו וְשַׁעַר רִגְלָיו רַבָּה;
שְׁנֵי נוֹפְלוֹת, וְהַרְבֵּה כְּאֲבִים חוּץ מֵאֵלֹהִי בָּאִים עָלָיו.
אֲמָרוּ חֲכָמֵי הָרֹפְאִים: אֶחָד מֵאֲלָף מֵת בְּשַׁאֲר
חֲלָאִים, וְהָאֶלֶף - מֵרַב הַתְּשָׁמִישׁ. לְפִיכָף צָרִיף אָדָם
לְהִזָּהֵר בְּדַבָּר זֶה, אִם רָצָה לְחַיּוֹת בְּטוֹבָה. וְלֹא יִבְעַל,
אֲלֵא שְׂאִימְצָא גּוֹפּוֹ בְּרִיא וְחֹזֵק בְּיוֹתֵר, וְהוּא
מִתְקַשֵּׁה הַרְבֵּה שְׁלֹא לְדַעְתּוֹ, וּמַסִּיחַ עֲצָמוֹ לְדָבָר
אַחֵר, וְהַקְשׁוּי בּוֹ כְּשֶׁהִיָּה, וְיִמְצָא כְּבֵד מִמֶּתְנִי
וּלְמִטָּה, וּכְאֵלֹה חוֹטֵי הַבִּיצִים נִמְשָׁכִים וּבְשׂוֹר חֵם -
זֶה צָרִיף לְבַעַל, וּרְפּוּאָה לוֹ שְׂיִבְעַל. לֹא יִבְעַל אָדָם
וְהוּא שָׁבַע, וְלֹא רָעַב, אֲלֵא אַחֵר שִׁיתַּעֲפַל הַמְּזוֹן
שֶׁבְּמַעֲיוֹ⁸³. וְיִבְדֹּק נְקִיּוֹ קֹדֶם בְּעִילָה וְלֵאחֵר בְּעִילָה.
וְלֹא יִבְעַל מְעַמֵּד וְלֹא מִיִּשְׁב, וְלֹא בְּבֵית-הַמֶּרְחֵץ,
וְלֹא בְּיוֹם שְׂיִפְגֹּס לְמִרְחֵץ, וְלֹא בְּיוֹם הַקְּזָה, וְלֹא
בְּיוֹם יִצְיָאָה לְדֶרֶךְ אוֹ בִּיאָה מִן הַדֶּרֶךְ, לֹא לְפָנֶיהֶם
וְלֹא לְאַחֲרֵיהֶם⁸⁴.

(79) שבת קנב, א. (80) מתמעט, הולך הלוך וחלש. (81) השקע שמתחת לאצילי הידים. (82) עפעפי עיניו. (83) מקור הלכה זו נמצא במסכת נדרים כ, ב. ועיין לקמן (פ"ה, ה"ד). (84) מקור כל אלה במסכת גיטין ע, א.

אומרים). (17) ולא יחלל כבוד התורה. (18) ברכות מג, ב. (19) פסחים מט, א. (20) שם, שאינו יודע מי הם המסובים ועם מי הוא יסב. (21) ואם אז רק... (22) אמרו על רבי פנחס בן יאיר, שמיום שעמד על דעתו לא בצע על פרוסה שאינה שלו (חולין ז:).

ג. כְּשֶׁהֲחִכֵּם שׁוֹתֶה יֵין, אֵינוֹ שׁוֹתֶה אֶלָּא פְּדֵי לְשׁוֹת 27
אֲכִילָה שְׂבִמְעִי²³. וְכָל הַמִּשְׁתַּכֵּר, הָרִי זֶה חוֹטֵא²⁴
וּמִגִּגָּה, וּמִפָּסִיד חֻקָּמָתוֹ. וְאֵם נִשְׁתַּכֵּר בִּפְנֵי עַמִּי²⁵
הָאֶרֶץ, הָרִי זֶה חָלַל אֶת הַשֵּׁם²⁵. וְאִסּוּר לְשׁוֹתוֹת יֵין²⁶
בְּצִהָרִים²⁶, וְאֶפְלוּ מַעֵט, אֶלָּא אִם הָיָה בִּכְלָל²⁷
הָאֲכִילָה; שֶׁהִשְׁתַּחֲוֶה שֶׁהָיָה בִּכְלָל הָאֲכִילָה אֵינָה²⁸
מִשְׁכַּרְתָּ²⁷. וְאִין נִזְהָרִין אֶלָּא מִיֵּין שֶׁלְאַחַר הַמְּזוּן²⁹.

(23) לרככה שתהא נוחה להתעכל (כתובות ח:). (24) כי השכרות מביאה לידי חטא, כמאמרם: "לא תרווי ולא תחטא" (ברכות כט:). אמר רב יהודה: האי צורבא מרבנן דמרווי, קרינן ביה: נזם זהב באף חזיר (משלי יא, כב). ולא עוד, אלא שמחלל שם-שמים (זוהר, בראשית יט, לג). והשווה דברי רבינו (הלכות סנהדרין פרק כה, ה"ד). (25) כי מבזה הוא בזה כבוד התורה ולומדיה. (26) אבות פ"ג, י. (27) ירושלמי, פסחים פ"י, ה"ו.

ד. אָף-עַל-פִּי שְׂאֲשֵׁתוֹ שֶׁל אָדָם מִתַּת לוֹ תָּמִיד - 34
רָאוּי לוֹ לְתַלְמִיד-חֶכֶם שֶׁנִּהְיָ עֲצֻמוֹ בְּקִדְשָׁהּ²⁸, וְלֹא 35
יְהִי מַצּוּי אֶצְלָ אִשְׁתּוֹ פִּתְרָנְגוּל²⁹, אֶלָּא מְלִילִי-שִׁבְתָּ 36
לְלִילִי-שִׁבְתָּ³⁰, אִם יֵשׁ בּוֹ פֶּחַ. וּכְשֶׁהוּא מְסַפֵּר עֲמָה 37
- לֹא יִסְפֹּר בַּתְּחִלַּת הַלֵּילָה, כְּשֶׁהוּא שׁוֹבֵעַ וּבִטְנּוֹ 38
מָלֵא, וְלֹא בְסוּף הַלֵּילָה כְּשֶׁהוּא רַעֲב, אֶלָּא בְּאֶמְצַע 39
הַלֵּילָה, כְּשֶׁיִּתְעַפֵּל הַמְּזוּן שְׂבִמְעִי³¹. וְלֹא יִקַּל 40
רִאשׁוֹ³² בִּיּוֹתֵר, וְלֹא יִנְבֵּל אֶת פִּיּוֹ בְּדִבְרֵי הַבָּאִי, 41
וְאֶפְלוּ בִּינוֹ לְבִינָה. הָרִי הוּא אוֹמֵר בְּקִבְלָהּ³³: 42
וּ"מִגִּיד לְאָדָם מַה שָּׁחַ" - אֶמְרוּ חֻקָּמִים³⁴: אֶפְלוּ 43
שִׁיחָה קִלָּה שִׁבִּין אָדָם לְאִשְׁתּוֹ עֲתִיד לָתֵן עָלֶיהָ אֶת 44
הַדִּין. וְלֹא יִהְיֶה שְׁנִיָּהּ, לֹא שְׂכוּרִים³⁵ וְלֹא עֲצָלָנִים 45
וְלֹא עֲצָבָנִים³⁶, וְלֹא אֶחָד מֵהֶן. וְלֹא תִהְיֶה יִשְׁנָה³⁷. 46
וְלֹא יֵאָנֵס אוֹתָהּ וְהִיא אֵינָה רוֹצָה³⁸, אֶלָּא בְּרִצּוֹן 47
שְׁנִיָּהּ וּבְשִׁמְחָתָם. יִסְפֹּר וַיִּשְׁחַק מַעֵט עֲמָה, פְּדֵי 48
שְׁתִּיתִישׁ בְּנִפְשָׁהּ³⁹, וַיִּבְעַל בְּבוֹשָׁה וְלֹא כְּעֻזּוֹת וַיִּפְרֹשׁ 49
מִיָּד⁴⁰. 50

(28) שבועות יח, ב. (29) ברכות כב, א. ובספרי אריסטו כתוב, שהתרנגול אינו משביע תאוותו לעולם (הגהות על ה"ד-החזקה", דפוס מנטובה). (30) "אשר פריו יתן בעתו" - זוהי עונת תלמיד-חכם מערב-שבת לערב-שבת (כתובות סב:). (31) נדרים כ, ב. עיין למעלה (פ"ד, הלכה יט). (32) לא יתנהג בקלות ראש. (33) מבואר למעלה (ה"א). (34) חגיגה ה, ב. (35) שמתוך שכרותם אין דעתו עליה, וכן אין דעתה עליו (נדרים כ:). (36) שכן אמרו: חייב אדם לשמח את אשתו לדבר מצוה (פסחים עב:). נוסחנו הוא על-פי אברבנאל ודפוס מנטובה. ובדפוסים

דְּבָרָיו⁴¹, וּבְמִשְׁאֵוֹ וּבְמִתְנֵנוֹ⁴². וַיְהִי כָּל הַמַּעֲשִׂים הָאֵלֶּיךָ 1
נָאִים וּמִתְקַנִּים בִּיּוֹתֵר. כִּי־צַד? תַּלְמִיד-חֶכֶם לֹא יִהְיֶה 2
גִּיגִיךָ⁴³, אֶלָּא אוֹכֵל מֵאֶכֶל הָרָאוּי לְהַכְרוֹת גּוֹפּוֹ, וְלֹא 3
יֵאָכֵל מִמֶּנּוּ אֲכִילָה גְּסָה⁴⁴, וְלֹא יִהְיֶה רוֹדֵף לְמִלְאֵת 4
בִּטְנּוֹ, כְּאֵלּוֹ שְׂמִתְמַלְאִין מִמֵּאֶכֶל וּמִשְׁתַּחֲוֶה עַד שֶׁתִּפְחַח 5
כְּרִסָּם⁴⁵; וְעַל־יָהּ מִפְּרֵשׁ בְּקִבְלָהּ⁴⁶: "וְזִוְרִיתִי פֶּרֶשׁ⁴⁷ עַל 6
פְּגִיבָם פֶּרֶשׁ חֲגִיבָם" - אֶמְרוּ חֻקָּמִים⁴⁸: אֵלּוֹ בְּגִי- 7
אָדָם שְׂאוֹכְלִין וְשׁוֹתִין וְעוֹשִׂין כָּל יְמֵיהֶם כְּחִגִּים⁴⁹, 8
וְהֵם הָאוֹמְרִים: "אֲכֹל וְשָׂתוּ כִּי מִחֵר נִמּוֹת", וְזֶהוּ 9
מֵאֶכֶל הָרָשָׁעִים⁵⁰. וְשִׁלְחָנוֹת אֵלּוֹ הֵם שְׁגָגָה הַכְּתוּב 10
וְאָמַר: "כִּי כָּל שִׁלְחָנוֹת מָלֵאֻ קִּיא צוּאָה⁵¹, בְּלִי 11
מְקוֹם⁵²". אֲבָל הַחֶכֶם אֵינוֹ אוֹכֵל אֶלָּא תִּבְשִׁיל אֶחָד 12
אוֹ שְׁנַיִם, וְאוֹכֵל מִמֶּנּוּ פְּדֵי חֲזִיו וְדִין. הוּא שְׂאֵמֵר 13
שְׁלֵמָה: "צִדִּיק אֲכָל לְשִׁבְעַ נִפְשׁוֹ"⁵³. 14

(2) ביציאתו לנכביו (ברכות סב:). (3) שהיא בנחת ובמתנינות. וכן אמרו: מעקימת שפתיך ניכר שתלמיד חכם אתה (מעילה יז:). (4) הנהלת עניניו וסידורם, מלשון: יכלכל דבריו במשפט (תהלים קיב, ה). (5) בעסקיו ובמשלח ידו: בהליכותיו עם הבריות. (6) זולל וסורב הלהוט אחרי אכילה ושתייה, ואינו מבחין בין טוב לרע לבריאות גופו. (7) יותר מכדי שבעתו. (8) בטנם צבה ומתבקעת. (9) דברי נביאים וכתובים: בניגוד לחמשה חומשי תורה הנקראים: תורה, או "דברי תורה", כמו: "דברי תורה מדברי קבלה לא ילפינן" (ב"ק ב:). (10) מה שנפרש ויוצא מן המעיים, צואה. (11) שבת קנא, ב. (12) שאין להם תכלית אחרת בחיים, כאילו רק לכך נוצרו. (13) שאכילתם אינה אצלם אמצעי לאיזו מטרה חשובה, כמבואר למעלה (פ"ג, ה"א) - אלא תכלית לעצמה. (14) קיא ממעל וצואה מתחת (ראב"ע). (15) לא יהא מלוכלך.

ב. כְּשֶׁהֲחִכֵּם אוֹכֵל מַעֵט זֶה הָרָאוּי לוֹ, לֹא יֵאָכֵלְנוּ 15
אֶלָּא בְּבִיתוֹ עַל שִׁלְחָנוֹ. וְלֹא יֵאָכֵל בַּחֲנוּת וְלֹא 16
בִּשְׁוּק⁵⁴, אֶלָּא מִפְּנֵי צָרָה גְּדוֹל, פְּדֵי שְׁלֵא יִתְגַּנֶּה בִּפְנֵי 17
הַבְּרִיּוֹת⁵⁵. וְלֹא יֵאָכֵל אֶצְל עַמִּי-הָאֶרֶץ⁵⁶, וְלֹא עַל 18
אוֹתָן הַשִּׁלְחָנוֹת, הַמְּלֵאִים קִיא צוּאָה. וְלֹא יִרְבֶּה 19
סְעוּדוֹתָיו בְּכָל מְקוֹם, וְאֶפְלוּ עִם הַחֻקָּמִים⁵⁷. וְלֹא 20
יֵאָכֵל בְּסְעוּדוֹת שְׁנֵשׁ בֵּהֶן קְבוּץ הַרְבֵּה⁵⁸. וְאִין רָאוּי 21
לוֹ לֵאָכֵל מִשְׁלֵ אַחֲרִים. אֶלָּא בְּסְעוּדָה שֶׁל מִצְוָה 22
בְּלֶבֶד, כְּגוֹן סְעוּדַת אֲרוּסִין וְנִשְׁוּאִין; וְהוּא⁵⁹, שִׁיחָה 23
תַּלְמִיד-חֶכֶם שֶׁנִּשְׂאָ בֵּת תַּלְמִיד-חֶכֶם. וְהַצִּדִּיקִים 24
וְהַחֲסִידִים הָרָאוּשִׁים לֹא אֲכָלוּ מִסְּעוּדָה שְׂאֵינָה 25
שִׁלְחָן⁶⁰. 26

(16) שאין שבחו של תלמיד חכם להיות אוכל בשוק (ירושלמי, מעשרות פ"ג, ה"ב). ואף-על-פי שחז"ל אמרו לגבי כל אדם: האוכל בשוק דומה לכלב (קידושין מ:), וזה רק בסעודת קבע, אבל אכילת ארעי אינה גנאי אלא לתלמיד חכם בלבד. (רבינר-תם, ב'תוספות' שם דיבור-המתחיל: ויש

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

26 - שותק⁶¹. ביצד? לא יראה חברו בשעת פסוק⁶²;
27 ולא ישאל לו על נדרו בשעה שנדר⁶³, עד שתתקרב
28 דעתו וינח; ולא ינחמנו בשעה שמתו מוטל לפניו,
29 מפני שהוא בהול עד שיקברוהו⁶⁴, וכן כל פיוצא
30 באלו. ולא יראה לחברו בשעת קלקלתו⁶⁵, אלא
31 יעלים עיניו ממנו. ולא ישנה בדבורו, ולא יוסיף
32 ולא יגרע, אלא בדברי שלום וכיוצא בהן⁶⁶. כללו
33 של דבר: אינו מדבר אלא בדברי חכמה או בגמילות
34 חסדים וכיוצא בהן. ולא יספר עם אשה בשוק,
35 ואפלו היא אשתו או אחותו או בתו⁶⁷.

(54) יומא פו, א. (55) לקיצוניות, עד כדי כך שלא יישמע
קולו כלל. (56) מסכת דרך ארץ, פ"ב. "אלה ההוגים
כיונים והמהלכים בראשי אצבעותיהם, שעליהם הכתוב
אומר: אל תבואני רגל גאווה" (תהלים לו, יב). (57) אמרו
על רבן יוחנן בן זכאי, שלא הקדימו אדם שלום מעולם,
ואפילו נכרי בשוק (ברכות יז.). (58) שכן מצינו לחכמינו
שהיו מספרים בשבח חבריהם ותלמידיהם (גיטין סז.
קידושין כט.). (59) נדרים פא, א. (60) אבות פ"א, יב.
(61) כי כשם שמצוה על אדם לומר דבר הנשמע, כך מצוה
על אדם שלא לומר דבר שאינו נשמע (יבמות סה.). וכן
אמרו במדרש-רבה (שמות, פ' מא): "כל מי שמוציא דברי
תורה ואינם ערבים על שומעיהם, נוח לו שלא אמרם."
(62) כי לא יתרחק אז, וטוב להמתין עד שתתישב דעתו
(אבות פ"ד, יח). (63) (שם) כי על כל שאלה שישאלוהו,
יענה לו: "על מנת כן נדרתי". ולכשיחזיר - ימצא כל פתחי
חרטה נעולים בפניו. (64) (שם). ואין התחומים מקובלים
עליו. (65) כשנכשל בדבר שאינו הגון, ובשתו מרובה
(שם). (66) (יבמות סה): "גדול השלום, שאף הקב"ה
שינה בו" - שרה אמרה: "אדוני זקן", וכשגילה הקב"ה
הדבר לאברהם, אמר: "למה זה צחק שרה... ואני זקנת",
ושינה הדבר מפני השלום (רש"י, שם). (67) שאין הכל
בקיאים בקרבותיו וחושדים אותו (ברכות מג.).

36 ח. לא ילף תלמיד-הכם בקומה זקופה⁶⁸ וגרון נטוי,
37 פענן שנאמר: "ותלכנה נטויות גרון ומשקרות
38 עינים". ולא יחלף עקב בצד גודל⁶⁹ בנחת, כמו
39 הנשים וגסי-הרוח, פענן שנאמר: "הלוף וטפוף
40 תלכנה וברגליהם תעפסנה". ולא ירוץ בפרשות
41 הרבים, כמנהג משגעים⁷⁰; ולא יכפף קומתו כפעלי
42 חטוטרת⁷¹; אלא מסתפל למטה, כמו שהוא עומד
43 בתפלה⁷², ומחלף בשוק כאדם שהוא טרוד
44 בפסקיו⁷³. גם ממהלכו של אדם נקר אם חכם
45 ובעל-דעה הוא או שוטה וסכל-וכן אמר שלמה
46 בחכמתו: "וגם בדרך כשהסכל הלך לבו חסר,
47 ואמר לכל סכל הוא" - הוא מודיע לכל על עצמו
48 שהוא סכל.

(68) שם. (69) האצבע הגדולה שברגל. הליכה בפסיעות
קטנות מתוך מתינות של גאווה, עד שעקב רגלו האחת נוגע
באגודל רגלו השנית. (70) וכן אמרו: רץ (ברשות-הרבים

אחרים: עצבנים. (37) מסכת כלה. ומדברי ה'תוספות' (נדה
יב. ד"ה: "בין ישניות") נראה, שנוסחה זו היתה גם במסכת
נדרים כ, ב. הערת הגאון ר' ישעיה פיק. (38) עירובין ק,
ב. (39) חגיגה ה, ב. (40) נדרים כ, ב.

1 ה. כל הנהג מנהג זה - לא די לו שקדש נפשו
2 וטהר עצמו ותקן דעותיו, אלא שאם היו לו פנים,
3 יהיו נאים ובישנים, ראויין לחכמה ולחסידות⁴¹.
4 וכל הנהג במנהגות שאר העם ההולכים בחשך⁴² -
5 יהיו לו פנים כמו אותם העם.

(41) ואינם יודעים דרך צניעות. (42) דרך ארץ זוטא פ"ה.

6 ו. צניעות גדולה⁴³ נוהגים תלמידי-חכמים בעצמן.
7 לא יתבזו, ולא יתגלו ראשן⁴⁴ ולא גופן. ואפלו
8 בשעה שיקנס לבית-הפסא, יהא צנוע, ולא יגלה
9 בגדיו עד שישכב⁴⁵. ולא יקנח פנימין⁴⁶. ויתרחק מכל
10 אדם⁴⁷. ויקנס חדר לפנים מחדר, מערה לפנים מן
11 המערה⁴⁸, ונפנה. ואם נפנה אחורי הגדר - יתרחק
12 כדי שלא ישמע חברו קולו אם נתעטש. ואם נפנה
13 בבקעה - ירחיק כדי שלא יראה חברו פרוצו⁴⁹.
14 ולא ידבר כשהוא נפנה, אפלו לצורך גדול⁵⁰. וכדרך
15 שנוהג צניעות ביום בבית-הפסא, כך נוהג בלילה.
16 וילעולם ילמד אדם עצמו להפנות שחרית⁵¹
17 וערבית⁵² בלבד, כדי שלא יתרחק⁵³.

(43) קידושין ל, א. יסופר שם, שרבי חייא בר אבא מצא את
רבי יהושע בן לוי מוליך את בנו לבית-הכנסת, ומפני שלא
היה לו פנאי להתעטף בסודרו עטיפה הוגנת לו, שם על
ראשו כיסוי ארעי ובלבד שלא ילך בגילוי ראש. (44) שב
וגלה - כסה וקום (תמיד כז. (45) (46) ברכות סב, א.
(47) שם. רש"י, הוריות יג, ב. (48) כמו שכתוב: ויבא
אל-גדרות הצאן... ושם מערה ויבא שאול להסך (שמואל-א
כד, ג). תנא: גדר לפנים מן גדר, ומערה לפנים מן מערה
(ברכות סב.). (49) גופו המגולה (שם). (50) "קבלה
דבית הכסא - צניעות ושתיקה" (שם, סב.). (51) בבוקר
השכם לפני אור היום. (52) משחשכה. (53) שלא יצטרך
להתרחק מן הדרך, כי בשעות אלה אין עובדים ושבים
מצויים בשוק. ובעיר שאין שם בתי-כבוד, כמו בבבל שהיו
שם חכמי הגמרא, ידובר פה. ויש גורסים: "שלא יתדחק",
כלומר: צריך אדם לווסת את קיבתו ולהיפנות שחרית
וערבית, כדי שלא יבוא ליד עצירות ויצטרך לדחוק את
עצמו.

18 ז. תלמיד-הכם לא יהא צועק וצווח בשעת דבורו
19 בבהמות וחיות. ולא יגביה קולו ביותר, אלא דבורו
20 בנחת עם כל הבריות⁵⁴. וכשידבר בנחת, יזהר שלא
21 יתרחק⁵⁵ עד שיראה בדברי גסי-הרוח⁵⁶. ומקדים
22 שלום לכל האדם⁵⁷, כדי שתהא רוחן נוחה הימנו.
23 וכן את כל האדם לכף-זכות. מספר בשבח חברו⁵⁸,
24 ולא בגנותו כלל⁵⁹. אוהב שלום ורודף שלום⁶⁰. אם
25 ראה שדבריו מועילים ונשמעים - אומר, ואם לאו

(83) מסדר עניניו ומנהל הלכות ביתו כהוגן. (84) ואינו מכניס צוארו בעול של הוצאות מרובות, כמאמרם ז"ל: אכול בצל ושב בצל (פסחים קיד.), כלומר: הסתפק במועט ותשב במנוחה בצל קורתך, ונושים לא יטרודוך. (85) חולין פד, א. (86) באורח חיי אדם והנהגתו. (87) לא בתדירות, אלא לפרקים ובהזדמנות. (88) אולם חולה – לוה ואוכל עד שיבריא. (89) חולין פד, ב. (90) יותר מכפי יכולתו. והגמרא מסיימת שם: "שהם תלויים בו, והוא תלוי במי שאמר והיה העולם".

יא. דרך בעלי דעה⁹¹, שיקבע לו אדם מלאכה המפרנסת אותו תחלה, ואחר-כך יקנה בית-דירה, ואחר-כך ישא אשה; שנאמר: "מי האיש אשר נטע פרם ולא חללו", "מי האיש אשר פנה בית חדש ולא חנכו"⁹², "מי האיש אשר ארש אשה ולא לקחה". אבל הטפשיין, מתחילין לשא אשה, ואחר-כך אם תמצא ידו, יקנה בית, ואחר-כך, בסוף ימיו, יחזר לבקש אמונה, או יתפרנס מן הצדקה. וכן הוא אומר בקללות: "אשה תארש", "בית תבנה", "פרם תטע", כלומר: יהיו מעשיך הפוכים⁹³, כדי שלא תצליח את דרכיך. ובברכה הוא אומר: "ויהי דוד לכל דרכיו משפיל ויה' עמו".

(91) בעלי שכל והגיון בריא. (92) רבינו מסתמך על הסדר שבדברי השוטרים אל העם היוצא למלחמה, ומביא משם ראיה לשיטתו ב"דרך החיים של בעלי דעה": כרם, בית, אשה – ותמוה הדבר, הלא השוטרים הקדימו בית לחרם? ליישב סתירה זו הביא בעל "מעשה רוקח" תירוץ חריף בשם מהר"י אדרבי, והוא: השוטרים מדברים על "חילול החרם", שחל בשנה הרביעית לנטיעתו וכבר הגיעה שעתו לחללו, אבל "נטיעת החרם" היתה באמת לפני בנין ביתו. (93) פסיקתא זוטרותא.

יב. ואסור לו לאדם להפקיר או להקדיש כל נכסיו, ויטריח על הבריות⁹⁴. ולא ימכר שדה ויקנה בית⁹⁵, ולא בית ויקנה משלטלין, או יעשה סחורה בדמי ביתו. אבל מוכר הוא משלטלין וקונה שדה. כללו של דבר: ישים מגמתו להצליח נכסיו ולהחליף הפלה בנקים⁹⁶, ולא תהיה כונתו להנות מעט לפי שעה⁹⁷, או להנות מעט ויפסיד הרבה⁹⁸.

(94) ויפול למשא על הבריות (ערכין פ"ח, מ"ד). (95) 'תורת כהנים', (בהר). (96) כגון: מטלטלין בבית, ושניהם – בשדה, כי שדה הוא נכס הקיים ועומד: אינו נגנב, אינו נשרף ואינו נהרס (כתובות עט. גיטין נב.). (97) כדרך קלי דעת שאינם רואים את הנולד. (98) ולא להתקשט ולאבד הונו, כמאמרם: מי שהניח לו אביו מעות ורוצה לאבדן – ילבש בגדי פשתן וישתמש בכלי זכוכית לבנה (ב"מ כט:). נוסחתנו היא כנוסחת כתב-יד אברבנאל. ונוסחת רוב הדפוסים היא: "או ליהנות מעט ויפסיד הרבה".

(והזיק) – חייב, מפני שהוא משונה (ב"ק לב.). (71) כאילו הוא גבן. חטוטרט – הגבנון שעל גב הגבן (סוטה כב:). (72) "המתפלל, צריך שיתן עיניו למטה ולבו למעלה" (יבמות קה:). (73) שפניו מביעים רצינות.

ט. מלבוש תלמיד-חכם, מלבוש נאה ונקי; ואסור לו שימצא בגדו פתם או שמנונית⁷⁴ וכיוצא בהן. ולא ילבש, לא מלבוש מזלזל, כגון בגדי זהב וארגמן⁷⁵, שהפך מסתכלין בהם, ולא מלבוש עניי, שהוא מבזה את לובשיו, אלא בגדים בינונים נאים. ולא יהא בשרו נראה מתחת מדיו⁷⁶, כמו בגדי הפשתן הקלים ביותר שעושים במצרים. ולא יהיו בגדיו סחובין על הארץ כמו בגדי גסי-הרוח, אלא עד עקבו, ובית-יד⁷⁷ שלו – עד ראשי אצבעותיה⁷⁸. ולא ישלשל טליתו, מפני שנראה בגסות הרוח, אלא בשבת בלבד אם אין לו להחליף⁷⁹. ולא ינעל מנעלים מטלאים טלאי על-גבי טלאי בימות החמה⁸⁰, אבל בימות הגשמים מתר, אם היה עני. לא יצא מבשם לשוק, ולא בבגדים מבשמים; ולא ישים בשם בשער; אבל אם משח בשרו בבשם כדי להעביר את הזהמא, מתר. וכן לא יצא יחידי בלילה, אלא אם-כן היה לו זמן קבוע לצאת בו לתלמודו⁸¹ – כל אלו מפני החשד⁸².

(74) "כל תלמיד-חכם שנמצא רכב על בגדו – חייב מיתה" (שבת קיד:). מפני שהוא מבזה את התורה ומשניאה על הבריות. (75) שם, קמה, ב. (76) בבא-בתרא נו, ב. (77) שרוול. (78) ילקוט שמעוני, רמז קמג. נאמר שם: "אמרה לו מיכל בת שאול לדוד: משפחתו של אבא היתה נאה ממך: חלילה להם, שנראה מימיהם פיסת יד ופיסת רגל ועקב מגולים". (השווה גם ירושלמי, ביצה פ"ה, ה"ב). (79) דרך העשירים לשלשל בגדיהם כלפי מטה שיהיו נראים ארוכים, הואיל והם בטלים ממלאכה ואינם צריכים לסלקם מן הארץ. ותלמיד-חכם אסור לעשות זאת שלא יהא נראה כנס רוח. אולם לכבוד שבת כשאין לו בגדים אחרים להחליף – מותר לו לשלשל בגדיו (שבת קיג.). (80) ברכות מג, ב. (81) שידוע לכל שהוא הולך לשיעור תלמודו ולא יחשוהו. (82) של דבר עבירה, שלא ילעזו עליו. מקור כל אלה, שם.

י. תלמיד-חכם מכלכל דבריו במשפט⁸³: אוכל ושותה וזן את אנשי-ביתו כפי ממונו והצלחתו, ולא יטריח על עצמו יותר מדי⁸⁴. צוה חכמים⁸⁵ בדרך-ארץ⁸⁶, שלא יאכל אדם בשר אלא לתאבון⁸⁷, שנאמר: "כי תאנה נפשך לאכל בשר". דיו לבריא לאכל בשר מערב-שבת לערב-שבת⁸⁸. ואם היה עשיר כדי לאכל בשר בכל יום – אוכל. צוה חכמים⁸⁹ ואמרו: לעולם יאכל אדם פחות מן הראוי לו לפי ממונו, וילבש – פראוי לו, ויכבד אשתו ובניו – יותר מן הראוי לו⁹⁰.

יום חמישי י"ד מנ"א ה'תשע"ט

פרק נשי

(1) להתרחק מאנשי רשע ולהתחבר לשרי-לב; אהבת הבריות; הזהירות ביתומים ובאלמנות.

- א. דרך בריתו של אדם² להיות נמשך בדעותיו ובמעשיו אחר רעיו וחבריו, ונהג פמנהג אנשי מדינתו³. לפיכך צריך אדם להתחבר לצדיקים ולישב אצל החכמים תמיד, כדי שילמד ממעשיהם; ויתרחק מן הרשעים ההולכים בחשך, כדי שלא ילמד ממעשיהם. הוא ששלמה אומר: "הולך את חכמים יחכם", ורעה כסילים ירוע⁴; ואומר: "אשרי האיש וגו'". וכן אם היה במדינה שמנהגותיה רעים ואין אנשיה הולכים בדרך ישרה - ילך למקום שאנשיה צדיקים ונוהגים בדרך טובים. ואם היו כל המדינות שהוא יודעם ושומע שמועתן נוהגים בדרך לא טובה, כמו זמננו; או שאינו יכול ללכת למדינה שמנהגותיה טובים, מפני הגיסות או מפני החלי - יושב לבדו יחידי, פענן שגאמר: "ישב בדרך וידם". ואם היו רעים וחטאים, שאין מניחין אותו לישב במדינה, אלא-אם-כן נתערב עמיהן ונהג במנהגם הרע - יצא למערות ולתוחים⁵ ולמדברות, ואל ינהיג עצמו בדרך חטאים, פענן שגאמר: "מי יתנני במדבר מלון ארחים".

- (2) מטבעו של אדם. (3) אנשי עירו, מדינה - פירושה אצל רבינו על פי רוב: עיר, כבלשון ערב. המשל אומר: "עלת לקרייה, הלך בנימוסיה" - כשנכנס לאיזו עיר, עליך להתנהג כמנהג אנשי העיר (בראשית-רבה, מח). (4) למה הדבר דומה? למי שנכנס לבתי המרקחים, אף על פי שלא לקח ולא נתן כלום, מכל מקום לקח ריח טוב והוציא עימו - כך כל מי שהולך עם צדיקים לוקח מדרכיהם וממעשיהם הטובים (פרקי דרבי אליעזר, כה). (5) למה הדבר דומה? לאדם שנכנס לתוך הבורסקי (בית עיבוד עורות). אף על פי שלא לקח ולא נתן כלום, מכל מקום ריח רע קלט והוציא עימו (שם). (6) כלשון הכתוב: ויתחבא העם במערות ובתוחים (שמואל-א יג, א). תוחים מן חות, כמו שגורים מן שור. ופירוש תוחים - מקום קבוצת קוצים (רש"י, שם). וכן יאמר רבינו גם ב"אגרת השמד", שכל הדר בין הכופרים שהוא כמותם, ומסתמך על דברי דוד שאמר: כי גרשוני מהסתפח... לך עבוד אלוהים אחרים (שמואל-א כו, יט). וכי מי אמר לו לעבוד עבודה זרה? אלא שקולה דירתו בין נכרים כאילו עבד אלוהים אחרים.

- ב. מצות עשה להדבק בחכמים ותלמידיהם כדי ללמד ממעשיהם, פענן שגאמר: "ובו תדבק" - וכי אפשר לאדם להדבק בשכינה? אלא כף אפרו

- יג. משאו ומתנו של תלמיד-חכם - באמת ובאמונה⁹⁹. אומר על לאו לאו וצל הן הן. מדקדק על עצמו בחשבון, ונותן ומותר לאחרים¹⁰⁰ בשיקח מהן, ולא ידקדק עליהן. ונותן דמי המקח לאחר¹⁰¹; ואינו נעשה, לא ערב¹⁰² ולא קבל¹⁰³ ולא יבא בהרשאה¹⁰⁴ מחיב עצמו בדברי מקח וממכר במקום שלא חיבה אותו תורה¹⁰⁵, כדי שיעמד בדבורו ולא ישגהו. ואם נתחייבו לו אחרים בדין - מאריך ומוחל להם, ומלוה וחונן. ולא ירד לתוף אפנות חברו¹⁰⁶, ולא יצר לאדם לעולם¹⁰⁷ בחייו. כללו של דבר: יהיה מן הנרדפים ולא מן הרודפים, מן הנעלבים ולא מן העולבים, ואדם שעושה כל המעשים האלו וכיוצא בהן עלי¹⁰⁸ הפתוב אומר: "ויאמר לי עבדי אתה, ישראל אשר בך אתפאר".

- (99) יומא פו, א. (100) מחמיר על עצמו ומוותר משלו (מגילה כח). אמרו על רבי נחוניא בן הקנה, שהאריך ימים בגלל מדותיו הטובות, ואחת מהן - שהיה "תורן בממונו". (101) יומא פו, א ואינו לוקח בהקפה כשיש לו כסף לשלם. עיין (מ"ת, הלכות יסודי התורה פ"ה, הלכה יא). (102) כי רש ירוע כי ערב זר (משלי יא, ז). (103) המקבל פקדונות לשמירה (יבמות קט). ויש מפרשים: "קבלן" הוא גם כן מסוג "ערב", וההבדל ביניהם: ערב - זה האומר למלוה: הלווה - ואני אתן, אז אין רשות למלוה לתבוע ממנו אלא-אם-כן תבע קודם מן הלווה, וזה אינו פורע. וקבלן - הוא זה האומר: "תן לו - ואני אתן לך", ואז הרשות ביד המלוה להיפרע ממנו מלכתחילה (מ"ת, הלכות מלוה ולווה פרק כה, ה"ה). (104) שלא יופיע כמורשה מטעם המלוה לגבות חובו ולדון עם הלווה, וכן אמרו: ואשר לא טוב עשה בתוך עמיו (יחזקאל יח, יח) - זהו הבא בהרשאה (שבועות לא), ופירש רש"י שם: כי הוא "מתעבר על ריב לא לו": ושמה הראשון נוח לו יותר לפשרה. והראב"ד העיד (מ"ת, הלכות שלוחין ושוחפין פ"ג, ה"ה), שאם היה בעל דינו בעיר אחרת - מציל ממון חבריו הוא, ומצוה קעביר. וכן כתב הכסף-משנה שאם הלווה קשה ואינו רוצה לשלם - מותר למנות מורשה. (105) שמצד הדין, אין מעשה "מקח וממכר" נגמר בדברים בעלמא, וכל אחד יכול לחזור בו. אבל תלמיד-חכם צריך לדקדק על עצמו ולעמוד בדיבורו (שאלתות של"ו, פ' ויחי). (106) סנהדרין פא, א להתחרות עמו במשלח ידו ולהסיג את גבולו. (107) מכילתא, פרשת משפטים. לא בגוף ולא בממון, וכל-שכן באונאת דברים (בבא-מציעא נט): "כל השערים ננעלו חוץ משערי אונאה" - הצועק על אונאת דברים אין השער ננעל בפניו, לפי שצער הלב הוא וקרוב להוריד דמעות (רש"י), ורואה ה' בצרת נפשו ויריב ריבו. (108) יומא פו, א.

שנאמר: "הוכח תוכיח את עמיתך". ואם חזר ובקש
ממנו למחול לו, צריך למחול. ולא יהא המוחל
אכזרי, שנאמר: "ויתפלל אברהם אל האלהים"¹⁹.
(18) משטמה חשאת, ויעמיד פנים כאילו לא נפל ביניהם.
בהלכה הקודמת דיבר רבינו על שנאת חנם וכאן על שנאה
הבאה בעקב החטא, שחבירו חטא כנגדו. (19) אף על פי
שאבימלך חטא כנגדו לא נמנע למחול לו, וגם התפלל בערו
(בבא קמא צב.).

ז. הוואה חברו שחטא או שהלך בדרך לא טובה
- מצוה להחזירו למוטב²⁰ ולהודיעו שהוא חוטא
על עצמו במעשיו הרעים, שנאמר: "הוכח תוכיח
את עמיתך". המוכיח את חברו - בין בדברים שפינו
לבינו²¹, בין בדברים שפינו לבין המקום²² - צריך
להוכיחו פינו לבין עצמו²³. וידבר לו בנחת ובלשון
רפה, ויודיעו שאינו אומר לו אלא לטובתו, להביאו
לחיי העולם הבא. אם קבל ממנו - מוטב, ואם לאו
- יוכיחו פעם שניה ושלישית. וכן תמיד, חיב אדם
להוכיחו עד שיכבה²⁴ החוטא ויאמר לו: איני
שומע! וכל שאפשר בידו למחות²⁵ ואינו מוחה,
הוא נתפש²⁶ בעון אלו, פיון שאפשר לו למחות
בהם²⁷.

(20) כגון: עלי הכהן שחשב את חנה לשיכורה הוכיחה
ואמר: עד מתי תשתכרין? (שמואל-א א, יד). "מכאן לרואה
בחבירו דבר שאינו הגון שצריך להוכיחו" (ברכות לא.).
(21) בין המוכיח וזה שחטא כנגדו. (22) הקדוש-ברוך-הוא,
ונקרא כן - כי הוא מקומו של עולם ואין העולם מקומו.
(23) שלא להלבין פניו בפני אחרים (ערכין טז.).
(24) (שם). וכן אמרו (תנחומא, תזריע): שמידת הדין קטרגה
לפני הקדוש-ברוך-הוא על הצדיקים שלא מיחו בבני דורם
בזמן חורבן בית ראשון: "היה להם להתבונן ולסבול
הכאות, כדברי הנביא: גוי נתתי למכים ולחיי למורטים"
(ישעיה נ, ו). (25) שהוא בעל השפעה ודבריו נשמעים.
(26) נענש, כמו שנענשו הצדיקים בימי חורבן בית ראשון על
שלא מיחו באנשי דורם (שבת נה:). (27) ואפשר שהיה
מחזירם למוטב אלמלי הוכיחם.

ח. המוכיח את חברו תחלה²⁸, לא ידבר לו קשות
עד שיכלימו, שנאמר: "ולא תשא עליו חטא". כף
אמרו חכמים²⁹: יכול אתה מוכיחו ופניו
משתנות³⁰? תלמוד לומר: "ולא תשא עליו
חטא"³¹; מפאן שאסור לאדם להכלים את ישראל,
וכל-שכן ברבים. אף-על-פי שהמכלים את חברו
אינו לוקה³² עליו - עון גדול הוא. כף אמרו
חכמים³³: "המלפין פני חברו ברבים, אין לו חלק
לעולם הבא". לפיכך צריך אדם להזהר, שלא לביש
חברו ברבים, בין קטן³⁴ בין גדול. ולא יקרא לו
בשם³⁵ שהוא בוש ממנו, ולא יספר לפניו דבר
שהוא בוש ממנו³⁶. במה דברים אמורים? בדברים

חכמים⁷ בפרוש מצוה זו: הדיבק בחכמים
ותלמידיהם. לפיכך צריך אדם להשתדל, שישא בת
תלמיד-הכם, וישיא בתו לתלמיד-הכם, ולאכל
ולשתות עם תלמיד-הכם⁸, ולעשות פרקמטיא⁹
לתלמיד-הכם, ולהתחבר להן בכל מיני חבור,
שנאמר: "ולדבקה בו"¹⁰. וכן צווי חכמים ואמרו:
"והוי מתאבק בעפר רגליהם ושותה בצמא את
דבריהם"¹¹.

(7) (ספרי, עקב; כתובות קיא:). (8) כל הנהנה מסעודה
שתלמיד חכם שרוי בתוכה, כאילו נהנה מזיו השכינה
(ברכות סד.). (9) מתעסק בממון תלמידי חכמים כדי
להמציא להם שכר, והם פנויים לעסוק בתורה (כתובות
קיא: רש"י). (10) וכי אפשר לומר כן, והלא אש אוכלה
הוא? אלא הידבק בחכמים ובתלמידים ומעלה אני עליך
כאילו נדבקת בו (ספרי, עקב מט.). (11) (אבות פרק א, ד).

9. ג. מצוה על כל אדם לאהב את כל אחד ואחד
מישראל כגופו, שנאמר: "ואהבת לרעך כמוך".
לפיכך צריך לספר בשבחו, ולחוס על ממונו, באשר
הוא חס על ממונו עצמו¹² ורוצה בכבוד עצמו.
והמתפטר בקלון חברו, אין לו חלק לעולם הבא¹³.

(12) (שם פרק ב, משנה י"ב). (13) (ירושלמי, חגיגה פרק
ב, הלכה א).

ד. אהבת הגר שבא ונכנס תחת פנפי השכינה - שתי
מצות עשה: אחת, מפני שהוא בכלל רעים¹⁴,
ואחת, מפני שהוא גר, והתורה אמרה: "ואהבתם
את הגר" - צוה על אהבת הגר כמו שצוה על אהבת
עצמו, שנאמר: "ואהבת את ה' אלהיך". הקדוש-
ברוך-הוא בעצמו אוהב גרים, שנאמר: "ואהב גר".

(14) והתורה ציוותה על אהבתם, כמבואר בהלכה הקודמת.
ה. כל השונא אחד מישראל בלבד¹⁵, עובר בלא-
תעשה, שנאמר: "לא תשנא את אחיך בלבדך".
ואין לוקין על לאו זה, לפי שאין בו מעשה¹⁶. ולא
הזהירה תורה אלא על שנאה שפלב, אבל המפה
את חברו והמחרפו - אף-על-פי שאינו רשאי¹⁷,
אינו עובר משום "לא תשנא".

(15) כלומר: שנאתו שמורה בליבו ולא באה לידי גילוי.
(16) (מכות טז.). (17) שהרי הזהירה התורה: ארבעים יכנו
לא יוסיף (דברים כה, ב); וכן הזהירה: לא תקלל חרש
(ויקרא יט, יד), אבל על "לא תשנא" אינו עובר, מפני
ששנאתו גלויה ואינה שנאה שבלב (ערכין טז:).

ו. בשיחטא איש לאיש, לא ישטמנו וישתק¹⁸, כמו
שנאמר ברשעים: "ולא דבר אבשלום את אמנון
מאומה למרע ועד טוב, כי שגא אבשלום את
אמנון"; אלא מצוה עליו להודיעו ולומר לו: למה
עשית לי כן וכן, ולמה חטאת לי בדבר פלוני?

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עליו⁴⁹ ולא־מִנִּי⁵⁰ וְלֹא־טָפַל בָּהֶן, אֲלֹא יִהְיֶה עוֹשֶׂה כָּל צָרָכִי עֲצָמוֹ לְעֲצָמוֹ כְּשֶׁאֵר כָּל הַגְּדוּלִים⁵¹.

(41) (מכילתא דרשב"י). (42) כי די להם קושי גורלם וצרת נפשם. (43) כמסופר (ברכת יח:), אבי שמואל היה שומר את כסף היתומים שהיו מפקידים בידו בתוך שלו, את שלו נתן ממעל ומתחת ואת של היתומים נתן באמצע - שאם יירקבו או ייגנבו, יירקבו וייגנבו משלו: העליונים והתחתונים, ולא משל היתומים אשר באמצע. (44) שיעבד אותם ושלט בהם בחזקה. (45) דברי רבינו בזה תמוהים: הלא בין הדברים הנמנים כאן שעוברים עליהם בלא-תעשה נמצא גם "המכה אותם" וזהו "לאו שיש בו מעשה", ומדוע אומר רבינו: "אף על פי שאין לוקים עליו"? ולכן מפרשים כאן: שאם היכה אותם לא די לו עונש מלקות, מפני שעונש יותר חמור צפוי לו, והוא המפורש בתורה: "וחרה אפי" וגו', וכמו שאמרו (מכות יג:): לאו הניתן לאזהרת מיתת בית-דין, אין לוקין עליו. וכן מפורשים הדברים (ב"ספר המצוות" לא-תעשה רנו). (46) (מכילתא דרשב"י). (47) ישנם דפוסים שבהם מובא הפסוק (משלי כג, יא) "כי גואלם חזק הוא-יריב את ריבם, ובפסוק שלפני זה כתוב: "ובשדי יתומים אל-תבוא". אך ברוב הדפוסים מובא כאן הפסוק: כי ה' יריב ריבם (משלי כב, כג); אבל שם לא ידובר כלל מיתומים. (48) (מכילתא דרשב"י). (49) בפרנסתם. (50) לגדלם ולחנכם, מלשון: ויהי אומן את הדסה (אסתר ב, ז). (51) (מכילתא דרשב"י).

פֶּרֶק שְׁבִיעִי

(1) רכילות ולשון הרע; נקימה ונטירה.

א. המרגל² בחברו, עובר בלא-תעשה, שְׁנֹאֲמַר: "לא תלך רכיל³ בעמך". ואף-על-פי שאין לוקין על דבר זה - עון גדול הוא, וגורם להרג נפשות רבות מישראל; לכן נסמך לו: "ולא תעמד על דם רעך"⁵. צא ולמד מה ארע לדואג האדומי⁶.

(2) האורב לחבירו, לדבריו ולמעשיו, כדי להביא דיבתו רעה אל אחרים. לשון: וירגל בעבדך אל אדוני (שמואל-ב יט, יח). (3) כמו: רגיל בחילוף אותיות גיכ"ק. ופירוש הכתוב: לא תהיה מרגל הרגול על לשונו ומביא דיבת איש אל רעהו, כאותו רוכל המטעין דבריו של זה לזה ודבריו של זה לזה (ירושלמי, פאה פ"א, הלכה א). (4) מפני שהוא לאו שאין בו מעשה (מכות טז:). וגם מפני שהוא לאו שבכללות: שאזהרות על כל מיני לשון-הרע כלולות בו כדלקמן - ואין לוקין על לאו שבכללות (פסחים מא:). (5) ללמדך שהרכילות מביאה לידי שפיכות דמים, וכל ההולך רכיל כאילו שופך דמים (מסכת דרך-ארץ, פרק א). (6) שעל-ידו חרבה נוב ונהרגו שמונים וחמשה כהנים נושאי אפוד בד (שמואל-א, כב). בהלכה זו מדבר רבינו על כל מיני לשון-הרע בדרך כלל וכוללם יחד בשתי המלים הראשונות: "המרגל בחבירו": מכאן ואילך הוא דן על כל אלה בפורטורט, והוא הולך ופורט ארבע מדריגות בלשון-הרע, אחת גרועה מחברתה, ואלו הן: א) רכיל. ב) מספר לשון הרע. ג) מוציא שם רע. ד) בעל לשון הרע.

שְׂבִין אָדָם לַחֲבֵרוֹ, אֲבָל בְּדַבְרֵי שָׁמַיִם, אִם לֹא חֲזַר בּוֹ בִּסְתֵר - מְכַלִּימִין אוֹתוֹ בְּרָבִים, וּמִפְרָסְמִים חֲטָאוֹ, וּמְחַרְפִּים אוֹתוֹ בְּפָנָיו, וּמְבִזִּין וּמְקַלְלִין אוֹתוֹ, עַד שֶׁיַּחֲזֹר לְמוֹטָב, כְּמוֹ שֶׁעָשׂוּ כָּל הַנְּבִיאִים בְּיִשְׂרָאֵל.

(28) בפעם הראשונה. (29) (ערכין טז:). (30) מאדימות ומלבינות מתוך בושה שביישתו בדברי תוכחתך. (31) תוכחה כזו שלא תהא בה חטא של הלכנת פנים (שם). (32) שהרי לאו שאין בו מעשה הוא, כאמור לעיל (הלכה ה). (33) (אבות פרק ג, יא). (34) (בבא קמא פו:). (35) כינוי (בבא מציעא נח:). (36) כגון: אם היה בעל תשובה, אל יאמר לו: זכור מעשיך הראשונים!

ט. מִי שֶׁחָטָא עָלָיו חֲבֵרוֹ, וְלֹא רָצָה לְהוֹכִיחוֹ וְלֹא לְדַבֵּר לוֹ בְּלִפְנֵי, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה הַחוּטָא הַדְּיוּט בִּיתְרָ³⁷, אוֹ שֶׁהָיָה דַעְתּוֹ מְשֻׁבָּשֶׁת³⁸ וּמַחֲל לוֹ בְּלִבּוֹ וְלֹא שָׁטְמוֹ וְלֹא הוֹכִיחוֹ - הָרִי זוֹ מִדַּת חֲסִידוּת³⁹. לֹא הִקְפִּידָה תוֹרָה אֲלֵא עַל הַמְשָׁטְמָה⁴⁰.

(37) ואין זה לפי כבודו לבוא איתו בדברים. (38) מטורפת ובלתי שפוייה, שאינו נתפס על מעשיו. (39) מר זוטרא כשהיה עולה על מיטתו בערב היה אומר: "יסלח ה' לכל אלה שציערונני" (מגילה כח:). (40) שהיא שנאה כבושה בלב. כמו שנאמר: וישטום עשוי את יעקב, וכתוב אחריו: ויאמר עשוי בליבו... (בראשית כז, מא).

י. חֵיב אָדָם לְהִזְהֵר בִּיתּוֹמִים וְאֶלְמָנוֹת, מִפְּנֵי שֶׁנִּפְשָׁן שֶׁפָּלָה לְמָאֵד וְרוּחָם נִמְכָּה, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהֵן בְּעַלִּי מָמוֹן. אֲפֹלוֹ אֲלֻמָּנָתוֹ שֶׁל מֶלֶךְ⁴¹ וִיתּוֹמִי, מְזַהְרִים אָנוּ עֲלֵיהֶן, שְׁנֹאֲמַר: "כָּל אֲלֻמָּנָה וִיתוֹם לֹא תַעֲנֹן". וְהִיאֵךְ נוֹהֲגִין עִמָּהֶן? לֹא יִדְבֵּר אֲלֵיהֶם אֲלֵא רְכוּת, וְלֹא יִנְהֵג בָּהֶן אֲלֵא מְנַהֵג כְּבוֹד, וְלֹא יִכְאִיב גּוּפָם בַּעֲבוּדָה, וְלִבָּם בְּדַבְרִים קָשִׁים⁴², וְיַחוּס עַל מָמוֹנָם יוֹתֵר מִמָּמוֹן עֲצָמוֹן⁴³. כָּל הַמְקַנִּיטֵן אוֹ מְכַעִיטֵן, אוֹ הַכְּאִיב לָבָם, אוֹ רָדָה⁴⁴ בָּהֶן, אוֹ אֵבֵד מָמוֹנָן - הָרִי זֶה עוֹבֵר בְּלֹא-תַעֲשֶׂה; וְכָל-שֶׁפֶן הַמֶּכָּה אוֹתָם אוֹ הַמְקַלְלֵן. וְלֹא זֶה, אֶף-עַל-פִּי שֶׁאֵין לֹקִין עָלָיו⁴⁵ - הָרִי עֲנָשׁוֹ מִפְּרֵשׁ בַּתּוֹרָה: "וְחָרָה אָפִי וְהִרְגָּתִי אֶתְכֶם בְּחֶרֶב" - בְּרִית כְּרַת לָהֶן מִי שֶׁאֲמַר וְהָיָה הָעוֹלָם, שֶׁכָּל-דָּמִן שֶׁהֵם צוֹעֲקִים מִחֲמַס הֵם נַעֲנִים, שְׁנֹאֲמַר: "כִּי אִם צָעַק וְצָעַק אֵלַי שִׁמְעֵ אֲשַׁמְעֵ צַעֲקָתוֹ". בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּזִמְן שֶׁעֲנָה אוֹתָן לְצַרָּה עֲצָמוֹ, אֲבָל עֲנָה אוֹתָם הָרַב כְּדִי לְלַמֶּדֶן תּוֹרָה אוֹ אֲמָנוּת, אוֹ לְהוֹלִיכֵן בְּדֶרֶךְ יִשְׂרָאֵל - הָרִי זֶה מִתֵּר⁴⁶. וְאֶף-עַל-פִּי-כֵן, לֹא יִנְהֵג בָּהֶן מְנַהֵג כָּל אָדָם, אֲלֵא יַעֲשֶׂה לָהֶם הַפֶּרֶשׁ, וְיִנְהֵלֶם בְּנִחַת וּבְרַחֲמִים גְּדוּלִים וְכְבוֹד, שְׁנֹאֲמַר: "כִּי ה' יְרִיב רִיבָם"⁴⁷. אֶחָד יְתוֹם מֵאֵב, אֶחָד יְתוֹם מֵאֵם⁴⁸. וְעַד אֵימָתִי נִקְרָאִים יְתוֹמִים לְעֲנִין זֶה? עַד שֶׁלֹּא יִהְיוּ צָרִיכִין לְאָדָם גְּדוֹל לְהַסְמָךְ

(יז) נראה, שמאמר חז"ל זה היה לפניו כלשונו, אולם בגמרא שלנו הוא חסר.

ד. ויש דברים שהן אבק²¹ לשון הרע. פיצד? מי
יאמר לפלוני, שיהיה כמות שהוא עתה²²! או
שיאמר: שתקו מפלוני - איני רוצה להודיע מה
ארע ומה יהיה! וכיוצא בדברים האלו. וכל המספר
בטובת חברו בפני שונאיו²³, הרי זה אבק לשון
הרע, שזה גורם להם שישפרו בגנותו. ועל זה הענין
אמר שלמה: "מכרה רעהו בקול גדול בפקר השכם,
קללה תחשב לו", שמתוך טובתו בא לידי רעתו.
וכן המספר בלשון הרע דרך שחוק²⁴ ודרך קלות-
ראש, כלומר, שאינו מדבר בשנאה. הוא ששלמה
אמר בחכמתו: "במחלה²⁵ היתה זקנים חצים
ומות, ואמר הלא משחק אני". וכן המספר לשון
הרע דרך רמאות²⁶; והוא, שישפר ל²⁷תמו כאלו אינו
יודע שדבר זה שדבר לשון הרע הוא; אלא
ששומתין²⁸ בידו, אומר: איני יודע שדבר זה לשון
הרע, או שאילו מעשיו של פלוני!

(21) מעין לשון-הרע ולא לשון-הרע ממש, כמו אבק שהוא
כעין עפר ולא עפר ממש. עד כאן דיבר רבינו באבות
הנוזקין של לשון-הרע, ופה הוא מדבר על תולדותיהם.
(22) מי פילל שפלוני יגיע למה שהוא כיום?! הדברים
סתומים ומתפרשים בפנים שונים: לשבח ולגנאי. זהו מעין
לשון-הרע. ולשון הרע-ממש הוא כשהמספר מדבר גלויות
באופן ברור לכל, כמבואר בפירושו של רבינו (אבות פ"א,
יז). (23) ב"ב קס, א: דווקא "בפני שונאיו", דאילו בפני
אוהבים – מותר, שהרי מצינו שחכמינו היו מספרים בשבח
חבריהם ותלמידיהם (אבות פ"ב, מ"ה. גיטין סו). ובגמרא
(ב"ב, שם) אין המלים: "בפני שונאיו" והיא תוספת של
רבינו. (24) כשרה אמנו שאמרה בדרך צחוק: ואדוני זקן,
וכדי להטיל שלום בינה ובין אברהם, צריך היה הקדוש-
ברוך-הוא, כביכול, לשנות ואמר: "ואני זקנת" (ירושלמי,
פאה פ"א, הלכה א). (25) משתטה (ראב"ע), עושה
מעשים מתוך השתובבות וקלות ראש. (26) (שם) יסופר:
חבורה של העיר ציפורי נתגיסה לעבודת המלך, ואיש
ושמו יוחנן השתמט ולא בא לעבודה. אחד מן החבורה
שעינו היתה צרה בו, התחכם ואמר לחבירו: לא נבקר היום
את ר' יוחנן? מיד הרגישו ביוחנן הנעדר – זהו אבק
לשון-הרע דרך רמאות. (27) מיתמם ומתחפש כמסיח לפי
תומו בלי כל כוונה להרע למי שהוא. (28) כשמוכיחים
אותו, או כשאין נותנים לו לדבר.

ה. אחד המספר בלשון הרע בפני חברו²⁹ או שלא
בפניו; והמספר דברים שגורמים³⁰, אם נשמעו איש
מפי איש, להזיק חברו בגופו או במונו, ואפילו
להצר לו או להפחידו - הרי זה לשון הרע. ואם
נאמר דברים אלו³¹ בפני שלשה - כבר נשמע הדבר
ונודע. ואם ספר הדבר אחד מן השלשה פעם

ב. אי-זהו רכיל? זה שטוען דברים, והולך מזה
לזה⁷ ואומר: כך אמר פלוני! כך וכך שמעתי על
פלוני⁸! אף-על-פי שהוא אמת⁹, הרי זה מחריב את
העולם¹⁰. יש עון גדול מזה עד מאד, והוא בכלל
לאו זה¹¹, והוא - לשון הרע; והוא, המספר בגנות
חברו, אף-על-פי שאומר אמת¹². אבל האומר שקר,
נקרא מוציא שם רע על חברו¹³. אבל בעל לשון
הרע¹⁴, זה שיושב ואומר: כך וכך עשה פלוני! וכך
וכך היו אבותיו! וכך וכך שמעתי עליו! ואמר
דברים של גנאי - על זה אמר הפתוב: "נכרת ה'
כל שפתי חלקות, לשון מדברת גדלות".

(7) ירושלמי, פאה פ"א, ה"א. כרוכל המחזיר בעירות, קונה
מזה ומוכר לזה. (8) שאמר עליו. (9) וגם אין בדברים
משום גנות כלפי הנאמר עליו, אבל כיון שהדברים מכוונים
כלפי המקבל, עלולים הם לפעמים לגרום שנאה ביניהם.
(10) גם בדברי דואג האדומי לא היה דבר שקר ולא דבר
גנאי כלפי אחימלך הכהן, שהרי אחימלך עצמו לא רק
שהודה בכל, אלא גם חשב לו לצדקה כל מה שעשה לדוד,
כי על כן חתן המלך הוא – ובכל זאת נחתם שמו לדראון,
מפני שדבריו היו מכוונים כלפי שאול שהיה נוגע בדבר
וגרם בזה לשפיכות דמים. (11) "לא תלך רכיל".
(12) עונו גדול מאד, וזהו הנקרא: "מספר לשון-הרע", שאין
דרכו בכך ואין זאת קביעות אצלו, אלא מקרה של רפיון
רוחני. (13) ועונו גדול מעון השניים הקודמים.
(14) והוא הגרוע מכולם, מפני שקביעות היא אצלו ודרכו
בכך: לישב ולדבר באחרים, לילך ולספר ולהזיק.

ג. אמרו חכמים¹⁵: שלש עבירות נפרעין מן האדם
בעולם הזה, ואין לו חלק לעולם הבא: עבודת
פוכים, וגלוי עריות, ושפיכות דמים, ולשון הרע
בנגד כלם. ועוד אמרו חכמים¹⁶: כל המספר בלשון
הרע, כאלו כופר בעקר¹⁷, שנאמר: "אשר אמרו
ללשננו נגביר שפתינו אתנו מי אדון לנו". ועוד
אמרו חכמים¹⁸: שלשה לשון הרע הורגת: האומר,
והמקבלו, וזה שאומר עליו¹⁹; והמקבלו - יותר מן
האומר²⁰.

(15) ירושלמי, פאה פ"א, ה"א. (16) שם. (17) בהקדוש-
ברוך-הוא, שהוא עיקרו של עולם: בוראו ומקיימו.
(18) ערכין טו, ב. (19) המקבל הורג את האומר: גואלי
הדם של האומר ההורגים את המקבל: וגואלי דם שניהם
הורגים את המספר (רש"י, שם). וכן מסופר במדרש-רבה
(פ' אמור) על אחד שהיו לו שלוש בנות, ואחת מהן מספרת
לשון-הרע היתה, ונהרגו על ידה שלש נפשות: אביה, חמיה,
ולאחרונה גם היא בעצמה. (20) שכן אמרו (שבת נו).
"אלמלא קיבל דוד לשון-הרע (מציבא על מפיבושת) לא
נחלקה מלכות בית דוד, ולא עבדו ישראל עבודה-זרה ולא
גלינו מארצנו" – הרי תלו חכמינו את הקולר בדוד המקבל
ולא בציבא המספר. אמנם מתוך דברי רבינו (אבות פ"א,

הששי (בראשית א, לא): שבע פרות הטובות (שם מא, כו): ויבא עד בור הגדול (שמואל א-יט, כב).

ז. הנזקם מחברו, עובר בלא תעשה, שנאמר: "לא תקם". ואף-על-פי שאינו לוקה עליו³⁸ - דעה רעה³⁹ היא עד מאד. אלא ראוי לו לאדם להיות מעביר על מדותיו⁴⁰ על כל דברי העולם, שהפך אצל המבינים⁴¹ דברי הכל והבאי⁴², ואינן פדי לנקם עליהם. כיצד היא הנקימה⁴³? אמר לו חברו: השאילני קרדמך! אמר לו: איני משאילך! למחר צריך לשאל ממנו, אמר לו חברו: השאילני קרדמך! אמר לו: איני משאילך, פדרך שלא השאלתני כששאלתני ממך! - הרי זה נזקם; אלא כשיבוא לו לשאל, יתן בלב שלם, ולא יגמל לו פאשר גמלו, וכן כל פיוצא באלו. וכן אמר דוד בדעותיו הטובות: "אם גמלתי שולמי רע"⁴⁴ ואחלצה וגו'.

(38) מפני שלא שאין בו מעשה הוא. (39) מידה רעה. (40) כמו: אין מעבירין על האוכלין (ב"מ, כג.). מניח את מידותיו והולך לו, כלומר: הוא מוותר על שלו ואינו מקפיד לשלם לחבירו המצער כמעשהו: מידה כנגד מידה. (השווה רש"י, ר"ה יז.) (41) החכמים המבינים את העולם והחיים לאמיתם. (42) דברים בטלים. (43) יומא כג, א. (44) וכי שילמתי למרעים לי כמעשיהם? אדרבה, חילצתי מצרה את שונאי חנם.

ח. וכן כל הנזק לראשון, עובר בלא תעשה, שנאמר: "ולא תטר את בני עמך". כיצד היא הנטייה⁴⁵? ראובן שאמר לשמעון: השפך⁴⁶ לי בית זה, או השאילני שור זה! ולא רצה שמעון. לימים בא שמעון לראובן לשאל ממנו או לשכר ממנו, ואמר לו ראובן: הא לך, הריני משאילך! ואיני פמותך, לא אשלם לך כמעשך! - העושה כזה, עובר ב"לא תטר"; אלא ימחה הדבר מלבו ולא יטרנו, שכל-זמן שהוא נוטר את הדבר וזוכרו - שמא יבא לנקם. לפיכך הקפידה תורה על הנטייה, עד שימחה העין מלבו ולא יזכרו כלל. וזו היא הדעה הנכונה⁴⁷, שאפשר שיתקיים בה ישוב הארץ ומשאם ומתנם של בני-אדם זה עם זה.

(45) יומא כג, א. (46) על-פי דפוס וילנא. והגירסא שברוב הדפוסים: "שכור ליי" בלתי נכונה וגם בלתי מובנת. (47) המידה הנכונה של ויתור וסליחה ללא נקימה ונטירה, שבלעדיה אי-אפשר לחיים חברתיים הגונים.

הלכות תלמוד תורה

יש בכללן שתי מצות עשה, וזהו פירושן: (א) ללמד תורה. (ב) לכבד מלמדיה ויודעיה. וכאור שתי מצות אלו בפרקים אלו:

אחרת, אין בו משום לשון הרע³²; והוא, שלא יתפון להעביר הקול ולגלותו יותר³³.

שנוסף על לשון-הרע, יש כאן משום עזות מצח (ערכין טו:). ואף-על-פי שרובא חולק שם על אביו, וסובר ש"כל דבר הנאמר בפני בעליו שאליו מכוון הדבר - אין בו משום לשון הרע", פסק רבינו כאביו משום שברייאת מפורשת מסייעתו, והיא: "ומה מרים שלא דיברה בגנותו של משה בפניו - נענשה, המדבר בגנותו של חבירו בפניו - על-אחת-כמה-וכמה!" (תורת כהנים, ויקרא יד). (30) שהדברים כשהם לעצמם אין בהם משום גנות, אלא יכולים להיות גורמים לנזקים, כמו המעשה בר' יהודה בן גרים שסיפר לפני תלמידיו דברי רבי שמעון בן-יוחאי כלפי מלכות רומי. הדברים הגיעו לאזני המלכות, ורבי שמעון בן-יוחאי ובנו אליעזר הוכרחו לברוח ולהתחבא שנים רבות. ור' יהודה בן גרים גם נענש על זה, אף-על-פי שכוונתו לא היתה לדבר בגנותו של רבי שמעון בן-יוחאי (שבת לג:). כבר אמרו חכמינו (יומא ד:): מנין לאומר דבר לחבירו שהוא ב"ב לאמר" עד שיאמר לו: לך אמור! שנאמר: וידבר ה' אליו מאוהל מועד לאמר (ויקרא א, א) - לא יאמר הדברים אלא-אם-כן נתן לו רשות (רש"י, שם). (31) שאין בהם דברי גנאי, אבל עלולים הם לפעמים לגרום חזק, ונאמרו על ידי בעליהם עצמם הנוגעים בדבר. (32) שהרי בזה שאמר לפני שלשה, גילה דעתו שלא איכפת לו ואינו חושש לפרסומם. ואם האומר מזהיר שלא לומר - אפילו אמר בפני רבים יש בו משום לשון הרע, וכמו שסיפר חז"ל (סנהדרין לא:): מעשה בתלמיד שסיפר שנאמר בבית המדרש לפני עשרים ושנים שנה, והוציאוהו רבי אמי מבית-המדרש, כי אמר: מגלה סוד הוא זה. וכתוב: הולך רכיל מגלה סוד (משלי יא, יג). (33) כלומר: רק כשהוא מספר בדרך מקרה והזדמנות אין בזה משום לשון-הרע, אבל לא כשהוא מתכוון לתת פרסום לדבר. ואם יש בהם דברי גנות, אסור לשומעים לספרם לאחרים, למרות זאת שנאמרו על ידי הבעלים ולפני רבים (עבודת המלך).

ו. כל-אלו הם בעלי לשון הרע, שאסור לדור בשכונתם³⁴, וכל-שפן לישוב עמהם ולשמע דבריהם³⁵. ולא נחתם גזר-דין על אבותינו במדבר³⁶, אלא על לשון הרע לבד³⁷.

(34) תנחומא, פרשת קרח ד. (35) המספר לשון-הרע, אמר הקב"ה: אין אני והוא יכולים לדור בעולם (ערכין טו:). (36) שיתמו כולם במדבר, ולא יזכו להיכנס לארץ (שם). (37) שהוציאו המרגלים דיבת הארץ, ובני-ישראל קיבלו אותה מהם. לא ניקדנו כאחרים "לשון-הרע" בסמיכות, כי אם בשם ותואר זכר: לשון הרע - מפני שכך הוא שגור בפי העם. ו"לשון" משמש זכר ונקבה, כמו: לשוני תהגה צדק (תהלים לה, כח): ולשוני אם יהגה רמיה (איוב כז, ד). וכן עין הרע (אבות ב, טז), שכך הורגל בפני העם. ומה שנוגע לשם המתואר המחוסר ההידיעה - כך דרכה של לשון המשנה, שראשיתה אנו מוצאים כבר במקרא, כמו: יום

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום חמישי י"ד מנ"א – ספר המדע – הלכות תלמוד תורה קבא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

פרק ראשון

(1) מי הוא החייב ללמוד וללמד; אם מותר ללמד בשכר, לשלש זמן הלימוד.

2 א. נשים² ועבדים³ וקטנים⁴ פטורים מתלמוד תורה.
3 אבל קטן, אביו חייב ללמדו⁵ תורה, שנאמר:
4 "ולמדתם אתם את בניכם לדבר בם". ואין האשה
5 חייבת ללמד את בנה; שכל החייב ללמד, חייב
6 ללמד.⁶

(2) שנאמר: ולמדתם אותם את בניכם – ולא בנותיכם. והואיל ואחרים אינם מצווים עליהן, פטורות גם הן מללמד את עצמן (קידושין כט:). (3) "אסור לאדם שילמד את עבדו תורה" (כתובות כח:). (4) בכתב-יד אוקספוד, המלה "וקטנים" איננה, וגם בעל "מגדל עוז" אינו גורס אותה. והטעם מובן: שהרי "קטן" שאינו בר דעת פטור מכל המצוות, והוא-הדין מתלמוד תורה. (5) "כשהתינוק מתחיל לדבר – אביו מלמדו תורה" (ספרי, עקב). (6) ומכיון שהאשה פטורה מללמוד כמו שאמרנו למעלה, פטורה היא גם מללמד (קידושין כט:).

7 ב. כשם שחייב אדם ללמד את בנו, כך הוא חייב
8 ללמד את בן-בנו, שנאמר: "והודעתם לבניך ולבני
9 בניך". ולא בנו ובן-בנו בלבד, אלא מצוה על כל
10 חכם וחסיד מיישראל ללמד את התלמידים, אף-על-
11 פי שאינם בניו, שנאמר: "ושננתם לבניך" – מפי
12 השמועה⁷ למדו: 'בניך' אלו תלמידים⁸,
13 שהתלמידים קרויין בנים, שנאמר: "ויצאו בני
14 הנביאים". אם-כן, למה נצטוו על בנו ועל בן-
15 בנו⁹? להקדים בנו לבן-בנו, ובן-בנו לבן חבירו.

(7) "שמועה" היא הלכה מסורה בקבלה, ויש לה אסמכתא בקרא. ראה ביאורנו (הלכות יסודי התורה פ"ה, ה"ד).
(8) 'ספרי', ואתחנן. (9) בצו מיוחד, הלא גם הם בכלל.

16 ג. וחייב לשכר מלמד לבנו ללמדו, ואינו חייב¹⁰
17 ללמד בן-חבירו, אלא בחנם¹¹. מי שלא למדו אביו,
18 חייב ללמדו¹² את עצמו כשכיר¹³, שנאמר: "ולמדתם
19 אתם ושמרתם לעשותם". וכן אתה מוצא בכל
20 מקום¹⁴, שהתלמוד קודם למעשה, מפני שהתלמוד
21 מביא לידי מעשה, ואין המעשה מביא לידי
22 תלמוד¹⁵.

(10) כלומר: בשני דברים נבדל בן-חבירו מבנו ובן-בנו: (א) בדין קדימה, (ב) בתשלום שכר לימוד. כי ללמד את בן-חבירו נתחייב רק בגופו אבל לא בממונו. ואם הוא גופו, אינו יכול ללמד אותו אינו מחוייב לשכור לו מלמד, מה שאינו כן בבנו ובבן-בנו. (11) כאן סוף הלכה ב', לפי דפוס מנטובה. וכן הנוסחא גם ב"מעשה רוקח". (12) קידושין כט, ב. (13) כשיבוא לידי בינה והכרה. (14) אחר שלימד אותנו רבינו מן "ולמדתם אותם", שהבן חייב ללמד את עצמו, הוא חוזר ומלמד אותו ממה שכתוב

בסמוך אחריו: "ושמרתם לעשותם", ש"המעשה" הוא תמיד אחר ה"תלמוד", והוא אומר: וכן אתה מוצא בכל מקום ש"התלמוד קודם למעשה", ולאו דיוקא כאן מתוך מקרא זה (קידושין מ:). ואחר שכבר גדל וחייב לעשות – חייב הוא ללמוד, ואינו יכול לומר: "כבר גדלתי ונתחייבתי במצוות, לכן אטפל רק במעשה ולא בלימוד" – אלא עליו ללמוד קודם כדי שידע מה לעשות, כמו שאמרו: ולא עם הארץ חסיד ("מרכבת המשנה, בשם רבי חיים ויטל"). (15) קידושין מ, ב.

ד. הנה הוא רוצה ללמד תורה, ויש-לו בן ללמד
16 תורה¹⁶ – הוא קודם לבנו¹⁷. ואם הנה בנו נבון
17 ומשכיל להבין מה שילמד יותר ממנו – בנו קודם¹⁸.
18 ואף-על-פי שבנו קודם, לא יבטל הוא¹⁹, שפישם
19 שמצוה עליו ללמד את בנו, כך הוא מצוה ללמד
20 עצמו.

(16) ואחד מהם צריך לדאוג למזונות ולפרנסת שניהם.
(17) שם, כט, ב. (18) "אם בנו זריז וממולח ותלמודו מתקיים בידו – בנו קודמו" (שם). (19) וחייב הוא לקבוע עתים לתורה בשעת הפנאי.

ה. לעולם²⁰ ילמד אדם תורה ואחר-כך ישא אשה,
21 שאם נשא אשה תחלה, אין דעתו פנויה ללמד. ואם
22 הנה יצרו מתגבר עליו, עד שנמצא שאין לבו פנוי
23 – ישא ואחר-כך ילמד תורה²¹.

(20) שם, ואפילו כשהוא למעלה משמונה-עשרה שנה ("מרכבת המשנה" בשם רבי חיים ויטל). (21) קידושין, שם.

ו. מאימתי אביו חייב ללמדו תורה? משיתחיל
24 לדבר, מלמדו: "תורה צוה לנו משה" ו"שמע
25 ישראל"²², ואחר-כך מלמדו מעט מעט, פסוקים
26 פסוקים, עד שיהיה בן שש או בן שבע, הכל לפי
27 ברייתו²³, ומוליכו אצל מלמד התינוקות²⁴.

(22) כנוסח אוקספורד. ובשאר הדפוסים: ו"שמע ישראל". ומקור הלכה זו (ספרי, עקב: סוכה מב.). (23) לפי בריאות גופו והתפתחות שכלו: הבריא כשהוא בן-שש, והחלש – בן-שבע (ב"ב כא.). ומה שאמרו (אבות פ"ה, כא): בן-חמש למקרא – הכוונה למה שהאב מלמדו בביתו. (24) בבא-בבא, כא, א.

ז. הנה מנהג²⁵ המדינה לקח מלמד התינוקות שכן,
26 נותן לו שכר. וחייב ללמדו בשכר, עד שיקרא תורה
27 שבכתב בלילה²⁶. מקום שנהגו ללמד תורה שבכתב
28 בשכר, מתר ללמד בשכר²⁷; אבל תורה שבפיה,
29 אסור ללמדה בשכר, שנאמר: "ראה למדתי אתכם חקים ומשפטים פאשר צוני ה' וגו'" – מה אני
30 בחנם למדתי, אף אתם למדתם בחנם ממני; וכן
31 כשתלמדו לדורות, למדו בחנם, כמו שילמדתם
32 ממני²⁸. לא מצא מי שילמדו בחנם, ילמדו²⁹

קכב שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום חמישי י"ד מנ"א – ספר המדע – הלכות תלמוד תורה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

חבילה של עצים, חציה היה מוכר וכו'. (39) כגון רב הונא (כתובות קה.). (40) רב יוסף ורב ששת (פסחים קטז:). (41) בעלי המסורת שקיבלו את התורה שבעל-פה, ומסורה לדורות הבאים. "מעתיקי השמועה", כמו: מקבלי השמועה (ר' שמואל אבן-תיכון בפירושו המילים). ואמנם כל אלה שמנינו כאן, היו בעלי קבלה: רבן יוחנן בן-זכאי קיבל מהלל, רבה ורב יוסף קיבלו מרב הונא, אבוי ורבה קיבלו מרב יוסף.

י. עד אימתי חייב ללמוד תורה? עד יום מותו⁴², שנאמר: "וּפָן יָסוּרוּ מִלְבָּבָךְ פֶּלַיִם חַיִּיךָ". וְכָל-זָמַן שֶׁלֹא יַעֲסֹק בְּלִמּוּד, הוּא שׁוֹכֵחַ⁴³.

(42) שבת פג, ב. (43) אבות דרבי נתן, פ' כד. וכך אמרו (חגיגה טו:). "דברי תורה קשה לקנותם ככלי זהב ונוח לאבדם ככלי זכוכית".

יא. וְחַיִּב לְשַׁלֵּשׁ אֶת זְמָן⁴⁴ לְלִמּוּדוֹ: שְׁלִישׁ בַּתּוֹרָה שֶׁבִּכְתָּב, וְשְׁלִישׁ בַּתּוֹרָה שֶׁבְּעַל-פֶּה, וְשְׁלִישׁ - יְבִין וְשִׁפְלִי אַחֲרֵית דְּבָר מֵרֵאשִׁיתוֹ, וְיוֹצֵא דְּבָר מִדְּבָר, וְיִדְמָה דְּבָר לְדְבָר, וְיָבִין בְּמִדּוֹת⁴⁵ שֶׁהַתּוֹרָה נִדְרָשֶׁת בָּהֶן, עַד שֶׁיַּדַּע הֵיאֵף הוּא עֵקֶר הַמִּדּוֹת, וְהֵיאֵף יוֹצֵא הָאִסוּר וְהַמְתָּר, וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן מִדְּבָרִים שֶׁלֹּא מִפִּי הַשְּׁמוּעָה; וְעִנְיָן זֶה הוּא הַנִּקְרָא גִּמְרָא⁴⁶.

(44) בכל יום, כמבואר בסמוך הלכה יב. ולא כדעת רש"י המפרש (קידושין ל:). "לשלש לימודו" – לחלק אותו לימים השבוע: שני ימים למקרא, שני ימים למשנה, ושני ימים לגמרא. ור"ת פירוש (שם, ב'תוספות): שאנו סומכים על אמרם (סנהדרין כד:). בל – "בלולה במקרא, במשנה ובגמרא": ובלימוד ש"ס בבלי אנו יוצאים ידי חובתנו. (45) הם כללי ההגיון התלמודי: י"ג מידות דרבי ישמעאל, ול"ב מידות דרבי יוסי הגלילי. (46) נוסח אוקספורד. וברוב הדפוסים: גמרא.

יב. בַּיָּצֵד? הֲיָה בַּעַל אֲמֻנּוֹת, וְהִיָּה עוֹסֵק בְּמִלְאָכָתוֹ שְׁלֹשׁ שָׁעוֹת בַּיּוֹם, וּבַתּוֹרָה תִּשַׁע - אוֹתָן הַתִּשַׁע, קוֹרָא בְּשֵׁלֶשׁ מֵהֶן בַּתּוֹרָה שֶׁבִּכְתָּב, וּבְשֵׁלֶשׁ בַּתּוֹרָה שֶׁבְּעַל-פֶּה, וּבְשֵׁלֶשׁ⁴⁷ אַחֲרוֹת מִתְּבוּנָן בְּדַעְתּוֹ לְהָבִין דְּבָר מִדְּבָר⁴⁸. וְדְבָרֵי קְבֻלָּה⁴⁹ - בְּכָלֵל תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָּב הֵן, וּפְרוּשָׁן - בְּכָלֵל תּוֹרָה שֶׁבְּעַל-פֶּה; וְהַעֲנִינִים הַנִּקְרָאִים 'פְּרִדָּס'⁵⁰ - בְּכָלֵל הַגִּמְרָא הֵן. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים⁵¹? בַּתְּחִלַּת תְּלִמּוּדוֹ שֶׁל אָדָם; אֲבָל כְּשֶׁיִּגְדִּיל בַּחֲכָמָה, וְלֹא יֵהָא צָרִיךְ, לֹא לְלַמֵּד תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָּב, וְלֹא לַעֲסֹק תְּמִיד בַּתּוֹרָה שֶׁבְּעַל-פֶּה - יִקְרָא בַּעֲתֵים⁵² מְזֻמָּנִים תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָּב וְדְבָרֵי הַשְּׁמוּעָה⁵³, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשְׁכַּח דְּבָר מִדְּבָרֵי דִּינֵי-תּוֹרָה, וְיִפְנֶה כָּל יָמָיו לַגִּמְרָא⁵⁴ בְּלִבָּהּ, לְפִי רָחֵב שֵׁישׁ בְּלָבוֹ וְלִשׁוֹב דַּעְתּוֹ.

(47) כנוסח אוקספורד: וברוב הדפוסים: "שלש אחרות". (48) זהו עיקר לימוד הגמרא. (49) נביאים וכתובים (קידושין מט:). (50) חכמה אלהית ותורת הטבע, כמבואר למעלה (הל' יסודי התורה פ"ד, הל' יג). (51) שצריכים

בְּשִׁכְרָא³⁰, שְׁנֵאמַר: "אַמֶּת קָנָה"; יָכוֹל יִלְמַד לְאַחֲרֵים בְּשִׁכְרָא³¹? תְּלִמּוּד לִזְמַר: "וְאַל תִּמְכֹּר", הָא לְמַדְתָּ, שְׁאִסוּר לֹא לְלַמֵּד בְּשִׁכְרָא, אֶף-עַל-פִּי שֶׁלֹּא יָבִין בְּשִׁכְרָא³².

(25) מן הדין, מותר ליקח שכר לימוד בעד תורה שבכתב, אלא היו מקומות שהחמירו על עצמם שלא ליקח שכר גם בעד לימוד זה, לפיכך מדגיש רבינו ואומר: "היה מנהג המדינה", לפי שתלוי במנהג המקום. (26) גם נביאים וכתובים בכלל. (27) נדרים לו, א. והטעם: לפי ששכר זה שמקבלים בעד תורה שבכתב, אינו שכר לימוד אלא שכר שימור, באשר ילדים שבגיל המקרא זקוקים לשמירה. מה-שאינ-כן ילדים בגיל המשנה, תורה שבעל-פה, שכבר גדלו ואינם זקוקים שוב לשמירת רבם המלמדם. (28) שם. ומה שנוהגים עכשיו לקבל שכר לימוד גם על תורה שבעל-פה, מפני שאינו אלא "שכר בטלה", שהרב המלמד התבטל משאר מלאכות שיתפרנס מהן, והתמסר למלאכת הוראה. (29) כנוסח אוקספורד ומנטובה. ונוסח רוב הדפוסים: "לימודו", ודחוק הוא. (30) בכורות כט, א. (31) שיאמר: כשם שלמדתי בשכר, כך אלמד בשכר. (32) שם. וראוי להעיר בזה: אף-על-פי שכתב רבינו, שאין האב חייב ללמד את בנו בשכר אלא תורה שבכתב בלבד, במה דברים אמורים? כשמצבו הכספי דחוק. אבל כשאפשר לו, חייב ללמדו בשכר גם משנה, תלמוד, הלכות ואגדות (הגהות מיימוניות. ושו"ע י"ד סי' רמה, סעיף ו).

ח. כָּל אִישׁ מִיִּשְׂרָאֵל חַיִּב³³ בַּתְּלִמּוּד תּוֹרָה - בֵּין עֲנִי בֵּין עָשִׁיר, בֵּין שְׁלֵם בְּגוּפוֹ בֵּין בַּעַל יְסוּרִין³⁴, בֵּין בַּחוּר בֵּין שֶׁהָיָה זָקֵן גָּדוֹל שֶׁתִּשְׁשֶׁשׁ³⁵ כָּחוֹ; אֲפֹלוּ הִיָּה עֲנִי הַמִּתְפַּרֵּס מִן הַצִּדָּקָה וּמַחֲזִיר עַל הַתְּפָתִים, וְאֲפֹלוּ בַּעַל אִשָּׁה וּבָנִים³⁶ - חַיִּב לְקַבֵּעַ לוֹ זְמָן לְתִלְמוּד תּוֹרָה בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה³⁷, שְׁנֵאמַר: "וְהָיָה בּוֹ יוֹמָם וְלַיְלָה".

(33) יומא לה, ב. (34) שסובל מפגעי הזמן: או ידוע חולי, כמאמרם ז"ל: "חש בכל גופו – יעסוק בתורה" (עירובין נד:). (35) לעולם אל ימנע אדם את עצמו מבית-המדרש וכו' (שבת פג:). (36) ש"רחיים בצוארו", שנאמר: שחורות כעורב (שיר-השירים ה, י), ואמרו חז"ל: במי אתה מוצא דברי תורה? – במי שמשים עצמו אכזרי על בניו ובני-ביתו כעורב (עירובין כב:). (37) מנחות צט, ב.

ט. גְּדוּלֵי חֲכָמֵי יִשְׂרָאֵל, הֵיוּ מֵהֶן חוֹטְבֵי עֲצִים³⁸, וּמֵהֶן שׁוֹאֲבֵי³⁹ מַיִם, וּמֵהֶן סוּמִים⁴⁰, וְאֶף-עַל-פִּי-כֵן הֵיוּ עוֹסְקִין בַּתְּלִמּוּד תּוֹרָה בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה, וְהֵם מְכַלְלִים מַעֲתִיקֵי הַשְּׁמוּעָה⁴¹ אִישׁ מִפִּי אִישׁ מִפִּי מִשָּׁה רַבָּנּוּ.

(38) הכסף-משנה מפרש כאן: כגון הלל, ומציין מקורו (יומא לה:). אולם לא נזכר שם שהלל היה חוטב עצים. גם רבינו ז"ל עצמו בפירוש המשנה (אבות פ"ד, ה) כותב: "וכבר ידעת שהלל היה חוטב עצים" וכו', אבל לא גילה את המקור של ידיעה זו. אכן באבות דרבי נתן (פרק ו) יסופר – לא על הלל, אלא על רבי עקיבא – שבכל יום היה מביא

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי ט"ו מנ"א - ספר המדע - הלכות תלמוד תורה קכג

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

"שאינו דומה הבל שיש בו חטא להבל שאין בו חטא" (שם).

לשלש זמן הלימוד. (52) שעות מסוימות: מזמן לזמן. (53) תורה שבעל-פה, משנה ותוספתא וכיו"ב. (54) מפני שהוא מכיל מכל הלימודים וכוללם יחד.

ב. מכניסין את התינוקות להתלמד, כְּכֵן שֶׁשׁ כְּכֵן שָׁבַע, לְפִי פֶתַח הַבֵּן וּבְנִין גִּפּוּזִי⁷. וּפְחוּת מִכֵּן שֶׁשׁ, אֵין מְכַנִּסִין אוֹתוֹ⁸. וּמִכָּה אוֹתָן הַמְלַמֵּד לְהִטִּיל עֲלֵיהֶם אִמָּה⁹; וְאֵינוֹ מִכָּה אוֹתָם מִפֶּת אוֹיֵב, מִפֶּת אֲכֻזִּי. לְפִיכָךְ לֹא יָפֶה אוֹתָם בְּשׁוּטִים וְלֹא בְּמַקְלוֹת¹⁰, אֲלָא בְּרִצּוּעָה קִטְנָה¹¹. וְיֹשֵׁב וּמְלַמֵּדן כָּל הַיּוֹם כָּלוּ וּמִקְצֵת מִן הַלֵּילָה¹², כְּדִי לְחַנֵּךְ לְלַמֵּד בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה. וְלֹא יִבְטְלוּ הַתֵּינוּקוֹת כָּלֵל, חוּץ מִעֲרֵבֵי שַׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים בְּסוּף¹³ הַיָּמִים, וּבְיָמִים טוֹבִים¹⁴. אֲבָל בְּשַׁבָּת, אֵין קוֹרִין בְּתַחֲלָה¹⁵, אֲבָל שׁוֹנִין בְּרֵאשׁוֹן¹⁶. וְאֵין מְבַטְלִין הַתֵּינוּקוֹת, וְאִפְלוּ לְבָנֵין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ¹⁷.

יג. אִשָּׁה שֶׁלְמָדָה תּוֹרָה, יִשְׁלָה שְׂכָר, אֲבָל אֵינוֹ כְּשֹׂכֵר הָאִישׁ, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא נִצְטְוִית⁵⁵; וְכָל הָעוֹשֶׂה דְּבָר שֶׁאֵינוֹ מִצְוָה עָלָיו לַעֲשׂוֹתוֹ, אֵין שְׂכָרוֹ כְּשֹׂכֵר הַמִּצְוָה שֶׁעָשָׂה, אֲלָא פְחוּת מִמֶּנּוּ⁵⁶. וְאֶף-עַל-פִּי שִׁישְׁלָה שְׂכָר - צִוּוּ חֲכָמִים⁵⁷, שֶׁלֹּא יִלְמַד אָדָם אֶת בֵּתוֹ תּוֹרָה, מִפְּנֵי שֶׁרֵב הַנָּשִׁים אֵין דִּעְתָּן מְכוֹנֶת לְהַתְלַמֵּד⁵⁸, אֲלָא הֵן מוֹצִיאֹת דְּבָרֵי-תּוֹרָה לְדְבָרֵי הַבָּאִי, לְפִי עֲנִיּוֹת דִּעְתָּן. אָמְרוּ חֲכָמִים⁵⁹: "כָּל הַמְלַמֵּד אֶת בֵּתוֹ תּוֹרָה, כְּאִלוּ לְמַדָּה תַּפְלוּת"⁶⁰. בְּמָה דְּבָרִים אָמּוּרִים? בְּתוֹרָה שֶׁבַע-עַל-פֶּה, אֲבָל תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָּב, לֹא יִלְמַד אוֹתָהּ לְכַתְחָלָה; וְאֵם לְמַדָּה, אֵינוֹ כְּמַלְמֶדֶת תַּפְלוּת⁶¹.

(55) נצטוותה. על-דרך ועשת את התבואה (ויקרא כה, כא). (56) קידושין לא, א. שהמצווה דואג ומצטער שמה לא יקיים חובתו כהלכה. לא כן מי שאינו מצווה, ולפום צערא - אגרא. (57) סוטה כ, א. (58) אין דעתן מסוגלת לרדת לסוף דעתם של ענני תורה ולהבינם לאמתם, והן מבארות אותם לפי רוחן. (59) סוטה כא, ב. (60) דברים בטלים וחסרי טעם, מלשון: היאכל תפל מבלי מלח (איוב ו, ו). רבינו פוסק כרבי אליעזר: אבל דעתו של בן עזאי היא, שחייב אדם ללמד את בתו תורה. (61) נדרים לה, ב: "אבל מלמד הוא את בניו ובנותיו (של המוֹדֵר הנאה) מקרא" - הרי שהמלמד את האשה תורה שבכתב, אינו כמלמדה תפלות (הגר"א, י"ד סי' רמו, ס"ק כה).

יום שישי ט"ו מנ"א ה'תשע"ט

פרק שני

(1) הושבת מלמדי תינוקות בכל עיר ועיר; מתי ייבטלו התינוקות מלימודם; מספר התלמידים אצל מלמד אחד.

(7) (בבא בתרא כא, א), כמבואר למעלה (פרק א, הלכה ו). (8) (שם; כתובות ג, ומה שאמרו (אבות פרק ה, כא): "בן-חמש למקרא" - היינו בילד בריא גמור ומפותח בדעת; או שכוונתם לאותם הפסוקים שאביו מלמדו מעט ומגלגל עימו עוד בטרם שהגיע לגיל הלימוד (הגהות מיימוניות). (9) (שם) למען ישמעו בקולו ויטו אוזן קשבת ללימודים. (10) שיש בזה משום אכזריות וגם סכנה. (11) שיכיה מכה קלה שלא ייוזק. (12) (תענית לא, א): "מכאן ואילך (מחמישה-עשר באב שהימים הולכים וקצרים והלילות נעשים ארוכים) דמוסיף - יוסיף" (מי שיוסיף את הלילות על הימים לעסוק בתורה, יוסיף חיים על חייו). וכן במדרש-רבה (שמות, פרשה מז) על הפסוק: ויהי שם עם ה' ארבעים יום וארבעים לילה (שמות לד, כח) אמרו: לכך התקינו שיהיו המִשְׁנִים (המלמדים משנה לתלמידים) יושבים בבוקר ובערב, לקיים מה שנאמר: לא ימוש ספר התורה הזה מפִּיךָ והגית בו יומם ולילה (יהושע א, ח). (13) מאחר חצות היום (סוכה כח, א). אמרו על רבן יוחנן בן-זכאי, שמימי לא אמר: הגיעה עת לעמוד מבית-המדרש חוץ מערבי שבתות וימים טובים (כגירסת רבינו חננאל). (14) שיתענגו וישמחו שמחת יום-טוב, כמו שאמרו: חייב אדם לשמח בנוי ובני ביתו ברגל (פסחים קט, א). (15) מה שלא קראו עוד מימיהם, שטורח הוא להם ומצער אותם (נדרים לז, א). (16) אבל חוזרים על מה שקראו כבר פעם קודם השבת, ואפילו חזרה ראשונה (שם). (17) (שבת קיט:).

13 א. מוֹשִׁיבֵין² מְלַמְּדֵי תֵינוּקוֹת בְּכָל מְדִינָה וּמְדִינָה, וּבְכָל פֶּלֶךְ³ וּפְלָךְ, וּבְכָל עִיר וְעִיר. וְכָל עִיר שֶׁאֵין בָּהּ תֵינוּקוֹת שֶׁל בֵּית רַבֵּן, מְחַרְמִין⁴ אֶת אֲנָשֵׁי הָעִיר, עַד שֶׁמוֹשִׁיבֵין מְלַמְּדֵי תֵינוּקוֹת; וְאֵם לֹא הוֹשִׁיבוּ - מְחַרְמִין⁵ אֶת הָעִיר; שֶׁאֵין הָעוֹלָם מְתַקֵּם, אֲלָא בְּהִבֵּל⁶ פִּיהֶם שֶׁל תֵינוּקוֹת שֶׁל בֵּית רַבֵּן.

ג. מְלַמֵּד הַתֵּינוּקוֹת, שֶׁהוּא מְנִיחַ הַתֵּינוּקוֹת¹⁸ וְיֹצֵא, אוֹ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה מְלָאכָה אַחֲרֵת עִמָּהֶן¹⁹, אוֹ שֶׁהוּא מְתַרְשֵׁל בְּלִמּוּדָן²⁰ - הָרִי זֶה בְּכָלֵל "אָרוּר עוֹשֶׂה מְלָאכָתָה ה' רְמִיָּה"²¹. לְפִיכָךְ אֵין רָאוּי לְהוֹשִׁיב מְלַמֵּד, אֲלָא בַּעַל יָגָא²², מְהִיר לְקָרוֹת²³ וּלְדַקְדָּק²⁴.

(2) (בבא בתרא כא, א) "התקין יהושע בן-גמלא (שהיה כהן גדול בימי בית שני) שיהיו מושיבין מלמדי תינוקות" וכו'. (3) גליל. חלק של מדינה, כמו: שר פלך המצפה (נחמיה ג, טו). חמש או שש עיירות מקובצות במקום אחד נקראות: פלך ("הערוך"). (4) (שבת קיט:). מחרימין - לשון חרם ונידוי: שלא להיכנס לתוך העיר. ושלא לבוא בברית עם תושביה וכיוצא באלו. (5) בנוסח אוקספורד, מחריבים. (6) בזכות האֵד היוצא מפיהם בשעה שהם לומדים תורה.

(18) בשעת לימודם (בבא בתרא ח, א). (19) בשעה שהוא מלמד אותם עוסק הוא גם במלאכה אחרת ואין ענינו וליבו פנויים ונתונים כליל לתלמידים. וכמו שאמרו בתוספתא (בבא מציעא, פרק ד): המושיב את חבירו בחנות למחצית

ז. אחד מבני מבוי³³ שפקש להעשות מלמד, אפלו
אחד מבני החצר - אין יכולין שכניו למחות בידו³⁴.
וכן מלמד תינוקות, שבא חבירו ופתח בית ללמד
תינוקות בצדו, כדי שיבואו תינוקות אחרים לו, או
כדי שיבואו מתינוקות של זה אצל זה - אינו יכול
למחות בידו³⁵, שנאמר: "ה' חפץ למען צדקו וגדיל
תורה ויגדיר"³⁶.

(33) מלשון: מבוא העיר (שופטים א, כד). רחוב צדדי
הפתוח לרשות הרבים והרבה חצרות פתוחות לתוכו.
(34) ולומר: כי קול התינוקות מפריע מנוחת דיורי החצר.
(35) בטענה של הסגת גבול. (36) ועל ידי ההתחרות
שביניהם תרבה הדעת של התלמידים, כי "קנאת סופרים
תרבה חכמה". אבל באומנות אחרת אסור לאחד לרדת
לאומנות חבירו ולהפוך בחרתו (שם).

פרק שלישי

(1) שתלמוד תורה שקול כנגד כל המצוות; כיצד יתנהג מי
שרוצה ללמוד תורה ולזכות בכירתה.

א. בשלשה כתרים נכתרו ישראל: פתח תורה,
וכתר פהנה, וכתר מלכות. פתח פהנה - זכה בו
אחרון, שנאמר: "והיתה לו ולזרעו אחריו ברית
פהנת עולם". פתח מלכות - זכה בו דוד, שנאמר:
"זרעו לעולם יהיה וכסאו בשמש וגדי". פתח תורה
- הרי מנח ועומד ומוכן לכל ישראל, שנאמר:
"תורה צוה לנו משה, מורשה קהלת יעקב" - כל
מי שירצה, יבוא ויטל. שמה תאמר, שאותם
הכתרים גדולים מפתח תורה - הרי הוא אומר: "בי
מלכים ימלכו ורוזנים יחוקקו צדק, בי שרים
ישרו"; הא למדת, שפתח תורה גדול משניהם⁴.

(2) (אבר"נ פ' מא; יומא עב:) ושם בנוסח אחר: "שלשה
גרים הם: של מזבח, ושל ארון, ושל שלחן. של מזבח -
זכה אהרן ונטלו; של שלחן וסמל המלכות) - זכה דוד
ונטלו; של ארון (סמל כתר-תורה) - עדין מונח הוא; כל
הרוצה ליקח - יבוא ויקח". (3) התורה אומרת מקרא זה:
וגדול הממליך מן המלך (רש"י, שם). (4) וכן הובא
בילקוט משלי ח' מאמר ה"ספרי": "כל עצמם של שני
כתרים הללו: כתר-כהונה וכתר-מלכות, אינם אלא מכוחה
של תורה".

ב. אמרו חכמים: ממזר תלמיד-חכם קודם לכהן
גדול עם-הארץ, שנאמר: "יקרה היא מפנינים" -
מכהן גדול שנכנס לפני ולפנים⁶.

(5) להחיותו, לפדותו וכיו"ב (הוריות יג. ירוש', שם פ"ג,
ה"ה). (6) לקודש הקדשים ביהו"כ. מדרש זה מיוסד על
הכתוב: "מפנינים" (אור שמח).

ג. אין לה מצוה בכל המצוות בל, שהיא שקולה
כנגד תלמוד תורה, אלא תלמוד תורה כנגד כל

שכר - אם היה אומן אל יעשה מלאכתו, לפי שאין עיניו
על החנות, וכל שכן במלאכת שמים. ויש מפרשים: כשהוא
עושה מלאכה בביתו אפילו לימודו עם התלמידים.
המלאכה מחלישה אז כוחותיו ואינו יכול אחר כך למלא
חובתו כלפי התלמידים. וכמו שאמרו (ירושלמי, דמאי פרק
ז, הלכה ג): לא יעשה בתוך שלו בלילה וישכיר עצמו ביום,
מפני שהוא ממעט במלאכתו של בעל הבית. רבי יוחנן מצא
פעם מלמד תינוקות בשעת לימודו כשהוא חלש, אמר לו:
מה זה? אמר לו: צם אני. אמר לו: אסור לך, ומה, אם
מלאכתו של בשר ודם אסור - מלאכתו של הקדוש-ברוך
הוא לא כל שכן! (20) ואינו משתדל להסבירם שיבינו כל
דבר לאשורו ולא ישתבשו. (21) (בבא בתרא כא:). מסופר
שם: דוד שאל את יואב למה הרג באדום רק את הזכרים
ולא גם את הנקבות, ככתוב: כי ששת חדשים ישב שם יואב
וכל ישראל עד הכרית כל זכר באדום (מלכים-א יא, טז).
ענה יואב: מפני שכתוב בתורה: מזה תמחה זכר עמלק
(דברים כה, יט). תמה דוד ושאל: הלא זכר כתוב? רצה
יואב להרוג את רבו כי לא דיקדק עימו בלימודו ובאשמתו
נשתבש, וקרא עליו: "ארור עושה מלאכת ה' רמיה!"
(22) שיש בו יראת שמים ויראת חטא. (23) מרבה בקריאה
עמהם. (24) מדייק ומקפיד שיבינו כל דבר על בוריו.

ד. ומי שאין לו אשה, לא ילמד תינוקות²⁵, מפני
אמותיהם, הבאות אצל בניהם. וכל²⁶ אשה לא
תלמד תינוקות²⁷, מפני אבותיהם, שהם באים אצל
הבנים.

(25) (קידושין פב.) במעונו הפרטי ההלכה מדברת.
(26) בנוסחת אוקספורד "וכן". (27) במעונה הפרטי.

ה. עשרים וחמשה תינוקות למדים אצל מלמד
אחד. היו יותר על עשרים וחמשה, עד ארבעים -
מושיבין עמו אחר לסיעו²⁸ בלמודם; היו יותר על
ארבעים²⁹ - מעמידין להם שני מלמדי תינוקות.

(28) להיות לו לעזר בעבודתו. ועוד זה נקרא בתלמוד: "ריש
דוכנא", ראש הספסל שעליו יושבים התלמידים. ותפקידו
לפי רש"י: שומע עם התינוקות מפי המלמד וחוזר ומשגירו
בפי התינוקות (בבא בתרא כא:). (29) ולדעת הרא"ש: עד
ארבעים מספיק מלמד אחד בלי סיוע; מארבעים עד
חמישים מושיבים אחר לסיוע, וכשהם חמישים - מושיבים
להם שניים (הגהות מיימוניות).

ו. מוליכין את הקטן ממלמד למלמד אחר, שהוא
מהיר³⁰ ממנו, בין במקרא בין בדקדוק. במה דברים
אמורים? פשהיו שניהם בעיר אחת, ולא היה הנזהר
מפסיק ביניהם; אבל מעיר לעיר, או מצד הנזהר
לצדו אפלו באותה העיר - אין מוליכין את הקטן,
אלא אם-כן היה בגין בריא³¹ על-גבי הנזהר, בגין
שאינו ראוי³² לפל במהרה.

(30) (בבא בתרא, שם). שהוא מחונן בכישרונות הוראה יותר
מן הראשון בשני המקצועות. (31) גשר רחב וחזק.
(32) רעוע ועלול לנפול. פן יקראנו אסון.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי ט"ו מנ"א - ספר המדע - הלכות תלמוד תורה קכה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

1 המצות פלן⁸, שהתלמוד מביא לידי מעשה⁹; לפיכך
2 התלמוד קודם למעשה בכל מקום¹⁰.

(7) שתוכל להשתנות. (8) פאה פ"א, מ"א. (9) (קידושין מ:). (10) ואם בא אחד להמילך אם ילמד תחילה או יעסוק במעשה, אומרים לו: למד תחילה - לפי שאין עם-הארץ חסיד (תוספות, שם).

3 ד. הנה לפנינו עשיית מצוה ותלמוד תורה - אם
4 אפשר למצוה להעשות על-ידי אחרים, לא נפסיק
5 תלמודו¹¹; ואם לאו¹² - נעשה המצוה ויחזור
6 לתלמודו.

(11) יסופר על ר' אבהו מן קסרין ששלח את בנו ללמוד תורה בטבריה. באו ואמרו לו: בנך גומל חסדים הוא, מטפל הוא במתים ועוסק בקבורתם. שלח לו אביו: המבלי אין קברים בקסרין שלחתיך לטבריה? כבר נמנו וגמרו, שהתלמוד קודם למעשה! (ירושלמי, פסחים פ"ג, ה"ז). (12) כגון קבורת מת מצוה - יעשה ואחר כך ילמד (שם; מ"ק ט:).

7 ה. תחלת דינו של אדם, אינו נדון אלא על
8 התלמוד¹³, ואחר-כך על שאר מעשיו. לפיכך אמרו
9 חכמים¹⁴: לעולם יעסק אדם בתורה, בין לשמה¹⁵,
10 בין שלא לשמה¹⁶, שמתוך שלא לשמה בא
11 לשמה¹⁷.

(13) לעתיד לבוא תובעים אותו לדין ונפרעים ממנו קודם כל על עוון ביטול תורה (קידושין מ:). (14) (פסחים נ:). (15) לשם התורה גופא, בתור תכלית לעצמה. (16) בתור אמצעי לשם תכלית אחרת, כגון שיקראוהו: "רבי" וכיו"ב. (17) אבל מי שלומד על מנת לקנטר ולקפח אחרים בתורתו - נוח לו שלא נברא (ברכות יז:).

12 ו. מי שנשא לבו לקיים מצוה¹⁸ זו כראוי ולהיות
13 מכתיר בכתר-תורה - לא יסית דעתו¹⁹ לדברים
14 אחרים, ולא ישים על לבו שיקנה תורה עם העשר
15 והפכוד כפחת²⁰. כך היא דרכה של תורה²¹: פת
16 במלח תאכל, ומים במשורה תשתה, ועל הארץ
17 תישן, ויחי צער תחיה - ובתורה אתה עמל. ולא
18 עליך הדבר לגמור²², ולא אתה בן-חורין לפטל
19 ממנה. ואם הרבית תורה, הרבית שכר, והשכר לפי
20 הצער²³.

(18) של לימוד התורה. (19) מלימוד התורה והתעסקות בה. (20) (עירובין נה:). "לא תימצא בסחרנים ולא בתגרים." (21) (אבות פ"ו, ד). רק מי שמסתפק במועט ואינו רודף אחרי מותרות וחיי רווחה - זוכה לכתר תורה. (22) (שם פ"ב, טז). כי "לא שכרך הקב"ה לגמור את כולה כדי שתפסיד שכרך אם לא תגמרנה (ברטנורא); העיקר הוא שלא תיבטל ממנה. (23) לפום צערא - אגרא (שם פ"ה, כג).

21 ז. שמה תאמר: עד שאקבץ ממון אחר ואקרא²⁴!

עד שאקנה מה שאני צריך ואפנה מעסקי, ואחר ואקרא! - אם תעלה מחשבה זו על לבך, אין אתה זוכה לכתרה של תורה לעולם²⁵; אלא עשה תורתך קבע²⁶ ומלאכתך עראי, ולא תאמר: לכשאפנה אשנה! שמה לא תפנה²⁷.

(24) לעת עתה איבטל ממנה כדי שאקיימנה אחר כך מעושר. (25) שאם בטלת ממנה לא בנקל תחזור אליה, כי לקיבוץ ממון ורכישת קנינים אין גבולות. (26) בכל העתים ובכל המצבים. (27) (שם פ"ב, ד).

ח. כתוב בתורה: "לא בשמים היא", "ולא מעבר לים היא"; "לא בשמים היא" - לא בגסי הרוח היא מצויה, ולא במהלכי מעבר לים²⁸ היא. לפיכך אמרו חכמים²⁹: לא כל המרבה בסחורה מחכים, וצווי חכמים³⁰: הוי ממעט בעסק³¹, ועסק בתורה.

(28) בתגרים היורדים באניות סוחר (עירובין נה:). (29) (שם פ"ב, ה). (30) (שם פ"ד, י). (31) בדרך ארץ ובמשא ומתן.

ט. דברי-תורה נמשלו כמים, שנאמר: "הוי כל צמא לכו למים", לומר לך: מה מים אינם מתכנסין במקום מדרון³², אלא נזחלין מעליו ומתקבצים במקום אשפון³³; כך דברי-תורה אינם נמצאים בגסי-הרוח³⁴, ולא בלב כל גבה-לב, אלא בדפא וישפל-רוח, שמתאבק בעפר רגלי החכמים, ומסיר התאוות ותענוגי הזמן³⁵ מלבו, ועושה מלאכה בכל יום מעט פדי חייו³⁶, אם לא היה לו מה יאכל, ושאר יומו ויליו עוסק בתורה.

(32) (תענית ז). מדרון - מורד, שיפוע. (33) שקע במקום שטוח למקוה מים ("הערון"). (34) גאוותנים. (35) (עירובין נד). "אם אדם משים עצמו כחיה זו שדורסת ואוכלת - תלמודו מתקיים בידו". ופירש רש"י: "שאני מקפיד על תענוגים ואוכל בשר בלא תבלין, כאותה חיה הדורסת ואוכלת מיד לאחר הריגתה; וכן שאר עינוגים." (36) (ברכות לה:). "דורות הראשונים עשו תורתם קבע ומלאכתם ארעי - זו וזו נתקיימו בידם; דורות האחרונים שעשו מלאכתם קבע ותורתם עראי - זו וזו לא נתקיימו בידם".

י. כל המשים על לבו שיעסק בתורה, ולא יעשה מלאכה, ויתפרנס מן הצדקה - הרי זה חלל את השם, ויבזה את התורה, ויבזה מאור הדת, וגרם רעה לעצמו, ונטל חיו מן העולם הבא³⁷, לפי שאסור להנות מדברי-תורה בעולם הזה³⁸. אמרו חכמים³⁹: "כל הנהנה מדברי-תורה, נטל חיו מן העולם". ועוד צווי ואמרו⁴⁰: "אל תעשם עטרה להתגדל בהן ולא קרדם לחפר בהן". ועוד צווי ואמרו⁴¹: "אהב את המלאכה ושנא את הרבנות"; "וכל תורה שאין

מתקיים בידו; ואם לאו, אין תלמודו מתקיים בידו. (47) פינוק והתענגות. "לא תימצא תורה במי שמחיה עצמו עליה" (סנהדרין קיא.). וכן בתנחומא (נח, אות ג): לא תימצא תורה שבעל-פה אצל מי שמבקש עונג העולם, תאוה וכבוד וגדולה בעולם הזה, שנאמר: לא תמצא בארץ החיים (איוב כח, יג). וכי בארץ המתים תימצא? - אלא במי שמחיה עצמו עליה". (48) (ברכות סג.). (49) (שם) כי מיין חלב יוציא חמאה (משלי ל, לג). "במי אתה מוצא חמאה של תורה? - במי שמקיא חלב שניק משדי אמו". (50) (כתובות סב.). (51) (ברכות סג.). (52) נוסח אוקספורד; ונוסח רוב הדפוסים: "החכמים". (53) (שם, סג.) אמרו: "כל המרפה עצמו מדברי תורה אין בו כח לעמוד ביום צרה". (54) בכעס שרבי כעס עלי וסטר על לחיי (קהלת-רבה פ"ב). (55) (ירושלמי, ברכות פ"ה, ה"א). (56) וכל-שכן בבית-המדרש המיוחד לתלמוד-תורה, בעוד שבית-הכנסת עיקרו לתפילה. כך הוא נוסח אוקספורד, קושטא; וכן גם בירושלמי. בשאר הדפוסים: "בית-המדרש". (57) לא בשוק, ולא בקולי קולות (ירושלמי, ברכות פ"ה, ה"א; מ"ק טז.). (58) (עירובין נד.).

יג. אף-על-פי שמצוה ללמוד ביום ובלילה - אין אדם למד רב חכמתו, אלא בלילה⁵⁹. לפיכך מי שרצה לזכות בכתר התורה, יזהר בכל לילותיו, ולא יאבד אפלו אחד מהן בשנה ואכילה ושתייה ושיחה וכיוצא בהן, אלא בתלמוד תורה ודברי חכמה. אמרו חכמים⁶⁰: אין רגה של תורה אלא בלילה, שנאמר: "קומי רגי בלילה". וכל העוסק בתורה בלילה, חוט של חסד נמשך עליו ביום⁶¹, שנאמר: "יומם יצוה ה' חסדו, ובלילה שירה עמי תפלה לאל חי". וכל בית, שאין נשמעים בו דברי-תורה בלילה, אש אוכלתו⁶², שנאמר: "פל חשך טמון לצפוניו, תאכלהו אש לא נפח"⁶³. "כי דבר ה' בזה" - זה שלא השגיח על דברי-תורה פל עקר⁶⁴. וכן פל שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק, או שקרא ושנה ופרש⁶⁵ להבלי עולם, והניח תלמודו וזנחו - הרי זה בכלל "בוזה דבר ה'". אמרו חכמים⁶⁶: פל המבטל את התורה מעשר, סופו לבטלה מעני; וכל המקדים את התורה מעני, סופו לקימה מעשר. וענין זה מפרש הוא בתורה - הרי הוא אומר: "תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב מרב פל, ועבדת את איביך"; ואומר: "למען ענתה⁶⁷ להיטבך באחריתך".

(59) (שם, סה.) "לא איברא סהרא אלא לגירסא", כי במנוחת הלילה יכולים להתרכז ולהתמסר ללימוד ללא הפרעה. (60) (שמות-רבה, פ' מז.). (61) הוא מוצא חן בעיני אלהים ואדם (ע"ז ג.). (62) (סנהדרין צב.). (63) ופירושו לפי רש"י שם: כל לילה צפון ונחבא ממצפוני (מסתרי) התורה: שאין דברי תורה נשמעים באותו בית - בגלל זה תאכלהו

1 עמה מלאכה⁴², סופה בטלה וגוררת עון", וסוף
2 אדם זה, שיהא מלסטם את הבריות⁴³.

(37) כלומר: אין לו חלק לעולם הבא, כי כבר אכלו בעולם הזה. (38) (גדרים סב.). רבינו ז"ל בפירושו לאבות (פ"ד, ה) מדבר קשות נגד שכר הרבנים העושים תורתם אומנותם וקדרום לחפור בה - שזהו בניגוד למוסר התורה ודברי חכמינו הראשונים. וה"כספ משנה" כאן טוען נגד רבינו ומוכיח בהוכחות שונות שמוטל עלינו לתמוך בתלמידי-חכמים שיתמסרו לתורה ולתעודה רמה: להיות רבנים ודיינים בישראל - שאם אין גדיים אין תישים. ואם פרנסתם לא תהא מצויה ובטוחה ולא יוכלו לעסוק בעסק התורה כראוי מתוך הרחבת הדעת - אז תשתכח חסיד-שלום תורה מישראל. וכבר נפסקה ההלכה (בשו"ע, יורה דעה סימן רמו) וכן נוהגים בכל מקומות שבני-ישראל נמצאים שם לפרנס בכבוד את רבם שלא יצטרך לעסוק במלאכה בפני הבריות ותתבוזה התורה בפני ההמון. (39) (אבות פ"ד, ה). (40) (שם). (41) (שם פ"א, י). (42) (אבות פ"ב, ב). (43) (קידושין כט.) "כל מי שאינו מלמד את בנו אומנות כאילו מלמדו ליסטות".

3 יא. מעלה גדולה היא למי שהוא מתפרנס ממעשה
4 ידיו⁴⁴, ומדת חסידים הראשונים היא; ובה זוכה
5 לכל כבוד וטובה שבעולם הזה ולעולם הבא,
6 שנאמר: "יגיע פפיה פי תאכל, אשריה וטוב לו" -
7 "אשריה בעולם הזה, וטוב לו" לעולם הבא,
8 שפלו טוב⁴⁵.

(44) (ברכות ח.) "גדול הנהנה מיגיע כפו יותר מירא-שמים".
(45) (שם).

9 יב. אין דברי-תורה מתקיימין במי שמרפה⁴⁶ עצמו
10 עליהן, ולא באלו שלומדין מתוך עדוין⁴⁷ ומתוך
11 אכילה ושתייה; אלא במי שממית עצמו עליהן⁴⁸,
12 ומצער גופו תמיד⁴⁹, ולא יתן שנה לעיניו⁵⁰
13 ולעפעפיו תנומה. אמרו חכמים⁵¹ דרך רמז: "זאת
14 התורה אדם פי ימות באהל" - אין התורה
15 מתקיימת אלא במי שממית עצמו באהלי חכמים⁵².
16 וכן אמר שלמה בחכמתו: "התרפית, ביום צרה
17 צר פחכה"⁵³; ועוד אמר: "אף חכמתי עמדה לי"
18 - חכמה שלמדתי באף⁵⁴, היא עמדה לי. אמרו
19 חכמים⁵⁵: ברית ברותה, שכל היגע בתורתו
20 בבית-המדרש⁵⁶, לא במהרה הוא משפח; וכל
21 היגע בתלמודו בצנעה⁵⁷, מחפים, שנאמר: "ונת
22 צנועים חכמה"; וכל המשמיע קולו בשעת
23 תלמודו, תלמודו מתקנים בידו; אבל הקורא
24 בלחש, במהרה הוא שוכח⁵⁸.

(46) מתרשל (עירובין נד.). אמר רבי אלעזר: מאי דכתיב: לוחות אבן? - אם אדם משים עצמו, את לחייו כאבן זו שאינה נמחית (מדריסת רגלי בני-אדם, כך לחייו אינן נלאין מלחזור על לימודו וללמד לאחרים, רש"י) - תלמודו

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום שישי ט"ו מנ"א – ספר המדע – הלכות תלמוד תורה קכו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

לתלמידו על גבי הקרקע? (אלא או שניהם על גבי המיטה, או שניהם על גבי הקרקע, רש"י) שנאמר: ואתה פה עמוד עמדי (דברים ה, כח). (13) (שם) "מימות משה רבינו עד רבן גמליאל (הזקן, כגירסת הב"ח) לא היו לומדין תורה אלא מעומד". ואף על פי שלא נזכר פה בפירוש שהרב היה יושב לפני תלמידיו בשעת לימודו, הרי מצינו זה בכמה מקומות: "נסתלק אהרן וישב לשמאל משה" (עירובין נד:); "דוד הוה יתיב אארעא והוה מתני להר לרבנן" (מ"ק טז:). (14) משמת רבן גמליאל הזקן שהיה בסוף בית שני והוא אבי אביו של רבן גמליאל דיבנה. והוה ששנינו (סוטה פ"ט, מ"ט): "משמת רבן גמליאל הזקן בטל כבוד התורה" – שעד שמת הוא היתה בריאות בעולם והיו לומדים מעומד: ומשמת באה תשות כח לעולם והתחילו ללמוד מיושב, וזהו: "בטל כבוד התורה" (ברטנורא).

ג. אם היה מלמד מפיו לתלמידים, מלמד; ואם היה מלמד על-פי מתרגם¹⁵ - [המתרגם] עומד בינו וביין התלמידים, והרב אומר למתרגם, והמתרגם משמיע לכל התלמידים. וכשהו שואלין למתרגם, הוא שואל לרב, והרב משיב למתרגם, והמתרגם משיב לשואל. ולא יגביה הרב קולו¹⁶ יותר מקול המתרגם, ולא יגביה המתרגם קולו בעת ששואל¹⁷ את הרב יותר מקול הרב. אין המתרגם רשאי, לא לפחות ולא להוסיף ולא לשנות, אלא-אם-כן היה המתרגם אביו¹⁸ של חכם או רבו. אומר¹⁹ הרב למתרגמן: 'כך אמר לי רבי!' או 'כך אמר לי אבא מרי!' וכשאומר²⁰ המתרגמן הדברים לעם, אומר בשם החכם, ומזכיר שמו של אבי הרב או של רבו, ואומר: כך אמר רבנא פלוני! אף-על-פי שלא הזכיר הרב שמו של חכם, שאסור לקרות לרבו או לאביו בשמו²¹.

(15) זהו המתורגמן שהיה עומד לפני החכם הדורש. החכם לוחש לו בלשון עברית, והוא מתרגם לרבים בלשון שהם שומעים (רש"י, יומא כ:). (16) (ברכות מה:). אבל בעת שהוא משמיע הדברים לפני הקהל ודאי מותר לו להגביה קולו, שהרי זה תפקידו להשמיע דברי הרב הנאמרים בלחישתו ולהסבירם. והטעם, שאין המתרגם מגביה קולו בעת ששואל ושואן הרב מגביה קולו יותר מן המתרגם – כדי לחלוק כבוד זה לזה (מעשה רוקח). (18) (ירושלמי, מגילה פ"ד, ה"י). (19) כנוסח אוקספורד. ונוסח אחר: אומר. (20) כנוסח אוקספורד. ונוסח אחר: וכשאומר. (21) (קידושין לא:).

ד. הרב שולמד ולא הבינו התלמידים – לא יכעס²² עליהם וירגז, אלא חוזר ושונה הדבר אפילו בפה פעמים²³, עד שבינו עמק ההלכה. וכן לא יאמר התלמיד: הבנתי! והוא לא הבינו²⁴, אלא חוזר ושואל אפילו בפה פעמים²⁵. ואם פגע עליו רבו ורגז, יאמר לו: רבי, תורה היא, וללמד אני צריך²⁶, ודעתי קצרה!

אש של גיהנום שאינה צריכה ניפוח. (64) שאינו מתחשב עמהם ואינו שם אליהם לב כלל (סנהדרין צט:). (65) קרא מקרא ושנה תורה שבעל-פה ולבסוף נתרחק וזנח לימודי ה'. (66) (אבות פ"ד, ט). (67) מי שמתענה ולומד תורה מעוני – סופו לקיימה מעושר ומרוב כל.

פרק רביעי

(1) שאין מלמדים לתלמיד שאינו הגון; סדר לימוד הרב לתלמידים ואופן ישיבתם; ההתנהגות בבית המדרש; שני תלמידיו ששאלו כאחת, למי עונים תחילה?

א. אין מלמדין תורה, אלא לתלמיד הגון², נאח במעשיו, או לתם³. אכל אם היה הולך בדרך לא טובה, מחזירין אותו למוטב, ומנהיגין אותו בדרך ישרה, ובדקין אותו, ואחר-כך מכניסין אותו לבית-המדרש ומלמדין אותו. אמרו חכמים⁵: כל השונה לתלמיד שאינו הגון, פאלו זרק אכן למרקוליס⁶, שנאמר: "כצור אכן במרגמה"⁷, פן נותן לכסיל כבוד – אין כבוד אלא תורה⁸, שנאמר: "כבוד חכמים ינחלו". וכן הרב שאינו הולך בדרך טובה – אף-על-פי שחכם גדול הוא וכל העם צריכין לו, אין מלמדין⁹ ממנו, עד שובו למוטב, שנאמר: "פי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו, פי מלאך ה' צבאות הוא" – אמרו חכמים¹⁰: אם הרב דומה למלאך ה' צבאות, תורה יבקשו מפיהו; אם לאו, אל יבקשו תורה מפיהו.

(2) (תענית ז:). (3) שאין אנו יודעים אם הוא הגון או לא. שהיה רבן גמליאל (ברכות כח:), מכריז: "כל תלמיד שאין תוכו כבור, אל יכנס לבית המדרש" והעמיד שומר על פתח בית-המדרש לבדוק את התלמידים – אבל חבריו לא הסכימו עמו וסילקוהו לשומר הפתח, באמרם: כל עוד שהתלמיד אינו מוחזק ל"אנו הגון", אסור לדחותו ולרחקו מבית-המדרש. (4) לדעת אם היטיב דרכו. (5) (חולין קלג:). (6) מרקוריוס או מרקור – שם אליל, שהיו עובדים אותו בדוריקת אבנים לפניו, כמבואר (סנהדרין ס, עב. ע"ז נ). (7) ערימת אבנים שנצברה ע"י רגימה. (8) ופירושו: הנותן לכסיל כבוד, כלומר: תורה, כאילו זרק צורו אכן אל תוך המרגמה שנרגמה לכבוד ע"י מרקוליס. (9) (מ"ק יז:). (10) (שם).

ב. פיצד מלמדים? הרב יושב בראש, והתלמידים מקפים לפניו בעטרה, כדי שיהיו כלם רואים הרב¹¹ ושומעים דבריו. ולא ישב הרב על הפסא ותלמידיו על הקרקע, אלא או הפל על הארץ, או הפל על הפסא¹². ובראשונה היה הרב יושב¹³, והתלמידים עומדים. ומקדם חרפן בית שני¹⁴, נהגו הפל ללמד לתלמידים והם יושבים.

(11) (כריתות ז:). כשתשבו לפני רבכם תראו את פניו, שנאמר: והיו עיניך ראות את מוריק (ישעיה ל, כ). (12) (מגילה כא). "מנין לרב שלא ישב על גבי המיטה וישנה

ארץ. ועוד: שני קולות אינם נשמעים. (37) (שבת ג:).
 (38) להולין שולל, כמו שאנו מוצאים: "לא אמרה רבי עקיבא, אלא לחדר בה התלמידים (עירובין יג:), כדי לידע אם ישיבו על דבריו. ורש"י פירש: שישימו לבם לתורה ויאמרו פלפול מלבם". (39) כגון רבה, שבדק בפני אביו תלמידו את הושט מבחוץ, אף על פי שאין בודקים ושט אלא מבפנים, כדי לראות אם ירגיש אביו בדבר (חולין מג:).
 (40) לעורר התענינותם.

ז. אין שואלין⁴¹ מעמד ואין משיבין מעמד⁴², ולא²⁵ מגבוה ולא מרחוק, ולא מאחורי⁴³ הזקנים. ואין שואלין הרב, אלא בענין שהן קורין⁴⁴ בו. ואין שואלין, אלא מיראה⁴⁵. ולא ישאל בענין יותר²⁸ משלש הלכות.²⁹

(41) המקור לכל הדינים שבהלכה זו הוא (תוספתא, סנהדרין פרק ז). (42) מפני שהשאלה המוצעת או התשובה הניתנת מתוך ישיבה היא תמיד מיושבת ומתוקנת יותר ממתוך עמידה. (43) הזקנים יושבים קרוב לרב בשורה הראשונה, ולכן על השואל היושב מאחריהם לצאת ולעמוד לפנייהם כדי שיראוהו גם הם בשעת הדיון. (44) כבר הזהיר רבינו על זה בהלכה הקודמת, אלא שם אמר שלא ישאל את הרב רק באותו נושא שלומדים: שאם לומדים דיני שבת אל ישאלנו בדיני יום-טוב: ופה הוא אומר, שאפילו באותו נושא עצמו אין שואלים אלא בענין שהם למדים, כלומר: שאם עוסקים בדיני הוצאה מרשות לרשות אל ישאלנו: חבית שנשברה, מה תקנה יעשו בשבת? אף אם שהכל מדיני שבת (כסף-משנה). (45) ולא בקלות-ראש (תנחומא, בהעלותך אות יא).

ח. שנים ששאלו - שאל אחד בענין⁴⁶, ושאל אחד שלא בענין - נזקקין לענין; מעשה⁴⁷ ושאינו מעשה - נזקקין למעשה; הלכה⁴⁸ ומדרש⁴⁹ - נזקקין להלכה; מדרש ואגדה⁵⁰ - נזקקין למדרש; אגדה וקל-וחמר⁵¹ - נזקקין לקל-וחמר; קל-וחמר וגדרה⁵² שנה - נזקקין לקל-וחמר. הוי השואלין שנים, אחד חכם ואחד תלמיד - נזקקין לחכם; תלמיד ועם-הארץ - נזקקין לתלמיד; שניהם חכמים, שניהם תלמידים, שניהם עמי-הארץ; שאלו שניהם בשתי הלכות או בשתי תשובות⁵³ או בשתי שאלות⁵⁴ שני מעשים - הרשות בידי המתרגם מעתה⁵⁵.

(46) ונוסחא אחרינא: בענין. כששואלים בהלכות פסח שלשים יום לפני הפסח - זהו שואל כענין (רבינו נסים, מגילה). (47) שאלה שהיא אקטואלית: שצריכים לדעת כעת מה לעשות ואיך להתנהג, קודמת לשאלה שהיא רק להלכה, תיאורטית. (48) שנאמרה למשה מסיני. (49) כגון: מכילתא, ספרא וספרי שהם מדרשי הלכה מתוך הפסוקים שבתורה. (50) שיחות אמרי חכמה, והגיוני לב סומכים על המקרא ואין בהם ענין לדינים. עיין הרא"ש (גדרים לו:). (51) אחת מ"ג מידות שהתורה נדרשת בהן. גם היא מ"ג המידות, אלא בעוד ש"קל וחומר" אדם

(22) ולא הקפדן מלמד (אבות פ"ב, ה). וכן אמרו במסכת (סופרים פ' טז): "פנים שוחקות להלכה, פנים מסבירות לאגדה". (23) (עירובין נד:). רבי עקיבא אומר: מניין שחייב אדם לשנות לתלמידו עד שילמדנו? - שנאמר: ולמדה את בני-ישראל (דברים לא, יט). ומניין עד שתהא סדורה בפניהם? - שנאמר: שימה בפיהם (שם). (24) שהוא בוש לומר את האמת. ועל כגון זה אמרו: ולא הביישן למד (אבות ב, ה). (25) (דא"ז פ"ב) "ואם שנו לך ולא שמעת, אל תבוש לומר: שנו לי!" (26) (מגילה כח). מסופר שם: שרבי שאל את ר' יהושע בן-קרח: רבי, במה הארכת ימים? אמר לו: קצת בחיי? כלומר: חיי עליך למשא, מה לך ולאריכות ימי? אמר לו: רבי, תורה היא וללמוד אני צריך, רצוני לדעת במה זכית לכה. רואים אנו מזה, שבמקום תורה אין משגיחים על רוגזו של הרב.

ה. לא יהיה התלמיד בוש מחבריו, שילמדו מפעם ראשונה או שניה, והוא לא למד אלא אחר כמה פעמים²⁷; שאם נתפיש מדבר זה, נמצא נכנס ויוצא לבית-המדרש והוא אינו למד כלום. לפיכך אמרו חכמים הראשונים²⁸: "אין הפישן למד, ולא הקפדן מלמד". כמה דברים אמורים? בזמן שלא הבינו התלמידים הדבר מפני עמקו, או מפני דעתן שהיא קצרה; אבל אם נפר לרב, שהם מתרשלין בדבריו תורה ומתרפין עליהן, ולפיכך לא הבינו - חייב לרגז עליהן ולהכלימן בדברים פדי לחידם²⁹. ובענין זה אמרו חכמים³⁰: זרק מרה³¹ בתלמידים. לפיכך אין ראוי לרב לנהג קלות-ראש³² לפני התלמידים, ולא לשחק בפניהם, ולא לאכל ולשתות עמהם, פדי שתהא אימתו עליהן³³ וילמדו ממנו במהרה.

(27) (ברכות ג:). "כל המנבל עצמו על דברי תורה - סופו להתנשא". ופירש רש"י: ששואל כל ספקותיו ואף על פי שיש בהם שחבריו מלעיגים עליו. (28) (אבות פ"ב, ה). (29) כלומר: לעוררם ולזרזם. (30) (כתובות קג:). (31) הטל עליהם אימה. (32) זלזול בעצמו. (33) "כל תלמיד-חכם שיושב לפני רבו ואין שפתותיו נוטפות מר (מחמת פחד) - תכרינה" (שבת ל:).

ו. אין שואלין את הרב פשיפנס למדרש, עד שתתישב דעתו עליו³⁴. ואין התלמיד שואל פשיפנס, עד שיתישב וינחם³⁵. ואין שואלין שנים באחד³⁶. ואין שואלין את הרב מענין אחר, אלא מאותו הענין שהן עוסקין בו, פדי שלא יתפיש³⁷. ויש לרב להטעות³⁸ את התלמידים בשאלותיו ובמעשים³⁹ שעושה בפניהם, פדי לחידן, וכדי שידע אם זוכרים הם מה שלמדו או אינם זוכרים. ואין צריך לומר, שישלול רשות לשאל אותם בענין אחר שאין עוסקין בו, פדי לזרזם⁴⁰.

(34) (תוספתא, סנהדרין פ"ז). (35) שלא תהא שאלתו מבוהלת ושלא כענין. (36) שאין בזה משום נימוס ודרך-

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום ש"ק ט"ז מנ"א – ספר המדע – הלכות תלמוד תורה קט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

21 פל החולק¹¹ על רבו, פחולק על השכינה, שנאמר: 22 "בהצתם על ה"¹²; וכל העושה מריבה¹³ עם רבו, 23 בעושה מריבה עם השכינה, שנאמר: "אשר רבו בני 24 ישראל את ה' ויגרשם בם"; וכל המתרעם¹⁴ על רבו, 25 במתרעם על ה', שנאמר: "לא עלינו תלנתיכם פי 26 על ה'"; וכל המתהרהר¹⁵ אחר רבו, פאלו מהרהר 27 אחר שכינה, שנאמר: "וידבר העם באלהים 28 ובמשה"¹⁶.

(2) המובהק, רוב חכמתו למד ממנו. (3) "מפני שהוא ואביו חייבים בכבוד רבו" (כריתות כח.). ובנוסף אוקספורד וכתב יד אברבנאל "כשם שאדם מצווה בכבוד אביו ויראתו, כך הוא חייב בכבוד רבו ויראתו; ורבו יתר מאביו". (4) (בבא מציעא לג.). (5) (שם). אבל אם היה אביו חכם ושקול כנגד רבו - של אביו קודמת. (6) (שם). (7) ואפילו כשאינו שקול כנגד רבו, מפני שבשבבי חייו בסכנה. (8) דברי רבינו כאן: "אף על פי שאינו שקול כנגד רבו" הם סתירה גלויה לדבריו בהלכות גזילה ואבידה פרק י"ב, הלכה ב, שכתב שם: "פגע באבית אביו עם אבית רבו, אם היה אביו שקול כנגד רבו - של אביו קודמת; ואם לאו - של רבו קודמת. וכבר הסכימו רוב מפרשי הרמב"ם ובראשם "הגהות מיימוניות", שטעות סופר יש כאן והנוסח בהלכות "גזילה ואבידה" עיקר, שכן הנוסחה גם במשנה ירושלמי (בבא מציעא פרק ב, משנה י"א). וטעם דין זה השנוי במשנה: - בפדיון שבויים שחיהם בסכנה, כיוון שאביו תלמיד-חכם אף אם אינו שקול - הוא חייב להציל נפשו מיני שחת קודם כל אדם; אבל במקום שאין סכנת נפשות רק הפסד ממון או גיעת הגוף, כגון: אבידה ונשיאת משא, אם אין האב שקול - רבו קודם. וכדאי להביא כאן מה שכתב הרמ"א (שולחן ערוך סימן רמב, סעיף לד, בשם "ספר החסידים"): במה דברים אמורים שרבו קודם לאביו? - כשמלמד אותו חנין; אבל אם אביו שכר לו רב ומלמדו - אביו קודם לכל דבר. (9) (אבות פרק ד, יב). (10) (סנהדרין קי.). (11) זה שחולק על ישיבת רבו וקובע לו ישיבה אחרת ומלמד שם שלא ברשות רבו. כמבואר בסמוך (הלכה ב). (12) אף על פי שלא חלקו אלא על משה ועל תורתו, מעלה עליהם הכתוב כאילו היצו וחלקו על השכינה. (13) תגר וקטטה לפטפט נגדו בדברים (רש"י). (14) ואומר על רבו שנוהג בו מידה כבושה, מידת אכזריות (שם). (15) מחפה עליו דברים (שם), שבודה עליו מליבו דברי גנאי. (16) ואמרו (מכילתא, בשלח): "אם באלוקים דיברו, קל וחומר במשה? - ללמדך, שכל המדבר ברועה ישראל כאילו מדבר במי שאמר והיה העולם".

29 ב. איזהו חולק על רבו? זה שקובע לו מדרש, 30 ויושב ודורש ומלמד שלא ברשות רבו¹⁷, ורבו קים, 31 ואף-על-פי שרבו במדינה אחרת. ואסור לאדם 32 להורות בפני רבו לעולם¹⁸; וכל המורה הלכה בפני 33 רבו, חייב מיתה¹⁹.

(17) (ברכות כז:). וכן אמרו (סנהדרין ה:): "תלמיד אל יורה, אלא אם כן נטל רשות מרבו". וטעם האיסור - שלא יתנהג

דן מעצמו על פי סברא, אין אדם דן "גזירה שוה" מעצמו אלא אם כן קיבלה מרבו (סוכה לא., רש"י, דיבור המתחיל: לא מקשינן). ולפיכך "גזירה שוה" שהיא בקבלה, אין לחשוש שמה ישכחנה: אבל "קל וחומר" שהיא רק מסברא ויש לחוש לשכחה - לכן נזקקין לה תחילה (פר"ח). (53) כשהרב אמר איזה חידוש משיבים עליו התלמידים בביקורת וניתוח. כמו שאמרו: שתי תשובות בדבר (קידושין ה:). (54) בשתי שאלות ששתייהן למעשה ואין אחת עדיפה מחברתה (עיין לעיל עמוד קא, הערה י). (55) הרשות בידו לבכר את מי שהוא רוצה על פני השני.

1 ט. אין ישנים⁵⁶ בבית-המדרש. וכל המתנמנם 2 בבית-המדרש, חקמתו נעשית קרעים קרעים⁵⁷; וכן 3 אמר שלמה בחקמתו: "ויקרעים תלביש נומה". ואין 4 משיחין בבית-המדרש, אלא בדרבי-תורה בלבד. 5 אפלו מי שנתעטש, אין אומרים לו 'רפואה'⁵⁸ 6 בבית-המדרש, ואין צריך לומר שאר הדברים⁵⁹. 7 וקדשת בית-המדרש חמורה⁶⁰ מקדשת בתי-כנסיות.

(56) (סוכה כח.). (57) הוא שוכח תלמודו ואינו נזכר אלא לסירוגין (רש"י, סנהדרין עא.), כלומר: ידיעותיו לקויות ואין בהן שלמות ובהירות. (58) גם בימינו נוהגים מטעם נימוס ודרך-ארץ לומר לאיש שנתעטש אסותא! מרפא! רפואה! ו"של בית רבן גמליאל לא היו אומרים: "מרפא!" בבית-המדרש - משום ביטול בית-המדרש" (ברכות נג.). (59) שאין בהם לא תורה ולא דרך-ארץ. (60) בית-המדרש, עיקר יסודו ותעודתו היה להרביץ בו תורה - כאשר יעיד עליו שמו - אבל היו גם מתפללים בו: ובית-הכנסת מיוחד רק לתפילה. וגדול הבית שמגדלים בו תורה, מבית שמגדלים בו תפילה (מגילה כז.). ולכן אומרים בבית-הכנסת: רפואה! מה שאין כן בבית-המדרש.

יום ש"ק ט"ז מנ"א ה'תשע"ט

פרק חמישי

(1) כבוד הרב ומוראו; מי הוא הראוי להוראה; אהבת הרב לתלמידיו.

8 א. קשם שאדם מצוה בכבוד אביו ויראתו, כך הוא 9 חייב בכבוד רבו² ויראתו יתר מאביו³; שאביו מביאו 10 לחיי העולם הזה, ורבו, שלמדו חכמה, מבאו לחיי 11 העולם הבא⁴. ראה אבדת אביו ואבדת רבו - של 12 רבו קודמת לשל אביו. אביו ורבו נושאים במשא - 13 מניח את של רבו, ואחר-כך של אביו⁵. אביו ורבו 14 שבויים בשביה - פודה את רבו⁶, ואחר-כך פודה 15 את אביו. ואם היה אביו תלמיד-חכם - פודה את 16 אביו תחלה⁷; וכן אם היה אביו תלמיד-חכם, 17 אף-על-פי שאינו שקול כנגד רבו⁸ - משיב אבדתו, 18 ואחר-כך משיב אבדת רבו. ואין לה כבוד גדול 19 מקבוד הרב, ולא מורא ממורא הרב. אמרו 20 חכמים⁹: מורא רבן כמורא שמים; לפיכך אמרו¹⁰:

אדם עומד על סוף דעתו של רבו עד ארבעים שנה. אבל כיום, שהתורה ופירושה כתובים ומונחים לפנינו ואנו לומדים מתוכם – אין ההוראה תלויה בגיל ובשנים, אלא במעלת חכמתו ובמידותיו של החכם (לחם משנה), ורבינו ז"ל מונה את התנאים הדרושים לחכם כדי שיתמנה לדיין: "כל מי שימצאוהו חכם וירא-חטא, ועניו ושפל ופירקו נאה, ורוח הבריות נוחה הימנו – עושים אותו דיין" (משנה תורה, הלכות סנהדרין פרק ב, הלכה ח), ואילו שנות הגיל לא הזכיר.

ד. וְכָל תַּלְמִיד שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לְהוֹרָאָה וּמוֹרָה - הָרִי זֶה רָשָׁע, שׁוֹטֵה וְגַם הָרוּחַ²⁹, וְעָלִיו נֶאֱמַר: "כִּי רַבִּים הָלָלִים הִפְלִיחָה³⁰ וְגו'". וְכֵן חָכֵם שֶׁהִגִּיעַ לְהוֹרָאָה וְאִינוּ מוֹרָה - הָרִי זֶה מוֹנֵעַ תּוֹרָה, וְנוֹתֵן מַכְשׁוֹלוֹת לְפָנֵי הָעוֹרִים, וְעָלִיו נֶאֱמַר: "וְעַצְמִים³¹ כָּל הָרַגְיָה" - אֵלֹו הַתַּלְמִידִים הַקְּטָנִים, שֶׁלֹּא הִרְבּוּ תּוֹרָה בְּרָאוּ, וְהֵם מְבַקְּשִׁים לְהַתְגַּדֵּל בְּפָנֵי עַמִּי-הָאָרֶץ וּבִין אֲנָשֵׁי עִירָם, וְקוֹפְצִין וְיוֹשְׁבִין בְּרָאשׁ לְדִין וּלְהוֹרוֹת בִּישְׂרָאֵל; הֵם הַמְרַבִּים הַמְחַלְקִת, וְהֵם הַמְחַרְיִבִים אֶת הָעוֹלָם, וְהַמְכַבִּין גֵּרָה שֶׁל תּוֹרָה, וְהַמְחַבְּלִים בָּרֶם ה' צְבָאוֹת. עָלֵיהֶם אָמַר שְׁלֹמֹה בְּחֻכְמָתוֹ: "אֲחֻזּוֹ לָנוּ שׁוֹעֲלִים, שְׁעָלִים קְטָנִים מְחַבְּלִים בְּרָמִים".

(29) (אבות פרק ד, ז). רשע - שלפעמים יחייב את הזכאי, והיהוה כגזולו; שוטה - שמרבה עליו איבת בעל-הדין שיצא חייב; וגס-רוח - שגאווותו לקנות לו שם כאחד הגדולים הביאתהו לידו כך להורות ולדון בטרם שהגיע להוראה (מדרש שמואל). (30) לשון נפל, שלא כלו חדשיו ועדיין לא נגמר, כן הוא: לא הגיע עדיין להוראה - ומורה, ולכן רבים חלליו. (31) מלשון: ועוצם עיניו (ישעיה לג, טו). שהוא מתעצם ומחריש ומתאפק מלהורות והורג בזה את בני דורו (רש"י, עבודה זרה יט:).

ה. וְאִסּוּר לֹו לְתַלְמִיד לְקָרוֹת לְרַבּוֹ בְּשֵׁמוֹ, וְאִפְלוּ שֶׁלֹּא בְּפָנָיו³². וְהוּא, שִׁיחִיָּה הַשֵּׁם פְּלֹאִי, שֶׁכָּל הַשּׁוֹמֵעַ יָדַע שֶׁהוּא פְּלוֹנִי. וְלֹא יִזְכִּיר שֵׁמוֹ בְּפָנָיו; וְאִפְלוּ לְקָרוֹת לְאַחֲרִים שֶׁשֵּׁמָם כֶּשֶׁם רַבּוֹ, כְּדֶרֶךְ שְׁעוֹשֶׂה בְּשֵׁם אֲבִיו³³; אֵלֹא יִשְׁנֶה אֶת שֵׁמָם³⁴, אִפְלוּ לְאַחֵר מוֹתָם³⁵. וְהוּא שִׁיחִיָּה הַשֵּׁם פְּלֹאִי³⁶, שֶׁכָּל הַשּׁוֹמֵעַ יָדַע שֶׁהוּא פְּלוֹנִי³⁷. וְלֹא יִתֵּן שְׁלוֹם לְרַבּוֹ אוֹ יַחְזִיר לוֹ שְׁלוֹם, כְּדֶרֶךְ שְׁנוֹתָנִים לְרַעִים וּמְחַזְרִים זֶה לָזֶה³⁸; אֵלֹא שׁוֹחֵחַ³⁹ לְפָנָיו וְאֹמֵר לוֹ בִּירָאָה וְכָבוֹד: שְׁלוֹם עָלֶיךָ, רַבִּי! וְאֵם נָתַן לוֹ רַבּוֹ שְׁלוֹם, יַחְזִיר לוֹ: שְׁלוֹם עָלֶיךָ, רַבִּי וּמוֹרִי⁴⁰!

(32) (סנהדרין ק). ומפרש רש"י: "כשהוא אומר: פלוני, ואינו אומר: פלוני מורי ורבי. לא כגיחזי שקרא לרבו בשמו ואמר: זאת האשה וזה בנה אשר החייה אלישע (מלכים ב ח, ה), אלא כיהושע שאמר: אדוני משה, כלאם! (במדבר יא, כח). (33) כן יעשה בשם רבו, "בערוך", ערך "אב"

בשררה בחיי רבו, כמו שאמרו (ברכות סד:): "כל שנותיו של רבה שמלך כראש ישיבה לא היה רב יוסף קורא אומן מקיז דם לביתו והיה הולך אליו, כדי שלא להראות שום צד שררה בחיי רבו. (18) אפילו כשנטל כבר רשות להורות, אסור לו להורות בפני רבו, אלא שלא במקום רבו. ויש מפרשים: "לעולם" - אפילו הוראה בדרך ארעי, שאינו קובע שום מדרש גם כן אסור בפני רבו. (19) (עירובין ג.ס).

ג. הִיָּה בֵּינוּ וּבֵין רַבּוֹ שְׁנִים-עָשָׂר²⁰ מִיָּל, וְשָׂאֵל לוֹ אָדָם דְּבַר הֵלָכָה - מִתֵּר לְהִשְׁיֵב²¹. וְלִהְפָּרִישׁ מִן הָאִסּוּר²² - אִפְלוּ בְּפָנֵי רַבּוֹ מִתֵּר לְהוֹרוֹת. פִּיִּצְדָּ? כְּגוֹן שֶׁרָאָה אָדָם עוֹשֶׂה דְּבַר הָאִסּוּר, מְפָנֵי שֶׁלֹּא יָדַע בְּאִסּוּרוֹ, אוֹ מְפָנֵי רָשָׁעוֹ - יִשְׁ-לוֹ לְהִפָּרִישׁוֹ וְלֹמַר לוֹ: דְּבַר זֶה אִסּוּר! וְאִפְלוּ בְּפָנֵי רַבּוֹ, וְאַף-עַל-פִּי שֶׁלֹּא נָתַן לוֹ רַבּוֹ רְשׁוּת, שֶׁכָּל מְקוֹם שֶׁיֵּשׁ חִלּוּל ה', אֵין חוֹלְקִין כְּבוֹד לְרַבִּי²³. בְּמָה דְּכָרִים אֲמוּרִים²⁴? בְּדְבַר שְׁנִינְקָה מְקַרָּה²⁵; אֲכָל לִקְבֹּעַ עַצְמוֹ לְהוֹרָאָה, וְלִישֵׁב וּלְהוֹרוֹת לְכָל שׁוֹאֵל, אִפְלוּ הוּא בְּסוֹף הָעוֹלָם וְרַבּוֹ בְּסוֹף הָעוֹלָם - אִסּוּר לוֹ לְהוֹרוֹת עַד שְׁיָמוּת רַבּוֹ²⁶, אֵלֹא-אִם-כֵּן נָטַל רְשׁוּת מִרַבּוֹ. וְלֹא²⁷ כָּל מִי שֶׁמָּת רַבּוֹ, מִתֵּר לוֹ לִישֵׁב וּלְהוֹרוֹת בְּתוֹרָה; אֵלֹא-אִם-כֵּן הִיָּה תַלְמִיד שֶׁהִגִּיעַ לְהוֹרָאָה²⁸.

(20) זהו "שלא במקום רבו". ושיעור זה הוא כנגד מחנה ישראל במדבר שתפס שטח של שלוש פרסאות, שהן שנים-עשר מיל (עירובין נה:). ושיעור המיל אלפיים אמה. וכל מי שהיה צריך לשאול דבר מה, היה פונה ישר למשה, כמו שכתוב: והיה כל מבקש ה' יצא אל אוהל מועד (שמות לג, ז). (21) אבל לא לקבוע מדרש וישיבה. (22) להרחיק אדם מן העבירה. (23) (עירובין ג.ס), וסמכו על הכתוב: אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה' (משלי כא, ל). (24) שמונת לו להשיב בריחוק שנים-עשר מיל ממקום מגורי רבו? (25) באקראי בעמלא, בהזדמנות ובדרך ארעי. (26) כמו שאמרו (עירובין סב:): שכל זמן שרב הונא היה בחיים לא הורה רב חיסדא תלמידו אפילו "ביעתא בכוחתא", כלומר: אפילו הוראות הכי קלות ופשוטות כמו, למשל, שמונת לאכול ביצה טבולה בכוחתא (מין רוטב עשוי מחלב חמוץ לטבל בו את הפת). "והגהות מיימוניות כתבו, שפסק הלכה מפורש שאדם רואה בספר מספרי הגאונים, יכול הוא להורות אפילו בימי רבו, רק אסור לו להורות מליבו ולסמוך על ביתו. (27) נראים הדברים שכאן תחילת הלכה ד. וכן הוא הנוסח בטור יורה דעה סימן רמב בשם הרמב"ם. וכן הכריע הש"ך (שם, סעיף קטן יח). (28) שגמר כבר את חוק הלימודים הדרושים וקיבל היתר הוראה. חכמינו אמרו (עבודה-זרה יט:), שזמן הגעה להוראה הוא ארבעים שנה. ורבינו שלא נתן שיעור זה סובר, כנראה, שזה היה אז כשהיו לומדים רק מפי הרב, מפי סופרים ולא מפי ספרים; ואמרו (עבודה-זרה ה:): "שאין

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום ש"ק ט"ז מנ"א – ספר המדע – הלכות תלמוד תורה קלא

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

רשות לעמוד". (51) נוסח אוקספורד: "לא יחזיר לו אחוריו". (52) ילך אחורנית (יומא נג.).

ז. וְחֵיב לַעֲמֹד מִפְּנֵי רֵבּוֹ - מִשְׁיָרָאנוּ מִרְחוֹק מְלֵא עֵינָיו⁵³, עַד שֶׁיִּתְפַּסֵּה מִמֶּנּוּ⁵⁴ וְלֹא יִרְאֶה קוֹמָתוֹ, וְאַחֲרֵי כֵן יֵשֵׁב. וְחֵיב אָדָם לְהִקְבִּיל⁵⁵ פְּנֵי רֵבּוֹ בְּרִגְלָהּ.

(53) כשיעור שליטת כוח הראות שלו; המרחק שהעין רואה. (54) שייבלע בתוך המרחק או ייעלם מעיניו בין הבתים ולא יראנו עוד (יומא נג.). (55) (סוכה כז:) לקדם את פניו, להיראות לפניו בשלוש רגלים. רבינו פוסק כרבי יצחק ולא כרבי אליעזר שאמר: "משבח אני את העצלנים שאינם יוצאים מבתיהם ברגל", דכתיב: ושמת אתה וביתך (דברים יד, כו). ופעם בא אליו תלמיד ברגל להקביל פניו, ואמר לו שלא יפה עשה (כסף-משנה).

ח. אֵין חוֹלְקִין בְּבוֹד לְתַלְמִיד בְּפְנֵי רֵבּוֹ, אֲלֵא-אִם כֵּן דֶּרֶךְ רֵבּוֹ לְחַלֵּק⁵⁶ לוֹ בְּבוֹד. וְכָל הַמְּלַאכֹת שֶׁהָעֶבֶד⁵⁷ עוֹשֶׂה לְרֵבּוֹ, תַלְמִיד עוֹשֶׂה לְרֵבּוֹ. וְאִם הִיא בְּמָקוֹם שֶׁאֵין מִכִּירִין אוֹתוֹ, וְלֹא הָיוּ לוֹ תַפְלִין⁵⁸, וְחֹשׁ שָׂמָא יֹאמְרוּ עֲבַד הוּא - אֵינוֹ נוֹעַל לוֹ מִנְעָלוֹ וְאֵינוֹ חוֹלְצוֹ. וְכָל הַמוֹנֵעַ תַלְמִידוֹ מִלְשָׁמְשׁוֹ, מוֹנֵעַ מִמֶּנּוּ חֶסֶד⁵⁹ וּפְזִירָה מִמֶּנּוּ יִרְאַת שָׁמַיִם. וְכָל תַלְמִיד שֶׁמְזַלְזֵל דְּבַר מֶלֶךְ בְּבוֹד רֵבּוֹ, גּוֹרֵם לְשִׁכְנוֹתָהּ שֶׁתִּתְחַלֵּק⁶⁰ מִיִּשְׂרָאֵל.

(56) (בבא בתרא קיט:) שאם הרב עצמו רוצה בכבודו, בוודאי ישמח לראות שגם אחרים נוהגים בו כבוד. (57) (כתובות צו.) עבד כנעני. כגון: רחיצת רגליים, הנעלת המנעלים וחליצתם וכדומה. (58) להניחן, שיכירו בזה שהוא אינו עבד. כי אין דרך עבדים להניח תפילין. (59) (שם.) (60) (ברכות כז:).

ט. רִאָּה רֵבּוֹ עוֹבֵר עַל דְּבָרֵי-תוֹרָה - אוֹמֵר לוֹ: לְמַדְתָּנוּ⁶¹ רֵבֵנּוּ כֵּךְ וְכֵךְ! וְכָל-זֶמֶן שֶׁמְזַכֵּר שְׁמוֹעָה בְּפָנָיו, אוֹמֵר לוֹ: כֵּךְ לְמַדְתָּנוּ⁶² רֵבֵנּוּ! וְאֵל יֹאמֶר דְּבַר שְׁלֹא שָׁמַע מִרֵּבּוֹ, עַד שֶׁיִּזְכֹּר שֵׁם אוֹמְרוֹ⁶³. וְכִשְׁנִמּוֹת רֵבּוֹ, קוֹרֵעַ כָּל בְּגָדָיו עַד שֶׁהוּא מְגַלֶּה אֶת לְבוֹ⁶⁴, וְאֵינוֹ מֵאֲחֶה⁶⁵ לְעוֹלָם. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּרֵבּוֹ מִבְּהֶקֶת⁶⁶, שֶׁלֹּא מִמֶּנּוּ רֵב חֲכָמָתוֹ; אֲבָל אִם לֹא לָמַד מִמֶּנּוּ רֵב חֲכָמָתוֹ, הִרִי זֶה תַלְמִיד חֲבֵר⁶⁷, וְאֵינוֹ חֵיב בְּכַבּוּדוֹ כָּל אֵלּוּ הַדְּבָרִים; אֲבָל עוֹמֵד מִלְּפָנָיו⁶⁸, וְקוֹרֵעַ עָלָיו, כֶּשֶׁם שֶׁהוּא קוֹרֵעַ עַל כָּל הַמֵּתִים שֶׁהוּא מֵתְאַבֵּל עֲלֵיהֶם⁶⁹. אֲפִלּוּ לֹא לָמַד מִמֶּנּוּ אֲלֵא דְּבַר אֶחָד - בֵּין קָטָן, בֵּין גָּדוֹל - עוֹמֵד מִלְּפָנָיו וְקוֹרֵעַ עָלָיו.

(61) ולא יאמר לו: עברת על דברי תורה, כן מצינו (ברכות טז:); אמרו לו תלמידיו לרבן גמליאל: לימדתנו רבינו וכו'. וכן (קידושין לב.) אל יאמר: "אבא, עברת על דברי תורה", אלא כך יאמר לו: "מקרא כתוב בתורה כך" - וקל וחומר לרב (כסף-משנה). (62) (מועד קטן ז:). (63) (ברכות

מובא בשם הגאונים, שרבה קרא לתלמידו: "אביי", אף על פי ששמו האמיתי היה "נחמני" - מפני שגם שמו של אבי רבה היה נחמני, לפיכך לא קרא אותו בשמו שהוא כשם אביו (וקרא אותו: אבא, וזוהו נהוהה שמו: אביי, ואם לאביו כך, לרבו לא כל שכן. (34) של אחרים, ומכל שכן של אביו ורבו. (35) של אביו ורבו, מצינו שאביי קרא לרבה אחרי מותו "מר" (גיטין נט:). (36) מלשון הכתוב: והוא פלאי (שופטים יג, יח). מופלא ומובדל משאר שמות בני-אדם. (37) אבל כשאין השם מופלא, כגון: אברהם, יצחק, משה וכדומה, שמות מצויים - מותר לקרוא שם אחרים ששמן כשם רבו או כשם אביו שלא בפני רבו או אביו. וכן אנו מוצאים (כתובות קג:) את רבי שאמר לפני מותו: "שמעון בני - חכם", אף על פי שזה היה שם אביו, שהיה גם מורו ורבו. (38) (ברכות כז:) "הנותן שלום לרבו גורם תסתלק שכינה מישראל", ופירש רש"י: "כשאר כל אדם: שלום עליך, ולא שלום עליך, רבי". (39) כורע לפניו ושואל בשלומו (נתחומא, בהעלותך אות יא). (40) (ברכות ג:).

1 ו. וְכֵן לֹא יַחְלִין תַּפְלִין⁴¹ לְפָנֵי רֵבּוֹ, וְלֹא יִסְבֵּי⁴², אֲלֵא יוֹשֵׁב כִּיּוֹשֵׁב לְפָנֵי הַמֶּלֶךְ⁴³. וְלֹא יִתְפַּלֵּל, לֹא לְפָנָיו⁴⁴ 2 רֵבּוֹ וְלֹא לְאַחֵר רֵבּוֹ וְלֹא בְּצַד רֵבּוֹ; וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, 3 שְׁאִסּוּר לוֹ לְהִלָּךְ בְּצִדוֹ; אֲלֵא יִתְרַחֵק לְאַחֵר רֵבּוֹ, 4 וְלֹא יִהְיֶה מִכּוֹן פְּגָדָה אַחֲרָיו, וְאַחֲרֵי-כֵן יִתְפַּלֵּל. וְלֹא 5 יִכְנֹס עִם רֵבּוֹ בְּמִרְחָץ⁴⁵, וְלֹא יֵשֵׁב⁴⁶ בְּמָקוֹם רֵבּוֹ, וְלֹא 6 יִכְרִיעַ⁴⁷ דְּבָרָיו בְּפָנָיו, וְלֹא יִסְתַּר⁴⁸ אֶת דְּבָרָיו. וְלֹא 7 יֵשֵׁב לְפָנָיו, עַד שֶׁיֹּאמֶר לוֹ: שִׁב⁴⁹, וְלֹא יַעֲמֹד 8 מִלְּפָנָיו, עַד שֶׁיֹּאמֶר לוֹ: עֲמֹד, אוֹ עַד שֶׁיִּטַּל רְשׁוֹתָיו⁵⁰ 9 לְעֲמֹד. וְכִשְׁיִפֹּט מִרֵּבּוֹ, לֹא יַחְזֹר לוֹ לְאַחֲרָיו⁵¹, 10 אֲלֵא נִרְמַע לְאַחֲרָיו⁵², וּפָנָיו פְּגָדָה פָּנָיו. 11

(41) (סנהדרין קא:) ואף על פי שבמלך ידובר שם, הרי אמרו חז"ל (הוריות יג.): "חכם קודם למלך: חכם שמת - אין לנו חכם כיוצא בו; מלך שמת - כל ישראל ראויים למלכות". ועוד אמרו (גיטין סב.) שהרבנים נקראים: מלכים, שנאמר: בי מלכים ימלוכו (משלי ח, טו). וראוי להעיר, שהטור אורח חיים, סימן לח, הביא מאמר מאת רבא: "אסור לחלוץ תפילין בפני רבו", ומאמר כזה לא נמצא בש"ס. וב"שימושא רבא" מובא מאמר זה, כאילו הוא נמצא בסנהדרין בסוגייה שלפנינו. (42) (פסחים קח:), כי הסיבה על צד שמאל היא ישיבה חופשית יותר מדי והריהי פגיעה ב"מורא רבו". (43) (ירושלמי, הוריות פרק ג, הלכה ה). (44) הכל במסכת ברכות כז: וטעם כל אלה, משום יהירות (כפירוש רש"י, שם). (45) (פסחים נא:), מפני שצריך להתבייש מכבודו וממוראו (רש"י, שם). ואם רבו צריך לו שימשוהו - מותר. (46) (קידושין לא:), באביו אמרו זאת, וקל וחומר ברבו. (47) שאם היה רבו וחכם אחר חלוקים בדבר הלכה, לא יכריע לצד השני כנגדו ויאמר: נראים דברי פלוני. (48) לומר לו: לא כן הדבר! לא נכון! (49) (מדרש-רבה, רות פרשה ד) ויאמר: שבו פה! וישבו (רות ד, ב), מכאן שאין רשות לקטן לישוב עד שייתן לו רבו רשות. (50) (עבודה זרה יט.) אמר לוי: "רבי, נתת לנו

15 - מַחְבְּרִי, וּמַתְלִמִּידִי - יוֹתֵר מִפְּלֶם⁷⁸. וְכָשֶׁם שֶׁעֵין
16 קָטָן מְדַלֵּק אֶת הַגְּדוֹל, כֵּן תַּלְמִיד קָטָן מַחְדֵּד הָרֵב,
17 עַד שִׁיּוּצִיא מִמֶּנּוּ בִשְׁאֵלוֹתָיו חֻקָּה מִפְּאָרָה.

(77) "וחכם חרשים" - זה תלמיד המחכים את רבו (חגיגה יד.). (78) (תענית ז.).

פֶּרֶק שְׁעִי

(1) להדר פני תלמידי חכמים; ההבדל שבין תלמיד חכם לאב בית דין ונשיא לעניין קימה והידור; המבזה את החכם מה דינו; על כמה דברים מנדים את האדם.

18 א. כָּל תַּלְמִיד־חֹכֶם, מִצֹּה לְהִדְרוֹ, וְאֶף־עַל־פִּי
19 שְׁאִינוֹ רֵבּוֹ, שְׁנֹאֲמַר: "מִפְּנֵי שִׁיבָה תָקוּם וְהִדְרָת פְּנֵי
20 זָקֵן" - זָקֵן², זֶה שְׁקָנָה חֻקָּה. וּמֵאִמְתִּי חִיבִין
21 לַעֲמֹד מִפְּנֵיו? מִשִּׁיקְרָב מִמֶּנּוּ בְּאַרְבַּע אַמּוֹת³, עַד
22 שִׁיעֹבֵר מִפְּגָד פְּנֵיו.

(2) נוטריקון: זה קנה - "אין זקן אלא זה שקנה חכמה" (קידושין לב:); ואפילו כשהוא רך בשנים. (3) "איווהי קימה שיש בה הידור (שיהא ניכר שבשבילו עמד)? הוי אומר: ארבע אמות" (שם, לג.). וברבו מובהק - משיראנו מלוא עיניו, כמבואר למעלה (פ"ה, ה"ז).

23 ב. אִין עוֹמְדִין מִפְּנֵיו, לֹא בְּבִית־הַמֶּרְחָץ וְלֹא בְּבֵית־
24 הַפֶּסַח, שְׁנֹאֲמַר: "תָּקוּם וְהִדְרָת" - קִימָה שְׁיִשְׁפָּה
25 הַדּוּר⁴. וְאִין פְּעֻלֵי אֲמָנוּת חִיבִין לַעֲמֹד מִפְּנֵי תַלְמִידִי
26 חֻקָּמִים בְּשָׁעָה שְׁעוֹסְקִין בְּמִלְאכְתָּם⁵, שְׁנֹאֲמַר: "תָּקוּם
27 וְהִדְרָת" - מֵהַ דְּדוּר, שְׁאִין בֵּה חֶסְרוֹן־כֵּס⁶, אֶף
28 קִימָה, שְׁאִין בֵּה חֶסְרוֹן־כֵּס. וּמִזֵּין שְׁלֹא יַעֲצִים עֵינָיו
29 מִן הַחֻקִּים⁷, כְּדִי שְׁלֹא יִרְאֶה⁸ עַד שְׁלֹא יַעֲמֹד מִפְּנֵיו?
30 שְׁנֹאֲמַר: "וַיִּרְאֵת מֵאֲלֹהֶיךָ" - הָא כָּל דְּבָר שֶׁהוּא
31 מְסוּר לַלֵּב⁹, נֹאמַר בּוֹ: "וַיִּרְאֵת מֵאֲלֹהֶיךָ"¹⁰.

(4) כבוד. ואין "הידור" במקומות אלו (קידושין, שם). ובבית־המרחץ - דווקא בחדרים הפנימיים שבבני־אדם עומדים שם ערומים, ושאפילו הרהור בדברי תורה אסור שם; אבל בחדרים החיצוניים, מקום "הידור" הוא וחיבים לקום (כסף־משנה). (5) משום ביטול מלאכה; אבל כשהם רוצים להיבטל ולהדר - רשאים הם; ודווקא כשהם עוסקים במלאכתם הם, אבל במלאכת אחרים - אסור, משום גזל בעלים (קידושין, שם ובתוספות). (6) הפסד ממון. (7) כשהוא עוד רחוק ממנו, דאילו מקרוב - כבר נתחייב בקימה. (8) כשיתקרב לארבע אמותיו ולא יתחייב בקימה. (9) שעין אדם לא תשלוט בו, ורק העושה לבדו יודע את האמת. (10) הבוחן כליות ולב ויודע מחשבותיו, שאתה מבקש תחבולות להיפטר ממצוותו (רש"י, שם).

32 ג. אִין רְאוּי לְחֻקִּים, שִׁטְרִיתִי אֶת הָעַם וַיִּכְנֹן עֲצָמוֹ
33 לָהֶם¹¹, כְּדִי שִׁיעַמְדוּ מִפְּנֵיו; אֲלֹא יִלָּךְ בְּדֶרֶךְ קִצְרָה,
34 וּמִתְפַּנֵּן שְׁלֹא יִרְאוּ אוֹתוֹ, כְּדִי שְׁלֹא יִטְרִיחֵן לַעֲמֹד.
35 וְהַחֻקָּמִים הָיוּ מְקִיפִין¹² וְהוֹלְכִין בְּדֶרֶךְ הַחִיצוֹנָה,
36 שְׁאִין מִפְּרִיחֵן מִצּוּיִן שָׁם, כְּדִי שְׁלֹא יִטְרִיחוּם.

כז:), כדי שידעו שאין זה מדברי רבו, אבל שמועה ששמע מרבו רשאי לאומרה סתם. שהכול יודעים שמן הסתם מרבו שמעה ותורת רבו בפיו (סוכה כז:; ירושלמי, ברכות פרק ב, הלכה א.). (64) "ואלו קרעים שאינם מתאחים: הקורע על אביו ואמו ועל רבו שלימדו תורה" (מועד קטן כו.), וסובר רבינו: כשם שהשווה רבו לאביו ואמו לעניין "איחוי", כך הושווה לעניין קריעה "עד שיגלה ליכור" שהוא חייב על אביו ואמו, כמפורש (מועד קטן כב:). (65) אינו תופר את מקום הקרע בתפירה כתיקונה, אלא בְּשֶׁלֶל: תפירה גסה וארעית (שם, כו.). (66) מואר באור נוגה, ומוסב על התלמיד המזהיר באור התורה שיצק עליו רבו. ו"רבו מובהק", פירושו: רבו של התלמיד המובהק, כי הרב הוא המבהיק, הפועל ולא הפעול (תוספות יום טוב, בבא מציעא פרק ב, משנה י"א.). (67) חכם כמותו אלא למד ממנו דבר אחד או שניים (רש"י, עירובין סג.). (68) בריחוק ארבע אמות ולא כמלוא עיניו. (69) שאינם אביו ואמו, שאינו קורע אלא בגד אחד ומאחה את הקרע לאחר שלשים יום.

1 י. וְכָל תַּלְמִיד־חֹכֶם שֶׁדַּעוֹתָיו מְכֻנּוֹת⁷⁰, אִינוֹ מְדַבֵּר
2 בְּפִי מִי שֶׁהוּא גְדוֹל מִמֶּנּוּ בְּחֻקָּה⁷¹, אֶף־עַל־פִּי
3 שְׁלֹא לַלְמַד מִמֶּנּוּ כְּלוּם.

(70) נכונות וישרות. (71) (אבות פרק ה, ז).

4 יא. הָרֵב הַמְּבַהֵק, שֶׁרָצָה לְמַחֵל עַל כְּבוֹדוֹ בְּכָל
5 הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ אוֹ בְּאֶחָד מֵהֶן, לְכָל תַּלְמִידִיו אוֹ
6 לְאֶחָד מֵהֶן - הָרְשוּת בְּיָדוֹ⁷². וְאֶף־עַל־פִּי שֶׁמַּחֵל,
7 חֵיב הַתַּלְמִיד לְהִדְרוֹ⁷³, וְאֶפְּלוּ בְּשָׁעָה שֶׁמַּחֵל⁷⁴.

(72) כגון רבא ששירת את תלמידיו ומזג להם יין בחתונת בנו (קידושין לב:). (73) כגון: לקום מפניו (שם). (74) על ההידור גופו - אינו מחול, שמחילת הרב מועילה רק בנוגע להידור של יתר שאת, כגון: "לעמוד מפניו כמלוא ראות עיניו" וכיוצא בזה; אבל הידור מעין: "לקום מפניו" או "לא ישב במקומו" - שלילתו לבזיון יחשב, ולפיכך אין מחילת הרב מועילה: שאם על כבודו יכול הרב למחול, על חילול כבוד התורה, מי יוכל למחול? (עבודת המלך).

8 יב. כָּשֶׁם שֶׁהַתַּלְמִידִים חִיבִין בְּכָבוֹד הָרֵב, כֵּן הָרֵב
9 צָרִיךְ לְכַבֵּד אֶת תַּלְמִידִיו וּלְקַרְבֵּן. כֵּן אָמְרוּ
10 חֻקָּמִים⁷⁵: "יְהִי כְבוֹד תַּלְמִידֶיךָ חָבִיב עָלֶיךָ כְּשֶׁלֶךְ".
11 וְצָרִיךְ אָדָם לְהִזְהָר בְּתַלְמִידִיו וּלְאַהֲבָם, שֶׁהֵם הַפְּנִים,
12 הַמְּהִינִים⁷⁶ לְעוֹלָם הָהָא וְלְעוֹלָם הַבָּא.

(75) (אבות פרק ד, יב). וכן מצינו במשה שאמר ליהושע: בחר לנו אנשים (שמות יז, ט) - עשאו שווה לו (אבות דרבי נתן, פרק כז). (76) הגורמים הנאה וקורת רוח. וכשם שהתלמידים קרויים: בנים, כך הרב קרוי: אב (ספרי, ואתחנן); וכשמת רבי חייא בר אדא קיבל ריש־לקיש רבו תנחומים עליו, שתלמידו של אדם חביב עליו כבנו (ירושלמי, ברכות פרק ב, הלכה ח).

13 יג. הַתַּלְמִידִים מוֹסִיפִין חֻקָּמֵת הָרֵב וּמְרַחֲבִין לְבָבָם⁷⁷.
14 אָמְרוּ חֻקָּמִים: הָרֵבָה חֻקָּה לְמַדְתִּי מִרְבוֹתִי, וַיּוֹתֵר

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום ש"ק ט"ז מנ"א – ספר המדע – הלכות תלמוד תורה קלג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

21 שִׁינְסוּ לְאַחֲרוֹנָה²⁷. יֵצֵא לְצִרְיָה²⁸, חוֹזֵר לְמִקְוָמוֹ. בְּנֵי
22 חֲכָמִים - בְּזִמְנָן שִׁישׁ בְּהֵן דַּעַת לְשִׁמְעֵי, הוֹפְכִין פְּנֵיהֶן
23 כְּלָפֵי אֲבֵיהֶן²⁹; אֵין בְּהֵן דַּעַת לְשִׁמְעֵי - הוֹפְכִין פְּנֵיהֶן
24 כְּלָפֵי הָעָם.

22 ואין עושים לו שורה כלל. 23 שאביהם ממונים על
הציבור ומשום כבוד אביהם מושיבים אותם בצד הזקנים
(רש"י, שם). 24 שעדיין לא נסמכו ולא הגיעו למעלת
"חכם". 25 שמשתמשים בהם לצורך הרבים (הט"ז, יו"ד
רמז, ס"ק ז); ויש מפרשים: שצריכים לחכמתם: תלמידים
המחזיקים את רבותיהם, כאותו מעשה ברבי ישמעאל ברבי
יוסי (יבמות קה:), ושם נאמר: "מי שצריך לו עם קדוש -
יפסע על ראשי עם קדוש" (פרי חדש). 26 לשבת
במקומם הקבוע להם. 27 משום דקרו ליה: "פושע"
(ברכות מג:). - לזה שנכנס לאחרונה קוראים: פושע, מתעצל
(רש"י). והמהרש"א "בחינוכי אגדות" (שם) כותב: ויותר
נראה לפרש "פוסע" בסמך (כלומר: "פושע" בשין
שמאלית) שקוראים לו: "פוסע על ראשי עם קדוש", שהבא
באחרונה צריך לפסוע עליהם. והם הם דברי רבינו כאן,
שלא לפסוע על ראשי העם בשעת הלימוד (הגהות
האדרת). 28 לנזקים (הוריות יג:). ויש מפרשים: לצורך
העם, באיזו שליחות (עיין תוספות, יבמות קה:), ובאמצע
השיעור; אבל אם יצא שלא לצורך, אינו פוסע על ראשי
העם אלא יושב לו במקום הפנוי. 29 כשאר כל
השומעים, כי כן אמרו: "בזמן שיש להם דעת לשמוע -
נכנסים ויושבים לפני אביהם ואחוריהם כלפי העם; בזמן
שאין להם דעת לשמוע - נכנסים ויושבים אחורי אביהם,
ופניהם כלפי העם" (הוריות יג:).

25 ח. תלמיד שהיה יושב לפני רבו תמיד, אינו רשאי
26 לעמוד מפניו, אלא שחרית וערבית בלבד; שלא יהא
27 כבודו מרבה מכבוד שמים³⁰.

30 שאינו מקבל עליו עול מלכות שמים אלא פעמים ביום:
שחרית וערבית ב"קריאת שמע" (קידושין לג:). במה דברים
אמורים? - בבית המדרש; אבל בחוץ חייב לעמוד אפילו
כמה פעמים, שלא יראה כמזלזל בכבוד רבו (כסף-משנה,
בשם התוספות).

28 ט. מי שהוא זקן מפלג³¹ בזקנה, אף-על-פי שאינו
29 חכם, עומדין לפניו. ואפילו החכם שהוא ילד³²,
30 עומד בפניו הזקן המפלג בזקנה. ואינו חייב לעמוד
31 מלא קומתו³³, אלא כדי להדרינו³⁴. ואפילו זקן פותי,
32 מהדרינו אותו בדברים³⁵ ונותנין לו יד לסמכו³⁶,
33 שגאמר: "מפני שיבה תקום" - כל שיבה³⁷
34 במשמע.

31 זקן למאד. 32 צעיר לימים. 33 מכיון שהוא עצמו
חכם ואחרים חייבים בכבודו. 34 הידור כלשהו: לנוע
מעט כאילו הוא רוצה לעמוד מפניו. אבל כל איש אחר
שאינו חכם, צריך לקום מפני זקן מופלג מלוא קומתו (טור
יו"ד, סימן רמז). 35 (קידושין לג:). 36 בחולשתו.
37 אפילו כשאינו חכם, ואפילו כשאינו יהודי; אלא ליהודי

11 לעבור לפניהם בכוונה בשעה שהוא יכול ללכת דרך
אחרת (קידושין לב:). 12 היו מסבבים והולכים סחור
סחור, כדי שלא להטריח את הציבור. "אמר אביי: נקטינן
(מסורת בדינו) אם מקיף - יחיה" (שם, לג:).

1 ד. רוכב הרי הוא במהלך; וכשם שעומדים מפני
2 המהלך, כך עומדין מפני הרוכב¹³.

13 לא תאמר: הואיל והוא יושב על גבי בהמתו אינו
כמהלך ופטורים לעמוד מפניו. אביי כשראה מרחוק את רב
יוסף רבו רוכב על החמור - מיד קם (שם).

3 ה. שלשה שהיו הולכין בדרך - הרב פאמצע¹⁴,
4 גדול מימינו¹⁵, וקטן משמאלו.

14 (יומא לז:). לא ילכו זה אחר זה, אלא זה בצד זה,
כמלאכים שבאו לבקר את אברהם אבינו, שכתוב אצלם:
"נצבים עליו" - ואלמלי הלכו זה אחר זה לא היו "ניצבים"
עליו, רק ראשון (רש"י, שם). 15 לא סמוך "לימינו"
ממש, שהרי אמרו (שם): "המהלך לימין רבו - הרי זה
בור", אלא מצד ימינו קצת לאחוריו. ורבינו שלא דק לבאר
כל זה, כי סמך על מה שכתב כבר לעיל פ"ה, ה"ו
(כסף-משנה).

5 ו. הרואח חכם¹⁶ - אינו עומד מפניו, עד שגיע לו
6 לארבע אמות; וכיון שעבר, יושב. ראה אב-בית-דין
7 - עומד מלפניו, משיראנו מרחוק מלא עיניו; ואינו
8 יושב, עד שיעברו מאחוריו ארבע אמות. ראה את
9 הנשיא - עומד מלפניו מלא עיניו; ואינו יושב, עד
10 שישב במקומו או עד שיתפסה מעיניו¹⁷. והנשיא
11 שמחל על כבודו - כבודו מחול¹⁸. פשהנשיא
12 נכנס¹⁹, כל העם עומדים; ואין יושבין, עד שיאמר
13 להם: שבו! פשאב-בית-דין נכנס, עושין לו שתי
14 שורות²⁰ ועומדין מפאן ומפאן, עד שנקנס ויושב
15 במקומו, ושאר העם²¹ יושבין במקומן.

16 (קידושין לג:). אחד מחברי הסנהדרין. סנהדרין גדולה
היתה מורכבת משבעים ואחד חכמים. הגדול שבכולם -
נשיא; משנהו - אב בית-דין, והשאר נקראים: "חכמים"
(מ"ת, הלכות סנהדרין פ"א, ה"א). 17 שנאמר: והביטו
אחרי משה עד באו האהלה (שמות לג, ח) - ומשה נשיא
היה. 18 (קידושין לב:). ולא כמלך שאין כבודו מחול,
משום שנאמר אצלו: שום תשים עליך מלך (דברים יז, ט)
- שתהא אימתו עליך. 19 לבית-המדרש (הוריות יג:),
ועד כאן דיבר רבינו מ"הידור" שבשוק. 20 רק שתי
שורות: אחת מכאן ואחת מכאן והוא הולך ביניהן באמצע.
21 שאר כל השורות שבבית-המדרש.

16 ז. חכם שנקנס - כל שגיע לו פארבע אמות, עומד
17 מלפניו, אחד עומד ואחד יושב²², עד שנקנס ויושב
18 במקומו. בני חכמים²³ ותלמידי חכמים²⁴, בזמן
19 שהרבים צריכין להם²⁵, מקפצין על ראשי העם
20 ונקנסים למקומם²⁶. ואין שבה לתלמידי חכמים

ואמרו חז"ל (שם, צט:); אפיקורוס - זה המבזה תלמידי חכמים.

יב. אף-על-פי שהמבזה את החכמים אין לו חלק לעולם הבא - אם באו עדים שפגהו, אפלו בדברים, חיב נדויו⁵¹, ומגדים אותו בית-דין בריבים⁵², וקונסין אותו ליטרא⁵³ זהב בכל מקום⁵⁴, ונותנין אותה לחכם. והמבזה את החכם בדברים, אפלו לאחר מיתתו⁵⁵ - מנדין אותו בית-דין, והם מתירין אותו כשיחזר בתשובה. אבל אם היה החכם חי, אין מתירין אותו עד שירצה⁵⁶ זה שגדוהו בשבילו. וכן החכם עצמו⁵⁷ מנדה לכבודו לעם-הארץ שהפקירו⁵⁸ בו, ואין צריך, לא עדים ולא התראה⁵⁹; ואין מתירין לו עד שירצה את החכם. ואם מת החכם, פאין שלשה ומתירין לו. ואם רצה החכם למחול לו ולא נדהו - הרשות בינודו⁶⁰.

(51) לשון ריחוק והבדלה. שמבדילים אותו מתוך הקהל: אין יושבים בארבע אמותיו, ואין מצרפים אותו לכל דבר שבקדושה וכדומה, כמבאר לקמן (פ"ז, ה"ד). (52) בפרהסיא, ואין חסים על כבודו. (53) משקלה שלשים וחמשה דינרי זהב. (השווה הלכות מ"ת, הלכות חובל ומזיק פ"א, ה"ה). (54) בין בארץ ובין בחוץ-לארץ. מקור הלכה זו (ירושלמי, ב"ק פ"ח, ה"ו). וראוי להעיר, שבש"ע (יר"ד, סימן רמג) כתב הרמ"א: "אין בדורנו עכשיו חכם כזה לענין קנס ליטרא זהב על בושותו". כי אין הדברים אמורים אלא בזמן מופלג בחכמה מאד (הגר"א, שם). (55) (ברכות יט.). מלשון רבינו "אפילו" נראה שגדול עונש המבזהו בחייו יותר ממבזהו לאחר מותו (הריב"ש). (56) (מ"ק טז.). ואם לא נתרצה לו החכם, בית-דין מתירין לו - הואיל ועשה מה שהיה עליו לעשות (כסף-משנה). (עיי' הלכות דעות פ"ו, ה"ו). (57) בלי בית-דין. (58) שנהג בו הפקרות, כלומר: שהתחצף וזילזל בכבודו. (59) (מ"ק, יז.). "צורבא מרבנן עושה דין לנפשו בדבר ברור, שאין לו בו כל ספק. (60) אמר רב פפא: "תיתי לי דלא שמית אינש מן יומי" - תיחשב לי לצדקה ולזכות, שלא נידיתי איש מעולם (מ"ק יז.), ועיין גם (ירושלמי, מ"ק ס"ג, ה"א) מעשה בריב"ל שלא רצה לנדות איש שנתחייב לו נידוי. ואם ביזהו בפרהסיא - אסור לו למחול על כבודו, שהוא כבוד התורה, כמבאר לקמן (פ"ז, ה"ג).

יג. הרב שגדה לכבודו - פל תלמידיו חיבין לנהג נדויו במנדה. אבל תלמיד שגדה לכבוד עצמו⁶¹, אין הרב חיב לנהג בו נדויו, אבל פל העם חיבין לנהג בו נדויו. וכן מנדה לנשיא - מנדה לכל ישראל; מנדה לכל ישראל - אינו מנדה לנשיא. מנדה לעירו - מנדה לעיר אחרת; מנדה לעיר אחרת - אינו מנדה לעירו⁶².

(61) דווקא. אבל כשנידוהו על עבירות שעבר כלפי שמים, או כלפי הבריות וחיי החברה, חייב גם הרב לנהוג בו נידוי. (62) מפני שדין עיר אחרת לגבי עירו שהוא כפוף לה

בהידור של קימה, ולשאינו יהודי - בדברים ונתינת יד לסמכו (כסף-משנה).

1 י. תלמידי חכמים אינם יוצאין בעצמן³⁸ לעשות עם 2 פל הקהל בבנין וחספיה של מדינה וכיוצא בהן, 3 כדי שלא יתבזו בפני עמי-הארץ³⁹. ואין גובין מהן 4 לבנין החומה ותקון השערים ושכר השומרים⁴⁰ 5 וכיוצא בהן, ולא לתשורת המלך⁴¹. ואין מחיבים 6 אותן לתן המס - בין מס שהוא קצוב על בני 7 העיר⁴², בין מס שהוא קצוב על פל איש⁴³ ואיש, 8 שגאמר: "גם פי יתנו" ⁴⁴ בגוים עתה אקבצם, ויחלו 9 מעט מממשא מלך ושרים⁴⁵. וכן אם היתה סחורה 10 לתלמיד-חכם, מניחים אותו למכר תחלה, ואין 11 מניחים אחד מבני השוק למכר עד שיימכר⁴⁶ הוא. 12 וכן אם היה לו דין, והיה עומד בכלל בעלי-דינים 13 הרבה - מקדימין אותו ומושיבין אותו.

(38) (ב"ב ח.). (39) אלא שוכרים הם פועלים שהם יעשו את מלאכתם. (40) "רבנן לא צריכי נטירותא" (שם), כי התורה להם לחומה והיא משמרתם. (41) מתנה שנותנים לגדול, כמו: ותשורה אין להביא לאיש האלהים (שמואל-א ט, ז). ותלמידי-חכמים פטורים מכל המסים האלה, שכן אנו מוצאים בעולי בבל שצוה המלך דריש את פחת עבר הנהר (עזרא ז, כד) שלא להטיל שום מס: מנדה (מס אדמה), בלו (מס אוכל) ונהלך (תשורת המלך, לדעת הרי"ף) על אנשי כנסת-הגדולה, מפני שהיו עוסקים במלאכת-שמים בבנין בית המקדש - והוא הדין לתלמידי-חכמים העוסקים בתורה (רש"י ותוספות, שם). (42) מס ציבורי. (43) מס גולגולת. (44) וכך פירשוהו חז"ל (שם): אם יתנו (ישנו) כשיגלו בגוים ויעסקו בתורה כולם - עתה בקרוב אקבצם; ואף אם מועטים יהיו השונים ועוסקים בתורה בין העמים, יהיו גם כן בטלים וחפשים ממשא מלך ושרים כלומר: מן המסים. ויחלו" מלשון: לא יחל דברו (במדבר ל, ג), לשון ביטול. (45) כנוסחת הש"ס במסכת (ב"ב ח.). והנוסחה שבתנ"ך היא: "מלך שרים", בלי "ו" החיבור. (46) (ב"ב כב.). (47) אע"פ שעל בעלי הדין לעמוד בעמדם במשפט לפני השופטים, כמו שנאמר: ועמדו שני האנשים אשר להם הריב (דברים יט, יז); אבל מצות-עשה של כבוד התורה: את ה' אלהיך תירא - לרבות תלמיד-חכם (פסחים כב.) - עדיפה (שבועות ל.).

14 יא. עון גדול הוא לבזות את החכמים או לשנאתן. 15 לא חרבה ירושלים, עד שפגהו⁴⁸ בה תלמידי חכמים, 16 שגאמר: "ויהיו מלעבים במלאכי האלהים ובזוים 17 דבריו ומתעתעים בנבאיו", כלומר: בזוים מלמדי 18 דבריו; וכן זה שאמרה תורה: "אם פחקתי תמאסו" 19 - מלמדי⁴⁹ חקתי תמאסו. וכל המבזה את החכמים, 20 אין לו חלק לעולם הבא⁵⁰, והרי הוא בכלל "פי דבר 21 ה' בזה".

(48) (שבת קיט:). (49) (ת"כ, בחוקותי). (50) (סנה' צ). שנינו שם: "ואלו אין להם חלק לעולם הבא: ... ואפיקורוס,

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום ש"ק ט"ז מנ"א – ספר המדע – הלכות תלמוד תורה קלה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

ולנימוסיה, כדין "מנודה לתלמיד שאינו מנודה לרב" ("בית-יוסף", יו"ד שלד). המקור לכל הלכה י"ג הוא (מו"ק טז, ע"א).

1 יד. במה דברים אמורים? במי שנדהו על שפזה
2 תלמידי חכמים; אבל מי שנדהו על שאר דברים
3 שחייבים עליהם נדויים⁶⁴, אפלו נדהו קטן שבישראל
4 - חייב הנשיא וכל ישראל לנהג בו נדוי, עד שיתחזר
5 בתשובה מדבר שנדהו בשבילו, ויתירו לו. על
6 עשרים וארבעה⁶⁵ דברים מנדין את האדם, בין
7 איש, בין אשה, ואלו הן:

(63) שהמנודה לתלמיד אינו מנודה לרב, וכן כל אלה שהמנודה לזה אינו מנודה לזה? (64) כמו שאמרנו לעיל: על עבירות כלפי שמים והחברה, וכמבואר בסמוך. (65) (ברכות יט.).

א. המבזה את החכם, ואפלו לאחר מותו⁶⁶. (ב) המבזה שליח בית-דין⁶⁷. (ג) הקורא לחברו עבד⁶⁸. (ד) מי ששלחו לו בית-דין וקבעו לו זמן ולא בא⁶⁹. (ה) המזלזל בדבר אחד מדברי סופרים⁷⁰, ואין צריך לומר בדברי-תורה. (ו) מי שלא קבל עליו את הדין, מנדין אותו עד שיתן⁷¹. (ז) מי שיש פרשותו דבר המזיק, כגון כלב רע או סלם רעוע⁷², מנדין אותו עד שיסיר הזקן. (ח) המוכר קרקע שלו לעובד-פוכים, מנדין אותו, עד שיקבל עליו כל אנס⁷³ שיבא מן העובד-פוכים לישראל חברו בעל המצר. (ט) המעיד על ישראל בערפאות⁷⁴ של עובדי-כוכבים, והוציא ממנו בעדותו קמון שלא כדין ישראל⁷⁵, מנדין אותו עד שישלם⁷⁶. (י) טבח פה, שאינו מפרש המתנות⁷⁷ ונותן לכהן אחר, מנדין אותו עד שיתן. (יא) המחלל יום-טוב שני של גלויות⁷⁸, אף-על-פי שהוא מנהג⁷⁹. (יב) העושה מלאכה בערב הפסח אחר חצות⁸⁰. (יג) המזכיר שם-שמים לבטלה⁸¹ או לשבועה בדברי הבאי⁸². (יד) המביא את הרבים לידי חילול השם⁸³. (טו) המביא את הרבים לידי אכילת קדשים בחוץ⁸⁴. (טז) המחשב שנים⁸⁵ וקובע חדשים⁸⁶ בחוצה-לארץ⁸⁷. (יז) המכשיל את העורר⁸⁸. (יח) המעבב הרבים מלעשות מצוה⁸⁹. (יט) טבח שיצאה טרפה⁹⁰ מתחת ידו. (כ) טבח שלא בדק ספינו⁹¹ לפני חכם. (כא) המקשה עצמו לדעת⁹². (כב) מי שגרש את אשתו, ועשה בינו ובינה שתפות או משא-ומתן, המביאין להן להזקק⁹³ זה לזה - כשיבואו לבית-דין⁹⁴, מנדין אותם⁹⁵. (כג) חכם ששמועו רעה⁹⁶. (כד) המנדה מי שאינו חייב⁹⁷ נדוי.

(66) (שם). (67) (קידושין ע:). (68) עבד כנעני שהוא בכלל: ארור כנען עבד עבדים וגו' (בראשית ט, כה). על לזול כזה מקלים אותו ב"ארור", שזהו נידוי (קידושין כח, ובתוספות שם, ד"ה: "הקורא"). (69) כתבין פתיחא

עלויה (שטר שמתא) (ב"ק קיב: ; ובירושלמי, שם). (70) כגון: המזלזל בנטילת ידים לסעודה (עדויות פ"ה, מ"ו). (71) (ב"ק קיג). "עד שיקבל" צריך היה לומר - אלא שהיה כבר מנודה על שסירב לקבל עליו את הדין; וכשיקבלו - התירוהו. וכעת הוא משתמט גם מלפרוע, ולפיכך מנדים אותו שוב עד שיתן (כסף-משנה). (72) (כתובות מא:). (73) כל היזק שנגרם על ידי הלוקח הנכרי לשכנו היהודי - מפני שעליו היה למכור לבעל המצר (ב"ק קיד:). ובתוספות העירו שם: במה דברים אמורים? - כשבעל המצר רצה לתת אותו המחיר שנתן הנכרי, אבל אם לא - אין למוכר להפסיד משום כך (כסף-משנה). (74) בבתי המשפט. (75) כגון: שהעיד בערכאותיהם יחיד לחובתו של הנתבע. בדיני ישראל היה הנתבע פטור, מפני שאין דבר שבממון קם על פי עד אחד, ובעדותו זו אצלם גרם לו הפסד ממון. (76) דמי היזק (ב"ק קיד:). (77) זרוע, לחיים וקיבה, שכל בן-ישראל חייב להפריש לכהן מבהמתו שנשחטה; רק כהן ששחט - פטור. אבל אם הכהן הוא טבח המוכר בשר באטליז, חייב גם הוא להפריש את המתנות לכהן. ואם אינו מפריש - חייב נידוי (חולין קלב:). (78) (פסחים נב). חרץ מראש-השנה שעשאוהו יום-טוב שני ימים גם בזמן שבית-המקדש היה קיים, משום מעשה שהיה (ר"ה ל:). היו עושים בני ארץ-ישראל כל החגים רק יום אחד. והיהודים שבתפוצות הגולה, ששליחי בית-דין שבארץ ישראל לא יכלו להגיע אליהם ולהודיעם מתי היה ראש-חודש, היו עושים שני ימים יום-טוב מספק - ולכן הוא נקרא: "יום טוב שני של גלויות". (79) כי מאחר שבית-הדין הגדול שבארץ-ישראל שהיה מקדש את החדשים על פי עדי ראיה בטל עוד בתקופת אחרוני האמוראים, ומאז - בני חוץ-לארץ כבני ארץ-ישראל קובעים את החדשים ומעברים את השנים על פי חשבון קבוע, מן הראוי היה שגם הם לא יעשו יום-טוב אלא יום אחד כבני ארץ-ישראל - אלא תקנת חכמים היא שייחזרו ביום-טוב שני, משום מנהג אבותיהם בידיהם (ביצה ד:). (80) תקנת חכמים היא, שלא יהא טרוד במלאכה, ויכין הכל לצרכי החג ולסדר הלילה (פסחים נ:). (81) (נדרים ז:), שנאמר: את ה' אלהיך תירא (דברים י, כ), וקבלו חז"ל (תמורה ד:), שזוהי אזהרה לזה שמזכיר שם-שמים לבטלה. (82) דברים של מה בכך, שאין הכרח ואינם כדאי להישבע עליהם. (83) כאותו מעשה בחוני המעגל, שפעם בשנת בצורת עג עוגה ועמד בתוכה ואמר: "נשבוע אני בשמך הגדול שאיני זז מכאן עד שתרחם על בניך", ואז התחילו גשמים יורדים. שלח לו שמעון בן-שטח: צריך אתה להתנדות, שאלמלי נגזרה גזירה כמו בימי אליהו שלא ירדו גשמים, לא נמצאת מביא את הרבים לידי חילול השם? וכל המביא רבים לידי חילול השם - חייב נידוי (ירושלמי, תענית פ"ג, ה"י). (84) (פסחים נג:). תודוס איש רומי הנהיג לאכול בלילי פסחים גדיים מקולסים (צלויים) "ראשו על כרעיו ועל קרבו" (כדרך צליית קרבן פסח). שלחו לו: "אלמלא תודוס אתה, גורנו עליך נידוי, שאתה קרוב להאכיל את ישראל קדשים בחוץ". (85) אם השנה תהא פשוטה, או מעוברת. (86) מלא, או חסר. (87) בעוד שכל אלה מסורים לבית-דין שבארץ, שנאמר: "כי מציון תצא תורה", כמבואר הכל

קלו שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום ש"ק ט"ז מנ"א – ספר המדע – הלכות תלמוד תורה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

אותו, כמבואר בסמוך. (7) אפילו כשחטא, וחזר וחטא כמה פעמים (מ"ק יז.). (8) שחטא והחטיא את הרבים (ירושלמי, מ"ק פ"ג, ה"א). (9) שאין עליהם עונש נידוי אלא מלקות. (10) בבי"ד של שלשה, ולא בבי"ד של עשרים ושלשה או שבעים ואחד כדי הנשיא - כדי להעלים קולנו ולא לתת פרסום לדבר: שאם לא תאמר כן - נמצאת עלייתו ירידתו (שם, סנה' פ"ב, ה"א). (11) שחשיכה ואין אדם רואה (רש"י, מ"ק יז.). וכדאי להעיר, כי בדברי ריש לקיש: "תלמיד חכם שסרח אין מנדין אותו" (מ"ק יז.), גורס רבינו חננאל: "אין מבזין אותו" - וזה משמע בין נידוי ובין במלקות, כדברי רבינו כאן. (12) חזר אל נידוי, כשנמדים אותו בחשאי, בצנעה. (13) מלשון הכתוב (מלכים-ב יד, י'), כלומר: אין אומרים לו בפירוש: מנודה אתה! אלא היכבד ושב בבית פנימה ולא תיראה על פני חוץ. ורש"י פירש (שם): "עשה עצמך כאדם שכבד עליו ראשו ושב בביתך". (14) בחפזון ובזריזות יתירה. (15) בלי שהיות. (16) משתמטים ונמנעים מזה. כמר זוטרא כשהיה צריך לנדות איזה צורבא מרבנן היה, מתוך צער שניטל עליו לנדות, מנדה תחילה את עצמו, כדי להרגיש בצער של המנודה. (17) כרב פפא שאמר: תיתי לי (ישולם שכרי) דלא שמתני צורבא מרבנן מימי (שם). (18) מדאורייתא: ארבעים חסר אחת, מפני שנידוי יותר חמור ומעליב. (19) מלקות דרבנן, שאין לה מספר קצוב ומסויים כמלקות מדאורייתא והיא באה רק על עבירות שעברו על מדבריהם, כאותו צורבא מרבנן שבא לביתו מן הישיבה שהיתה מחוץ לתחום ביום-טוב שני של גלויות (פסחים נב.).

- ב. וְכִיצַד הוּא הַנְּדוּי? אֹמֵר: פְּלוֹנִי יְהֵא בְּשִׁמְתָא²⁰!
וְאִם נְדוּהוּ בְּפָנָיו, אֹמֵר לוֹ: פְּלוֹנִי זֶה בְּשִׁמְתָא!
וְהַחֲרָם²¹ - אֹמֵר לוֹ: פְּלוֹנִי מְחָרָם! וְאָרוֹר - בּוֹ²²
אֵלֶּה, בּוֹ שְׁבוּעָה, בּוֹ נְדוּי!¹⁷

(20) רואים אנו כאן: כי לרבינו נידוי ושמטא היינו הך, והוא מפריד רק בין שמתא וחרם. ולפי הטור (סימן שלד) בשם הראב"ד שלשה המה לפי חומר מדרגותיהם: הקל שבהם - נידוי: חמור ממנה - שמתא שיש עמה גם קללה, שאומרים לו בשעת נידויו: ארוור אתה! וחרם - החמור מכולם. ומאי שמתא? אמר רב: שם מיתה. ושמואל אמר: שממה יהיה (מ"ק, יז.). ובין לרב ובין לשמואל "שמתא" - זה עונש המשאיר רושם בל יימחה. החרם תחרים אותם (דברים ז, ב) מתרגם יונתן: גמרא תגמר יתהון בשמתא. (21) מבואר למטה בסמוך: על מה מחרימים, ודיני המוחרם. (22) כלומר: לשון "ארוור" כוללת שלש הוראות הללו. ואם החכם אמר למי שנתחייב נידוי: ארוור אתה! הרי הוא מנודה וצריכים לנהוג בו כמנודה: ואם השביע איש חבירו ואמר לו: ארוור אם... והלה קיבלה בעניית אמן - הרי זו שבועה: ואם קיללו ב"ארוור" - הרי זו קללה וחייב משום "המקלל את חבירו" (שבועות לו.).

- ג. וְכִיצַד מְתִירִין²³ הַנְּדוּי אוֹ הַחֲרָם? אֹמֵר לוֹ:
שְׁרִי²⁴ לָךְ וּמְחוּל לָךְ! וְאִם הִתִּירוּהוּ שְׁלֹא בְּפָנָיו,
אֹמֵר לוֹ: פְּלוֹנִי שְׁרִי לוֹ וּמְחוּל לוֹ!²⁰

(ברכות סג.). (88) עיוור לאו דווקא, המכשיל את חבירו ומביאו לידי עבירה, כגון: המכה את בנו הגדול (ראב"ד). וכן סיפרו חכמינו (מ"ק יז.): שפחתו של רבי ראתה איש מכה את בנו הגדול, אמרה לו: תהא בנידוי! שעברת על "ולפני עיוור לא תתן מכשול" (שמא יתרגו ויבעט באביו, רש"י). (89) כרבי עקיבא, שפעם עברו דרך עירו לוד יותר מארבעים זוג שבאו להעיד עדות החודש - ושבת היתה - ועיכבם ולא נתנם לעלות לירושלים, כי אמר: "די בזוג אחד, ואין מן הצורך שכולם יחללו את השבת". שלח לו רבן גמליאל: עקיבא! אם אתה מעכבם לא יבואו פעם שנית ואתה מעכבם מן המצוה - ועל זה חייבים נידוי (ירושלמי, ר"ה פ"א, ה"ה). (90) שמכר בשר טריפה ללקוחותיו (סנהדרין כה.). (91) (חולין יח). שעל השוחט להראות סכיניו לחכם לבדיקה כמבואר (שם, יז.). וכתב הטור (יו"ד, סימן יח), שדין זה אינו נוהג עכשיו (כסף-משנה). (92) מגרה במתכוון את יצרו המביא לידי עבירות חמורות (נדה יג.). (93) להיות זקוקים זה לזו ולהתקרב בדברים. (94) לדין. (95) (כתובות כה.). על שעשו ביניהם שותפות שתביאם בוודאי לידי עבירה, בהיות לבם גס זה בזו. (96) שיצא עליו קול שאינו נוהג כשורה (מ"ק יז.). (97) ריש לקיש היה שומר פרדסים, בא איש ואכל מן הפירות, גער בו ריש לקיש והלה לא השיגח בו. אמר לו ריש לקיש: תהא בנידוי! הלה השיב: אדרבה, תהא אתה בנידוי! אם ממון נתחייבתי, נידוי מי נתחייבתי? אמרו בבית-המדרש: של האחרון נידוי, של ריש לקיש אינו נידוי - הרי מי שמנדה את מי שאינו חייב נידוי, הריהו בעצמו בנידוי (מ"ק יז.). ב"שולחן-ערוך" (יו"ד סימן שלד, סעיף פז) נמנים עוד דברים שחייבים עליהם נידוי, אלא שכולם כוללים בתוך עשרים וארבעה אלה המנויים כאן.

פֶּרֶק שְׁבִיעִי

(1) חכם זקן, או נשיא אם מנדים אותם; נידוי וחרם; כיצד מתירים אותם; מנהג חסידים הראשונים שלא לנדות שום אדם.

- 1 א. חֲכָם זָקֵן² בְּחֻמָּה, וְכֵן נָשִׂיא אוֹ אֲבִי-בֵית-דִּין³,
- 2 שְׁפָרָה⁴ - אֵין מְנִידִין⁵ אוֹתוֹ בְּפִרְהֶסְיָא⁶ לְעוֹלָם⁷;
- 3 אֶל־אִם-פֶּן עָשָׂה פִּירְבָּעָם⁸ בְּ-נִבְט וְחִבְרִיו. אָבֵל
- 4 בְּשִׁחְטָא שְׁאָר⁹ חֲטָאוֹת, מְלָקִין אוֹתוֹ בְּצִנְעָה¹⁰,
- 5 שְׁנֵאֲמַר: "וְכַשְׁלֵת הַיּוֹם וְכַשֵּׁל גַּם נָבִיא עִמָּךְ לִילָה"
- 6 - אֶף-עַל-פִּי שְׁכָשֵׁל, פֶּסְהוּ פְּלִילָה¹¹; וְאֹמְרִים לוֹ¹²:
- 7 הַכֹּבֵד¹³ וְשֵׁב בְּבֵיתְךָ! וְכֵן כָּל תַּלְמִיד-חֲכָם שֶׁנִּתְחַיֵּב
- 8 נְדוּי, אָסוּר לְבֵית-דִּין לְקַפֵּין¹⁴ וּלְגַדּוֹתוֹ בְּמַהֲרָה¹⁵,
- 9 אֶל־אִם בּוֹרְחִין מְדַבֵּר זֶה וְנִשְׁמָטִין¹⁶ מִמֶּנּוּ. וְחֲסִידֵי
- 10 הַחֲכָמִים הָיוּ מְשִׁתְּבָחִים, שְׁלֹא נִמְנוּ מֵעוֹלָם¹⁷ לְגַדּוֹת
- 11 תַּלְמִיד-חֲכָם, אֶף-עַל-פִּי שְׁנֵאֲמִין לְהִלָּקוֹתוֹ אִם
- 12 נִתְחַיֵּב מִלָּקוֹת¹⁸; וְאֶפְלוּ מִכַּת מְרִדוֹת¹⁹ נִמְנִין עָלָיו
- 13 לְהַכּוֹתוֹ.

(2) מופלג בחכמה (3) מבואר למעלה (פ"ו, ה"יג).
(4) שחטא. (5) מלשון: אחיכם מנדיכם (ישעיה סו, ה).
מרחיקים, מוציאים אותו מן הכלל. (6) אבל בצנעה מנדים

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום ש"ק ט"ז מנ"א – ספר המדע – הלכות תלמוד תורה קלז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

הדיוטות. ונידוי גם הוא נקרא: נדר, שהרי בשעה שהתירו את רסי אליעזר מנידוי, קרא רבי יהושע: הותר הנדר! עיין למעלה (עמוד קיח, הערה ה). (41) אף על פי שבנדר אין התלמיד מתיר במקום רבו, אבל שונה הוא הנידוי מן הנדר ואין מניחים אותו שיהא רובין על המנודה עד שימצא את הרב - אלא מתירים לו מיד (שם, וכפירוש הרא"ש).

ט. ⁴²שְׁלֹשָׁה שָׁנָה וְהָלַכְוּ לָהֶן, וְחָזַר זֶה ⁴³מִדְּבַר שָׁנָה בְּגִלְלוֹ - פֶּאִין שְׁלֹשָׁה אַחֲרֵים ⁴⁴וּמִתִּירִין לוֹ.

(42) בנוסח אוקספורד מתחילה כאן הלכה ח, ומסיימת "באים שלשה אחרים ומתירים לו": וסכום ההלכות שבפרק זה - יב, בעוד שבשאר כל הדפוסים סכום ההלכות - יג, וההלכה ח חסרה לגמרי. ומי חכם ויבן טעם ההעדר הזה? אולי מפני שנשוא הפרק ותכנו הוא "חרם" שסימנוהו בקצרה תמיד באות "ח" ולכן דילגו עליה. (43) בתשובה שלימה. (44) ואפילו כשאנים חשובים כמו אלה שנידוהו (מ"ק טז). כל זאת אינה אלא כשחטא כלפי שמים, ולפיכך מכיון שיודעים אל נכון כי חזר בתשובה מאותו החטא שנידוהו בגללו, אז די בשלשה הדיוטות, שהרי הם אינם מבטלים דברי הראשונים, כי כבר שב מעונו: אבל אם תלמיד חכם נידהו על שביזוהו, אין שלשה אחרים יכולים להתירו כל זמן שלא פייס אותו.

י. ⁴⁵מִי שֶׁלֹא יָדַע מִי נִדְּהוּ, יִלֹּךְ לוֹ אַצֵּל הַנְּשִׂיא ⁴⁶וְיִתִּיר לוֹ נִדְּיוֹ.

(45) שמא היה המנדה חכם מופלא, ולכן אין אחרים, מלבד הנשיא. יכולים להתירו (מ"ק יז).

יא. ⁴⁷נִדְּיוֹ עַל תְּנָאִי, ⁴⁸אֶפְלוּ עַל-פִּי עֲצָמוֹ, ⁴⁹צָרִיף הִפְרָה. ⁴⁸תִּלְמִיד-חֶכֶם שָׁנָה עֲצָמוֹ, וְאֶפְלוּ נִדְּהָ עֲצָמוֹ עַל דַּעַת ⁴⁹פְּלוֹנִי, וְאֶפְלוּ עַל דְּבַר שְׁחִיב ⁵⁰עָלָיו ⁵¹נִדְּיוֹ - הֲרִי זֶה מִפֶּה לְעֲצָמוֹ.

(46) כגון שאמר: אם אותו הדבר יהיה או אם לא יהיה - יהא בנידוי. (47) כגון יהודה, כשלא רצה יעקב אבינו לשלוח אתם את בנימין, אמר: אם לא הביאותיו אליך והצגתיו לפניך וחטאתי לאבי כל הימים (בראשית מג, ט), כלומר: יהא בנידוי כל ימי חייו. (48) אפילו כשלא נתקיים התנאי הגורם לנידוי, אינו יוצא מנידויו בלי הפרה. ויהודה שהחזיר את בנימין ונתבטל התנאי, אבל מפני שלא התירוהו מנידויו נשאר בו גם אחרי מותו, ואמרו חז"ל: "כל אותן ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר, היו עצמותיו של יהודה מגולגלין בארון" (מכות יא:). ורבינו'תם כתב (תוספות, שם): מה שאמרו: "נידוי על תנאי צריך הפרה אפילו כשלא נתקיים התנאי" - זה רק כשהמתנה היה מסופק בשעת התנאי אם יוכל לקיימו, כיהודה שלא היה בטוח אם יצליח בדרכו: אבל תנאי התלוי בידי המתנה וברור לו שיוכל לקיימו - אין הנידוי חל כלל כשלא נתקיים התנאי, וממילא אינו צריך התרה. (49) כגון שרבו אמר לו להתנדות: או כשאמר: "אם פלוני יעשה זאת - אהיה בנידוי" ("תשובת הרמב"ם" סימן פ, לפסיא). (50) ולא רק כנידוי של מר זוטרא שהיה מנדה עצמו לכבוד התלמיד המנודה, והיה

(23) כשנשלם זמן הנידוי או החרם: כי מעצמם בלי התרה מפורשת אינם מותרים. (24) כמו שמצינו ברבי אליעזר הגדול כשהתירוהו מנידוי, עמד רבי יהושע על רגליו ואמר: הותר הנדר! הותר הנדר! (סנהדרין סח.).

ד. ¹מִהוּ הַמִּנְהָג שִׁנְיָה הַמִּנְהָג בַּעֲצָמוֹ, וְשִׁנְיָה הַגִּיּוֹר ²עֲמֹ? מִנְהָג אֲסוּר לְסַפֵּר ²⁵וּלְכַבֵּס בְּאֵבֶל, כֹּל יְמֵי נִדְּיוֹ; וְאִין מְזַמְּנִין ²⁶עָלָיו, וְלֹא כוֹלְלִין אוֹתוֹ בַּעֲשֶׂרָה לְכָל דְּבַר שְׁצָרִיף עֲשֶׂרָה ²⁷; וְלֹא יוֹשְׁבִין עֲמֹ בְּאַרְבַּע אַמּוֹת ²⁸; אֲבָל שׁוֹנָה ²⁹הוּא לְאַחֲרֵים, וְשׁוֹנִין ³⁰לוֹ, וְנִשְׁפָּר ³¹, וְשׁוֹכֵר ³². וְאִם מֵת בְּנִדְּיוֹ - בֵּית-דִּין שׁוֹלְחִין וּמְנִיחִין אָכֵן עַל אָרוֹנוֹ, פְּלוֹמֵר, שֶׁהֵן רֹגְמִין ³³אוֹתוֹ, לְפִי שֶׁהוּא מְבַדֵּל מִן הַצְּבוּר. וְאִין צָרִיף לֹמֵר, שֶׁאִין מְסַפִּידִין אוֹתוֹ וְאִין מְלִיִּין אֶת מִטָּתוֹ.

(25) להסתפר (מ"ק טו.). (26) אין מצרפים אותו לברכת המזון שהיא בשלשה. (27) תפילה בציבור וכיו"ב. כי כל עצמו של "נידוי" אינו אלא להבדילו מתוך קהל עדתו, ואם יצרפיהו עמהם - היכן קללתם? ומה הועיל בתקנתם? (כסף-משנה, בשם הגהות). בגמרא שלנו לא נזכר שמרחיקים אותו מתוך הקהל: אולם בספר "הלכות גדולות" כתב-יד רומי נמצאת גירסא של הגמרא שלנו (מ"ק טז.) והיא: "ומגלן דמנזרינן ליה מן ציבורא? - דכתיב: וכל אשר לא יבוא לשלשת הימים בעצת השרים והזקנים, יחרם כל רכושו והוא ייבדל מקהל הגולה (עזרא י, ח). וכנראה שזה המקור לדברי רבינו. (28) (ב"מ נט:). (29) מלמד לאחרים. (30) ומלמדים אותו. (31) הוא לאחרים לעשות מלאכתם. (32) אחרים לעשות מלאכתו (מ"ק, טו.). (33) (שם: עדויות פ"ה, מ").

ה. ¹¹יֹתֵר עָלָיו הַחֶרֶם ³⁴, שֶׁאִינוֹ שׁוֹנָה לְאַחֲרֵים וְאִין שׁוֹנִין לוֹ; אֲבָל שׁוֹנָה הוּא לְעֲצָמוֹ, שֶׁלֹא יִשְׁפַח תִּלְמוּדוֹ. וְאִינוֹ נִשְׁפָּר, וְאִין נִשְׁפָּרִין לוֹ, וְאִין נוֹשְׂאִין ¹²וְנוֹתְנִין עֲמֹ; וְאִין מְתַעֲסָקִין עֲמֹ, אֲלֵא מַעַט עֶסֶק כְּדִי פְרָסְתוֹ ³⁵.

(34) שהוא חמור מהמנודה בשמתא. (35) להחיות נפשו ונפש בני-ביתו (מ"ק טו.).

ו. ¹⁶מִי שֶׁיָּשַׁב בְּנִדְּיוֹ שְׁלֹשִׁים יוֹם וְלֹא בִקֵּשׁ לְהִתִּירוֹ, ¹⁷מִנְדִּין אוֹתוֹ שׁוֹנָה. יָשַׁב שְׁלֹשִׁים יוֹם אַחֲרֵים וְלֹא ¹⁸בִקֵּשׁ לְהִתִּירוֹ, מִחֲרִימִין אוֹתוֹ ³⁶.

(36) (שם, טז.).

ז. ¹⁹בְּכִמָּה מִתִּירִין הַנִּדְּיוֹ אוֹ הַחֶרֶם? בְּשִׁלְשָׁה ³⁷, אֶפְלוּ הַדְּיוֹטוֹת ³⁸. וְיִחִיד מִמָּחָה ³⁹מִתִּיר הַנִּדְּיוֹ אוֹ הַחֶרֶם ²⁰לְבִדּוֹ ⁴⁰. וְיֵשׁ לְתִלְמִיד לְהִתִּיר הַנִּדְּיוֹ אוֹ הַחֶרֶם, וְאֶפְלוּ ²¹בְּמָקוֹם הָרֵב ⁴¹.

(37) כדין התרת נדרים (נדרים עח.). (38) שאינם תלמידי חכמים. (39) תלמיד חכם מובהק הבקי בהלכות. (40) (נדרים ח:), כמו בנדר: או יחיד מומחה, או שלשה

מתיר או לעצמו לפני התירו לתלמידו (נדרים ז:).
 (שם) ואין אנו אומרים: "אין חבוש מתיר עצמו מבית
 האסורים" - מתוך שהוא היה האוסר, הוא גם המתיר.
 29 שְׂבָזָהּ או חֲרָפוּ אָדָם בְּפִרְהֶסְיָא⁶⁷, אָסוּר לוֹ לְמַחֵל
 30 עַל כְּבוֹדוֹ; וְאָם מַחֵל, נִעְנֵשׁ, שָׂזָה בְּיוֹן תּוֹרָה⁶⁸; וְ
 31 אֵלָא נֹקֵם וְנוֹטֵר הִדְבֵּר כְּנָחֶשׁ⁶⁹, עַד שְׂיִבְקֵשׁ מִמֶּנּוּ
 32 מַחִילָה וְיִסְלַח לוֹ.

(נדרים ז:). וכתב שם הר"ן: משום חשד - שאם יתירוהו
 שלא בפניו והוא לא ידע, ובראותו שאין נוהגים בו כמנונה,
 יחשוד שנוהגים זלזול במצוות חכמים. והרא"ש כתב (שם):
 משום כבוד המנונה - כשם שביישוהו ונידוהו בפניו, כך
 יכבדוהו ויתירוהו בפניו. ובדיעבד אם התירוהו שלא בפניו
 - מותר הוא. (57) שיאמר בלבו: כשם שנידוני שלא בפני
 - כך התירוני, ולא יחשוד באיש (שם, הר"ן). (58) זה
 בנידוי על עסקי ממון, אבל לאפקרנות, כלומר: שהתפקר
 וביזה תלמיד חכם - אין לו התרה קודם שלשים יום, ואפילו
 כשנתפייס החכם ומחל לו (הגהות מיימוניות). (59) מפני
 שבית-דין רשאים לעשות סייג לתורה (כסף-משנה). וכן אנו
 מוצאים באמתא דרבי (מ"ק יז). "שלא נהגו חכמים
 קלות-ראש בנידויה", והחזיקו את המנונה על ידה שלש
 שנים בנידויו. (60) בלי התראת נידוי של שלשים, שלשים
 יום, כמבואר לעיל בפרקנו (הלכה ו). בדפוס ונציה, וכן
 בנוסחת "מעשה רוקח" - "בתחילה" במקום "לכתחילה".
 (61) אף על פי שעל אלה הדברים אין חיובי נידוי (מ"ק טז).
 (62) שלא ירבו. (63) אוטם אזניו, כלומר: מעמיד עצמו
 כאילו אינו שומע. (64) כמו רבי נחוניא בן-הקנה שאמר:
 "מימי לא עלתה על מטתי קללת חברי" (מגילה כח.). וכמו
 זוטרא חסידא, כשעלה על משכבו בלילות היה מוחל וסולח
 לכל אחד שציערוהו (שם). (65) כמו רבי יהושע בן-לוי
 ששלח לקרוא לבן-אדם שלש פעמים והלה לא בא. שלח
 לומר לו: אלמלא אני, שמימי לא החרמתי איש הייתי מטיל
 עליך את החרם, שעל עשרים וארבעה דברים מנדים - וזה
 אחד מהם (ירושלמי, מועד-קטן פרק ג, הלכה א).
 (66) שהוא יכול להעלים ולנהוג מנהג ויתור. (67) שאם גם
 הוא יעלים עינו ויאטם אזנו, הלא אחרים ראו ושמעו.
 (68) שאם על כבודו הוא מוחל, על כבוד התורה שנתחלל
 אינו יכול למחול ואסור לו למחול. (69) (יומא כג).
 השומר עברה ואיבה ניצחת לאדם מששת ימי בראשית. ויש
 שמפרשים: כנחש - שלא יהא תלמיד חכם נוקם ונוטר
 לכבוד עצמו, להנאתו ולסיפוק רוחו: אלא נקימתו ונטירתו
 יהיו לכבוד התורה, על עלבונה וחילול כבודה, כאותה
 נשיכה של נחש שאינה להנאתו של הנחש, אלא למלא
 שליחותו של מקום. וזה מיוסד על מה שאמרו (ערכין טו):
 מדרש-רבה, (אמור): לעתיד לבוא מתקבצות החיות ובאות
 אצל הנחש ואומרות: ארי דורס - ואוכל: זאב טורף -
 ואוכל: אתה - מה הנאה יש לך? אומר להם: אם ישוך
 הנחש בלא לחש? (קהלת י, יא), אפשר שאני עושה כלום
 ולא נצטויתי מלמעלה! (חנוכת התורה, אות קעט).

יב. מִי שְׂנֵדוּהוּ בַּחֲלוּם, אֶפְלוּ יָדַע מִי נִדְּהוּ - צָרִיךְ
 2 עֲשֹׂרָה⁵² בְּנֵי-אָדָם שְׁשׁוֹנִין הַלְכוֹת⁵³ לְהַתִּירוֹ מִנְּדוּיוֹ.
 3 וְאָם לֹא מִצָּא, טוֹרַח אַחֲרֵיהֶם עַד פְּרָסָא⁵⁴. לֹא מִצָּא
 4 - מַתִּירִין לוֹ אֶפְלוּ עֲשֹׂרָה שְׁשׁוֹנִין מִשְׁנָה. לֹא מִצָּא
 5 - מַתִּירִין לוֹ עֲשֹׂרָה שְׁיֹדְעִין לְקִרְוֹת בְּתוֹרָה. לֹא מִצָּא
 6 - מַתִּירִין לוֹ אֶפְלוּ עֲשֹׂרָה שְׁאִינֶן יוֹדְעִין לְקִרְוֹת. לֹא
 7 מִצָּא בְּמִקְוֵמוּ עֲשֹׂרָה - מַתִּירִין לוֹ אֶפְלוּ שְׁלֹשָׁה⁵⁵.
 (52) לפי שאפשר שבשליחות המקום נתנדה, לפיכך צריך
 להתרתו עשרה, שהשכינה שרויה עמהם (ר"ן, נדרים ח.).
 (53) שבקאים בדיני התרה. (54) היא ארבעה מיל. והמיל
 - אלפיים אמה (פסחים צג:). "וטורה עד פרסה". שאמר
 רבינו, אינו בש"ס. ולדעת ה"כסף-משנה" - מקור הדברים
 הוא במה שאמרו (נדרים ח.): "לא מצא - ישב על פרשת
 דרכים ויתן שלום לעשרה בני-אדם וכו'". אולם הגאון רבי
 ישעיה ברלין בהגהותיו העיר, שהמקור נמצא ב"שאלתות"
 דרבי אחא גאון, סימן שכת. (55) גם זה אינו בגמרא
 ומקורו ב"שאלתות" הנ"ל.
 8 יג. מִי שְׂנֵדוּהוּ בְּפָנָיו, אֵין מַתִּירִין לוֹ אֵלָא בְּפָנָיו⁵⁶.
 9 נְדוּהוּ שְׁלֹא בְּפָנָיו - מַתִּירִין לוֹ בְּפָנָיו וְשְׁלֹא בְּפָנָיו⁵⁷.
 10 וְאֵין בֵּין נְדוּי לְהַפְרָה כְּלוּם, אֵלָא מִנְּדִין וּמַתִּירִין
 11 בְּרִגַע אֶחָד⁵⁸, בְּשִׁיחֹזר הַמִּנְּדָה לְמוֹטָב. וְאָם רָאוּ
 12 בֵּית-דִין לְהַנִּיחַ זֶה בְּנְדוּי כְּמָה שָׁנִים - מְנִיחִין⁵⁹ כְּפִי
 13 רְשָׁעוֹ. וְכֵן אָם רָאוּ בֵּית-דִין לְהַחֲרִים לָזֶה
 14 לְכַתְּחִלָּה⁶⁰, וְלִהַחֲרִים מִי שְׁאִיכָל עִמּוֹ וְשׁוֹתָהּ⁶¹ עִמּוֹ,
 15 אוּ מִי שְׁיַעֲמֹד עִמּוֹ בְּאַרְבַּע אַמּוֹת - מַחְרִימִין כְּדִי
 16 לְיַסְרוּ וּכְדִי לַעֲשׂוֹת סִיג לְתוֹרָה, עַד שְׁלֹא יִפְרָצוּ⁶²
 17 הַחוּטָאִים. אֶף-עַל-פִּי שֵׁישׁ רְשׁוֹת לְחֻקֶּם לְנִדּוֹת
 18 לְכַבּוֹדוֹ - אֵינוּ שֹׁבֵחַ לְתַלְמִיד-חֻקֶּם לְהַנְהִיג עֲצָמוֹ
 19 בְּדִבְרֵי זֶה, אֵלָא מַעֲלִים⁶³ אֲזַנּוֹ מִדְּבָרֵי עַם-הָאָרֶץ וְלֹא
 20 יִשְׁתִּי לְבֹו לָהֶן, כְּעִנְיָן שְׁאִמְר שְׁלֵמָה בְּחֻקֶּמָּתוֹ: "גַּם
 21 לְכָל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר יִדְּבֹרוּ אֵל תִּתֵּן לָפָה". וְכֵן הָיָה
 22 דְּרָף חֲסִידִים הָרָאשׁוֹנִים, שׁוֹמְעִים חֲרָפָתָם וְאֵינֶן
 23 מְשִׁיבִין; וְלֹא עוֹד, אֵלָא שְׁמוּחָלִים לְמַחְרָף
 24 וְסוֹלְחִים⁶⁴ לוֹ. וְחֻקֶּמִים גְּדוּלִים⁶⁵ הָיוּ מְשַׁתְּפָחִים
 25 בְּמַעֲשֵׂיהֶם הַנָּאִים וְאֹמְרִים, שְׁמַעוּלָם לֹא נָדוּ אָדָם
 26 וְלֹא הִחְרִימוּהוּ לְכַבּוֹד; וְזוֹ הִיא דְּרָפָן שֶׁל תַּלְמִידִי
 27 חֻקֶּמִים שְׁרָאוֹי לִילָף בָּהּ. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים⁶⁶?
 28 כְּשִׁבְזָהּ אוּ חֲרָפָהּ בִּפְסָתָהּ; אֶבֶל תַּלְמִיד-חֻקֶּם,

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ראשון י' מנ"א - ספר טהרה - הלכות טומאת אוכלין קלט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - י' ט"ז מנ"א תשע"ט

יום ראשון י' מנ"א ה'תשע"ט

הלכות טמאת אוכלין

פרק חמשה עשר

(1) יבאר המים שמטמאים ומתטמאים לרצון ושלא לרצון ואותם שאין מטמאים אלא לרצון. המים שהם בחזקת טהרה בימות הגשמים או כשפסקו. גבא שנפל לתוכו יין או חלב או דבש או שמן. מי תמצית שלא פסקו. ומי שהיה אוכל תרומה בידים טמאות והכניס ידו לתוך פיו. ודין האשה שהיתה אוכלת תרומה שאינה מוכשרת והיתה גורפת התנור הטמא והכה הקרן ויצא ממנה דם וכו'.

1 א. מים שפבליים² - מתטמאין בין לרצון בין שלא
2 לרצון, ומטמאין אוכלים וכלים³ בין שנפל עליהן
3 ברצון בין שלא נפל עליהן ברצון. אבל מים
4 שפברקעות, כגון מי בורות⁴ שיחין⁵ ומעורות⁶ ומי
5 גבאים⁷ שאין בהם ארבעים סאה⁸ - אין מתטמאין
6 אלא לרצון ואין מטמאין אלא ברצון. כיצד? מים
7 שפברקע שאין בהן ארבעים סאה, בין שהיו
8 שאובין⁹ בין שאינן שאובין¹⁰, שנפל לתוך המים או
9 שהלך בהן הטמא - הרי אלו טהורין¹¹. אבל אם
10 שתה מהן אדם טמא או שמלא מהן בכלי טמא או
11 שנפלו לתוך משקין טמאין ברצון - הרי אלו
12 טמאין ואף על פי שהן פברקע. שתה מהן הטהור
13 אחר שנטמאו פברקע או שמלא מהן בכלי טהור -
14 נטמא השותה¹² ונטמא הכלי, שהרי ברצון שתה או
15 מלא. נפלי¹³ לתוך¹⁴ כפר של תרומה - הרי הוא
16 טהור כשהיה, שאין מתטמאין¹⁵ אלא לרצון.
17 לפיכך, אם הדיח ידו והוציא הכפר - נטמא הכפר
18 במים שפבדי, שהרי הן ברצון¹⁶.

(2) מקוואות פ"א מ"ב. (3) נתבאר בפ"ז מהל' אבות הטומאות ה"א, שחכמים גזרו על המשקין שיטמאו כלים, ועל אוכלין לא גזרו. (4) בור עגול ועמוק. (5) ארוכים וצרים. (6) מקורות, מכוסות מלמעלה. (7) גומא לא עמוקה שנתקבצו בה מים. (8) ואם יש בהם ארבעים סאה, יתבאר דינם בהל' מקוואות פ"ט. (9) ששאבו מים בכלים ושפכום לתוכם. (10) שנמשכו מנהר או שנקווה בהם מי גשמים. (11) אף-על-פי שעבר מרצון, לא נטמאו המים מפני שהוא התכוון להגיע לצד השני, אבל אינו מעוניין בנגיעה במים, והרי זה דומה לעבר בנהר שבפ"ג ה"ה. (12) נתבאר בפ"ח מהל' אבות הטומאות ה"י"א, שהשוותה רביעית משקין טמאים נטמא גופו מדרבנן. (13) מעצמו. (14) למים שנטמאו. (15) צ"ל שאין מטמאין.

(16) [הראב"ד הקשה, למה צריך כאן רצון, הלא המים שבידיו הם תלושים, ותלושים מטמאים בין לרצון ובין שלא לרצון, כמו שכתב רבינו בתחילת הלכה זו? אמנם הראב"ד לשיטתו שאל כענין, אבל רבינו ישיב כהלכה לשיטתו (למעלה פ"ב ה"ג) שמשקין אינם נקראים תלושים אם לא נתלשו ברצון, ומה שכתב בתחילת ההלכה "מים שבכלים", הכוונה למים שנתלשו ברצון. ואפשר גם לפרש שמדובר כאן במים טהורים, ומה שאמר נטמא, פירושו - הוכשרה (ראה כסף-משנה, ולא נתבאר לי דבריו).

ב. מי גבאים¹⁷ וכיוצא בהן במים שפברקעות, כגון
19 מי בורות שיחין ומעורות ומי תמצית¹⁸ שפסקו¹⁹
20 ומקוואות²⁰ שאין בהן ארבעים סאה שננטמאו²¹,
21 וירדו להם גשמים ורבו מי גשמים עליהם, אף על
22 פי שלא שטפו²² - הרי הן טהורין²³. לפיכך, כל
23 המים שפברקעות, כגון מי גבאים וכיוצא בהן,
24 בשעת הגשמים - הפל בחזקת טהרה²⁴.
25

(17) שם מ"ד. (18) גשמים היורדים על ההרים והמים מתמצים (מבעבעים מכוח הזחילה) ונופלים לעמק. (19) שפסקו הגשמים, וגם הזחילה נגמרה (ברטנורא). (20) בורות מרובעים. (21) כגון ששתה מהם אדם טמא או מילא בכלי טמא. (22) לא עברו על גדותם. [מפירושו למשנתנו משמע שמדובר כשעברו ויש לתלות שגרפו את המים הטמאים. ונראה שחזר בו כאן]. (23) מפני שמי הגשמים מבטלים אותם כמו שנתבאר למעלה פ"ב ה"ג, בדין מי שפיקות. ואין אנו חוששים שמא שתה מהם הטמא אחר שנפלו שם גשמים ונטמאו שנית, מפני שבתקופת הגשמים אין עוברי דרכים מצויים, ומים אפשר למצוא בכל מקום, ואין להניח שעובר דרך בודד פנה לבור לשותות ממנה. (24) מתקבל על הדעת כמעט ללא ספק, שהם טהורים.

ג. פסקו הגשמים²⁵ - הקרובין לעיר²⁶ או לדרך
26 טמאין, שהן בחזקת ששתה מהן הטמא ושמלאו
27 מהן בכלים טמאין²⁷, והרחוקים טהורים²⁸ עד
28 שיהלכו רב האדם. הלכו²⁹ - הפל בחזקת טמאה,
29 שההלכים בשירות ממלאין ושותין מהן. במה
30 דברים אמורים?³⁰ בגבא שאפשר לשותות ממנה;
31 אבל בגבא שאי אפשר לשותות ממנה³¹ אלא בדיח
32 גדול - הרי זה בחזקת טהרה, (שהם בחזקת
33 טהורין) עד שימצא מקום פרסות רגלי אדם³² או
34 פרסות רגלי בהמה גסה³³ נפרת בו. אבל מצא
35 פרסות רגלי בהמה דקה³⁴ - הרי זה טהור, שאפשר
36 שיירדה³⁵ ושתה.
37

הן עדין בקרקע, שאין מתטמאין ואין מטמאין⁵⁷ 22
אלא ברצון, כמו שבארנו⁵⁸, וזה אין רצונו אלא 23
לטל הצור. הנה פונדיון⁵⁹ לתוף פיו⁶⁰ ופשוט ידו 24
לטלו והדבילה בתוף פיו, אם הניחו לצמא⁶¹ - 25
הרי זה הרק כעקור⁶², ונטמאת הדבילה מחמת 26
משקה פיו שנטמא מחמת ידיו⁶³. 27

(51 כלים פ"ח מ"י. 52) ולא נפסלה בנגיעת ידו. 53
הרגיש בצורר שנלחץ לתוך הדבילה. (54 בידו את 54
הדבילה שבפיו, ומתוך כך הזיז את הריר ממקומו. 55
הריר נטמא בנגיעת היד, והוא מטמא את הדבילה 55
אף-על-פי שלא הוכשרה לפני כן, שההכשר והטומאה באים 56
כאחת כמו שנתבאר למעלה פ"ו ה"ה. (56 את הריר. 56
ואפילו דבילה חולין מתטמאה אף-על-פי שידיים אינן 57
מטמאות את החולין. והטעם, מפני שידיים עושות את 58
המשקין ראשון לטומאה לטמא אפילו חולין מגזירת י"ח 59
דבר (פ"ה מהל' אבות הטומאות ה"י (ראה השלמות שם) 60
ופ"י ה"ו). ונקט תרומה לרבותא של הבבא הבאה, שאם לא 61
הפך אפילו תרומה לא נטמאה' (ראה השלמות). (57 וגם 62
אינם מכשירים. (58 למעלה בה"א. (59 מטבע של 63
מתכת. ולא דווקא פונדיון אלא כל מטבע שהוא של מתכת. 64
(60 בפיו (משנה, שם). (61 צמא היה ולא נמצאו מים 65
תחת ידו, והכניס המטבע לתוך פיו, כדי לגרות את בלוטות 66
הרוק שתוציאנה כמות רוק למעלה מהרגיל. (62 מפני 67
שהוציאו בכוונה (ע"פ פירושו למשנתיו). (63 כמו 68
שנתבאר למעלה בדיון נטילת צורר.

ח. האשה⁶⁴ שהיתה אוכלת אכלין של תרומה⁶⁵ 28
שאין ממשקין, והיתה גורפת⁶⁶ את התנור הטמא⁶⁷, 29
והפה הקוץ ויצא ממנה דם, ומצעה אצבעה מפני 30
הדם, או שנקנית ונתנה אצבעה בפיה - נטמאת 31
התרומה שבפיה, שהרי רצונה להוציא המשקה⁶⁸ 32
מפיה ולעקרו במציצת אצבע. 33

(64 שם מ"א. 65) גם בחולין הדין כך, כמו שכתבנו 64
בהלכה הקודמת, ונקט תרומה אגב ההלכה הקודמת. ראה 65
השלמות להל' אבות הטומאות פ"ח ה"י. ומדובר באשה 66
טהורה, ונקט אשה מפני שאין דרכם של אנשים לגרוף 67
תנורים. [בבא ראשונה במשנתנו מלמדת דין אשה שנטף 68
חלק מדדיה לתנור טהור, ומדובר באשה טמאה (רבינו הביא 69
דין זה למעלה פ"י ה"ה). ובבא שניה - הדין שלפנינו כאן 70
- מדבר במקרה הפוך, שהאשה טהורה והתנור טמא (רבינו 71
בפירושו למשנתיו)]. (66 מוציאה את הגחלים. 72
(67 ונטמאו ידיה באויר התנור, אבל גופה לא נטמא, שכלי 73
חרס אינו מטמא אדם. (68 הרוק. נימוק זה נמשך לנכויות, 74
אבל בדיון הכה הקוץ, הדם מטמא את התרומה (על-פי 75
פירושו למשנה).

יום שני י"א מנ"א ה'תשע"ט

פרק עשרה עשרי

(1 יבאר הדברים שהם בשווקים בחזקת מוכשרים ובחזקת

(25 שם. (26 הגבאים והבורות הנמצאים במקום קרוב 25
לעיר. (27 בני העיר הטמאים שתו ומילאו בכלים. 26
(28 מפני שאין דרכם של אנשים ללכת בדרכים שנתקלקלו 27
בימות הגשמים. (29 התחילו בני אדם רבים לעבור 28
בדרכים. (30 תוספתא, מקוואות פ"א ה"ג. (31 בלי 29
טורח גדול. (32 על יד הגבא, שזו הוכחה שבא לשם 30
אדם, ויש לחוש שהיה טמא ושתה או מילא בכלים טמאים. 31
(33 כגון חמור או סוס, ואפשר שאדם הגיע לגבא ברכיבה. 32
(34 גדיים וטלאים. (35 בעצמה, בלי ליווי הרועה. 33

ד. חזקת³⁶ טיט וגמומיות³⁷ ששפתחי חניות³⁸ פרשות 1
הרבים בשעת הגשמים שהן טהורין³⁹; פסקו 2
הגשמים - הרי הן כמי שפסיות⁴⁰. ושששוקין⁴¹ - 3
הולכין בהן אחר הרב. גבא שגפל לתוכו יין⁴² או 4
חלב או דבש - הולכין בו אחר הרב. נפל לתוכו 5
שמן⁴³, אף על פי שהקפיה⁴⁴ - הרי זה⁴⁵ מתטמא 6
ומטמא שלא ברצון, לפי שאי אפשר לו לצאת ידי 7
צחצחית⁴⁶. 8

(36 תוספתא, שם. (37 גומות. (38 החנוונים, וגם 34
הבאים לחנות - שופכים שם מים עכורים. (39 חזקה 35
(מתקבל על הדעת וקרוך לוודאי) שהם טהורים, מפני שמי 36
הגשמים מרובים ומבטלים אותם, ואפשר שגם מעבירים 37
אותם. (40 שנתבאר דינם למעלה בפ"ב הכ"ו. 38
(41 הגר"א גורס בתוספתא "שבששוקים", ונראה שגם בדברי 39
רבינו כאן הוא גורס כך. (42 שם ה"ב. (43 טמא, ושמן 40
אינו מתערב במים. (44 על-ידי צינון והסירוהו מעל 41
המים. (45 הגבא. (46 אי-אפשר שלא יישארו במים 42
צחצחי (טיפות זעירות) שמן, והם מטמאים גם שלא לרצון 43
(ראה הלכה הבאה).

ה. שמן ושאר המשקין חוץ מן המים - הרי הן 9
בקרקע כמות שהן בכלים⁴⁷, דין אחד הוא⁴⁸. 10

(47 זה למד רבינו מדין שמן שהקפיהוהו שבהלכה הקודמת. 44
(48 דינם בקרקע כדין מים שבכלים, שנתבאר בה"א מפרק 45
זה.

ו. מי תמצית⁴⁹ שלא פסקו⁵⁰, אף על פי שאין בהן 11
ארבעים סאה, הואיל והם בקרקע והרי המים 12
נמשכין ובאין להן - אינן מקבלין טמאה, ואף על 13
פי ששיתה מהן הטמא ומלא מהן בכלי טמא או נתן 14
לתוכן מים טמאים - הרי הן טהורין לכל דבר. 15

(49 משנה, מקוואות פ"א מ"ו. (50 שמי גשמים זוחלים 46
עוד מן ההרים ונמשכים (דין מי תמציות שפסקו, נתבאר 47
למעלה ה"ב).

ז. מי שהיה⁵¹ אוכל תרומה בידיים טמאות, כגון 16
דבילה שלא הקשרה⁵², והכניס ידו לתוף פיו לטל 17
צורר⁵³: אם הפך⁵⁴ - נטמאת הדבילה ברירו; שהרי 18
נטמא בידי⁵⁵, מפני שעקרו⁵⁶. ואם לא הפך - 19
טהורה; שהמשקה שבפיו קדם שיהפךנו או 20
ממצנו להוציאו דומה למים שלא נתלשו אלא 21

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שני י"א מנ"א - ספר טהרה - הלכות טומאת אוכלין קמא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הדגה". ופירש שם רבינו, דגה הוא מין דגים שבזמן המשנה היה ידוע בשם זה, ומפירוש זה יוצא שעל דגים אחרים נאמן עם הארץ לומר לא הוכשרו, אולם כאן כתב שעל כל דגים אינו נאמן, וברור שהוא מפרש את המונח "דגה" כשם כולל לכל מיני דגים, כלשון הכתוב (שמות ז, יח): והדגה אשר ביאור תמות, וחזר בו מפירושו למשנה, רבינו אינו מפרש כאן למה אין עם הארץ נאמן על דגים כשם שהוא נאמן על הפירות, במשנתנו נימקו "מפני שמפקדין אותם אצל עם הארץ", ורבינו לא פירש שם כלום. והר"ש מפרש, שהרי נהגו חברים להפקיד פירות שלא הוכשרו אצל עם הארץ ומזה ראייה שהם נאמנים לומר לא הוכשרו, אבל דגים לא נהגו להפקיד אצלו. (16) חרם, כפיך ומצודה הם מיני רשתות ומכמורות לצידת דגים (תוספתא מכשירין פרק ג הלכה ז). (17) מפני שהמים שעליהם לא נתלשו ברצון. (18) מכיוון שעקר את המים ממקומם. (19) מפני שדרך שולי דגים לנער. (20) כדי למוכרם לאוכלי חולין בטהרה, ובמקרה זה הוא נשמר מלנער.

טומאה. ודין הדגים והציר שהם בחזקת הכשר. ואם נאמן עם הארץ עליהם לומר שלא הוכשרו. מי פירות שנתערבו בשאר משקים. והלוקח ציר מעם הארץ. הפירות בכל מקום, אם הם בחזקת טהרה. החולין אם יש בהם איסור טומאה ואם מותר לגרום להם טומאה. כל ישראל מוזהרים להיות טהורים ברגל.

1 א. פל' האגדות³ שפשוקים⁴ וכל הקמחים וכל
2 הסלתות שפשוקים בחזקת מכשירין. האגדות - מפני
3 שדרבנן⁵ לזלף המים עליהן תמיד⁶; והקמח והסלת
4 - לותתין⁷ אותו ואחר כך טוחנין אותו. וכן חטין
5 שחולקין אותן⁸ ברחים אחת לשמים ואחת לשלש⁹
6 כדי לעשות מהן מעשה קדרה¹⁰, כגון הריפות¹¹
7 וכיוצא בהן - הרי הן בחזקת מכשירין בכל מקום,
8 בין של שוקין בין של בתים¹², מפני שלותתין אותן
9 להסיר קלפתן.

(2) מכשירין פרק ו משנה ב. (3) ירקות קשורים יחד. (4) שהוצאו לשוק למכירה. (5) של מוכרי ירקות. (6) כדי שלא יכמשו ושיהיו נראים טריים. (7) רוחצים במים כדי להסיר קליפת החיטין ויצא קמח לבן מבהיק. (8) שוכרים אותן. (9) כל חיטה נשכרת לשני חלקים או לשלושה. (10) תבשיל. (11) גריסים. מלשון המקרא (שמואל ב יז, כ) ותשטח עליו הרפות. (12) שאנשים עושים לצורכי הבית לא למכירה. אבל סתם קמחים וסלתות שבבתים אינם מוכשרים, מפני שהטוחן חיטים לצורך עצמו אינו מקפיד כל כך על לבנונית הקמח והסולת כמו הטוחן למכירה. [במשנתנו כתוב "טמאים" ורבינו כאן מפרש - מוכשרים] (ראה הלכה הבאה).

10 ב. פל' אלו שהן בחזקת מכשירין - הרי הן בחזקת
11 טמאה, מפני שהכל ממשמשין בהן והן מכשירין.
12 ועל פלן נאמן עם הארץ לומר לא הכשרו. ואין
13 צריך לומר שאר אכלין שאין להן חזקה¹³, שעם
14 הארץ נאמן לומר לא הכשרו.

(13) שאין אנשים רגילים לשפוך עליהם מים.

15 ג. פל' הדגים בחזקת מכשירין¹⁴, ואין עם הארץ
16 נאמן עליהן לומר לא הכשרו¹⁵. לפיכך לעולם
17 הדגים בחזקת טמאה. הדגים, בין שצדן פתחם בין
18 בקפוף בין במצודה¹⁶, אם לא נער את המצודה
19 עליהן - לא הכשרו¹⁷, ואם נער - הכשרו¹⁸. ואין
20 עם הארץ נאמן לומר: לא נערת¹⁹ את המצודה
21 עליהן, והרי הן בחזקת טמאה עד שיתפון לצידן
22 בטהרה²⁰.

(14) מובן מאליו, שהמדובר בדגים מתים, שהרי בעל חי אינו מקבל הכשר ולא טומאה, והוכשרו מפני המים שנשארו עליהם לאחר שהוצאו מן המים ומתו. (15) במשנתנו אמרו: "כל הדגים בחזקת טומאה ... וכל הציר בחזקת טומאה, ועל כולן עם הארץ נאמן לומר טהורין הן חוץ מן

23 ד. פל' הצייר²² בחזקת מכשיר²³. וציר טהור ששפל
24 לתוכו מים פל שהם - הרי הפל משקה, ומכשיר
25 ומתטמא²⁴ טמאת משקין²⁵. לפיכך חזקתו טמא²⁶.
26 נפל לתוכו²⁷ יין דבש וחלב²⁸ - הולכין אחר הרב²⁹.
27 וכן מי פרות שנתערבו בשאר המשקין³⁰ - הולכין
28 אחר הרב. נתערבו מים פל שהן - הרי הפל משקה,
29 ומתטמא טמאת משקין ומכשיר³¹. וציר חגבים
30 טמאים אינו מכשיר, אבל מתטמא טמאת משקין.

(21) משנה שם פרק ו, ח. (22) המתמצה מדגים. (23) פירוש, אם יגע בטומאה - ייטמא, כמו אוכלין שהוכשרו, ואף על פי שציר נקי אינו מקבל טומאה (בכורות כב, א), חוששים אנו שמא נתנו בו מים, וציר שנתערב בו מים מקבל טומאה. והמדובר בציר של עם הארץ, שאינו נאמן על הטהרות. (24) כשיגע בטומאה. (25) כרבי אליעזר בן יעקב במשנתנו. מלשון רבינו כאן משמע שמעט מים שנפלו לציר עושים את כל הציר משקה לקבל טומאה ולהכשיר. והראב"ד משיג ואומר שזה נגד גמרא ערוכה (שם כג, ב). רב נחמן אומר שם בפירוש, שאם לא רבו המים על הציר - אינו משקה, ודברי רבי אליעזר בן יעקב מתפרשים שם בציר של עמי הארץ, שעמי הארץ חשודים לתת מים בציר עד מחצה על מחצה, וכשהחבר מוסיף כל שהוא מים הרי רבו על הציר ולפיכך נעשו משקה. ותמיהה נוספת, שהרי רבינו כותב בהלכה ה שאם היה רוב ציר בטלו המים במיעוטם, ונמצאו דבריו סותרים אלה את אלה. וישוב נכון לדברי רבינו ימצא אם נדייק יפה בפירושו למשנתנו. כתב שם: "שעשיית הציר הוא על ידי משקה", פירוש, הציר אינו מיץ הדגים לבדו, אלא שופכים עליהם מים ומוסיפים עליהם מלח ומתמצה רטיבות מן הדגים, ותערובת זו היא ציר רגיל. ולאחר מכן מוסיף רבינו וכתב: "אמנם יהיה הציר טהור, כשמוציאים הציר על ידי מלח או פירות שאינן מוכשרין (צריך להיות "מכשירין"). ברור, שהוא מפרש "ציר טהור" שאמר רבי אליעזר בן יעקב בציר שנעשה בלי כל תערובת מים ואם נתן בציר זה קצת מים הם מכשירים

צמח שמעבדין בו עורות ויש לו אשכולות כאשכולות הגפן ויאכלו. (40) מפני שמרטיבים את פירותיו במים. (41) כל מיני דלעת. (42) החנוונים תולים על פתחי חנויותיהם דוגמאות פירות וירקות הנמצאים למכירה. (43) ידי עוברים ושיבים ממשמשים בהם ולפעמים ידיהם רטובות. ויש לחשוש גם לטל הנופל עליהם ומכשירם לקבל טומאה והחנווני לא הרגיש בו.

ח. כל הכתוב בתורה ויבדרי קבלה מהלכות הטמאות והטהרות - אינו אלא לענין מקדש וקדשיו ותרומות ומעשר שני בלבד, שהרי הזהיר את הטמאין מלפגס למקדש או לאכל קדש או תרומה ומעשר בטמאה; אבל החלין⁴⁴ - אין בהן אסור כלל⁴⁵, אלא מתר לאכל חלין טמאין ולשתות משקין טמאים. הרי נאמר בתורה: והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל. מפלל שהחלין מתרין, שאינו מדבר אלא בבשר קדשים. אם כן, מפני מה נאמר: הראשון שפחלין - טמא, והשני - פסול? לא שיהיה אסור באכילה, אלא למנות ממנו לתרומה ולקדש: שאם נגע שני של חלין בתרומה - פסלה⁴⁶ ועשאה שלישי; וכן אם נגע באכלין של קדש - טמאין ועשאן שלישי, כמו שבארנו; וכן האוכל אכל שני של חלין, אם נגע בתרומה - פסלה⁴⁷.

(44) שנטמא. (45) לאכלם. (46) נתבאר כבר כמה פעמים שדבר שנפסל אינו פוסל כיוצא בו בנגיעתו, ודבר שנטמא פוסל או מטמא (הלכות אבות הטומאות פרק י"א הלכה א). (47) נתבאר (שם פרק ח הלכה י'), שחכמים גזרו פסול הגוף על האוכל שני של חולין.

ט. בשם שמתר לאכל חלין טמאים ולשתותן, כך מתר לגרם טמאה לחלין שבארין ישראל⁴⁸. ויש לו לטמא⁴⁹ את החלין המתקנין⁵⁰ לבתחילה⁵¹. וכן מתר לאדם לגע בכל הטמאות ולהתטמא בהן. שהרי הזהיר הכתוב את בני אהרן ואת הנזיר מהתטמא במת. מפלל שכל העם⁵² מתרין, ושאר פהנים ונזירים מתרין להתטמא בשאר טמאות חוץ מטמא מת.

(48) אפילו חולין שאינם מתוקנים. (49) מותר לו לטמא. (50) שהפרישו מהם תרומה ומעשר. (51) מזה יוצא שחולין שאינם מתוקנים אסור לטמאם לכתחילה, אבל מותר לגרום להם טומאה, כלומר אינו מחוייב להיזהר מדברים העשויים לגרום להם טומאה. (52) שאינם כהנים.

י. כל ישראל מזהרין להיות טהורים בכל רגל, מפני שהם נכונים לפגס במקדש ולאכל קדשים. וזה שנאמר בתורה: ובגדלתם לא תגעו - ברגל בלבד. ואם נטמא - אינו לוקה⁵³. אבל בשאר ימות השנה - אינו מזהר.

ומתטמאים. ומובן שכך יש לפרש גם דברי רבינו כאן. ורבינו לשיטתו (לקמן בהלכה זו עצמה), שמי פירות שנחערבו בהם מים כל שהם הכל משקה. ומעתה תבאר בנקל גם הבבא הראשונה: "כל הציר בחזקת מוכשר". המדובר כאן (וכן במשנה שאמרו: כל הציר בחזקת טמא) בציר רגיל שנעשה על המים, וקיבל רבינו דעתו של ריש לקיש בשם רבי יהודה נשיאה (שם כב, א) שחוששים שמא נתן עם הארץ יותר ממחצה מים וצריך השקה (וכמותו פסק רבינו בפירוש לקמן בהלכה ה), בניגוד לדעת רב נחמן, שאין עם הארץ נותן יותר ממחצה. ובהתאם לכך יתפרשו יפה דבריו בכל הדינים הבאים. [ויש לציין, שהראב"ד כאן מדבר בלשון רכה בלי כל מלה של ביקורת, אלא מעיר שבגמרא שם פירשו אחרת, ויש לראות בזה כעין הודאה, שאפשר לפרש גם כרבינו]. (26) שמא נגע בו עם הארץ. (27) לציר הטהור שידועים שאין בו מים כלל. (28) שהם משקין המכשירים ומקבלים טומאה. (29) אם רוב ציר אינו מכשיר ואם רבו המשקין המכשירים - מכשיר. דין זה שנינו בתוספתא מכשירין פרק א הלכה ה בנתערבו במי פירות, ורבינו למד מזה לעניין ציר. (30) המכשירים, חוץ למים. (31) תוספתא שם. גירסת רבינו שם: "וחכמים אומרים, אפילו נפל לתוכן מים כל שהן - טמאים, ופסק כמותם.

ה. הלוקח ציר מעם הארץ³² - משיקו במים³³ וטהור. שאם היה רב הציר מים - הרי המים מטהרין במקוה; ואם היה רבו מלח של דגים³⁴ - אינה מקבלת טמאה, והמים שבה בטלו במעוטן. במה דברים אמורים? לטבל בהן פת; אבל לקדרה³⁵ - מצא מין את מינו³⁶ ונעור³⁷, ונמצאו רב המים טמאים, שהמעוט שהיה בציר לא טהר במקוה³⁸.

(32) ואפשר שיש בו יותר ממחצה מים. (33) מים טמאים מתטהרים אם משקעים את הכלי במקוה כשר עד שממיו צפים ועולים על המים הטמאים, וזה נקרא השקה (ראה למעלה פרק ב הלכה כ"א). (34) צריך להיות מליחה של דגים, פירוש ציר ומלח. כסף משנה. (35) לתבשיל שיש בו מים. (36) המים שבציר מצטרפים עם המים שבקדרה. (37) מתעורר. [רבינו גרשום מפרש - נסתלק, והכוונה שהביטול נסתלק]. (38) משום שבטלו במיעוטם ולא היה עליהם תורת מים כלל. יוצא מזה דבר מוזר קצת: אם היו מים טמאים מרובים על הציר אפילו הוסיף אחר ההשקה קצת מים, התערובת נשארה בטהרתה ואם היו מים טמאים מועטים והוסיפו עליהם אחר ההשקה מים טהורים - נטמאה כל התערובת.

ו. הפרות בכל מקום בחזקת טהרה, אפלו היה המוכר עובד פוכבים, עד שידע שהכשרו או שהיה מדברים שחזקתן מכשירין.

ז. האוג³⁹ בכל מקום בחזקת טמאה⁴⁰. וכן כל הקשואין⁴¹ והדלועין והתלויות בגמי על פתחי תנאים⁴² - בחזקת מכשירין וטמאין⁴³.

(39) רבינו בפירושו למסכת פאה פרק א משנה ה כותב: מין

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שלישי י"ב מנ"א – ספר טהרה – הלכות כלים קמג

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

~ נקודות משיחות קודש ~

י"ב כתב "אע"פ שמותר כו' חסידים הראשונים היו אוכלים חולין בטהרה... ודבר זה קדושה יתרה היא... וטהרת הגוף מביא לידי קדושת הנפש מן הדעות הרעות וגורמת להדמות לשכינה וכו'" ולכאורה קשה הלא אם אכילת חולין בטהרה מביאה לידי קדושת הנפש מן הדעות הרעות מדוע מותר לכתחילה לאכול חולין בטומאה ולטמא חולין. אלא שסדר עבודתו של יהודי הוא באופן של "לכו מחיל אל חיל". תחילת העבודה היא באופן ש"דיין מה שאסרה לך התורה", אבל אין לו להסתפק בזה אלא צריך להגיע לעבודת הבדלה ופרישות שאז נשללת בכלל האפשרות למעשים הרעים ודעות הרעות, וזהו גם סדר ההלכות ברמב"ם שתחילה לומדים ההלכה שמותר לאכול חולין טמאים, ומכיוון שזוהי הלכה בתורה הרי זה כבר "חיל" ואח"כ הולכים "מחיל אל חיל", ומגיעים להלכה המבארת את מעלת הפרישות.

וכפתגם הידוע אצל חסידים שדעת העולם שמה שמותר מותר, ומה שאסור אפשר לפעמים למצוא היתר. אבל שיטת החסידות היא שמה שאסור בוודאי אסור, ומה שמותר צריך לחשוב אם אפשר להסתדר בלעדיו שעניין זה אינו הידור מצווה כ"אם הלכה מפורשת ברמב"ם שאע"פ שיש עניינים המותרים, בכל זאת יש להתנהג בפרישות.

(על פי "יון מלכות" ספר טהרה סימן כה)

(58) רבינו הקפיד לסיים כל ההלכות שבספר טהרה בלשון קדושה וטהרה.

ברוך רחמנא דסייען

יום שלישי י"ב מנ"א ה'תשע"ט

הלכות כלים

ענין אלו ההלכות לידיע כלים שמקבלין טמא 18
מכל אלו הטמאות וכלים שאינן מתטמאין, וכיצד 19
מתטמאין ומטמאין. 20

ובאר ענין זה בפרקים אלו: 21

פרק ראשון

(1) יבאר ששה מיני כלים שמקבלים טומאה מן התורה. ודין כלים העשויים מעצמות העוף או מחיות שבים. כלי זכוכית מקבלים טומאה, ודין כלי גללים אבנים ואדמה. פשוטי כלי חרס ופשוטי כלי מתכות ומקבליהם. פשוטי כלי עץ עור ועצם ומקבליהם ומה שהוא בכללם.

א. שבעה מיני כלים הן שמקבלין טמא מן 22
התורה, ואלו הן: 2: הבגדים, והשקין, וכלי עור, 23
וכלי עצם, וכלי מתכות, וכלי עץ, וכלי חרש. הרי 24
הוא אומר: מכל כלי עץ או כגד או עור או שק. 25
ובכלי מתכות נאמר: אף את הזהב ואת הכסף. 26

"כל ישראל מוזהרין להיות טהורים ברגל מפני שהם נכונים להכנס במקדש ולאכול קדשים וכו'". ודייקו האחרונים בלשונו שכתב "שהם נכונים" ולא שהם חייבים וכד' כי לשיטתו החיוב אינו משום שחייבים להיכנס לצורך הבאת קרבנות אלא שהוא גילוי מילתא בנוגע לימון החיוב מכיון שזהו זמן שחייבים בו להכנס למקדש, הרי שאז צריך להיות טהור.

אבל רש"י בפרשת בא דיבור המתחיל מקרא קדש, כתב: "...קרא אותו קודש לאכילה ושתי" וכסות". והנפק"מ ביניהם, שלרש"י א: החיוב הוא רק במועד ולא בכל הרגל, מה שאין כן להרמב"ם הוא גם בחול המועד. ב: לרש"י גם ראש השנה ויום הכיפורים נקראו רגלים וגם בהם יש חיוב לטהר עצמו. ג: לרש"י החיוב הוא מעצם קדושת יום-טוב וצריך להיות כל זמן הרגל גם כשאינו אוכל ושותה.

(על פי לקו"ש חז"ב ע' 63)

(53) שם הלכה י: "אחרים אומרים, ובנבלתם לא תגעו, יכול (יכולים היינו לפרש), אם נוגע אדם ילקה את הארבעים, תלמוד לומר (ויקרא יא, כד): ולא לה טמא".

1 יא. הטמא והטהור יחדו. מפי השמועה 54 למדו 55,
2 שהטמא והטהור אוכלין בקערה אחת. אכל לא
3 יאכל הפעל עם אשתו בקערה אחת כשתהיה נדה,
4 ולא ישתה עמה 56, ולא תמזג לו את הפוס, כמו
5 שבארנו. ולא יאכל הזב עם הזבה, מפני הרגל
6 עברה 57, שטמא יבעל.

(54) תלמיד מפי רבו, ורבו מרבו עד משה רבינו מפי הגבורה. (55) לדרוש מהכתוב הזה. (56) מכוס אחת. (57) שלא יבוא לידי עבירה חמורה לבוא על הזבה.

7 יב. אף על פי שמותר לאכל אוכלין טמאין ולשתות
8 משקין טמאים, חסידים הראשונים היו אוכלין
9 חלין בטהרה ונהרין מן הטמאות פלן כל ימיהם,
10 והן הנקראים פרושים. ודבר זה קדשה יתרה היא
11 ודרך חסידות, שיהיה נבדל אדם ופורש משאר
12 העם, ולא יגע בהם ולא יאכל וישתה עמיהם.
13 שהפרישות מביאה לידי טהרת הגוף ממעשים
14 הרעים, וטהרת הגוף מביאה לידי קדשת הנפש מן
15 הדעות הרעות, וקדשת הנפש גורמת להדמות
16 בשכינה; שנאמר: והתקדשתם והייתם קדשים, כי
17 קדוש אני יי מקדשכם 58.

~ נקודות משיחות קודש ~

בהל' ח' כתב ש"כל הכתוב בתורה מהלכות הטומאות והטהרות אינו אלא לעניין המקדש וקדשיו... אבל החולין אין בהם איסור, ומותר לאכול חולין טמאין כו'". ובהלכה

1 ובכלי חרש נאמר: וכלי חרש אשר יפל מהם אל
2 תוכו, כל אשר בתוכו יטמא ואתו תשברו.
18 חפרו חפור עד שמשים את שניהן פאלו הן אחד
19 לטמאה²⁰, שאם נטמא זה ונטמא זה²¹ - הכל²² מקבל
20 טמאה.

(14) שם מ"ד. (15) זב וזבה, נדה, יולדת ומצורע מטמאים את הכלים ששכבו, ישבו, רכבו או עמדו עליהם, וטומאה זו "מדרס" שמה (דיניה מפורשים בהלכות מטמאי משכב ומושב). רבינו מדגיש במיוחד טומאת מדרס, מפני שישנם דברים שאינם נטמאים בשום טומאה אלא בטומאת מדרס בלבד, כגון פשוטי כלי עץ, כלי עור וכלי עצם (ראה לקמן ה"ו). (16) ראה ה"ב אות ד. (17) בתורת כהנים פרשת שמיני פרשתא ו, ה"ו. (18) משנה שם, ו' תורת כהנים שם. (19) בתוספתא כלים בבא מציעא פ"ז ה"ב, נחלקו ר' מאיר ור' יהודה בדין חיבור לגדל בים דבר הגדל בארץ שאינו מקבל טומאה, כגון כלי אבנים וכדומה. ר' מאיר אומר שאינו מקבל טומאה, ר' יהודה אומר (לפי גירסת הגר"א בבאורו שם) "כלי ים ראויים לקבל טומאה, וטיהרום (מגזירת הכתוב), לכשתימצא להם עילה (נימוק כל שהוא) יהיו טמאים". פירוש, אפילו חיבור להם דבר שאינו מקבל טומאה. ואף-על-פי שבכל מקום הלכה כר' יהודה נגד ר' מאיר, כתב רבינו כאן "חוט או משיחה" שהם מהדברים שמקבלים טומאה כשיש בהם השיעור הקבוע, ומשמע שכלי אבנים והדומים להם שאינם מטמאים כלל, אינם מועילים לטמא. וטעמו, מפני שסתם משנה כאן ובנגעים שם, בשיטת ר' יהודה נשנו, וכל סתם במשנה ומחלוקת בברייתא - הלכה כסתם. (20) פירוש, אם חיבור שכוה בבגדים ששניהם מקבלים טומאה, עושה אותם כבגד אחד לענין טומאה. (21) שאם נגע טומאה באחד, נטמא גם השני כאילו נגע בטומאה עצמה (ולא משום נגיעה בבגד שנטמא). (22) הגדל בארץ והגדל בים. ראה השלמות.

ד. יראה לי, שהכלים העשויים מעור העוף אין
מקבלין טמאה, כמו עצמותיו²³. ואם תאמר: והרי
הוא כשר לכתב עליו תפלין²⁴ פער בהמה וחייה?
הנה עור הדג אינו מקבל טמאה, ולולא זיהמתו
שאינה פוסקת²⁵ היה כשר לתפלין²⁶. הנה למדת²⁷,
שאף דבר שאינו מקבל טמאה כשר לתפלין, אם
אין לו זיהמא²⁸.

(23) ראה למעלה ה"ב. (24) שבת קח, א וכן פסק רבינו בפ"א מהלכות תפלין ה"י. (25) אינה עוברת ע"י עיבוד העור כמו זוהמא של עורות אחרים. (26) גמרא שם. (27) מזה יש ללמוד. (28) ועור העוף אין לו זוהמא.

ה. כלי זכוכית אינן מקבלין טמאה מדברי
תורה²⁹, ונחכמים גזרו עליהן שיקבלו טמאה³⁰;
הואיל ותחלת ברייתן³¹ מן החול ככלי חרס - הרי
הן ככלי חרס³². ומפני שתוכן נראה כבדן, לא
גזרו עליהן שישטמאו מאורין³³, אלא עד שתגע
הטמאה בהן, בין מתוך בין מבפן, ככלי מתכות.
ולא גזרו טמאה³⁴ על פשוטיהן³⁵, אלא על
מקבליהן³⁶. ואין להם טהרה במקנה³⁷. ואין

(2) כל אלה הנמנים למטה, שווים רק לענין זה שכולם מקבלים טומאה, אבל חלוקים הם בפרטי דיני טומאתם כמו שיתבאר לקמן. (3) ולמעלה מזה כתוב: "וכל אשר יפול עליו מהם במותם יטמא". (4) והכתוב ממשיך: "את הנחושת את הברזל את הברזל ואת העופרת". מנה הכתוב כל מיני המתכות שהיו ידועים אז לישראל. והפסוק הבא אחריו אומר: "אך במי נדה יתחטא", פירוש, כל אלה צריכים טהרה מטומאתם.

ב. מפי השמועה⁵ למדו⁶, שזה שנאמר בתורה: וכל מעשה עזים - לרבות כלים העשויין מן הקרנים ומן הטלפים ומן העצמות של עזים⁷. והוא הדין לשאר מיני בהמה וחייה⁸. אבל כלים העשויין מעצמות העוף - אינן מקבלין טמאה⁹; חוץ מכלים העשויין מקנף העזניה¹⁰ בלבד וביצת הנעמית¹¹ המקצה¹² - הואיל והן דומין לעצם, מקבלין טמאה ככלי עצם. וקרוב בעיני, שטמאתן מדברי סופרים¹³.

(5) איש מפי איש עד משה רבינו. (6) במסכת חולין כה, ב (כל דרשות חז"ל בפסוקי התורה, שאינן מובנות מתוך פשוטו של מקרא, מוגדרות על-ידי רבינו "מפי השמועה", מפני שאינן כתובות בתורה בפירוש, אלא שמענו מפי משה רבינו לדרוש כך. ראה הקדמת רבינו לפירוש המשניות שלו, ד"ה "החלק הראשון; פירושים מקובלים"). (7) "מעשה עזים" משמעותו הדברים שנעשים מן העזים. (8) למדו שם מן המלה "וכל" המיותרת, שאפשר היה לכתוב "ומעשה עזים". (9) הברייתא שם מסיימת: "אם כן (פירוש, אם אתה מרבה כל בהמה וחייה), מה תלמוד לומר "עזים"? פרט לעופות". (10) כלים פ"ז, מ"ד. שם כתוב "העוז", ומפרש רבינו שהכוונה לעזניה. עוף זה נמנה בתורה (ויקרא יא, יג) בין העופות הטמאים, והוא גדול ורגילים לעשות כלים מכנפיו (ר"ש). (11) "בת היענה" מתרגם אונקלוס "בת נעימתא" (רב האי גאון). (12) בדבר המחזק ומעמיד את הכלי, שנעשה מקליפת הביצה (ראה השלמות). רבינו סובר שכלים העשויים מכנף העזניה, מקבלים טומאה גם בלי ציפוי. ולזה התכוון באמרו "בלבד", כלומר, בלי ציפוי ולדעתו, מה שנאמר במשנה "המצופה" נמשך לביצת הנעמית בלבד. ובתוספות יום טוב' למשנתנו מביא בשם מהר"ם (מרוטנבורג) שהמלה "המצופה" שבמשנה נמשכת גם לעזניה. (13) גזרו עליהם טומאה, מפני שהם דומים לכלי עצם אחרים.

ג. כלים¹⁴ העשויין מעצמות חיה שפיים ומעורה - טהורים. כל שפיים - טהור, ואינו מקבל טמאה מן הטמאות ולא טמאת מדרס¹⁵. אף האורג בגד מצמר הגדל בים - אינו מקבל טמאה. שנאמר: או בגד או עור. מפי השמועה¹⁶ למדו¹⁷: מה בגד - מן הגדל בארץ, אף עור - מן הגדל בארץ. חפרין¹⁸ מן הגדל בים עם הגדל בארץ¹⁹ אפלו חוט או משיחה, אם

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שלישי י"ב מנ"א - ספר טהרה - הלכות כלים קמה

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

15 סופרים. שְׁנָאֹמֶר: אֲשֶׁר יִפֹּל מֵהֶם אֶל תּוֹכוֹ יִטְמָא; 16 כֹּל שֵׁשׁ לוֹ תוֹף⁵⁴ בְּכָלִי חֶרֶס - מִקְבֵּל טְמֵאָה, וְשֹׁאֵין 17 לוֹ תוֹף - טָהוֹר.

(52 כלים שם מ"ג. 53) ברייתא שבת פד, א. (54) 'תורת כהנים' פרשת שמיני פרשתא ז ה"ד.

18 ט. כָּלִי מִתְכַּחֵטֵּא⁵⁵, אֶחָד פְּשׁוּטִיָּהּ, כְּגוֹן הַסְּכִינִים 19 וְהַמְּסַפְּרִים, אוֹ מִקְבְּלִיהֶן, כְּגוֹן הַיּוֹדוֹת 20 וְהַקּוֹמָמוֹסִין - הַכֹּל מִקְבְּלִין טְמֵאָה; שְׁנָאֹמֶר: כֹּל 21 דָּבָר אֲשֶׁר יָבֵא בְּאֶשׁ⁵⁶ - בֵּין מִקְבֵּל בֵּין פְּשׁוּט. אֶפְלוּ 22 תֵּבָה אוֹ מַגְדָּל וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶן שֶׁל מִתְכַּחֵטֵּא, שֶׁהֵן מִקְבְּלִין 23 אֲרֻבַּעִים סָאָה בִּלְחָ⁵⁷ אוֹ יָתֵר - מִקְבְּלִין טְמֵאָה⁵⁸; 24 שְׁנָאֹמֶר: כֹּל דָּבָר אֲשֶׁר יָבֵא בְּאֶשׁ⁵⁹.

(55 כלים פ"א, מ"א. 56) 'ספרי' מטות פסקא קנח. (57) שהן ששים סאה ביבש. כל כלי מקבל דברים יבשים כשליש יותר מנוזלים, מפני הגודש. (58) בשבת פג, ב דרשו: "מה שק מיטלטל מלא וריקן, אף כל מיטלטל מלא וריקן", אבל כלים גדולים שאי אפשר לטלטל אותם כשהם מלאים, אינם מקבלים טומאה מפני שאינם דומים לשק. ומשמיענו שהגבלה זו אינה נהגת בכלי מתכת. (59) המלה "כל" מרבה כלים גדולים.

25 י. כָּלִי עֵץ⁶⁰ וְכָלִי עוֹר וְכָלִי עֶצֶם: מִקְבְּלִיהֶן, כְּגוֹן 26 הָעֶרְבָה⁶¹ וְהַחֲמַת⁶² וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶן - מִקְבְּלִין טְמֵאָה 27 מִדְּבַרֵי תוֹרָה; אֲבָל פְּשׁוּטִיָּהּ, כְּגוֹן הַלּוּחֹת וְהַפֶּסֶא 28 וְהָעוֹר שֶׁאוֹכְלִין עָלָיו וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶן - אֵינֶן מִקְבְּלִין 29 טְמֵאָה אֲלָא מִדְּבַרֵי סוֹפְרִים⁶³. שְׁנָאֹמֶר: מִכָּל כָּלִי 30 עֵץ⁶⁴. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמַדּוּ: מִה שֶׁק - שֵׁשׁ לוֹ בֵּית 31 קְבוּל⁶⁵, אֵף כֹּל⁶⁶ - שֵׁשׁ לוֹ בֵּית קְבוּל. וְכָלִי עֶצֶם 32 בְּכָלִי עֵץ לָקֵל דָּבָר⁶⁷. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים⁶⁸ שֶׁטְמֵאָת 33 פְּשׁוּטִיָּהּ מִדְּבַרֵי סוֹפְרִים⁶⁹? בְּשָׂאֵר טְמֵאוֹת חוּץ 34 מִטְּמֵאָת מִדְּרֵס, אֲבָל בְּמִדְּרֵס הַזֶּב וְהַכְּרִי⁷⁰ מִתְּטַמְּאִין 35 מִן הַתּוֹרָה⁷¹; שְׁנָאֹמֶר: כֹּל הַמְּשַׁכֵּב אֲשֶׁר יִשְׁכַּב - כֹּל 36 הָעֵשׂוִי לְמִשְׁכָּב אוֹ לְמַרְכָּב, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ⁷². וְכֵן כָּלִי 37 זִכְכִּית הָעֵשׂוִי לְמִשְׁכָּב - מִתְּטַמְּא בְּמִדְּרֵס מִדְּבַרֵיהֶן.

(60 כלים פ"ב, מ"א. 61) של עץ. (62) נוד עשוי מעור בהמה. (63) לקמן בפ"ד ה"א מונה רבינו סוגי כלי עץ שאינם מטמאים כלל, אפילו מדברי סופרים. (64) והכתוב מסיים: "או בגד או עור או שק . . . וטמא עד הערב". (65) מקום לקבל בו כלים ואוכלין. (66) כל הכלים האמורים בפסוק זה אינם מטמאים כשאין להם בית קיבול (שבת פו, ב). (67) מפני שטומאתם למדנו מהכתוב "וכל מעשה עזים" (ראה למעלה ה"ב), והכתוב ממשיך: "וכל כלי עץ", ולפיכך הוקשו (הושוו) לכלי עץ. (68) בבא בתרא סו, א. (69) זבה נדה ויולדת. (70) בכורות לח, א. (71) בהלכות מטמאי משכב ומושב פ"ז ה"א. (72) גזור עליהם שיטמאו כלי מתכת.

38 יא. כֹּל שֶׁהוּא אֲרוּג⁷³, בֵּין מַצָּמֵר וּפְשָׁתִים בֵּין

1 שוֹרְפִין עֲלֵיהֶן תְּרוּמָה וְקִדְשִׁים³⁸, שְׁלֹא גָזְרוּ עֲלֵיהֶן 2 אֲלָא לְתַלּוּת³⁹.

(29) לא נמנו בתורה בין סוגי המקבלים טומאה. (30) בשבת יד, ב אמרו: יוסי בן יועזר איש צרידה ויסי בן יוחנן איש ירושלים (נשיא הסנהדרין ואב בית-הדין) גזרו טומאה על ארץ העמים ועל כלי זכוכית. (31) החומר הגלמי שממנו עושים זכוכית. (32) ר' יוחנן שם, א-ב. (33) הראב"ד משיג, הלא בגמרא שם טז, ב נימקו בסברא זו למה מיטמאים מגבם. והוא מוסיף: "ואם תשאל למה לא יטמא מאווירו ככלי חרס?" ומשיב, שאם כן יהיו חמורים מכל הכלים, שאין כלי המטמא גם מגבו וגם מאווירו בלי נגיעה, ומפני שהוכרחו למעט טומאה אחת, העדיפו למעט טומאת אויר שהיא חידוש. ויש להניח, שגם רבינו התכוון לכך, אלא שקיצר בלשונו, כדרכו. (34) שם טז, א. (35) שאין להם בית קיבול. (36) כלים שיש להם בית קיבול. (37) כמו כלי חרס (שם טו, ב). (38) תרומה וקדשים שנטמאו צריך לשורפם. ומשמיענו רבינו, שאם נטמאו ע"י נגיעה בכלי זכוכית טמא, אין שורפים אותם (שם טז, א). (39) אסורים באכילה ואסור לשורפם, אלא מניחים אותם עד שייקברו. המלה "לתלות", פירושה, כעין דבר התלוי באויר בין השמים ובין הארץ.

3 ו. כָּלִי גָלְלִים⁴⁰ וְכָלִי אֶבְנִים וְכָלִי אֲדָמָה⁴¹ - לְעוֹלָם 4 טְהוֹרִין⁴², וְאֵין מִקְבְּלִין טְמֵאָה מִן הַטְּמֵאוֹת וְלֹא 5 טְמֵאָת מִדְּרֵס⁴³, לֹא מִן הַתּוֹרָה וְלֹא מִדְּבַרֵי סוֹפְרִים, 6 בֵּין פְּשׁוּטִיָּהּ בֵּין מִקְבְּלִיהֶן.

(40) כלים עשויים מרפש בקר שנתייבש ונתקשה (רבינו בפירושו למשנה כלים פ"י, א). רש"י בשבת נח, א מפרש "גללים" - שיש, אולם שם טז, ב פירש כרבינו. (41) שלא הוסקו באש, ואם הוסקו - הם כלי חרס. (42) שבת שם. (43) ביארנו למעלה בהלכה ג.

7 ז. פִּיל שֶׁבִּלְע⁴⁴ הוֹצִיָּין⁴⁵ וְהִקְיָאן⁴⁶ דֶּרֶךְ הָרָעִי⁴⁷, 8 הָעוֹשֶׂה מִהֶן כָּלִים - הָרִי הֵן סִפְק⁴⁸ אִם הֵם כְּכָלִי 9 גָלְלִים⁴⁹ אוֹ כָּלִי עֵץ פְּשָׁהִיו. אֲבָל כְּפִיפָה⁵⁰ שֶׁנְּטַמְּאָת 10 וּבִלְעָה פִּיל וְהִקְיָאָה דֶּרֶךְ בֵּית הָרָעִי - הָרִי הִיא 11 בְּטַמְּאָתָהּ⁵¹.

(44) בעיא במנחות סט, ט. (45) שבטים דקים. (46) הוציאם. (47) דרך שהרעי יוצאת. (48) בעיא שלא נפשטה. (49) ואינם מקבלים טומאה. (50) סל קלוע משבטים דקים. (51) שם. דבר שנטמא אינו יוצא מטומאתו אלא על-ידי שינוי ממש בגופו, וכאן המדובר כשיצאה שלימה, אבל אין מורידים טומאה לדבר שיש בו עיכול ואפילו הוא שלם (פיל שאמרו - לאו דוקא, ונקט פיל לדוגמא, שהוא גדול ואפשר לו לבלוע סל ולהוציאו כשהוא שלם).

12 ח. פְּשׁוּטִי כָּלִי חֶרֶס⁵², כְּגוֹן מְנוֹרָה וְכֶסֶא וְשִׁלְחָן שֶׁל 13 חֶרֶס וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶן - אֵין מִקְבְּלִין טְמֵאָה מִן הַטְּמֵאוֹת 14 וְלֹא טְמֵאָת מִדְּרֵס⁵³, לֹא מִן הַתּוֹרָה וְלֹא מִדְּבַרֵי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מחובר לקרקע אינו מקבל טומאה. והטעם, מפני שהתורה אמרה (ויקרא יא, לה): תנור וכיריים יותץ.

יום רביעי י"ג מנ"א ה'תשע"ט

פרק שני

(1) יבאר העושה כלי קיבול אפילו כל שהוא מדבר של קיימא. ודין בית קיבול העשוי למלאותו. שפופרת הקש והקנה וכיוצא בהן אם דינן ככלי קבלה.

- א. העושה² כלי קבול מכל מקום³ - הרי זה מקבל טמאה בכל שהוא מן התורה. ואין לכלי קבול שיעור. והוא שיעשה דבר של קיימא, שאפשר שיעמד. כיצד? העושה כלי מן העור המצה⁴ שלא נתעבד כלל, או מן הנזיר, אף על פי שאין הנזיר מקבל טמאה, או מקלפת הרמון והאגוז והאלון⁵, אפילו חקקום התינוקות למד בהן את העפר או שהתקינום לבף מאזנים - הרי אלו מקבלין טמאה; שתינוק חרש⁶ שוטף וקטן יש להן מעשה⁷, אף על פי שאין להן מחשבה⁸. אבל העושה כלים⁹ מן הלפת והאתרוג והדלעת היבשים, שחקקן למד בהן, וכל פיוצא בהן - הרי הן טהורין, לפי שאי אפשר שיעמדו אלא זמן מועט.

(2) כלים פי"ז מט"ו. (3) לרבות עור המצה והנייר ומשחקי תינוקות האמורים למטה (רבינו בפירושו למשנתנו, וכן פירשו הרא"ש ו'תוספות יום טוב'. והברטנורא מפרש "מכל מקום" היינו אפילו בית קיבול זעיר), אבל עצמות הדג ועורו אינם מיטמאים אפילו כשיש להם בית קיבול, שהתורה מיעטה אותם מטומאה. (4) עור שאינו מעובד כלל, כמו מצה שאין בה כל תיקון או תערובת כדי לשפרה. ב'תורת כהנים' פרשת שמיי, פרשתא ו ה"א, שנינו: "יכול אף המצה ועור החיפה שלא נעשה בהם מלאכה? תלמוד לומר (ויקרא יא, לב): אשר יעשה מלאכה בהם". ומדרשה זו נתמעט עור שלא נגמרה מלאכתו. וסובר רבינו, שאם עשה לעור זה בית קיבול, כגון תרמיל או כיס - נגמרה מלאכתו ומקבל טומאה, ונתמעטו פשוטי כלי עור בלבד (ראה משנה למלך). (5) פרי עץ האלון שקליפתו וגם תוכו קשים. (6) אינו שומע ואינו מדבר, אבל אילם השומע - דינו כגדול. (7) מעשיהם מועילים כמו מעשה בן דעת. (8) בכל הדברים שמחשבתו של אדם מכריעה לכאן או לכאן - אין למחשבתם כל ערך. (9) תוספתא, כלים בבא מציעא פ"ז ה"ג.

- ב. קנה מאזנים¹⁰ והמחק¹¹ שיש בהן בית קבול מתכת, והאסל¹² שיש בו בית קבול מעות, וקנה של עץ שיש בו בית קבול מים¹³, ומקל שיש בו בית קבול מזוזה¹⁴ או מקום מרגלית¹⁵, ומשחזת של עץ¹⁶ שיש בו בית קבול שמן¹⁷, ולוח פנקס¹⁸ שיש בו בית קבול שעוה¹⁹ - כל אלו וכיוצא בהן, אף על פי שהן פשוטי כלי עץ, הואיל ויש בהן בית קבול

- 1 מקנפוס, או ממשוי או משאר דברים הגדלים ביבשה
- 2 - הוא הנקרא בגד לענן טמאה. והלכדים⁷⁴ כבגדים לכל דבר⁷⁵.
- 3

(73) שבת סד, א. (74) חתיכות בד. (75) ב'תורת כהנים' פרשת שמיי פרשתא ו ה"ח, דרשו: "או בגד" לרבות את הלבדין. המלה "או" נדרשת לרביבו.

- 4 יב. השק הוא חוטי שער הגדלין⁷⁶ כשלשלת⁷⁷ או הארוגין כבגדים. אחד העשוי⁷⁸ מן העצים או מצמר גמלים או מזנב הסוס והפרה וכיוצא בהן, ואחד האריג מהן כמו המרצופין⁷⁹, או הגדל כמו חבק⁸⁰ של חמור וכיוצא בו. אבל החבלים והמשיחות השזורין, בין מן השער בין מצמר ופשתים - אינן מקבלין טמאה בפני עצמן⁸¹.
- 5
- 6
- 7
- 8
- 9
- 10

(76) שזורים, קלועים, מלשון הכתוב (דברים כב, יב) "גדילים תעשה לך". (77) בד לעשיית בגדים, ארוג חוטי שתי וחוטי ערב, ושקים קלועים בצורה של טבעות אחוזות זו בזו. (78) תנא דבי ר' ישמעאל שבת כז, א. (79) שקים גדולים וחזקים שאוריים בהם משאות גדולים להעבירם בספינות. (80) איזור רחב הכרוך ומהודק סביב בטן הבהמה ('תורת כהנים' שם פ"ח ה"א). (81) אבל כשהם מחוברים בדבר המקבל טומאה - מתטמאים (שם).

- 11 יג. כל הכלים העשויין מן הגמא⁸² ומן הערבה ומן הקנים⁸³ ומכפות תמרים ומן העלים והשריגין⁸⁴ וקלפי אילנות ומן החלה⁸⁵, כגון הקפיפות⁸⁶ והטרסקלין⁸⁷ והמחלצות⁸⁸ והמפצות⁸⁹ - הכל בכלל כלי העץ, שהכל גדל מן הארץ בעץ. אחד כלי חרס ואחד כלי נתר⁹⁰ לכל דבר⁹¹. כל כלי העשוי מהעפר מן העפרות⁹² ואחר כך שורפין אותן כבבשן - הרי זה כלי חרס. והתנור⁹³ והפירים⁹⁴ והכפח⁹⁵ וכיוצא בהן משאר הבנינות⁹⁶ שאופין בהן או מבשלין בהן - הכל מקבלין טמאה דין תורה⁹⁷, וטמאתן וטמאת כלי חרס שוה.
- 12
- 13
- 14
- 15
- 16
- 17
- 18
- 19
- 20
- 21

(82) מין עשב. (83) הגדלים על שפת הנהרות. (84) ענפי עץ הגפן. (85) בערבית אל פלחר (רבינו בפירוש למשנה), מין עשב. (86) סלים קטנים קלועים מגידולי קרקע. (87) סלים גדולים קלועים. (88) שטיחים גדולים, קלועים מקנים או שבטים דקים. (89) שטיחים רכים, קלועים מעשבים. (90) במסכת עבודה זרה לג, ב פירשו - מחפורת של צריף. ופירש רבינו (בכלים פ"ב מ"א) אבן רכה מאוד הנמסת בקלות במים. (91) משנה שם. (92) כל מין עפר שהוא, בין טיט בין חול, ובין אדמה רכה או קשה. (93) הוא רחב מלמטה וצר למעלה. (94) תנור שדפנותיו מאונכים, ויש בו מקום להעמיד שתי קדירות. (95) תבניתו ככירה, ויש בו מקום לקדירה אחת בלבד (ראה שבת פרק ג מ"א, וב). ושלשתם עשויים מחרס. (96) מיני תנורים גדולים. רבינו קורא להם בנינות מפני שמחברים אותם בטיט לאדמה. (97) אף-על-פי שהם מחוברים לקרקע, וכל

בזה. ואם היתה של צורפין²⁷ - הרי זו מקבלת¹¹
טמאה; מפני שהן מגביהין את הפרזל בכל עת¹²
שירצה ומקבצין את שפות²⁸ ההב והקסף¹³
המתקבצת שם תחת הסדן²⁹, והרי נעשה לקבלה.¹⁴
וכן כל פיוצא בו.¹⁵

(משנה, שם. 24) חתיכת עץ פשוטה. (25) ועליו מניחים את המתכת, כשמעבדים אותו. (26) מלשוננו משמע שאפילו לפני שתקעו את הסדן בבית הקיבול אין העץ מקבל טומאה מפני שהחור נעשה בכוונה תחילה למלאות אותו מילוי קבוע. (27) צורפי מתכות יקרות, כגון זהב וכסף. (28) נסורת דקה שנושרת מן המתכת כשמחליקים אותה בפצירה ששיניה זעירות (מלשון המשנה, כלים פ"ל, מ"א: "שפן בשופין"). (29) אבל נסורת הברזל אין לה כל ערך ואין מאספים אותה (תוספתא, שם).

ד. הפך³⁰ החקוק שתחת רגלי המטות³¹ והמגדלות¹⁶
וכיוצא בהן, אף על פי שהוא מקבל - טהור, ואין¹⁷
בו משום פלי קבול, לפי שאינו עשוי לקבול אלא¹⁸
לסמך בו בלבד. שפופרת³² הקש³³ - מקבלת טמאה¹⁹
בכל פלי העץ שפוקבלין טמאה, אפילו אינה יכולה²⁰
לקבל אלא טפה אחת³⁴. ושפופרת הקנה³⁵ שחתכה²¹
לקבלה - אינה מקבלת טמאה עד שיוציא את כל²²
הלכך שבתוכה. ואם לא נחתכה לקבלה - הרי היא²³
כפשוטי פלי עץ. אבל שפופרת של פקועות³⁶
וכיוצא בהן - אינן פלים, אלא פאכלין הן חשובין.²⁵

(30) תוספתא, שם פ"ח ה"א. (31) כדי לכוון עמידת רגלי המיטות, והמגדלות הניחו תחתיהן חתיכות קרש עבות, שחקקו בהן בתי קיבול מתאימים לרגלים. (32) משנה, שם פ"ז מ"ז. (33) של תבואה והיא חלולה. (34) שביט קיבול מיטמא בכל שהוא. (35) קנה סוף חלול, וחללו מלא חומר ספוגי לבן, ונקרא במשנה "בכיי". (36) מין צמח-שדה רך שטעמו מר, ואחר שכובשים אותו זמן רב הוא מתמתק ונעשה ראוי למאכל אדם (במלכים-ב, ד, לט: "וילקט ממנו פקעות שדה"), ויש לו קנים שנאכלים כפריו.

ה. שפופרת³⁷ שחתכה ונתן בה את המזוזה³⁸ ואחר²⁶
כך נתנה בפתל³⁹, אפילו נתנה שלא פדרף קבלתה⁴⁰
- מקבלת טמאה⁴¹. קבועה בפתל⁴²: אם קבועה פדרף²⁸
קבלתה - הרי זו מקבלת טמאה⁴³: שלא פדרף²⁹
קבלתה - טהורה⁴⁴. נתן השפופרת בפתל⁴⁵ ואחר כך³⁰
נתן בה המזוזה⁴⁶: אם היתה פדרף קבלתה - הרי זו³¹
מקבלת טמאה⁴⁷; שלא פדרף קבלתה⁴⁸ - טהורה⁴⁹.
קבועה בפתל, אפילו פדרף קבלתה - טהורה⁵⁰.³³

(37) תוספתא, שם ה"ג. (38) ובזה גילה דעתו שעשאה לקבלה וראויה לקבל טומאה. (39) חיבור עראי, שקל לנתקו. (40) חיבר את צידה הפתוח למזוזה הפתח, ובמצב זה אינה ראויה לקבל. (41) מכיוון שלפני נתינתה בכותל ירדה עליה תורת קבלת טומאה, אין הטומאה מסתלקת אלא על-ידי שינוי מעשה, וחיבור עראי אינו נקרא שינוי מעשה.

פ' שהוא, מקבלין טמאה דין תורה. ואין טמא מן¹
התורה²⁰ אלא בית קבול לבדו שיש בהן והמשמש²
את בית הקבול משאר הכלי שבית הקבול צריך³
לה²¹; אבל היתר על הצורך משאר הכלי הפשוט -⁴
טהור מן התורה וטמא מדבריהן, כמו שבארנו²².⁵

(10) החלק האמצעי שכפות המאזניים תלויים בו (משנה, שם פ"ז, מ"ט). (11) חתיכת עץ מהוקצעת, שמוחקים בה את המידות. כיצד? מעבירים את המחק על כל שפת המידה ונופל על הגודש, ואם המחק כבד, הוא נדחק קצת לתוך הכלי ומפיל יותר. הקנה של מאזניים והמחק הם מעץ, והרמאים עושים להם בית קיבול ומכניסים בהם מתכת בצד אחד, וכשהם קונים מניחים את המשקלות בצד שהמתכת בו, וכשמוכרים מניחים שם את הדבר הנמכר. באופן דומה הם משתמשים גם במחק, בקניה מוחקים בצד הקל ובמכירה בצד הכבד. (12) מוט שתולים בו הסחורה הנמכרת, וחטוני רמאי עושה בו בית קיבול וטומן בו מקצת הכסף שקיבל, ואומר לקונה שטעה במנין ונתן פחות ממה שהיה עליו לשלם. (13) עני רמאי מעמיד פנים כאילו הוא יושב בתענית כדי שיחמלו עליו, ושותה מים מן הקנה מבלי שירגישו בזה העוברים ושבים. (14) כדי לקבועו בפתח הבית (ע"פ פירוש רבינו למשנתנו. ראה השלמות). (15) כדי להסתירה שם ולהבריא המכס (המשנה מסיימת: "ועל כולן אמר רבן יוחנן בן זכאי: אוי לי אם אומר, אוי לי אם לא אומר". פירוש, אם אומר - אפשר שילמדו אנשים רעים את התחבולות הללו לרמות, ואם לא אומר - יחשבו הרמאים, שאין אנו בקיאים בתחבולותיהם וגם התלמידים לא יהיו בקיאים בדינים אלה. בבבא-בטרא ס"ט, ב - אמרו, שרבן יוחנן בן זכאי גילה את כל התחבולות בהסתמכו על הכתוב (הושע יד, ו): כי ישרים דרכי ה' וצדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם). (16) שם מ"ז. במשנה כתוב סתם "משחזות", ורבינו הוסיף "של עץ", שאם היא של מתכת הרי היא מיטמאה אף-על-פי שאין בה בית קיבול, ואם היא של אבן אפילו כשיש בה בית קיבול אינה מקבלת טומאה כמו שנתבאר בפ"א ה"ו (רבינו בפירושו). (17) כדי להחליק יפה את חוד הסכין מטפטים קצת שמן על המשחזות, ולפיכך עושים בה חקיקה קטנה לקבלת השמן. (18) לוח עץ שמניחים עליו שעווה, והחטונים חורטים עליו בחרט של מתכת או של עץ קשה, את חשבונותיהם. [ולא השתמשו בקלף או בנייר מפני מחירם הגבוה]. וכשלא היו צריכים יותר לאותם החשבונות - החליקו את השעווה כדי להשתמש בה שנית. (19) יש עושים בלוחות בית קיבול לשעווה. (20) תוספתא, כלים בבא-מציעא פ"ז ה"ד. (21) שבלי חלק זה לא יהיה הכלי ראוי להשתמש בו. לשון התוספתא: אינו מטמא אלא המשמש את הצורך. (22) פ"א ה"א, שפשוטי כלי עץ מקבלים טומאה מגזירת חכמים.

ג. בית קבול²³ העשוי למלאותו - אינו בית קבול.⁶
פיצוד? בקעת²⁴ של עץ שחוקקין בה בית קבול⁷
ותוקעין בו הסדן של פרזל²⁵: אם של נפחים היא⁸
- אינה מקבלת טמאה; שאף על פי שיש בה בית⁹
קבול, לא נעשה אלא למלאותו²⁶. וכן כל פיוצא¹⁰

ומתוך כך הוא מתפשט מהר ואין עליו תורת בית קיבול אפילו לפני שנפשט (ב'הגהות מים טהורים' במשנתנו מפרש כך את נימוקו של רבינו בפיורשו שם).

יום חמישי י"ד מנ"א ה'תשע"ט

פרק שלישי

1) יבאר כלי עץ העשוי לנחת או להיטלטל מלא וריקן או סתם. ומה הם הכלים העשויים לטלטל במילואו. וכיצד מודדים הכלי לידע אם מחזיק מ סאה ומה נמדד עמו. כלי עץ שאינו מחזיק ארבעים סאה כדרכו אלא אם כן הטהו על צדו.

- א. כל כלי עץ העשוי לנחת², אפלו אינו מקבל אלא דבר מועט³ - אינו מקבל טמאה⁴ לא מן התורה ולא מדברי סופרים. וכל כלי עץ העשוי להיטלטל מלא וריקן פשק, אפלו היה מחזיק מאה סאה, ואף על פי שיש לו שוליים, הואיל ואינו עשוי לנחת - הרי זה מקבל טמאה דין תורה בשאר כלי קבול. וכל כלי עץ שהוא סתם⁵, אם היו לו שוליים לישוב עליהם על הקרקע⁶ כדי שלא יהא נוח להתגלגל, והיה מחזיק ארבעים סאה בלח שהן כורים ביבש - אינו מקבל טמאה כלל, לא מן התורה ולא מדברי סופרים, מפני שחזקתו⁷ שעשוי לנחת. ודברים אלו דברי קבלה הן. מפני השמועה למדו⁸: מה שק - שהוא מוטלטל מלא וריקן, אף כלי עץ לא יטמא אלא אם כן היה מוטלטל מלא וריקן; להוציא כלי עץ העשוי לנחת.

2) עשוי להיות מונח במקום אחד ולא לטלטלו ממקום למקום. 3) ואפשר לטלטלו כשהוא מלא. 4) בחגיגה כו, ב אמרו גבי שולחן שבבית המקדש, שאילמלא היו מוציאים אותו להראותו לעולי רגלים לא היה מקבל טמאה מפני שהוא עשוי לנחת במקום אחד. וטעמו של דבר: כלי עץ הוקשו (הושוו) לשק, ששניהם נכתבו בפסוק אחד (ויקרא יא, לב) ודרשו: כלי עץ מטמא רק כשהוא דומה לשק שהוא מיטלטל, וזה אינו מיטלטל כלל (רבינו בסוף הלכה זו). 5) לא נקבע אופן שימוש. 6) להוציא שוליים עגולים או משופעים. 7) הנחה מתקבלת מאוד על הדעת. 8) בתורת כהנים פרשת שמיני פרשת ו הלכה ה שנינו: מה שק מיוחד שהוא מיטלטל במילואו, אף אני ארבה ... שהם מיטלטלים במילואם.

- ב. הפלים שחזקתן שהן עשויין לנחת, כגון שדה⁹ תבה ומגדל¹⁰ וכנרת הקש¹¹ וכנרת הקנים¹² ובור ספינה¹³ גדולה¹⁴ וכיוצא באלו, אם הן מחזיקין ארבעים סאה - אין מקבלין טמאה¹⁵. ואלו הן הפלים של עץ שהן עשויין¹⁶ להיטלטל במילואן: דרדר¹⁷ שמיניחין אותו על העגלה, וקוסטות המלכים¹⁸, וערבת העפדן¹⁹, ובור ספינה קטנה שאינה יכולה להלך באמצע הים הגדול²⁰, והארון.

42) חיבור של קבע במסמרים. 43) לפי שעודה ראויה לקבלה. 44) לפי שעלידי קביעתה אינה ראויה לקבל, הרי קביעתה שינוי מעשה גמור והועילה לעשותה כמחזור לקרקע, שאינו מקבל טמאה, מה שאין כן כשקבעה דרך קבלתה ונשארה ראויה למלאכתה הקודמת להכניס לתוכה מזוזה. 45) חיבור ארעי. 46) וגילה אז דעתו שלקבלה הוא מתכוון, אבל לפני הכנסת המזוזה לא גילה כוונה כזו. 47) כוונתו שלאחר הנתינה בכותל מועילה לעשות כלי, מפני שאינה קבועה בכותל. 48) והכניס בה המזוזה על ידי לחיצה בכוח. 49) כשחיבר את השפופרת לכותל לא היתה כלי, שהרי לא הוכיח שלקבלה התכוון, ולכן בטלה לגבי הכותל אפילו בחיבור בלתי מהודק, והכוונה שבאה לאחר מכאן אינה מועילה. 50) בחיבור של קבע אין מחשבתו מועילה (פירושנו זה מיוסד על פירוש בעל סדרי טהרות לתוספתא, כלים שם).

- ו. כלי⁵¹ שאורגין אותו מן הנפרים⁵² או מן השעם⁵³ כדי שישטחו עליו הבגדים והמגמר⁵⁴ מלמטה כדי שיתבסמו: אם היה עשוי ככנרת שאין לו קרקע⁵⁵ - טהור, ואם היה בו פית קבלת פסוי⁵⁶ - הרי זה מקבל טמאה.

51) כלים פכ"ב מ"י. 52) פירוש, שבבי עץ דקים מאוד. 53) מין גמי (בזמנו ניתן שם "שעם" לעץ רך וקל שעושים ממנו פקקים, אולם רבינו התכוון לגמי). 54) כלי שבו מקטירים בושם על גחלים לוחשות. 55) שוליים, אלא דפנות בלבד ושוטחים את הבגדים מלמעלה. 56) שטח ארוג למעלה מן המוגמר העומד על הקרקע ועל הכיסוי מניחים את הבגד שרוצים לבסמו.

- ז. סנדל⁵⁷ של בהמה: של מתכת - טמא⁵⁸, ושל שעם - טהור, שאין זה חשוב מכלי הקבלה⁵⁹.

57) שם פ"ד מ"ה. רגילים היו להנעיל על רגלי הבהמות סנדלי מתכת להגן על הרגלים מפני הקוצים. 58) כל משמשי בהמה (הכלים העשויים לצרכי הבהמה עצמה) אפילו של מתכת אינם מקבלים טמאה, אבל סנדל מקבל טמאה. במס' שבת נט, א - מנמק רב, מפני שבמלחמה שותים החיילים בו מים, כשאין להם כלי אחר, ולכן דינו כמשמשי בהמה ואדם. 59) בסנדל של גמי אי אפשר לשתות מים, ואם כן הוא משמש רק את הבהמה (מלשונו של רבינו אפשר להבין שאינו נידון כבית קיבול, אולם מגמרא שבת הנ"ל משתמעת הכוונה שאמרנו).

- ח. הצורר⁶⁰ מרגלית בעור והוציאה ונשאר מקומה עמק⁶¹ - הרי זה מקבל טמאה עד שישפשט⁶²; שכל כלי קבול מקבלין בכל שהן. והרי מקומן כמו פיס קטן. אבל צרור המעוץ אינו מקבל טמאה, שאין עליו צורת כלי⁶³.

60) שם פכ"ו מ"ב. 61) מפני שאין דרכו של אדם לפתוח תכופות את הצורר, נשארה תבנית הכיס, ומפני כך חשוב בית קיבול. 62) שיתפשטו הקמטים ויחזור העור לצורתו הטבעית. 63) אדם רגיל לפתוח ולסגור צרור מעותיו,

1 פֶּלֶא אֶחָד מִחֻמֶּשֶׁת פְּלִי עֵץ אֱלוֹ, אֵף עַל פִּי שֶׁהָן
2 מְקַבְּלִין יוֹתֵר מֵאַרְבָּעִים סָאָה - הֲרִי אֱלוֹ מְקַבְּלִין
3 טְמֵאָה, שְׁלֹא נַעֲשֹׂוּ מִתְחַלְתֵּן אֲלֵא לְהִטְלֹטל מִלְּאִין.²¹
4 וְשֶׁאֵר כָּל פְּלִי עֵץ²², אִם הָיוּ מְקַבְּלִין אַרְבָּעִים סָאָה
5 וְיֵשׁ לָהֶם שׁוּלָם - חֲזַקְתָּן שְׁאִינָן עֲשׂוּיִין לְהִתְטַלֵּטל
6 בְּמִלּוֹאֵן, וּלְפִיכָךְ אֵין מְקַבְּלִין טְמֵאָה. וְכֵן פְּלִי עֵצִים²³
7 וְכָלִי הָעוֹר הַמְקַבְּלִין אַרְבָּעִים סָאָה בִּלְח - אֵין
8 מְקַבְּלִין טְמֵאָה, אֲלֵא אִם כֵּן נַעֲשֹׂוּ מִתְחַלְתֵּן
9 לְהִתְטַלֵּטל פְּשֵׁהָן²⁴ מִלְּאִין.

(9) מרכבה שמסיעים בה נשים והיא נישאת בידי אדם.
(10) ארון גדול עשוי בתבנית מגדל ומניחים בו כלים ומזון.
(11) כוורת קלועה מקש. (12) עשויה מקני סוף.
(13) הספינות המפליגות בים מוליכות כלי גדול מאוד של
עץ מלא מים לשתייה וקוראים לו "בור ספינה".
(14) המפליגה בים הגדול. במשנה: "ספינה אלכסנדריה"
ופירש שם רבינו, הספינות המפליגות לאלכסנדריה של
מצרים ונכנסות לים הגדול. ויש מפרשים שהכוונה לספינות
של תגרי אלכסנדריה שעומדים בקשרי מסחר עם ארצות
רחוקות, פרט לספינות קטנות שאינן מתרחקות מן החוף
ומשמשות את התחבורה בין המקומות שעל חוף הים.
בורות אלו עשויות לנחת מבלי להורידן מן הספינות, מפני
שממלאים אותן מים שיספיקו לזמן רב, ואם אינן מחזיקות
ארבעים סאה מוכרחים להורידן בכל פעם ולמלאותן
כשאפסו מי השתייה. (15) משמע שאם אינם מחזיקים
ארבעים סאה - מקבלים טומאה. (16) נעשו לכתחילה
לשם זה. (17) חבית עץ גדולה מוטלת על עגלה ומובילים
בה מים. חבית כזו נעשתה כדי להובילה בעגלה ולפיכך
נידונית כדבר המיטלטל מלא וריקן. (18) תיבה גדולה
עשויה תאים תאים להניח בהם מזון ומשקין והמלכים
היוצאים לדרך מובילים בה צידה מספיקה לכמה ימים.
(19) עריבה גדולה, שהאומנים שורים בה את העורות
העומדים לעיבוד. (20) אין דרכם של המלחים למלאות
בהן הרבה מים, אלא כדי שיספיקו עד למקום התחנות
הקרובות, שבהן יורידו אותן וימלאון מים טריים, ואם כן
הן מיטלטלות מלאות. (21) דבריו אלה באים לנמק למה
כלים אלה, שהם גדולים יותר מן השיעור הקבוע (40 סאה)
וקשה לטלטלם מפני כובדם נידונים כמיטלטלים, ומבאר
רבינו, שאין להגדירם כבלתי מיטלטלים מלאים, מפני
שנעשו לכתחילה לשם טלטול כשהם מלאים על ידי עגלה
או על ידי כמה בני אדם. (22) לשון המשנה. הכוונה לסתם
כלים שנאמר דינם בהלכה הקודמת. וכפל דינם, מפני שכך
הוא סיום דברי רבי יהודה במשנתו שרבינו פסק כמותו.
(23) דינו ככלי עץ לכל דבר. סיכום עיקרי שיטתו של רבינו
בדיני כלי עץ יסבירו היטב את שתי ההלכות האלו: א.
הגורם הקובע בטומאת כלי עץ הוא מידת טילטולם.
המיטלטלים מקבלים טומאה. ושאינם מיטלטלים, אלא
דרכם להיות מונחים במקום אחד, מוגדרים ככלי עץ העשוי
לנחת ואינם מיטמאים. ב. טלטול שאמרו פירושו טלטול
כשהכלי מלא [בתורת כהנים שם דרשו: מה שק שהווא
מיטלטל במילואו, אף אני ארבה ... שהם מיטלטלים

במילואם]. ג. הטלטול כשהכלי ריק אינו גורע מהכשירו
לקבל טומאה [בניגוד לדעת הראב"ד בהשגותיו כאן, שכלי
שדרכו להיטלטל גם מלא וגם ריקן ויש בו ארבעים סאה
אינו מטמא]. ד. שיערו חכמים, שאין דרכם של בני אדם
לטלטל משאוי כבד יותר מארבעים סאה ולפיכך קבעו
שיעור זה כמכריע בסתם כלים לעניין טלטול. ומארבעת
עיקרים אלה מסתעפים כמעט מאליהם כל הדינים
שהשמיענו רבינו כאן. נחזור על דינים אלה בקצרה: 1. כלי
עץ "העשוי לנחת" אפילו מחזיק פחות מהשיעור אינו מקבל
טומאה, מפני שאינו מיטלטל ואינו דומה לשק, ומשקל
המשאוי אינו משנה כאן כלום. 2. כלי העשוי להטלטל
בין מלא ובין ריקן - מטמא אפילו מחזיק מאה סאה, שהרי
הוא עשוי להיטלטל למרות כובדו והטלטול הוא הגורם
המכריע. 3. כלי עץ שלא הייתה כוונה קבועה בעשייתו, אם
תשמישו להיטלטל או לנחת - מכריעה בו מידתו, אם היא
למעלה מארבעים סאה מתקבל על הדעת (חזקתו) שלנחת
עשוי, שהרי אין דרכם של בני אדם לטלטל משאוי כבד
שכזה, ואם היא פחות משיעור זה חזקתו שנעשה לטלטול
ומקבל טומאה. (24) צריך להיות מתחילתם להיטלטל
כשהם (דפוס רומא ר"מ).

10 ג. הַשְּׂדֵה וְהַתְּבֵה וְהַמִּגְדָּל שֶׁל זְכוּכִית הַבָּאִים בְּמִדָּה²⁵
11 - טְהוֹרִין; וְשֶׁאֵר פְּלִי זְכוּכִית, אֵף עַל פִּי שֶׁמְקַבְּלִין
12 אַרְבָּעִים סָאָה - הֲרִי הֵן מְקַבְּלִין טְמֵאָה²⁶. וְזֶה חֻמֵּר
13 בְּכָלִי זְכוּכִית מִבְּכָלִי עֵץ.

(25) שיש בהם המידה שקבעו חכמים; ארבעים סאה בלח,
שהם כוריים ביבש. (26) הראב"ד מנמק דין זה, מפני
שכלים אלו נעשים מזכוכית עבה ולפיכך הם כבדים מאוד
ואינם עשויים להיטלטל, והכלים האחרים אינם עבים כל
כך.

14 ד. כָּל פְּלִי שֵׁשׁ בְּשִׁבּוֹר²⁷ אָמָה עַל אָמָה²⁸ בָּרוּם
15 שְׁלֹשִׁים²⁹ - הֲרִי הוּא מְחִזֵּק אַרְבָּעִים סָאָה בִּלְח.
16 וְכִשְׁמוֹדֵדִין אֵת הַפְּלִי - מוֹדֵדִין אוֹתוֹ מִבְּחוּץ; אִם
17 הָיָה בּוֹ אָמָה עַל אָמָה בָּרוּם שְׁלֹשׁ, אֵף עַל פִּי שְׁאִין
18 תּוֹכּוֹ אֲלֵא פָחוֹת מִזֶּה³⁰ - הֲרִי הוּא טְהוֹר, שְׁאִין עֲבִי
19 הַדְּפָנוֹת מִמֶּעֵט³¹. אֲבָל עֲבִי הַרְגָּלִים³² וְעֲבִי הַזֵּר³³,
20 אִם הָיָה לוֹ זֶר - אֵין נִמְדָּדִין עִמּוֹ³⁴.

(27) בחשבון תישבורת של תכולתו. (28) אמה באורך
ואמה ברוחב. (29) גובה שלוש אמות. כלי שכזה מחזיק
שלוש מידות מעוקבות של אמה על אמה. רבינו דייק ואמר
"בשיבורו", שלא תטעה לומר ששיעורי האורך, הרוחב
והגובה מעכבים ואם אחד מהם פחות מאמה אין היתרון
של הממד השני משלים (מצאנו שיעורים מעכבים כאלה
בטומאת צרעת). (30) מקום עובי דפנות הכלי.
(31) כלומר, להלכה אינו ממעט, מפני שקובע הכובד, והרי
הדפנות מוסיפים כובד. מחלוקת בית שמאי ובית הלל שם
ופסק כבית הלל, שהלכה כמותם בכל מקום. (32) המדובר
אפילו בתיבה השני משלים (מצאנו שיעורים מעכבים כאלה
אחד עם הדפנות, אבל הן עבות מהדפנות וחלק מהן בולט
מחוץ לריבוע של הארון, תוספת זו אינה נמדדת. (33) הזר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יום שישי ט"ו מנ"א ה'תשע"ט

פרק רביעי

1 יבאר כלי העשוי לתשמיש אדם או לתשמיש כלים ואדם
או לתשמיש כלים לבד. ודין המשמש כלים בשעת מלאכה
ושלא בשעת מלאכה. ודין חיפוי הכלים, והעושה כלי
מקצתו מן העץ ומקצתו ממתכת.

- א. שלש מדות² בכלי עץ שאינן עשויין לקבלה³:
כל כלי עץ העשוי לתשמיש אדם בלבד, כגון הסלם⁴
- טהור, ואינו מקבל טמאה כלל, ולא רבוהו
חכמים⁴ לטמאה. וכל כלי עץ העשוי לתשמיש
הכלים והאדם⁵, כגון השלחן⁶ והטבלא⁷ והמטה
וכיוצא בהן - מקבלין טמאה. ומניין שהן לתשמיש
אדם ותשמיש משמשיו⁸? שהרי מניח הקערות על
השלחן, והפוסות על הטבלא, והמצעות על המטה.
וכל כלי עץ העשוי לתשמיש הכלים בלבד, שהרי
הוא משמש משמשי אדם⁹: אם לא היה משמש את
הכלים אלא בשעת מלאכה בלבד - הרי זה טהור
מכלום. כגון מנורה של עץ שמשמש הגר בשעת
הדלקה¹⁰, וכן, והוא כלי שמניחין תחת הכלים
בשעת מלאכה, והדפוסין כלן¹¹. ואם היה משמש
את הכלים בשעת מלאכה ושללא בשעת מלאכה -
הרי זה מקבל טמאה. כגון פסוי הקפצה¹² וכיוצא
בו, ותיק הסוף¹³ והספין והרמח והמספריים והתער
והמכחול¹⁴ והמכתב¹⁵, ובית הפחל¹⁶, ותיק טבלא
וסקורטא¹⁷, ובית החצים¹⁸ ובית הפגוזות¹⁹, ותיק
חלילים²⁰. כל אלו וכיוצא בהן, אף על פי שאינן
אלא משמשי כלים - מקבלין טמאה, שהרי הכלי
צריך להן בשעת מלאכה²¹ ושללא בשעת מלאכה.
אבל פסוי קמטרא²² וכסוי תבה²³ וכסוי טני²⁴,
והמכבש של חרש²⁵, והפסא שתחת התבה
והקמתין²⁶ שלה, והקלב²⁷ שבונין עליו תיק הספר,
ובית הנגר²⁸ והמנעול²⁹ והמזוזה³⁰, ותיק נבלים
והפגורות, והקלב של גודלי מצנפת, ודפוס של
תפלין, וסוס של עץ של זמר³¹ שמשחקין בו,
ורביעית המקוננת³², וגנונת העני³³, וסמוכות
המטה³⁴, ונקליטי המטה³⁵, וחמור שתחת המטה³⁶
- כל אלו וכיוצא בהן טהורין, מפני שהן משמשי
הכלים בשעת מלאכה בלבד³⁷.

2 תוספתא כלים, בבא מציעא פרק ו הלכה ג. 3 שאין
להם בית קיבול, למעלה בפ"א ה"ג אמרו, שפשוטי כלי
עץ אינם מקבלים טמאה מדין תורה, ומקבלים טמאה
מדברי סופרים. ומלמדנו רבינו כאן, שישנם סוגים שונים
של פשוטי כלי עץ, ואין דיניהם שווים. 4 ב'תורת כהנים'
פרשת שמיני פרשת ו ה"ד, דרשו: "מה שק מיוחד שהוא
משמש את האדם ואת משמשי האדם (דברים שהאדם

נמצא למעלה משפת הכלי ומחובר מבחוץ. 34) במשנה
אמרו, שבוזה גם בית הלל מודים שאינם נמדדים.

- ה. היה בתוך הכלי תבה קטנה³⁵, כגון מוכני שבתוך
השדה: בזמן שהיא נשמטת³⁶ - אינה נמדדת
עמה³⁷, ואינה חבור לה³⁸, ואינה מצלת עמה באהל
המת³⁹; ואם אינה נשמטת - נמדדת עמה⁴⁰, והרי
הן ככלי אחד⁴¹.

35) במשנה כתוב "מוכני שלה" ורבינו שם מפרש "אופן",
כנראה התכוון לאופן כעין אופני העגלה, שהשדה מונחת
עליה. וכן פירש הר"ש שם. אולם כאן חזר בו ופירש תיבה
קטנה שבתוך השדה. 36) אינה קבועה בשדה ואפשר
לשומטה ולהוציאה. 37) אם השדה עצמה אינה מחזיקה
ארבעים סאה, והמשקין הנכנסים לתיבה בחלקה הבולט
משפת השדה משלימים לשיעור זה - אינם נמדדים, ודין
השדה ככלי רגיל המקבל טמאה. 38) אם נטמאה
השדה לא נטמאה התיבה וכן להיפך. 39) לשון המשנה.
ורבינו מפרשה כרש"י שבת מד, ב, שהמדובר כשנכנסה
לבית הקברות. השדה שיש בה ארבעים סאה ואינה מקבלת
טמאה - חוצצת בפני הטמאה (רבינו בהלכות טומאת מת
פרק י"ג הלכה ג), ולפיכך היא מצילה על הכלים שבתוכה
ולא נטמאו, אבל הכלים הנמצאים בתיבה שאין בה עצמה
ארבעים סאה ודפנותיה גבוהים מדפנות השדה - נטמאו,
מפני שהיא כלי בפני עצמו; אין השדה מצילה על הכלים
שבתוכה. 40) מידת החלק של התיבה העודף על שפת
השדה משליחה לארבעים סאה, כמבואר למעלה.
41) לכל הדינים האמורים למעלה בנשמטת.

- ו. היה לפלי⁴² פסוי קמור⁴³: בזמן שהוא קבוע -
נמדד עמו⁴⁴; אינו קבוע - אינו נמדד עמו. היו בו
מגורות⁴⁵ מפפנים - נמדדות עמו; ואם היו מבחוץ⁴⁶
- אינן נמדדות עמו⁴⁷.

42) הכוונה לשדה האמורה בהלכה הקודמת. 43) כעין
כיפה. 44) דינו כחלק מן השדה. 45) מגירות.
46) המגירות נפתחות מבחוץ ודופן החיצון בולט קצתו,
כרגיל במגירות שלנו. 47) כשמודדים את הכלי מבחוץ,
אין העודף הזה נמדד (מנחת ביכורים לתוספתא).

- ז. כלי עץ שאינן מקבל ארבעים סאה פדרפו⁴⁸ אלא
אם פן הטהו על צדו או סמכו בדבר אחר, הואיל
ומקבל ארבעים סאה מכל מקום - טהור.

48) אם הוא עומד על שוליו או על רגליו.

- ח. השדה והתבה שנטלה אחת מרגליהן, אף על פי
שללא נקביו⁴⁹ אלא הרי הן מקבלין⁵⁰ - הרי אלו
טהורין, ועדין⁵¹ יש להם שוליים, והזקתן שהן לנחת
בשהיו.

49) השדה והתיבה והמגדל לא ניקבו במקום השבר.
50) את הדברים שנותנין לתוכן. 51) פירוש, מפני שעדיין.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שישי ט"ו מנ"א – ספר טהרה – הלכות כלים קנא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

משתמש בהם), אף אני מרבה השולחן . . . שהם משמשים את האדם ואת משמשי האדם, ומוציא את הסולם . . . ואינו משמש משמשי האדם". דרשה זו משמשת יסוד לכל הדינים שבשלוש ההלכות הראשונות בפרק זה, ופירושה יבואר מתוך הערותינו הבאות. [מלשוננו של רבינו "ולא ירבוהו חכמים" משמע שכל הטומאות שנלמדו בפשוטי כלי עץ מדרשה זו, הן טומאות דרבנן, והדרשה היא "אסמכתא". וכן פירש המב"ט בקרית ספר, וכן דעת ה'תוספות' בבבא בתרא סו, א ד"ה שאני]. (5) שמשמשים בו בין לצורך כלים ובין לצורך האדם עצמו. (6) מעמידים עליו כלים, והאדם משתמש בו גם שלא באמצעות הכלים לאכול עליו ולהשעין גופו. (7) שולחן קטן. (8) כלים הם משמשי אדם, ולפיכך משמשי כלים נקראים משמשי משמשיו של האדם. (9) בלבד, אבל לא את האדם עצמו שלא באמצעות הכלים. (10) כשהוא דולק, אבל אחר שכבה - אין הנר צריך לה. (11) כגון דפוס שמשמשים בו עושי בתים לתפילין, וכן דפוס המשמש מידה לשזורי מצנפות המותחים עליו את המצנפת בשעת שזירה (משנה כלים פט"ז, ז. כל שמות הכלים המפורטים בפרק שלפנינו, מבוארים על-פי רבינו בפירוש המשניות שלו למסכת כלים). (12) כיסוי של קופסה. (13) התיבה "תיק" נמשכת לכל הדברים המפורטים לקמן, עד (ועד בכלל) "ובית הכוחל". (14) כף קטנה, שבה מכניסים את הכוחל לתוך העין. (15) חרט של מתכת שחורטים בו על לוחות של שעוה (רבינו בפירושו לכלים פרק יג משנה ב). (16) הכלי שבו מונח הכוחל. (17) "כלי מעור, שאוכלין עליו" (רבינו שם פט"ז מ"ד). (18) תרמיל מיוחד להשים בו חצים, ויש כורכים את התרמיל בעור, ועור זה נקרא בית החצים. [התרמיל עצמו יש לו בית קיבול, ואינו שייך לסוג כלים הנידונים כאן. ויש מפרשים, עור שכורכים בו את החיצים עצמם]. (19) חיצים רחבים. במשנתנו הגירסא: "הפגושות". ורבינו מפרש שם כמו שכתבנו, ומסתמך על הכתוב (יחזקאל כו, ט) "ומחי קבלו", ותרגמו: "ומחת פגשוהו". (20) כלי זמר ידוע. כל הכלים המנויים למעלה אין להם בית קיבול, אבל כשיש להם בית קיבול מקבלים טומאה, אפילו עשויים לתשמיש אדם בלבד, וכן המשמשים בשעת מלאכה בלבד. (21) אינני יודע לפרש כיצד תיק של סכין וסייף וכדומה משמשים בשעת מלאכה. ולא מצאתי ביאור מתקבל על הדעת. (22) תיבה גדולה שמצניעים בה בגדים. (23) תיבה קטנה מקמטרא. (24) סל, מלשון "טנא". (25) נגר. (26) במשנתנו כתוב "והקמרין", ופירש רבינו כיסוי העשוי כעין כיפה שגבה קמור. (27) רבינו מפרש, שקולב הוא דפוס שמותחים עליו עור לעשות תיק לספר תורה. (28) יתד של עץ גדול שסוגרים בו את הדלת, ו"בית הנגר" פירושו תיק של הנגר. (29) תיק המנעול. (30) תיק לכרוך בו את המזוזה. [אין זה דומה לשפופרת שחתכה למזוזה שבפרק ב הלכה ה, מפני ששפופרת יש לה בית קיבול. ראה כסף-משנה שם]. (31) הזמרים משחקים בו כדי לבדח את המסתכלים. (32) במשנה: "ורביעית של סולית", ומפרש רבינו: "שני עצים אורך כל אחד יותר מאמה, יהיו שני העצים ביד המצחק, ומכה אחד מהם באחד לפי הניגון (לפי קצב הניגון). ותרגום ובנענעים "וברביעין", וייחס אותו למקוננת

(אילת = מקוננת, ראה כלים פרק טו משנה ו) לפי שיקונונו בו המתים אצלם". (33) בעל מלאכה עני העושה מלאכתו בחוץ, ועושה לו סוכך להגן על עצמו בפני השמש, ונקרא "גגונת" מפני שנועד להגנה. (34) קורות קטנות שסומכים בהן את המיטה. (35) שני מוטות ניצבים על ידי המיטה, אחד למראשותיה והשני למרגלותיה, ועליהם משענים מקל ארוך ותולים עליו וילון להגן על השוכב במיטה מפני הזבובים. (36) עץ המונח תחת המיטה, והיא נשענת עליו. (37) נימוק זה מתאים לרוב הדברים שנימנו למעלה ולא לכולם. ראה ראב"ד. [מלשוננו של הכסף-משנה משמע, שכל הנמנים כאן הם משמשי כלים בשעת מלאכה בלבד].

ב. מַלְבֵּן³⁸ הַמִּטָּה³⁹, אִם הָיָה מְלַבֵּשׁ בַּפְּקוּת⁴⁰ וְיֵשׁ לוֹ⁴¹ רִגְלִים שֶׁמְחַפְּרִין עִם הַמִּטָּה⁴² - הֲרֵי זֶה מְתַטְּמָא עִם הַמִּטָּה⁴³, שֶׁהֵרִי נִתְּנִין אוֹתוֹ בְּפָנֵי הַמִּטָּה⁴⁴ וְהֵרִי הוּא פֶּאֶחָד מֵאַבְרֵיהָ. נִתְּנִין⁴⁵ עַל שְׁתֵּי לְשׁוֹנוֹת⁴⁶ וְהֵרִי הוּא גְבוּהָ עַל הַמִּטָּה⁴⁷, אִף עַל פִּי שֶׁמְסַרְגַּב בַּחֲבָלִים, הוֹאִיל וְאֵין לוֹ רִגְלִים⁴⁸ - טְהוֹר⁴⁹, מְפָנִי שֶׁהוּא מְשַׁמְשֵׁי הַכֵּלִים בְּשַׁעַת מְלֹאכָה בְּלִבְדוֹ⁵⁰. כְּמַלְבֵּן בְּנִי לְיוֹי⁵¹, שֶׁתּוֹלִין בָּהֶם פְּנוּרוֹתֶיהֶן וְכָלִי הַשִּׁיר, שֶׁהֵן טְהוֹרִין.

(38) תוספתא כלים, בבא מציעא פ"ח ה"ב. (39) שלד המיטה מורכב משני קרשים ארוכים (ארוכות המיטה), ומשנים קצרים (קצרות המיטה). בארבע זוויותיה בפנים עומדים ארבעה מוטות של עץ מרובעים, שגובהם עולה על גובה דפנות המיטה, והן הלשונוט של המיטה. בכל לשון ישנם שני חריצים שבהם מכניסים ראש ארוכה וראש קצרה הסמוכות זו לזו, ומתוך כך מתחברות הארוכות והקצרות למסגרת מרובעת, שהיא שלד המיטה. מוספים עוד קרש אחד (=מלבן) מורכב על ארוכה אחת בין שתי הלשונוט. דופן ארוך זה עם המלבן שעל גביו נקרא "פני המיטה", פירוש, חזית המיטה. ועושים למיטה רגלים (כרעים) להרימה מעל הקרקע. ורגילים היו לחבר את הרגלים ללשונוט. ויש מניחים את המלבן על גבי שתי הלשונוט וקושרים אותו בחבלים למיטה, ונשאר רווח בינו לבין הארוכה בהתאם לחלק הלשונוט הנמצא למעלה מן הארוכה. (40) כעין טבעות, שתפקידן לחזק את המלבן (מנחת ביכורים לתוספתא שם). (41) למלבן. (42) הרגלים מורכבות במיטה, ונמצא המלבן מחובר במיטה (כסף-משנה). (43) אם נגעה טומאה באיזה חלק שהוא של המיטה, נטמא גם המלבן. (44) בחזית המיטה. (45) משנה כלים פ"ח, ד. כר' יוסי ור' שמעון. (46) ראה למעלה הערה לח. תיאור חלקי המיטה. (47) למעלה מדפנות המיטה. ראה שם. (48) מורכבות במיטה. (49) אינו מקבל טומאה כלל, אפילו אם נגעה טומאה בו בעצמו. (50) מלבן זה משמש לתלות עליו את הבגדים בלבד, וכשהאדם מלושב אינו צריך לו יותר. למעלה בהלכה א נתבאר, שפשוטי כלי עץ משמשי כלים בשעת מלאכה בלבד - אינם מקבלים טומאה. (51) הלויים המגננים בבית המקדש, היו תולים את כלי השיר שלהם על מוט מונח על

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

14 הַמִּתְכַּת: אִם הִיָּה הָעֵץ מִשְׁמֵשׁ הַמִּתְכַּת - מִקְבֵּל
15 טָמְאָה⁶⁴, וְאִם הִיָּתָה הַמִּתְכַּת מִשְׁמֵשֶׁת אֶת הָעֵץ -
16 הַכֹּל טָהוֹר⁶⁵. פִּיֶּצֶד? מִפְּתַח שֶׁל עֵץ וְשָׁנִי מִמִּתְכַּת,
17 אִפְּלוּ שֵׁן אַחַת - הֲרִי זֶה מִקְבֵּל טָמְאָה; הִיָּתָה הִיא
18 מִמִּתְכַּת וְשָׁנִים שֶׁלֹּא מֵעֵץ - הַכֹּל טָהוֹר.

(63) כלים פרק יג משנה ו: "עץ המשמש את המתכת - טמא, והמתכת המשמש את העץ - טהורה". [המדובר, כשהמשמש אינו כלי בפני עצמו, וגם אינו מעמיד ומקיים את המתכת, אלא מסייע לכלי העושה את המלאכה, אבל כשהוא כלי בפני עצמו ואינו צריך למתכת והמתכת צריכה לו שישמשה - המשמש עיקר (סדרי טהרות למשנתנו). ולפיכך בטבעת אין חותם קובע אע"פ שהוא עושה המלאכה]. (64) אפילו אם נגעה טומאה בעץ, נטמא כל המפתח. (65) אפילו נגעה טומאה במתכת. החלק העיקרי של המפתח הן השניים שהן פותחות וסוגרות, וחלקו השני משמש רק בית יד להן. [נראה שרבינו מפרש "פותחת" שבמשנתנו היינו מפתח, וכן פירש הברטנורא, אולם בסיפא משמע שפותחת אינה מפתח, שהרי אמרה: "שבפותחת ושבמפתח". אולם, כנראה, הברטנורא וגם ה'תוספות' יום טוב' אינם גורסים "ושבמפתח", שהרי כתבו, שהשן אינה מיטמאה בפני עצמה (כשאינה נתונה בעץ המפתח), והרי כאן שנינו שמיטמא בפני עצמה, וכן פסק רבינו בהלכה ז. ובשבת פא, א משמע שפותחת קבועה בדלת (לפי פירוש רש"י) וצ"ע].

19 ו. טַבַּעַת⁶⁶ שֶׁל מִתְכַּת וְחוֹתָמָה שֶׁל אֶלְמָגָה⁶⁷ -
20 טָמְאָה⁶⁸. הִיָּתָה שֶׁל אֶלְמָגָה וְחוֹתָמָה שֶׁל מִתְכַּת - הֲרִי
21 זֶה אֵינָה מִקְבֵּלַת טָמְאָה⁶⁹.

(66) שם. (67) קורל בלע"ז, והוא גדל בימים וקשה כאבן (רבינו בפירושו, וכן פירש הרשב"ם בבבא בתרא פא, א). רגילים היו לשבץ אלמוג בטבעות וחרתו בו אותיות והשתמשו בו לחתום איגרות. [הר"ש, וכן הרא"ש מפרשים שאלמוג הוא מין ארז]. האלמוג אינו מקבל טומאה מפני שהוא כפשוטי כלי עץ. [ואין לנמק מפני שהוא גדל בים, ואמרנו למעלה (פ"א ה"ג) שכל הגדל בים טהור, שהרי למדנו שם: "חיבר מן הגדל בים עם הגדל בארץ וכו' הכל מקבל טומאה". ובסדרי טהרות מנמק למה האלמוג מטמא: מפני שהכתוב קראו עץ, שנאמר (מלכים-א, י, יא): "עצי אלמוגים", וגם אינו גדל מן המים אלא בקרקע הים הוא גדל]. (68) מפני שהטבעת היא כלי בפני עצמו (ראה ההערה בראש הלכה ה). (69) ואף-על-פי שיש בטבעת בית קיבול לשבץ את המתכת. והטעם, מפני שעתיד להתמלאות. [תוספות' שבת נב, ב ד"ה טבעת. בהגהות ר' עקיבא איגר הקשה מגמרא סוכה יב, ב שבית קיבול העשוי להתמלאות דינו כבית קיבול. ראה מה שכתבנו בהשלמות למעלה פ"ב ה"ג, בישוב הסתירה שבין שתי הלכות של רבינו, ובזה מסולקת גם קושייתו של רע"א].

22 ז. הַשֵּׁן⁷⁰ שֶׁל מִתְכַּת⁷¹ או הַחוֹתָם⁷² מִקְבֵּל טָמְאָה
23 בְּפָנֵי עֲצָמוֹ, אִם לֹא הִיָּה מְחַבֵּר לָעֵץ. וְכֵן⁷³ הַמַּעֲבָד⁷⁴
24 וְהַמְזִירָה וְהַמְּגוֹבֵר⁷⁵ וְהַמְּסַרְקָן שֶׁל רֹאשׁ⁷⁶ שֶׁנִּשְׁלָה אַחַת

שני ניצבים (מוטות עבים). [פירוש על הלכה זו, מיוסד על דברי רבינו בפירושו לכלים פ"ח מ"ג וד'].

1 ג. מִכְבֵּשׁ⁵² שֶׁל שֶׁפָּךְ⁵³ שְׁמוֹתָהּ עָלָיו אֶת הָעוֹר - טָהוֹר,
2 מִפְּנֵי שְׁמָנִים עָלָיו אֶת הָאֶבֶן בַּמָּקוֹם הַחֲקוּק שִׁישׁ בּוֹ
3 וּמִשְׁמֵשׁ עָלָיו, וְנִמְצָא עֲשׂוּי לְשִׁמֵּשׁ אֶת הַפְּלִים בְּשַׁעַת
4 מְלָאכָה⁵⁴. וְאִינוּ מִתְטַמְּא מִשּׁוּם קְבוּל⁵⁵, שֶׁהֲרִי הַחֲקָק
5 שָׁבוּ עֲשׂוּי לְהַתְמַלְאוֹת בְּאֶבֶן⁵⁶.

(52) תוספתא כלים, בבא בתרא פ"א ה"ב. (53) עושה אושכפים, והוא משתמש במכבש שיש בו חקיקה, כדי לקבל את האבן שעליה הוא מותח את העור. (54) בלבד. אבל שלא בשעת מלאכה, אינו צריך כלל למכבש. (55) שהרי החקיקה היא בית קיבול. (56) רבינו לשיטתו (בפרק ב הלכה ג) שבית קיבול העשוי למלאותו, אינו נידון כבית קיבול. [מדברי רבינו כאן יוצא ברור, שכלי עץ שיש לו בית קיבול, מקבל טומאה אפילו הוא משמש רק בשעת מלאכה בלבד, בניגוד לדעת כמה מפרשים].

6 ד. חֲפוּיֵי הַמִּטָּה⁵⁷ - טָהוֹרִין⁵⁸. וְכֵן כָּל הַחֲפוּיִין, בֵּין
7 שֶׁהָיוּ שֶׁל עֵץ או שֶׁל עֶצֶם או שֶׁל עוֹר או שֶׁל מִתְכַּת
8 - טָהוֹרִין; שְׁנֵאֲמַר: אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מְלָאכָה בָּהֶם - פֶּרֶט
9 לְחֲפוּיֵי הַפְּלִים⁵⁹. וְכֵן כָּלֵי עֵץ או עֶצֶם שִׁישׁ בָּהֶן בֵּית
10 קְבוּל שֶׁעֲצָם בְּמִתְכַּת - טָהוֹרִים⁶⁰ וְאִין מִקְבְּלִין
11 טָמְאָה; מֵאַחֵר שֶׁעֲצָם בְּטָלִין⁶¹, וְהַצְפוּי עֲצָמוֹ טָהוֹר
12 כְּמוֹ שֶׁבֶאֱרַנּוּ⁶².

(57) אם ציפה את חלקי העץ של המיטה בטסים של חומר אחר. (58) משנה שם פט"ז ז. (59) דרשה זו נאמרה ב'תורת כהנים' פרשת שמיני פ"ח ה"ז, ורבינו מפרש שהכוונה לציפויים. [בקרוב אהרן על התוספתא, מפרש חיפוי כלים - כיסוי כלים, וכן מפרש גם בעל 'חפץ חיים' (בפירושו ל'תורת כהנים'), אולם דעת רבינו כמו שכתבנו. ודיני כיסוי, מבוארים למעלה בה"א, ונמעטו מן ההיקש לשק]. (60) סובר רבינו, שהציפוי הוא גורם טהרה לכלי שמקבל טומאה בלי ציפוי, וגם הציפוי עצמו אינו מקבל טומאה. (61) ביטל את כלי העץ, מפני שהחיפוי הוא יותר חשוב מהעץ. (62) שחכמים דרשו זאת מהכתוב. ונימוק זה כתב רבינו גם בפירושו למשנה (כלים יא, ד) גבי קליסטרא. ומסתמך שם על המשנה חגיגה כו, ב כחכמים שאמרו אין המזבחות מקבלים טומאה מפני שהם מצופים. [הראב"ד משיג ואומר, שמגמרא שם (כו, א) מוכח שהציפוי הוא גורם לטומאה. אמנם לפי פירוש רש"י יפה השיג, אבל רבינו קיבל התירוצי השני שם בגמרא. והוא מפרשו, שהחכמים באמרו מפני שהם מצופים, התכוונו לומר לר' אליעזר אין אתה צריך לנמק טהרת המזבח מפני שהוא כקרקע והתורה קראה לו מזבח אדמה, כי גם לולא נימוק זה אינם מקבלים טומאה מפני שכל הציפויים אינם מקבלים טומאה (לשון הגמרא: "מיבטל בטל ציפויין לגבייהו"). התירוצי הזה דוחה איפוא סברת המקשה שציפוי גורם טומאה (על-פי הכסף-משנה). ראה למעלה פ"א ה"ב].

13 ה. הָעוֹשֶׂה⁶³ כָּלֵי מְקַצְתּוֹ מִן הָעֵץ וּמְקַצְתּוֹ מִן

יום ש"ק ט"ז מנ"א ה'תשע"ט

פרק חמישי

יבאר שכל הכלים אין מקבלין טומאה עד שתיגמר מלאכתם. מאימתי כלי עץ מקבלים טומאה. העשוי לקבלה או ליכנס בה או לסייע בשעת מלאכה. נבלי המשוררים או בני לוי המזמרים במקדש. כלי שניטל ורגליו ניטלות עמו או בהיפך.

- א. כל הכלים² אין מקבלין טמאה עד שתגמר¹³
- מלאכתן. וכלי עץ מאימתי מקבלין טמאה? המטה¹⁴
- והעריסה - משוישופם בעור הדג³. גמר⁴ שלא לשוף¹⁵
- מקבלין טמאה⁵. הסלים של עץ⁶ - משויחסם¹⁶
- שפתותיהן⁷ ויכרת עקצי השריגים והעצים הקטנים¹⁷
- היוצאים על גבי הסל. היו הסלים של תמרה, אף¹⁸
- על פי שלא פרת ההוצין⁸ מפפנים - מקבלין טמאה,¹⁹
- שפך מקימין אותן⁹. הפלפלה¹⁰ - משויחסם פיה²⁰
- ויכרת ההוצים ויגמר את התלויות¹¹. בית הפוסות¹²
- והלגינין¹³, אף על פי שלא פרת מפפנים - מקבלין²²
- טמאה, שפך מקימין אותם¹⁴. הקנונים¹⁵ הקטנים²³
- והקלתות¹⁶ - משויחסם שפתותיהן ויכרת ההוצין²⁴
- היוצאים. הקנונים הגדולים¹⁷ והסוגים¹⁸ הגדולים -²⁵
- משויעשה שני דורים¹⁹ לרחב שלהן²⁰. הנפה²¹
- והפברה וכף מאזנים - משויעשה דור אחד לרחב²⁷
- שלהן²². הקפה²³ - משויעשה שתי צפירות²⁴ לרחב²⁸
- שלה; והערק²⁵ - משויעשה בו צפירה אחת. אף על²⁹
- פי שלא גמר גביהן²⁶ - מקבלין טמאה, שהרי נראו²⁷
- למה שנעשו וצורת הפלי עליהן. הא למה זה דומה?³¹
- לבגד שנארג מקצתו²⁸. המחצלת - משויכרת ההוצין,³²
- וזהו גמר מלאכתה. וכל פלי הנסרים²⁹ אין מקבלין³³
- טמאה עד שיתחסמו שפתותיהן. גלמי פלי עץ³⁰
- מקבלין טמאה משויעשה הפלי בצורתו. אף על פי³⁵
- שעתיד לתארו בשרד³¹ או להשוותו במחוגה או³⁶
- ליפותו במעצד וכיוצא במעשים אלו ועדין הוא³⁷
- גלם, הואיל ואינו מחסר חקיקה והרי השלים³⁸
- חפירתו - הרי זה מקבל טמאה³². וכל גלמי פלי עץ³⁹
- מקבלין טמאה, חוץ משל אשפרוע³³, שאין הפלי⁴⁰
- ממנו חשוב פלי עד שיתנפה. וקרוב בעיני, שפלי⁴¹
- עצם כפלי אשפרוע³⁴, ואין גלמיהו מקבלין טמאה.⁴²
- פלי עץ שאין עליו צורת פלי³⁵, אף על פי⁴³
- שמשמשין בו - אינו מקבל טמאה. ארובות³⁶ של⁴⁴
- נחתומין³⁷ שסודרים עליהן החלות כשהן בצק -⁴⁵
- מתטמאות, שהרי צורת הפלי עליהן³⁸; ושל בעלי⁴⁶
- בתים - אין מקבלין טמאה³⁹. ואם צבען בסקרא או⁴⁷
- בכרפום וכיוצא בהן - מתטמאות, שהרי נעשית להן⁴⁸
- צורת פלי. סרוד⁴⁰ של נחתומין שנותנין בו הפנים⁴⁹
- שמןקטפין בו⁴¹ - טמא; ושל בעלי בתים - טהור⁴².
- ואם גפפו⁴³ מארבע רוחותיו - מתטמא⁴⁴; נפרץ⁵⁰

משנייהו ועשאה של מתכת - הרי אלו מקבלין טמאה⁷⁷.

(70) משנה שם. (71) שן של מפתח שאינה קבועה בעץ. (72) של מתכת. (73) שם. (74) במשנה: "המעבר". (75) שלושת כלים אלה משמשים לניקוי גרגירי התבואה שבגורן. בתחילה מנקים במעבר שיש לו שלש שיניים, והוא מעכב את התבן הגס ומוציא את החיטים ואת הפסולת שאינה גסה כל-כך, אחר בירור זה מנקים במזרה ששיניו מרובות וצפופות, והן מעכבות פסולת בגודל בינוני, ולבסוף מנקים במגוב בעל שיניים רבות והרווח שביניהם קטן, ומתוך כך נופלים רק הגרעינים וקצת פסולת דקה מן הדקה (רבינו בפירושו למשנה). (76) ארבעת הכלים הללו עשויים מעץ. (77) כל הכלי מקבל טומאה. המשנה מסיימת: "ועל כולן אומר ר' יהושע דבר חידוש חידשו סופרים, ואין לי מה להשיב". פירוש, דין זה נראה לי תמוה מאד, אבל הסופרים אמרו ואינני יכול לדחותו (רבינו בפירושו). התמיהה היא: כיצד תגרום שן אחת טומאה לכל הכלי ששיניו מרובות.

- ח. מקל⁷⁸ שיעשה בראשו מסמר⁷⁹ כמין רמון⁸⁰ כדי³
- שיהיה אוחז בו⁸¹ - אינו מקבל טמאה⁸². עשאהו⁴
- שלא תהיה הארץ אוכלת⁸³ את העץ - מקבל⁵
- טמאה⁸⁴.⁶

(78) תוספתא בבא מציעא פ"ד ה"ב. (79) של מתכת. (80) מסמר של מתכת שראשו מעוגל כתבנית רימון. (81) בידו, ויישען עליו כשהוא הולך על קרקע קשה. (82) מכיוון שהמתכת היא לצורך הכלי, לחזק את פעולת המקל, הרי היא משמשת את העץ (ראה הלכה ה). (83) מרקיבה או מפצלת את העץ על ידי הלחץ התמידי. בבבא זו המדובר במסמר הקבוע בראשו התחתון של המקל. (84) אף-על-פי שתפקידו לשמור על העץ. וטעמו של דבר מבאר הר"י קורקוס (מובא בכסף-משנה כאן), שבלי המסמר סופו של המקל להתקלקל כולו - הרי היא כדבר המקיים ומעמיד, שנידון כעיקר הכלי.

- ט. וכן מקל⁸⁵ שקבע בו מסמרים כדי להפות בו -⁷
- מקבל טמאה, שנמצא העץ משמש את המתכת⁸⁶.⁸
- עשאן לנוי⁸⁷ - אינו מקבל טמאה, שהרי המתכת⁹
- משמשת את העץ.¹⁰

(85) משנה שם פ"ד, ב. (86) המקל משמש לחזק את כוח הכאת המסמרים, והם אינם משמשים כלל את המקל. (87) קבע במקל מסמרים דקים מצויירים, כדי לייפותו (רבינו במשנה).

- י. וכן מנקיות⁸⁸ של מתכת שקבען במקל⁸⁹ או בדלת¹¹
- לנוי - טהורות⁹⁰. וכן כל פיוצא בזה משאר הכלים.¹²

(88) שפופרת חתוכה לארכה, מלשון המקרא (שמות כה, כט): "ומנקיותיו". (89) אנשים אמידים נוהגים היו לקשט את מקלותיהם בשפופרות של כסף וזהב. (90) מפני שהן משמשות את העץ.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

מד, (ג): "יתארוה בשרד". שרד, מחוגה ומעצד - הם כלים שהנגר משתמש בהם. (32) מפני שאין מפקידים עליהם לייפותם ולשכללם. בחולין כה, ב - מנמק רבי יוחנן מפני שהשימוש בהם אינו דרך כבוד, ורב נחמן אומר מפני שמחירם נמוך. (33) כלים פ"ב מ"ח. אשכרוע - מין ארז שקליפתו עבה. בתוספתא שם בבא-מציעא פ"ב ה"ו כתוב: חוץ משל פירשע, מפני שמחוסרים שליקה. (34) בחולין שם כה, ב - אמרו, שלפי נימוקו של רבי יוחנן כלי עצם דינם ככלי עץ, ולרב נחמן נידונים ככלי מתכת, שגולמם אינו מקבל טומאה. ורבינו קיבל דעתו של רב נחמן (ראה השלמות). (35) שאין לו בית קיבול. (36) שם פט"ו מ"ב. (37) של אופים מקצועיים, והארובות שלהם עשויות בתבנית מיוחדת. (38) וגזרו עליהן חכמים טומאה אף-על-פי שאין להם בית קיבול, כמו שגזרו על פשוטים שהם משמשי אדם וכלים. (39) בעלי בתים עורכים חלותיהם על דף פשוט, שלא טרחו לתת לו צורת כלי. (40) שם. (41) טחים פני הלחם באותם מים. (42) נראה שנחתומים שצריכים לקטף הרבה חלות השתמשו בכלי שיש לו בית קיבול, ובעלי בתים השתמשו בדף חלק ששפכו עליו קצת מים והרטיבו בהם את הידים וקטפו את פני החלות (ראה כסף-משנה). (43) עשה לדרך זה מסגרת. (44) שהרי יש לו בית קיבול. (45) אף-על-פי שיכול לקבל קצת מים כשיעמידוהו בשיפוע. (46) במשנה "מערך". ופירש רבינו שם, דף שעורכים עליו הלחם האפוי בשתי מערכות (שתי שורות), והוא עשוי בתבנית מיוחדת. ורב האי גאון מפרש שהכוונה לעץ שמרדדים בו את העיסה לעשות ריקים (ר"ש שם). ואף-על-פי שפשוטי כלי עץ אינם מקבלים טומאה, הוא מתטמא, מפני שצורת כלי עליו והותאמה במיוחד לצורך תשמישו (ראה למעלה בהלכה זו, בדין ארובות של נחתומים). (47) עושי סולת למכירה. (48) מנפים. הכלי לנפות סולת, עשוי היה בצורה מיוחדת ואינו דומה לנפה וכברה שמשמשים בהם לניפוי קמח רגיל. נראה שהכוונה ללוח עץ מנוקב ככברה והנחתומים מרקדים בו, והקמח הדק יצא דרך הנקבים והסולת נשארה, מפני שגרגריה יותר עבים, ומקבל טומאה מפני שהוא עשוי בתבנית מיוחדת מתאימה למלאכתו. [בתוספתא, כלים בבא-מציעא פ"ה ה"ג, אמרו: "מפני מה של סלתין טמא? מפני שהוא מחזירו לכלי, ושל בעלי בתים טהור עד שיחזירו לכלי". ופירש ב'סדרי טהרות' (כלים דף קמה, ב) שמדובר כשיש ללוח מסגרת בלתי קבועה בו, וכשרוצים לרקד את הסולת נותנים הלוח לתוך המסגרת, ומפני שהסלתים מרקדים תדיר, לא בטל הלוח מתורת כלי אפילו כשהוציאו, שהרי עתיד להחזירו אחר שעה קלה, מה-שאין-כן בכלי של בעלי בתים]. (49) בעלי בתים אינם מרקדים תדיר אלא בהפסקות ארוכות, וגם אין לו תבנית מיוחדת למלאכתו. (50) כפשוטי כלי עץ. (51) שם מ"ה. כעין כף של עץ רחבה עם בית יד ארוך, וזורים בה את התבואה. (52) שבירי גרעיני תבואה וקטניות. רחת זו משמשת לקבל את הגרוסות ויש לה בית קיבול. (53) שמכנסים בה למקום אחד את הגרגירים הפזורים. (54) מוציאים בה את הפסולת להשליכה מחוץ לגת. (55) מפני שתשמישה לקבץ בה את

1 מְרוּחַ אֶת - טְהוֹרִים. 45. וְהַלֹּחַ שְׁעוֹרְכִין עָלָיו -
2 מְתַטְמֵא. פְּלִי עֵץ שֶׁהַסֻּלְתִּים 47 מְרַקְדִין 48 עָלָיו אֶת
3 הַסֻּלַת - מְתַטְמֵא; וְשֶׁל בְּעָלֵי בָתִּים 49 - טְהוֹרִים. 50. רַחַת 51
4 הַגְרוֹסוֹת 52 - מְתַטְמֵא, שֶׁל אוֹצְרוֹת 53 - טְהוֹרָה; שֶׁל
5 גִּתוֹ 54 - מְתַטְמֵא, 55, וְשֶׁל גְּרֵנוֹת 56 - טְהוֹרָה. זֶה
6 הַכֵּל: הָעֹשִׂי לְקַבֵּלָה - מְקַבֵּל טְמָאָה, וְהָעֹשִׂי לְכַנֵּס
7 בּוֹ - טְהוֹר.

(2 כלים פט"ו מ"א. (3) רגילים היו לשפשף את המיטות והעריסות בעור של דג, כדי להחליקן ולצחצחן. (4) בדעתו. (5) שהרי נגמרה מלאכתו. (6) סלים קלועים מענפים דקים, מעשבים מיובשים או מעלי דקלים וכדומה - נקראים כלי עץ. (7) יקשור את השפה, כדי שלא תתפרק הקליעה, מלשון המקרא (דברים כה, ד): "לא תחסום שור בדישו". (8) ראשי העלים. (9) משאירים אותם כמו שהם. (10) סל שמחובר לו בית יד של גמי, ובית היד נקרא "תלויה", מפני שתולים בו את הסל. (11) כל זמן שלא גמר את התלויות, לא נגמרה מלאכתה של הכלכלה. (12) סל גדול מיועד להניח בו כוסות. (13) פירוש, בית הלגנין. (14) כדים קטנים שממלאים בהם יין ושמן מן החביות. (15) סלים עשויים מענפי ערבה דקים בתבנית עקרה. (16) סלים זעירים, שהנשים נותנות בהן את החוטים והמחטים. (17) קופות גדולות. (18) קופות גדולות מאוד, שנותנים לתוכם קמח או מלאכת אריגה. רבינו בפירושו למשנה, מבאר: "ומלאכת אריגת אלו הכלים הגדולים, יקחו תחילה את הגמי או הערבה או הדבר אשר יארגו ממנה ויחברו אותן בידיהן חבל ארוך עד שיהיה ארכו ק' אמות או יותר, אז יחזרו אותן זה אל זה ויתפרו מזה החבל או החוט איזו תמונה שירצו". ואחר-כך הוא מוסיף ומפרש, שמתחילים עושים את השוליים באופן האמור, וכשהגיע לרוחב שהוא רוצה בו הוא עולה ומקיף את החבל לרוחב השוליים שורות אחדות ועושה הדפנות. (19) שני היקפים. (20) מפני שאז הם ראויים למלאכתם. (21) שם במשנה ג: "ים נפה". ופירש רב האי גאון, מובא ברש"י שם, אריגה של שיער שמנפים בה קמח, ומפני המסגרת של עץ שסביבותיה - נקראת ים, כמו ים שהיבשה סובבת אותו. ורבינו פירש שם באופן אחר, וכאן קיבל, כנראה, פירושו של הגאון, ולפיכך כתב "נפה" סתם כפי שנקראה בזמנו. (22) זר נמוך מספיק לצורך מלאכתו. (23) קופה וערך הם מיני סלים, שונים זה מזה בצורתם ובאופן תשמישם. (24) שני עיגולים. ההבדל בין דורות לצפירות הוא, שהדורות נעשו על-ידי אותו החבל שממנו נעשו השוליים, ומתוך כך אין העיגולים שלמים, וצפירות הן עיגולים שלמים ומונחים זה על גבי זה. (25) קופה ארוכה וצרה. (26) ובדעתו להוסיף עליהם. (27) נעשו ראויים. (28) יתבאר לקמן בפכ"ב ה"א, שמקבל טומאה בכל שהוא. (29) שם פ"כ מ"ב. במשנה שם כתוב "נצרים", פירוש קנים דקים. ונראה שגם כאן יש לגרוס כך. (30) פירוש, כלים שנחקק כבר בית קיבול שלהם, אבל זקוקים עוד לתיקונים קלים, כגון לשוף אותם, להחליקם ולהטביע את התבנית הרצויה (ראה לקמן פ"ח דין כלי מתכת). (31) מלשון המקרא (ישעיה

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ש"ק ט"ז מנ"א - ספר טהרה - הלכות כלים קנה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

רבינו - קופה קלועה מערבה ופיה צר, ונותנים בה תאנים מיובשות על-מנת להחזיקן שם זמן רב. (75) במשנה: "חסינה", והיא משמשת לאחסן בה חטים. (76) שהיא דומה לבית, ואינה עשויה להיטלטל ממקום למקום כשהיא מליאה.

- ו. עלין⁷⁷ שמשרגין⁷⁸ אותן כמין סג סביב לפירות - 16
- טהור⁷⁹. ואם עשו סג של נסרין⁸⁰ - מתטמאין. 17

(77) שם. (78) שקולעים אותם מעשה סריגה. (79) מפני שסריגה זו אינה בת קיימא, ותתפרק במשך זמן קצר. (80) במשנה: "נצרים", פירוש, שבטים או הוצים דקים.

- ז. חותל⁸¹ של הוצין⁸² שמיניחין בו הרטב⁸³ וכיוצא בו: אם הוא נותן לתוכו ונוטל מתוכו⁸⁴ - מתטמא; 18
- ואם אינו יכול לטל מה שבתוכו עד שיקרענו או יתירנו, או שחשב⁸⁵ לאכל מה שבתוכו ולזרקו - 20
- טהור⁸⁶. וכן הקרן⁸⁷ שהוא משתמש בה⁸⁸ ומשליכה⁸⁹ - 22
- אינה מקבלת טמאה⁹⁰; ואם חשב עליה⁹¹ - מקבלת 23
- טמאה. 24

(81) שם. (82) כלי קטן קלוע מסיבי דקלים. (83) פירות רטובים. (84) אם הקליעה חזקה ואפשר לתת לתוך הכלי פירות ולהוציאם מבלי לקרעו או להתיר הקליעה. (85) תוספתא, כלים בבא מציעא פ"ו ה"א. (86) שהרי אינו כלי קבע. (87) שם. (88) כגון שהוצא זכרותה. (89) משתמש בה באקראי פעם אחת. (90) אין דרכם של בני אדם להשתמש בקרן מפני מאיסותה. (91) להשתמש בה בקביעות.

- ח. השופר - אינו מקבל טמאה. חתכו להיות קרן 25
- תשמיש - מקבל טמאה. 26

- ט. קערה⁹² שקבעה בשדה תבה ומגדל⁹⁴: אם היא 27
- קדרה קבלתה⁹⁵ - מקבלת טמאה; ואם קבעה בדפן, 28
- שהרי אינה מקבלת עד שמיטין שדה על צדה - הרי 29
- זו מפלל השדה⁹⁶ וטהורה⁹⁷. 30

(92) שם. (93) משנה, שם פ"כ, ה. (94) ראה למעלה פ"ג ה"ב. (95) כגון שקבעה בקרקעות השדה, ואפשר לתת לתוכה אוכלין. (96) חלק מן השדה, ואינה כלי בפני עצמו. (97) מדובר בשדה תיבה ומגדל המחזיקים ארבעים סאה בלח ואינם מקבלים טמאה. [נראה שאם קבע הקערה בדפן, ופיה למעלה - מקבלת טמאה, שהרי אפשר להשתמש בה מבלי להטות את השדה על צידה].

- י. האקון⁹⁸ והרטוב⁹⁹ והפלוס של עץ - טהורין. 31
- (98) סל שצדים בו דגים (שם פכ"ג מ"ה). (99) מלכודת לעופות עשויה מעץ.

- יא. המדף¹⁰⁰ והפלצור¹⁰¹ ומצודת ספרים¹⁰² - 32
- מתטמאין, שהרי צורת כלי עליהם. 33

(100) דף של עץ ודבר כבד מונח עליו, וחוט אחוז בידי

הפסולת. (56) שתשמישה לקבץ את התבואה או את התבן והמוץ.

- ב. כל⁵⁷ התלוין⁵⁸ טהורין⁵⁹, חוץ מתלוין נפה של 1
- סלתין, ותלוי כברה של גרנות⁶⁰, ותלוי מגל יד, 2
- ותלוי מקל הפלשין⁶¹, מפני שהן מסייעין בשעת 3
- מלאכה⁶². זה הפלל: העשוי לסיעו בשעת מלאכה 4
- מתטמא⁶³; לתלות בו הפלי בלבד - טהור. 5

(57) שם מ"ד. (58) בתי יד של הכלים נקראים תלויים או תלויות, מפני שתולים בהם את הכלים. (59) מפני שמשמשים בהם רק כדי לתלות את הכלים בלבד. ואפילו אם נטמא הכלי לא נטמא בית היר. ומדובר בבתי יד שאינם מחוברים חיבור של קבע לכלי, אבל המחברים חיבור של קבע - דינם כחלק מן הכלי. (60) כברה גדולה, שמשמשים בה בגרנות, כדי לנקות את התבואה מהתבן המעורב בו. (61) בלש המכס תוחבים מקל מחודד בראשו לתוך הכרי, כדי לבדוק אם לא נטמנו שם חפצים או סוגי פירות יקרים כדי להבריה המכס. (62) האנשים מכניסים יד לתלויה בשעת הניפוי או הבילוש, כדי להקל עליהם את העבודה שאינה קלה כל-כך. (63) שהרי הוא משמש בשעת מלאכה ושלא בשעת מלאכה (לתלות בו את הכלי). ולמדנו למעלה (פ"ד ה"א) שפשוטי כלי עץ כאלה מקבלים טומאה. [נראה, שמקל של בלשים יש לו בית קיבול קטן למטה, ובו מוציא הבלש דברים הנמצאים בעומק הערימה הנבדקת].

- ג. נבלי המשוררים⁶⁴ - מתטמאין⁶⁵; נבלי בני לוי 6
- שמוזמרים בהן במקדש - טהורין⁶⁶. הבטנון⁶⁷ 7
- והנקטמון⁶⁸ והאירוס⁶⁹ - מתטמאין. 8

(64) כלי שיר דומה לכינור (שם מ"ו). (65) מפני חשיבותם גזרו עליהם שיקבלו טומאה אף-על-פי שאין להם בית קיבול עשוי לקבלה. (66) בבית-המקדש לא גזרו טומאה (ר"ש ורא"ש במשנתנו). (67) כלי ניגון גדול, שהמנגן משעניו על בטנו. (68) כלי ניגון עשוי בתבנית קב של אדם קטוע רגל. (69) כעין תוף קטן שהמקוננת מכה עליו בידה, אגב השמעת דברי קינה (רבינו בפירוש).

- ד. מצודת⁷⁰ החלדה⁷¹ - מתטמאה; ושל עכברים⁷² 9
- טהורה, לפי שאין לה בית קבול ואין עליה צורת 10
- פלי. 11

(70) שם. (71) המצודות המיועדות לצידת חולדות עשויות בתבנית מיוחדת, שמטביעה עליהן צורת כלי, ולפיכך מקבלות טומאה. (72) העשויה בתבנית אחרת.

- ה. קוצין⁷³ שאורגין בהן כמו בפפיפה⁷⁴ שמיניחין בה 12
- התאנים וכיוצא בהן - מתטמאין; ושאורגין בהן 13
- בתבנית מגורה גדולה⁷⁵ שאורגין בהן החטין - 14
- טהורה, שאין תורת כלי עליה⁷⁶. 15

(73) שם פט"ז מ"ה. (74) קופה גדולה קלועה מערבה (קוצים - ענפים דקים). במשנה כתוב "פטיליא", ומפרש

103) תוספתא, שם בבא-בבא פ"א ה"ג. (104) בעלי הפונדקאות לא היו רגילים להעמיד ספסלים קבועים, אלא הכינו קרשים ובהם חורים לתחוב בהם רגליים, וכשבאו אורחים תחבו את הרגליים באותם החורים, וכשיצאו – פירקו את הספסלים. וכן היתה גם דרכם של מלמדי תינוקות. אלה ואלה כוונתם, שלא ימעטו הספסלים את שטח החדר שלא לצורך. (105) שאין זה חיבור של קבע, והדרך בפני עצמו וכן הרגליים בפני עצמן אינם כלי. (106) כל רגלי הספסל. (107) פירוש, במה דברים אמורים שאם רגליו ניטלות עמו טמא? כשכולן של עץ או עצם. (108) כלים פכ"ב מ"י בדין ספסלים שבמרחץ. נתבאר כמה פעמים, שכלי אבן אינו מקבל טומאה, ומכיוון שספסל זה אינו יכול לעמוד בלי הרגל של אבן – דינו ככלי אבן. ראה לקמן פכ"ה ה"ה.

הצייד מחובר אליו, וכשיושב עוף על הדף, הצייד משמיט מידו את החוט והאבן נופלת על העוף. (101) מין רשת לצוד עופות. (102) כעין סכר בים או בנהר, המפסיק את זרימת המים לשטח מסויים ושואבים את המים שבאותו שטח ונוטלים את הדגים שניצודו שם מאליהם.

1 יב. הספסל¹⁰³ שבפנדקאות¹⁰⁴ ושל מלמדי
2 תינוקות, אף על פי שהן נקובין ומכניסין בהן את
3 הרגלים – טהורים¹⁰⁵. קבעו בהן רגלים במקמר –
4 מקבלין טמאה. זה הכלל: כל שננטל ואין רגליו
5 נטלות עמו – טהור; וכל שננטל ורגליו נטלות עמו
6 – טמא. ואם היו בלן¹⁰⁶ של עץ או עצם¹⁰⁷ – מקבל
7 טמאה; היתה אחת מרגליו של אבן – אינו מקבל
8 טמאה¹⁰⁸.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – י"ט מנ"א תשע"ט

יום ראשון י' מנ"א ה'תשע"ט

מצות עשה ג. ד. ט.

בדעתנו יראתו יתעלה ומוֹרָאוֹ, ובל נהיה שְׁאֲנִיִּים
ובוֹטְחִים (שלמים ושקטים בלי שום דאגה על החטאים). —
אֵלָּא נְחוּשׁ לְבִיאַת עֲנִשׁוֹ בְּכָל־עֵת, וְנָהוּ אֲמָרוּ יִתְעַלֶּה:
"אֶת־ה' אֱלֹהֶיךָ תִירָא" (דברים ו, יג). וּבִגְמָרָא סְנֵהֲדִירִין
(נו). אֲמָרוּ בְּדִרְךָ שֶׁקֵּלָא וְטִרְיָא עַל דְּכָרֵינוּ יִתְעַלֶּה: "וְנִקְבִּי
שִׁם־ה' מוֹת יוֹמָת" (ויקרא כד, טז): וְאִימָא פְּרוּשִׁי (אמור,
אולי, ש"נוקב" שבפוסק, הכוונה בזה לדוּגָה את שם השם
במפורש), דְּכָתִיב: (ודוגמה לכך) "אֲשֶׁר נִקְבִּי בְּשֵׁמוֹת"
(במדבר א, יז) וְאֶזְהָרְתָּה מִן "אֶת־ה' אֱלֹהֶיךָ תִירָא"? —
כְּלוּמַר: זֶה שֶׁנֶּאֱמַר "וְנִקְבִּי שִׁם־ה'" הוּא שֶׁיִּפְקִיר אֶת הַשֵּׁם
בְּלִבְד בְּלִי שִׁיבְרָךְ. וְאִם תֹּאמַר: אֵיזָה עוֹן יֵשׁ בָּזֶה? נֹאמַר,
(שהוא עובר על "את ה' אלהיך תירא" מפני) שֶׁהוּא מֵאֲבָד
אֶת־הִירָאָה. כִּי מִירָאָה ה' הוּא, שֶׁלֹּא יִזְכֹּר שְׁמוֹ לְבַטְלָהּ.
וְהִיתָה הַתְּשׁוּבָה עַל שֶׁאֵלָּה זֶה וְיִדְחִית דְּכָר זֶה בְּכָךְ
שֶׁאֲמָרוּ: "חֲדָא — דְּכַעֲנָא שֵׁם בְּשֵׁם, וְלִכְא", כְּלוּמַר
(טעם ראשון שאי אפשר לומר כן, הוּא מִשׁוּם שִׁישׁ דִּין
שהמגדף אינו חייב עד) שֶׁיִּבְרָךְ אֶת־הַשֵּׁם בְּשֵׁם, כְּמוֹ
שֶׁאֲמָרוּ "יִפְּה יוֹסִי אֶת־יוֹסִי" (כלומר, עד שיזכיר שם השם
ויקללו בשם השם, כגון יכה פלוני את פלוני, או יקלל שם פלוני
את שם פלוני, והזכיר שם יוסי רק לדוגמה). וְעוֹד, "אֶזְהָרְתָּ
עֲשֵׂה הִיא, וְכָל־אֶזְהָרְתָּ עֲשֵׂה לֹא שְׁמָה אֶזְהָרְתָּ". כְּלוּמַר:
זֶה שֶׁאֲמָרְתָּ "אֶזְהָרְתָּה מִן "אֶת־ה' אֱלֹהֶיךָ תִירָא" לא
יִתְכַּן, לְפִי שֶׁזֶה צוּי — וְהוּא מִצְוֹת עֲשֵׂה — וְאֵין
מִזְהִירִין בְּעֲשֵׂה. הִנֵּה נִתְבָּאָר שֶׁזֶה שֶׁנֶּאֱמַר "אֶת־ה' אֱלֹהֶיךָ
תִירָא" — מִצְוֹת עֲשֵׂה.

9 הַמִּצְוָה הַשְּׁלִישִׁית — הִיא הַצּוּי שֶׁנֶּצְטוּיֵנוּ עַל
10 אֲהָבָתוֹ יִתְעַלֶּה, וְהוּא: שֶׁנִּתְבָּרַן וְנִסְתַּכַּל בְּמִצְוֹתָיו וְצוּוּיָיו
11 וּפְעֻלוֹתָיו, כְּדִי שֶׁנִּשְׁיָגְהוּ וְנִתְעַנֵּג בְּהַשְׁגָּתוֹ תְּכִלִּית הַתְּעַנּוּג
12 — וְזֹהִי תְּכִלִּית הָאֲהָבָה הַמִּצְוָה. וְלִשׁוֹן סְפָרִי (דברים ו,
13 ו) "לִפִּי שֶׁנֶּאֱמַר "וְאֶהְבְּתָה אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ" (שם ו, ה) יוֹדֵעַ
14 אֲנִי כִּי־צַד אֲהֵב אֶת־הַמָּקוֹם? תְּלֹמִיד לומר: "וְהָיוּ הַדְּבָרִים
15 הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנִי מִצְוֶה הַיּוֹם עַל־לְבָבְךָ" — שֶׁמִּתּוֹךְ כֶּף
16 אֲתָה מְכִיר מִי שֶׁאֲמַר וְהָיָה הַעוֹלָם". הִנֵּה בִּאֲרָנוּ לָךְ,
17 שֶׁעַל־יָדֶי הַהִתְבַּרְנוּנוֹת תְּבוֹא לִידֵי הַשְׁגָּה, וְיִמְצָא לָךְ
18 הַתְּעַנּוּג וְתְּבוֹא הָאֲהָבָה בְּהִכְרַח. וְכִכֹּר אֲמָרוּ, שֶׁמִּצְוָה זֹ
19 כּוֹלֶלֶת גַּם־כֵּן, שֶׁנֶּקְרָא אֶת כָּל־בְּנֵי הָאָדָם לְעִבּוּדָתוֹ יִתְעַלֶּה
20 וְלֶאֱמֻנָהּ בּוֹ, שֶׁכֵּן אִם אֲתָה אוֹהֵב אֶת־מִי־שֶׁהוּא, תִּתְּלֶנּוּ
21 וְתִשְׁכַּחְנוּ וְתִקְרָא בְּגִי־אָדָם לְאֲהָבָתוֹ — וְזֶה עַל דִּרְךָ
22 הַמִּשָּׁל — כֶּף אִם תִּאָּהֵב אֶת־ה' בְּאֵמֶת בְּמָה שֶׁהִגִּיעַ לָךְ
23 מִהַשְׁגָּת אֲמִתּוֹתוֹ, הָרִי שֶׁאֲתָה בְּלִי סֶפֶק תִּקְרָא אֶת־
24 הַפְּתָאִים וְהַסְּכָלִים לִידְעַת הָאֵמֶת שֶׁאֲתָה כִּכֹּר יוֹדֵעַ.
25 וְלִשׁוֹן סְפָרִי (שם): "וְאֶהְבְּתָה אֶת ה'" — אֲהָבָהּ עַל
26 הַבְּרִיּוֹת כְּאֲבִרְהֵם אָבִיךָ, שֶׁנֶּאֱמַר "וְאֶת־הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר עָשׂוּ
27 בְּחַיִּין" (בראשית יב, ה) כְּלוּמַר: כְּמוֹ שֶׁאֲבִרְהֵם, לְפִי שֶׁהָיָה
28 אוֹהֵב — כְּמוֹ שֶׁהָעִיד הַפְּתוּב: "וְרַע אֲבִרְהֵם אֲהָבִי"
29 (ישעיה מא, ח) קָרָא בְּעֵצֶם הַשְׁגָּתוֹ אֶת־בְּנֵי הָאָדָם לְאֶמּוּנָה
30 מֶרֶב אֲהָבָתוֹ, כֶּף תִּאָּהֵבָהּ עַד שֶׁתִּקְרָא בְּנֵי הָאָדָם אֵלָיו.
31 הַמִּצְוָה הַרְבִּיעִית — הִיא הַצּוּי שֶׁנֶּצְטוּיֵנוּ לְקַבֵּעַ

יִתְעַלֶּה: "וְלֹא תַחֲלִלְוּ אֶת־שֵׁם קְדֹשׁ" (ויקרא כב, לב). וְעוֹן 42
 זֶה נִחְלָק לְשִׁלְשָׁה חֻלְקִים: שְׁנַיִם עַל הַכֶּלֶל וְאֶחָד עַל 43
 הַיְחִידִים (שבעם). הַחֻלְק הַכֶּלְלִי הֵרָאשׁוֹן — הוּא: שְׁכַל־ 44
 מִי שֶׁדָּרְשׁוּ מִמֶּנּוּ לַעֲבֹר עַל אַחַת מִן־הַמִּצְוֹת בְּשַׁעַת 45
 הַשְּׂמֵד (— הַגּוֹרָה צוּי הַמֶּלֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל לְבַטֵּל אַחַת מִן 46
 הַמִּצְוֹת — כְּדִי לְהַעֲבִיר עַל (חֻלְק) דָּתָם), אִם הָאִשָּׁם מִתְכַּנֵּן 47
 לְהַעֲבִיר (שִׁיעֵבֹר עַל צִוּי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא) בֵּין בְּמִצְוֹת 48
 קְלוֹת בֵּין בְּמִצְוֹת חֲמֻרוֹת. אוֹ מִי שֶׁדָּרְשׁוּ מִמֶּנּוּ לַעֲבֹר עַל 49
 עֲבוּרָה זָרָה אוֹ גִּלּוּי עֲרִיּוֹת אוֹ שְׁפִיכוֹת דָּמִים וְאֶפְלוּ שְׁלֹא 50
 בְּשַׁעַת הַשְּׂמֵד — הָרִי זֶה חֵיב לְמַסּוֹר נַפְשׁוֹ וְנִהְיָג וְאֵל 51
 יַעֲבֹר, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ בְּמִצְוֹת עֲשֵׂה הַתְּשִׁיעִית. וְאִם עֶבֶר 52
 וְלֹא נִהְיָג — הָרִי זֶה חָלַל אֶת־הַשֵּׁם וְעֶבֶר עַל לֹא זֶה. 53
 וְאִם הָיָה זֶה בְּרַבִּים — כְּלוּמֹר: בְּמַעֲמַד עֲשֵׂה מִיִּשְׂרָאֵל 54
 — הָרִי זֶה חָלַל אֶת־הַשֵּׁם בְּרַבִּים וְעֶבֶר עַל אֲמָרוֹ יִתְעַלֶּה 55
 "וְלֹא תַחֲלִלְוּ אֶת־שֵׁם קְדֹשׁ" וְעוֹנוֹ חֲמֹר מְאֹד; אָכֵל אִינוֹ 56
 לוֹקֶה מִפְּנֵי שֶׁהוּא אָנוּס, לְפִי שֶׁאֵין בֵּית דִּין רִשְׁאִי לְקַדֵּם 57
 עֲנֵשׁ מַלְקוֹת אוֹ מִיתָה אֶלָּא עַל מִזִּיד בְּרָצוֹן בְּעֵדִים 58
 וְהַתְּרָאָה. וְלִשׁוֹן סִפְרָא (י, יג) בְּנוֹתָן מִזְרְעוֹ לְמַלְךְ: "וְשִׁמְתִּי 59
 אֲנִי אֶת־פְּנֵי בְּאִישׁ הַהוּא" (שם כ, ה), אֲמָרוֹ: "הַהוּא 60
 (כְּלוּמֹר, לֹכֵן נֹאמַר בְּאִישׁ "הַהוּא" לֹמַר שֶׁרָק לְאִישׁ הַהוּא 61
 שְׁעָלֵינוּ מְדַבֵּר הַכְּתוּב שֶׁהוּא —) לֹא אָנוּס וְלֹא שׁוֹגֵג וְלֹא 62
 מִטְעָה". הֵנָּה נִתְבָּאֵר לָךְ שֶׁעֲבוּד עֲבוּרָה זָרָה בְּאִנּוּס אִינוֹ 63
 חֵיב פֶּרֶת, כֹּל־שֶׁפֶן מִיתַת בֵּית דִּין, אָכֵל עֶבֶר עַל חִלּוּל 64
 הַשֵּׁם. וְהַחֻלְק הַשֵּׁנִי הַכֶּלְלִי — גִּם־כֵּן שִׁיעֵשָׂה הָאָדָם 65
 עֲבֵרָה שֶׁאֵין בָּהּ תַּאֲוָה וְלֹא הִנָּאָה, אֶלָּא מִרְאָה בְּמַעֲשָׂיו 66
 הַזְּלוּל וְהַתְּפָּקֻרוֹת (בַּמִּצְוֹת הַתּוֹרָה) — הָרִי גִם זֶה מַחֲלֵל 67
 שֵׁם שְׁמַיִם וְלוֹקֶה, וְלִפְיֶכָךְ אָמַר: "וְלֹא־תִשְׁכַּחוּ בְּשִׁמְי 68
 לַשֶּׁקֶר וְחִלְלַת אֶת־שֵׁם אֱלֹהֶיךָ" (שם יט, יב), לְפִי שֶׁזֶּה 69
 מִרְאָה עַל הַזְּלוּל בְּצוּרֵי הֵזֶה, וְאֵין הִנָּאָה גּוֹפִינִית בְּכָף. 70
 וְהַחֻלְק שְׁעַל הַיְחִידִים (שבעם) — הוּא: שִׁיעֵשָׂה אָדָם 71
 יְדוּעַ בְּחִסְדוֹת וּבִיָּשָׁר אֵיזָה מַעֲשֵׂה הַנֶּרְאָה לְהַמּוֹן שֶׁהוּא 72
 עֲבֵרָה וְשֶׁכְּגוֹן מַעֲשֵׂה זֶה אֵין רָאוּי לְאוֹתוֹ חִסֵּד לַעֲשׂוֹתוֹ, 73
 אֶף־עַל־פִּי שֶׁהוּא מַעֲשֵׂה מִתֵּר — הָרִי זֶה חָלַל אֶת־הַשֵּׁם, 74
 וְהוּא אָמַרְם (יומא פו,.) "הֵיכִי דְמִי (כִּיצַד יְתוּאֵר) חִלּוּל 75
 הַשֵּׁם: (אִמְרַב) כְּגוֹן אֲנָא דְשֶׁקֶלְנָא בְּשָׂרָא מִבֵּי טַבְחָא וְלֹא 76
 הֵיכִינָא דְמִי לְאַתֵּר. (אִם אִקְנֵה בִּשְׂר וְלֹא אִשְׁלַם מִיד, מִשּׁוּם 77
 שֶׁכִּשְׂאֲנִי מֵאֲחֵר לְפָרוּעַ אוֹמְרִים שְׂאֲנִי גִזְלָן וְלוֹמְדִים מִמֶּנּוּ לִזְלוּל 78
 בַּגִּזְל) רַבִּי פְּלוּנִי אָמַר: כְּגוֹן אֲנָא דְמַסְגִּינָא (אִם אֵלֶךְ) אֲרַבַּע 79
 אַמּוֹת בְּלֹא תוֹרָה וּבְלֹא תְּפִלִּין". וְכֶבֶר נִכְפַּל לֹא זֶה 80
 וְאָמַר: "וְלֹא תַחֲלִל אֶת־שֵׁם אֱלֹהֶיךָ אֲנִי ה'" (שם יח, כא). 81
 וְכֶבֶר נִתְבָּאֵר דִּינִי מִצְוָה זֹאת בְּפִסְחִים (כּהֵּ): וּבְסוּף יוֹמָא 82
 (פּוֹ.פּב.). 83

הַמִּצְוָה הַסֵּ"ה — הַאֲזַהְרָה שֶׁהַזְּהִרְנוּ עַל חִלּוּל הַשֵּׁם, 84
 אֶת־בִּתֵּי עֲבוּדָת ה'; יִתְעַלֶּה אוֹ לְהַשְׁחִית אֶת־סִפְרֵי הַנְּבוּאָה 85
 אוֹ לְמַחֹק אֶת־הַשְּׂמֹת הַקְּדוּשִׁים וְכִיּוּצָא בְּזֶה. וְלִשׁוֹן 86

הַמִּצְוָה הַתְּשִׁיעִית — הַצּוּרִי שֶׁנִּצְטוּיָנוּ עַל קְדוּשַׁת 1
 הַשֵּׁם, וְהוּא אָמַר: "וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (ויקרא 2
 כב, לב). וְעוֹנֵן מִצְוָה זֹאת שֶׁאֵינוֹ מִצְוִים לְפָרֶסֶם דָּת אֲמַת זֹאת 3
 בְּרַבִּים, וְשְׁלֹא יִנְרָא בְּכָף מִהֻזָּק שׁוּם מִזִּיק, עַד שֶׁאֶפְלוּ 4
 יְבוֹא אֲלֵינוּ אִנּוּס עָרִיץ (שְׁלִיט תַּקִּיף וְגִבּוֹר) וְיִקְרָא אוֹתָנוּ 5
 לְכַפּוֹר בּוֹ יִתְעַלֶּה — לֹא נִשְׁמַע לוֹ, אֶלָּא נִמְסַר אֶת־עַצְמָנוּ 6
 לְמֹת בְּהֻלָּט; וְלֹא נִתֵּן לוֹ לְחֻשָּׁב שֶׁכִּפְּרָנוּ, אֶף שֶׁלִּבָּנוּ 7
 מֵאֲמִין בּוֹ יִתְעַלֶּה. (שֹׁאפִילוֹ לְמֵרֵאִית עֵין בַּלְבַּד אִסּוּר לְכַפּוֹר 8
 בְּקְדוּשַׁת בְּרוּךְ הוּא) וְזֶה הִיא מִצְוַת קְדוּשַׁת הַשֵּׁם שֶׁנִּצְטוּיָנוּ בָּהּ 9
 כֹּל־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל, כְּלוּמֹר: שֶׁנִּמְסַר אֶת־עַצְמָנוּ לְמֹת בְּיַדִּי 10
 הָעָרִיץ עַל אֲהֻבָּתוֹ יִתְעַלֶּה וְהָאֲמוּנָה בִּיחּוּדוֹ, כְּמוֹ שֶׁעָשׂוֹ 11
 תַּנְגִּיָּה מִיִּשְׂרָאֵל וְעוֹזְרִיָּה בִּימֵי נְבוּכַדְנֶאצַּר הַרְשָׁע בְּשִׁהְכָרִית 12
 לְהַשְׁתַּחֲוֹת לְאֵלִים, וְהַשְׁתַּחֲוִי כֹל־בְּנֵי אָדָם וְיִשְׂרָאֵל בְּכָל־לֵם, 13
 וְלֹא הָיָה שֵׁם מִקְדָּשׁ שֵׁם שְׁמַיִם. וְהָיָה בְּכָף חֲרָפָה גְּדוּלָּה 14
 לְיִשְׂרָאֵל שֶׁאֲבָדָה מִכָּל־מִצְוָה זֹאת, וְלֹא הָיָה שֵׁם מִי שֶׁמִּקְדָּשׁ 15
 אוֹתָהּ אֶלָּא הַכֹּל פָּחַדּוּ (דִּנְיָא ג). וְאֵין מִצְוָה זֹאת נִהְיָתָה אֶלָּא 16
 בְּכְגוֹן אוֹתוֹ הַמַּעֲמַד הַעֲצוּם שֶׁבּוֹ פָּחַדּוּ כֹל־בְּאֵי הָעוֹלָם, 17
 וְהָיָה חוֹבָה לְפָרֶסֶם יְחִידוֹ וְלַהֲכָרִיז עָלָיו בְּאוֹתָהּ הַעֵת. 18
 וְכֶבֶר הַבְּטִיחַ ה' עַל־יְדֵי יִשְׁעֵיהוּ, שֶׁלֹּא תִהְיֶה חֲרַפַּת 19
 יִשְׂרָאֵל גְּמוּרָה בְּאוֹתוֹ הַמַּעֲמַד, וְשִׁוְפִיעוּ בָּהֶם בַּחוּרִים 20
 בְּאוֹתוֹ הַמַּעֲמַד הַקָּשָׁה, שֶׁלֹּא יִתְיַעַם הַמֶּלֶךְ, וְיִפְקִירוּ דָּמָם 21
 וְיִפְרֹסְמוּ אֶת־הָאֲמוּנָה וְיִקְדָּשׁוּ אֶת־ה' בְּרַבִּים, כְּמוֹ שֶׁצִּוְּנוּ 22
 יִתְעַלֶּה עַל־יְדֵי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, וְהוּא אָמַר: "לֹא־עָתָה יָבוֹשׁ 23
 יַעֲקֹב וְלֹא עָתָה פָּנָיו יִחְוֹרוּ. כִּי בְּרֵאתוֹ לְדָוִד מַעֲשֵׂה יְדִי 24
 בְּקִרְבּוֹ יִקְדִּישׁוּ שְׁמִי וְהַקְדִּישׁוּ אֶת־קְדוּשַׁת יַעֲקֹב וְאֶת־אֱלֹהֵי 25
 יִשְׂרָאֵל יַעֲרִיצוּ" (יִשְׁעִיָּה כט, כב־כג). וְלִשׁוֹן סִפְרָא (אִמּוֹר ט, 26
 ה'): "עַל־מִנְת כֶּף הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם — 27
 עַל־מִנְת שֶׁתִּקְדָּשׁוּ אֶת־שְׁמִי בְּרַבִּים". וּבִגְמָרָא סְנֵהֲדִירִין 28
 (ג): אֲמָרוּ: "כֵּן־נִחַ מִצְוָה עַל קְדוּשַׁת הַשֵּׁם, אוֹ אִינוֹ 29
 מִצְוָה? תָּא שְׁמַע (בֹּא נִשְׁמַע, תְּשׁוּבָה לְשִׁאלָה): שְׁבַע מִצְוֹת 30
 נִצְטוּיָנוּ בְּנֵי נִחַ. וְאֵי אֵיתָא (וְאִם תֹּאמַר שֶׁנִּצְטוּיָנוּ גִם עַל קְדוּשַׁת 31
 הַשֵּׁם) — תְּמַנִּיָּא הוּא" (יִשׁ שְׁמוּנָה וְלֹא שֶׁבַע)! הֵנָּה נִתְבָּאֵר 32
 לָךְ, (מִזֶּה שֶׁדְּרֹנוּ בְּגִמְרָא אִם גִּם בֵּן נִחַ נִצְטוּיָנוּ עַל זֶה, וְאִם זֶה 33
 נִכְלָל בְּכָל־ב"שֶׁבַע מִצְוֹת בְּנֵי נִחַ" אִם לֹא, מִשְׁמַע) שֶׁהִיא 34
 מִכָּל־מִסְפַּר הַמִּצְוֹת שֶׁהֵן חוֹבָה עַל יִשְׂרָאֵל, וְהִבְיֹאוּ 35
 רֵאשִׁיתָם עַל מִצְוָה זֹאת מִמָּה שֶׁנֶּאֱמַר: (ויקרא כב, לב) 36
 "וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". וְכֶבֶר נִתְבָּאֵר דִּינִי מִצְוָה 37
 זֹאת בְּפִרְק ז' מִסְנֵהֲדִירִין. 38

יום שני י"א מנ"א ה'תשע"ט

מצות לא תעשה סג. סה.

מצות עשה קעב.

הַמִּצְוָה הַסֵּ"ג — הַאֲזַהְרָה שֶׁהַזְּהִרְנוּ עַל חִלּוּל הַשֵּׁם, 39
 וְהוּא הִפָּךְ קְדוּשַׁת ה' שֶׁאֵינוֹ מִצְוִים בּוֹ, וְשֶׁקָּדַם בְּאוּרֹ 40
 (שֶׁכִּבְר נִתְבָּאֵר) בְּמִצְוֹת עֲשֵׂה הַתְּשִׁיעִית, וְהוּא אָמַר 41

1 המצוה השמינית — הצווי ששצטוינו להדמות לו
2 תבדוק כפי יכולתנו, והוא אמרו: "והלכת בדרכיו" (דברים
3 כח, ט), וכבר פל צווי זה ואמר: "ללכת בכל-דרכיו"
4 (שם יא, כב) ובא בפרוש ענין זה: "מה הקדוש-ברוך-הוא
5 נקרא רחום — אף אתה הנה רחום; הקדוש-ברוך-הוא
6 נקרא חנון — אף אתה הנה חנון; הקדוש-ברוך-הוא
7 נקרא צדיק — אף אתה הנה צדיק; הקדוש-ברוך-הוא
8 נקרא חסיד — אף אתה הנה חסיד" — זהו לשון ספרי
9 (שם). וכבר פל צווי זה בלשון אחר ואמר: "אחרי ה'
10 אלהיכם תלכו" (שם יג, ה), וגם בפרשו בא (בסוטה יד.),
11 שענינו להתדמות למעשים הטובים ולמדות הנכבדות
12 שבהם מתאזר יתעלה על דרך המשל — יתעלה על הכל
13 עלוי רב (שהקדוש ברוך הוא מרומם מכל התארים האמורים,
14 ואין משתמשים בכל התארים האלו אלא דרך משל).

15 המצוה הששית — הצווי ששצטוינו להתערב בין
16 התקמים ולהתחבר אתם ולהתמיד ולשבת עמם
17 ולהשתתף עמם בכל-דרך מירכי ההשתתפות: במאכל
18 ומשקה ומקח וממכר, כדי שנגיע בכך להדמות
19 למעשיהם ולהאמין בבעות האמתיות מדבריהם, והוא
20 אמרו יתעלה: "ולדבקה בו" (דברים יא, כב) וכבר נפל
21 גם הצווי הזה, ואמר: "ובו תדבק" (שם י, כ). ובא
22 בפרוש: "ולדבקה בו" — הדבק בתקמים ותלמידיהם.
23 זהו לשון הספרי (שם). וכן הביאו ראיה על החובה לשא
24 בת תלמידי חכמים ולהשיא בתו לתלמיד חכם ולהנות
25 תלמידי חכמים ולהתעסק עמם ממה-שנאמר "ובו
26 תדבק". אמרו (כתובות קיא): "וכי אפשר לו לאדם
27 להדבק בשכינה, והא קתיב: "כי ה' אלהיך אש אכלה
28 הוא" (שם ד, כד)? אלא פל-המשיא בתו לתלמיד חכם"
29 (כו).

30 המצוה הר"ו — הצווי ששצטוינו לאהוב זה-את-זה
31 כמו שאנו אוהבים את-עצמנו, שתהיה חמלתי ואהבתי
32 (לכל אחד ואחד מיראל) באהבתי וחמלתי לעצמי במקומו
33 וגופו וכל-מה-שיש לו ומה-שהוא חפץ. וכל מה-שארצה
34 לעצמי, ארצה לו כמוהו; וכל-מה-שלא ארצה לעצמי או
35 לירידי, לא ארצה בשבילו כמוהו. והוא אמרו יתעלה:
36 "ואהבת לרעך כמוך" (שם, יח).

יום רביעי י"ג מנ"א ה'תשע"ט

מצות עשה רז. מצות לא תעשה שב.

מצות עשה רה. מצות לא תעשה שג.

37 המצוה הר"ז — הצווי ששצטוינו לאהב את-הגרים,
38 והוא אמרו יתעלה: "ואהבתם את-הגר" (דברים י, יט).
39 ואף-על-פי שהוא נכלל בענין זה במה-שכולל כל-ישראל
40 באמרו "ואהבת לרעך כמוך", לפי שהגר הנה הוא גר צדק

1 הלאו שבא בענין זה הוא אמרו: "לא-תעשון כן לה'
2 אלהיכם" (שם יב, ד), אחר שכבר הקדים את-הצווי לאבד
3 עבודה זרה ולהשמיד שמה ולנתון את-מזבחוקיה
4 לגמרי, וההיר ואמר: "לא-תעשון כן לה' אלהיכם".
5 וכל-העובר על איזה דבר מזה, כגון שיהרס משהו
6 מן-ההיכל והמזבח וכיוצא בהם, או שימחק שם משמות
7 ה' — לוקה. ובסוף מכות (כב). נתבאר בלשון הגמרא,
8 שהשורף עצי הקדש — לוקה. אמרו: "ואזהרתיה מהקא
9 (והאזהרה נלמדת מכאן): מן ואשריהם תשרפון באש,
10 לא-תעשון כן לה' אלהיכם" (שם). וכן נתבאר שם
11 שהמוחק את-השם — לוקה. אמרו: "ואזהרתיה מהקא:
12 ואבדתם את-שם, לא-תעשון כן לה'". וכבר נתבאר
13 דיני מצוה זו בפרק ד' משבועות.

14 המצוה הקע"ב — הצווי ששצטוינו להשמע לכל-
15 נביא מן-הנביאים עליהם השלום ולקיים כל מה-שיצוה,
16 אפלו יצוה נגד מצוה, או במה מצוה מן המצוות האלו,
17 ובלבד שיהא זה לפי שעה; אבל לא שינציח תוספת או
18 גרעון (שיצוה לגרוע או להוסיף על מצוות התורה לעולם),
19 כמו שבארנו בהקדמת חבורנו בפרוש המשנה. והכתוב
20 שבו נאמר צווי זה הוא אמרו יתעלה: "אליו תשמעון"
21 (דברים יח, טו). ולשון ספרי (שם): "אליו תשמעון —
22 אפלו אמר לך לעבור על אחת מפל-מצוות האמורות
23 בתורה לפי שעה, שמע לו". והעובר על מצוה זו חיב
24 מיתה בידי שמים, וזהו אמרו יתעלה: "והיה האיש אשר
25 לא-ישמע אל-דברי אשר ידבר (הנביא) בשמי אנכי אדרש
26 מעמו" (שם, יט). וכבר נתבאר בסנהדרין (פט): "שלשה
27 מיתתם בידי שמים: העובר על דברי הנביא, ונביא שעבר
28 על דברי עצמו, והפוכש נבואתו" (שנצטוו מהקדוש ברוך
29 הוא להתנבאות ולא ניבא), וכלם (נלמדו —) ממה שנאמר:
30 "אשר לא-ישמע אל-דברי אנכי אדרש מעמו = מיתה
31 בידי שמים", אמרו: "קרי ביה: לא-ישמע (זה העובר על
32 דברי הנביא), לא-ישמע (זה העובר על דברי עצמו), לא-
33 ישמע (זה הכובש נבואתו)". וכבר נתבאר דיני מצוה זו
34 בסוף סנהדרין (סוף פרק אלו הן הנחנקין).

יום שלישי י"ב מנ"א ה'תשע"ט

מצות לא תעשה סד.

מצות עשה ח. ו. רו.

35 המצוה הס"ד — האזהרה שהזהרנו שלא לנסות
36 הבטחותיו ואיומיו יתעלה, שנקיאו מבטיחים לנו או
37 מאזמים בהם עלינו, על דרך ששטיל בהם ספק אחר
38 שידענו אמתת נבואת המודיעם (כלומר אחרי שהוברר
39 אצלנו שהוא נביא אמיתי). והוא אמרו: "לא תנסו את-ה'
40 אלהיכם כאשר נסיתם במסה" (דברים ו, טז).

זֶה-אֶת-זֶה, וְעוֹן זֶה הוּא שְׁקוּרָאִים אוֹתוֹ: מִלְכִּין פְּנִי
חֲבָרוּ בְּרַבִּים, וְהִזְהָרָה שְׂבָאָה בְּזֶה הוּא אָמְרוּ: "הוֹכַח
תּוֹכִיחַ אֶת-עַמִּיתְךָ וְלֹא-תִשָּׂא עָלָיו חֶטָּא" (שם, יז).
וּבִסְפָּרָא (שם) אָמְרוּ: "מִנִּין אִם הוֹכַחְתּוּ אֶפְלוּ אַרְבַּע
וְחָמֵשׁ פְּעָמִים, חֲזוֹר וְהוֹכַח? תִּלְמֹד לֹמֵר: 'וְלֹא-תִשָּׂא
עָלָיו חֶטָּא'". אָבֵל פֶּשַׁט הַפְּתוּחַ הָרִי הוּא מְזַהֵר, שְׁלֹא
תִּחְשֹׁב לוֹ עוֹן בְּלִבְךָ, וְשְׁלֹא תִזְכְּרֶהוּ.

יום חמישי י"ד מנ"א ה'תשע"ט מצות לא תעשה רנו. שא. דש. שה.

הַמִּצְוָה הָרְנ"ו — הִזְהָרָה שֶׁהִזְהָרְנוּ מִלְּהַכְבִּיד
(להתאכזר) עַל הַתְּלָמִיד וְהַתְּלָמִידוֹת, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה:
"כֹּל-אֲלֻמָּנָה וְיִתוֹם לֹא תַעֲנוּן" (שמות כב, כא). לֹא זֶה
כּוֹלֵל שְׁלֹשׁ יְכִידִים עֲלֵיהֶם לֹא בְּדַבּוּר וְלֹא בְּמַעֲשֵׂה, אֲלָא
יְדַבֵּר עִמָּהֶם דְּבָרִים רַבִּים וְנוֹחִים בְּיֹתֵר, וְיִתְעַסֵּק עִמָּהֶם
בְּדֶרֶךְ הַטּוֹבָה בְּיֹתֵר, וְיִתְיַחֵס אֲלֵיהֶם בְּיַחֲס טוֹב בְּיֹתֵר
וְיִתְפַּנֵּן לְהַפְלִיג (להרבות) כְּבָל-זֶה. וְיִי שְׁלֹא נִזְהָר בְּאֶחָד
מִכָּל-אֵלּוּ — הָרִי עֹבֵר עַל לֹא זֶה. וְיִזְכֹּר בָּאֵר יִתְעַלֶּה
עֲנֵשׁ הַעֹבֵר עַל לֹא זֶה וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וְיִזְכְּרֶה אִפִּי
וְהִרְגִּיתִי אֶתְכֶם וְגו'" (שם, כג).

הַמִּצְוָה הַש"א — הִזְהָרָה שֶׁהִזְהָרְנוּ עַל הַרְכִּילוֹת,
וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "לֹא-תִלְךָ רַכִּיל בְּעַמִּיךָ" (ויקרא יט,
טז). אָמְרוּ (ספרא קדושים ד, ה): לֹא תִהְיֶה רֶךְ דְּבָרִים לְזֶה
וְקָשָׁה לְזֶה. דְּבָר אַחֵר: לֹא תִהְיֶה כְּרוֹכֵל מְטַעֵן דְּבָרִים
וְהוֹלֵךְ. וּבְכָלֵל לֹא זֶה הִזְהָרָה עַל הוֹצָאת שֵׁם רַע
(כתובות מו).

הַמִּצְוָה הַד"ש — הִזְהָרָה שֶׁהִזְהָרְנוּ מִלְּנָקוּם זֶה
מִזֶּה, וְהוּא: כְּגוֹן שֶׁעָשָׂה הוּא מְקַדֵּם אֵיזֶה מַעֲשֵׂה, וְאֵז
לֹא נִחְדַּל מִלְּבַקְּשׁוֹ עַד שֶׁנִּגְמַלְהוּ כְּפָעִלוֹ הָרַע, אוֹ נִצְעָרְנוּ
כְּמוֹ שֶׁצָּעַר אוֹתָנוּ. הִזְהִיר ה' מִכָּף וְאָמַר: "לֹא-תִקֵּם" (שם,
יח). וְלִשׁוֹן סִפְרָא (שם, י): "עַד הֵיכֵן כִּחָה שֶׁל נִקְיָמָה?
אָמַר לוֹ: הַשְׂאִילֵנִי מִגִּלְךָ, וְלֹא הַשְׂאִילוּ. לְמַחֵר אָמַר לוֹ:
הַשְׂאִילֵנִי קִרְדָּמָךְ, אָמַר לוֹ: אֵינִי מִשְׂאִילְךָ בְּדֶרֶךְ שְׁלֹא
הַשְׂאִילֵנִי מִגִּלְךָ — לִכְךָ נֶאֱמַר: לֹא-תִקֵּם". וְעַל הַמִּשְׁל
הַזֶּה הִקְשׁ בְּכָל-הָעֲנִינִים.

הַמִּצְוָה הַש"ה — הִזְהָרָה שֶׁהִזְהָרְנוּ מִלְּנִטּוֹר וְאֶף
עַל פִּי שְׁלֹא נִקְוֶם, וְהוּא: שֶׁנִּשְׁמָר אֶת הַחֶטָּא שֶׁחֶטָּא לָנוּ
הַחוּטָא וְנִזְכָּרְנוּ לוֹ, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "לֹא-תִקֵּם
וְלֹא-תִטַּר". וְלִשׁוֹן סִפְרָא (שם, יא): "עַד הֵיכֵן כִּחָה שֶׁל
נִטִּירָה? אָמַר לוֹ הַשְׂאִילֵנִי מִגִּלְךָ, וְלֹא הַשְׂאִילוּ. לְמַחֵר
אָמַר לוֹ: הַשְׂאִילֵנִי קִרְדָּמָךְ, אָמַר לוֹ: הִילֵךְ (הנה לך), אֵינִי
כְּמוֹתְךָ שְׁלֹא הַשְׂאִילֵנִי מִגִּלְךָ — לִכְךָ נֶאֱמַר: לֹא-
תִטַּר".

1 (שהוא כישראל לכל דבר) — אָבֵל מִפְּנֵי שֶׁנִּכְנַס לְדַת הוֹסִיף
2 לוֹ ה' אֶהְיֶה, וְיִחַד לוֹ מִצְוָה נוספת, כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה בְּהִזְהָרָה
3 עַל אוֹנְיָתוֹ (לצער), שֶׁאָמַר: "וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת-עַמִּיתוֹ"
4 (ויקרא כה, יז). וְאָמַר אַחֲרֵי-כֵן: "וְיָגֵר לֹא-תוֹנֶה" (שמות כב,
5 כ). וְנִתְבָּאֵר בְּגִמְרָא (בבא מציעא נט:) שֶׁתִּיבִים עַל אוֹנְיָת
6 הַגֵּר מִשּׁוּם "וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת-עַמִּיתוֹ" וּמִשּׁוּם "וְיָגֵר לֹא
7 תוֹנֶה". כִּף גַּם-כֵּן נִתְחַבְּנוּ לְאַהֲבֹו מִשּׁוּם "וְאֶהְבֶּתָּ לְרֵעֶךָ
8 כְּמוֹךָ" וּמִשּׁוּם "וְאֶהְבֶּתָּם אֶת-הַגֵּר". וְזֶה פְּשׁוּט וְאִין בּו
9 נִסְתָּר (דברים נסתרם). וְאֵינִי יוֹדֵעַ אֶחָד מִמֵּי שֶׁמִּנֶּה אֶת-
10 הַמִּצְוֹת שֶׁזֶה נֶעְלַם מִמֶּנּוּ. וְכִרּוֹב הַמְדַּרְשׁוֹת בְּאֵרוֹ שֶׁה' צִוָּנוּ
11 עַל הַגֵּר כְּמוֹ שֶׁצִּוָּנוּ עַל עַצְמוֹ יִתְעַלֶּה, וְהוּא אָמְרוּ "וְאֶהְבֶּתָּ
12 אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ" (דברים ו, ה), וְאָמַר "וְאֶהְבֶּתָּם אֶת-הַגֵּר".

13 הַמִּצְוָה הַש"ב — הִזְהָרָה שֶׁהִזְהָרְנוּ מִלְּשׁוֹנָה זֶה-
14 אֶת-זֶה, וְהוּא אָמְרוּ: "לֹא-תִשָּׂא אֶת-אֲחִיךָ בְּלִבְכֶּךָ"
15 (ויקרא יט, יז). וְלִשׁוֹן סִפְרָא (ד, ח): "לֹא אֲמַרְתִּי אֲלֵא
16 שְׂנָאָה שֶׁהִיא בְּלִבִּי, אָבֵל אִם גִּלָּה לוֹ אֶת הַשְׂנָאָה, וְיָדַע זֶה
17 שֶׁהוּא שׁוֹנְאוֹ — אֵינּוּ עוֹבֵר עַל לֹא זֶה; אָבֵל עוֹבֵר הוּא
18 עַל 'לֹא-תִקֵּם וְלֹא-תִטַּר'" (שם, יח). וְעוֹבֵר גַּם עַל עָשָׂה
19 וְהוּא אָמְרוּ: "וְאֶהְבֶּתָּ לְרֵעֶךָ כְּמוֹךָ" (שם). אָבֵל שְׂנָאָה
20 הַלֵּב — עוֹן חֲמוֹר מִן-הַכֹּל.

21 הַמִּצְוָה הַר"ה — הַצּוּי שֶׁנִּצְטָרְנוּ לְמַחֹת בַּעֲוֹשָׁה
22 עֲבֵרָה אוֹ בְּמִי שְׂרוּעָה לַעֲשׂוֹתָהּ, וְלִתְזַהֵרוֹ עַל כִּף בְּדָבָרִים
23 וְלִהְיוֹכִיחוֹ. וְאֵל יֹאמֵר אָדָם: "אֵינִי לֹא אֶחָטָא: וְאִם יִחָטָא
24 זֹולָתִי — זֶה עֲנִינוּ עִם ה'", — זֶה נִגַּד הַתּוֹרָה, אֲלֵא אֲנוּ
25 מִצְוִים שְׁלֹא לַעֲבֹר וְלֹא נִיחַ לְזוּלָתָנוּ מֵאֲמַתָּנוּ לַעֲבֹר.
26 וְיִמִּי שְׂרוּעָה לַעֲבֹר — חוֹבָה עַל כָּל-אָדָם לְהוֹכִיחוֹ
27 וּלְמַנְעוֹ, וְאַף-עַל-פִּי שְׁלֹא נִתְקַיְמָה עָלָיו עֲדוֹת הַמִּתְיָבֵת
28 לְקִיָּם עֲנֵשׁ. וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "הוֹכַח תּוֹכִיחַ אֶת-
29 עַמִּיתְךָ" (ויקרא יט, יז). גַּם נִכָּל בְּמִצְוָה זוֹ שֶׁנִּתְרַעַם זֶה עַל
30 זֶה, אִם הִרְעֵנוּ זֶה לְזֶה, וְאֵל נִטּוֹר לוֹ אוֹ נִשְׁמָר לוֹ חֶטָּא,
31 אֲלֵא נִצְטָרְנוּ לְהִתְרַעַם עָלָיו בְּדָבָרִים, כְּדִי שְׁלֹא יִשָּׂאֵר
32 בְּלִבִּי כָלוּם, וְלִשׁוֹן סִפְרָא (שם): "מִנִּין אִם הוֹכַחְתּוּ אֶפְלוּ
33 אַרְבַּעַה וְחָמֵשׁ פְּעָמִים, חֲזוֹר וְהוֹכַח? תִּלְמֹד לֹמֵר:
34 הוֹכַח תּוֹכִיחַ. יָכוֹל אֶף אֶתָּה מוֹכִיחוֹ וּפְנִי מִשְׁתַּנּוֹת?
35 (כלומר, שמוּת לך להוכיח אותו אפילו באופן שהוא מתבייש,
36 כְּגוֹן בְּפָנֵי רַבִּים וְכוּ') תִּלְמֹד לֹמֵר: וְלֹא-תִשָּׂא עָלָיו חֶטָּא".
37 (שֶׁאִם תַּעֲשֶׂה כֵן תִּשָּׂא אֶתָּה חֶטָּא בִּסְתָמוֹ). וְיִזְכֹּר בְּאֵרוֹ
38 חֲקָמִים, שֶׁמִּצְוָה זוֹ חוֹבָה עַל כָּל-אָדָם אֶפְלוּ מִן-הַקָּטָן
39 לְגֹדוֹל הָרִי הוּא חֵיב לְהוֹכִיחַ, וְאֶפְלוּ קָלִל וְזָלוּל אֵל יִרְפוּ
40 יָדָיו וְאֵל יִסְתַּלֵּק מִלְּהוֹכִיחַ עַד אֲשֶׁר יָבִיחַ, כְּמוֹ שֶׁבְּאֵרוֹ
41 מִעֲתִיקֵי הַשְּׂמוּעָה (מוסרי התורה שבעל פה) וְאָמְרוּ (ערכין
42 טז): עַד הַכָּא. וְיִשׁ לְמִצְוָה זוֹ תְּנָאִים וְהִלְכוֹת, וְנִתְבָּאֵר
43 בְּמִקּוֹמוֹת מְפָרִים בְּתִלְמוּד.

44 הַמִּצְוָה הַש"ג — הִזְהָרָה שֶׁהִזְהָרְנוּ שְׁלֹא לְבִישׁ

יום שישי ט"ו מנ"א ה'תשע"ט

מצות עשה יא.

1 המצוה הי"א — היא הצווי שנגצטינו ללמד
2 (לאחרים — לבניו (הקטנים)) חכמת התורה וללמדה
3 (בעצמו) — וזהו הנקרא: תלמוד תורה, והוא אמרו
4 "ושננתם לבניך" (דברים ו, ז). ולשון ספרי (על הפסוק
5 שם): "ושננתם לבניך — אלו תלמידך. וכן אתה מוצא
6 בכל מקום שהתלמידים קרוים בנים, שגאמר: ויצאו
7 בני הנביאים" (מלכים ב, ג). ושם (בספרי) אמרו:
8 "ושננתם — שיהיו מחדדים (מסודרים) בתוך פיה,
9 כשאדם שואלך דבר, לא תהא מגמגם לו, אלא תהא
10 אומר לו מיד". וכבר נכפל צווי זה כמה פעמים:
11 "ולמדתם ועשיתם (עפ"י לשון הפסוק בדברים ה, א) ולמען
12 ולמדו" (שם לא, יב). וכבר הרבו להדגיש מצוה זו ולקרו
13 עליה בהרבה מקומות בתלמוד. ואין הנשים חייבות בה,
14 שהרי נאמר "ולמדתם אתם את-בניכם", אמרו: "בניכם
15 — ולא בנותיכם", כמו שנתבאר בגמרא קדושין (לו).

יום ש"ק ט"ז מנ"א ה'תשע"ט

מצות עשה רט.

16 המצוה הר"ט — הצווי שנגצטינו לכבד את-החכמים
17 ולעמוד מפניהם כדי להדרם, והוא אמרו יהעלה: "מפני
18 שיבה תקום והדרת פני זקן" (ויקרא יט, לב — וזקן הוא זה
19 שקנה הרבה חכמה). ולשון ספרא: "תקום והדרת — קימה
20 שיש בה הדור" (אבל במקום שאין בו הדור כגון בבית המרחץ
21 אין עומדין מפניו). וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפירק א'
22 מקדושין (לב). ודע שאף-על-פי שמצוה זו חובה על
23 כל-אדם באופן כללי — כלומר: לכבד את-החכמים
24 ואפילו לחכם השוה לו, כמו שבארו באמנם (בבא מציעא
25 לג.): "תלמידי חכמים שבבבל עומדין זה מפני זה" — יש

26 בה עוד יחיד ותוספת על התלמיד, והוא: שכבוד התלמיד
27 לרבו יש בו תוספת גדולה על הכבוד שהוא חובה לכל-
28 חכם, ועם הכבוד חייב במוצא, לפי שכבר בארו שחובתו
29 כלפי רבו גדולה מחובתו כלפי אביו, אשר חייבו הכתוב
30 בכבודו ובמוצאו. ובפרוש אמרו (בבא מציעא שם): אביו
31 ורבו — רבו קודם (כגון אביו ורבו שביום שביה פודה את
32 רבו, ואחר כך פודה את אביו). וכבר בארו (סנהדרין ה):
33 שאסור לתלמיד לחלוק על רבו — כונתי במחלקת: שיצא
34 נגד פסק דינו ויפרד בסבתו וללמד או יורה בלי שירשהו.
35 ואסור לו לריב עמו ולהתרעם עליו ולא לדון אותו לכף
36 חובה, כלומר: שישביר איזו פעלה מפעלותיו או איזה
37 דבור בסוג מסוגי ההסברות (שמפרש דבריו שלא כפשוטם)
38 — לפי שאפשר שלא נתבון לקח. ובפירק חלק (סנהדרין
39 קי). אמרו: "כל-החולק על רבו כחולק על השכינה,
40 שגאמר: 'בהצתם על-ה'" (ראה בהמשך) (במדבר כו, ט),
41 כל-העושה מריבה עם רבו כעושה עם השכינה, שגאמר:
42 'המה מי מריבה אשר-רבו בני ישראל את-ה' וגו' (אף על
43 פי שרבו שם על משה ואהרן, נאמר "את ה'") (שם כ, יג),
44 וכל-המתרעם על רבו כמתרעם על השכינה, שגאמר:
45 'לא-עלינו תלנתיכם (תלונות עם ישראל על משה ואהרן —)
46 פי על-ה' (שמות טז, ח). וכל-המנהיג אחר רבו במנהיגה
47 אחר השכינה, שגאמר: 'וידבר העם באלהים ובמשה"
48 (במדבר כא, ה). וכל-זה ברור, לפי שמחלקת קרח וריב
49 ישראל ותרעמתם ומחשבתם הרעה לא היתה אלא עם
50 משה ועליו שהוא רבן של כל-ישראל, ועשה הכתוב
51 כל-דבר מהם כלפי ה'. ("בהצותם על ה'") ובפרוש אמרו
52 (אבות פרק ד משנה יב): "מוצא רבך כמוצא שמים". וכל-זה
53 (גם כבוד חכמים וגם מורא חכמים) נלמד ממה שמצאנו
54 שהכתוב צוה לכבד את-החכמים וההורים, כמו שנתבאר
55 בלשונות התלמוד, לא שהיא (מורא חכמים) מצוה בפני
56 עצמה. והבן זאת.

אגרות קודש

ב"ה, ג' אלול, תשכ"ב

ברוקלין.

הור"ח אי"א נ"נ וכו' מו"ה משה שי

שלום וברכה!

... במענה לשאלתו - המדובר בהתועדות שצ"ל יגיע כפיך ולא ראשך (ולבד) ההדגשה היא גם
בתיבת יגיע, היינו שכמה עניי פרנסה ישנם הדורשים ניצול השכל, ושימת לב כו' אבל אין צ"ל בזה
ניצול באופן דיגיטלי. ראה מקומות המסומנים על "יגיע כפיך" (במפתח ללקו"ת). מצות תגלחת מצורע
(בסמה"צ להצ"צ) ובציונים לשם.

ירמיה פרק יח יט-כג

יט הקשיבה יהוה אלי ושמע לקול יריבי: כ הישלם תחת-טובה רעה פירכו שוחה לנפשי וזכר | עמדי לפניך לדבר עליהם טובה להשיב את-חמתך מהם: כא לכן תן את-בניהם לרעב והגרם | על-ידי-חרב ותהינה נשיהם שפלות ואלמנות ואנשיהם יהיו חרגי מות בחוריהם מכי-חרב במלחמה: כב תשמע ועקה מבתיהם פירתיא עליהם גדוד פתאם פירכו (שיחה) שוחה ללכדי ופחים טמנו | לרגלי: כג ואתה יהוה ידעת את-כל-עצתם עלי למות אלי-תכפר על-עונם ותטאתם מלפניך אל-תמחי | (והיו) ויהיו מכשלים לפניך בעת אפך עשה בהם:

ירמיה פרק יט א-ד

א פה אמר יהוה הלוך וקנית בקבך יוצר חרש ומוקני העם ומוקני הכהנים: ב ויצאת אל-גיא בניהם | אשר פתח שער (החרסות) החרסית וקראת שם את-הדברים אשר-אדבר אליך: ג ואמרת שמעו | דברי-יהוה מלכי יהודה וישבי ירושלם כה-אמר יהוה צבאות אלהי ישראל הנני מביא רעה עלי-המקום | הזה אשר כל-שמעיה תצלנה אזוני: ד יען | אשר עזבני וינכרו את-המקום הזה ויקטרו בו לאלהים | אחרים אשר לא-ידעום המה ואבותיהם ומלכי יהודה ומלאו את-המקום הזה דם נקים:

רש"י

(כא) והגרים. (הורידם ע"י חרב) לשון עיני נגרה (איכה ג) כמים המוגרים (מיכה א): על ידי חרב. ע"י גייסות: ואנשיהם. של האלמנות יהיו הרוגי מלאך המות: (כב) כי כרו שוחה. שחשדוהו מאשת איש, שנאמר (משלי כג) כי שוחה עמוקה זונה: (כג) אל תמחי. אל תהי מחויה ולפי שהוא לי נקבה נתן בו יו"ד ואף היא יתירה כיו"ד של ותזני במ (יחזקאל טו):

מצודת דוד

(יט) הקשיבה ה' אלי. מה שאני מתפלל עליהם טובות, ולעומת זה שמע קול המריבים עמדי אשר יתייעצו עלי: (כ) הישולם. וכי מן הראוי שישולם רעה תחת טובה כי חפרו בור ללכדי ר"ל חושבים עלי מחשבות רעות: זכור. תן דעתך לזכור עת עמדי לפניך בתפלה לבקש עליהם טובה להעביר את חמתך מהם: (כא) לכן. הואיל ומשלמים רעה תחת טובה: והגרים. שפוך דמיהם ע"י חרב האויב: שכלות ואלמנות. שכולות מבניהן ואלמנות מבניהן: ואנשיהם. אנשי האלמנות יהיו מתים ע"י הרג ולא במיתת עצמן: במלחמה. כי דרך הבחורים ללכת במלחמה: (כב) זעקה. זעקת שבר: פתאום. לבל ידעו להזהר מהם: כרו שוחה. חפרו בור ללכדי ר"ל יעצו עלי רעות: ופחים. הצפינו רשתות ללכוד רגלי וכפל הדבר במ"ש: (כג) עלי למות. אשר המה עלי להמיתני: אל תמחי. אל תמחק חטאתם מלפניך כי יהיו כתובים לזכרון למען יקבלו גמול: ויהיו וכו'. אף בעת ילכו לפניך בדרך מצותיך יבוא להם מכושול למען לא יוכלו לעשות כתקנה: בעת אפך. בזמן שאתה כעוס אז עשה בהם נקם למען יהיה מרבה להכיל:

מצודת ציון

(כ) כרו. חפרו כמו בור כרה (תהלים ט): שוחה. בור כמו שוחה עמוקה (משלי כב): (כא) תן. ענין מסירה: והגרים. ענין הזלה ושפיכה וכן גיריהו על ידי חרב (תהלים גט): שכולות. מי שמתו בניו קרוי שכול: (כב) גדודי. צבאות עם: ופחים. מלשון פח ורשת: טמנו. ענין הצפנה: (כג) תמחי. מלשון מחייה ומחיקה: (א) בקבך. כן שם הכלי שפיה צר על כי בעת ישופך ממנה נשמע כעין קול בקבך וכן ובקבך דבש (מ"א ד): יוצר חרש. אומן חרס: (ב) גיא בן הנם. כן שם המקום: (ג) תצלנה. ענין תנועת הרעש וכן לקול צללו שפתי (חבקוק ג): (ד) וינכרו. מלשון נכר וזרות:

(א) בקבך. צלוחית מן יוצר חרס: ומוקני וכו'. מוסב על הלוך ור"ל הלוך אתה וגם מוקני העם וכו' ילכו עמך: (ב) אשר פתח. אשר מול פתח: שער החרסית. הוא שער האשפות הנזכר בנחמיה ששם זורקים חרסים הנשברים: אשר אדבר אליך. הוא האמור במקרא שלאחריו: (ג) כל שומעה. כל השומע הרעה ההיא ירעשו אזוני תנועת הרעד: (ד) יען. בעבור אשר עזבו אותי: וינכרו. עשו את המקום הזה נכרי וזר ממני ר"ל לא הקריבו שם לפני כאילו היתה ארצי: ויקטרו בו. אבל קטרו בו לאלהים אחרים: המה וכו'. מוסב על ויקטרו בו, לומר שגם המה קטרו גם אבותיהם וכו': דם נקים. דמי הילדים שהקריבו לפני העכו"ם:

קהלת פרק ז טייד

ט אֶל־תִּבְהַל בְּרוּיֶחַךְ לִכְעֹס כִּי כָעַם בְּחִיק פְּסִילִים יָנוּחַ: י אֶל־תֹּאמַר מַה הִיָּה שְׁהִימִים הָרָאשֹׁנִים
הָיוּ טוֹבִים מֵאַלֶּה כִּי לֹא מִחֲכָמָה שְׁאֵלַת עֲלִיָּה: יא טוֹבָה חֲכָמָה עִם־נִחְלָה וְיִתֵּר לְרֹאֵי הַשָּׁמַשׁ: יב כִּי
בְּצֹל הַחֲכָמָה בְּצֹל הַכֶּסֶף וְיִתְרוֹן דַּעַת הַחֲכָמָה תַּחִּיהָ בְּעֲלִיָּה: יג רֵאָה אֶת־מַעֲשֵׂה הָאֱלֹהִים כִּי מִי יוֹכֵל
לְתַלֵּן אֶת אֲשֶׁר עָוְתוּ: יד בְּיוֹם טוֹבָה הִיָּה כְּטוֹב וּבְיוֹם רָעָה רֵאָה גַם אֶת־זֶה לְעִמְתֹּה עֲשֵׂה הָאֱלֹהִים
עַל־דְּבָרְתָּ שְׁלֹא יִמָּצֵא הָאָדָם אַחֲרָיו מְאוּמָה:

רש"י

יתירה על הכסף שהחכמה תחיה בעליה: (יג) ראה את
מעשה האלהים. היאך הוא מתוקן הכל לפי הפעולה
של אדם גן־עדן לצדיקים וגיהנם לרשעים, ראה לך
באיזה תדבק: כי מי יוכל לתקן. לאחר מיתה את הדבר
אשר עיוותו בחייו: (יד) ביום טובה היה בטוב. ביום
שיש בידך לעשות טובה היה בעושי הטובה: וביום
רעה ראה. כשתבוא הרעה על הרשעים אתה תהיה מן
הרואים שנאמר (ישעיה סו) ויצאו וראו בפגרי האנשים
וגו' ולא תהיה מן הנראים והיו דראון לכל בשר: גם
את זה לעמת זה. הטובה ושכר פעולתה לעומת הרעה
ושכר פעולתה: שלא ימצא האדם אחריו מאומה.
להרהר אחריו של הקב"ה:

(ט) אל תבהל. אל תמהר: (י) אל תאמר מה היה
שהימים וגו'. אל תתמה על הטובה שהיתה באה על
הצדיקים הראשונים כדור המדבר ודורו של יהושע
ודורו של דוד: כי לא מחכמה שאלת. שהכל לפי זכות
הדורות: (יא) טובה חכמה וגו'. חכמתם עמדה להם
עם נחלת זכות אבותם כי טובה היא החכמה: ויותר
לרואי השמש. יתרון היא החכמה לכל הבריות: לרואי
השמש. הן כל הבריות כדתן הנודר מרואי החמה אסור
אף בסומין, לא נתכוון זה אלא במי שהחמה רואה
אותו: (יב) כי בצל החכמה בצל הכסף. כל מי שישנו
בצל החכמה ישנו בצל הכסף שהחכמה גורמת לעושר
שיבא: ויתרון דעת החכמה תחיה בעליה. ועוד החכמה

מצודת ציון

(ט) אל תבהל. אל תמהר: (יג) עוותו. ענין קלקול: (יד) על
דברת. בעבור. כמו על דבר הכסף (בראשית מג יח):

יכלימם לכן המשכיל ידום בעת ההיא ולא יתקצף מהר: (י) אל תאמר. אל תתמה מפני מה היה זה אשר ימים הראשונים
כדורו של יהושע וכדורו של דוד היו טובים יותר מאלה הימים, כי אז מצאו טובה מרובה אשר לא נמצא כזה באלה הימים:
כי לא מחכמה שאלת על זה. השאלה ההיא לא שאלת מן החכמה עצמה, כי אילו שאלת אותה היא היתה משיבה אמריה
בטוב טעם ודעת, אבל האדם דעתו קצרה להבין את זאת. או השאלה ההיא לא שאלת מפאת חכמה כ־אם מפאת כסילות. (כי
דרך החכם לשאול שאלות הגונות כפי עומק חכמתו, ודרך הכסיל לשאול שאלות שאין בהם ממש לפי כסילותו): (יא) טובה
חכמה. אם מי מצא בית והון נחלת אבות, מכל־מקום החכמה טובה היא אליה, כי בלעדה לא תתקיים נחלתו בידו: ויותר.
וביותר יש צורך אל החכמה לאלו שהם רואי השמש, רוצה לומר המסתכלים במערכת השמים להוריד מהם השפעה לעצמם,
כי אלו אין בידם מאומה וכל בטחונם במערכת השמים לזה צריך חכמה. (וזכר השמש לפי שהיא הגדולה מכולם ופועלת הרבה
בתחתונים, ולכן תקרא מלכת השמים מלשון מלכה וכמוש"כ בתחלת הספר): (יב) כי בצל החכמה. החוסה בצל החכמה הוא
כאילו יחסה בצל הכסף, כי לפעמים יוכל האדם לכלכל עצמו די מחסורו עם החכמה כמו בכסף: ויתרון. עוד יש יתרון מעלה
בדעת החכמה, כי היא תחיה את בעל החכמה, אבל הכסף פעם היא סיבה על מיתת בעליה, כי יעמדו עליו רוצחים לקחת
העושר: (יג) ראה. הסתכל את מעשה האלהים כמה הם מיושרים ומתוקנים, כי מי מבני האדם יוכל לתקן את הדבר אשר
קלקל אותו, אבל המקום ברוך־הוא יוכל לתקן את הדבר אשר קלקל בעון הדור. וכמו שאמרו רז"ל בראש השנה אם בעון
הדור נגזר על גשמים מועטים ולאחר זה הטיבו מעשיהם מתקן הוא את הקלקול, כי מורידים בזמנם ובמקום היותר צריך ואינו
מאבד טיפה: (יד) ביום טובה. ביום בוא טובה בעולם היה בטוב, רוצה לומר קבל את הטובה ותתענג בדשן נפשך: וביום
רעה. בעת בוא רעה בעולם הסתכל בהרעה להבין על מה באה וקבל אותה למרק את העון: גם את זה. רוצה לומר, הרעה
עצמה שלח המקום, גם עשה אותה לעומת העון, רוצה לומר מדה במדה: על דברת. ועשה כזאת בעבור שלא ימצא האדם
להרהר אחריו מאומה, כי מגמול העונש ישכיל האדם לדעת את הפשע הדומה לה:

מצודת דוד

(ט) אל תבהל ברויחך. בעת התרגוזך אל תמהר להראות
הכעס, כי הראות הכעס מצא לעצמה מקום מנוח ומשומר
בחיק הכסילים ומהם לא נעזב על כי לא יתבוננו אשר רעיהם

יכלימם לכן המשכיל ידום בעת ההיא ולא יתקצף מהר: (י) אל תאמר. אל תתמה מפני מה היה זה אשר ימים הראשונים
כדורו של יהושע וכדורו של דוד היו טובים יותר מאלה הימים, כי אז מצאו טובה מרובה אשר לא נמצא כזה באלה הימים:
כי לא מחכמה שאלת על זה. השאלה ההיא לא שאלת מן החכמה עצמה, כי אילו שאלת אותה היא היתה משיבה אמריה
בטוב טעם ודעת, אבל האדם דעתו קצרה להבין את זאת. או השאלה ההיא לא שאלת מפאת חכמה כ־אם מפאת כסילות. (כי
דרך החכם לשאול שאלות הגונות כפי עומק חכמתו, ודרך הכסיל לשאול שאלות שאין בהם ממש לפי כסילותו): (יא) טובה
חכמה. אם מי מצא בית והון נחלת אבות, מכל־מקום החכמה טובה היא אליה, כי בלעדה לא תתקיים נחלתו בידו: ויותר.
וביותר יש צורך אל החכמה לאלו שהם רואי השמש, רוצה לומר המסתכלים במערכת השמים להוריד מהם השפעה לעצמם,
כי אלו אין בידם מאומה וכל בטחונם במערכת השמים לזה צריך חכמה. (וזכר השמש לפי שהיא הגדולה מכולם ופועלת הרבה
בתחתונים, ולכן תקרא מלכת השמים מלשון מלכה וכמוש"כ בתחלת הספר): (יב) כי בצל החכמה. החוסה בצל החכמה הוא
כאילו יחסה בצל הכסף, כי לפעמים יוכל האדם לכלכל עצמו די מחסורו עם החכמה כמו בכסף: ויתרון. עוד יש יתרון מעלה
בדעת החכמה, כי היא תחיה את בעל החכמה, אבל הכסף פעם היא סיבה על מיתת בעליה, כי יעמדו עליו רוצחים לקחת
העושר: (יג) ראה. הסתכל את מעשה האלהים כמה הם מיושרים ומתוקנים, כי מי מבני האדם יוכל לתקן את הדבר אשר
קלקל אותו, אבל המקום ברוך־הוא יוכל לתקן את הדבר אשר קלקל בעון הדור. וכמו שאמרו רז"ל בראש השנה אם בעון
הדור נגזר על גשמים מועטים ולאחר זה הטיבו מעשיהם מתקן הוא את הקלקול, כי מורידים בזמנם ובמקום היותר צריך ואינו
מאבד טיפה: (יד) ביום טובה. ביום בוא טובה בעולם היה בטוב, רוצה לומר קבל את הטובה ותתענג בדשן נפשך: וביום
רעה. בעת בוא רעה בעולם הסתכל בהרעה להבין על מה באה וקבל אותה למרק את העון: גם את זה. רוצה לומר, הרעה
עצמה שלח המקום, גם עשה אותה לעומת העון, רוצה לומר מדה במדה: על דברת. ועשה כזאת בעבור שלא ימצא האדם
להרהר אחריו מאומה, כי מגמול העונש ישכיל האדם לדעת את הפשע הדומה לה:

יב המטהר יינו של נכרי ונותנו בפרשותו, והלה פותב לו: התקבלתי ממך מעות – מתר. אבל אם ירצה ישראל להוציאו, ואינו מניחו עד שיתן לו את מעותיו – זה היה מעשה בבית שאן, ואסרו חכמים.

פ ר ק ח מ י ש י

א השוכר את הפועל לעשות עמו בין נסך – שָׁכְרוּ אֶסוּר. שָׁכְרוּ לַעֲשׂוֹת עִמּוֹ מְלָאכָה אַחֲרֵת, אִף עַל פִּי שְׁאֹמֵר לוֹ: הָעֶבֶר לִי חֲבִית שֶׁל יֵין נֶסֶךְ מִמָּקוֹם לְמָקוֹם – שָׁכְרוּ מֵתֵר. הַשּׁוֹכֵר אֶת הַחֲמוּר לְהֵבִיא עָלֶיהָ יֵין נֶסֶךְ – שָׁכְרָה אֶסוּר; שָׁכְרָה לַיֵּשֶׁב עָלֶיהָ, אִף עַל פִּי שְׁהֵנִיחַ הַגּוֹי לְגֵינוּ עָלֶיהָ – שָׁכְרָה מֵתֵר.

ב יין נסך שנפל על גבי ענבים – ידיח, והן מתרות; ואם היו מבקעות – אסורות. נפל על גבי תאנים או על גבי תמרים, אם יש בהן בנותן טעם – אסור. מעשה בביתוס בן זונין שהביא גרוגרות בספינה, ונשתברה חבית

פירוש ברטנורא

יב והלה פותב לו התקבלתי ממך מעות מותר. אם הבית פתוח לד"ה וישראל דרים באותה העיר, כדאמרין לעיל: אבל אם רצה וכו'. דהשתא הוי היין משכון אצל הנכרי הואיל ויש לו מלוא על היין, אסור. דלא מרתת, דסבר אי חזו לי ותבעו לי, אמינא ידידי הוא. ואע"פ שמפתח וחותרם ביד ישראל, אסור:

ה א השוכר את הפועל לעשות עמו בין נסך. להריקו מכלי אל כלי, או להוליך חביות ממקום למקום. ואפילו בסתם יינם: שכרו אסור. קנס הוא שקנסו חכמים בין נסך ובסתם יינם: שכרו מותר. וכגון שאמר לו העבר לי כל חבית וחבית בפרוטה. אבל אם אמר לו העבר לי מאה חביות במאה פרוטות, ונמצאת חבית של יין נסך בניניהם, שכרו אסור: השוכר את החמור שכרה אסור. הא מתניתין נקט ליה משום סיפא, וסיפא אתא לאשמועינן דאע"פ דהשוכר את החמור לרכוב עליו סתמא שכרה נמי להניח לגינו של יין ומוזנותיו עליה, סלקא דעתך אמינא דהוי כאילו שכרה מעקרא להביא עליה יין נסך ושכרו אסור, קמשמע לן:

ב ידיחם. במים צוננים: מעשה בביתוס בן זונין. מתניתין חסורי מחסרה והכי תקני, ואם נתן טעם לפגם מותר, ומעשה נמי בביתוס בן זונין שהיה מכיב גרוגרות בספינה ונשתברה חבית של יין נסך על גביה וכו' מעשה לפני חכמים והתירום: כל שהוא כהנאתו בנותן טעם. שאדם נהנה מטעמו של

משניות מבוארות – קהתי

חבית חבית בפרוטה, שנמצא שר כל חבית לעצמו, ובכגון זה שכרו מותר, חוץ מהפרוטה בעד העברת החבית של יין נסך. אבל אם אמר לו: העבר לי מאה חביות במאה פרוטות, והיתה חבית של יין נסך בניניהן, שכרו אסור, שהואיל ואילו לא היה מעביר את החבית של יין נסך, היה יכול לעכב לו כל שכרו עד שישלים מלאכתו, לפיכך הכל אסור. ויש מבארים הטעם, שאפשר שחבית זו של יין נסך גרמה כל השכר, שאילו היה מסרב להעבידה, שמא לא היה שוכרו כלל (והרי"ן). השוכר את החמור – גוי ששכר חמורו של ישראל, להביא עליה יין נסך, שָׁכְרָה אֶסוּר – השכר שנותן הגוי לישראל בעד החמור אסור בהנאה, לפי שהוא שר הובלת יין נסך; אבל שָׁכְרָה לַיֵּשֶׁב עָלֶיהָ – שר הגוי את החמור לרכיבה, אִף עַל פִּי שְׁהֵנִיחַ הַגּוֹי לְגֵינוּ – כדו עם יין נסך, עָלֶיהָ – על החמור, שָׁכְרָה מֵתֵר – משנתנו באה להשמיע, שאף על פי שדרך הרכוב על החמור לקחת עמו צידה לדרך ואף יין בכלל, אין אומרים שכלול בשכר החמור גם שר משא המוזנות והיין שמניח עליו, ויהא אסור משום שר יין נסך, שהרי גם כשאינו מניח על החמור את לגינו, אינו יכול לדרוש מבעל החמור שינכה לו משכרו, ולפיכך השכר מותר.

י ו ס ו ש י

ב א ו ר מ ש נ ה ב

משנתנו עוסקת בדין יין נסך שנפל על פירות.

יין נסך שנפל על גבי ענבים – שלמים המחוברים לאשכול, **ידיחן** – ישטוף את הענבים במים צוננים, **והן מתרות** – באכילה; **ואם היו מבקעות** – שנמצא היין נבלע בתוך הענבים, **אסורות** – בהנאה. והוא הדין בענבים שניטלו עוקציהם, שהואיל ונשאר במקום העוקץ נקב קטן, הרי הם כמבוקעות. **נפל** – יין נסך, **על גבי תאנים או על גבי תמרים** – שהואיל וקליפתם רפה, הרי הם בולעים מן היין, ולפיכך **אם יש בהן בנותן טעם** – אם נכנס בהם יין נסך כשיעור שנותן בהם טעם, **אסור** – ברם, במה דברים אמורים, שאם יש בהן בנותן טעם אסורים? כשהיין נתן בהם טעם לשבח; אבל אם נתן בהם טעם לפגם, הכל מותר. וכן היה **מעשה בביתוס בן זונין שהביא גרוגרות** – תאנים יבשות – **בספינה, ונשתברה חבית**

י ו ס ו ר א ו ש ו י

ב א ו ר מ ש נ ה י ב

משנתנו מוסיפה ללמד באותו ענין ששנינו במשנה הקודמת, כפי שיבאר.

המטהר יינו של נכרי – ישראל שעשה יינו של גוי בכשרות, כמו שבארנו במשנה הקודמת, **ונותנו בפרשותו** – של הגוי, **והלה** – הנכרי, **פותב לו** – לישראל שקנה ממנו את היין: **התקבלתי ממך מעות** – ואפילו כתב לו כך דרך אמנה, **מתר** – היין; ודווקא בעיר שיש בה ישראלים וגויים ובבית הפתוח לרשות הרבים, שבכגון זה מותר היין אפילו בלא שומר, כמבואר במשנה הקודמת (דס"י). ויש מפרשים, שכאן מדובר אפילו בבית שאינו פתוח לרשות הרבים, או בעיר שכולה גויים, ומכל מקום מותר היין אפילו בלא שומר, שהואיל והגוי כתב לו קבלה, הרי היין של ישראל הוא, ואין לגוי כל שייכות בו, ולפיכך מתיירא הגוי לנגוע ביין (והמאירי). ברם, יש מוסיפים שבכגון זה אין היין מותר אלא אם כן היה עליו מפתח או חותם. **אבל אם ירצה ישראל להוציאו** – להוציא את היין מרשותו של הגוי, **ואינו מניחו עד שיתן לו את מעותיו** – לפי שעדיין לא שילם לו את המגיע לו בעד היין, **זה היה מעשה בבית שאן, ואסרו חכמים** – את היין, שהואיל והיין משועבד עדיין לגוי בחובו, אינו מתיירא לנגוע בו.

ב א ו ר מ ש נ ה א

משנה זו באה להשמיענו, שכשם שיין נסך אסור בהנאה, כך השכר שמשתכרים מעבודה בין נסך, אסור בהנאה.

השוכר את הפועל – גוי ששכר פועל ישראל, **לעשות עמו** – מלאכה, **בין נסך** – כגון להריקו מכלי אל כלי, או להעביר חבית יין ממקום למקום, **שָׁכְרוּ אֶסוּר** – בהנאה, שהחמירו חכמים בין נסך, וקנסו בו שאפילו שכר המלאכה אסור בהנאה. בגמרא מבואר, שהא הדין בסתם יינם. **שָׁכְרוּ** – הגוי את הפועל, **לעשות עמו מלאכה אחרת** – כגון להוליך חביות של שמן, **אִף עַל פִּי שְׁאֹמֵר לוֹ: הָעֶבֶר לִי חֲבִית שֶׁל יֵין נֶסֶךְ מִמָּקוֹם לְמָקוֹם** – כלומר שכלל הגוי גם העברת חבית זו בתוך המלאכה שאמר לפועל לעשות עמו, **שָׁכְרוּ מֵתֵר** – בגמרא מבואר, כגון שאמר לו הגוי: מאה חביות,

שֶׁל יוֹן נֶסֶד וְנָפַל עַל גְּבִיהוֹ, וְשָׁאֵל לַחֲכָמִים וְהַתִּירוּם. זֶה הַפֶּלֶל: כָּל שֶׁבִּהְנֵאתוֹ בְּנוֹתָן טַעַם – אֲסוּר; כָּל שֶׁאֵין בִּהְנֵאתוֹ בְּנוֹתָן טַעַם – מִתֵּר, בְּנוֹן חֲמֵץ שֶׁנָּפַל עַל גְּבִי גְרִיסִין.

ג נִכְרִי שֶׁהָיָה מַעְבִּיר עִם יִשְׂרָאֵל כְּדִי יוֹן מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, אִם הָיָה בְּחֻזַּק הַמִּשְׁתַּמֵּר – מִתֵּר. אִם הוֹדִיעוּ שֶׁהוּא מִפְּלִיג – כְּדִי שִׁישְׁתָּם וְיִסְתָּם וְיִגָּב; רַבֵּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: כְּדִי שִׁיפְתָּח וְיִגָּף וְתִגָּב.

ד הַמְנִיחַ יוֹנוֹ בְּקֶרֶן אוֹ בְּסַפִּינָה, וְהֵלֵךְ לוֹ בְּקַפְנֵדְרִיא, נִכְנָס לְמִדְיָנָה וְרָחֵץ – מִתֵּר. אִם הוֹדִיעוּ שֶׁהוּא מִפְּלִיג – כְּדִי

פירוש ברטנורא

איסור: כל שאין בהנאתו בנותן טעם. שאינו נהנה בטעמו של איסור: כגון חומץ. של איסור שנפל בתוך גריסין של היתר, נותן טעם לפגם הוא. והוא שיהיו הגריסין רותחין בשעה שנפל בהן החומץ, שאז פוגם בהם מתחילה ועד סוף. וארבעה מיני נותני טעם הם, יש טעם משביח מתחילה ועד סוף, כגון היין בתבשיל של בשר או של דגים, וזה אסור איסור ודאי. ויש טעם פוגם מתחילה ועד סוף, כגון שמנונית הדגים או הבשר בדבש, וזה מותר לכתחלה. ויש פוגם בתחילה ומשביח בסוף, כגון הדבש בין שהוא פוגם בו לשעתו, וכשישחה בו עד שיפגם עליו כח היין נותן בו הדבש ריח וטעם. ויש משביח בתחילה ולבסוף פוגם, כגון שומן הבשר עם ההמאה, או הטעם הבלוע בכלי שאינו בן יומא, שנכנס בו משובח ואח"כ נפגם. ואלו השנים אסורים מספק. לפיכך אם הגריסין הללו שנפל בהן חומץ לא היו רותחין הרי הן אסורין מספק, שהחומץ בגריסין מקדיח ומשביח, ואע"פ כשמרחיחין אח"כ פוגם טעמו, הוי משביח ולבסוף פוגם ואסור:

ג אם היה בחזקת המשתמר. כל זמן שלא הודיעו שהוא מפליג הוי בחזקת המשתמר, ואפילו הפליג מיל, דהנכרי מירתת ואומר השתא אתי ישראל וחזי לי: אם הודיעו שהוא מפליג. ומתרחק ממנו, וחביתו סתומה הם: כדי שישתום. אם שהה כדי שיקוב הנכרי נקב במגופת החבית ויחזור ויסתום הנקב ותיכש הסתימה אסור: ישתום. יפתח. כמו (במדבר כ"ד) שתום העין שעניו פתוחה: רבן שמעון בן גמליאל אומר. אינו אסור אלא אם שהה כדי שיתפתח את כל מגופת החבית: ויגוף. ויעשה מגופת אחרת: ותיגוב. ותינעב ותיכש. אבל לנקיבת חור במגופה של חבית לא חששו, משום דמנכרא מלתא. ודוקא במגופה של סיד היה דפליג רבן עליה דרשב"ג ויחיישו לפתיחת נקב, משום דלא מינכר, שהסיד לבן ואינו ניכר בין חרש לישן. אבל במגופת טיט, מודו רבן לרשב"ג דלא מיתסר היין עד שישחה כדי שיתפתח המגופה כולה ויגוף ותיגוב. והלכה כרבן שמעון בן גמליאל:

ד המניח יונו בקרן או בספינה. עם הנכרי: בקפנדריא. בדרך קצרה ותיגוב. והלכה כרבן שמעון בן גמליאל: מותר. דכיון דנכרי לא ידע דשהי, מרתת ולא נגע. ואשמועינן במתניתין פלוגתא דרבן שמעון בן גמליאל ורבנן בהך תלחא בבי, דאי תנא נכרי שהיה מעביר כדי יין, הוה אמינא ההם מרתת הנכרי דסבר השתא אתי חזי לי, אבל בספינה וקרן מפליג ליה לספינתיה ועביד מאז דבעי ולא מרתת. ואי תנא ספינה וקרן ולא תני המניח נכרי בחנותו, הוה אמינא בספינה וקרן מרתת דסבר דלמא באורחא אחרינא אויל וקאי מצד אחר וחזי לי, אבל במניח נכרי בחנותו דאיכא למימר אחד

משניות מבוארות – קהתי

הָיָה – היין, בְּחֻזַּק הַמִּשְׁתַּמֵּר – שיודע הגוי, שהישראל שומר את היין, וכיון שהלך הישראל ולא הודיע לגוי להיכן הוא הולך, אף על פי שחזר לאחר שעה ארוכה, מִתֵּר – היין, לפי שמתירא הגוי לנגוע ביין, שמא יחזור הישראל מיד ויראנו. אִם הוֹדִיעוּ – הישראל, לגוי, שֶׁהוּא מִפְּלִיג – שהולך למקום רחוק; אם שהה הישראל, כְּדִי שִׁישְׁתָּם – כשיעור שיוכל הגוי בזמן העדרו לעשות נקב במגופת הכד ("שתום" מלשון "שתום העין" – שעניו פתוחה). וְיִסְתָּם – את הנקב בטיט, וְיִגָּב – יתנגב הטיט יפה, שלא יכיר הישראל שפתחו, היין אסור. ואם לא שהה הישראל כשיעור זה, היין מותר. רַבֵּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: כְּדִי שִׁיפְתָּח וְיִגָּף וְתִגָּב – אין היין אסור אלא אם כן שהה הישראל כשיעור שיוכל הגוי לפתוח את כל המגופה, ולסגור את הכד במגופה חדשה, ויתנגב המגופה עד שתהא נראית ככראשונה; רבן שמעון בן גמליאל חולק על תנא קמא וסובר, שאין לחשוש שמא ינקוב המגופה ויסתום את הנקב, לפי שסתימת הנקב ניכרת היא, שיש הפרש בין מקום הסתימה לשאר שטח המגופה. בגמרא מבואר, שאם המגופה היתה של טיט אף חכמים מודים, שאין חוששים לעשיית נקב, מאחר שהסתימה ניכרת בה מלמעלה, אבל ניכרת היא מלמטה (עבודה זרה טז, ב). והלכה כרבן שמעון בן גמליאל.

יוסליוש

באור משנה ד

משנתנו מוסיפה ללמד בגוי שהשאירו ישראל לשעה על יד חביות יין שלו, שהיו סתומות; ונוהג בו אותו הדין ששינוי במשנה הקודמת.

הַמְנִיחַ יוֹנוֹ – ישראל שהשאיר יינו, בְּקֶרֶן – בעגלה, או בְּסַפִּינָה – וישב שם גוי; והיה היין בכדים סתומים או בחביות סתומות, וְהֵלֵךְ

לו – הישראל, בְּקַפְנֵדְרִיא – בדרך קצרה ("קפנדריא" – מעבר המקצר את הדרך בין שני מקומות). נִכְנָס לְמִדְיָנָה – לעיר, וְרָחֵץ – במרחץ, מִתֵּר – היין שהניח בקרן או בספינה, שהואיל והגוי אינו יודע לאן הלך הישראל, וסובר הוא שיחזור מיד, הרי הוא מתירא לנגוע ביין. אִם הוֹדִיעוּ – הישראל לגוי שנשאר בקרן או בספינה, שֶׁהוּא

שֶׁל יוֹן נֶסֶד – שהוביל גוי באותה הספינה, וְנָפַל – היין, עַל גְּבִיהוֹ – על גבי הגרורות, וְשָׁאֵל לַחֲכָמִים וְהַתִּירוּם – שהואיל והיין נותן בגרורות טעם לפגם, הרי הן מותרות. זֶה הַפֶּלֶל: כָּל שֶׁבִּהְנֵאתוֹ בְּנוֹתָן טַעַם – שאדם הנהנה מטעמו של איסור שנתערב בהיתר, לפי שנותן בו טעם לשבח, אֲסוּר – שהרי נהנה מן האיסור; כָּל שֶׁאֵין בִּהְנֵאתוֹ בְּנוֹתָן טַעַם – שהאיסור נותן בתערובת טעם שאין בו הנאה, לפי שהוא טעם לפגם, שהטעם של האיסור פוגם את תערובתו, מִתֵּר – שאינו נהנה מן האיסור, כְּגוֹן חֲמֵץ – של יין נסך, שֶׁנָּפַל עַל גְּבִי גְרִיסִין – פולים טחונים, שהחומץ נותן בהם טעם לפגם, ולכן מותרים הם. בגמרא מבואר: "לא שנו אלא שנפל לתוך גריסין רותחין (שכנגדן זה טעם החומץ פוגם אותם). אבל נפל לתוך גריסין צוננין (שטעם החומץ משביח את הגריסים כשהם צוננים). והרתחין (על האור אחר שנפל החומץ לתוכם – רש"י). נעשה כמי שהשביח ולבסוף פגם, ואסור (עבודה זרה טז, א). – ארבעה מיני נותני טעם הם: א) טעם משביח מתחילה ועד סוף, כגון היין בתבשיל של בשר, וזה אסור איסור ודאי. ב) טעם שפוגם מתחילה ועד סוף, כגון שמנונית הבשר בדבש, וזה מותר לכתחילה. ג) טעם שפוגם בתחילה ומשביח בסוף, כגון הרבש ביין, שהדבש מקלקל בתחילה את טעם היין, אבל לאחר זמן מוסיף הדבר ליין ריח טוב וטעם משובח. ד) טעם משביח בתחילה ופוגם בסוף, כגון שמנונית הבשר בחמאה; ושניים אלו אסורים מספק. ומכאן אמרו, שאם החומץ נפל לתוך גריסים רותחים, הרי טעמו פוגם מתחילה ועד סוף, ולכן הגריסים מותרים. אבל אם החומץ נפל לתוך גריסים צוננים ואחר כך הרתחם, נמצא החומץ משביח תחילה ואחר כך פוגם, כמבואר למעלה, ולכן אסורים מספק (ברטנורא; רמב"ם בפירושו למשנה).

באור משנה ג

משנה זו דנה בפועל גוי ששכרו ישראל להעביר עמו חביות יין סתומות ממקום למקום, ולפעמים היה הישראל הולך ומשאיר את הגוי לבדו עם חביות היין.

נִכְרִי שֶׁהָיָה מַעְבִּיר עִם יִשְׂרָאֵל כְּדִי יוֹן – סתומים, מִמָּקוֹם לְמָקוֹם – והיה הישראל הולך עמו, ולפעמים היה עוזבו לשעה, אִם

שִׁישְׁתָּם וְיִסְתָּם וְיָגַב; רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: כְּדֵי שִׁיפְתָּח וְיָגַף וְתָגַב. הַמֵּינִית נִכְרִי בְּחֻנִּית, אָף עַל פִּי שֶׁהוּא יוֹצֵא וְנִכְנָס – מִתֵּר. וְאִם הוֹדִיעֵנו שֶׁהוּא מִפְּלִיג – כְּדֵי שִׁישְׁתָּם וְיִסְתָּם וְיָגַב; רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: כְּדֵי שִׁיפְתָּח וְיָגַף וְתָגַב.

ה הִיָּה אוֹכֵל עֶמּוּ עַל הַשְּׁלָחַן, וְהֵנִיחַ לְגִינָה עַל הַשְּׁלָחַן, וְלִגְנָה עַל הַדְּלָבְקִי, וְהֵנִיחוּ וְיוֹצֵא – מָה שֶׁעַל הַשְּׁלָחַן אֲסוּר, וּמָה שֶׁעַל הַדְּלָבְקִי מִתֵּר. וְאִם אָמַר לוֹ: הֵיוּ מִזֶּזֶן וְשׁוֹתָה – אָף שֶׁעַל הַדְּלָבְקִי אֲסוּר. חֲבִיטוֹת פְּתוּחוֹת אֲסוּרוֹת; סְתוּמוֹת – כְּדֵי שִׁיפְתָּח וְיָגַף וְתָגַב.

ו בְּלִשְׁת גִּזְיִם שֶׁנִּכְנְסָה לְעִיר בִּשְׁעַת שָׁלוֹם – חֲבִיטוֹת פְּתוּחוֹת אֲסוּרוֹת, סְתוּמוֹת מִתֵּרוֹת. בִּשְׁעַת מִלְחָמָה – אֵלּוּ וְאֵלּוּ מִתֵּרוֹת, לְפִי שְׁאִין פָּנָא לְנֶסֶד.

ז אֲמַיְנִן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שֶׁשָּׁלַח לָהֶם נִכְרִי חֲבִית שֶׁל יֵין נֶסֶד בִּשְׁכָּרָן – מִתֵּרִים לֵאמֹר לוֹ: תֵּן לָנוּ אֶת דְּמִיָּה; וְאִם

פירוש ברטנורא

לִיה לִכְבֵּא וְעֵבִיד כָּל דְּבַעִי, אִימָא לֹא, צָרִיכָא. וּבִכְוָלָהּ הִלְכָּה כִּרְבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל: **ה דְּלַפְקִי.** כָּלִי שֶׁמִּנְחִין בּו כוֹסוֹת ואִשִּׁישׁוֹת באוֹכְלִין וּמִשְׁקִין, וּמִמֶּנּוּ נוֹטְלִין וּמִשְׁמִיִּין עַל הַשְּׁלָחַן, ואִין אֶחָד מִן הַמְּסוֹכִין נוֹטֵל כְּלוֹם מִן הַדְּלַפְקִי אֵלָּא מִן הַשְּׁלָחַן: **וְאִם אָמַר לוֹ הֵיוּ מִזֶּזֶן וְשׁוֹתָה.** הוּאִיל וְהִרְחִיב לוֹ הַרְשׁוֹת, אָף מָה שֶׁעַל הַדְּלַפְקִי אֲסוּר. דְּסִמְכָא דַּעְתָּיה וְנִעַן כּוֹלִיָּה: חֲבִיטוֹת פְּתוּחוֹת. הַנִּמְצָאוֹת בְּבֵית שֶׁהֵנִיחוּ שָׁם: **כְּדֵי שִׁיפְתָּח וְיִסְתָּם וְיָגַב.** סְתָמָא כִּרְבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל דִּהִלְכָּתָא כּוֹוֹתִיָּה: **ז בּוֹלְשֵׁת.** חִיל שֶׁמִּחְפְּשִׁין וְחוֹתְרִין הַבְּתִים. תִּרְגַּם וַיַּחֲפֹשׂ, וּבִלְשׁ: **ז תֵּן לָנוּ אֶת דְּמִיָּה.** דִּהֹא לֹא קִנָּה, וְהוּא אֵינּוּ חַיִּיב לָהֶם אֵלָּא מַעוֹת: הַמּוֹכֵר יֵינּוּ לְנִכְרִי פֶסֶק עֶמּוּ מַעוֹת עַד שֶׁלֹּא מִדֵּר, דְּמִיּוֹ מוֹתֵרִין. דְּמִשִּׁכָּה בְּנִכְרִי

משניות מבוארות – קהתי

לכדו, וְיוֹצֵא – מִן הַבֵּית לִשְׁעָה קִלְחָה, מָה שֶׁעַל הַשְּׁלָחַן – הֵיִין הַעוֹמֵד עַל הַשּׁוֹלְחַן, אֲסוּר – שִׁישׁ חֲשֵׁשׁ שֶׁנִּגַּע בּוֹ, וּמָה שֶׁעַל הַדְּלָבְקִי – הֵיִין הַעוֹמֵד עַל הַדּוֹלְבְקִי, מִתֵּר – וְאִף עַל פִּי שֶׁכֹּד הֵיִין הַעוֹמֵד עַל הַדּוֹלְבְקִי, אָף הוּא פְּתוּחַ, כְּמוֹ הַכֹּד הַעוֹמֵד עַל הַשּׁוֹלְחַן, הֵיִין שֶׁעַל הַדּוֹלְבְקִי מוֹתֵר, שְׁאִין דֶּרֶךְ הָאוֹרְחִים לִיטוֹל יֵין מִן הַדּוֹלְבְקִי אֵלָּא מִן הַשּׁוֹלְחַן, כְּמוֹ שֶׁהוֹכֵרְנוּ לַעֲיֵל. וְאִם אָמַר לוֹ – הַיִּשְׂרָאֵל לִגְזִי: הֵיוּ מִזֶּזֶן וְשׁוֹתָה – הָרִי זֶה כֹּאִילוּ נָתַן לוֹ רְשׁוֹת לִמְזוֹג לוֹ מִכָּל כֹּד שֶׁהוּא רוֹצֵה, וְלִכֵּן אָף שֶׁעַל הַדְּלָבְקִי אֲסוּר – גַּם הֵיִין הַעוֹמֵד עַל הַדּוֹלְבְקִי אֲסוּר, שֶׁהָרִי הִגְזִי קִיבֵל רְשׁוֹת לִנְגוּעַ אָף בֵּינָן זֶה. חֲבִיטוֹת פְּתוּחוֹת – שֶׁל יֵין, הַנִּמְצָאוֹת בְּבֵית שֶׁהֵנִיחַ שָׁם הַיִּשְׂרָאֵל אֵת הִגְזִי וְיוֹצֵא, אֲסוּרוֹת – כְּמִבּוֹאֵר לַעֲיֵל, אֲבָל סְתוּמוֹת – חֲבִיטוֹת יֵין סְתוּמוֹת אֵינָן אֲסוּרוֹת אֵלָּא אִם כֵּן שֶׁהָהּ הַיִּשְׂרָאֵל כְּדֵי שִׁיפְתָּח – הִגְזִי אֵת הַמְּגוּפָה, וְיָגַף – וְיִסְגוֹר בְּמְגוּפָה חֲדָשָׁה, וְתָגַב – וְתַתְּנֵגב הַמְּגוּפָה, כְּדַעַת רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, שֶׁהִלְכָּה כְּמוֹתָהּ (עֵינִן לַעֲיֵל מִשְׁנָה ג).

יום רביעי

באור משנה ו

בְּלִשְׁת גִּזְיִם – חִיל בְּלִשְׁתִּים הַבָּאִים לַחֲפֹשׂ בַּבְּתִים וּלְהַחֲרִים צָרִיכָא אוֹכֵל וְעוֹד, שֶׁנִּכְנְסָה לְעִיר בִּשְׁעַת שָׁלוֹם – וַיֵּשׁ לָהּ פָּנָא לַעֲשׂוֹת בַּבְּתִים כַּחֲפֵצָה; חֲבִיטוֹת – שֶׁל יֵין שֶׁנִּמְצָאוּ בַּבְּתִים, פְּתוּחוֹת אֲסוּרוֹת – שׁוּדָאֵי נִגְעוּ הַגִּזְיִים בֵּינָן, סְתוּמוֹת – חֲבִיטוֹת יֵין סְתוּמוֹת, מִתֵּרוֹת – שְׁאִילוּ הֵיוּ פְּתוּחִים אוֹתָן, לֹא הֵיוּ סוֹתְמִים אוֹתָן בַּחֲזוּרָה, שְׁאִין אֵימַת אֲדָם עֲלֵיהֶם, וְכִיּוֹן שֶׁנִּמְצָאוּ סְתוּמוֹת, הָרִי זֶה רֹאִיָּה שֶׁלֹּא פְּתוּחוֹת, וְלִכֵּן מוֹתְרוֹת הֵן. וְדוּקָא כִּשְׁהֵן סְתוּמוֹת בְּמְגוּפָה שֶׁל טִיט, אֲבָל בַּפֶּקֶק שֶׁל עֵץ דִּינָן כַּפְּתוּחוֹת; וְאִף עַל פִּי שֶׁנִּמְצָאוּ פִּקּוּקוֹת, אֲסוּרוֹת הֵן, שֶׁכֵּךְ דִּרְכָם שֶׁל בְּנֵי אָדָם שֶׁמִּחְזִירִים אֵת הַפֶּקֶק לְמִקְוָמוֹ (הָרִי). בִּשְׁעַת מִלְחָמָה – שֶׁנִּכְנְסָה הַבִּלְשֵׁת לְעִיר כִּשְׁהִיא טוֹרֵדָה בַּמִּלְחָמָה, אֵלּוּ וְאֵלּוּ מִתֵּרוֹת – בֵּין פְּתוּחוֹת וּבֵין סְתוּמוֹת, לְפִי שְׁאִין פָּנָא לְנֶסֶד – שֶׁמִּמְהֵרִים הַגִּזְיִים לְמַלְחָמָה ואִין לָהֶם פָּנָא לִנְגוּעַ בֵּינָן וּלְנִסְכּוֹ לַעֲבוּדָה זָרָה. בְּרַם, חֲבִיטוֹת סְתוּמוֹת שֶׁנִּמְצָאוּ פְּתוּחוֹת, חוֹשְׁשִׁים לָהֶן (חָרִי).

באור משנה ז

אֲמַיְנִין שֶׁל יִשְׂרָאֵל – בְּעֵלִי מַלְאכָה יִשְׂרָאֵלִים, שֶׁשָּׁלַח לָהֶם נִכְרִי

מִפְּלִיג – שֶׁהוֹלֵךְ לְמִקּוֹם רַחוּק; אִם שֶׁהָהּ הַיִּשְׂרָאֵל, כְּדֵי שִׁישְׁתָּם וְיִסְתָּם וְיָגַב – שִׁיּוּכֵל לַעֲשׂוֹת נֶקֶב בְּמְגוּפַת הַכֹּד וּלְסוֹתְמוֹ, וְהַסְתִּימָה תַתְּנֵגב, כְּמִבּוֹאֵר בַּמִּשְׁנָה הַקּוֹדֶמֶת, הֵיִין אֲסוּר. **רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: כְּדֵי שִׁיפְתָּח** – אֵת כָּל הַמְּגוּפָה, וְיָגַף – וְיִסְגוֹר בְּמְגוּפָה חֲדָשָׁה, וְתָגַב – וְהַמְּגוּפָה תַתְּנֵגב; אִם שֶׁהָהּ כִּשְׁעִיּוֹר זֶה, הֵיִין אֲסוּר; פְּתוֹת מִכְשִׁיּוֹר זֶה, הֵיִין מוֹתֵר, שֶׁכֵּן לַעֲשִׂיַת נֶקֶב בְּלִבָּד אֵין לַחֲשׁוֹשׁ, לְפִי שֶׁסְּתִימַת נֶקֶב נִיכְרַת הִיא, כְּמוֹ שֶׁבִּארְנוּ בַּמִּשְׁנָה הַקּוֹדֶמֶת. **הַמֵּינִית נִכְרִי בְּחֻנִּית** – שֶׁהִיָּה גִזִּי בַּחֲנוּת הֵיִין שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וְהַשְׁאִירוֹ יִשְׂרָאֵל בַּחֲנוּתוֹ לַכְּדוֹ, אָף עַל פִּי שֶׁהוּא יוֹצֵא וְנִכְנָס – שֶׁהַיִּשְׂרָאֵל יוֹצֵא וְנִכְנָס בַּחֲנוּת וְאֵינּוּ יוֹשֵׁב שָׁם כָּל הַזֶּמֶן, מִתֵּר – הֵיִין, שֶׁמִּתִּירָא הִגְזִי לִנְגוּעַ בֵּינָן, שְׁמָא יַחֲזוֹר הַיִּשְׂרָאֵל מִיֵּד וִירָאֵנוּ. **וְאִם הוֹדִיעֵנו שֶׁהוּא מִפְּלִיג** – שְׁאִמֵּר הַיִּשְׂרָאֵל לִגְזִי, שֶׁהוּא הוֹלֵךְ לְמִקּוֹם רַחוּק, וְהוּא מִשְׁאִירוֹ לִשְׁעָה אֲרוּכָה, אִם שֶׁהָהּ הַיִּשְׂרָאֵל כְּדֵי שִׁישְׁתָּם וְיִסְתָּם וְיָגַב – כְּמִבּוֹאֵר לַעֲיֵל, הֵיִין אֲסוּר. **רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: כְּדֵי שִׁיפְתָּח וְיָגַף וְתָגַב** – כְּמוֹ שֶׁבִּארְנוּ לַעֲיֵל. בְּגִמְרָא מִבּוֹאֵר, שֶׁמִּשְׁתַּנּוּ בָּאָה לַהֲשִׁמִּיעַ, שֶׁלֹּא רַק בְּגִזִּי שֶׁהִיָּה מַעֲבִיר כְּדֵי יֵין, שֶׁשֵּׁנִיּוֹ בַּמִּשְׁנָה הַקּוֹדֶמֶת, מִתִּירָא הִגְזִי לִנְגוּעַ בֵּינָן, שְׁמָא יַחֲזוֹר הַיִּשְׂרָאֵל וִירָאֵנוּ, אֵלָּא גַּם בִּקְרוֹן וּבִסְפִינָה, שִׁישׁ חֲשֵׁשׁ שְׁמָא יַפְלִיג הִגְזִי לְאִיזָה מִקּוֹם וַיַּעֲשֶׂה בֵּינָן כְּרֻצָּנוּ, מִכָּל מִקּוֹם אֵין חוֹשְׁשִׁים לָכֵךְ, שְׁאִף בִּכְגוֹן זֶה מִתִּירָא הִגְזִי שְׁמָא יָבוֹא הַיִּשְׂרָאֵל מִצַּד אַחֵר וִירָאֵנוּ; וְלֹא רַק בִּקְרוֹן וּבִסְפִינָה, אֵלָּא אִפִּילוֹ בַּחֲנוּת, שִׁישׁ חֲשֵׁשׁ שְׁמָא יִסְגוֹר הִגְזִי אֵת דַּלַת הַחֲנוּת וַיַּעֲשֶׂה בְּתוֹכָהּ כַּחֲפִצוֹ, אֵין חוֹשְׁשִׁים לָכֵךְ, שֶׁהוּאִיל וְסִבּוֹר הִגְזִי שֶׁהַיִּשְׂרָאֵל עוֹמֵד לַחֲזוֹר מִיֵּד, בּוּדָאֵי מִתִּירָא הוּא לִסְגוֹר הַדַּלַת וּלְטַפֵּל בֵּינָן, וְלִכֵּן הֵיִין מוֹתֵר. בְּרַם, נִמְצָאֵנוּ לְמַדִּים, שְׁאִם בָּאמַת סָגַר הִגְזִי אֵת דַּלַת הַחֲנוּת, אוֹ הַסְפִּינָה הַפְּלִיגָה בִּים, בְּמִקּוֹם שְׁאִי אֲפֻשֵׁר לִישְׂרָאֵל לְרֹאוֹת, הֵיִין אֲסוּר, שֶׁחוֹשְׁשִׁים שְׁמָא הִגְזִי נִגַּע בּוֹ.

באור משנה ה

משנה זו דנה בגזי הסודר בביתו של ישראל. **הִיָּה אוֹכֵל עֶמּוּ** – הִיָּה הַיִּשְׂרָאֵל אוֹכֵל עִם הַגִּזִּי, עַל הַשְּׁלָחַן – בְּבֵיתוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וְהֵנִיחַ – הַיִּשְׂרָאֵל, לְגִינָה – כֹּד יֵין, עַל הַשְּׁלָחַן – שִׁישְׁבוּ עַל יְדוֹ, וְלִגְנָה עַל הַדְּלָבְקִי – וַיֵּשׁ גּוֹרִיסִים: הַדּוֹלְפִי, וְהוּא שוֹלְחַן קֶטַן בַּעַל שְׁלוֹשׁ רַגְלִים שֶׁעוֹרְכִים עָלָיו אֵת הַמַּאכְלִים וְאֵת הַמִּשְׁקָאוֹת, לְפָנֵי הַגִּשְׁתָּם לְשׁוֹלְחַן הַמְּסוֹכִים; ואִין הַמְּסוֹכִים נוֹטְלִים כְּלוֹם מִן הַדּוֹלְפִי אֵלָּא מִן הַשּׁוֹלְחַן. וְהֵנִיחוּ – הַיִּשְׂרָאֵל אֵת הַגִּזִּי

מִשְׁנֵבְנֵהָ לְרִשּׁוֹתָּהּ – אָסוּר. הַמּוֹכֵר יֵינוּ לְנִכְרִי, פֶּסֶק עַד שְׁלֹא מָדַד – דְּמִיו מִתְרִין; מָדַד עַד שְׁלֹא פֶּסֶק – דְּמִיו אֲסוּרִין. נָטַל אֶת הַמִּשְׁפָּךְ וּמָדַד לְתוֹךְ צִלּוּחִיתוֹ שֶׁל נִכְרִי, וְחִזְרָה וּמָדַד לְתוֹךְ צִלּוּחִיתוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל, אִם יֵשׁ בּוֹ עֶבְכָּת יֵין – אָסוּר. הַמְעַרָה מִכְּלִי אֶל כְּלִי, אֶת שְׁעָרָה מִמֶּנּוּ – מוֹתֵר; וְאֶת שְׁעָרָה לְתוֹכוֹ – אָסוּר. ח יֵין נֶסֶךְ אָסוּר, וְאוֹסֵר בְּכָל שְׁהוּא. יֵין בְּיָיִן וּמִיָּם בְּמִיָּם – בְּכָל שְׁהוּא. יֵין בְּמִיָּם וּמִיָּם בְּיָיִן – בְּנוֹתָן טַעַם.

פירוש ברטנורה

קונה כמו בישראל, וכשמורדו הישראל בכליו ובא הכלי ברשות הנכרי קנאו הנכרי במשיכה, והוא ליה לישראל זוזי אצל הנכרי בהלוואה, ויין נסך לא הוא עד דנגע: **מדד עד שלא פסק**, סבום הדמים, כך וכך יין בכך וכך דמים: **דמיו אפורין**, דנכרי לא קנייה השתא במשיכה, דכיון דלא פסק דמיו לא סמכא דעתיה דלקנייה במשיכה, שמה ירבה לו דמיו, הלכך כי נגע ביה היו יין נסך ברשות ישראל, שעדיין לא קנאו הנכרי עד שיפסקו לו דמים: **אם יש בו עבכת יין**, אם יש במשפך שנמדד בו תחלה יין של נכרי, עבכת יין, אונגים שמתעכב יין על פיו שלא יצא כמפה או שתי מפין: **אסור**, דמתסר חמרא דישאל משום שהיה טפת יין נסך שבמשפך: **המערה מכלי לכלי**, ישראל שעירה מכלי שלו לכלי שביד הנכרי או לכלי שיש בו יין נסך: **את שמערה ממנו מותר**, היין שנשאר בכלי העליון שביד ישראל, מותר: **ואת שעירה בתוכו**, והקילוח שיצא מכלי ישראל אף על פי שלא הגיע לכלי שביד הנכרי, וכל שכן מה שהגיע לכלי של נכרי, אסור, דניצוק חיבור. ומתניתין דרשו היין שנשאר בכלי שביד ישראל, מיירי כגון דקמף קמפו, שקודם שנגע הקילוח בכלי התחתון שביד הנכרי פסק העליון המחובר לכלי שביד ישראל, ולא היה כאן ניצוק שיחבר מה שבכלי העליון למה שבכלי התחתון, אי נמי, דנפץ נפוצו, שהשלך היין מן הכלי העליון כדרך שמשליכין מן המורקים, ולא היה שם סילון וקילוח שיחבר בין היין שבכלי אשר ביד ישראל לכלי שביד נכרי. אבל אם היה שם חיבור, כל מה שנשאר בכלי העליון שביד ישראל אסור, דקו"ל ניצוק חיבור ואוסר בין נסך. וכן הלכתא:

ח ומים במים, מים שנתנסכו לע"ז או שנעברו. במים של היתר: **בכל שהוא**, לא שנא נפל התירא לנו איסורא או איסורא לנו התירא, אוסר במינו בכל שהוא. ובכלד שיהיה האיסור הנופל לתוך ההיתר נופל מכלי שפיו רחב ויש ביין היוצא מן הכלי שיעור גדול בבת אחת. אבל המערה יין נסך מכלי קטן שאינו מוציא אלא טפה טפה ונפל לתוך יין של היתר, אפילו כל היום כולו, אמרינן קמא קמא בטיל. ואם עירה היתר לתוך איסור, כל מה שעירה ממנו לתוך האיסור, אסור, ואפילו חבית מלאה לתוך טיפה אחת. ומסקנא דמלתא לפי ההלכה, כל איסורין שבתורה בין במינן בין שלא במינן, בנותן טעם. חוץ מטבל ויין נסך, דבמינן במשוהו, בשלל במינן בנותן טעם. יין נסך, אומרים דעבודה זרה. ומבל, בחורין בין איסור, כמו שחטה אחת פוטר את הריא, כך חטה אחת עושה את הכרי כולו טבל. ואם איסור משאר איסורין נתערב בחיתר, אם נתערב מין בשאינו מינו דאיכא למיקם אטעמא, אם תרומה היא שנתערבה בחולין יטעמנה כהן, ואם דבר איסור יטעמנו נחתום גוי, אם אומר שאין בתערובת טעם התרומה או טעם האיסור, הכל מותר. ואם נתערב מין במינו דאיכא למיקם אטעמא, או מין בשאינו מינו ואין כאן כהן או גוי שנוכל לסמוך עליו, אם האיסור הוא מחלב ודם גבולות ומרפות שקצים ורמשים וכיוצא בזה, משערין אותו בששים, אם יש ששים של היתר כנגד האיסור הכל מותר, ואם לאו, הכל אסור. ואם האיסור הוא תרומה וחלה וביכורים,

משניות מבוארות – קהתי

נסך בזמן היציקה, כל מה שנשאר בכלי העליון אסור, שהרי "ניצוק חיבור", כמו שהוכחנו לעיל. **ואת שערך לתוכו** – הקילוח שיצא מכלי ישראל, אף על פי שטרם הגיע לכלי שיש בו יין נסך, וכל שכן מה שהגיע, **אסור** – משום יין נסך.

י ו ס ח מ י ש י

ב א ו ר מ ש נ ה ח

משנתנו באה ללמד דיני התערבות של יין נסך.

יין נסך אסור – בהנאה, כמו שכבר בארנו הטעם בפרק ב משנה ג; **ואוסר בכל שהוא** – אפילו טיפה של יין נסך שנתערבה בחבית מלאה של יין כשר, הריהי אוסרת את כל היין. ברם, בגמרא אמרו: "המערה יין נסך מצרצור (טז) קטן לבור (של יין). אפילו כל היום כולו, ראשון ראשון בטל" (כל טיפה שנופלת לבור מתבטלת). מכאן מפרשים משנתנו, שאם נפל יין של היתר לתוך יין נסך, ואפילו חבית מלאה לתוך טיפה של יין נסך, נאסר כל היין. אבל אם נפל יין נסך לתוך חבית של יין כשר, אינו אוסרו בכל שהוא, אלא אם כן נפל מכלי שפיו רחב, ויש ביין היוצא ממנו שיעור גדול בבת אחת, אבל המערה יין נסך מכד קטן שאינו מוציא אלא טיפה טיפה, כל טיפה הולכת ומתבטלת (רמב"ם). ויש מפרשים, שאפילו נפלה טיפה אחת של יין נסך לתוך חבית מלאה של יין כשר, הרי היא אוסרת את כל היין; וזה שאמרו בגמרא: "המערה מצרצור קטן... ראשון ראשון בטל", אין הלכה כן (התאירי). **יין בייין** – אם נתערב יין נסך ביין של היתר, **ומים במים** – או שנתערבו מים שנתנסכו לעבודה זרה במים של היתר, הרי זה אוסר **בכל שהוא** – כמבואר למעלה. **יין במים** – אבל אם נתערב יין נסך במים של היתר, **ומים בייין** – או שנתערבו מים שנתנסכו לעבודה זרה ביין של היתר, אין זה אוסר אלא **בנותן טעם** – כשהאיסור נותן טעם בהיתר. **זה הפלל: מין במינו** – מין של איסור שנתערב בהיתר מאותו המין, כגון יין ביין, אוסר **במשוהו** – שמשוהו של איסור אוסר הרבה של היתר; **ושלא במינו** – מין של איסור שנתערב במין אחר של היתר, כגון יין במים,

חבית של יין נסך בשכרן – שעשו מלאכה אצלו. **מתרים לומר לו** – לגוי: **תן לנו את דמיך** – אין אנו רוצים יין, תן לנו דמים במקומו; ואין הדמים הללו נחשבים דמי יין נסך, שהרי עדיין לא קיבלו את היין, והגוי חייב לשלם להם בשכר מלאכתם דמים ולא יין. **ואם משנכנסה לרשותן** – החבית, ששקבלו כבר את היין בשכרם, **אסור** – להם לומר לגוי: תן לנו את דמיה, שבכגון זה הדמים הם דמי החבית של יין נסך, ולא שכר מלאכתם, ויין נסך אסור בהנאה. **המוכר יינו לנכרי** – ישראל המוכר יין לגוי, **פסק** – הישראל לגוי את מחיר היין, **עד שלא מדד** – קודם שמדד לו את היין, **דמיו מתרין** – דמי היין מותרים, שאין היין נעשה יין נסך עד שנוגע ביין עצמו, והרי קנאו הגוי במשיכה הכלי קודם שנגע ביין, ונמצא חייב לישראל דמי יין של היתר. אבל **מדד** – לגוי את היין, **עד שלא פסק** – קודם שקצב לו את המחיר, ונתן את היין בידיו, **דמיו אסורין** – דמי היין אסורים לישראל, שכל זמן שלא פסק דמיו, לא היתה דעת הגוי לקנותו, שמה לא יסכים למחירו, הלכך כשנגע ביין ועשאו יין נסך עדיין היה יינו של ישראל, וכשבא הגוי לשלם לו אחר כך, דמי יין נסך הם, ולכן אסורים. **נטל** – הישראל בעל חנות היין, **את המשפך** – המשמש למדידת היין וליציקתו לתוך בקבוק, **ומדד לתוך צלוחיתו של נכרי** – שהיה בה קצת יין נסך, והרי נאסר היין שבמשפך, לפי שהדין הוא "ניצוק חיבור", כלומר שקילוח היין מחבר את היין שבמשפך, עם היין שבצלוחיתו של הגוי. **וחזר ומדד** – באותו משפך, **לתוך צלוחיתו של ישראל** – שקנה אצלו יין, **אם יש בו עבכת יין** – אם יש במשפך מעט יין שנתעכב בשוליו מהיין שמדד לצלוחיתו של הגוי, **אסור** – היין שבצלוחיתו של ישראל לפי שנתערב בו עבכת יין, שהוא יין נסך כפי שבארנו לעיל. **המערה מכלי אל כלי** – ישראל המריק יין מכלי שבידו לתוך כלי שיש בו יין נסך, **את שערך ממנו** – היין שנשאר בכלי העליון שביד ישראל, **מתר** – והוא שהפסיק את הקילוח קודם שנגע ביין נסך שבכלי התחתון, ולא היה "ניצוק" שיחבר את היין בכלי העליון לייין שבכלי התחתון. ברם, אם נגע הקילוח ביין

זה הפלל: מין במינו – במשהו; ושללא במינו – בנותן טעם.

ט אלו אסורין ואסורין בכל שהן: יין נסך, ועבודה זרה, ועורות לבובין, ושור הנסקל, ועגלה ערופה, וצפרי מצרע, ושער נזיר, ופטר חמור, ובשר בחלב, ושעיר המשתלח, וחלין שנשחטו בעזרה – הרי אלו אסורין ואסורין בכל שהן.

י יין נסך שנפל לבור – פלו אסור בהנאה; רבן שמעון בן גמליאל אומר: ימכר פלו לנכרי, חוץ מדמי יין נסך שבו.

פירוש ברטנורא

משערים אותו במאה של היתר. ואם ערלה וכלאי הכרם, משערין אותו במאתים:

ט אלו אסורין ואסורין בכל שהן. כל מקום שנתערבו שם אפילו אחד באלף אסורין את כולו: יין נסך. חבית אחת באלף חביות אסור את כולו בהנאה. ואין כן הלכה, אלא כדכתיבין שלחי פרק כל הצלמים, מוליד דמי אותה חבית לים המלח, והשאר הכל מותר בהנאה ואסור בשתייה: ועבודה זרה. צורה שעבודה, ונתערבה באלף צורות שאינן ע"ז: ועורות לבובין. דהוי נמי איסורי הנאה, כדאמרין בפרק אין מעמידין: וצפרי מצרע וחולין שנשחטו בעזרה. איסורי הנאה הן. ובפרק ב' דקדושין פרשין להו: ושער נזיר. דאיסורי הנאה הוא, דכתיב (במדבר ו') ונתן על האש אשר תחת זבח השלמים. ואם נתערבה אגודה של שער נזיר אפילו באלף אגודות של שאר שעירות, כולן אסורות בהנאה: ופטר חמור. אסור בהנאה כל זמן שלא נפדה: ובשר בחלב. חתיכת בשר שנתבשלה בחלב ונתערבה באלף חתיכות, אסורת את כולו בהנאה. וסבר האי תנא דדבר שדרכו לימנות ואיסורו איסור הנאה אסור את תערובתו בכל שהוא. וכל הני דחשיב במתניתין, דבר שדרכו לימנות הוא ואיסורין איסור הנאה: הרי אלו. למעוטי איסורי הנאה שאין דרכן לימנות, או שדרכן לימנות ואינן איסורי הנאה, שאינן אסורין את תערובתן בכל שהן:

י שנפל לבור. של יין: כולו אסור בהנאה. שהיין שנתנסך לע"ז אסור במינו בכל שהוא. אבל סתם יינם של נכרים שלא ידענו בו שנתנסך ודאי, אע"פ שאסור בהנאה אינו אסור תערובתו בהנאה, אלא ימכר כולו לנכרי חוץ מדמי אותו סתם יינן. וכן הלכה:

משניות מבוארות – קהתי

(עין שמות כא, כח): וְעֵגְלָה עֲרוּפָה – לאחר שהורידה לנחל איתן (עין דברים כא, ד); וְצִפְרֵי מְצָרַע – שתי הציפורים שלוקח המצרע לטהרתו (עין ויקרא יד, ד), שלאחר שנשחטה הצפור האחת אסורות הן בהנאה. ויש מפרשים, שהכוונה כאן לצפור השחוטה בלבד, שאסורה בהנאה, אבל הצפור המשתלחת אינה אסורה בהנאה; ולאחר שנשתלחה הרי היא מותרת אף באכילה; וְשֹׁעַר נָזִיר – אסור בהנאה, והנזיר מגלחו במלאת ימי נזרו ושורפו (עין במדבר ו, יח), ואם נתערב צרור של שער נזיר באלף צרורות של שעירות אחרים, כולם אסורים בהנאה; וְפֶטֶר חֲמֹר – אסור בהנאה כל זמן שלא נפדה; וכן אם לא נפדה ונערף, אסור הוא בהנאה; וּבֶשֶׂר בַּחֲלָב – חתיכת בשר שנתבשלה בחלב, אסורה בהנאה, שכתוב בתורה שלוש פעמים: "לא תבשל גדי בחלב אמו", ודרשו: אחד לאיסור אכילה, ואחד לאיסור הנאה, ואחד לאיסור בישול; ואם נתערבה חתיכה זו אפילו באלף חתיכות של היתר, הרי היא אסורת את כולן בהנאה; וְשֹׁעִיר הַמִּשְׁתַּלַּח – לעזאזל ביום הכיפורים (ויקרא טז, כב); יש נוסחאות שאין גורסים "שעיר המשתלח"; וְחָלִין שֶׁנִּשְׁחַטוּ בְּעִזָּה – בהמה של חולין שנשחטה במקדש, הֲרִי אֱלוֹ – כל אלו שנימנו במשנה, אֲסוּרִין – בהנאה, וְאֲסוּרִין בְּכָל שֶׁהֵן – אפילו אחד באלף, כמבואר לעיל. בגמרא מבואר, שמשנתנו חזרת ושונה "הרי אלו אסורין ואסורין בכל שהן" להשמיענו, שאין אסורים בכל שהם, כמבואר לעיל, אלא איסורי הנאה שהם דברים שבמניין; אבל דברים שבמניין שאינם איסורי הנאה, או איסורי הנאה שאינם דברים שבמניין, אינם אסורים את תערובתם בכל שהם (עין "תוספות יום טוב"; "מלאכת שלמה").

יוס ששי

באור משנה י

כבר למדנו במשנה ח, שאם יין נסך נפל לתוך בור של יין כשר, בשיעור גדול בבת אחת (ולפי המאירי אפילו טיפה). כל היין אסור. ומזהו האיסור של תערובת זו? נחלקו בזה תנאים במשנתנו.

יין נסך שנפל לבור – של יין כשר, כמבואר לעיל (עין משנה ח), פלו – כל היין שבבור, אֲסוּר בְּהִנָּאָה – שייך נסך אסור במינו בכל שהוא. רבן שמעון בן גמליאל אומר: ימכר פלו לנכרי, חוץ מדמי יין נסך שבו. כלומר שאין התערובת נאסרת בהנאה, אלא יימכר כל היין לגוי, ויוריד מן הדמים שיקבל דמי יין נסך שבתערובת, ויטילם לים המלח (עין פרק ג משנה ט). בגמרא אמרו: "הלכה למעשה: יין נסך (שדורי) נתנסך לעבודה זרה) – יין ביין (אם נפל לתוך יין של

הרי זה אסור בנותן טעם – שאם האיסור נותן טעם בהיתר, הריהו נאסר; ואם לאו, אינו נאסר. בגמרא אמרו: כל איסורים שבתורה, בין במינן בין שלא במינן – בנותן טעם, חוץ מטבל (פירות שלא הופרשו מהם תרומות ומעשרות) ויין נסך, שבמינם – במשהו, ושללא במינם – בנותן טעם; וזה הכלל (השנוי במשנתנו) בא לריבות טבל. ומה הטעם ביין נסך ובטבל? יין נסך – משום חומרת עבודה זרה; וטבל – כהיתרו כך איסורו: כמו שחיטה אחת פוטרת את הכרי (כל ערימות התבואה). כך חיטה אחת עושה את הכרי כולו טבל. וכן הלכה. מכאן – איסור שנתערב בהיתר: אם נתערב מין בשאינו מינו, ואפשר לברר את הטעם, נותנים לגוי, שאפשר לסמוך עליו, שיטעם את התערובת, (ובתרומה שנתערבה בחולין, טועם אותה כהן). ואם הוא אומר, שאין בתערובת טעם האיסור, הכל מותר. ואם נתערב מין במינו (בכל האיסורים חוץ מיין נסך וטבל), שאי אפשר להבחין בטעם האיסור, או שנתערב מין בשאינו מינו, ואין גוי שאפשר לסמוך עליו, שיערו חכמים בששים. שאם יש ששים חלקים של היתר כנגד החלק של האיסור, הכל מותר; ואם לאו – הכל אסור. ברם, תרומה שנפלה לתוך חולין, אינה בטלה אלא במאה, והוא הדין בחלה וביכורים; ואילו ערלה וכלאי הכרם אינם בטלים אלא במאתים (רמב"ם).

באור משנה ט

לאחר שלמדנו במשנה הקודמת בענין יין נסך, שאסור ואסור בכל שהוא, מוסיפה משנתנו למנות דברים האסורים בהנאה ואסורים תערובתם בכל שהן. ברם, משנתנו אינה עוסקת בתערובת של איסור שנבלע לתוך היתר ואינו בעין, אלא בדבר שבמניין (דבר חשוב הנמכר במנין) של איסורי הנאה שנתערב בדברים דומים של היתר, כגון בקבוק יין נסך שנתערב בהרבה בקבוקים של יין כשר, והרי האיסור הוא בעין, אלא שאין מכירים אותו; ובאה המשנה להשמיענו, שדבר שבמניין האסור בהנאה, אם נתערב אפילו באלף של היתר, אינו בטל בהם, ואסור הכל.

אלו – הדברים המפורטים לקמן, אֲסוּרִין – בהנאה, וְאֲסוּרִין בְּכָל שֶׁהֵן – אפילו נתערב אחד מהם באלף, כולם אסורים: יין נסך – אם נתערבה חבית אחת של יין נסך באלף חביות יין של היתר, כל החביות אסורות; ברם, אין הלכה כן (כמו שאנו מביאים במשנה הבאה: ועיין ברטנורא ו"תוספות יום טוב"); וְעִבּוּדָה זָרָה – פסל של עבודה זרה שנתערב באלף פסלים שאינם עבודה זרה, הכל אסור; וְעוֹרוֹת לַבּוֹבִיָּן – עורות של בהמות שנקרעו בחייהן כנגד לבן והוציאו את לבן להקריבו לעבודה זרה (עין פרק ג משנה ג), והוא הדין לכל תקרובת עבודה זרה; וְשׁוֹר הַנִּסְקָל – שנגמר דינו להיסקל, לפי שהרג אדם

יֵאָמַר שֶׁל אֶבֶן שְׁזֵפֶתָה גֹי – מִנְגֵבָה, וְהִיא מְהוּרָה; וְשֶׁל עֵץ – רַבִּי אֱמִיר: יִנְגַב. וְחֻכְמִים אֲמָרִים: יִקְלָף אֶת הַזֵּפֶת; וְשֶׁל חֶרֶס, אָף עַל פִּי שֶׁקָּלָף אֶת הַזֵּפֶת – הָרִי זֶה אֲסוּרָה.
יֵב הַלּוֹקֵחַ כָּלִי תַשְׁמִישׁ מִן הַגֹּי, אֶת שְׁדָרְכּוֹ לְהַטְבִּיל – יִטְבִּיל, לְהַנְעִיל – יַנְעִיל, לְלַבֵּן בָּאוֹר – יִלְבֵּן בָּאוֹר. הַשְּׁפוּד וְהַאֲסָפָלָה – מְלַבֵּנֵן בָּאוֹר; הַסִּפִּין – שֶׁפָּה וְהִיא מְהוּרָה.
ס ל י ק מ ס כ ת ע ב ו ד ה ז ר ה

פירוש ברטנורא

יֵאָמַר שְׁזֵפֶתָה נִכְרִי. אורחא למרמי בה חמרא פורתא, לאעבורי קוטרא דופתא: **מִנְגֵבָה.** במים ואפר: ושל עץ. דבעיא זפת טובא ובלע חמרא טפי: **רבי אומר ינגב.** כשל אבן. ואין הלכה כרבי: ושל חרס. בין לרבי בין לרבנן. **אע"פ** שקלף הזפת אסור. דחרס בלא זפתא בלע ליה חמרא: **יֵב כלי תשמיש.** של סעודה. ודוקא כלי מתכת או כלי חרס המצופים באבר. וכלי זכוכית ככלי מתכות דמי: **את שדרכו להטביל.** כלומר כלי הראוי ליטטר בטבילה ואינו צריך תיקון אחר, כגון שתשמישו ע"י צונן: **יטביל.** במקוה הכשר לטבילת אשה, וטבילתו מתורתו: **להנעיל.** כגון יורות וקדרות של מתכת שתשמישן על ידי רותחין: **ינעיל.** ברותחין. שמכניסין לתוך יורה מלאה מים רותחין ומשהה אותן בתוכה מעט. וזה אחר שמשפשפן ומסיר החלודה שלהן. ואח"כ מטבילן במקוה הכשר לטבילת אשה והן מותרין: **ללבן.** כלים שמשמשין בהן על ידי האור ביבש בלי רטוב, כדמפרש ואיל, כגון השפודים והאספאלות: **מלבנן באור.** עד שיהיו ניצוצות ניתזין מהן, ואח"כ מטבילן והן מותרין: **שפה.** נועצה בקרקע קשה עשר פעמים, אם אין בה גומות, ואוכל בה צונן. או משהיה באבן המשחות שלה, ואוכל בה אפילו רותחין. ואם היו בה גומות, מלבנה. וכולן שנשתמש בהן עד שלא הרתיח, או עד שלא הלבין, ועד שלא הטביל, מותר:

משניות מבוארות – קהתי

במשנה, צריך עוד להטבילו: ואף כלי סעודה חדשים שקונים מן הגויים, שאינם צריכים הכשר משום גיעולי גויים, צריכים מכל מקום טבילה (גמרא עבודה זרה ע"ה, ג). אמנם משנתנו אינה עוסקת בטבילת כלים שקונים מן הגויים, אלא בהכשרם בלבד.

הַלּוֹקֵחַ כָּלִי תַשְׁמִישׁ מִן הַגֹּי – יִשְׂרָאֵל שֶׁקֵּנָה מִן הַגֹּי כְּלִים שֶׁמִּשְׁתַּמְשִׁים בָּהֶם לְסַעֲדָה, אֶת שְׁדָרְכּוֹ לְהַטְבִּיל – כלומר כלי שמשתמשים בו בצונן ובמים צוננים, כגון כוסות וצלוחיות וכיוצא בהם, **יִטְבִּיל – יִשְׁטוּף** אותם במים צוננים, וזה הכשרו (המאירי). ויש מפרשים: כלי הראוי להיטטר בטבילה בלבד ואינו צריך תיקון אחר, כגון כלי שתשמישו על ידי צונן, יטביל במקוה, וטבילתו מתורתו (דש"י; ברטנורא). את שדרכו **לְהַנְעִיל –** כלומר כלי שמשתמשים בו ברותחים, כגון קדרות של מתכת, **יַנְעִיל –** במים רותחים, דהיינו שמכניס את הכלי לתוך דוד מלא מים רותחים ומשהה אותו בתוכו מעט. ברם, צריך לנקותו קודם שמגיעו, על ידי שפשוף מבפנים ומבחוץ, ולהסיר ממנו כל חלודה. והוא הדין בכלי שהכשרו על ידי הדחה, שצריך לשפשוף היטב במים בשעת הדחה, כדי להסיר ולמרוק האיסור בעין שיש על גביו. את שדרכו **לְלַבֵּן בָּאוֹר –** כלי שמשתמשים בו באש, **יִלְבֵּן בָּאוֹר –** ילהט אותו באש עד שיהיו ניצוצות מנתזין ממנו, כגון **הַשְּׁפוּד –** שמשתמשים בו לצליית בשר על האש, **וְהַאֲסָפָלָה –** רשת של מתכת, שצולים עליה בשר, **מְלַבֵּנֵן בָּאוֹר –** לשם הכשרם. וכל זה למידים מהכתוב בכלי מדין (במדבר לא, כג): **"כל דבר אשר יבוא באש תעבירו באש..."** וכל אשר לא יבוא באש תעבירו במים" – מפי השמועה למדו שאין הכתוב מדבר אלא בטהרתן מידי גיעולי גויים, לא מידי טומאה שאין לה טומאה עולה על ידי האש (רמב"ם); ופירושו של הכתוב: **"כל דבר אשר יבוא באש תעבירו באש"** – כדרך תשמישו של הכלי כן הגעלתו; מה שתשמישו על ידי חמין, ינעילנו בחמין; ומה שתשמישו על ידי צל, ילבנו באור (דש"י **על התורה**): **"ואשר לא יבוא באש"** – היינו כלי שתשמישו בצונן, **"תעבירו במים"** – היינו הדחה במים במריקה ושטיפה: ורש"י על התורה מפרש: מטבילו ודיו. בגמרא מובאת ברייתא: וכולן צריכין טבילה – בין אחר הדחה, בין אחר הגעלה ובין אחר ליבון (כמו שהוכחנו כבר בהקדמה למשנתנו). שכתוב (שם): **"כל דבר אשר יבוא באש תעבירו באש וטהר"** – הוסיף לה הכתוב טהרה אחרת, וכתוב אחר כך: **"אך במי נדה יתחטא"** – מים שנידה טובלת בהן, הווי אומר: ארבעים סאה. **הַסִּפִּין –** הקונה סכין מן הגוי, **שֶׁפָּה –** משפשפה במשחות וכיוצא בה. ובגמרא אמרו: נועצה עשר פעמים בקרקע קשה, **וְהִיא מְהוּרָה –** וכשרה היא לאכול בה צונן. אבל לאכול בה חמין צריכה היא ליבון (רמב"ם).

היתר), אסור (כולו בהנאה); חבית בחבית (חבית של יין נסך שנתערבה בהרבה חביות של יין כשר), מותר (בהנאה, חוץ מדמי החבית של יין נסך); סתם יין (של גוי, שאין יודעים אם נתנסך לעבודה זרה), אפילו יין ביין (אפילו נפל לתוך יין של היתר), מותר (בהנאה, חוץ מדמי אותו יין).

באור משנה יא

נוהגים היו למרוח את הגת בזפת, שלא יצא היין דרך סדקיה, ובכדי להעביר את ריח הזפת היו נותנים בתוכה קצת יין. משנתנו באה ללמד, כיצד מכשירים גת, שמרחה גוי בזפת, מאחר שיש חשש שנתן בתוכה יין נסך. ומונה המשנה שלושה סוגי גתות, שדניהם חלוקים בענין זה: (א) גת של אבן, (ב) גת של עץ, (ג) גת של חרס.

גַּת שֶׁל אֶבֶן שְׁזֵפֶתָה גֹי – ויש חשש שנתן בתוך הזפת יין נסך, כמו שבארנו לעיל, **מִנְגֵבָה –** בגמרא מבואר, שמדיחה במים ואפר ומייבשה, **וְהִיא מְהוּרָה –** והגת נעשית כשרה לשימושו של ישראל, שהוראיל והגת עשויה אבן, אינה בולעת את היין שנותנים לתוך הזפת, ולפיכך די בניגוב בלבד כדי להכשירה. **וְשֶׁל עֵץ –** גת של עץ, **רַבִּי –** רבי יהודה הנשיא – **אֱמִיר: יִנְגַב –** במים ואפר, כגת של אבן, לפי שגם העץ אינו בולע את היין. **וְחֻכְמִים אֲמָרִים: יִקְלָף אֶת הַזֵּפֶת –** ואחר כך ינגב, לפי שגת של עץ צריכה הרבה זפת, ונותנים בתוכה יותר יין מאשר בגת של אבן. והלכה כחכמים. **וְשֶׁל חֶרֶס –** גת של חרס, **אָף עַל פִּי שֶׁקָּלָף אֶת הַזֵּפֶת, הָרִי זֶה אֲסוּרָה –** לפי שהחרס עצמו, מלבד הזפת, בולע את היין, ואף לאחר שנקלפה הזפת, עדיין בלוע היין בתוך הגת; הלכך אסור לישראל לדרוך בה. ולא מועיל בה ניגוב לאחר הקילוף, שהחרס אינו פולט את הבלוע על ידי ניגוב; אלא תקנתה היא על ידי "עצירה", דהיינו למלאה מים שלושה ימים ולערום כל מעט לעת (ענין פרק ב משנה ד, שם בארנו בענין הכשר נודות של גויים וקנקניהם). בגמרא מבואר, שמדובר במשנתנו כשלא דרך הגוי בגת, אבל אם דרך הגוי בגת, אפילו היא של אבן, צריך לקלף את הזפת.

שבת קודש

באור משנה יב

לאחר שלמדנו במשנה הקודמת, כיצד מכשירים גת שזיפתה גוי, באה משנתנו ללמד, כיצד מכשירים כלים של גויים, שמשתמשים בהם לבישול או לאכילה ולשתיה. כלים אלו אסורים הם משום גיעולי גויים, כלומר מפני שבלוע בהם טעם של איסור. וכשמשתמש בהם ישראל, נפלט טעם האיסור לתוך מאכליו. מכאן, ישראל הבא להשתמש בכלי גויים, צריך להכשירם, כפי שיבואר במשנה. ברם, מלבד הכשר הכלים משום גיעולי גויים, צריכים הם – אם ישראל קנה אותם מן הגוי – גם טבילה במקוה של ארבעים סאה, כלומר שלאחר שהוכשר הכלי, כמבואר

מסכת אבות פרק ראשון

א מֹשֶׁה קִבֵּל תּוֹרָה מִסִּינִי, וּמִסֵּרָה לִיהוֹשֻׁעַ, וַיהוֹשֻׁעַ לְזִקְנִים, וְזִקְנִים לְנָבִיאִים, וְנָבִיאִים מִסֵּרָה לְאַנְשֵׁי כְנֶסֶת הַגְּדוּלָּה. הֵם אֲמָרוּ שְׁלֹשָׁה דְבָרִים: הָיוּ מְתוּנִים בְּדִין, וְהִעֲמִידוּ תַלְמִידִים הֶרְבֵּה, וַעֲשׂוּ סִיג לַתּוֹרָה.

פירוש ברטנורא

א א מֹשֶׁה קִבֵּל תּוֹרָה מִסִּינִי. אומר אני, לפי שמסכת זו אינה מיוסדת על פירוש מצוה ממצות התורה כשאר מסכתות שבמשנה, אלא כולה מוסרים ומדות, וחכמי אומות העולם ג"כ חברו ספרים כמו שבדו מלכס בדרכי המוסר כיצד יתנהג האדם עם חבירו, לפיכך התחיל התנא במסכת זו משה קבל תורה מסיני, לומר לך שהמדות והמוסרים שבו המסכתא לא ברו אותם חכמי המשנה מלכס אלא אף אלו נאמרו בסיני: **מסיני.** ממי שנגלה בסיני: **לזקנים.** שהאריכו ימים אחרי יהושע. ואותם הזקנים לוקנים אחרים עד שהגיעו לתחלתם של נביאים שהן עלי הכהן ושמואל הרמתי: **לאנשי כנסת הגדולה.** מאה ועשרים זקנים היו. וזרובל שריה רעליה מרדכי בלשן, שהיו כימי עזרא כשעלו מן הגולה בבית שני. ומכללם, חגי זכריה ומלאכי ונחמיה בן חכליה וחבריהם. ונקראו כנסת הגדולה לפי שהחזירו העטרה ליושנה [וימא ס"ט ע"ב]. שמשא אמר (דברים י') האל הגדול הנבון והנורא, באו ירמיה ודניאל ולא אמרו נבון ונורא, והם החזירו כבתחלה, לפי שאמרו הן הן גבורותיו הן הן נוראותיו, שאלמלא בן היאך אומה כזו יכולה להתקיים בפני כמה אומות: **הם אמרו שלשה דברים.** הרבה דברים אמרו, אלא שלשה דברים הללו אמרו [הן] שיש בהם קיום התורה: **היו מותונים בדיון.** שאם בא דין לפניך פעם ושנים ושלוש, לא תאמר דין זה כבר בא לפני ושנתי ושלושתי בו, אלא היו מותונים, כלומר ממתנים קודם שתפסקו הדיון: **והעמידו תלמידים הרבה.** לאפוקי מרבן גמליאל

משניות מבוארות – קהתי

לד, ט: "ויהושע בן נון מלא רוח חכמה כי סמך משה את ידיו עליו, וישמעו אליו בני ישראל"; **ויהושע** מסרה **לזקנים** – שהאריכו ימים אחריו, כמו שכתוב (יהושע כד, לא): "ויעבד ישראל את ה' כל ימי יהושע, וכל ימי הזקנים אשר האריכו ימים אחרי יהושע"; עתניאל בן קנז היה מראשוני הזקנים, ועלי הכהן מאחרוניהם; שהשופטים אף הם בכלל הזקנים (**המאיר**). **וְזִקְנִים** מסרה **לנביאים** – שתקופתם נמשכת מימות שמואל הנביא עד לימי חגי, זכריה ומלאכי, שהיו אחרוני הנביאים, כמו שהזכרנו בהקדמה; **וְנָבִיאִים מִסֵּרָה לְאַנְשֵׁי כְנֶסֶת הַגְּדוּלָּה** – בתחילת ימי הבית השני, כמו שבארנו למעלה בהקדמה. **הֵם** – אנשי כנסת הגדולה – **אֲמָרוּ שְׁלֹשָׁה דְבָרִים** – שמצוים עליהם השופטים והחכמים: **א. הָיוּ מְתוּנִים בְּדִין** – אל תמהרו לחרוץ משפט ולפסוק הלכה, אלא היו מותונים לעיין היטב, ובישוב הדעת, בפרטי הדברים, ותחקרו את כל המסיבות והעניינים הנוגעים אל הדין, כדי שתדנו דין אמת לאמתו; וכן אמר דוד המלך (**תהלים עה, ג**): "כי אקח מועד, אני מישרים אשפוט" – אם אקח מועד וזמן לעיין בדיון בשיקול הדעת, אשפוט ואדון דין אמת ויושר (**מדרש שמואל**): **ב. וְהִעֲמִידוּ תַלְמִידִים הֶרְבֵּה** – לא כרכן גמליאל שאמר: "כל תלמיד שאין תוכו ככרו, אל ייכנס לבית המדרש" (**ברכות כח, א**), ולא כבית שמאי שהיו אומרים: "אל ישנה אדם אלא למי שהוא חכם ועניו וכן אבות", אלא כבית הלל שאמרו: "לכל אדם ישנה, שהרבה פושעים היו בישראל ונתקברו לתלמוד תורה ויצאו מהם צדיקים, חסידים וכשרים" (**אבות דרבי נתן**). ועוד אמרו: בנוהג שבעולם, אלף בני אדם נכנסים למקרא, ויצאים מהם מאה; למשנה – יוצאים מהם עשרה; לתלמוד – יוצא מהם אחד (**קהלת רבה ז, ג**). **וַעֲשׂוּ סִיג לַתּוֹרָה** – גדר והרחקה שלא יבואו לידי איסור של תורה, שנאמר (**ויקרא יח, ל**): "ושמרתם את משמרתי", ודרשו חכמים: עשו משמרת למשמרתי – בא הכתוב להזהיר בית דין, שיעשו תקנות, גזירות וגדרים, כדי שיהא אדם נמנע מלעבור על דין תורה. באבות דרבי נתן פירשו: "עשה סייג לדברך כדרך שעשה הקב"ה סייג לדבריו" וכותב המאירי: "ראה לי בביאור זה, שהוא הזהיר להיות כל אדם שומר פתחי פיו, כל יכבד השומעים בהם, וכל שכן כשמדבר בדברי תורה, שלא ידבר בהם אלא בזמן הראוי, בשיעור הראוי, במקום הראוי לו, ודברים הראויים לו, אם מצדו, אם מצד השומעים. ובמשלי ערב אמרו על חכם אחד, שהיה מאריך בדבריו יותר מדי, ושאלו אותו: מדוע אתה עובר הגבול להאריך כל כך? ואמר להם: כדי שיבינו הפתאים. אמרו לו: בעוד שיבינו הפתאים, המשכילים יקצו. – ומה שאמרו (**שם**): "כדרך שעשה הקב"ה סייג לדבריו", עניינו: כמו שהקב"ה נתן התורה והמצוות והחוקים כפי מה שראוי לאדם לסבול

מסכת אבות

באור משנה א

משנתנו באה ללמד שלושה דברים שאמרו אנשי כנסת הגדולה לתיקונם ולחיוקם של שלושת היסודות החשובים ביותר בחיי האומה, והם: **א. המשפט.** **ב. החינוך.** **ג. התורה** (קיום מצוותיה). ופתחת המשנה בתולדות המסורת והשתלשלותה ממשה רבנו עד אנשי כנסת הגדולה, שראשוניהם היו אחרוני הנביאים: חגי, זכריה ומלאכי, ואחרוניהם היו הראשונים לתלמי התלמוד, להודיענו, שכל הדברים המובאים במסכת זו, ככל התורה שבעל פה, דברים מבוררים הם ומקובלים איש מפי איש, מפי הנביאים, עד משה רבנו אבי הנביאים, שלמד כל התורה – הלכותיה, דקדוקיה ופירושיה – מפי הגבורה. "כנסת הגדולה" היתה זו מועצת נביאים וחכמים שנוסדה על ידי עזרא הסופר באסיפה הגדולה, שכנס בירושלים בעלותו מכבל (נחמיה ח-י), וזו תיקנה תקנות גדולות וחשובות לחיוק התורה והאמונה. בין ראשוני אנשי כנסת הגדולה נימנו: חגי, זכריה ומלאכי (כמו שכבר הזכרנו למעלה). דניאל, חנניה ומישאל ועזריה, נחמיה בין חכליה, מרדכי, וזרובבל בן שאלתיאל, ועוד הרבה חכמים אחרים. – בגמרא (יומא טז, ב) אמרו: למה נקרא שמם אנשי "כנסת הגדולה"? שהחזירו את העטרה ליושנה. משה אמר: "האל הגדול הגבור והנורא" (דברים י, יז); בא ירמיה ואמר: נכרים מקרקרים בחיכלו – איה נוראותיו? ולא אמר: "הנורא" (אלא "האל הגדול הגבור" – ירמיה לב, יח); בא דניאל ואמר: נכרים משתעבדים בבניו – איה גבורותיו? ולא אמר: "הגבור" (אלא "הגדול והנורא" דניאל ט, ד); באו אנשי כנסת הגדולה ואמרו: אדרבא! זוהי גבורתנו... ואלו הן נוראותיו, שאלמלא מוראו של הקב"ה, היאך יכולה אומה אחת להתקיים בין האומות? – והחזירו את העטרה ליושנה ואמרו: "האל הגדול הגבור והנורא" (נחמיה ט, לב). – מספר אנשי כנסת הגדולה היה מאה ועשרים (עיין מגילה יז, ב). ולפי תלמוד ירושלמי (מגילה פרק א הל' ז) – רק שמונים וחמישה. תקופתם נמשכה כמאתיים שנה עד שמעון הצדיק, שהיה האחרון שבהם, כמו שמוכח להלן במשנה ב'.

מֹשֶׁה קִבֵּל תּוֹרָה – כל התורה כולה, שבכתב ושבבעל פה כאחד, **מִסִּינִי** – מאת ה' שנגלה על הר סיני, שכן דרשו את הכתוב (**ויקרא כו, מו**): "אלה החוקים והמשפטים והתורות אשר נתן ה' בינו ובין בני ישראל, בהר סיני ביד משה" – "החוקים" אלו המדרשות (מדרש הלכה); "והמשפטים" אלו הדינים; "והתורות" – מלמד ששתי תורות ניתנו להם לישראל: אחת בכתב ואחת בעל פה; "בהר סיני ביד משה", מלמד שניתנה כל התורה – הלכותיה ודקדוקיה ופירושיה – על ידי משה מסיני (תורת כהנים בחזקוני); **וּמִסֵּרָה לִיהוֹשֻׁעַ** – שכתוב בו (**שמות לג, יא**): "ומשמרתו יהושע בן נון נער לא ימיש מתוך האהל", ולפיכך זכה לירושתו, שנאמר (**במדבר כז, יח-כ**): "ויאמר ה' אל משה קח לך את יהושע בן נון איש אשר רוח בו, וסמכת את ידך עליו... ונתת מהורדך עליו, למען ישמעו כל עדת בני ישראל", וכתוב (**דברים**

פירוש ברטנורא

דאמר [ברכות כ"ח ע"א] כל תלמיד שאין תוכו כבדו אל יכנס לבית המדרש, קמ"ל שגלמדין תורה לכל אדם ואין צריך לבדוק אחריו. ובלבד שלא יהיה ידוע מענינו שמעשיו מקולקלים וסאני שומעניה. אי נמי אשמועינן [יבמות ס"ב ע"ב] שאם העמיד תלמידים בבחירתו יעמיד תלמידים בוקננותו, דכתיב (קהלת י"א) בבוקר זרע וזרע ולערב אל תנח ידך: ועשו סייג לתורה. גדר שלא יבא ליגע באיסור תורה, כגון שניות לעריות, ושובת לשבת, דכתיב (ויקרא י"ח) ושומרם את משמרתך, עשו משמרת למשמרתך:

משניות מבוארות – קה"ת

לפי המונח בטבע, עליו אין להוסיף וממנו אין לגרוע, כן יהיו כל דברי האדם במידה, במשקל ובמשורה, וכל שכן בדברי תורה..."

המשך ביאור למס' תמורה ליום שני עמ' א

- 1 חול. וכן לא מרגילין בפסולי המוקדשין – קרבן שנעשה בעל מום,
2 ונפדה, ונשחט. משום שאף על פי שנפדה, עדיין יש בו קדושה,
3 ואסור לנהוג בו מנהג בזיון.
4 הגמרא דנה בדברי הברייתא. מבררת הגמרא: בשלמא מה שאסור
5 להרגיל בהמה ביום טוב, משום דקא מרח טירחא דלא חוי ליה –
6 שהוא טורח טירחה שאינה ראויה לו ביום טוב. אלא לענין האיסור
7 לעשות כן לבכור בהמה, מאן תנא – כדעת מי סובר התנא
8 בברייתא שאוסר לעשות כן אף בבכור בעל מום.
9 מבארת הגמרא: אמר רב חסדא, בית שמאי היא, דאמר בכור אף
10 על פי שנעשה בעל מום, עדיין בקדושתיה קא – בקדושתו הוא
11 עומד, ואסור לנהוג בו מנהג בזיון. דתנן (בכורות לב), בית שמאי
12 אומרים, לא ימנה ישראל עם הבקח על הבכור, כלומר כהן ששחט
13 בכור בעל מום, לא יזמן את הישראל לאכול עמו את בשר הבכור,
14 משום שהבכור אסור באכילה לזרים אף לאחר שהומום. ומבואר
15 במשנה זו, שלדעת בית שמאי, בכור אף על פי שנעשה בעל מום,
16 עדיין בקדושתו הוא עומד. ולפיכך אסור להרגיל בבשרו.
17 הגמרא ממשיכה לבאר את דברי הברייתא. מבררת הגמרא: מה
18 ששינוי בברייתא שאסור להרגיל גם בפסולי המוקדשין, והיינו
19 שאף קרבן שנעשה בעל מום ונפדה ונשחט, עדיין בקדושתו הוא
20 עומד, מאן תנא.
21 מבארת הגמרא: אמר רב חסדא, רבי אלעזר ברבי שמעון היא.
22 דתנא (בכורות לג), חיו לפני שתי תמאות, אחת תמימה ואחת בעלת
23 מום, כגון שהחטאת שהפריש נעשית בעלת מום, והפריש אחרת
24 תחתיה, התמימה תקרב, ואילו הבעלת מום, תפדה קודם שיקריב
25 את השניה, ואם נשחטה הבעלת מום לאחר שנפדתה עד שלא
26 וקודם שגזרין דמה של התמימה, הבעלת מום מותרת באכילה,
27 שמאחר ובאה הבעלת מום לכלל היתר שחיטה, שוב אין בה
28 קדושה. אולם אם נשחטה הבעלת מום משנזרק – לאחר שזרקו
29 דמה של התמימה, הבעלת מום אסורה אף בהנאה, משום שהיא
30 נחשבת כחטאת שכיפרו בעליה באחרית, ודינה למיתה.
31 הברייתא מביאה דעה החולקת: רבי אלעזר ברבי שמעון אמר, אין
32 להתיר באופן שנשחטה הבעלת מום קודם כפרת התמימה, אלא
33 אפילו אם היה בשר הבעלת מום בקדירה, ואז נזרק דמה של
34 התמימה, הרי בשר הבעלת מום נפסל ויוצא לבית השחיטה.
35 ומבואר בדברי רבי אלעזר ברבי שמעון, שלחטאת בעלת המום יש
36 קדושה אף לאחר שנפדתה ונשחטה, ולכן חל עליה פסול של
37 חטאת שכיפרו בעליה באחרית. ולפיכך שינוי בברייתא לגבי
38 פסולי המוקדשין, שאף לאחר שנפדו ונשחטו יש בהם קדושה,
39 ואסור להרגיל בהם.
40 רב חסדא העמיד את דין הברייתא לענין בכור בבית שמאי, ואילו
41 את הדין לענין פסולי המוקדשין, כרבי אלעזר ברבי שמעון.
42 הגמרא מקשה על כך. מקשה הגמרא: ורב חסדא, מדוע הוצרך
43 להעמיד את הדין לענין בכור בבית שמאי, ואילו את הדין לענין
44 פסולי המוקדשין כרבי אלעזר ברבי שמעון, לוקמה אדרי ואדרי
45 בבית שמאי, הסוברים שבכור אף לאחר שנעשה בעל מום עדיין
46 עומד בקדושתו, ומסתבר שהם מחמירים כן גם לענין שאר פסולי
47 המוקדשין.
48 מתרצת הגמרא: דלמא כי אמרי בית שמאי, זהו רק בבכור, משום
49 דקדושתיה מרחם אמו, כלומר שקדושתו חמורה שאינה באה על
50 ידי שהקדישוהו, אלא מעצמו הוא קדוש. ולפיכך החמירו בו בית
51 שמאי שאף לאחר שנעשה בעל מום עדיין עומד בקדושתו. אגב

רש"י

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

ומה ראו לומר גאולה בשביעית — ולא רפואה אחר סליחה, כדכתיב קרא "הסולח לכל עוונכי הרופא לכל תחלואיכי". **מתוך שעתידין לינאל בשביעית** — שבוע שכן דוד בא בו חלוק משאר שנים, כדאמרין בפרק "חלק" (צז, א): שנה ראשונה רעב ולא רעב כו', עד ובשביעית מלחמות, ובמוצאי שביעית בן דוד בא. **אתחלתא דגאולה היא** — ואף על גב דהאי גאולה לאו גאולה דגלות היא, אלא שיגאלנו מן הצרות הבאות עלינו תמיד, דהא ברכת קיבוץ ובנין ירושלים וצמח דוד יש לכל אחת ואחת ברכה לעצמה לבד מגאולה זו, אפילו הכי, כיון דשם גאולה עלה — קבעוה בשביעית. **שבור זרוע רשע** — אלו המייקרין את התבואה ומפקיעין את השער. וממאי דבמפקיעי שיערי כתיב — דכתיב בההיא פרשתא "וארב במסתר כאריה בסוכו יארוב לחטוף עני" וכי הליסטים אורב את העני? והלא את העשיר הוא אורב! אלא במפקיעי שיערי הכתוב מדבר, שרוב דעתם לעניים הוא. וקא בעי דוד רחמי עלה דמילתא: "שבור זרוע רשע" ותן שובע בעולם, ובכך זרועו שבור. "זרע תדרוש רשעו כל תמצא", וזה שהיה בדעתו להיות רשע, כשתדרוש רשעו לא תמצא עולה שלא הספיק לעשותה. **כפרשה תשיעית אמרה** — ואם תאמר שמינית היא? — "אשרי ולמה רגשו גויים" תרתי פרשתא היא. **ופריכם תשאו לעמי ישראל כי קרבו לבא** — אלמא: קיבוץ גלויות בעת ברכת השנים היא. **וכיון שנתקבצו גלויות נעשה דין ברשעים** — קודם שנתיישבו בירושלים, שנאמר "ואסירה כל בדיליך" ועל ידי כך "ואשיבה שופטיך כבראשונה ויועצך כבתחלה" כמו לשעבר. "ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה" — לכן סמכם לקבוץ גלויות, והשיבה שפטינו וצדקינו במשפט. **כלו המינים** — תלמידי ישו הנוצרי, לכן סמכו לה ברכת המינים. שנאמר "עוובי ה'" — אלו המינים, ושבר פושעים — היינו זדים, כדאמר "פושעים" אלו המרדין (יומא לו, ב).

דף יז ע"ב: הגמרא ממשיכה בביאור סדר התפילה. מבררת הגמרא: **ומה ראו לומר גאולה בשביעית**, ולא תקנו את ברכת הרפואה מיד לאחר ברכת הסליחה כנאמר בפסוק (תהלים קג א) 'הסלח לכל עונכי הרפא לכל תחלואיכי'. משיבה הגמרא: **אמר רבא, מתוך שעתידין ישראל לינאל בשביעית** דהיינו בשנת שמיטה, **לפיקד קבעוה לגאולה בברכה השביעית**. מקשה הגמרא: **והאמר מר** (סנהדרין צז), **בשנה הששית שקודם ביאת הגאולה יהיו קולות שכן דוד בא, ובשביעית מלחמות של הגוים עם ישראל, ובמוצאי שביעית בן דוד בא**, ומבואר שהגאולה אינה בשביעית אלא במוצאי שביעית. מתרצת הגמרא: **מלחמה נמי אתחלתא דגאולה היא**, והרי זה נחשב שהגאולה מתחילה בשביעית.

המשך ביאור סדר התפילה: **ומה ראו לומר ברכת רפואה בשמינית**. **אמר רבי אחא, מתוך שנתנה מצות מילה בשמינית** [-ביום השמיני] **שצריכה רפואה, לפיקד קבעוה בשמינית**. **ומה ראו לומר ברכת השנים בתשיעית**, **אמר רבי אלכסנדר, כנגד מפקיעי שיערי** - המייקרין שערי המחירים יתר על המידה, ואין העניים יכולים לקנות מזון, ומתפללים בברכת השנים שיהא שפע רב ותבואה מצויה ולא יוכלו להפקיע השערים, **דכתיב** (תהלים י טו) **'שבור זרוע רשע'**, וזה נאמר על המייקר ומפקיע את שער התבואה, שנאמר שם (י ט) **'ארב לחטוף עני'**, אף שאין הליסטים אורב את העני אלא את העשיר, אלא כוונתו למפקיע שערים שרוב הרעה גורמים לעניים, **ודוד כי אמרה בתשיעית** - מזמור תשיעי בתהלים **אמרה**, ולכן קבעוה בברכה התשיעית.

ביאור המשך סדר הברכות: **ומה ראו לומר ברכת קיבוץ גלויות לאחר ברכת השנים, דכתיב** (יחזקאל לו ח) **'ואתם הרי ישראל ענפכם תתנו ופריכם תשאו לעמי ישראל כי קרבו לבוא'**, דהיינו שהארץ תתן פירותיה מכיון שקרבים ישראל לבוא לארץ מגלותם, ולכן נסמכה ברכת קיבוץ גלויות לברכת השנים, שלאחר שיתברכו השנים יתקבצו הגלויות. **וכיון שנתקבצו גלויות נעשה דין ברשעים, שנאמר על זמן הגאולה וקיבוץ גלויות לעתיד-לבוא** (ישעיה א כה) **'ואשיבה ידך עליך ואצרוך כבוד סיניך ואסירה כל גדיליך'**, **וכתיב** (שם א כו) **'ואשיבה שופטיך כבראשונה'**, והיינו שבאותו זמן יעשה דין ברשעים ואז ישובו שופטינו כבראשונה, ולכן נסמכה ברכת 'השיבה שופטינו' לאחר קיבוץ גלויות. **וכיון שנעשה דין מן הרשעים כלו הפושעים** דהיינו המינים שאינם מאמינים בתורה מן השמים, ולכן ברכת המינים היא לאחר ברכת 'השיבה שופטינו'. מוסיפה הגמרא: **ובלל בתפילתו את הזדים העושים להכעיס עמם** לכליון, **שנאמר** (שם א כח) **'אשכר פושעים ותמאים יחדיו** (יכלו) ועזבי ה' יקלו, ו'פושעים' אלו הזדים, ו'עוובי ה'" אלו המינים.

ממשיכה הגמרא: **וכיון שכלו הפושעים מתרוממת קרן צדיקים, דכתיב** (תהלים עה יא) **'וכל קרני רשעים אנדע תרוממנה קרנות צדיק'**, ולכן נסמכה ברכת הצדיקים לאחר ברכת המינים. מוסיפה הגמרא: **ובלל גירי הצדק עם הצדיקים בתפילתו, שנאמר** (ויקרא יט לב) **'מפני שביה תקום והדרת פני זקן'**, ופסוק זה נדרש על החכמים (קידושין לב), **וסמיה ליה** (שם יט לג) **'וכי יגור אתכם גר'**, ודורשים מכך שכוללם יחד בתפילתו.

ברשעים — קודם שנתיישבו בירושלים, שנאמר "ואסירה כל בדיליך" ועל ידי כך "ואשיבה שופטיך כבראשונה ויועצך כבתחלה" כמו לשעבר. "ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה" — לכן סמכם לקבוץ גלויות, והשיבה שפטינו וצדקינו במשפט. **כלו המינים** — תלמידי ישו הנוצרי, לכן סמכו לה ברכת המינים. שנאמר "עוובי ה'" — אלו המינים, ושבר פושעים — היינו זדים, כדאמר "פושעים" אלו המרדין (יומא לו, ב).

תקנה בקדשים לדעת רבי, והתניא, נאמר בפסוק (ויקרא ו ט) לענין
שיירי קרבן מנחה והנהגת מנחה יאכלו אהרן ובניו, מצות תאכל
במקום קדש, בחצר אהל מועד יאכלוהו. ותיבת 'יאכלוהו' שנאמרה בסוף הפסוק מיותרת, שהרי היה די לכתוב 'מצות תאכל
במקום קדש, בחצר אהל מועד'. ומכך שנאמר 'יאכלוהו', יש
לדרוש שתי דרשות, האחת מעצם התיבה שנכתבה, והשניה מכך
שנאמר 'יאכלוהו' בה"א. מבררת הברייא: 'יאכלו' מה תלמוד
לומר, שהרי תיבת 'יאכלוהו' מיותרת. עונה הברייא: קלמ' שאם
היתה במנחה אכילה מועפת, הכהנים אוכלין עמה חולין ותרומה,
כדי שתהא נאכלת על השקע. מוסיפה הברייא לברר: מה שנאמר
'יאכלוהו', מה תלמוד לומר. עונה הברייא: ללמדנו שאם היתה
אכילה מרובה, אין אוכלין עמה חולין ותרומה, כדי שלא תהא
המנחה נאכלת על הנפה – באכילה גסה, ועל ידי כן יבואו שלא
לאוכלה כלל, ויגרס הפסד לקדשים. מבררת הגמרא: מאי – כדעת
מי שגתה הברייא. לא – וכי אין זה אפילו לדעת רבי, ונמצא
שאף לדעת רבי עשו תקנה בקדשים, שאם היתה אכילה מרובה
לא יאכלו עמה חולין ותרומה, כדי שלא תהא נאכלת אכילה גסה,
והיינו שחששו להפסד קדשים.

דוחה הגמרא: לא שגתה הברייא כדעת רבי, אלא כדעת רבנן,
הסוברים שעשו תקנה בקדשים. אכן לדעת רבי שלא עשו תקנה
בקדשים, אף כאן אפשר לאכול עמה חולין ותרומה, אף שעל ידי
זה יתכן שתבוא ליד 'ונת' ויתפסל.

הגמרא מביאה דבר רבי אבא בשם רבי: ורבי אבא אמר רב,
הכל מוידם במתכפר בשאינה אבודה, שאבודה מזה, שהרי אבדה
וכיפרו בעליה באחרת. ועל מה נחלקו רבי וחכמים, דמתכפר –
באופן שכיפרו הבעלים באבודה, דרבי סבר, מפריש לאיבוד –
המפריש בהמה תחת בהמה שאבדה, כאיבוד דמי – אף היא,
נחשבת כמו בהמה שאבדה, וכמו שאם התכפר בשאינה אבודה,
נחת מורה שהאבודה מזה, כך כשנתכפר באבודה, האינה
אבודה מתה. ורבנן סברי לא כאיבוד דמי. ולפיכך אם הקריב את
האבודה, הבהמה שלא אבדה אינה הולכת למיתה, אלא רועה.

הגמרא מקשה על דברי רבי אבא בשם רבי. מקשה הגמרא: תנן
(יומא סב.) לענין שני השעירים של יום הכיפורים, אם מת השעיר
שעלה עליו הגורל לעזאזל, יקח שני שעירים אחרים ויגדיל
עליהם, וזה שעלה עליו הגורל לעזאזל, ישלח לעזאזל, ומתוך
השנים שעלה עליהם הגורל לה' (ומהוזהו הראשון ומהוזהו השני),
האחד יקרב לחטאת, והשעיר השני שאפשר להקריבו, ידעה עד
שיתקרב – שיפול בו מום, ויפלו דמיו לנזבה – ויתמשחו
בדמיו לקנות בהמות לעולה, והקריב במזבח כשהוא פנוי, ואינו
הולך למיתה וכדין חטאת שכיפרו בעליה באחרת, לפי שאין
חטאת הציבור שכיפרו בחטאת אחרת מזה, אלא רועה. מדייקת
הגמרא: דווקא משום שהשעיר הוא חטאת הציבור, אינו הולך
למיתה, ומשמע, הא חטאת יחיד באופן זה מזה, ולהלן תתבאר
הקריאה.

הגמרא מקדימה לבאר את דברי המשנה, איזה שעיר קרב, ואיזה
רועה, ולפי זה מקשה על רבי אבא: ואמר רב (שם סד.) בעלי חיים
אין נידחין, כלומר אין שייך דיחוי בקרבן כאשר הוא חי, ולא
נדחה השעיר השני שבזוג הראשון מהקרבה, אף על פי שחבירו
מת. ולפיכך פשוטו [הכוון] מתכפר – מקריב את השעיר לחטאת.
כשני שבזוג ראשון הוא מתכפר.

מבאר הגמרא את קושיותיה: ואידך בתרא – והרי השעיר השני
שבזוג השני, הוה ליה כמפריש לאיבוד – הרי הוא בקרבן שהופרש
תחת קרבן אבוד, שהרי הפרישוהו מחמת מיתת הראשון, ועליו
שנינו שאינו מת משום שאין חטאת הציבור מתה. ומפני שציבור
– ומבואר במשנה שדווקא משום שהשעיר הוא חטאת ציבור,
אינו הולך למיתה, ומשמע, הא חטאת יחיד שהופרשה תחת
חטאת שאבדה, מזה. ומבואר שהמפריש לאיבוד כאיבוד, שהרי
הוא מתכפר בשני שבזוג ראשון, שהוא חבירו של האבוד וכלומר
המת, והשני שבזוג השני, שלא הוא אבד ולא חבירו אבד, הולך
למיתה.

הכל – בין רבי ובין חכמים מוידם, שאם משך אחת מן הבהמות
מדעתו, והקריבה, שהשניה מזה, שמאחר ומשכה מדעתו
והקריבה, דחה את השניה מהקרבה בידיים, שהרי בזה הוא גילה
ברעתו שלא איכפת לו מהאחרת, והוא אינו רוצה להתכפר בה.
ואף באופן שמשך את האבודה, והנשאת היא זו שלא אבדה,
דינה למיתה. ולפי דברי רב הונא, משפחת לה – אפשר להעמיד
את הסיפא אף כדעת חכמים, שמה שמבואר במשנה שאם הביא
חטאת מאחד מציבורי המעות ואף מהמעות של החטאת
האבודה ילכו השאר לים המלח ואף על פי שאלו מעות של
החטאת שלא אבדה מעולם, היינו כגון שמשך אחת מהן
[מציבורי המעות] מדעתו, ולקח בה קרבן והקריב, וזהו כדברי
הכל. ולפיכך שנתה המשנה תקנה שיביא מאלו ומאלו חטאת, שכן
אם ימשוך מדעתו את אחד מהם, ילכו השאר לים המלח. ונמצא
שלדעת רב הונא אין קושיא במשנה, שכן הרישא ובין הסיפא
נשנו כדעת חכמים.

אלא לרבי אבא אמר רב, דאמר הכל מוידם במתכפר בשאינה
אבודה, שהאבודה מזה, שהרי אבדה וכיפרו בעליה באחרת. ועל
מה נחלקו רבי וחכמים, במתכפר באבודה, דרבי סבר, מפריש
לאיבוד – המפריש בהמה תחת בהמה שאבדה, כאיבוד דמי – אף
הבהמה שהופרשה כעת, נחשבת כמו בהמה שאבדה, וכשם שאם
הקריב את הבהמה שלא אבדה, האבודה הולכת למיתה, כך אם
הקריב את האבודה, השניה שלא אבדה הולכת למיתה. ורבנן
סברי, לא כאיבוד דמי, ולפיכך אם הקריב את האבודה, הבהמה
השניה שלא אבדה אינה הולכת למיתה, אלא רועה. ולדעת
חכמים הדין הוא כן אף אם משך את האבודה מדעתו, שמכל
מקום אין השניה הולכת למיתה. ונמצא שלדעת רבי אבא בשם
רב, אי אפשר להעמיד את הסיפא כדעת חכמים, שהרי מבואר
בסיפא שאם הביא מאחד מהם ואף מהמעות שאבדו, ילכו
השאר ואף שלא אבדו לים המלח, וזה כדעת רבי, הסובר
שאבודה בשעת הפרשה מתה. ואם כן קשה, וכי ברישא סתם לן
התנא כרבנן, ואילו בסיפא סתם לן כרבי.

[משיבה הגמרא: אין – אכן, הרישא כרבנן, והסיפא כרבי].

מקשה הגמרא: ומאי קמשמע לן התנא בזה, וכי בא להשמיענו
דפליגי רבי ורבנן בדין זה, והלא בהדיא קתני לה מחלוקת רבי ורבנן
בסיפא, שהרי שנינו המפריש חטאת ואבדה, והפריש אחרת תחתיה,
ואחר כך נמצאת הראשונה, והרי שתיהן עומדות תמימות, אחת מהן
תקרב ושניה תמות דברי רבי, ותקמים אומרים אין חטאת מזה אלא
באופן שנמצאת מאחר שכיפרו הבעלים, ואין מעות הולכות לים
המלח אלא באופן שנמצאו מאחר שכיפרו הבעלים. ומדוע הוצרך
התנא שוב להשמיענו זאת.

ממרצת הגמרא: מה ששנה התנא את מחלוקתם בסיפא, הא
קמשמע לן, שדבר זה – דברי המשנה הסותרים אחד לשני,
מחלוקת רבי ורבנן היא, שהרישא נשנתה כדעת חכמים, ואילו
הסיפא כדעת רבי.

הגמרא חזרת לבאר את עצם דברי רב הונא בשם רבי: גופא –
נשנו לדברי רב הונא ונבארם. אמר רב הונא אמר רב, הכל מוידם
שאם משך אחת מן הבהמות מדעתו, והקריבה, שהשניה מזה,
שמאחר ומשכה מדעתו והקריבה, ולא בא להמלך בבית דין איזו
להקריב, בזה דחה הוא את השניה מהקרבה בידיים, שהרי גילה
ברעתו שלא איכפת לו מהאחרת, ואינו רוצה להתכפר בה. ואף
באופן שמשך מדעתו את האבודה, והנשאת היא זו שלא אבדה
מעולם, דינה למיתה. ולא נחלקו אלא בגא לבית דין לילך –
לשאלו איזו בהמה יקריב, שבאופן זה לא דחה את אחת מהן
בידיים, אלא אדרבה, גילה ברעתו שהוא רוצה בתקנתם. דרבי סבר
שלא עשו תקנה בקדשים, כלומר לא חשו לכך שבהמה אחת תלך
למיתה, ואמרין – בית דין אומרים לו 'לך התכפר בשאינה אבודה',
אף על פי שעל ידי כן יהיה הפסד לקדשים ואבודה מזה – תלך
למיתה. ורבנן סברי, עשו תקנה בקדשים, שלא תמות בהמת
קדשים, ואמרין 'לך התכפר באבודה', ושאינה אבודה תתקנה.
הגמרא מקשה על דברי רב הונא: מותיב רב משרשיא, וכי לא עשו

תמורה. פרק רביעי - ולד חטאת דף כג עמוד א - מותוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזליץ)" קעג תוספות רש"י

הכל מודים — ואפילו לרבנן, דאמרי: אבודה בשעת הפרשה רועה, מודו שאם משך אחת מן הקריבה מדעתו — רוחה האחרת בידים, דגלי דעתיה דלא איכפת ליה מינה. ואפילו משך האבודה ותכפר בה, והנשאת היא שלא נאבדה מעולם — מיתה. וכי פליגי רבנן — הינו בלא לימלך, דגלי דעתיה דניחא ליה בתקניתיה. שהפריש חטאת ואבדה, והפריש אחרת, ונמצאת הראשונה, ובא לפנינו

לימלך מה יעשה. אמרין ליה: לך התכפר באבודה, ושאינה אבודה תרעה. הא נמי דקתני "מאלו ומאלו" דמשמע דאם הביא מאחד מן השני ילך לים המלח ואפילו נתכפר באבודה — משכחת לה כגון שמשך מדעתו ולא נמלך, דהתם רבנן מודו. הלכך תנא דך תקנתא: יביא מאלו ומאלו. ודך תקנתא ניחא ליה טפי מלומר: יבוא וטרח לבית דין לימלך, ונאמר לו שיתכפר באבודין, ושאינן אבודין יפלו לנדרה. אלא לרבי אבא — דאמר: אפילו משך מדעתו את האבודה ונתכפר בה — אמרי רבנן דתרעה, הואיל והיא לא נדחית ולא נאבדה מעולם, ואף על גב דלא נמלך, ובהא פליגי. דרבי סבר מפריש לאבוד מאבוד דמי — המפריש תחת קרבן אבוד — דינו כאבוד, וכי הכי דאם נתכפר בשאינו אבוד מודיתו דמת האבוד הנשאר, הכי נמי כי מתכפר באבוד — מת שאינו אבוד. ורבנן סברי לאו מאבוד דמי — והא דקתני "מאלו ומאלו", דמשמע: הא אם התכפר באחד מן, ואפילו באבודין — ילכו שאינן אבודין לים המלח, רבי היא ולא רבנן. ורישא — רבנן, וסיפא — רבי, הכי קאמר רבנן דן מחלוקת רבי ורבנן — הך סיפא דקתני לפלוגתא בהדיא, הכי קאמר: דקאמר לן דבר זה, הך בבי דלעיל, דפליגי אהדדי — חדא רבי וחדא רבנן, לשון ירושלמי: הניחא לרב הונא, דאמר: הכל מודים שאם משך אחד מן הקריב — בין נתכפר באבוד, בין נתכפר בו, מאי "הקריב" דקתני ורישא: "הקריב אחרת תחתיה?" — הקריב לשחוט מדעתו. ודכי קאמר: הקריב אחרת לשחיטה תחתיה. וסתם "הקריב" — מדעתו משמע. ואחר כך שהקריב אחרת מדעתו לשחיטה נמצאת הראשונה, ועדין לא נשחטה אחרת זו — תמות הנותר. ואפילו הניח את זו ונתכפר באבודה, הואיל ולא נמלך, ורישא וסיפא — דרבי ורבנן, דהשתא ליכא למידק מרישא: הא לא הקריב — רועה, דהא בדלא הקריב עסקינו, וסיפא נמי דקתני "יביא מאלו ומאלו", אבל אי מייתי מחד מינייהו — אזלי אינך לים המלח, דברי הכל. דמסתמא משמע שהקריב מדעתו, בלא נמלך. אלא לרבי אבא בו' — ורבנן סברי: לאו באבוד דמי, ורועה, אף על גב דמשך האבודה מדעתו ודחה את זו. השתא ליכא לתרוצי: ורישא מאי "הקריב?" לשחיטה מדעתו — דהא משום משיכה לא

מוציא מידי, אלא דאי הקריב ממש, ואיכא למידק: הא לא הקריב — רועה השניה, וכגון דנתכפר בשאינה אבודה, ורבנן היא דמפריש לאבוד לאו באבוד דמי. ורבנן סברי: לאו באבוד דמי. ורישא — רבי, ואי קשיא: לרבי אבא נמי תריץ: מאי "הקריב?" — לשחיטה, וקודם שחטה נמצאת הראשונה תמות. ורבי היא דאמר: אבודה בשעת הפרשה מיתה. ורישא וסיפא — רבי היא דלא פירכא היא, דאם כן אמאי נקט "הקריב" כלל? ליתנא "הפריש" סתמא. דבשלמא לרב הונא, נקט "הקריב" לאשמועין מדעתו, דאם משך להקריב ולא נמלך, לא עשו לו תקנה. דלא עשו תקנה בקדשים — דלא איכפת לן אי מייתא שניה. ואמרין ליה: וזיל איכפר בשאינה אבודה בו, ורבנן סברי בו' — והכי משמע מתניתין: אחת מן תרבי כד שחטות השניה. שתקרב שאינה אבודה, ואבודה תמות, דרבי רבי. וחכמים אומרים: אין חטאת מיתה כי האי גזנא דבא לימלך, דאמרין ליה: התכפר באבודה. אלא הויתא דנמצאת לאחר שכיפרו הבעלים — והיא ודאי מיתה, דליכא תקנתא בהמלכה. והוא הדין נמי אם נמצאת קודם, ולא נמלך. יאכלו — גבי שירי מנחה כתיב (ויקרא ו') "והנותרת ממנה יאכלו אהרן ובניו", וסיפיה דקרא: "בחרצ אהל מועד יאכלוהו", וקא דריש "יאכלוהו" קרא יתירא הוא, וקאמר "יאכלו" בלא ה"א — יאכלו עמה חולין ותרומה בו. ואי קשיא: הא אין מבכסין חולין לעזרה? הא לא קשיא, יאכלום מבחין ואחר כך יכנסו ויאכלו המנחה, כדי שתאכל עם השבע אכילה הוגנת. יאכלוהו — ה"א ד"יאכלוהו" קדריש, דמשמע: יאכלוהו לחוד. אכילה מרובה — שיש להן שירי מנחות הרבה. מאי לן אפילו רבי — ושמע מינה: עשו תקנה בקדשים. דקתני: לא יאכלו חולין עמה, כדי שלא תבוא ליד נותר ותפסל. השני ירעה — גבי שירי יום הכפורים, והכי פרישית לה לעיל (כבב). ואמר רב — במסכת יומא (סד, א), בעלי חיים אינן נדחין — ולא נדחה הראשון במיתת חבירו. והוא יקרב, ושני שבוזו שני ירעה. והאי בתרא הוי ליה כמפריש לאיבוד, דמפני הראשון שמת הפרישו שנים האחרים.

(הכל מודים שאם משך אחת מן הקריבה) ורישא רבי וסיפא רבנן — ואי קשיא: לישני לה נמי לרבי אבא, מאי "הקריב?" — לשחיטה, וקודם שחטה (ראשונה) נמצאת ראשונה תמות, ורבי היא דאמר: אבודה בשעת הפרשה מיתה. וסיפא ורישא — רבי! לאו פירכא היא, דאם כן אמאי נקט "הקריב" כלל? ליתנא "הפריש" סתמא. דבשלמא לרב הונא נקט "הקריב" — לאשמועין מדעתו, דאם משך מדעתו ולא נמלך, לשון רש"י. הכל מודים שאם משך אחת מן הקריב מה הקריב שהשניה מיתה, לא נחלקו אלא בלא לימלך. ואם תאמר: היכי ניישב לרב הונא לישנא דמתניתין, דתנן: וחכמים אומרים אין חטאת מיתה אלא שנמצאת אחר שכפרו! ויש לומר: דהכי קאמר: אין חטאת מיתה דלא נוכל למצוא לה תקנה אלא שנמצאת אחר שכפרו, דאין אין לה תקנה. ולרבי אבא נמי נפרש לישנא דמתניתין כן, דרבי סבר לא עשו תקנה בקדשים — תימא למורי ורבי הרמיר: וכי מאבדין קדשים בידים, כיון דבידינו לחקו; ותירץ: כגון שיש ריח בדבר, כגון דאבודה בחושה ושאינה אבודה שמינה, דאמרין ליה: התכפר בטובה, וכחושה — תמות.

אובלן עמה חולין ותרומה — ואי קשיא: הא אין מבכסין חולין בעזרה! הא לא קשיא, יאכלום מבחין, ואחר כך יכנס ויאכל המנחה, לשון רש"י. ועוד יש לומר: דאין איסור להכניס חולין בעזרה אלא כשעושה שום עבודה מהן, אבל בתום — אין לחוש, דהא קמן דאדם נכנס עם בגדים חולין בעזרה, ודציבור לא ידחיד חולין ממי לאו לרבנן — תימא למורי הרב רבינו אלחנן: אמאי לא פריך בהדיא ממתניתין, דקתני: וחכמים אומרים אין חטאת מיתה אלא שנמצאת לאחר שכפרו. והא הכא, דשניחך בעין קודם כפרה, וקאמר לא ידחיד מיתה! ואומר הרב רבינו יצחק: דאמתניתין לא מצי למפרך, דאיכא למימר מתניתין הכי קאמר: אין חטאת מיתה אלא בשנמצאת אחר שכפרו, אבל נמצאת קודם כפרה — ירעה שנייה עד שיתאבד, וימכור ויביא מאלו ומאלו חטאת, אבל גבי שעירים לא שייך למימר הכי, מיהו, אפשר דסבירא ליה לרבנן דמתניתין דאם נתכפר באחד מן, אפילו באבודה — שניה תמות, כי הכא גבי שעירים, דלא אפשר לעשות תקנה אחרת. דליכא למימר שירעו שניהן, ויביא מאלו ומאלו — שהרי בו

ביום פאבודה. דרבי סבר: מפריש לאיבוד — פאבוד דמי. ורבנן סברי: לאו פאבוד דמי. תנן: השני ירעה עד שיתאבד, וימכר ויפלו דמיו לנדרה, שאין חטאת ציבור מיתה, הא ידחיד — מיתה, ואמר רבי: בעלי חיים אינן נידחין, פשהוא מתכפר — בשני שבוזו ראשון מתכפר, ואידך בתרין — הוה ליה כמפריש לאיבוד, וטעמא — דציבור, הא ידחיד — מיתה, מאי

ביום פאבודה. דרבי סבר: מפריש לאיבוד — פאבוד דמי. ורבנן סברי: לאו פאבוד דמי. ורישא רבי וסיפא רבנן — ואי קשיא: לרבי אבא נמי תריץ: מאי "הקריב?" — לשחיטה, וקודם שחטה נמצאת הראשונה תמות. ורבי היא דאמר: אבודה בשעת הפרשה מיתה. ורישא וסיפא — רבי היא דלא פירכא היא, דאם כן אמאי נקט "הקריב" כלל? ליתנא "הפריש" סתמא. דבשלמא לרב הונא, נקט "הקריב" לאשמועין מדעתו, דאם משך להקריב ולא נמלך, לא עשו לו תקנה. דלא עשו תקנה בקדשים — דלא איכפת לן אי מייתא שניה. ואמרין ליה: וזיל איכפר בשאינה אבודה בו, ורבנן סברי בו' — והכי משמע מתניתין: אחת מן תרבי כד שחטות השניה. שתקרב שאינה אבודה, ואבודה תמות, דרבי רבי. וחכמים אומרים: אין חטאת מיתה כי האי גזנא דבא לימלך, דאמרין ליה: התכפר באבודה. אלא הויתא דנמצאת לאחר שכיפרו הבעלים — והיא ודאי מיתה, דליכא תקנתא בהמלכה. והוא הדין נמי אם נמצאת קודם, ולא נמלך. יאכלו — גבי שירי מנחה כתיב (ויקרא ו') "והנותרת ממנה יאכלו אהרן ובניו", וסיפיה דקרא: "בחרצ אהל מועד יאכלוהו", וקא דריש "יאכלוהו" קרא יתירא הוא, וקאמר "יאכלו" בלא ה"א — יאכלו עמה חולין ותרומה בו. ואי קשיא: הא אין מבכסין חולין לעזרה? הא לא קשיא, יאכלום מבחין ואחר כך יכנסו ויאכלו המנחה, כדי שתאכל עם השבע אכילה הוגנת. יאכלוהו — ה"א ד"יאכלוהו" קדריש, דמשמע: יאכלוהו לחוד. אכילה מרובה — שיש להן שירי מנחות הרבה. מאי לן אפילו רבי — ושמע מינה: עשו תקנה בקדשים. דקתני: לא יאכלו חולין עמה, כדי שלא תבוא ליד נותר ותפסל. השני ירעה — גבי שירי יום הכפורים, והכי פרישית לה לעיל (כבב). ואמר רב — במסכת יומא (סד, א), בעלי חיים אינן נדחין — ולא נדחה הראשון במיתת חבירו. והוא יקרב, ושני שבוזו שני ירעה. והאי בתרא הוי ליה כמפריש לאיבוד, דמפני הראשון שמת הפרישו שנים האחרים.

ביום הוא צריך להתכפר באחת מן, ואינו יכול להמתין עבודת היום. אבל לרבי אבא, דאמר
אלכבא רבנן דמפריש לאבדו לאו באבדו, ואם נתכפר באבדו — שאינה אבודת רועה —
פריך שפיר. דהא הכא נכתב, בראשון, ואפילו הכי יחיד תמות. אלמא מפריש לאבדו —
באבדו דמי. אבל לרב הונא לא פריך מידי, דאיכא למימר: דהוי כי משך אחת מן בלא
המלקה, בדין שניה למיתה אולא ביחיד, ואפילו
לרבנן.

מאי לאו אפילו רבנן? - לא, רבי היא. תנן:
המפריש חטאת ואבדה, והקריב אחרת תחתיה
- חטות. טעמא - דקריבה, הא לא הקריבה
- תרעה, לא שגא מתכפר באבדה, לא שגא
מתכפר בשאינה אבדה, לא שגא משך, ולא שגא
לא משך, תיובתא דתרווייהו! - מילתא דפסיקא
ליה - קתני, מילתא דלא פסיקא ליה - לא
קתני. תנן: המפריש מעות לחטאת ואבדה, והפריש
אחרים תחתיהם, ואחר כך נמצאו הפעוֹת - גבי
מאלו ומאלו חטאת, והשאר יפלו לגֵדְבָה, טעמא
- דמתכפר מאלו ומאלו, הא מאחד - ויליכם
ליה הפלות, לא שגא מתכפר באבדה, ולא שגא
מתכפר בשאינה אבדה, ולא שגא משך, ולא
שגא לא משך, תיובתא דתרווייהו! - הכא גמי,
מילתא דפסיקא ליה - קתני, ומילתא דלא פסיקא
ליה - לא קתני. אמר רבי אמי: המפריש שני
ציבורי מעות לאחרייתו - מתכפר באחד מהן,
ושני - יפלו לגֵדְבָה, אליבא דמאן? אליבא
אליבא דרבי - פשיטא דיפלו לגֵדְבָה, עד כאן
לא קאמר רבי אלא במפריש לאבוד, אבל
לאחרייתו - מודה. ואלא אליבא דרבנן, פשיטא
ליה דיפלו לגֵדְבָה, קל וחומר: השתא מפריש
לאבוד אמור רבנו לאו באיבוד דמי. לאחרייתו

24 מִיִּבְעֵיָא? וְאַלֵּא אֵלִיָּא דְרַבִּי שְׁמַעוֹן אֵינְמִקְרָבָא לִיה, מַהוּ דִּתְיֻמָּא: לִית לִיה לְרַבִּי שְׁמַעוֹן
25 נִדְבָה, קָא מִשְׁמַע לֵן דְּאִית לִיה נִדְבָה. - וְזִמּוּ מִצִּית אֲמַרְתָּ דְּלִית לִיה נִדְבָה לְרַבִּי שְׁמַעוֹן?
26 וְהִתְנִיָּא: שְׁלִשָּׁה עָשָׂר שׁוּפְרוֹת הָיוּ בְּמִקְדָּשׁ, וְהָיָה כְּתוּב עָלֵיהֶן: "תִּקְלָן חֲדָתִין", וְ"עֲתִיקִין",
27 "קִצִּין", וְ"נֹזֵל עוֹלָה", "עֲצִים", וְ"לְבוֹנֵה", וְ"זָהָב כֹּהֶפֶרֶת", וְשִׁשָּׁה לְנִדְבָה. וְהָיָה עֲלֵהָ, שִׁשָּׁה
28 לְנִדְבָה - לְעוֹלָה הַבָּאָה מִן הַפּוֹתוֹרוֹת, שְׁאֵין עוֹרָה לְפָנֵיהֶם, דְּבָרֵי רַבִּי יְהוּדָה. אָמַר לוֹ רַבִּי
29 הַמְּבִיָּה, וְאָמַר לֵה רַבִּי שְׁמַעוֹן: אִם כֵּן, בְּטִלָּה מִדְּרָשׁוֹ שֶׁל יְהוּדֵיעַ הַכֹּהֵן. דִּתְנִיָּא, זֶה מִדְּרָשׁ
30 דְּרַשׁ יְהוּדֵיעַ הַכֹּהֵן: "אֵשֶׁם הוּא", כּוּלּוֹ, לְהָבִיא כָּל דָּבָר הָבֵא מִמּוֹתֵר חֲסָאוֹת וְאַשְׁמוֹת
31 לִיקָח בְּרִמְיֹו עוֹלוֹת, הַבְּשָׂר - לֶשֶׁם, וְעוֹרוֹת - לְפָנֵיהֶם. אֵלֶּכָּא: אִית לִיה נִדְבָה לְרַבִּי
32 שְׁמַעוֹן! - אֵינְמִקְרָב, סִלְקָא דַּעֲתָד אָמִינָא, כִּי אִית לִיה נִדְבָה לְרַבִּי שְׁמַעוֹן - בְּחֹד סִירְדָּא,
אֵבֶל

הביא שקלו אשתוק, מביאו לשנה הבאה ונתנו שם. ודן עושין מזון חומת העיר ומגדלותיה לכל צרכי העיר, שהרי ממותר שירי משנה ב) מותר שירי הלשכה — ממנה היו עושין חומות העיר כו'. והאי מותר הוא, שאליו היה שם — היה נשאר. קנין — מי מביאין קן — מביא מעות ונותן שם, ואוכל בקדשים לערב בחזקת שהוקדשה כפרתו, שאין בית דין של כהנים עומדין משם עד שיהי כפרה בקדשים. נזיל עולה — ברביעי כתוב כן, והמתנדב בני יונה לנדבת עולת העוף, מביא מעות ונותן בו. **עצים** — בחמישית ונותן לתוכו. לבונה — בששי כתוב "לבונה". שהמתנדב לבונה, נמלי מעות לתוכו. **והוב** — להפירות — המתנדב לכלי שרת, מביא **שרת מביא** ונותן — כפורת היינו מזרק, ובספר עזרא (א) כתיב "כפורי זהב" וגו'. ומשום הכי נראה לי שהוא עיקר, משום קדש ושהו **שופיות** היו לנדבת **צבור** — הבאה מן המותרות דחטאות ואשמות, וכל הנך דאמרין "פלו דמיו לנדבה". ובפרק בתרא **לכהנים** — אלא חזרין ומוכרין אותו, ולקוחין בהמות לעולה, לקיץ המזבח. **בחר סידרא** — וכגון הפריש שתי ציבורי מעות

מאי לאו רבנן היא — ושמע מניה: כאבודא דמי, נתכפר בראשון חבירו של אבדו.
וה שלא נאבד, לא הוא ולא חבירו — אולי למתה, אי הווי דידחי. אלמא טעמיהו
דרבנן לאו משום הכי הוא. דתרווייהו — דרב הונא ורבי אבא. מילתא דפסיקא ליה
קתני — כלומר, לא תימא: הא לא הקריב — רועה. דוימנין דרועה ווימנין דמתה.
כגון לרב הונא, משך ושוב הקריב, אפילו
האבודא — בשאניה אבודא מתה, בל נמלך
— רועה. ולרבי אבא, בין משך בין נמלך, אם
נתכפר בשאניה אבודא — אבודא מתה. ואם
באבודא נתכפר — זו רועה. והאי דקתני:
הקריב קודם מציאת הדראשונה — משום דהא
פסיקא ליה דמתה, ואין חילוק בדבר. ומשום
הכי לא תנא: נמצאת קודם כפרה מתה,
ולוקמא לרב הונא בדלא נמלך, ולרבי אבא
בנתכפר בשאניה אבודא. משום דהייבא
דנמצאת קודם כפרה — מילתא דלא פסיקא
היא, דבעי לשוויי חילוק אי זו רועה ואי זו
מתה. לישנא אחרינא: הא נמצאת מעיקרא —
תרעה, לישנא דקריב אבודא כו'. ודינני דק,
אלא שלשון ירושלמי הוא. וניתני' נמצאת
מעיקרא — כלומר, ניתני' נמצא מעיקרא
ואחר כך תמות, ונקמה דלרב הונא בנמשך
ולרבי אבא בנתכפר בשאניה אבודא. ומשני'
מילתא דפסיקא ליה קתני כו'. הא מוח
מנייהו יוליך השני לים המלח כו'. וקא
סלקא דערך דרביי דהל האל. אלמא טעמיהו
דרבנן לאו דבכי הוא. הכא נמי מילתא
דפסיקא ליה כו' — כלומר, לא תימא דא
מח מנייהו ילכו לים המלח — דוימנין אולי
ליום המלח ווימנין לגדבה, למר כדאית ליה
ולמר כדאית ליה. והאי דתנא "מאלו" ולא
תנא "ביבאי מאחד מוקן" — משום דמילתא
דפסיקא ליה קתני, דדאי ודאי תקנתא גמורה
היא בלא שום חילוק. אבל אי תנא "ביבאי
מאחד מוקן" — בעי לחלוקי בין משך ללא
משך לרב הונא. ולרבי אבא בין אבודין
לשאין אבודין. לאחרינא — שאם יאבד אחד
מוקן, יתכפר בחבירו. אליבא דרבי — שמעון
דאמר בריהו פירקין דלעיל (ט"א), חמש
טטאות מתות, ולית ליה רועה לגמרי, שיפלו
דמים לגדבה. מחו דתימא לית ליה לרבי שמעון
ניבה — גבי חטאת. דכי היכי דלית ליה גבי
בהמות — לית ליה נמי גבי מעות, קא משמע לן.
תקלין חרתין — מי שלא הביש שקלו באדא,
מביא כל השנה, ותנותו באותו שופר. ושבועי
אחד מן השלשה פרקים שתורמין את הלשכה
— נותנין בלשכה, ונתרם עם שאר כסף
שלשכבה. והשני בתרם בו תתקין — מי שלא
יכול צרכי העיר, שהרי ממותר שירי הלשכה לכד נעשה. כאותה ששנינו (שקלים) פרק ד
יה שם — היה נשאר. קנינן — מי שהיה מחוסר כפרה, כגון זו ובה ויולדת ומעורר, שדן
דעת על כהנים ועומדין משם עד שיכלו כל המעות שבאותו שנה, כדי שלא יאכל מחוסר
דמיון ונתן בו. עצים — בהמשיית כתוב "עצים". שהמתנבש עצים, למערכה, מביא מעות
יורת — המתנבד לכלי שרת, מביא ונתן בו. לישנא אחרינא: והבד לבפורת המתנבד כלי
נראה לי שהוא עיקר, משום דקדש ברק הבית לא היו באין למקדש, אלא ליד הגזבר.
"פלו דמיו לגדבה". ובפרק בתרא דמנחות (ק"ב), מפרש הני ששה כנגד מי. שאין עושה
— וכגון הפריש שתי ציבורי מעות לחטאתו, ודוולו הטלאים וניתורמן מן המעות.
אבל

המצוות שעיקר קיומן הוא ברגש הלב וידיעה בשכל (רוחניות) – צריך יהודי לקיימם באופן שישיפע גם על הכלים והאיברים הגשמיים שבגוף, עד לחלקו (הגשמי) בעולם.

משיחות פרשת ואתחנו ה'תש"נ

תמורה דף כג עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה - עוז והדר" (ליום ראשון) קצה

מאי - כדעת מי נשנתה המשנה, לאו - האם אין זה אפילו לדעת
 רבנן, ואם כן נמצא שאף לדעת חכמים המפריש לאיבוד כאיבוד
 דמי.
 דוחה הגמרא: לא, אלא כדעת רבי היא, הסובר שהמפריש
 לאיבוד כאיבוד דמי. אכן לדעת חכמים הסוברים שהמפריש
 לאיבוד לאו כאיבוד דמי, אף חטאת יחיד באופן זה אינה מתה
 אלא רועה.
 הגמרא מביאה קושיא בין לרב הונא ובין לרבי אבא. מקשה
 הגמרא: תנן (לעיל כב), המפריש חטאת ואברה, והקריב אהרת
 תחתיה, ולאחר מכן נמצאה האבודה, תמות. ויש לדייק: משמא
 דקריבה - דווקא משום שהקריב את השניה, דינה של הראשונה
 שנמצאה, למיתה, הא לא הקריבה, אחת תיקרב והשניה תרעה,
 ולא שני מתכפר באבודה לא שני מתכפר בשאינה אבודה, וכן לא
 שני משך ולא שני לא משך, בכל אופן השניה תרעה, ואם כן
 לכאורה משנתנו היא תיובתא דתירויהו - פירא לדברי שניהם,
 גם לדברי רב הונא הסובר שאם משך אחת מהן, לדעת כולם
 השניה מתה, וגם לדברי רבי אבא הסובר שאם נתכפר בשאינה
 אבודה, לדעת כולם האבודה מתה.
 מתרצת הגמרא: אין לדייק מכך שנקטה המשנה 'הקריב אחרת
 תחתיה', שאם לא הקריב אינה מתה אלא רועה, אלא הטעם
 שנקט התנא אופן זה, הוא משום שמילתא דפסיקא ליה קתני -
 התנא נקט את האופן שבו הדין פסוק ופשוט, שבאופן שכבר
 הקריב את השניה, פשוט הדבר שהראשונה מתה, ואילו מילתא
 דלא פסיקא ליה לא קתני - התנא לא נקט את האופן שבו אין הדין
 פסוק ופשוט, דהיינו אם לא הקריב את השניה. שבאופן זה חלוק
 הדין, שלדעת רב הונא הדבר תלוי אם משך או לא משך, שאם
 משך מדעתו אחת מהן, השניה מתה, ואם לא משך אלא נמלך,
 רועה ולדעת חכמים. ולדעת רבי אבא, הדבר תלוי באיזו נתכפר,
 שאם נתכפר באינה אבודה, האבודה מתה, ואם נתכפר באבודה,
 שאינה אבודה רועה ולדעת חכמים.
 הגמרא מביאה קושיא נוספת בין לרב הונא ובין לרבי אבא: תנן
 (סו), המפריש מעות לחטאת, ואברה, והפריש אחרים תחתיהם,
 ואחר כך נמצאו המעות שאבדו, יערב את שני ציבורי המעות,
 ויביא מאלו ומאלו בהמה לחטאת, והשאר יפלו לנדרבה. ויש לדייק:
 משמא - דווקא באופן דמתכפר ו-שהביא חטאת מאלו ומאלו,
 יפלו השאר לנדרבה, שבאופן זה אין הדבר נחשב שהתכפרו
 הבעלים באחרת, שהרי הביא משניהם יחד, הא אם הביא חטאת
 רק מאחד מהם, ויליכם ואת שאר המעות לים המלח. ולא שני
 מתכפר באבודה ולא שני מתכפר בשאינה אבודה, וכן לא שני
 משך ולא שני לא משך, בכל אופן השאר ילכו לים המלח. והגמרא
 מבינה שדין זה במשנה הוא אף לדעת חכמים, ואם כן לכאורה
 משנתנו היא תיובתא דתירויהו, שהרי כאן במשנה מבואר לענין
 מעות, שבכל אופן אם הקריב חטאת מאחד מציבורי המעות, בין
 משך ובין לא משך, ובין אם התכפר באבוד או בשאינו אבוד, ילכו
 השאר לים המלח. מתרצת הגמרא: קמא נמי - אף כאן אין לדייק
 מכך שנקטה המשנה 'ביא מאלו ומאלו', שאם הביא מאחד מהם
 השאר ילכו לים המלח, אלא הטעם שנקט התנא אופן זה, הוא
 משום שמילתא דפסיקא ליה קתני, שבאופן שיביא מאלו ומאלו
 פשוט הדבר שהשאר יפלו לנדרבה, ואילו מילתא דלא פסיקא ליה
 לא קתני, שאם יביא מאחד מהם, באופן זה חלוק הדין, שלדעת רב
 הונא הדבר תלוי אם משך או לא משך, ולדעת רבי אבא, הדבר
 תלוי באלו מעות נתכפר.
 הגמרא מבארת את דין המפריש שני ציבורי מעות לאחריות: אמר
 רבי אמי, המפריש שני ציבורי מעות לאחריות, כלומר, שהפרישם
 לצורך קניית קרבן חטאת, והפריש שני ציבורים כדי שאם יאבד
 אחד, יתכפר בחבירו, מתכפר באחד מהן - יקנה מאחד מציבורי
 המעות בהמה לחטאת, וציבור המעות השני, יפלו לנדרבה -
 ישתמשו בהם לקנות בהמות לעולה, להקריב במזבח כשהוא פנוי.
 מבררת הגמרא: אליבא דמאן - לדעת מי אמר רבי אמי את דבריו,

אליבא דרבי, הסובר שהמפריש לאיבוד נחשב כאיבוד,
 פשיטא דפילו המעות השניים לנדרבה, שהרי עד כאן לא קאמר רבי
 אלא במפריש לאבד, כלומר שהפריש בהמה תחת בהמה שאבדה,
 שדינה כמו האבודה בעצמה, והשניה שלא אבדה מתה. והוא
 הדין במפריש מעות תחת מעות שאבדו (או תחת בהמה שאבדה).
 אבל במפריש לאחריות, מודה רבי שאין בהמה הולכת למיתה,
 אלא רועה, וכן אין המעות הולכות לים המלח, אלא לנדרבה. ואם
 כן מה בא רבי אמי לחדש בדבריו. ואליבא נאמר שרבי אמי דובר
 אליבא דרבנן, הסוברים שהמפריש לאיבוד אינו נחשב כאיבוד, גם
 לדעתם פשיטא (ליה) דפילו המעות השניים לנדרבה, ויש ללמוד כן
 מקל וחומר, השתא - מעתה יש לומר, אם במפריש לאיבוד אמור
 רבנן שהמפריש כעת לאו כאיבוד דמי, במפריש לאחריות מיבעיא
 - צריך לומר כן, והלא קל וחומר שבאופן זה אין בהמה הולכת
 למיתה ואין המעות הולכות לים המלח.
 מסיקה הגמרא: ואליבא דרבי שמעון איצטריקא ליה - רבי
 אמי הוצרך לומר את דבריו לדעת רבי שמעון, הסובר (לעיל טו.)
 שחמש חטאות מתות, ולדעתו אין שום חטאת שנופלים דמיה
 לנדרבה על ידי רעיה. ורבי אמי בא לחדש כך, מהו דתיקא - שמא
 תאמר דלית ליה לרבי שמעון נדרבה - אין לדעת רבי שמעון שום
 אופן שיפלו הדמים לנדרבה, לא בבהמה ולא במעות, קא משמע לן
 דאית ליה נדרבה - יש אופנים שאף לדעת רבי שמעון יפלו הדמים
 לנדרבה, דהיינו במעות שהופרשו לאחריות. דווקא נדרבה סובר
 רבי שמעון שאין שום בהמות חטאת שדמיה הולכים לנדרבה.
 הגמרא מקשה על ביאור זה, שגם לפי רבי שמעון ברור הדבר
 שהמעות הולכות לנדרבה, ואין לומר שזאת בא רבי אמי
 להשמיענו. מקשה הגמרא: ומי מצית אמרת - וכי יכול אתה לומר
 דלית ליה נדרבה לרבי שמעון, (והתניא) [התנן] (שקלים פ"ו מ"ה)
 שלשה עשר שופרות ו-תיבות העשויות כמין שופר] הו' במקדש,
 כדי להניח בהן מעות. והנה כתוב עליון לאיזה צורך עומד כל
 שופר. על השופר הראשון היה כתוב 'תיקלין דתתין' ו-שקלים
 חדשים, וכל מי שלא הביא את שקלו באדור, כשהיה מביאו לאחר
 מכן במשך השנה היה מניחו באותו שופר. ובשני היה כתוב
 'תיקלין עתיקין' ו-ישנים, ומי שלא הביא את שקלו בשנה זו,
 כשהיה מביאו בשנה הבאה היה מניחו באותו שופר. ובשלישי
 'קניין', ואלו שהיו מחוסרי כפרה, כגון זב וזבה ויולדת ומצורע, היו
 מניחים באותו שופר מעות שיעור של שני תורים או שני בני יונה
 לקרבנם, והיו אוכלים בקדשים לערב. בחזקת שהוקרבה כפרתם.
 וברביעי 'זוהי עולה', ומי שהתנדב להביא תורים או בני יונה היה
 מביא מעות לצורך זה ונותנם באותו שופר. ובחמישי 'עצים', ומי
 שהתנדב להביא עצים למערכה, היה מביא מעות ונותנם באותו
 שופר. ובשישי 'לבונה', ומי שהתנדב להביא לבונה להקטרה, היה
 מביא מעות ונותנם באותו שופר. ובשביעי 'הקב לכפרת', ומי
 שהתנדב להביא כלי שרת, היה מביא מעות ונותנם באותו שופר.
 וישנה שופרות היו בשביל לתת בתוכם מעות לנדרבה, דהיינו
 לצורך מעות של נדרת ציבור, וכפי שיתבאר להלן.
 הגמרא מביאה בריתא המבארת לאיזה צורך נעשו ששת
 השופרות הנותרים: ותני עלה בברייתא, אותם ששה שופרות
 שנעשו לנדרבה, היו לעולה הפאה מן המותרות - לצורך קניית עולה
 ממעות שהן מותר חטאת ואשם, וכן מכל אותם חטאות ואשמות
 שאמרו חכמים שיפלו דמיהם לנדרבה, שאין עולה של העולה הולך
 לנדרבה, אלא מוכרים את העור וקונים בדמיו עולות נוספות
 לנדרבה. דברי רבי יהודה. אמר לו רבי נחמיה, ואמרי לה - יש
 אמורים שאמר לו רבי שמעון לרבי יהודה, אם כן שאין העור
 לכהנים, כמלה מדרשו של יהודה הכהן, (דתינא) [התנן] (שקלים פ"ז
 מ"ו) זה מדרש דרש יהודה הכהן, נאמר בפסוק (ויקרא ה' יט) 'אשם
 הוא, (כולו) [אשם אשם לה]', להביא ו-לרבותו כל דבר הפאה
 מותרת חטאות ואשמות, שצריך ליקח דמיו ו-בדמי אותו מותר
 חטאת ואשם עולות, הקשר לשם ו-למזבח, והעולות ניתנים
 לכהנים המקריבים אותם.

עליו הגורל לעזאזל, ישלח לעזאזל, ומתוך השנים שעלה עליהם
הגורל לה' [ומהווג הראשון ומהווג השני], האחד יקרב לחטאת,
והשעיר השני ירעה עד שיפלו בו מום, וימכר ויפלו דמיו לנדבה.
והטעם שאין דינו למיתה כדין חטאת שכיפרו בעליה בקרבן אחר,
הוא לפי שאין חטאת צבור שכיפרו הציבור בחטאת אחרת מִתָּהּ,
אלא רועה, והשעיר של יום הכיפורים הוא חטאת הציבור, ולכן
אין דינו למיתה. מדייקת הגמרא: משמע מדברי המשנה שדווקא
משום שהשעיר הוא חטאת הציבור אינו הולך למיתה, הֲאֵל חטאת
דִּיחִיד באופן זה מִתָּהּ, ולהלן יתבאר כיצד קשה מכאן על רבי
הושעיא.

הגמרא מקדימה לבאר את דברי המשנה, איזה שעיר קרב, ואיזה
רועה, ולפי זה מקשה על רבי הושעיא: [וְאִמְרַב רב (שם דט.)] בְּעָלִי
חַיִּים אֵינִי דִּיחִיד, כלומר אין שייך דיוחי בקרבן כאשר הוא חי, ולא
נדחה השעיר השני שבווג הראשון מהקרבנה, אף על פי שחבירו
מת, וּבְשָׁהוּא [הכבוד] – מִתְכַּפֵּר – מקריב את השעיר לחטאת,
בשעיר השני שָׁבוּג הראשון הוא מִתְכַּפֵּר.

מבארת הגמרא את קושייתה: וְאִיֶּדֶךְ – והרי השעיר השני שבווג
השני, שהופרש לה, הֲיָהּ לִיֶּה כְמוֹפֶרֶשׁ לְאַחֲרִיּוֹת, שהוא לא הופרש
תחת בהמה שאבדה, שהרי מהווג הראשון לא מת השעיר לה',
אלא השעיר לעזאזל, וזה לא הופרש תחתיו, אלא בתורת בן זוג
לראשון שהופרש תחת השעיר לעזאזל שמת. וְקָתְנִי שמאחר
והוא חטאת ציבור, אינו מת, ומשמע שבאופן זה בחטאת דִּיחִיד,
מִתָּהּ, ואם כן מבואר במשנה ביומא, שבמפריש שתי חטאות
לאחריות, השניה תמות, וקשה על רבי הושעיא שאמר שמתכפר
באחת והשניה רועה.

הגמרא מתרצת את הקושיא. מתרצת הגמרא: רב שפירש את
המשנה שמקריב את השעיר שבווג הראשון, לְמַעֲמִיָּה, דְּאִמְרַב (יומא
דט.) לענין המפריש בהמה לקרבן פסח ואבד, והפריש אחר תחתיו,
ולאחר מכן נמצא הראשון, כדעת רבי יוסי (שם), שְׁמִעוֹנָה לְקִיָּם את מצות קרבן הפסח
בַּבֶּשֶׁת הָרִאשׁוֹן, כדעת רבי יוסי (שם), והוא הדין כאן, סובר רב
שמצוה לכתחילה להתכפר בשעיר הראשון, [וְהַיְוִיָּהּ לֵה –] השעיר
השני שבווג השני נחשב בְּמַפְרִישׁ לְאַיְבּוֹד, שהרי מתחילתו לא
הופרש בשביל הקרבנה, אלא כדי שיאבד וילך למיתו, וְכָל
הַמַּפְרִישׁ לְאַיְבּוֹד, בְּאִיבּוֹד דְּמִי. מה שאין כן במפריש שתי חטאות
לאחריות, אין זה מפריש לאיבוד, שהרי אם אחת אבדה, יכול
להתכפר בשניה שנשארה.

הגמרא מביאה ברייתא מבארת את דעת רבי וחכמים: תִּנִּי רַב
שִׁימִי בְּרַ וְזִיר קָמִית דְּרַב חֲסָא, אָבְדָה [היתה אבודתו] בְּשַׁעַת
הַפֶּרֶשָׁה, ונמצאת קודם הקרבנה השניה, לְרַבִּי מִתָּהּ, לְרַבִּי תִּיֶּעָה.
ואם אָבְדָה אף בְּשַׁעַת כְּפָרָה, כלומר בשעה שהתכפרו הבעלים
בשניה, לְרַבִּי מִתָּהּ, אולם לְרַבִּי רִוְעָה.

הגמרא מקשה על דברי הברייתא. מקשה הגמרא: כיצד יתכן
שבאבודה בשעת כפרה לדעת רבי תרעה, והלא הדבר קל וחומר,
וְיָהּ אָבְדָה בְּשַׁעַת הַפֶּרֶשָׁה, ונמצאה קודם הקרבנה, דְּאִמְרַב רַבִּי
רִוְעָה, אִמְרַב רַבִּי מִתָּהּ, מעתה בְּאִבּוֹדָה בְּשַׁעַת כְּפָרָה, דִּלְרַבִּי מִתָּהּ,
לְרַבִּי לֹא כָל שָׁבֹג שֶׁתִּמּוֹת.

הגמרא מבארת כיצד יש לגרוס בדברי הברייתא. מבארת הגמרא:
אֵלָּא תִנִּי הֵכִי, אָבְדָה בְּשַׁעַת הַפֶּרֶשָׁה, לְרַבִּי מִתָּהּ, לְרַבִּי רִוְעָה. אולם
אבודה בְּשַׁעַת כְּפָרָה, לְרַבִּי הֵכִי מִתָּהּ.

שנינו במשנה (לעיל דט.) המפריש חטאת והרי היא בעלת מום,
מוכרה ויביא בדמיה אחרת. רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שְׁמַעוֹן אֹמְרַב וְכו', אם
קרבנה שניה עד שלא נשחטה הראשונה, תמות [הראשונה], שכבר
כיפרו הבעלים [באחרת]. הגמרא מביאה ברייתא שמבואר בה דין
שהוא כשיטת רבי אלעזר ברבי שמעון: תִּנִּי רַבִּי (בכורות לג.) אֵין
מְרַגְלִין בהמה שחוטה, כלומר אין מפשיטים את עור הבהמה
כשהוא שלם, באופן שפושטו דרך הרגלים, כִּיּוֹם מוֹב, משום שזו
היא טירחה יתירה שלא לצורך יום טוב, האסורה ביום טוב. כִּיּוֹצֵא
בו, אֵין מְרַגְלִין בַּבְּכוֹר בהמה לאחר שנעשה בעל מום, משום שזה
דרך בזיון, שנראה כמו שעובד עבודה בקדשים, ועושה בו מעשה

אֶבֶל בְּתִרִי כְּדִרִי – בשני סדרי הפרשת מעות, כגון שהפריש
מלכתחילה שני ציבורי מעות לאחריות, היה מקום לומר שלדעת
רבי שמעון לא ילכו המעות לנדבה, שהרי באופן זה הוא לקח
ציבור מעות אחד והתכפר בו, ואת השני הוא דחה בידיה, וילכו
ליום המלה, קָא מְשַׁמְעִי לְו רבי אמי, שאף במפריש לאחריות סובר
רבי שמעון שילכו המעות לנדבה.

הגמרא מבארת את דין המפריש שתי חטאות לאחריות: אִמְרַב רַבִּי
הוֹשִׁיעִיא, הַמַּפְרִישׁ שְׁתֵּי הַחֲטָאוֹת לְאַחֲרִיּוֹת, שאם תאבד אחת, יתכפר
בבביתו, מִתְכַּפֵּר בְּאֶחָת מִתָּהּ, וְהַבְּרִיתָה רִוְעָה עד שתסתאב, ויפלו
דמיה לנדבה.

הגמרא מבררת לדעת מי דיבר רבי הושעיא. מבררת הגמרא:
אֵלִיָּבָא דְּמָאן דיבר רבי הושעיא, אֵלִיָּבָא אֵלִיָּבָא דְּרַבִּי, הסוברים
שהמפריש לאיבוד אינו נחשב כאיבוד, הלא פשוט הדבר, הַשְׁתָּא
– מעתה יש לומר, אם לענין הַמַּפְרִישׁ לְאַיְבּוֹד, אִמְרַב רַבִּי דְּלֹא
בְּאִיבּוֹד דְּמִי, אם כן במפריש לְאַחֲרִיּוֹת מִכְּפָרָה – צריך לומר כן,
והלא קל וחומר שבאופן זה אין הבהמה הולכת למיתה. ממשכה
הגמרא לברר: אֵלָּא אֵלִיָּבָא דְּרַבִּי שְׁמַעוֹן, גם זה אי אפשר לומר,
הַדְּאִמְרַב רַבִּי שְׁמַעוֹן (לעיל דט.) חָמֵשׁ חֲטָאוֹת מִתּוֹת בכל ענין, והיינו
שלדעתו אין שום חטאת רועה שיפלו דמיה לנדבה, ובכלל חמשת
החטאות חטאת שכיפרו בעליה, ואף כאן שהתכפר באחת,
השניה תמות.

מסיקה הגמרא: אֵלָּא רבי הושעיא דיבר אֵלִיָּבָא דְּרַבִּי, הסובר
שהמפריש לאיבוד נחשב כאיבוד, ובא רבי הושעיא לחזר, דבי –
מה שאִמְרַב רַבִּי, בְּמַפְרִישׁ לְאַיְבּוֹד, דהיינו במפריש בהמה במקום
בהמה אחרת שמתה, אֶבֶל במפריש לְאַחֲרִיּוֹת, לא אמר רבי את
דבריו, אלא מודה הוא שמקריב אחת מהן והשניה רועה, מאחר
ולא הופרשה במקום בהמה אבודה, אלא לאחריות.

הגמרא מקשה על דברי רבי הושעיא: תִּנִּי (לעיל דט.) הַמַּפְרִישׁ
הַחֲטָא, וְהִירִי הִיא בְּעֵלֶת מוֹם, מוֹכְרָהּ, וּמְבִיא אֶחָת תַּחֲתֶיהָ, והקונה
יכול לשוטהה לאכולה אף לאחר שכיפרו הבעלים בקרבן אחר,
ואין זו נחשבת חטאת שכיפרו בעליה באחרת. רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי
שְׁמַעוֹן אֹמְרַב, אם קָרְבָּה הַשְּׁנִיָּה – החטאת שקנה הבעלים לאחר
מכן בדמי הראשונה, קוֹדֵם שֶׁנִּשְׁחַטְהָ רִאשׁוֹנָה, דהיינו שכיפרו
הבעלים בשניה קודם שהקונה שחט את הראשונה, הראשונה
תָּמוּת, שְׂכָכָר בִּיפּוּרִי בְּעֵלֶיהָ בקרבן אחר, ודינה כחטאת שכיפרו
בעליה באחרת, שהולכת למיתה.

הגמרא מבארת את הקושיא. מבארת הגמרא: קָא סִלְקָא דְּעִתְקָה –
היה עולה בדעתך לומר דְּרַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שְׁמַעוֹן בְּרַבִּי סְבִירָא לֵיהּ,
שאבודה בשעת הפרשה מתה, ולכן גם באופן זה שהפריש בהמה
אחרת לאחר שבהמתו נמצאה בעלת מום ומכר אותה, אם הקריב
את השניה קודם שנשחטה הראשונה, יש לראשונה דין של 'כיפרו
בעליה באחרת', ומתה. ומוכח מכאן שאִפְּלוּ בְּאַחֲרִיּוֹת נְמִי – גם
סובר רבי שיתכפר באחת והשניה תמות, מדין חטאת שכיפרו
בעליה באחרת. וקשה על רבי הושעיא שאמר שרבי מודה
במפריש לאחריות שהשניה רועה.

הגמרא מתרצת את הקושיא על רבי הושעיא. מתרצת הגמרא: לא
– אל תאמר שרבי אלעזר ברבי שמעון סובר כרבי, אלא דִּלְמָא רַבִּי
אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שְׁמַעוֹן בְּאִבּוֹדָה וְרַבִּי שְׁמַעוֹן סְבִירָא לֵיהּ, דְּאִמְרַב חָמֵשׁ
הַחֲטָאוֹת מִתּוֹת בכל ענין, ואין שום חטאת רועה, ולכן סובר רבי
אלעזר ברבי שמעון שבאופן זה שהפריש בהמה אחרת לאחר
שבהמתו נמצאה בעלת מום ומכר אותה, אם הקריב את השניה
קודם שנשחטה הראשונה, יש לראשונה דין של 'כיפרו בעליה
באחרת', ומתה. ולדבריו הוא הדין במפריש שתי חטאות
לאחריות, שמתכפר באחת מהן והשניה מתה. אכן רבי הושעיא
אמר את דבריו לפי דעת רבי, ולא לפי דעת רבי שמעון, ולכן אמר
שהשניה רועה.

הגמרא מקשה קושיא נוספת על רבי הושעיא: תִּנִּי (יומא סב.) לענין
שני השעירים של יום הכיפורים, שאם מת השעיר שעלה עליו
הגורל לעזאזל, יקח שני שעירים אחרים ויגריל עליהם, וזה שעלה

תמורה. פרק רביעי - ולד חטאת דף כד עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזליץ)" קעז תוספות רש"י

ואידך הזה ליה לאחריות וקתני הא דייחיד מתה - ואם תאמר: לעיל פריך מהא לרבי אבא דחשיב ליה כמפריש לאיבוד, והכא חשיב ליה כמפריש לאחריות! ויש לומר: דמשמע ליה השתא כיון דבשעתה שהפריש השני היה יודע שלא יתכפר בו אלא בשני שבזוג ראשון - הוה ליה באחריות, ולא דמי להפריש לאיבוד דלעיל, דהתם היה סבור דהראשון נאבד ומתכפר בזה שמפריש עתה, והוה ליה כמפריש לאיבוד ולא הוי באחריות. אבל הכא, שזיה יודע בשעת הפרשת השני שיתכפר בראשון - הוה ליה כמו אחריות, ואפילו הכי קאמר דייחיד מתה, וקשה לרבי אושעיא, דאמר: מפריש שתי חטאות לאחריות - מתכפר באחת מתן, והשני רועה, ומשני: רב לטעמיה, דאמר: מצוה בראשון, ומשעה שהופרש - הופרש לאיבוד, ואין זה אחריות, ולכן מתה. והא דמדמי ליה לעיל למפריש לאיבוד, היינו מטעם דמצותו בראשון, או שמא יש לפרש: דסבירא ליה הכא כרב הונא, דאמר לעיל: אינה אבודה אינה מתה, לא לרבי ולא לרבנן, ומשום הכי פריך מינה, דהיה סבור שהוא כמפריש לאחריות. **רבי** אלעזר ברבי שמעון אומר אפילו בשר בעלת מום בקדירה כו' - אמר תאמר: מאי שנא אבא ממתניתין, דאמר רבנן דבההיא דמתניתין דאפילו נזרק דמה דשניה בעוד ראשונה בעלת מום קיימא - אין לך דין מיתה. והכא אמר דאם נשחטה בעלת מום משנזרק דם המימה - אסורה. ולרבי אלעזר ברבי שמעון, אפילו בשר בקדירה, כשנזרק דמה של המימה - תצא לבית השריפה. ובמתניתין קאמר דאם נשחטה בעלת מום קודם זריקת דמה של המימה, דכשרה: ויש לחלק: דבההיא דמתניתין, כיון דדייתה כבר בעלת מום קודם הפרשה של זו - אין עליה קדושה כל כך. אבל הכא, דהופרשו לאחריות ונראו שניהם להקריב - עליה קדושה יותר.

אבל בתרי סדרי - כגון הפריש שני צבורי מעות לאחריות, ונתכפר באחד, ודדיו לזו לאינך - אימא: לית ליה. **קא משמע לן** - רבי אמי. **חמש חטאות מתות** - בכל ענין שחן, ודך חדא מניניהו היא, שכיפרו בעליה. **כרבי סבירא ליה** - דאמר אבודה בשעת הפרשה - מתה, משום כפרו בעליה [באחרת]. וכי מפריש שניה לאחריות נמי יכפרו הבעלים באחרת והיא מתה, לשון זה פשוט. **כרבי סבירא ליה** דמחמיר ואמר מפריש לאיבוד כמכור דמי - ושמע מינה דאפילו היכא דליכא אבוד, כגון הכא דלא אבדה הראשונה אלא באחריות, שכשדוממה הראשונה הפריש אותה [הכי] - ואפילו הכי מתה. **כמכור סבירא ליה** - דאמר: חמש חטאות מתות בכל ענין שחן. **לפי שאין חטאת צבור חתה** - אשערי יום הכפורים קאי. **בעלי חיים אינן נדחים** - ולא נדחה הראשון במיתת חבירו. וכשהוא מתכפר - אם ירצה יתכפר בשני שבזוג ראשון, ואידך בתרא כמפריש לאחריות. כלומר, שלא הופרש תחת אבוד, שהרי לא מת מזוג ראשון אלא שער של עזאול ולא של שם, ואפילו הכי מתה. וקשיא לרבי אושעיא. **רב סבר לא** כרבי יוסי דאמר מצוה בראשון - דקתני גבי פסחים: הפריש פסחו ואבד, והפריש אחר תחתיו, ונמצא הראשון - איזה שירצה יקריב. **רבי יוסי אומר:** מצוה בראשון, ורב סבר לה כוותיה. וביון דמצוה בראשון - הוה ליה מפריש לאיבוד, תחלת הפרשתו של שני לא דיתהא שלש הקדש אלא [לשם] כדי שיאבד וילך למיתה, והואיל דסבירא ליה מצוה בראשון. אבל גבי שתי חטאות לאחריות, כיון דאי הוה בעי מתכפר בהאי דשייך - ליכא למימר תחלת הפרשה לאיבוד. **אין מרגילין בכבוד** - בדרך שמתחילין להפשיט העור דרך הרגלים והפכו שלם, לצורך נפחים או לצורך דבש, ושנינו רועה להפשיט שלם - כשמפשיטו בסכין דרך בטנו מגרזנו עד זנבו. **לא בפסולי המוקדשין** - שנפדו ושחטן. **לא ימנה ישראל עם הכהן** - לאכול עם הכהן בשר בכור בעל מום ששחטו כהן. אלמא, אף על גב דהומוס בקדושתיה קאי. הלכך אין מרגילין בו, דדמי כעבודת בקדשים, ובעובדין דחולין. **בעלת מום תפדה** - קודם הפרשת השניה, והנך שתי חטאות לשם חטא אחד הופרשו, שנפל מום בראשונה, והפריש שניה תחתיה. נשחטה הבעלת מום - לאחר פדיונה. אסורה - דהואי חטאת שכיפרו בעליה. **יוצא לבית השריפה** - את בשר הבעלת מום. אלמא, אף על גב דאיפריק ואישתחית - בקדושתה קיימא, רחטאת שכיפרו הבעלים מיקרייא, הלכך גבי הרגלה נמי, אף על גב דאיפריק ואישתחית - בקדושתה קיימא. **אירי ואירי בבית שמאי** - דודאי כי היכי דמחמיר בית שמאי בבכור, מחמיר נמי בשאר פסולי המוקדשין. מאי שנא דאוקים ירשא בבית שמאי וסיפא כרבי ואלעזר כרבי שמעון? **בכור אין לו פדיון** - דכתיב (במדבר יח) "לא תפדה". ואם פדאו - אינו תופס פדיונו בקדושתו. נשחטין באיטליז - אלמא לאו בקדושתיהו קיימי מכי איפריק ואישתחית. **אלמא כיון דשרית ליה** - למוכרו באיטליז טפי ופריק ליה מיד הקדש ביוקר, הואיל וסופו למוכרו יפה. גבי הרגלה נמי, לשתרי ליה להרגיל, דכיון דידע בשעת פריון דפסולי המוקדשין דסופו להרגיל ולמכור העור בדמים יקרים טפי, ופריק ליה מיד הקדש. מה שמכבתי בעור פונם בבשר - מה שמשתכר בדמי העור פונם בדמי הבשר - ואין כאן ריוח, לפי שנתורא לחתוך העור וחתוך הבשר, ושבו אינה יפה לימכר. שניראה כעובד בקדשים - שעושה מפוח על הבהמה בעודה מחובר. ועבודה משו דלא ראי לה, דאין עבודה לאחר מיתה, אבל נראה כעבודה. **נזרה שמא יגדל מהן** - מפסולי המוקדשין. עדרים עדרים - דאי שרית ליה להרגיל - משהי להו, ולא שחית עד שיודמו לו נפחים, ואתי לגדל עדרים, ואתי ליד תקלת גיזה ועבודה. ופסולי המוקדשין אסורין בגיזה ועבודה אפילו לאחר פדיון. **הדרן עלך חטאת**

הדרן עלך חטאת - דבכוריה חטאת. **רבי אלעזר** דחשיב ליה כמפריש לאיבוד, והכא חשיב ליה כמפריש לאחריות! ויש לומר: דמשמע ליה השתא כיון דבשעתה שהפריש השני היה יודע שלא יתכפר בו אלא בשני שבזוג ראשון - הוה ליה באחריות, ולא דמי להפריש לאיבוד דלעיל, דהתם היה סבור דהראשון נאבד ומתכפר בזה שמפריש עתה, והוה ליה כמפריש לאיבוד ולא הוי באחריות. אבל הכא, שזיה יודע בשעת הפרשת השני שיתכפר בראשון - הוה ליה כמו אחריות, ואפילו הכי קאמר דייחיד מתה, וקשה לרבי אושעיא, דאמר: מפריש שתי חטאות לאחריות - מתכפר באחת מתן, והשני רועה, ומשני: רב לטעמיה, דאמר: מצוה בראשון, ומשעה שהופרש - הופרש לאיבוד, ואין זה אחריות, ולכן מתה. והא דמדמי ליה לעיל למפריש לאיבוד, היינו מטעם דמצותו בראשון, או שמא יש לפרש: דסבירא ליה הכא כרב הונא, דאמר לעיל: אינה אבודה אינה מתה, לא לרבי ולא לרבנן, ומשום הכי פריך מינה, דהיה סבור שהוא כמפריש לאחריות. **רבי** אלעזר ברבי שמעון אומר אפילו בשר בעלת מום בקדירה כו' - אמר תאמר: מאי שנא אבא ממתניתין, דאמר רבנן דבההיא דמתניתין דאפילו נזרק דמה דשניה בעוד ראשונה בעלת מום קיימא - אין לך דין מיתה. והכא אמר דאם נשחטה בעלת מום משנזרק דם המימה - אסורה. ולרבי אלעזר ברבי שמעון, אפילו בשר בקדירה, כשנזרק דמה של המימה - תצא לבית השריפה. ובמתניתין קאמר דאם נשחטה בעלת מום קודם זריקת דמה של המימה, דכשרה: ויש לחלק: דבההיא דמתניתין, כיון דדייתה כבר בעלת מום קודם הפרשה של זו - אין עליה קדושה כל כך. אבל הכא, דהופרשו לאחריות ונראו שניהם להקריב - עליה קדושה יותר.

הדרן עלך חטאת - דבכוריה חטאת. **רבי אלעזר** דחשיב ליה כמפריש לאיבוד, והכא חשיב ליה כמפריש לאחריות! ויש לומר: דמשמע ליה השתא כיון דבשעתה שהפריש השני היה יודע שלא יתכפר בו אלא בשני שבזוג ראשון - הוה ליה באחריות, ולא דמי להפריש לאיבוד דלעיל, דהתם היה סבור דהראשון נאבד ומתכפר בזה שמפריש עתה, והוה ליה כמפריש לאיבוד ולא הוי באחריות. אבל הכא, שזיה יודע בשעת הפרשת השני שיתכפר בראשון - הוה ליה כמו אחריות, ואפילו הכי קאמר דייחיד מתה, וקשה לרבי אושעיא, דאמר: מפריש שתי חטאות לאחריות - מתכפר באחת מתן, והשני רועה, ומשני: רב לטעמיה, דאמר: מצוה בראשון, ומשעה שהופרש - הופרש לאיבוד, ואין זה אחריות, ולכן מתה. והא דמדמי ליה לעיל למפריש לאיבוד, היינו מטעם דמצותו בראשון, או שמא יש לפרש: דסבירא ליה הכא כרב הונא, דאמר לעיל: אינה אבודה אינה מתה, לא לרבי ולא לרבנן, ומשום הכי פריך מינה, דהיה סבור שהוא כמפריש לאחריות. **רבי** אלעזר ברבי שמעון אומר אפילו בשר בעלת מום בקדירה כו' - אמר תאמר: מאי שנא אבא ממתניתין, דאמר רבנן דבההיא דמתניתין דאפילו נזרק דמה דשניה בעוד ראשונה בעלת מום קיימא - אין לך דין מיתה. והכא אמר דאם נשחטה בעלת מום משנזרק דם המימה - אסורה. ולרבי אלעזר ברבי שמעון, אפילו בשר בקדירה, כשנזרק דמה של המימה - תצא לבית השריפה. ובמתניתין קאמר דאם נשחטה בעלת מום קודם זריקת דמה של המימה, דכשרה: ויש לחלק: דבההיא דמתניתין, כיון דדייתה כבר בעלת מום קודם הפרשה של זו - אין עליה קדושה כל כך. אבל הכא, דהופרשו לאחריות ונראו שניהם להקריב - עליה קדושה יותר.

הדרן עלך חטאת - דבכוריה חטאת. **רבי אלעזר** דחשיב ליה כמפריש לאיבוד, והכא חשיב ליה כמפריש לאחריות! ויש לומר: דמשמע ליה השתא כיון דבשעתה שהפריש השני היה יודע שלא יתכפר בו אלא בשני שבזוג ראשון - הוה ליה באחריות, ולא דמי להפריש לאיבוד דלעיל, דהתם היה סבור דהראשון נאבד ומתכפר בזה שמפריש עתה, והוה ליה כמפריש לאיבוד ולא הוי באחריות. אבל הכא, שזיה יודע בשעת הפרשת השני שיתכפר בראשון - הוה ליה כמו אחריות, ואפילו הכי קאמר דייחיד מתה, וקשה לרבי אושעיא, דאמר: מפריש שתי חטאות לאחריות - מתכפר באחת מתן, והשני רועה, ומשני: רב לטעמיה, דאמר: מצוה בראשון, ומשעה שהופרש - הופרש לאיבוד, ואין זה אחריות, ולכן מתה. והא דמדמי ליה לעיל למפריש לאיבוד, היינו מטעם דמצותו בראשון, או שמא יש לפרש: דסבירא ליה הכא כרב הונא, דאמר לעיל: אינה אבודה אינה מתה, לא לרבי ולא לרבנן, ומשום הכי פריך מינה, דהיה סבור שהוא כמפריש לאחריות. **רבי** אלעזר ברבי שמעון אומר אפילו בשר בעלת מום בקדירה כו' - אמר תאמר: מאי שנא אבא ממתניתין, דאמר רבנן דבההיא דמתניתין דאפילו נזרק דמה דשניה בעוד ראשונה בעלת מום קיימא - אין לך דין מיתה. והכא אמר דאם נשחטה בעלת מום משנזרק דם המימה - אסורה. ולרבי אלעזר ברבי שמעון, אפילו בשר בקדירה, כשנזרק דמה של המימה - תצא לבית השריפה. ובמתניתין קאמר דאם נשחטה בעלת מום קודם זריקת דמה של המימה, דכשרה: ויש לחלק: דבההיא דמתניתין, כיון דדייתה כבר בעלת מום קודם הפרשה של זו - אין עליה קדושה כל כך. אבל הכא, דהופרשו לאחריות ונראו שניהם להקריב - עליה קדושה יותר.

הדרן עלך חטאת - דבכוריה חטאת. **רבי אלעזר** דחשיב ליה כמפריש לאיבוד, והכא חשיב ליה כמפריש לאחריות! ויש לומר: דמשמע ליה השתא כיון דבשעתה שהפריש השני היה יודע שלא יתכפר בו אלא בשני שבזוג ראשון - הוה ליה באחריות, ולא דמי להפריש לאיבוד דלעיל, דהתם היה סבור דהראשון נאבד ומתכפר בזה שמפריש עתה, והוה ליה כמפריש לאיבוד ולא הוי באחריות. אבל הכא, שזיה יודע בשעת הפרשת השני שיתכפר בראשון - הוה ליה כמו אחריות, ואפילו הכי קאמר דייחיד מתה, וקשה לרבי אושעיא, דאמר: מפריש שתי חטאות לאחריות - מתכפר באחת מתן, והשני רועה, ומשני: רב לטעמיה, דאמר: מצוה בראשון, ומשעה שהופרש - הופרש לאיבוד, ואין זה אחריות, ולכן מתה. והא דמדמי ליה לעיל למפריש לאיבוד, היינו מטעם דמצותו בראשון, או שמא יש לפרש: דסבירא ליה הכא כרב הונא, דאמר לעיל: אינה אבודה אינה מתה, לא לרבי ולא לרבנן, ומשום הכי פריך מינה, דהיה סבור שהוא כמפריש לאחריות. **רבי** אלעזר ברבי שמעון אומר אפילו בשר בעלת מום בקדירה כו' - אמר תאמר: מאי שנא אבא ממתניתין, דאמר רבנן דבההיא דמתניתין דאפילו נזרק דמה דשניה בעוד ראשונה בעלת מום קיימא - אין לך דין מיתה. והכא אמר דאם נשחטה בעלת מום משנזרק דם המימה - אסורה. ולרבי אלעזר ברבי שמעון, אפילו בשר בקדירה, כשנזרק דמה של המימה - תצא לבית השריפה. ובמתניתין קאמר דאם נשחטה בעלת מום קודם זריקת דמה של המימה, דכשרה: ויש לחלק: דבההיא דמתניתין, כיון דדייתה כבר בעלת מום קודם הפרשה של זו - אין עליה קדושה כל כך. אבל הכא, דהופרשו לאחריות ונראו שניהם להקריב - עליה קדושה יותר.

אבל בתרי סדרי - כגון הפריש שני צבורי מעות לאחריות, ונתכפר באחד, ודדיו לזו לאינך - אימא: לית ליה. **קא משמע לן** - רבי אמי. **חמש חטאות מתות** - בכל ענין שחן, ודך חדא מניניהו היא, שכיפרו בעליה. **כרבי סבירא ליה** - דאמר אבודה בשעת הפרשה - מתה, משום כפרו בעליה [באחרת]. וכי מפריש שניה לאחריות נמי יכפרו הבעלים באחרת והיא מתה, לשון זה פשוט. **כרבי סבירא ליה** דמחמיר ואמר מפריש לאיבוד כמכור דמי - ושמע מינה דאפילו היכא דליכא אבוד, כגון הכא דלא אבדה הראשונה אלא באחריות, שכשדוממה הראשונה הפריש אותה [הכי] - ואפילו הכי מתה. **כמכור סבירא ליה** - דאמר: חמש חטאות מתות בכל ענין שחן. **לפי שאין חטאת צבור חתה** - אשערי יום הכפורים קאי. **בעלי חיים אינן נדחים** - ולא נדחה הראשון במיתת חבירו. וכשהוא מתכפר - אם ירצה יתכפר בשני שבזוג ראשון, ואידך בתרא כמפריש לאחריות. כלומר, שלא הופרש תחת אבוד, שהרי לא מת מזוג ראשון אלא שער של עזאול ולא של שם, ואפילו הכי מתה. וקשיא לרבי אושעיא. **רב סבר לא** כרבי יוסי דאמר מצוה בראשון - דקתני גבי פסחים: הפריש פסחו ואבד, והפריש אחר תחתיו, ונמצא הראשון - איזה שירצה יקריב. **רבי יוסי אומר:** מצוה בראשון, ורב סבר לה כוותיה. וביון דמצוה בראשון - הוה ליה מפריש לאיבוד, תחלת הפרשתו של שני לא דיתהא שלש הקדש אלא [לשם] כדי שיאבד וילך למיתה, והואיל דסבירא ליה מצוה בראשון. אבל גבי שתי חטאות לאחריות, כיון דאי הוה בעי מתכפר בהאי דשייך - ליכא למימר תחלת הפרשה לאיבוד. **אין מרגילין בכבוד** - בדרך שמתחילין להפשיט העור דרך הרגלים והפכו שלם, לצורך נפחים או לצורך דבש, ושנינו רועה להפשיט שלם - כשמפשיטו בסכין דרך בטנו מגרזנו עד זנבו. **לא בפסולי המוקדשין** - שנפדו ושחטן. **לא ימנה ישראל עם הכהן** - לאכול עם הכהן בשר בכור בעל מום ששחטו כהן. אלמא, אף על גב דהומוס בקדושתיה קאי. הלכך אין מרגילין בו, דדמי כעבודת בקדשים, ובעובדין דחולין. **בעלת מום תפדה** - קודם הפרשת השניה, והנך שתי חטאות לשם חטא אחד הופרשו, שנפל מום בראשונה, והפריש שניה תחתיה. נשחטה הבעלת מום - לאחר פדיונה. אסורה - דהואי חטאת שכיפרו בעליה. **יוצא לבית השריפה** - את בשר הבעלת מום. אלמא, אף על גב דאיפריק ואישתחית - בקדושתה קיימא, רחטאת שכיפרו הבעלים מיקרייא, הלכך גבי הרגלה נמי, אף על גב דאיפריק ואישתחית - בקדושתה קיימא. **אירי ואירי בבית שמאי** - דודאי כי היכי דמחמיר בית שמאי בבכור, מחמיר נמי בשאר פסולי המוקדשין. מאי שנא דאוקים ירשא בבית שמאי וסיפא כרבי ואלעזר כרבי שמעון? **בכור אין לו פדיון** - דכתיב (במדבר יח) "לא תפדה". ואם פדאו - אינו תופס פדיונו בקדושתו. נשחטין באיטליז - אלמא לאו בקדושתיהו קיימי מכי איפריק ואישתחית. **אלמא כיון דשרית ליה** - למוכרו באיטליז טפי ופריק ליה מיד הקדש ביוקר, הואיל וסופו למוכרו יפה. גבי הרגלה נמי, לשתרי ליה להרגיל, דכיון דידע בשעת פריון דפסולי המוקדשין דסופו להרגיל ולמכור העור בדמים יקרים טפי, ופריק ליה מיד הקדש. מה שמכבתי בעור פונם בבשר - מה שמשתכר בדמי העור פונם בדמי הבשר - ואין כאן ריוח, לפי שנתורא לחתוך העור וחתוך הבשר, ושבו אינה יפה לימכר. שניראה כעובד בקדשים - שעושה מפוח על הבהמה בעודה מחובר. ועבודה משו דלא ראי לה, דאין עבודה לאחר מיתה, אבל נראה כעבודה. **נזרה שמא יגדל מהן** - מפסולי המוקדשין. עדרים עדרים - דאי שרית ליה להרגיל - משהי להו, ולא שחית עד שיודמו לו נפחים, ואתי לגדל עדרים, ואתי ליד תקלת גיזה ועבודה. ופסולי המוקדשין אסורין בגיזה ועבודה אפילו לאחר פדיון. **הדרן עלך חטאת**

תמורה דף כד עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה - עזר והדר" (ליום שני) קצט

שיצא לאויר העולם.

מתרצת הגמרא: אָמַר לָךְ רַב יְהוּדָה - רב יהודה יתירך לך על קושייתך, הֲנִי מִיָּלִי - דברים אלו המבוארים במשנה אינם אלא בְּזֶמַן שְׁבִיטָה הַמְקֻדָּשׁ קָיָים, והיה אפשר להקריב את הבכור כדינו, ולכן היה אסור לשנות את קדושת הבכור לקדושה קלה, וכל שכן שהיה אסור להפקיעו לגמרי מקדושתו ולהטיל בו מום, אבל כִּי קָאֲמִינָא אָנָּא - מה שאני אמרתי שמותר להפקיע את הבכור מקדושתו ולהטיל בו מום, הוא דווקא בְּזֶמַן הָהָא שנחרב בית המקדש, דְּלֹא חָזִי לְהַקְרִיבָה - שאין הבכור ראוי להקרבה, ולכן מותר להפקיע קדושתו.

שואלת הגמרא: אִי דברי רב יהודה נאמרו בְּזֶמַן הָהָא, מָאִי לְמִיּוֹדָא - מה החידוש בדבר, הרי מכיון שאי אפשר להקריב את הבכור, ודאי שמותר להפקיע את קדושתו קודם שיצא לאויר העולם. משיבה הגמרא: מָהוּ דְּתִימָא גָּזוּר - שמא תאמר שיש לגזור ולאסור להטיל מום בבכור קודם שיצא לאויר העולם גם בזמן הזה, משום שיש לנו לחשוש, שאם נתיר להטיל מום קודם שיצא לאויר העולם, דְּלִמָּא נְפִיק - שמא יצא רוב ראשו של הולד, ונתקדש בקדושת בכורה, וְנִשְׁרִי בֵּיה מוּמָא - ויטיל בו מום, וזה ודאי אסור, כי הוא מטיל מום בקדשים, ומחדש רב יהודה שאין צריך לגזור כן, לפי שהמטיל מום בבכור יזהר ולא יטיל בו את המום אלא לאחר שיצא מעט מראשו, קודם שיצא רוב ראשו.

מבשרת הגמרא: וְאִימָא הֲכִי נָמִי - שבאמת יש לגזור כן ולאסור להטיל מום בבכור גם קודם שיצא לאויר העולם. משיבה הגמרא: אֲפִילוּ הֲכִי, שיש חשש שמא יבוא לטעות ולהטיל מום גם לאחר שיצא רוב ראשו, מכל מקום הָא עֲדִיפָא (יִתְרָא) - עדיף להתיר להטיל מום בבכור קודם שיצא רוב ראשו, משום שעל ידי כך שיהיה בו מום, ישתנו הכהן מיד, מְדַאֲתִי בֵּיה לִידֵי גִיזָה וְעִבּוּדָה - מאשר לגרום שהכהן יבוא להכשל בו באיסור גיזה ועבודה, שאם נאסור להטיל בו מום קודם שיצא רוב ראשו, יתקדש הבכור כשיצא רוב ראשו, ויטעך הכהן להשחתותו אצלו עד שיפול בו מום, ובינתיים עלול הוא לגזוז או לעבוד בו.

שנינו במשנה: אִם הָעוֹבֵר הוּא נִקְבָּה, יִקְרַב לִזְבְּחֵי שְׁלָמִים. מקשה הגמרא: נִקְבָּה מִי קָא קְרָשָׁה - וכי נקבה קדושה בקדושת בְּבוּרָה, הרי קדושת בכור אינה חלה אלא על הזכר, ואם כן מדוע מי שרוצה להפקיע קדושת בכורה מהעובר צריך להתנות שאם הוא נקבה יהיה שלמים, הרי אם העובר הוא נקבה בלאו הכי אינו קדוש בקדושת בכורה. מתרצת הגמרא: סִיפָא - המשנה שכתבה 'אם נקבה ובחי שלמים, אינה עוסקת בעובר שהוא בכור, אלא אֲתִיא - באה בזה ללמד לְהַבְהִימָה דְּהַקְדָּשׁ, שבהמת חטאת שנתעברה, אם תלד, הולד ילך למיתה, כדין ולד חטאת שהולך למיתה, ואם הבעלים רוצים לעשות תחבולה שהולד לא ילך למיתה, יאמרו, שאם העובר שתלד הוא זכר, יהיה עולה, ואם הוא נקבה, יהיה שלמים.

שנינו במשנה: לִדְּרָה שְׁנֵי זָכָרִים כו' אחד מהם יקרב עולה, והשני ימכר לחייו עולה.

הגמרא מבשרת מדוע קדושת עולה חלה על שני הזכרים. שואלת הגמרא: אָמְרִי - אמרו בני הישיבה, אִי בְּהִמָּה דְּהַקְדָּשׁ - אם המשנה כאן עוסקת בבהמת הקדש, כמו שהגמרא לעיל ביארה את דברי המשנה 'אם נקבה ובחי שלמים', שמדובר בבהמת הקדש, אם כן יש לנו לומר דְּהֵיאָךְ דְּאִקְדָּשִׁי עוֹלָה - אותו ולד שיצא ראשון והקדישו לעולה, (ליהדר) [לְהַחֲיוֹ] עוֹלָה - יהיה עולה, אֲדִידָּה - והולד שנולד שני, נִתְּנוּ בְּקִדּוּשֵׁיהֶּי דְּאִימִית - יהיה קדוש באותה קדושה שיש לאמו, ומדוע המשנה אומרת שימכר לחייו עולה. משיבה הגמרא: סִיפָא - המשנה שכתבה 'ילדה שני זכרים', אינה עוסקת בבהמה של הקדש שילדה, אלא אֲתִיא - באה ללמדנו לְהַבְהִימָה חוּלִין שילדה, שמכיון שאין קדושה באם, הולד אינו קדוש, אלא ימכר לחייו עולה.

שנינו במשנה: לִדְּרָה מוּמָמוֹם וְאִנְדְּרוּגִינוֹם כו' רבן שמעון בן גמליאל אומר אין קדושה חלה עליהן.

פרק חמישי - ביצד מערימין

הולד הראשון הנולד לבהמה טהורה, קדוש בקדושת בכורה, ונשחט בעורה כשאר קדשים קלים, ובשרו נאכל לכהנים. נפל בו מום, אינו קרב, אבל ניתן לכהן, והכהן שוחטו ואוכלו. משנתנו מבארת איזו תחבולה יכול בעל הבהמה לעשות, כדי שהולד שתלד בהמתו לא יהיה שייך לכהן, אלא הוא עצמו יוכל להקריבו.

משנה

ביצד מערימין - איזו תחבולה יכול בעל הבהמה לעשות על תְּכַבּוֹר שלא יהיה חייב ליתנו לכהן, אלא הוא עצמו יוכל להקריבו לקרבן שנתחייב בו. מבארת המשנה: מְכַבְּרָת - בהמת חולין שלא ילדה מעולם, שְׁהִיתָה מְעוּבָרָה, והעובר שבמעיה הוא בכור, בעל הבהמה אומֵר, מָה (ו-העובר) שֶׁמִּמֶּנִּי שָׁל בַּהֲמָה זו, אִם זָכָר הוּא, יהיה עולה. וכיון שאמר כן, חלה קדושת עולה על הולד, ושוב אין קדושת בכור חלה עליו, ולכן אם ילדה זָכָר, יִקְרַב לקרבן עולה. ואם אמר בעל הבהמה, שֶׁאִם הָעוֹבֵר שֶׁבִּמְעִיהָ שָׁל בַּהֲמָה זו הוּא נִקְבָּה, יהיה לזְבְּחֵי שְׁלָמִים, מכיון שאמר כן, אם ילדה נִקְבָּה, תִּקְרַב לקרבן שְׁלָמִים.

ואם התנה בעל הבהמה ואמר, שֶׁאִם הָעוֹבֵר הוּא זָכָר, יהיה עולה, ואם הָעוֹבֵר הוּא נִקְבָּה, יהיה לזְבְּחֵי שְׁלָמִים, מכיון שאמר כן, אם ילדה גם זָכָר וגם נִקְבָּה, דִּין הוללות הוא, שְׁתִּזְכֹּר יִקְרַב לקרבן עולה, וְהַנִּקְבָּה תִּקְרַב לקרבן שְׁלָמִים. ואם בעל הבהמה אמר שאם העובר הוא זכר, יהיה עולה, והבהמה ילדה שְׁנֵי זָכָרִים, מכיון שאמר שאם תלד זכר יהיה עולה, חלה קדושת עולה על שניהם, והואיל והוא נדר להביא רק קרבן אחד, אינו חייב להקריב את שניהם, אלא אֶחָד מֵהֶם יִקְרַב לקרבן עולה עבור נדרו. וְהַשְׁנִי יִמָּכֵר לְאִנְשִׁים שֶׁהֵם חִיבֵי עוֹלָה, כגון שנדרו להביא עולה, וְדָמִיו - והדמים שיתנו תמורתו הם חולין. ואם אמר שאם העובר הוא נקבה יהיה שלמים, והבהמה ילדה שְׁנֵי נִקְבּוֹת, אֶחָת מֵהֶם תִּקְרַב לקרבן שְׁלָמִים, וְהַשְׁנִי תִּמָּכֵר לְאִנְשִׁים שֶׁהֵם חִיבֵי שְׁלָמִים, כגון שנדרו להביא שלמים, וְדָמִיהָ יהיו חולין. ואם אמר כן, והבהמה ילדה מוּמָמוֹם - שאין ניכר אם הוא זכר או נקבה, וְאִנְדְּרוּגִינוֹם - או שילדה אנדרוגינוס, שיש לו סימני זכרות ונקבות, רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אֹמֵר אֵין קְדוּשָׁה חֲלָה עֲלֵיהֶן, לפי שאינם ראויים להקרבה.

גמרא

אסור להטיל מום בבכור, כשם שאסור להטיל מום בשאר קדשים, שנאמר (ויקרא כב כא) 'כָּל מוֹם לֹא יִהְיֶה בו', ומכאן שאסור ליתן מום בקדשים. הגמרא מבארת שאיסור זה נהג דווקא לאחר שנוכד הבכור, אבל קודם שנולד מותר להטיל בו מום. מבארת הגמרא: אָמַר רַב יְהוּדָה, מוֹתֵר לְהַטִּיל מוֹם בְּבִכּוֹר קוֹדֵם שְׂיֵצֵא רֹב רֵאשׁוֹ לְאוֹרֵי הָעוֹלָם, ורק לאחר שיצא לאויר העולם אסור להטיל בו מום.

מקשה הגמרא על רב יהודה: הֲנֵן, כיצד מערימין על הבכור כדי שלא יהיה חייב ליתנו לכהן, אומֵר אֲדָם, מָה (ו-העובר) שֶׁמִּמֶּנִּי שָׁל בַּהֲמָה זו, יהיה לקרבן עולה, ומשמע, שעולה אין - דווקא לעולה מותר להקדישו, שקדושתו חמורה מקדושת בכור, ולכן מותר לשנות את קדושת הולד מקדושת בכורה לקדושת עולה, אבל לְשָׁלָמִים לא - לכתחילה אין להקדישו לשם שלמים, משום שקדושת שלמים קדושה קלה היא, ואין לשנות ולהוריד את קדושת הולד מקדושת בכורה לקדושת שלמים. הרי מבואר בזה, שגם קודם שיצא הבכור לאויר העולם לכתחילה אסור להוריד את קדושתו לקדושה שהיא קלה ממנו, [וְאִתָּ] אֶמְרָת - ואילו אתה ו-רב יהודה! אומר דְּמִצִּית מְפַקְעָת לִיה מְקִדְשָׁתָה - שמותר להפקיע לגמרי את קדושת הבכור, על ידי שיטיל בו מום קודם

הגמרא מבארת באופן נוסף את צדדי הספק: לִישָׁנָא אֲחֵרָנָא –
 בלשון אחר יש להסתפק, שהצד שקדושת עולה חלה על הולד,
 הוא שָׁכֵן היא קְדוּשָׁה שְׁחִיָּלָא עָלֶיהָ על ידי האדם, ואינה חלה
 מאליה, ועדיפה מקדושת בכורה שחלה מאליה, או דְּלָמָא כְּבוֹר
 הוּי, שָׁכֵן קדושת בכור עדיפה, שקְדוּשָׁתוֹ מִתְּחִלָּה, והיינו שקדושת
 בכור היא קדושה שחלה מאליה, ואין בכח האדם לשנותה
 לקדושה אחרת.
 אֲמַר לִיה רב ששת לרב עמרם, מַאי תִּיבְעִי לָךְ – מדוע הינך מסתפק,
 הרי חִינּוּ דְּבָעֵי אִילָפָא בדין דומה, שאילפא נסתפק לגבי מי שֶׁאִמְר
 עַל הַלֵּקֶט שְׁעָם נְשִׁירָת רובו לארץ, שבאותה שעה הוא נעשה לקט
 וצריך ליתנו לעניים, וְהָא הִפְקֵר, ויהיה מותר אף לעשירים, האם
 לָקֶט הוּי, ומותר רק לעניים, או הִפְקֵר הוּי, ומותר אף לעשירים.
 וצדדי הספק הם, האם לָקֶט הוּי, שָׁכֵן קְדוּשָׁתוֹ – מה שלקט מיוחד
 לעניים, בְּיָד שְׂמִים – התורה צויתה כן, או דְּלָמָא הִפְקֵר הוּי, שָׁכֵן
 אם הוא הפקר, וזכין בו עֲנִיִּים וְעֲשִׂירִים, וְעַל סַפֵּק זה של אילפא
 אֲמַר אַבְי, מַאי תִּיבְעִי לִיה, דְּבָרֵי הָרַב, וְדָבְרֵי הַתְּלָמִיד שאמר שלא
 כדברי רבו, לְדָבְרֵי מִי שְׂמוּעִים, ודאי ששומעים לדברי הרב, ואף
 כּאֵן דְּבָרֵי הָרַב ו-הקב"ה שאמר שהתבואה תהיה לקט, קודמים
 לדברי התלמיד ו-הבעלים שאמר שהתבואה תהיה הפקר,
 מבארת הגמרא: שמדברי אבבי יש ללמוד שְׁהָכִי נְמִי לגבי מי
 שאמר על הבכור שיהיה עולה, יש לומר שדברי הרב ו-הקב"ה
 שאמר שיהיה קדוש בקדושת בכורה, ודברי התלמיד ו-הבעלים
 שאמר שיהיה עולה, לְדָבְרֵי מִי שְׂמוּעִים, ודאי ששומעים לדברי
 הרב, והולך קדוש בקדושת בכורה.

משנה

מי שהקדיש בהמה, ואת העובר שבמעייה הקדיש בקדושה אחרת,
 פעמים שדבריו קיימים, והעובר קדוש בקדושה אחרת, ופעמים
 שאין דבריו קיימים, ודין העובר כדין אמו. משנתנו מבארת את
 חילוקי הדינים בזה: הָאֹמֵר על בהמה מעוברת, וְלָדָה שָׁל זוֹ יהיה
 עוֹלָה, וְהִיא – והבהמה עצמה תהיה שְׁלָמִים, דְּבָרֵי קַיָּמִים,
 שקדושת עולה חלה על הולד קודם שחלה קדושת שלמים על
 אמו, ולכן הולד נעשה עולה והאם נעשית שלמים. אבל אם אמר
 על בהמה מעוברת, שְׁהִיא תהיה שְׁלָמִים, וְרַק אַחַר כֵּךְ אָמַר, שְׁוֹלָדָה
 יהיה עוֹלָה, הִרִי זוֹ וְלָד וְכֵחִי שְׁלָמִים, דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר, שמכיון שאמר
 על המעוברת שתהיה שלמים, בכלל דבריו שגם עוברת יהיה
 שלמים, ונמצא שמתחילה הקדישו לשלמים, ואחר כך הקדישו
 לעולה, וסובר רבי מאיר שאומרים 'תפוס לשון ראשון, והולך
 נעשה שלמים, כמו שאמר מתחילה.
 רבי יוסי חולק על רבי מאיר: אֲמַר רַבִּי יוֹסִי, אִם לָכֵן תִּתְּבוּן תַּחֲלָה
 – שמתחילה היה בדעתו לומר שהיא תהיה שלמים והולך יהיה
 עולה, הוֹאִיל וְאִי אֶפְשָׁר לְקָרֹת בְּפִי שְׁנֵי שְׁמוֹת – גם שם שלמים
 וגם שם עולה בְּאַחַת, דְּבָרֵי שֶׁאִמְר שֶׁהָאֵם תהיה שלמים והולך
 יהיה עולה קַיָּמִין, והאם נעשית עולה, והולך נעשה שלמים.
 וסובר רבי יוסי שאף בגמר דבריו אדם נתפס, ומכיון שבסוף דבריו
 אמר שהולך יהיה עולה, אומרים אנו שמתחילה כשאמר שהאם
 תהיה שלמים, כוונתו היתה לאם בלבד, ולא לולד. וְהָאֵם מִשְׁאֲמֵר
 על האם הִרִי זוֹ שְׁלָמִים, נִמְלָךְ וְהָאֵם שְׁוֹלָדָה יהיה עוֹלָה, הִרִי זוֹ וְלָדָה
 שְׁלָמִים – אף הולך נעשה שלמים, שמשעה שאמר שהאם תהיה
 שלמים, קדושת שלמים חלה מיד אף על הולד, ושוב אינו יכול
 לחזור בו.

גמרא

רבי יוחנן מבאר את דינו של מי שהקדיש בהמה מעוברת לחטאת:
 אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן הִפְרִישׁ לָשֵׁם חֲטָאת, בהמה מְעוּפֶרֶת, וְלָדָה, רָצָה כֶּה
 מִתְּכַפֵּר, רָצָה בְּלֹדָה מִתְּכַפֵּר. במברת הגמרא: מַאי מְעָמָא. משיבה
 הגמרא: קָסְבַּר רַבִּי יוֹחָנָן שֶׁאֵם הַקָּדִישׁ אֵת הָאֵם וְשִׁירֵי לֹלֶד שִׁיחִיהָ

מלשון המשנה משמע שדברי רבן שמעון בן גמליאל נאמרו גם
 על הפיסקא האמצעית של המשנה וְאֵם נִקְבָּה זִבְחֵי שְׁלָמִים,
 העוסקת בולדות של בהמת הקדש וכמבואר בגמרא לעיל (כד),
 וסובר רבן שמעון בן גמליאל שבהמת הקדש שילדה טומטום או
 אנדרוגינוס, אינם קדושים. שואלת הגמרא: אֲמַאי אָמַר רבן
 שמעון בן גמליאל 'אֵין קְדוּשָׁה חֲלָה עָלֶיהָ, ומשמע שאינם
 קדושים כלל. הרי לבאורה, אף על פי שהקדושה שהקדיש אינה
 חלה, לפי שהקדיש זכר ודאי אין נקבה ורדית בלבד, מכל מקום
 מדוע אינם קדושים בקדושה שיש באמם.
 משיבה הגמרא: קָסְבַּר רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, וְלֹדֹת קְדָשִׁים אינם
 קדושים בעודם במעי אמם, אלא רק בְּהוֹיָתָן – בשעת לידתם הן
 קְדוּשִׁין, ומכיון שבשעת לידתם נחשבים לבעלי מומים, לכן אין
 קדושת אמם חלה עליהם. ובהכרח צריך לומר כך, דִּיאִי סִלְקָא
 דְּעִתְקָה שְׁלֹדַת רבן שמעון בן גמליאל ולדות קדשים מְעָמִי אֲמֵן הן
 קְדוּשִׁין, אֲמַאי אֵין קְדוּשָׁה חֲלָה עָלֶיהָ, הָא דְבַר מִתְחִילַת יִצְרִיתָם,
 קודם שהיו בעלי מומים, תַּפְסִיתִינָהּ – נתפסה בהם קְדוּשָׁה
 דְּאִימִינָהּ – שיש באמם, אֲלֵא שְׁמַע מִינָהּ וְלָדֵי קְדָשִׁים בְּהוֹיָתָן הן
 קְדוּשִׁים.

הגמרא מבארת מי הוא התנא שסובר שולדות קדשים קדושים
 ממעי אמם. אומרת הגמרא: וְהָאֵי תַנָּא קָסַר וְלָדֵי קְדָשִׁים מְעָמִי אֲמֵן
 הן קְדוּשִׁים, דְּתַנּוּ רַבָּנָן, על הפסוק (ויקרא כזכ) 'אֵךְ כְּבוֹר אֲשֶׁר יִכְבֵּר
 לָהּ' בְּבִהְמָה, לא יקדיש איש אותו, אִילוּ (לא) נִאֲמַר 'כְּבוֹר אֵם
 יִקְדִּישׁ' בלבד, ולא 'איש אותו' ולא 'בבהמה', וְהִיא אֹמֵר שֶׁהַפְּסוּק
 מלמד שאדם שהוא כְּבוֹר לֹא יִקְדִּישׁ הַקְּדִישוֹת, ואין הפסוק עוסק
 בכבור בהמה, תְּלָמוּד לֹמַר 'אִישׁ אוֹתוֹ, שְׁאוֹתוֹ ו-כְּבוֹר בַּהֲמָה' אִי
 אֲתָהּ מְקַדֵּשׁ – שבכור אדם לא יקדיש בכור בהמה לקדושה
 אחרת, אֲבָל מְקַדֵּשׁ אִדָּם שהוא כְּבוֹר, שאר הַקְּדִישוֹת, וְעֵדִין אִם
 היה כתוב 'כְּבוֹר לֹא יִקְדִּישׁ איש אותו, אֲנִי אֹמֵר, שֶׁרַק הוּא – אדם
 שהוא בכור לֹא יִקְדִּישׁ בכור בהמה לקדושה אחרת, אֲבָל יִקְדִּישוּהוּ
 אֲחֵרִים – שאר בני אדם שאינם בכורות, יכולים להקדיש בכור
 בהמה לקדושה אחרת, תְּלָמוּד לֹמַר 'בְּבִהְמָה, שֶׁלְּבָאֹרָה תִּיבָה זוֹ
 מִיּוֹתֶרָה, אֵלֹא לִלְמַד שֶׁבְּכּוֹר בְּהֵמָה בִּלְבַד עָסְקִיתָ בַּפְּסוּק זֶה, אֲבָל
 בְּכּוֹר אָדָם לֹא דִיבַר הַכְּתוּב כָּלֵל. וְעֵדִין יָכוֹל הִייתָ לִפְרֵשׁ שְׁכוּנָתָהּ
 הַכְּתוּב שֶׁלֹּא יִקְדִּישוּ אִפְּיֵלוּ בְּכֶסֶן שֶׁל אָמֹה, תְּלָמוּד לֹמַר 'אֲשֶׁר
 יָבוֹר לָהּ', מְשִׁיבֵיבָר לָהּ – מְשִׁיבֵיבָר לָהּ' בְּצִאֲתוֹ מִרְחֹם אָמֹה אִי
 אֲתָהּ מְקַדֵּשׁ אוֹתוֹ לקדושה אחרת, אֲבָל אֲתָהּ מְקַדֵּשׁ אוֹתוֹ
 לקדושה אחרת בעודו בְּכֶסֶן שֶׁל אָמֹה, לפי שבאותה שעה עדיין
 חולצין הוא. מְשִׁיבֵיבָר הַבְּרִייתָא: יָכוֹל אֵין וְלָדֵי כָּל הַתְּקָשִׁים כֵּן –
 מותר לשנותם לקדושה אחרת בעודם במעי אמם, תְּלָמוּד לֹמַר
 'אֵךְ כְּבוֹר' וגו', חֲלָק בִּזְהָ הַכְּתוּב, שֶׁרַק בְּכּוֹר הַתְּרִית לָךְ לִהְיוֹתוֹ
 בקדושה אחרת בעודו בבטן אמו, הוֹאִיל וְקוֹדֵם שְׁנוֹלֵד אִינוּ קְדוֹשׁ,
 אֲבָל שֶׁאֵין קְדָשִׁים אֲסוּר לְשִׁנוֹתָם לקדושה אחרת גם בעודם במעי
 אמם, שֶׁמֶכִּיּוֹן שֶׁאִמָּם קְדוּשָׁה, קְדוּשָׁתָהּ חֲלָה עֲלֵיהֶם מִשְׁעַת
 יִצְרִיתָם.

מסתימת הגמרא: אֲלֵימָא קָסִיבָא לִיה תַּנָּא שֶׁשְׁנָה אֵת הַבְּרִייתָא,
 שוֹלָדֵי קְדָשִׁים מְעָמִי אֲמֵן הן קְדוּשִׁין, ולכן אסור לשנותם לקדושה
 אחרת גם בעודם בבטן אמם. וחולק בזה על רבן שמעון בן
 גמליאל, שנתבאר שסובר שולדות קדשים בהויתן הן קדושים.
 הגמרא מסתפקת האם אפשר להקדיש את הבכור לעולה גם עם
 יציאת רובו: אֲמַר לִיה רַב עֲמָרָם לָרִב שְׁשֵׁת, מִה הִדִּין אִם אֲמַר עַל
 הַכְּבוֹר, שְׁעָם יִצְאֵת דְּוִבּוֹ מִבְּטֵן אָמֹה, יהיה עוֹלָה, שבאותה שעה
 ראויה קדושת בכורה לחול עליו, ויש להסתפק האם קדושת עולה
 קודמת לחול על הבהמה, ועוֹלָה הוּי, אִי שֶׁמָּא קְדוּשַׁת בְּכוֹרָה
 קודמת לחול, וְכַבּוֹר הוּי. הגמרא מבארת את צדדי הספק: עוֹלָה
 הוּי, דְּכָל פּוֹרְתָא וּפּוֹרְתָא מִהוּלֵּד דְּקָא נְפִיק מִבְּטֵן אָמֹה, הוּא כָּלִיל –
 קדוש בקדושת עולה שקריבה כליל על גבי המזבח, וקדושתה
 תמורה, או כְּבוֹר הוּי, דְּכָל פּוֹרְתָא וּפּוֹרְתָא מִהוּלֵּד דְּקָא נְפִיק מִבְּטֵן
 אָמֹה בְּמִילְתָּיה – באותה קדושה שדרכו להיות קדוש בה, הוּא
 קדוש, והיינו בקדושת בכורה.

תמורה. פרק חמישי - כיצד מערימין דף כה עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזלץ) קפא רש"י תוספות

אין קדושה חלה עליהן — ואפילו אמצעייתא נמי קאי, דהוי ולדות קדשים. ואפילו קדושת אמן אינה חלה עליהן, דהא סתם "אין קדושה" קאמר. בהוייתן — כשהן נולדין. והלכך אין שום קדושה חלה עליהן. **הא תפסיתנהו קדושת אמן** — משעת התחלת יצירתה כל פורתא ופורתא קדיש. **אילו שבע מינה** — כולה מתניתין רבי שמעון היא. **אילו (לא) נאמר בו** —

אחאי קרא קאי (ויקרא כז) "אך בכור אשר יבכור לה בבמה לא יקדיש איש אותו". **אילו נאמר בכור אשר יבכור לא יקדיש** — ולא כתיב "אשר אותו", ולא כתיב "בבהמה" — הייתי אומר: בכור אדם לא יקדיש שום דבר להקדש. תלמוד לומר **אותו** — מדיקאמז "אותו" — משמע: דאבכור בהמה נמי קאמר. ודבי קאמר: אך בכור אדם אשר יבכור, בבכור בהמה לא יקדיש אותו — אותו אינו מקדיש, בכור אדם לא יקדיש בכור בהמה, אבל במקדיש הוא שאר קדשים. ואכתי לא איצטריך "בבהמה", ולדך דרשא אתי, דקאמרין: יכול לא יקדיש הוא. בכור אדם לא יקדיש אותו בכור בהמה, אבל יקדיש אותו אחרים — שאר בני אדם שאינם בכורות. יקדישו בכור בהמה לקדושה אחרת. תלמוד לומר **בבהמה** — דלא איצטריך, ולמא דאחא גלגלי עליה דקרא, דלא נבכור אדם משתעי. **בבהמה עסקי** — בבכור בהמה דברתי כאן, שלא יקדישנו שום אדם לקדושה אחרת, ולא דברתי כאן בבכור אדם כלום. **בבמן** — שאפילו בעודו בבטן לא יוכל להקדישו לקדושה אחרת. **משיבכור** — משיקדש ברחם, אבל בבטן — חול הוא. **יכול אף וול כל הקדשים בן** — שהיא מותר לשנותו לקדושה אחרת בעודו בבטן. תלמוד לומר **אך בכור** — "אך" חלק, דבכור התרתי לך להקדיש קודם שיבכור, אבל לא שאר קדשים בבטן, דכיון דאמז קדושה — כל פורתא ופורתא דמיתבריה ביה מיתפסין בקדושה, ודלדות קדשים במעי אמן הן קדושות. ולית ליה כתנא דמתניתין. **אמר על הכבד** — בעודו בבטן עם יציאת רובו, דבעי למיחל עליה קדושת בכור האי שעתא, דתיחול עליה קדושת עולה ולא קודם. דהשתא הוו תרתין קדושות למיחל בהדדי, די מנייהו תמורה וקדמא למיחל, ודחי לחבירתה? עולה היא — שכן כליא, או בכור הוי — שכן קדושת בכור חלה על כל הבכורות דעלמא מרחם. עם נשירת רובו — דבעי למחוי לקט. לחוי הפקר — אפילו לעשרים, די מנייהו חיל עליה קדושה? דודאי פשיטא לן אי אפקריה מקמי הכי לכל ההבואה, דלא מתיב בלקט אלא כל שהוא אוכל ונשמר. **ואמר אביי** — מאי תיבעי ליה (לא). ודאי הואיל ובהדי הדדי אתו למיחל — דברי הרב ודברי תלמיד, ודאי דברי הרב קודמין, וקדושת בריך הוא עבדיה לקט. הכי נמי דברי — הרב קודמין כל כך, ובכור הוא. **משנה האומר** — על ולדה של בהמה מעוברת. ולדה עולה והיא שלמים דבריו קיימין — שהרי קדושת הולד קדמה. אבל **אמר ר' אבהו** — שלמים — ברישא להאם וכל דאית בה אקדיש, וחשיב וולד למקדיש באנפי נפשיה, דהי במקדיש שתי בהמות לשלמים. וכי הדר אמר "ולדה עולה" — הוי הולד שלמים.

והבא לא שייך למימר בהוייתן ובמעי אמן, דכי אמרין בהוייתן ולא במעי אמן — הני מילי בהקדישה ולבסוף נתעברה, דאיהו לא אתפסיה לעובר שום קדושה, אלא מקדושתא דאימיה קא קדיש. אבל במקדיש מעוברת — חשיב עובר לקבולי קדושה, ורבי מאיר אית ליה "תפס לשה ראשון", ואף על גב שמתחלה כשאמר היא שלמים — לא נתכוין לולדה. **הואיל ואי אפשר לקרות שני שמות באחד** — שאין הפה יכול לדבר שני דברים באחד. דבריו קיימין — דאף בגמז דבריו אדם נתפס, הואיל ומתחלה כשאמר "היא שלמים" לא נתכוין לולדה. **גמרא רצה בולדה תמורה** — דכי אמרין: ולד חטאת למיתה אויל — הני מילי בהקדישה ולבסוף נתעברה, אבל הקדישה מעוברת — חשיב עובר לקבולי קדושה באנפי נפשיה מכל אמו. והוי כמפריש שתי חטאות לאחריות, דמתכפר באינו שריצה. **אמר ר' יוחנן** — נמי לא ירך אמו הוא, ומחמת עצמו קדוש ולא מחמת אמו, ולא הוי כולד חטאת. הרי זה וולד שלמים — אלמא מדקרייה "ולד שלמים" דמכא אימיה נחתא ליה קדושה ולא מחמת נפשיה, וגבי חטאת נמי "ולד חטאת" מיקרי, ואויל למיתה. דאי סלקא דעתך אם שייך משוייר, דחשיב כבהמה באנפי נפשיה, וכי לא שייך מחמתיה הוא דקדיש — הרי "הולד עצמו שלמים" איבעי למיתני. בר מינה דההיא — מההיא לא תיקש, דשבתא היא, דתנאי: וולד הרי זה שלמים. וכתב לו — ויצא הולד לחירות.

אמר על הבכור עם יציאת רובו היא עולה — דוקא "עם יציאת רובו", אבל אמר "עם יציאת מיעוט" — לא מביעה ליה, דודאי עולה חיילא עליה, דאכתי חל קדושת בכור עליה כלל. **היא** שלמים וולדה עולה הרי זו וולדה שלמים — דמיד שאמר "היא שלמים" חל קדושת פזי נמי על העובר, כמו על האם, ולא מכווניה דאם אילו מכל קדושת פזיו. ואפילו למאן דאית ליה שיריו משוייר, מיהא אין יכול לשנות לקדושה אחרת, דמיד שהקדיש האם נתכוין נמי שתתולד פזי אותה קדושה על העובר, ואינו יכול לשנותו מעוברת האם, אלא אם כן חזיר תחלה קדושת הולד. ופירש רש"י: הכא לא שייך למימר בהוייתן ובמעי אמן, דכי אמר בהוייתן ולא במעי אמן — הני מילי בהקדישה ולבסוף נתעברה, דאיהו לא אתפסיה לעובר שום קדושה אלא בקדושתא דאימיה דאקדיש. אבל במקדיש מעוברת — חשיב עובר לקבולי קדושה, עד כאן לשונו. ואם כן, הא דאמר לעיל "זאם נקבה — וזכר שלמים", ואוקינא ליה בבהמת קדשים — צריך לומר דמיייר בהקדישה ואחר כך נתעברה.

רצה בולדה מתכפר — דכי אמרין (תמורה כאב). ולד חטאת למיתה אויל — הני מילי כשהקדישה ולבסוף נתעברה, אבל הקדישה מעוברת — חשיב עובר לקבולי קדושה באנפי נפשיה ולא מכל אמו, הוי כמפריש ושתי חטאות לאחריות, דמתכפר באיהו שריצה. לשון רש"י: **קסבר** רבי יוחנן שאם שייך לולד שאמר ולדה חולין והיא חטאת משוייר והוי חולין — וכיון דאי בעי לא קדיש — אלמא לאו ירך אמו הוא. כי לא משייר ליה נמי לאו ירך אמו הוא, ומחמת עצמו קדיש ולא מחמת אמו, ולא הוי וולד חטאת. לשון רש"י: **הרי זה וולד שלמים** — אלמא (לא) קרי "ולד שלמים", דמכא אימיה נחתא ליה קדושה, ולא מחמת נפשיה. דגבי חטאת נמי "ולד חטאת" מיקרי, ואויל למיתה. **דאי** סלקא דעתך דשיירי משוייר — דחשיב בהמה באפי נפשיה, וכי לא שייחה — מחמתיה הוא דקדיש, "הרי הולד עצמו שלמים" איבעי ליה למיתני. לשון רש"י.

דתנא **שומעיים? הכי נמי: דברי מי שומעיים? משנה האומר "ולדה של זו עולה, והיא שלמים"** — דבריו קיימים. **"היא שלמים וולדה עולה"** — הרי זה וולד זכרי שלמים, דברי רבי מאיר. **אמר רבי יוסי: אם לבן נתפזין תחלה, הואיל ואי אפשר לקרות שני שמות פאחת** — דבריו קיימין. **ואם משאמר "הרי זו שלמים" נמלך ואמר "ולדה עולה"** — הרי זו וולדה שלמים. **גמרא** **אמר רבי יוחנן: הפריש חטאת מעופרת וילדה, רצה** — בה מתכפר, רצה — בולדה מתכפר. **מאי טעמא? קסבר רבי יוחנן: אם שיריו משוייר, עובר לאו ירך אמו הוא. דההו ליה כמפריש שתי חטאות לאחריות, רצה** — מתכפר בה, רצה — מתכפר בחבירתה. **מותיב רבי אלעזר: "היא שלמים וולדה עולה"** — הרי זה וולד שלמים. **ואי סלקא דעתך שיריו** — משוייר, **"הרי זה וולד שלמים?!"** **"הרי זו שלמים"** בעי מיתנא! **אמר רב טובי: פר מינה דההיא. הא אמר רב לתנא, תני: "הרי זו שלמים"**. מיתיבי: **האומר לשפחתו "הרי את שפחה, וולדך בן חורין"**, אם היתה עופרת, וזכתה לו. אי אמרת בשלמא אם שיריו אינו משוייר, עובר ירך אמו, משום הכי זכתה לו, והוי ליה כמשחרר חצי עבדו, ומני — רבי מאיר היא. פדתנא המשחרר

המשחרר

דתנא קמא סבר אם שירי משויר – ויכין דאי בעי למשיחיה ולמיעבדה חולין –
הרשות בידו. אלמא, בהמה באנפי נפשיה היא, ואם כן, כי מקדיש ליה לאימיה
בחטאת – חל נמי קדושת פיו על הולד, והוי נמי חטאת, ומשום הכי אינה נאכלת. ותנא
בתרא סבר: שירי – אינו משויר, אלא כירך אמו הוא. ובי מקדיש ליה לאימיה – הולד

המשחרר חצי עבדו – קנה לחציו, והוי חציבן בן חורין. ואף על פי שלא שחררו כולו – יש לו
יד לקבל את גטו, ודיטו וידו באין כאחד. **אלא אי אמרת אם שירי משויר** – אם שחרר האם
ושירי הולד – משויר הוא לעבודתה, אלמא שני גופים נגדו, אמאי זכתה לז' דהי עבד
המקבל גט שחרור לחבירו מיד רבו שלו. ששניהם עבדים לאיש אחד, ואין חבירו משוחרר
– שהרי הרב אל השלף גז' השחרור מידו.
הדואל תנתנו לעבדו – כמי שנתנו למתו. דמי.
דתנא נראין הדברים כי מיד רבו של חבירו ששני
רבו שלו – דלגבי ההוא גברא יש לו יד לעבד זה,
שהוא שליח לקבל את הגט, והואל זה אינו רבו.
ולדה כמות – משוחרר. דבריו קיימין – והולד
עבד. קרא מאי תלמודא לרבנן – קרא משמע טפי
כרבי יוסי הגלילי דהולדות חולבין אחר האם.
אינו משויר – אלא ירך אמו הוא, ומשום הכי
יצא לחירות כמות. וחכא היינו טעמא דרבי יוסי
הגלילי – דבהדיא גלי בה קרא. ולא משום דירך
אמו הוא, אלא גזירת הכתוב הוא גבי שפחה.
השוחט את החטאת – קא סלקא דעתך
שהקדישה מעוברת. מאי לאו בהא פליגי – דתנא
קמא דמשי ליה תורת חטאת, קסבר: אם שירי
משויר, ויכין דחשיב כבהמה באנפי נפשיה. כי לא
שייריה – נמי חיילא עליה קדושה בבטן. ותנא
בתרא דמשי ליה תורת חולין כפר אם שירי אינו
משויר – דלא חשיב כבהמה באנפי נפשיה. אלא
ירך אמו הוא. ומחמת אמו הוא דקדיש כשאר
ולדות קדשים. והדאי קדושה לא נחתא עליה עד
שעת לידה, דסבירא לן: ולדות קדשים – בהיותן
הן קדשין, ולא קודם. אמר לך רבי יוחנן דבולי
עלמא – אי בהקדישה מעוברת עסקין – דאי
אם שירי משויר, וכי לא שירי – קדוש הולד
כחטאת נמורה. אבל בהקדישה ולבסוף נתעברה
פליגי. ובהא פליגי, דמר סבר: בהיותן, ומר סבר
במעא אמן. באן בהקדישה ולבסוף נתעברה בו –
דבולי עלמא: בהיותן הן קדשין, ולא בבעמי אמן.
הך דקתני קדוש – בחטאת דנתעברה ולבסוף
הקדישה. דבולי עלמא אם שירי משויר, וחשיב
למקדש באנפי נפשיה. והוי תנאי לא פליגי מדי.
מתקף לה בא – אהא דמותבין ליה לרבי יוחנן
מ"אם היתה מעוברת זכתה לה", ומוקמין ליה
ביתובא. מאן לימא לן דתקמייה דרבי יוחנן משום
דאם שירי משויר – דתקמייה תיובתא. דלמא
טעמא דרבי יוחנן – דאף על גב דמכא אימיה
קדיש – לא אויל למיתה, דאדם מתכפר בשבח
הקדש. וכי אויל וולד חטאת למיתה – היכא דלא
רצה להתכפר בו אלא באמו. אמר ליה רבי הסנא
לא – לא מצית אמרת דטעמיה דרבי יוחנן לאו
משום דאם שירי משויר, דודאי חטאת הוא, ו
דהא רבי אלעזר דאובתיה לרבי יוחנן לעיל
מ"היא שלמים וולדה עולה – הרי זה וולד
שלמים". תלמידיה דרבי יוחנן הוא וקמיה הוה
יחי – ואובתיה, ולא אהדר ליה רבי יוחנן האי
שינויא, דלימא ליה אנא סבירא ליה דמכא אימיה
קדוש ולא מתחמיה דנפשיה, וטעמא דרבי: משום
דאדם מתכפר בשבח הקדש. **אלא כל אימת דבעי**
מימליך – בתמיה. בתוך כדי דבור – כדי שאלת
שלום רב לתלמיד, ואמרי לה: תלמיד לרב
(בבא קמא ע"ב). **משנה** הרי זו תמורת עולה –
דרבי מאיר אית ליה תפוס לשון ראשון. דבריו
קיימין – וחציה תמורת מולד וחציה תמורת
שלמים, ותרעה רב תשסתא. וחכא וריבא בדמי
חציה תמורת עולה ובדמי חציה תמורת שלמים.
ובהכי עסקין: שדיו לפניו עולה ושלמים
כשהמיר את זו בזו.

גמרא

גמרא

אמר

קדוש מטונה דאם, כשאר ולדות קדשים, ולא
מקדושת פיו. ומיהו, כי שחטה לאימיה ומנא בה
ולד כן ארבעה חי – אינו קדוש, דבהיותו דוקא
הוא דקדוש, וזה שלא היה לו הוייה – לא קדוש.
ומשום הכי קאמר דנאכלת לכל אדם, דאי שירי
משויר, מיד דאקדיש ליה לאימיה תחול נמי
קדושת פיו על הולד. והקשה מורי הרמ"ר:
דבמתניתין תנן "היא שלמים וולדה עולה" – הרי
זה וולד שלמים. ופירש רש"י: ופירש רש"י
למימר בהיותו הן קדושין בהקדישה מעוברת.
אלמא, אינו יכול לשנות הולד, דמטונה דאם
קדיש, מיד דאקדיש ליה לאימיה. ומותיב מנה
לרבי יוחנן דאמר שירי משויר, ובעי למימר
דאית ליה להאי מתניתין שירי אינו משויר –
ואפילו הכי אינו יכול לעשות הולד בחולין. ואי
חולין הוא כדאמר הכא, לאנא דאמר שירי אינו
משויר אמאי אינו יכול להקדיש הולד בעולה?
והתיר: דצריך לומר דקדושת האם מוקד לה בכי
דלא מצי להקדישה בקדושה אחרת, אלא מיד
שיוולד תחול עליו קדושת האם. מיהו, חולין הוא
עד שיוולד, ואי שחט לאימיה בתוך הך – הולד
נאכל לכל אדם. ואף על גב דברישא דמתניתין
תנן "אם נקבה זכחי שלמים", ואוקימנא בגמרא
בבהמת קדשים, אלמא יכול הוא לשנות הולד
בקדושה אחרת – ההוא בהקדישה ולבסוף
נתעברה איירי, בדפרישית בריש שמעתי. וצריך
לחלק בין הקדישה מעוברת להקדישה ולבסוף
נתעברה. ויש ספרים דגרסי איפכא: תנא קמא
סבר: שירי אינו משויר, וזה הולד קדוש על אלא
מטונה דאם מיד, לפיכך אינו נאכל. ותנא בתרא
סבר: שירי משויר, והוי הולד חולין, ומשום הכי
קתני דנאכל לכל אדם. ואין אנו יכולין להעמיד.
דנני נמי דלא חלה קדושת האם על הולד לאנא
דאמר שירי משויר – מכל מקום תחול עליה
קדושת פיו האדם, כדתנן במתניתין "היא שלמים
וולדה עולה" – הרי זה וולד שלמים. ועוד: היכי
מצינו למימר לתנא קמא דשירי אינו משויר? הא
בפרק קמא (תמורה י"א) גבי פלוגתא דרב פרא
ורבי יוחנן דקדושה יוחנן דקדושה חלה על
העוברין מייתי הני שתי ברייתות דחכא, למימר
כתנאי. ואם כן, על כרחך יהיה ד"אינה נאכלת"
בעי למימר כרבי יוחנן, והוא סבר דשירי
משויר. אלא ודאי גירסת רש"י עיקר.

ואת אמרת טעמא דרבי יוחנן משום דסבר אדם
מתכפר בשבח הקדש – תימה: דהכא
משמע דאית ליה לרבי יוחנן אין אדם מתכפר
בשבח הקדש, ובפרק בתרא דבריתא (ב"א),
מביעיה דרבי יוחנן, רבי אלעזר לרבי יוחנן אי מתכפר
בשבח הקדש או לא? אמר ליה: כמה (ושנים) גדול
בינינו, ועדיין לא ידע אי מתכפר בשבח הקדש או
לא. אלמא דסבירא ליה דמתכפרו וצריך לחלק
בין שבח הקדש ותרעה לשבח הקדש דחטאת,
– וחכא – בחטאת.

לא נצרכה שאמר תוך כדי דבור – פירוש: כדי
שאלת (שולחן) תלמיד לרב "שלום עליך"
רבי. דהא דקיימא לן (בבא בתרא ק"ב) תוך כדי
דיבור כדבריו דמי – והיינו כדי שאלת רב
לתלמיד.

הם כי הני תנאי, דתנאי, השוחט את החטאת שהקדישה מעוברת, 60
ומצא בה עובר בן ארבע חדשים, הני תנאי, הבהמה שנמצאת 61
במעיה החטאת דינה כחטאת, ואין נאכלת אלא לזכר כהונה, ואינה 62
נאכלת אלא ליום ולילה אחד, ואינה נאכלת אלא לפנים מן הקלעים 63
– בחצר המשכן. ותנאי אידך, הבהמה שנמצאת במעיה החטאת 64
נאכלת לכל אדם, ולא רק לכהנים, ונאכלת בכל מקום, ולא רק 65
לפנים מן הקלעים, ונאכלת לעולם, ולא רק ליום אחד. מאי – מהו 66
ישוב הסתירה בין הברייתות, לאי – האם אין כאן תנאי – מחלוקת 67
תנאים, דתנאי קמא – ששנה את הברייתא הראשונה כבר, שיירי 68
אינו משוייר, ואינו נחשב כבהמה בפני עצמה, ולכן הוא קדוש 69
בקדושת אמו, ודינו כחטאת לכל דבריו. ומר – והתנא ששנה את 70
הברייתא השניה כבר, שיירי משוייר, שנחשב כבהמה בפני עצמה, 71
ולכן אינו קדוש בקדושת אמו, והרי הוא חולין. 72
דוחה הגמרא: אמר לה רבי יוחנן, דבבלי עלמא אם הקדישה 73
מעוברת, ושיירי לולד, משוייר, ובשתי הברייתות מדובר 74
שהקדישה קודם שנתעברה, והני תנאי ששנו את שתי הברייתות, 75
בהא קמיפלגי, דמר – התנא ששנה את הברייתא השניה כבר, ולדי 76
קדשים אינם קדושים בעודם במעיה אמו, אלא רק בהויתן – בשעה 77
שנולדים הן קדשים, וולד זה שלא נולד, אינו קדוש, ואין דינו 78
כחטאת, ומר – והתנא ששנה את הברייתא הראשונה כבר, ולדי 79
קדשים בעודם במעיה אמן הן קדשים, והואיל והולד קדוש בשעה 80
שהיה במעיה אמו, קדושת חטאת חלה עליו מיד, ודינו כחטאת לכל 81
דבריו. 82
הגמרא מבארת באופן נוסף את שתי הברייתות: ואיבעית אימא 83
לא קשיא – אין להקשות סתירה בין שתי הברייתות מטעם אחר, 84
שיש לומר ששתי הברייתות טוברות, שאם הקדיש את הבהמה 85
לאחר שנתעברה ושייר את הולד, הוא משוייר, ואם הקדיש את 86
הבהמה ואחר כך נתעברה, הולד קדוש רק משעה שנולד, שולדי 87
קדשים בהויתן קדושים, ואין כאן מחלוקת כלל, אלא שפלאן 88
ו-בברייתא השניה בשיטתה וליבוסה תנעפיה, ומכיון שהולד 89
קדוש רק משעה שנולד, אין דינו כחטאת, וכאן ו-בברייתא 90
הראשונה בשיטתה וליבוסה תנעפיה, ומכיון שבידו לשיר את 91
הולד, לכן גם אם לא שיר, הוא קדוש בפני עצמו, ודינו כחטאת 92
לכל דבריו. 93
רבא מקשה על מסקנת הגמרא לעיל שדברי רבי יוחנן נדחו מחמת 94
ההוכחה מהברייתא שאם שיירו אינו משוייר: מתקיף לה רבא, 95
ממאי דטעמא דרבי יוחנן שרצה בה מתכפר רצה בולדה מתכפר, 96
הוא מפני שאם שייר משוייר, ומשום כן נתמחו עליו מדברי 97
הברייתא 'אם היתה מעוברת וזתה לו', דלמא היינו טעמא דרבי 98
יוחנן, שאף על פי שאם שיירו לולד אינו משוייר, והוא קדוש 99
מחמת אמו, מכל מקום אין דינו כולד חטאת שהולך למיתה, דאדם 100
מתכפר בקשבה הקדש – בשבח שהשיבה בהמת הקדש לאחר 101
שהוקדשה, וולד זה הוא שבח שהשיבה בהמת החטאת. והדין 102
שולד חטאת הולך למיתה, הוא באופן שרצה להתכפר באמו ולא 103
בו. 104
מתרצת הגמרא: אמר ליה רב המנינא לרבא, ודאי שאין זה טעמו 105
של רבי יוחנן, שהרי רבי אלעזר תלמידיה דרבי יוחנן, ויתבי לקמיה 106
דרבי יוחנן והקשה לו ממה ששנינו (לעיל ע"א) 'היא שלמים וולדה 107
עולה הרי זה ולד שלמים', וכמבואר לעיל (ע"א) 'ולא אהדר ליה 108
האי שינויא, שגם הוא מודה שאם שיר את הולד אינו משוייר, ומה 109
שאמר שהפריש חטאת מעוברת יכול להתכפר בולדה הוא משום 110
שאדם מתכפר בשבח הקדש, ולכן מוכח שטעמו משום שאם 111
שייר משוייר, ואת אמרת – וכיצד אתה יכול לומר שטעמא דרבי 112
יוחנן משום דאדם מתכפר בקשבה הקדש. 113
שנינו במשנה: אם משאמר הרי זו שלמים נמלך בו' ואמר ולדה 114
עולה, הרי זו ולדה שלמים. 115
הגמרא מבארת מדוע הוצרכה המשנה להשיענו דין זה. מקשה 116
הגמרא: פשיטא שולדי שלמים כדן האם, ואינו יכול לחזור בו, 117
אלא כל אימת דבעי מימלך – וכי בכל זמן שרוצה יכול לחזור בו 118

המשחרר הצי עקבו, שנתן לידו שטר שכתוב בו הריני משחרר 1
חציו, יצא חציו לחירות, שיטפו – שטר שחרורו וידו מאן באחת, 2
ואף על פי ששחרר רק חציו, יש לו יד לקבל גיטו מיד רבו. [אלא] 3
(ואי אמרת שאם שיירי לולד, הולד משוייר, ואין דינו כדן אמו, 4
שעובר לאו ידך אמו הוא – העובר אינו נידון כחלק מגופה של 5
אמו, כדברי רבי יוחנן, אם כן אמאי מי שאמר לשפחה מעוברת 6
הרי את שפחה וולדך בן חורין, וזכתה לו השפחה בשטר השחרור, 7
כמבואר בברייתא שהובאה לעיל, והא תנאי, נדאין הדברים 8
שהעקב זוכה – יכול לזכות ולקבל גט – שטר שחרורו של חברו, מיד 9
רבו של חברו שאינו רבו שלו עצמו, שלגבי אדון זה יש לו יד 10
לקבל את גיטו של חברו, מכיון שבנתינת הגט לידו יצא מרשות 11
האדון, ולא יכול העבד לקבל גיטו של חברו מיד רבו של חברו 12
שהוא גם רבו שלו עצמו, שמכיון ששניהם עבדים של איש אחד, 13
וידו כיד רבו, לא יצא הגט מרשות האדון, ואין חברו יכול 14
להשתחרר בגט שחרור שלא יצא מרשות האדון, ואם כן, אף כאן, 15
מכיון שגם אמו של הולד שייכת לאדון זה, כיצד היא יכולה לקבל 16
את גט השחרור של הולד, הרי הגט לא יצא מרשות האדון, אלא 17
שפע מינה שאם שיירי לולד אינו משוייר, שהעובר נידון כחלק 18
מגופה של אמו, ודינו כמשחרר חצי עבדו שדבריו קיימים וחציו 19
משוחרר. ויש ללמוד מכאן שבהפריש חטאת מעוברת, העובר 20
נידון כולד חטאת שהולך למיתה. 21
אומרת הגמרא: ותויבתא – ולכאורה דבר זה הוא פירכא דרבי 22
יוחנן. מסיקה הגמרא: אכן תויבתא היא, ונדרהו דבריו. 23
הגמרא רוצה לומר שהנידון האם שייר משוייר, שנוי במחלוקת 24
תנאים. אומרת הגמרא: לימא אם שייר משוייר, תנאי היא, דתנאי 25
האומר לשפחה מעוברת, הרי את בן חורין וולדך ישאר עקב, היא 26
משוחררת, וולדה משוחרר כמות, דברי רבי יוסי הגלילי. והכמים 27
אומרים דכרי שהאם משוחררת והולד עבד קמיין, משום שנאמר 28
(שמות כא ד) לגבי עבד עברי שנמכר בגניבתו, ומסר לו רבו שפחה 29
כנענית כדי שילעבד ממנה עבדים, 'אם אדניו יתן לו אשה וילדה 30
לו בנים או בנות, האשה וילדיה תהיה לאדניה'. 31
הגמרא מבארת את דברי הברייתא שסמכה את הלימוד מהפסוק 32
'האשה וילדיה תהיה לאדניה' לדברי חכמים. שואלת הגמרא: 33
קמא מאי תלמודא לרבנן – כיצד יש ללמוד מפסוק זה כדעת 34
חכמים שדבריו קיימים, והרי מלשון הפסוק משמע כרבי יוסי 35
הגלילי שדין הולד כדן אמו. מיישבת הגמרא: אמר רבא, (אמר) 36
קמא פסוק זה הובא לדעת רבי יוסי הגלילי, דקתני בברייתא שרבי 37
יוסי הגלילי אומר ולדה כמות, וזה נלמד ממה שנאמר 'האשה 38
וילדיה תהיה לאדניה', ומשמע שבזמן שהאשה שייכת לאדניה גם 39
ולדה שייך לאדניה, אבל אם אין האשה שייכת לאדניה, אף הולד 40
אינו שייך לאדניה, ולכן אם שחרר את האם, אף הולד משוחרר. 41
לאחר שנתבאר דברי הברייתא, הגמרא מבארת כיצד ניתן לומר 42
שנחלקו בדן 'שייר משוייר'. אומרת הגמרא: מאי – מה היא 43
המחלוקת בין חכמים לרבי יוסי הגלילי, לאו בהא קמיפלגי – האם 44
לא בכך נחלקו, דרבי יוסי כבר שייר אינו משוייר אלא יצא 45
לחירות, שהעובר נידון כחלק מגופה של אמו, ויצא לחירות 46
כמותה. ורבנן כבר שייר משוייר ולא יצא לחירות, שהעובר אינו 47
נידון כחלק מגופה של אמו, ולכן אין דינו כמותה, והיא משוחררת 48
והעובר נשאר עבד, וכדעת רבי יוחנן שאם שייר משוייר. 49
דוחה הגמרא: אמר לה רבי יוחנן, אין הכרח לכאן כן את מחלוקת 50
רבי יוסי הגלילי וחכמים, ויש לומר דבבלי עלמא – בין חכמים ובין 51
רבי יוסי הגלילי, סוברים לענין הקדש, שאם שיירי לולד ולא 52
הקדיש משוייר, ואינו קדוש, והא היינו טעמא – של רבי יוסי 53
הגלילי שהולד משוחרר כמותה, דאמר קמא 'האשה וילדיה תהיה 54
לאדניה', וגזירת הכתוב היא לענין שחרור שדין הולד כדן אמו. 55
הגמרא רוצה לומר שהנידון האם שייר משוייר תלוי במחלוקת 56
תנאים אחרת. אומרת הגמרא: אלא אף על פי שאין הכרח שרבי 57
יוסי הגלילי וחכמים נחלקו בדן שייר משוייר, מכל מקום ודאי 58
לימא – יש לומר שרבי יוחנן והמקשן שנחלקו בדן שייר משוייר, 59

גמרא

נחלקו תנאים במשנתנו, בדינו של מי שאמר 'הרי זו תמורת עולה
תמורת שלמים'. הגמרא מבארת באיזה אופן נחלקו, ומהו יסוד
מחלוקתם: **אמר רבי יצחק ברבי יוסי, אמר רבי יוחנן, הכל – כל**
התנאים – רבי מאיר ורבי יוסי שהוזכרו במשנה מודים, **באומר על**
בהמת חולין תחול עליה קדושה זו ו-**של עולה, ואחר כך תחול**
עליה קדושה זו ו-**של שלמים, שלדברי הכל תפוס לשון ראשון,**
והבהמה קדושה בקדושת תמורת עולה שהקדישה תחילה, ומכיון
שחלה עליה קדושת תמורת עולה, שוב אין קדושת תמורת
שלמים יכולה לחול עליה, כי אין קדושה חלה על קדושה. וכן
הכל מודים, שאם אמר על בהמת חולין **לא תחול עליה קדושה זו**
ו-של עולה, אלא אם כן חלה – חלה עליה גם קדושה זו ו-**של**
שלמים, ותרנווייהו קרשי – ששתי הקדושות חלות עליה, ונעשית
חציה עולה וחציה שלמים, שהרי גילה דעתו שרצונו שיחולו
עליה שתי הקדושות, ולא תחול אחת בלא השניה, ותרעה עד
שיפול בה מום, ותמכר, ויביא בדמי חציה עולה, ובדמי חציה
שלמים. ולא נחלקו **אלא בגון מה ששנינו במשנתנו, דאמר על**
בהמת חולין 'הרי זו תמורת עולה תמורת שלמים', דרבי מאיר קבר,
מדהיה ליה למימר – מכיון שהיה לו לומר 'הרי זו תמורת עולה
ושלמים', והיה במשמע שיחולו שתיהן יחד, ולא אמר כך, אלא
אמר 'הרי זו תמורת עולה תמורת שלמים', הניא ליה – הרי הוא
באומר תחול עליה קדושה זו ו-**של עולה, ואחר כך תחול עליה**
קדושה זו ו-**של שלמים**, שהדין הוא שרק קדושת עולה שהקדיש
תחילה חלה על הבהמה, ואף כאן, הרי הוא כאומר שחילה
תחול על הבהמה קדושת תמורת עולה, ואחר כך תחול עליה
קדושת תמורת שלמים, ונעשית תמורת עולה. וטעמו של רבי יוסי
שחלק וסובר שאם לכך נתכוין מתחילה דבריו קיימים, הוא משום
שלדעתו הטעם שאמר 'תמורת עולה תמורת שלמים' הוא, משום
שקבר, **דאי אמר** – שאם הוא היה אומר 'תמורת עולה ושלמים',
הוה אמנא – היו דבריו מתפרשים שכוונתו להקדיש חציה
בקדושת עולה וחציה בקדושת שלמים, והבהמה היתה קדושה
ואינה קריבה, כי אי אפשר להקריב לחצאין, ולכן קא משמע לן –
השמיענו המקדיש באמרו 'תמורת עולה תמורת שלמים',
שכוונתו שתפשוט הן קדושת עולה בכולה והן קדושת שלמים
בכולה ותהא ראויה להקריבה, וטעה וסבר שבאופן זה יהיה ניתן
להקריבה, וכיון שנתכוין ששתי הקדושות יחולו, דבריו קיימים,
ושתי הקדושות חלות, ותרעה עד שיפול בה מום, ותמכר, ויביא
בדמי חציה עולה ובדמי חציה שלמים.

הגמרא מביאה ברייתא שנתבאר בה אופן נוסף שנחלקו בו רבי
מאיר ורבי יוסי: **תנו רבנן, האומר בהמה זו, חציה תמורת עולה,**
וחציה תמורת שלמים, בולה תקרב עולה, דברי רבי מאיר. ויחבמים
אומרים, תרעה עד שתסתאב ו-**שיפול בה מום, ויתמכר, ויביא**
בדמי חציה – בדמים שיתקבלו עבור חצי הבהמה שקדוש בקדושת
תמורת עולה, **תמורת עולה, ובדמי חציה** – ובדמים שיתקבלו עבור
חצי הבהמה שקדוש בקדושת תמורת שלמים, יביא תמורת
שלמים. **אמר רבי יוסי, אם לכך** – לסיים ולומר 'חציה תמורת
שלמים' נתכוון מתחלה, **הואיל ואי אפשר לחוציא מפיו שני שמות**
ו-של עולה ושלמים כאחת, ולכן הוכרח להקדיש בזה אחר זה,
דבריו קיימים, ונעשית חציה תמורת עולה, וחציה תמורת שלמים.
שואלת הגמרא: **רבי יוסי** שאמר שדבריו קיימים, **היינו רבנן, ובמה**
נחלקו. משיבה הגמרא: **בולה רבי יוסי קתני לה** – רבי יוסי שנה את
כל הפיסקא, ו'חבמים' שבברייתא הם רבי יוסי, ואין כאן מחלוקת
כלל.

הגמרא מביאה ברייתא שנתבאר בה אופן נוסף שנחלקו בו רבי
מאיר ורבי יוסי: **תניא אידך, האומר על בהמה, חציה תהיה עולה,**
וחציה תהיה תמורת, (בולה) הדין הוא שתקרב עולה, דברי רבי
מאיר. ורבי יוסי אומר, תמות – שאנו תופסים לעיקר גם את דבריו
האחרונים שאמר שהבהמה תהיה חטאת, ומכיון שאינו מחויב
חטאת, אי אפשר להקריבה, ותמות. מוסיפה הברייתא, **ושיון** –
ושניהם מודים, **באומר תחילה חציה תהיה תמורת, ואחר כך אמר**

שחציה תהיה עולה, שחציה תהיה

שואלת הגמרא: הפיסקא 'שיון' ששנינו בברייתא, **מני** – בשיטת מי
היא הולכת, הלא בשיטת **רבי מאיר** היא, שסובר שאם אמר חציה
עולה וחציה חטאת, תקרב עולה, ותוצרבה הברייתא להשמיענו
שדווקא באופן זה סובר רבי מאיר שהבהמה קריבה, אבל אם אמר
חציה חטאת וחציה עולה, מודה שאינה קריבה. ואם כן קשה,
פשיטא, שכשם שסובר רבי מאיר שאם אמר חציה עולה תחילה,
הרי היא עולה, מכיון שאנו תופסים לעיקר את דבריו הראשונים,
כך פשוט שהוא הדין להיפך, שאם אמר חציה חטאת תחילה, הרי
היא חטאת, ומכיון שאי אפשר להקריבה לחטאת, תמות. ולמה
הוצרכה הברייתא להשמיע דין זה.

משיבה הגמרא: הברייתא הוצרכה להשמיע דין זה, **מהו דתימא**
אי לאו דאשמעינן – אם לא היה משמיע לנו התנא ששנה את
הברייתא שבה מודה רבי מאיר, **הוה אמנא משמע דרבי מאיר לאו**
משום תפוס לשון ראשון – שטעמו של רבי מאיר אינו משום שאנו
תופסים לעיקר את לשונו הראשון, **אלא היינו משמע** – זהו טעמו,
שסובר **תמורת עולה** – שבהמה שנתערבה בה שתי קדושות, כגון
זו שחלו עליה קדושת עולה וקדושת חטאת, **קריבה, מכיון**
שנתערבה בה גם קדושת עולה, שהיא ראויה להקריבה, **ואפילו כי**
אמר חציה תמורת וחדר ו-**וחור** ואמר חציה עולה קריבה, **קא משמע**
לן דלא – משמיע לנו התנא ששנה את הברייתא שאין הדבר כן,
אלא טעמו של רבי מאיר הוא שאנו תופסים לעיקר את לשונו
הראשון, ומכיון שאמר חציה חטאת תחילה, נעשית חטאת, ואינה
קריבה.

הגמרא מביאה ברייתא שנתבאר בה חידוש דין לדעת רבי יוסי:
תניא אידך, מי שאמר, בהמה זו, חציה יהיה עולה וחציה יהיה
שלמים, הדין הוא שהבהמה קדושה, חציה קדוש בקדושת עולה,
וחציה קדוש בקדושת שלמים, ואינה קריבה – ואי אפשר
להקריבה, שהרי חציה עולה וחציה שלמים, **ועושה תמורת** – ואם
אמר על בהמה אחרת שתהיה תמורתה של זו, חלה קדושה אף
על הבהמה השניה, **ותמורתה ביוצא בו** – ודין התמורה כדין
הבהמה עצמה, ואינה קריבה, אלא תרעה עד שיפול בה מום,
ותמכר, ויביא בדמי חציה עולה ובדמי חציה שלמים.

שואלת הגמרא: **מני** – ברייתא זו בשיטת מי היא הולכת, הלא
בשיטת **רבי יוסי** היא, שסובר שאנו תופסים לעיקר גם את דבריו
הראשונים וגם את דבריו האחרונים, ושתי הקדושות חלות על
הבהמה, ואם כן **פשיטא דקדושה ואינה קריבה** – והלא פשוט הוא
דין זה, שמכיון שחציה עולה וחציה שלמים אי אפשר להקריבה,
ולמה הוצרכה הברייתא להשמיענו.

משיבה הגמרא: **תמורתה אמריה** ליה – התנא ששנה את
הברייתא הוצרך להשמיענו שתמורתה כיוצא בה, **דמהו דתימא,**
מני – האף אמנם דהיא עצמה לא קריבה, מכל מקום **תמורתה**
תקרבה, קא משמע לן התנא ששנה את הברייתא שאין הדבר כן,
אלא **מאי שנא** היא עצמה דלא קריבה, משום **דתניא לה** – שהיא
קדושה בקדושה דחיה, שקדושה שחלה רק על חצי מהבהמה היא
קדושה שאינה ראויה להקריבה, **תמורתה נמי** – גם תמורתה היא
קדושה דחיה **קאתיה** ו-**באה**, ולכן אף היא אינה ראויה להקריבה.
הגמרא מבארת מה הדין בשותף שהקדיש את חלקו בבהמה וחור
ולקח את חלק חבירו והקדישו: **אמר רבי יוחנן, בהמה של שני**
שותפים, שהקדיש אחד מהשותפים את חציה שהוא שלו, ואחר כך
תור ולקח ו-**לקנה** מחבירו את חציה אחרת, **והקדישה** – באותה
קדושה שהקדיש את חציה הראשון, הקדיש גם את חציה השני,
הרי כל הבהמה קדושה, **ואינה קריבה** – ואינה ראויה להקריבה,
אלא תרעה עד שיפול בה מום, ותמכר ויקנה בדמיה בהמה אחרת
ויקריבנה. שכן בשעה שהקדיש את חציה הראשון לא היתה
ראויה להקריבה, שהרי חציה השני היה חולין באותה שעה, ומכיון
שנחית שעה אחת שוב אינה ראויה למזבח אף לאחר שהוקדשה
כולה. **ועושה תמורת** – אם אמר על בהמה אחרת שתהיה תמורתה
של זו, נעשית תמורתה, ותמורתה

תמורה. פרק חמישי – כיצד מערימין דף כו עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" קפה רש"י תוספות

גמרא תמורת עולה תמורת שלמים – גרסינן, ולא גרסינן "תמורת שלמים". ורבי יוסי קסבר **אי אמינא** תמורת עולה ושלמים כו' – ורבי יוסי אמר לך, קסבר האי גברא: אי אמינא האי לישנא "תמורת עולה ושלמים" – תהוי קדושה ולא קריבה, וטעה בהכי, דסבר: אמינא "תמורה" אבל חד דוד – ותהוי קדושה גמורה ליקרב. הלכך, אף על גב דאמינא בהאי לישנא לתרווייהו איכון – הוה

גמרא אמר רבי יצחק ברבי יוסי, אמר רבי יוחנן: הכל מודים באומר "תחול זו, ואחר כך תחול זו" – דברי הכל, תפוס לשון ראשון. "לא תחול זו אלא אם כן תלתה זו" – תרווייהו קדשי. לא נחלקו אלא בגון משנתניהו, דאמר "תמורת עולה תמורת שלמים". דרבי מאיר סבר: מדהוה ליה למימר "תמורת עולה ושלמים", ואמר "תמורת עולה תמורת שלמים", הויא ליה באומר "תחול זו, ואחר כך תחול זו". ורבי יוסי סבר: אי אומר "תמורת עולה ושלמים", הוה אמינא: קדושה ואינה קריבה – קא משמע לן. תנו רבנן, האומר "בהמה זו, חציה תמורת עולה וחציה תמורת שלמים" – פולא תקרב עולה, דברי רבי מאיר. והכמים אומרים: תרעה עד שתסתאב, ותימכר, ויביא בדמי חציה תמורת עולה, ויבדמי חציה תמורת שלמים. אמר רבי יוסי: אם לך נתפון מתחלה, הואיל ואי אפשר להוציא שני שמות כאחת – דבריו קיימין. – רבי יוסי היינו רבנן! – פולא רבי יוסי קתני לה. תניא אידך: "בהמה, חציה עולה וחציה חטאת" פולא תיקרב עולה, דברי רבי מאיר. רבי יוסי אומר: תמות. ושון באומר "חציה חטאת וחציה עולה" – שתמות. "שון" מני? – **רבי מאיר, פשיטא! מהו דתימא: אי לאו דאשמעינן, הוה אמינא: טעמא דרבי מאיר לאו משום תפוס לשון ראשון, אלא היינו טעמא: חטאת מעורבת קריבה, ואפילו כי אומר "חציה חטאת" והדר אומר "חציה עולה" – קריבה, קא משמע לן דלא. תניא אידך: אומר "בהמה זו חציה עולה וחציה שלמים" – קדושה ואינה קריבה, עושה תמורה ותמורתו פיוצא בו. מני? – רבי יוסי היא, פשיטא דקדושה ואינה קריבה! תמורתה איצטריך ליה, דמהו דתימא: נהי דהיא לא קריבה – תמורתה תקרב, קריבה – דהויא לה קדושה דחוייה, תמורתה נמי – מנפח קדושה קאתיא. אמר רבי יוחנן: בהמה של שני שותפים, הקדיש חציה שלו, והור ולקח חציה אחרת והקדישה – קדושה ואינה קריבה, ועושה תמורה, ותמורתה כיצא**

ליה כאומר "לא תחול זו אלא אם כן חלה זו". לשון ירושלמי: דרבי (מאיר) סבר, האי גברא דאמר "תמורת עולה ותמורת שלמים" הוא דקטעי, דקסבר: אי לא אמינא כו' הוא הדר ביה. והתניא, בניחוחא, דפלוגיתיהו בהכי, רבי יוסי היינו רבנן, דהא דאי כי אמרי רבנן נמי דחלו תרווייהו, לא אמרי אלא היכא דמתחלה נתכוין לכן. דבגמל כולי עלמא מודו דהא דברי האחרונים כלום, דהוא לא מצי לאימלכיה. בהמה חציה עולה וחציה חטאת תקרב עולה – דתפוס לשון ראשון. ויכין דקדושה לפלגא קדושת עולה – קדושה כולה. ואף על גב דגבי האומר "רגלה של זו עולה" לא אמר רבי מאיר דתחיל קדושה בכלה, כדקתני בפירקין (יחא), אפילו הכי ב"חציה" מודה, כדאמרין תהם: הכל מודים בדבר שהנשמה תלויה בו. תמות – דאף בגמל דבריו אדם נתפס, ואיהו לא הוי מחוייב חטאת, הלכך – תמות. ושון באומר חציה חטאת – תחלה, והדר "חציה עולה" דתמות. שון מני רבי מאיר – דעל כרחך הכי משמע: דאפילו רבי מאיר דאמר ברישא תיקרב – הא תמות. והא מילתא פשיטא, דהא רבי מאיר תפוס לשון ראשון אית ליה, וכין דאמר "חציה חטאת" ברישא – כל שכן דתמות, הואיל ואינו מחוייב חטאת. מעורבת – שנתערב בה שתי קדושות. ואף על גב דתרווייהו חיילי עלה – קריבה, הואיל ומערב בה מיד דחוי להקריבה, קא משמע לן. ותמורתה איצטריבא ליה – לאשמעינן דכיוצא בה היא, ואינה קריבה אלא היא תימכר לאחר שתסתאב, ויביא בדמי חציה עולה ובדמי חציה שלמים. דמהו דתימא: נהי דאיהו לא קריבה כו', ואינה קריבה – הואיל ומתחלה כשהקדיש חציה לא היתה ראיה ליקרב, דלא קדושה לחציה, וכין דלא הואי ידידה – לא פשטה קדושה בהחיא שעתא בכלה, דאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו.

קדושת
קא משמע לן. מאי שנא היא דלא קריבה – דהויא לה קדושה דחוייה, תמורתה נמי – מנפח קדושה קאתיא. אמר רבי יוחנן: בהמה של שני שותפים, הקדיש חציה שלו, והור ולקח חציה אחרת והקדישה – קדושה ואינה קריבה, ועושה תמורה, ותמורתה כיצא

אמר רבי יצחק בר יוסף אמר רבי יוחנן הכל מודים כו' – כן היא השיטה לרבי יצחק בר יוסף, דטעמא דרבי מאיר לאו משום תפוס לשון ראשון, ואי אמר "תמורת עולה ושלמים" – אפילו רבי מאיר מודה דתרווייהו חיילי, ולא פליג רבי מאיר אלא ב"תמורת עולה תמורת שלמים", כדמפרש: מדדהו ליה למימר "תמורת עולה ושלמים" כו'. ורבי יוסי סבר: אי אמינא "תמורת עולה ושלמים" – קדושה ואינה קריבה, כלומר: לא יוכל להקריבה דחציה הוי תמורת עולה וחציה הוי תמורת שלמים, אימא: "תמורת עולה תמורת שלמים" ותקרב, לפיכך תחול אתרווייהו, דלשניהם נתכוון. **האומר** בהמה זו חציה תמורת עולה חציה תמורת שלמים כולה תיקרב עולה דברי רבי מאיר – ואם תאמר: לרבי יצחק בר יוסף, דאמר טעמא דרבי מאיר "מדדהו ליה למימר", ולא משום "תפוס לשון ראשון" – הבא לנו שיך למימר "מדדהו ליה למימר", ואם כן אמאי תקרב עולה? וכן במתניתין, דקתני "חצי שלמים וולדה עולה", דאמר רבי מאיר "חצי זה ולו שלמים" – הכי נמי לא שיך למימר "מדדהו ליה למימר" ויש לומר: דדוקא כי אמר "תמורת עולה תמורת שלמים", דמשמע דסותר דבריו שם – והאי אנו צריכין להאי טעם "מדדהו ליה למימר", דאי לא הוי טעמא הוה אמינא: לשניהם נתכוון, דאין דרך אדם לסתור דבריו כל כך. לפיכך אנו צריכין להאי טעמא, דמדדהו ליה למימר "תמורת עולה ושלמים", ואמר "תמורת עולה תמורת שלמים" – דעתו שתחול זו ואחר כך תחול זו, אבל מתניתין דתני גופין נגדה, ואין זו סתירה, דאיכא דבמיתא: דעתו אתרווייהו, וכן הבא נמי אין זו סתירה, כיון דמפרש חציון – אין אנו צריכין להאי טעמא ד"מדדהו ליה למימר", דבלאו הכי נמי איכא למימר דדעתיה אתרווייהו, ומיד שאמר "חציה תמורת עולה" – חיילא אכולה, וכן במתניתין, מיד שאמר "חצי שלמים" – חיילא קדושה אולה, גצריך עיון בפרק שני דבוכס (ל), גבי "כית וכזית", ואם תאמר: הכי קאמר רבי מאיר "כולה תיקרב עולה"? הא רבי מאיר כרבי יהודה סבירא ליה בפרק קמא (תמורה יא,ב), דאם אמר "רגלה של זו עולה" – אין כולה עולה, ואי משום דמדה רבי יהודה דברר שהנשמה תלויה בו, וחציה היינו הנשמה תלויה בה היא – הא אמר בפרק קמא (שם א) דהני מילי תחלת הקדש, אבל תמורה – לא חיילא אפילו דברר שהנשמה תלויה בו, דאין ממירין איכרון בשלמים! ויש לומר: דרבי מאיר סבר לה כוותיה בחדא ופליג עליה בחדא. סבר לה כוותיה דאם אמר "רגלה של זו עולה" – אין כולה עולה, ופליג עליה, דכי היכי דבתחלת הקדש חיילא אכולה דברר שהנשמה תלויה בו – הכי נמי כי אמר תמורה אבאר שהנשמה תלויה בו חיילא אכולה, כרבי יוסי דמדמה תמורה לתחלת הקדש.

בפרק קמא (שם יא), אמר רבי יוסי: והלא במקדשין האומר "רגלה של זו עולה" – כולה עולה, אף בשאמר "רגלה של זו תחת זו" – תחת כולה תמורה תחתיה. הכי נמי סבירא ליה לרבי מאיר, דכי היכי דחייל תחלת הקדש אכולה דברר שהנשמה תלויה בו – הכי נמי תחול תמורה אכולה. ורבי יהודה סבר דאין תמורה חלה אבאר כלל, אפילו באבר שהנשמה תלויה בו, אף על גב דבתחלת הקדש מודה דברר שהנשמה תלויה בו. וטעם כדפירשתי בפרק קמא (יא,א): או משום דדריש "בהמה בבהמה", או משום דמקיש תמורה למעשר, מה מעשר קריחיד כו', אי נמי יש לומר: דכי אמר "חציה" – אפילו רבי יהודה מודה דיש לחלק בין חציה לאבר שהנשמה תלויה בו, דהכי נמי אנו צריכין לחלק לרבי יוסי דאמר ולא שלמים כן, וב"חציה" מודה דמימר. כאשר אפרש בסמוך בעזרת השם. **רבי** יוסי אומר תמות – פירש רש"י: דאף בגמל דבריו אדם נתפס, ואיהו אינו מחוייב חטאת – הלכך תמות. וקשה: הכי חיילא קדושת חטאת עליה כלל? האמר בגדרים (ו,א). דאפילו אמר על הבהמה "חצי זה חטאת", אף אמר כלום! לפיכך פירש רבינו יצחק דהבא מיירי דאמר "חציה תמורת חטאת", והכי גרסינן בתוספתא ופרק ג עין שם: "בהמה זו חציה זו תחת עולה, וחציה זו תחת חטאת" – תיקרב עולה. רבי יוסי אומר: תמות. וטעם דרבי יוסי: משום דשניהם חיילי, וכין דאיכא עליו תמורת חטאת – למיתה אולא. **מהו** דתימא נהי דהיא לא קריבה תמורתה תיקרב – ואם תאמר: הכי סלקא דעתך לומר כן, דחשיב תמורה שפי מהחיא דאמת ממנתיה ויש לומר: דמהו דתימא דאין דעתיה שתהא חציה עולה וחציה שלמים, אלא אדעתא שתהא כולה תמורה, או תחת חציה של עולה או תחת חציה של שלמים, והוי קריבה, ואף על גב דבפרק קמא (תמורה יא) קאמר רבי יוסי דאין ממירין בהמה שלמים באברים, כדתנן: ולא שלמים כן – ב"חציה" מודה. דאם אמר "בהמה זו של חליק תחת חציה של זו", דחיילא. והויא היא דפרישית לעיל, דצריך לחלק בין "חציה" לשאר איברים. ומהו דתימא דתיקרב תמורה אף על גב דהיא לא קריבה – קא משמע לן דלא קריבה, כיון דמכח קדושה דחוייה קא תתייא.

שמוע

תמורה דף כו עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום רביעי) קפז

1 **כִּיּוֹצֵא קָה** – שאף היא אינה קריבה, הואיל ובאה מכח קדושה
2 דחיה.
3 הגמרא מבארת את הדינים הנלמדים מדברי רבי יוחנן. אומרת
4 הגמרא: **שָׁמַע מִיָּנָה מְדַבְּרֵי רַבִּי יוֹחָנָן תָּלַת**, וכל שלשת הדינים הם
5 בענין דיחוי בקרבן, **שָׁמַע מִיָּנָה מְדַבְּרֵי דְרִישׁוֹת דְּמִים נִדְחָה** – שאף בהמה
6 שלא נתקדשה אלא בקדושת דמים ונדחית מהקרבה, נדחית
7 מהקרבה לעולם, שבהמה זו שהקדיש חציה לא נתקדשה
8 בקדושת הגוף אלא בקדושת דמים, שהרי אינה ראויה להקרבה,
9 ונדחית מהקרבה למזבח לעולם. **וְשָׁמַע מִיָּנָה שְׁלֹא רַק קֶרְבָּנוֹת**
10 **שְׁחוּטִים נִדְחִים**, אלא גם **פְּעֻלֵי (מומין) [חיים]** שנדחו מהקרבה הרי
11 הם נִדְחִין מהקרבה לעולם. **וְשָׁמַע מִיָּנָה שְׁדַּבֵּר שְׁהוּא דִּיחִי מְעִיקְרוֹ**
12 – שנדחה מתחילת הקדשו, כגון בהמה זו שמשעה ראשונה
13 שהקדישה נדחית מהקרבה, הִנֵּי דִיחִי, ודין דיחוי אינו אמור רק
14 בקרבן שהיה ראוי מתחילה להקרבה ואחר כך נדחה.
15 רבי מאיר ורבי יוסי נחלקו בדן בהמה שהקדיש חציה
16 לעולה וחציה לשלמים. הגמרא מבארת מה הדין לדעתם
17 כשהקדיש את הבהמה, חציה בקדושת מעשר, וחציה בקדושת
18 עולה או תמורה: **אָמַר אַבְי, הֵבֵל** – כל התנאים ורבי מאיר ורבי
19 יוסי שהזכירו בברייתא (לעיל ע"א) **מִזֵּדִים, הִיָּבָא דְאָמַר עַל בְּהֵמָה**
20 **שְׁחִיצָה יִקְדָּשׁ לְקֶרְבֵּן עוֹלָה וְחִיצָה יִקְדָּשׁ לְקֶרְבֵּן מַעֲשֵׂר בְּהֵמָה**,
21 **שֶׁלֶדְבָּרֵי הֵבֵל עוֹלָה הִיא קְרִיבָה**, ואפילו אם נתכוין מתחילה שחציה
22 יהיה מעשר, מכיון שקדושת מעשר אינה חלה אלא בדרך מנין
23 ושמנה תשע בהמות לפניה, ואותה מנה עשירית.
24 **מִסְתַּפֶּקֶת הַגְּמָרָא: הִיָּבָא דְאָמַר עַל בְּהֵמָה שְׁחִיצָה יְהִיָּה תְּמוּרָה,**
25 **וְחִיצָה יְהִיָּה מַעֲשֵׂר, מָאִי** – מה דין הבהמה, האם לתְּמוּרָה היא
26 קְרִיבָה, שָׁכֵן תְּמוּרָה נִוְהֶנֶת בְּכָל הַקְּדָשִׁים, אבל מעשר נוהג רק
27 בבמות חולין, ואינו נוהג בבמות קדשים, כמו ששנינו במסכת
28 בכורות (נג). **אִי דִלְמָא לְמַעֲשֵׂר הִיא קְרִיבָה, שָׁכֵן מְקַדָּשׁ לְפָנָיו**
29 **וְלִאֲחֵרָיו**, שגם אם טעה ואמר על הבהמה התשיעית שמנה,
30 שתהיה מעשר, או טעה ואמר על הבהמה האחת עשרה שמנה,
31 שתהיה מעשר, קדושה חלה עליה. מסיקה הגמרא: תִּיקוּ – תעמוד
32 שאלה זו בספק, שלא נפשטה.

משנה

33 המשנה מבארת אלו לשונות עושים תמורה. שאין התמורה חלה
34 אלא בלשון שמשמעותו הוא התפסה, שאומר שהבהמה של חולין
35 תיתפס בקדושת בהמה של הקדש, אבל לשון של חילול, שאומר
36 שהקדושה של הבהמה של הקדש, תעבור על הבהמה של חולין,
37 אינו עושה תמורה.
38 אומרת המשנה: אם היו לפניו בהמה של הקדש ובהמה של חולין,
39 ואמר על הבהמה של חולין, הרי זו תחת בהמה זו של הקדש, או
40 שאמר הרי זו תְּמוּרָה זו, או, הרי זו חֲלִיפָה זו, בכל הלשונות הללו,
41

42 **הָרִי זוּ תְּמוּרָה**, וחלה קדושה על הבהמה של חולין ולוקה, ואף
43 הבהמה של הקדש לא יצאה מקדושתה. שלשונות אלו
44 משמעותם הוא שתיתפס הבהמה של חולין בקדושת הבהמה של
45 הקדש.
46 אבל אם אמר על הבהמה של הקדש הרי זו **מְחֻלָּלָת עַל בְּהֵמָה זו**
47 של חולין, **אֵין זוּ תְּמוּרָה**, ולא חלה קדושה על הבהמה של חולין
48 ואינו לוקה, שאין זה לשון של התפסה, אלא שאומר שתעבור
49 הקדושה מהבהמה של הקדש לבהמה של חולין. וחילול גם אין
50 כאן כיון שאין בהמה של הקדש מתחללת כשהיא תמימה.
51 **וְאִם הָיָה הֶקְדָּשׁ פְּעֹל מוֹם**, שאו יכול הוא להתחלל על הבהמה
52 של חולין, ואמר על הבהמה של הקדש, הרי זו מחוללת על
53 הבהמה של חולין. **יּוֹצֵא הַקֹּדֶשׁ לְחֻלִּין**. וכשהוא מחלל בהמה
54 בעלת מום של הקדש, על בהמה של חולין, צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת דְּמִים –
55 צריך שתהיה הבהמה של חולין שהוא מחלל עליה, שיה כמו
56 הבהמה של הקדש שהוא מחלל, שלא יתאנה ההקדש בחילולו.

גמרא

57 שנינו במשנה, שלשון 'תחת' עושה תמורה. תמזה הגמרא:
58 **לְמִיָּבָא** – האם בא הדבר לומר, ד'תחת' **לְשָׁנָא דְאִתְּפוּסִי הוּא** –
59 הוא לשון שמשמעותו הוא שתיתפס הבהמה של חולין בקדושת
60 הבהמה של הקדש, ודְּמִיָּבָא – ויש להקשות על כך, ממה ששנינו
61 בברייתא. שאם היו לפניו בהמה של קדש בְּדֵק הַבֵּית, ובהמה של
62 חולין, **וְאָמַר עַל הַבְּהֵמָה שֶׁל חוּלִין, הִרִי זוּ חֲלִיפָת בְּהֵמָה זוּ שֶׁל**
63 **בֵּדֶק הַבֵּית**, או שאמר הרי זו תְּמוּרָה זו, **לֹא אָמַר בְּלֹם**, שלשונות
64 אלו הם לשונות של תמורה, ואין תמורה בקדשי בדק הבית, וגם
65 אין הבהמה של הקדש מתחללת על הבהמה של חולין, כיון שאין
66 לשונות אלו, לשונות של חילול. אבל אם אמר על הבהמה של
67 חולין, הרי זו תחת בהמה זו של הקדש, או שאמר על הבהמה של
68 הקדש הרי זו מְחֻלָּלָת עַל בְּהֵמָה זוּ שֶׁל חוּלִין, דְּבָרֵינוּ קִיָּמִין, ויצאה
69 הבהמה של הקדש לחולין, והבהמה של חולין קדושה תחתיה.
70 ומבארת הגמרא את הקושי: **וְאִי סִלְקָא דְעֵתֵךְ** – ואם עולה
71 בדעתך לומר, ש'תחת' **לְשָׁנָא דְאִתְּפוּסִי הִיא** – הוא לשון
72 שמשמעותו הוא התפסה ולא חילול, קשה, **מָאִי שָׁנָא רִישָׁא וּמָאִי**
73 **שָׁנָא סִיפָא** – מדוע שונה הדין ברישא, שאמרו שעל ידי לשון
74 תמורה וחליפין לא נתחללה הבהמה של הקדש, מהסיפא שאמר
75 'תחת', שאמרו שנתחללה הבהמה של הקדש, והלא גם 'תחת'
76 הוא לשון של התפסה כמו תמורה וחליפין, כמו שמבואר במשנה.
77 אלא ודאי מוכח מברייתא זו, ש'תחת', הוא לשון של חילול.
78 מתרצת הגמרא: **אָמַר אַבְי, תַּחַת, מְשַׁבַּחַת לָהּ לְשָׁנָא דְאִתְּפוּסִי** –
79 אתה מוצא שנאמרה גם בלשון של התפסה, וְלִשְׁנָא דְאִתְּפוּסִי – וגם
80 בלשון של חילול. מבארת הגמרא: **לְשָׁנָא דְאִתְּפוּסִי** – מצאנו,
81 דְּבָרֵינוּ – שנאמר בנגעי מצורע (ויקרא יג ב)

אגרות קודש

ב"ה, ד' אלול, תשכ"ב
ברוקלין.

שלום וברכה!

... לכתבו ע"ד קב"ע חתונה בחדש אלול - ע"פ מנהג ישראל ככו"כ מקומות (ומנהג ישראל
תורה הוא) מסוגל אלול לזה ביתר שאת - ועד שאפילו בחצי השני דהחדש קובעים (ראה שד"ח אסיפת
דינים מעי חו"כ סכ"א). ולהערתו שאז הוא ת"ת דרבים - ראה שד"ח שם, ד"י"ל דאדרבא היא הנותנת,
מילתא בטעמא. ולהעיר ממש"כ בברכ"י (הובא במט"א סתקפ"א - באלף למטה סקט"ו) שאדרבא
בחדש אלול עוסקים בתפלה ותחנונים ומניחים מקצת לימודים. והעיקר - מעשה (מנהג) רב, כנ"ל.

ובדאי כוונתו בבהמה של קדש הבעלת מום לאחולי הוא, ולא לְקִי
 – ואינו לוקה עליה משום תמורה. עדיין יש להסתפק, איך יהיה
 הדין, כשהיו לְקִי שְׁלֹשׁ בְּהֵמוֹת שֶׁל קֹדֶשׁ וְאַחַת מֵהֶן בְּעֵלֹת מוֹם,
 וְשְׁלֹשׁ בְּהֵמוֹת שֶׁל חוּלִין שְׂכוּלֹת תְּמִימוֹת, וְאָמַר הָרִי אֵלֹו שֶׁל חוּלִין
 תַּחַת אֵלֹו שֶׁל קֹדֶשׁ. מִי אֲמָרִין – הָאֵם יֵשׁ לָנוּ לומר, מִדְּתִימוֹת
 תַּחַת תְּמִימוֹת לְאִתְּפוּסִי – שְׂמֵאֵר שֶׁלֹּשׁוֹן 'תַּחַת' שְׂאֵמֵר עַל
 הַתְּמִימוֹת הָיָא לְהַתְּפֹסָה, כִּי לְחִלּוֹל לֹא שִׁיר בְּבִהְמָה תְּמִימָה שֶׁל
 קֹדֶשׁ. תְּמִימוֹת נָמִי תַּחַת תַּחַת מוֹם לְאִתְּפוּסִי – אֵף בְּבִהְמָה
 הַתְּמִימָה שְׂאֵמֵר שֶׁתְּהִיָּה תַּחַת הַבְּהֵמָה שֶׁל קֹדֶשׁ הַבְּעֵלֹת מוֹם,
 כּוּוֹנְתוֹ הָיָא לְהַתְּפֹסָה, כִּךְ גַּם לִגְבִי בַּהֲמַת קֹדֶשׁ הַבְּעֵלֹת מוֹם דַּעְתוֹ
 הָיָא לְהַתְּפֹסָה. אִי דְלָמָּא – אִי שְׂמֵאֵר, הָכָא נָמִי – אֵף בּוֹזֵה יֵשׁ לומר דְּכָל
 הָכָא דְאִיכָא הֵימִירָא לֹא עֲבִיד אִיסוּרָא, וְהָיָא בְּתַרְיִיתָא לְאִחּוּלִי הָיָא
 – וּבְבִהְמָה הַבְּעֵלֹת מוֹם, כּוּוֹנְתוֹ לְחִלּוֹל.
 מְבִיאָה הַגְּמָרָא סִפְק נֹסֶף: וְאֵם תִּמְצִי – (תִּרְצַח) לומר, הָכָא נָמִי –
 שֵׁאֵף בְּצִיּוֹר זֶה שֶׁל שְׁלֹשׁ בְּהֵמוֹת שֶׁל קֹדֶשׁ שְׁשִׁתִּים מִדָּם תְּמִימוֹת,
 בְּבִהְמָה הַשְּׁלִישִׁית שְׁהִיא בַּעֲלַת מוֹם אִין אֹמְרִים שְׂכוּוֹנְתוֹ לְהַמִּיר
 אֵלָא לְחִלּוֹל, כִּיּוֹן דְאִיכָא – שְׂכֵשְׂאֵנוּ דָּנִים עַל בְּהֵמָה זֶה עַדִּין נִבְרָא
 – אִדָּם זֶה שְׁהַמִּיר לֹא אִיתְּחַוּ בְּאִיסוּרֵי – לֹא הִחוּזָק לַעֲבוּר עַל
 אִיסוּר תְּמוּרָה, שְׁהָרִי לֹא הַמִּיר אֵלָא שְׁתֵּי פַעֲמִים, לִכְךָ אֵנוּ אֹמְרִים
 דְּלֹא שְׂבִיק הִתִּירָא וְעִבִיד אִיסוּרָא, כִּיּוֹן – הַסְתַּפֵּק רַב אִשִּׁי, כְּשֶׁהָיָא
 לְקִי אַרְבַּע בְּהֵמוֹת שֶׁל קֹדֶשׁ וְאַחַת מֵהֶן הָיָא בְּעֵלֹת מוֹם, וְאִתְּפַּע
 בְּהֵמוֹת שֶׁל חוּלִין, וְאָמַר עַל הַבְּהֵמוֹת שֶׁל חוּלִין הָרִי אֵלֹו תַּחַת
 בְּהֵמוֹת אֵלֹו שֶׁל קֹדֶשׁ, מָהוּ הָדִין בּוֹזֵה. הָאֵם הָכָא – בִּאֲפוּף זֶה וְדָא
 כִּיּוֹן דְאִיתְּחַוּק נִבְרָא בְּאִיסוּרֵי, שְׁהָרִי בְּשִׁלְשֵׁת הַבְּהֵמוֹת הַתְּמִימוֹת,
 בּוּדָא כּוּוֹנְתוֹ לַעֲשׂוֹת תְּמוּרָה, לִכְךָ יֵשׁ לָנוּ לומר שֵׁאֵף בְּבִהְמָה
 הַרְבִּיעִית שְׁהִיא בַּעֲלַת מוֹם כּוּוֹנְתוֹ הָיָא לַעֲשׂוֹת תְּמוּרָה (בְּבִלּוֹן),
 וְלָקִי בְּאַרְבַּע מְלָקוֹת מִשּׁוּם אַרְבַּע בְּהֵמוֹת שֶׁל קֹדֶשׁ שְׁהַמִּיר, אִי
 דְלָמָּא – אִי שְׂמֵאֵר יֵשׁ לומר, דָּאֵף עַל גַּב דְּאִיתְּחַוּק בְּאִיסוּרֵי, יֵשׁ לָנוּ
 לומר, דְּלֹא שְׂבִיק אִינִישׁ הֵימִירָא וְעִבִיד אִיסוּרָא, (וְהָיָא) [וְהָיָא]
 בְּתַרְיִיתָא – וּבְבִהְמָה הָאֲחֻרָנָה הַבְּעֵלֹת מוֹם, לְאִחּוּלִי הָיָא – כּוּוֹנְתוֹ
 הָיָא לְחִלּוֹל. תִּיקוּן – תַּעֲמוּד שְׂאֵלָה זֶה בְּסִפְק, שְׂלֹא נִפְשְׂטָה.
 שְׁנִינוּ בְּמִשְׁנָה: אֵם הָיָא הִקְדֵּשׁ בְּעַל מוֹם יִצָּא לְחִלּוֹל כּוֹי וְצִרִיךְ
 לַעֲשׂוֹת דְּמִים.
 רַבִּי יוֹחָנָן וְרִישִׁי לְקִיש נִחְלָקוּ בְּבִיאּוֹר הַמִּשְׁנָה: אִמֵּר רַבִּי יוֹחָנָן, מָה
 שְׁשִׁינוּ בְּמִשְׁנָה שֵׁינָא הִקְדֵּשׁ לְחִלּוֹל, הוּא דְכֵר תוֹרָה, אֲבָל מָה
 שְׂאֵמֵר בְּמִשְׁנָה, וְצִרִיךְ לַעֲשׂוֹת דְּמִים – שֶׁתְּהִיָּה בְּהֵמָה זֶה שֶׁל חוּלִין
 שׁוֹה כְּמוֹ הַבְּהֵמָה שֶׁל הַקֹּדֶשׁ, אִין זֶה אֵלָא מְדַבְּרִיכָם – מִתְּקַן
 חֲכָמִים, אֲבָל מִהֲתוֹרָה אִין צִרִיךְ שֶׁתְּהִיָּה הַבְּהֵמָה שֶׁל חוּלִין שׁוֹה
 כְּמוֹ הַבְּהֵמָה שֶׁל הַקֹּדֶשׁ, שֶׁהַקֹּדֶשׁ הַתְּמַעֲט מִדִּינֵי אֹנָא, שְׂנֵאֵמֵר
 בְּאֹנָא (וִיקָרָא כַּהֲדִי) 'אֵל תּוֹנֵנָא אִישׁ אֶת אַחֲיוֹ', וּמִמָּה שְׂנֵאֵמֵר בְּפִסּוּק
 'אֲחִיוֹ, דִּרְשׁוּ (בִּימ' ו) שֶׂרֶק בְּאֲחִיו יֵשׁ אֹנָא וְלֹא בַּהֲקֹדֶשׁ. וְרִישִׁי
 לְקִיש אָמַר, שֵׁאֵף מָה שְׁשִׁינוּ בְּמִשְׁנָה שֶׁצִּרִיךְ לַעֲשׂוֹת דְּמִים, הוּא
 דְכֵר תוֹרָה.
 הַגְּמָרָא מְבִאֵרָת אֶת מַחֲלּוֹקַת רַבִּי יוֹחָנָן וְרִישִׁי לְקִיש. שׁוֹאֲלָת
 הַגְּמָרָא: כְּמָא עֲקָרִין – בִּיאָה אֹפִן מְדַבְּרַת הַמִּשְׁנָה, אִי נִימָא –
 אֵם נֵאֵמַר, אֲאֹנָא – שֶׁהַמִּשְׁנָה מְדַבְּרַת אֵף אֵם אִין הַבְּהֵמָה שֶׁל
 חוּלִין שׁוֹה פָחוֹת מִהַבְּהֵמָה שֶׁל הַקֹּדֶשׁ אֵלָא בְּשִׁיעוּר שֶׁל אֹנָא
 דְּהִינּוּ שִׁיעוּר שֶׁל שְׁתוּתָה, יֵשׁ לַהֲקִשׁוֹת. כְּמָא נִימָא – הָאֵם בְּשִׁיעוּר
 זֶה יֵאֵמַר רִישִׁי לְקִיש שֵׁאֵף מָה שְׁשִׁינוּ שֶׁצִּרִיךְ לַעֲשׂוֹת דְּמִים הוּא
 [דְכֵר תוֹרָה], וְהָא תָּנִן (בִּימ' ו), אֵלֹו דְכָרִים שְׂאִין לָהֶם אֹנָא – שְׂלֹא
 נֵאֵמַר בָּהֶם דִּין אֹנָא, הַעֲבָרִים, וְהַשְּׂמִירֹת, וְהַשְּׂקָעוֹת, וְהַשְּׂקָעוֹת,
 וְכִין שְׂלֹא נֵאֵמַר בַּהֲקֹדֶשׁ דִּין אֹנָא, אֵם הַבְּהֵמָה שֶׁל חוּלִין פָּחוֹתָהּ
 מִהַבְּהֵמָה שֶׁל הַקֹּדֶשׁ רַק בְּשִׁיעוּר שְׁתוּתָה, יָכוֹל הוּא לְחַלּוֹל עָלֶיהָ אֶת
 הַבְּהֵמָה שֶׁל הַקֹּדֶשׁ. וְאֵלָא צִרִיךְ לומר שֶׁהַמִּשְׁנָה מְדַבְּרַת אֲפִסּוּל
 מִקָּח – שֶׁהַבְּהֵמָה שֶׁל חוּלִין שׁוֹה פָּחוֹת מִהַבְּהֵמָה שֶׁל הַקֹּדֶשׁ
 בְּשִׁיעוּר שֶׁל בִּטּוֹל מִקָּח, שְׁהוּא יוֹתֵר מִשְׁתוּתָה, אֵךְ גַּם עַל זֶה יֵשׁ
 לַהֲקִשׁוֹת. כְּמָא נִימָא – וְכִי בּוֹזֵה יֵאֵמַר רַבִּי יוֹחָנָן, שְׂמָה שְׁשִׁינוּ
 בְּמִשְׁנָה שֶׁצִּרִיךְ לַעֲשׂוֹת דְּמִים אִין זֶה אֵלָא מְדַבְּרִיכָם,

וְאֵם תִּמְצִי וְגו' וְהָיָא תַּחַת – שֵׁאֵם עֲמוּדָה
 הַצֵּרַעַת עַל מְקוֹמָה וְלֹא גְדֻלָּה, יֵשׁ לִכְתּוֹן לְטַהֵר, וְכִמוּ כֵן יֵשׁ לומר
 שְׂכֵשְׂאֵמֵר הָרִי זֶה תַּחַת זֶה, כּוּוֹנְתוֹ הָיָא, שֶׁתַּעֲמוּד הַבְּהֵמָה שֶׁל קֹדֶשׁ
 בְּקֹדֶשְׁתָּהּ, אֵלָא שֶׁתִּתְּפֹס הַבְּהֵמָה שֶׁל חוּלִין בְּקֹדֶשְׁתָּהּ. וְלִשּׁוֹן
 דְּאִחּוּלִי מִצְאָנוּ, דְּכָתִיב (יִשְׁעִיז'ו ס יז) 'תַּחַת הַנֶּחֱשֵׁת אֲבִיא וְהָב' –
 שֶׁתַּחַת הַנֶּחֱשֵׁת שֶׁנִּשְׁלַח הַגּוֹיִם מִיִּשְׂרָאֵל, יִבְיֹאוּ לָהֶם זָהָב, וְהוּא
 לִשּׁוֹן חִלּוֹל, שֶׁהִדְבַּר שְׂהוּא בֹא בְּמִקְוָמוּ אִין קִיָּם. וְהִלְכָּךְ – וְכִין
 שֶׁלֹּשׁוֹן 'תַּחַת' שְׂמַעְנוּ בֵּין לִשּׁוֹן הַתְּפֹסָה וּבֵין לִשּׁוֹן חִלּוֹל, מִסּוֹר
 הַכְּתוּב לְחֲכָמִים, לומר מִתִּי הוּא לִשּׁוֹן הַתְּפֹסָה וּמִתִּי הוּא לִשּׁוֹן
 חִלּוֹל, וְהֵם אִמְרוּ שֶׁלִּנְיָ קֹדֶשׁ מִזְבֵּחַ, דְּעִבְרִין – שְׂהֵם עוֹשִׂים
 תְּמוּרָה, לִישְׁנָא דְאִתְּפוּסִי הוּא, וְלִנְיָ קֹדֶשׁ בְּדֵק חֲפִית, דְּלֹא עֲבִידִין
 – שְׂאִינִים עוֹשִׂים תְּמוּרָה, לִישְׁנָא דְאִחּוּלִי הוּא.
 רַבָּא מְבִאֵר שְׂדִין זֶה לֹא נֵאֵמֵר בְּקֹדֶשִׁי מִזְבֵּחַ שְׂהֵם בְּעֵלִי מוֹמִין: אָמַר
 רַבָּא, אֵף שְׂאֵמֵר שֶׁלֹּשׁוֹן 'תַּחַת' בְּקֹדֶשִׁי מִזְבֵּחַ, מִשְׁמַעְתוֹ הַתְּפֹסָה,
 מִכָּל מְקוֹם אֲפִילוּ בְּקֹדֶשִׁי מִזְבֵּחַ מְשַׁכְּחִי לָהּ לִישְׁנָא דְאִחּוּלִי הוּא –
 אֵתָּה מוֹרָא לַפַּעֲמִים שְׂהוּא לִשּׁוֹן חִלּוֹל, כִּיּוֹן שֶׁהָיָה הִקְדֵּשׁ בְּעַל
 מוֹם, שְׂכִין שְׂבַעֲל מוֹם רָאִי לְחִלּוֹל, יֵשׁ לָנוּ לַפְרֵשׁ אֶת מָה שְׂאֵמֵר
 'תַּחַת' בְּלִשּׁוֹן חִלּוֹל. אָמַר רַב אִשִּׁי, אֲפִילוּ בְּעַל מוֹם נָמִי – גַּם כֵּן,
 מְשַׁכְּחִי לָהּ לִישְׁנָא דְאִחּוּלִי – אֵתָּה מוֹרָא שְׂהוּא לִשּׁוֹן שֶׁל חִלּוֹל,
 וּמְשַׁכְּחִי לִישְׁנָא דְאִתְּפוּסִי – וְאֵתָּה מוֹרָא גַּם כֵּן שְׂהוּא לִשּׁוֹן
 הַתְּפֹסָה. שֵׁאֵם הֵנִיחַ אֶת יָדוֹ אֶקְדֵּשׁ – (עַל בְּהֵמָה שֶׁל קֹדֶשׁ), חוֹל הָיָא
 בְּהֵמָת קֹדֶשׁ יוֹצֵאֵת לְחוּלִין, שְׂאֵנוּ אֹמְרִים שְׂדִיעֲתוֹ הִתִּיהַ לְפִדּוֹת
 אֶת הַבְּהֵמָה. אֲבָל אֵם הֵנִיחַ אֶת יָדוֹ אֲחוּל – (עַל בְּהֵמָת חוּלִין), קֹדֶשׁ
 הָיָה – בְּהֵמָת קֹדֶשׁ נִשְׁאֵרָת בְּקֹדֶשְׁתָּהּ, שֵׁאֵם הִתִּיהַ דַּעְתוֹ לְפִדּוֹת
 וְלֹא לְתַמּוּרָה, הִיָּה מִנִּיחַ אֶת יָדוֹ עַל הַבְּהֵמָה שֶׁל קֹדֶשׁ.
 אֲבִי הַסְתַּפֵּק בְּדִין שְׂאֵמֵר רַבָּא: כִּיּוֹן – (נִסְתַּפֵּק) אֲבִי, אִין יִהְיֶה הָדִין
 כְּשֶׁהָיָא לְקִי שְׁתֵּי בְּהֵמוֹת שֶׁל קֹדֶשׁ וְחֵן בְּעֵלֹת מוֹם, וְשְׂתֵי בְּהֵמוֹת
 שֶׁל חוּלִין שְׂהֵן תְּמִימוֹת, וְאָמַר עַל הַבְּהֵמוֹת שֶׁל חוּלִין, הָרִי אֵלֹו
 תַּחַת בְּהֵמוֹת אֵלֹו, וְלֹא הֵנִיחַ אֶת יָדוֹ עַל הַבְּהֵמוֹת שֶׁל חוּלִין,
 וְלֹא עַל הַבְּהֵמוֹת שֶׁל קֹדֶשׁ, מָהוּ הָדִין בּוֹזֵה. מִי אָמַר לְאִתְּפוּסִי –
 הָאֵם יֵשׁ לָנוּ לומר שְׂכוּוֹנְתוֹ הָיָא לְהַתְּפֹסָה, וְלָקִי – וְלוקָה מִשּׁוּם
 שְׂעֵבֵר עַל הָלֹא שֶׁל 'לֹא יִמִּיר' (וִיקָרָא כַּהֲדִי), שְׂאֵמֵרָה תוֹרָה שְׂאֵסוֹר
 לַעֲשׂוֹת תְּמוּרָה. אִי דְלָמָּא – אִי שְׂמֵאֵר יֵשׁ לומר, דְּכָל הָכָא דְאִיכָא
 הֵימִירָא – שְׂכָל מְקוֹם שְׂאֵפְשֵׁר לַעֲשׂוֹת בְּדִרְךְ הִיתָה, לֹא שְׂבִיק אִינִישׁ
 הֵימִירָא וְעִבִיד אִיסוּרָא – אִין אִדָּם מִנִּיחַ אֶת דֶּרֶךְ הַהִיתֵר וְעוֹשֶׂה
 בְּאִיסוּר, וְאֵף כִּיּוֹן שִׁיכּוֹל לְחַלּוֹל, אִינוּ עוֹשֶׂה תְּמוּרָה.
 עוֹד הַסְתַּפֵּק אֲבִי: וְאֵם תִּמְצִי – (תִּרְצַח) לומר, שְׂבַסְפֵּק זֶה וְדָאִי
 כּוּוֹנְתוֹ לְחִלּוֹל, כִּיּוֹן דְּכָל הָכָא דְאִיכָא הֵימִירָא לֹא שְׂבִיק אִינִישׁ
 וְעִבִיד אִיסוּרָא, עַדִּין יֵשׁ לְהַסְתַּפֵּק, בִּאֲפוּף שְׁהָיָא לְקִי שְׂתֵי בְּהֵמוֹת
 שֶׁל קֹדֶשׁ וְאַחַת מֵהֶן בְּעֵלֹת מוֹם, וְשְׂתֵי בְּהֵמוֹת שֶׁל חוּלִין וְאַחַת מֵהֶן
 בְּעֵלֹת מוֹם, וְאָמַר עַל הַבְּהֵמוֹת שֶׁל חוּלִין הָרִי אֵלֹו תַּחַת בְּהֵמוֹת אֵלֹו
 שֶׁל קֹדֶשׁ, מָהוּ הָדִין בּוֹזֵה. שְׂבִאֲפוּף זֶה וְדָאִי לִשּׁוֹן 'תַּחַת' שְׂאֵמֵר עַל
 הַבְּהֵמָה הַתְּמִימָה, הוּא לִשּׁוֹן הַתְּפֹסָה, כִּיּוֹן שְׂאִינָה בַּת חִלּוֹל, אֹולֵם
 בְּבִהְמָת קֹדֶשׁ שְׁהִיא בַּעֲלַת מוֹם יֵשׁ לְהַסְתַּפֵּק, מִי אָמַר – הָאֵם
 כּוּוֹנְתוֹ הָיָא שֶׁהַבְּהֵמָה הַתְּמִימָה שֶׁל חוּלִין תַּחַת הַבְּהֵמָה
 הַתְּמִימָה שֶׁל קֹדֶשׁ, וּבּוּדָא כּוּוֹנְתוֹ לְאִתְּפוּסִי וְחֵלָה הַתְּמוּרָה, וְשִׁתִּי
 הַבְּהֵמוֹת קֹדֶשׁוֹת, כִּי לֹא שִׁיךְ לִשּׁוֹן חִלּוֹל עַל בְּהֵמָת קֹדֶשׁ
 תְּמִימָה. וְהַפְּעֵלָת מוֹם שֶׁל חוּלִין תְּהִיָּה תַּחַת הַפְּעֵלָת מוֹם שֶׁל קֹדֶשׁ,
 וּבּוּדָא כּוּוֹנְתוֹ לְאִחּוּלִי, מִשּׁוּם שְׂאִין בְּהֵמָת קֹדֶשׁ בַּעֲלַת מוֹם עוֹשֶׂה
 בַּעֲלַת מוֹם שֶׁל חוּלִין תְּמוּרָה. אִי דְלָמָּא – אִי שְׂמֵאֵר יֵשׁ לומר,
 שְׂכוּוֹנְתוֹ הָיָא שֶׁהַבְּהֵמָה הַתְּמִימָה דְּחִלּוֹן תְּהִיָּה תַּחַת הַפְּעֵלָת מוֹם
 דְּהַקְדֵּשׁ, וְהַפְּעֵלָת מוֹם דְּחִלּוֹן תְּהִיָּה תַּחַת הַתְּמִימָה דְּהַקְדֵּשׁ,
 וְתַרְיִיחָהּ לְקִי – וְעַל שְׂנִיִּים צִרִיךְ הוּא לְקַלּוֹת. שֵׁאֵף עַל מָה שְׂאֵמֵר
 שֶׁהַתְּמִימָה שֶׁל חוּלִין תְּהִיָּה תַּחַת הַבְּעֵלֹת מוֹם שֶׁל קֹדֶשׁ, יֵשׁ לָנוּ
 לומר שְׂכוּוֹנְתוֹ לְתַמּוּרָה וְלֹא לְחִלּוֹל, כִּיּוֹן שְׂאֵנוּ רּוֹאִים שְׂלֹא
 אִיכְפַּת לוֹ לַעֲשׂוֹת אִיסוּר, שְׁהָרִי עֹשֶׂה תְּמוּרָה בְּקֹדֶשׁ הַתְּמִימָה,
 וְלִכְךָ יֵשׁ לומר שֵׁאֵף בְּבַעֲלַת מוֹם כּוּוֹנְתוֹ לְתַמּוּרָה.
 עוֹד הַסְתַּפֵּק אֲבִי: וְאֵם תִּמְצִי – (תִּרְצַח) לומר, שֵׁאֵף כְּשֶׁלִּפְנֵינוּ
 תְּמִימָה וּבַעֲלַת מוֹם שֶׁל קֹדֶשׁ, וְתַמִּימָה וּבַעֲלַת מוֹם שֶׁל חוּלִין, מִכָּל
 מְקוֹם אֵנוּ אֹמְרִים דְּכָל הָכָא דְאִיכָא הֵימִירָא לֹא עֲבִיד אִיסוּרָא,

תמורה. פרק חמישי – כיצד מערימין דף כז עמוד א – מותוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזלץ) קפט רש"י תוספות

ואם תחתיה תעמוד — עומדה במקומה. והיינו דומיא דאתפוס, שההקדש עומד במקומו. הלכך, הואיל ותרווייהו משמע — לא מסור הכתוב אלא לחכמים ידיעי למימר היכא הוי "תחת" אתפוס, והיכא הוי לחלול. גבי קדש ברק הבית — כו'. ידו אקודש חול הוי — הניח ידו אקודש ואמר "זו תחת זו" — איך דחולין דאי לחולין מתכוין, וחול הוא. ידו אחול — ואמר "זו תחת זו" — אתפוס הוא.

קדש בעל מום עושה תמורה. ואי הוה בעי האי לאחולי, הוה מנח ידיה על ההיא דקדש. ואמר הרי אלו (חטאת) תחת אלו — ולא הניח ידו לא כאן ולא כאן. לאתפוס — מתכוין, או לאחולי מתכוין? והוא הדין נמי דמצי למיבעי בחדא. אלא אידי דבעי מיבעיא הך בעיא אחריתי בתרתי, נקט סירכא דתרתא. איסורא — "לא ימיר". תמימה תחת תמימה לאתפוס — דהא דואי אי אפשר דלא הויא חדא לאתפוס, הואיל והדא תמימה דהקדש איכא מידה בקדש מובה, ותמימים אמרין לעיל דאתפוס הוא. ובעלת מום תחת בעלת מום לאחולי — דרואי אתפוס ליכא למימר, דרע ברע" לא כתיב דליעביד תמורה. או דלמא תמימה דחולין תחת בעלת מום כו' — ואף על גב דפשיט לעיל דלא שביק היתירא ועביד איסורא, איכא למיבעי הכא, הואיל ואי אפשר דלא עביד איסורא בחדא — איכא למימר: כי הוי דבהא עביד איסורא — בהא נמי לא איכפת ליה, דראי אתפוס הוא. הוי לפניו שלשה בהמות כו' — דאף על גב דפשיטא דלא שביק היתירא ועביד איסורא — איכא הכא למיבעי, דאיכא למימר: זיל בתר רובא. כיון דעל כרחך תרתי לאתפוס, דהשתים דהקדש תמימות, וליכא אחולי בהו — שלשית נמי אתפוס הוא. נברא לא איתחזק — דבשלשה זימנן הויא חזקה, תרי זימנא לא הוי חזקה. לשון ירושלמי בעי אביי (כו'), או דלמא תמימה תחת תמימה — דאתפוס, דהויא להקדשה. אבל תמימה תחת בעלת מום, דבעלת מום דהקדש לא (הויא) חזיא להקדשה — לאחולי איכח. כיון דבעא למימר חדא לאתפוס כו'. כלומר, דאילו הוה בדעתיה לאתפוס חזא ולאחולי דא — הוה קאמר בהדיא "דך לאתפוס ודך לאחולי" כי הדדי, כלומר שתיהן עשאן שוות. הואיל ולא פירש על שתיהן הניח ידו, ושתייהן תמורה. דהא איבעי ליה לאתנוחי ידיה על בעלת מום דקדש אי הוה בדעתיה לאחוליה, אלא אי הוה לפניו (כו') מדרגתי תרתי בהמות לאתפוס, דרואי מתפס דך תרתי דחולין בהדיא דקדש, דממירין שנים באחד. דהא אין דתמימה דקדש ליכא למימר לאחולי — אהדיא בעלת מום נמי לאתפוס, ולקי שלשה מלקיות. או דלמא: ההיא בעלת מום דקדש — לאחולי, והאי דלא אתנח ידיה

"ואם תחתיה תעמוד תהפרת". דאחולי - דכתבי: "תחת תהפרת אביא זהב". והלכך, גבי קדש מובה דעבדין תמורה - לישנא דאתפוס הוא, גבי קדש ברק הבית דלא עבדין תמורה - לישנא דאחולי הוא. אמר רבא: אפילו בקדש מובה משפחת לה לישנא דאחולי הוא, כגון שהיה הקדש פעל מום. אמר רבי אשי: אפילו בפעל מום נמי משפחת לה לישנא דאחולי ומשפחת לישנא דאתפוס. ידו אקודש - חול הוי, ידו אחול - קודש הוה. בעי אביי: הוי לפניו שתי בהמות של קדש פעלות מום, ושתי בהמות של חולין תמימות, ואמר "הרי אלו תחת אלו" מהו? מי אמר לאתפוס - ולקי, או דלמא: כל היכא דאיכא היתירא - לא שביק איניש היתירא ועביד איסורא? ואם תמצוי לומר, כל היכא דאיכא היתירא - לא שביק איניש ועביד איסורא, הוי לפניו שתי בהמות של קודש, ואחת מהן פעלת מום, ושתי בהמות של חולין ואחת מהן פעלת מום, ואמר "הרי אלו תחת אלו" מהו? מי אמר תמימה תחת תמימה - לאתפוס, פעלת מום תחת פעלת מום - לאחולי. או דלמא: תחת תמימה תחת תמימה דהקדש, פעלת מום דחולין - תחת תמימה דהקדש, ולא לקי. הוי לפניו שלש בהמות של קדש ואחת מהן פעלת מום, וישלשה תמימות, ואמר "הרי אלו תחת אלו", מי אמרין מדתמימות תחת תמימות - לאתפוס, תמימות נמי תחת פעלת מום - לאתפוס, או דלמא: הכא נמי, כל היכא דאיכא היתירא - לא עביד איסורא, והויא בתרייתא לאחולי הוי? ואם תמצוי לומר: הכא נמי, כיון דאפתי נברא לא איתחזק באיסורי - לא שביק היתירא ועביד איסורא. בעי רב אשי: הוי לפניו ארבע בהמות של קדש ואחת מהן פעלת מום, וארבע בהמות של חולין, ואמר "הרי אלו תחת אלו" מהו? הכא נדיא כיון דאיתחזק נברא באיסורי (בכילון) - לקי בארבע מלקיות, או דלמא - אף על גב דאיתחזק באיסורא, לא שביק איניש היתירא ועביד איסורא, והוי בתרייתא לאחולי הוי? תיקו. "אם היתה הקדש פעל מום יצא לחולין" כו'. אמר רבי יוחנן: יצא לחולין - דבר תורה, וצריך לעשות דמים - מדבריהם. וריש לקיש אמר: אף צריך לעשות דמים - דבר תורה. כמאי עסקינן? אי נימא אאונאה - בהא נימא ריש לקיש, אף צריך לעשות דמים דבר תורה? והא תנן: אלו דברים שאין להם אונאה: העבדים, והשטרות, והקרקעות, והקדשות! אלא אפסול מקשה, בהא נימא רבי יוחנן צריך לעשות דמים מדבריהם? והאמר

בעי רב אשי הוי לפניו שתי בהמות — הוא הדין דבחד בהמת קדש בעלת מום וחד תמימה חולין מצי למיבעי, ואידי דאיכא בסמוך בעיות דמירי דוקא בשתי בהמות, נקט נמי הכא כן. בעלת מום תחת בעלת מום לאחולי או דלמא תמימה דחולין תחת בעלת מום דהקדש ובעל מום דחולין תחת תמימה דהקדש תרווייהו לאתפוס ואתרווייהו לקי — תימה: למה דאריך כל זה? הוה מצי למימר בקיצור: בעלת מום תחת בעלת מום לאחולי, או דלמא דא נמי לאתפוס? ופירש רש"י: דבעלת מום תחת בעלת מום לא תפס, דאין רע עושה תמורה ברע, דדוקא טוב ברע או רע בטוב עושה תמורה, אבל רע ברע — לא. ולא נהירא, דהא לא מצני. ועוד: דאדרבה משמע לעיל בפרק קמא (ט,א) דרע ברע תפס, דאמר לעיל: אם כן נימא קרא "טוב ברע או רע [ובו]", משמע דרע ברע תפס. מיהו, כל השוטה דהכא משמע כפירוש רש"י, דבבעיא דלעיל נמי נקט שתי בהמות של חולין תמימות, ולא נקט בעל מום, ורבינו יצחק פירש: דרע ברע נמי הייל תמורה עליה, מיהו יש לנו לומר טפי לאחולי מלאתפוס, דלמא יתפס? מאחר דאינו מצליח אותה, דגם זאת אינה ראויה להקדשה. אף צריך לעשות דמים דבר תורה — ולא יצא לחולין עד שיעשוהו דמים. והכי פירושא דמתניתין: יצא לחולין וצריך לעשותו דמים. כלומר, יצא לחולין כשיעשוהו דמים. והא דאיצטרך למיתני "יצא לחולין" — משום דתנא לעיל מינה לישני דלא נפקי לחולין אלא נתפסין בתמורה, חד הוה קדוש, תנא נמי לישנא דאחולי.

בין

על ההיא דבעלת מום, שהניח ידו על חולין, דכיון דלאחולי הוה בעי, הוה ליה לאנוחי אבעלת מום דקדש. הא דנקט כל ההיא דבעלת מום, כמשמע לן: דאי הוה מנח ידיה על התמימה של קדש שעם הבעלת מום — הוה מחזי נמי כאילו אנחה על בעלת מום גופה. והא אמרין בהדיא דבת אחולי היא דלאחולי איכח, ובתמימה לאתפוס. דאף על גב דאנח ידיה עליה, הואיל וליכא למימר אחולי בה בדידה רמי רמיי. כגון דהיון שלש בהמות של קדש ואחת בעלת מום, ושלשה בהמות של חולין תמימות, והעמידן בשתי שורות זו כנגד זו. והאי "רמי" — כמו איתרמי, שכונם זו מול זו ואנח ידיה על הך דחולין, ואמר: "אלו תחת אלו". מי אמרין: כיון דרמי חזא לקביל חזא — להכי פלגינהו, דלא בעי לשוויי לבעל מום כי הני, דהיינו לאתפוס אלא לאחולי. או דלמא: בתר דבורא ידידיה אולין, והרי הניח ידו על החול לאתפוס איכח, לישנא אחרניא: או דלמא. בתר רובא אולין, וכיון דרובא לאתפוס — איהו נמי לאתפוס. יצא לחולין דבר תורה — דאמרין בפרק "המנחות והנסכים" (מנחות קא,א): "ואם כל בהמה טמאה" — בבעלי מומין שנפדו הכתוב מדבר. מדרביהם — דמן התורה אין אונאה להקדש, דכתיב (ויקרא כה): "אל תנו איש את אחיו" — ולא הקדש. אף צריך לעשות לו דמים דבר תורה — רב חסדא מפרש לה לקמן. אי נימא אאונאה — דלא נתאנה אלא שותו. ביטול מקח — שנתאנה יותר משותו.

והאמר

בין למר בין למר אית ליה דשמואל בו – פירש רש"י: ואי ברקא מיכוון לאחולי – ודאי
מיתחיל. כלומר, אם היה בדעתו לאנות ההקדש ולחללו בדמים פחותים – ודאי
מיתחיל. אבל להכי אמר רבי שמעון בן לקיש: צריך לעשות לו דמים דבר תורה – משום
דלא אידו קמיכוון לחללו בדמים פחותים, אלא סבר הוא שיהו החולין שוין דמי ההקדש.

ורבי יוחנן סבר: בכך ודאי מתכוין לחללו, עד כאן
לשוננו. וכן נפרש משמעות הלשון: "כי אמר
שמואל דיעבד" – כלומר, דבר שאינו מותר
לעשותו לבתחלה אלא דיעבד, ובגון שחיללו
במתכוין בפות פחות משוין. "אבל לבתחלה" –
כלומר, דבר שמוטר לבתחלה, כמו שלא נתכוין
לחללו על פחות משוין, אלא בסבור היה החולין
שוין דמי ההקדש, ונמצא שטעה – לא אמר
שמואל בכך שיהיו ההקדש עליו. "ורבי ירמיה
סבר אפילו לבתחלה" – כלומר, דבר ירמיה
לבתחלה, כגון שלא נתכוין להפחותו משוין אמר
שמואל דמחולל. אבל אין לפרש כדמשמע לפום
רישוא: "כי אמר שמואל: דמחולל – היינו דיעבד,
אבל לבתחלה" – לא, דאם כן הא דאמר ומשמיה)
(משמע) דרבי יוחנן בטול מקח יש לן – היינו
לבתחלה, והכי קאמר דאנאה אין לן, ובי מותר
להנות ההקדש לבתחלה? ועוד: ויכין קאמר רבי
ירמיה אפילו לבתחלה אמר שמואל דמותר לחלל
שזה מנה על שזה פרושה. ועוד, "מחולל" דאמר
שמואל משמע: דיעבד, ועוד: דאמר פרק קמא
דסנהדרין (ידב) דבעינן לחלל ההקדש תשעה
ישראל וכוון אחד, וליקף לא התם מקראי. לכך
צריך לפרש בדפריש רש"י.

לא אמרו אלא דשמוה בי תרי – כלומר, הא
דאמרין "פחות מכדי אונאה חזור"
פירוש: חזור הדיוט להקדש אונאתו, מיהו,
חילול הוי. וקשה: דמשמע פרק "החנקה" (שם)
פליג זקן ומר, דאפילו צנורא של הקדש
צריך עשרה בן אדם לפדותו ומוקי התם דפליגי
זקן ומר אסנהדרין בפלוגתא דרבי אליעזר ורבנן
בהקדשן, וקאמר התם דלא מחייב אלא אם כן
פליג זקן ומר אסנהדרין בדבר שיש בו חוב
חטא, ומפרש לה התם: כשנפדה ההקדש
בשלשה, לרבי אליעזר, אינו פדוי, והוה הקדש.
ואי קידש בו האשה אחר כך – אינה מקודשת.
ולרבנן, הוי פדוי ויצא לחולין, ואם קידש בו –
האשה מקודשת. אלמא דשלשה ועשרה, למר
כדאית ליה ולמר כדאית ליה, מעבדין. והכא
משמע דהוי מחולל בתרי! ועוד: שמואל הכי
קאמר דמחולל על שזה פרוטה? וצריך לומר:
הכא מיירי בבעל הבית הפודה הקדש שלו, וכי
האי גזנא אמר שמואל דמחולל על פחות משוין.
אבל גזנא המוכר הקדש – צריך שלשה או
עשרה, למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה.
משנה דלא כרבי מאיר – פירוש: דקתני "תחת
חטאת תחת עולה" – לא אמר כלום. וכיון דאמר
רבי מאיר אין אדם מוציא דבריו לבטלה – הכי
נמי הכא דעתיה אחטאת שיש לו בבית, או
אעולה שיש לו בבית, דוציא דבריו, ועוד יש
מפרשים: דקאי אחא דקתני: אם אמר על בהמה
טמאה ועל בעלת מום "חרי אלו עולה" – לא
אמר כלום, והיינו דלא כרבי מאיר. דכיון דאין אדם מוציא דבריו לבטלה – דעתיה לומר
"חרי לעולה", וגמר ואמר לשם דמים.

והאמר רבי ירמיה אפרקע דחולין, ורבי יונה אמר – משמיה דרבי
יוחנן אהקדש. **אנאה** אין לן ביטול מקח יש לן – שאם נתנאה יותר משותת –
חזור, לרבי יונה קשיא דרבי יוחנן אדרבי יוחנן. **איפוך** – רבי יוחנן אמר: צריך לעשות
דמים – דבר תורה, ורבי שמעון בן לקיש אמר: מדבריהם. **הניחא** – לרבי יונה דאמר:
אהקדשות אמר רבי יוחנן, דיש לן ביטול
מקח, ואף על גב דכתיב "אחיו", וכל שכן
אפרקע – ניהא מאי דאפכח לה. **אלא לרבי**
ירמיה – אי אפכח לה, קשיא דרבי יוחנן
אדרבי יוחנן. **אמר** לך רבי ירמיה **לא תיפוך**
– דהואי הכי הוא, כדאמר ברישא, ורבי יונה
מתרץ לטעמיה ומפיק לה. **לא בין למר בין**
למר אית להו דשמואל – ואי בדקמכוון
לאחולי ודאי מיתחיל. כלומר, אם היה בדעתו
לאנות ההקדש ולחללו בדמים פחותין – ודאי
מיתחיל. אבל להכי אמר ריש לקיש צריך
לעשות דמים דבר תורה – משום דאידו לא
מיכוון לחללו בדמים פחותין, אלא סבור שיהו
החולין שוין את דמי ההקדש, ורבי יוחנן סבר:
בכך מתכוין לחללו. **ואיבעית אימא אפילו**
לרבי יונה לא תיפוך – להא דרבי יוחנן וריש
לקיש. ואאונאה קמיא, ובהביטול מקח לא איירי
כלל. ודקא קשיא לך לריש לקיש ממתינין
ד"אלו דברים" – לא קשיא. דהואי מתרץ לה
ריש לקיש כדבר חסדא. דאפילו פחות משותת
חזור. והכי קאמר קרא: "איש את אחיו" הוא
דבשעור שותת משלם, פחות משותת לא
משלם. הא הקדש – אפילו פחות מכדי אונאה
חזור. והיינו דבר תורה דקאמר ריש לקיש
לעיל. ורבי יוחנן מוקי ליה כמשמעותיה. אבל
בביטול מקח לא איירי כלל רבי יוחנן, ולא
תיקשי לא לרבי יוחנן ולא לרבי ירמיה. **לא**
אמר – דמשלם לו הדיוט להקדש כל
האונאה אלא דשמוה בי תרי ברישא וטעו, ותו
הדרי תלתא ושיימוה להקדש טפי. **אבל**
שיימוה תלתא – מעיקרא, אפילו הדור בי
מאה ואמרין דקמא טעו – לא הדרא שומא.
ואפילו תלתא ותלתא – כלומר: אפילו לא
אתו אלא תלתא ואבחישו לתלתא קמאי – די
הקדש על העליונה, ובתר בתריא אולינן.
משנה זו תחת חטאת זו – שהיתה חטאת
עומדת לפניו. **חרי אלו לעולה** – משמע לדמי
עולה, דאי אתיהו גופייהו הוא בעי לאקרובי –
הוה אמר "חרי אלו עולה". **גמרא** מתנינן
– דקתני: "תחת חטאת תחת עולה לא אמר
כלום", דלא כרבי מאיר דאמר: נותן דמיו כמה
שזוהי ראו לומר בשוק, שאדם יודע שאין
ערך לפחות מכן חדש, וגמר ואמר לשם דמים.
לא בעינן מומא – לא בעינן לרעות, דהא
מסאבי וקיימי. **הא מפרש נקבה בו' בעיא**
מומא – הואיל וחזריא להקדבת שלמים. **דלא**
כרבי שמעון – דאמר בפרק "אלו קדשים"
(תמורה יט.ב) המפריש נקבה לאשם – תמכר
שלא במום. לישנא אחרינא: קדש גופא, דבעיא
לרעות. **דלא כרבי שמעון**, דאמר בפרק "אלו
קדשים": אף לעולתו אינו עושה תמורה, אלמא
לא קדיש לגופיה.

הדרן עלך כיצד מערימין

הדרן עלך כיצד מערימין

הדרן עלך כיצד מערימין

תמורה דף כז עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום חמישי) קצא

60 דְּרַבִּי יוֹנָה כִּבֵּר, כִּי אָמַר שְׁמוּאֵל דִּיעָבֵד – שלא אמר שמואל
 61 שהחילול חל, אלא באופן שהתכוין לחלל בצורה של דיעבד,
 62 שהתכוין לחלל את ההקדש על חולין שאינם שוים כמו ששנה
 63 ההקדש, שאסור לעשות כן לכתחילה. אֲבָל לְבַתְּחִלָּה – אם לא
 64 ידע שהוא מחלל על חולין ששוים פחות מההקדש, ולא התכוין
 65 לחלל את ההקדש בפחות מדמיו, לא אָמַר שְׁמוּאֵל, שמחלל שוה
 66 מנה על פרוטה. וְרַבִּי יְרֵמְיָה כִּבֵּר שֶׁאֵפִילוּ לְבַתְּחִלָּה – שלא ידע
 67 שהוא מחלל על חולין ששוים פחות מההקדש, ולא התכוין לחלל
 68 את ההקדש בפחות מדמיו, גם כן מתחלל ההקדש על פחות
 69 מדמיו.
 70 הגמרא חוזרת לפרש את המחלוקת של רבי יוחנן וריש לקיש
 71 בביאור המשנה. אומרת הגמרא: וְאִיִּצְעִית אִימָא – ואם תרצה
 72 תוכל לבאר את המחלוקת של רבי יוחנן וריש לקיש כך, שְׁלֵעִיִלָם
 73 לֹא תִפְסֹד – אין צריך להפוך את השיטות במחלוקת רבי יוחנן
 74 וריש לקיש, ומשנתנו עוסקת גם באופן שהבהמה של חולין שוה
 75 פחות מהבהמה של הקדש אפילו בפחות מששית, ואף בזה אמר
 76 ריש לקיש שמהתורה צריך לעשות דמים ולא מתקנת חכמים.
 77 וְיִקָּא קִשְׁיָא לֶךְ מַתְּנִיתִין – ומה שקשה לך על זה ממה ששנינו
 78 במשנה (בבא מציעא נז.) אֵלּוּ דְּכִרִים שאין בהם דין אונאה, ואמרה
 79 המשנה שבהקדשות אין אונאה, יש לתרץ שסבר ריש לקיש
 80 שהמשנה מתפרשת כַּדְּרֵב סָפֵא – כמו שפירשה רב חסדא, דְּאָמַר
 81 רַב חֲסָדָא, שמה שאמרו שאין לָקֹחַ אֹנְיָא הֵינּוּ שְׁאִינָן בְּתוֹרַת דִּינִי
 82 אֹנְיָא הֵנָּהוּגִים בהדינן, אלא דינם חמור יותר, דְּאֵפִילוּ אִם
 83 האונאה היא פחות מִכְּדִי אֹנְיָא – פחות מששית, שבהדינן אין זו
 84 אונאה אלא מחילה, בהקדש חוּזַר – צריך הוא להחזיר את דמי
 85 האונאה. ולכן אמר ריש לקיש שצריך מהתורה שלא תהיה
 86 הבהמה של חולין שוה פחות מהבהמה של הקדש, אפילו בשיעור
 87 של פחות מששית. אבל רבי יוחנן פירש את המשנה שם כפשוטה,
 88 שאין בהקדשות דין אונאה, ומשום כך אמר שהתורה יכולה הוא
 89 לחלל אף אם אין בהבהמה של חולין שוה כמו הבהמה של הקדש.
 90 הגמרא מבארת את דברי רב חסדא: אָמַר עֲזַרְיָה, מה שאמר רב
 91 חסדא, שבהקדש אפילו אם האונאה היא פחות מששית, צריך
 92 הוא להחזיר את המעות להקדש, לֹא אָמְרוּ דִּין זֶה, אֵלָּא בְּשִׁמּוֹ
 93 בְּתָרִי – שמתחילה שמו שנים את ההקדש, וטעו בשויו ופדה את
 94 ההקדש על פי דבריהם, ועכשיו שמים שלשה את ההקדש
 95 ואומרים שהוא שוה יותר. אֲבָל בְּשִׁמּוֹ בְּתִלְתָּא – אם מתחילה
 96 שמו שלשה את ההקדש, ופדה על פי דבריהם, אינו צריך להחזיר
 97 את האונאה להקדש, וְאֵף עַל גַּב דְּאֵתִי כְּמִתָּא – שבאים עכשיו
 98 מאה אנשים ואומרים ששוה ההקדש יותר, לֹא הָדַר – אינו צריך
 99 להחזיר להקדש את ההפרש.
 100 מקשה הגמרא: אֵינִי – האם כך הוא הדין, וְהָאֵמַר רַב סָפֵא, הִיאָא
 101 אָמַר – לענין איזה דברים אמרו שִׁמְיָא בְּתָרִי וְתָרִי כְּמִתָּא – ששנים
 102 ומאה שוים הם, ואין לנו לילך אחר מה שאומרים המאה יותר
 103 ממה שאומרים השנים, לְעֵנִי עֲדוּת – לענין דבר שהוא תלוי
 104 בראיית עדות, אֲבָל לְעֵנִי דְּבַר שְׁוֵא תְּלֵוֹ בְּאִימָתָא – בהערכה,
 105 בְּתָר עֲדוּת אֲוִלִּין – יש לנו לילך אחר ריבוי דיעות, ולעשות כפי
 106 שאמרו רוב האנשים, ואם כן איך אמר עולא, שאם פדה על פי
 107 שומת שלשה, ואחר כך באו מאה ושמו יותר, שאינו צריך
 108 להחזיר את ההפרש. וְתו – ועוד יש להקשות, שאפילו אם לא יהיו
 109 מרובים אלו שאומרים שההקדש שוה יותר ממה ששמו אותו
 110 בתחילה, אלא תִּלְתָּא וְתִלְתָּא – שהשמים בתחילה היו שלשה,
 111 ועכשיו שמים אותו שלשה אחרים ביותר, לֹא אֲוִלִּין בְּתָר בְּתָרִי –
 112 האם אין לנו ללכת אחר האחרונים שאומרים שההקדש שוה
 113 יותר, כיון דבכל מקום יד הקדש על העליונה, ויש להחמיר כפי מי
 114 שמרבה יותר בדמי ההקדש.
 115 מתרצת הגמרא: קָכְר עֲזַרְיָה, שמה שאמרו שצריך לעשות דמים –
 116 שלא תהיה הבהמה של חולין שוה פחות מהבהמה של הקדש, אין
 117 זה אלא מִדְּבָרֵיהֶם – מתקנת חכמים, אבל מהתורה, יכול הוא
 118 לחלל אף אם הבהמה של חולין שוה פחות מהבהמה של הקדש,

1 וְהָאֵמַר – והרי אמר רבי יְרֵמְיָה אֲנִיִּקְעוּתָא חוּלִין – שלגבי קרקעות
 2 אפילו של חולין שנינו את הדין שיובא להלן, וְרַבִּי יוֹנָה אָמַר
 3 אֲנִיִּקְעוּתָא – שעל הקדשות שנינו כן. וְתוֹרְוִייהוּ מִשְׁמִיָּה דְּרַבִּי יוֹחָנָן
 4 אָמַר – ושניהם אמרו בשם רבי יוחנן הלכה זו, שֶׁאִינָא אִין לָקֹחַ,
 5 אבל בִּישּׁוּל מִקָּח יֵשׁ לָהֶם – שמה שנתמעטו וקרקעות לרבי ירמיה,
 6 והקדשות לרבי יונה) מפרשת אונאה, אינו אלא לענין זה שאם
 7 האונאה היא ששית מהמקח, אין בהם דין אונאה להחזיר את
 8 הדמים, אבל אם האונאה היא יותר מששית, שהדין הוא שבטל
 9 המקח, לא נתמעטו מאונאה. ואם כן, לרבי יונה שאמר שרבי יוחנן
 10 אמר דין זה על הקדשות, נמצא שסבר רבי יוחנן שבאונאה של
 11 יותר מששית, אף בהקדשות צריך להחזיר את המעות מהתורה,
 12 ואם כן אי אפשר לומר שהמשנה דיברה כשהחולין שוים פחות
 13 מההקדש ביותר מששית, ועל זה רבי יוחנן אמר שמהתורה אינו
 14 צריך לעשות דמים.
 15 מתרצת הגמרא: לְעֵיִלָם יֵשׁ לפרש שהמשנה מדברת אֲבִישּׁוּל מִקָּח
 16 – שהבהמה של חולין שוה פחות מהבהמה של הקדש בשיעור של
 17 ביטול מקח, שהוא יותר מששית, וְאִיפֹד – ויש להפוך את השיטות
 18 במחלוקת זו, שרבי יוחנן אמר שמהתורה צריך שלא תהיה
 19 הבהמה של חולין שוה פחות מהבהמה של הקדש, וריש לקיש
 20 אמר שאין זה אלא מתקנת חכמים.
 21 מקשה הגמרא: וְיָי מַצִּית אֲמַרְתָּ אִיפֹד – האם יכול אתה לומר
 22 שיש להפוך את השיטות במחלוקת רבי יוחנן וריש לקיש. שהרי
 23 הֵנִיחָא לְמָאן דְּאָמַר – מובן הדבר לפי רבי יונה, שאמר שרבי יוחנן
 24 אמר את דינו אֲנִיִּקְעוּתָא, וְכָל שֶׁבֶן שאמר רבי יוחנן דין זה
 25 אֲנִיִּקְעוּתָא – על קרקעות, שהרי אם בהקדשות שלא שייך טעות
 26 כלפי שמים אמר רבי יוחנן שיש אונאה ביותר מששית, ודאי
 27 שבקרקעות שהוא קונה מחבירו, ויתכן שטעה חבירו, יש אונאה
 28 ביותר מששית, ויש לומר שטעה ועל דעת זה לא מכר לו. אֵלָּא
 29 לְמָאן דְּאָמַר – לרבי ירמיה שאמר, שרבי יוחנן אמר את דינו
 30 אֲנִיִּקְעוּתָא, שכיון שהוא קונה אותם מחבירו, יש לומר שטעה ועל
 31 דעת זה לא מכר לו, אֲבָל הִקְדָּשׁוֹת שלא שייך בהן טעות, אִין לָקֹחַ
 32 אונאה אפילו בִּישּׁוּל מִקָּח – ביותר מששית, שבהדינן הדין הוא
 33 שבטל המקח. הִיאָא אִיפֹד לָהֶא – אין ניתן להפוך את מחלוקת רבי
 34 יוחנן וריש לקיש, ולומר שרבי יוחנן אמר שמהתורה אסור לחלל
 35 אם הבהמה של חולין שוה פחות מהבהמה של הקדש ביותר
 36 מששית, והרי רבי יוחנן סובר שבהקדשות אפילו ביותר מששית
 37 אין אונאה.
 38 מתרצת הגמרא: אָמַר [לך] רַבִּי יְרֵמְיָה – יש לרבי ירמיה לתרץ
 39 ולומר לך, שֶׁלֹּא תִפְסֹד – שלדעתי אין לך להפוך את המחלוקת
 40 של רבי יוחנן וריש לקיש, כי לשיטתי דעת רבי יוחנן היא,
 41 שבהקדשות אף ביטול מקח אין להם, ולכן מובן מה שאמר רבי
 42 יוחנן שמהתורה יכול לחלל אפילו אם הבהמה של חולין שוה
 43 פחות מהבהמה של הקדש ביותר מששית, ואין צריך להחזיר את
 44 הדמים. ורק לדעת רבי יונה שאמר, שרבי יוחנן אמר שגם
 45 בהקדשות יש אונאה ביותר מששית, ולדבריו לא יתכן שאמר רבי
 46 יוחנן על המשנה שרק מתקנת חכמים אסור לחלל, צריך להפוך
 47 את המחלוקת של רבי יוחנן וריש לקיש.
 48 הגמרא מבארת במה נחלקו רבי ירמיה ורבי יונה. מבררת הגמרא:
 49 לִימָא בְּדִשְׁמוּאֵל קָא מִפְּלִגִי – האם נאמר שרבי ירמיה ורבי יונה
 50 שנחלקו אם בהקדשות יש אונאה ביותר מששית, נחלקו בדיון של
 51 שמואל, דְּאָמַר שְׁמוּאֵל הִקְדָּשׁ שְׁוֵא מִנֶּה, שְׁחִלְלוּ עַל שְׁוֵא
 52 פְּרוּסָא, מְחִלְלִי, אף שיש כאן אונאה שהיא יותר מששית, דְּרַבִּי
 53 יוֹנָה, לִית לִיהּ דְּשְׁמוּאֵל – אינו סובר את דינו של שמואל, שהרי רבי
 54 יונה אמר שיש אונאה בהקדש ביותר מששית, וְרַבִּי יְרֵמְיָה אִית לִיהּ
 55 דְּשְׁמוּאֵל – סובר כשמואל, ולפיכך אין אונאה בהקדש אפילו
 56 ביותר מששית.
 57 דוחה הגמרא: לֹא, אין הכרח לומר שרבי ירמיה ורבי יונה נחלקו
 58 בדיון של שמואל, כי ניתן לומר שגַּם דְּמַר וְכֵן דְּמַר אִית לִיהּ
 59 דְּשְׁמוּאֵל – שרבי יונה ורבי ירמיה שניהם סוברים כשמואל, אלא

פרק ששי – כל האסורין

1 פרק זה עוסק בדין בהמות האסורות להקרבה, בדין בהמות
2 שנתערבו בהן, ובדין ולדותיהן.

משנה

3 **כל האסורין לנבי מונח** שנתערבו בבהמות אחרות, הרי הם אסורין
4 את כולן **בכל שעה**, שאם נתערבה בהמת איסור אחת באלף
5 בהמות מותרות, כולן אסורות.
6 ואלו האסורים למזבח: **הרובע** – שבה על אדם, **והנרבע** – שבה
7 עליו אדם, **והמוקצה** – שייחדוהו להקריבו לעבודה זרה, **והנעקב**
8 – שעשאוהו עבודה זרה, **והאחין** – שניתן לוונה בשכרה, **ומחיר** –
9 שהחליפוהו תמורת כלב, **והפלאים** – שנולד משני מינים כגון תייש
10 הבא על הרחל, **והפרפה** – שיש בו מכה שסופה להמיתה, **ויוצא**
11 **דופן** – שריצא מדופן רחם אמו ולא מפתח הרחם כדרך לידה.
12 מבארת המשנה: **איהו מוקצה**, זהו המוקצה להקריבו לעבודה
13 **בזבחים**, ודינו שהוא עצמו אסור למזבח, ומה ששגליו כגון תכשיטים
14 **מוקר לגבוה**. **ואיהו הנעקב**, כל שעוקבין אותו, והוא ומה ששגליו
15 **אסור לקרבן**. וזה וזה – בין מוקצה ובין נעבד, מוקר להדיט
16 **באכילה** וכל שכן בהנאה, והוא הדין בשאר המנינים במשנה.

גמרא

17 **אמר מר** במשנתנו, כל האסורים למזבח אסורין תערובתן **בכל שעה**,
18 ואף שמן התורה איסור בטל ברוב של היתר, דכיון שבעלי חיים
19 הם, **לא בטלי ברובא**.

20 מקשה הגמרא: **תנינא** – הרי כבר שנינו כן בזבחים (ע), **כל הקדשים**
21 **שנתערבו בהמאות מתות או בשור הנסקל**, אפילו נתערב אחד מהם
22 **ברובא** בהמות אחרות, ימותו כולם, ומשמע שנתערבה בהמת
23 קדשים אחת ברובא בהמות שדיין למיתה. ומביאה הגמרא: **ונקשיא**
24 **לן בזבחים** שם, **מאי קאמר** – מה חידש התנא בזה, הרי ודאי
25 שימותו כולן אם דין רובן למיתה. ותירצה הגמרא שם, **הכי קתני**,
26 בהמות קדשים רבות שנתערבו בהן **מהמאות מתות או שור הנסקל**,
27 **אפילו חטאת מתה אחת ברובא** בהמות קדשים, ימותו כולן. אם כן
28 כבר שנינו שבהמה אינה בטלה ברוב, ומדוע הוצרכה משנתנו
29 להשמיע זאת.

30 מתרצת הגמרא: **איצטרף התנא** לכפול דין זה, שאם היה נכתב רק
31 בזבחים, **סלקא דעתך אמינא** – היה עולה על דעתך לומר, דווקא
32 היום לגבי חטאות המתות ושור הנסקל, הוא שאינם בטלים ברוב
33 כיון **דאיסורי הנאה** הם גם להדיט, ומפני חומרת איסורם אינם
34 בטלים, **אבל היום במשנתנו דלא איסורי הנאה** הם להדיט, **אימא**
35 **ליבטל ברובא** – שמא תבטל בהמת האיסור ברוב הבהמות
36 הכשרות, **קא משמע לן** התנא במשנתנו שאף בהמה שאינה איסור
37 הנאה אינה בטלה ברוב.

38 הגמרא חוזרת ומקשה שאף דין זה כבר שנינו: **ורובע ונרבע נמי**
39 **תנינא** – הרי גם לגבי רובע ונרבע באופן שאינם איסורי הנאה כבר
40 שנינו שאינם בטלים ברוב, שנאמר עוד בזבחים שם, אם נתערבו
41 **רובע ונרבע חולין** בבהמות קדשים רבות, ידעו כולם עד שיקראו
42 **עד שיפול בהם מום** ולא יהיו בהמות הקדשים שבתערובת
43 ראיות להקרבה, **וימכרו, ויביא בנמי הויפה שפוקן** – בדמי כל
44 הבהמות שבתערובת לבד מזו שדמיה פחותים מכולן, קרבן מאותו
45 הפין שנתערב, וכגון שנתערבו עולות יביא עולות, והגרועה שבהן
46 תצא לחולין, אם כן מבואר שאף בהמות שאינם איסורי הנאה לא
47 בטלות ברוב, וחזרה הקושיא מדוע הוצרכה משנתנו להשמיע
48 זאת.

49 מתרצת הגמרא: **אמר רב** בהנא, **אמריה** לשמעתא ו-אמרתי
50 קושיא זו! **קמיה דרב שימי בר אשי, ואמר לי**, משנה תנא עוסקת
51 בחולין, **ותנא בקדשים**, שמשנתנו עוסקת ברובע או נרבע שנתערב
52 בבהמות חולין, ולאחר שנתערבו הקדשים הבעלים, והמשנה
53 בזבחים עוסקת כשנתערב בבהמות קדשים. וצריכי שתי המשניות,

54 **דאי אשמעינן** תנא רק לנבי שנתערבו כשהם קדשים, הייתי סבור
55 שדווקא שם אין הרובע בטל ברוב **משום דמאיסי** – שקדשים אלו
56 מאוסים להתירם למזבח שהרי נתערב בהם פסול, **אבל נבי**
57 נתערבו כשהן חולין, **אימא ליבטלו** – שמא כיון שבשעה
58 שהתערבו אין בהן חלק גבוה יתבטל הפסול ברוב הבהמות,
59 ולאחר שבטל הפסול נובל להקדישן, על כן משמענו התנא שגם
60 באופן זה בהמה אינה בטלה ברוב.

61 שבה הגמרא ומקשה: **ובחולין נמי תנינא** – הרי גם דין זה שאפילו
62 בהמת חולין אינה בטלה ברוב כבר שנינו בעבודה זרה (עד), **ואלו**
63 **אסורין בהנאה ואסורין תערובתם בכל שעה** – אפילו נתערבו באלף
64 אחרים, יין נסך, ועבודת כוכבים, וציפורי מצורע, ועורות לבובין –
65 עורות בעלי חיים שקרעו בהם פתח עגול כנגד הלב כדי להוציא
66 אבריהם ולהקטירם לעבודה זרה, ושיער ניר, ופטר חמור שלא
67 נפדה, וקשר שנתבשל בחלב, ושור הנסקל, ועגלה ערופה, וחולין
68 שנתערבו בעורה [ושעיר המשתלח לעזאזל ביום הכיפורים], הרי כל
69 אלו אסורין בהנאה ואסורין תערובתם **בכל שעה**, וכיון שהוכחו
70 במשנה זו גם בהמות חולין, עדיין קשה מדוע הוצרכה משנתנו
71 להשמיע שבהמת חולין אינה בטלה ברוב.

72 מתרצת הגמרא: **צריכי** – שתי המשניות נצרכות, דאי אשמעינן
73 התנא רק היום בעבודה זרה, הייתי סבור שדווקא אלו אינם בטלים
74 ברוב (כיון דאיסורי הנאה הם דלא בטלי מפני חומרת איסורם, אבל
75 הקא – במשנתנו העוסקת בפסולים שאינם איסורי הנאה, ליבטלו
76 – שמא יבטלו הפסולים ברוב), על כן מלמדת משנתנו שאף
77 בהמה שאינה איסור הנאה לא בטלה ברוב. ואי אשמעינן רק הקא
78 במשנתנו, הייתי סבור שדווקא אלו אינם בטלים ברוב, כיון דלגבוה
79 דמאיסי – שכאן מדובר באיסורם למזבח ומאוס הדבר להתירם,
80 אבל בעבודה זרה שהנידון הוא להתירם להדיט, אימא איסורי
81 הנאה ליבטלו ברובא, על כן קא משמע לן התנא אף שם שבהמה
82 אינה בטלה ברוב לעולם.

83 הגמרא מבררת מנין שרובע ונרבע אסורים להקרבה: **ורובע ונרבע**
84 **מנל דאיסורי לגבוה**, דתני רבנן, נאמר (ויקרא א) **מן הבהמה וגו'**
85 **תקריבו את קרבנכם**, ומשמע רק חלק מן הבהמות, למדנו להוציא
86 רובע ונרבע שאין להקריבם.

87 מקשה הברייתא: מדוע צריך לכך פסוק, **והלא דין הוא** – אפשר
88 ללמוד זאת בקל וחומר, ומה בעל מום הקל שלא תתעקרה ו-שלא
89 נעשתהו **כה עבירה**, פסול לנבי מונח כמפורש בתורה (ויקרא כב ב),
90 רובע ונרבע החמורים שנתעקרה בהן עבירה, וכי אינו דין שסאסורין
91 לנבי מונח כבעל מום. משיבה הברייתא: אין ללמוד מבעל מום,
92 שהרי חורש בשור וחמור יחד יוכית, שנתעקרה בו בשור עבירה של
93 חרישה בכלאיים, ומותר הוא לנבי מונח אם הקדישוהו אחרי כן,
94 ומוכח שאין לאסור בהמה למזבח מטעם זה, ועל כן צריך פסוק
95 לאסור רובע ונרבע.

96 חזרת הברייתא ומקשה: אין להוכיח מחורש בכלאיים, שכן מה
97 לחורש בשור וחמור שאין הם חייבין מיתה על עבירה זו ועל כן
98 מותר השור למזבח, אך האם תאמר כן ברובע ונרבע שנתעקרה
99 בהם עבירה שבהם חייבין מיתה, הרי ודאי חמורים הם יותר,
100 ואם כן עדיין קשה שניתן ללמוד איסור רובע בקל וחומר מבעל
101 מום, ומדוע נצרכנו לימן הבהמה. דוחה הברייתא: מול לך מה
102 שהבאתה ראיה זו, כי לדברך הרי לנו קל וחומר לאסור רובע
103 ונרבע דווקא כשנתעקרה בהן עבירה בשני צידים וחייבים מיתה, אך
104 אם נתעקרה בהן עבירה רק על פי עד אחד או על פי שני בעלים, שאינם
105 חייבים מיתה, מניין שנאסרו למזבח, הרי מחורש בשור וחמור
106 מוכח שעבירה שאין בה חיוב מיתה אינה אסרת למזבח, אלא
107 משום כך נצרכנו לפסוק ללמדנו שאף הם אסורים.

108 הברייתא שבה ומקשה שאף איסור רובע בעד אחד יש ללמוד
109 מקל וחומר: **אמר רבי שמעון**, אני דן קל וחומר לאסור רובע ונרבע
110 בעד אחד למזבח, ומה בעל מום, שאין התירא שני עדים המעידים
111 בו שבעל מום הוא פוסלתו באכילה להדיט, מכל מקום הודאת עד
112 אחד – חכם אחד המורה שבעל מום קבוע הוא פוסלתו מתקרבנה,
113

תמורה. פרק שישי - כל האסורין דף כח עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" - (שטיינזלץ) קצג רש"י

כל האסורין - אבל הבא דלאו איסורי והנאהו גינהו - אימא ליבטלו ברובא. ובפרק "התערובת" (זבחים ע"א.) קאמר: ואי אשמעינן הכא, הוה אמיתא דלחידושי שריין, קמשמע לן דף דקתני התם "ומותר", ואפילו לחידושי אסורי.

והרובע והגרבע - דהם בפרק "התערובת" (שם) משני: אי מהתם, מי קתני בכמה? והא דקתני "בכל שהוה", והך דהתם איצטרך לאשמעינן תקנתא, (והבא משני להו לעלמא.) **חורש** בשור וחמור יוכיח שנעברה בו עבירה ומותר למזבח - כדררשינן: מאלה אי אתה מקריב, אבל אתה מקריב קדשים שנעברה בן עבירה. **מול** אתה מה שהבאתה - פירש רש"י: לאו פירכא היא מהאי טעמא, הרי שנעברה בה עבירה בשני עדים. כלומר, הרי יש לך להביא בדין זה אותו ששני עדים מעידין בו שרבע או שנרבע, דהא ודאי חייב מיתה. ואסור לגבוה על פי עד אחד או על פי הבעלים, דליכא מיתה. מניין לך דאסורין לגבוה אי לאו קראי עד כאן לשונן. ואם תאמר: למא לי קל לחומר לרובע ונרבע על פי שני עדים? תיפוק ליה "ממשקה ישראל" לקמן (בטא), דדרשינן: מן החומר לישראל. והאי הוה אסור בהנאה ויש לומר: דאיצטרך היכא דחששו דחקיריב קודם שנגמר דינו, דמותר בהנאה דוא, כדאיתא בבבא קמא פרק "ארכינא דמשה" (מא,א). אי נמי יש לפרש: טול מה שהבאת, הרי שנעברה בו עבירה בשני עדים, ואפילו לקל וחומר לא צריכנא, דבלאו הכי נמי ידע ביה שהוה אסור למזבח.

אמר **בבבא קמא** וצריכי, דאי אשמעינן גבי קדשים - משום דמאיס, אבל גבי חולין - אימא ליבטלי. - ובחולין נמי תנינא, ואלו אסורין ואסורין בכל שהו: יין נסך, ועבודה זרה, וציפורי מצורע, ועורות לביבין, ושיער נזיר, ופטר חמור, ויבשר בחלב, ושור הנסקל, ועגלה ערופה, וחולין שנגשחו בעזרה, ושעיר המשתלח - הרי אלו אסורין ואסורין בכל שהו: - צריכי, דאי אשמעינן התם - דאיסורי הנאה דלא בטלי, אבל הכא - ליבטלי. ואי אשמעינן הכא - דלגבוה דמאיס, אבל להדיוט - אימא: איסורי הנאה ליבטלו ברובא, קא משמע לן. ורובע ונרבע מנלן דאסורי לגבוה? - דתגו רבנן: "מן הבמה" - להוציא רובע ונרבע. והלא דין הוא: ומה בעל מום, שלא נתעברה בה עבירה - פסול לגבי מזבח. רובע ונרבע, שנעברה בה עבירה - אינו דין שאסורין לגבי מזבח? חורש בשור וחמור יוכיח, שנעברה בו עבירה - ומותר לגבי מזבח. מה לחורש בשור וחמור - שאין חייבין מיתה, תאמר ברובע ונרבע - שחייבין מיתה. טול לך מה שהבאתה - הרי שנעברה בה עבירה בשני עדים. נעברה בה עבירה על פי עד אחד, או על פי הבעלים מניין? אמר רבי שמעון: אני דן, ומה בעל מום - שאין התראת שני עדים פוסלתו מאכילה, הודאית עד אחד - פוסלתו מהקרבן, ברובע ונרבע שהודאית שני עדים פוסלתו מאכילה, אינו דין שהודאית עד אחד פוסלתו מהקרבן! - תלמוד לומר: "מן הבמה" - להוציא רובע ונרבע. והא אתאי מדינא! - לא אתאי

אמר בתמורה תנא "אסורין בכל שהו", ולא תנא תקנתא, והבא תנא תקנתא: ימכרו ויביא בדמי יפה שבח מאותו המין. ובחולין נמי תנינא - דאפילו בחולין ממש לא בטלי ברובא בעלי חיים וכל הך דחשיבי. ועורות לביבין - מפרש במסכת עבודה זרה (ל"א.) שנוקבין כנגד חלב עגול, בדרך אותו נקב הוציאו האימורין והקיסרים לעבודה זרה, ותקרבת עבודה זרה אסור בהנאה. ושיער נזיר - אסור בהנאה, דבעי שילוח תחת הדוד. וכשר בחלב - תחיתין בשר שנחבלש בחלב ושוב נתעברה באלף תחיתין - כולן אסורות. ואליכא דמאן אסור בשר בחלב אסור בהנאה, בשחיטת חולין בפרק "כל הבשר" (קידב.) מאי שנא התם - בקדשים דתני איסורי הנאה, כגון חטאות הממות שוה הנסקל ואיסורי אכילה, גגן טרפה, בהדי הדדי. תעריבת דחולין כו' - כלומר, דגבי מסכת עבודה זרה הוי תערובת דחולין, איפסיק ותני איסורי הנאה לחוד, דקתני: ואלו אסורין ואסורין בכל שהו ואסורין בהנאה, יין נסך. והדר תני בשיטה אחרית: ואלו בדמים שאין אסורין איסור הנאה, חלב שחלבו גוי ואין ישראל רואהו כו', מיסתברא קאי גבי מסכת עבודה זרה, משום דבעי לפרושי איסור דין נסך דממין ליה, דהם נמי אסורין בהנאה. הכא נמי גבי זבחים - דממין ליה, דכולהו אסורין לגבוה. מן הבמה - משמע: ולא כל הבמה. והלא דין הוא - ולא צריך קרא. חורש בשור ובחמור יוכיח - שחומר לגבוה אם הקדישו אחרי כן. מול לך מה שהבאת - דלאו פירכא היא, מהאי טעמא. הרי שנעברה עבירה בשני עדים - כלומר, הרי יש לך להביא בדין זה אותו ששני עדים מעידין בו שרבע או שנרבע, דהוא ודאי חייב מיתה ואסור לגבוה. על פי עד אחד או על פי הבעלים - דליכא מיתה. מניין לך שאסור לגבוה אי לאו קרא. אני אריגו - ולא צריך קרא. הודאית עד אחד פוסלתו מהקרבן - דכיון דאמר חכם: מום קבוע הוא - פסול מהקרבן. פוסלתו מאכילה - שהרי בסקילה הוא.

משנה כל האסורין [לגבי מזבח] אסורין בכל שהו - אפילו נתעברו אחד באלף - כולן אסורין למזבח אם אינו ניכר. וכולוהו משכחת להו דאין ניכרין, אבל טרפה לא משכחת לה אלא כדמוקים לה במסכת זבחים בפרק "כל הזבחים שנעשרו" (עד,ב.) כגון שנעברה דרוסת הזאב בנקיבת הקוק, אי נמי: בולד טרפה, ואליבא דרבי אליעזר דאמר:

לא יקרב. **גמרא** וקשיא לן - התם: מאי "אפילו" קאמר? דהא קתני "כל הזבחים" שנעברו בחטאות הממות" - דמשמע אחד מן הזבחים נתערב בהרבה חטאות הממות, ואפילו אחד דהיתר ברובא דאיסור - כולן ימותו. ומאי קאמר? פשיטא לן דכל שכן דהי דאיסורא יותר טפי (גבי איסור) פשיטא דמותו, דהא איסור רובא. ופשנינן - התם, דהכי קתני: כל הזבחים שנעברו בהן אחד מחטאות הממות. דמשמע דחדא חטאת נתעברה בזבחים כשהיו הרבה, ואפילו אחת דאיסור ברובא דהיתר - כולן ימותו, ולא בטיל חד בינייהו. ולמה לי למיחד ולמיינא הכא? התם הוא - גבי חטאות הממות ושור הנסקל. דאיסורי הנאה גינהו - ומשום הכי חשיבי ולא בטלי. אבל - הני דמתניתין רובע ונרבע דממתין מאכילה להדיוט. דבהכי עסקינן: שרבע או נרבע על פי עד אחד דאינה נסקלת בכך, או שהבעלים הודו ומודה בקסם פטור, אימא ליבטלו - קא משמע לן דמתניתין. ובזבחים (גרסינן: תו) ואי אשמעינן הא דתמורה, הוה אמיתא: הכא הוא, דלגבוה מאיס - ומשום הכי לא בטלי, וירעו עד שיסתאבו ויאכלם ההדיוט. אבל מילתא דלחידושי נמי אסורה - אימא ליבטל. קמשמע לן התם: ימותו, דאפילו לגבי הדיוט לא בטלי. דאי בטלי, לימא: ידעו עד שימומו ויפדו ויאכלם הדיוט. תנינא התם בזבחים (ברובע) אחד מן הזבחים שנעברו ברובע ונרבע דחולין - ידעו עד שיסתאבו, וימכרו. ויביא בדמי היפה שבח קרבן מאותו המין - כלומר, ממין אותו קרבן שנעשר בהן. אם שלמים היו - יביא בדמי יפה שבחן שלמים, ידי הקדש על העליונה. ואם עולה היתה - יביא בדמי היפה עולה. אלאמא שמינן מהתם דלא בטלי ברובא. חזא בחולין - מתניתין דהבא מיידי בנתעברו שור חולין ואחר כך הקדישו, והחייא דזבחים מיידי דנתעברו כשהן קדושים, דהתם קתני "כל הזבחים". אבל - הכא גבי חולין דלא מאיס בשעת תערובתו, דלא שייך בהו חלק גבוה - אימא: ליבטלו. וכי מקדיש להו - קדשי שפיר, דהא כבר איבטל ליה איסור, וליקרב, קמשמע לן. ובזבחים פריך: ניתני הא דתמורה ולא בעי הא דזבחים? ומשני: הכא תקנתא איצטריכא ליה, לחכי הדר תנא לה הכא בזבחים. דהתם

בתמורה תנא "אסורין בכל שהו", ולא תנא תקנתא, והבא תנא תקנתא: ימכרו ויביא בדמי יפה שבח מאותו המין. ובחולין נמי תנינא - דאפילו בחולין ממש לא בטלי ברובא בעלי חיים וכל הך דחשיבי. ועורות לביבין - מפרש במסכת עבודה זרה (ל"א.) שנוקבין כנגד חלב עגול, בדרך אותו נקב הוציאו האימורין והקיסרים לעבודה זרה, ותקרבת עבודה זרה אסור בהנאה. ושיער נזיר - אסור בהנאה, דבעי שילוח תחת הדוד. וכשר בחלב - תחיתין בשר שנחבלש בחלב ושוב נתעברה באלף תחיתין - כולן אסורות. ואליכא דמאן אסור בשר בחלב אסור בהנאה, בשחיטת חולין בפרק "כל הבשר" (קידב.) מאי שנא התם - בקדשים דתני איסורי הנאה, כגון חטאות הממות שוה הנסקל ואיסורי אכילה, גגן טרפה, בהדי הדדי. תעריבת דחולין כו' - כלומר, דגבי מסכת עבודה זרה הוי תערובת דחולין, איפסיק ותני איסורי הנאה לחוד, דקתני: ואלו אסורין ואסורין בכל שהו ואסורין בהנאה, יין נסך. והדר תני בשיטה אחרית: ואלו בדמים שאין אסורין איסור הנאה, חלב שחלבו גוי ואין ישראל רואהו כו', מיסתברא קאי גבי מסכת עבודה זרה, משום דבעי לפרושי איסור דין נסך דממין ליה, דהם נמי אסורין בהנאה. הכא נמי גבי זבחים - דממין ליה, דכולהו אסורין לגבוה. מן הבמה - משמע: ולא כל הבמה. והלא דין הוא - ולא צריך קרא. חורש בשור ובחמור יוכיח - שחומר לגבוה אם הקדישו אחרי כן. מול לך מה שהבאת - דלאו פירכא היא, מהאי טעמא. הרי שנעברה עבירה בשני עדים - כלומר, הרי יש לך להביא בדין זה אותו ששני עדים מעידין בו שרבע או שנרבע, דהוא ודאי חייב מיתה ואסור לגבוה. על פי עד אחד או על פי הבעלים - דליכא מיתה. מניין לך שאסור לגבוה אי לאו קרא. אני אריגו - ולא צריך קרא. הודאית עד אחד פוסלתו מהקרבן - דכיון דאמר חכם: מום קבוע הוא - פסול מהקרבן. פוסלתו מאכילה - שהרי בסקילה הוא.

אמר רב אשי משום דאיכא למימר מעיקרא דדינא פירכא כו' ובתורת כהנים קא אמר לה רבי עקיבא להאי פירכא: מה לבעל מום - שכן מומו נגלה. והיינו דקאמר הכא "שכן מומו ניכר". תימנה: אמאי לא קאמר אתנן ומחיר ויכח, דאין מומו ניכר ואסורין למזבח. **ומה** אתנן ומחיר שצפויין מותרין - והוא הדין דהוה מצי למעבד קל וחומר כדאיתא פרק

"כל הצלמים" (עבודה זרה מ"ב); ומה אתנן ומחיר משותרים בתלוש להדיט - אסורים בבעלי חיים לגבוה, נעבד שאסור בתלוש להדיט - אינו דין: 2
שאסור בבעלי חיים לגבוה; והשתא לא שייך 3
למימר "או חילוף" כדאמר הכא. ובפרק "כל 4
הצלמים" (שם) לא עבד כי האי קל וחומר לאסור 5
אבני הר למזבח. דאמר התם: ומה אתנן דמותר 6
בתלוש להדיט - אסור במחיר לגבוה, נעבד 7
כו'. או חילוף, ומה אתנן ומחיר שהם אסורין, 8
וציפוייהם מותרים. והוה מצי למעבד האי קל 9
וחומר התם להדיט ציפי הר אפילו למזבח. **או** 10
חילוף כו' - ואם תאמר: אמאי לא קאמר כל 11
היכא דאיכא למיעבד לקולא ולחומרא - עבדינן 12
לחומרא, והכי אמר פרק "כל הצלמים" (עבודה 13
זרה מ"ב). ויש לומר: דגבי בעלי חיים אתי לן 14
למעבד טפי לקולא. דאין לנו לאסור בעלי חיים, 15
כיון דמצי למעבד קל וחומר לקולא.

נעבד שהוא מותר אינו דין שהיה ציפוי מותר 22
— ובפרק "השוחט" (חולין מ"א) אמר 23
התם: דתקורבת ונעבד דבעלי חיים אסור. דאמר: 24
הא - דאמר להר, הא - דאמר לגדא דהר, 25
דתקורבתו אסור. אלמא דמשתחויין טפי בתקורבן 26
דבעלי חיים מצופי. וגבי הר אמר איכא, דציפי 27
דאמר התם פרק "כל הצלמים" (עבודה זרה 28
מ"א) דאסור, ותקורבתו - מותר, כדאמר פרק 29
"השוחט" (חולין מ"א): "הא דאמר להר, פירוש: 30
אם שחט לשם הר - תקורבתו מותר. ויש לומר: 31
הא דאמר התם דציפי דהר דאסור - היינו 32
הציפי שהיה עליו בלשאת דמשתחויא, וכי האי 33
גונא ציפי דבעלי חיים נמי אסור. והא דקאמר 34
הכא מותר - היינו בציפי הבאה לאחר 35
השתחויא. אי נמי: לפי הנסקא דאמר הכא 36
דציפי דנעבד אסור - ניחא. **תלמוד** לומר מן 37
הבקר והחזין הנעבד - פירש רש"י: דאסור 38
לגבוה, ודין דאסור לגבוה - ציפוי אסור 27
להדיט. דקרינא ביה "כסף וזהב עליהם", לשון 40
רש"י. והדין עמו דפירש כן. דאין לומר דלפי האי 41
מיעוטא נמי דציפי מותר להדיט, וילא תתמוד 42
כסף וזהב עליהם מוקמינן ליה בשאין בו רוח 43
חיים, אבל בבעלי חיים מותר לגבוה, דמדקפדין 44
בסמוך: טעמא דמעטה קא. משמע דפשיטא ליה 45
דאחר דמותר להדיט, כל ציפי דנעבד אסור 46
בבעלי חיים, וכן משמע דסוגיא. **והאי** תנא 47
מייתי לה מחכא דתניא כו' - תימנה: והכא 48
משמע דרבי שמעון לית ליה האי דרשא דרבי 49
משחתם, דהא מפיק ליה לעיל מקרא אחרינא. 50
דאמר "אם נאמר גונג למה נאמר רובע" - 51
משמע דהיה עליו מינן הבקר, ובפרק "אין 52
מעמיד" (עבודה זרה כ"ג) קאמר רבי שמעון 53
לענין רביעה דפסולה, דכתיב: "כי משחתם בהם 54
מום בם". אלמא משמע דרביש ליה ממשחתם" 55
ויש לומר: דהא דקאמר לרבי שמעון לעיל "אם 56
נאמר גונג" - לדבריו דתנא קמא קא אמר ליה, 57
דמפיק ליה "מן הבקר", וליה לא ספירא ליה. 58
דרביש ליה מרבי משחתם. **כל** שהמום פסול 59
דבר ערוה ועבודה זרה פוסלן בו - צריך עיון: 60
מאי קאמר? הא דרשינן שפיר רובע ונרבע מ"כי 61
משחתם!"

ציפוייהו - אם סיככה עליו שום דבר לאחר שנתנו לה - מותר הציפי לבא לבית לעשות 1
ריקיעין למזבח. דהתורה לא אסרה אלא "גם שניהן" - ולא ציפוייהו. **נעבד** שציפוייהו 2
אסור - דכתיב: "לא תחמוד כסף וזהב עליהם" וגו'. **נעבד** שששאויה עקבותיה וזה אינו דין 3
שיהא הוא אסור לגבוה - נהי דלהדיט לא מיתסר, דאין בבעלי חיים אסורין, כדאמרן 4
טעמא לקמן. אבל לגבוה מיהא אסור, הואיל 5
וציפויין אסורין אפילו בהכחא להדיט, וקרא למה 6
לי. או חילוף - אי לא כתיב קרא, איכא לחלופי 7
דינא. **נעבד** שהוא מותר - דלא אשכחן דאסור. 8
הכי קאמר אם כן ביטלת לא תחמוד כו' - הלכך 9
ליכא למימר "או חילוף", הואיל ומדינא אתיא 10
דאסור. נעבד לגבוה לא צריך קרא דקאמר. **אני** 11
אקיימנו כו' - הלכך איכא למימר "או חילוף", 12
והואיל והוא מותר אפילו לגבוה - ציפויין 13
מותר. תלמוד לומר מן הבקר ולא כל הבקר 14
להוציא את הנעבד - דאסור לגבוה. וכיון דאסור 15
לגבוה - ציפויין אסור אף להדיט, דקרינא ביה 16
"לא תחמוד" וגו'. בית גליא - לשון גובה. 17
(לישנא אחרינא): "בית בליא" - כמו כלוא, 18
כלילא. לישנא אחרינא: "בית כריא" - בית הבסא, 19
לשון "כרו שוחה" (רבימיו וחי). **מעניינא** קרא - 20
דאשכחן דרובוע נסיב קרא "בהמה", ובדבר 21
עבודה זרה נסיב לשון "בקר". מוקצה - 22
שהקצוה לצורך תקרבות עבודה זרה. את הגונג 23
— שהמית את האדם בעד אחר, דלא מיסתקיל. 24
אם נאמר רובע - דאסור להקרב. והלא שניהם 25
שוין, דאם היו שני עדים בדבר - שניהם סקילין. 26
גונג לא עשה בו אונס כרצון - לענין סקילה, 27
דתנן (בבא קמא ל"א): שור האיניטדין אינו חייב 28
סקילה, שנאמר: "שור כי יגח" - ולא שניהם 29
אחרים. משלם עליו את הכופר - אף על פי 30
שהשור נסקל, והאי תנא מייתי מחכא - דרובע 31
ונרבע אסורין לגבוה. שריו קוליס - לא גרסינן, 32
שתן אסורין - דתקורבתו, רובע ונרבע - דבר 33
ערוה, מוקצה ונעבד - דבר עבודה זרה. מוזהם 34
— שמוציא זיעה ומסרית. מן הכבשים וגו' - 35
קרא אחרינא: "אם מן הצאן קרבנו מן הכבשים או 36
מן העזים לעולה". לשבעה שנים - שהוקצה עד 37
לשבע שנים, ובסוף שבע שנים קריביוהו לעבודה 38
זרה. והיה חיי מוקצה, ופר כו' שבע שנים - 39
שפיטמוהו שבע שנים, אלמא הכי אורחיהו 40
למעבד. נעבד נמי הוה - לא ידענא מדיחין 41
בנפא. לישנא אחרינא: אף אסור מוקצה אלא 42
שבע שנים, ומשבע שנים ואילך לא הוי מוקצה, 43
דחו לא מקרבי ליה. דכתיב: "זרע שני שבע 44
שנים", אלמא דמשום דחלפין עליה שבע שנים 45
אישתרי. לעולם עבדוהו - אלא מההוא שם 46
גמרי מדי, דחדשוהו. חוין - שחוטני חוץ. 47
ובלילא הקריב - דהכי כתיב: "ועש לילה". 48
ובלי

ערוה ועבודה זרה. דבר ערוה - דכתיב: "פי השחית כל פשר" וגו', עבודה זרה - דכתיב: "פן 1
תשחתון ועשיתם לכם פסל תמונת כל סמל", כל שהמום פוסל בהן - דבר ערוה ועבודה זרה 2
פוסלין בהן. - ותנא דבי רבי ישמעאל "מן הבמה מן הבקר ומן הצאן" מאי דריש בהו? - 3
מבעי ליה: פרט לחולה וכן ומוזהם. ותנא קמא, דאפקינהו לחגי קרא לרובע ונרבע, חולה וכן 4
ומוזהם מנא ליה? - נפקא ליה "מן הצאן מן הכבשים ומן העזים" וילתנא דבי רבי ישמעאל 5
- אורחיה דקרא לאישתמעייהו הכי. "איהו מוקצה לעבודה זרה" וכו'. אמר ריש לקיש: אין 6
אסור אלא מוקצה לשבע שנים, שצאמר: "ויהי פלילה ההוא ויאמר קח את פר השור אשר 7
לאבדך ופר השני שבע שנים", והתם מוקצה פלחוד הוה? נעבד נמי הוה! אמר רב אחא 8
בר יעקב: מוקצה לעבוד, ולא עבדוהו. רבא אמר: לעולם עבדוהו, וחידיש הוא, פדרבי אבא 9
בר כהנא: דאמר רבי אבא בר כהנא, שמנה דברים התירו פאותו לילה: חוין, ולילה, וזרות, 10
ובלי

תמורה דף כח עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שישי) קצה

הָתָם לִגְבִי מִן הַבְּהֵמָה׃ דְּרִשְׁתָּ הִבְרִייתָא לַמַּעֲט רֹבַע וְנִרְבַּע הִיא
מַעֲנִינָא דְקָרָא – מַעֲנִין בַּהֲמָה שְׁהוּזְכְּרָה בַּפְּסוּק׃ כִּיּוֹן שְׁלֹשֹׁן רַבִּיעָה
כְּתִיב לִגְבִי בְּהֵמָה דְּוֹקָא׃ שְׁנֵאמֵר (וִיקָרָא ב טו) 'וְאִישׁ (כִּי) וְאִשְׁרָי' יִתֵּן
שְׁכָבְתוֹ בְּבֵהֶמָה מוֹת יוֹמָת׃ וְכֵן הִדְרִשָּׁה לַמַּעֲט נַעֲבַד מִמֶּנּוּ הַבָּקָר׃
הִיא מַעֲנִין הַכְּתוּב׃ כִּיּוֹן שְׁעִנִין עֲבוּדָה זָרָה נֵאמֵר לִגְבִי בְּקָרָא דְּוֹקָא׃
דְּכִתִּיב (תְּהִלִּים ק כ) עַל חֲסֵא הֶעֱגַל וְיִמְרֵיו אֶת בְּבוּדָם בְּתִבְנִית שׁוֹר
אוֹכֵל עֵשֶׂב׃ וְשׁוֹר דֵּינֵינוּ בָּרַךְ׃
הַגְּמָרָא מְמַשִּׁיבָה לְהִבְיָא אֶת הִבְרִייתָא׃ עוֹד נֵאמֵר (וִיקָרָא א ב) 'מִן
הַצֶּאֱזָן תִּקְרִיבוּ אֶת קֶרְבְּנֵכֶם׃ וּמִשְׁמַע וְלֹא כָל הַצֶּאֱזָן׃ לַמְדֵּנוּ לְהוֹצִיא
אֶת הַמּוֹקֶצֶה לְהַקְרִיבוֹ לַעֲבוּדַת כּוֹכְבִּים׃ שְׁאִסּוּר לְמוֹזָבָה׃ וְכִיּוֹן
שְׁנֵאמֵר 'וּמִן הַצֶּאֱזָן בּוֹא'וֹ הַחִיבוּר׃ לַמְדֵּנוּ עוֹד לְהוֹצִיא אֶת הַנּוֹגֶזֶת
אֲדָם וְדַמִּיתוּ אֲפִילוּ בַּעַד אֶחָד׃ שְׁאִסּוּר לְהַקְרִיבוֹ׃
מִקְשָׁה הִבְרִייתָא׃ אֲמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן׃ אִם נֵאמֵר מִן הַבְּהֵמָה׃ לֵאסוּר
רֹבַע לְמוֹזָבָה׃ קֶשֶׁה לָּמָּה נֵאמֵר 'וּמִן הַצֶּאֱזָן' לֵאסוּר נִגְזֵר׃ וְאִם נֵאמֵר
נִגְזֵר קֶשֶׁה לָּמָּה נֵאמֵר רֹבַע׃ הֲרִי דִין שְׁנִיחָם שׁוּוֹה שְׁאִם יֵשׁ שְׁנֵי
עֵדִים עַל הַמַּעֲשֵׂה הֵם בְּמִיתָה׃ וְיִכּוּלִים הֵם לְלַמּוֹד זֶה מִזֶּה שְׁאִין
לְהַקְרִיבֵם אֶף בַּעַד אֶחָד׃ מִיִּשְׁבַּב רַבִּי שְׁמַעוֹן׃ אִין לְלוּמְדָם זֶה מִזֶּה
כִּיּוֹן שְׁאִינֵם שׁוֹיִם׃ לְפִי שְׁשִׁנּוּ בְּרֹבַע חוֹמֵר מִיּוֹחַד מִה שְׁאִין בֵּן
בְּנוֹתָ׃ וְכֵן לְהִפְךָ׃ יֵשׁ בְּרֹבַע חוֹמֵר שְׁהָרֹבַע עוֹשֶׂה בּוֹ הַכְּתוּב אֲוִנָּם
בְּרִצּוֹן – שְׁאֵף בַּהֲמָה הִנְרַבַּעַת שְׁאִנּוּסָה הִיא׃ אִם יֵשׁ שְׁנֵי עֵדִים
חֵיבִית סְקִילָה כְּרֹבַע בְּרִצּוֹן׃ מִה שְׁאִין בֵּן בְּנוֹתָ בְּאִנּוּס שְׁאִינוּ חֵיבִי
מִיתָה׃ וְכֵן יֵשׁ בְּנוֹתָ חוֹמֵר שְׁאִין בְּרֹבַע׃ שְׁהַנּוֹגֶזֶת וְהִרָג אֲדָם׃ אִם
מַעֲדָה הוּא לְנוֹגֶז׃ בַּעֲלֵיו שְׁמֵלָם אֶת הַכּוֹפֵר׃ מִה שְׁאִין בֵּן בְּרֹבַע
שֶׁהִרָג אֶת הָאִשָּׁה שְׂרַבַּע׃ שְׁאִין בַּעֲלֵיו מִשְׁלָם כּוֹפֵר׃ וְכִיּוֹן שְׁאִינֵם
יִכּוּלִים לְלַמּוֹד זֶה מִזֶּה הוֹצִיָּדָה הַכְּתוּב לִזְמֵר רֹבַע׃ וְהוֹצִיָּדָה לִזְמֵר
נִגְזֵר׃
מִקּוֹר אַחֵר לֵאסוּר רֹבַע׃ נִרְבַּע׃ מוֹקֶצֶה׃ וְנַעֲבַד לְמוֹזָבָה׃ וְהָאִי תִּנָּא
מִיִּיתֵי לָהּ מִקָּהָא – וְתֵנָּה זֶה דְּרַשׁ אִסּוּרֵם שֶׁל אֱלּוֹ לְמוֹזָבָה מִמִּקּוֹם
אַחֵר׃ דְּתִנָּא׃ הָרֹבַע וְהַנְּרַבַּע (וְכִלָּם) שְׁהַקְדִּישׁוּם לְמוֹזָבָה׃ הֲרִי הֵם
בְּקִרְיָשִׁים שְׁקִדּוּם מוֹם עוֹבֵר לְהַקְדִּישׁ׃ שְׁחַלָּה עֲלֵיהֶם קְדוּשַׁת הַגּוֹף
וְצִרְיָיִן שִׁפּוּל בָּהֶם מוֹם קִבּוּץ כִּדִּי לְפָדוֹת עֲלֵיהֶם – לְהוֹצִיאֵם
לְחֻלּוּץ וְלִהְיָא בְּדַמִּיהֶם קֶרֶבֶן אַחֵר׃ וּמִנִּין׃ שְׁנֵאמֵר לִגְבִי אִסּוּר
בַּעֲלֵי מוֹמִים לְמוֹזָבָה (וִיקָרָא כב כה) 'כִּי מִשְׁחַתֵּם בָּהֶם מוֹם בָּם לֹא יִרְצֵה
לָכֶם׃
שׁוֹאֵלֶת הַגְּמָרָא׃ מָאִי תִלְמוּדָא – כִּיצַד נִלְמַד מִפְּסוּק זֶה שְׂרֹבַע
וְנִרְבַּע שְׁהַקְדִּישׁם חֹל עֲלֵיהֶם הַקֹּדֶשׁ׃ מַשִּׁיבָה הַגְּמָרָא׃ הִבְרִייתָא
חֲסוּרָא מִיִּחְסָרָא בְּלִשְׁוֹנָה׃ וְהִכִּי קִתְּנִי׃ רֹבַע וְנִרְבַּע צִרְיָיִם מוֹם קְבוּעַ
לְחַפְזוֹת עֲלֵיו׃ וּמִנִּין שְׁחָן אֲסוּרִין לְמוֹזָבָה׃ תִּלְמוּד לִזְמֵר לִגְבִי
הַפְּסוּלִים לְקֶרֶבֶן 'כִּי מִשְׁחַתֵּם בָּהֶם מוֹם בָּם' וְתִנָּא דְּבִי רַבִּי יִשְׁמַעְיָאֵל׃
כָּל מִקּוֹם שְׁנֵאמֵר 'הַשְּׁחַתְתָּ' אִינוּ אֵלָּא דְּכָר עֲרֻה וְעִבְדוּת בּוֹכְבִּים׃
וּמִנִּין׃ דְּכָר עֲרֻה קְרוּי הַשְּׁחַתָּה דְּכִתִּיב בְּדוֹר הַמַּבּוּל (בְּרַשִׁית י"ג) 'כִּי
הַשְּׁחִיתָ כָּל בָּשָׂר אֶת דְּרָכָו עַל הָאָרֶץ' וְגו'׃ וְשֵׁם הִיתָה הַשְּׁחַתְתָּם
שְׁקִלְקֻלוּ בַּעֲרִיּוֹת׃ וְעִבְדוּת בּוֹכְבִּים קְרוּיָה הַשְּׁחַתָּה דְּכִתִּיב (דְּבָרִים ד
טו) 'שֶׁן תִּשְׁחִיתוּן וְעַשִּׂיתֶם לָכֶם פֶּסַל תְּמוּנַת כָּל פֶּסַל׃ וְכִיּוֹן שְׁהוֹקִשׁוּ
בַּפְּסוּק הַשְּׁחַתָּה וּמוֹם׃ לַמְדֵּנוּ שְׁכָל שְׁתֵּמוּם פּוֹסֵל בָּהֶן׃ דְּכָר עֲרֻה
וְעִבְדוּת בּוֹכְבִּים פּוֹסֵלִין בָּהֶן׃ וְכִשֵּׁם שְׁבַעֲל מוֹם פְּסוּל לְקֶרֶבֶן׃ גַּם
רֹבַע וְנִרְבַּע דֵּינֵינוּ דְּבַר עֲרוּה׃ וּמוֹקֶצֶה וְנַעֲבַד דֵּינֵינוּ עֲבוּדַת
כּוֹכְבִּים׃ פְּסוּלִים לְקֶרֶבֶן׃
הַגְּמָרָא מְבַרְרַת מַה לּוֹמֵר כָּל אֶחָד מִזֶּה חוֹלְקִים מִדְּרַשְׁתָּה שְׁנֵי׃
שׁוֹאֵלֶת הַגְּמָרָא׃ וְתִנָּא דְּבִי רַבִּי יִשְׁמַעְיָאֵל הִדְרִשׁ לֵאסוּר רֹבַע
מוֹקֶצֶה וְנַעֲבַד מִמִּשְׁחַתֵּם׃ תִּיבּוֹת 'מִן הַבְּהֵמָה מִן הַבָּקָר וּמִן הַצֶּאֱזָן'
שֶׁמֶהֱם דְּרִשׁוּ אִסּוּרִים אֱלּוֹ בְּסִפְרָא כְּמוֹבָא לַעֲלִיל׃ מָאִי דְּרִישׁ בָּהּ׃
מַשִּׁיבָה הַגְּמָרָא׃ מִיִּכְּעִי לִי – הוּא נִצְרָךְ לַמַּעֲשִׂיִם אֲדָה לְדִרְשׁוֹ
פֶּרָם לְבַעַל חֵי חוֹלָה׃ אוֹ יִנָּן׃ וּמוֹזָבָה – אוֹ שְׁמוּצִיא אֲדָה וּמִסְרִית׃
שְׁאִין לְהַקְרִיבֵם׃
שׁוֹאֵלֶת הַגְּמָרָא׃ וְתִנָּא קִמָּא׃ דְּאִפְקִינָהּ לְהֵי קִרְיָא לְרֹבַע וְנִרְבַּע –
שְׁכַבֵּר דְּרִשׁ מִמֶּנּוּ הַבָּקָר׃ וְגו' לַמַּעֲט רֹבַע וְנִרְבַּע וְעוֹד׃ חוֹלָה יִנָּן
וּמוֹזָבָה מִנָּא לִיָּה שְׁאִין לְהַקְרִיבֵם׃ מַשִּׁיבָה הַגְּמָרָא׃ פְּסוּלִים אֱלּוֹ
נִפְקָא לִיָּה מִהַפְּסוּק (וִיקָרָא ט) 'וְאִם מִן הַצֶּאֱזָן קֶרְבְּנוֹ מִן הַבְּשָׂבִים אוֹ

מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא׃ אֲמַר רַב אִשִּׁי׃ אִין לְלַמּוֹד אִסּוּר רֹבַע וְנִרְבַּע מִקַּל
וְחוֹמֵר זֶה׃ מִשּׁוּם דְּאִיכָא לְמִימַר׃ מַעֲקָרָא דִּינָא פִּירְקָא – מִתְחִילַת
הַקַּל וְחוֹמֵר יֵשׁ לְהַשִּׁיב עֲלֵיו וּלְפִרְכּוֹ׃ מִה לְכַעַל מוֹם שְׁכָן מוֹמֵו
נִיבָר׃ וּמֵאִסּוֹס לְהַקְרִיבוֹ׃ אִךְ הָאֵם תֵּאמֵר כֵּן בְּרֹבַע וְנִרְבַּע׃ שְׁאִין מוֹמֵו
נִיבָר – שְׁאִין נִיבָר שְׁנַעֲשַׂתָּה בּוֹ עֲבִירָה׃ וְהוֹאִיל וְאִין מוֹמֵו נִיבָר
וְנִדְחָה הַקַּל וְחוֹמֵר שְׁדָן רַבִּי שְׁמַעוֹן׃ הִיתִי סְבוֹר שִׁיָּה רֹבַע וְנִרְבַּע
בְּשָׂר לִגְבִי מוֹזָבָה׃ עַל כֵּן סִימָה הִבְרִייתָא׃ תִּלְמוּד לִזְמֵר 'מִן הַבְּהֵמָה'
לְהוֹצִיא רֹבַע וְנִרְבַּע׃ שְׁאִסּוּרִים לְמוֹזָבָה׃
הַגְּמָרָא חוֹזֶרֶת לְהִבְיָא אֶת הִבְרִייתָא׃ נֵאמֵר (וִיקָרָא א ב) 'מִן הַבָּקָר וְגו'
תִּקְרִיבוּ אֶת קֶרְבְּנֵכֶם׃ וּמִשְׁמַע וְלֹא כָל הַבָּקָר׃ לְהוֹצִיא אֶת הַנֶּעֱבָד
עֲבוּדָה זָרָה שְׁאִין לְהַקְרִיבוֹ׃
מִקְשָׁה הִבְרִייתָא׃ מִדּוּעַ נִצְרָךְ הַפְּסוּק׃ וְהִלָּא דִין הוּא – אִפְשָׁר
לְלַמּוֹד זֹאת מִקַּל וְחוֹמֵר שְׁאִסּוּר לְהַקְרִיבוֹ׃ וְיָמָּה אֶתְנֵן – בַּהֲמָה
שְׁקִיבֵלָה זֹנָה בְּשִׁכְרָה׃ וְיָמָּה יִקְרִי – בַּהֲמָה שְׁנִיתָנָה תְּמוּרַת כָּלֵב׃
שְׁצִיפִיָּין מוֹתֵרִין – שְׁכִיטוֹ הִנִּינוּ עֲלֵיהֶן לֵאחֵר שְׁנֵאסּוּר מוֹתֵר
לְהִבְיָא לְמַקְדֵּשׁ׃ הֵן עֲצֻמָּן אֲסוּרִין לְקֶרֶבֶן כַּמְפּוֹרֶשׁ בְּתוֹרָה (דְּבָרִים כג
ט)׃ אִם כֵּן נֶעֱבָד הַחֲמוּר שְׁצִיפִיָּין אֲסוּר לְגַבּוּה וְאֲפִילוּ לְהַדִּיט׃ כְּלוּם
אִינוּ דִין שְׁהוּא עֲצֻמוֹ אֲסוּר לְגַבּוּה׃ וּמִדּוּעַ צִרְיָן פְּסוּק לֵאסוּר
לְמוֹזָבָה׃ דּוּחָה הִבְרִייתָא׃ אִין לְלַמּוֹד קַל וְחוֹמֵר מֵאֲתָנָן וּמַחֲזִיר
לְנַעֲבַד׃ כִּיּוֹן שִׁישׁ לְהַשִּׁיב עֲלֵיו וְלוֹמֵר אוֹ חוֹלָה – שְׁמָא נִדְרֹשׁ קַל
וְחוֹמֵר לְהִפְךָ׃ וְיָמָּה אֶתְנֵן וְיָמָּה חֲמוּרִים שְׁחָן עֲצֻמָּן אֲסוּרִין לְגַבּוּה׃
צִיפִיָּיִן מוֹתֵרִין לְגַבּוּה׃ אִם כֵּן נֶעֱבָד שְׁמוֹתֵר לְגַבּוּה בַּעֲצֻמוֹ וְשִׁהִי
לֹא הַקַּל וְחוֹמֵר לֹא מַצָּנָה שְׁנֵאסּוּר׃ קַל וְחוֹמֵר שִׁיָּה אֶף צִיפִיָּין
מוֹתֵר לְגַבּוּה׃
חוֹזֶרֶת הִבְרִייתָא וּמִקְשָׁה׃ אִין לּוֹמֵר קַל וְחוֹמֵר לְהִפְךָ כְּדַבְרִיךָ׃ כִּי
אִם כֵּן שְׁצִיפִי הַנַּעֲבַד מוֹתֵר לְגַבּוּה׃ בִּישְׁלָתָא אֶת הַכְּתוּב (דְּבָרִים ז כה)
'פִּסְלֵי אֱלֹהִים תִּשְׂרָפוּן בָּאֵשׁ לֹא תַחֲמוּר כֶּסֶף וְזָהָב עֲלֵיהֶם וְלִקְחָתָּ
לָךְ'׃ דֵּהִינּוּ שְׁמָה שְׁעֲלֵיהֶן אֲסוּר׃ וְאִם כֵּן חוֹזֶרֶת הַקּוֹשִׁיא שִׁישׁ לְדוֹן
קַל וְחוֹמֵר מֵאֲתָנָן מוֹחֲזִיר לֵאסוּר נַעֲבַד׃ וּמִדּוּעַ נִצְרָךְ הַפְּסוּק׃
מִתְרַצָּת הִבְרִייתָא׃ בִּאֲמַת אִין לְדוֹן קַל וְחוֹמֵר זֶה כִּיּוֹן שְׁאִפְשָׁר
לּוֹמֵר 'אוֹ חוֹלָה' כְּמוֹבָא לַעֲלִיל וְלִהְיָא צִיפִי נַעֲבַד לְמוֹזָבָה׃ וְמָה
שֶׁהַקְשִׁית שְׁאִם כֵּן בְּטַל 'לֹא תַחֲמוּד כֶּסֶף וְזָהָב עֲלֵיהֶם'׃ אִנִּי
אֶפְקִינָנּוּ׃ שְׁאִם לֹא נֵאמֵר 'מִן הַבָּקָר' לְהוֹצִיא נַעֲבַד הִיתִי סְבוֹר
שֶׁהַפְּסוּק 'לֹא תַחֲמוּד כֶּסֶף וְזָהָב' נֵאמֵר בְּדָבָר שְׁאִין בּוֹ רוּחַ חַיִּים כְּגוֹן
צִיפִי פֶסַל׃ אֲכָל בְּדָבָר שִׁישׁ בּוֹ רוּחַ חַיִּים דֵּהִינּוּ בְּבַהֲמָה׃ הוֹאִיל
(וְהוֹן) [וְהוֹן] עֲצֻמוֹ מוֹתֵר לְמוֹזָבָה׃ כָּל הִיתִי לּוֹמֵר שִׁיָּה אֶף צִיפִי
שְׁעֲלֵיו עוֹתֵר׃ וְאִם כֵּן נִמְצָא שְׁעֲדִיין אִפְשָׁר לְדִרְשׁוֹ לְהִפְךָ שְׁצִיפִי
מוֹתֵר כִּשֵּׁם שְׁנַעֲבַד עֲצֻמוֹ מוֹתֵר׃ תִּלְמוּד לִזְמֵר 'מִן הַבָּקָר' לְהוֹצִיא
אֶת הַנֶּעֱבָד שְׁאִסּוּר לְמוֹזָבָה׃ וְנִמְצָא שְׁאֵף צִיפִיָּין אֲסוּר אֲפִילוּ לְהַדִּיט
שְׁהִי יֵשׁ לְקִרְוֹת בּוֹ 'לֹא תַחֲמוּד כֶּסֶף וְזָהָב עֲלֵיהֶם'׃
הַגְּמָרָא מִקְשָׁה שְׁאֵף לֹא הַפְּסוּק צִיפִי נַעֲבַד וְדֵאִי אֲסוּר׃ מִתְקִיף
לָהּ רַב תְּנַנִּיא׃ מַעֲקָא דְּמַעֲשִׂיָּה קָרָא – מִדְּבַרִי הִבְרִייתָא מִשְׁמַע שְׂרָק
מִשּׁוּם שֶׁהַפְּסוּק מִמַּעַט נַעֲבַד אִינוּ יוֹדְעִים שְׁאֵף צִיפִיָּין אֲסוּר׃ הָא לֹא
מַעֲשִׂיָּה קָרָא – אִךְ אִם לֹא הִיא פְּסוּק לֵאסוּר נַעֲבַד דֵּינֵינוּ סְבוֹרִים
שְׁצִיפִיָּין שֶׁל הַנַּעֲבַד מוֹתֵר׃ קֶשֶׁה אִין אִפְשָׁר לּוֹמֵר כֵּן׃ וְהִתְכִּיב
לִגְבִי עֲבוּדָה זָרָה (דְּבָרִים יב א) 'וְאֶבְדָתָם אֶת שְׁמָם'׃ וּמִשְׁמַע שִׁישׁ לֵאבֹד
כָּל דְּבַר הַעֲשִׂי לְשִׁמָּם׃ וְאִם כֵּן אֶף צִיפִיָּים אֲסוּר׃ מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא׃
הַפְּסוּק הַהוּא לְבָנוֹת לָהֶם שֵׁם הוּא דְּתָתָא – בֹּא לְלַמְדֵּנוּ שִׁישׁ לֵאבֹד
אֶת הַשֵּׁם בּוֹ הֵם קְרוּיִים וּלְכַנוֹתָם בְּשֵׁם גִּנְאִי׃ כְּגוֹן לְבִית גִּלְיָא' –
עֲבוּדָה זָרָה הַקְרוּיָה כֵּךְ מִלְשׁוֹן גַּל שְׁהוּא גְבוּה׃ קוֹרִין אוֹתוֹ 'בֵּית
בְּרִיא' מִלְשׁוֹן בֵּית הַכֶּסֶא׃ וְכֵן עֲבוּדָה זָרָה הַקְרוּיָה 'פְּנֵי הַמִּלָּךְ' יֵשׁ
לְכַנוֹתָה 'פְּנֵי מִלָּךְ' וְכֵן 'עֵין בֵּל' יֵשׁ לְכַנוֹתָה 'עֵין קוֹי'׃ וְאִם כֵּן אִין
לְלַמּוֹד מִפְּסוּק זֶה שִׁישׁ לֵאבֹד כָּל דְּבַר הַעֲשִׂי לְשִׁמָּם׃ וּמִשּׁוּם כֵּן
נִצְרָכּוּ לְלַמּוֹד שְׁצִיפִי נַעֲבַד אֲסוּר מִכָּךְ שְׁנַעֲבַד עֲצֻמוֹ אֲסוּר
כְּמוֹבָא בְּבִרְיָתָא׃
בְּבִרְיָתָא הַתְּבֵאֵר שֶׁמֶן הַבְּהֵמָה מִמַּעַט רֹבַע וְנִרְבַּע׃ וּמִן הַבָּקָר
מִמַּעַט נַעֲבַד׃ מְבַרְרַת הַגְּמָרָא׃ מִנִּין לָךְ לְדִרְשׁוֹ דּוּקָא כֵּךְ׃ וְאִפְיָוֶה
אֶנָּא – שְׁמָא אֶהְפֹּךְ אֶת הַדְּרֹשׁוֹת׃ וְאוֹמֵר שֶׁמֶן הַבְּהֵמָה בֹּא לְהוֹצִיא
אֶת הַנֶּעֱבָד׃ וּמִן הַבָּקָר בֹּא לְהוֹצִיא רֹבַע וְנִרְבַּע׃ מַשִּׁיבָה הַגְּמָרָא׃

הַמִּוֹתֵר בְּאִכִּילָה לְיִשְׂרָאֵל, וְאִי סִלְקָא דַּעְתָּךְ שְׁמוּקְצָה וְנַעֲבֵד אִסְרִי
 לְהַדְרִיט, לְמָה לִּי קָרָא מִן הַבֶּקֶר וּמִן הַצָּאן לְאִסּוּר מוּקְצָה וְנַעֲבֵד
 לְמוֹצָב כְּמוֹבָא לְעִיל (כַּח), הָרִי מְמַעְטִינָהוּ מִנְּבוֹהָ – כִּבֵּר נִתְמַעֲטוּ הֵם
 מִלְּהַקְרִיבָם כִּיּוֹן שְׁאִינִם רְאוּיִים לְאִכִּילָה לְיִשְׂרָאֵל, אֲלָא מוֹכַח
 שֶׁהֵם מוֹתֵרִים בְּאִכִּילָה.
 מִקְשָׁה הַגִּמְרָא: וְכָל חֵיבָא דְאִסְרִי לְהַדְרִיט לֹא בְּעֵי קָרָא – וְכִי בְּכָל
 מְקוֹם שֶׁבַּהֲמָה אֲסוּרָה בְּאִכִּילָה לְהַדְרִיט אֵין צָרִיךְ פְּסוּק לְאִוְסְרָה
 לְמוֹצָב, וְהָא טְרַפָּה דְאִסְרָא לְהַדְרִיט בְּאִכִּילָה, וּמַעְטִיָּה קָרָא מִנְּבוֹהָ
 – וְיֵשׁ לִימּוּד מִיּוֹחַד לְאִוְסְרָה לְגִבּוּה, דְּתַנִּינָא, נִאֲמַר (וּקְרָא א ב) מִן
 הַבֶּקֶר וְגו' תִּקְרִיבוּ אֶת קֶרְבְּנֵכֶם, וּמִשְׁמַע מִן הַבֶּקֶר' וְלֹא כּוֹלֵו
 כְּמוֹבָר לְעִיל (כַּח), וְאֵם כֵּן בְּשִׁהּוּא אִוְסֵר עוֹד 'אֵם עֲלֵה קֶרְבְּנוּ מִן
 הַבֶּקֶר' לְמִפְּנֵי (ס פס א), וּמִשְׁמַע מִיַּעֲטוּ נוֹסֵף, וְדִאי שְׁאֵין תִּלְמוּד לְזוּמֵר
 מִיַּעֲטוּ זֶה אֱלָא 'לְהוֹצִיא אֶת הַטְּרַפָּה שֶׁאֲסוּרָה לְגִבּוּה, וְנִמְצָא
 שְׁמִיעֻטָּה הַתּוֹרָה לְגִבּוּה אִף אִסְרוּרִי אִכִּילָה, וְאֵם כֵּן אֵין לְהוֹכִיחַ
 שְׁנַעֲבֵד וּמוּקְצָה מוֹתֵרִים בְּאִכִּילָה מִכָּךְ שֶׁנִּתְמַעֲטוּ לְמוֹצָב. מִתְרַצָּה
 הַגִּמְרָא: לְעוֹלָם אִסְרוּרִי אִכִּילָה פְּסוּלִים לְמוֹצָב מוֹדִין 'מִמִּשְׁקָה
 יִשְׂרָאֵל, וּמִכָּל מְקוֹם אִיצְטְרִיךְ שְׁנֵי לִימּוּדִים לְמַעַט טְרִיפָה, שֶׁאֵם
 נִמְעֻטָּה רַק מִמִּשְׁקָה יִשְׂרָאֵל, סִלְקָא דַּעְתָּךְ אִמְיָנָא – הִיָּה עוֹלָה
 עַל דַּעְתָּךְ לּוֹמֵר, הִנֵּי מִיָּלִי שְׁטִרְפָּה אֲסוּרָה לְמוֹצָב, דּוּקָא דְנִתְרַפָּה
 וְאַחֵר קֶדְ נִתְקַדְּשָׁה, אֲכָל אֵם נִתְקַדְּשָׁה וְאַחֵר קֶדְ נִתְרַפָּה, אִמְיָנָא
 דְּתִשְׁתְּרִי – (שֶׁתִּהְיֶה מוֹתֵרִת) לְגִבּוּה, עַל כֵּן נִצְרַכָּה הַתּוֹרָה לְחוּזֵר
 וּלְמַעֲטָה מִמֵּין הַבֶּקֶר, לְלַמְדֵּנוּ שֶׁאֲסוּרָה אִף בְּאוֹפֵן זֶה.
 שֶׁבַּה הַגִּמְרָא וּמוֹקְשָׁה: וְהָא מְהֵרָא נִפְקָא – וְכִי אִסּוּר בַּהֲמָה
 שְׁנִטְרַפָּה קוֹדֵם הַהִקְדֵּשׁ נִלְמַד מִמִּשְׁקָה יִשְׂרָאֵל, וְהָרִי לְמַדְנוּ זֹאת
 מִמָּה שֶׁנִּאֲמַר בְּמַעֲשֵׁר בַּהֲמָה (וּקְרָא כו לו) 'כָּל אֲשֶׁר יַעֲבֹר תַּחַת
 הַשֶּׁבֶט הַעֲשִׂירִי יִהְיֶה קֹדֶשׁ לַה', וּמִשְׁמַע שֶׁרַק בַּהֲמָה הֵיכּוֹלָה
 לְעַבּוֹר תִּהְיֶה קוֹדֶשׁ, פֶּרֶץ לְטְרַפָּה שְׁאִינָה עוֹבְרָת כְּגוֹן שֶׁנִּתְכַּוּ
 רִגְלֶיהָ שֶׁפְּסוּלָה לְמוֹצָב, וְהוּא הָדִין בְּשֹׂאֵר טְרִיפּוֹת, וְאֵם כֵּן נוֹכַח
 לְלַמְדוֹ מִמִּשְׁקָה יִשְׂרָאֵל, שֶׁאִף אֵם נִטְרַפָּה אַחֵר הַהִקְדֵּשׁ אֲסוּרָה,
 וְלִמָּה נִצְרַכָּה לְפִסּוּק 'מִן הַבֶּקֶר', אֲלָא מוֹכַח שֶׁהַתּוֹרָה מִיַּעֲטָה
 לְמוֹצָב גַּם אִסְרוּרִי אִכִּילָה.
 מִתְרַצָּה הַגִּמְרָא: הֵהוּא נִמְי אִיצְטְרִיךְ – גַּם הַפְּסוּק 'כָּל אֲשֶׁר יַעֲבֹר'
 נִצְרַךְ, שֶׁאֵם הִיָּה נִאֲמַר רַק מִמִּשְׁקָה יִשְׂרָאֵל, סִלְקָא דַּעְתָּךְ אִמְיָנָא –
 הִיָּה עוֹלָה עַל דַּעְתָּךְ לּוֹמֵר, הִנֵּי מִיָּלִי שְׁטִרְפָּה פְּסוּלָה לְמוֹצָב וְהִיָּבָא
 דְּלֹא הִיָּתָה לָהּ שְׁעֵת הַבּוֹשֵׁר – בְּמִקּוֹם שֶׁמַּעוֹלָם לֹא הִיָּתָה רְאוּיָה
 לְמוֹצָב דְּנִוְלָדָה טְרַפָּה מִמֵּינֵי אִמָּה, אֲכָל חֵיבָא דְהִיָּתָה לָהּ שְׁעֵת
 הַבּוֹשֵׁר – שְׁהִיָּתָה רְאוּיָה שְׁעָה אַחַת לְמוֹצָב, דְּהִיָּינוּ שְׁנִוְלָדָה כְּשֶׁרָה
 וְיִצְאָה לְאוּרֵי הָעוֹלָם וְאַחֵר קֶדְ נִטְרַפָּה, אִמָּה תִשְׁתְּרִי לְגִבּוּה – שֶׁמָּא
 תִּהְיֶה מוֹתֵרִת לְגִבּוּה, קָא מְשַׁמַּע לָן הַפְּסוּק 'כָּל אֲשֶׁר יַעֲבֹר' שֶׁאִף
 אֵם נִטְרַפָּה אַחֵר לִידֶתָּה פְּסוּלָה לְמוֹצָב. וְכִיּוֹן שֶׁכָּךְ נִמְצָא שְׁאֵין לָנוּ
 מִקּוֹר לְאִסּוּר לְמוֹצָב בַּהֲמָה שְׁנִטְרַפָּה אַחֵר שְׁהוֹקְדָשָׁה, וְעַל כֵּן
 נִצְרַךְ גַּם הַפְּסוּק הַשְּׁלִישִׁי 'מִן הַבֶּקֶר' לְלַמְדֵּנוּ שֶׁאִף בְּאוֹפֵן זֶה טְרִיפָה
 פְּסוּלָה.

משנה

הַמִּשְׁנָה מְבַאֲרַת מִזֵּה 'אֲתָנָן' וְאִיָּהוּ אֲתָנָן הָאֲסוּר לְמוֹצָב, הָאִוְסֵר
 לְזוֹנָה (הוֹלִיד) [הָא לִיד – קָחִי לָךְ מִלָּה זֶה בְּשִׁכְרָה, אִפְּסִילוּ הֵן מִאָּה
 טְלָאִים שֶׁנִּתְּן בְּשִׁכְרָה, בּוֹלֵן אִסְרוּרִין מִשּׁוּם אֲתָנָן.
 וְכֵן הָאִוְסֵר לְחִבְרִי (הוֹלִיד) [הָא לָךְ] מִלָּה זֶה, וְתִלְוִין שֶׁשִּׁחַתְּהָ אֲצִל
 עֲבָדֵי יִבּוּא עֲלֶיהָ תְּמוֹרֶת הַטְּלָה, רַבִּי (מֵאִיר) אִוְסֵר אִינוּ אֲתָנָן
 וּמוֹתֵר לְמוֹצָב, וְהַקְּטִינִים אִוְסֵרִים אֲתָנָן.

גמרא

אִמֵּר מִר בְּמִשְׁנַתָּנוּ, הַנּוֹתֵן לְזוֹנָה טְלָה בְּשִׁכְרָה, וְאִפְּסִילוּ הֵן מִאָּה
 טְלָאִים, בּוֹלֵן אִסְרוּרִין לְמוֹצָב. מִבְּרַרְתָּ הַגִּמְרָא: הִיָּכִי דְמִי, אִיִּלְיָמָא
 דְּשִׁקְלָה אֲגִירָא – שְׁלוּקַחַת בְּשִׁכְרָה מִאָּה בְּהִמּוֹת, פְּשִׁיטָא דְבוֹלָהוּ
 אִסְרִי – הָרִי פְּשׁוּט שְׁכוּלָן אֲסוּרוֹת, כִּי מָה לִּי חֵר – (בַּהֲמָה אַחַת) מָה

וְכָלִי שֶׁרָת – וְהַקְרִיב שְׁלָא בְּכָלִי שֶׁרָת, [וְכָלִי אֲשִׁירָה] – וְהַקְרִיב
 בְּכָלִים שֶׁשִּׁמְשׁוּ לְעַבּוֹדַת אֲשִׁירָה, וְעֲצֵי אֲשִׁירָה – וְהַקְטִירוּ עַל גְּבִי
 עֵץ הָאֲשִׁירָה, וּמוּקְצָה – וְהַקְרִיבוּ אִף שְׁהִיָּה מוּקְצָה לְהַקְרִיבוּ
 לְעַבּוֹדָה זֹרָה, וְנִעְבֵּד – וְאִף שְׁעַבְדוּ אוֹתוֹ עֲצָמּוֹ. וְכִיּוֹן שֶׁקֶרֶב
 בְּהוֹרָתָ שְׁעָה, אֵין לְהוֹכִיחַ מִשֵּׁם שְׁמוּקְצָה מוֹתֵר לְאַחֵר שֶׁבַע
 שָׁנִים, וְנִדְחוּ דְבָרֵי רִישׁ לְקִישׁ.

מִקּוֹר נוֹסֵף לְאִסּוּר מוּקְצָה לְמוֹצָב: אִמֵּר רַב טוֹבִי בְּרַ מִתְּנָה אִמֵּר רַבִּי
 יִאֲשִׁיָּה, מִנֵּין לְמוּקְצָה מִן תְּהוֹרָה – מִנֵּין שֶׁחֵיב אָדָם לְהַקְצוֹת אֶת
 קֶרְבְּנוֹ לְשִׁמְיָם וּלְפִטְמּוֹ וְלֹא יִקְרִיבוּ מִיַּד כְּשֶׁמֶקְדִּישׁוֹ, שְׁנֵאֲמַר (בְּמִדְבָר
 כה ב) 'אֶת קֶרְבְּנִי וְגו' תִּשְׁמְרוּ לְהַקְרִיב לִי בְּמוֹעֲדִי, וּמִשְׁמַע כָּל קֶרֶבֶן
 שְׁעוֹשִׂין לוֹ יִשְׁמְרוּ לְצוּרֵךְ גִּבּוּה, וְאֵם לֹא שְׁמֵרָהוּ אֵין לְהַקְרִיבוּ.
 מִתְּנָהוּ לָהּ אֲבִי, אֵם יֵשׁ לְהַקְרִיב רַק קֶרֶבֶן שֶׁנִּשְׁמַר וְהַתְּפַסֵּם לְצוּרֵךְ
 גִּבּוּה, אֱלָא מַעֲתָה, אִיָּתִית אִיָּמְרָא דְצוּמָא וְלֹא עֲבִיד לִיה שִׁימּוֹר –
 אֵם הֵבִיא אָדָם כֶּבֶשׂ רֶעִב וְלֹא עָשָׂה לוֹ שִׁימּוֹר, הִכִּי נִמְי דְלֹא חָוִי
 לְהַקְרָה – וְכִי אִינוּ רְאוּיִ לְמוֹצָב, הָרִי וְדִאי לֹא חָשׁוּ לָכֶךְ. מִתְרַצָּה
 הַגִּמְרָא: [אִמֵּר לִיה] רַב טוֹבִי, לְעוֹלָם כֶּבֶשׂ רֶעִב רְאוּי לְמוֹצָב, וְלֹא
 הִיָּתָה כּוֹוֹנֵתִי שֶׁצָּרִיךְ לְשִׁמּוֹר אֶת הַקֶּרֶבֶן לְשֵׁם גִּבּוּה, אֲלָא אִנָּא
 'תִּשְׁמְרוּ לְהַקְרִיב לִי בְּמוֹעֲדִי' קְאָמְיָנָא – הַבֹּאֲתִי פְּסוּק זֶה לְדִיִּיק
 שְׁדוּקָא אֵם נִשְׁמַר לִי מוֹתֵר לְהַקְרִיבוּ, וְלֹא אֵם נִשְׁמַר לְהַקְרִיבוּ
 לְאִדּוֹן אַחֵר שֶׁאֵזָהוּ אֲסוּר לְמוֹצָב, וְאִיָּהוּ אִדּוֹן אַחֵר שְׁמִקְרִיבִין לוֹ,
 חָוִי אִוְסֵר – (תִּתְּנָה אוֹמֵר) זֶה עֲבֹדַת בּוֹכְבִּים, וְהוּא שְׁשֹׂאֲלֵתִי מִנֵּין
 לְמוּקְצָה מִן הַתּוֹרָה; כְּלוֹמַר מִנֵּין שֶׁאֲסוּר לְהַקְרִיב בַּהֲמָה
 שְׁהוֹקְצָתָה לְחִקְרוֹת עַבְדוֹת כּוֹכְבִּים.

עוֹד בְּעֵנִין אִסּוּר מוּקְצָה: אִמֵּר רַבָּא בְּרַ רַב אֲדָא אִמֵּר רַב יִצְחָק, אֵין
 מוּקְצָה לְעַבְדוֹת כּוֹכְבִּים אֲסוּר לְמוֹצָב, אֱלָא עַד שְׁנַעֲבָדוּ בּוֹ הַכְּמָרִים
 לְצוּרֵךְ עֲצָמָם, אִךְ מִשְׁעַבְדוּ בּוֹ שׁוֹב אִינֵם מְקָרִיבִים אוֹתוֹ, וְעַל כֵּן
 הוּא מוֹתֵר לְמוֹצָב. אִךְ עוֹלָא אִמֵּר רַבִּי יוֹחָנָן, אֵין מוּקְצָה אֲסוּר אֲלָא
 עַד שְׁיִמְסְרוּהוּ לְבוֹמֵרִי עֲבֹדַת בּוֹכְבִּים לְאִכִּילָה שֶׁאֵזָהוּ וְדִאי לֹא
 יִקְרִיבוּהוּ, אִךְ אֵם רַק עַבְדוּ בּוֹ לְצוּרֵךְ עֲצָמָם עֲרִינִין אֲסוּר הוּא
 לְמוֹצָב. וְכֵהָ אִמֵּר רַבִּי יוֹחָנָן, אֵין מוּקְצָה אֲסוּר אֲלָא עַד שְׁיִאֲכִילוּהוּ
 פְּרִשְׁיִי עֲבֹדַת בּוֹכְבִּים – מֵאִכָּל בַּהֲמָה מִשֵּׁל עַבְדוֹת כּוֹכְבִּים,
 וְיִפְטְמוּהוּ בּוֹ לְצוּרֵךְ אִכִּילַת הַכְּמָרִים, שֶׁרַק מִשְׁעִשׁוֹ כֵּךְ וְדִאי לֹא
 יִקְרִיבוּהוּ עוֹד.

שׁוֹאֲלַת הַגִּמְרָא: אִמֵּר לִיה רַבִּי אֲבָא לְבָהָא, מִפְּלִגְתִּי אֲתָנָן אֲעוּלָא –
 הָאֵם חוֹלֵק אֲתָה עַל עוֹלָא בִּשְׁם רַבִּי יוֹחָנָן שֶׁמִּסִּירַת הַמוּקְצָה
 לְאִכִּילַת הַכְּמָרִים מִתִּיבָה אוֹתוֹ אִף אֵם לֹא הֵאֲכִילוּהוּ כְּרִשְׁיָנִים.
 מִשִּׁבְיָה הַגִּמְרָא: אִמֵּר לִיה בָּהָא, לֹא – אֵין אִנִּי חוֹלֵק עֲלֵיו, אֲלָא
 עוּלָא נִמְי, כִּי קָאֲמַר שֶׁמִּסִּירַתוֹ לְאִכִּילַת הַכְּמָרִים מִתִּיבָהוּ, הוּא
 דְּשִׁפִּי לִיה פְּרִשְׁיִי עֲבֹדַת בּוֹכְבִּים – כּוֹוֹנֵתוֹ רַק בְּאוֹפֵן שֶׁהֵאֲכִילוּהוּ
 כְּרִשְׁיָנִים כְּדַבְרִי.

מוֹסִיפָה הַגִּמְרָא: אִמֵּר רַבִּי אֲבָא, יָדַע בָּהָא לְשִׁנּוּי שְׁמַעְתָּא – לִיִּישַׁב
 שְׁמוּעָה זֶה, וְאִי לֹא דְסָלִיק הָתָם לֹא הָוִי יָדַע – וְלּוֹלָא שְׁעָלָה לְאַרְץ
 יִשְׂרָאֵל לֹא הִיָּה יוֹדַע לִיִּישַׁבָּה, דְּאִרְצֵי יִשְׂרָאֵל גְּרָמָה לִיה – כִּיּוֹן
 שׁוֹכּוֹת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל גְּרָמָה לוֹ לְהַחֲכִים. דּוּחָה הַגִּמְרָא: אִמֵּר לִיה רַב
 יִצְחָק, בָּהָא מִיָּכֵן הָוִי – מִכְּבָּל וּמֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הִיָּה תִלְמִיד
 חֲכָם, וְלֹא זְכוּת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל גְּרָמָה לוֹ.

לְשׁוֹן נוֹסֵפֶת בְּהִלְכָּה זֶה: דְּתַנִּי וְ– (שֶׁנָּה) רַב חֲנִינָא טְרִיטָאָה קָמִיָּה
 וְ– (לִפְנֵין) דְּרַבִּי יוֹחָנָן, אֵין מוּקְצָה אֲסוּר לְמוֹצָב אֱלָא עַד שְׁנַעֲשִׂי בּוֹ
 הַכְּמָרִים מַעֲשֵׂה לְצוּרֵךְ עֲצָמָם, אִךְ מִשְׁעִשׁוֹ בּוֹ מַעֲשֵׂה הוּא מוֹתֵר
 כְּשִׁטַּת רַב יִצְחָק לְעִיל. הוּא תַנִּי לָהּ – רַב חֲנִינָא שְׁנָה הִלְכָּה זֶה,
 וְהָדָר אִמֵּר לָהּ – וְאַחֵר כֵּךְ חוֹר וּבִיאָרָה מִדַּעְתָּה, מֵאִי מַעֲשֵׂה – מִזֵּה
 הַמַּעֲשֵׂה הַמִּתִּיר אֶת הַמוּקְצָה, עַד שְׁנִיָּין וְנִעְבְּדוּ בּוֹ – שִׁיגּוּזוֹ הַכְּמָרִים
 אֶת צִמְרוֹ אוֹ יַעֲבֹדוּ בּוֹ לְצוּרֵךְ עֲצָמָם, שֶׁכֵּךְ בְּטָלָה הַקְּצָאוֹת וְלֹא
 יִקְרִיבוּהוּ עוֹד לְעַבְדוֹת זֹרָה.

שְׁנִינוּ בְּמִשְׁנָה: אִיָּהוּ נִעְבֵּד, כָּל שְׁעוֹבִדִים אוֹתוֹ וְכו', וְהוּא וְהַמוּקְצָה
 מוֹתֵרִים בְּאִכִּילָה לְהַדְרִיט. מִבְּרַרְתָּ הַגִּמְרָא: מִנָּה הִנֵּי מִיָּלִי שְׁנַעֲבֵד
 וּמוּקְצָה מוֹתֵרִים בְּאִכִּילָה. מְבַאֲרַת הַגִּמְרָא: אִמֵּר רַב פִּשְׁאָא, לְמַדְנוּ
 דִּין זֶה מִכָּךְ דְּאִמֵּר קָרָא (וּדְקָאֵל מַה טו) לְגַבִּי קֶרְבָּנוֹת, 'מִמִּשְׁקָה יִשְׂרָאֵל
 לְמִנְחָה וּלְעוֹלָה וְלִשְׁלָמִים' וְגו', כְּלוֹמַר שֶׁקֶרֶבֶן בֹּא דּוּקָא מִן

תמורה. פרק שישי – כל האסורין דף כט עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" קצו תוספות

ובלי שרת – כלומר, שלא הוצרך לכלי שרת. וכלי אשירה – שהקריב בכלי אשירה. באותו שדה משמש לאשירה שימוש לשם. ובעצי אשירה – הקטירו, דכתיב התם: "זאת האשירה אשר עליה תבנות". מנין למוקצה מן התורה – קסלקא דעתיה דהכי קאמר: מנין שחייב אדם להקצות קרבנו לשמים, ולא יקריבו מיד כשהקדישו. שימור – לתורת גבוה. אימרא דצימא

וכלי שרת, וכלי אשירה, ועצי אשירה, ומוקצה, ונעבד. אומר רב טובי בר מתנה, אומר רבי יאשיה: מנין למוקצה מן התורה? – שנאמר: "תשמרו להקריב לי במועדו" – כל שעושין לו שימור. מתקורף לה אפי"ן: אלא מעתה, אייתית אימרא דצימא ולא עבדי ליה שימור – הכי נמי דלא הוה להקריבה? אומר ליה: אלא, "תשמרו להקריב לי במועדו", קאמינא, "לי" – ולא לאדון אחר, ואיזהו אחר שפוקריבין לו? – הוה אומר זו עבודה זרה. אומר רבא בר רב אדא, אומר רב יצחק: אין מוקצה אסור אלא עד שעבדו. עולא אומר רבי יוחנן: עד שפוקריהו לכומרי עבודה זרה. בהא אומר רבי יוחנן: עד שאיכלוהו פרשיני עבודה זרה. אומר ליה רבי אבא לבהא: מפלגיתו אתון אעולא? אומר ליה: לא, עולא נמי כי קאמר – הוא דשפי ליה פרשיני עבודה זרה. אומר רבי אבא: ידע בהא לשנויי שבעתא, ואי לא דסליק התם – לא הוה ידע, דארץ ישראל גרמה ליה. אומר ליה רב יצחק: בהא מיפן ויפין הוה. דתני רב הונא מרימאא קמיה דרבי יוחנן: אין מוקצה אסור אלא עד שעשו בו מעשה. הוא תני לה, וחדר אומר לה: מאי מעשה? – עד שיגזו ויעבדו בו. "איזהו נעבד" כו'. מנא הני מילי? אומר רב פפא: דאמר קרא "ממשקה ישראל" – מן המותר לישראל, ואי סלקא דעתך אסירי להדימו, למא ליה קרא ממעטניהו מנבזה? – וכל היכא דאסירי להדימו – לא בעי קרא? והא מרפה, דאסירי להדימו, ומעטיה קרא מנבזה. דתניא: כשהוא אומר "מן הבקר" למפה שאין תלמוד לומר, אלא להוציא את המרפה. – איצטריך, סלקא דעתך אמינא: הני מילי – דנמרפה ואחר כך נתקדשה, אבל נתקדשה ואחר כך נמרפה – אימא דתשרי לגבוה. – והא מהכא נפקא: "כל אשר עבד תחת השבט" – פרט למרפה שאניה עוברת? – ההוא נמי איצטריך, סלקא דעתך אמינא: הני מילי – היכא דלא היתה לה שעת הבושר, דגולדה מרפה ממני אמה, אבל היכא היתה לה שעת הבושר, ויצאת לאזור העולם ואחר כך נמרפה – אימא תשרי לגבוה, קא משמע לן. משנה ואיזהו אתן – האומר לוונה "הולך מלה זה בשכרך", אפילו הן מאה – פולן אסורין, וכן האומר לחבירו "הולך מלה זה ותלין שפתך אצל עבדי". רבי מאיר אומר: אינו אתן, ויחכים אומרים: אתן. גמרא אומר מר: ואפילו הן

כבש רעב, שלא נשמר מעולם ולא חששו. לי ולא לאדון אחר – דהכי קאמינא: למוקצה לעבודה זרה אסור מן התורה מנבא. עד שיעבדו – בו שום עבודה לצורך עבודה זרה, או משיבת קרן או שום דבר שאסור. אבל מקמי הכי – לא מיתסר. לישנא אחרינא: אין מוקצה אסור אלא עד שיעבדו בו שום דבר, שעשו בו שום עבודה לצורך כומרי עבודה זרה. אבל משיעבדו בו שום עבודה – לא מיתסר. דתו לא מקריב ליה. וכך שמעתי, ולשון זה נראה לי עיקר, מדתני: "אלא עד שיעבדו בו", ואי לישנא קמא – לא הוה ליה למיתני "אלא", דהכי איבעי ליה למיתני: אין מוקצה אסור עד שיעבדו בו. ולשון ראשון לא שמעתי. עד שיפסרוהו לבושרים – לאכילה, דתו לא מקריב ליה. עד שאיכלוהו ברישני עבודה זרה – ששטמטמן אותו לצורך הכומרים. ותו לא מקריב ליה. מכאן ומכאן הוה – מבבל ומארץ ישראל. מנתי מיל – דמותרין לאכילה להדימו. ממשקה ישראל – גבי קרבנות כתיב במשכנא דרחוקאל. משמע: מן המותר לאכילת ישראל הבא קרבן. ואי סלקא דעתך – דמוקצה ונעבד אסירי להדימו, למא לי הני קראי דלעיל "מן הבקר" – להוציא את הנעבד, "מן הצאן" – להוציא את המוקצה? מ"מ משקה ישראל נפקא. דמשאסור להדימו – אסור לגבוה. מן הבקר מן הכהנא מן הבקר ומן הצאן מן הבקר למפה – אם עולה קרבנו מן הבקר. שאין ללמוד – שאינו צריך לכלום. דהא כתיב "מן הבקר" לעיל. האי דלמטה – דאי להוציא את הנעבד, קומא – לנעבד. אלמא אתא קרא לטרפה. איצטריכי – תרי קראי. דאי ממשקה ישראל הוה אמנא: למעוטי נטרפה ואחר כך הקדישה כו'. אימא תישתי – להכי איצטריך "מן הבקר", אבל גבי מוקצה ונעבד תרי קראי למא ליה? האי הקדישה ואחר כך הקצוה או עבדו לא מיתסר, דלא ידידיה הוה, ואין אדם אוסר דבר שאינו שלו, אלא מדאיצטריך למעוטי לגבוה – ודאי להדימו מישאר שרי. שאניה עוברת – כגון שנחתבו רגליה מן הארנובה ולמעלה, וכי הבא נפקא נטרפה ואחר כך הקדישה. איצטריכי – תלת קראי. דאי ממשקה ישראל הוה אמנא: דקא היכא דנולדה טרפה, דומיא דערלה וכלאי הכרם דכתיב בהווא קרא, דכתיב בירשיה "מן המאיתים", ואמרין בפסחים (מא, א) מותרת שתי מאות שנתייררו בבה, מכאן דערלה וכלאי הכרם שבתלין במאות. וכי דהכי דערלה לא היתה לה שעת הכושר – טרפה נמי לא נפקא לן מניה, אלא דנולדה טרפה. ולהכי איצטריכי "כל אשר יעבור" – לנטרפה לאחר לידתה ואחר כך הקדישה, ו"מן הבקר" – אתא להקדישה ואחר כך נטרפה. משנה פלוניא דרבי ורבנן – מפרש בגמרא. גמרא דשקלה תרי – והוה לא התנה לה אלא חד, ונתן לה שנים. וקמשמע לן דאתן ריבה לה, וכולוהו אתן גינתו (ולא מתנה חד) שנתפסת אותו שרתתה עמה. ליתול עליה אתן למפיע – דואיל ובעשת ביאה עדיין הטלה קיים, וכיון שהוה בא עליה על שכר אותו טלה – כל

מנין למוקצה (שאסור) מן התורה – קא סלקא דעתך דהכי קאמר: מנין שצריך להקצות הקרבן לשם הקריבה לגבוה קודם ההקריבה? ומסיק דקאמר: מנין דאסור להקריב אותו שהוקצה לעבודה זרה. וקצת קשה: דהא דרשין מקראי אחריני טובא. והיה לו לומר: דף תנא מייתי ליה מהכא. אלא עד שיעבדו בו – פירש רשי: שיעבדו בו שום עבודה לשם עבודה זרה, ואי משיבת קרן או שום דבר האיסור. אבל מקמי הכי – לא מיתסר. לישנא אחרינא: עד שיעבדו בו שום עבודה לצורך הכומרים, אבל (אם) משיעבדו בו שום עבודה לצורך הכומרים – לא מיתסר. דתו לא מקריב, כך שמעתי. ולשון זה נראה לי עיקר, מדתני: אלא עד שיעבדו בו. ואי כלישנא קמא – (לא) הוה מצי למיתני אין מוקצה אסור (אלא) עד שיעבדו. ולשון ראשון לא שמעתי, לשון רשי. בהא מכאן ומכאן – פירוש: בהא מוארץ ישראל ומבבל היה תלמוד חכם, ולא מהניא זכותא דארץ ישראל. מנא הני מילי שמומר מוקצה ונעבד להדימו – תימא: מהכא תיתי לאסור להדימו? דהא אפילו לגבוה לא מיתסר אי לא הוה קראי דלעיל, להדימו מהכא תיתי לאסור? ואומר רבינו יצחק: דכיון דמפיק מקרא דאסור לגבוה – אף להדימו גילף מינה דאסור. ואי קשיא: אם כן מאי קא משני "אי סלקא דעתך אסורין להדימו, למא לי קרא למעוטי לגבוה", הא לא מיתסר להדימו אלא מקרא דגבוה ויש לומר, דהכי קאמר: אי סלקא דעתך דגמרינן אסור להדימו מקרא דשמעינן מיניה אסור לגבוה – למא לי למיכתבהו דאסור גבי קרבנות? לכתיבה גבי הדיט, וממילא ידעין דאסור לגבוה, מ"מ משקה ישראל – מן המותר לישראל

איצטריך – כלומר, לעולם שמעינן מ"מ משקה ישראל אסור לגבוה, ואפילו הכי איצטריך למעוטי טרפה, להכיב דהקדישה ואחר כך נטרפה. ופירש רשי: אבל מוקצה ונעבד תרי קראי למא ליה הרי הקדישו ואחר כך הקצוה או עבדו – לא מיתסר, דלא ידידיה הוה, ואין אדם אוסר דבר שאינו שלו. עד כאן לשונו. ולא נהרא: דהא בפרק "יוצא דופן" (נדה מא, א) גבי "רובע ונרבע" מצריך שתי קראי, חד לבהמת קדשים וחד לבהמת חולין. ומשכחת דא קדשים קלים אסור דרבי יוסי הגלילי. לכן נראה לפרש: דכי נמי שייך לומר כהא גזנא במקצה ונעבד ניהא, דסוף סוף מהאי קרא ד"מן הבקר" להוציא הנעבד לא שמעינן מיעוטא כי אם לחד גזנא, להכיב דנעבדה ואחר כך הקדישה. ואי סלקא דעתך דאף להדימו אסיר – נכתביה גבי הדיט, ולגבוה שמעתי ליה מ"מ משקה ישראל – דאסור בך גזנא. דהכי נמי דאמר בטרפה דמ"מ משקה ישראל שמעינן אסור בנטרפה ואחר כך הקדישה לגבוה. אלא שמע מינה מדכתיב בפרשת קרבנות ולהדימו שרי. ובפרק "יוצא דופן" (שם מא, א) מצריך קרא אחרינא לנעבד גופיה לגבוה, להכיב דהקדישו ואחר כך נעבד, שאם עלה – ירד.

בגן

מאה – כולן אסורין. היכי דמי? אילמא דשקלה אנרא מאה בהמות – פשיטא דכולוהו אסירי, מה לי חד מה לי מאה? – לא צריכא – דשקלה אנרא חדא, ויהיב לה מאה, דכולוהו מנא אתן קאתי. תנו רבנן: נתן לה ולא בא עליה, בא עליה ולא נתן לה – אתננה מותר. נתן לה ולא בא עליה "אתננה" קרית ליה? ותו, בא עליה ולא נתן לה מאי ידויב לה? אלא הכי קתני: נתן לה ואחר כך בא עליה, בא עליה ואחר כך נתן לה – אתננה מותר. וליחול עליה אתנן למפרע? אומר רבי אלעזר: שקדמה

דיכא דאיתיה חייל עליה אתנן. בדשלמא בא עליה ואחר כך נתן לה טלה – איכא למימר: כיון דלא ייחוד בשעת ביאה לא מיתסר, דמתנה בעלמא הוה.

שקדמה

בגון דקאי בחצירה - משמע דלא מצינו אתנן אלא בכהאי גזונא דקאי בחצירה. ואם כן קשיא הא דאמר ב"מורב"ה (בבא קמא ע"ב) גבי אתנן אסרה תורה ואפילו בא על אמו. דקאי עלה במיתא, דאי תבעא ליה קמן לדינא - לא אמרינן ליה "זיל הב לה", שהרי מתחייב בנפשו הוא. וכיון דלא מצינו אתנן אלא דקאי בחצרה, והכי שייך

למומר "זיל הב לה?" הא תפסה בה! ופירש רבינו יצחק: דכיון דאי לא הוה מוחזק בה לא אמר "זיל הב לה?" אף על גב (דהשתא) דמטעם חצרה היא זוכה בה - לא קרינא ליה אתנן, אי לאו טעמא דמפרש דתם: כיון דקדיב לה משום לצאת ידי שמים - הוה אתנן. ומורי הרמ"ר פירש: דאין אנו צריכין למור דבר זה, דהא דמוקי ליה הכא דקאי בחצירה, היינו משום דדחיק למצוא בא עליה ואחר כך נתן לה. אבל הקנה לה קנין סודר "כשתביעלי לי תיקני לך טלה זה בכל מקום שהוא" - קני, ובהכי נהא ההיא ד"מורב"ה" (שם) דאי תבעא ליה קמן לדינא - לא אמרינן ליה "זיל הב לה". ור"בא אמר אתה זו ואחת זו אתננה אסור וכן הוא עליה לוקה משום זונה - וקשיא: אם כן מה גזרין כן נתן לך. אבל חשמונאי, דגזר הבא על הגויה חייב משום נדה - שפחה - גויה - זונה! לא אמר הכא דגויה זונה דאורייתא היא! ויש לומר: דרבא סבירא ליה כמאן דאמר נדה שפחה גויה אשת איש, אבל משום זונה לוקה דאורייתא. ואם תאמר: לאבי דאמר כן הבא על הגויה אינו לוקה משום זונה, הא תנן בפרק "הבא על יבמתו" (יבמות נט, א) (א"ב): אין זונה אלא גיורת ושבעה בעולות זונה, אלמא דגויה היא זונה! ויש לומר: דבגטתיה דהאי היא זונה, אבל בעודה גויה לא הוה זונה. גירסא ראשונה מיתביא אתה זונה ואחת גויה - קסלקא דעתיה דרבי קאמר: אחת זונה ישראלית, כגון שנבעלה לאחר מתיבתא כריתות, שהיתה זונה כער לא אתנן לכל אדם, אפילו היא נשכרת עלה למותר. לא הוה זונה שהיתה מופקרת - הוה אתנן. והיינו כרבא, ותויתבא דאביי, דילקי "תועבה" "תועבה" דאין אתנן אלא לעריות שאין קדושין תופסין בה. ופריך: הא דקתני סיפא "כגון אלמנה לכהן גדול" כו', והני קדושין תופסין בה ומשני: הא מני - רבי אלעזר היא, דאמר: פגרי הבא על הפגרה עשהא זונה. ולדידיה הוה אתנן בכל הבעלות שאינו לאשתו גמורה. אבל לרבנן לעולם אימא לך דלא הוה אתנן אלא מביאה דלא תפסי בה קדושין. ונריך עיון: מנא ליה לאביי הא דלא יליף רבי אלעזר "תועבה" "תועבה" למור דלא הוה אתנן אלא לאותן שאין קדושין תופסין בה, כמו לרבנן. ויש לומר: דכיון דאית ליה לרבי אלעזר דכל ביאה זונה - אלמא מחמיר הוא בזונה יותר משאר תנאים. הכא נמי אמר לגבי אתנן, דמחמיר יותר משאר תנאים, והוה אתנן בכל ביאה ואפילו מפני לפגריה. ופריך: אי רבי אלעזר - מאי איריא אלמנה? נתיני פגריה ומשני: סלקא דעתך אמינא דהואיל ובגין אב הוא - לא ליתסר, ופירש רש"י: והואיל ובגין אב הוא ללמוד שאין אתנן אסור אלא בפניו ופגריה, אבל מאלמנה לכהן גדול דאסורה ליה כבר - לא הוה אתנן, קמשמע לן, זה לשון רש"י. וקשה להבין, ורבינו נתנאל פירש: והואיל ובגין אב הוא דמשני דין אתנן לדין איסורא דכהן מזונה, כדאמרין דכל ביאה שהיא אסורה לכהן הוה אתנן, ואפילו דמוני אפורה - הכי נמי ילפינן דין אתנן מכהן, דמוני דזונה דכהן הוה אתנן, כלומר, שאין בה שם אחר אבל

שקדמה והקריבתו. - היכי דמי? אי נימא דאקניה ניהליה לאתנן - פשיטא דמוותר, דעד כאן לא בא עליה! ואלא דאמר לה "לא ניקני לך עד שעת ביאה" - מי מציא מקרה ליה? "איש כי יקדיש את ביתו קדש לה" אמר ר' חמנא, מה ביתו - ב'רשותו, אף כל - ברשותו! - לא צריכא, דאמר לה "לא מקניה לך עד שעת ביאה, ואי ממזמר לך - ניקני לך מעכשיו". בעי רב אשעיא: קדמה והקדישתו, מאי? - תפשוט ליה מדרבי אלעזר, דאמר רבי אלעזר: קדמה והקריבתו, הקריבתו היא - דהא ליתיה בשעת ביאה, אבל הקדישתו - אסור! - היא גופה קמיבעיא ליה: הקריבתו, והא ליתיה בשעת ביאה - מותר, אבל הקדישה בשעת ביאה - אסור. או דלמא: כיון דתנן אמירתו לגבוה במסירתו להדיט - הקדישתו מותר, וכל שכן הקריבתו? תיקו. "בא עליה ואחר כך נתן לה אתננה מותר". והתניא: בא עליה ונתן לה, ואפילו עד שנים עשר חדש - אתננה אסור! אמר רב חנן בר רב חסדא: לא קשיא, הא - דאמר לה "הבעלי לי בטלה זה", הא - דאמר לה "הבעלי לי בטלה" סתם. "טלה זה" - והא מחוסר משיכה! - בזונה גויה - דלא קניא במשיכה. ואיבעיא אימא: אפילו בזונה ישראלית, כגון דקאי בחצירה. - הא יהיבית לה מעיקרא! ד'שויה לה אפותיקי, ואמר לה "אם עד יום פלוני יתיבנא לך וזו - מוטב, ואם לאו - טלה באתננך". אמר רב: אחד אתנן זכר, ואחד אתנן כל עריות - אסור, חוץ מאתנן אשתו

נדה. מאי טעמא? "זונה" פתיב, והא - לאו זונה היא. ולוי אמר: אפילו אשתו נדה. מאי טעמא? "תועבה" פתיב, והא - תועבה היא. - ולוי נמי, והכתיב "זונה"! - אמר לך: ההיא - זונה ולא זונה. - ורב, ההיא זונה ולא זונה מנא ליה? - נפקא ליה מדרבי. דתניא, רבי אמר: אין אתנן אסור אלא כל אתנן הפאות לו בעבירה. אבל אתנן אשתו נדה, ושנתן לה שכן להפסקתה, ושנתנה לו באתננו - מותרין. אף על פי שאין ראיה לדבר, וכן לדבר - "ובתחתית אתנן ואתנן לא ניתן לה ונתה להפד". - ורב, האי "תועבה" מאי עביר ליה? - מיבעי ליה פ'אביי. דאמר אביי: זונה גויה - אתננה אסור, מאי טעמא? פתיב הכא "תועבה", ופתיב הקס "פי כל אשר יעשה מפל התועבות האל", מה להלן - עריות שאין קדושין תופסין בה, הכי נמי - אין קדושין תופסין בה. וכהן שפא עליה - אין לוקה עליה משום זונה. מאי טעמא? דאמר קרא "לא יחלל זרעו" - מי שזרעו מיוחס אחריו, יצא גויה - דאין זרעו מיוחס אחריו. זונה ישראלית - אתננה מותר, מה פ'עם? דהא קדושין תופסין בה. וכהן שפא עליה - לוקה משום זונה, מאי טעמא? דהא זרעו מיוחס אחריו. ורבא אמר: אחד זה ואחד זה - אתננה אסור, וכהן הפא עליה - לוקה משום זונה. מאי טעמא? ילפי מהדרי, מה זונה ישראלית - בלאו, אף זונה גויה - בלאו. ומה אתנן זונה גויה - אסור, אף אתנן זונה ישראלית - אסור. מיתביא: אחד זונה גויה, ואחד זונה ישראלית - אתננה אסור. תויובתא דאביי! אמר לך אביי: הא מני - רבי עקיבא היא, דאמר: אין קדושין תופסין בתיבי לאוין, והא קמשמע לן - דכל זונה לא תפסי בה קדושין, דמקניא דאלמנה דלא תפסי בה קדושין. - וירבא, מאי שנא דקתני "כגון אלמנה לכהן גדול"? - דמקניא דאלמנה, מה אלמנה לא לקי עד דמתירי בה, אף זונה - עד דאמר "הא לך". לאפוקי מדרבי אלעזר, דאמר רבי אלעזר: פגרי תבא על פגריה שלא לשם אישות - עשאה זונה. אבל היבא דזונה מעיקרא - הכי נמי דאסור. לישנא אחרת: פי קתני הא - בעריות שאין קדושין תופסין בה. והא קתני סיפא: אלמנה לכהן גדול, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט - אתננה אסור, והא קתני - קדושין תופסין בה! - הא מני רבי

שקדמה והקריבתו - קודם ביאה. ואי איצטריך לך שקול מעכשיו - הלכך ברשותה הוא, ומציא לאקריב. וכיון דאמר לה "לא ליקני לך עד שעת ביאה" איצטריך לאשמועינן דמותר, אם קדמה והקריבתו. דסלקא דעתך אמינא: אתנן הוה. דרבי אלעזר נופח קמבעיא ליה - פירוש: פשיטא ליה לרבי אלעזר הקריבתו - אין, הקדישתו - לא. או דלמא: הקריבתו - פשיטא ליה, הקדישתו - מספקא ליה. תיקו. אמריתו לגבוה - ולא מצי למימר "כאילו מסתרו להדיט". בפלה זה - הואיל דיהביה בשעת ביאה - חיייל עליה אתנן מיד. מלה סתם - דמשדר לה בתר הכי - מתנה בעלמא הוא, ואין אתנן אלא המיוחד בשעת ביאה. הא יהיבית ניהלה מעיקרא - דהואיל וקאי בחצרה - קניא ליה בשעת ביאה מיד, ואמאי קרי ליה "ואחר כך נתן"? ועוד: פשיטא דאסור. עד יום פלוני משקלן לך כן וכך ואי לא שקלי ליה - הלכך, כי מטו ולא יזיב לה וזו - אינאלא מילתא ודדידה הוה בשעת ביאה. ומידו, "אחר כך" הוא, דהא לא הוה ידידה עד דמטי יום פלוני, ואיצטריך לאשמועינן דאסור. אתנן זכר - שבא על הזכר, ונתן לו אתנן - אסור להקריבה. תועבה פתיב - "כי תועבת ה' אלהיך גם נתינים", והאי נמי "תועבה" הוא, דנדה פתיבא גבי עריות, ואבולוה פתיב "את כל התועבות האלה". ולא זונה - דאם נתנה לו היא באתנן - מותר. תבאול לו בעבירה - שאין לך צד היתר בה. אבל אשתו נדה דמותר בה לאחר זמן, או שנתן לה לזונה שכן פקיעתה - שכן מה שבטלה ממלאכתה, ולא שכן ביאה. ואף על פי שאין ראיה לדבר - דלשתרי להקריבה. וכן לדבר דלא הוה אתנן מה שהיא נותנת לו - מדיכתיב "ותהי להפך". ניהא אין זרעו מיוחס אחריו - דלא מקרי "זרעו" אלא "בנה", כדאמרין ביבמות (נבא). כגון הבא משראליק קרוי "בנה", ואין בנה הבא מן הגויה קרוי "בנה", אלא "בנה". מאי טעמא ילפי מהדרי - במה מצינו. רבי

תמורה דף כט עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שבת קודש) קצט

שְׁקַדְמָה וְהִקְרִיבְתוּ לִפְנֵי הַבִּיאוֹה, וְעַל כֵּן אֵינוֹ אֲסוּר מִשּׁוּם אֲתָנָן כִּיּוֹן
 שְׁבִשְׁעַת הַבִּיאוֹה אֵין הַטְּלָה קִיּוֹם.
 מִקְשָׁה הַגִּמְרָא: הִיבִי דְמִי – אִיךְ מְדוּבֵר בְּבִרְיִיתָא, אִי נִימָא – אַם
 נֶאֱמַר דְּאִקְנִיָּה (נִהְלִיָּה) [נִהְלִיָּה] לְאִתְּרָה – שְׁהִקְנָה לָהּ אֶת הַטְּלָה
 מִיד כְּשִׁנְתָּנָה לָהּ, פְּשִׁימָא דְמוֹתָר לְהִקְרִיבֹה וּאִפִּילוּ לְאַחַר הַבִּיאוֹה,
 דְּעַד קָאן [בְּשַׁעַת הַנְּתִינָה] לֹא בָּא עֲלֶיהָ, וְאִם כֵּן וְדֹאֵי לֹא נִתְּנָה לָהּ
 כְּשִׁכְרָה עַל הַבִּיאוֹה אֲלֵא כְּמִתְנָת חִינָם לְרִצּוֹתָהּ לוֹ, וְמָה הַחִידוּשׁ
 שְׁאִינוֹ אֲתָנָן. וְאֵלֵא אִם מְדוּבֵר דְּאִמְרָה לָהּ בְּשַׁעַת הַנְּתִינָה לֹא נִיְקְנִי
 לִיָּךְ עַד שְׁעַת בִּיאוֹה – לֹא יָדָא הַטְּלָה קִנְיָן לָךְ עַד שֶׁאֲבֹא עֲלֶיךָ, אִם
 כֵּן מִי מִצִּיָּה מִקְרָבָה לִיָּה – וְכִי יִכּוּלָה הִיא לְהִקְרִיבֹה לִפְנֵי הַבִּיאוֹה,
 הִרִי וְאִישׁ כִּי יִקְרִישׁ אֶת בֵּיתוֹ קִדְשָׁה לָהּ אִמְרָה רַחֲמֵנָא (וּיִקְרָא בִּי יָד),
 וּלְמַדְנָה מִכָּאן, מָה בֵּיתוֹ שֶׁל אָדָם בְּרִשְׁתּוֹ הוּא וְעַל כֵּן יִכּוּל
 לְהִקְדִּישׁוֹ, אָף כֹּל דְּבֵר רַק אִם בְּרִשְׁתּוֹ הוּא יִכּוּל לְהִקְדִּישׁוֹ, וְכִיּוֹן
 שְׁטַלָּה זֶה עֲדִין אֵינוֹ שְׁלָה שְׁהִרִי עוֹד לֹא בָּא עֲלֶיהָ, כִּיצַד יִכּוּלָה
 הִיא לְהִקְרִיבֹה.
 מִתְרַצָּת הַגִּמְרָא: לֹא צְרִיכָא הַבְּרִייתָא לְהַשְׁמִיעֵנוּ דִּין זֶה, אֲלֵא
 בְּאֹפֶן דְּאִמְרָה לָהּ בְּשַׁעַת הַנְּתִינָה, לֹא מִקְנִיָּה לָךְ טַלָּה זֶה עַד שְׁעַת
 בִּיאוֹה, וְאִי מִצִּיָּה לָךְ יִיְקְנִי לָךְ מִעֲבָשִׁי – אִךְ אִם תִּצְטַרְכִי אוֹתוֹ
 לִפְנֵי הַבִּיאוֹה הִרִי הוּא קִנְיָן לָךְ מִעֲבָשִׁי, וְכִיּוֹן שֶׁכֵּן יִכּוּלָה לְהִקְרִיבֹה
 אִם תִּרְצֶה, וּמַחֲדָשֶׁת הַבְּרִייתָא שְׁאִין זֶה אֲתָנָן אָף שֶׁאֲמַר לָהּ
 בְּתַחֲלִיל שְׁלֹא יָדָא הַטְּלָה שְׁלָה עַד שַׁעַת הַבִּיאוֹה, כִּיּוֹן שְׁלִמְעִשָׁה
 זֹכְתָה בּוֹ לִפְנֵי הַבִּיאוֹה וּבְאֹפֶן זֶה הַסְכִּים שְׁתַּהֲיָה זֶה מִתְנָת חִינָם,
 כְּמִבּוּאָר לְעִיל.
 לְמַדְנָה שְׂרָבִי אֲלַעֲזֹר פִּירֵשׁ אֶת הַבְּרִייתָא בְּאֹפֶן שְׁקִדְמָה וְהִקְרִיבְתוּ,
 וְאֲתַנְנָה מוֹתֵר כִּיּוֹן שְׁעַל יְדֵי הַקְּרַבְתָּה קוֹדֵם הַבִּיאוֹה הוֹבֵרֵר שְׁתַּנְּנוּ
 לָהּ בְּמִתְנָת חִינָם. הַגִּמְרָא מִסְתַּפֶּקֶת בְּדַבְרֵיהּ: בְּעִי רַב אֲשִׁיעִיָּא, נָתַן
 לָהּ טַלָּה וְהִתְנָה שִׁיחָא שְׁלָה בְּשַׁעַת בִּיאוֹה, אִךְ אִם תִּצְטַרֵּךְ לוֹ יִקְנָה
 לָהּ מִעֲבָשִׁי, וְקִדְמָה וְהִקְרִישְׁתוּ לִגְבוּהָ וְאַחֵר כֵּךְ בָּא עֲלֶיהָ, מָאִי –
 הֲאִם הוּא מוֹתֵר לְמִזְבֵּחַ, וְצוּדִי הַסַּפֵּק, הֲאִם כְּשֶׁהִסְכִּים הַנּוֹתָן
 שֶׁתִּקְנֶה לִפְנֵי הַבִּיאוֹה הַתְּכוּיִן דּוּקָא אִם לֹא יִהְיֶה בְּעוֹלָם בְּשַׁעַת
 הַבִּיאוֹה, אֲבָל אִם יִהְיֶה בְּעוֹלָם כּוֹנֵנָתוֹ שֶׁתִּקְנֶה לְאַחֵר הַבִּיאוֹה, וְאִם
 כֵּן בְּטַל הַהִקְדָּשׁ שְׁהִרִי לֹא יִהְיֶה הַטְּלָה שְׁלָה עֲדִין, וְטַלָּה זֶה אֲסוּר
 לְמִזְבֵּחַ מִשּׁוּם אֲתָנָן, אוֹ שְׁמָא הַסְכִּים לְהִקְנוֹתוֹ מִעֲבָשִׁי בְּכָל אֹפֶן
 שֶׁבּוֹ לֹא יִהְיֶה הַטְּלָה בְּרִשְׁתּוֹהָ בְּשַׁעַת הַבִּיאוֹה, וְכִיּוֹן שְׁעַל יְדֵי
 הַקְּדָשֶׁת הַטְּלָה הוּא יֵצֵא מִרְשׁוֹתָהּ הוֹבֵרֵר שְׁמִתְחִילָה נִתְּנָה לָהּ
 בְּמִתְנָה, וְאֵין זֶה אֲתָנָן.
 מִקְשָׁה הַגִּמְרָא: תַּפְשׁוּמִי לִיָּה לְסַפֵּק זֶה מְדַרְבֵּי אֲלַעֲזֹר, דְּאִמְרָה רַבִּי
 אֲלַעֲזֹר לְעִיל, שְׁהַבְּרִייתָא עוֹסֶקֶת כְּשֶׁקְרָמָה וְהִקְרִיבְתוּ, וְיֵשׁ לְדִיקָה,
 הִקְרִיבְתוּ הִיא – דּוּקָא בְּהִקְרִיבְתוֹ נִחְשָׁב הַטְּלָה מִתְנָה מִתְחִילָה
 וְאֵינוֹ אֲתָנָן, דְּהָא לִיָּתִיָּה וְשְׁהִרִי אֵינוֹ קִיּוֹם בְּשַׁעַת בִּיאוֹה, אֲבָל אִם
 רַק הִקְרִישְׁתוּ וּבְשַׁעַת בִּיאוֹה עֲדִין הוּא בְּעוֹלָם, אֲסוּר הַטְּלָה כִּי
 בְּאֹפֶן זֶה הַתְּכוּיִן הַנּוֹתָן לְהִקְנוֹתוֹ רַק מִשַּׁעַת הַבִּיאוֹה, וְהִרִי הוּא
 אֲתָנָן. מִתְרַצָּת הַגִּמְרָא: הִיא גּוֹפָה מִפְּשִׁימָא לִיָּה – בּוּזָה עֲצֻמוֹ
 הַסַּתְפֵּק רַב אוֹשְׁעִיָּא מָה כּוֹנֵנָת רַבִּי אֲלַעֲזֹר, הֲאִם דּוּקָא בְּהִקְרִיבְתוֹ
 וְהָא לִיָּתִיָּה בְּעוֹלָם בְּשַׁעַת בִּיאוֹה מוֹתֵר, אֲבָל אִם הִקְרִישָׁהּ וְהַטְּלָה
 קִיּוֹם בְּשַׁעַת בִּיאוֹה הוּא אֲסוּר, וְעַל כֵּן נִקְט' 'הִקְרַבְתוּ' אוֹ דְּלָמָּא –
 אוֹ שְׁמָא רַבִּי אֲלַעֲזֹר עֲצֻמוֹ הַסַּתְפֵּק בְּדִין זֶה, דְּרִינָן דְּהֵנָּה בְּקִדְּוִשׁ
 (כַּח) אֲמִירָתָה – הַקְּדָשֶׁת שֶׁל חֶפֶץ לְנִבְיָהּ הִיא כְּמִסְתִּירָתָהּ לְהִירִישׁ
 בְּשַׁעַת מִכְרָהָ, וְלֹא נִתָּן לְחֹזֵר מִמֶּנָּה, אִם כֵּן שְׁמָא גַם אִם
 הִקְרִישְׁתוּ מוֹתֵר כִּיּוֹן שְׁאֻלִי כּוֹנֵנָתוֹ לְהִקְנוֹת לָהּ אֶת הַטְּלָה מִעֲבָשִׁי
 בְּכָל אֹפֶן שְׁלֹא יִהְיֶה הַטְּלָה בְּרִשְׁתּוֹהָ בְּשַׁעַת בִּיאוֹה, וְכֹל שֶׁכֵּן שִׁיחָא
 מוֹתֵר אִם הִקְרִיבְתוּ וְאֵינוֹ בְּעוֹלָם כָּלָל, וְכִיּוֹן שֶׁהַסַּתְפֵּק רַבִּי אֲלַעֲזֹר
 בְּדִין זֶה נִקְט' רַק 'הִקְרַבְתוּ'.
 מִסִּימָת הַגִּמְרָא: תִּיקוּ – תַּעֲמוּד שְׁאֵלָה זֶה בְּסַפֵּק.
 שְׁנִינוּ בְּבִרְיִיתָא לְעִיל (עִי'א), בָּא עֲלֶיהָ וְאַחֵר כֵּךְ נָתַן לָהּ שְׁכֵרָה,
 אֲתַנְנָה מוֹתֵר. מִקְשָׁה הַגִּמְרָא: וְהִתְנָה, בָּא עֲלֶיהָ וְנָתַן לָהּ טַלָּה,
 וְאִפִּילוּ נִתְּנָה לָהּ עַד שְׁנִינָם עֲשָׂר חֹדֶשׁ אַחֲרֵי הַבִּיאוֹה, אֲתַנְנָה אֲסוּר.
 מִתְרַצָּת הַגִּמְרָא: אִמְרָה רַבִּי הֵנָּה כֵּךְ רַב הַקְּדָא, לֹא קִישְׁיָא, הָא –
 הַבְּרִייתָא הַאֲסוּרָת טַלָּה הִנֵּיתָן לְאַחֵר זֶמֶן, עוֹסֶקֶת בְּאֹפֶן דְּאִמְרָה לָהּ

הַבְּעִילִי לִי בְּטַלָּה זֶה, כְּלֹמֶר שִׁיחִיד לְשְׁכֵרָה טַלָּה מִסּוּיָם וְזֹכְתָה בּוֹ
 מִשַּׁעַת הַבִּיאוֹה, וְהָא – הַבְּרִייתָא לְעִיל הַמְתִּירָה טַלָּה הִנֵּיתָן לְאַחֵר
 זֶמֶן, עוֹסֶקֶת בְּאֹפֶן דְּאִמְרָה לָהּ 'הַבְּעִילִי לִי בְּטַלָּה' סָתָם וְלֹא יִיחַד לְכֵךְ
 טַלָּה מִסּוּיָם, וְכִיּוֹן שְׁאִין אִיסוּר אֲתָנָן חָל אֲלֵא עַל דְּבֵר שׁוֹזְכָה בּוֹ
 בְּשַׁעַת הַבִּיאוֹה, כְּשִׁנְתוֹן לָהּ טַלָּה אַחֵר כֵּךְ דִּינוֹ כְּמִתְנָה וְהוּא מוֹתֵר
 לְמִזְבֵּחַ.
 מִקְשָׁה הַגִּמְרָא: וְכִי אִם אֲמַר לָהּ 'הַבְּעִילִי לִי בְּטַלָּה זֶה' וְזֹכְתָה בּוֹ
 מִשַּׁעַת הַבִּיאוֹה, וְהָא מְחֻסְרָה מְשִׁיבָה הוּא, וְאֵינָה קוֹנָה אוֹתוֹ עַד
 שֶׁתִּמְשַׁכְנֹה. מִתְרַצָּת הַגִּמְרָא: מְדוּבֵר בְּזוֹנָה עוֹבְדָת בּוֹכְבִּים, דְּלֹא
 קָנִיָּא וְשְׁאִינָה קוֹנָה [מְשִׁיבָה אֲלֵא בְּכַסְפָּה, וְעַל כֵּן הִיא קוֹנָה אֶת
 הַטְּלָה מִיד עַל יְדֵי הַבִּיאוֹה, שְׁהִיא הַתְּשׁוּלָם עַל הַטְּלָה. וְאִיְקָעִית
 אִימָא, אִפִּילוּ בְּזוֹנָה יִשְׂרָאֵלִית, וְכִיּוֹן דְּקָא וְ–שְׁעוּמָד] הַטְּלָה פְּחִצְרָה
 בְּשַׁעַת הַבִּיאוֹה, שְׁבֹאֲפֹן זֶה הִיא זֹכְתָה בּוֹ בְּקִנְיָן 'חֲצֵר' מִיד כְּשִׁבָא
 עֲלֶיהָ.
 מִקְשָׁה הַגִּמְרָא: לִפִּי הַתִּירוֹץ שֶׁהַטְּלָה עוֹמֵד בְּחִצְרָה, הָא (יְהִיבִית)
 [יְהִיבִית] לָהּ מְעִיקָרָא – נִמְצָא שְׁתַּנְּנוּ לָהּ מִרְאשׁ, וְאִמָּאֵי שְׁנִינוּ 'בָּא
 עֲלֶיהָ וְאַחֵר כֵּךְ נָתַן לָהּ'. וְעוֹד קִשָּׁה לִפִּי זֶה מָה הַחִידוּשׁ בְּבִרְיִיתָא,
 הִרִי וְדֹאֵי הַטְּלָה אֲסוּר מִשּׁוּם אֲתָנָן. מִתְרַצָּת הַגִּמְרָא: לְעוֹלָם הַטְּלָה
 עוֹמֵד בְּחִצְרָה, וּמְדוּבֵר דְּשׁוּנָה לָהּ אֲפִוּתִיק – שְׁשִׁיעֵבֵד אִישׁ אֶת
 הַטְּלָה לְפִרְעוֹן שְׁכֵרָה, וְאִמְרָה לָהּ, אִם עַד יוֹם פְּלוּנִי יִהְיֶה לָךְ זִוְיָ
 – אֲתָן לָךְ כֶּסֶף בְּשִׁכְרָךְ, מוֹטְבִי, וְאִם לֹא קָחִי טַלָּה זֶה בְּאֲתַנְנָה,
 יִתְּבֵר לְמַפְרַע שׁוֹכִית בּוֹ מִשַּׁעַת הַבִּיאוֹה וְעַל כֵּן חָל עֲלֵי אִיסוּר אֲתָנָן,
 לָהּ הִרִי הַטְּלָה שְׁלָה מִשַּׁעַת הַבִּיאוֹה וְעַל כֵּן חָל עֲלֵי אִיסוּר אֲתָנָן,
 וּמִכָּל מְקוֹם חִידוּשׁ הוּא שְׁהִרִי לֹא יִכּוּלָה לְקַחְתּוֹ עַד לְיוֹם שְׁקִבַּע
 הַנּוֹתָן.
 הַגִּמְרָא דְּנָה מְדִי בִיאוֹת אִיסוּר שְׁשִׁכְרָה קְרוּי אֲתָנָן: אִמְרָה רַב, אַחֵר
 אֲתָנָן זָכָר – הִנֵּיתָן לְזָכָר מִתְּמוּרָת בְּעִילָתוֹ, וְאַחֵר אֲתָנָן הִנֵּיתָן לְכֹל
 עֲרִיּוֹת [וְכֹנֵן אִמּוֹ אוֹ בִתּוֹ] מִתְּמוּרָת בְּעִילָתוֹ אֲסוּר לְמִזְבֵּחַ, חוּץ מִאֲתָנָן
 שְׁתַּנְּנוּ לְאִשְׁתּוֹ בְּשִׁכְרָה בִּיאוֹתָה כְּשִׁחִיָּא נָדָה, וְכֹאֵי מְשִׁיבָא שְׁשִׁכְרָה אֲשֶׁתוֹ
 נָדָה מוֹתֵר, כִּיּוֹן שְׁלֹא תִבְיָא אֲתָנָן זִוְנָה' כְּתִיב (דְּבִרַם כֵּךְ גִּט), וְהָא לֹא
 זִוְנָה הִיא – וְהָבָא עַל אֲשֶׁתוֹ אֵין זֶה בְּעִילָת זִוְנָה. וְלֹאֵי אִמְרָה, אִפִּילוּ
 שְׁכֵר בִּיאוֹת אֲשֶׁתוֹ נָדָה אֲסוּר, מָאִי מְשִׁיבָא, כִּיּוֹן שְׁבִפְרִשְׁתָּ אֲתָנָן,
 'תוֹעֲבָה' כְּתִיב (שִׁם) וְהָא – וְאָף בִּיאוֹת נָדָה תוֹעֲבָה הִיא, שְׁנֶאֱמַר בָּהּ
 וּבִשְׂאֵר עֲרִיּוֹת 'כִּי אֶת כָּל הַתּוֹעֲבֹת' (וּיִקְרָא יִחַ כֹּז).
 הַגִּמְרָא מְבַרֶרֶת מָה יַעֲשֶׂה לּוֹי עִם דְּרִשְׁתָּ רַב וְלִהְיִיפֵךְ. מִקְשָׁה
 הַגִּמְרָא: וְלֹאֵי נָמִי, וְהִתְכַּתִּיב בְּאֲתָנָן, זִוְנָה' לְמִשְׁמַע כֶּרֶב שְׁאֲתָנָן חָל
 רַק בְּבִיאוֹת זִוְנָה. מִתְרַצָּת הַגִּמְרָא: אִמְרָה לָךְ לֹאֵי, הִתְיָב – תִּיבֵת 'זִוְנָה'
 בָּאָה לְמַדְנָה שְׁדוּקָא אֲתָנָן זִוְנָה בִּטְוִלָה מִמִּלְאכָה בְּשַׁעַת הַבִּיאוֹה
 אֲשֶׁה לְאִישׁ טַלָּה כְּדִי שִׁיבּוּא עֲלֶיהָ אֵין זֶה אֲתָנָן הַאֲסוּר לְמִזְבֵּחַ.
 מִקְשָׁה הַגִּמְרָא: וְרַב, הִתְיָב – הַהִלְכָה שְׁדוּקָא אֲתָנָן זִוְנָה אֲסוּר וְלֹא
 זִוְנָה זָכָר מָנָא לִיָּה – מְדִיכִין יִדְרִשְׁנָה. מִתְרַצָּת הַגִּמְרָא: לְרַב נִפְקִי
 לִיָּה הִלְכָה זֶה מְדַרְבֵּי, דְּתִנְיָא, רַבִּי אִמְרָה, אֵין אֲתָנָן אֲסוּר אֲלֵא כֹל
 אֲתָנָן תִּבְיָאוֹת לוֹ לְעוֹלָם בְּעִבְדִּיהָ, דְּהִינּוּ שְׁאִין לוֹ הִיתֵר בְּהֵן כָּלָל,
 אֲבָל אֲתָנָן אֲשֶׁתוֹ נָדָה הַמּוֹתֶרֶת לוֹ כְּשִׁתְּכּוּבֹל, וְכֵן אֲתָנָן שְׁתַּנְּנוּ לָהּ
 לְזוֹנָה שֶׁכֵּךְ לְהַפְקִיעָתָה – תְּמוּרָת בִּטְוִלָה מִמִּלְאכָה בְּשַׁעַת הַבִּיאוֹה
 וְלֹא תְּמוּרָת הַבִּיאוֹה עֲצֻמָּה, וְכֵן טַלָּה שְׁתַּנְּנָה לוֹ הַזּוֹנָה בְּאֲתַנְנָה –
 כְּדִי שִׁיבּוּא עֲלֶיהָ, כָּל אִלוֹ מוֹתְרִין, וְאָף עַל פִּי שְׁאִין רִאִיָּה לְדָבָר
 שְׁאֲתָנָן שְׁנוֹתֵנָת אֲשֶׁה לְאִישׁ מוֹתֵר, יֵשׁ זָכָר לְדָבָר, שְׁנֶאֱמַר בְּתוֹכָהּ
 עַל זִוְנָה עִם יִשְׂרָאֵל אַחֲרֵי הָאֵלִילִים (וְחֻקָּא טוֹ טוֹ) 'וְהִי בָּהּ הִפָּךְ מִן
 הַנְּשִׁימִם גּוֹר', וְכִתְּבָהּ אֲתָנָן וְאֲתָנָן לֹא נִתָּן (לָהּ) [לָךְ] וְהִיא לְהִפָּךְ –
 אֶת נִתָּת אֲתָנָן לְאֵלִיל וְהִקְרַבְתָּ לוֹ קִרְבּוֹת וְהוּא לֹא נָתַן לָךְ דְּבֵר,
 לְהִיפֵךְ מִדְּרָךְ הַזּוֹנָת שְׁהִיאִישׁ נָתַן אֲתָנָן לְאִשְׁהָ. וּמִבּוּאָר שְׁאֲתָנָן
 הוּא רַק מִזֶּה שְׁנוֹתָן הַבּוֹעֵל לְאִשְׁהָ.
 מִקְשָׁה הַגִּמְרָא: וְרַב הַסּוֹבֵר שְׁאֲתָנָן אֲשֶׁתוֹ נָדָה מוֹתֵר, הִיא 'תוֹעֲבָה'
 שְׁמִשְׁם דְּרִשׁ לּוֹי לְאֲסוּר, מָאִי עֲקִידָה לִיָּה – מָה יִדְרֹשׁ בּוֹ. מִתְרַצָּת
 הַגִּמְרָא: לְרַב פְּסוּק זֶה מִיְכָּעִי לִיָּה וְ–נִצְרָךְ לוֹן דְּרִאֲבִי, דְּאִמְרָה אֲבִי,
 זִוְנָה עוֹבְדָת בּוֹכְבִּים, אֲתַנְנָה שְׁקִבְלָה בְּשִׁכְרָה אֲסוּר, מָאִי מְשִׁיבָא.
 כְּתִיב הָאָה בְּאֲתָנָן, 'תוֹעֲבָה' וְכְתִיב הֵתֵם בְּפִרְשֵׁת עֲרִיּוֹת (וּיִקְרָא יִחַ כֹּז)
 'כִּי כָל אִשָּׁר יַעֲשֶׂה מִכָּל הַתּוֹעֲבוֹת הָאֵלֵל', וּלְמַדְנָה בְּגוֹיָרָה שׁוּה, מָה

פרשה ג

45 אותי עֲנִיָּה מִן הַמַּצּוֹת, עֲנִיָּה מִמַּעֲשִׂים טוֹבִים, הִבֵּיא
46 עָלַי שִׁבְט עֲבָרְתוֹ.

47 אָמַר רַבִּי בְּרַקְיָה גִבְרָנִי לַעֲמֹד בְּכֶלֶן, אֶת מוֹצֵא אַחֵר
48 מֵאַה חֶסֶד שְׁתִּים תּוֹכַחֲתוֹ שֵׁשׁ בְּמַשְׁנֵה תוֹרָה, מֵה
49 כְּתִיב (דברים כט, ט): אַתֶּם נִצְבִּים הַיּוֹם בְּלִפְנֵי
50 וּמִתְרַגְּמִינָן אֶתְּוֹן קִיָּמִין יוֹמָא דִּין כּוֹלְכוֹן, גִּבּוֹרִים
51 לַעֲמֹד בְּכֶלֶם, אוֹתִי נְהַג, בְּעוֹלָם הִזָּה שְׁנִקְרָא חֲשׁוֹף
52 וְלֹא אוֹר, אֵף בִּי יֵשֶׁב יַחֲפֹךְ יָדוֹ כֹּל הַיּוֹם, אָמַר רַבִּי
53 שְׁמֻעֲזֵן בֶּן לָקִישׁ מִלְּמַד שֶׁהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מִתְנַאֵשׁ
54 מִן הַצְדִּיקִים בְּעוֹלָם הִזָּה, אֲבָל חוֹזֵר וּמִרְחֵם עֲלֵיהֶם,
55 הִדָּא הוּא דְכְּתִיב: אֵף בִּי יֵשֶׁב.

56 ב. בָּלָה בְּשָׂרִי, זֶה צָבוּר, וְעוֹרִי, זֶה סִנְהֶדְרִין, כְּשֵׁם
57 שֶׁהָעוֹר חוֹפֶה עַל הַבָּשָׂר כִּף סִנְהֶדְרִין חוֹפִין עַל
58 יִשְׂרָאֵל. שֶׁבֶר עֲצָמוֹתֵי, עֲצוּמִי, בְּנִי אָדָם שֶׁהָיוּ בְּכִנִּי
59 הָעֲצוּמִים. בָּנָה עָלַי וַיִּקַּף רֹאשׁ, זֶה נְבוּכַדְנֶצַּר,
60 דְּכְּתִיב בֵּיה (דניאל ב, לח): אֲנִתָּה הוּא רֹאשָׁה דִּי דְהָבָא,
61 וּתְלָאָה, זֶה נְבוּזַרְאֲדָן.

62 דְּבַר אַחֵר, רֹאשׁ, זֶה אֶסְפָּסְיָנָנוּס. וּתְלָאָה, זֶה
63 טְרַכְיָנוּס. בְּמַחֲשָׁבִים הוֹשִׁיבֵנִי כְּמַתִּי עוֹלָם, אָמַר רַבִּי
64 שְׁמוּאֵל אֲרַבְעָה חֲשׁוּבִין כְּמַתִּים, סוּמָא, דְּכְּתִיב:
65 בְּמַחֲשָׁבִים הוֹשִׁיבֵנִי כְּמַתִּי עוֹלָם. מְצוּרַע,
66 שְׁנֶאֱמַר (במדבר יב, יב): אֵל נָא תְהִי בִּפְתָּה. וְיָמִי שְׁאִין
67 לוֹ בָּנִים, דְּכְּתִיב בֵּיה בְּרַחֵל (בראשית ל, א): הִבֵּה לִי
68 בָּנִים וְאִם אֵין מִתָּה אֲנִכִּי. וְיָמִי שְׁיָרֵד מִנְּכֶסֶדִי,
69 שְׁנֶאֱמַר (שמות ד, יט): כִּי מָתוּ כָּל הָאֲנָשִׁים, וְכִי מָתוּ
70 הָיוּ, אֵלָּא שְׁיָרְדוּ מִנְּכֶסֶדִיהֶם.

71 ג. גָּדַר בַּעֲדִי וְלֹא אֶצֵּא, רַבִּי אֵיבָו אָמַר זֶה בַּסֵּגֶר שֶׁל
72 עֲרַבְיָא. רַבִּי בְּרַקְיָה אָמַר זֶה קִסְטָרְא שֶׁל פְּרָסִיין.
73 וּרְבִנָן אָמְרִי זֶה מַטְלִית שֶׁל כּוֹתִימִים. הַכְּפִיד נִחְשָׁתִי,
74 הַכְּפִיד עָלַי אֲרֻנִּיּוֹת וְדִימוֹסִיאָוֹת וְגִלְגָּלָאוֹת. גַּם כִּי
75 אֲזַעֵק וְאֲשׁוּעַ, רַבִּי אֲחָא אָמַר כָּל הַמִּתְפַּלֵּל עִם
76 הַצָּבוּר לְמָה הוּא דּוֹמָה לְבָנִי אָדָם שֶׁעָשׂוּ עֲטָרָה
77 לְמִלָּךְ, בָּא עָנִי אֶחָד וְנָתַן חֲלָקוֹ בְּתוֹכָהּ, מֵה הַמִּלָּךְ
78 אוֹמַר בְּשָׁבִיל זֶה עָנִי אֲנִי מְקַבֵּלָהּ, מִיָּד מְקַבֵּל הַמִּלָּךְ
79 וְנוֹתְנָה בְּרֹאשׁוֹ, כִּף אִם הָיוּ עֲשָׂרָה צְדִיקִים עוֹמְדִים
80 בְּתַפְלָה וְרָשָׁע עוֹמֵד בֵּינֵיהֶם, מֵה הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
81 אוֹמַר בְּשָׁבִיל רָשָׁע זֶה אֲנִי מְקַבֵּל תַּפְלָתָם. וּרְבִנָן
82 אָמְרִין בָּא אַחֵר הַצָּבוּר מַעֲשִׂיו נִפְרָטִין, לְמָה הוּא
83 דּוֹמָה לְמִלָּךְ שְׁנִכְנָסוּ אֲרִיסֵי וְכִנִּי בֵּיתוֹ לְכַבְדּוֹ, בָּא
84 אֶחָד בְּאַחֲרוֹנָה, אָמַר הַמִּלָּךְ תִּסְתַּם חֲבִיתוֹ, וְיָמִי גֵרָם
85 לוֹ הָרִי שָׁבָא בְּאַחֲרוֹנָה, כִּף כָּל הַמִּתְפַּלֵּל לְאַחֵר
86 הַצָּבוּר מַעֲשִׂיו נִפְרָטִין, לְכָף נֶאֱמַר: גַּם כִּי אֲזַעֵק
87 וְאֲשׁוּעַ שְׁתֵּם תַּפְלָתִי, שְׁתֵּם כְּתִיב, לְפִי שְׁתֵּמוּ הַצָּבוּר
88 תַּפְלָתָהוֹן. גָּדַר דְּרַבִּי בְּגוֹזִית. בְּגוֹזִית לֹדִד הָיוּ לְשׁוֹת
89 עֵיסֶת וְעוֹלוֹת וּמִתְפַּלְלוֹת וְיוֹדוֹת עַד שֶׁלֹּא הִתְחַמְצוּ.

2 א. אֲנִי הַגִּבֹּר. רַבִּי חֲמָא בַר חֲנִינָא פִּתַּח (ירמיה לו, לב):
3 וְיִרְמְיָהוּ לָקַח מַגִּלָּה אַחֲרֵת וַיִּתְּנָה אֵל בְּרוּךְ בֶּן נִרְיָהוּ
4 הַסֹּפֵר וַיִּכְתֹּב עָלֶיהָ מִפִּי יִרְמְיָהוּ אֶת כָּל דְּבָרֵי הַסֹּפֵר
5 אֲשֶׁר שָׁרָף יְהוֹיָקִים מֶלֶךְ יְהוּדָה בָּאֵשׁ וְעוֹד נוֹסֵף
6 עֲלֵיהֶם דְּבָרִים רַבִּים כְּהֵמָּה, שְׁאִין תִּלְמוּד לֹא מֵר
7 כְּהֵמָּה, מֵה תִלְמוּד לֹא מֵר כְּהֵמָּה, רַב כְּהֵמָּה אָמַר:
8 וְעוֹד נוֹסֵף עֲלֵיהֶם דְּבָרִים רַבִּים כְּהֵמָּה, דְּבָרִים, אֵיכָה
9 יִשְׁכָּה, אֵיכָה יַעֲיֵב, אֵיכָה יוּעַם. רַבִּים, זָכַר ה'.

10 כְּהֵמָּה, אֲנִי הַגִּבֹּר, דְּהוּא תִלְתָּא תִלְתָּא פְּסוּקִים, הִדָּא
11 הוּא דְכְּתִיב (משלי כב, כ): הֲלֹא כְּתִבְתִּי לָךְ שְׁלֹשִׁים,
12 דְּבָרִים מְשׁוּלָשִׁים. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמָנִי אָמַר מֵהוּ
13 שְׁלֹשִׁים, גִּבּוֹרִים, כְּמָה דָּאֵת אָמַר (שמות יד, ז):
14 וְשְׁלֹשִׁים עַל כָּלוּ, וּמִתְרַגְּמִינָן וְגִיבְרִין מִמֶּנָּן עַל
15 כּוֹלְהוֹן.

16 דְּבַר אַחֵר, שְׁלֹשִׁים, אֲנִי הַגִּבֹּר, דְּהוּא מִתְלָתָא תִלְתָּא
17 פְּסוּקִים. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּסַבְּרִין כְּשֵׁם רַבִּי לֹוי אָמַר, אֲנִי
18 הַגִּבֹּר, אֲנִי הוּא דִּילִפְנָא יִסְוִרִין, אֲהִנִּי עָלִי מֵה
19 דְּאֲהִנִּי לָךְ, מִשָּׁל לְמִלָּךְ שֶׁעָסַם עַל מַטְרוֹנָה וּדְחָפָה
20 וְהוֹצִיאָהּ חוּץ לְפִלְטִין, הִלְכָה וְצִמְצָמָה פְּנֵיהָ אַחֵר
21 הָעָמוּד, נִמְצָא הַמִּלָּךְ עוֹבֵר וְרוֹאֶה אוֹתָהּ. אָמַר לָהּ
22 אֲקִשִׁית אִפִּיקָהּ, אָמַרָה לוֹ אֲדוֹנִי הַמִּלָּךְ כִּף יָפָה לִי
23 וְכָף נָאָה וְכָף רָאוּי לִי שְׁלֹא קִבְּלָהּ אוֹתָהּ אִשָּׁה אַחֲרֵת
24 אֵלָּא אֲנִי. אָמַר לָהּ אֲנִי הוּא שְׁפָסְלִיתִי כָּל הַנָּשִׁים
25 בְּעִבְרוֹךְ. אָמַרָה לוֹ אִם בֶּן לְמָה נִכְנַסְתָּ לְמַבּוּי פְּלוֹנִי
26 וְלִחְצֹר פְּלוֹנִי וְלִמְקוֹם פְּלוֹנִי, לֹא בְּשָׁבִיל אִשָּׁה
27 פְּלוֹנִית וְלֹא קִבְּלָהּ אוֹתָהּ. כִּף אָמַר הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
28 לִישְׁאֵל אֲקִשִׁיתוֹן אִפִּיקוֹן, אָמְרוּ לְפָנָיו רְבוּנוֹ שֶׁל
29 עוֹלָם כִּף יָפָה לָנוּ וְכָף נָאָה לָנוּ וְכָף הַגּוֹן לָנוּ שְׁלֹא
30 קִבְּלָהּ אִמָּה אַחֲרֵת תּוֹרְתָהּ אֵלָּא אֲנִי. אָמַר לָהֶם אֲנִי
31 הוּא שְׁפָסְלִיתִי כָּל הָאֲמוֹת בְּשָׁבִילָכֶם. אָמְרוּ לוֹ אִם
32 בֶּן לְמָה הִתְחַזַּרְתָּ תּוֹרְתָהּ עַל הָאֲמוֹת וְלֹא קִבְּלִיהָ.
33 דְּתִנָּא בְּתַחֲלָה נִגְלָה עַל בְּנֵי עֲשׂוֹ, הִדָּא הוּא
34 דְּכְּתִיב (דברים לג, ב): וַיֹּאמֶר ה' מַסִּינִי בָּא וְזָרַח
35 מִשְׁעִיר לָמוֹ, וְלֹא קִבְּלִיהָ, הִתְחַזַּרְתָּ עַל בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל,
36 וְלֹא קִבְּלִיהָ, הִדָּא הוּא דְכְּתִיב (דברים לג, ב): הוֹפִיעַ
37 מֵהָר פָּאֲרָן, וְלִבְסוֹף הִתְחַזַּרְתָּ עַל יִשְׂרָאֵל וְקִבְּלִיהָ,
38 הִדָּא הוּא דְכְּתִיב (דברים לג, ב): וְאַתָּה מִרְכַּבֶּת קִדְשׁ
39 מִיָּמִינוֹ אֵשׁ דֶּת לָמוֹ. וְכְּתִיב (שמות כד, ז): כָּל אֲשֶׁר
40 דְּבַר ה' נַעֲשָׂה וְנִשְׁמַע.

41 דְּבַר אַחֵר, אֲנִי הַגִּבֹּר, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹוי אֲנִי
42 הוּא הַגִּבֹּר, אֲנִי הוּא אֵיבָו, שְׁנֶאֱמַר (איוב לד, ז): מִי
43 גִבֹּר כְּאֵיבָו יִשְׁתָּה לַעֲגַב כְּמִים. רָאָה עָנִי, אָמַר רַבִּי
44 שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמָן אָמַרָה כְּנַסֵּת יִשְׂרָאֵל, כִּינָן שְׂרָאָה

דָּבָר אַחֵר, וַיִּשְׁחֹוּ בִּי יֹשְׁבֵי שָׁעַר, אֱלוֹי יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵם
 יוֹשְׁבֵינָּה בְּבֵית כְּנָסִיּוֹת וּבְבֵית מִדְּרָשׁוֹת, וּנְגִינֹת שׁוֹתֵי
 שָׁכָר, מֵאַחֵר שֶׁהֵן יוֹשְׁבֵינָּה וְאוֹכְלֵינָּה וְשׁוֹתֵינָּה וּמִשְׁתַּכְּרֵינָּה
 בְּסֵעֻדַת תַּשְׁעָה בָּבָב, יוֹשְׁבֵינָּה וְקוֹרְאִים קִינֹת וְנָהִי
 בְּאִיכָה. הַשְׁפִּיעֵנִי בְּמִרְרִים, זֶה יוֹם טוֹב הִרְאֵשׁוֹן שֶׁל
 פֶּסַח, דְּכָתִיב בּוֹ (במדבר ט, יא): עַל מִצּוֹת וּמִרְרִים.
 הִרְוֵנִי לַעֲנָה, מֵהַשְׁפִּיעֵנִי בְּלֵיל יוֹם טוֹב הִרְאֵשׁוֹן
 שֶׁל פֶּסַח, הִרְוֵנִי בְּלֵיל תַּשְׁעָה בָּבָב לַעֲנָה, הִוֵּי לֵיל
 יוֹם טוֹב הִרְאֵשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח הוּא לֵיל תַּשְׁעָה בָּבָב.

ו. וַיִּגְרַם בְּחֻצָּץ שָׁנִי, מַעֲשֵׂה בְּבֹנוֹ שֶׁל רַבִּי חֲנַנְיָה בֶּן
 תְּרַדְיּוֹן שֶׁנִּתְחַבֵּר לְלִסְטִים וּגְלָה אֶת רִצּוֹ, וְהִרְגִּיהוּ
 וּמֵלֵאוּ פִּיו עֵפֶר וּצְרוּרוֹת. לְאַחֵר שֶׁלִּשָּׁה יָמִים נִתְנָהוּ
 בְּכִלְבָּא, וּבִקְשׁוּ לְקַלֵּס עָלָיו מִפְּנֵי כְבוֹד אָבִיו וְלֹא
 הֵיטִיחַ, אָמַר לָהֶם הֵיטִיחוּ לוֹ וְאָנִי אֲמַר עַל בְּנִי, פִּתַּח
 וְאָמַר (משלי ה, יג יד): וְלֹא שָׁמַעְתִּי בְּקוֹל מוֹרִי
 וְלִמְלַמְדִּי לֹא הִטִּיתִי אָזְנִי. כִּמְעַט הִיטִיתִי בְּכָל רֵעַ
 בְּתוֹךְ קָהָל וְעַדָּה. וְאָמַר קְרָאת עָלָיו (משלי יז, כה): כִּעֵס
 לְאָבִיו בֶּן פֶּסִיל וּמִמֶּר לְיֹלְדָתוֹ. אַחֲוֹתֵי קְרָאת
 עָלָיו (משלי כ, יז): עֲרַב לְאִישׁ לֶחֶם שָׁקָר וְאַחֵר יִמְלֹא
 פִּיהוּ חֻצָּץ. וְחָנַן כָּל שְׁהוּא מִסְּעוּדַת תַּשְׁעָה בָּבָב,
 אֲסוּר לְאָכֹל בָּשָׂר, וְלִשְׁתּוֹת יַיִן, וְלְאָכֹל שְׁנֵי
 תַּבְשִׁילִין, וְלִרְחוֹץ וְלִסְוֹף. וְכָל שְׂאִינוֹ מִסְּעוּדַת תַּשְׁעָה
 בָּבָב, מִתֵּר לְאָכֹל בָּשָׂר וְלִשְׁתּוֹת יַיִן, וְלְאָכֹל שְׁנֵי
 תַּבְשִׁילִין. רַב מִן דְּהוּא אָכִיל כָּל מֵאֲכָלוֹ נָסִיב חַד
 פֶּת פָּחִית וְיֵהָב עָלָיו קֶטֶם וְאָמַר זֶה הִיא סְעוּדַת
 תַּשְׁעָה בָּבָב, לְקַיֵּם מֵהַשְׁנֵאֲמַר: וַיִּגְרַם בְּחֻצָּץ שְׁנֵי
 הַכְּפִשָּׁנִי בְּאַפְּרִי. וְתִזְנַח מִשְׁלוֹם נַפְשִׁי נְשִׁיתִי טוֹבָה,
 רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי יוֹסִי בְּשֵׁם רַבִּי חֲנַנְיָה בְּרִיהַ דְּרַבִּי
 אֲבָהוּ אָמַר, מַעֲשֵׂה בְּאִשָּׁה אַחַת בְּקִיסְרִין שֶׁהוֹלִיכָה
 אֶת בְּנָהּ אֶצֶל נַחְתָּוִם אֶחָד אֲמָרָה לוֹ לִמַּד אֶת בְּנִי
 אֲמָנוֹת, אָמַר לָהּ יִמְתִּין אֶצְלִי חֲמִשָּׁה שָׁנִים וְאָנִי
 מְלַמְּדוֹ חֲמֵשׁ מֵאוֹת מִינֵין בְּחֻשָּׁה. כְּמָה מִינֵין יֵשׁ
 בְּחֻשָּׁה, רַבִּי אַחָא אָמַר בְּחֻשִּׁי מִנִּית, חֲטִים דְּלֹא מִנֵּין.
 וּרְבִנָּה אָמְרִי חֲמֵשׁ מֵאוֹת בְּחֻשִּׁין כְּמִנֵּין מִנִּית. רַבִּי
 חֲנִינָא וְרַבִּי יוֹנָתָן הָיוּ יֹתְבִין וְחֹשְׁבִין לַהֲוֹן עַד שְׁתֵּין
 וְקָמוּ לַהֲוֹן. וְעוֹד אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי יוֹסִי, מַעֲשֵׂה
 בְּאִשָּׁה אַחַת שֶׁהוֹלִיכָה אֶת בְּנָהּ אֶצֶל חַד פְּרִכּוּסָס,
 אָמְרָה לוֹ לִמַּד אֶת בְּנִי אֲמָנוֹת, אָמַר לָהּ יִמְתִּין אֶצְלִי
 חֲמֵשׁ שָׁנִים וְאָנִי מְלַמְּדוֹ מֵאָה מִינֵין בְּבִיצָה. שְׁמַע
 רַבִּי וְאָמַר לֹא רְאִינוּ שֵׁשׁ טוֹבָה בְּעוֹלָם. שְׁמַע רַבִּי
 שְׁמַעוֹן בֶּן חֲלִפְתָּא וְאָמַר לֹא שְׁמַעְנוּ שֵׁשׁ טוֹבָה
 בְּעוֹלָם. רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתִירָה אָזַל לְנִצְיָבִין בְּעָרְבֵי
 צוּמָא רַבָּא, אָכַל וּפְסַק, שְׁמַע רִישׁ גְּלוּתָא וְאַתָּא
 לְגַבִּיָּה, אָמַר לִיהַּ יִשְׁגַּח עָלֵי רַבִּי. אָמַר לִיהַּ אַכְלִית
 וּפְסַקִית. אָמַר לִיהַּ יִשְׁגַּח עָלֵי רַבִּי דְּלֹא יְהוֹן אֲמָרִין
 לֹא חֲשָׁבִיהַ כְּלוֹם מִטְּרַח עָלוּי, אָזַל עֲמִיָּה. כִּיּוֹן

בְּנוֹת צְפוּרֵי הַיַּיִן סֶלֶקְוֹן וְשִׁבְחוֹן בְּבֵית מִקְדָּשָׁא וְלֹא
 הָיָה בָּרַ נֶשׁ קָרִיץ לְתַאֲנָה קְדָמִי מִנְהוֹן. וְהִיא סִפְרָא
 דְּמִגְדָּלָא הָיָה מִסְדָּרָא קְנִדְלִיָּה בְּכָל עָרוּבָא שׁוּבָא,
 סְלִיק שִׁבְחָ וְנַחְתָּ וּמִדְּלִיק יְתֵהוֹן. וְאִית דְּאֲמָרִי סִפְרָא
 הָיָה בְּכָל עָרוּבָא שׁוּבָא הָיָה סְלִיק וּפָשֵׁט סְדֵרִיהַ
 בְּבֵית מִקְדָּשָׁא וְנַחְתָּ שְׁבִית בְּבִיתִיהַ. עוֹבְדָא הָיָה
 בְּחַד בָּרַ נֶשׁ דִּיהוּ קָאִי וְרַדִּי, עֲרַקַת תּוֹרְתִיהַ, נִפְק
 אָמַר לַהּ בְּדוּ, אָמְרוּ לִיהַּ בְּאִידְנָא אֲסִטְרִטִיָּא אֲתִיתִי,
 שְׂרִי מַחְוִי לַהּ וְלֹא אֲשַׁכַּח הִדְרָף, וְקָרוּ עָלֶיהַ דְּרִין
 קְרִיָּה, גָּדַר דְּרָכֵי בְּגִזִּית נְתִיבְתִי עִיָּה, אֲצָדִי, כְּמָה
 דְּאֵת אָמַר (יחזקאל כא, לב): עִיָּה עִיָּה עִיָּה אֲשִׁמְנָה.

ד. דַּב אַרְבַּ הוּא לִי, זֶה נְבוּכַדְנֶצַּר. אֲרִי בְּמִסְתָּרִים,
 זֶה נְבוּזַרְאֲדָן.

דָּבָר אַחֵר, דַּב אַרְבַּ, זֶה אֲסִפְסִיאָנוּס. אֲרִי בְּמִסְתָּרִים,
 זֶה טְרַכְיָנוּס. דְּרָכֵי סוּרָר וַיִּפְשָׁחֵנִי. תִּילְהִי, כְּדָאֲמָרִין
 אֵילָן שֶׁנִּפְשַׁח קוֹשְׁרִין אוֹתוֹ בְּשִׁבְעִית. דְּרָף קִשְׁתּוֹ
 וַיִּצְיָבֵנִי כְּמִטְרָה לַחֵץ, תְּרִין אֲמוּרָאִין, חַד אָמַר
 כְּבוֹרְמָא לְאִסְפְּרִיסָא, וְחַד אָמַר פְּקוֹרַת חֲצִים שֶׁהִפֵּל
 מוֹרִים בָּהּ וְהִיא נִצְבָּת. רַבִּי יוֹדֵן אָמַר וּגְבַרְנִי לַעֲמֹד
 בְּכֵלָן, אֵת מוֹצֵא אַחֵר מֵאָה חֲסֵר שְׁתֵּי תוֹכְחוֹת שֵׁשׁ
 כְּמִשְׁנֵה תוֹרָה, מֵהַ כְּתִיב (דברים כט, ט): אֵתָם נִצְבִים
 הַיּוֹם בְּלָכֶם, וּמִתְרַגְּמִין אֶתוֹן קִימִין גְּבוּרִים לַעֲמֹד
 בְּכֵלָן.

ה. הִבִּיא בְּכִלְוִתִּי בְּנִי אֲשַׁפְתּוּ, רַב וְשִׁמּוּאֵל, רַב אָמַר
 בְּנִי אוֹפִיכִיָּה, בְּנִי אֲמוּרִיָּה. וְשִׁמּוּאֵל אָמַר בְּנִי אָדָם
 שְׂאוּכְלִין הַרְבֵּה וּמִצְיָאִין אֲשַׁפּוֹת, הִבִּיאֵן עָלֵי.
 הִיטִיתִי שְׁחָק לְכָל עַמִּי, כְּתִיב (תהלים סט, יג): וַיִּשְׁחֹוּ בִּי
 יוֹשְׁבֵי שָׁעַר, אֱלוֹי אֲמוֹת הָעוֹלָם, שֶׁהֵן יוֹשְׁבֵינָּה בְּבֵית
 תְּרִטִיאוֹת וּבְבֵית כְּנָסִיּוֹת. וּנְגִינֹת שׁוֹתֵי שָׁכָר,
 מֵאַחֵר שֶׁהֵן יוֹשְׁבֵינָּה וְאוֹכְלֵינָּה וְשׁוֹתֵינָּה וּמִשְׁתַּכְּרֵינָּה, הֵן
 יוֹשְׁבֵינָּה וּמִשְׁחִיחִין בִּי וּמִלְעִיגִים בִּי וְאוֹמְרִים בְּגִין דְּלֹא
 נִצְרוּף לְחִירוּבָא בִּיהוּדָאִי, וְהֵן אוֹמְרִים אֱלוֹי לֹאֵלּוּ,
 כְּמָה שְׁנִים אֵת בְּעִי מַחִי, וְהֵן אוֹמְרִים בְּחִלּוּקָא
 דִּיהוּדָאִי דְשַׁבְתָּא. וּמְכַנְיִסִין אֶת הַגָּמֶל לְטְרִטִיאוֹת
 שֶׁלָּהֶם וְהַחֲלוּקִין שֶׁלּוֹ עָלָיו, וְהֵן אוֹמְרִים אֱלוֹי לֹאֵלּוּ
 עַל מָה זֶה מֵתָאֲבֵל, וְהֵן אוֹמְרִים הִיְהוּדִים הִלְלוּ
 שׁוּמְרֵי שְׁבִיעִית הֵן וְאִין לָהֶם יָרֵק וְאָכְלוּ הַחוּחִים
 שֶׁל זֶה וְהוּא מֵתָאֲבֵל עָלֵיהֶם. וּמְכַנְיִסִים אֶת הַמוֹמוֹס
 לְתִיאָטְרוֹן שֶׁלָּהֶם וְרָאשׁוֹ גְלוּת, וְהֵן אוֹמְרִים אֱלוֹי
 לֹאֵלּוּ עַל מָה רָאשׁוֹ שֶׁל זֶה מְגָלַח, וְהוּא אוֹמַר
 הִיְהוּדִים הִלְלוּ שׁוּמְרֵי שְׁבֻתוֹת הֵן, וְכָל מָה שֶׁהֵם
 יִגְעִיץ כָּל יְמוֹת הַשְּׁבֻת אוֹכְלִים בְּשֻׁבָּת, וְאִין לָהֶם
 עֲצִים לְבִשְׁל בָּהֶם, וְהֵם שׁוֹכְרִים מִטּוֹתֵיהֶם וּמִבְשָׁלִים
 בָּהֶן, וְהֵם יִשְׁנִין בְּאֶרֶץ וּמִתְעַפְּרִים בְּעֵפֶר וְסִכִּין
 בְּשִׁמְן, לְפִיכָף הַשְּׁמֵן בִּיקָר.

אמות העולם, אבל מה אעשה ותשוב עלי נפשי, 46
מתלא אמרה עד דשמנא עבד קטין, נפשיה 47
דקטנא נפקת. זאת אשיב אל לפי על בן אוהיל. 48
רבי אבא בר כהנא בשם רבי יוחנן אמר משל למה 49
הדבר דומה, למלך שגשא מטרונה וכתב לה כתבה 50
מרבה, ואמר לה כך וכך חפזת אני עושה לך, כך 51
וכך ארגונות טובות אני נותן לך. הניחה המלך 52
והלך לו למדינת הים ואחר לשם. נכנסו שכנותיה 53
אצלה והיו מקניטות אותה ואומרות לה הניחך 54
המלך והלך לו למדינת הים, ושוב אינו חוזר עליך, 55
והיתה בוכה ומתאנחת, וכיון שנגנסה לתוך ביתה 56
פותחת ומוציאה כתבתה וקוראת, ורואה בכתבתה 57
כך וכך חפזת אני עושה, כך וכך ארגונות טובות 58
אני נותן לך, מיד היתה מתנחמת. לימים בא 59
המלך, אמר לה בתי אני תמה איך המתנת לי כל 60
אותן השנים, אמרה לו אדוני המלך אלמלא כתבה 61
מרבה שכתבת ונתת לי כבר אבדוני שכנותי. כך 62
עובדי פוכבים מונין את ישראל ואומרים להם, 63
אלהיכם הסתיר פניו מכם וסלק שכנתו מכם, עוד 64
אינו חוזר עליכם, והן בוכין ומתאנחין, וכיון 65
שנגנסין לבתי כנסיות ולבתי מדרשות וקורין בתורה 66
ומוציאין שפתוב (ויקרא כו, ט): ופניתי אליכם והפריתי 67
אתכם ונתתי משכני בתוכם והתהלכתי בתוכם, 68
והן מתנחמין. למחר כשיבוא קץ הגאולה אומר להם 69
הקדוש ברוך הוא לישראל בני אני תמה מכם היאף 70
המתנתם לי כל אותן השנים, והן אומרים לפניו 71
רבנו של עולם אלולי תורתך שנתת לנו כבר 72
אבדונו האמות. לך נאמר: זאת אשיב אל לפי, 73
ואין זאת אלא תורה, שנאמר (דברים ד, מד): וזאת 74
התורה. וכן דוד אמר (תהלים קיט, צב): לולי תורתך 75
שעשעי אז אבדתי בעניי. על בן אוהיל לו, ומיחדים 76
שמו שתי פעמים ביום, ואומרים (דברים ו, ד): שמע 77
ישראל ה' אלהינו ה' אחד. 78
ח. חסדי ה' כי לא תמנו פי לא כלו רחמי, אמר 79
רבי שמעון בן לקיש משהקדוש ברוך הוא מתנאש 80
מן הצדיקים בעולם הזה, הוא חוזר ומרחם עליהם, 81
הדא הוא דכתיב: חסדי ה' כי לא תמנו. חדשים 82
לבקרים רבה אמונתך, אמר רבי אלכסנדר על 83
שאתה מחדשנו בכל בקר ובקר, אנו יודעין 84
שאמונתך רבה לתחית המתים. 85
אמר רבי שמעון בר אבא על שאתה מחדשנו בבקרן 86
של מלכיות, אנו יודעין שאמונתך רבה לגאלנו. 87
אמר רבי חלבו בכל יום ויום בורא הקדוש ברוך 88
הוא פת של מלאכים חדשים ואומרים שירה חדשה 89
והולכין להם. 90

דאזל אמר לטליא, ברי, פטיליק דאת מייתי לן חד 1
זמן קדמי לא תייתי לן זמן אחורי, מן דאכלון 2
אייתין קדמיהון תמנין פטילקין, אבל מפל פטיליק 3
חד פת ומפל פטיס חד פס, אמר ליה רבי מן 4
דאכלית ופסקית אייתון קדמך תמנין פטילקין, 5
מחדא פטיליקי אבל רבי חדא פתית ומחדא פטיס 6
אייתי רבי חד פס, אמר ובמה קרן לה נפשא, דהיא 7
במה דאיתיהיב לה היא נפשיה. רבי אבהו אזל 8
לבצרה ואתקבל גבי יוסי רישא, אייתון קמיה תמנין 9
מיני מחין דעוף, אמר ליה לא יכעוס רבי דלא הוה 10
צינדא ספק, ולא קריין ליה יוסי רישא אלא דלא 11
הוה מאכליה אלא מחין דעוף. רבי חיזא רבא אזל 12
לדרומא, ואתקבל גבי רבי יהושע בן לוי, אייתו 13
לקמיה עשרים וארבעה תבשילין. אמר ליה בשפתא 14
מה אתון עבדין, אמר ליה אנן פסלין להון. לבתר 15
יומין אתא רבי יהושע בן לוי לטבריא ואתקבל גבי 16
רבי חיזא רבא ויהב לתלמידוי דרבי יהושע דרממנין 17
ואמר להון זילו ועבדו לרפכון כמנהגיה. רבי יצחק 18
ברבי אליעזר הוה ידע למסדר סעודתא כמנין ימות 19
החמה. פד הוה ליה הוה עבד, פד לא הוה ליה 20
נסיב גרעינין ומני עליהון, בגין דלא יתנשי יתהון. 21
נשיתי טובה. 22
אמר רבן שמעון בן גמליאל זו רחיצת ידים ורגלים 23
אחר המרחץ. ואמר אבד נצחי ותוחלתי מה'. 24
אמר רבי שמעון בן לקיש משהקדוש ברוך הוא 25
מתנאש מן הצדיקים בעולם הזה חוזר ומרחם 26
עליהם, הדא הוא דכתיב: ואמר אבד נצחי. 27
ז. זכר עניי ומרודי, פנסת ישראל אומרת לפני 28
הקדוש ברוך הוא, רבנו של עולם זכר ענויין 29
שעניתי, ומרודי שמרדתי כך, ויסורין שהוריתיני 30
לענה ורוש, יצאו אלו באלו. זכור תפבור. תני רבי 31
חיזא משל למלך שיצא למלחמה והיו בניו עמו והיו 32
מקניטין אותו. למחר יצא המלך לבדו ולא היו בניו 33
עמו, אמר המלך הלואי היו בני עמי ואפלו 34
מקניטים אותי. כך, המלך זה הקדוש ברוך הוא, 35
בניו, אלו ישראל. בשעה שהיו ישראל יוצאין 36
למלחמה היה הקדוש ברוך הוא יוצא עמהם, כיון 37
שהכעיסוהו לא יצא עמהם, וכיון שלא היו ישראל 38
בארץ, אמר הלואי היו ישראל עמי ואפלו היו 39
מכעיסים אותי, ואית לן שלשה פסוקים (ירמיה ט, א): 40
מי יתגני במדבר מלון ארחים, מי יתן עמי עמי 41
קמראש כשהיה במדבר. וכתיב (יחזקאל לו, יז): בן 42
אדם בית ישראל יושבים על אדמתם וגו', והדין: 43
זכור תפבור ותשוב עלי נפשי. 44
אמר רבי יודן זכור תפבור, יודע אני שאתה זוכר 45

טוב לגבר פי ישא על בנעוריו, על תורה, על אשה, על מלאכה.

י. יושב בדרך וידם, אמר רבי שמואל בר נחמן, קרא הקדוש ברוך הוא למלאכי השרת ואמר להם מלך בשר ודם אבל מהו עושה, אמרו לו לובש שחורים ומכסה את ראשו בשק, אמר אף אני עושה כן, הלא הוא דכתיב (ישעיה ג, א): אלביש שמים קדרות ושק אשים כסותם. ועוד שאל להם, מלך בשר ודם אבל מהו עושה, אמרו לו מכבה את הפנסין, אמר להם אף אני עושה כן הלא הוא דכתיב (ירמיה ב, י): שמש וירח קדרו וכוכבים אספו נגהם. ועוד שאל להם מלך בשר ודם אבל מהו עושה, אמרו לו מהלך יחף, אמר להם אף אני עושה כן, הלא הוא דכתיב (נחום א, ג): ה' בסופה ובסערה דרכו וענן אבק רגליו. ועוד שאל להם מלך בשר ודם אבל מהו עושה, אמרו לו יושב ודומם, אמר להם אף אני עושה כן, הלא הוא דכתיב: יושב בדרך וידם כי נטל עליו. יתן בעפר פיהו אולי יש תקוה, יתן למכהו לחי ישבע בתרפה, רבי הוה פשיט קריה, וכד הוה מטי לאילין פסוקא הוה בכי (שמואל א כח, טו): ויאמר שמואל אל שאול למה הרגזתני להעלות אתי. וכתוב (עמוס ד, ג): כי הגה יוצר הרים וברא רוח ומגיד לאדם מה שחזו, אפלו דברים שאין בהם ממש נכתבין לו לאדם על פנקסו, ומי כותבן (עמוס ד, ג): עשה שחר עיפה. (צפניה ב, ג): בקשו את ה' כל עגיו הארץ וגו', וכתוב (עמוס ה, טו): שגאו רע ואהבו טוב וגו', למה (קהלת יב, יד): כי את כל מעשה האלהים יבא במשפט וגו', והדין: יתן בעפר פיהו וגו', וכתוב: יתן למכהו לחי ישבע בתרפה.

כ. כי לא יזנח לעולם ה', כפיכול לא שבק ולא שביק, כי אם הוגה ורחם פרב חסדו, אמר רבי שמעון בן לקיש, משהקדוש ברוך הוא מתנאש מן הצדיקים בעולם הזה הוא חוזר ומרחם עליהם, הלא הוא דכתיב: כי אם הוגה ורחם וגו'. כי לא ענה מלכו, רבי ברכיה בשם רבי לוי אמר בשני מקומות פעלו ישראל, באחד פעלו בפיהם ולא בלבם, ובאחד פעלו בלבם ולא פעלו בפיהם, ואלו הן סיני ובבל. בסיני פעלו בפיהם ולא בלבם, הלא הוא דכתיב (תהלים עח, לו): ויפתוהו בפיהם ובלשונם יכזבו לו וגו'. בבבל פעלו בלבם ולא בפיהם, הלא הוא דכתיב: כי לא ענה מלכו. אמר הקדוש ברוך הוא ויבא פה שבסיני ויכפר על פה שבבבל, ויבא לב שבבבל ויכפר על לב שבסיני. אף על פי כן ויגה בני איש, הביא עליהם איש צר ואויב, זה המן והגה את מכתן.

אמר רבי ברכיה השבתי לרבי חלבו והא קתיב (בראשית לב, כו): ויאמר שלחני כי עלה השחר, אמר לי חנוקה סברת לחנוקני, גבריאל ומיכאל הן שרים של מעלה, דכלם מתחלפין ואינן לא מתחלפין. אדריאנוס שחיק עצמות שאל את רבי יהושע בן חנניה, אמר לו, אתם אומרים בכל יום ביום בורא הקדוש ברוך הוא פת של מלאכים חדשים ואומרים שירה חדשה והולכין להם, אמר לו אין. אמר לו ולאן אינן אזלין. אמר ליה מן הן דמתבריא. אמר ליה מנין מתברין. אמר לו מן הדין נהר דגור. אמר ליה ומה עיסקיה דנהר דגור, אמר ליה כהדין ירדנא דלא פסיק לא בליליא ולא פסיק ביממא. אמר ליה והינין ירדנא מהלך ביממא ופסיק בליליא. אמר ליה נטר הוינא בבית פעור והדין ירדנא כמה דמהלך ביממא כן מהלך בליליא. אמר ליה ומנין אותו נהר דינור נפיק, אמר ליה מן יצעתהון דחיותא ממה דטעונין בכורסא. חלקי ה' אמרה נפשי, רבי אבהו בשם רבי יוחנן אמר למלך שנקנס למדינה והיו עמו דפסין ואפרכין ואיסטרטילוטין, והיו גדולי מדינה יושבים באמצע המדינה, חד אמר אנא נסיב דפסין לגבי. וחד אמר אנא נסיב אפרכין לגבי, וחד אמר אנא נסיב איסטרטילוטין לגבי. הנה פקח אחד לשם אמר אנא נסיב למלכא, דכולא מתחלפין ומלכא אינו מתחלף. בן עובדי פוכבים, מהן עובדין לחמה, ומהן עובדין ללכנה, ומהן עובדין לעץ ואבן, אבל ישראל אינן עובדין אלא להקדוש ברוך הוא, הלא הוא דכתיב: חלקי ה' אמרה נפשי, שאני מיוחד אותו שתי פעמים בכל יום, ואומר (דברים ו, ד): שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד.

ט. טוב ה' לקו, יכול לכל, תלמוד לומר לנפש תדרשנו. ודכוותיה (תהלים עג, א): אף טוב לישראל אלהים, יכול לכל, תלמוד לומר לברי לבב, אלו שלפם ברור עליהם שאין בידם עון, ודכוותיה (תהלים פד, ו): אשרי אדם עוז לו בך, יכול לכל, תלמוד לומר מסלות בלבם, אלו דשבילי אורייתא כבושין בלבהון. ודכוותיה (תהלים קכה, ד): היטיבה ה' לטובים, יכול לכל, תלמוד לומר ולישרים בלבותם. ודכוותיה (תהלים קמה, יח): קרוב ה' לכל קראיו, יכול לכל, תלמוד לומר לכל אשר יקראהו באמת. ודכוותיה (מכילת ד, יח): מי אל כמותך נשא עון ועבר על פשע, יכול לכל, תלמוד לומר לשארית נחלתו. טוב ויחיל ודומם לתשועת ה', אמר רבי שמעון בן לקיש משהקדוש ברוך הוא מתנאש מן הצדיקים בעולם הזה הוא חוזר ומרחם עליהם, הלא הוא דכתיב: טוב ויחיל ודומם לתשועת ד'.

45 פתיב פאן אלא פי נכנעו, דרש רבי יאשיה 40(צפניה)
 46 ב, א): התקוששו וקושו, נקשט עצמן ואחר כך
 47 נקשט אחרים, מבגין דאית הקא בר נש דאמר עלי
 48 לישן בישא קדם רבי יוחנן אלא כל עמא לדינא
 49 אמרו, הנה תמן רבי חיא רבי אמי ורבי יוסי קמוון
 50 ונפקון להון. נחנו פשענו ומרינו, רבנן דהתם אמרי
 51 אית פרנכי מרידן בסימא דסימא חמיצ, רבנן דהקא
 52 אמרינן אין דעובדין בישין למריהון קשין. רבי הונא
 53 בשם רב יוסף אמר: נחנו פשענו ומרינו כמדתנו,
 54 אתה לא סליחת, כמדותיה.
 55 אמר רבי לוי: נחנו פשענו ומרינו והחרבת
 56 מקדשיך.

57 ס. סכותה באף ותרדפנו הרגת לא חמלת, סכתה
 58 בענן לה, רבי חלבו שאל את רבי שמואל בר נחמן,
 59 אמר לו מפני ששמעתי עליך שאתה בעל אגדה מהו
 60 דין דכתיב סכתה בענן לה מעבור תפלה, אמר לו
 61 נמשלה תפלה כמקרה ונמשלה תשובה פים. מה
 62 מקרה זו פעמים פתוחה פעמים געולה, כך שצרי
 63 תפלה פעמים געולים פעמים פתוחין, אבל הים הזה
 64 לעולם פתוח, כך שצרי תשובה לעולם פתוחין.

65 אמר רב ענן אף שצרי תפלה אינן ננעלים לעולם,
 66 הדא הוא דכתיב (דברים ד, ז): פה' אלהינו בכל קראנו
 67 אליו, ואין קריאה אלא תפלה, שצאמר (ישעיה סה,
 68 כד): והיה טרם יקראו ואני אענה.
 69 אמר רבי יוסי בר חלפתא עתים הן לתפלה, שפך
 70 אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא, רבונו של עולם
 71 בשעה שאני מתפלל לפניך תהיה תפילתי על שעת
 72 רצון, הדא הוא דכתיב (תהלים סט, יד): ואני תפילתי
 73 לך ה' עת רצון. רבי עקיבא היה עומד ונדון לפני
 74 טורנוסורפוס, והיה שם יהושע הגרסי עומד בתפלה
 75 עמו, ירד ענן והקיפן, אמר דומה אני שלא ירד ענן
 76 והקיף אלא כדי שלא תשמע תפילתי של רבי, הדא
 77 הוא דכתיב: סכתה בענן לה מעבור תפלה. סחי
 78 ומאוס תשימנו בקרב העמים, מאסיא פסילאיא.

79 פ. פצו עלינו פיהם, למה הקדים פ"א לעי"ן, שהיו
 80 אומרים בפיהם מה שא ראו בעיניהם.

81 ע. עיני נגרה ולא תדמה וגו' עד ישקיף וירא ה'
 82 משמים, רבי אחא בשם רבי שמואל בר נחמן אמר
 83 בשלשה מקומות מצינו רוח הקדש סמוך לגאולה,
 84 מאי טעמא (ישעיה לב, יד): משוש פראים מרעה
 85 עדרים, מה פתיב אחריו (ישעיה לב, טו): עד יערה
 86 עלינו רוח מפורם והיה מדבר לפרמל והפרמל ליצר
 87 יחשב. ודכוותיה (ישעיה ס, כב): הקטן יהיה לאלה
 88 והצעיר וגו', וכתוב בתריה (ישעיה סא, א): רוח ה'

1 ל. לדכא תחת רגליו וגו', זה נבוכדנצר שכתוב
 2 בו (דניאל ב, לח): די דירין בני אנשא חיות פרא ועוף
 3 שמאי ירב בידך והשלטך בכלהון אנת הוא ראשה
 4 די דהבא.

5 מ. מי זה אמר ותהי ה' לא צוה, מי צוה, המן צוה,
 6 והקדוש ברוך הוא לא צוה, המן צוה להשמיד
 7 להרג ולעבד, והקדוש ברוך הוא לא צוה,
 8 אלא (אסתר ט, כה): ישוב מחשבתו וגו'. מפי עליון
 9 לא תצא הרעות והטוב, אמר רבי אלעזר משעה
 10 שאמר הקדוש ברוך הוא (דברים ל, טו): ראה נתתי
 11 לפניך היום את החיים ואת הטוב ואת המות ואת
 12 הרע, לא יצאת טובה לעושה רעה, ורעה לעושה
 13 טובה, אלא טובה לעושה טובה ורעה לעושה רעה,
 14 כמה דאת אמר (שמואל ב ג, לט): ישלם ה' לעושה
 15 הרעה פרעתו. מה יתאונן אדם חי, דיו שהוא חי,
 16 אמר רבי לוי אמר הקדוש ברוך הוא חיותך בידי
 17 וחי, ואתה מתאונן.

18 אמר רבי הונא יעמד בגבור ויודה על חטאיו ואל
 19 יתאונן.

20 אמר רבי ברכיה מה יתאונן על חי העולמים, אם
 21 מבקש הוא להתאונן גבר על חטאו. רבי אומר בני
 22 תורעמנין, אדם הראשון אחר כל השבח שעשיתי
 23 עמו הוא מתרעם לפני ואומר (בראשית ג, יב): האשה
 24 אשר נתת עמדי, אף יעקב בן, אני עוסק להמליך
 25 את בנו במצרים והוא מתרעם ואומר (ישעיה מ, כז):
 26 נסתרה דרפי מה'. ואף בניו בן, אני עוסק לבור להם
 27 לחם קל כדי שלא יהא אחד מהן גוסס ודולרדיא
 28 אוחזתו, והן מתרעמין לפני ואומרים (במדבר כא, ה):
 29 ונפשנו קצה בלחם הקלקל. אף ציון בן היא (ישעיה
 30 מט, יד): ותאמר ציון עזבני ה' וה' שכחני.

31 נ. נחפשה דרכינו ונחקרה ונשובה עד ה', נשא
 32 לבבנו אל פנים אל אל בשמים, רבי ביבא בר זבדאי
 33 ורבי תנחום בר חנילאי ורבי יאשיה נפקין
 34 לתעניתא, דרש רבי ביבא בר זבדאי ואמר אפשר
 35 דליביה דבר נש נסיב מיניה וחזר עליה, אלא נשווי
 36 לבינן לגבי ידינן, ואחר כך אל אל בשמים, אם יש
 37 שרץ בידי של אדם אפלו טובל בכל מימי בראשית
 38 אינו טהור לעולם, השליך השרץ מידו, עלתה לו
 39 טבילה בארבעים סאה.

40 דרש רבי תנחומא (דברי הימים ב יב, ו): ויפגעו שרי
 41 יהודה והמלך ויאמרו צדיק ה'. וכתוב: ובראות ה'
 42 כי נכנעו ויהי דבר ה' אל שמעיה לאמר נכנעו לא
 43 אשחיתם ונתתי להם כמעט לפליטה ולא תתן חמתי
 44 בירושלים ביד שישק. ובראות ה' כי נתענו אין

44 וְאֹמְרִים בְּזֶה בַּחֲרַתְּ הָאֵל לָךְ מֵהַ שְׁבַחְתָּהּ, עַד שֶׁעָמַד
 45 שְׁמוּאֵל וּפָרַע בָּהֶם, הִדָּא הוּא דְכָתִיב (שְׁמוּאֵל א טו),
 46 (לכ): וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל הִגִּישׁוּ אֵלַי אֶת אַגַּג מֶלֶךְ עַמְלֵק,
 47 וְכָתִיב (שְׁמוּאֵל א טו, לג): וַיִּשְׁפָּף שְׁמוּאֵל אֶת אַגַּג וְגו',
 48 אָמַר רַבִּי אָבָא בַר כַּהֲנָא הַתְּחִיל מִחֲתָף בְּכַשְׁרוֹ
 49 חֲתִיכוֹת חֲתִיכוֹת וּמֵאֲכִיל לְנַעֲמִיּוֹת, הִדָּא הוּא
 50 דְכָתִיב (אִיוב יח, יג): יֹאכֵל בְּדֵי עוֹרוֹ. רַבִּי יִצְחָק אָמַר
 51 הֵבִיא אֲרַבְעָה קוֹנֵדִיסִין וּמִתְחִיל עָלֵיהֶם. (שְׁמוּאֵל א טו),
 52 (לכ): וַיֹּאמֶר אַגַּג אֶכֶן סָר מֵרַחֲמֶיךָ, כִּף מִמֵּיתִין
 53 הַשָּׂרִים מִיתוֹת מְרוֹת. רַבִּי יִצְחָק אָמַר סָרְסוּ, לְפִי
 54 שֶׁהִיא נוֹטֵל אֶת הַמִּילוֹת וְזוֹרְקֵן כְּלָפִי מַעֲלָה, עַל דָּא
 55 נִפְרַע מִמֶּנּוּ, הִדָּא הוּא דְכָתִיב (שְׁמוּאֵל א טו, לג): וַיֹּאמֶר
 56 שְׁמוּאֵל פֹּאֲשֶׁר שִׁפְלָה נָשִׁים חֲרָפָה בֶּן תִּשְׁפַּל מִנָּשִׁים
 57 אִמָּה. וַיִּשְׁפָּף, מִלְּמַד שֶׁחֲתָכּוּ אֲרַבַּע חֲתִיכוֹת. תַּתָּן
 58 לָהֶם מִגִּנַּת לֵב, תִּרְיֵן אֲמוּרָאִין, חַד אָמַר תְּבִירוֹת
 59 לָבָא, וְחַד אָמַר עֲזִיזוֹת לָבָא, מֵאֵן דָּאֲמַר תְּבִירוֹת
 60 לָבָא, שְׁנֵאֲמַר (בְּרַשִׁית יד, כ): אֲשֶׁר מִגֵּן צָרִיד בִּידָה.
 61 וּמֵאֵן דָּאֲמַר עֲזִיזוֹת לָבָא, שְׁנֵאֲמַר (דְּבָרִים לג, כט): מִגֵּן
 62 עֲזָרָה. תִּפְלֵתָהּ לָהֶם, תְּלִי אוֹתָן בִּיסוּרֵינָן, הֵבִיא עָלֵיהֶם
 63 כָּל אֲלוֹת שְׁבַתְּוֹרָה, כְּמָה דָּאֲתָ אָמַר (דְּבָרִים ל, ז): וְנָתַן
 64 ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת כָּל הָאֲלוֹת הָאֵלֶּה עַל אִיכֶיךָ וְעַל
 65 שְׁנֵאֲיָךְ וְגו'. תִּרְדֹּף בָּאֵף וְתִשְׁמִידֵם, יִרְמִיָּה אָמַר:
 66 תִּרְדֹּף בָּאֵף וְתִשְׁמִידֵם, וּמִשָּׁה אָמַר (שְׁמוֹת יז, יד): כִּי
 67 מָחָה אֲמַחֶה אֶת זָכֶר עַמְלֵק מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם, שְׁמוּאֵל
 68 אָמַר, עַמְלֵק כְּמִשְׁמַעוֹ, זָכֶר, זֶה הֶמָּן. מָחָה, בְּעוֹלָם
 69 הַזֶּה. אֲמַחֶה, לְעוֹלָם הַבָּא. מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם, לוֹ וּלְכָל
 70 הַדּוֹר הַהוּא עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אָמַר
 71 שְׁלֹא יִהְיֶה נִין וְנֶכֶד לְעַמְלֵק מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם, שְׁלֹא
 72 יֵאמְרוּ אֵילָן זֶה שֶׁל עַמְלֵק. גָּמַל זֶה שֶׁל עַמְלֵק, רָחֵל
 73 זוֹ שֶׁל עַמְלֵק. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר, לְפִי שֶׁבִקֵּשׁ לְאַבְד
 74 אֶת יִשְׂרָאֵל מִתַּחַת כְּנָפֵי הַשָּׁמַיִם, אָמַר מִשָּׁה לְפָנַי
 75 הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, רָשַׁע זֶה בָּא לְאַבְד אֶת יִשְׂרָאֵל
 76 מִתַּחַת כְּנָפֵי, סִפֵּר תוֹרָתָהּ שְׁנַתָּה לָהֶם, מִי יִקְרָא בּוֹ.
 77 דָּבָר אַחֵר, לְפִי שֶׁבִקֵּשׁ לְאַבְד אֶת יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵן
 78 עֲתִידִין לְהִתְפַּזֵּר מִסּוּף הָעוֹלָם וְעַד סוּפוֹ,
 79 שְׁנֵאֲמַר (דְּבָרִים כח, סד): מִקְצֶה הָאָרֶץ וְעַד קֶצֶה הָאָרֶץ.
 80 רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר אֵימָתִי יֹאבֵד שָׁמָּה שֶׁל אֱלוֹ מִן
 81 הָעוֹלָם וְתַעֲקֹר עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וְעוֹבְדֵיָה מִן הָעוֹלָם,
 82 וַיְהִי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא יַחֲדִי בְּעוֹלָם, כְּעִנְיָן
 83 שְׁנֵאֲמַר (זְכַרְיָה יד, ט): וְהָיָה ה' לְמֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ
 84 בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה ה' אֶחָד וְשִׁמוֹ אֶחָד, בְּשִׁעָה
 85 שֶׁתִּרְדֹּף בָּאֵף וְתִשְׁמִידֵם מִתַּחַת שָׁמַי ה'. רַבִּי נָתַן
 86 אָמַר לֹא בָא הֶמָּן אֱלָא לְזָכֶר יִשְׂרָאֵל, הִדָּא הוּא
 87 דְכָתִיב (אֶסְתֵּר ט, כח): וַיְמִי הַפּוֹרִים הָאֵלֶּה לֹא יַעֲבֹרוּ
 88 מִתּוֹךְ הַיְּהוּדִים וְזָכְרָם לֹא יִסּוּף מִזְרַעָם.
 89 סָלִיק אֲלֵפָא בֵּיתָא תְּלִיתָא

1 אֱלֹהִים עָלַי יַעַן מִשָּׁח ה' אֹתִי, וְהִדִּין: עֵינִי נִגְרָה,
 2 וְכָתִיב בַּתְּרִיה: עַד יִשְׁקִיף וַיֵּרָא ה' מִשְׁמַיִם. עֵינִי
 3 עוֹלָלָה לְנַפְשִׁי, אָמַר רַבִּין שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל חֲמֹשׁ
 4 מֵאוֹת בְּתֵי סוֹפְרִים הָיוּ בְּבִיתָר, וְהִקְטִין שְׂבָהֶם לֹא
 5 הָיָה פָחוֹת מִשְׁלֹשׁ מֵאוֹת תִּינוּקוֹת, וְהָיוּ אוֹמְרִים אִם
 6 יָבוֹאוּ הַשּׁוֹנָאִים עָלֵינוּ בְּמִכְתָּבִים הִלְלוּ אֲנִי יוֹצֵאִין
 7 וְדוֹקְרִין אוֹתָן, וְכִינִן שְׁגִרְמוּ הַעֲנוּת וְכָאוּ הַשּׁוֹנָאִים,
 8 כָּרְכוּ כָל אֶחָד וְאֶחָד בְּסִפְרוֹ וּשְׂרָפוּ אוֹתָם, וְלֹא
 9 נִשְׁתַּיֵּיר מֵהֶם אֶלָּא אֲנִי, וְקָרָאתִי עַל עַצְמִי עֵינִי
 10 עוֹלָלָה לְנַפְשִׁי מִכָּל בְּנוֹת עִירִי.

11 צ. צוֹד צְדוֹנִי כְּצַפְרֵי אֵיבִי חֲנָם, צָמְתוּ בְּבוֹר חַיִּי, זֶה
 12 יוֹסֵף, זֶה יִרְמְיָה, זֶה דְּנִיָּאל. צָפוּ מִים עַל רֹאשִׁי וְגו',
 13 אֱלוֹ הָאֱמוּנוֹת שְׂבָתוֹב בָּהֶן (יִשְׁעִיָּה יז, יב): הוּא הֶמָּן
 14 עֲמִים רַבִּים כְּהִמּוֹת יָמִים יִהְיִיוּ וּשְׁאוֹן לְאֵמִים
 15 כְּשְׁאוֹן מִים בְּפִירִים.

16 ק. קָרָאתִי שְׁמֶךָ ה' מְבוֹר תַּחֲתִיּוֹת, זֶה יוֹסֵף, זֶה
 17 יִרְמְיָה, זֶה דְּנִיָּאל. קוֹלִי שְׁמַעְתָּ וְגו', קִרְבָּתָהּ כִּיּוֹם
 18 אֶקְרָאךָ.

19 ר. רַבָּת אֲדֹנִי רִבִּי נַפְשִׁי גָּאֵלָת חַיִּי, רֵאִיתָה ה' עֲוֹנֹתַי
 20 שֶׁפָּטָה מִשְׁפָּטִי, חַד יְהוּדָאִי עֶבֶר קָדָם אֲדִרְיָאנוֹס
 21 וּשְׁאֵל בְּשִׁלְמִיָּה, אָמַר לִיָּה מֵאֵן אַתָּה, אָמַר לִיָּה
 22 יְהוּדָאִי. אָמַר לִיָּה וְאֵיךְ יְהוּדָאִי עֶבֶר קָדָם אֲדִרְיָאנוֹס
 23 וּשְׁאֵל בְּשִׁלְמִיָּה, אָמַר אֵיזִילוּ וְסִבּוּ רֹאשִׁיָּה. עֶבֶר
 24 אוֹחֲרָן חֲמָא מָה אֵינְעִבִיד בְּקִדְמִיָּא וְלֹא שְׁאֵל
 25 בְּשִׁלְמִיָּה, אָמַר לִיָּה מֵאֵן אַתָּה אָמַר לִיָּה יְהוּדָאִי, אָמַר
 26 לִיָּה וְאֵיךְ יְהוּדָאִי עֶבֶר קָדָם אֲדִרְיָאנוֹס וְלֹא שְׁאֵל
 27 בְּשִׁלְמִיָּה, אָמַר לִיָּה אֵיזִילוּ וְסִבּוּ רֹשִׁיָּה. אָמַרוּ לִיָּה
 28 סִנְקִלִיטִין שְׁלוֹ לִית אֲנִן יְדַעִין מָה אֵילִין עוֹבְדֵי דָאֲתָ
 29 עֶבֶדִי, דְּשְׁאֵל בְּשִׁלְמִיָּה מִיִּתְקַטִּיל דְּלָא שְׁאֵל בְּשִׁלְמִיָּה
 30 מִתְקַטִּיל. אָמַר לְהוֹן, וְאַתּוֹן בְּעִיִּין מְלָכָה יְתִי אֵיךְ
 31 אֲנָא בְּעִי לְמִקְטֵלָה בְּשִׁנְאִי, וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ צוֹנַחַת
 32 וְאוֹמְרָת: רֵאִיתָה ה' עֲוֹנֹתַי, רֵאִיתָה כָּל נִקְמָתָם וְגו'.

33 ש. שְׁמַעְתָּ חֲרַפְתָּם ה', שִׁפְתֵי קָמִי וְהִגִּינוֹם, שְׂבָתָם
 34 וְקִימָתָם הִבִּיטָה אֲנִי מִגִּינָתָם, אֲנָא זְמַרְיָהוּן.

35 ת. תָּשִׁיב לָהֶם גָּמוּל, יִרְמְיָה אָמַר: תָּשִׁיב לָהֶם גָּמוּל,
 36 וְאַסְף אָמַר (תְּהִלִּים עט, יב): וְהָשִׁב לְשֹׁכְנֵינוּ שְׂבָעָתִים
 37 אֶל חֵיקָם, מֵהוּ אֶל חֵיקָם, רַבִּי יְהוּדָה בֶּן גְּדִיָּא אָמַר
 38 תָּשִׁיב לָהֶם גָּמוּל מֵהַ שֶׁעָשׂוּ בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ שְׁנַתּוֹן
 39 בַּחֲקִיקוֹ שֶׁל עוֹלָם, כְּמָה דָּאֲתָ אָמַר (יחזקאל מג, יד):
 40 וּמִחֲקִי הָאָרֶץ עַד הָעֶזְרָה. וּרְבָנָן אָמְרִי מֵהַ שֶׁעָשׂוּ
 41 בְּמִלָּה שְׁנַתְּנָה בַּחֲקִיקוֹ שֶׁל אָדָם, דָּאֲמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ
 42 דְּסִכְנִין וְרַבִּי לֹוִי בָשָׂם רַבִּי יוֹחָנָן, שֶׁהָיוּ נוֹטְלִים
 43 מִלּוֹתֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל וּמִזְרָקִין אוֹתָן כְּלָפִי מַעֲלָה

פרשה ד

בְּשִׁלוּתֵהוּן, אָנָּה אֵיכּוֹל קִרְצָהוּן, מָה עֲבַד הֵלֶךְ אֶצֶל
הַשְּׁלִטוֹן אָמַר לוֹ אֵילִין קוֹרְבָנֵי דָאֵת מְשַׁלַּח
לִיהוּדָאֵי לְמַקְרַבֵּיהוּ אֵינוּן אֶכְלִין לְהוֹן וּמַקְרַבֵּין
אוֹחְרֵינִים בְּחִילוּפֵייהוּ, נִזְף בֵּיהּ. אֲזַל לְגַפְיָה תוֹב
אָמַר לִיהּ כָּל אֵילִין קוֹרְבָנֵי דָאֵת מְשַׁלַּח לִיהוּדָאֵי
לְמַקְרַבֵּיהוּ אֵינוּן אֶכְלִין לְהוֹן וּמַקְרַבֵּין אוֹחְרֵין
בְּחִילוּפֵייהוּ, וְאִם לֹא תִאֲמִין לִי שְׁלַח עֲמִי חַד
אִיפְרָכו וְקוֹרְבָנֵי וְאֵת יִדַּע מִיָּד שְׂאִינִי שְׁקָרָן. עַד
דִּאֲתֵיִיא בְּאוּרְחָא דִּמָּךְ אִיפְרָכו, קָם הוּא בְּלִילֵיא
וַעֲשָׂאן כָּלָן כְּעָלִי מוֹמִין בִּסְתֵּר. כִּיּוֹן שְׂרָאָה אוֹתָן
הַכֹּהֵן הַקָּרִיב אוֹחְרֵינִין תַּחְתִּיָּהוּן. אָמַר הֵהוּא שְׁלִיחָא
דְּמִלְכָּא לָמָּה לִית אֵת מַקְרִיב אֵילִין קוֹרְבָנֵי, אָמַר
לִיהּ לְמַחֵר. אֲתָא יוֹם תְּלִיתָאָה וְלֹא קִרְבָּהוּן, שְׁלַח
וְאָמַר לְמִלְכָּא הֵהוּא מִלְתָּא דִּיהוּדָאָה קָאֲמַר קוֹשְׁטָא
קָאֲמַר, מִיָּד סָלִיק לְמַקְדָּשָׁה וְהַחֲרִיבוּ. הֲדָא
דְּבִירָאֲתָא אֲמַרִין בֵּין קִמְצָא וּבֵין בֵּין קִמְצָא חֲרִב
מַקְדָּשָׁא.

אָמַר רַבִּי יוֹסִי עֲנוּתְנוּתוֹ שֶׁל רַבִּי זְכַרְיָה בֶּן אֲבָקוּלָס
שָׂרְפָה אֵת הַהֵיכָל.
דָּבָר אַחֵר, מָה הֵיחָה יְקָרוּתָן, לֹא הָיָה אֶחָד מֵהֶן
מוֹלִיד חֶסֶד וּבַעַל מוֹם.

ד. מַעֲשֵׂה בְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָה שֶׁהֵלֶךְ לְכַרֵּךְ גְּדוֹל
שְׁבָרוּמִי אָמְרוּ לוֹ תִּינוּק אֶחָד יֵשׁ בְּבֵית הָאֲסוּרִין
בְּקָלוּן, הֵלֶךְ שָׁם רָאָה תִּינוּק אֶחָד יֹפֶה עֵינָיִם וְטוֹב
רְאִי וְקוֹצוֹתָיו סְדוּרוֹת לוֹ עוֹמֵד בְּקָלוּן. עָמַד עַל
פִּתְחוֹ לְבָדְקוֹ, וְקָרָא עָלָיו הַפְּסוּק הַזֶּה (ישעיה מב, כד) :
מִי נָתַן לְמַשְׁפָּה יַעֲקֹב וְיִשְׂרָאֵל לְבָזוּיִם. עָנָה הַתִּינוּק
אֲחֵרִי: הֲלוֹא ה' זֶה חֲטָאֲנוּ לוֹ וְלֹא אָבוּ בְּדַרְכָּיו
הַלּוֹךְ וְלֹא שָׁמְעוּ בְּתוֹרָתוֹ, כִּיּוֹן שֶׁשָּׁמַע רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ
קָרָא עָלָיו: בְּנֵי צִיּוֹן הַיְּקָרִים הַמְּסֻלָּאִים בַּפּוֹ. וְזָלְגוּ
עֵינָיו דְּמָעוֹת וְאָמַר מַעֲיֵד אֲנִי שְׁמַיִם וָאָרֶץ שֶׁמְבַטָּח
אֲנִי בָּהֶּן שְׁמוּרָה הוֹרָאָה בְּיִשְׂרָאֵל, וְהַעֲבוּדָה שְׂאִינִי
זֶה מִכָּאֵן עַד שֶׁאֲפָדְנוּ בְּכָל מוֹמִין שִׁיפְסְקוּ עָלָיו. אָמְרוּ
לֹא זֶה מִשָּׁם עַד שֶׁפָּדְאוּ בְּמוֹמִין הַרְבֵּה, וְלֹא הָיוּ יָמִים
מוֹעֲטִים עַד שֶׁהוֹרָה הוֹרָאָה בְּיִשְׂרָאֵל, וּמִנּוּ רַבִּי
יִשְׁמַעְאֵל בֶּן אֱלִישֶׁע.

דָּבָר אַחֵר, מָה הֵיחָה יְקָרוּתָן, שְׁלֹא הָיָה אֶחָד מֵהֶן
הוֹלֵךְ לְסַעֲוָדָה עַד שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ עִם מִי סוֹעֵד, וְלֹא
הָיָה חוֹתֵם, עַד שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ עִם מִי חוֹתֵם, לְקַיֵּם מָה
שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כג, א) : אַל תִּשֶׁת יָדְךָ עִם רָשָׁע לְהִיט
עַד חֶמֶס.

דָּבָר אַחֵר, מָה הֵיחָה יְקָרוּתָן, שְׁלֹא הָיָה אֶחָד מֵהֶן
הוֹלֵךְ לְסַעֲוָדָה אֲלָא אִם בֶּן הוֹפֵךְ יָד אוֹנֶקְלִי שְׁלוֹ,
וְכָל כֶּף לָמָּה, כִּדִּי שְׁלֹא יִטְעֲנֵנוּ אַחֵר טַעֲנַת חֲנָם.
דָּבָר אַחֵר, מָה הֵיחָה יְקָרוּתָן, שְׁלֹא הָיָה אֶחָד מֵהֶן

א. אֵיכָּה יוֹעֵם זָהָב, רַבִּי שְׁמוּאֵל אָמַר אֵיךְ כִּיסָּה
זָהָב, כְּמָה דָּאֵת אָמַר (יחזקאל כח, ג) : כָּל סִתּוּם לֹא
עֲמֻמוּף. וְרַבֵּנָן אֲמַרִין אֵיךְ שֶׁנָּה זָהָב. רַבִּי חֲמָא בַר
חֲנִינָא אָמַר אֵיךְ עָמָה זָהָב, הֲדָא הוּא דְכְּתִיב:
אֵיכָּה יוֹעֵם זָהָב, דְּתַנִּי רַבִּי חֲמָא, גָּחִלִים, יָכוֹל
עוֹמְמוֹת, תְּלַמִּיד לֹאֲמַר אֵשׁ, אִי אֵשׁ יָכוֹל שְׁלֹכְכָה.
תְּלַמִּיד לֹאֲמַר גָּחִלִים, הָא כִּיעֵד, מִכֵּיא מִן הַלּוֹחֲשׁוֹת
הַלּוֹ. תִּשְׁתַּפְּכֵנָּה אֲבָנֵי קִדְשׁ, כִּד הָיוּ חֲבַרְיָא נִפְקִין
לְפָרְסַתְהוֹן, הָיוּ קָרוּ עֲלֵיהוֹן תִּשְׁתַּפְּכֵנָּה אֲבָנֵי קִדְשׁ.

דָּבָר אַחֵר, מִדְּבַר בִּיאֲשִׁיָּה, אֵיכָּה יוֹעֵם זָהָב, שֶׁהָיָה
דוֹמָה לְאַרְנֶטָס שֶׁל זָהָב. יִשְׁנָא הַכֶּתֶם הַטוֹב, שֶׁהָיָה
גּוֹפּוֹ דוֹמָה לְאַבְן טוֹבָה וּמַרְגְּלִיּוֹת. תִּשְׁתַּפְּכֵנָּה אֲבָנֵי
קִדְשׁ, אֵלּוּ שְׁתֵּי רַבִּיעִיּוֹת שֶׁל דָּם שֶׁהָיָה יִרְמְיָה נוֹטֵלָן
וְקוֹבְרָן, הֲדָא הוּא דְכְּתִיב (דברי הימים ב לה, כד) : וַיִּקְבְּר
בְּקִבְרוֹת אֲבֹתָיו, וְכִי כְּמָה קִבְרוֹת נִקְבְּר, דָּאֵת אוֹמַר
בְּקִבְרוֹת אֲבֹתָיו, אֲלָא אֵלּוּ שְׁתֵּי רַבִּיעִיּוֹת שֶׁל דָּם
שֶׁהָיָה יִרְמְיָה נוֹטֵלָן וְקוֹבְרָן.

דָּבָר אַחֵר, מִדְּבַר בָּאֲנָשֵׁי יְרוּשָׁלַיִם שֶׁהָיוּ דוֹמִין
לְאַרְנֶטָס שֶׁל זָהָב, וְגוֹפֵן דוֹמָה לְאַבְן טוֹבָה
וּמַרְגְּלִיּוֹת, וְאִם יֹאמַר לָךְ אָדָם אֵין הַכֶּתֶם מִדְּבַר
בָּאֲנָשֵׁי יְרוּשָׁלַיִם, אָמַר לוֹ כֶּכֶר כְּתִיב [בְּנֵי צִיּוֹן].

ב. בְּנֵי צִיּוֹן הַיְּקָרִים, מָה הֵיחָה יְקָרוּתָן, עִירוֹנִי
שֶׁנֶּשָׂא יְרוּשָׁלַמִית הָיָה נוֹתֵן לָהּ מִשְׁקָלָה זָהָב, וְכֵן
יְרוּשָׁלַמִי שֶׁנֶּשָׂא עִירוֹנִית, הָיוּ נוֹתֵנִין לוֹ מִשְׁקָלוֹ
זָהָב.

דָּבָר אַחֵר, מָה הֵיחָה יְקָרוּתָן, בְּשַׁעָה שֶׁהָיָה אֶחָד מֵהֶן
נוֹשֵׂא אִשָּׁה גְּדוֹלָה מִמֶּנּוּ, הָיָה עוֹשֶׂה שְׁלִחָנוֹת יוֹתֵר
מִן הַיְּצִיאוֹת, יְרוּדָה מִמֶּנּוּ הָיָה עוֹשֶׂה הוֹצָאוֹת יוֹתֵר
מִן הַשְּׁלִחָנוֹת.

דָּבָר אַחֵר, מָה הֵיחָה יְקָרוּתָן, לֹא הָיָה אֶחָד מֵהֶם
הוֹלֵךְ לְסַעֲוָדָה עַד שֶׁנֶּקְרָא וְנִשְׁנָה.

ג. מַעֲשֵׂה שֶׁהָיָה בְּאָדָם אֶחָד בִּירוּשָׁלַיִם שֶׁעָשָׂה
סַעֲוָדָה, אָמַר לְבֵן בֵּיתוֹ לָךְ וְהָבֵא לִי קִמְצָא רַחֲמִי,
אֲזַל וְאֵינִי לִיהּ בַר קִמְצָא שְׁנֵאִיָּה, עָאֵל וְיָשֵׁב בֵּין
הָאוּרְחִים. עָאֵל אֲשַׁכְחִיָּה בִּיגִי אֲרִיסְטִיָּא, אָמַר לוֹ
אֵת שְׁנֵאִי וְאֵת יְתִיב בְּגוּ בִיתָאִי, קוּם פּוּק לָךְ מִיגו
בִּיתָאִי. אָמַר לוֹ אֵל תְּבִישְׁנִי וְאָנָּה יְהִיב לָךְ דְּמִי
דְּסַעֲוִדָּתָא. אָמַר לוֹ לִית אֵת מְסוּבָּה. אָמַר לוֹ אֵל
תְּבִישְׁנִי וְאָנָּה יְתִיב וְלִית אָנָּה אֶכִּיל וְשְׁתִּי. אָמַר לוֹ
לִית אֵת מְסוּבָּה. אָמַר לִיהּ אָנָּה יְהִיב דְּמִי כָּל הַדִּין
סַעֲוִדָּתָא. אָמַר לִיהּ קוּם לָךְ. וְהָיָה שָׁם רַבִּי זְכַרְיָה בֶּן
אֲבָקוּלָס וְהֵיחָה סַפֵּק בִּידוֹ לְמַחוֹת וְלֹא מִיחָה, מִיָּד
נִפְּקִי לִיהּ, אָמַר בְּנִפְשִׁיָּה אֵילִין מְסַבִּין יְתִבִּין

רבי אחא אמר, נאמר בשבט יהודה ובנזמין מה שא
נאמר בסדומיים, בסדומיים כתיב (בראשית יח, כ):
וחטאתם כי כבדה מאד, אבל בשבט יהודה ובנזמין
נאמר (יחזקאל ט, ט): ויאמר אלי עון בית ישראל
ויהודה גדול במאד מאד.

אמר רבי תנחומא אית לי חורי: ויגדל עון בת עמי
מחטאת סדם ההפוכה כמו רגע ולא חלו בה ידיים,
אותן לא פשטו ידיהם במצוות, ואלו פשטו ידיהם
במצוות, הלא הוא דכתיב: ידי נשים רחמניות בשלו
ילדיהן, וכל כך למה, בשביל שהיו לברות למו.

י. וכו' נזיריה משלג, אלו שהיו שותין את השלג.
צחו מחלב, אלו שהיו שותין את החלב. אדמו עצם
מפנינים ספיר גזרתם, ספיר זה דבר קל הוא, אמר
רבי פנחס מעשה באדם אחד שהלך למכור ספיר
ברומי, אמר לו הלוקח על מנת לבדוקו אקחנו, נתנו
על גבי הסדן והתחיל מקיש עליו בפטיש, נבקע
הסדן ונחלק הפטיש והספיר עמד במקומו [ספרים
אחרים: ספיר גזרתם, אמר רבי יודן כל גזרה וגזרה
שהיתה בירושלים היתה קשה כספיר, ואם תאמר
ר' הוא אמר רבי פנחס כו'].

יא. חשך משחור תארם. רבי אבא בר פהנא אמר
פהנא חרתא, ורבי לוי אמר פהנא נאנא. לא נפרו
בחוצות, אמר רבי אליעזר ברבי צדוק אראה בנחמה
אף על פי כן שהיה אבא כל אותן השנים אחר חרבן
לא חזר גופו עליו כמות שהיה, לקים מה שנאמר:
צפד עורם על עצמם יבש היה כעץ. [ספרים
אחרים: לא נכרו בחוצות, אמר רבי אליעזר בר
צדוק מעשה בעני אחד שבא ועמד על פתח בית
אבא, אמר לי אבא צא וראה שמא מבני ירושלים
הוא, הלכתי ומצאתי אותה אשה שנשל שעה, ולא
היה אדם יודע אם זכר אם נקבה היא, ולא היתה
תובעת אלא דבלה, לקים מה שנאמר: לא נכרו
בחוצות צפד עורם על עצמם].

יב. טובים היו חללי חרב, בחרבן ראשון שהיו
מתים מריח עובבניין, אבל בחרבן האחרון לא היו
עובבניין, מה היו עושין להם, היו מביאים גדיים
וצולין אותן במערבה של עיר, והיה אותו הריח
מפעפע בהם והיו מתים, לקים מה שנאמר: שהם
יזבו מדקרים מתנובות שדי.

יג. ידי נשים רחמניות בשלו ילדיהן. רבי הונא
בשם רבי יוסי אמר, אמר הקדוש ברוך הוא לא
הניחו אותי לפשט ידי בעולמי, ביצעד, היתה לאחת
מהן כפר אחת והיה בה כדי שתאכלנה היא ובעלה

טוען טענת חנם. רבן שמעון בן גמליאל אמר, זה
מנהג גדול היה בירושלים פורשין מטפחת על גבי
הפתח, כל זמן שהמטפחת פרושה אורחין נכנסין,
נסתלקה המטפחת אין רשות לאורחין להכנס אלא
שלוש פסיעות.

דבר אחר, מה היתה יקרותן, שהיו מוסרין הסעודה
לשבח, אם נתקלקל דבר בסעודה היו עונשין את
השבח הפל לפי כבודו של בעל הבית והפל לפי
כבוד האורחין.

דבר אחר, מה היתה יקרותן, בשעה שאחד מהן
עושה סעודה היה צר כל מיני סעודה במפה, וכל
כך למה מפני איסטינסייה, כדי שלא יהא אחד אוכל
דבר שרע לו.

אמר רבי חיאי קרא בשם רבי שמואל בר נחמן, מיום
שחורב בית המקדש בטל יין קרוש וזכוכית לבנה,
ולמה קורין אותה לבנה, שהיתה מתקפלת.

ה. מעשה באחד מגדולי ירושלים, דאמר לטליא
זיל ואייתי לי מיא, והיה מצפי ליה על ריש איגרא,
אתא אמר ליה לא אשפחית מיא, אמר ליה טרוף
קולתיך קומי, וטרף קולתיך קומוהי וטרף הוא
נפשיה מן רישא דאיגרא ונפל ומת, ונתערבו אבריו
עם החרסין, ועליו הוא אומר: איכה נחשבו לנבלי
חרס.

ו. גם תנים חלצו שד היניקו גוריהן, אילן ירודא תא
במין מסווין פריסין על אפיהון כד אינון מניקין
בניהון דלא יהוון חמין בניהון סמקון ואכלין
להון.

ז. דבק לשון יונק, אמר רבי אבא בר פהנא, אמת
המים שהיתה באה מן החניות, עמדו המציקים
החריבוה ופשכוה, והיה אדם מוליך את בנו לאמה
ולא מצא מים, והיה מדבק לשונו לחפו בצמא.
עוללים שאלו להם וגו', רבי יהודה ורבי נחמיה
ורבנן, רבי יהודה אמר אם אין מי שיתן להם מי
ינחמם, כמה דאת אמר (ירמיה טז, ז): ולא יפרסו להם
על אבל. רבי נחמיה אמר, אין מי שיתן להם פרוסה
של לחם, כמה דאת אמר (ישעיה נח, ז): הלוא פרס
לרעב לחמה. ורבנן אמרין אין להם מי שעומד
בשורה, כמה דאת אמר (ויקרא יא, א): כל מפרסת
פרסה.

ח. האכלים למעדיגים, רבי חנינא בר פפא אמר
גלוסקין וחמר עתיק. האמנים עלי תולע, טריפון
בקיקלא.

ט. ויגדל עון בת עמי, רבי יהושע ברבי נחמיה בשם

46 אָסא וּגו' פִּי נִשְׁפְּרוּ לִפְנֵי ה' וּלְפָנַי מִחְנֶהוּ וַיִּשְׁאוּ
 47 שְׁלָל הַרְבֵּה מְאֹד, לִפְנֵי אָסא אֵין כְּתִיב כָּאן אֵלָּא
 48 לִפְנֵי ה' וּלְפָנַי מִחְנֶהוּ. עֲמַד יְהוֹשֻׁפֶט וְאָמַר, אֲנִי אֵין
 49 בִּי כֹחַ לֹא לַהֲרֹג וְלֹא לַרְדֹּף, אֵלָּא אֲנִי אוֹמֵר שִׁירָה
 50 וְאַתָּה עוֹשֶׂה, אָמַר לוֹ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא אֲנִי עוֹשֶׂה,
 51 שְׁנֵאמַר (דְּבָרֵי הַיָּמִים ב כ, כב): וַיִּבְעַת הַחֲלוֹ בְּרָנָה וְתַהֲלָה
 52 וּגו'. עֲמַד חֲזָקִיהוּ וְאָמַר, אֲנִי אֵין בִּי כֹחַ לֹא לַהֲרֹג
 53 וְלֹא לַרְדֹּף וְלֹא לִזְמֹר שִׁירָה, אֵלָּא אֲנִי יוֹשֵׁן עַל מִטָּתִי
 54 וְאַתָּה עוֹשֶׂה, אָמַר לוֹ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא אֲנִי עוֹשֶׂה,
 55 שְׁנֵאמַר (מַלְכִים ב יט, לה): וַיְהִי בַּלִּילָה הַהוּא וַיֵּצֵא
 56 מִלֶּאֱפֶי ה' וַיָּבֶן בְּמִחְנֶה אֲשׁוּר וּגו'. כְּמוֹהָ נִשְׁתַּמֵּר מִהֶם,
 57 רַב אָמַר עֲשֶׂרָה, שְׁנֵאמַר (יִשְׁעִיָּה י, יט): וַיִּנְעַר יְכַתְּבָם,
 58 שָׁפָן דִּרְכוֹ שֶׁל נֶעַר לְהִיּוֹת כּוֹתֵב יו"ד. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר
 59 אוֹמֵר שֶׁשָּׂה, שָׁפָן דִּרְכוֹ שֶׁל נֶעַר לְהִיּוֹת שׁוֹרֵט
 60 שְׂרִיטָה. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר חֲמִשָּׁה, שְׁנֵאמַר (יִשְׁעִיָּה יז,
 61 ו): שְׁנַיִם שְׁלֹשָׁה גִּרְגָּרִים בְּרֹאשׁ אָמִיר. רַבִּי יְהוֹדָה
 62 בְּרַבִּי סִימּוֹן אָמַר תְּשַׁעָּה, הָדָא הוּא דְּכְתִיב (יִשְׁעִיָּה יז,
 63 ו): אַרְבַּעָה חֲמִשָּׁה בְּסַעֲפִיָּה פְּרִיָּה. רַבִּי תַנְחוּם בַּר
 64 חֲנִינְיָאֵי אָמַר אַרְבַּעָה עֶשֶׂר, הָדָא הוּא דְּכְתִיב (יִשְׁעִיָּה
 65 יז, ו): שְׁנַיִם שְׁלֹשָׁה גִּרְגָּרִים בְּרֹאשׁ אָמִיר אַרְבַּעָה
 66 חֲמִשָּׁה בְּסַעֲפִיָּה פְּרִיָּה. בֵּין דְּכַבְרֵי אֱלֹו בֵּין דְּכַבְרֵי
 67 אֱלֹו הַכֹּל מוֹדִים שֶׁנִּבְכַּדְנָצַר אֶחָד מֵהֶם הָיָה, אֵלָּא
 68 בֵּינָן שְׁאֵמַר לוֹ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא עֲלָה וְהִתְרַב בֵּית
 69 הַמִּקְדָּשׁ, אָמַר לֹא בְּעֵי אֵלָּא מִצְמַצְמָא יְתִי מֵיַעֲבַד לִי
 70 כְּמוֹהָ דְּעַבַד לְסַכִּי, מָה עָשָׂה כָּא וַיֵּשֶׁב בְּדַפְּנֵי שֶׁל
 71 אֲנִטּוּכִיָּא, וַיִּשְׁלַח נְבוֹזַרְאֲדָן רַב טַפְחִים לְהַחֲרִיב אֶת
 72 יְרוּשָׁלַיִם, עָשָׂה שֵׁם שְׁלֹשׁ שָׁנִים וּמִחְצָה, בְּכָל יוֹם
 73 מִקִּיף אֶת יְרוּשָׁלַיִם וְלֹא הָיָה יָכוֹל לְכַבְּשָׁה, וְכִינּוּן
 74 שֶׁלֹּא הָיָה יָכוֹל לְכַבֵּשׁ בִּקְשׁ לַחֲזוֹר, נִתֵּן הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ
 75 הוּא בְּלִבּוֹ הַתְּחִיל מְמַדֵּד בַּחוּמָה וְהִיתָה שׁוֹקֵעַת בְּכָל
 76 יוֹם טַפְחִים וּמִחְצָה עַד שֶׁשְׁשָׁקְעָה כְּלָה, וְכִינּוּן שֶׁשְׁשָׁקְעָה
 77 כְּלָה נִכְסוּ הַשְׁוֹנָאִים לִירוּשָׁלַיִם, עַל אוֹתָהּ שָׁעָה
 78 הוּא אוֹמֵר: לֹא הָאֲמִינוּ מַלְכֵי אֶרֶץ כָּל יוֹשְׁבֵי חָבֶל
 79 כִּי יָבֹא צַר וְאוֹיֵב בְּשַׁעְרֵי יְרוּשָׁלַיִם.

80 טז. מִחֲטָאוֹת נְבִיאִיָּה, רַבִּי יוֹדֵן שָׁאֵל לְרַבִּי אַחָא הֵיכָן
 81 הָרְגוּ אֶת זְכַרְיָה בְּעֶזְרַת יִשְׂרָאֵל אוֹ בְּעֶזְרַת נָשִׁים,
 82 אָמַר לוֹ לֹא בְּעֶזְרַת יִשְׂרָאֵל וְלֹא בְּעֶזְרַת נָשִׁים, אֵלָּא
 83 בְּעֶזְרַת כְּהֻנִּים, וְלֹא נִהְגוּ בְּדַמּוֹ לֹא כְּדָם צָבִי וְלֹא
 84 כְּדָם אֵיל, תַּמָּן כְּתִיב (וַיִּקְרָא יז, יג): וְאִישׁ אִישׁ מִבֵּית
 85 יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִצוּד צִיד חַיָּה אוֹ עוֹף וּגו' וַיִּסְהוּ
 86 בְּעֶפְרַיִם, בְּרֵם הָכָא כְּתִיב (יִחְזָקְאֵל כד, ז): כִּי דְמוֹהַ בְּתוֹכָהּ
 87 הָיָה עַל צִחִית סִלַּע שְׁמֹתָהּ לֹא שֶׁכְּתָהּ עַל הָאֶרֶץ
 88 לְכַסּוֹת עָלֶיהָ עֶפֶר. וְכָל כֹּף לָמָּה, לְהַעֲלוֹת חֲמָה לְנֶקֶם
 89 נֶקֶם נִתְּתִי אֶת דְּמָה עַל צִחִית סִלַּע לְבִלְתִּי הַפְּסוֹת.
 90 שְׁבַע עֲבֻרוֹת עָבְרוּ יִשְׂרָאֵל בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם, הָרְגוּ כְּהֵן,

1 יוֹם אֶחָד, וְכִינּוּן שְׁמַת בְּנֵה שֶׁל שְׁכָנָתָה, הִיתָה נוֹטֶלֶת
 2 אוֹתוֹ הַכֹּפֶר וּמִנְחָמָה אוֹתָהּ בָּהּ, וְהַעֲלָה עֲלֵיהֶם
 3 הַקְּתוֹב כָּאֱלוֹ בְּשָׁלוֹ יִלְדִּיהֶן לְמַצּוֹת, הָדָא הוּא
 4 דְּכְתִיב: יְדֵי נָשִׁים רַחֲמָנִיּוֹת בְּשָׁלוֹ יִלְדִּיהֶן, וְכָל כֹּף
 5 לָמָּה בְּשָׁבִיל שְׁהִיו לְבָרוֹת לְמוֹ.

6 יד. כְּלָה ה' אֶת חֲמָתוֹ שֶׁפָּךְ חֲרוֹן אַפּוֹ, אָמַר רַבִּי
 7 אַרְבַּע שְׁפִיכוֹת לְטוֹכָהּ וְאַרְבַּע שְׁפִיכוֹת לְרַעָה. אַרְבַּע
 8 שְׁפִיכוֹת לְטוֹכָהּ, שְׁנֵאמַר (זְכַרְיָה יב, י): וְשִׁפְכְתִי עַל
 9 בֵּית דָּוִיד וְעַל יוֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַיִם רֹחַ חֵן וְתַחֲנוּנִים, (יִואֵל
 10 ג, א): וְהָיָה אַחֲרָי כֵּן אֲשַׁפּוּךְ אֶת רוּחִי עַל כָּל בָּשָׂר
 11 וּגַם עַל הַעֲבָדִים וְעַל הַשְּׁפָחוֹת בְּיָמִים הַהֵמָּה
 12 אֲשַׁפּוּךְ אֶת רוּחִי, (יִחְזָקְאֵל לט, כט): וְלֹא אֶסְתִּיר עוֹד
 13 פָּנַי מִהֶם אֲשֶׁר שִׁפְכְתִי אֶת רוּחִי עַל בֵּית יִשְׂרָאֵל נֶאֱמַר
 14 אֲדַנִּי אֱלֹהִים. וְאַרְבַּע שְׁפִיכוֹת לְרַעָה, שְׁנֵאמַר (יִשְׁעִיָּה
 15 מב, כח): וַיִּשְׁפֹּךְ עָלָיו חֲמָה אַפּוֹ, וּבִכְתוּקָאֵל
 16 כְּתִיב (יִחְזָקְאֵל ט, ח): בְּשִׁפְכְךָ אֶת חֲמָתְךָ עַל יְרוּשָׁלַיִם,
 17 וּכְתִיב (איכה ב, ד): שִׁפְךָ כָּאֵשׁ חֲמָתוֹ, וְהָדִין: כְּלָה ה'
 18 אֶת חֲמָתוֹ שֶׁפָּךְ חֲרוֹן אַפּוֹ. וַיֵּצֵת אֵשׁ בְּצִיּוֹן,
 19 כְּתִיב (תְּהִלִּים עט, א): מִזְמוֹר לְאֶסָף אֱלֹהִים כָּאוֹ גּוֹיִם
 20 בְּנִחְלָתְךָ, לֹא הָיָה קִרָּא צָרִיךְ לְמִימַר אֵלָּא כְּכִי
 21 לְאֶסָף, נָהִי לְאֶסָף, קִינָה לְאֶסָף, וְכָה אוֹמֵר מִזְמוֹר
 22 לְאֶסָף, אֵלָּא מִשָּׁל לְמֶלֶךְ שֶׁעָשָׂה בֵּית חֶפְזָה לְבָנוֹ
 23 וְסִידָהּ וְכִינָה וְצִירָה, וַיֵּצֵא בָנוֹ לְתַרְבוּת רַעָה, מִיָּד
 24 עָלָה הַמֶּלֶךְ לְחֶפְזָה וְקָרַע אֶת הַיִּלְלָאוֹת וַיִּשְׁפֹּר אֶת
 25 הַקִּנּוּם, וְנָטַל פְּדָגוּג שֶׁלֹּא אֵיבּוֹב שֶׁל קִנּוּם וְהָיָה
 26 מִזְמוֹר. אָמַר לוֹ, הַמֶּלֶךְ הִפָּךְ חֲפָתוֹ שֶׁל בָּנוֹ וְאַתָּה
 27 יוֹשֵׁב וּמִזְמוֹר, אָמַר לָהֶם מִזְמוֹר אֲנִי שֶׁהִפָּךְ חֲפָתוֹ שֶׁל
 28 בָּנוֹ וְלֹא שֶׁפָּךְ חֲמָתוֹ עַל בָּנוֹ. כֹּף אָמַר לוֹ לְאֶסָף הַקְדוּשׁ
 29 בְּרוּךְ הוּא הַחֲרִיב הֵיכַל וּמִקְדָּשׁ וְאַתָּה יוֹשֵׁב וּמִזְמוֹר,
 30 אָמַר לָהֶם מִזְמוֹר אֲנִי שֶׁשְׁשָׁפָה הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא חֲמָתוֹ
 31 עַל הַעֲצִים וְעַל הָאֲבָנִים וְלֹא שֶׁפָּךְ חֲמָתוֹ עַל יִשְׂרָאֵל,
 32 הָדָא הוּא דְּכְתִיב: וַיֵּצֵת אֵשׁ בְּצִיּוֹן וְתֹאכַל יִסְדֵּתֶיהָ.

33 טו. לֹא הָאֲמִינוּ מַלְכֵי אֶרֶץ כָּל יוֹשְׁבֵי חָבֶל, אַרְבַּעָה
 34 מַלְכִים הָיוּ, מָה שֶׁתִּבְעַע זֶה לֹא תִבְעַע זֶה, וְאֱלֹו הֵן:
 35 דָּוִד, וְאָסָא, יְהוֹשֻׁפֶט, וְחִזְקִיָּהוּ. דָּוִד אָמַר (תְּהִלִּים יח,
 36 לח): אֶרְדּוּף אוֹיְבֵי וְאֲשִׁיגֶם וּגו', אָמַר לוֹ הַקְדוּשׁ
 37 בְּרוּךְ הוּא אֲנִי עוֹשֶׂה כֵּן, הָדָא הוּא דְּכְתִיב (שְׁמוּאֵל א
 38 ל, יז): וַיִּפְסַם דָּוִד מִהִנָּשֹׁף וְעַד הָעֶרֶב לְמַחְרָתָם. מַהוּ
 39 לְמַחְרָתָם, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לִוִּי אָמַר לְשִׁתִּי לִילּוֹת וַיּוֹם
 40 אֶחָד, וְהָיָה הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מֵאִיר לוֹ בְּלִילּוֹת
 41 בְּזִיקִין וּבִרְקִים, כְּמוֹהָ דְּתַגְנִין תַּמָּן עַל הַזִּיקִין וְעַל
 42 הַזּוּעוֹת וְעַל הַבְּרָקִים, הָדָא הוּא דְּכְתִיב (תְּהִלִּים יח, כט):
 43 כִּי אַתָּה תֵּאִיר נְרִי וּגו'. עֲמַד אָסָא וְאָמַר, אֵין בִּי כֹחַ
 44 לַהֲרֹג לָהֶם, אֵלָּא אֲנִי רוֹדֵף אוֹתָם וְאַתָּה עוֹשֶׂה. אָמַר
 45 לוֹ אֲנִי עוֹשֶׂה, שְׁנֵאמַר (דְּבָרֵי הַיָּמִים ב יד, יב): וַיִּרְדְּפֶם

46 שְׁהִיְתָה מְבִיאָה זֶפֶק שֶׁל תַּרְגֵּנוֹל וּמִמְלֵא אוֹתוֹ
 47 אֶפְרָסִמוֹן וְנוֹתַנָּה אוֹתוֹ בֵּין עַקְבָּה לְמִנְעֵלָה,
 48 וּכְשֶׁהִיְתָה רוֹאֶה פֶת שֶׁל בַּחוּרִים הִיְתָה דּוֹפְקֶת עָלָיו
 49 וְהָיָה אוֹתוֹ הָרִיחַ מִפְעֻפֵּעַ בֵּהֶן כְּאֶרֶס הָיָה שֶׁל עֶכְנָא.
 50 וְהָיָה יִרְמְיָה אוֹמֵר לָהֶם עֲשׂוּ תְשׁוּבָה עַד שֶׁלֹּא יָבוֹאוּ
 51 אוֹיְבִים, אָמְרוּ לוֹ אִם יָבוֹאוּ אוֹיְבִים עָלֵינוּ מָה הֵן
 52 יְכוּלִין לַעֲשׂוֹת לָנוּ, הִדָּא הוּא דְכְּתִיב (ישעיה ה, ט):
 53 הָאֲמָרִים יִמְהַר יַחֲשֶׁה מַעֲשָׂהוּ לְמַעַן נִרְאֶה וְתִקְרַב
 54 וְתִבּוֹאָה עֲצַת קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל וְנִדְעָה. דּוּכְסָא רוֹאֶה
 55 אוֹתִי וְנוֹטְלִנִי וּמוֹשִׁיבִנִי עִמּוֹ בְּקִירוֹנִין, אָמְרָה לִירְמְיָה
 56 גִּדַּע דְּמָאן יְהִי כְּיִמֶת אוֹ דִּילָן אוֹ דִּילִיָּה. וְכִינֵן
 57 שֶׁגִּרְמוּ עֲוֹנוֹת וּבָאוּ שׁוֹנְאִיָּהֶן, הָיוּ מִתְקַשְׁטוֹת
 58 וַיּוֹצְאוֹת לַפְּנִיָּהם כּוֹזְנוֹת, דּוּכְסָא רוֹאֶה אוֹתָהּ וְנוֹטֵל
 59 אוֹתָהּ, אֶפְרָכּוֹס רוֹאֶה אוֹתָהּ וְנוֹטֵל אוֹתָהּ,
 60 אִיסְטְרוּלִיס רוֹאֶה אוֹתָהּ וְנוֹטֵל אוֹתָהּ וּמוֹשִׁיבָהּ
 61 עִמּוֹ בְּקִירוֹנִין. אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וְלֹא קִנְיָמָא
 62 דִּידִי וְקִנְיָמָא דִּילְהוֹן, מָה עָשָׂה (ישעיה ג, יז): וְשִׁפְחָהּ
 63 קִדְקֵד בְּנוֹת צִיּוֹן, רַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא,
 64 רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר הִלְקָה אוֹתָן בְּצִרְעָתָהּ, הֵא מָה דָּאֵת
 65 אָמַר (ויקרא יד, נז): וְלִשְׁאֵת וְלִסְפַּחַת וְלִבְהִרְתָּ, רַבִּי יוֹסִי
 66 בַּר חֲנִינָא אָמַר הָעֵלָה עַל רְאשֵׁיהֶם מִשְׁפָּחוֹת
 67 מִשְׁפָּחוֹת שֶׁל כְּנִים. וְרַבִּי חִזְקִי בַר אֲבָא אָמַר עֲשֹׂאן
 68 שְׁפָחוֹת מְכּוֹדְנִיּוֹת, מַהוּ מְכּוֹדְנִיּוֹת, אָמְרָהּ מִשְׁעַבְדֵּן.
 69 רַבִּי בְּרַכְיָה וְחֵלְפִי בַר זְבִיד בְּשֵׁם רַבִּי אִיסִי, מַהוּ
 70 וְשִׁפְחָהּ, וְשִׁפְעָה, כְּדִי לְשִׁמּוֹר זֶרַע קֹדֶשׁ שֶׁלֹּא יִתְעַרֵּב
 71 בְּעַמֵּי הָאֲרָצוֹת, אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא יוֹדֵעַ אֲנִי
 72 שְׂאִין עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים בְּדִילִין מִן הָצִרְעָתָה, מָה
 73 עָשָׂה (ישעיה ג, יז): וְהָיָה פִתְחֵיהֶן יִעָרָה, רִמְזָה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ
 74 הוּא לְמַעַנְיָם וְהָיָה מוֹצִיא דָם עַד שֶׁמִּמְלֵא כָּל
 75 הַקְּרוֹנִין, וְהָיָה אוֹתוֹ הַשְּׁלֵטוֹן נּוֹעֲצָה בְּרִמְחָ וְנוֹתַנָּה
 76 לְפָנֵי קְרוֹנִין, וְהִיְתָה קְרוֹנִין עוֹבְרַת עָלֵיהֶן וּמִפְסַקְתָּן,
 77 הוּא שִׁירְמָה אוֹמֵר: סוּרוּ טָמֵא קְרָאוּ לָמוּ סוּרוּ סוּרוּ
 78 אֵל תִּגְעוּ, רַבִּי אֲבָא אָמַר לְשׁוֹן יוֹנִי הוּא סִירוֹן סִירוֹן.
 79 פִּי נָצוּ גַם נָעוּ, רַבִּי חֲנִינָא אָמַר לֹא גָלוּ יִשְׂרָאֵל עַד
 80 שֶׁנֶּאֱצַו לְהִקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא. וְרַבִּי סִימּוֹן אָמַר לֹא גָלוּ
 81 יִשְׂרָאֵל עַד שֶׁנֶּעֱשׂוּ בְּעֵלֵי מִצְוֹת לְהִקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא.
 82 יט. פָּנֵי ה' חִלְקָם, הִחְלִיקוֹן, מִן מֵאָה, מֵאָה. מִן
 83 מֵאֲמִים, מֵאֲמִים. דְּתַמֵּן צְוּחִין לְמֵאֲתָן, מֵאֲתָן.
 84 כ. עוֹדִינוּ תְּכַלִּינָה עֵינֵינוּ, מָה הָיוּ עוֹשִׂין עֲשֶׂרֶת
 85 הַשְּׁבָטִים, הָיוּ מְשַׁלְחִין שְׁמֵן לְמִצְרַיִם, וּמִבְּיֵאִין
 86 תִּבּוֹאָה, וּמְשַׁלְחִין לְכַבֵּל, שָׂאֵם יָבוֹאוּ שׁוֹנְאִים וְהָיָה
 87 לָהֶם כְּדִי לְסִיעֵן, הִדָּא הוּא דְכְּתִיב (הושע יב, ב): וּבִרְיָת
 88 עִם אֲשׁוּר יִכְרְתוּ וְשָׂמֶן לְמִצְרַיִם יוֹכֵל. פַּעַם אַחַת בָּאוּ
 89 שׁוֹנְאִין וְשָׁלְחוּ אֶצֶל פְּרַעְיָה נֶכֶה כְּשֶׁהוּא מְפָרֵשׁ בֵּינָם
 90 הַגָּדוֹל, רִמְזָה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְשִׁלּוּדֵיהֶן וְהָיוּ

1 וְנִבִּיא, וְדִין, וְשִׁפְכוּ דָם נָקִי, וְחִלְלוּ אֶת הַשֵּׁם,
 2 וְטָמְאוּ אֶת הָעֶזְרָה, וְשִׁבֶּת יוֹם הַכַּפּוּרִים הָיָה. וְכִינֵן
 3 שֶׁעָלָה נְבוּזַרְאֲדָן חֲזִיָּה לְדַמְיָה דְּזִכְרָיָה דִּהְיָה קָא
 4 רְתִיחַ, אָמַר לַהּוֹן מֵאִי הָאִי, אָמְרוּ לִיָּה דָם פְּרִים
 5 וּכְבָּשִׁים. אֵייתִי פְּרִים וּכְבָּשִׁים וְלֹא אִידוֹם, אֵייתִי כָּל
 6 מִינֵי דָמִים וְלֹא אִידוֹם, אָמַר לַהּוֹן אִי אֲמָרִיתוּ לִי
 7 מוֹטָב וְאִי לֹא אָנָּה מִסְרִיקָנָא לְבִישְׂרָא דִּהְיָה אֲנִישִׁי
 8 בְּמִסְרִיקִין דְּפִרְזָלָא, וְלֹא אָמְרוּ לִיָּה. וְהִשְׁתָּא דְּאָמַר
 9 לַהּוֹ הִכִּי, אָמְרוּ לִיָּה מָה נָכְסִי מִינֵךְ, נִבְיָא פְּהֵנָּה
 10 הָיָה לָן, וְהָיָה מוֹכִיחַ לָן לְשׁוֹם שְׁמָנָא קְבִילוּ לֹא
 11 קְבִילָנָא מִיָּגִיָּה אֱלֹא קְאִימָנָא עֵילוּיָה וְקִטְלִינוּ לִיָּה.
 12 אָמַר לַהּוֹן אָנָּה פִּיִּסְנָא לִיָּה. אֵייתִי סְנֵהֲדְרִי גְדוּלָּה
 13 שְׁחַט עֵילוּיָה וְלֹא נָח. שְׁחַט סְנֵהֲדְרִי קִטְנָה עֵילוּיָה
 14 וְלֹא נָח. אֵייתִי פְּרָחִי פְּהֵנָּה שְׁחַט עֵילוּיָה וְלֹא נָח.
 15 שְׁחַט תִּינוּקוֹת שֶׁל בֵּית רַבֵּן עֵילוּיָה וְלֹא נָח. גְּחִין
 16 עֵילוּיָה אָמַר לִיָּה: זִכְרִיָּה, טוֹבִים שְׁבַעמָךְ אֲבֹדְתִי
 17 רְצוֹנָךְ שִׁיאֲבָדוּ כָּלָם, לְאַלְתֵּר נָח. וְהִרְהִיר נְבוּזַרְאֲדָן
 18 הִרְשַׁע תְּשׁוּבָה וְאָמַר וּמָה מִי שְׁמָאֲבָד נַפְשָׁא אַחַת
 19 מִיִּשְׂרָאֵל כֶּךָ כְּתִיב בּוֹ (בראשית ט, ו): שֶׁפֶךְ דָּם הָאָדָם
 20 בָּאָדָם דָּמוֹ יִשְׁפֹךְ, אוֹתוֹ הָאִישׁ שְׁאֲבָד נַפְשׁוֹת הִרְבָּה
 21 עַל אַחַת פְּמָה וְכַמָּה. מִיָּד נִתְמַלֵּא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
 22 רַחֲמִים וְרִמְזָה לָדָם וְנִבְלַע בְּמִקְוָמוֹ. עַל אוֹתָהּ שִׁעָה
 23 הוּא אוֹמֵר: מַחֲטָאֵת נְבִיאִיָּה עֲוֹנָת פְּהֵנָּה הַשְּׁפָכִים
 24 בְּקִרְבָּהּ דָּם צַדִּיקִים.

25 יז. נָעוּ עוֹרִים בַּחוּצוֹת, סוּמִין שְׂבָהֶם אָמְרוּ מִי יִרְאֶה
 26 לָנוּ אוֹתוֹ מְקוֹם שֶׁהִרְגוּ אֶת זִכְרָיָה שְׁגָלָךְ וְנִחְבְּקָנוּ
 27 וְנִשְׁקָנוּ, לָקִים מָה שֶׁנֶּאֱמַר: נָעוּ עוֹרִים בַּחוּצוֹת
 28 וְנִגְאָלוּ בָדָם. חֲגִרִין שְׂבָהֶם מָה הָיוּ אוֹמְרִין מִי יִרְאֶה
 29 לָנוּ אֶת הָדָם שֶׁל זִכְרָיָה שְׁגָלָךְ וְנִפְרָכֵס בָּהּ, לָקִים מָה
 30 שֶׁנֶּאֱמַר: בָּלֹא יוֹכְלוּ יִגְעוּ בְּלִבְשֵׁיהֶם.

31 יח. סוּרוּ טָמֵא קְרָאוּ לָמוּ, רַבִּי חֲנִינָא פֶתַר קְרָא
 32 בְּכְנוֹת צִיּוֹן, הִדָּא הוּא דְכְּתִיב (ישעיה ג, טז): וַיֹּאמֶר ה'
 33 יַעַן כִּי גָבְהוּ בְנוֹת צִיּוֹן וְתִלְכְּנָה נְטוּיּוֹת גְּרוֹן וְגו',
 34 הוֹיִין שְׂיִיפֵן בְּרוּמִיהוֹן וּמִהִלְכֵן בְּגִסּוֹת הָרוּחַ.
 35 וְתִלְכְּנָה נְטוּיּוֹת גְּרוֹן, כְּשֶׁהִיְתָה אַחַת מֵהֶן לּוֹבֶשֶׁת אֶת
 36 תְּכֵשִׁיטָהּ, הִיְתָה מְטָה מִכָּאן וּלְכָאן אֶת גְּרוֹנָהּ
 37 בְּשִׁבְלִי לְהִרְאוֹת אֶת תְּכֵשִׁיטָהּ. וּמִשְׁקֵרוֹת עֵינֵים, רַבִּי
 38 אֲסִי דְקִיסְרִין אָמַר שֶׁהָיוּ מִשְׁקֵרוֹת אֶת עֵינֵיהֶם
 39 בְּסִיקְרָא, וְרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לֵקִישׁ אָמַר בְּקִלּוּרִית
 40 אֲדָמָה. הָלוֹךְ וְטָפוֹף תִּלְכְּנָה, כְּשֶׁהִיְתָה אַחַת מֵהֶן
 41 אֲרָבָה, הִיְתָה מְבִיאָה שְׁמִי קִצְרוֹת אַחַת מִכָּאן וְאַחַת
 42 מִכָּאן, כְּדִי שֶׁתִּרְאֶה טָפָה עַל גְּבִיהֶן. וּכְשֶׁהִיְתָה אַחַת
 43 מֵהֶן קִצְרָה, הִיְתָה לּוֹבֶשֶׁת קְרָקוֹסִין עֲבִים כְּדִי
 44 שֶׁתִּרְאֶה אֲרָבָה. וּבְרַגְלֵיהֶם תַּעֲפֹסְנָה, רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר
 45 שֶׁהִיְתָה צִרָה צוּרַת דְּרָקוֹן עַל מִנְעֵלֶיהָ. וְרַבֵּן אֲמִרִין

דְּכַפֵּר חֲנִין אָמַר אֱלֹהֵי שְׁהַצִּיתוּ אֶשׁ בִּירוּשָׁלַם. וְרַבִּנָּן
אָמְרִי אֱלֹהֵי דוֹלְקִיהֶן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, לָכֵן נֶאֱמַר: עַל
הַהָרִים דְּלָקְנוּ.

כג. רוח אפינו משיח ה', רבי ורבי ישמעאל ברבי
יוסי היו יושבים ופושטין במגלות קינות ערב
תשעה באב שחל להיות בשבת עם חשכה, שירו בה
אלפא ביתא אחת, אמרו אנו יוצאים וגומרין אותה
למחר, וכשעלה רבי לביתו נכשל באצבעו, אמר על
עצמו (תהלים לב, ט): רבים מכאובים לרשע, אמר לו
רבי ישמעאל ברבי יוסי אלו היינו עוסקין בענין
הזה והגיעך כך, כך הייתי אומר, עכשיו על אחת
כמה וכמה, רוח אפינו וגו'. כיון שעלה רבי לביתו
נתן על המכה ספוג יבש וקשר עליה גמי בחוץ,
אמר רבי ישמעאל ברבי יוסי ממנו למדנו שלשה
דברים, לא שספוג מרפא אלא שהוא משמר את
המכה, גמי מבית מוכן, ואין קורין בכתבי הקדש
אלא מן המנחה ולמעלה, אבל שונים בהם ודורשין
בהם, ואם היו צריכין לבדק ולקרות מביאין וקורין.
שמואל אמר חרס כל שהוא, רבי זעירא בשם רבי
שמואל אמר מגופת חבית וחרסית, מתר לטלטלן
בשבת, השליכן לאשפה, אסור לטלטלן
בשבת. (תהלים לב, ט): והבוטח בה' חסד יסוככנו, רבי
אלעזר בצראה ורבי תנחום בשם רבי אחא אמרו
אפלו רשע וחוזר בו הקדוש ברוך הוא מקבלו,
שנאמר: והבוטח בה' חסד יסוככנו.

כד. שישי ושמי בת אדום, זו קיסרין. יושבת
בארץ עוץ, זו פרס. גם עליך תעבר כוס תשכרי
ותתערי.

כה. תם עונך בת ציון, רבי חלבו בשם רבי יוחנן
אמר טובה היתה הסרת טבעתו של פרעה על
ישראל במצרים מארבעים שנה שנתנבא עליהם
משה, לפי שפזה היתה גאלה, ובזה לא היתה
גאלה. רבי שמעון בן לקיש אמר טובה היתה הסרת
טבעתו של אחשורוש על ישראל במדי מששים
רבוא נביאים שנתנבאו בימי אליהו, למה, שפזה
היתה גאלה ובזה לא היתה גאלה. ורבנן אמרי
טובה היתה מגלת קינות על ישראל, מארבעים שנה
שנתנבא עליהם ירמיה, למה, שבה נטלו ישראל
איפוכי שלמה על עונותיהם ביום שחרב בית
המקדש, הלא הוא דכתיב: תם עונך בת ציון. פקד
עונך בת אדום.

אמר רבי פנחס בשם רבי הושעיא למה נבראו
היסורים, להתלות בית דאית להון למיזל, הלא הוא

שטין על פני המים, אמרו אלו לאלו מה טיבן של
שלדות הללו, אמר להם אבותיהם של אלו תחת
אבותיכם עמדו, ועמדו והטביעו אותם במים. אמרו
וכך עשו לאבותינו ונאנחנו הולכים ומסיעין להם,
מיד חזרו, הלא הוא דכתיב (ירמיה לו, ט): הנה חיל
פרעה הוצא לכם לעזרה שב לארצו מצרים, לכה
נאמר: בצפיתנו צפינו אל גוי לא יושע.

כא. צדו צעדינו מלכת ברחבתינו וגו', חמשים
וששים שנה עשתה ביתר אחר חרבן הבית, ולמה
נחרבה, על שהדליקו גרות לחרבן בית המקדש.
ולמה הדליקו, אמרו הבוליוטין שפירושלים היו
יושבין באמצע המדינה, וכד הוה סליק חד מנהון
לצללאה אמרו ליה בעית לאיעבדא בוליוטין, אמר
להו, לא. בעית לאיעבדא ארכונטיס, אמר להו, לא.
אמרי ליה מבגין דשמעינה דאית לך חד איסא, את
בעי מזבנא יתיה לי, אמר לו לית בדיעתי. והוה כותב
ומשלח עוניתיה לבר ביתיה, אין אתי גבר פלוני לא
תשבקוניה מיצל לאיסא דהוא מזבנא לי, והוה
אמר ההוא גברא, הלואי איתברת ריגליה דההוא
גברא ולא סליק להדא וזיתא, הלא הוא דכתיב: צדו
צעדינו, צדיאה אורחא מלהלכא באילין פלטייא תא.
קרב קצנו, קיצא דההוא ביתא. מלאו זמינו, יומא
דההוא ביתא. אף אינון לא פשת להון טב,
דכתיב (משלי יז, ה): שמח לאיד לא ינקה.

כב. קלים היו רדיפינו מנשרי שקמים, טרכינוס שחיק
עצמות ילדה אשתו כליל תשעה באב, והיו כל
ישראל אבלים. נשתתק הולד בחנה, אמרו ישראל
נדליק, או לא נדליק, אמרו, נדליק, וכל מה דבעי
לימטי עלן ומטא. אדליקו, אזלון ואמרון לישן ביש
לאשתו של טרכינוס, אילין יהודאין פד זלדת הוון
מתאבלין, וכד מייית ולדא אדליקו בוציניא. שלחה
וכתבה לבעלה, עד דאת מכבש ברברין בא וכבש
אילין יהודאין דמרדו כך, סליק לאילפא וחשיב
למיתי בעשרה יומין ואייתתיה רוחא בחמשא
יומין, אתא ואשפחינון דהו עסקין בהדין
פסוקא (דברים כח, מט): ישא ה' עליך גוי מרחק מקצה
הארץ פאשר ידא הנשר, אמר להו אנא הוא נשרא
דחשיבית למיתי בעשרה יומין ואייתתני רוחא
בחמשא יומין, הקיפן לגיונותיו והרגן. אמר לגשים
השמעו לגיונותי ואם לאו אני עושה לכם פדרך
שעשיתי לאנשים, אמרו עבד בארעאי מה דעבדת
בעילאי, מיד הקיפן לגיונותיו והרגן, ונתערכו דמים
של אלו בדמים של אלו, והנה הדם בוקע והולך
עד שהגיע לקפרוס נהר. על ההרים דלקנו, רבי
איכו אמר שהיו דולקין אחר המעביות. רבי יעקב

הוא דְּכָתִיב: (תהלים עט, א): אֱלֹהִים בָּאוּ גִוִּים בְּנַחֲלָתָהּ
טָמְאוּ אֶת הַיִּכָּל קִדְשְׁךָ שָׁמוּ אֶת יְרוּשָׁלַיִם לְעֵינִים.

ג. יְתוּמִים הֵינּוּ וְאֵין אָב, רַבִּי בְּרַכְיָה בִּשְׁם רַבִּי לִוִּי
אָמַר, אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לִישְׂרָאֵל, אַתֶּם
בְּכִיתֶם וְאִמְרַתֶּם לְפָנַי יְתוּמִים הֵינּוּ וְאֵין אָב, חֲיִיכֶם
אִף הַגּוֹאֵל שְׁאֵנִי עֲתִיד לְהַעֲמִיד מִכֶּם בְּמַדְרֵי לֹא יִהְיֶה
לוֹ אָב וְאִם, הִדָּא הוּא דְּכָתִיב (אסתר ב, ז): וַיְהִי אִמּוֹן
אֶת הַדְּסָה הִיא אֶסְתֵּר בַּת דָּדוֹ כִּי אֵין לָהּ אָב וְאִם.

ד. מִימִינוֹ בְּכֶסֶף שְׁתִּינוּ, פַּעַם אַחַת עָלוּ הַמַּצִּיקִים
וְנָטְלוּ פֶתֶן וַיִּינֶן וְשָׁמְנוּ וַיִּמְיִיחֶן, חֲזָרוּ וּמָכְרוּ אוֹתָם
לָהֶם, אָמְרוּ אוֹי לָנוּ שְׁנֵתְקִינָם בְּנוֹ הַפְּסוּקָה הַזֶּה:
מִימִינוֹ בְּכֶסֶף שְׁתִּינוּ עֲצִינוֹ בְּמַחִיר יָבֹאוּ.

ה. עַל צֹאֲרָנוֹ נִרְדְּפָנוּ, אֲדָרְיָנוּס שְׁחִיק עֲצָמוֹת
פְּקִיד וְאָמַר אֵי דְאַתִּינוּ מִשְׁכַּחְנוּ שְׁעָרָא בִּיהוּדָאֵי
אֲרִימוֹן רֹאשִׁיהָ מִצְנִיָּה, הִדָּא הוּא דְּכָתִיב: עַל צֹאֲרָנוֹ
נִרְדְּפָנוּ.

דָּבָר אַחֵר, עַל צֹאֲרָנוֹ נִרְדְּפָנוּ, עַל שֶׁבָּגְדָנוּ בְּצֹאֲרָנוֹ
בְּיוֹם צָרָה. נִעְנְנוּ וְלֹא הוֹנַח לָנוּ, נְבוּכַדְנֶצַּר שְׁחִיק
עֲצָמוֹת צָהָל לְנְבוּזַרְאֲדָן וְאָמַר לִיהָ אֱלֹהֵינוּ דְּאִינוּן
מִקְבֵּל בְּעָלֵי תְשׁוּבָה הוּא וְיָדוּ פְּשׁוּטָה לְקַבֵּל שָׂבִים,
כִּינֹן דְּאַתָּה בְּבִישׁ לַהוֹן לֹא תִשְׁבְּקִינוּ דִּיעֲלוֹן דְּלֹא
יַעֲבִדוּן תִּיּוֹבָתָא, וְאֱלֹהֵינוּ יִרְחֵם עָלֵינוּ, וְהִהוּא
גִּבְרָא נְחִית בְּשַׁחֲרוֹר אֶפְיוֹן, אֱלֹא לֹא תִהִי מִפְּלִי
עָלֵינוּ. כִּינֹן דְּכַבֵּשׁ יִתְהוֹן כַּד הָיָה קְאִים חַד מִנְהוֹן
הָיָה נָסִיב לִיהָ וּמִפְּסַל לִיהָ אִיבָרִים אִיבָרִים, טְרִיף
לִיהָ קוֹמִיָּהוּ וְאִינוּן מְהֻלְכִין בְּעַל כְּרִחְיָהוּן שְׁלֹא
בְּטוֹבָתָהוּן.

אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לִוִּי נְבוּזַרְאֲדָן הוּא אֲרִיּוֹף, וְלָמָּה
נִקְרָא שְׁמוֹ אֲרִיּוֹף שֶׁהָיָה נוֹחֵם עַל הַשְׂבִּיָּה כְּאֲרִיָּה,
עַד שֶׁהִגִּיעוּ לַפֶּרֶת, כִּינֹן שֶׁהִגִּיעוּ לַפֶּרֶת אָמַר לַהוֹן
לְחִילוֹתָא שְׁבָקִינוּ דְּנִיחֹן, דִּי מִן כַּדוֹן לִית אֱלֹהֵינוּ
חוֹזֵר עָלֵינוּ, הִדָּא הוּא דְּכָתִיב (תהלים קלז, א): עַל
נְהִירוֹת כָּכָל שֵׁם יִשְׁכְּנוּ גַם בְּכִינוּ, עַד לְשֵׁם לֹא
יִשְׁכְּנוּ.

ו. מַצְרִים נָתַנוּ יָד אֲשׁוּר לְשַׁבֵּעַ לָחֶם, מָה הָיוּ עֹשֶׂת
הַשְּׂבָטִים עוֹשִׂין הָיוּ מְשַׁלְּחִין שְׁמֵן לְמַצְרִים וּמִבֵּיאִין
תְּבוּאָה וּמְשַׁלְּחִין לְאֲשׁוּר, שָׂאם יָבֹאוּ שׁוֹנְאִים יִהְיוּ
כְּדִי לְסִיעֵן, הִדָּא הוּא דְּכָתִיב (הושע יב, ב): וּבְרִית עִם
אֲשׁוּר יִכְרְתוּ וְשְׁמֵן לְמַצְרִים יוֹכֵל.

ז. אֲבוֹתֵינוּ חָטְאוּ וְאִינֶם, אָמַר לַהוֹן הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ
הוּא בְּדִידְכוֹן קִימִין.

דָּבָר אַחֵר, אָמְרוּ לַהוֹן קִימִין בְּדִילָנָא.

דְּכָתִיב: תָּם עֲוֹנָה בַּת צִיּוֹן פֶּקֶד עֲוֹנָה בַּת אֲדָוָה גְּלָה
עַל חַטָּאתֶיהָ. וְדִכְּוִתִּיהָ לְקַיִם מָה שְׁנַאֲמַר (דברים ז,
טו): וְהִסִּיר ה' מִמֶּךָ כָּל חָלִי וְגו', וְאָמַר רַבִּי פִּנְחָס
בִּשְׁם רַבִּי הוֹשַׁעֲיָה לָמָּה נִכְרָאוּ הַיִּסּוּרִין לְהַתְּלֹת בֵּית
דָּאִית לַהוֹן לְמִיזֵל, הִדָּא הוּא דְּכָתִיב: וְנִתְּנָם כָּכָל
שְׁנַאֲיָה. וְדִכְּוִתִּיהָ (עובדיה א, א): חֲזוֹן עֲבָדֶיךָ כֹּה אָמַר
ה' אֱלֹהִים לְאֲדָוָה שְׁמוּעָה שְׁמַעְנוּ מֵאֵת ה' וְצִיר
בְּגוֹיִם שְׁלַח קוֹמּוֹ וְנִקְוָמָה עָלֶיהָ וְגו', וְהָדִין פְּסוּקָא:
תָּם עֲוֹנָה בַּת צִיּוֹן לֹא יוֹסִיף לְהַגְלוֹתָהּ וְגו'.
סְלִיק אֲלֵפָא בֵּיתָא רַבִּיעָא

פרשה ה

א. זָכַר ה' מָה הָיָה לָנוּ, רַבִּי יִצְחָק פֶּתַח (משלי ל, א):
וְזָכַר מִתְּנִים אוֹ תִישׁ, בְּנֶהֱגַ שְׁפָעוּלָם אָדָם מִגְדֵּל שְׁנִי
וְזָכַרִין בַּתוֹף בֵּיתוֹ, אֶחָד גְּדוֹל וְאֶחָד קָטָן, כּוֹבֵשׁ אֶת
הַגְּדוֹל לְפָנַי הַקָּטָן בְּשִׁבְלִי לְחוּס עַל מוֹמוֹ.

אָמַר רַבִּי בְּרַכְיָה אָמְרוּ יִשְׂרָאֵל לְפָנַי הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ
הוּא, רְבוּנוֹ שֶׁל עוֹלָם הִכְתִּבְתָּ לָנוּ בַּתוֹרָתְךָ (דברים כה,
יז): זָכֹר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה לָךְ עֲמָלֶךָ, לִי עֲשֵׂה וְלָךְ לֹא
עָשָׂה, לֹא הִחְרִיב אֶת מִקְדָּשְׁךָ. רַבְּנָן אָמְרִין אָמְרוּ
יִשְׂרָאֵל לְפָנַי הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אָנּוּ שְׁלָךְ וְאִמְרוּ
הַעוֹלָם שְׁלָךְ, מִפְּנֵי מָה אֵין אַתָּה חָס עַל אֲמַתְךָ.
וּמִלָּךְ אֲלָקוֹם עֲמוֹ, אָמַר רַבִּי יִצְחָק אָמְרוּ יִשְׂרָאֵל
לְפָנַי הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁכַחָה מְצוּיָה בְּנוֹ אֲכָל אֵין
שְׁכַחָה מְצוּיָה בָּךְ, וְאֵין שְׁכַחָה לְפָנֶיךָ, לְפִיכָךְ אַתָּה
זָכַר (תהלים קלז, ז): זָכַר ה' לְבָנֵי אֲדָוָה אֶת יוֹם
יְרוּשָׁלַיִם הָאֵמֶרִים עָרוֹ עָרוֹ עַד הִסּוֹד בָּהּ, רַבִּי אֲבָא
בֶּר כֶּהֱנָא אָמַר פֶּגְרוֹ פֶּגְרוֹ, וְרַבִּי לִוִּי אָמַר פֶּגְיוֹן פֶּגְיוֹן.
מֵאֵן דְּאָמַר פֶּגְרוֹ פֶּגְרוֹ, הִדָּא הוּא דְּכָתִיב (ירמיה נא,
נח): חֲמוֹת כָּכָל הִרְחִבָה עֲרַעַר תַּתְּעַרְעַר. מֵאֵן דְּאָמַר
פֶּגְיוֹן פֶּגְיוֹן, הִדָּא הוּא דְּכָתִיב: עַד הִסּוֹד בָּהּ, אֲפִלוּ
יִסּוּדוֹתֶיהָ מִטּוֹן. הַבִּיטָה וּרְאֵה אֶת חֲרָפְתָּנוּ, רַבִּי יוֹדָן
אָמַר הַבִּטָה מִקְרֹב וּרְאֵה מִרְחוֹק, הַבִּטָה מִקְרֹב,
שְׁנַאֲמַר (מלכים א יט, ז): וַיִּבֹט וַהֲנֵה מִרְאֲשֵׁתִי עֲגַת
רִצְפִים. וּרְאֵה מִרְחוֹק, שְׁנַאֲמַר (בראשית כב, ד): וַיִּרְא
אֶת הַמָּקוֹם מִרְחוֹק. רַבִּי פִּנְחָס אָמַר הַבִּטָה מִרְחוֹק,
שְׁנַאֲמַר (תהלים פ, טו): הִבֵּט מִשְׁמַיִם וּרְאֵה. וּרְאֵה
מִקְרֹב, שְׁנַאֲמַר (בראשית לב, כה): וַיִּרְא כִּי לֹא יָכֹל לוֹ
וַיַּעַב בְּכַף יָרְכוֹ.

ב. נַחֲלָתָנוּ נִהְפְּכָה לְזָרוֹם, בְּאִיזוֹ הַפְּכָה (דברים כט, כב):
כִּמְהַפְּכַת סֹדֶם. יִרְמְיָה קוֹרָא אוֹתָהּ נַחֲלָתָנוּ, יִשְׁעִיָּה
קוֹרָא אוֹתָהּ (ישעיה סד, ז): בֵּית קִדְשֵׁנוּ וְתַפְאֲרֵתֵנוּ. כֹּה
אָסַף וְאָמַר לֹא נַחֲלָתָנוּ הִיא וְלֹא בֵּית קִדְשֵׁנוּ
וְתַפְאֲרֵתֵנוּ הִיא, אֱלֹא בָאוּ גִוִּים לַתוֹף שְׁלָךְ, הִדָּא

42 כְּשֶׁהִיְתָה אֵימַת סְנֵה־דְרִין עַל יִשְׂרָאֵל לֹא הָיוּ אוֹמְרִין
43 דְּבַר נִבְלָה בְּשִׁיר, אֲבָל מִשְׁבְּטֵלוֹ הַסְנֵה־דְרִין הָיוּ
44 אוֹמְרִים דְּבַרִּי נִבְלָה בְּשִׁיר.

45 אָמַר רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי אֲבִין בְּשֵׁם רַב חֲסֵדָא בְּרַאשׁוֹנָה
46 כְּשֶׁהִיְתָה צָרָה בָּאָה עַל יִשְׂרָאֵל הָיוּ פּוֹסְקִים כְּנִגְדָּה
47 שְׁמִיחָה, מִשְׁבְּטֵלָה סְנֵה־דְרִין בְּטַל הַשִּׁיר מִבֵּית
48 הַמִּשְׁתָּאוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה כד, ט) : בְּשִׁיר לֹא יִשְׁתּוּ יַיִן.
49 מִשְׁפָּסְקוֹ אֵלּוּ וְאֵלּוּ שָׁבַת מְשׁוֹשׁ לִבְנוֹ נִהְפֹךְ לְאֲבָל
50 מַחֲלָנֹה.

51 טז. נִפְלָה עֲטֶרֶת רֹאשׁוֹ, רַבִּי יְרֵמְיָה דִּשְׁבָּשֵׁב נָטַל
52 עֲטֶרֶת זֵית וַיִּקְשְׁרָהּ בְּרֹאשׁוֹ, שָׁמַע שְׁמוּאֵל וְאָמַר וְהָא
53 נִיחָא לִיָּה דְאִיתִירִים רִישִׁיָּה וְלֹא עֲבִיד בֶּן, הֵנּוּת (קחלת
54 י, ה) : כְּשֶׁנִּגְזַר שִׁיעָא מִלְּפָנֵי הַשְּׁלִיט, וְכֵן הָיָה לִיָּה,
55 לִכְךָ נֶאֱמַר : נִפְלָה עֲטֶרֶת רֹאשׁוֹ אוֹי נָא לָנוּ כִּי
56 חֲטָאנוּ.

57 יז. עַל זֶה הָיָה דָּוָה לִבְנוֹ, רַבִּי שְׁמֵלָאִי אָמַר צַעַר
58 גָּדוֹל נָתַן הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְאִשָּׁה הַזֹּאת, מֵאַחֵר
59 שֶׁמְשַׁמֶּרֶת יָמִי נִדְתָּה חֲזוּרָת וּמְשַׁמֶּרֶת יָמִי זִיבְתָּה.
60 רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסִי הַגָּלִילִי אוֹמַר הָאִשָּׁה
61 הַזֹּאת עַל יְדֵי שֶׁפָּרְשָׁה מִבֵּיתָה שְׁנִים אוֹ שְׁלֹשָׁה יָמִים
62 קוֹרָא אוֹתָהּ הַתּוֹרָה דָּוָה, הִדָּא הוּא דְכָתִיב (ויקרא טו,
63 ג) : וְהִדְּוָה בְּנִדְתָּהּ, אָנוּ שֶׁפָּרְשְׁנוּ מִבֵּית חֵינּוּ וּמִבֵּית
64 מִקְדָּשֵׁנוּ כַּמָּה יָמִים וְכַמָּה שָׁנִים עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה
65 שָׁנִיקְרָא דְוִין, לִכְךָ נֶאֱמַר : עַל זֶה הָיָה דָּוָה לִבְנוֹ,
66 לָמָּה עַל אֵלֶּה חָשְׁכוּ עֵינֵינוּ.

67 יח. עַל הַר צִיּוֹן שֶׁשָּׁמַם, וּכְבֹּד הָיָה רַבֵּן גַּמְלִיאֵל
68 וְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְרַבִּי עֲקִיבָא
69 נִכְנָסִין לְרוּמִי וְשָׁמְעוּ קוֹל הַמּוֹנֶה שֶׁל רוּמִי
70 מִפּוֹטִלְיָלוֹס עַד מֵאָה וְעֶשְׂרִים מִיל, הַתְּחִילוּ הֵם
71 בּוֹכִים וְרַבִּי עֲקִיבָא מִשְׁחַק, אָמְרוּ עֲקִיבָא אָנוּ בּוֹכִים
72 וְאַתָּה מִשְׁחַק, אָמַר לָהֶם וְאַתֶּם לָמָּה בּוֹכִיתֶם, אָמְרוּ
73 לוֹ לֹא נִבְכָּה שֶׁהָגוּזִים עוֹבְדִים עֲבֹדֹת בּוֹכִים לְהוֹזִין
74 מִשְׁתַּחֲוִים לְעֶצְבִּיהוֹן, וְיוֹשְׁבֵינִי בְּטַח וְשֹׁאֵן וְשִׁלְוָה,
75 וּבֵית הַדּוֹם רִגְלֵי אֱלֹהֵינוּ הָיָה לְשִׁרִּיפֶת אֵשׁ וּמִדּוֹר
76 לַחֲיַת הַשָּׂדֶה וְלֹא נִבְכָּה. אָמַר לָהֶם לִכְךָ אָנִי מִשְׁחַק,
77 אִם בֶּן לְמַכְעִיסִיו קָל וְחֹמֶר לְעוֹשֵׁי רָצוֹנוֹ. פַּעַם
78 אַחֲרָת הָיוּ עוֹלִין לִירוּשָׁלַיִם הַגִּיעוּ לְצוֹפִים וְקָרְעוּ
79 בְּגָדֵיהֶם, הַגִּיעוּ לְהַר הַבַּיִת וְרָאוּ שׁוּעָל אֶחָד יוֹצֵא
80 מִבֵּית קִדְשֵׁי הַקְדָּשִׁים, הַתְּחִילוּ הֵם בּוֹכִים וְרַבִּי
81 עֲקִיבָא מִשְׁחַק, אָמְרוּ לוֹ עֲקִיבָא לְעוֹלָם אַתָּה מִתְמַה
82 עֲלֵינוּ, אָנוּ בּוֹכִים וְאַתָּה מִשְׁחַק, אָמַר לָהֶם אַתֶּם
83 לָמָּה אַתֶּם בּוֹכִים, אָמְרוּ לוֹ וְלֹא נִבְכָּה מְקוֹם שֶׁכְּתוּב
84 בּו (במדבר א, נא) : וְהָיָה הַקֶּרֶב יוֹמָת, וְהָרִי שׁוּעָל יוֹצֵא
85 מִתּוֹכוֹ, וְעָלִיו נִתְקַנֵּם הַפְּסוּק : עַל הַר צִיּוֹן שֶׁשָּׁמַם

1 ח. עֹבְדִים מְשֻׁלוֹ בְּנוֹ, אֵלּוּ מִצָּרִים. פֶּרֶק אֵין מִיָּדֶם,
2 אִילּוּלִי מִשָּׁה.

3 דְּבַר אַחֵר, עֹבְדִים מְשֻׁלוֹ בְּנוֹ, אֵלּוּ אַרְבַּע מְלָכִיות.
4 פֶּרֶק אֵין מִיָּדֶם, אִילּוּלִי הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא.
5 ט. בְּנַפְשָׁנוּ נָבִיא לַחֲמִנִי, אָמַר רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן
6 גַּמְלִיאֵל הִרְאֵנוּנוּ עַל יְדֵי שֶׁהִרְיָחוּ מִקְצַת צָרָתָן שֶׁל
7 אַרְבַּע מְלָכִיות קֶצֶרָה רוּחָן, אֲבוּתֵינוּ כְּתִיב
8 בְּהוֹן (במדבר כא, ד) : וַתִּקְצַר נֶפֶשׁ הָעָם בַּדֶּרֶךְ. דְּנִיָּאל
9 אָמַר (דניאל ז, טו) : אֶתְּכַרִּית רוּחִי אָנֹכִי. יִשְׁעִיָּה
10 אָמַר (ישעיה כא, ג) : עַל כֵּן מָלְאוּ מִתְּנֵי חִלְחָלָה. יְרֵמְיָה
11 אָמַר : בְּנַפְשָׁנוּ נָבִיא לַחֲמִנִי. אָנוּ שְׁנֵתוּנוּ בְּתוֹךְ
12 אַרְבַּע מְלָכִיות עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה.

13 י. עוֹרְנוּ כְּתִנּוֹר נִכְמְרוּ, תִּרִין אֲמוּרָאִין, חֵד אָמַר
14 כְּאִילִין פְּמִרְאָתָא, וְחֵד אָמַר כְּתִנּוֹר שֶׁלֹּא הִסֵּק כָּל
15 צִרְכּוֹ.

16 יא. נָשִׁים בְּצִיּוֹן עָנוּ, נְבוּזַרְאֲדָן צִוָּה לְחִילּוּתֵיוֹ אָמַר
17 לָהֶם אֱלֹהֵהוֹן שֶׁל אֵלּוּ שׁוֹנָא זְמָה הוּא, הִזְהִירוּ אֵל
18 תִּגְעוּ בְּאִשְׁתֵּי אִישׁ, כִּיּוֹן שֶׁשָּׁמְעוּ נְשִׂיאָה הוֹיִין אַתְיִין
19 וְאַמְרִין לְגִבֹּר מִן דִּילְנָא אָנוּ אֶכְלֵן וּמִן דִּילְנָא אָנוּ
20 מִתְּפָסִים, אֵלֹא בְּלִבְדִּי דִּיתְקַרִּיא שְׁמֹךְ עָלָן, הִדָּא הוּא
21 דְכָתִיב (ישעיה ד, א) : וְהִתְחַזְקוּ שְׁבַע נָשִׁים בְּאִישׁ אֶחָד
22 וְגו', כִּי מִתְּלַת נָשִׁים שְׁנֵתַעְצִלוּ וְלֹא עָשׂוּ כֵן וְנִתְעַנּוּ,
23 לִכְךָ נֶאֱמַר : נָשִׁים בְּצִיּוֹן עָנוּ בְּתִלַת בְּעָרֵי יְהוּדָה,
24 בְּתִלַת כְּתִיב.

25 יב. שָׂרִים בְּיָדָם נָתְלוּ, הָיָה אֲפּוֹטְרֹפָא עָלַל לְקִרְתָּא
26 וְהָיָה נָסִיב טְבִי דְקִרְתָּא וְתִלִּי לְהוֹן, בְּנִי אָנֹשׁ סָבִין
27 הוֹוִן אַתְיִין וּמִפְּיִסִין לִיָּה עֲלִיהוֹן וְלֹא הָיָה מִקְבֵּל
28 מִנִּיָּהוּ, לִכְךָ נֶאֱמַר : שָׂרִים בְּיָדָם נָתְלוּ פְּגִי זְקָנִים לֹא
29 נִהְדְּרוּ.

30 יג. בַּחוּרִים טַחוּן נָשָׂאוּ, אַתָּה מוֹצֵא שֶׁלֹּא הָיָה רַחֲמִים
31 בְּבָבֶל, וּכְשֶׁעָלָה נְבוּכַדְנֶצַּר הַטַּעֲיָן רַחֲמִים וְהוֹרִידוֹן,
32 הִדָּא הוּא דְכָתִיב (ישעיה מג, יד) : לְמַעַנְכֶם שִׁלַּחְתִּי
33 בְּכָלָה וְהוֹרִדְתִּי בְּרִיחִים כָּלָם, בְּרַחֲמִים כְּתִיב.

34 דְּבַר אַחֵר, בַּחוּרִים טַחוּן נָשָׂאוּ, לְשׁוֹן נִקְיָה הוּא.
35 כַּמָּה דָּאֵת אָמַר (שופטים טז, כא) : וַיְהִי טוֹחֵן בְּבֵית
36 הָאֲסוּרִים. וְנִצְרִים כַּעֲץ פְּשָׁלוּ, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן
37 לִוִּי שְׁלֹשׁ מְאוֹת תִּינוּקוֹת נִמְצְאוּ חֲרוּזִים בְּשׁוּכָה
38 אַחַת.

39 יד. זְקָנִים מְשַׁעַר שְׁכֵתוֹ בַּחוּרִים מְגִינָתָם, אָמַר רַבִּי
40 אָבָא בְּרַבִּי יְרֵמְיָה מִזְמַרְיָהוֹן שְׁכֵתוֹ.

41 טו. שְׁבַת מְשׁוֹשׁ לִבְנוֹ, אָמַר רַב חֲסֵדָא בְּרַאשׁוֹנָה

אמר רבי יהושע בן לוי, ארבעה דברים אמר ירמיה,
מאיסה, וקציפה, עזיבה, ושכיחה. מאיסה הושב על
ידי עצמו, דכתיב (ירמיה לא, לו): כה אמר ה' אם ימדו
שמים מלמעלה ויחקרו מוסדי ארץ למטה גם אני
אמאס בכל זרע ישראל על כל אשר עשו נאם ה'.
קציפה, הושב על ידי ישעיה, שנאמר (ישעיה נז, טז):
כי לא לעולם אריב ולא לנצח אקצוף.

כא. השיבנו ה' אליך ונשובה, אמרה כנסת ישראל
לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם שלף הוא
השיבנו. אמר להם שלכם הוא, שנאמר (מלאכי ג, ז):
שובו אלי ואשובה אליכם, נאם ה', אמרה לפניו
רבונו של עולם שלף הוא, שנאמר (תהלים פה, ה):
שובנו אליה ישענו, לכה נאמר: השיבנו ה' אליך
ונשובה. חדש ימינו פקדם, פאדם הראשון, כמה
דאת אמר (בראשית ג, כד): ויגרש את האדם וישכן
מקדם לגן עדן.

דבר אחר, חדש ימינו פקדם, כמה דאת אמר (מלאכי
ג, ד): וערכה לה' מנחת יהודה וירושלים פימי עולם
וכשנים קדמניות, פימי עולם, זה משה,
דכתיב (ישעיה סג, יא): ויזכר ימי עולם משה עמו.
וכשנים קדמניות, פשנות שלמה. רבי אומר: פימי
עולם, פימי נח, שנאמר (ישעיה נד, ט): פי מי נח זאת
לי. וכשנים קדמניות, פשנות הבל, שלא היתה
עבודת פוכבים עדן בעולם.

כב. כי אם מאס מאסתנו קצפת עלינו עד מאד,
אמר רבי שמעון בן לקיש אם מאיסה היא לית סבר,
ואם קציפה היא, אית סבר, דכל מאן דקעיס סופיה
לאיתרציא.

שוועלים הלכו בו, אמר להם אף אני לכה אני
משחק, הרי הוא אומר (ישעיה ח, ב): ואעידה לי עדים
נאמנים את אוריה הפהן ואת זכריהו בן יברקיהו,
וכי מה ענין אוריה אצל זכריה, אוריה במקדש
ראשון וזכריה במקדש שני, אלא מה אמר
אוריה (ירמיה כו, יח): כה אמר ה' צבאות ציון שדה
תחרש וירושלים עינים תהיה, ומה אמר זכריה (זכריה
ח, ד): עד ישובו זקנים וזקנות ברחבות ירושלים
ואיש משענתו בידו מרב ימים. וכתיב בתריה (זכריה
ח, ה): ורחבות העיר ימלאו ילדים וילדות משחקים
ברחבתיה, אמר הקדוש ברוך הוא הרי לי שני עדים
אלו, ואם קנמים דברי אוריה יהיו קנמים דברי
זכריה, ואם יבטלו דברי אוריה יבטלו דברי זכריה,
ושמחתי שנתקמו דברי אוריה וילבסוף דברי זכריה
עתידין להתקיים. ובלשון הזה אמרו לו עקיבא
נחמתנו תתנחם ברגלי מבשר.

יט. אתה ה' לעולם תשב בסאף לדור ודור, וכי יש
ישיבה בלא פסא, ויש מלך בלא מטרונה.

כ. למה לנצח תשפחנו, אמר רבי יהושע בר אבין
ארבעה דברים אמר ירמיה, מאיסה, וגעילה, עזיבה,
ושכיחה. מאיסה וגעילה, דכתיב (ירמיה יד, יט): המאס
מאסת את יהודה אם בציון געלה נפשך, והושב על
ידי משה, דכתיב (ויקרא כו, מד): לא מאסתים ולא
געלתים. עזיבה ושכיחה, דכתיב: למה לנצח
תשפחנו תעזבנו לארץ ימים, והושב על ידי ישעיה,
דכתיב (ישעיה מט, טו): גם אלה תשפחנה ואנכי לא
אשפחנה.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ג מנ"א, תשכ"ב

ברוקלין.

האברך נתן שי

שלום וברכה!

נעם לי לקבל מכתבו מעש"ק, ושמחתי [מכתבו אודות הרושם מביקורם של האברכים
השלוחים מכאן שליט"א, ובפרט שמצדס הודיעוני אשר עזר להם וסייע כפי יכולתו.

ותקותי אשר כיון שביקורם של הנ"ל בעירו מוכרח הי' להיות מוגבל בזמן, והוא הרי נשאר
במקום גם לאחר זה, שישתדל להמשיך בפעולות מסוג האמור, ובפרט שהרי הן תפקידו של כל אחד
ואחד, כיון שהן בהפצת היהדות המביאה לידי לימוד התורה וקיום המצות, והובטחנו הבא לטהר
מסייעין אותו.

בברכה ותודה בעד [הידיעות] מפעולות חב"ד באה"ק - ת"ו במהרה בימינו על ידי משיח צדקנו.

- 62 הוּוּ בְּהִנְחוּ תִּלְתָּא עֲתִידִי – בירושלים היו שלשה עשרים
 63 מופלגים, נִקְדִּימוֹן בֶּן גִּיּוֹרִין, וְכֵן בִּלְבָא שְׁבוּעָה, וְכֵן צִיצִית הִכְסֶּת.
 64 נִקְדִּימוֹן בֶּן גִּיּוֹרִין נִקְרָא כֵן עַל שֶׁם שִׁנְיָה לֹא חָפֵה בְּעִבְרוֹ – שׁוֹרְחָה
 65 הַשֶּׁמֶשׁ בַּעֲבוּרָהּ. בֶּן בִּלְבָא שְׁבוּעָה הִיא נִקְרָא כֵן עַל שֶׁם שִׁכָּל עֵנִי
 66 הַנִּכְנָס לְבֵיתוֹ בְּשָׂהוּא רָעָב בְּכֹלֵה, הִיא יוֹצֵא בְּשָׂהוּא שְׂבָע, בֶּן צִיצִית
 67 הִכְסֶּת הִיא נִקְרָא כֵן מִשּׁוּם שֶׁהִיא הוֹלֵךְ עַל גְּבִי כִסְתוֹת, וְהָיְתָה
 68 צִיצִיתוֹ נִגְרֶרֶת עַל גְּבִי בְּכִסּוֹת. אִמָּא דְאִמְרִי – יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁשְׁמוֹ הִיא
 69 בֶּן צִיצִית, וְהִטְעַם שֶׁנִּקְרָא שְׁמוֹ הַכֶּסֶת, עַל שֶׁם שִׁכְהִיָּה הוֹלֵךְ
 70 לְרוֹמֵי הָיְתָה בְּכֶתוֹ – כִּסְאוֹ מוֹפְלֵת בֵּין גְּדוּלֵי רוֹמֵי.
 71 עֲשִׂיר חָד אִמְרֵי לְהוֹ, אִמָּא וְיִנְיָא לְהוֹ בְּחִישִׁי וְשִׁעְרִי – אֲנִי אוֹזֵן אֶת
 72 תוֹשְׁבֵי הָעִיר בְּחִישִׁים וְשִׁעְרִים, וְחָד אִמְרֵי לְהוֹ, בְּחִשְׁמָרָא וּבְדִמְלָחָא
 73 וּמִשְׁחָא – יֵין מֶלֶח וְשֶׁמֶן. וְחָד אִמְרֵי לְהוֹ בְּדִיצְבִי – עֲצִים לְהִסְקָה.
 74 וְשִׁכְחוּ רִבְּנֵי לְדִיצְבִי – וְשִׁכְחוּ חֲכָמִים אֶת הָעֲשִׂיר שִׁסְפֵּק עֲצִים, לִפִּי
 75 שֶׁהִשְׁמִישׁ בַּעֲצִים הוּא רַב בְּיוֹתֵר, דְּרַב חֲסָדָא אֶת כָּל אֲקָלֵידִי –
 76 מִפְתָּחוֹתָיו הָיוּ מֶסֶר לְשִׁמְעָה שְׁמוֹ הִיא מֶסֶר לְמִשְׁרָתוֹ, כִּי מְדִיצְבִי –
 77 חוץ מִהַמִּפְתָּחוֹת שֶׁל אוֹצֵר הַחִישִׁים, דְּאִמְרֵי רַב חֲסָדָא, אֲכַלְבָּא דְחִישִׁי
 78 – בִּשְׁבִיל לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּאוֹצֵר חִישִׁים אֲחֹד, בְּעֵי שִׁיתֵּין אֲכַלְבָּי דִּיצְבִי –
 79 צִרִיךְ שִׁישִׁים אוֹצְרוֹת עֲצִים, שֶׁבָּהֶם יִסְקוּ אֶת הַתְּנוּרָה וְיֵאָפוּ
 80 מִהַחִישִׁים פֶּת.
 81 הָיְתָה לְהוֹ לַעֲשִׂירִים אֲלוֹ אוֹצְרוֹת לְמִיּוֹן – לִזְוֹן אֶת הָעִיר בַּמִּשְׁךְ
 82 עֲשָׂרִים וְחָד שָׁתָא – שְׁנִים.
 83 הוּוּ בְּהִנְחוּ בִּירוּשָׁלַם הִנְחוּ בְּרִינְיָ – אֲנִשִּׁים רִיקִים וּפּוֹחִיוֹם, אִמְרֵי לְהוֹ
 84 רִבְּנֵי, נִיפִיק וְנִעְבִּיד שְׁלָמָא בְּהִדְרִיּוֹ – נִצָּא וְנִעֲשָׂה שְׁלוֹם עִם
 85 הַרומאים, לֹא שִׁבְקִינוּהוּ – לֹא הִנְחִיחֻם, אִמְרֵי לְהוֹ הַבְּרִינִים נִיפִיק
 86 וְנִעְבִּיד קִרְבָּא בְּהִדְרִיּוֹ – נִצָּא לְהַלְחֵם בְּרוֹמָאִים, אִמְרֵי לְהוֹ רִבְּנֵי לֹא
 87 מִסְתִּינְעָא מִלִּילָא – לֹא נוֹכַח לְנִצְחָם, קָמוּ הַבְּרִינִים, שָׂרְצוּ הַכְּרִיחַ
 88 אֶת תוֹשְׁבֵי הָעִיר לְהַלְחֵם בְּרוֹמָאִים, וְקָלְלָהּ לְהִנְחוּ אִמְרֵי דְחִישִׁי
 89 וְשִׁעְרִי – וְשָׂרְפוּ אֶת אוֹצְרוֹת הַתְּבוּאָה וְהַעֲצִים, וְהָיְתָה בִּפְנֵיָא – וְהִיא
 90 רַעֲב.
 91 מִרְתָּא בַת בִּיַּיתוֹם, עֲתִידָתָא דִּירוּשָׁלַם הוּא – הִיא הָעִיר עֲשִׂירַת
 92 יְרוּשָׁלַם, שְׂדֵרְתָּהּ לְשִׁלּוּחָה – שִׁלְחָה אֶת שְׁלּוּחָהּ וְאִמְרָה לִיהִי זֵיל
 93 אִיַּיתִי לִי סְמִידָא – לֵךְ וְקַנֵּה לִי סוּלַת, אֲדָאֵל – עַד שֶׁהֵלֵךְ, אִיִּדְבֵּן –
 94 נִמְכְּרָה כָּל הַסּוּלַת, אֲתָא אִמְרֵי לָהּ – בָּא וְאִמְרֵי לָהּ סְמִידָא לִיכָא –
 95 אֵין סוּלַת, חִינְרְתָא אִיכָא – יֵשׁ עֲדִידִין פֶּת נִקְיָה, אִמְרָה לִיהִי, זֵיל אִיַּיתִי
 96 לִי – לֵךְ וְהִבָּא לִי אוֹתָהּ, אֲדָאֵל אִיִּדְבֵּן גַּם הַפֶּת הַנִּקְיָה, אֲתָא וְאִמְרֵי
 97 לָהּ, חִינְרְתָא לִיכָא, נוֹשְׁקָתָא אִיכָא – פֶּת נִקְיָה אֵין, אֵךְ יֵשׁ פֶּת קִיבֵר.
 98 אִמְרָה לִיהִי, זֵיל אִיַּיתִי לִי, אֲדָאֵל אִיִּדְבֵּן גַּם פֶּת הַקִּיבֵר. אֲתָא וְאִמְרֵי
 99 לָהּ, נוֹשְׁקָתָא לִיכָא, חִינְרְתָא דְשִׁעְרִי – קָמוּ שְׂעוּרִים אִיכָא. אִמְרָה
 100 לִיהִי, זֵיל אִיַּיתִי לִי. אֲדָאֵל אִיִּדְבֵּן, מִרְתָּא בַת בִּיַּיתוֹס הָיְתָה שְׁלִיפָא
 101 מִסָּנְאָא – הִיא הוֹלֶכֶת בְּלֹא מִנְעֵלִים, אִמְרָה, אִיפִּיק וְאִיַּיתִי אֵי
 102 מִשְׁבִּתָּא מִיִּדִּי לְמִיכָל – אֲצָא לְרֹאוֹת הָאֵם אֲמָצָא דְבֵר מַה לְמֵאכֹל,
 103 אִיַּיתִי לָהּ פִּתְתָא בְּכִרְעָא – נִבְדַּק לָהּ צוּאֵת בַּהֲמָה בִּרְגֵלָהּ וּמָתָהּ
 104 מִחַמַּת גּוֹעַל. קָרִי עֲלֵה רִבְּנֵי יוֹחֲנָן בֶּן זִבְאִי אֶת הַפֶּסוּק (דְּבָרִים כח ב)
 105 'חֲרִבָּה כִּד וְהִעֲנָה אֲשֶׁר לֹא נִסְתָּה כִּף רִגְלָהּ הִצָּג עַל הָאָרֶץ מִהַתְּעַנֵּג
 106 וּמִרְףִּי'. אִיכָא דְאִמְרֵי, גִּיּוֹרִיּוֹת דְרַבִּי צְדוֹק אֲכַלְהּ, וְאִיַּיתִיכָא וּמָתָה –
 107 וּמָתָה מִחַמַּת אִיסְטִינְסוּתָה שֶׁלֹּא הִיא יְכוּלָה לְסַבּוֹל אֶת רִיחַ חוּלִיּוֹ
 108 שֶׁל רַבִּי צְדוֹק. וּמִבֵּאֲרַת הַגְּמָרָא מַה הֵם גִּיּוֹרִיּוֹת דְרַבִּי צְדוֹק, דְרַבִּי
 109 צְדוֹק יָתִיב אֲרֵבְעִין שָׁנִין בְּתַעֲנִיתָא דְלֹא לִיחְרֵב יְרוּשָׁלַם וְנִעֲשָׂה גּוֹפֵי
 110 כְּחוֹשׁ עַד כַּד כִּי דְבִי הָיָה אֲכִיל מִיִּדִּי – שִׁכְאֶשׁר הִיא אוֹכֵל דְבֵר,
 111 הָיָה מִיתָתָהּ מֵאֲבָרָא – הִיא הִדְבֵר נִרְאָה מִחוּץ לְגִרְוֹנָהּ, וְכִי הָיָה
 112 בְּרִיא – וּבִאֲשֶׁר גָּמַר אֶת תַּעֲנִיתוֹ וְרָצָה לְהִבְרִיא אֶת גּוֹפּוֹ, מִיַּיתִי
 113 לִיהִי גִיּוֹרִיּוֹת – הִיוּ מְבִיאִים לָהּ תֵּאֲנִים יִבְשׁוֹת, מִיַּיִן מִיַּיִה – וְהִיא
 114 מוֹצֵץ אֶת מִימֵיהֶם, וְשִׁדִּי לָהּ – וּזְרוּק אֶת גּוֹף הָאֲנָשִׁים, וְגִיּוֹרִיּוֹת
 115 אֵל שְׂזֹרֵק רַבִּי צְדוֹק לְאַחֵר שֶׁמִּצָּץ אֶת מִימֵיהֶם מִצָּאָה מִרְתָּא. כִּי
 116 הָיְתָה קָא נִיחָא נִפְשָׁה – כִּאֲשֶׁר יֵצֵא נִשְׁמָתָהּ שֶׁל מִרְתָּא בַת בִּיַּיתוֹס,
 117 אִפְּקִיתָא לְכָל דְּחָבָא וְכִסְפָּא – הוֹצִיאָה אֶת כָּל זָהָבָהּ וְכִסְפָּהּ,
 118 וְשִׁיַּיתָהּ בְּשׂוּקָא וְזִקָּה אוֹתָם בְּשׂוּק, וְאִמְרָה, הֵאֵל לְמֵאִי מִכְּעִי לִי –
 119 לְשֶׁם מַה אֲנִי זֹקֵק לָהֶם. וְהָיְתָה דְּכֵתִיב (דְּחֻקָּל א טז) 'כִּסְפָּם בְּחִיצוֹת
 120 וְשִׁלְכוּ וְזִקָּה לְנֶדֶה הָיְתָה, כִּסְפָּם וְזִקָּה לֹא יוֹכֵל לְהִצְלֵם בָּיוֹם
 121 עֲבָרָתָהּ, נִפְשָׁם לֹא יִשְׁבָּעוּ, וּמִעֲתִיקָם לֹא יִמְלָא, כִּי מִכְּשׁוֹל עֹנֵם
 122 הָיְתָה'.

- 1 אִמְרֵי רַבִּי יוֹחָנָן, מֵאִי דְכֵתִיב (משלי כח יד) 'אֲשֶׁרִי אָדָם מִפְחַד תָּמִיד,
 2 וּמִקְשָׁה לְבֹו יִפֹּל בְּרַעְיָה'
 3 פֶּסוּק זֶה מֵרִמּוֹ לְעוֹבְדוֹת הַבָּאֹת, אִמְרָמָצָא וְכֵן קִמְצָא – בְּגִלְל שְׁנֵי
 4 יְהוּדִים שֶׁנִּקְרָאוּ קִמְצָא וְכֵן קִמְצָא חָיִיב יְרוּשָׁלַם, אֲתִרְגִּילוּלָא
 5 וְתִרְגִּילוּלָתָא – בְּגִלְל תִּרְגִּילוֹ וְתִרְגִּילוֹת חֲרוֹב טוֹר מִלְכָּא. אִשְׁקָא
 6 דְרִיסְפֵּס – בְּגִלְל דּוֹפֵן שֶׁל מִרְכַּבַת נָשִׁים חֲרוֹב בֵּיתָה.
 7 אִמְרָמָצָא וְכֵן קִמְצָא חָיִיב יְרוּשָׁלַם, דְּהָהוּ נִבְרָא דְרַחֲמֵיהּ – שְׂאוּבָה
 8 הִיא קִמְצָא, וְכַעַל דְּכֵתִיב – וְשׁוֹנָא הִיא כֵן קִמְצָא. עֲבֵר סְעוּדָתָא –
 9 עֲשֵׂה סְעוּדָה, וְאִמְרֵי לִיהִי לְשִׁמְעָה – לְמִשְׁרָתוֹ זֵיל אִיַּיתִי לִי קִמְצָא –
 10 לֵךְ תְּבִיא אֶת קִמְצָא לְסְעוּדָתִי, אֲוֹל – הֵלֵךְ הַמִּשְׁרָתָה, וְאִיַּיתִי לִיהִי –
 11 הִבֵּא לְסְעוּדָתוֹ אֶת כֵּן קִמְצָא, כִּאֲשֶׁר אֲתָא – בָּא בַּעַל הַסְעוּדָה,
 12 אִשְׁכְּחִיהּ – מָצָא אֶת כֵּן קִמְצָא דְהָיָה יָתִיב – שְׂהִיָּה יוֹשֵׁב בַּסְעוּדָה,
 13 אִמְרֵי לִיהִי, מְכָרִי – מֵאֲחֵר שֶׁהָיָה נִבְרָא – אָדָם זֶה וְכַלּוֹמַר אֲתָהּ,
 14 כַּעַל דְּכֵתִיב דְּהָהוּ נִבְרָא הוּא – אוֹיִבוֹ שֶׁל אָדָם זֶה וְכַלּוֹמַר
 15 אוֹיִבוֹ, מֵאִי בְּעִית הָכָא – מַה רָצוֹן בָּא בַּסְעוּדָתִי. קוֹם מִמְּקוֹמְךָ
 16 פּוֹק – רָצָא מִבֵּיתִי, אִמְרֵי לִיהִי כֵן קִמְצָא, הוֹאִיל וְאֲתָא – הוֹאִיל וְכַבֵּר
 17 בִּאתִי לְסְעוּדָתְךָ, שִׁבְקֵן – הִנְחִינוּ לְהִשְׁאֵר בַּסְעוּדָתְךָ, וְהִיכְנָא לָךְ
 18 דְמִי מַה דְאִכְלִינָא וְשִׁתִּינָא – וְאִשְׁלֵם לָךְ אֶת מַה שְׂאוּכַל וְאִשְׁתָּה.
 19 אִמְרֵי לִיהִי בַּעַל הַבֵּית, לֹא – אֲנִינִי מִסְכִּים שֶׁתִּשְׁאֵר בַּסְעוּדָתִי, אִמְרֵי
 20 לִיהִי כֵן קִמְצָא, וְהִיכְנָא לָךְ דְמִי פִלְגָא דְסְעוּדָתִיךָ – אִשְׁלֵם לָךְ חִצִּי
 21 מִהוֹצָאוֹת סְעוּדָתְךָ, אִמְרֵי לִיהִי בַּעַל הַבֵּית, לֹא, אִמְרֵי לִיהִי כֵן קִמְצָא,
 22 וְהִיכְנָא לָךְ דְמִי פִלְגָא סְעוּדָתִיךָ, לֹא, אִשְׁלֵם לָךְ אֶת כָּל הוֹצָאוֹת
 23 הַסְעוּדָה, אִמְרֵי לִיהִי בַּעַל הַבֵּית, לֹא, נִגְמִיָּה – אֲחֹחוּ בְּדִידָהּ, וְאִקְמִיָּה
 24 – וְהִקְיִמוּ מִמְּקוֹמוֹ וְאִפְקִיָּה – וְהוֹצִיאוּ מִבֵּיתוֹ.
 25 אִמְרֵי כֵן קִמְצָא בְּלִיבּוֹ, הוֹאִיל וְהוּוּ יָתִיב רִבְּנֵי – מִכִּיּוֹן שִׁחְכְּמִי
 26 יִשְׂרָאֵל יִשְׁבוּ בַּסְעוּדָה, וְלֹא מָחוּ בֵּיהּ בַּעַל הַבֵּית, שִׁמְעָה מִיָּהָ קָא
 27 נִיחָא לְהוֹ – הָרִי שְׂהִיָּה נוֹחַ לָהֶם בְּבוֹיֹנִי, אֲוִיזל – אֲלֵךְ אִיכּוֹל בְּהוֹ
 28 קִיִּרְצָא בִי מִלְכָּא – לְהַלְשִׁינֵם בְּבֵית הַמֶּלֶךְ.
 29 אֲוֹל – הֵלֵךְ וְאִמְרֵי לִיהִי לְקִיסְרֵי מְרָדוֹ בֶּן יְהוֹדָא. אִמְרֵי לִיהִי הַקִּיסֵר מִי
 30 יִימֵר – מִי יִשְׁמַר לִי שְׂאֵתָה צוּדֵק, אִמְרֵי לִיהִי כֵן קִמְצָא, שְׂדֵר לְהוֹ
 31 קִרְבָּנָא – יִצְאֵל לִי קִרְבָּן, וְהָיְתָה אִי מְקַרְבֵּין לִיהִי – וְתִרְאָה אִם
 32 יִקְרִיבוּ אוֹתוֹ, אֲוֹל שְׂדֵר בְּדִידָהּ עֲנָלָא תִּלְתָּא – הֵלֵךְ הַקִּיסֵר וְשִׁלַּח
 33 בִּידוֹ עֵגֶל מוֹבַחֵר שְׁנוֹלֵךְ שְׁלִישִׁי לֵאמֹר.
 34 בְּהִי דְקָאֲתִי – בְּהִיּוֹתוֹ בְּדֶרֶךְ שְׂדָא בֵּיהּ מוֹקָא – הִטִּיל בּוֹ מוֹם בְּגִיב
 35 שְׁפִתִּים – בִּשְׁפָתוֹ הִעֲלִינוֹהָ. וְאִמְרֵי לָהּ – יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁהִטִּיל הַמּוֹם
 36 בְּזוֹקֵין שְׁלִשְׁעִין – בְּקִרְסוֹ הַמִּכְסָּה אֶת הָעֵץ. שׁוּה בִּדּוּקָתָא דְלִדְרִינֵי –
 37 בַּמִּקּוֹם שֶׁלִּשְׁתֵּנוֹ הַיְּהוּדִים הָיוּ מוֹקָא, וְלִדְרִינֵיהּ – הַגּוֹיִים לֹא
 38 מוֹקָא הוּא מִכִּיּוֹן שְׁאִינוּ מַחוּסֵר אֲבֵר.
 39 סְבוּר רִבְּנֵי לְקִרְוִיָּה עִם מוֹמוֹ, מִשּׁוּם שֶׁלֹּם מְלָכוּת. אִמְרֵי לְהוֹ רַבִּי
 40 וְכִרְיָה בֶּן אֲבָקוֹלָם, אִם יִקְרִיבוּהוּ יִאֲמְרוּ הִרְאוּם שֶׁכַּעֲלִי מוֹמִין
 41 קִרְבִּינִי לְנִפְי מוֹפָה. סְבוּר רִבְּנֵי לְמִיכְסִילָהּ אֶת כֵּן קִמְצָא, דְּלֹא לִיִּזִּיל
 42 וְלִיכָא – בְּכַדִּי שֶׁלֹּא יֵלֵךְ לְקִיסֵר לִמְרֹךְ לוֹ. אִמְרֵי לְהוֹ רַבִּי וְכִרְיָה, אִם
 43 נִהְרָגוּ יִאֲמְרוּ הִרְאוּם שֶׁהִמְטִיל מוֹם בְּקִדְשֵׁים יִתְרֵי.
 44 אִמְרֵי רַבִּי יוֹחָנָן, עֲנוּתוֹנוֹתֵי שֶׁל רַבִּי וְכִרְיָה בֶּן אֲבָקוֹלָם, הַחֲרִיבָה אֶת
 45 בֵּיתָנוּ, וְשִׂרְפָה אֶת הִיכְלָנוּ, וְהִגְלִיתָנוּ מֵאֶרְצָנוּ.
 46 הַבֵּין הַקִּיסֵר שֶׁהַיְּהוּדִים מִרְדּוּ בוֹ, שְׂדֵר עֲלֵיוֹהֵי לְגִירוֹן קִיסֵר – שִׁלַּח
 47 עֲלֵיהֶם אֶת גִּירוֹן קִיסֵר לְמַלְחָמָה, בִּי קָאֲתִי – כִּאֲשֶׁר בָּא גִירוֹן קִיסֵר,
 48 עֲשֵׂה לַעֲצֻמוֹ סִימֵן וְקִסֵּם לְרֹאוֹת אִם יִצְחָק בְּמַלְחָמָתוֹ, שְׂדָא גִירָא –
 49 זֹרֵק חֵץ לְמִוְרָה, אֲתָא – בָּא הַחֵץ וְנִפֹּל בִּירוּשָׁלַם. זֹרֵק חֵץ לְמַעֲרָב,
 50 אֲתָא הַחֵץ וְנִפֹּל בִּירוּשָׁלַם. זֹרֵק חֵץ לְכָל אֲחַת מֵאַרְבַּע רִחוֹת
 51 הַשָּׁמַיִם, אֲתָא נִפֹּל בִּירוּשָׁלַם. אִמְרֵי לִיהִי גִירוֹן קִיסֵר לְגִינְקָא, פֶּסוּק לִי
 52 פֶּסוּקִיךָ – אֲמַוֵּר לִי אֶת הַפֶּסוּק שֶׁלִּמְדָתִי, אִמְרֵי לִיהִי הִינוֹקָא אֶת
 53 הַפֶּסוּק (דְּחֻקָּל כה ט) 'נִתְּתִי אֶת נִגְמָתִי בְּאֵדִים כִּד עֲמִי יִשְׂרָאֵל וְגוֹ'.
 54 אִמְרֵי גִירוֹן קִיסֵר בְּלִיבּוֹ קוֹדֶשָׁא בְּרִיךְ הוּא כְּעִי – וְרָצָה לְחַרְוִי בֵּיתָה
 55 וְכַפִּי שֶׁהִרְאוּ הַחִיצִים שֶׁנִּפְלוּ עַל יְרוּשָׁלַם, וְכַעַל לְכַפּוּרִי יִרְיָה בְּהָהוּא
 56 נִבְרָא – וְרָצָה לְקַנֵּחַ אֶת יָדוֹ וְלַהֲטִיל אֶת הָאִשְׁמָה עָלֵי וְלַהֲעִנְשֵׁנִי,
 57 וְכַפִּי שֶׁנִּאֲמַר בַּפֶּסוּק שֶׁאֲמַר הִינוֹקֵךְ, עֲרֵק – בִּרַח וְאֲוִיל וְאִיַּגִּיד –
 58 הִלַּךְ וְהִתְגִּיד, וְנִקָּם מִיָּהָ רַבִּי מֵאִיר – וְיֵצֵא רַבִּי מֵאִיר מוֹדְעוֹ.
 59 כִּאֲשֶׁר רָאָה הַקִּיסֵר שֶׁגִּירוֹן קִיסֵר בִּרַח, שְׂדֵרִיהּ עֲלִיָּוִיהּ לְאַסְפִּיכִינוּם
 60 קִיסְרָה, אֲתָא אִסְפִּסְיִינוּס, צֵר עֲלֵה תִּלְתָּ שְׁנֵי – עֲשֵׂה מִצּוֹר עַל
 61 יְרוּשָׁלַם שְׁלוֹשׁ שְׁנִים.

וְאָמַר הֵנָּה חֲשִׁיבִי דְרוּמִי לְאוֹתוֹכֶיךָ בְּרִישָׁא – וְהַחֲלִיטוּ חֲשׁוּבֵי רוּמִי
לְמוֹתוֹךָ לְקִיסָר וְלַהּוֹשִׁיבֶךָ בְּרִישָׁא.
בִּזְמַן שֶׁשָּׁמַע אֶסְפִּינְיוֹס בְּשׁוּרָה זֹה, הָיָה סָיִם חָד מִסָּאנִי – הִיָּה נֹעֵל
מִנְעֵל אַחֵר, וְכַאֲשֶׁר בָּעָא לְמִסְיָמָא לְאַתְרֵיהּ – רָצָה לְנַעֵל אֶת
מִנְעֵלוֹ הָאֲחֵר, לֹא עָיִל – לֹא הִצְלִיחַ לְהַכְנִיס אֶת רַגְלוֹ לְמִנְעֵל, בָּעָא
לְמִשְׁלָמָא לְאַתְרֵךְ – רָצָה לְחַלּוֹץ אֶת הַנֶּעֱל הָרַשׁוּנָה שֶׁנֶּעַל כְּבֵר, לֹא
נָפֵק – לֹא הִצְלִיחַ לְהוֹצִיא אֶת רַגְלוֹ מִהַמְנַעֵל, לִפִּי שְׂרַגְלוֹ נִתְרַחֲבָה,
אָמַר אֶסְפִּינְיוֹס, מָאִי הָיָה – מִה זֶה, מְדוּעַ קָרָה לִי דָבָר כֵּזֶה, אָמַר
לִּיה רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זְכַאי, לֹא תִצְמָעֶךָ עַל כֶּךָ שְׂרַגְלֶיךָ הִתְרַחְבוּ, לִפִּי
שֶׁאִין זֶה מַחֲמַת חוֹלִי, אֲלֵא מִשּׁוּם שְׂמִימָוָה מוֹכֵחַ אֲתֵיָא לָךְ – מִשּׁוּם
שֶׁשִּׁמְעַת שְׁמוּעָה טוֹבָה, וְנִתְדַשְׁנוּ וְנִתְרַחְבוּ עֲצָמוֹתֶיךָ, וְכִדְקָתֶיב
(משלי טו ז) 'שְׂמִימָוָה מוֹכֵחַ תִּרְשָׁן ו־מִרְחִיבָהוּ עֲצָמָי'.
שָׂאֵל אוֹתוֹ אֶסְפִּינְיוֹס, אֵלֵּא מָאִי תִפְקַתִּיה – מִה תִּקְנֵתִי, כִּיִּצַּד
אֲצִלִּיחַ לְנַעֵל אֶת מִנְעֵלִי, אָמַר לוֹ רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זְכַאי, לִיתִי אֵינִישׁ
דְּלֵא מִתְקָא דְעָתֶךָ מִצִּיָּה – יֵבִיא אֲדָם שֶׁאִין דַּעְתוֹךָ נִחוּחַ מִמֶּנּוּ,
וְלִחְלוֹץ קָמָךְ – וַיַּעֲבֹר לִפְנֵיךָ, וְעַל יְדֵי כֶּךָ רַגְלֶךָ תִּחוּזֵר לְקַדְמוֹתָהּ,
וְכִדְקָתֶיב (משלי יב כב) 'וְרוּחַ נְכָאָה תִּכְשֵׁן בָּרָם' – וְרוּחַ שְׁבוּרָה תִּיבֵשׁ
עֲצָמָי, וְלִכֵּן כַּאֲשֶׁר יַעֲבֹר לִפְנֵיךָ שׁוֹנֵאֵךְ וְרוּחָךְ תִּישָׁבֵר, תִּתִּיבֵשׁ
רַגְלֶךָ וְתִהְיֶה צָרָה כְּמֻקּוֹדֵם. עֲבַד הָכִי – עָשָׂה כֵּן אֶסְפִּינְיוֹס,
וְהַעֲבִירוּ לִפְנֵי אָדָם שְׁשׁוֹנָא, וְאִכֵּן עָיִל – רַגְלוֹ הַשְּׂנִיָּה נִכְנְסָה
לְמִנְעֵל.
אָמַר לִיה אֶסְפִּינְיוֹס לְרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זְכַאי, וְכַאֲחֵר דְּחִבְמִיתוֹ בּוֹלִי הָאִי
וְכַאֲחֵר שֶׁהֵינְכֶם חֲכָמִים כֹּה מוֹפְלָגִים, מְדוּעַ לֹא הִתְחַכְמַתְּמוּ וְעַד
הָיִידְנָא מִמָּאִי לֹא אֲתִיתוּ לְנִבְאִי – וְלֹא בָאתֶם אֵלַי עַד עַכְשָׁיו,
לְהַשְׁלִים עִמִּי. אָמַר לִיה רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זְכַאי, וְכִי לֹא אָמַרְי לָךְ שֶׁלֹּא
יְכוּלְתִי לְבוֹא מַחֲמַת הַבְּרִיּוֹנִים, אָמַר לִיה אֶסְפִּינְיוֹס, אֲנָא נָמִי אָמַרְי
לָךְ – אֵיךְ אֲנִי עֲנִיתִי לָךְ בְּמִשְׁלַל, שֶׁהֵייתֶם צָרִיכִים לְהַחֲרִיב אֶת
הַחוּמָה וְלִסְלַק מִכֶּם אֶת הַבְּרִיּוֹנִים, וְלְבוֹא אֵלַי.
אָמַר לִיה אֶסְפִּינְיוֹס לְרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זְכַאי, מֵאַחֵר שֶׁנַּעֲשִׂיתִי לְמַלְךְ,
מִיָּזֵל אֲוִילָנָא – הֲרִינִי הוֹלֵךְ לְרוּמִי, שֶׁשֵּׁם מְקוֹם הַמְּלָכוּת, וְאֵינִישׁ
אֲחֵרִינָא מִשְׁדָּרְנָא – וְאִשְׁלַח אַחֵר צָבָא אַחֵר שִׁלְחָם עִם יִשְׂרָאֵל
וַיִּכְנָעוּ, אֵלֵּא בָּעִי מִיָּזֵא מִיָּדִי דְּתָתָא לָךְ – תִּבְקֵשׁ מִמֶּנִּי דָבָר שְׁאוֹתוֹ
אֶתֵּן לָךְ. אָמַר לִיה רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זְכַאי, שְׁלוֹשׁ בִּקְשׁוֹת יֵשׁ לִי מִמֶּךָ:
א. תֵּן לִי יִבְנָה וְחִבְמִיתָ שֶׁלֹּא תִּחְרִיבָהּ וְלֹא תִּהְרֹג אֶת חֲכָמֶיהָ. ב.
וְיִשְׁוִשְׁלָתָא דְרַבִּי נְמָלִיָּאל – אֵל תִּהְרֹג אֶת מִשְׁפַּחַת רַבִּי נְגִמְלִיָּאל
הַנְּשִׂיא, וְכַכֵּךְ יִשְׂרָאֵל זָכַר לְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד. ג. וְאֶסְנוּתָא דְּמִסְכִּין לִיה
לְרַבִּי צְדוֹק – וְרוֹפְאִים מֵאַנְשֵׁיךָ תֵּן לִי, שִׁירְפָאוּ אֶת רַבִּי צְדוֹק,
שֶׁנִּתְקַצְרוּ מַעֲזֵי מְרוּב תַּעֲנִיתוֹ, וְלֹא הָיָה יָכוֹל לְבַלּוֹעַ אוֹכֵל. קָרִי
עָלֶיהָ רַב יוֹסֵף, וְאִתְרִישָׁא וְיֵשׁ אוֹמְרִים שְׂרָבִי עֲקִיבָא קְרָא עֲלֵיו כֵּן,
'מְשִׁיבִי חֲכָמִים אַחֲרֵי וְדַעְתָּם יִסְבֵּל' (רשעה מד כח), אֵיכְנֵי לְמִימַר לִיה
– רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זְכַאי הִיָּה צָרִיךְ לִוְמַר לְקִיסָר לְשִׁבְכֵיהוּ הָרָא וְיִמְנָא
– שִׁיעֻזּוֹב אֶת יִירוּשָׁלַיִם בְּפַעַם זֹה. מִבִּאֲרַת הַגְּמָרָא מְדוּעַ רַבִּי יוֹחָנָן
לֹא בִיקֵשׁ כֵּן מֵאֶסְפִּינְיוֹס, וְהוּא – רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זְכַאי קָבַר, דְּלִמָּא
בּוֹלִי הָאִי לֹא עָבִיד – אוֹלִי אִם יִבְקֵשׁ בִּקְשָׁה גְדוּלָּה כֹּז, לַעֲזוֹב אֶת
יִירוּשָׁלַיִם, לֹא יַעֲשֶׂה אֶסְפִּינְיוֹס אֶת בִּקְשָׁתוֹ, וְנִמְצָא שֶׁאִפִּילוֹ הִצְלָה
פּוֹרְתָא ו־מוֹעֲטָא נָמִי לֹא הָיוּ – גַּם לֹא תִהְיֶה, וְלִכֵּן בִּיקֵשׁ אֶת
הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, בְּכִיד שֶׁלִּפְחוֹת תִּהְיֶה הִצְלָה מוֹעֲטָא.
מִבְרַת הַגְּמָרָא, אֶסְנוּתָא דְּמִסְכִּין לִיה לְרַבִּי צְדוֹק, מָאִי הָיָה – כִּיִּצַּד
רִפְּיָאוּ הַרוֹפְאִים אֶת רַבִּי צְדוֹק מִמַּחֲלָתוֹ, וְיִמָּא קָמָא אֲשִׁקְיָה מָאִי
דְּפָאִרִי – בַּיּוֹם הָרַשְׁאוֹן הִשְׁקָהוּ מִיָּם שְׁשֵׁרוּ בָהֶם סוּבִין, שֶׁהֵם קְלִים
בִּיּוֹתָהּ, שִׁיכּוֹל הִיָּה רַבִּי צְדוֹק לְבַלּוֹעַ. לְמָחָר הִשְׁקָהוּ מִיָּא דְּסִיפּוֹקָא
– מִיָּם שְׁשֵׁרוּ בָהֶם סוּבִין גָּסִים יוֹתֵר, וְשִׁמְעוֹרֵב בָּהֶם קָמָה. לְמָחָר
הִשְׁקָהוּ מִיָּא דְּקִיפּוֹקָא – מִיָּם שְׁשֵׁרוּ בָהֶם קָמָה, שֶׁהֵם סְמִיכִים יוֹתֵר,
עַד דְּרוּחוֹ מִצִּיָּה – עַד שֶׁמִּינֵי הִתְרַחְבוּ פּוֹרְתָא פּוֹרְתָא – מַעֲטַם מַעֲטַם,
וְהִיָּה יָכוֹל לְאָכּוֹל כָּל מִינֵי מֵאכָל.
אֲוִל אֶסְפִּינְיוֹס, שְׁדָּרִיה לְמִיטוֹם – וְשִׁלַּח אֶת טִיטוּס שִׁלְחָם עִם
יִשְׂרָאֵל.
נִאֲמַר בְּתוֹרָה (דברים לב לו) 'וְאָמַר אִי אֵלֵהֶימוּ צוֹר חָסִיו בּוֹ' – וְהִינֵנּוּ
שֶׁהָיוּב שִׁיבֹאוּ עַל יִשְׂרָאֵל יֵאֵמַר הֵיכֵן אֲלוֹהֵיהֶם הַחֹזֵק שֶׁהֵם
חוֹסִים בּוֹ, זֶה הוּא מִיטוּס הָרָשָׁע, שְׁחִירָה וְנִיבָה בְּלִפְי מַעֲלָה וְאִמַּר

אָבָא סִקְרָא רִישׁ בְּרִינֵי דִירוּשָׁלַיִם, בְּרִי אֲחֵתִיה דְּרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זְכַאי הָיָה
– הִיָּה בֶן אַחֲרוֹתוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זְכַאי, שְׁלָח לִיה רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זְכַאי
הָא בְּצִינְעָא לְנִבְאִי – בָּא אֵלַי כְּסֹתֵר, אֲתָא – בָּא אָבָא סִקְרָא לְרַבִּי
יוֹחָנָן בֶּן זְכַאי, אָמַר לִיה רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זְכַאי, עַד אֵימַת עֲבָדִיתוֹ הָכִי –
עַד מָתַי תַּעֲשׂוּ כֶּךָ, וְקָמְלִיתוּ לִיה לְעִלְמָא בְּכַפְּנָא – וְתִהְרֹגוּ אֶת
הַצִּיבוֹר בְּרַעַב, אָמַר לִיה אָבָא סִקְרָא מָאִי אֲעָבִיד – מִה אַעֲשֶׂה, דָּאִי
אֲמִינָא לְהוּ מִיָּד – אִם אוֹמַר לְבְרִיּוֹנִים דָּבָר, קְטָלוּ לִי – הֵם יִהְיֶה
אוֹתִי, אָמַר לִיה רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן
זְכַאי, חָזִי לִי תִפְקַתָּא לְרַבִּי – תִּמְצָא לִי עֲצָה דְּאִיפּוֹק – שְׁאוּכַל
לְצַאת מִהָעִיר, וְעַל יְדֵי כֵּן אֲפָשִׁי דְּהוּי הִצְלָה פּוֹרְתָא – יִתְכֵּן שֶׁתִּהְיֶה
הִצְלָה מוֹעֲטָת לַעִיר, אָמַר לִיה אָבָא סִקְרָא, נְקוּם נְפִשְׁךָ בְּקִצְרִי –
תִּפְרֹסֶם שְׂאתָה חוֹלָה, וְלִיתִי בּוֹלִי עֲלָמָא וְלִישְׁוִלִי לָךְ – וַיְבִיאוּ כָל
הַצִּיבוֹר וַיִּשְׁאֲלוּ בְּשִׁלּוּמֶךָ וְאִיתִי מִיָּדִי פְרָא – וְתִבְיָא דָבָר מִסְרִיחַ,
וְאֵינִי נִכְפָּךְ – וְתִשְׁכִּיבוּ לִידֶךָ, וְלִימְרוּ דְּהֵן נְפִשְׁךָ – וַיֹּאמְרוּ שְׂאתָה מַת
וּמִסְרִיחַ, וְלִישְׁוִלִי לָךְ תִּלְמִידְךָ – וַיְכַנְסוּ תִלְמִידֶיךָ לְשִׂאת אֶת מִיטְתְּךָ,
וְלֹא לִיעוֹל לָךְ אֵינִישׁ אֲחֵרִינָא – וְלֹא יִכְנַס אֲצִלְךָ אִישׁ אַחֵר, דְּלֹא
לְרַגְשָׁן לָךְ דְּקָלִיל אֶת – שֶׁלֹּא יִרְגִּישׁוּ שֶׁמִּיטְתְּךָ קָלָה כְּשֶׁל אָדָם חִי,
דְּאֵינִהוּ דַּעֲיָה דְּחִיָּא קָלִיל מִמֶּיהָ – שִׁיּוּדֵיעִים הֵם שֶׁהָיָה יוֹתֵר קָל
מִמֶּהֱמָה, וַיְבִינּוּ שֶׁהֵינָךְ חִי, עָבִיד הָכִי – עָשָׂה כֵּן רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זְכַאי,
וְנִכְנַס בּוֹ רַבִּי אֲלֵיעָזָר לְשִׂאת אֶת מִיטָתוֹ מִצַּד אֶחָד, וְרַבִּי יוֹהָנָן מִצַּד
אֶחָד, כִּי מָטוּ לְפִתְיָתָא – כַּאֲשֶׁר הִגִּיעוּ לְפִתַּח הַחוּמָה, בָּעִי לְמִדְקָרִיה
– רָצוּ הַבְּרִיּוֹנִים לְדַקּוֹר אֶת גּוֹפּוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זְכַאי, בְּכִיד
לְרֹאוֹת שֶׁהוּא אִכֵּן מַת וַאֲנִינוּ מַעֲרִים, אָמַר לְהוּ אָבָא סִקְרָא, אִם
תַּעֲשׂוּ כֵּן יֵאֲמְרוּ עֲלֵיכֶם הַרוּמָאִים 'רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זְכַאי לְמִדְקָפִיה – רָצוּ
הַבְּרִיּוֹנִים לְדַחֲרוֹ אֶת גּוֹפּוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זְכַאי לְרֹאוֹת אִם יַעֲזֵק,
אָמַר לְהוּ אָבָא סִקְרָא, אִם תַּעֲשׂוּ כֵּן יֵאֲמְרוּ עֲלֵיכֶם 'רַבִּי דְּחָפְו',
פְּתַחוּ לִיה קָבָא – פְּתַחוּ לוֹ אֶת הַשַּׁעַר, נָפֵק – יֵצֵא רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זְכַאי.
כִּי מָטָא לְהֶתֶם – כַּאֲשֶׁר הִגִּיעַ רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זְכַאי לְאֶסְפִּינְיוֹס, אָמַר
לוֹ רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זְכַאי שְׁלָמָא עֲלֶךָ מִלָּפָא – שְׁלוֹם עֲלֶיךָ מֶלֶךְ, וְחוּז
וְאִמַּר שְׁלָמָא עֲלֶךָ מִלָּפָא. אָמַר לִיה אֶסְפִּינְיוֹס, מִתְחִיבָתְּ תֵּרִי דְּקָפָא,
– הֵינָךְ חַיִּיב שְׁתִּי מִיתוּת, תִּרָּא מִשּׁוּם דְּלֹא מִלָּפָא אָנָּא – שְׁאִינִי
מֶלֶךְ, וְקָא קָרִית לִי מִלָּפָא – וְלַעֲגַת לִי בְּכֶךָ שֶׁקְרָאת לִי מֶלֶךְ. וְתוֹ –
וּמִיתָה נּוֹסַפֵּת הֵינָךְ חַיִּיב מִשּׁוּם דָּאִי מִלָּפָא אָנָּא, עַד הָאֵינִינָא אֲמַאי
לֹא אֲתִית לְנִבְאִי – מְדוּעַ עַד עַכְשָׁיו לֹא בָאת אֵלַי, אָמַר לִיה רַבִּי
יוֹחָנָן בֶּן זְכַאי דְּקָאֲמַרְתָּ לֹאֵו מִלָּפָא אָנָּא – טַעֲנַתְךָ שְׁאִינֶךָ מֶלֶךְ אֵינִה
כְּנוּנָה, לִפִּי
שְׁאִיבָרָא מִלָּפָא אֶת – בָּאֵמַת מֶלֶךְ אֲתָה עֲתִיד לְהִיּוֹת, דָּאִי לֹאֵו
מִלָּפָא אֶת – שְׁלוּלָא שְׂאתָה עֲתִיד לְהִיּוֹת מֶלֶךְ לֹא מִיִּסְקָרָא דִירוּשָׁלַיִם
בִּידֶךָ – לֹא הִיָּתָה יִירוּשָׁלַיִם נִמְסַרַת בִּידֶךָ, דְּכָתִיב (ישעיה יד) 'וְהִקְלַבְנוּ
בְּאִדִּיר יִפּוֹל, וְאִין אֲדִירִי אֵלֵּא מֶלֶךְ, דְּכָתִיב (ירמיהו לב כא) 'וְהָיָה אֲדִירִי
מִמֶּנּוּ וְגו' וּמִשְׁלוֹ מִקְרָבוֹ יֵצֵא, הָרִי שְׁאִדִּיר הוּא מוֹשֵׁל, וְאִין 'לְבָנוֹן'
אֵלֵּא בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, שְׁנֵאֲמַר (דברים ג כח) 'הָהָר הַזֶּה הוּא וְהַקְּלַבְנוּ',
וְהַכּוּנָה לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁמִּלְבָּן אֶת עוֹנוֹתֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל,
דְּקָאֲמַרְתָּ – וְכַאֲשֶׁר לַטַּעֲנַתְךָ 'אִי מִלָּפָא אָנָּא אֲמַאי לֹא קָאֲתִית
לְנִבְאִי עַד הָאֵינִינָא', הִסִּיבָה שֶׁלֹּא בָאתִי אֵלֶיךָ הֵיא, בְּרִינֵי דָאִית כֵּן
לֹא שְׁבָקִינוּ – הַבְּרִיּוֹנִים שֶׁנִּמְצָאִים בִּינֵנוּ אֵינֶם מְנִיחִים לָנוּ לְצַאת,
אָמַר לִיה אֶסְפִּינְיוֹס, אֵלֵּו הִיָּתָה חֲכִית שֶׁל דָּבָשׁ, וְדִרְקוֹן בְּרִינֵי עֲלִיהָ
– וְנַחֵשׁ דְּבוּק עֲלִיהָ, וְכִי לֹא הָיוּ שׁוֹבְרִין אֶת הַחֲכִית בְּשִׁבְלִי שִׁילְךָ
הַדְּרָקוֹן, כֶּךָ גַּם הִיָּה לִכֵּם לְהַשְׁחִית אֶת חוּמַת הָעִיר וּלְשׁוֹרְפָה בָּאֵשׁ
כִּדִּי לְהַשְׁלִיךְ אֶת הַבְּרִיּוֹנִים מִתּוֹכָהּ. אִשְׁתִּיק רַבִּי יוֹחָנָן. קָרִי עָלֶיהָ
רַב יוֹסֵף וְאִתְרִישָׁא – וְיֵשׁ אוֹמְרִים שְׂרָבִי עֲקִיבָא קְרָא עֲלֵיו כֵּן, מְשִׁיב
חֲכָמִים אַחֲרֵי וְדַעְתָּם יִסְבֵּל' (רשעה מד כח), הִקְבִּיָּה נָטַל אֶת חֲכַמְתּוֹ
שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן, שֶׁכֵּן אֵיכְנֵי לִיה לְמִימַר לִיה – הִיָּה עֲלֵיו לִוְמַר לוֹ שֶׁאִין
צָרִיךְ לְשׁוֹבֵר אֶת הַחֲכִית, אֲלֵא שְׁקִלְנָא אֲצָתָא – נוֹטְלִים צִבָּת,
וְשְׁקִלְנָא לִיה לְדִרְקוֹן וְקָמְלִינוּ לִיה, וְנוֹטְלִים אֶת הַדְּרָקוֹן וְהוֹרָגִים
אוֹתוֹ, וְחִבְיָתָא שְׁבָקִינוּ לָהּ – וְאֵת הַחֲכִית מְנִיחִים וְאִין צָרִיךְ
לְשׁוֹבְרָהּ, וְלִכֵּן צִיפִינוּ שְׁאוּלִי נוֹכַל לְנַצְחָם וְלַהּוֹצִיאֵם מִן הָעִיר לְלֹא
צוֹרֵךְ בְּשִׁבִּירַת הַחוּמָה, וְאַחֵר כֶּךָ הֵינִינוּ מִשְׁלִימִים אִיתָךְ.
אֲדַהֲבִי אֲתִי פְּרִישְׁתָּא עֲלִיהָ מְרוּמִי – בִּנְתִים הִגִּיעַ שִׁלְחַ מְרוּמִי,
וְאָמַר לִיה לְאֶסְפִּינְיוֹס קוּם, דְּמִית לִיה קִיסָר – מִשּׁוּם שֶׁמַּת הַקִּיסָר,

וְצוּרָתוֹ הָיוּ שֶׁל בְּרוֹל.
 כִּי הָיָה קָא מֵיָת – כאשר עמד טיטוס למות, צויה ואמר להו
 לאנשי, לאחר מיתתי לְקִלְיָהּ לְהוּא נְבָרָא – שישרפו את אותו
 אדם, כלומר אותו, וְלִדְרִי לְקִימָתָא אֲשֶׁב יָמִי – ויפזרו את אפרו
 בשבע ימים, בשביל דָּלָא לְשִׁכְחָהּ אֶלְהָא דִּיהוּדָא, וְלִקְמִיָּה בְּרִינָא
 – שלא ימצאו אלדי היהודים ויעמידו בדן.
 אֲנִיְקִלוֹס בַּר קְלוֹנִיקוֹס, בַּר אֶתְחִיָּה דְמִיטוֹס הָיָה – היה בן אחותו של
 טיטוס, בְּעִי לְאִינִיָּר – ורצה להתגיר, אֶלְ, אֶסְקִיָּה לְמִיטוֹס בְּנִינָא
 – הלך והעלה את טיטוס באוב, ואמר ליה – שאל אונקלוס את
 טיטוס, מָאן חָשִׁיב בְּהוּא עֲלָמָא – מי חשוב בעולם הבא. אָמַר ליה
 – ענה לו טיטוס, וְיִשְׂרָאֵל. חזר אונקלוס ושאל את טיטוס, מָהו
 לְאִינִיבִקִּין בָּהוּ – האם כדאי להדבק בהם, ולתגיר, אָמַר ליה
 טיטוס, לֹא תוּכַל לַעֲמֹד בְּכָךְ, שֶׁכֵּן מִיִּלְיָהּ נְפִישִׁין – מצוותיהם
 מרובות, וְלֹא מִצִּית לְקִימָתָהּ – ולא תוכל לקיים. אלא זאת
 איני, וְיִלְ אִינִי בָּהוּ בְּהוּא עֲלָמָא – לך התגרה בהם בעולם הזה,
 וְהָיָה יִישָׁא – ותיעשה לראש, דְּבָתִּיב (איכה א ה) הָיוּ צִרְיָה לְרִאשׁ
 וְנָו, והיוו שֶׁל הַמִּצֵּר לְיִשְׂרָאֵל – העושה צרות לישראל נֶעֱשֶׂה
 לְרִאשׁ. אָמַר ליה – שאל אונקלוס את טיטוס, דִּינִיָּה דִּיהוּא נְבָרָא,
 בְּמָא – מה דינו של אותו אדם, כלומר מה עונשו. אָמַר ליה טיטוס
 לאונקלוס
 עֹנֶשׁוּ שֶׁל אוֹתוֹ אדם, כלומר העונש שלי, הוּא בְּמָא דְפָסִיק
 אֲנִיְשִׁיָּה – במה שפסק הוא על נפשו בחייו, והיוו שבֶּל יוֹמָא –
 בכל יום ויום, מְבִנְשִׁי לִיָּה לְקִימָתָא – אוספים את אפרו, וְהָיוּ לִיָּה
 – ודינם אותו, וְקָלוּ לִיָּה – ושורפים אותו, וּמְבָדְרוּ אֲשֶׁב יָמִי –
 ומפזרים את אפרו על פני שבעת הימים.
 אֶל – הלך אונקלוס, אֶסְקִיָּה לְבָלְעָם בְּנִינָא – והעלה את בלעם
 באוב, אָמַר ליה – שאל אונקלוס את בלעם, מָאן חָשִׁיב בְּהוּא
 עֲלָמָא – מי חשוב בעולם הבא, אָמַר ליה בלעם, וְיִשְׂרָאֵל הֵם
 החשובים בעולם הבא, שאל אותו אונקלוס, מָהוּ לְאִינִיבִקִּין בָּהוּ –
 האם כדאי לדבק בהם, כלומר להתגיר, אָמַר ליה בלעם, לֹא
 תִּדְרוֹשׁ שְׁלוֹמָם וּמִבְּתָם שֶׁל ישראל בִּי הַיָּמִים, אָמַר ליה אונקלוס
 לבלעם, דִּינִיָּה דִּיהוּא נְבָרָא בְּמָא – עונש של אותו אדם, כלומר
 שלך, במה הוא, אָמַר ליה בלעם, בְּשִׁכְבַּת דְּרַע רֹתַחַת.
 אֶל – הלך אונקלוס אֶסְקִיָּה בְּנִינָא – העלה באוב לאחד מְפִישְׁעֵי
 יִשְׂרָאֵל, אָמַר ליה – שאל אותו אונקלוס, מָאן חָשִׁיב בְּהוּא עֲלָמָא
 – מי חשוב בעולם הבא, אָמַר ליה, וְיִשְׂרָאֵל הֵם החשובים בעולם
 הבא, שאל אותו אונקלוס, מָהוּ לְאִינִיבִקִּין בָּהוּ – האם כדאי לדבק
 בהם, כלומר להתגיר, אָמַר ליה אותו פושע, שׁוֹכְתִים דְּרוֹשׁ, רִתְחִים
 לֹא תִדְרוֹשׁ מִשׁוֹם שֶׁל הַמּוֹנֵעַ בָּהֶן – בישראל להרע להם ולהזהר
 להם, הָרִי זֶה בְּאִילֵי נִזְנֵעַ בְּכַתְּבָא עֵינֵי וּמוֹזִיק לְרִאִיתוֹ, כלומר שגורם
 רעה לעצמו, אָמַר ליה אונקלוס, דִּינִיָּה דִּיהוּא נְבָרָא בְּמָא – מהו
 עונשו בשמים, אָמַר ליה אותו פושע, מַעֲנִישִׁים אוֹתוֹ בְּצוּזָא
 רֹתַחַת. דָּאֲמַר טַר – לפי שאמרו במסכת עירובין (כא), כָּל הַמְּלַעֲנֵי
 עַל דְּבָרֵי חֻקִּים, גִּידוֹן – מענישים אותו בְּצוּזָא רֹתַחַת.
 תָּא הָיוּ – בא וראה ממעשה זה, מָה בֵּין פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁאֵע״פ
 שבחיהם היו פושעים, מכל מקום לאחר מותם הרי הם ממליצים
 לעשות טוב עם בני ישראל, לְבִיָּא אוֹמְרוֹת הָעוֹלָם עוֹבְדֵי עֲבֹדָה
 וְדָה, שֶׁאֵע״פ שבחיהם נגלית עליהם השכינה ונתנבא, מכל מקום
 הרי הם מרשיעים לדבר כנגד ישראל אפילו לאחר מותם.
 תִּנָּא בְּרִייתָא, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, בָּא וְיָאָה בְּמָה גִּדּוּלָה בְּהָא שֶׁל
 בִּישָׁה, שְׁתֵּי סִיעֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֵת בַּר קָמְצָא שְׁבִינְשׁוּ בַעַל
 הסעודה, וּסְיֵעוּ הַקֵּב״ה לַבְּצַע אֶת נַקְמָתוֹ, וְהַחֲרִיב אֶת בֵּיתוֹ וְשָׂרָה
 אֶת הַכֵּל.
 הגמרא מספרת על חורבן 'הר המלך', ומבארת את מה שאמר רבי
 יוחנן (לעיל נה) שֶׁאֲתַרְגְּמוּלָא וְאֲתַרְגְּמוּלָא חֲרִיב טוֹר מְלָכָא – בגלל
 מעשה שאירע בתרגול ותרגולת, נחרב טור מלכא ו-הר המלך.
 וכך היה סיפור המעשה, דָּהוּ נִהְיָ – שהיו אנשי הר המלך נוהגים,
 כִּי הָיוּ מְסַפְּרֵי תַּחְתָּא וְכִלְתָּא – שבאשר היו מוציאים חתן וכלה
 לחופתם, מְסַפְּרֵי מִפְּיָהּ תַּרְגְּמוּלָא וְתַרְגְּמוּלָא – היו מוציאים
 לפניהם תרגול ותרגולת, לְסִימָן טוֹב, בְּלוֹמֵר – כאומרים לחתן
 ולכלה פָּרוּ וְרָבוּ בְּתַרְגְּמוּלָא.

שהקב"ה כביכול אינו נמצא.
 מָה עֲשָׂה טיטוס הרשע, תִּפְשׁ וְזָנָה בְּיָדוֹ, וְנִכְנַם עֲמָה לְבִית קְדִישׁ
 הַקְּדִישִׁים, וְהִצִּיעַ סֶפֶר תּוֹרָה תַּחְתִּיהֶם, וְעָבַר עָלֶיהָ עֲבִירָה וְזָנָה עֲמָה
 שֶׁם, וְנָטַל סִיפָּה ו-חֶרֶב וְגִידָר אֶת הַפְּרוּכָת – וחתר את הפרוכת,
 וְנֶעֱשֶׂה נֶם, וְהָיָה דָם מְבַצֵּץ וְיוֹצֵא, וְכַסְבִּיט טיטוס הרשע שֶׁהָיָה אֵת
 עֲצָמוֹ – כביכול את הקב"ה, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים עד) 'שָׁאֲנוּ צָרָרִיד בְּכַרְבַּ
 מוֹעֲדֵיךָ – שאנו שואנים בתוך בית מקדשך שָׁמוֹ אוֹתָם אוֹתוֹת' –
 וכשגברה ידם להחריבו, אמרו שהסימנים שלהם הם סימנים
 אמיתיים, וכן היה טיטוס הרשע סבור שסימנו שֶׁהָיָה אֵת עֲצָמוֹ
 הוּא סִימָן אֱמִיתִי.
 אָמַר חֲנַן אֹמֵר פֶּסוֹק זֶה (תהלים פט ט) יֵשׁ לְדָרוֹשׁ עַל מַעֲשֵׂה זֶה, 'מִי
 כְמוֹךָ חֲסִין יְהִי, וּפִירוּשׁוֹ 'מִי כְמוֹךָ חֲסִין' – מתאפק וְקָשָׁה, שֶׁאֵתָּה
 שׁוֹמֵעַ אֶת נִיאוּצוֹ וְגִידוּפּוֹ שֶׁל אוֹתוֹ רָשָׁע, וְשׁוֹתֵק.
 דְּבִי רַבִּי יִשְׁמַעֵאל תִּנָּא, נֶאֱמַר בְּתוֹרָה (שמות טו א), 'מִי כְמוֹכָה בָּאֵלִים
 הִ', וְיֵשׁ לְדָרוֹשׁ שֶׁהִפְרִישׁ הוּא מִי כְמוֹכָה בָּאֵלִים שֶׁאֵינֶם עֹנִים
 לַמַּחֲרִיבֵיהֶם.
 הגמרא ממשיכה לספר את מעשיו של טיטוס הרשע: מָה עֲשָׂה
 טיטוס הרשע, נָטַל אֶת הַפְּרוּכָת, וְעָשָׂא בְּמִין גְּרִנְתָּנִי – סל גדול,
 וְהִבִּיא אֶת כָּל הַבָּלִים שֶׁבְּמִקְדָּשׁ, וְהִנִּיחָן בָּהֶן – בפרוכת, וְהוֹשִׁיבָן
 בְּכַסְפִּיָּה, לִילֵךְ לְהַשְׁתַּחֲבֵת בְּעִירוֹ.
 הגמרא דורשת על מעשה זה פסוק, שֶׁנֶּאֱמַר (קהלת ח ט) 'וְכִבְּן רִאִיתִי
 רָשָׁעִים קָבְרִים וְכֹאֵן, וּמִמְקוֹם קְדוֹשׁ יִחַלְכּוּ, וְיִשְׁתַּחֲבֹּו בְּעִיר אֲשֶׁר בֵּין
 עֵשׂוֹ, וְדוֹרֶשֶׁת הַגְּמוּרָא, אֶל תִּיקְרִי 'קְבוּרִים' אֶלָּא 'קְבוּצִים', וְאֵל
 תִּיקְרִי
 'וְיִשְׁתַּחֲבֹו' אֶלָּא 'וְיִשְׁתַּחֲבֹו', וּבִיאור הַפֶּסוֹק הוּא, שֶׁהִרְשָׁעִים נִקְבְּצוּ
 וּבִאוּ מִמְקוֹם הַמִּקְדָּשׁ, בְּכַדִּי לְהַשְׁתַּחֲבֵת בְּעִירָם עַל מַעֲשֵׂי הַגְּבוּרָה
 שֶׁעָשׂוּ בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ. אִיכָּא דָּאֲמַרִּי – יש שדרשו את התיבה
 'קבורים' ככתיבתה, והיוו קְבוּרִים מְשֻׁשׁ, דָּאִפִּילוּ מִלֵּי דְמַטְמָרִין –
 מסתובבים של ישראל שהיה קבור ומוסתר, אִינִיָּא לְהוֹן – למה נגלה
 להם.
 בעורו מפליג בספינה, עָמַד עָלָיו נַחְשׁוֹל – רוח סערה שָׁבִים ואיימה
 לְמִזְבְּעוֹ, אָמַר טיטוס הרשע כְּמִדּוּמָה אֵנִי, שֶׁאֵלְהִיָּהם שֶׁל יִשְׂרָאֵל
 אֶל, אֵין גְּבוּרָתוֹ אֶלָּא בְּמִים. וְהִרְאִיָּה, שֶׁבָּא פְּרָעָה, מְבִקֵּי בְּמִים שֶׁל
 יָם סוּף, וְכָא סִינָרָא, מְבִקֵּי בְּמִים שֶׁל נַחַל קִישׁוֹן, וְלִכְן אָף הוּא עוֹמֵד
 עָלֵי כַתֵּה, וְרוֹצֵה לְמִזְבְּעֵי בְּמִים, אִם גְּבוּר הוּא, יַעֲלֶה לִּבְשָׁתָהּ, וְיַעֲשֶׂה
 עִמָּה שֶׁם מְלַחְמָה, וְנִרְאָה מִי יִנְצָח.
 יִצְחָה בַּת קוֹל מִהַשְׁמִים, וְאָמְרָה לוֹ, רָשָׁע בֶּן רָשָׁע, בֵּן בְּנוֹ שֶׁל עֵשׂוֹ
 הָרָשָׁע, בְּרִיָּה קִלָּה יֵשׁ לִי בְּעוֹלָמִי, וְיִתּוֹשׁ שָׁמָּה, אֲמַאי קְרִי לָהּ בְּרִיָּה
 קִלָּה – מדוע נקרא היתוש בריה קלה, מִשׁוֹם דְּמַעֲלָנָא אֵית לָהּ –
 שיש לה פה להכניס את האוכל, וּמַפְקָנָא לִית לָהּ – ואין לה פתח
 להוציא הרעי, יַעֲלֶה לִּבְשָׁתָהּ, וְיַעֲשֶׂה עִמָּה מְלַחְמָה, וְנִרְאָה מִי יִנְצָח.
 יַעֲלֶה טיטוס לִּבְשָׁתָהּ, בָּא יִתּוֹשׁ, וְנִכְנַם בְּחֻמְצוֹ – באפו, וְנִקְרַ בְּמוֹחוֹ
 שְׁבַע שָׁנִים. יוֹמָא חַד, הָיָה קָא חִלְיָה אֶכְכָּא דְּבִי נִפְחָא – יום אחד,
 עבר טיטוס לפני פתח של בית נפחים, וְשִׁמְעַת הִיתוֹשׁ אֵת קָל
 אִתְּפֻתָא – קול דפיקות הקורנס, שהיה הנפח דופק בו, ואִישְׁתִּיק –
 ופסק היתוש מלנקר במוחו. אָמַר טיטוס, אִיכָּא תַּקְנָתָא – יש לי
 תַּקְנָה וְדוֹרֵךְ כִּיצַד לְהַפְסִיק אֶת גִּירוֹרֵשׁ בִּי הִיתוֹשׁ. כָּל יוֹמָא מִיָּיתוֹ
 נִפְחָא – בכל יום היו מביאים אליו נפח, וּמָחוּ קָמִיָּה – והיו דופקים
 לפניו. לְנַפְחַ גְּבִירִי, יְהִיב לִיָּה – נתן טיטוס בשכרו אֲרַבְעַת זֻזִין, וְלִנְפַח
 יִשְׂרָאֵל לֹא שִׁלֵּם מֵאוֹמְרָה, וְאָמַר לִיָּה מִיִּתְתִּיךָ – דִּידִךְ בִּשְׁכַר זֶה דָּקָא
 הָיָה בְּסִנְאָךְ – שאתה רואה את שונאך מצטער. עַד תִּלְתִּין יוֹמִין
 עָבַד הָבִי – במשך שלושים יום עשה טיטוס כך, וְשִׁתַּק הִיתוֹשׁ
 מַחֲמַת קוֹל דְּפִיקוֹת הַקּוֹרֶנֶס, מְכָאן וְאֵלֶיךָ – לאחר שלושים יום שוב
 לֹא הוֹעִילָה תַּקְנָה זֶה, מִשׁוֹם שֶׁבִּינִין דָּשׁ – שהורגל היתוש לקול
 דְּפִיקוֹת הַקּוֹרֶנֶס, דָּשׁ – התרגל, וְשׁוּב לֹא פִסַּק מִנִּיקוּרוֹ מַחֲמַת קוֹל
 דְּפִיקוֹת הַקּוֹרֶנֶס.
 תִּנָּא, אָמַר רַבִּי פִּנְחָס בֶּן עֲרוּנָא, אֵנִי הָיִיתִי בֵּין גְּדוּלִי וְחֻשׁבִּי רוֹמִי,
 וְכִשְׁמַת טיטוס פָּעִינוּ אֶת מוֹחוֹ וּפְתַחְהוּ, וּמִצָּאָה בּוֹ אֶת הִיתוֹשׁ,
 שהיה גדול בְּצַפּוֹר דְּרוֹה, וְהָיָה בְּמַשְׁקָל שְׁנֵי סָלְעִים. בְּמִתְנִיתָא תִּנָּא
 שהיה גדול של היתוש בְּגוּזָל בֶּן שָׁנָה, וְהָיָה בְּמַשְׁקָל שְׁנֵי לִיטְרִין.
 אָמַר אֲבִי, נִקְמָנִין – קבלה יש בידינו, שֶׁפִּיו הָיָה שֶׁל נַחֲשׁוֹת,

הנקרא שחללים. כפר דברא, אמר רבי יוחנן, כפר זה היה נקרא
 'דברא' שהוא בארמית 'זכרים', לפי שהיו נשותיהן יולדות זכרים
 תחלה, ויולדות נקבה אחת פאחיונה, ופוסקות מלהוליד.
 אמר עולא, לרבי הו' לי – אני בעצמי ראיתי שהוא אמתא – את
 אותו מקום הנקרא הר המלך, ואפילו שיתין ריבונותא קני לא מהויק
 – ואינו יכול להכיל בגודלו אפילו שש מאות אלף קנים וכלומר,
 שאינו מקום גדול כלל.
 אמר ליה ההוא צדוקי לרבי חנינא – אמר אותו צדוקי לרבי חנינא,
 שקורי משקרינו – משקרים הנכם, במה שהנכם אומרים שהר
 המלך היה מקום כה גדול שהיו בו שישים ריבוא עיירות שבכל
 אחת ואחת היו שישים ריבוא איש, שהרי אין בכל גודלו של מקום
 זה בכדי להכיל אפילו שש מאות אלף קנים, אמר ליה רבי חנינא
 לצדוקי, אכן, בזמן הזה שארץ ישראל חריבה אין מקום זה יכול
 להכיל אפילו שישים ריבוא קנים, אולם בזמן ישוב הארץ היו בו
 שישים ריבוא עיירות, ואל תתמה על כך, לפי שאמין צבי' הויב
 כה – ארץ ישראל נקראת 'ארץ הצבי' (דניאל יא מא), על שם
 שתכונותיה כצבי, מה צבי זה אין עורו מהויק את בשרו – כשם
 שהצבי אין עורו בגדול כל בשרו, ומשהופשט ממנו עורו שוב אין
 יכולים לחזור ולכסות את כל גופו על ידי עורו, כך אף ארץ
 ישראל, בזמן שישראל יושבין עליה, רחוקה – הרי היא מרווחת, ויש
 בה מקום להרבה אנשים, ובזמן שאין ישראל יושבין עליה, נקרא –
 הרי היא מתכווצת, ואין מקום להרבה אנשים לגור בה.
 רבי מניוין בר חלקיה, ורב חלקיה בר טוביה, ורב הונא בר חינא, הוו
 יתבי גבי חדדי – היו יושבים יחדיו, ואמר, אי איתא דשמי' ליה
 מילתא מכפר סכניא של מצרים – אם יש מי ששמע אודות אנשי
 כפר סכניא של מצרים, אם אנשים צדיקים היו או רשעים, ליכא
 – שיאמר. פתח חד מינייהו – אחד מהם ואמר, מעשה בארס
 וארוסתו מאנשי כפר סכניא, שנשבעו לבין העובדי בוכבים, והשיאום
 זה לזה, אמרה לו הארוסה לארס, בנקשה מקד, אל תנע ב, לפי
 שאין לי כתובה מקד, ואסורה אני לך, ולא ננע בה הארס עד יום
 מותו, ובקשמה הארס אמרה לן הארוסה, סיפוי לארס זה ששפטם
 – זלול ביצרו ולא החשיבו, אלא נתגבר עליה, יותר מזה שזלול
 יוסף ביצרו, במעשה אשת פוטיפר. בשלשה דברים היה נסיונו של
 ארס זה גדול יותר מנסיונו של יוסף: דאילו ביוסף לא הוה אלא
 תדא שעתא – הנסיון של יוסף לא היה אלא שעה אחת, והאין כל
 יומא ויומא – ארס זה נתנסה והתגבר על יצרו כל יום ויום. ואילו
 יוסף לאו בתדא מקד – לא שבע עם אשת פוטיפר במטה אחת,
 והאין בתדא מקד – ארס זה שבע עם ארוסתו במטה אחת, ולא
 ננע בה. ואילו לגבי יוסף אשת פוטיפר לאו אשתו היתה, והא אשתו
 – ואילו כאן ארוסתו היתה, והיה לו שייכות עמה, ובכל זאת לא
 נגע בה.
 פתח אידך – אחר ואמר, מעשה בכפר סכניא, ועמדו ארבעים
 מודיות של תבואה בשווי דינא, והיה שובע לפי שהתבואה היתה
 בזול, ולפתע נקשר השער מודיא אחת – נתיקרה התבואה ומכר
 רק שלשים ותשע מודיות בדינא, ויבדקו אנשי כפר סכניא מדוע
 נעשו משמים בהתייקרות התבואה, ומצאו אב וכונו שפכא על
 נערה מאורסה ביום הכפורים, והביאום לבית דין ופקלום, וחקרו
 השער למקומו והחלה התבואה ושוב יכלו לקנות ארבעים מודיות
 של חיטים בדינא.
 פתח אידך – אחר ואמר, מעשה בכפר סכניא באדם אחד, שנתן
 עינו באשתו לנרשע – שרצה לגרש את אשתו, והיתה בתובאה
 מריבה, והסכום שהחזיק לתת לאשתו כתובתה אם יגרשנה
 היה סכום גדול, ולא רצה לשלם לה, מה עשה, חלק וזימן בין
 שושבינו – הזמין את חבריו הרבנים, והאבינו והשקן, שיקרן בין
 והשקיבין על מישה אחת יחד עם אשתו, והביא לזבן ביצה, החלק
 החיצון של הביצה, שהוא דומה במראהו לשכבת זרע, והחיל
 ביניהן כדי להוציא קול שבאו על אשתו, והעמיד לן עדים שיראו
 אותם שוכבים עם אשתו במטה אחת, ובא לבית דין וטען שרוצה
 לגרש את אשתו לפי שזנתה עם קרוביו, ואינו מחויב באופן זה
 ליתן לה את כתובתה, הוה שם – בבית הדין וכן אחר, מלמדי
 שפא' הוקן, ובבא בן בוטא שמו, אמר להן, כך מקובלני משפא'

מספרת הגמרא, יומא חד – יום אחד, כשהיו היהודים מוציאים
 תרנגול ותרנגולת לפני חתן וכלה, הוה קא חליף גונדא דרומא –
 עבר גדוד של רומאים באותו מקום, ושקליהו מינייהו – ולקחו
 אנשי הגדוד את התרנגולים מאיתם, נפלו עליהו – התנפלו יהודי
 המקום על אנשי הגדוד הרומאים ופחניהו – והיכו אותם, אתו –
 באו ואמרו ליה לפרס, מדרו בך יהודאי – היהודים מדרו בך, כיון
 ששמע הקיסר זאת אתא עליהו – בא הקיסר וצבאו למלחמה על
 בני ישראל.
 הוה כהו – היה ביהודי הר המלך, ההוא – אותו אדם הנקרא בר
 דרומא, הוה קפיץ מילא – שהיה קופץ למרחק של מיל וקמיל כהו
 – והורג ברומאים. שקליה קיסר לתאניה – נטל קיסר רומי את
 כתרו, ואותביה ארעא – והניחו על הארץ, ואמר, ריבונותא דעלמא
 בוליה – אדון כל העולם, אי ניחא לך – אם נח הדבר ונכון לפניך,
 לא תפסריה להווא נקרא – אל נא תמסור את אותו אדם, כלומר
 אותו, לרדייה ולמלכותיה – אותו ואת מלכותו, כלומר אותו ואת
 מלכותו, פדיה וחד נקרא – בידי אדם אחד. אכשליה פומיה לבר
 דרומא – פיו של בר דרומא הכשילו לדבר שלא כהוגן ואמר 'הלא
 אתה אלהים ונתתני ולא תצא אלהים בצבאותינו' והיינו שאינו
 זקוקים לעזרת האלהים במלחמות צבאינו, ונצח את אויביו גם
 אם האלהים זנח אותנו.
 שואלת הגמרא, מה פגם היה בדבריו של בר דרומא, והרי דוד נמי
 אמר קי' – דוד המלך אמר גם הוא כך בתהלים (ס"ב), ומדוע היה
 אסור לבר דרומא לומר כן. עונה הגמרא, דוד באומרו פסוק זה
 בתהלים, לא נתכוין חלילה לומר שאינם זקוקים לעזרת האלהים
 במלחמותיהם, אלא אתמוהי קא מתמה – אמר כן בלשון תמיחה
 ושאלה, והיינו ששאל את הקב"ה 'מדוע זנחת אותנו ואיך יוצא
 בצבאותינו', אולם בר דרומא אמר זאת בניחותא, והיתה כוונתו
 שאף כשאתה אלהים ונתתני וינצח בצבאותינו, מנצחים אנו
 את אויביו. על לבית הכסא – כשנכנס בר דרומא לבית הכסא,
 אתא דרומא – בא נחש ששמייהו לכרשיה – וקרע על את
 החלחולת, ונה נפשיה – ומת בר דרומא. כשראה הקיסר שנענתה
 תפילתו ומת בר דרומא, אמר, הואיל ואיתרשיש לי ניסא – היות
 ונעשה לי נס, הא וימנא אישכניהו – אעזוב את היהודים בפעם
 זו, ולא אלחם בהם, שכיניהו ואול – עזב הקיסר וצבאו את
 היהודים והלך לעירו. מרוב שמחה על כך שעזבם הקיסר, אינדקור
 – רקדו היהודים, ואכלו ושתו, ואדליקו שרני – והדליקו נרות, עד
 דאיתחיו בלינא דגושפנקא ברחוק מילא – עד שמרוב הארת הנרות
 שהודלקו, יכלו אנשי חיל הקיסר לראות בלילה צורה המוטבעת
 בטבעת, במרחק של מיל מהעיר. וכשראה כן הקיסר אמר, מיחדא
 קא הו' בי יהודאי – היהודים שמחים ובטוחים בכך שלא יכולתי
 לנצחם. הדר אתא עליהו – חזר הקיסר ובא עליהם למלחמה.
 אמר רבי אסי, תלת מאה אלפי שלישי סיפא – שלש מאות אלף
 חיילים עם חרבות שלופות בידיהם, עילו לשור מלכא – נכנסו
 ובאו להר המלך, וקטלו בה תלתא יומי ותלתא ליליותא – והרגו
 בה במשך שלשה ימים ושלשה לילות, ובהך ניסא הלילי והנמי –
 ובצדה השני היו היהודים מעמידים חופות ומחולות, שהיו שמחים
 על נצחונם שהניחם הקיסר והלך לארצו, ולא הו' דעי' הני פהני –
 ולא ידעו האנשים החוגגים שבצד זה, בהריגת אנשי הצד השני.
 נאמר במגילת איכה (ב) 'פלע ח' ולא חמל את כל נאות יעקב'. כי
 אתא רבין – כאשר בא רבין מארץ ישראל לבבל אמר בשם רבי
 יוחנן, 'נאות יעקב' – אלו ששים רבוא עיירות – שש מאות אלף
 עיירות שהיו לו לינאי המלך בחר המלך, והקב"ה בילע אותם ואלו
 חמל על לינא. דאמר רב יהודה, אמר רבי אסי, ששים רבוא עיירות
 היו לו לינא המלך בחר המלך, וכל אחת ואחת מעיירות אלו, היו
 דרים בנה אנשים הרבה ביוצא מצרים – שהיו שש מאות אלף
 איש, חוץ משלש עיירות, שהיו בהן מליון ומאתיים אלף איש, שהם
 כפלים במספר יוצא מצרים, ואילו הן, כפר ביש, כפר שיהללים,
 כפר דברא.
 ומבארת הגמרא מדוע נקראו כן: כפר ביש נקרא 'ביש' והיינו רע,
 משום שלא יתבי ביה לאושפיו – שלא נתנו בית ומקום לינה
 לאורחיהם. כפר שיהללים נקרא כן לפי שהיתה פרוקתן מן מאכל

על אכן אחת, עד שחלף דמן של האנשים שהרג נבחראדן ועלה
 לעזרה שבבית המקדש, ונעץ דמם בדמו של זכריה בן יהוידע הכהן,
 שהרגוהו בעזרה, לקיים מה שנאמר (דברים א) 'אלה זכרתי ורצחתי
 ונגב ונאף פרצו ודמים בדמים נענו', ונגעו הדמים ששפר נבחראדן,
 בדמו של זכריה הכהן ששפכו ישראל.
 אשכנחיה – מצא נבחראדן לזמיה זכריה – את דמו של זכריה,
 וראה דהיה קא מרתח וסליק – שהיה דמו רותח ועולה, אמר –
 שאל נבחראדן את היהודים, מאי תאי – מה הסיבה שדם זה רותח,
 אמרו ליה היהודים, דם זה הוא דם של זכרים דאשכנחיה – שנשפך
 ללא קיום מצוותם בזריקה על המזבח, ולכן הדם רותח, אייתי דמי
 – הביא דם בהמות ולא אידמו – ולא היה דם בהמות דומה לדם
 זה. הבין נבחראדן שלא אמרו לו היהודים את האמת איהו דם
 הוא זה, אמר להו נבחראדן ליהודים, אי אמרתו לי – אם תאמרו
 לי של מי דם זה, הרי מוכח, ואי לאו – ואם לא תאמרו לי,
 מסריקא לבשרייכו במסריקא דפרזלי – אסרוק את בשרכם שדרכי
 ברזל. אמר ליה היהודים, מאי נקא לך – אין לנו מה לומר לך
 אלא את האמת נבייא הנה בן – נביא היה בנו דהיה קא מוכח לן
 במילי דשמיא – שהיה מוכיחנו בעניני שמים קמינן עילוייה וקמלינן
 ליה – קמנו עליו והרגוהו, והא כפה שנין דלא קא ניהי דמיה – וזה
 כמה שנים מאז שהרגוהו ודמו עדיין לא נח. אמר להו נבחראדן,
 אלא מפייקא ליה – אני אפייס את דמו של זכריה, אייתי – הביא
 נבחראדן את חכמי סנהדרין ודלה וחקמי סנהדרין קמנו, קמל
 עילוייה – והרג אותם על דמו של זכריה הכהן, ועדיין לא נח דמו
 של זכריה והמשפך לרתוחו. הביא נבחראדן פחורים ובתולות, וקמל
 עילוייה – והרג על הדם, ועדיין לא נח דמו של זכריה, אייתי – הביא
 נבחראדן תינוקות של בית רבן, קמל עילוייה – והרג על הדם,
 ועדיין לא נח דמו של זכריה, אמר ליה נבחראדן לדמו של זכריה,
 זכריה זכריה מוכים שכהן אינתיים – הטובים שבישראל איבדתי
 על דמך, ניקא לך דאבדתיהו לבולוהו – האם נוח לך שאבד את
 כל עם ישראל על דמך, דאבדמך ליה הכי – כאשר אמר לו כן, נח
 דמו של זכריה הכהן ונרגע מרתיחתו. כהיה אשכנחיה – באותה
 שעה, שראה נבחראדן מה שאירע עם דמו של זכריה הכהן, הרהר
 תשובה דעתיה. אמר בליבו, והלא הדברים קל וחומר, ומה אם על
 נפש אחת שהרגו, נענשו כך – בעונש חמור, יהוה נקרא – אותו
 אדם, נבחראדן, דקמל כל הני נשקתא – שהרג את כל הנשמות
 האלו, על אחת כמה וכמה שיענש בעונש חמור. ערק – ערק
 נבחראדן, אול שדר שטר פרטתא כפיתיה – והלך ושלח שטר
 צוואה לביתו שפיתו בו מה לעשותו. ונכסיו – והתגדיר.
 תנא – שנינו בברייתא, נעמן – שר צבא מלך עמון גר תושב היה –
 קיבל על עצמו שלא לעבוד עבודה זרה, כמבואר במלכים (ב' ד' ה')
 נבחראדן – רב הטבחים של נבוכדנצר מלך בבל גר צדק היה, מפני
 בניו של המן למדו תורה בבני ברק, מפני בניו של סיכרא למדו
 תינוקות בירושלים, מפני בניו של סנחריב למדו תורה בברבים.
 ומבארת הגמרא, מאן אינון – מי מבני בניו של סנחריב לימדו
 תורה בברבים, שמעיה ואבמליון.
 היינו דכתיב (חזקאל כ' ד'), 'להעלות חמה לנאם נאם נתתי את דמה
 על צחתי סלע לבלתי הפכות', 'הקב"ה ציוה על דמו של זכריה
 שישאר על רצפת העזרה ולא יבלעכדי להעלות חמה לפניו
 שיוכור לנאם את נקמתו.
 נאמר בתורה (בראשית כ' כב'), שיצחק אמר ליעקב כאשר מישש את
 ידיו, 'הקל קול יעקב ותהיה יד עשוי', דורשת הגמרא, 'הקול', זה
 קול הצווחה שהשמיעו בני יעקב, בימי ארבעיניס קיסר, שהרג
 באלכסנדריון של מצרים, ששים רבוא על ששים רבוא – והיינו
 מיליון ומאתיים אלף, שהם כפלים במספר יוצאי מצרים שהיו שש
 מאות אלף איש. ממשמיה הגמרא לדרוש את הפסוק 'קול יעקב'
 זה קול הצווחה שהשמיעו בני יעקב בימי אספסיינוס קיסר, שהרג
 בכרך ביתר ארבע מאות רבוא – ארבע מיליון איש מבני יעקב,
 ואמר ליה – ויש אומרים שהרג ארבעת אלפים רבוא – ארבעים
 מיליון איש מבני יעקב. וסיום הפסוק 'והיה יד עשוי' זו ידי מלכות
 הרשעה מבני עשוי, שהקריבה את פתינו, ושרפה את היכלנו,

הנהן, לזבן ביצה סולד מן האור – מתייבש ומגלד כאשר שמים
 אותו קרוב לאש, ושכבת ורע דוחה מן האור – נכנסת ונבלעת
 בבגד, אך אינה מגלדת, ויש עצה לבדוק האם אכן היה במטה
 שכבת זרע, או לא. בדיקו ומצאו בדיקו – בדקו כדבריו ומצאו
 שאין זה שכבת זרע, כי אם לזבן של ביצה המגלדת באש, והקריאה
 לאדם זה שרצה לגרש את אשתו ללא תשלום כתובתה לבית דין,
 והלקוהו והנבוחו בתפלתה מפניו – והכריחוהו לשלם לה את
 כתובתה.
 אמר ליה אבני לרב יוסף, ומאחר דהיו צדיקים בנלי תאי – היות והיו
 אנשי כפר סכניא כל כך צדיקים, מאי מעמא איענוש – מדוע
 נענשו, שנחרב כפר סכניא, אמר ליה – השיב לו רב יוסף, משום
 דלא איאבול על ירושלים – שלא התאבלו על חורבן ירושלים,
 דכתיב בישעיה (טו) 'שמחו את ירושלים וגילו כה כל אוהביה', שישו
 אתה משוש כל המתאבלים עליה אבל אלו שאינם מתאבלים עליה
 לא יזכו לשוש כי אם להחרב.
 הגמרא מספרת על חורבן העיר ביתר, ומבארת את מה שאמר רבי
 יוחנן (לעיל נה) אשכנחיה דריספס תריב ביתר – בגלל מעשה שאירע
 בדופן של מרכבת נשים, נחרבה העיר ביתר, דהו נהיני – שהיו
 אנשי ביתר נוהגים, כי הנה מתלילי ונוקא – שכאשר היה נולד להם
 תינוק זכר, שתלי ארזא – היו שותלים עץ ארז, ואילו כאשר היתה
 נולדת ונוקתא – תינוקת נקבה, שתלי תרנגולתא – היו שותלים מין
 עץ ארז נקבה הנקרא שיטה, ובי הווי מייסבי – וכאשר היו נישאים
 בני העיר זה לזה, קייצי להו – היו קוצצים אילנות אלו, וקביו נגנא
 – והיו עושים מהם חופה.
 יומא חד הנה קא חלפא ברתיה דקיסר – יום אחד עברה בתו של
 הקיסר בעיר ביתר, אחר שקא דריספס – ונשבר דופן מרכבת
 הנשים אשר לה, הלכו עבדיה קצו ארזא ועיילו לה – וקצצו עץ
 ארז ששתל יהודי בלידת בנו והביאו לה, בכדי לתקן את דופן
 המרכבה, אתו, נפול עליהו מחנהו – באו היהודים, והתנפלו
 עליהם והכו אותם, אתו אמרו ליה לקיסר מידו בך יהודאי – באו
 ואמרו לקיסר שמדו בו היהודים, אתא עליהו – בא עליהם
 הקיסר למלחמה.
 נאמר באיכה (ב' א) 'דע בחרה אף כל קרו ישראל', אמר רבי יודא,
 אמר רבי אבהו, אמר רבי יוחנן, אלו שמונים ואלף קרני מלחמה –
 ראשי גייסות המלחמה, שהיו תוקעים בקרן כדי לאסוף אליהם את
 אנשי הצבא למלחמה, שנקנסו לכרך ביתר בשעה שלכדיה, והרגו
 בה אנשים ונשים וטף, עד שחלף דמן ונפל לים הגדול, שמא תאמר
 ברוכה היתה העיר ביתר לים הגדול, ולכן נפלו דמי אנשי העיר
 לים הגדול, או אינו אמת, אלא רחוקה היתה העיר ביתר מהים
 הגדול מרחק מיל ובכל זאת מפני ריבוי הדם הלך הדם ונשפך בים
 הגדול.
 תניא, רבי אליעזר הגדול אומר, שני נחלים יש בבקעת ידים – במקום
 הנקרא בקעת ידים, נחל אחד מושף את מימיו אילך – לצד אחד,
 ונחל אחד מושף את מימיו אילך – לצד שני, וכאשר נהרגו אנשי
 ביתר ונשפך דמם, נפל דמם לנחלים אלו וישערו חכמים שהיו
 בנחלים שני חלקים מים ואחד דם – שני שליש מים, ושלש אחד
 של דם מרוב דם אנשי העיר שנשפך אליהם.
 במתניתא תנא – בברייתא שנינו, שבע שנים בצור עובדי בוכבים
 את פרמיהו, מדמן של ישראל, בלא שהוצרכו וכל לזבל את
 הכרמים.
 הגמרא מספרת שנהרגו רבים מישראל בידי נבחראדן, בימי חורבן
 בית המקדש הראשון. וזו נקמת ה' על שבציוויו של יואש מלך
 יהודה הרגו שריו את זכריה בן יהוידע הכהן, בעזרה שבבית
 המקדש, כאשר הוכיחם שהשתחו ליואש ועשאוהו אלוה, כמו
 שנאמר בדברי הימים (ב' כד ז-כב).
 אמר רבי חייא בר אבין, אמר רבי יהושע בן קרחה, סה לי זמן אחד
 מאנשי ירושלים, בבקעה זו הרג נבחראדן רב מנחים – שר ההורגים
 שתחת נבוכדנצר מלך בבל, מאתים ואחת עשרה רבוא – שתי
 מיליון מאה ועשר אלף נפשות מישראל, ובירושלים הרג נבחראדן
 תשעים וארבע רבוא – תשע מאות וארבעים אלף נפשות מישראל

וְהַגְלִיתָנוּ מֵאַרְצָנוּ. דָּבָר אַחֵר, הַקּוֹל קוֹל יַעֲקֹב מֵרַמְזוֹ שְׁאִין לֹךְ תַּפְּסָה
 – שְׁנַעֲשִׂית בְּקוֹל, שְׁמוֹעֶלֶת וּמִתְקַבֵּלֶת בְּמִרְמִים, שְׁאִין מֵעוֹרֵב בָּהּ
 3 מְקוֹל יִרְעוּ שֶׁל יַעֲקֹב. וְהַיְדוּס יִרְעוּ שְׁמוֹרָה מֵרַמְזוֹ שְׁאִין לֹךְ מִלְחָמָה
 4 שְׁנַעֲשִׂית בִּידוּס שְׁנוֹצְצָה – שְׁמַנְצוֹת אֶת אוֹיְבֶיהָ, שְׁאִין מֵעוֹרֵב בָּהּ
 5 מִיָּד יִרְעוּ שֶׁל עֵשָׂו.
 6 אִמְרָנוּ לְעִיל שְׁחָרַב הַבֵּית וְנַהֲרֹגוּ רַבְבוֹת אֶלְפֵי יִשְׂרָאֵל עַל יַדִּי לִשְׁוֹן
 7 הָרֶעַ וְהִינֵנוּ – וְזֶה מִזֶּה דָּאֵמֵר רַבִּי אֱלֵעָזָר בְּבִיאור הַפֶּסֶק (אֵיבֹה הַ כֹּא)
 8 'בְּשׁוֹט לִשְׁוֹן תִּתְּכֵם', שְׁבַחֲחִירוֹ לִשְׁוֹן – בְּזִמְנָה מְרִיבָה הַלְשׁוֹן שְׁאֵדוֹם
 9 מִכֹּחַ בְּרַעְיוֹנוֹ בְּלִשְׁוֹנוֹ כְּמוֹ בְּשׁוֹט. תִּתְּכֵם – תִּתְּכֵם כִּדִּי שְׁלֹא תֵּאבֹד.
 10 הַגְמָרָא מְבִיאָה עוֹד דְּרִשָּׁה בַּעֲנֵן הַחוּרְבָן: אִמֵּר רַב יְהוֹדָה אִמֵּר רַב,
 11 מֵאִי דִּתְּכִים (תַּחֲלִים קִלּוֹ א) 'עַל נְהִירוֹת כָּבֵד שֶׁם יִשְׁכְּנוּ גַם כִּינִינִי בִּכְרִינוּ
 12 אֶת צִיּוֹן, מִלְמָד, שְׁהִרְאָהוּ הַקִּדּוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְדוֹד אֶת חוּרְבָן בֵּית
 13 רֵאשׁוֹן, וְאֵת חוּרְבָן בֵּית שֵׁנִי. חוּרְבָן בֵּית רֵאשׁוֹן רָאָה דוֹד, שְׁנֵאֲמַר
 14 'עַל נְהִירוֹת כָּבֵד שֶׁם יִשְׁכְּנוּ גַם כִּינִינִי' – צִפָּה דוֹד בְּרוּךְ הַקִּדּוּשׁ
 15 שְׁנוֹכְדִנְצָר יִגְלֶה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִבְלֵב כְּשִׁיחִירֵיב אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ,
 16 וְשֶׁהָ הֵם יִקְוֶנוּ עַל הַחוּרְבָן. חוּרְבָן בֵּית שֵׁנִי רָאָה דוֹד דִּתְּכִים (שֶׁס)
 17 'זָכַר ה' לִכְנֵי אָדָם אֶת יוֹם יְרוּשָׁלַם הַאֲמִירִים עָרֵי עָרֵי הַיְסוֹד בָּהּ'
 18 – צִפָּה דוֹד בְּרוּךְ הַקִּדּוּשׁ שְׁטִיטוֹס שְׁהוּא מְבִנִי אָדָם יִחְרִיב אֶת
 19 יְרוּשָׁלַם, וְהַתְּפַלֵּל שֶׁהַקִּבָּה יִזְכּוֹר לֵאדָם שֶׁהַחִירִיב אֶת יְרוּשָׁלַם,
 20 וַיִּפְרַע מֵהֶם.
 21 אִמֵּר רַב יְהוֹדָה אִמֵּר שְׁמוּאֵל, וְאִתִּימָא – וִישׁ אֹמֵרִים שְׂרָבִי אֲמִי
 22 אִמְרָא זֹאת, אִמֵּרִי לָהּ – וִישׁ אֹמֵרִים שְׁבַחֲתִי תִּתְּכֵם – שְׁשִׁנִּינוּ כֵּן
 23 בְּבִרְיָתָא, מַעֲשֵׂה הִידֵּה בְּאַרְבַּע מֵאוֹת יְלָדִים וְיָלְדוֹת שְׁנֵשְׁבוּ לְקִלּוֹן –
 24 עַל מִנְתַּ לַעֲשׂוֹת בָּהֶם דְּבָרִים מְגוֹנִים שְׁאִין דְּרַכְסָם בְּכֶךְ, יְלָדִים
 25 לִמְשַׁכְּב זָכַר וְנִקְבּוֹת לִפְלִגְשִׁים, הַרְגִּישׁוּ הַיְלָדִים וְהַיְלָדוֹת בְּעֶצְמָן
 26 לָמָּה הֵן מִתְּבַקְּשִׁים – אִיזוֹ עֲבִירָה יִכְרִיחוּ אוֹתָם הַגּוֹיִם לַעֲשׂוֹת,
 27 וְאִמְרוּ – שְׁאֵלּוּ הַיְלָדִים אִם אֲנִי מוֹבְעִין בָּיִם – אִם נִטְבָּעֵי עֲצָמֵנוּ בִּים
 28 כִּדִּי שְׁלֹא יִכְרִיחוּנוּ הַגּוֹיִם לַחֲסוּא. הָאֵם אֲנִי בָּאִין לְחַיִּי הַעוֹלָם הַבָּא.
 29 דְּרַשׁ לָחֵן הַדּוֹל שֶׁבָּהֶן וְעֵנָה לְהַם תְּשׁוּבָה, נִאֲמַר בְּתַחֲלִים (סח כג)
 30 'אִמֵּר ה', מְבַשֵּׁן אֲשִׁיר, אֲשִׁיר מִמְּצִלוֹת יָם', וְזֶה פִּירוּשׁ הַפֶּסֶק 'מְבַשֵּׁן
 31 אֲשִׁיר', הַכּוּנָה שְׁמִינִי שֵׁנִי אֲתֵּיהָ – אֶת הַחֲטָרִפִּים עַל קִידוּשׁ ה'
 32 אֲשִׁיר לְחַיִּי הָעוֹלָם הַבָּא, לִפִּי שְׁמִינִי שֵׁנִי נִטְרִיקוֹן מִבֵּין שֶׁן. 'אֲשִׁיר
 33 מִמְּצִלוֹת יָם' לְחַיִּי הָעוֹלָם הַבָּא אֶת אֲלוֹ שְׁמוֹבְעִין בָּיִם עַל קִידוּשׁ ה',
 34 בֵּינָן שְׁמִינִי הַיְלָדוֹת בָּהּ – שֶׁהַקִּבָּה יִשִּׁיב לְחַיִּי הָעוֹלָם הַבָּא, מִיָּד
 35 קָפְצוּ בּוֹלֵן מִהַסְפִּינָה וְנִפְּלוּ לְתוֹךְ הַיָּם. נִשְׁאֵר יְלָדִים קָל וְחוּסֵר בְּעֶצְמָן
 36 וְאִמְרוּ, מִזֶּה לִידוֹת הַיָּלָד, שְׁדַרְבָּן לָבֶךְ – לְחַטְמִישׁ, וְאִין זֶה חֲרִפָּה כֹּל
 37 כֶּךְ גְּדוּלָּה עֲבוּרָן, נִהְיָ בָּהּ וְקִפְצוּ לִים וְטַבְעוּ עַל קִידוּשׁ ה', אֲנִי
 38 הַיְלָדִים שְׁאִין דְּרַבְנֵנוּ לָבֶךְ – לִמְשַׁכְּב זָכַר וְחֲרַפְתָּנוּ גְּדוּלָּה מֵאֵד, עַל
 39 אֶחָת בָּהֶם וְכֹמֶה שְׁאֵנוּ צָרִיכִים לַמּוֹת עַל קִידוּשׁ ה', מִיָּד אִף אִף
 40 קָפְצוּ לְתוֹךְ הַיָּם וּמָתוּ, וְעַלֵּיהֶם הַתְּכֹחַ אִמֵּר (תַּחֲלִים מִד כג) 'כִּי עֲלִיךְ
 41 הִרְגֵנוּ כָּל הַיּוֹם נִחְשָׁנוּ בְּצִאֵן מִתְּכֵה' – בְּעִבּוּר קְדוּשַׁת שְׁמֶךְ אֲנִי
 42 מוֹלִזִּים בְּחִינֵנוּ וּמוֹכִינִים לִיהֲרֹג כְּמוֹ צֶאֱן שְׁהוֹלֵךְ לַטֶּבֶת.
 43 וְרַב יְהוֹדָה אִמֵּר, זֶה אִשָּׁה וְשִׁבְעָה בְּנֵיהָ שְׁמָתוֹ עַל קִידוּשׁ ה', וְעַלֵּיהָ
 44 נִאֲמַר הַפֶּסֶק 'כִּי עֲלִיךְ הִרְגֵנוּ כָּל הַיּוֹם'. וּמִסְפֶּרֶת הַגְמָרָא כִּיֻּצַּד הִיא
 45 הַדְּבַר, אֲתִיּוּהָ לְקַמָּא לְקַמִּית דְּקִיָּסָר – הַבִּיאָנוּ אֶת הַבֵּן הָרֵאשׁוֹן לִפְנֵי
 46 הַקִּסֵּר, אִמֵּר לִי פֶלַח – אִמְרוּ לוֹ עֲבוֹד לְעִבְדוֹת בּוֹכְבִּים, אִמֵּר לִי
 47 – לֹא אֶעֱבֹד לְעִבְדוֹת וְזֶה לִפִּי שְׁכָתוֹב בְּתוֹרָה (שְׁמוֹת כג א) 'אֲנִי ה'
 48 אֱלֹהֶיךָ, אֲפָקוּהוּ וְקִטְלוּהוּ – הַרְצִיאוּהוּ וְהִרְגוּהוּ וְאֲתִיּוּהוּ לְאִידֶךָ –
 49 וְהִבִּיאָנוּ אֶת הַבֵּן הַשֵּׁנִי לְקַמִּית דְּקִיָּסָר – לִפְנֵי הַקִּסֵּר, אִמֵּר לִי, פֶּלַח
 50 – עֲבוֹד לְעִבְדוֹת בּוֹכְבִּים, אִמֵּר לִי לֹא אֶעֱבֹד, לִפִּי שְׁכָתוֹב בְּתוֹרָה
 51 (שֶׁס) 'לֹא יִהְיֶה לָּךְ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל פְּנֵי', אֲפָקוּהוּ וְקִטְלוּהוּ –
 52 הַרְצִיאוּהוּ וְהִרְגוּהוּ. אֲתִיּוּהוּ לְאִידֶךָ – הַבִּיאָנוּ אֶת הַבֵּן הַשְּׁלִישִׁי, אִמֵּר
 53 לִי, פֶּלַח – עֲבוֹד לְעִבְדוֹת בּוֹכְבִּים, אִמֵּר לִי לֹא אֶעֱבֹד, לִפִּי
 54 שְׁכָתוֹב בְּתוֹרָה (שְׁמוֹת כב ט) 'וְכָח לְאֱלֹהִים יִתְּרֶם בְּתִי'
 55 לֹא לְבָדוֹ, אֲפָקוּהוּ וְקִטְלוּהוּ – הַרְצִיאוּהוּ וְהִרְגוּהוּ. אֲתִיּוּהוּ לְאִידֶךָ –
 56 הַבִּיאָנוּ אֶת הַבֵּן הָרְבִיעִי, אִמֵּר לִי, פֶּלַח – עֲבוֹד לְעִבְדוֹת בּוֹכְבִּים,
 57 אִמֵּר לִי לֹא אֶעֱבֹד, לִפִּי שְׁכָתוֹב בְּתוֹרָה (שְׁמוֹת לד ד) 'לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה
 58 לְאֵל אֲחֵר', אֲפָקוּהוּ וְקִטְלוּהוּ – הַרְצִיאוּהוּ וְהִרְגוּהוּ. אֲתִיּוּהוּ לְאִידֶךָ
 59 – הַבִּיאָנוּ אֶת הַבֵּן הַחֲמִישִׁי, אִמֵּר לִי, פֶּלַח – עֲבוֹד לְעִבְדוֹת
 60 בּוֹכְבִּים, אִמֵּר לִי לֹא אֶעֱבֹד, לִפִּי שְׁכָתוֹב בְּתוֹרָה (דְּבָרִים ו ד) 'שְׁמַעְךָ

וְיִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד, אֲפָקוּהוּ וְקִטְלוּהוּ – הַרְצִיאוּהוּ וְהִרְגוּהוּ.
 אֲתִיּוּהוּ לְאִידֶךָ – הַבִּיאָנוּ אֶת הַבֵּן הַשִּׁשִּׁי, אִמֵּר לִי, פֶּלַח – עֲבוֹד
 לְעִבְדוֹת בּוֹכְבִּים, אִמֵּר לִי לֹא אֶעֱבֹד, לִפִּי שְׁכָתוֹב בְּתוֹרָה (דְּבָרִים ד)
 (ט) 'וְיָדַעְתָּ הַיּוֹם וְהַשָּׁבָת אֵל לִבְכֹּךָ כִּי ה' הוּא אֱלֹהִים בְּשִׁמְשֵׁם מִמְּעַל
 וְעַל הָאָרֶץ מִתַּחַת אִין עוֹד, אֲפָקוּהוּ וְקִטְלוּהוּ – הַרְצִיאוּהוּ וְהִרְגוּהוּ.
 אֲתִיּוּהוּ לְאִידֶךָ – הַבִּיאָנוּ אֶת הַבֵּן הַשְּׁבִיעִי, אִמֵּר לִי, פֶּלַח – עֲבוֹד
 לְעִבְדוֹת בּוֹכְבִּים, אִמֵּר לִי לֹא אֶעֱבֹד, לִפִּי שְׁכָתוֹב בְּתוֹרָה (דְּבָרִים כ)
 (ח) 'אֵת ה' אֱמַמְרָה – יִחְדַּת וְגו' הַיּוֹם לִהְיוֹת לָךְ לֹאֲלֹהִים וְלִלְכֶת
 בְּדִרְכָּיו, וְלִשְׁמֹר חֻקֵּיוּ וּמִשְׁפָּטָיו וּלְשַׁמֵּעַ בְּקוֹל, וְאַחֵר כֶּךְ
 נִאֲמַר (שֶׁס ד) 'וְה' אֱמַמְרָךְ הַיּוֹם לִהְיוֹת לוֹ לְעַם סֻגְלָה בְּאֶשֶׁר דְּבַר
 לָךְ וּלְשַׁמֵּר כָּל מִצְוֹתָיו'. כֶּכֶר נִשְׁכָּעֵנוּ לְהַקְדִּישׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁאִין אֲנִי
 מְעַבְדֶּיךָ – מִחֲלִיפִין אוֹתוֹ בְּאֵל אַחֵר, וְאִף הוּא נִשְׁכָּע לָנוּ שְׁאִין מְעַבֵּד
 – מִחֲלִיפִין אוֹתָנוּ בְּאִוְסָה אַחֲרָה. אִמֵּר לִי, קִיָּסָר, אִינִי מִבְּקָשׁ
 שְׁתִּשְׁתַּחֲוֶה בְּאִמְתָּ לְעִבְדוֹת וְזֶה, אֲלֵא אֲנִי אֲשִׁיר לָךְ גּוֹשְׁפִּיקָא –
 אֲזוֹרֵךְ לָךְ אֶת חוֹתְמֵי שְׁצוֹרֹתֵי מוֹטְבַּעַת בְּהָ, וְהִנֵּן וְשִׁקְלִיָּה –
 וְתִתְּכוּפָה וְתִתְּנָה, וִירָאָה כִּדִּי שִׁיאֲמַר שְׁכָתוֹת אֲלִיָּה, כִּי הִכִּי דְלִימִירו
 קָבִיל עֲלֵיהָ הַרְמָנָה דְּמִלְכָּא – כִּדִּי שִׁיאֲמַר שְׁכָתוֹת עֲקִירָה אֶת שְׁלֹטֹן
 הַמֶּלֶךְ לַעֲשׂוֹת בְּרַצְוֹנוֹ, אִמֵּר לִי הַבֵּן הַשְּׁבִיעִי הַכֵּל עֲלֶךָ קִיָּסָר, הַכֵּל
 עֲלֶךָ קִיָּסָר, אִם עַל כְּבוֹד עֲצָמָךְ אֶתָּה חוֹשֵׁשׁ כָּל בָּהּ, עַל כְּבוֹד הַקִּדּוּשׁ
 בְּרוּךְ הוּא עַל אֶחָת בָּהֶם וְכֹמֶה שְׁעִלִי לְחוּס וְלֹא לְחַלֵּל אֶת שְׁמוֹ,
 אֲפָקוּהוּ לְמִיָּקְטִלִּיָּה – הַרְצִיאוּהוּ לְהִרְגָה, אִמֵּר לִי אִימִיָּה – אִמְרָה
 לְהַם אֲמִי, יִתְּכוּהוּ נִיחִל וְאִינִשְׁקָהוּ פוֹרְקָא – תֵּנוּ לִי אוֹתוֹ וְאִנִּשְׁקָהוּ
 מֵעַט. אִמֵּר לִי, כִּינִי, לָבוּ וְאִמְרוּ לְאִבְרָהָם אֲבִיכֶם, אֶתָּה עֲקַדְתָּ עַל
 הַמִּצְוָה בֶּן אֶחָד, וְאִנִּי עֲקַדְתִּי שְׁבַע־בָּנִים עַל שְׁבָעָה מִצְוֹתָיו. אִף
 הִיא עֲלָתָה לָנוּ וְנִפְּלָה וּמָתָה, יִצְתָּה כָּת קוֹל וְאִמְרוּ, 'אִם הַבָּנִים
 שְׁמַחָה' (תַּחֲלִים קיג ט)
 רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לִוִּי אִמֵּר הַסִּיבָה שֶׁהוֹרְגוּ כָּל הַיּוֹם זֶה מִצוֹת מוֹלָה,
 שְׁנִיתָנָה – שְׁמַצוּתָהּ לְמוֹל אֶת הַתִּינוֹק בְּיוֹם הַשְּׁמִינִי לִלְדוֹתָהּ,
 כְּשֶׁעוֹלָל לָמוֹת וְעַל זֶה נִאֲמַר הַפֶּסֶק 'כִּי עֲלִיךְ הִרְגֵנוּ כָּל הַיּוֹם'.
 רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לִקְשִׁי אִמֵּר, כּוּנֹת פֶּסֶק זֶה עַל אֲלוֹ הַתְּלִמִּידֵי חֲכָמִים,
 שְׁמִירָאִין הַלְכוֹת שְׁחִיטָה בְּעֶצְמָן – שְׁמִירָאִים עַל צוֹאֵרִים כִּיֻּצַּד צִרִּיק
 לַשְׁחוֹט, אִמֵּר רַבָּא כָּל מִיָּלִי לִיָּחוּ אִינִישׁ בְּנִפְשָׁה – כִּל בִּדִּי כִּיֻּצַּד
 אֲדָם לְהִרְאוֹת עַל עֲצָמוֹ, בֶּר – חוּץ מִשְׁחִיטָה שְׁמָא יִתְקַע הַסֶּכֶן
 בְּגִרְוֹנוֹ, וְדָבָר אַחֵר – צִרְעַת וְגוֹעִים, שְׁעוֹלִים לְבוֹא עֲלֵיו כְּשִׁמְרָא
 אוֹתָם עַל עֲצָמוֹ, וְעַל זֶה נִאֲמַר הַפֶּסֶק 'כִּי עֲלִיךְ הִרְגֵנוּ כָּל הַיּוֹם'.
 רַב נַחֲמָן בֶּר יִצְחָק אִמֵּר, כּוּנֹת פֶּסֶק זֶה עַל אֲלוֹ הַתְּלִמִּידֵי חֲכָמִים
 שְׁמִינִי עֲצָמָן עַל דְּבַר תּוֹרָה, וּבְדִרְבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לִקְשִׁי. דָּאִמֵּר רַבִּי
 שְׁמַעוֹן בֶּן לִקְשִׁי, אִין דְּבַר תּוֹרָה מִתְּקִימִין אֱלָא בְּמִי שְׁמִינִי עֲצָמוֹ
 עֲלֵיהֶם, שְׁנֵאֲמַר 'זֹאת הַתּוֹרָה אֲדָם כִּי מוֹת בְּאֶחָל וְגו'' – וְהַכּוּנָה
 שֶׁהַתּוֹרָה מִתְּקִימָה כְּאִשֶּׁר הָאֲדָם מִמִּית אֶת עֲצָמוֹ בְּעִבְרָה בְּאֶחָל
 תּוֹרָה, וְעַל זֶה נִאֲמַר הַפֶּסֶק 'כִּי עֲלִיךְ הִרְגֵנוּ כָּל הַיּוֹם'.
 אִמֵּר רַבָּה בֶּר בֶּר כֶּהָה אִמֵּר רַבִּי יוֹחָנָן, אֲרַבְעִים סָאָה
 שֶׁל קִצְיָא תְּפִילִין – בְּתִי תְּפִילִין, נִמְצָאוּ בְּרָאשֵׁי הַרְגֵי בִּיתָר. רַבִּי
 יִנְאי בְּרַבִּי יִשְׁמַעְאֵל אִמֵּר, נִמְצָאוּ שְׁלֹשׁ קוֹפּוֹת שֶׁל בְּתִי תְּפִילִין, שֶׁל
 אֲרַבְעִים אֲרַבְעִים סָאָה – כָּל אֶחָת מִהֶקְפוֹת הֵיחָה בְּמִשְׁקָל אֲרַבְעִים
 סָאָה. וּמִשְׁקָל הַכּוֹלָל שֶׁל בְּתִי תְּפִילִין הִיא מֵאָה וְעֶשְׂרִים סָאָה.
 בְּמִיָּתֵימָה תִּנָּא – בְּרִייתָא שֶׁנִּינוּ שְׁנֵי נִמְצָאוּ אֲרַבְעִים קוֹפּוֹת שֶׁל בְּתִי
 תְּפִילִין, שֶׁל שְׁלֹשׁ שְׁלֹשׁ סָאָה – וּבִבְלָא אֶחָת מִהֶקְפוֹת הִיא שְׁלֹשׁ
 סָאָה. גַּם לִפִּי הַבְּרִיתָא מִשְׁקָל הַכּוֹלָל שֶׁל בְּתִי תְּפִילִין הִיא מֵאָה
 וְעֶשְׂרִים סָאָה. וְלִכְאוּרָה דְּבָרִים אֲלוֹ שׁוֹנִים מִמָּה שְׁאִמֵּר רַבִּי יוֹחָנָן
 שְׁנִמְצָאוּ אֲרַבְעִים סָאָה שֶׁל בְּתִי תְּפִילִין בְּרָאשֵׁי הַרְגֵי בִּיתָר. וְלֹא
 פְּלִיגִי – הַבְּרִיתָא וְרַבִּי יִנְאי שְׁאִמְרוּ שְׁנִמְצָאוּ מֵאָה וְעֶשְׂרִים סָאָה
 שֶׁל בְּתִי תְּפִילִין, אִינִים חֲלוקִים עַל רַבִּי יוֹחָנָן שְׁאִמֵּר שְׁנִמְצָאוּ
 אֲרַבְעִים סָאָה שֶׁל בְּתִי תְּפִילִין בְּרָאשֵׁי הַרְגֵי בִּיתָר. מִשׁוּם שְׁהָ –
 דְּבִי הַבְּרִיתָא וְרַבִּי יִנְאי בְּרִייתָא – בְּתִפְלִין שֶׁל רֹאשׁ שְׁחָם
 גְּדוֹלִים, וְהָא – דְּבִי רַבִּי יוֹחָנָן בְּרִידָא – בְּתִפְלִין שֶׁל יָד שְׁקִטְנִים
 מִתְּפִילִין שֶׁל רֹאשׁ וְלֹכֵן נִמְצָא מֵהֶם כְּמוֹת קִטְנָה.
 אִמֵּר רַבִּי אִסִּי, אֲרַבְעָה קִבְּין מוֹת שֶׁל יִשְׂרָאֵל שְׁנַהֲרֹגוּ בְּחוּרְבָן בֵּית
 רֵאשׁוֹן נִמְצָאוּ עַל אֶכָן אֶחָת. עוֹלָא אִמֵּר, תִּשְׁעָה קִבְּין שֶׁל מוֹחַ
 נִמְצָאוּ. אִמֵּר רַב כְּהֵנָּה, וְאִתִּימָא – וִישׁ אֹמֵרִים שְׁשִׁילָא בֶּר קִרִּי

שבו תינוק זה, ורצה לבדוק אם תינוק זה חכם הוא, אמר – שאל
 רבי יהושע בן חנניה בלשון הפסוק (ישעיה מב כד), 'מי נתן למשקה
 יעקב וישראל לבושים' – מי נתן את יעקב למרמס ואת ישראל
 לאנשים בוזים. קנה אותו תינוק ואמר את המשך הפסוק 'הלוא ה'
 זו חטאנו לו' – חטאנו לה' הם שגרמו את השיטוי והבוזיה, ולא אבו
 בדרךיו הלוך – וגם שלא רצו אבותינו ללכת בדרכי ה' ולא שמעו
 בתורתו'. כששמע רבי יהושע בן חנניה את תשובת התינוק אמר,
 מוטבני פו – בתינוק חכם זה שמונה הוראה בישראל. נשבע רבי
 יהושע בן חנניה, העבודה – לשון שבועה שאני זו מכן עד
 שאפדנו. מבית האסורים בכל מן שפסקין עליו – בכל מחיר
 שירשו שוביו. אמר, לא זו רבי יהושע בן חנניה משם, עד שפדאו
 מבית האסורים בסקמון הרבה, ולא היו ימים מועטין – ולא עברו
 מעט ימים עד שהורה התינוק הוראה בישראל, ומיהו תינוק
 זה, רבי ישמעאל בן אלישע.
 אמר רב יהודה אמר רב, מעשה בבנו ובבתו של רבי ישמעאל בן
 אלישע כהן גדול, שנשבו לפני אדונים גויים. לימים, נדונו שניהם
 – נפשו שני האדונים בסקמון אחד, והיה אדון זה אומר, יש לי עבד
 שאין ביופיו בכל העולם, ואדון זה היה אומר, יש לי שפחה שאין
 בכל העולם כולה ביופיה, אמרו זה לזה, בוא ונשיאם זה לזה – נחתן
 את העבד עם השפחה, ונחלק בנזלות נחלק ביניהם את ילדיהם.
 הכניסו לחדר – הכניסו את שניהם לחדר אחד על מנת שינשאו
 זה לזה, זה ישב בקרן וזו ית – ישב בנו של רבי ישמעאל כהן גדול
 בפניה זו של החדר, וזו ישבה בקרן וזו ית – וישבה בתו של רבי
 ישמעאל כהן גדול בפניה זו של החדר. זה – בנו של רבי ישמעאל
 כהן גדול אומר, אני בן בן כהנים גדולים, כיצד אשא שפחה
 לאשה. והיתה זאת – בתו של רבי ישמעאל כהן גדול אומרת, אני
 כהנת בת כהנים גדולים, כיצד אגיש לעבד, וכבו כל הלילה. כיון
 שצלה עמוד השחר והתחילה השמש לזרוח הכירו זה את זה, ונפלו
 זה על זה, ונעו בכביה, עד שמרוב כביה צאה נשמתו, ועליה קונן
 ירמיה ואמר את הפסוק (איכה א טו) 'צל אלה אני בוכיה עיני עיני דרדה
 מים'.
 אמר ריש לקיש, מעשה באשה אחת, וצפת בת פניאל היה שמה.
 נקראה צפת על שם שהכל צופין ביופיה, ונקראה בת פניאל על
 שם שהיתה בתו של כהן גדול, ששימש לפני ולפנים. שנשבתה ביד
 גוי, ונתעלל בה השבאי כל הלילה. למחר, הליבשה השבאי שבעה
 חלוקים, והוציאה לשוק למוכרה לשפחה, בא אדם אחד שהיה
 מכושר ביותר,
 אמר המכור לו – לשבאי, הפשיטה ותראני את יופיה, אמר לו
 השבאי יקרא – אדם ריק שכמותך, אם אתה רוצה ליקח אשה יפה
 קח אשה זו, לפי שאין ביופיה בכל העולם כולה. אמר לו המכור,
 אף על פי בן חפץ אני לראות את יופיה, הפשיטה השבאי ששה
 חלוקים, ושביעי קרעטה – קרעה אותו האשה ונתפלשה באפר –
 והתגוללה בעפר, ואמרה לפני – לפני הקדוש ברוך הוא, רבנו של
 עולם, אם עלינו – על כבודנו לא חסד, על קדושת שמך הנבדל למה
 לא תחוס – למה אינך מראה את גבורתך. ועליה קונן ירמיה ואמר
 (ירמיה ו כב) 'בת עמי – עדת עמי חגרי שק, והתפלשי – והתגלגלי
 באפר, אבל יחיד – על בן יחיד שמת עמי' לך מספר תמרוור, כי
 פתאם יבא השדד עלינו'. מבארת הגמרא את השייכות למעשה,
 'עליה' לא נאמר בפסוק אלא 'עלינו', שהקב"ה אומר, בנביכו עלי
 ועלך בא השודד וחיל את כבודנו.
 אמר רב יהודה אמר רב, מאי דכתיב – מהו שכתוב (מלכים ב) 'ועשקו
 נגר וביתו ואיש ונחלתו', מעשה באדם אחד שנתן עינו באשת רבו
 ורצה לישא אותה, ושולח דגרי הוה – רבו זה לא היה רבו
 ללימוד תורה, אלא ללימוד מלאכת הגנרות. פעם אחת הוצרך
 (רבו) ללון מעות, אמר לו תלמידו, שגר – שלח את אשתך אצל
 ואלונה מעות, שגר הרב אשתו אצלו, שקה התלמיד עמה – עם
 אשת רבו שלשה ימים. קדם התלמיד ובא אצלו – לרבו, אמר לו
 הרב, אשתי ששיגרת לך על מנת שתלוה לה מעות, האם ידוע לך
 היכן היא. אמר לו התלמיד, אני פטרתה לאלתר – שלחתי אותה
 מיד לאחר שהלית לה מעות, ושמעתיה שהתינוקות נתעללו בה

אמר זאת, מאי קראה – מהו הפסוק המרמז שהבליים רצצו את
 ראשי ישראל על אבן בחורבן בית ראשון. נאמר (תהלים קלז ח) 'בת
 ככל השדודה אשרי שישלם לך וגו' את גמולך שגמלת לנו' – דוד
 המלך מקלל את בני בבל ששיבו להם כמעשיהם הרעים שעשו
 לישראל בימי החורבן, וממשיך הפסוק (שם ט) 'אשרי שיאחו ונפין
 את עללך אל הסלע' – מאושר יהיה מי שיאחו וינפץ את ראשם
 של בני הקטנים על גבי הסלע. מכך שהפסוק מפרש שעונש זה
 הוא מדה כנגד מדה, הרי זו הוכחה שכן עשו בני בבל לישראל
 בזמן החורבן.
 נאמר באיכה (ד ט) 'בני ציון חקקו המסללים בפי' – המשובחים
 בפו. שואלת הגמרא מאי מסוללים בפי' – מדוע נאמר שהם
 משובחים 'בפי' שמשמעו שהיו משובחים על ידי הפו, ולא נאמר
 שהם משובחים 'מפי' שהיו משובחים יותר מהפו, איללם – אם
 תרצה לומר דהו מפי' בפי' – שהיו מכוסים בתכשיטי זהב, וזה
 הראה את שבתם ואת ערכם, והאמר רבי שלא – והרי אמרו
 בבית מדרשו של רבי שלא, תרתי מתקלי איסתי פיו נחות
 בעלמא – שני משקלות של סלעי פו ירדו לעולם, תא ברומי ותרא
 בכולי עלמא – סלע אחד ירד ברומי, והסלע השני התחלק בכל
 העולם. נמצא שברומי יש כמות פו גדולה כמו כל הפו שיש
 בעולם כולו. ואם כן אין לפרש את כונת הפסוק שבני ציון היו
 מיוחדים ומשובחים בתכשיטי הפו שלהם, לפי שלאנשי רומי היה
 יותר פו. עונה הגמרא, אלא פירוש הפסוק שהיו בני ציון מננין את
 הפו ביופיה – מבזים את יופי הפו, מכיון שהיו יותר יפים ממנו,
 היה יופי הפו מתבזה לעומתם, כפי שיסופר להלן. מעקרא –
 בתחילה, קודם החורבן, השיבי דרומא – האנשים החשובים
 ברומי, כשהיו רוצים שנשתייהם תתעברנה ילדים יפים, הוּו נקטי
 בליונא דגושפנקא – היו תופסים צורות נאות עשויות מפו
 שמוטבעות בטבעותיהם, ומשמישי ערסיהו – וכנגדן היו משמשים
 מיתם. כמאן ואילך – מזמן החורבן ששבו את בני ישראל, מית
 בני ישראל – היו הרומאים מביאים יהודים שהיו יותר יפים, ואמרי
 בכרעי פווייהו – וקרישאים אותם ברגלי מיתותיהם, ומשמישי –
 ומשמשים כנגדם. והיו שיופי היהודים יותר גדול מיופי הפו, והיו
 מעדיפים את יופים עליו. אמר ליה חד לחבריה – שאל יהודי אחד
 את חברו, הא – צרה זו תיבא בתיבא – היכן כתובה בתורה. אמר
 ליה, דבר זה נרמז בפסוק (דברים כח א) 'אם כל חלי וכל מכה אשר
 לא כתוב בספר התורה הוצאת יעלם ה' עליך עד השמך'. התורה
 רמוזה לצרה זו שהיא דבר מוגנה, ואי אפשר לכותבה בתורה
 בפירוש. אמר – שאלו שנית, כמה מרחיקא מדיקא פלו – כמה
 המרחק בין המקום שאני אהיה ללימודי, למקום שכתוב בתורה
 פסוק זה. אמר ליה – השיב לו חברו, אינך – מעט המרחק, והוא
 פוסקא ופלא – דף וחצי בלבד. אמר ליה השואל, אי ממיא לנביה
 – אם הייתי מגיע לפסוק זה, לא אצטרכי לך – לא הייתי צריך
 לשאול אותך וייתי יודע מעצמי שצרה זו נרמזה כאן.
 אמר רב יהודה אמר שמואל משום דכן שמעון בן גמליאל, מאי
 דכתיב – מהו שכתוב באיכה (ג נא) 'עיני עוללה לנפשי מכל בנות
 עיר' – עיני ניוולה את נפשי מרוב כבי על שנשארתי לבדי מכל
 בנות עיר. דרש רבן שמעון בן גמליאל פסוק זה על עצמו, שנשאר
 לבדו מכל התינוקות שהיו בביתו בעת החורבן. מספרת הגמרא,
 ארבע מאות בתי בנות היו בקרב ביתר, ובכל אחת ואחת מבתי
 כנסיות אלו היו בה ארבע מאות תלמידות, וכל אחד ואחד
 ממלמדי תינוקות אלו, היו לפניו ארבע מאות תינוקות של בית דין,
 ובשתייה אויב נכנס לשם – לכרך ביתר, היו התינוקות דוקרין אותן
 בחושיהן – במקלותיהם. ובשנבר האויב על אנשי ביתר, ולקדום
 – ולכוד את התינוקות, ברכום בספריהם – עטפו אותם בספרי
 תלמודי, והציגום באש – והציגו באש את הספרים עם הילדים.
 ולא נשארו מכל תינוקות אלו כי אם רבן שמעון בן גמליאל בלבד
 תנו רבנן, מעשה ברבי יהושע בן חנניה, שהלך לכרך גדול שברומי.
 אמרו לו, תינוק אחד מבני ישראל יש בבית האסורים, יפה עינים
 וטוב רואי – יפה תואר, וקווצותיו – שערוותיו סדורות לו תלפלים.
 הלך רבי יהושע בן חנניה ועמד על פתח בית האסורים שבו היה

מסכת גיטין – סוגיית 'בר קמצא' ללימוד בתשעה באב

רכא

- 1 בְּרֵךְ – וּבָאוּ עֲלֵיהּ. אָמַר לוֹ הֶרֶב, מָה אֲנִי עוֹשֶׂה לָּהּ. אָמַר לוֹ הַתַּלְמִיד,
2 אִם אַתָּה שׁוֹמֵעַ לְעֻצְתִּי, נִרְשָׁה. אָמַר לוֹ הֶרֶב, אֵינִי יוֹכֵל לַגְרֵשָׁה לְפִי
3 שְׂתוּקָתָהּ מְרֻכָּה – נִתְחַיֵּיבְתִּי לָהּ סִכּוּם גָּדוֹל בְּכַתּוּבָתָהּ, וְאֵין לִי
4 מַעוֹת לִתֵּת לָהּ כִּשְׂאֵגְרָשְׁנָה, אָמַר לוֹ הַתַּלְמִיד, אֲנִי אֶלּוּדָא מַעוֹת, וְתֵן
5 לָהּ מָה שֶׁתְּחַיֵּיבְתָּ בְּכַתּוּבָתָהּ וְתַגְרֶשְׁנָה. עָמַר זֶה – הֶרֶב וְנִרְשָׁה,
6 הֵלֶךְ הוּא – הַתַּלְמִיד וְנִשְׁאַלָּהּ לֵאמֹר. כִּיּוֹן שֶׁחָנִיעַ זְמַנּוֹ שֶׁל הֶרֶב
7 לְפָרוֹעַ אֶת חוּבוֹ לַתַּלְמִיד וְלֹא הָיָה לוֹ מַעוֹת לְפֻרְעוֹ – אֵת הַחוּבִּי,
8 אָמַר לוֹ הַתַּלְמִיד, בֹּא וְעֲשֵׂה עִמִּי בְּחֻזְבְּךָ – תִּשְׁרַת אוֹתִי תַּמּוּרַת הַחוּבִּי
9 שֶׁאֵתָּה חַיִּיב לִי, וְהָיוּ הֵם – הַתַּלְמִיד וְאִשְׁתּוֹ, שֶׁהֵיטָב מְקוֹדֵם אֶשֶׁת
- רבו, יושבים ואוכלים ושותין, והוא – הרב היה עומד ומשקה עליהן,
והיו דמעות של צער נושרות מעיניו, ונזופלות בבוסיהן. ועל אותה
שעה נתעורר קטרוג גדול בשמים ונתחתם גזר דין של החורבן,
ואמרי לה – ויש אומרים שגזר דין החורבן נתחתם על שתי פתילות
בגד אחד – על שני אנשים שבאו על אשה אחת, ועברו על איסור
אשת איש.
שנינו במשנה לקח מן הסיקריקון וכו' וחזר ולקח מבעל הבית מקחו
בטל:

אגרות קודש

[ערי"ח אלול תשכ"ב]

במענה לשאלתו - מובן שבלימוד בני"צ ל מקודם לימוד המשנה ואח"כ לימוד הגמרא. פרטי
הסדר בזה לא שמעתי. ויודע אצל אלה שעסקו בחינוך עטה"ק מאז ומקדם.

בי"ה, ו' אלול, תשכ"ב

ברוקלין.

שלום וברכה!

נתקבלו שני המברקים שלו,

ויזכירו את בנו יוסף יצחק שליט"א על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבגי"מ
זי"ע להצלחת הטפול הרפואי שתהי' לרפוי"ק ורפוי"ש.

והוא וזוגתו תחי' יגדלוהו עם כל ילידיהם שי' לתורה ולחופה ולמעשים טובים.

זה משך כמה חדשים שאין נשמע ממנו בתוככי כללות אני"ש אשר במחנם הטי' מאיזו פעולות
שתהיינה להפצת המעינות חוצה, ואף אולי לימוד זכות על זה שהרגל נעשה וכו' אבל לא יתוסף מאומה
עיי"ז להפצת המעינות בתוככי הפצת היהדות בכלל וק"ל.

בברכה לבשו"ט ולכוח"ט.

זי"ע נתקבל מכתבו עם הפי"נ שנקרא עה"צ.

במענה לשאלתו במכ' זה (ובהקודמו) עי"ד נתוח שקורא זה "טעסטוקולער" ויעשה כהוראת
שני רופאים מומחים בהצלחה, אלא שישאל מקודם דעת רב באם שייך לביצים כו'.

המשתתפים בלימוד שכתב אודותם מאז יזכירום עה"צ להמצטרך.

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

- 1 **ב** אַבֶּל בְּגֵד קִנְיָן שֵׁשׁ עָלָיו קִנְיָן אֵיזָה לְכָלֹךְ, כְּגוֹן טַפַּת דָּם אוֹ רֶק, וְכָל־שֶׁפֶן טֵיט אוֹ צוּאָה²¹⁴, אִם נָתַן עַל
- 2 מְקוֹם הַמִּלְכָּד מִים (אוֹ שְׂאֵר מִשְׁקָה הַמִּלְכָּן קִנְיָן) אֶפְלוּ כָּל שְׂהוּא²¹⁶ - חֵיב, אֵף עַל פִּי שְׂלֵא שְׂכֶשֶׂד כָּלֵל,
- 3 לְפִי שְׂשִׁירֵית בְּגֵד זֶהוּ כְּבוֹסוֹ קִנְיָן.
- 4 (וְאֶפְלוּ שְׂאֵר מִשְׁקִים שְׂאִינִם מְלַבְּנִים קִנְיָן) אֵלֶּא מְלַכְלָכִים - אֶף־עַל־פִּירְכֵּן אֲסוּר לְהִנָּם עַל מְקוֹם הַלְכָּלֹךְ
- 5 לְהַעֲבִירוֹ קִנְיָן, מִמַּעַם שִׁיתְפָּאָר²²⁰).

ביאורי הלכה

- קנא] אבֶּל בְּגֵד - וכן ריפורד כיסאות או ספות וכיוצא בזה²¹².
- קנא] אבֶּל בְּגֵד - בגד העשוי מיריעת ניילון או גומי ושאר חומרים סינתטיים דינו כבגד עור שלא אומרים בו "שרייתו זהו כיבוסו", אך אם עשוי מאריג של חוטים סינתטיים טוב להחמיר בו כדין בגד צמר²¹³.
- קנא] שֵׁשׁ עָלָיו - אסור להסיר בעזרת מים אפילו לכלוך שאינו בלוע בבגד, והיה ניתן להסירו על ידי קילוף או נייעור ללא מים.
- קנא] מִשְׁקָה הַמִּלְכָּן - והוא הדין לחומרי ניקוי שדרך לנקות בהם²¹⁵.
- קנא] זהו כִּיבוֹסוֹ - שרייה במים של בגד עור או כלי עץ, אבן, זכוכית, פלסטיק וכיו"ב אינה נחשבת לכיבוס אלא לשטיפת הכלוך²¹⁷.
- קנא] שְׂאִינִם מְלַבְּנִים - כגון יין אדום או שכר²¹⁸.
- קנא] לְהַעֲבִירוֹ - כלי ששרויים בו בגדים, והמים עולים למעלה מן הבגדים - מותר להוסיף בו מים²¹⁹.

ציונים והוספות

- אסור.
- 212) בין צבוע בין לבן, כדלהלן סעיף כא.
- 213) גם בגדים מאריגים סינתטיים רגילים לשרותם במים במהלך כיבוסם (והם בכלל המבואר בס"י שא סנ"ו: המלבן את הצמר או את הפשתן וכן כל כיוצא בזה ממה שדרך להתלבן), וכן החמיר בשו"ת שבט הלוי ח"ה סי' לו ועוד פוסקים, אך יש שהקילו לשרות במים גם אריג העשוי מחומרים סינתטיים, כיון שהחוטים אינם סופגים (שש"כ פט"ו סעיף ז, ועוד פוסקים), ועכ"פ בבגד נקי אפשר להקל ולשרותו כדבריהם,
- וכל־שכן שמותר לשרות עדשות מגע רכות בחומר ניקוי לפני נתינתם על העיניים (ראה שש"כ פט"ו סעיף פג (ומה שחשש שם לריכוך עדשות שהתייבשו משום 'תיקון כלי' ראה בשו"ת מגדנות אליהו ח"ג סי' נד וסי' נז שאין לחוש לזה)).
- 214) להלן סעיף כא נתבאר שטיט או צואה יורדים מהבגד על ידי המים, משא"כ מי רגלים (ולכאורה הוא הדין לטיפת דם או רוק) שמתבטלים בלבד (וצריך סחיטה להעבירם).
- 215) להלן סי' שיט סי"ג הובא שגם יין לבן נחשב כמשקה המלבן, משמע שכל שאינו דרך לכלוך חייב משום מלבן, אפילו אם יצטרך לשטוף אח"כ את היין, והוא הדין לחומר ניקוי שנחשב כדרך ניקוי אפילו אם צריך להסירו לאחר מכן, אבל כשהוא בדרך לכלוך נתבאר להלן שפטור אבל
- 216) אבֶּל בְּגֵד שאין עליו לכלוך יש מקילין ליתן עליו מעט מים כשאינו מתכוין לליבונם (כדלהלן סעיף כא), ובנתינת הרבה מים יש לחוש גם שמא יסחטנו אם יטלו בידו כדלעיל סי' שא סנ"ט (וכן משום ביטול כלי מהיכנו מחמת שייאסר בטלטול).
- 217) שטיפת בגד עור אינה פעולת ליבון בבגד עצמו אלא כ'הסרת לכלוך' המבוארת לעיל סעיף ג (אם מפני שהכלוך ו)המים אינם חודרים לתוכו, ואם מפני שלרוב די במעט מים לריכוך והסרת הכלוך, ואין רגילים (ומוכרחים) לשרותם תמיד בתהליך הניקוי), משא"כ בבגד שהדרך לנקותו לעולם על ידי שרייתו, וזו פעולה בבגד עצמו כחלק מכיבוסו.
- (וראה שו"ת אבני נזר (או"ח סי' קנז) שאף הגעלת הכלי במים ורתחים אין בה משום מלבן).
- 218) סי' שיט סי"ג: אבל יין אדום או שכר או שאר משקין שאין מלבנין.
- 219) משנ"ב ס"ק נה.
- 220) להלן סעיף כא שאסור לשרות או לכבס בגד בדרך לכלוך [והוא הדין בדבר המלכלך] אם מסירים בזה לכלוך יותר גדול (ע"פ תהלה לדוד ס"ק יד).

- 1 אֵלָא יִקְנָה חֲלָלָיוּד בְּסִמְרָטוּט¹⁰⁷, וְיִזְהַר לְקַנָּה בְּקָל, וְלֹא יִדְחוּק, פֶּן יִסְחוּט¹⁰⁸ לְכָלִיּוּד הַבְּלוּעַ בְּבִגְדֵי קֶסֶם, שֶׁישׁ
2 אִסּוּר בְּסִחִיטָתוֹ מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים¹⁰⁹, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּסִמְן ש"כ²²⁶:

הלכות שבת, חלק ב סימן שב, דיני ניקוי וקיפול הבגדים בשבת, סעיף כ:

ביאורי הלכה

- קס] בסמרטוט - יבש²²¹.
קסא] פן יסחוט - היינו שאם ידחוק - יסחוט בוודאות (בפסיק רישא²²²), אבל כשלא ודאי שיסחוט אפילו על ידי דחיקה - מותר לדחוק²²³.
- קסג] מדברי סופרים - אבל אינו אסור מן התורה, כיון שסחיטת משקין שאינם מלבנים אין בה משום מלבן²²⁵.

ציונים והוספות

- 221) כ'אליהו רבה' שפירש 'פן יסחוט' את הלכלוך הבלוע, ודלא כ'לבוש' שפירש 'פן יסחוט' את הסמרטוט הלח, ומשמע שלשוע"ר אסור אפילו לקנח בסמרטוט לח. 222) 'פסיק רישא' נאסר גם באיסור שמדברי סופרים (כדלהלן סי' שכ סכ"ג). 223) כיון שאינו פס"ר ומותר בדבר שאינו מתכוין (ע"פ סי' רעז קו"א ס"ק א). 224) וצ"ע אם מותר לקנח בחוזק לכלוך מעט לח שאין בו גדר סחיטה כגון גלידה. 225) כדלהלן סי' שכ סכ"א, ואם איסור הסחיטה היה מדאורייתא היה לנו לגזור שלא יקנח בקל שמא יבוא לקנח בחוזק כמו שאסור להדק מוכין בפי פח שיש בו משקין שמא יהדק היטב וייסחטו המשקין (להלן סי' שכ סכ"ב, וראה עד"ז לעיל סעיף ד לעניין הפרשת בגד מקוצים), וכן אין לחוש שמא יצטרך לכללוך הבלוע בבגד ויתחייב מדאורייתא (משום מפרק) דאין דרך בכך (כדלהלן סי' שכ סכ"א). 226) סעיף כא: בגד שנשרה אפילו במשקין שאין מלבנין אסור לסחטו משום איסור מפרק שהוא תולדת הדש... אלא
- שאינו חייב על סחיטה זו אלא-אם-כן צריך למשקין הנסחטין מהבגד אבל אם אינו צריך למשקין הנסחטין ואינו סוחט אלא כדי לנקות הבגד אין זה דומה לדישה כלל שהדש הוא צריך לתבואה שמפרק מהשבילים לפיכך אין בסחיטה זו איסור מן התורה אלא מדברי סופרים. ע"כ. ולמדנו כאן חידוש דין שיש דישה בסחיטת צואה מבגד, אך יש שפירשו שאין בזה משום דישה, ואיסור הסחיטה משום מלבן (ראה הערות וביאורים תתלא ע' 96 שדימה סחיטת לכלוך לניעור אבק (דלעיל סעיף ג) או גירוד טיט (דלעיל סעיף יז), אך אף אם יש סימוכין לדבר, פשט שוע"ר מורה שהאיסור משום מפרק (ומלבד זאת שניעור אבק לא נאסר לכו"ע, ושפשוף טיט נראה כמלבן ואינו מלבן ממש), ואולי בבגד הספוג כולו בדם או לכלוך אחר יש סברא לאסור פעולת סחיטה (כדרך המכבסים ולא רק כתוצאה מקנייתו בחוזק) משום שנראה כמלבן (מלבד איסור מפרק), אך מלבן ממש אין כאן, ולכאורה גם משום 'נראה כמלבן' לא נאסר אלא שפשוף שהוא כיבוס ממש, ולא סחיטה שאינה כיבוס גמור.

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות קריאת שמע - לפי לוח "רב יומי"

- א...ומכל מקום לא יעסוק בשום דבר ואפילו בדברי תורה
2 אסור להפסיק לעסוק כל זמן שהצבור אומרים פיוטים
3 כ"ש לדבר שום שיחה בטילה ומכל מקום מי שלומד על
4 ידי הרהור שרואה בספר ומהרהר אין בזה איסור כלל
5 שהרהור אינו כדבור ואינו חשוב הפסק אלא שיש לחוש
6 להמוץ עם שאל יראו מן הלומד בספר ויפסיקו גם כן
7 בדברים אחרים על כן אין לאדם לפרוש עצמו מהצבור
8 במקום שנהגו לאמרם ויאמר אותם עמהם.
9 (א) ובפסח (שהחזנים מאריכין הרבה בניגונים) מוטב
10 לומר הפיוט קודם שיתחיל הברכה שהרוב הוא שלא
11 מעין הברכה וחשוב הפסק באמצע הברכה (כששוהין בו
12 כדי לגמור את כולה).
13 וכל זה בצבור אבל המתפלל ביחיד אין לו לומר שום פיוט
14 בברכת קריאת שמע אפילו קודם שמתחיל הברכה שהרי
15 אסור להפסיק בין ישתבח ליוצר.
- ואפילו בצבור אם שכח לומר הפיוט עד שגמר הברכה אסור
17 לאמרו שכשאומרו באמצע הברכה טעם ההיתר הוא משום
18 שהוא מעין הברכה אבל בין ברכה לברכה אסור להפסיק:
ב וכל זה בברכת קריאת שמע אבל בתפלת י"ח אין
20 הפיוטים חשובים הפסק שהרי מותר להוסיף מעין כל
21 ברכה וברכה ואפילו בג' ראשונות שאסור לבקש בהן צרכיו
22 יש מתירין לומר פיוטים הואיל והן צרכי רבים כמו שיתבאר
23 בסי' קי"ב וכן רבי אלעזר הקליר שהיה מארץ ישראל
24 מקריט ספר ובימיו היו מקדשים על פי הראיה שהרי לא
25 תיקן שום קרוב"ץ ליום שני ותנא הוא והוא תיקן קרוב"ץ
26 לג' ראשונות.
27 ויש נוהגין שלא לומר שום פיוט אפילו שלא בברכת קריאת
28 שמע אלא מה שסדרו הראשונים כגון הקליר"י שתקנו על
29 דרך האמת.
30 אמנם המנהגים שנהגו בשרשי התפלה אין לשנות ממנהג

ולפרוס בערבית אין מוחין בידו ותבא עליו ברכה):

ד' מי שלא שמע קדיש וברכו וקדושה ורוצה לפרוס על שמע או לירד לפני התיבה אף על פי שיש בבית הכנסת עשרה צריך לחזור אחר ששה שלא שמעו עדיין דהיינו חמשה והוא כדי שיהיו רוב המניין מאותם שלא שמעו ויש אומרים שאפילו ט' ששמעו מצטרפים לאחד שלא שמע שיוכל לפרוס ולירד לפני התיבה שכיון שהם שומעים לדבר שבקדושה שמוציא בפיו ועונין אחריו הרי הוא מקדש ה' בעשרה ולענין מעשה יש לחזור לכתחלה אחר ששה שלא שמעו ואם אינם נמצאים יש לסמוך על סברא האחרונה. ולדברי הכל א"צ שמי שלא שמע יפרוס בעצמו אלא אפילו מי ששמע כבר יכול לפרוס ולעבור לפני התיבה בשבילו כמו שהוא בכל המצות התלויות בדבור או בשמיעה שכל מי שמחוייב בדבר אע"פ שיצא כבר ידי חובתו יכול להוציא אחרים ידי חובתן שיאמר הוא והם ישמעו ממנו ששומע כעונה. ומכל מקום אם אותו שלא שמע הוא בקי לפרוס ולעבור לפני התיבה מוטב שיפרוס ויעבור הוא משיפרוס ויעבור אחר שכבר שמע ויצא ידי חובתו כמ"ש בסי' רע"ג לענין קידוש ועכשיו נהגו שלעולם האבלים פורסים שמע ואפילו שמעו ויש אחר שלא שמע ויודע לפרוס בעצמו ואין מנהג זה נכון.

* * *

ויש מקומות שנוהגין שהש"ץ אומר ברכו בכל יום אחר קדיש האחרון כדי להוציא מי שמתאחר לבא לבית הכנסת ולא שמע עדיין ברכו ואף אם אירע שלא בא אדם לבית הכנסת אחר ברכו אין מדקדקים בכך לבד משבתות ויו"ט כמו שיתבאר בסי' קל"ג ואין לבטל מנהגם בבית הכנסת מפני המחלוקת אבל בבית המדרש שאין לחוש למחלוקת יש לנהוג שלא יאמר הש"ץ ברכו אלא א"כ בא אחד אחר ברכו. אבל כל מי שהיה בשעת אמירת ברכו ושמע וענה עם הצבור אף שלא בדרך יוצר אור עם הצבור מפני שהאריך בסדר התמיד ובפסוקי דזמרה ויצטרך לומר יוצר אור ביחיד אע"פ שאינו רשאי שהיה לו לדלג פסוקי דזמרה כדי להתפלל עם הצבור אין לש"ץ לומר ברכו בשבילו (אם הוא עדיין לא הגיע ליוצר אור) הואיל והוא כבר שמע וענה אחר ברכו עם הצבור והוא הדין אם שמע ברכו מאחד מהעולים לקרות בספר תורה ביום הכניסה וענה אחריו דיו ואין הש"ץ חוזר בשבילו (אם לא הגיע עדיין ליוצר אור) אבל כשמגיע ליוצר אור יכול לומר קדיש וברכו אם מזמין לו ט' שישמעו ויענו אחריו ואע"פ שכבר שמע וענה עם הצבור (וגם הם שמעו וענו) מכל מקום כיון שעכשיו הוא בא לסמוך ליוצר אור יכול לחזור ולאמרו (והוא הדין שאם הגיע ליוצר אור כשהש"ץ הגיע לקדיש אחרון חוזר הש"ץ ברכו בשבילו) וכן צריך לזהר במדינות אלו שהאבלים פורסים שמע שלא יפרסו בשביל מי ששמע ברכו אפילו מהא' העולין לספר תורה (אלא א"כ בא לסמוך ברכו ליוצר אור). ונהגין לפרוס שמע אחר תפלת י"ח בלחש מטעם שנתבאר בסי' נ"ד וכל אותם שלא שמעו ברכו מתקבצים אז לפתח בית הכנסת אצל האבלים שהם פורסים שמע ונמשך מזה

אבותיו כי י"ב שערים בשמים כנגד י"ב שבטים וכל שבט יש לו שער ומנהג בפני עצמו לבד מה שזכר בגמ' (או בדברי הפוסקים שלמדו דבריהם מהגמ') הוא שיהיה לכל:

חלק אלק א' סימן סח שלא להפסיק בפיוטין:

א' אם יש בני אדם שהתפללו כל אחד בפני עצמו ביחיד ולא שמעו לא קדיש ולא קדושה עומד אחד מהם ואומר קדיש וברכו וברכה ראשונה של קריאת שמע שהוא יוצר אור פעם שניה (ושאר הצבור שומעין ועונין אמן) (מטעם שנתבאר בסי' נ"ז) וענין זה נקרא פורס על שמע פורס מלשון חתיכה כמו פרוסה שאין אומרים אלא מקצת מברכותיה ולאחר סיימו ברכת יוצר אור אומר ברכת אבות וגבורות וקדושה ואתה קדוש וזה נקרא עובר לפני התיבה ואין עושים דברים אלו בפחות מעשרה מפני שהם דברים שבקדושה.

והשומעים רשאים ללכת לדרכם אחר קדושה אבל העובר לפני התיבה צריך לגמור כל התפלה אע"פ שכבר התפלל לעצמו שאסור להפסיק בתפלת י"ח שאינו דומה לברכ[ו]ת קריאת שמע שהוא מפסיק בהן ואינו אומר אלא ברכת יוצר אור בלבדה הואיל וכבר קרא לעצמו תחלה קריאת שמע וברכותיה לפי שברכות קריאת שמע אין להם סדר שסדרן אינו מעכב לפי שאינן נתלות זו בזו שצטרך לסדר זו אחר זו לכן רשאי להפסיק ביניהם אם כבר יצא ידי חובתו אבל ברכות התפלה יש להם סדר שתקנו לסדרן זו אחר זו ואם שינה סדרן צריך לחזור לראש לסדרן על הסדר לפי שכולן נתלות זו בזו כסדר שקבעו חכמים לפיכך כיון שהתחיל במקצתן צריך לגמור את כולן כמו שהן סדורות זו אחר זו אע"פ שכבר יצא ידי חובתו:

* * *

ב' ויש אומרים שהפורס על שמע הוא כשעדיין לא קראו קריאת שמע וברכותיה שאז אומר אחד מהם קדיש וברכו ומברך ברכות שמע והם שומעין ועונין אחריו אמן ויוציאים ידי חובתן (ולפיכך ג"כ לא היה יכול קטן לפרוס על שמע שכל שאינו מחויב אינו מוציא ידי חובה) ופורס הוא לשון פרוסה והצעה והוא כנוי לכל מה שפורס ומסדר לפני קריאת שמע (ואחריה) דהיינו קדיש וברכו וברכות קריאת שמע כי הוא יברך הזבח תרגומו ארי הוא יפרוס זבחה.

ותקנו כן כדי להוציא את מי שאינו בקי כמו שתקנו בתפלה אבל עכשיו שכולם בקיאים וכל אחד מברך לעצמו די בקדיש וברכו בלבד וכל אחד מברך לעצמו אח"כ ברכות קריאת שמע.

ואם כבר קראו קריאת שמע וברכותיה א"צ לחזור ולברך אפילו ברכה ראשונה לא הפורס ולא השומעים (ולפיכך ג"כ קטן יכול לפרוס (ממה) [כמו] שנתבאר בסי' נ"ג) וכן נוהגין במדינות אלו:

ג' יש אומרים שפורסין על שמע בערבית כמו בשחרית ובמדינות אלו נהגו להקל בערבית לפי שאין אומרים קדיש בערבית קודם ברכו ומשום ברכו בלבד אין מקפידין כל כך (ומכל מקום אם אחד רוצה להחמיר על עצמו

ואם הראשונים הוציאו ספר תורה וקראו בו נוהגים בקצת
מקומות שאין האחרונים מוציאים ספר תורה שנית לקרות
באותו בית הכנסת ויש שנתנו טעם למנהגם שהוא משום
פגמו של ספר תורה שמא יאמרו שמצאו פסול בספר תורה
ראשונה ומפני כך הוציאו ספר תורה שניה ואף אם הוא ספר
תורה הא' עצמו מכל מקום הראשונים אין מכירין אותה
ושמא יאמרו שהיא ספר תורה אחרת שהוציאו משום פסול
שמצאו בראשונה (אבל מן הדין אין שום איסור בדבר שאין
לחוש לפגמו של ראשונה אלא כשעולה לקרות בשניה מי
שעלה כבר בראשונה וגם בזה אין לחוש אלא כשעולה
וקורא בשניהם זה אחר זה מיד בלי הפסק איש בינתיים כמו
שיתבאר בס' קמ"ד וכ"ש כאן שמפסיקין בינתיים הרבה
וגם הוא צבור אחר שבדאי אין לחוש לכלום):

ט סומא אע"פ שלא ראה מאורות מימיו יכול לפרוס על
שמע אפילו בזמן שהפורס היה מברך גם יוצר המאורות
להוציא אחרים ידי חובתן מפני שגם הוא חייב בברכת יוצר
המאורות כמו אחרים הפקחים לפי שהוא נהנה במאורות
שרואין הפקחין שיוכלו לראותו ולהורות אותו הדרך אשר
ילך בה:

חלק א' סימן סט, דין פורס על שמע:

* * *

א נשים ועבדים פטורים מקריאת שמע מפני שהוא מצות
עשה שהזמן גרמא שאין מצותה אלא בזמן שכיבה
ובזמן קימה ומכל מקום נכון הוא ללמדם שיקבלו עליהם
עול מלכות שמים ויקראו לפחות פסוק ראשון וכן פטורין
מברכות קריאת שמע שיש להם ג"כ זמן קבוע של ערב עד
נץ החמה ושל שחר עד ד' שעות כמו שנתבאר בס' נ"ח
ומכל מקום חייבין בזכירת יציאת מצרים שהוא מצות עשה
שלא הזמן גרמא שמצותה ביום ובלילה לפיכך יש להם
לברך הברכה שנתקנה על יציאת מצרים שהוא אמת ויציב
וכיון שהם חייבים בתפלת י"ח כמו שיתבאר בס' (ק"י)
[ק"י] יש להם ג"כ לסמוך גאולה לתפלה (ואם רצו לברך
גם שאר ברכות של קריאת שמע וגם פסוקי דזמרה
וברכותיה הרשות בידם):

ב קטנים פטורים מקריאת שמע אע"פ שיש בה קבלת
מלכות שמים כמו שפטורים משאר כל המצוות והוא
שלא הגיע לחינוך ויש אומרים שאפילו הגיע לחינוך לא
הטילו על אביו לחנכו בקריאת שמע וברכותיה לפי שאין
מצוי אצלו בזמן קריאת שמע בערב וישן הוא בבקר וראוי
לנהוג כסברה הראשונה ולדברי הכל חייב לחנכו בתפלה
אם הגיע לחינוך כמו שיתבאר בס' ק"ו:

ג הכונס את הבתולה פטור מקריאת שמע וברכותיה ומן
התפלה (עיין סימן ק"ו) כל ג' ימים אחר כניסתו לחופה
אם לא עשה מעשה מפני שהוא טרוד במחשבתו טרוד
מצוה שמחשב על עסק הבתולים וג' ימים אלו הם לבד
מיום החופה כגון אם היתה החופה ביום ד' פטור מקריאת
שמע מליל ד' עד ליל מוצאי שבת ולא עד בכלל מפני
שלאחר ג' ימים כבר נתקרה דעתו ואין טרוד עוד
במחשבתו.

קלקול שעדיין מקצת הקהל מתפללים ואלו עוברין לפנייהם
ואסור לעבור כנגד המתפללין על כן צריך לזהר בזה:

* * *

ה אעפ"י שאפילו יחיד שהתפלל כבר בפני עצמו אלא
שלא שמע קדושה יכול לירד לפני התיבה ולחזור
ולהתפלל כל התפלה בשביל הקדושה מכל מקום אם לא
התפלל עדיין אין לו להתפלל בלחש תחלה אלא א"כ יש
ששה שהם רוב מנין שלא התפללו עדיין שאז הם כמו צבור
גמור ומתפללים בלחש תחלה ואח"כ חוזר אחד מהם
התפלה בקול רם אם יש ט' שישמעו ויענו אמן אבל בפחות
מששה שלא התפללו לא יתפלל הש"ץ בלחש תחלה אפילו
הש"ץ הוא מאותן שלא התפללו עדיין אלא יתחיל מיד
בקול רם שהרי עיקר הכוונה הוא בשביל הקדושה (ומטעם
זה לא יאמר בקול רם אלא עד האל הקדוש ולא יותר שלא
התירו להשמיע קולו בתפלתו אלא בחזרת הש"ץ בלבד וזה
אינו ש"ץ כיון שאינו ראוי לחזור התפלה ואינו מתפלל
אלא פעם אחת בשביל חובת עצמו בלבד):

ו מי שנתאחר לבא לבית הכנסת ולא שמע לא ברכו ולא
קדושה וחושש שמא לא יהיו עשרה בבית הכנסת
כשיגיע לתפלה יש מתירין שיפרוס ויעבור לפני התיבה
להתפלל שמונה עשרה מיד ואח"כ יקרא קריאת שמע
וברכותיה ולא יחזור להתפלל ואף על פי שאינו סומך
גאולה לתפלה אין בכך כלום הואיל וכוונתו לומר קדושה
בעשרה ואין להקל בזה לכתחלה אלא יתפלל כסדר ויסמוך
גאולה לתפלה ואם יהיה עשרה בבית הכנסת יאמר קדושה
שאין להפסיק בין גאולה לתפלה משום קדושה (כמו
שנתבאר בס' ס"ו):

ז אסור לש"ץ או לאחר להפסיק בין גאולה לתפלה של
שחרית או בקריאת שמע וברכותיה כדי לפרוס על שמע
לאותם שבאו לבית הכנסת לאחר שענו הקהל קדיש וברכו
והתחיל כבר הש"ץ בברכת יוצר אור אבל אם עדיין לא
התחיל חוזר ואומר ברכו פעם שנית בשביל אותם שבאו
לאחר שענו הקהל ברכו אבל בין גאולה לתפלה של ערבית
מותר להפסיק להוציא אחרים ידי חובתן בברכו שהרי בלא
זה מפסיקין בין גאולה לתפלה בפסוקים וקדיש הואיל
ותפלת ערבית רשות כמו שיתבאר בס' רל"ו:

* * *

ח יש מי שאומר שאם התפללו צבור בבית הכנסת ובאו
צבור אחר לחזור ולהתפלל כסדר תפלת צבור שיעבור
אחד מהם לפני התיבה להוציא אחרים ידי חובתן בדברים
שבקדושה אין לש"ץ השני לעמוד במקום שעמד הראשון
אם הראשונים עדיין בבית הכנסת אלא שהשלימו סדרם כי
זה גנאי לראשונים כאילו לא יצאו ידי חובתן בראשונה
ועומד זה להוציאם ידי חובתן אבל אם יצאו הראשונים
מבית הכנסת אין לחוש לזה.

ואם אין ש"ץ לאחרונים יכול אפילו ש"ץ הראשונים לירד
לפני התיבה שנית להוציאם ידי חובתן (בדברים שבקדושה
ויכול לחזור ולהתפלל להם כל תפלת י"ח בשביל הקדושה
שבה כמו שנתבאר אבל לא תפלת לחש ולא ישתבה וברכות
קריאת שמע שכולם בקיאים וכל אחד מברך לעצמו).

- 1 כמה דברים אמורים בזמן הראשונים שהיו מכוונים היטיב
2 בקריאת שמע אבל עכשיו שגם שאר בני אדם אינם מכוונים
3 כראוי גם הכונס את הבתולה קורא קריאת שמע וברכותיה
- 4 ומתפלל כשאר בני החופה שאינם פטורים אלא בשעת
5 המשתה כמו שנתבאר בס' ל"ח.
6 ודין שכור לקריאת שמע יתבאר בס' צ"ט:
- חלק א' סימן ע, מי הם הפטורים מקריאת שמע:

לְקוּטֵי תוֹרָה פֶּרֶשֶׁת וְאַתְחַנֵּן – הַפְרָשָׁה הַחֲסִידִית

וַיִּדְעֶתָ הַיּוֹם [א]

- 24 מִה שֶׁהִקְדוּשׁ בְּרוּךְ־הוּא מְחִיָּה אֶת כּוֹלָם, הוּא בָּרָא אֶת
25 כָּל הָעוֹלָמוֹת מֵאֵין לֵישׁ – טוֹעִים הֵם, שְׁאִין צְרִיף לָוֶה
26 אֲמוּנָה, שִׁהְיִי זֶה נִרְגָּשׁ בְּבַחֲיִנַת רְאִיָּה; הֵגֶם שְׁאִינוֹ רוֹאֶה
27 בְּעֵינֵי בָשָׂר, הֲרִי זֶה כְּאִילוֹ רוֹאֶה.
- 28 וְעַל זֶה נֶאֱמַר (איוב יט, כו) "וּמִבְּשָׂרִי אֲחֻזָּה אֱלֹהִי",
29 "אֲחֻזָּה" דִּי־קָא, וְהֵינּוּ "מִבְּשָׂרִי": שְׂכָמוּ בִּ"בְּשָׂרִי", בְּשִׁבִּיל
30 שְׂרוּאָה חַיּוֹת הַגּוֹף וְקִיּוּמוֹ – יוֹדַע וּמִרְגִּישׁ כִּי נִפְשׁוֹ הִיא
31 בּוֹ, שֶׁהִיא הִיא הַמְּחִיָּה אֶת הַגּוֹף וּבִלְעָדָה אֵין חַיּוֹת וְקִיּוּם
32 לַגּוֹף; כִּף "אֲחֻזָּה אֱלֹהִי" – מֵאַחֵר שְׂרוּאֵין אֶת הָעוֹלָמוֹת,
33 שֶׁהֵם כְּמוֹ גּוֹף גָּדוֹל⁶, "מִהֲאֶרֶץ לְרִקְיעַ מִהֶלֶךְ ת"ק שָׁנָה
34 כו"⁷; וְכֵן אֶפִּילוֹ דְּבָרִים רוּחָנִיִּים, כְּמוֹ מַלְאָכִים וּנְשָׁמוֹת כו',
35 הֵן כְּגוֹף לְגַבִּי הַחַיּוֹת שֶׁבְּתוֹכָם מֵאֵין־סוּף בְּרוּךְ־הוּא
36 הַמְּהוּוֹה וְהַמְּחִיָּה אוֹתָם וּמְקִיָּמָם, כְּמוֹ שְׂכָתוֹב (ישעיה מ, כו):
37 "שָׂאוּ מְרוֹם עֵינֵיכֶם וּרְאוּ מִי בָרָא אֱלֹהִי". וַיִּדְעָה זֹ
38 מוֹרְגֶשֶׁת כְּאִילוֹ רוֹאֶה כו', וְזֶהוּ לְשׁוֹן "אֲחֻזָּה".
- 39 וְלָכֵן אֵין זֶה נִקְרָא בְּשֵׁם "אֲמוּנָה" בְּלִשׁוֹן־הַקּוֹדֶשׁ,
40 אֲלֵא בְּשֵׁם "דַּעַת": כִּי דַעַת הוּא לְשׁוֹן הַכֶּהֱרַ וְהִרְגִּישָׁה⁸,
41 וְגַם דַּעַת הוּא הָעִמְקָת־הַלֵּב, שְׁלֵא יִסִּיחַ דַּעַתוֹ מִזֶּה,
42 וְיִהְיֶה לוֹ לְזִכְרוֹן לְפָנָיו תָּמִיד, שְׁלֵא יִשְׁכַּח וְיִסּוּר מִלְּבוֹ.
43 מִה שְׁאִין בֵּן הִרְהוּר בְּעֵלְמָא לֹא עֶבֶיד מִיִּדִּי, דִּ"הִרְהוּר
44 לֹא כְּדַבּוּר דְּמִי"¹⁰.
- 45 ב. אִף הֵנָּה דַּעַת וְהִרְגִּישָׁה זֹה הִיא בְּבַחֲיִנַת 'מִמְלָא כָּל
46 עֲלָמִין' (וְלָכֵן נִקְרָא בַּחֲיִנַת 'מִמְלָא כָּל עֲלָמִין' בְּשֵׁם 'עֲלָמָא'
47 דְּאַתְגִּילָא"¹¹). אֲבָל בְּבַחֲיִנַת 'סוּבָב כָּל עֲלָמִין' כְּתִיב (מִלְאָכִי
- 1 "וַיִּדְעֶתָ הַיּוֹם וְהִשְׁבוֹתָ אֶל לִבְּךָ וְגו'" (פְּרָשְׁתָנוּ ד, לט):
2 הֵנָּה יֵשׁ לְהִבִּין: הֵלֹא כְּבָר נֶאֱמַר (שם, לה): "אַתָּה הָרַאתָ
3 לְדַעַת וְגו'", וּמִהוּ עוֹד "וַיִּדְעֶתָ"?
4 גַּם, מִהוּ "הַיּוֹם"?
5 אִף הֵנָּה, אַחֵר מִתְּנִיחָה שְׂרָאוּ "פְּנִים אֶל פְּנִים",
6 וְשָׁמְעוּ בְּעֵצְמָם עֲשֶׂר־הַדְּבָרוֹת², אֲמָרוּ (פְּרָשְׁתָנוּ ד, כא־כג):
7 "אִם יוֹסְפִים אֲנַחְנוּ לְשִׁמוּעַ וְגו', קִרְבֵּן אַתָּה וְשָׁמַע וְגו'".
8 וְהִקְדוּשׁ בְּרוּךְ־הוּא הִסְכִּים עַל יָדָם וְאָמַר (שם, כד־כו):
9 "הִיטִיבוּ כָּל אֲשֶׁר דִּבְרוּ וְגו', לֵף אֲמוּר לָהֶם וְגו'". וְכִתִּיב
10 (שם ו, אִי־ג): "וְזֹאת הַמִּצְוָה וְגו', לַעֲשׂוֹת בְּאֶרֶץ וְגו'" – עַד:
11 "אֶרֶץ זֵבֶת חֶלֶב וּדְבָשׁ". וְכִתִּיב בְּתִרְיָה (שם, דה): "שָׁמַע
12 יִשְׂרָאֵל, הוֹי"ָה אֱלֹקֵינוּ, הוֹי"ָה אֶחָד. וְאַהֲבָתָ וְגו'", שֶׁהִיא
13 הַמִּצְוָה הָרִאשׁוֹנָה שֶׁנִּצְטוּ אַחֵר עֲשֶׂר־הַדְּבָרוֹת מִפִּי
14 מוֹשֶׁה.
- 15 וְצִרִיף לְהִבִּין: לְמַה הִקְדִּים לוֹמַר "וְזֹאת הַמִּצְוָה וְגו',
16 לַעֲשׂוֹת בְּאֶרֶץ וְגו'", דִּהֵא פֶּרֶשָׁה "שָׁמַע" חוֹבֶת הַגּוֹף הִיא,
17 וְנוֹהֶגֶת בֵּין בְּאֶרֶץ כו'³.
18 וְלְהִבִּין כָּל זֶה, צִרִיף לְהִקְדִּים בִּיאוּר עֲנִין דַּעַת וְעֲנִין
19 אֲמוּנָה – שֶׁהֵם שְׁתֵּי מִצְוֹת. כִּי הֵנָּה כְּתִיב: "דַּע אֶת אֱלֹהֵי
20 אֲבִיךָ וְגו'" (בְּדַבְּרֵי הַיָּמִים א' כ"ח, ט'), (דְּרַצּוֹנוֹ לוֹמַר: בַּחֲיִנַת דַּעַת
21 וְהִשְׁגָּה מִמֶּשֶׁה⁴) – וְכִתִּיב (בְּשַׁלַּח יד, לא): "וַיֹּאמְרֵינוּ בְּהוֹי"ָה"⁵.
22 וְהָעֲנִין:
23 כִּי בְּאֻמָּת, זֶה שֶׁהָעוֹלָם קוֹרִין בְּשֵׁם "אֲמוּנָה", לְהֶאֱמִין

6. (ראו אבות דרבי נתן פרק לא. ובמורה נבוכים חלק א' פרק ע"ב).

7. (חגיגה יג, א. וירושלמי ברכות פרק ט הלכה א).

8. (נשקן לעיל ואתחנן ב, א).

9. (זהר חלק ג' קה, א).

10. (ברכות כ, ב).

11. כמו שנתבאר בדבור המתחיל "ונקדשתי בתוך בני ישראל" (לעיל אמור לא, ג).

1. (נאמר שבת פרשת ואתחנן, נחמו, ט"ו מנחם אב תקס"ה. הנחת כבוד קדושת אדמו"ר האמצעי נדפסה בספר המאמרים תקס"ה חלק ב' עמוד תשכח).

2. (פרשתנו ד, טי"ב: "פנים בפנים דבר ה' עמכם בקר... כשמעכם את הקול... ותאמרו הן הראנו ה' אליקינו את כבודו ואת גדלו ואת קלו שמענו").

3. ("בין בחוץ לארץ. קדושין לו, א).

4. ועל דרך זה פירש בשל"ה, בפרק "בעשרה מאמרות", מאמר א'.

5. (ועיין ברבות: בשלח, פרשה כ"ג, על פסוק "תשורו מראש אמה"). ובשיר השירים רבה, בפסוק (ו, ח): "אתי מלבנו").

בשום שכל והשגה איך אין שינוי לפניו יתברך, אלא זו
 היא בחינת אמונה – להאמין בה' שהוא יתברך אינו
 בגדר 'עלמין', ולפניו 'פחשיכה כאורה'²² :
 ג. והנה כתיב (תהלים לו, א): "שכן ארץ ורעה אמונה".
 פירוש "ורעה" – מפרנס, שצריך לפרנס ולהמשיך מזון
 להגדיל את האמונה, עד שתהיה קבועה בלב האדם גם
 כן בבחינת דעת והרגשה, וכאלו רואה כו'.
 וכמו שיהיה לעתיד לבא, בדכתיב (ישעיה יא, ט):
 "מלאה הארץ דעה", פירוש: "הארץ" היא האמונה,
 שנקראת בשם "ארץ" – שהיא המדרגה התחתונה, שאין
 בה גילוי אלא אמונה בלבד. כי "נעוץ תחלתו בסופן"²³,
 שאין גילוי תחלתו אלא בבחינת סופן. ובחינת אמונה זו
 תהיה מלאה דעה, שתהיה בבחינת הפרה והרגשה,
 וכאלו רואה כו'. וכמו שכתוב (ישעיה מ, ה): "ונגלה כבוד
 ה' וראו כל בשר יחדו כו'".
 והמשכה זו להיות הגדלת האמונה – הוא על ידי
 תורה ומצוות²⁴, שעליהם נאמר (בראשית א, כו): "נעשה אדם
 בצלמנו כדמותנו". רמ"ח מצוות – הם "רמ"ח אברין
 דמלאכא"²⁵, בחינת "אדם" – "אדמה לעליון"²⁶, שהם הן
 רמ"ח המשכות מבחינת 'סובב כל עלמין'.
 ודרך כלל נחלקין הרמ"ח מצוות לג' קיין: ימין ושמאל
 ואמצע. והם: תורה ועבודה וגמילות חסדים²⁷;
 תורה הוא "שמותיו של הקדוש ברוך הוא"²⁸; "קורא
 בתורה"²⁹ הוא כמו שקורא בשם וכי³⁰.

ג. א: "אני הו' לא שניתני"¹², ו"אתה הוא קודם שנברא
 העולם כו"¹³ – שאינו בגדר "עלמין" כלל;
 רק בחינת "מלכותך" לבדה היא "מלכות כל
 העולמים"¹⁴. דהיינו בחינת זיו והארה ממדת מלכותו
 יתברך, כמאמר¹⁵: "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד",
 "שם כבוד מלכותו" ולא "מלכותו" עצמה. ועל זה אמרו
 רז"ל¹⁶: "עד שלא נברא העולם היה הוא ושמו בלבד",
 שגם "שמו" – היא מדת מלכותו – היא בבחינת "לבדו".
 וכמו שכתוב¹⁷: "כי נשגב שמו לבדו", רק "הודו" זיוו של
 שמו "על ארץ כו"¹⁸.
 ונקרא הוא יתברך בשם 'סובב כל עלמין' – שאין
 העולמות תופסים מקום נגדו, שחיותו המתפשט תוך
 העולמות אינו כדמיון הנשמה, המתלבשת ממש תוך
 הגוף, ומתפעלת ממקרי הגוף וממקרי המקום והזמן, קור
 וחום כו'. אבל לפניו יתברך, הגם שנמצא למטה כמו
 למעלה, אינו נתפס בגדר מקום חסישולם, ומעלה
 ומטה שוין. ואין הפירוש 'סובב כל עלמין' שהוא
 מלמעלה מן העולמות, אלא הוא נמצא בתוך העולמות
 גם כן, ואף על פי כן הוא בבחינת 'סובב כל עלמין'.
 וזהו "הקדוש בשמים ובארץ"¹⁹: שלפי שהוא קדוש
 ומובדל, הוא בחינת 'סובב כל עלמין', לכן הוא שוה
 ממש "בארץ מתחת"²⁰ כמו "בשמים ממעל"²¹ – שאינו
 בגדר "עלמין", ואין העולמות פועלים בו שום שינוי
 חסישולם, וכמו מקודם שנברא העולם.
 ובבחינה זו לא שייך דעת והרגשה – שאין נתפס

ורבו רבון קדמוני קומחו".
 ועיין בזהר חלק א': דף רל"ט, א'. ויגש, דף ר"ו, עמוד ב'. ויחי, דף רל"ז,
 א'. חלק ג': דף קע"א, סוף עמוד א').
 22. (תהלים קלט, יב). (ועיין מה שנתבאר מזה, בדבור המתחיל "וידא
 ישאל כל ויצינו בהו"ה" (תורה אור בשלח סא, ד ואילף)).
 23. (ספר יצירה פרק א משנה א).
 24. (ועיין מה שנתבאר בדבור המתחיל "להבין ענין הברכות" (תורה אור
 ה. א. וב"אגרת הקדש" (סי' א. על פסוק "חגגה בעוז מתניה"). ועיין מה
 שנתבאר בדבור המתחיל "ואהיה אצלו אמן" (לעיל במדבר י, ד ואילף)
 – אמן – פדגוג. ובדבור המתחיל "משה ידבר", גבי "בצלמנו
 כדמותנו" (תורה אור יתרו סח, ב)).
 25. (ראה תקוני זהר תקן לו).
 26. (ישעיה יד, יד. של"ה ג. א. שם תורה שבכתב דרוש צאן יוסף שא. ב).
 27. (אבות א. ב).
 28. (זהר חלק ב פו, א. הקדמת הרמב"ן על התורה. יונת אלם פרק כט: "כל
 הקורא בתורה – כאלו קורא בשמותיו של הקדוש ברוך הוא").
 29. (ברכות יג, א. ועוד).
 30. (פירוש: שעל ידי עסק התורה קורא להקדוש ברוך הוא לבוא אליו
 כביכול, באדם הקורא לחבירו שיבא אליו, וכן קטן הקורא לאביו לבא אליו
 להיות עמו בצוותא ודא, ולא ליפרד ממנו ולישאר יחידי". תניא סוף פרק לו).

12. (ועיין זהר חלק ב', סוף פרשת תרומה, קע"ו, א'. חלק ג', קל"ז,
 ב').
 13. (תנא דבי אליהו רבה פרק כא. נסח התפלה "עד שלא נברא העולם").
 של"ה ג. ב).
 14. (תהלים קמה, יג: "מלכותך מלכות כל עלמים").
 15. (פסחים טז, א: "פתח יעקב אבינו ואמר").
 16. (פרקי דרבי אליעזר פרק ג).
 17. (תהלים קמה, יג: "כי נשגב שמו לבדו הודו על ארץ ושמים").
 18. (ועיין מזה: בדבור המתחיל "לכן אמוז לבני ישאל" (תורה אור ג.
 ב). ובדבור המתחיל "קחו מאתכם תרומה" (תורה אור פו, ב). ובדבור
 המתחיל "ביאו לבוש מלכות" (תורה אור ג. א. ובדבור המתחיל "ובבאה
 לפני המלך". ובדבור המתחיל "שיר השירים" (לעיל שיר השירים א, א.
 ובדבור המתחיל "קול דודי" (לעיל שיר השירים יד, א)).
 19. (ברכת "ישתבח": "ישתבח שמך לעד מלכנו, האל המלך הגדול והקדוש
 בשמים ובארץ").
 20. (המשך הפסוק: "ודעת היום והשבת אל לבבך כי ה' הוא האלקים בשמים
 ממעל ועל הארץ מתחת אע"פ").
 21. ("המלך הגדול" היינו בחינת 'ממלא כל עלמין',
 התפשטות גדולת מלכותו יתברך. כי "לגדולתו אין חקר"
 (תהלים קמה, ג) כתיב, וכתיב (דניאל ז, ט): "אלף אלפים כו' וישמחוהו).

עלמין, לא תתגדל אהבתו ויראתו לה' מכאשר תוכל נפשו
שאת³⁶).

"ודבש" הוא בחינת מתיקות ותענוג, כמו שכתוב
(ישעיה נח, יד): "אז תתענג על ה'".

והיינו מבחינת 'סובב כל עלמין': דהיינו, כאשר
יתבונן כי "אני הו"ה לא שנית" (מלאכי ג, ו), ו"אתה הוא
קודם שנברא העולם כו"³⁷, ורק "הודו על גו", ועם כל
זה, הנה "וירם קרן לעמו" ו"לבני ישראל עם קרובו"
ממש – אי לזאת יגיל וישמח לבו ויתענג על ה' ממש.

וזהו "וצדיק באמונתו יחיה" (חבקוק ב, ד) – מלשון
תענוג, ופיקוח־נפש³⁸: כמו "בורא נפשות רבות, וחסרונם
על כל מה שבראת, להחיות בהם נפש כל חי"³⁹:
שפירוש "חסרונם" – דבר החסר לאדם לקיום חיותו,
"להחיות בהם נפש כל חי" – שאינו אלא להתענג
ופיקוח־נפש; וכך "יחיה באמונתו", להשיב את נפשו
יותר מכל התענוגים ו"מרוכ כל" (תבוא כח, מז). וכמו
שכתוב (תהלים עג, כה): "מי לי בשמים, ועמך לא חפצתי
וגו".

(וזהו "ורעה אמונה [..] ולהתענג על ה'" (תהלים לו, ג'ד), והיינו
על ידי "רעשה טוב" (תהלים לד, טו)⁴⁰).

**ד. אף בחינות אלו של "חלב ודבש" עדיין לא הגיעו
למעלת ומדרגת ו"מלאה הארץ דעה", שיהיה לעתיד־
לבא בבחינת דעת והרגשה ממש, מה שאין בן "חלב
ודבש" הם בבחינת האמונה עדיין.
והענין:**

פי הנה אנו רואים שה'עולם כמנהגו נוהג'⁴¹, בבחינת
'ממלא כל עלמין, שיש "לכל עת כו"⁴²: כי הנחש הטיל
זוהמא בחוה⁴³, בחינת כנסת־ישראל; ובמתן־תורה פסקה
זוהמתן⁴⁴; ואחר כך בחטא העגל חזר כו; ואחר כך בימי
יהושע עבדו את ה'⁴⁵; ובימי שפוט השופטים קלקלו;

וגמילות־חסדים – זו צדקה, "להחיות רוח שפלים"
(ישעיה נה, טו), על ידי אתערותא־דלתתא – אתערותא־
דלעילא³¹ להיות המשכת 'סובב כל עלמין' בבחינת
ירידה והשפלה "להחיות רוח שפלים".

ועבודה – זו קרבנות, בחינת "רשפי אש" שלמטה
ליכלל באש שלמעלה³². וכן בתפלה, שבנגד הקרבנות,
תקנו "ברוך שאמר" ופסוקי־דומרה, להגדיל מדרת
האש האהבה שממטה־למעלה, באומרו "ברוך שאמר
ויהי העולם", דהיינו "במאמר אחד"³³, ואחר כך נפרט
על ידי ט' מאמרות כו; וכן ב"הללויה": "כי נשגב שמו
לבדו", רק "הודו גו", וירם קרן לעמו וגו', לבני ישראל עם
קרובו וגו' (תהלים קמח, יג'יד); וכיצעא בזה משאר פסוקים,
שמהם נמשך רשפי־אש והתלהטות הלב, ועל ידי זה
"במים הפנים לפנים וגו'" (משלי כו, יט) – ממשיך למטה
בחינת 'סובב כל עלמין', שתהיה אמונה זו קבועה
ותקועה בלב ונפש האדם.

וזהו "וזאת המצוה וגו', לעשות בארץ וגו', ארץ זבת
חלב ודבש" – "שמע ישראל וגו'":

**כי הנה ענין פרשת "שמע ישראל" הוא, ש"הו"ה",
'סובב כל עלמין', שהוא "אלהינו", שאנחנו מאמינים בו
בבחינת אמונה לבדה – יהיה בבחינת "אחד", בבחינת
גילוי בשבעה רקיעים ובארץ³⁴, בבחינת דעת והרגשה³⁵,
להיות ביטול ויחוד אמיתי בבחינת יחודא־עילאה, ביטול
במצאות ממש;**

**ונעשה ונמשך בחינה זו על ידי המשכת המצות
לבחינת "ארץ" – היא בחינת אמונה, ואמונה זו היא
בחינת "ארץ זבת חלב ודבש":**

**"חלב" הוא בחינת הגדלת המדות, שתגדל האהבה
המסתורית בלב ותצא מהעולם אל הגילוי.**

(כי הגדלת המדות הוא על ידי בחינת אמונה מבחינת
'סובב כל עלמין' דייקא, מה שאין בן מבחינת 'ממלא כל

31. (ראה זמר חלק א פח, א. קסד, א. רלה, א. רמד, א. ועוד).

32. (ברכות כו, ב. וראה בראשית רבה פרשה סח, ט).

33. (אבות ה, א: "בעשרה מאמרות נברא העולם... והלא במאמר אחד יכול להבראות". ראה הפירוש במדרש שמואל).

34. (ספר מצות קטן סימן קד. והוא בבית יוסף אורח חיים ריש סימן סא).

35. (וכן כתב ב"פרי עץ חיים", שער הקריאת־שמע, פרק י"א, בענין "הו"ה אחד", שהוא המשכת הדעת־עליון כו').

36. וענין מה שנתבאר בדבור המתחיל "באתי לגני", בפירוש "יני עם חלבי" (לקמן שיר השירים לב, ג). וסוף דבור המתחיל "חלילי עינים", גבי "רוחצות בחלב" (תורה אור ותיק). ובזה חלק ג', קל"ו, ב'.

37. (תנא דבי אליהו רבה פרק כא. נסח התפלה ("עד שלא נברא העולם"). של"ה ג, ב).

38. (ראה בטור שלחן ערוך אורח חיים סימן רז).

39. (נסח ברכת בורא נפשות).

40. (וענין זמר חלק ג', פנינים, דף רכ"ה, ב' – מענין זה. ובפנינת ברה, דף ק"ז, עמוד ב'. ובפירוש הרמ"ז שם – מענין "טוב". חלק ב': תרומה, ק"ע, עמוד א', על פסוק "מזמור לדוד ה' רועי". ודף קע"א, א').

41. (על פי עבודת זרה נה, ב).

42. (קהלת ח, ה: "לכל חפץ יש עת". שם ג, א: "ועת לכל").

43. (שבת קמח, א).

44. (ראה שבת שם. אור החיים ברכה לג, א).

45. (יהושע כד, לא).

גילוי שכינה, ארון וכפורת. וכך ב"זה לעומת זה",³³
בהתגברות סטרא דקליפה מחמת החטא, היה התגברות
בנגד אמונת אלהות, והנשים שהיו מבכות את התמוז³⁴
אמרו: מעת חזלנו לקטר למלכת שמים חסרנו³⁵ וגו'. וכך
היו נביאי השקר (כמו שכתוב בירמיה סימן כ", פסוק
י"ד ט"ו) דהיינו אמונות בוזבות בנביא להאמין במה
שלא דבר ה'.

מה שאין בן בבית שני, ש"חסרו ה' דברים"³⁶, לא
היתה גם כן בלעומת זה התגברות הקליפה כל כך,
ודיתה האמונה רעה - במיליד דעלמא, להאמין באנשי
רכיל, לשנוא את חברו, שהשנאה ההיא היא שנאת
חנם. שחבירו לא עשה לו רעה באמת; כי אם לא היה
מאמין באנשי רכיל, בוודאי לא היה איש שונא לרעהו
כלל. שזה בנגד הטבע שישנא אחד לחבירו חנם - אם
יודע באמת שחבירו לא פשע בו.

וזהו "וידעת היום והשבות אל לבבך וגו'":
כי להיות הידעה והרגשה בבחינת 'ממלא כל
עלמין', כבר נאמר "אתה הראת לדעת וגו'" - כבר
"הראת בו". אבל להיות "וידעת" - בבחינת 'סובב כל
עלמין', דהיינו "בשמים ממעל", "שמים" - בחינת סובב;
כמו השמים שהם כדורים, וכמו הארץ, שהיא בתוך
השמים והשמים מקיפין לה³⁷ - כך הנה "דבר ה'", הוא
בחינת 'ממלא כל עלמין', היא מוקפת בבחינת 'סובב כל
עלמין', שאין דבר חוץ ממנו. וכמשל הדבור בעודו בכל
הנפש, שעדיין לא יצא ונפרד בו.

וידעה זו הוא דוקא "היום", כמו "היום לעשותם"
(פרשתנו ו, יא) - ולא למחר בעולם הבא³⁸.

שהעולם הבא הוא בחינת 'ממלא כל עלמין',
השתלשלות המדרגות מעילה לעלול, מדרגה אחר
מדרגה. וכמשל פרצוף - שיש בו ראש, ויד, ורגל בו, כך
יש מדרגות רבות - ג' עינין, ג' עינין, ג' עינין, ג' עינין
ולכן המעשים ודיבורים ומחשבות נעשו "לבושין צואים"

ובימי דוד ושלמה היו במעלה העליונה³⁹; ואחר כך
בחסא ירבעם כו'; וכך בכל דור דוד נשתנה לפי הענין;
וגם בימי התנאים והאמוראים אין זמן אחד דומה
לחבירו; וכל העתים משתנים, והזמנים מתחלפין
ומתהפכין.

והיינו לפי שהם בבחינת 'ממלא כל עלמין' - שהם
בחינת פרצוף: ראש, ויד, ורגל, ושאר אברים, שאין אחד
דומה לחבירו, ופעולת האברים משתנים, גם לפעמים
כואב אחד מהאברים או נחלש כו', וכיוצא בזה שינוים
מקרים⁴⁰.

וכן בכל אדם בפרטיותו: לפעמים נופל במחשבה,
דבור ומעשה - אשר לא טוב; ולפעמים יפול לו הרהורי
תשובה ומעשים טובים, כי "לכל עת וגו'", "ולאום
מלאום יאמץ" (תולדות כה, כג) - "בשזה קם כו'; לא נתמלאה
צור כו'"⁴¹. ועל כן אל יפול לב האדם עליו בראותו
שנופל כו', כי כך הוא סדר תהפוכות הזמן, ויכול הוא
לחזור ולשנות את טעמו מרע לטוב. וכל זה הוא
בבחינת 'ממלא כל עלמין'.

אף להיות בחינת 'סובב כל עלמין', בבחינת גילוי,
בבחינת דעת והרגשה ממש, צריך להיות "ובערת הרע
וגו'"⁴² (ראה יג, ו), שזה יהיה לעתיד לבא, שיקויים "ואת
רוח הטומאה אעביר מן הארץ" (וכרית יג, ב).

מה שאין בן בזמן חורבן הבית, שבית ראשון היו בו
נביאי השקר, ובית שני היה בו שנאת חנם⁴³, שהם הם
בחינת "זה לעומת זה" (קהלת ו, יד), בנגד בחינת אמונה
שהיא למעלה מן הדעת.

והענין:

כי כמו שיש בסטרא דקדושה - בחינת אמונה, שהיא
למעלה מן הדעת, כך היה אז בין ישראל אמונות בוזבות
(כמבואר בירמיה, סימן מ"ד, פסוק י"ד ח), והם "זה
לעומת זה".

והנה בבית ראשון, בהתגברות סטרא דקדושה היה

46. (זהר חלק א קג, א. שמות רבה טו, כו).

47. (ועיין זהר חלק א': ויחי, דף רכ"א, א': "דאשתניא מונוא לגונוא".
וסוף פרשת אמור, דף ק"ז. זהר חלק ג', תצא, רפ"א, א'. ועיין ב"פרדס",
שער אבי"ע, סוף פרק א').

48. "בשזה קם זה נופל. וכן הוא אמר (יחזקאל כו, ב): "ען אשר אקרה צר
על ירושלם כו', אמלאה החרבה" - לא נתמלאה צור אלא מחורבנה של
ירושלים. רשי"ע על הפסוק).

49. (וכמו שנתבאר מזה בביאור על פסוק "כי על כל קבוד חופה" (לקוטי
תורה שיר השירים מז, ב).

50. (יומא ט, ב. ראה ירושלמי יומא פרק א הלכה א).

51. (יחזקאל ח, יד: "הנשים ישובות מבכות את התמוז").

52. (ירמיה מד, יד: "ונן אז חדלנו לקטר למלכת השמים והסר לה נסכים,
חסרנו כל, ובחרב ובקרב תמנו").

53. (יומא בא, ב).

54. (ועיין מה שנתבאר בדבור המתחיל "כי המצוה הזאת", גבי "לא
בשמים היא" (לקמן נצבים מה, ד)).

55. (עבודה זרה ד, ב).

ובפרשה זאת הברכה (יא, ה), וסוף פרשה ויקרא, סוף פרשה
ו', על פסוק (ה, א) "והוא עד, או ראה או ידע": "או ראה" –
אתה הראת לדעת", "או ידע" – "וידעת היום".

ויש לפרש על פי האמור:
דפסוק "אתה הראת לדעת" – זהו על בחינת מ'מלא כל
עלמין', שעל זה נאמר (איוב ט, כו): "ומבשרי אחזה", "שאו מרום
עיניכם וראו" (ישעיה מ, כו) – וזהו "או ראה" – "אתה הראת".
אבל פסוק "וידעת היום" קאי על האמונה והדעת בבחינת
סובב כל עלמין, מה שאינו בגדר עלמין כלל, ועל זה נאמר
"וידעת היום" כנ"ל – וזהו "או ידע כו".

וזהו שיש בפסוק ראשון דקריאת "שמע" ע' רבתי, וכן ד'
ד"אחד" – שהוא ענין "עד", דהיינו בחינת "ואתם עדי" (ישעיה
מג, יב), כמו שכתוב שם במדרש. והיינו על ידי "אתה הראת
לדעת", "וידעת היום כו" וכן"ל.

וגם יש לומר, ע' רבתי ד"שמע": עין – בחינת ראיה, "הראת
לדעת", ו"שמע", לשון הבנה⁶² – בחינת "וידעת".

וזהו "על פי שנים עדים" [...] יקום דבר" (שופטים ט, טו), כי
"עדות" – אותיות "דעות"⁶³, ו"שנים עדים" היינו בחינת "או
ראה או ידע" הנ"ל. ועל ידי זה "יקום דבר" – הוא בחינת "דבר
ה", ועל זה מרמז הר' רבתי ד"אחד":

לעולם-הבא, ואין יכול לפשוט אותם, וכאלו קשור
בשק, אם לא על ידי כפי-הקלע וכיוצא בזה – להחזיר
ולהפקיע הקשר וכו'⁶⁴;

מה שאין בן "היום": "והשבות אל לבבך" – "בשני
יצריך"⁶⁵, בבחינת אתכפיא ואתהפכא כו', ש"היום" יכול
לברר ולהפריד הרע על ידי המשכה מבחינת סובב כל
עלמין, על ידי "והיו הדברים האלה אשר אנכי" (פרשתנו
ה, ו) – "מי שאנכי"⁶⁶, "מצוף היום" דוקא. שהתורה
והמצות הם מבחינת סובב כל עלמין.

ועל ידי זה "וידעת היום" [...] כי הוי"ה הוא האלהים:
"הוי"ה" הוא בחינת גילוי "האלהים", בחינת הסתר
וצמצום. כי כמו שיש בחינת הסתר וצמצום בבחינת
מ'מלא כל עלמין, בחינת עליות וירידות לפי זמנים
מתחלפים כנ"ל – כך יש בבחינת סובב כל עלמין,
בחינת "הוי"ה" – זה גילוי, ובחינת "אלהים" היינו הסתר
וצמצום, בהתגברות "זה לעומת זה";

יצריך להיות "וידעת היום והשבות אל לבבך",
בבחינת אתכפיא ואתהפכא, שיקויים "ואת רוח השומא
אעביר מן הארץ" (זכריה יג, ב), ועל ידי זה תהיה ו"מלאה
הארץ דעה וגו'", והארץ תרצה את עונה⁶⁷ דהיינו
שדונות יהיו כזכיות⁶⁸.

(⁶¹ רבות: בפרשה ואתחנן על פסוק ד"וידעת היום",

ביאור

יצחק – גבורה דקדושה⁶⁹, וכןגדו – גבורה דקליפה.
אבל אין ישמעאל כנגד יצחק, כי אין ביכולת כל מדה
שב לעומת זה להיות מנגד, רק למדה שכנגדו בקדושה.
והאהבה זרה היא מנגד לאהבה דקדושה. וזהו "זה
לעומת זה", כי שתיהן הן מדות שוות, רק חסד דקדושה
הוא אהבה לאלקות, והמנגד לזה הוא אהבה זרה,
חסד דקליפה, אבל אינה מנגדת לבחינת גבורה
דקדושה, שהוא מדת היראה והפחד.
ורצונו לומר: שלגבי בחינת אהבה דקדושה תוכל

ביאור הדברים על פסוק: "וידעת היום כו"

ולעיל מיניה בתיב (פרשתנו ד, לה): "אתה הראת לדעת",
ואם כן, מהו עוד "וידעת כו"?

הנה, "עשר ספירות דקדושה", וכןגדו זה "עשר כתר
מסאבותא", והם "זה לעומת זה":

אברהם – חסד דקדושה⁶⁴, וישמעאל – חסד
דלעומת זה⁶⁵. ופירוש "אברהם שיצא ממנו ישמעאל"⁶⁶
– שיצא ונפרד ממנו, כפירוד הסיגים מן הכסף⁶⁷ כו.

ב'.

62. (כמו שכתוב "דבר כי שמע עבדך". וראה גם בן ברכות יג, א).

63. (פרדס ערכי הכינויים ערך עדות. ראה גם בן מאורי אור אות ע' סעף ט).

64. (ראה זהר חלק א מא, א).

65. (ראה עמק המלך שער יד פרק ככה קיד, א).

66. (ויקרא רבה פרשה לו, ה. פסחים נו, א. ספרי דברים ו, ד. לב, ט. לג, ב).

67. (הגו סיגים מקסף – ויצא לצרף כלי". משלי כה, ד).

68. (מאורי אור אות ירד, סימן מ"ד).

56. (וכמו שנתבאר בדבור המתחיל "צו את בני ישראל כו את קרבני
לחמי" (לעיל פינחס עה, ג).

57. (ראה ברכות פרק ט משנה ד).

58. (נסקו לעיל דברים א, ב).

59. ("או תרצה הארץ... כל ימי השמה... אז תשבת הארץ והרצת". בחקותי
כו, לד).

60. (ויקא פו, ב).

61. (בגמרא נזכר פסוק "וידעת היום": ראש השנה ל"ב, ב'. גיטין נ"ז,

26 אחת דקדושה, אכל על ידי הצטרפות והתפללות גם
27 המדה השנית דקדושה, להיות התפללות אהבה ויראה
28 – אז לא יוכלו המנגדים שבלעומת זה לנגוע בהן.

29 ועל זה נאמר (ויצא כט, א): "ונאספו שמה כל העדרים
30 וגללו את האבן מעל פי הבאר כי": "כל העדרים" דייקא,
31 היינו התפללות המדות, ואז: וגללו את לב האבן⁷⁴
32 המטמטם הלב כי.

33 אמנם כל זה – במדות חסד וגבורה, אבל בחינת
34 "יעקב" הוא "בריה התיכון" (תרומה כו, כח), ומדתו – אמת⁷⁵,
35 שהוא הארה מפתר. והיינו, להיות כי התפארת הוא
36 המחבר חסד וגבורה⁷⁶, וכיון שכן, שהוא כלול חסד
37 וגבורה, על כן לא יוכלו החיצונים לינק ממנו. וכמו
38 שכתוב (וישלח לב, כו): "כי לא יכול לו", וכתוב (שם, כט): "כי
39 שרית כי". ולכן הוא בלבדו גלל האבן מעל פי הבאר⁷⁷
40 כי.

41 ולכך נקרא מדה זו אמת, כמו שכתוב (משלי יב, יט):
42 "שפת אמת תבון לעד" – שאין למדה זו הפסק מחמת
43 העומת זה כי. מה שאין כן במדות חסד וגבורה, שהן
44 כל אחד רק קו אחד כי, ולכן יוכל להיות שם שינויים
45 והפסק, ואין זה אמת גמור; מה שאין כן בבחינת יעקב,
46 וזהו "תתן אמת ליעקב"⁷⁸ (מכילא ז, כ).

ובעבודת ה':

47 ענין תפארת – היינו כשמתבונן בתפארת יקר
48 גדולתו⁷⁹ יתברך, שאין לה קץ ותכלית⁸⁰, וכך

1 האהבה וזה להתגבר לפעמים, על דרך "ולאום מלאום
2 יאמץ", מה שאין כן על ידי שיצטרף גם כן מדת
3 היראה דקדושה, הנה לגבי בחינה זו אין כח כלל
4 באהבה וזה לעמוד כלל, והיינו לפי שאינה כלל
5 העומת זה של היראה עד שיהיה שייך על זה, אפילו
6 לעתים, ענין "ולאום מלאום יאמץ".

7 וזהו ענין שבארות שחפר אברהם – סתמום פלשתים
8 אחרי מות אברהם⁶⁹, כי פלשתים – לצנים היו⁷⁰, בחינת
9 הוללות ושמחה דקליפה, ולכן אחרי מות אברהם, היינו
10 בהסתלקות האהבה דקדושה – יש יניקה לחיצונים
11 מהבארות, שהוא בחינת אהבה הנמשכת במים⁷¹
12 שמבחינת אברהם. והיינו להיותן לעומת זה של בחינה
13 זו דקדושה.

14 אבל על ידי חפירה דיצחק, שחפר עוד הבארות
15 הללו דאברהם – לא נפסקה עוד נביעתם. שאין
16 להוללות ושמחה דקליפה יכולת כלל לעמוד נגד מדת
17 היראה והפחד דקדושה, שהרי אינן כלל לעומת זה של
18 היראה כי⁷².

19 והנה, גם בחינת יצחק, שהוא מדת היראה ופחד
20 דקדושה, כשהיא רק לבדה, יש לה גם כן מנגד מבחינת
21 הגבורה דקליפה, וכמו יראה רעה, או כעס וכו'. כי אף
22 שעל פי רוב יש כח ועוז בכל מדה דקדושה לבטל המדה
23 דקליפה המנגדת לה, כי יש יתרון לצד הקדושה על
24 הקליפה כיתרון האור מהחושק⁷³, עם כל זה, לפעמים
25 נאמר "ולאום מלאום יאמץ" כנ"ל, והיינו דוקא נגד מדה

69. (תולדות כו, טו: "וכל הבארות אשר חפרו עבדי אביו בימי אברהם אביו סתמום פלשתים וימלאום עפר").

70. (עבודה זרה יט, א: "ובמושב לצים לא ישב" (תהלים א, א) – שלא ישב במושב אנשי פלשתים, מפני שלצנים היו, שנאמר (שופטים טו, כח): "ויהי בטוב לבם ויאמרו קראו לשמשון וישחק לנו").

71. (אהבה הנמשכת במים שמבחינת אברהם: כמו שאומרים בפיוט בתפלת "גשם": "זכור אב נמשך אחריו במים").

72. וענין מה שנתבאר: על פסוק "אלה תולדות יצחק" (תורה אור יו, ג), וסוף דבור המתחיל "ויהי בשלח פרעה כי ולא נחם אלקים דרך ארץ פלשתים" (תורה אור סא, ג ואילך) ענין שם. וענין מה שנתבאר בפרשת חקת, על פסוק "באר חקרוהו שרים". וענין בזהר פרשת צו (דף ל"ב, עמוד א'), ובפירוש הרמ"ז שם.

73. (ביתרונן האור מן החושק". קהלת ב, יג).

74. (לב האבן: יחזקאל יא, יט).

75. (ראה זהר חלק א קלט, א ועוד. תניא סוף פרק י"ג).

76. (ראה זהר חלק ג כח, סוף עמוד א).

וזהו ענין "יושב אהלים" (תולדות כה, כז). כמו שכתוב בזהר: סוף

פרשת תרומה (דף קע"ה, עמוד ב'). ויקרא (י"ב, ב'). וישלח (קס"ז, ב') ו"כתיב ביעקב 'איש תם יושב אוהלים' – גבר שלם, בגין דאיהו יתיב בתרין משכנין עילאין, ואשלים להאי גיסא ולהאי גיסא".

וענין ברבות, תולדות, פרשה ס"ג: "יושב אהלים" – "שני אוהלים, אהלו של שם ואהלו של עבר". רומז גם כן לשני משכנין עילאין – תורה שבכתב ותורה שבעל-פה.

ואפשר, תורה שבכתב נקרא "אהלו של שם" – ש"כל התורה היא שמותי של הקדוש ברוך-הוא". (וענין זהר חלק א', בראשית, דף ג', עמוד ב').

וענין עוד מענין "יושב אוהלים" ברבות: וישלח, פרשה ע"ט. בהקתי, סוף פרשה ל"ו. במדבר, פרשה ג', דף ר"ד, א'. נשא, פרשה י"ג, גבי "ביום השני הקריב בתנאל". ובפרשה דברים).

77. (ויצא כט, ה: "וגש יעקב, והגל את האבן").

78. וענין ב"אגרת הקדש", סוף (סימן ו) דבור המתחיל "זרע צדקה שכר אמת".

79. (על פי אסתר א, ד: "יקר תפארת גדולתו").

80. (וענין מה שנתבאר מזה על פסוק "ובשנה הרביעית יהיה כל פרי קדש" (לעיל קדושים כט, ד)).

וְיִתְאַוּהָ לְמַנְעָלִים יָפִים אוֹ בְּגָדִים נְאִים וְכִיּוֹצֵא; וְאַחַר כֵּן
כְּשִׁיגְדֵל יוֹתֵר, יִתְבּוֹהַּ אֲצֻלוֹ זֶה הַדְּבָר גַּם כֵּן, וְיִתְאַוּהָ
לְמִמּוֹן כּו', וְאַחַר כֵּן לְכַבּוֹד. וְכָל זֶה, מִחֲמַת גִּידוּל דַּעַתוֹ
– שְׁלֵפִי עֶרֶךְ הַדַּעַת כֵּן הֵם הַמִּדּוֹת, עַד כְּשִׁיתְחַזֵּק הַדַּעַת
יּוֹמֶשֶׁךְ שִׁיחִיָּה הַמִּדּוֹת לְאַלְקוֹת.⁸⁷

וְהִנֵּה "קֶטֶן אֵין לוֹ דַּעַת", כִּמּוֹ שְׂכֵתוֹב בְּגִמְרָא בְּגִיטִין
(וּדָף כ"ב, סוף עמוד ב') וּבִיבְמוֹת (דָּף ק"ד, עמוד ב'): "דִּלְאוּ בְּנֵי
דַּעַה נִינְהוּ". נִמְצָא, שֶׁמִּחְמַת קִטְנוֹת הַדַּעַת נִמְשָׁךְ
שֶׁהַמִּדּוֹת הֵם בְּקִטְנוֹת מְאֹד, לְפִי שֶׁהַדַּעַת הוּא קִיּוֹם
הַמִּדּוֹת וְחִיּוּתָן.⁸⁸

וְלָכֵן נִקְרָא הַדַּעַת "אַמֶּת" – שֶׁהוּא עֲצָמוֹת וּמִדּוֹת
הַדְּבָר מִמֶּשׁ. מִה שְׁאֵין בֶּן מַלְכוּת נִקְרָאת "אַמּוּנָה", כִּמּוֹ
שֶׁמֶאֱמִין בְּאַמִּיתַת הַדְּבָר. אָבֵל דַּעַת הוּא אֲמַתַּת הַדְּבָר
עֲצָמוֹ.

וְכִמּוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל, שֶׁדַּעַת הוּא לְשׁוֹן הַכִּרְהָ
וְהַרְגָּשָׁה בְּאֵלּוֹ רוּאָה כּו'.⁸⁹ וְהַדַּעַת הוּא הַמִּמְשִׁיךְ לְחִיּוֹת
"בְּאֵלּוֹ רוּאָה כּו'". וְכִמּוֹ שֶׁכָּתַב בְּ"פִרְדָּס" שֵׁם, שֶׁהַדַּעַת
מִמְשִׁיךְ מִכֶּתֶר וְחֻכְמָה כּו'. וְנוֹדַע דְּחֻכְמָה הִיא בַּחֲנִינָה
רְאִיחָה.⁹⁰ וְהוּא שֶׁנִּקְרָא "אַמֶּת", רְצוֹנוֹ לֹאמֹר: בְּאֵלּוֹ רוּאָה
אֲמַתַּת הַדְּבָר עֲצָמוֹ.

וְהוּא שֶׁאֲמָרוּ רַז"ל⁹¹ "מֹשֶׁה אֲמַת וְתוֹרָתוֹ אֲמַת" – כִּי
"מֹשֶׁה מִלְּגָאוֹ וַיַּעֲקֹב מִלִּבְר"⁹², פִּירוּשׁ: יַעֲקֹב הוּא
תִּפְאָרַת, וּמֹשֶׁה הוּא הַדַּעַת⁹³, וְעַל כֵּן נִקְרָא "מֹשֶׁה אֲמַת".
וְגַם, כִּי דַּעַת-עֲלִיּוֹן דּו"א שָׁרְשׁוֹ מִתִּיקוֹן "וְאַמֶּת"
שֶׁב־"ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים" דְּאֲרִי-אֲנִפִּין. כִּמּוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמִקּוֹם
אַחֵר.⁹⁴

וְגַם, כִּי אֲמַת הוּא בַּחֲנִינָה "לֹא שְׁנִיתִי" (מְלָכִים ג, ו).
וְכֵן בְּעֵבֻדַּת ה' בְּאָדָם:
עַל יְדֵי הַדַּעַת נִמְשָׁךְ קִיּוֹם הַמִּדּוֹת אֲדָבָה וִירָאָה, שֶׁלֹּא
יִשְׁתַּנּוּ הַמִּדּוֹת מִחֲמַת גְּשָׁמִיּוֹת הָעוֹלָם, "וּבְמִוְצָא מִים

הַשֵּׁתִּלְשָׁלוֹת הָעוֹלָמוֹת – הַכֹּל רַק כְּטִפָּה אַחַת כּו'.⁸¹ מִזֶּה
יַעֲזוּר רַחֲמִים רַבִּים עַל נַפְשׁוֹ שִׁירְדָה בְּסִתֵּר הַמִּדְרָגוֹת.⁸²
וְכֵן הוּא גַּם כֵּן בְּעִנְיַן הַנִּהְגָּת הַמִּדּוֹת עֲלִיוֹנוֹת,
דִּתְפָאֶרֶת, שֶׁהוּא קִרְיָאֲמִצְעִי, הוּא מִחְבֵּר חֶסֶד וּגְבוּרָה,
וְגַם מִכְרִיחַ מִן הַקָּצָה הָעֲלִיוֹנָה עַד הַקָּצָה הַתַּחְתּוֹנָה.

וְעֵינֵן בְּ"מִקְדָּשׁ מֶלֶךְ" פֶּרֶשֶׁת וַיִּשְׁלַח, קס"ז, פִּירֵשׁ, שֶׁהוּא הַיְי"ו
דְּשֵׁם הַיְי"ה – שֶׁמִּמְשִׁיךְ מִבַּחֲנִינָה י"ה לְבַחֲנִינָה ה' אַחֲרֹנָה.
וּמִבּוֹאֵר בְּמִקּוֹם אַחֵר, בְּעִנְיַן "הִלְלוּ י"ה", כִּי עַל יְדֵי הַמִּשְׁכָּה
מִבַּחֲנִינָה י"ה, שֶׁהוּא בַּחֲנִינָה אֹרֹךְ אֵינִי-סוֹף הַמְּלוּכָשׁ בְּחֻכְמָה
וּבִינָה, עַל יְדֵי זֶה דּוֹקָא נִמְשָׁךְ שֶׁלֹּא יִהְיֶה נִיגָה לַמִּדּוֹת הָרְעוּת,
כִּמּוֹ שְׂכֵתוֹב (אִיּוֹב ד, כא): "מִדּוֹתָיו לֹא בְּחֻכְמָה כּו'".

וְלָכֵן נִקְרָא מִדַּת יַעֲקֹב – אֲמַת.⁸³
וְלָכֵן שֵׁם "הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ-הוּא" שְׂכִינוֹ חו"ל לוֹ יִתְבָּרַךְ,
הוּא בְּהִתְלַבְּשׁוֹתוֹ יִתְבָּרַךְ בְּמִדַּת תִּפְאָרַת-דְּאֲצִילוֹת.⁸⁴

קִיצוּר. עֵינֵן שְׁמִדַּת יַעֲקֹב – תִּפְאָרַת נִקְרָא אֲמַת. אֶף
מִשׁוּם שֶׁבַּחֲנִינָה יַעֲקֹב יֵשׁ לָהּ קִיּוֹם יוֹתֵר בְּעֵבֻדָּה, וּמִשׁוּם
שֶׁהוּא קוֹ הָאֲמִצְעִי, בְּרִיחַ הַתִּיכּוֹן. :

ב. וְהִנֵּה, הָאֶרֶה זֶה שֶׁמֵּאִיר בְּתִפְאָרַת, הֵינִי בַּחֲנִינָה דַּעַת
– כֵּן הוּא בְּ"פִרְדָּס" שַׁעַר שְׁלִישִׁי, פֶּרֶק ח'. וְגַם עַל פִּי קְבֻלַּת
הָאֲרִיז"ל הוּא כֵּן, שֶׁהָרִי בְּשֵׁאִין הַכֶּתֶר נִמְנֶה בְּחֻשְׁבוֹן הִי'
סְפִירוֹת אָנוּ מוֹנִינִן הַדַּעַת בְּמִקְמוֹ.⁸⁵

וְהִנֵּה הַדַּעַת הוּא קִיּוֹם הַמִּדּוֹת וְחִיּוּתָם. וְכִמּוֹ שְׂכֵתוֹב
בְּ"עֵץ חַיִּים" שֵׁם⁸⁶, שֶׁהוּא נִשְׁמַח-דּו"א, כִּמּוֹ שֶׁעֲתִיקוֹ-יִמִּין
הוּא נִשְׁמָה לְכָל הָאֲצִילוֹת.

וְהַעֲנִין:

כִּי עַל דְּרָךְ מִשָּׁל שְׁאֵנוּ רוּאִין לְמִטָּה שֶׁהַמִּדּוֹת הֵן לְפִי
הַדַּעַת: כִּי הַתִּינוּק מִדּוֹתָיו הֵם בְּקִטְנוֹת מְאֹד, שֶׁמִּתְאַוּהָ
לְדְבָרִים קִטְנִים מְאֹד, כִּמּוֹ לְשֹׁחַק בְּאִגּוּזִים וְכִיּוֹצֵא;
וְכִשִּׁיגְדֵל וְיִתְחַזֵּק שְׂכָלוֹ וְדַעַתוֹ, יוֹקֵטֵן בְּעֵינָיו שְׁחֹק הַהוּא

81. (בְּיָם אוֹקִיְנוֹס).

82. וְעֵינֵן מִה שֶׁנִּתְבָּאֵר סוֹף דְּבוּר הַמִּתְחִיל "בְּמִדְבַר סִינִי", מִעֲנִין "בַּחֲנִינָה
רַחֲמִים" (לְעֵיל בְּמִדְבָּר ג, א). וּבְדְבוּר הַמִּתְחִיל "כְּנִשְׁר יַעֲזוּר" (לְקַמֵּן הָאִינוּ
עַה, א).

83. וְעֵינֵן בְּזֵהר חֶלֶק ג', רִישׁ פֶּרֶשֶׁת וַיִּקְרָא (ב, א), עַל פֶּסוּק (וַיְהוֹשֻׁעַ ב,
יב) "וְנִתְּתָם לִי אוֹת אֲמַת". וּבְ"פִרְדָּס", בְּעִרְכֵי הַכִּינּוּיִם עֶרֶךְ אֲמַת.

84. וְכִמּוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר מִזֶּה בְּמִקּוֹם אַחֵר (בְּאוּרֵי הַזֵּהר לְאֲדָמִי"ר הָאֲמִצְעִי יב,
ד, עַל פִּי הַזֵּהר פֶּרֶשֶׁת חִי שְׁרָה (דָּף קכ"ג, עמוד א'), גְּבִי "קִידָשׁ
בְּרִיךְ-הוּא דְּאֶתְכֻלִּיל מְאֹדֵר עֵילָאָה כּו'".

85. וְעֵינֵן מִזֶּה בְּ"עֵץ חַיִּים", שַׁעַר כ"ב, פֶּרֶק א' (בְּדַפּוֹס שְׁקֵלָאוֹ תק"ס.
לְפִינֵינוּ: שַׁעַר כג פֶּרֶק ח, אוֹת ב' וְאוֹת ד').

86. (אוֹרֵי הַכּוֹנֵה לְשַׁעַר כג).

87. וְעֵינֵן מִזֶּה בְּפִירוּשׁ הַמִּשְׁנִיּוֹת לְהַרְמַב"ם (בְּסִנְהֶדְרִין, פֶּרֶק חֲלָק).

88. וְעֵינֵן מִזֶּה בְּ"אֲגָרַת הַקֹּדֶשׁ" (סִימָן טו), בְּדְבוּר הַמִּתְחִיל "לְהִבִּין מִשָּׁל
וּמִלִּיצָה כּו'", בְּעִנְיַן הַסְפִּירוֹת. וּבְ"סֶפֶר שֵׁל בִּינוּנִים", חֶלֶק א', סוֹף פֶּרֶק
ג'.

89. וְכִמּוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר עַל פֶּסוּק "וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים", בְּעִנְיַן "אֵין דּוּמָה
שְׁמִיעָה לְרִאִיָּה" (תוֹרָה אֹרֹךְ מִשְׁפָּטִים עַה, א).

90. (רִאֵה סוֹף תְּמִיד. זֵהר חֶלֶק ב, קט).

91. (תַּחְנוּמָא קֶרַח יא. וְרִאֵה בְּבֵא בְּתָרָא עַה, א).

92. (תַּקְוִי זֵהר תַּקֵּן יג).

93. וְכִמּוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר מִזֶּה עַל פֶּסוּק "אֵת הַכֶּכֶשׁ הָאֶחָד תַּעֲשֶׂה בְּבֹקֶר כּו'"
(לְעֵיל פִּינְחָס עַה, ד, עֵינֵן שֵׁם).

94. (רִאֵה לְקוּטִי תוֹרָה לְהַאֲרִיז"ל פֶּרֶשֶׁת שְׁמוֹת עַל פֶּסוּק (ג, ד) "כִּי סֵר לְרִאוֹת",
וּפֶרֶשֶׁת בְּלָק. וְרִאֵה אֹרֹךְ הַתוֹרָה שְׁמוּאֵל א' (נ"ך בְּרָךְ א) עמוד כח).

העליון; מה שאין בן האמצעי קר, לפי שבאשר זורח על
הארץ מכה בכח ונעשה אור-חור.
ועל דרך זה יובן למעלה:
שלפי שבחינת המלכות היא "סופא דכל דרגין",
ונקראת "אריך", ובה סיום הארת הקו מאור אין-סוף
המלוכש באריך-אנפין, ואבא-ואימא, וזו"נ דאצילות.
והרי זה כמשל השמש, שבסוף וסיום זריחתו על הארץ
מכה בכח יותר, ונעשה אור-חור עד שאויר התחתון חם
כמו אויר העליון כו' – כף הארת הקו מאיר באור-חור
ממלכות-דאצילות, ומלכות-דאצילות הוא בחינת כתר
מלמטה למעלה. וזהו ענין "נעוץ תחלתו בסופן" בסופן
דייקא¹⁰⁴. וזהו ענין "כתר מלכות"¹⁰⁵.
וגם, שהיא למעלה מן הדעת, "עטרת תפארת
לעמוסי בטן"¹⁰⁶, בשרשה, שהיא משם ס"ג – שלמעלה
ממ"ה כו';
והיינו כי היא עטרה לבחינת תפארת, כמו שכתוב
בזהר ריש פרשת תזריע (דף מ"ב, עמוד ב'), שזהו פירוש
"עטרת תפארת". ומבואר לעיל, כי פנימית התפארת
הוא הדעת¹⁰⁷. ואם כן, המלכות שהיא עטרה לתפארת
– היינו גם כן להדעת. והיינו מאחר שהיא בחינת כתר
מלמטה למעלה, אשר הכתר הוא למעלה מהדעת.
ו"עמוסי בטן" הם "ד' תחתונות דאימא", מדות
שבשכל כו'¹⁰⁸. מה שאין בן הדעת המתפשט במדות,
עיקר קבלתו מהבינה, כי "אם אין בינה אין דעת"¹⁰⁹,
אלא שבבינה מלוכש הארת הכתר¹¹⁰.
ויובן זה גם כן למטה: על פי מה שנתבאר לעיל
בפנים, כי באדם, הדעת והרגשה הוא בבחינת 'ממלא
כל עלמין', אבל בבחינת 'סובב כל עלמין' לא שייך דעת
והרגשה כו'. אלא זהו 'היא' – בחינת אמונה, להאמין

אשר לא יכזבו מימיו כו'⁹⁵ (ישעיה נח, יא). והיינו בחינת
אמת – הפך הכזב.
אך בחינת אמונה היינו, אף על פי שאינו משיג להיות
'כאלו רואה כו' ועם כל זה מאמין ומקבל האמת. ועל
דרך זה נקרא המלכות-דאצילות "אמונה", וכמו שכתוב
בזהר פרשת בלק, (דף קצ"ח, עמוד ב'): "אמונה, בשעתא
דאתחבר בה אמת כו', כדין אקרי אמונה".
והיינו: כי דעת הוא בחינת יחודא-עילאה, ד"כולא
קמיה – כלא חשיב"⁹⁶, שכל מה שלמטה הוא בחינת אין
ממש; ומלכות היא יחודא-תתאה, מקור דבי"ע, שיהיה
יש מאין – שלמטה היש כו'⁹⁷, כי "אין מלך בלא עם"⁹⁸.
אך עם כל זה, הרי נמשך מיחודא-עילאה ביחודא-
תתאה. וזהו ענין המשכת אמת באמונה, להיות גם כן
גילוי הדעת דיחודא-עילאה גם ביחודא-תתאה, והיינו
בבחינת אמונה כמו שמאמין באמתת הדבר כו'.
וזהו גם כן "איהי בהוד"⁹⁹. וזהו שכתוב גבי יהושע
(פנחס כו, ב): "ונתתה מהדודך עליו", כי משה הוא הדעת,
ונקרא "שמש"¹⁰⁰ – יחודא-עילאה; ויהושע הוא "פני
לכנה" – בחינת יחודא-תתאה, אלא שמקבל מיחודא-
עילאה, מבחינת הוד דוקא. וכנודע ההפך בין ברכה
להודאה, כי הודאה הוא, הגם שמודים שהאמת הוא
כמו שהוא קמיה, מכל מקום אינו בגילוי ממש. וזהו
ד"איהי אמונה"¹⁰¹, היא בהוד כו'¹⁰². :
קיצור. ענין "משה מלגאו ויעקב מלכר", כי משה הוא
הדעת, שהוא פנימית. בחינת יעקב. וענין "אמת
ואמונה". :
ג. וזהו מלכות נקראת "עטרה" – שהיא בחינת כתר
בבחינה אחת¹⁰³. והוא כמשל השמש, שבאשר זורח
למטה יש שלשה אוירים, ואויר התחתון הוא חם כמו

103. כמו שנתבאר מזה בביאור על פסוק "מנורת זהב כולה" (לעיל
בהעלותך לו, א), ובביאור על פסוק "הראיני את מראיך".
104. וכדפירש ב"אגרת הקדש" (סימן ב) דבור המתחיל "איהו וחייה".
105. (תקוני זהר בהקדמה, פתח אליהו).
106. (סנהדרין מב, א. ברפת קידוש לכנה. על פי ישעיה סב, ג: "עטרת תפארת".
שם מו, ג: "העמוסים מני בטן").
107. וענין בזהר סוף פרשת משפטים (דף קכ"ג, עמוד א'): "אלא
דעת כו' וגניז פומיא דמלכא. דאקרי תפארת".
108. וענין בזהר בראשית (דף י"ג, סוף עמוד א'), בפירוש: "העמוסים
מני בטן".
109. (אבות ג, יז).
110. כמו שנתבאר במקום אחר על פסוק "לך לך" (תורה אור ריש פרשת
לך לך).

95. וכמו שנתבאר במקום אחר: בדבור המתחיל "ואלה המשפטים".
ועל פסוק "מים רבים" (תורה אור תולדות). וגבי "ענין הלולב ומיניו"
(סידור דבור המתחיל "להבין ענין הלולב").
96. (זהר חלק א יא, ב).
97. ("ומה שלמעלה הוא אין, מפני שאינו מושג").
98. (עמק המלך, שער שעשועי המלך ריש פרשה א. ספר החיים, ספר הגאולה
פרק ב. בחי' ושב לח, ל. פרקי דרבי אליעזר פרק ג).
99. וכמו שנתבאר גם כן במקום אחר – בדריש "ברכת המזון" (בסידור
עם ד"אח"י, ענין "לחם מן השמים" ו"לחם מן הארץ כו").
100. (בבא בתרא עה, א: "ונתתה מהדודך עליו" – ולא כל הודך, וקנים שבאותו
הדור אמרה פני משה כפני תחמה, פני יהושע כפני לכנה").
101. (זהר חלק ג' בלק קצח, ב).
102. (ראה עץ חיים שער אנ"ך (שער יט) פרק ט. וראה לקמן שיר השירים כח,
ב. ובנסקן שם).

הכּתָּר מִמֶּשׁ, 'סוֹבֵב כָּל עֲלָמִין', כִּי "נַעֲוֵץ תַּחֲלָתָן בְּסוֹפָן" כִּנּוּל.¹¹¹

וְזֶהוּ גַם כֵּן עֲנִין מֵאֲמֵר רַחֵל לַיעֲקֹב (וַיֵּצֵא ל, א): "הִבְהָ לִי בָנִים".

כִּי ה' בָּנִים" הֵייוּ אֶהְבֶּה-וְיִרְאֶה, וְעִיקָר הוֹלָדָה שְׁלֵהֶם הוּא מִהֲדַעַת. מֵה שָּׁאִין כֵּן מִהֲאֻמוֹנָה בְּעֶצְמָהּ, בְּלִי הַמִּשְׁכָּת הַדַּעַת, הִיא עֶטְרָה וּבַחֲנִינָה מְקִיף לָבָד, וְלֹא נִמְשָׁךְ מִזֶּה הוֹלָדָת הַמִּדּוֹת אֶהְבֶּה-וְיִרְאֶה. וְהֵייוּ מִחֲמַת טְרִדוֹת הָעוֹלָם-הַזֶּה, וְהַסֵּתֶר הַגּוֹף וְנִפְשֵׁי-הַבְּהֵמָיִת, שֶׁעַל יְדֵי זֶה הִיא בַּחֲנִינָה "כִּרְחֵל לִפְנֵי גּוֹזִיזָה נֶאֱלָמָה" (יִשְׁעִיָּה נג, ו). וְלָכֵן "וְרַחֵל עֲקָרָה כֹּ"ף" (וַיֵּצֵא כט, לא).

אָף עַל יְדֵי הַתַּעֲוִרוֹת רַחֲמִים-רַבִּים, עַל יְדֵי הַדַּעַת הַמִּתְבּוֹנֵן בְּגִדּוֹלֵת ה', אֲזִי נִמְשָׁךְ הַהוֹלָדָה מִבַּחֲנִינָה רַחֵל, שֶׁהִיא בַּחֲנִינָה אֻמוֹנָה. וְאֲזִי הֵם אֶהְבֶּה-וְיִרְאֶה הַנִּמְשָׁכִים מִבַּחֲנִינָה 'סוֹבֵב כָּל עֲלָמִין', שֶׁהֵם בַּחֲנִינָה אֶהְבֶּה-וְיִרְאֶה הַיּוֹתֵר עֲלִיוֹנִים.

וְזֶהוּ עֲנִין יוֹסֵף – שֶׁהוּא בַּחֲנִינָה צִדִּיק-עֲלִיוֹן, אֶהְבֶּה בְּתַעֲנוּגִים כֹּ"ף:

קִיּוּצוֹ. עֲנִין שֶׁהֲאֻמוֹנָה נִקְרָאת עֶטְרָה. "עֶטְרַת תַּפְאֶרֶת". "נַעֲוֵץ תַּחֲלָתָן בְּסוֹפָן":

ד. אָף הִנֵּה כַּעַת מִקְבֵּלָת מִזֹּ"א. אֲבָל לַעֲתִיד-לְבֹא "כִּי מְלָאָה הָאָרֶץ דַּעַת" (יִשְׁעִיָּה יא, ט) – שִׁיחִיו "שְׂוִים בְּקוֹמָתָם"¹¹⁶, וְהִיָּה בָּהּ הַשְׁפָּעַת הַדַּעַת, וְתִגְדֹּל עַד בַּחֲנִינָה הַכֶּתֶר, שִׁיחִיו שְׁנֵיהֶם בְּכֶתֶר אֶחָד¹¹⁷.

וּכְמוֹ בְּמִנְחַת שֶׁבֶת – עֲלִיית הַמַּלְכוּת, וְכֵן בְּנִעִילַת יוֹם-הַכַּפּוּרִים. אֲלֹא שְׂאֵחַר כִּף יֵשׁ וְיִרְיָה, לִפִּי שְׂכָהִים בַּבַּחֲנִינָה 'מִמֶּלֶא כָּל עֲלָמִין' יֵשׁ עֲלִיּוֹת וְיִרְדּוֹת. שְׂבֻמָּן מִתְּנִי-תוֹרָה הָיוּ "פָּנִים בְּפָנִים כֹּ"ף" (פָּרָשְׁתּוֹ ה, ד); וְאַחֲרֵי כֵךְ

בַּה', שֶׁהוּא יִתְבָּרַךְ אֵינוֹ בְּגִדֵּר עֲלָמִין כִּי¹¹¹. נִמְצָא מוֹכֵן מִזֶּה, שֶׁבַּחֲנִינָה 'סוֹבֵב כָּל עֲלָמִין' מֵאִיר וּמִתְגַּלֶּה בַּבַּחֲנִינָה אֻמוֹנָה דִּיּוּקָא יוֹתֵר מִבְּדַעַת, שְׂבִדַּעַת אֵין הִגִּילוֹי רַק מִבַּחֲנִינָה 'מִמֶּלֶא כָּל עֲלָמִין'.

וּמַעֲיִן זֶה יוֹבֵן הַנִּמְשָׁל לְמַעֲלָה – אִיךְ שְׂבִמְלָכוּת מֵאִיר בַּחֲנִינָה כֶּתֶר יוֹתֵר מִבְּדַעַת וּתַפְאֶרֶת כִּי. וּכְמוֹ שֶׁכְּתוּב גַּם כֵּן בְּפִרְדָּס', בְּ"עֲרֻכֵי הַכִּינּוּיִים" עֲרֹךְ עֶטְרָה, וְנִשְׁעֵר הַמִּצִּיאוֹת, פָּרָק ד', בְּעֵנִין "אָרֶץ"¹¹² – שֶׁהִיא הַמַּלְכוּת – קִדְמָה לְשָׂמִים" – שֶׁהוּא תַּפְאֶרֶת בְּשִׁרְשָׁהּ.

וְזֶהוּ "בַּחֲכֻמָּה יֹסֵד אָרֶץ"¹¹³, וְהֵייוּ אֻמוֹנָה הַנִּקְרָאת "אָרֶץ" – שִׁרְשָׁהּ מִחֲכֻמָּה-עִילָאָה שֶׁלְּמַעֲלָה מִהַתְּבוֹנָה וְהַדַּעַת; וְ"כּוֹנֵן שָׂמִים" שֶׁהוּא תַּפְאֶרֶת – "בַּתְּבוּנָה" – "אֵם אֵין בִּינָה אֵין דַּעַת כֹּ"ף".

וְאָף עַל גֵּב דְּלַעֲלֵל נִתְבָּאֵר שֶׁהַדַּעַת וּתַפְאֶרֶת נִקְרָאִים אִמָּת, וְהַמַּלְכוּת נִקְרָאת אֻמוֹנָה, שֶׁהִיא בַּחֲנִינָה מִקְבֵּל מִן הָאִמָּת. מִכָּל מְקוֹם כֵּן הוּא וְדֹאִי שֶׁהִיא בַּחֲנִינָה מִקְבֵּל מִזֹּ"א. אֲבָל עִם כָּל זֶה מֵאִיר בָּהּ גַּם כֵּן מִבַּחֲנִינָה כֶּתֶר שֶׁהוּא מְקוֹר וְשִׁרְשׁ הָאִמָּת הַזֹּאת, כְּנוֹדָע.

וְגַם בַּחֲנִינָה אִמָּת שִׁרְשׁוֹ מִהֲאֶרֶת פָּנִים דַּעַתִּיקָא¹¹⁴, אֲשֶׁר הָאֶרֶז זֶה מֵאִיר גַּם כֵּן בְּמַלְכוּת יוֹתֵר.

וְעַל זֶה נֶאֱמַר בְּשִׁיר-הַשִּׁירִים (א, טו): "הִנֵּה יָפָה רַעֲיָתִי". וְזֶהוּ עֲנִין שֶׁנִּשְׁתַּבַּחוּ הָאִמָּהוֹת בְּ"פֶת־תּוֹאֵר וּפֶת־מִרְאֶה" (וַיֵּצֵא כט, יז), דְּלִכְאוּרָה תְּמוּדָה: מֵהוּ שִׁיכְתּוּב זֶה בְּתוֹרָה? אֲלֹא דְהַפִּירוּשׁ – שֶׁהִיָּה בָּהֶם הָאֶרֶת הַכֶּתֶר שְׂמֵאִיר בְּמַלְכוּת-דְּאֻצִּילוֹת, בַּבַּחֲנִינָה "נַעֲוֵץ תַּחֲלָתָן בְּסוֹפָן כֹּ"ף"¹¹⁵.

וְזֶהוּ עֲנִין "וְיֹאֲהֵב יַעֲקֹב אֶת רַחֵל" (שָׁם, יח) – הֵייוּ בַּחֲנִינָה מַלְכוּת, בַּחֲנִינָה אֻמוֹנָה. וְיַעֲקֹב הוּא בַּחֲנִינָה תַּפְאֶרֶת הַמִּקְבֵּל מִהֲדַעַת, שֶׁהוּא הָאֶרֶת הַכֶּתֶר, עַל יְדֵי "וְיֹאֲהֵב יַעֲקֹב אֶת רַחֵל" הִיא בַּחֲנִינָה אֻמוֹנָה, שְׂמֵאִיר בָּהּ בַּחֲנִינָה

111. וְעֵינִין מֵה שְׁנֵיתֵבָאֵר בְּפִרְשֵׁת בְּשִׁלַּח, עַל פֶּסוּק "וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל כֹּ"ף", בְּפִירוּשׁ "וַיֵּצֵא מִיְּדוֹ הַ" (תוֹרָה אור בְּשִׁלַּח סד, א) עֵינִין שָׁם.

112. (אָרֶץ) קִדְמָה לְשָׂמִים: רֵאָה חִיגָּה יב, א).

113. (מִשְׁלִי ג, יט: ה' בַּחֲכֻמָּה יֹסֵד אָרֶץ, כּוֹנֵן שָׂמִים בַּתְּבוּנָה).

114. כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּזֶהֶר חֶלֶק ג' (נִשְׁאָל, קל"ג, ב').

115. וְעֵינִין מֵה שְׁנֵיתֵבָאֵר גְּבִי פֶסֶח, סוֹף דְּבוּר הַמִּתְחִיל "קוֹל דּוֹדִי", בְּעֵנִין "מִקְפֵּץ עַל הַתְּבֻנּוֹת" כֹּ"ף" (לִקְטָן שִׁיר הַשִּׁירִים טו, ג).

116. (חֲלִין ס, ב).

117. (בְּזֶהֶר דְּרִשּׁוֹ פֶּסוּק "כִּי מְלָאָה הָאָרֶץ דַּעַת" בְּהַשְׁמָטוֹת דְּחֶלֶק א', סוֹף סִימָן כ"ה, עַל נִסּוּף הַמִּים בַּחֲגוֹ. כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּסִפְיָה דְּקָרָא: "כַּמִּים לִים מְכֻסִּים", וְהֵייוּ לִפִּי שֶׁעַל יְדֵי זֶה מִמְּשִׁיכִים חֲכֻמָּה-עִילָאָה בְּמַלְכוּת כֹּ"ף.

וְגַם – כִּי "כַּמִּים לִים מְכֻסִּים" הֵייוּ עֲלֵמָה-דְּאֶתְבְּסָא, שֶׁהוּא 'סוֹבֵב כָּל עֲלָמִין', שָׁם הִנֵּה דְלַעֲלֵלָה, שֶׁלְּעִתִּיד יוֹמְשָׁךְ גִּילּוֹ

זֶה בְּאָרֶץ, שֶׁהִיא עֲלֵמָה-דְּאֶתְגִּלָּא. וְהֵייוּ שְׂמָה שְׂעֻכְשׁוֹ הוּא בַּחֲנִינָה 'סוֹבֵב כָּל עֲלָמִין' יוֹמְשָׁךְ בְּגִילּוֹ לְהִיּוֹת 'מִמֶּלֶא כָּל עֲלָמִין'.

וּבְזֶהֶר גְּדוֹל חֶלֶק א', (דָּף ל"ח, עֲמוּד א') פִּירֵשׁ: שֶׁזֶּהוּ עֲנִין "וַיֵּרָא אָדָם עוֹד אֶת אִשְׁתּוֹ" (בְּרֵאשִׁית ד, כה), שְׂנֵאֲמֵר אֶלְעִתִּיד-לְבֹא. עוֹד נִזְכָּר – בְּ"מִדְּרָשׁ הַנֶּעֱלָם" פֶּרֶשׁת חֲמִי שָׁרָה (דָּף קכ"ה, א'). וְעֵינִין בְּפִירוּשׁ הַרְמִ"ז שָׁם, דְּשִׁרְשׁ הַמִּשְׁכָּה זֶה הוּא גִילּוֹ דַּעַת-דַּעַתִּיקָה. (וְעֵינִין שָׁם בְּמִדְּרָשׁ הַנֶּעֱלָם: דָּף ק"ל, סוֹף עֲמוּד א'. וְדָף ק"מ, סוֹף עֲמוּד א'. וּבְזֶהֶר: פֶּרֶשׁת וַיִּקְרָא דָּף כ"ג, עֲמוּד א'. יִתְרוֹ, דָּף ס"ח, עֲמוּד א').

וְעֵינִין מֵה שְׁנֵיתֵבָאֵר בְּמִקּוֹם אַחֵר (לַעֲלֵי צוֹי ד, ב) בְּעֵנִין שְׂבַעַת יְמֵי הַמִּילּוּאִים כֹּ"ף – לְמַלְאוֹת פְּגִימַת הַלְבָּנָה כֹּ"ף, שֶׁהוּא הַמִּשְׁכָּה גִילּוֹ 'סוֹבֵב כָּל עֲלָמִין' מִמֶּלֶא כָּל עֲלָמִין. וְכַעֲנִין "וַיְבָרֵךְ ה' מְלָא". עֵינִין שָׁם. וְעַל דְּרָךְ זֶה גַּם כֵּן יֵשׁ לְפָרֵשׁ עֲנִין "כִּי מְלָאָה הָאָרֶץ דַּעַת כֹּ"ף".

רעה, אף על ידי אנשי רכיל ששקר ענו בחבירו¹²⁴ –
שדורש רעתו – נעשה שונאו, והוא שנאת-חנם על פי
האמת, שחבירו לא פשע כלום.
והנה כל עליות וירידות הם בבחינת ממלא כל
עלמין, שעדיין יש מקום לרע לשלוט, כמו שיש בטן
וצואה, ואף על פי בן עוברת חיות מועט, וכן שערות
נמשך בהם חיות מצומצם. מה שאין בן סובב כל
עלמין, כתיב (זכריה יג, ב): "ואת רוח הטומאה אעביר",
שאז יהיה גילוי סובב כל עלמין.
וגילוי זה לעתיד הוא על ידי "היום לעשותם" (פרשתנו
ו, יא), על ידי תורה ומצות. "וזאת המצוה כי לעשות
בארץ" (פרשתנו ו, א), שצריך להיות המשכת התורה
ומצות בבחינת אמונה, להיות "ורעה אמונה כי" (תהלים
לז, א), והוא המשכת סובב כל עלמין.
וזהו "וידעת היום והשבות": להמשיך בהאמונה
בחינת דעת בבחינת סובב כל עלמין¹²⁵.
וזהו "וידעת היום" היום דוקא – בעולם-הזה: כי
עולם-הבא, רצונו לומר גן-עדן, הוא עולם-הדין,
מבחינת ממלא כל עלמין, שרחוק מאד מבחינת סובב
כל עלמין, מה שאין בן בעולם-הזה, הגם שהוא
בהעלם, מכל מקום, על כל פנים נמשך הוא על ידי
התורה ומצות כו¹²⁶. ולכן "היום" – בעולם-הזה דוקא,
תוכל להמשיך בחינת סובב כל עלמין להיות "ורעה
אמונה".
וזהו "כי הוי"ה הוא האלקים". וכדפירש בזהר חלק ג',
(דף קמ"ג, עמוד א'): "הוי"ה – עתיקי-ומין", הוא סובב כל
עלמין, "הוא האלקים" – וכולא הוא חד כו'.
קיצור. ענין ו"מלאה הארץ דעה". והיינו על ידי "וידעת
היום". "והשבות". "ורעה אמונה".

בחטא העגל כו' ואחר כך בזמן בית-ראשון – הכל שינוי
ומנים מתחלפים בכל דור¹¹⁸.
והיינו לפי שההמשכה מבחינת ממלא כל עלמין.
וכמו על דרך משל פרצוף אדם למטה: ראש ורגל, ויש
בטן ומעיים, שיש בהם צואה, ואף על פי בן יש חיות
מעט מזער כו'.
ועל פי זה יובן גם כן, מה שבזמן חורבן בית-ראשון
היו נביאי השקר, ובזמן חורבן בית-שני – שנאת חנם:
לפי שהתגברות הקליפה הוא "זה לעומת זה", ובזמן
בית-ראשון, שהיתה שכינה בין שני בדי ארון¹¹⁹, והיה
גילוי אלקות כו', היה התגברות הקליפה כנגד אלקות –
באמונות בוזבות;
ולכן היו הנשים שהיו "מכבות את התמוז" (ביחזקאל
סימן ח'. ובירמיה סימן מ"ד), שאמרו: "ומן אז חדלנו לקטר
למלכת השמים כו' חסרנו כל", שהיו אמונתם מהיפך
להיפך (וחסרו "כל" מפני שלא עבדו את ה' "מרב כל" (תבוא
כח, מז), והם האמינו להפך, כי "עוב ה' את הארץ" (יחזקאל ח יב)
תחת יד המזלות כו').
וכן נביאי השקר לא היו בעלי מופתים כלל, וכמו
שכתוב ביחזקאל (סימן י"ג, יט): "בשעלי שעורים, ובפתותי
לחם, להמית נפשות אשר לא תמותנה כו', בכזבכם¹²⁰.
ונביאי האמת, ודאי היו בעלי מופתים, כמו ירמיה
ויחזקאל; הגם שלא היו כל כך כמו אליהו כו'. ואף על
פי כן האמינו בשקר דוקא.
ובבית-שני, שפסקו מהם, וחסרו ה' דברים¹²¹, לפי
שלא היה גילוי בחינת ה' ראשונה דשם הוי"ה למטה¹²²,
ולכן לא היתה גם כן לעומת-זה התגברות הקליפה כל
כך באמונות בוזבות שנגד אמונת ה', אלא באמונת
אנשי רכיל¹²³ במילי-דעלמא; שזהו ענין שנאת-חנם,
שהוא כנגד הטבע שישנא איש את רעהו אם לא גמלו

124. (על פי שופטים יח, יט: "עד שקר העד, שקר ענה באחיר").

125. ועיין מה שנתבאר בביאור על פסוק "מים רבים" (תורה
אור יט, ב), בענין שיש שני בחינות דעת – דעת-תחתון ודעת-
עליון: דעת-תחתון הוא הנמשך מהבינה, כמאמר (אבות ג, יז):
"אם אין בינה אין דעת", והוא הדעת בבחינת ממלא כל
עלמין. אף דעת-העליון הוא הנמשך מבחינת כתר ממש,
שהוא בחינת סובב כל עלמין כו'. עיין שם. וזהו ענין ב'
בחינות דעת – שבפסוק "אתה הראת לדעת" ובפסוק "וידעת
היום" כו'.

126. ועיין מה שנתבאר מזה בפרשת פינחס על פסוק "צו את בני
ישראל ואמרת אליהם את קרבני כו'".

118. (ועיין בספר "חסד לאברהם" בתחלתו – מונה ודולף
שינויי הזמנים).

119. (בראשית רבה ד, ג, ה, א).

120. עיין שם בפירוש רש"י. וזה לשונו: "להמית נפשות אשר לא תמותנה".
כלומר, לאמר על נפשות אשר "לא תמותנה" – אלו ימותו, ולאמר על אשר
"לא תחיונה" – יהיו, כי קסמיכם שקר, ועמי מקבלים את קסמי כוב שלכם".

121. (יומא כא, ב).

122. ועיין מה שנתבאר מזה, בדבור המתחיל "יום טוב של ראש
השנה" (לקמן ראש השנה נו, א).

123. (אנשי רכיל: יחזקאל כב, ט).

תוספת ביאור¹²⁷

1

ושגורה בפיו, ובאילו מונחת אצלו בקופסא; ואחר כך,
בשעסוק בענין אחר או לומד מסכת אחרת, אף על פי
כן, כשרוצה – נזכר על כל מסכת שהיא שלמד תחלה.
הרי על פרח צריך לומר, שישנה במוחו ושכלו גם בעת
שאינו מזהיר בה כלל. ואם כן, איך ומה הוא מהות
שכל זה שיש אצלו אף כשאינו מחשב בו כלל – הרי אין
זה מושג כלל איך ומה הוא.

והיינו, מפני שהאדם להיותו בגוף אינו משיג אפילו
מהות הרוחניות שבו, היינו הנפש וכחותיה, כי אם
מציאותו לבד. ומכל מקום, מציאותו יודע ומרגיש ממש,
אף שאינו משיג מהותו, ואין צריך על זה אמונה וראיה
כי אם נרגש ממש. וזהו הנקרא "השגת המציאות ולא
השגת המהות" בלשון הפלסופים.

ומזה יובן לנו למעלה באלקות:
שהשגת מציאותו בלבד ולא השגת מהותו, דהיינו
על דרך הרגשת הגוף את הנפש כנ"ל, הוא הנקרא בשם
דעת, כמו שכתוב (דברי הימים א' כח, ט): "דע את אלקי אביך
כו". שענין הדעת הוא ענין ההרגשה בידוע, שהוא ענין
השגת המציאות בלבד. כמו על דרך משל הנ"ל, שידע
האדם מנפשו אשר בתוכו, שאינו יודע – רק מציאותה
ולא מהותה, אמנם מרגישה הרגשה שלמה, ונקרא
הרגשה זו בשם "ידיעה שידוע את עצמו כו". כך אור
אין סוף ברוך הוא בהתלבשותו בכל העולמות מורגש
ונודע לנבראים הוא, אבל לא נודע רק מציאותו ולא
מהותו, כמו שכתב הרמב"ם.

ובזה יתורץ הקושיא הנ"ל, איך יהיה בחינת סובב –
בבחינת דעת, הלא "לית מחשבה תפיסא ביה כו"!
דפירוש "תפיסא" הוא ענין השגת המהות דוקא,
כאדם התופס דבר בידו כו. וזהו פירוש השגה סתם,
שמשגי מהות הדבר כו. ובאמת אין במהות אור אין סוף
שום השגה, אלא השגת מציאותו בלבד כנ"ל. ומכל
מקום, הא ד"לית מחשבה תפיסא" היינו השגת מהותו,
אבל בענין הדעת וההרגשה, שהוא רק ענין השגת

להבין בתוספת ביאור על פסוק (פרשתנו ד, לט): "וידעת
היום והשבות אל לבבך כו", בענין הדעת והאמונה.
ולחבין איך יהיה בחינת סובב כל עלמין בבחינת
הדעת וההרגשה – והלא "לית מחשבה תפיסא ביה
כלל"¹²⁸, בידוע!

אף הענין הוא:
דיש להבין, עיקר ענין הדעת מהו?
בהיות ידוע בלשון הפלסופים¹²⁹, וכמו שכתב
הרמב"ם בדיעת אלקות¹³⁰, שהוא יתברך – הוא הידוע
מציאותו ולא מהותו¹³¹. וזהו הנקרא בחינת דעת, כי
ענין הדעת הוא ידיעת והרגשת המציאות.

ויובן על דרך משל באדם, "מבשרי אחזה" (איוב יט, כו),
שהאדם מחמת חומר הגוף הגשמי אינו יכול להשיג
אפילו מהות הרוחניות המלוכש בו ממש – דהיינו הנפש
וכחותיה, ואף על פי כן מרגיש הוא מציאותו בידעה
והרגשה ממש.

כמו על דרך משל: המחשבה – יודע מציאותה, ועם
כל זה אינו משיג מהותה. שהרי אנו רואים שמחשבה
תתפשט גם ברגל, וישנה ממש בהתלבשות ברגל. כי
הלא מיד שעולה במוחו לחשוב שיגענו הרגל – מיד
ילך הרגל כמו שעלה במחשבה.

ואם נאמר שמחשבה זו שבמוח להלוך ירדה ונמשכה
בירידות המדרגות עד שבאת לרגל והגיעתו, אם כן
היה צריך שיהיה שווה ומתעכב התנועה איזה זמן מה,
ולמה מיד שעלה במחשבה יגיע הרגל להלוך בלתי
שהות ועיכוב כלל אפילו לרגע?

מזה נראה, שלא ירדה המחשבה מן המוח דרך ענין
המשכה במים שנמשכים ויורדין כו, אלא שנמצאת
ממש ברגל. ואף שעיקרה במוח, עם כל זה הארתה
תתפשט בכל האברים, כמו אור השמש על הארץ –
ואינו מושג כל זה איך ומה היא.

וכן השכל ואותיות המחשבה שבנפש, אינו מושג
מהותם ממש. כמו אדם שלמד מסכת אחת בעיון,

127. (נאמר שבת פרשת עקב, כ"ב מנחם אב תס"ה).

128. (ראה תקוני זהר בהקדמה, פתח אליהו)

129. (עין לעיל פקדי' ג, א).

130. (ראה מורה נבוכים חלק א' פרק מו ואילך באריכות. וראה גם הלכות
יסודי התורה פרק א הלכה ט"ז: "ואמיתית תדבר, אין דעתו של אדם יכולה
להשיג ולחקור, וזה הוא שאמר הכתוב (איוב יא, ז): "חחקר אלוה תמצא אם
עד תכלית שדי תמצא"?)

מה הוא זה שביקש משה רבנו להשיג כשאמר (תשא לגיח) "הראני נא את

בבדוק?" ביקש לידע אמיתת הימצאו של הקדוש ברוך הוא, עד שיהיה ידוע
בליבו כמו ידעת אחד מן האנשים שראה פניו ונחקקה צורתו בלבו. . . כך ביקש
משה רבנו להיות מציאות הקדוש ברוך הוא. . . עד שידע אמיתת הימצאו בקנה
שהיא.

והשיבו ברוך הוא, שאין בוח בדעת האדם החי שהוא מחובר מגוף ונפש, להשיג
אמיתת דבר זה על בוריו.

131. (הלשון מובא במשנת חסידים סדר ורעים מסכת צמצום אור אין סוף פרק
א אות ב, וראה ספר העיקרים מאמר שני פרק א בתחילתו. מהרש"א תענית ד,
א).

הם בחינת "דינא קשיא" אשר מהם יניקת החיצונים, כמו
שכתוב בזהר וכיוצא. ועל ענין הסוד שלהם – איך ובמה
יומתקו כו' – זהו ענין ההלכה ששונים שם: "אם בחרת
קדמה כו'". ונקרא "פנימיות התורה" – שששמות עוסקים
בהם בגן-עדן כו'.

וכן פיוצא בזה בהלכות אחרות, כמו הלכות
מקוואות:

"שש מעלות במקוואות, זו למעלה מזו כו'¹³⁷, הנה
המקוה כאן הוא ארבעים סאה¹³⁸ מים גשמיים כו'.
ולמעלה הוא ענין המשכת מים-העליונים דבינה ממקור
החכמה, על ידי בחינת ד' היודיין דע"ב¹³⁹ כו', שמהם
נמשכו מ' סאה. כמובאר ב"פרי עץ חיים" שער השבת (פרק ג
בדבור המתחיל "סוד הטבילה"). והסוד של ענין השתירה דוקא
בהן לכל טומאה, הוא ענין פנימיות-התורה. ועל דרך
זה שונים שם גם זאת ההלכה ד"שש מעלות במקוואות
זו למעלה מזו כו' – שהם ששה צירופים של "ה"ו". כמו
שנתבאר ב"פרי עץ חיים" שם. ועל דרך זה בכל עניני המצות
בולן.

וכמו בסוד התפילין: דבכאן נחלש מצות תפילין
במעשה גשמיית, בקלף ודיו גשמיים כו'; ופרשת "קדש לי
כל בכור כו'" (בא יג, ב) ידוע ששרשה בבחינת חכמה, כי
"קדש" הוא חכמה¹⁴⁰, ונמשך להכתב בקלף ולהנתן
בבית התפילין, ויהיה נמשך מזה בחינת מוחין עליונים
לאדם בבחינת מקיף, מה שאי אפשר לו להשיג במוחין
של עצמו כו'. כמו שנתבאר במקום אחר. והרי נמשך אור
אינסוף בחכמה שבפרשת "קדש כו'", בכאן – דרך לבוש
וענין גשמי, ולמעלה הוא בבחינת הפנימית והמהות
ממש, דהיינו בחינת אור החכמה-דקדושה עצמה¹⁴¹.

והנה, לפי שהשמה מלובשת בגוף גשמי, על כן אי
אפשר לנו להיות לנו השגת המהות, ואפילו לגדולי
חכמי האמת, כי אם לנביא וחזוה לבד, שמכונה בכתוב
בשם ראיה ממש¹⁴² – כי אם זהו לימוד ב"מתיבתא
דרקיעא", ששם מושג מהות פנימית-התורה כמו שהיא
בפתי, חכמה, בינה דבריאה כו'.

מציאותו בלבד, יכולים הנבראים להגיע ולהשיג. וזהו
מצות-עשה ד"וידעת היום כו'", וכן "אתה הראת לדעת
כו'" (פרשתנו ד, לה). :

ב. ויובן ענין זה בביאור יותר, במה שמצינו בדוגמת זה
בעסק התורה, שיש בה סתים וגליא, שהם גם כן בחינת
גוף ונשמה, כמבואר בזהר בהעלותך (דף קנ"ב, עמוד א').
ובגופי התורה שייך השגת המהות, מה שאין כן בבחינת
הסתים והפנימית. ומכל מקום, על ידי גופי התורה יוכל
האדם לידע גם כן קצת המציאות מהפנימית. על דרך
משל, שעל ידי חיות גוף האדם מרגיש מציאות הנשמה
כו'.

וביאור הדבר:

דהנה אמרו רז"ל (פסחים נ, א): "אשרי מי שבא לכאן
ותלמודו בידו". שבגן-עדן לומדים גם כן כל התורה
שבגליפה. כמו על דרך דוגמא, עניני ההלכות שאנו
שונים כאן בעולם-הזה החומרי, "שור שנגח כו'¹³²
וכיוצא. וידוע, ההלכה זו – "דבר ה'" היא¹³³, ו"הקדוש
ברוך-הוא יושב ושוה כנגדו כו'¹³⁴. ואם כן, בגן-עדן
שהשמות עוסקים בהלכה זו ד"שור שנגח כו'", אין לומר
דהשגתם שם בהשגתנו כאן על ענינים גשמיים ממש,
דהרי אין שור גשמי בגן-עדן כו', ומפשט שם בודאי מכל
גדר וגשם כו'. אף ודאי השגתם שם – על רוחניות. כמו
בבחינת השור דמרכבה – "פני שור מהשמאל" (יחזקאל א,
ו) וכיוצא; וסוד הפנונה בטעמה של הלכה, למה יהיה
הדין כך כו'. וזהו הנקרא "פנימית התורה" ו"נשמתא
דאורייתא".

אבל השגתנו כאן הלכה זו ד"שור שנגח" – זהו
בחינת "גוף התורה". ויש גם כן שנקרא "לבושא
דאורייתא" בזהר שם.

וכן בדוגמא זה, בכל ההלכות שאנו שונים כאן:

כמו "אם בחרת קדמה לשער לכן כו'¹³⁵, כדאיתא
בגמרא¹³⁶, ד"קדושא בריך-הוא במתיבתא-דרקיעא
אומר טהור כו', ומאן נוכח? רבה בר נחמני כו'". ובדאי
אין ענין הנגעים שם ענין גשמי כנגעים שלמטה, אלא

132. (בכא קמא פרק ד משנה א. פרק ה משנה א).

133. (שבת קלח, ב).

134. (תנא דבי אליהו רבה ריש פרק יח. ילקוט שמעוני איכה רמז תתרלד
ובשינוי לשון קצת).

135. (משנה נגעים ד, יא).

136. (בכא מציצא פו, א).

137. (משנה מקוואות א, א).

138. (ערוכין ד, ב).

139. (שם ה"ן במילוי יודין: יוד, הי, ניו, הי עולה ע"ב).

140. (מאורי אור אות ק ס"ז).

141. ועיין מה שנתבאר בפרשת יתרו, בדבור המתחיל "משה ידבר"
(תורה אור סח, א) בענין המצות מה שהם למעלה – ענין ביקור-חולים,
וענין תפילין כו'. עיין שם.

142. וכמו שנתבאר כל זה במקום אחר ואגרת הקדש סימן יט על פסוק
"נוטה אור כשלקה".

יחיה" (תבסוק ב, ד) ממנש, והיינו שעל ידי התורה ומצות
נמשך בחינת הדעת. וכמו שנתבאר לקמן על פי הספרי:
"שמותך כה אתה מכיר" כו¹⁴⁵ :

ג. והנה פירוש וענין "דע את אלקי אביך", היינו העמקת
הלב, שלא יסיח דעתו מזה, ויהיה לזכרון לפניו תמיד,
כמו שכתוב (תהלים טו, ח): "שוייתי ה' לנגדי תמיד".

וביאר הענין, הנה מתחלה צריך להבין עוד ההפרש
בין דעת לאמונה. כי הנה הדעת הוא בחינת פנימית
המדות, ונקרא בזה: "מפתחא דכליל שית"¹⁴⁶.

וביאר הדברים, הנה "מבשרי אהבה", דאנו רואין
באדם, שכל המדות בטילים אחרי בחינת הדעת כו'.

כי הנה בשאדם יודע ומרגיש את עצמו ככל, הרי
אנו רואים בחוש, שלפי שהוא מרגיש את עצמו וחיותו
מאד, אזי מדותיו מתפעלים בתכלית ההתפעלות,
לאהוב בהתפעלות מה שאהב ולשנוא בהתפעלות מה
ששנא – יותר משאינו מרגיש את עצמו כל כך. כי מפני
הרגשת עצמותו תיקר נפשו בעיניו¹⁴⁷ מאד, ויהיה דבר
שהוא לטובתו – יאהבנו בתכלית התפעלות האהבה;
ובהפך, דבר שאינו לטובתו אלא מזיק לו – ישנאהו
בהתפעלות השנאה בתכלית;

מה שאין בן על אדם אחר, אפילו על אוהבו וריעו,
לא איכפת ליה כל כך כמו על עצמו. כי אף שהוא
אוהבו, עם כל זה אין מרגיש כל כך תמיד, ומסלק דעתו
ממנו, לכן לא יתפעל כל כך מענינו כמו על עצמו,
שאינו מסלק דעתו והרגשת עצמו לעולם, על בן יתפעל
ביותר מעניני עצמו.

ולכן גם בעניני עצמו, אם מסלק לפי שעה בחינת
ההרגשה מעצמותו כל כך – לא תיקר נפשו כל כך
בעיניו, ויוכל להיות שלא יתפעל כל כך מדבר שהוא
נגד רצונו; וכן לא יאהוב דבר שהוא לטובתו כל כך
בהתפעלות האהבה – להיותו מסולק מענין עצמותו,
ואיננו מרגיש את נפשו וחיותו להיות יודע את עצמו כל
כך – כמו כאשר טרוד הוא בענין גדול, שמסולק אז
מעניני הרגשת עצמותו וכדומה.

וראיה, ממה שכתב הרמב"ם סוף פרק ז' מהלכות

אף מכל מקום, אף על פי שפנימית התורה אין מושג
לשום חכם המהות כלל, אבל עם כל זה, מתוך לימוד
גופי התורה יוכל לעמוד מעט מזער על ידיעת
המציאות מהפנימית, שהרי מכל מקום אפשר קצתו מובן
ומושג, שעל ברחף יש אופן של פנימית התורה וטעמי
מצות אשר הן נשמה של גוף הלכה זו ומצוה זאת.

כמו שבגשמיות, ממה שאנו רואים גוף האדם –
מורגש שיש בו נשמה, אף על פי שאינו יודע מהותה
אין ומה היא; וכך התורה נקראת "אדם"¹⁴³ – רמ"ח
מצות עשה הם "רמ"ח אברים" כו', ויש בה גוף ונשמה
כנ"ל.

ולכן אמרו רז"ל: "אשרי מי שבא לכאן ותלמודו
בידו" – שעל ידי לימוד גופי התורה בעולם הזה, משיג
נגן עדן מהות ממנש פנימית כו'; מה שאין בן מי שאין
בידו כלל מגופי תורה כו'.

והנה על דרך זה יובן גם בן בענין שיוכל להיות
בחינת המשכת הדעת ב'סובב כל עלמין' על ידי קיום
התורה ומצות: כי הגם ד'לית מחשבה תפיסא ביה כלל',
מכל מקום, ידיעת המציאות יוכל להיות, והיינו על דרך
ידיעת פנימית התורה, שהתורה ומצות הן מבחינת
'סובב כל עלמין'.

ועוד, שהרי יודעים אנו שבחינת 'ממלא' אינו אלא
זיו והארה כו', והוא נובע בהכרח ממקור העצמי, במאור
השמש שמאיר האור וכיוצא, אם בן, בידיעה זו מורגשת
לנו ידיעת והשגת מציאות ד'סובב' על כל פנים, דהיינו
שיש מציאת סובב לגבי ממלא¹⁴⁴.

והיינו מה שנגזטווינו גם על בחינת סובב – "וידעת
היום כו', כי הוי"ה" – שהוא בחינת סובב – "הוא
האלקים" – להיות בבחינת גילוי לכס, דהיינו בבחינת
השגת המציאות על כל פנים.

אף המשכת הדעת בבחינה זו, היינו דוקא על ידי
עסק התורה ומצות. שעל ידי זה "ורעה אמונה" –
שממשיך מזון בהאמונה. שעם היות שבאמת בבחינת
'סובב כל עלמין' לא שייך – רק בחינת אמונה, מכל
מקום, על ידי התורה ומצות ממשיכים להיות "באמונתו"

143. (ראה חקת ט, יד).

144. וענין מה שנתבאר בדבור המתחיל "השמים כסאי" (תורה
אור א, א ואילך), גבי "ותן בלבנו בינה להבין", דהיינו "להבין
דבר מתוך דבר" (חגיגה יד, א). פירוש: "תוך דבר" הוא 'ממלא
כל עלמין', שמלוכב בתוך העולמות. ומבחינת 'ממלא כל
עלמין' נראה מבנים בחינת 'סובב כל עלמין' כו'. ענין שם.

וענין מה שנתבאר במקום אחר (סדור עם ד"ח לט, ד), בפירוש
"ברוך שאמר ויהי העולם, ברוך הוא", בענין פירוש "אתה"

ופירוש "הוא", שהוא בחינת 'ממלא כל עלמין' ו'סובב כל
עלמין' כו'. ענין שם.

145. וגם יובן עוד, על פי מה שנתבאר בדבור המתחיל "אחרי ה'
אלקים תלכו", בענין "כי מנסה כו' לדעת כו'". ענין שם.

146. ענין ב'ספרא דצניעותא' סוף פרק א' (והר חלק ב' קעו, א). ומבואר
ב"עץ חיים" כו'. ענין לקמן.

147. (על פי מלכים ב' א, יד: "תיקר נפשי בעיניך").

בחינת החכמה, רק היא ידיעה והשגה מרחוק, לא
במהות ואיכות רק בבחינת ההרגשה בלבד, שמרגיש
מציאות הדבר. ואם כן, אין זאת – רק בחינת אחריים
של החכמה, כי גופה של חכמה ופנימיותה הוא ענין
בחינת ראיה.
ולכן השגת הנביאים מכונה בכתוב בשם "ראיה" –
"וירא אליו ה'" (וירא יח, א); "וראית את אחורי" (תשא לג, כג).
ואף שזהו דרך משל ואינה ראית עין בשר גשמי ממש,
מכל מקום הנמשל צריך להיות דומה למשל; מה שאין
בן הדעת וההרגשה הוא רק בחינת אחריים לגבי בחינה
זו, ועל כן מבחינת אחריים דיסוד אבא ואימא' בלבד,
הוא שנעשה ונמשך בחינת הדעת לז"א.
וזהו ענין "ומבשרי אחזה", שרצונו לומר בחינת
הדעת. ו"אחזה" – הוא תרגום של ראיה, והיינו רק
בחינת אחריים של בחינת ראיה ממש¹⁵¹.
והנה, מאחר שנתבאר שעל ידי בחינת הדעת הוא
נמצא מציאת ההתפעלות דוקא כנ"ל, יובן מזה עיקר
ההפרש בין הדעת ובין האמונה כנ"ל:
כי כמו שמבואר למעלה בבחינת הדעת שבנפש
האדם, כך יובן למעלה בבחינת הדעת ב"אלקים חיים
ומלך עולם"¹⁵², דהיינו בחינת המדות דו"א דאצילות,
שבהן מלוכש בחינת הדעת, הן הן היורדין להתלבש
במלכות דאצילות, בחב"ד ומדות שבה, כדי "להחיות רוח
שפלים"¹⁵³ מאין ליש כו'. וזהו בחינת ממלא כל עלמין.
ומזה נמשך בחינת הדעת גם בנבראים כולם, מה
שיוצאים ומכירים את בוראם בבחינת ההרגשה ממש;
כאדם שיוצא את עצמו וחיותו – כך יודעים את מקור
החיים וחי החיים שמחיה כל הנבראים כו', ושבלעדו אין
להם קיום ומציאות כלל אפילו רגע.
ומסתעפים מזה הדעת – בחינת המדות אהבה
ויראה;
לאהוב את ה' ולעשות מצותיו כמו שיאהוב חי
נפשו, וכמו שכתוב (נצבים ל, ב): "לאהבה את ה' [...] כי הוא
חיך כו'", ולשנוא מה שמנגדו ומזיק לאהבה האלקית
עליו, והוא כל שס"ה לאתעשה – להתרחק מהם
בתכלית, כמו שישנא האדם דבר שמזיק לו בתכלית
השנואה.

מלכים: "וכל המתחיל כו'¹⁴⁸ ומבחיל עצמו – עובר
בלא-תעשה, שנאמר (שופטים כ, א): "אל ירך לבבכם, אל
תיראו כו'".
וקשה, איך יעשה שלא יפחד?
אלא הענין: שישלך מחשבתו והרהורו מיוחד זה, ועל
ידי זה מתבטל הפחד. וזה שכתב: "וכל המתחיל לחשוב
והרהר", הרי ראיה ברורה שאפילו ההתפעלות
הטבעית שבאהבת עצמו – היא תלויה על פי הדעת
והמחשבה. ואם כן אנו רואים, שכל המדות – אהבה
ושנאה ויראה ודומיהן, אינן נמשכין ונגררין – רק על ידי
הדעת וההרגשה, שלפי שיוצא ומרגיש את עצמו תמיד,
לכן יומשך ההתפעלות מאד בעניני עצמו, ובהפך – אם
מסלק הדעת וההרגשה כל כך מאהבת עצמו כו', כנ"ל.
ומזה יובן איך שהתפעלות המדות נמשך רק אחר
הדעת וההרגשה, שאפילו בדרך הנוגע לעצמותו לא
יומשך ההתפעלות רק על ידי הדעת דייקא, שהוא
המתפשט במדות להחיותן, וממנו עיקר הנהגתן והטייתן
כנ"ל.
וזהו שנקרא הדעת בשם "מפתח דכליל שית",
פירושו: להיותו פותח את התפעלות המדה ומעוררה,
כמו על דרך משל המפתח הגשמי כו'. והוא "כליל שית"
– מכל ששת המדות – חג"ת וכי'¹⁴⁹.
ועל דרך זה יובן ענין "דע את אלקי אביו":
דהיינו להתבונן תמיד, ושלא יסיח דעתו מזה, שעל
ידי זה דוקא יומשכו המדות אהבה ויראה. כמו על דרך
משל שמתפעל מאד בעניני נפשו וגופו, שהוא לפי
שאינו מסלק דעתו והרגשתו כו' – כמו כן יתר מכן צריך
להיות שלא יסיח דעתו מחיי החיים איך-סוף ברוך-הוא,
ועל ידי זה יומשכו מדותיו לאהוב את ה' בלב ונפש
ומאד, וליראה ולפחד מגדולתו יתברך. וכמו שיתבאר.
והנה, מה שנקרא בחינת הדעת "מפתח" לגבי
המדות, והוא להם בבחינת התורן והפנימית כנ"ל; ולגבי
החכמה שבמוחזין אינו נמשך משם רק בבחינת אחריים
דחכמה, כמו שכתוב ב"עץ חיים": דמאחוריים דאבא
המלוכש ביסוד דאימא נעשה בחינת הדעת לז"א¹⁵⁰.
והענין מובן מצד עצמו: להיות כי ענין ההרגשה
הנ"ל הרי אינה השגת המהות כמו בחינת ראיה, שהיא

151. ועיין ב"לקוטי תורה" ומהאריז"ל, בתהלים על פסוק (תהלים קמו, ה) ו"לתבונתו אין מספר", מבואר שהתבונה היא למעלה מבחינת הדעת דו"א, והיינו מטעם הנ"ל.

152. (ירמיה י, י ברכת יוצר).

153. (ישעיה נז, טו).

148. (לחשב ולהרהר במלחמה).

149. ועיין מה שנתבאר במקום אחר מענין הדעת: בביאור על פסוק "מים רבים" בפרשת תולדות (תורה אור יט, ב), ובדבור המתחיל "לא הביט און ביעקב" (לעיל בלק עא, ב).

150. וכמו שכתוב ב"לקוטי תורה" ומהאריז"ל פרשת שמות, גבי "ותקרא" את שמו משה [...] כי מן המים משיתוהו.

ובכמו שכתוב ב"פרי עץ חיים" שער חג המצות, פרק א': שיש
במה בחינות: מוחין-דגדלות כו'.
והנה, על ידי קיום מצות "ידעת היום", שהוא רק
בחינת "הידוע מציאותו ולא מהותו", הנה על ידי זה
יומשך השכר לעתיד – להיות "ונגלה כבוד ה' כו'" (ישעיה
מ, ח), בבחינת ראיה והשגה ממש, "כי עין בעין יראו" ¹⁵⁷
(ישעיה נב, ח):
ד. והנה לפי זה צריך להבין מה שנאמר לעתיד-לבא
ו"מלאה הארץ דעה":
דהרי גדולה מזו נאמר לעתיד-לבא: "ונגלה כבוד ה'
וראו כל בשר" כו', ובתיב: "עין בעין יראו", אשר הראיה
היא השגת המהות ממש; ובמאמר רז"ל שלהי מסכת
תענית (לא, א) על פסוק (ישעיה כה, ט): "ואמר ביום ההוא
הנה אלקינו זה כו" ¹⁵⁸; וכנודע גם כן מענין משה
שנתנבא ב"זה" ¹⁵⁹ – לפי שראה באספקלריא המאירה ¹⁶⁰,
ואם כן, מהו שנאמר אלעתיד-לבוא: ו"מלאה הארץ
דעה" – אשר הדעת אינו אלא השגת והרגשת המציאות
ולא המהות ממש?
והענין, כי הנה על פי המבואר למעלה, יובן שיש ג'
מדרגות למטה באדם:
האחד – היא בחינת ראיה והשגת המהות.
הב' – בחינת הדעת, הוא ידיעת והרגשת המציאות
ולא השגת המהות.
הג' – בחינת האמונה, שמאמין האמת בכל לב, אף
שאינו זה בבחינת דעת והרגשה אצלו. ועל דרך זה: "שם
שמים שגור בפי הכל" ¹⁶¹ כנ"ל.
והנה אם כן, למעלה גם כן על דרך זה הוא בג'
המדרגות הללו. ואמנם ממילא מובן, שלמעלה, כל מה
שהוא יותר גבוה, יותר מופלא ונעלם הוא.
והנה החכמה נקרא "אתה" – "כי אתה אבינו" (ישעיה
סג, טז), כמו שכתוב באדרא זוטא (דף ר"צ, עמוד א'). והיינו
לפי שהיא ראשית הגילוי, "כולם בחכמה עשית" (תהלים
קד, כד), שמתלבשת בכל העולמות. ובגין-עדן היא בבחינת
גילוי ההשגה לכל חד לפום שיעורא דיליה ¹⁶², בבחינת
השגת המהות ממש בזיו והארה זו ¹⁶³.

ואם כן, סיבת קיום מצות-עשה וריחוק כל לא-
תעשה תלויה רק בבחינת הדעת, והוא ההרגשה
שמרגיש הנפש-האלקית את אור האלקי והיותו בחינת
חיי החיים. ועל זה נאמר "דע את אלקי אביך", להיות
לזכרון בין עיניו תמיד, כדי שירגיש מאד איך שצריך
ליראה מלעבור רצונו ¹⁵⁴, ושצריך להשתוקק ולחשוך
לדבקה בו יתברך.
ואמנם, האמונה הוא למעלה מבחינת הדעת
וההשגה, דהיינו שהוא רק בבחינת מקיף על השכל
והמדות. ולכן אין ממנה התפעלות המדות כל כך, שהרי
נגבא אפום מחתרתא – רחמנא קריא ¹⁵⁵, הרי מאמין
ביכולת רבונו של-עולם, ועם כל זה הוא עובר רצונו
יתברך, והיינו מפני שהאמונה אצלו בבחינת ריחוק
ובבחינת מקיף בלבד. ועל כן נקראת האמונה בשם
"עטרה" – שהיא כעטרה המקפת על הראש, כמו
שנתבאר למעלה.
ולמעלה באלקות, יובן מזה שהוא בחינה ומדרגה
הגבוהה בבחינת הדעת-דן"א הנ"ל, אלא הוא בחינת
אור-מקיף על המדות-דאצילות עד שאינם מתפעלים
ממנו כלל כו'. והוא הנקרא בחינת פתר-דן"א – כמו
העטרה הכותרת על הראש כו'. וכשנבא הארה זו למטה
במלכות-דאצילות נקרא "פתר מלכות" כו'.
ודרך כלל, זהו מבחינת 'סובב' בכל עולם לפי ערכו:
באצילות – מבחינת סובב דאצילות, ובבריאה – מבחינת
סובב וכתר דבריאה כו'. ולפי שהוא בחינת סובב ומקיף, על
כן אינו מאיר בגילוי כל כך בהעולם בבחינת דעת ממש.
וכן למטה באדם, הדעת הוא בבחינת 'ממלא כל
עלמין', אבל האמונה היא גם בבחינת 'סובב כל עלמין';
אף על ידי המצות ממשיכים בחינת 'סובב כל עלמין' –
שיומשך גם כן בבחינת דעת. כי רמ"ח מצות עשה
יש"ה לא-תעשה נמשכין מבחינת ה' חסדים וה' גבורות
הנמשכין מבחינת הדעת כו', ושרש המשכה זו היא
מבחינת רצון-העליון ה'סובב כל עלמין' ¹⁵⁶.
וזהו עיקר ענין הציוי "ידעת היום": שעל ידי הדעת
וההעמקה בבחינת "אני ה' לא שנית" (מלאכי ג, 1), בחינת
'סובב כל עלמין', על ידי זה דוקא תגדל אהבתו ויראתו.

154. וענין מה שנתבאר בדבור המתחיל "ראשי המטות" (לעיל מטות פב, א), בפירוש וענין "ראת חטא".

155. (ברכות סג, א).

156. וענין בפירוש הרמ"ז בזהר ריש פרשת קרח. וענין מה שיתבאר עוד מזה לקמן בסיועא דשמיא.

157. וכמו שנתבאר מזה בדבור המתחיל "שובה ישראל". ענין שם.

158. "עתיד הקדוש ברוך-הוא לעשות מחול לצדיקים, והוא יושב ביניהם

בגן-עדן, וכל אחד ואחד מראה באצבעו, שנאמר ביום ההוא: הנה אלקינו זה קינו לו וישיענו, זה ה' קינו לו, נגילה ונשמחה בישועתו".

159. (רש"י ריש פרשת מטות. ובספרי מטות ל, ב (שם))

160. (יבמות מט, ב. וזה חלק א וישלח קע, סוף עמוד ב).

161. (תנחומא ושב ח).

162. (כל חד לפום שיעורא דיליה: וזה חלק א קג, א).

163. (וענין מה שנתבאר מזה ב"תורה אור" פרשת חיי שנה).

שְׁלֹמֶעֱלָה מִבְּחִינַת הַדַּעַת דָּן"א, וּמֵה שְׁעֵכְשִׁי בְּחִינַת
הַפֶּתֶר אֵינוֹ אֵלָּא בְּהַשְׁגַּת הַמְּצִיאוֹת כִּנ"ל, יִהְיֶה לְעֵתִיד
לְבֹא בְּהַשְׁגַּת הַמְּהוּת, כְּעֵנֶן הַנְּשָׁמוֹת "שְׁנֵהֲנִין מִזֵּיו כו"168,
שְׁנֵהֲנִים מִמֶּשׁ.

וּכְפִי אוֹפֵן מֵאֲמָרָם ו"ל (תַּעֲנִית לֹא, א): "עֵתִיד הַקָּדוֹשׁ
בְּרוּךְ־הוּא לַעֲשׂוֹת מַחֹל לְצַדִּיקִים, וְהוּא יוֹשֵׁב בֵּינֵיהֶם
בְּגִי' עֵדֶן כו' - עַד: "הִנֵּה אֶלְקִינוּ זֶה כו", "שְׁאִין זֶה" - אֵלָּא
לְנוֹכַח בּוֹדָאִי, כִּמּוֹ בְּגִי' עֵדֶן שְׁ"י שְׂבִיבִין וְנִהְיִין, שְׁהִיא
הַשְׁגַּת הַמְּהוּת כִּנ"ל.

וְגִילּוֹי זֶה יִהְיֶה לְעֵתִיד מִבְּחִינַת 'סוֹבֵב כֹּל עֲלֵמִין',
שְׁהוּא בְּחִינַת פֶּתֶר. וְלִכֵּן נִקְרָא "מַחֹל", שְׁהוּא עֵיגוּל,
דְּהֵינּוּ, בְּחִינַת עֲגוּלִים וּמִקִּיפִים עֲלִיוֹנִים יוֹמִשְׁכוּ בְּבְחִינַת
גִּילּוֹי - שְׁיֵאמֶר עֲלֵיהֶם "זֶה", וְעַל זֶה נֶאֱמַר לְעֵתִיד "כִּי
עֵין בְּעֵין יִרְאוּ". וְאִזּוֹ יוֹמִשֵּׁף לְהִיּוֹת בְּחִינַת סוֹבֵב מִמְּדֻרְגּוֹת
עֲלִיוֹנוֹת יוֹתֵר, דְּהֵינּוּ שְׁהִמְקִיף הָעֲלִיּוֹן יוֹתֵר, שְׁעֵכְשִׁי
הוּא לְמַעְלָה מִבְּחִינַת 'סוֹבֵב כֹּל עֲלֵמִין' וְנִקְרָא "רִישָׁא
דְּלֹא אֲתִידַע", יוֹמִשֵּׁף לְעֵתִיד לְהִיּוֹת בְּבְחִינַת סוֹבֵב. וְעַל
זֶה נֶאֱמַר ו"מִלָּאָה הָאֶרֶץ דָּעָה כו"169.

וּבִיאֹר הַדְּבָר:

הִנֵּה יְדוּעַ דִּישׁ רִיבּוֹי רַבּוּת מְדֻרְגּוֹת בְּהַשְׁתַּלְשְׁלוֹת.
וּכְמוֹ שְׁבִי' עוֹלָמוֹת בִּי"ע יֵשׁ בְּכֹל ג' מְדֻרְגּוֹת הַיְדוּעִים,
וְהוּא: גִּין־עֵדֶן הָעֲלִיּוֹן, וְגִין־עֵדֶן הַתַּתְּחוֹן, וְעוֹלָם־הָזֶה -
דְּעוֹלָם־הַעֲשִׂיָּה.

וְהִנֵּה יְדוּעַ, דְּבִכָּל עֵילָה וְעוֹלָל, מֵה שְׁבַעֲלִיּוֹן הוּא
בְּחִינַת גִּילּוֹי - נַעֲשֶׂה בְּחִינַת הָעֵלֶם בְּתַתְּחוֹן הָעוֹלָל מִמֶּנּוּ
כו'. וְהֵינּוּ, מֵה שְׁהוּא בְּחִינַת 'מִמְּלֹא' בְּעֲלִיּוֹן - נַעֲשֶׂה
בְּחִינַת 'סוֹבֵב' בְּתַתְּחוֹן; וְכֵן הָעֲלִיּוֹן לִגְבֵי הָעֲלִיּוֹן הֵימְנוּ;
וְעַל דֶּרֶךְ זֶה עַד רוּם הַמַּעְלּוֹת בְּרִיבּוֹי רַבּוּת מְדֻרְגּוֹת עַד
אֵין קֶץ וְשִׁיעוּר - הַכֹּל הוּא בְּבְחִינַת 'הָעֵלֶם וְגִילּוֹי',
דְּהֵינּוּ 'סוֹבֵב וּמִמְּלֹא' כו'.

וְגַם בְּגִין־עֵדֶן הָעֲלִיּוֹן וְגִין־עֵדֶן הַתַּתְּחוֹן עַל דֶּרֶךְ הַזֶּה:
דְּהֵינּוּ, מֵה שְׁבַג־עֵדֶן הָעֲלִיּוֹן הוּא בְּבְחִינַת הַשְׁגַּת
הַמְּהוּת - "לְנוֹכַח", דְּהֵינּוּ בְּבְחִינַת גִּילּוֹי מִמֶּשׁ, עֲדִיין
בְּבּוֹא הַהֶאָרָה הַזֹּאת לְמִטָּה בְּגִין־עֵדֶן הַתַּתְּחוֹן, הִיא לָהֶם
שֵׁם בְּבְחִינַת הַהָעֵלֶם וְהַסּוֹבֵב, וְהוּא רַק לָהֶם בְּבְחִינַת
הַשְׁגַּת הַמְּצִיאוֹת בְּלִבָּד כו'.

וְלִכֵּן נִקְרָא "אֲתָה": כִּי "אֲתָה" הוּא לְשׁוֹן נוֹכַח וּבְחִינַת
גִּילּוֹי מִמֶּשׁ, וְגִילּוֹי זֶה הוּא מִבְּחִינַת 'מִמְּלֹא כֹל עֲלֵמִין',
שְׁמִקּוּרוֹ מִבְּחִינַת חֲכֻמָּה־עֵילָאָה. אֲבָל מִבְּחִינַת כְּתֵר,
שְׁלֹמֶעֱלָה מִהַחֲכֻמָּה, שְׁהוּא בְּחִינַת 'סוֹבֵב כֹּל עֲלֵמִין' אֵין
מֵאִיר הָאָרָה בְּגִין־עֵדֶן בְּבְחִינַת גִּילּוֹי וְהַשְׁגַּת הַמְּהוּת, כִּי
אִם הַתְּגֻלוֹת זֹו יִהְיֶה לְעֵתִיד־לְבֹא דִּיִּיקָא בְּתַתְּחִיט'
הַמְּתִים¹⁶⁴. אֲבָל בְּגִין־עֵדֶן אֵין מֵאִיר מִבְּחִינַת 'סוֹבֵב כֹּל
עֲלֵמִין' בְּגִילּוֹי מִמֶּשׁ.

רַק מִפֶּל מְקוֹם שְׁיָיָה גַם ב'סוֹבֵב כֹּל עֲלֵמִין' בְּחִינַת דַּעַת
- שְׁהוּא "הַיְדוּעַ מְצִיאוֹתוֹ" אִף עַל פִּי שְׁאִינוּ יוֹדַע וְיָדוּעַ
מְהוּתוֹ. וְלִכֵּן אֵיתָא בְּאֶדְרָא זוּטָא שֵׁם: ד'עֲתִיקָא לֹא
אֶקְרִי 'אֲתָה', בְּגִין דַּאֲתַפְסִיָּא וְלֹא אֲתַגְלִיָּא וְאֶקְרִי הוּא".
וּכְמוֹ שְׁכָתוּב גַּם כֵּן בְּזֵהר פֶּרֶשֶׁת קֶרַח (קַעֲוֹ, ב), עַל פֶּסוּק
(קֶרַח יח, כג) "וְעַבְדֵּי הַלֹּוי הוּא": "הוּא - דָּא עֲתִיקָא". וְהֵינּוּ,
שְׁמִכָּל מְקוֹם יְדוּעַ מְצִיאוֹתוֹ רַק שְׁאִינוּ יוֹדַע מְהוּתוֹ.

וּכְמוֹ עַל דֶּרֶךְ מִשָּׁל בְּאֶדָם: שִׁישׁ בְּחִינַת שְׁכָל, וְיֵשׁ
בְּחִינַת פֶּחַ הַמִּשְׁכָּל שְׁמִמְנֵנוּ נוֹבַע הַשְׁכָּל. שְׁאִף עַל פִּי
שְׁכָח הַמִּשְׁכָּל אֵינוּ מוֹשֵׁג כָּלָל, עִם כֹּל זֶה יְדוּעַ
מְצִיאוֹתוֹ; שְׁמֵאֲחֵר שְׁהַשְׁכָּל נוֹבַע, מוֹכֶרַח שִׁישׁ מְקוֹר
שְׁמִמְנֵנוּ נוֹבַע זֶה כו'.

וְעַל דֶּרֶךְ זֶה, שְׁבַג־עֵדֶן מֵאִיר הַחֲכֻמָּה בְּבְחִינַת גִּילּוֹי,
הִנֵּה הַפֶּתֶר שְׁמִמְנֵנוּ מְקוֹר נְבִיעַת הַחֲכֻמָּה - יְדוּעַ מְצִיאוֹתוֹ
וְנִקְרָא "הוּא", וְעַל כֵּן שְׁיָיָה בּוֹ בְּחִינַת דַּעַת¹⁶⁵.

אֲמָנָם יֵשׁ עוֹד בְּחִינַת מְקִיף עֲלִיּוֹן יוֹתֵר, שְׁלֹמֶעֱלָה גַם
מִבְּחִינַת 'סוֹבֵב כֹּל עֲלֵמִין', וְנִקְרָא "רִישָׁא דְּלֹא
אֲתִידַע"¹⁶⁶. כִּי לִפִּי שְׁהוּא לְמַעְלָה גַם מְהִיּוֹת מְקוֹר
לְחֻכְמָה הַנִּקְרָא "אֲתָה", לִכֵּן אֵינוּ מוֹשֵׁג אֲפִילוֹ בְּגִין־עֵדֶן
בְּבְחִינַת דַּעַת מִמֶּשׁ, כִּי אִם בְּבְחִינַת אֲמוּנָה. וְלִכֵּן נִקְרָא
ד'דְּלֹא אֲתִידַע", פִּירוּשׁ: שְׁהוּא לְמַעְלָה מִבְּחִינַת הַדַּעַת,
וְאֵינוּ מֵאִיר כִּי אִם בְּבְחִינַת אֲמוּנָה¹⁶⁷.

וְהִנֵּה לְעֵתִיד־לְבֹא יִהְיֶה עֲלִיית הָעוֹלָמוֹת:

דְּעֵכְשִׁי מְקַבֵּלַת הַמַּלְכוּת מִז"א, שְׁנִקְרָא "אֲתָה",
שְׁהוּא בְּחִינַת 'מִמְּלֹא כֹל עֲלֵמִין'. וְלִכֵּן בְּחִינַת 'סוֹבֵב כֹּל
עֲלֵמִין' אֵינוּ מוֹשֵׁג אֲפִילוֹ בְּגִין־עֵדֶן רַק בְּהַשְׁגַּת הַמְּצִיאוֹת
בְּלִבָּד וְכִנ"ל;

אֲבָל לְעֵתִיד־לְבּוֹא, שְׁתַּהֲיָה עֲלִיית הַמַּלְכוּת בְּפֶתֶר,

167. וְכִמּוֹ שְׁנֵתְבָאָר כֹּל זֶה בְּפִירוּשׁ "בְּרוּךְ שְׁאֲמֹר וְהִיא הָעוֹלָם, בְּרוּךְ
הוּא כו'" (בְּסִידוֹר עִם דֹּא"ח בְּדוּבּוֹר הַמִּתְחִיל "בְּרוּךְ שְׁאֲמֹר") עֵיין שֵׁם. (וְעֵיין
בְּסִידוֹר וְעִם דֹּא"ח שְׁעַר הַלֵּל" בְּעוֹמֶר עֲמּוּד שְׁה, א), בְּבִיאֹר עַל פֶּסוּק "אֲתָה
הַעֲבַת . . .] גְּבוּלוֹת אֶרֶץ", כְּעֵנֶן הַזֵּאת).

168. (בְּרִכּוֹת יז, א).

169. וְעֵיין מֵה שְׁנֵתְבָאָר בְּדוּבּוֹר הַמִּתְחִיל "יִתְקַע בְּשׁוֹפָר גְּדוֹל" (לִקְטָן
דְּרוּשִׁים לְרֹאשׁ הַשָּׁנָה נט, א).

164. כִּמּוֹ שְׁנֵתְבָאָר ב'אֲגַרַת הַקֹּדֶשׁ" (סִימָן יח) דְּבּוֹר הַמִּתְחִיל "נִזְדַּעַ
דְּבִאֲתַעְרוּתָא דְּלִתְמָא כו'". עֵיין שֵׁם.

165. (וְעֵיין מֵה שְׁנֵתְבָאָר בְּדוּבּוֹר הַמִּתְחִיל "אִם בְּהֶרֶת קִדְמָה"
(לְעִיל תּוֹרִיעַ כד, ב), גְּבִי "קוֹדֶשׁא בְּרִיךְ־הוּא אוֹמֵר טְהוֹר", שְׁהוּא
עֵינֵן מֵה שְׁמֵאִיר לָהֶם מִבְּחִינַת הַמְּקִיף, וְהוּא לְמַעְלָה מִבְּחִינַת
הַהַשְׁגָּה שְׁלֵהֶם כו').

166. (וְזֵהר חֶלֶק ג רפח, א).

בחינת הדעת¹⁷⁶. ועיקר הברור היינו על ידי התפלה
ותורה ומצות. והיינו שעל ידי זה ממשיכים בחינת
"ורעה אמונה"¹⁷⁷ (תהלים לו, א).
והענין:
פי השגת ולימוד התורה הוא השגת מהות רצונו
וחכמתו יתברך ממש, שלמעלה מידיעת המציאות
בלבד. רק שהשגה זו הוא כמו שנתלבשו חכמתו ורצונו
יתברך בעשייה גשמיות, שלפי שנתלבשו בעשייה
גשמיות על כן יש בהם השגת המהות; מה שאין כן כמו
שהם למעלה, הרי "לית מחשבה תפיסא בהן כלל"¹⁷⁸.
אבל על כל פנים הוא השגת מהות חכמתו ורצונו
יתברך ממש. ולכן יש בכח השגה זו להיות "ורעה
אמונה" – שהוא ענין המשכת הדעת: כי הדעת הוא
השגת והכרת המציאות מבחינת 'סובב כל עלמין' כנ"ל,
והשגת ולימוד התורה היא השגת מהות חכמתו ורצונו
יתברך שמבחינת 'סובב כל עלמין', ולא בהשגת
המציאות לבד;
רק שהתורה נשפלה למטה בענינים גשמיים, והרי זה
כמו על דרך משל המאכל שמחיה את האדם ומוסיף בו
דעת – ש"אין התינוק יודע לקרות אבא עד שיטעום
טעם דגן"¹⁷⁹. והיינו, לפי ששרש החטא – מבחינת
דעת-דתהו שלמעלה מהאדם כו'. ולכן אף על פי
שנשפל למטה מהאדם, עם כל זה מחיה הוא את האדם
וממשיך בו דעת.
כך על דרך זה, אף על פי שהתורה שבעל-פה
מדברת בענינים גשמיים שבעולם-הזה, שזהו למטה
מבחינת ההשכלה וההתבוננות בגדולת ה'; אף עם כל
זה שרשה גבוה יותר, כי היא השגת המהות רצונו
וחכמתו יתברך ממש. לכן היא בחינת מזון לנפש –
"ורעה אמונה" – שממשיך בחינת דעת באמונה.
וזהו "אתה הראת לדעת": ראייה הוא השגת המהות,
והיינו על ידי עסק התורה, שהיא חכמתו ורצונו יתברך,
רק שנתלבשו בעשייה. ולכן מזה נמשך "לדעת כי ה'

ולעתיד כתיב (ישעיה נא, א): "וישם מדברה בעדן", שמה
שהוא עכשיו בחינת "עדן", יהיה גילוי זה למטה ממש,
להיות "מדברה בעדן". ואם כן בחינת "עדן" יתעלה עוד
יותר לאין קץ כו'. ועל דרך זה יש "נ' אלפים יובלות"¹⁷⁰
כו'.
ומכל זה יובן ענין ו"מלאה הארץ דעה", וכל זה
נמשך על ידי "ידיעת היום":
ה. וזהו ענין "דברו על לב ירושלים וקראו אליה" (ישעיה
מ, ב).
פירוש:
"וקראו אליה": היינו מה שיומשך בבחינת אור פנימי
ממש, בהשגת המהות על דרך "עין בעין יראו".
ו"דברו על לב" הוא בחינת מקיף. והיינו, כי לאחר
שיומשך המקיפים דעכשיו להיות בבחינת אור-פנימי,
אזי יומשך אור עליון וגדול יותר להיות בבחינת מקיף,
מה שעכשיו הוא למעלה מעלה גם מהיות נקרא אור
מקיף¹⁷¹. ועל זה נאמר ו"מלאה הארץ דעה".
וממילא מובן שיהיה מקיף-למקיף מבחינה עליונה
יותר, כי "לגדולתו אין חקר" (תהלים קמה, א). וכמו שכתוב
(תהלים קנ, ב): "כרוב גדולו" כו'. ועל זה נאמר לעתיד גם כן
(ישעיה יא, ה): "והיה צדק אזור מתניו, והאמונה אזור חלציו"
כו"¹⁷².
אף כל המשכות אלו לעתיד, הוא על ידי "היום
לעשותם" (פרשתנו ו, יא), וזהו "כי מלאה צבאה"¹⁷³ – שהוא
ענין בירורי הניצוצות שמבדרין על ידי תפלה ותורה
ומצות.
וזהו גם כן מה שאמרנו רז"ל¹⁷⁴: "אם ישראל עושין
תשובה – נגאלין", שתשובה היינו שיחזור הניצוצות
שנפלו למטה, לשוב למקורן ושרשן. ואחר שישלמו
בירור כל הניצוצות, על זה נאמר "כי מלאה צבאה",
ואזי "דברו על לב כו"¹⁷⁵.
והנה, על ידי בירור ניצוצות הנ"ל נמשך גם כן גילוי

175. וענין מה שנתבאר בדבור המתחיל "וכל בניך כו'", "מרבית שלום
כו'" (לקמן ראה ל, ב). ענין נשם.

176. וכמו שנתבאר בדבור המתחיל "אחרי ה' אלקיכם תלכו".

177. וענין מה שנתבאר ב"אגרת הקדש" (סימן א) על פסוק
"חגרה בעוז מתניו" (משלי לא, יז), איך על ידי עסק התורה
נמשך החיות והכח בהאמונה. ובספרי איתא על פסוק
(פרשתנו ו, יא) "והיו הדברים האלה כו'": "שמתוך כך אתה מכיר
את מי שאמר והיה העולם".

178. וענין מה שנתבאר מזה באריכות במקום אחר – בביאור על פסוק
"ולא תשביט מלח" (לעיל וקרא ד, ג ואילך) בפרשת ויקרא.

179. (ברכות מ, א).

170. (ראה ש"ך על התורה בהר ט, ד).

171. (וענין מענין "דברו על לב": ברבות: וישלח, פרשה פ'. אחרי, פרשה
כ"א. במדוך איה, בסוף אלקא ביתא קדמא, בפסוק (א, כב) "תבא
כל". במדוך קהלת, על פסוק (א, טז) "בדתי אני עם לבי". ועל פסוק
(ג, ח) "עת להבה", גבי "ועת לדבר" (שם ג, ז).

וענין מה שנתבאר בדבור המתחיל "אחרי ה' אלקיכם תלכו" (לקמן ראה
ב, א, בענין "והיו הדברים כו' על לבנה").

172. (וענין בזה פרשת בלק, דף קצ"ח, עמוד ב').

173. (המשך הפסוק "דברו על לב ירושלים וקראו אליה").

174. (סנהדרין צו, ב).

ידיעת המציאות, כמו ידיעת האדם פחות נפשו. ולכן, 11
אף על גב שהקדוש ברוך הוא "לית מחשבה תפיסא ביה 12
כלל", עם כל זה צריך להיות "ידיעת היום כו" ממשי. 13
והנה בהתורה יש גם כן כמו כן – השגת המדות 14
וידיעת המציאות. והנה המשכת המדות הוא על פי 15
הדעת. וזהו "דע את אלקי אביך", שהוא שלא יסיח 16
דעתו מזה – "שיתי ה' לנגדי תמיד". ומכל מקום הדעת 17
הוא רק בחינת אחרים לגבי ראיה. אך השכר מ"ידיעת 18
היום" – לעתיד, "עין בעין יראו כו". וענין ו"מלאה הארץ 19
דעה". ענין "דברו" "וקראו". ושכל המשכות אלו נמשך 20
על ידי "ידיעת היום" – "היום לעשותם". : 21

הוא האלקים וגו' 180. והיינו על ידי הגילוי מבחינת "אנכי 1
– מי שאנכי", שעל ידי זה נהפך הים ועלמא דאתפסיא 2
לבוא לידי גילוי בבחינת ראיה ממשי, כמו שכתוב (בשלה 3
טו, ב): "זה אלי ואנוהו". 4
ועל דרך זה יובן גם כן, שהתורה והמצות, שהם 5
"הדברים [...] אשר אנכי מצוך היום" (פרשתנו ו, י) – "אנכי 6
– מי שאנכי" 181, על כן יש בכחן להמשיך בחינת הדעת 7
בהאדם שיבוא לבחינת "הראת לדעת", "ידיעת היום 8
כו". : 9
קיצור. ענין הדעת – שהוא אינו ידיעת המהות, כי אם 10

ומעלמא דאתפסיא".

וענין עוד בסידור ועם דא"ח רפו, ג. רצ, סוף עמוד ב ואילך, בדבור המתחיל
"ששת ימים תאכל מצות", בענין "ראתה שפחה על הים כו".

181. (נסמן לעיל דברים א, ב).

180. וענין מה שנתבאר על פסוק "בשברי לכם מטה לחם" (לעיל
בדקותי מה, ב).

וענין מה שנתבאר ב"ספר של בינונים" פרק נ"ב: "ומהו 1
הלבוש כו" ושיכול להסתירה ולהבישה ולא תבטל במציאות באורח? הוא 2
רצונו יתברך וחקמתו וכו', המלוכשים בתורה ומצותיה הנגלית לנו ולבנינו. 3
ד"אורייתא מחכמה נפקת", היא חכמה עילאה, דלעילא לעילא כו' 4

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

שערי תשובה

קדישא אבל אין קדוש כה' וכן ארז"ל קדושי' תהיו 22
יכול כמוני ת"ל כי קדוש אני קדושי למעלה 23
מקדושתכם היינו מה שנק' קדוש מצד קיום מעשה 24
המצות כשעושין רצונו של מקום (אך מ"ש אורייתא 25
קדישא ואין קדוש כה' היינו משום דגם שעצמותו 26
מתגלה בה אבל הוא עצמו קדוש ומובדל גם מח"ע 27
דתורה כו') ונמצא תורה וישראל ושבת שרש א' להן 28
ותשובה ומע"ט למטה מהם כו' ולכן אומר שמע 29
ישראל שבו תלוי היחוד העצמי דה' אחד כו' וד"ל. 30
ובכל זה הרי מובן ג"כ בענין זכור ורחמין ה' שהוא 31
ג"כ שרש י"ג מדה"ר ויעבור ה' ויקרא ה' כו' שזהו 32
ע"י התורה יותר מע"י תשובה ומע"ט לפי שבחי' 33
העצמות דהוי"ה ממש נתגלה כנ"ל. ומעתה יובן ג"כ 34
בענין החזרת פנים בפנים הנ"ל שזהו ג"כ ע"י תורה 35
יותר מע"י תשובה ומע"ט מטעם הנ"ל וד"ל. אך הנה 36
יש להבין בתוס' ביאור בענין החזרת היחוד דפכ"פ 37
שגדול יותר מגופו של יחוד כנ"ל. דהנה באמת יש 38
להפליא בשרש ענין יחוד דפכ"פ האין יוכל להיות 39
מצד עצמות שהרי ידוע שענין יחוד פכ"פ דקוב"ה 40
וכנ"י א"א להיות כ"א ע"י אתדל"ת שמעורר אתדל"ע 41
באבה כמים הפני' כו' וכמו ואל אישך תשוקתך 42

1 (וכן גבי שבת נאמר ברית עולם ביני ובין בני" אות
2 היא לעולם כו' כי שרש השבת ותורה אחד הוא
3 בבחי' פנימית ח"ע שבעצמות וע"כ נאמר בו שבת
4 וינפש בעצמותו ממש כו' דמיקדשא וקיימא מוי"ב כו'
5 וכמ"ש במ"א ע"כ גם השבת בחי' ממוצע המחבר בלי
6 דבר מפסיק לעצמות א"ס עם כנ"י כמ"ש ביני ובין
7 בני" אות היא לעולם כו' וד"ל). וכך יובן בכל ענין
8 כריתת ברית שנזכר בתורה ומ"ש וראיתיה לזכור ברית
9 עולם שהוא בחי' המל' משום דנעוץ תחלתן בסופן
10 וסופן בתחלתן הנה זהו כמו משל חבל ארוך הנ"ל
11 וכמ"ש יעקב חבל נחלתו כו' משא"כ כריתת ברית
12 שבתורה (וכן כריתת ברית לאברהם בשביל ירושת ארץ
13 כנען וכמ"ש והקימותי את בריתי לתת להם כו') ומ"ש
14 במ"א ע"פ לעברך בכרית ה' אלקיך שזהו בבחי' הכתר
15 שהוא בחי' ממוצע כו' היינו משום דכתר מל' איהו
16 כ"ע ונעוץ תחלתן בסופן כו' וזהו בחי' יעקב חבל כו'
17 כשעושין רצונו של מקום בקיום המצוה שנא' בהן לא
18 ימד ולא יספר כו' אבל בחי' ישראל לי ראש שעלה
19 במחשבה ורצון הקדום בבחי' עצמיות הוא במדריגה
20 ושרש א' עם התורה וזהו בראשית בשביל ישראל שנק'
21 ראשית כו' ומה שאמר בזהר ישראל קדישין אוריית'

19 שאתדל"ת יעורר אתדל"ע והמל' מעלה מ"ן לגבי ז"א
20 כו' כידוע אך גם זה לא מובן דאין נברא בע"ג מעורר
21 לבוראו שהוא בלתי בע"ג מאחר שנברא יש מאין
22 בדילוג הערך ע"י בחי' צמצום הארה דהארה שנק'
23 מסך כו' ולא דרך עילה ועלול שא"א לומר רק שיפעול
24 העלול התעוררות בעילה שלו כתלמיד לרבו וכה"ג
25 מפני שיש ערך קצת ביניהם כו' משא"כ מאין ליש
26 שאין ערך ביניהם כלל כידוע ומבואר במ"א א"כ גם
27 בבחי' ביטול היש לאין שלהם אי אפשר שיוכלו לעורר
28 ההמשכה מאין ליש כו' (ומ"ש בזה בכמה דוכתי
29 שהמלאכים ונשמות מעוררים לבחי' המל' להיות בנין
30 מחדש בבחי' פרצוף כו' כמ"ש גבורי כח עושי דברו
31 כו' ולהיפך כאשר אין העלאת מ"נ לטוב אלא להיפך
32 נעשית בבחי' קטנות וכמ"ש בזה הא' ע"ת או סלקא
33 או נחת' כו' בחי' פגימת הלבנה ומילוי הלבנה כו' הנה
34 זה גופא יש להבין איך יתכן שיהיה בחי' שינוי דקטנות
35 וגדלות במל' מצד מעשה התחתונים בחי' בע"ג שאין
36 ערך כלל לנברא עם הבור' כנ"ל וד"ל):

חינוך. להבין הפרש שבין תפלה לתורה. סד"ט

1 בבחי' העלא' מ"נ שמזה מתעורר אהבה ותשוקה
2 למעלה מן המשפיע אל המקבל בבחי' המשכת מ"ד
3 (ויש בזה ב' מדרגות הא' מ"נ ומ"ד לעורר את היחוד
4 והב' גופו של מ"נ ומ"ד שבשעת היחוד וזווג עצמו
5 כידוע בענין המצות שאומר לשם יחוד כו' וכמ"ש
6 במ"א) ולכאורה איך ביכולת אהבה של המקבלים שהן
7 בבחי' גבול כו' כי הן נבראים יש מאין לעורר אור
8 אהבה עליונה האלקית שבבחי' אצ"י שהוא בבחי' א"ס
9 משום דאיהו וחייהו חד כו' כידוע שאין ערוך כלל
10 וכלל בין נברא עם הבורא כו' וא"א לומר כלל
11 שבאתדל"ת דבי"ע יגרום אתדל"ע שבאצ"י מאחר שאין
12 ביניהם השתוות ערך כלל וכלל (שזה שיוכל לפעול
13 התעוררות מוכרח שיש להם השתוות ערך מסוג א' כמו
14 ב' בנ"א אבל אא"ל שהחי יעורר את המדבר ומכ"ש
15 הדומם והצומח שאינם מערך אדם כו' וכמ"ש במ"א)
16 והנה בע"ח מבואר שהנשמות מעלין מ"נ אל המלכות
17 שהוא בחי' כח הפועל בנפעל מאין ליש ע"י שהם
18 מתבטלים מיש לאין שבזה יש שייכות לומר לכאורה

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

דרך מצותיך

8 דוכרא וההארה היוצאת מחו"ג שבדעת דקטנות דז"א
9 ללאה נק' מחמצת ומשאתר כו' וגם ע"ז נצטוונו שלא
10 לאוכלו ושלא ימצא ברשותינו דהיינו כי לאה הוא בחי'
11 לבוש המחשבה המלביש את המדות כידוע ולזאת בחי'
12 היש שבמדות נק' חמץ כי הוא בחי' דכורא ומה שנמשך
13 במחשבה ודבור הוא בחי' קבלה מהמדות ונק' מחמצת
14 כו' וכנגדו בגשמיות להרמב"ם הוא תערוכת חמץ:

איסור תערוכת חמץ

1 (י"ב) שלא לאכול תערוכת חמץ: לפ"ד הרמב"ם
2 ושו"ע סי' תמ"ב הוא לאו מיוחד לתערוכת
3 חמץ מדכתיב כל מחמצת לא תאכלו (שמות י"ב כ')
4 ולפ"ד הרמב"ן והרא"ש אינו לאו פרטי אלא מהלאורי'
5 הרבים הבאים בחמץ וחד מחמצת לשנתחמץ ע"י דבר
6 אחר כדאי' בגמ' דכ"ח ושו"ע סי' תס"ב. והענין כמ"ש
7 בכאריז"ל שמחמצת הוא בחי' נוק' וחמץ הוא בחי'

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

7 וכתר נק' מדבר שלמעל' מבחי' חי, ע' בהביאור שעל
8 ד"ה בחדש השלישי שבתו"א פ' יתרו.
9 ולכן נק' התורה שלום, משא"כ התפילה שעת צלותא
10 שעת קרבא, כי התפילה היא מלמטה למעלה
11 ויש מונעים מעכבים כו' וכמ"ש מלחמה להוי' בעמלק
12 כו', ע' בלקו"ת סד"ה כי תצא השני, אבל התורה היא

1 והנה בחי' זו בתורה הוא בחי' טל תורה, ע' בלק"ת
2 בד"ה האזינו השמים השלישי בסופו, וזהו"ע
3 תען לשוני אמרתך כעונה אחר הקורא, תול כטל
4 אמרתי, והכח הזה בעסק התורה הוא ע"י שהוא בחי'
5 ואשים דברי בפין דברי ממש, מבחי' מדבר, כי יש ד'
6 בחי' דצח"מ, חי הוא בחי' חכ' כמ"ש והחכ' תחי'

לימוד התורה של רשב"י בפסוק מה טוב ומה נעים
 כמ"ש בזה"ב אחרי דמ"ט, שהפסוק מדבר מהטוב
 שע"י יחוד העליון דזו"נ שזהו עצמו שורש ענין ונתתי
 גשמיכם בעתם, וסיים במאמר תנא ב"ג מכילין דרחמי
 לאשכחא ברכאן לתתא, כי סיים במה שפתח להיות כי
 שורש יחוד זה נמשך מ"ג מדה"ר, ולכן היו גזורים י"ג
 תעניות על הגשמים בכדי לעורר י"ג מדה"ר דא"א
 וכמ"ש בזהר פ' אחרי דע"ז ע"ב בענין ואיש כי יקח
 את אחותו חסד הוא, ושרש חסד זה שרשו מא"א חסד
 דלגאו ורב חסד, רק שענין הי"ג תעניות הם מלמטה
 למעלה שלכן ג' הראשונים הי' מתענים רק בימים ולא
 בלילות שהי' אוכלים ושותים משחשיכה, ובעשרה
 תעניות האחרונים הי' מתענים גם בלילות שהיו
 מפסיקים מבעוד יום, והיינו כי ג' תעניות הראשונים
 הם כנגד ב"ע, ועשרה האחרונים הם כנגד ע"ס דאצי',
 שכ"ז הוא מלמטה למעל'. אמנם רשב"י בעסק תורתו
 המשיך בחי' זו מלמעלה למטה ע"י עסק תורתו בבחי'
 ואשים דברי בפיך וכנ"ל כי התורה נדרשת ביג"מ ג"כ
 שהם נגד יגמה"ר, וכנודע מענין א"ת שושנים אלא
 ששושים בהלכות כו'. גם ענין טל תורה הרי הטלא
 דבדולחא שבמו"ס זהו גבוה מ"ג מדות שהם כנגד י"ג
 תיקוני דיקנא שנק' שיורי טלא דבדולחא.

ונתתי שלום בארץ

בס"ד, ש"פ בחוקותי, ל"ב

בחי' דבר הוי' שמלמעלמ"ט שכולם בטלים לפניו ית',
 שגם בלעם אמר לא אוכל לעבור את פי הוי', גם בבחי'
 ומעלת התפילה נאמר מי יעלה בהר ה' נקי כפיים ובר
 לבב (ע' מזה בס' החינוך באריכות), אבל במ"ת נא' וירד
 ה' על הר סיני הגם שלא הי' מזוכך עדיין כ"כ. וזהו ג"כ
 מארז"ל ת"ח מרבים שלום בעולם שנא' ורב שלום בניך
 א"ת בניך אלא בוניך, שהת"ח נק' בנאים כמארז"ל מאי
 בנאים אלו ת"ח שעוסקים בבנינו של עולם כל ימיהם
 (בשבת דק"ד ע"א), ע' בד"ה כי תבואו כו' ושבתה
 שלא נדפס שבחי' זו הוא ע"י התורה דוקא ולא ע"י
 התפילה לבד כו', עי' בלק"ת פ' ראה בד"ה וכל בניך
 לימודי ה', והיינו מטעם הנ"ל שהתורה הוא דבר הוי'
 מלמעלמ"ט שנאמר בו המשל ופחד עמו עושה שלום
 במרומו שמיכאל שר של מים וגבריאל שר של אש ואין
 מכבין זא"ז, שמחמת עוצם הגילוי שמתגלה בחי' היותר
 גבוה מהם מתבטלים כו'. אך עסק התורה באופן זה
 שיהי' תען לשוני אמרתך זהו ע"י הביטול לאו"ס ממש
 כו', וזה הי' הכח של רפב"י שאמר גינאי נהרא חלוק לי
 מימך, וכן זוטרי דבכו מחי' מתים, שבחי' זו הוא ע"י
 עסק התורה בבחי' ביטול כנ"ל, וע' מזה בלק"ת פ'
 תוריע בד"ה קא מיפלגי במתיבתא דרקיע.
 והנה מכל זה יובן ענין ירידת הגשמים שנמשך ע"י

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

קונטרס עץ החיים

איהו רמז כו'. תליתא עאל ב'חדקל' - 'חד קל', ודא
 לישנא חדידא, קלא לדרשא. רביעא עאל ב'פרת'
 דאיהו מוחא כו'.
 בן זומא וכן עזאי דעאלו בקליפין דאורייתא, הוו
 לקאן בהוין. רבי עקיבא דעאל במוחא, אתמר ביה דעאל
 בשלם ונפק בשלם.²
 (ופירש ה'מקדש מלך': "בקליפין דאורייתא - בפשטי
 התורה, שהן הלכות ודרשות. רבי עקיבא עאל במוחא - הם
 סודות התורה. ויובן כו"³, יענין שם.)

1. **טו) והנה**, לבד מה שנתבאר לעיל פרק יג בהכרח לימוד
 פנימיות התורה, לפי שהיא היא המביאה לידי אהבה
 ויראה, הנה יש בזה עוד דבר, מה שמועילה ללימוד
 הנגלה, כי פנימיות התורה היא כנשמה לחיצוניות
 התורה.
 וכמו שכתוב בזהר פרשת בראשית דף כ"ו עמוד ב על
 פסוקי "ומשם יפרד והיה לך ראשים":
 אלין אינון ארבעה דנכנסו לפרדס: חד עאל ב'פישון',
 דאיהו 'פי שונה הלכות'. תנינא עאל ב'גיוחון' כו', ודא

בן זומא וכן עזאי שנכנסו בקלפות התורה, היו לוקים בהם. רבי עקיבא שנכנס
 במח, נאמר בו שנכנס בשלום ויצא בשלום.

3. וזה לשונו: "ויובן במה שאמר באידיא "ואמאי מתו? בגין דעאלו ולא נפקו,
 ואלין אחרנין עאלו ונפקו". ופירושו: שג' חברים שמתו "עאלו ולא נפקו", שלא

1. בראשית ב, י.

2. אלו הם ארבעה שנכנסו לפרדס. אחד נכנס בפישון, שהוא פי שונה
 הלכות. השני נכנס בגיוחון כו', והוא רמז כו'. שלישי נכנס בתוך קל' - 'חד קל',
 הו לשון מקדושת, קלה לדרשה. רביעי נכנס בפר"ת, שהוא המח.

היינו דכתיב 'לחם עוני'¹⁰, 'לחם עני' כתיב¹¹.
 וכן הוא בתקוני זהר תיקון כ'¹²: 'יבשה' – כשהיא
 יבשה ועניה, היינו קודם היחוד. ואחר כך: ויקרא אלקים
 ליבשה ארץ¹³ – כשנתמלא השפע מהיסוד כו'. ועיין מה
 שכתב ב"קהלת יעקב" בערך יבשה¹⁴.
 והענין הזה מבואר היטב בהקדמת הרב חיים ויטאל
 ו"ל לשער ההקדמות" הנזכר לעיל, והוא מלא ברכת
 ה' בדברים קדושים, ראויים למי שאמרו. והועתקה
 ההקדמה הנ"ל ב"עץ חיים" דפוס ווארשא (ועיין שספר
 הנ"ל וכן "עץ חיים" דפוס הנ"ל אינו מצוי כל כך, הנני נותן
 לפניכם העתקת ההקדמה הנ"ל, ומקראי שתהיה מצויה
 אצלכם¹⁵ ותעיינו בה היטב ותמצאו טוב).
 וזהו ענין "דרך חיים", דקאי על פנימיות התורה
 שהוא בחינת "עץ החיים". וכאשר יש בחינת "דרך
 חיים", אז ממשיך על ידה בחינת "נר מצוה ותורה אור",
 שנתבאר לעיל פרק ב, שעל ידי תורה ומצוות ממשיך
 בחינת גילוי אור איין-סוף, והיינו כשיש "דרך חיים",
 בחינת פנימיות התורה, ואז "וחי בהם", בעסק התורה
 והמצוה שלו כו'.
 קיצור. יוסיף אשר פנימיות התורה היא כנשמה לחיצונית
 התורה – הגוף, ונותנת בה חיים. כשיש "דרך חיים" – פנימיות
 התורה, ממשיך על ידה "נר מצוה ותורה אור".

ועיין שם בזהר כל המאמר, ועיין שם דף כז עמוד ב סיום
 המאמר הנ"ל, ומה שכתוב על פסוק⁴ "ויקח ה' אלקים את
 האדם כו'", וב"מקדש מלך" מה שכתב על זה⁵.
 והיינו, דחיצונית התורה, תורה הנגלית, היא בחינת
 לבושי התורה, והנשמה בהם היא בחינת פנימיות
 התורה. וכמו שהנשמה מחיה את הגוף, כמו כן פנימיות
 התורה מחיה את חיצונית התורה. ובשלומד פנימיות
 התורה, אז יש לו חיות בלימוד התורה הנגלית, "וחי
 בהם". וממילא, הלימוד כאשר הוא בחיות, הרי הוא
 מתאים אל הכוונה האמיתית בלימודו כו'. מה שאין כן
 כשאינו לומד פנימיות התורה, הרי לימוד התורה
 הנגלית שלו היא כגוף בלא נשמה, והרי הוא כגוף מת
 בלי שום חיות, וממילא גם כוונת הלימוד אינו כדבעי
 כו'.
 וזהו גם כן מה שכתוב בתקוני זהר תיקון למ"ד:
 "תנינא, כתיב 'ורוח אלקים מרחפת'⁶, מאי 'רוח' כו'⁷
 עד: דאלין אינון דעבדי לאורייתא יבשה, ולא בעאן
 לאשתדלא בחכמה בקבלה כו'⁸.
 ועיין שם, דבלא פנימיות התורה אז התורה היא
 יבשה, בלי אור וחיות כו', והחיות היא פנימיות התורה
 כו'.
 ועיין מה שכתוב מענין יבשה – בזהר חלק א בראשית
 דף ל"ג עמוד א: "אמאי איקרי 'יבשה'? אמר רבי יצחק:

9. ועיין . . . מהקדמות: ראה באורי זהר לכבוד קדושת אדמו"ר ה'צמח צדק
 בראשית עמוד ז.
 10. ראה טו, א.
 11. "ובגין דאיהו לחם עני" אקרי יבשה".
 12. מו, ב; נד, א.
 13. בראשית א, י.
 14. ראה במלואים.
 15. נדפסה לקמן בהוספה א. – הערת כבוד קדושת אדמו"ר.

הורגלו הרבה בסודות התורה. "ואחרנין" שלא מתו "עאלו ונפקו", שהורגלו
 בסודות התורה, שאם יתקשו בשום קושיא ידעו לתרצה.
 וכן מה שכתוב כאן "רבי עקיבא עאל במוחא" – שהם סודות התורה, ואחרים
 – בלבושי התורה, ולא הורגלו בסודות התורה, ולכן ניוקרו".
 4. בראשית ב, טו.
 5. ראה במלואים.
 6. בראשית א, ב.
 7. הובא בתחילת ההקדמת הרב חיים ויטאל – נדפסה לקמן בהוספה א.
 8. השני, "רוח אלקים מרחפת על פני המים". מה זה "רוח"? . . . שאלו הם
 שעושים את התורה "יבשה", ולא רוצים להשתדל בחכמה, בקבלה.

1.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים – קונטרסים

שאלה: מדוע מתחיל בענין ההליכה שהיא חיצונית. אאע"ה נמשך אחרי הקב"ה מצד השכל וההרגש. ובו תדבקון – שהשגת אלקות מאירה בלבו, ובא בעבודה בפועל. יסוד העבודה – קבלת-עול.

בינה⁶, דאברך הוא בחינת שכל הנעלם מכל רציון, דאב הוא בחינת חכמה, ורם מורה על הרוממות בחינת חכמה סתימאה, דכשנתוסף לו אות ה' הנה כל זה בא אצלו בהשגה ממש, וזהו שההליכה שהלך אחר הקדוש ברוך הוא הוא בחינת המשכה שנמשך בסבת השגותיו העצומים, וכמאמר⁷ "זכור אב נמשך אחריו כמים", אכל ההליכה היא בחינה חיצונית לכד. וחסב אחר כך חמשה דברים, "ואתו תיראו, ואת מצותיו תשמרו", שכללות הוא ענין היראה והאהבה בקיים המצות, "ובקלו תשמעו", הוא הרגש פנימי הנקרא בלשון אידיש "דערהערען"⁸, דאית שמיעה ואית שמיעה, וכמו בשמיעת הקול הרי יש מי ששומע רק קולו של הקול בלבד ויש מי ששומע תוכיות ופנימיות הקול, והינו שיש מי שהוא שומע את השמועה לבד, ויש מי אשר דבר השמועה ששומע נכנס בפנימיותו, עס איז פאראן אזא וואס ער הערט און עס איז פאראן דער וואס דערהערט, וכמו שכתוב באברהם אבינו עליו השלום, "עקב אשר שמע אברהם בקולי"⁹, ער האט דערהערט, "ואתו תעבדו" בעבודה בפעל, "ובו תדבקון" – פרש הרב אבן עזרא, בלב בראש ובסוף, דענין הדבקות הוא כאשר ההשגה מה שמשיג בתורה וידיעת אלקות מאירה בלבו, ועל ידי הלב בא בעבודה בפעל ממש, שכל זה הם מדרגות נעלות, וכשאומר "אחרי ה' אלקיכם תלכו", הנה משמע שזהו העקר,

"אחרי" ה' אלקיכם תלכו, ואתו תיראו, ואת מצותיו תשמרו, ובקלו תשמעו, ואתו תעבדו, ובו תדבקון¹⁰. וחסב כאן ששה דברים: הליכה, יראה, שמירה, שמיעה, עבודה ודבקות, שהם מדרגות חלוקות. וצריך להבין מפני מה התחיל בענין הליכה, דכללות ענין ההליכה היא בחינה חיצונית, דכמו בגשמיות כחות הנפש המתלבשים באברי הגוף, הנה כח ההלוק הוא כח היותר אחרון שבכחות הנפש, וישנו בכל אדם אפלו הפשוטים ביותר, כמו כן כללות ענין ההליכה גם בתארו הרוחני היא בחינה חיצונית, שזהו כללות ההפרש בין הליכה להמשכה, דעם היות שגם ההמשכה ענינו הוא ענין ההליכה, מכל מקום הוא בחינה פנימית יותר מענין ההליכה, דהליכה היא תאר הכח והפעל והמשכה היא תאר השכל וההרגש, והינו ששניהם הם מהלכים ונעתקים ממקום למקום בעלוי מתחתון לעליון, אבל עם זה הם חלוקים בסבתם וחלוקים בעצם מהותם, דההליכה הנה סבתה רק סבת התקף והכח, וההמשכה הנה סבתה היא השכל וההרגש, וכמו שכתוב¹¹ "משכני אחריו נרוצה", ופרש הרב אברהם בן עזרא¹² דקאי על אברהם אבינו עליו השלום שנמשך אחר המקום, וידוע דאברהם הוא אברהם במלוי ה', כי ה' מורה על הגלוי, וכמאמר¹³ "אברהם אינו מוליד ואברהם מוליד", וידוע דהה"א שנתוסף לאברהם אבינו עליו השלום הוא בחינת

(3) שיר השירים א, ד.

(4) על הפסוק (הפעם השלישית).

(5) בראשית רבה פרשה מז, י. זוהר חלק א צ, ב.

(6) תורה אור, תורת חיים ואור התורה (כרך ו) ריש פרשת לך.

(7) פיוט "גשם".

(8) ראה מכתב ושיחה שבהערה הבאה.

(9) תולדות כו, ה. וראה מכתב כ"ו אלול תרצ"ו ("התמים").

חוברת ו עמ' נב [רצג, ב] ואילך. שיחת י"ב תמוז תרצ"ט סעיף ד ואילך [יצא לאור לי"ב תמוז תש"ח בקונטרס נט (ספר המאמרים תש"ח עמ' 252 ואילך)].

(*) נדפס בספר המאמרים - קונטרסים חלק ב עמוד 950 ואילך. ספר המאמרים תרצ"ז עמוד 305 ואילך.

(1) מאמר זה מיוסד על [מאמר] דיבור המתחיל ומקנה רב תרס"ו (המשך תרס"ו עמ' שח-שיב).

[דיבור המתחיל הנ"ל כנראה מיוסד על [מאמר] דיבור המתחיל ויקהל (הב') בתורת חיים שמות תקפח, ב ואילך].

להתחלת המאמר וסופו - ראה ריש וסוף [מאמר] דיבור המתחיל אחרי ה' אלקיכם תלכו תרס"ו (המשך תרס"ו סוף עמ' שכד. שלב ואילך).

(2) פרשת ראה יג, ה.

א. חכמה סתומה (בלתי מושגת). ב. שיש שמיעה ויש. ג. יש כזה השומע, וישנו זה שמפנים. ד. הוא שמע בפנימיות (קלט והפנים את הדבר).

הוא מדרגה נמוכה בעבודה, ואיך על ידי זה דווקא הגה
יבא לכל המדרגות הנעלות שחשיב כאן. אף הענין
הוא, דהנה יסוד העבודה והתחלתה היא העבודה
דקבלת על דווקא, אשר זהו יסוד מוסד בעבודה אלקית,
להיות תחלת העבודה בקבלת על דווקא.

תחלת עבודת כל שנה בר"ה – קבלת-עול, ביטול והנחת עצמותו. שאלה: מדוע "בנים"
צריכים לבקש רחמים, הרי הם בקירוב ממש לאביהם? אלא שבר"ה העבודה היא מצד
קבלת-עול, ולכן גם נשמות שהם "בנים" מבקשים רחמים.

כחו וחפץ במאד מה שהוא רצון האב, דזה מה שהוא
רצון האב הוא גם כן רצון הבן, ובדבר שהוא נגד רצון
האב הרי זה גם כן נגד רצון הבן בתכלית, ועוד זאת
דהנה זה מה שהוא רצון האב הנה שכל הבן מחיב
אשר כן צריך להיות, ובדרך כלל מתאים שכל הבן אל
שכל האב, דכמו שמחייב שכל האב הנה כמו כן מחיב
שכל הבן, ואם כן הנה זה מה שהבן מקיים רצון האב
בכל פרט הוא על פי חייב שכלו של הבן המתאים
בעצם מהותו לשכלו של אביו. וגם בעבודה בפעל,
הנה הבן עובד את אביו עבודה תמה בכל לבו ונפשו,
שכל זה הוא לפי שהבן נמשך מן האב אשר הולידו
ונחשב מעצמותו, כמאמר¹³ "כרא פרעא דאביו", ולכן
הנה הבן נמשך באהבה וחשק אל אביו תמיד, להיות
פי כל דבר נמשך אל שרשו, ומהאי טעמא הנה הרצון
והכחות של הבן מתאימים אל הרצון והכחות של האב,
וכמאמר¹⁴ "מפני מה בניהם של תלמידי חכמים אינם
תלמידי חכמים, מפני דקארו לאינשי חמרא", הנה
מזה עצמו שחוקר ושואל מפני מה בניהם של תלמידי
חכמים אינם תלמידי חכמים, הינו שצריכים טעם על
זה, הנה מזה עצמו מוכן שלולא סבת הענין הנה כחות
ורצון הבן מתאימים בטבעם לכחות ורצון האב אשר
ממנו לקח, ואשר על כן הנה כל מה אשר יצוה האב
את בנו לעבד ולעשות, הנה אין זה טרח ומשא כלל
אצל הבן, אדרבא הבן יעבד ויעשה רצונו של אביו
בנחת רוח ובשמחה גדולה יותר ממה שעושה ועובד
הבן לצורך עצמו, וכמאמר¹⁵ "ככרא דאשתדל בחר

והינו דלכד זאת דענין ההליכה היא בחינה חיצונית,
הנה כשאומר "אחרי ה' אלקיכם תלכו", שהוא בחינת
אחוריים וחיצוניות בלבד, מכל מקום הנה זה דווקא הוא
העקר, ועל ידי זה יהיו החמשה דברים שחשב אחר
כך. ולכאורה הרי הענין ד"אחרי ה' אלקיכם תלכו"

והנה פשם שבכללות העבודה האלקית הנה תחלת
עבודת האדם היא בקבלת על דווקא, כמו כן
בכל שנה ושנה הנה תחלת העבודה היא בעבודה
דקבלת על דווקא, וידוע דהעבודה דראש השנה היא
קבלת על מלכותו יתברך, וכמו במלכותא דארעא הנה
בצת ההכתרה העקר הוא הבטול והנחת עצמו
שמתבטל בכל מהותו אל המלך, הנה כמו כן העבודה
דראש השנה היא בטול והנחת עצמותו בקבלת על
מלכות שמים בכינה ותחננונים מעומקא דלבאי. וזהו
מה שאומרים בראש השנה¹⁰ "היום הרת עולם, היום
יעמיד במשפט כל יצורי עולמים, אם כבנים אם
כעבדים, אם כבנים רחמנו ברחם אב על בנים, אם
כעבדים עינינו לך תלויות", ופרש רבנו נשמתו עין,
"היום הרת עולם", היינט ציטערט די וועלט, ופרש
"הרת" לשון רתת ופחד¹¹, והאימה והפחד הם מזה,
לפי שהיום, ביום דראש השנה, יעמיד במשפט כל
יצורי עולמים, וביצורי עולמים הנה בכללותם יש ב'
בחינות ומדרגות, בנים ועבדים¹², "אם כבנים רחמנו
ברחם אב על בנים". וצריך להבין, למה צריכים הבנים
לבקשת רחמים, דהא הבנים הם בבחינת קרוב ממש,
וכמו בגשמיות הרי הבן הוא בדומה לאביו, ומהאי
טעמא הנה הבן אוהב את אביו בטבעו ונמשך אליו
באהבה רבה ועצומה, שפן אנו רואים במוחש, גם
בקטן שאינו יודע כלל מפני מה איש זה הוא אביו,
מכל מקום הרי הוא נמשך אחריו בכל כחו, ומכל שפן
בגדול שיודע ומפיר במעלת האב שנמשך אחריו בכל

(13) יונת אלם ריש פרק ב. עץ חיים שער כג (שער פרקי
הצלם) פרק א. של"ה קנד, א. וראה עירובין ע. ב. תוספות יבמות
ג, א. - דיבור המתחיל מקמי. רש"י כתובות צב, א - דיבור
המתחיל כבעל. ובספר החקירה להצמח צדק (מו, א): וכמרגלא
בפומי' דאינשי כי ברא כרעא דאביוהו. א.

(14) נדרים פא, א.
(15) זוהר חלק ג (ברעיא מהימנא) רפא, א.

(10) בתפלת מוסף דהשליח ציבור.

(11) ראה גם ספר המאמרים תרפ"ח סוף עמ' קפג ואילך. ריש
[מאמר] דיבור המתחיל זה היום דשבת פרשת נצבים תרצ"ד (ספר
המאמרים קונטרסים חלק ב שיח, ב). ספר המאמרים תרנ"ץ עמ'
יד. תש"ב עמ' 10.

(12) ראה (נוסף להמצויין בהערה 1) תניא פרק מא (נו, א).
[מאמר] דיבור המתחיל החודש תרס"ו (המשך תרס"ו עמ' קנד).

10 הוא שכלם בדגמא שלמעלה, שיודעים ומשיגים עניני
11 אלקות והנח אצלם הדבר בהנחה טובה, עס לייגט זיך
12 ביי זיי די עניני אלקות זייער גוט" בשכלם ממש, אם
13 כן ופלא מהו ענין בקשת הרחמים "רחמנו פרחם אב
14 על בנים". אלא דלהיות דבראש השנה הנה עקר
15 העבודה היא בקבלת על, לכן הנה גם הנשמות שהם
16 בבחינת בנים הנה עבודתם היא בבקשת רחמים
17 ותחנונים.

1 אבותי ואמיה יותר מגרמיה ונפשיה"י, והדגמא מזה
2 יוכן בנשמות ישראל שנקראים בשם "בנים", כמו
3 שכתוב¹⁶ "בנים אתם לה' אלקיכם", והוא יתברך הוא
4 אבינו ממש, ואשר על כן הנה העבודה האלקית
5 בקריאת שמע תפלה ותורה ומצוות לא תכבד עבודה
6 זו לנשמות ישראל כלל, והנשמות שהן בבחינת בנים
7 הרי זה כמו טבע בנפשו האלקית, ללכת בדרך ה' בלי
8 לנטות ימין ושמאל, להיות שכל מה שהוא רצון העליון
9 הנה זהו גם כן רצונם באמת, וכן בענין ההשגה הרי

18 נשמות ישראל נקראות בנים מצד הנשמה, עבדים – מצד הגוף. כמו העבד שמוסר עצמו
19 לאדונו ומתבטל ממציותו, וכל ענינו הוא לשרת את אדונו בכל המלאכות, ושמחתו היא
20 מזה שממלא רצונו.

46 וכל זה הוא לפי שנותן את עצמו לעבד לקבל עליו על
47 האדון בכל אשר יצוה עליו בכל עת ובכל מקום
48 במסירה ונתינה גמורה, דהנה בזה שהעבד נותן ומוסר
49 את עצמו לעבד, מיט דעם וואס דער עבד גיט זיך
50 אוועק פאר א עבד, הנה במסירה ונתינה זו הרי הוא
51 מתבטל העבד בכל עצם מהותו כאלו אינו במציאות
52 בעולם לעצמו כלל, וכל ענין בריאתו והיותו בעולם
53 אינו אלא לשרת את אדונו ולעשות את מלאכתו בכל
54 הדרוש לו להאדון בעבודת השדה בחרישה וזריעה
55 וקצירה, ועבודת הגן והפרם בנטיעה עדור נפוש,
56 חביטת תבואת השדה טחינתם ואפייתם ולקוט תבואות
57 הגן ופרי הפרם, והשרות בבית בעריכת המאכלים,
58 אריגת בגדים וליפותם ולנקות את הכלים, הנה הכל
59 כאשר לכל הוא על העבד לעשותם בשביל האדון,
60 ואינו נחשב לשום מציאות בעולם לעצמו כלל, כי הוא
61 נחשב כרכושו וקנין כספו של האדון אשר יוכל לעשות
62 בו ככל אשר יחפץ, ומצד מסירה ונתינה זו מה שהעבד
63 מוסר ונותן עצמו להיות עבד, הנה מצד זה מקבל עליו
64 כל עבודה קשה ויכבדה ביותר ואינו מהרהר בזה כלל,
65 אלא אדרבא הוא בעצמו יודע אשר כן צריך להיות, ער
66 אליין וייס אז אזוי בעדארף זיין, ולהיות כי העבודה
67 והשרות הנה זהו כל מהותו, לכן הנה זה אצלו
68 כטבעיות ממש לשאת העל הקשה והמשא הכבדה
69 בטרם רב במתינות וקבלת על גמור, ולכן הנה אנו
70 רואים דעם היות דהעבד מפני גדל כבד עבודתו תמיד

21 והנה כללות הענין הוא, דזה שנשמות ישראל נקראים
22 בשם "בנים" הוא מצד מעלת הנשמה, אבל
23 מצד הגופים הנה נקראים בשם "עבדים", כמו
24 שכתוב¹⁷ "כי לי בני ישראל עבדים", דעקר ענין
25 העבודות הוא בעל דוקא, דהעבד מצד עצמו רוצה
26 ללכת בטל ועצל לעשות איזה מלאכה שתהיה
27 ובהפקרא ניתא ליה¹⁸, ואינו רוצה בשום עבודה איזו
28 שתהיה כלל, וכל ענין עבודתו של העבד אינו אלא
29 בעל גדול שמטלת עליו אימת האדון וראתו ופחדו,
30 אשר משום זה הנה הוא עובד כל עבודה קשה ויכבדה
31 ביותר אף שהוא נגד רצונו ואינו לפי כחו, ותכבד
32 העבודה עליו עד אשר תקצר רוחו ונפשו מגדל כבד
33 עבודתו, וגם בליזה לא ינוח בשנה, הינו דלכד זאת
34 אשר בעת השנה ממש הנה גם אז על האדון ויראתו
35 עליו, אלא עוד זאת דעל האדון הוא עליו בעל ברזל
36 להקיצו משנתו המועטת בשביל לעבד עבודתו, והעל
37 הקשה אינו נותן לו השב רוחו כלל, ועם היות שכל זה
38 הוא בעל פרחו של העבד, הן מצד עצם טבעו שחפץ
39 ללכת בטל מפני טבע העצלות, והן מצד חלישות כחו
40 לפי גדל העבודה, מכל מקום הנה מצד על האדון
41 נעשה אצלו כמו טבע בנפשו ממש לשאת העל והמשא
42 ותטרח הגדול בעבודה קשה ויכבדה ביותר, וכמו
43 שהרגל השור לעל והחמור למשא¹⁹, הנה כמו כן
44 מתגלגל העבד בעבודתו הקשה ביום ובלילה בקבלת
45 על, וקבלת על הלזה נקנה אצל העבד כטבעיות ממש,

18 גיטין יג, א.

19 על פי לשון חז"ל - עבודה זרה ה, ב.

16 פרשת ראה יד, א.

17 בהר כה, נה.

לָהּ נִבְרָא וְנוֹצֵר וְאֶשֶׁר זֹולֶת זֹאת אֵין לוֹ דְּבַר עֲצָמִי כִּי
אֵין לוֹ מְקוֹם וּמִצִּיאוֹת וּמַהוּת בִּפְנֵי עֲצָמוֹ כָּלֵל, כִּי גּוּפוֹ
וּנְפִשׁוֹ וְכָל אֶשֶׁר לוֹ נִקְנָה וְנִרְצָע לְאֲדוֹנוֹ, דְּגַם מֵה שִׁקְנָה
וְהַרְוִיחַ אוֹ מִצָּא הִנֵּה הַכֵּל הוּא לְאֲדוֹנוֹ²⁰, וְסִבֵּת הַכֵּל
הוּא הַמְסִירָה וּנְתִינָה לְהִיּוֹת עֶבֶד בְּקִבְּלַת עַל דְּוָקָא.

בְּיוֹם וּבְלֵילָה הִנֵּה וְדָאִי אֶשֶׁר אֵין לוֹ שְׁמָחָה וְנַחַת רוּחַ
לְעֲצָמוֹ כָּלֵל מִעֲבוּדָתוֹ בְּעַל קֶשֶׁה וְכַבֵּד כְּזֶה, מְכַל מְקוֹם
הִנֵּה גַם לְעֶבֶד זֶה יֵשׁ לוֹ שְׁמָחָה גְּדוֹלָה מִזֶּה דְּעַל יְדֵי
טִרְחַן עֲבוּדָתוֹ מִתְּמַלֵּא רִצּוֹן אֲדוֹנוֹ, לְהִיּוֹת אֶשֶׁר מְלוּי
רִצּוֹן אֲדוֹנוֹ הִנֵּה זֶהוּ כָּל חַיּוּתוֹ וּמַהוּת מִצִּיאוֹתוֹ אֶשֶׁר

כל יהודי יכול להגיע לדרגות גבוהות, מצד שרש הנשמה שבאצילות. מצד הגוף צ"ל
קבלת-עול, להיות עובד אלקים, לרכך לבבו ולתקן המדות. ולכן עבודת ר"ה להרבות
בתפלה ובאמירת תהלים.

לְתַת וּלְמַסֵּר אֶת עֲצָמוֹ לְהִיּוֹת עֶבֶד ה' בְּקִבְּלַת עַל מַלְכוּת
שְׁמַיִם מִצַּד יְרֵאת אֱלֹקִים שְׁזָהוּ שְׁנִקְרָא עוֹבֵד אֱלֹקִים,
דְּאֱלֹקִים הוּא לְשׁוֹן שְׂרָרָה וְאֲדֻנּוּת שְׁמִקְבַּל עָלָיו עַל
אֲדֻנּוּת וּמִמְשָׁלָה הָאֱלֹקִית מִצַּד אֵימָה וּפְחַד נִפְשׁוֹ בִּירְאֵת
שְׁמַיִם, אֶשֶׁר בְּשִׁבִּיל זֶה הוּא מִשְׁעַבֵּד אֶת כָּל גּוּפוֹ
הַגְּשָׁמִי לְהִיּוֹת גַּם הוּא כְּמוֹ שׁוֹר לְעַל מִמֶּשׁ, וְהִנֵּנוּ לִיגַע
עֲצָמוֹ וְכַחוֹ הָאֲנוּשִׁי בְּהַפּוּף מִטְּבָעוֹ וּרְצוֹנוֹ הַחֲקִירִי,
לְעֶבֶד עֲבוּדָתוֹ כְּעֲבוּדַת הָעֶבֶד בְּשָׂדֶה גֵן וְכֶרֶם, דְּכָל זֶה
הָרִי יִשְׁנֵנָה בְּהַעֲבוּדָה הָאֱלֹקִית בְּחִירִשָּׁה דְּעִנְיָנוּ הוּא לְכַפֵּר
אֶת לִבָּבוֹ, מֵאֲכָעֶן וּוִיזָה דִּי הָאֶרֶץ, שְׁיִקְבַּל אֶת הַזְּרִיעָה
דְּתוֹרָה וּמִצְוֹת כְּמוֹ הַשָּׂדֶה הַרְוִישָׁה שְׁמִקְבְּלַת זֶרַע
הַתְּבוּאָה, וְכֵן בְּעִדּוּר וּנְכוּשׁ דְּעִנְיָנוּ כְּעֲבוּדָה לְעִשׂוֹת
חֲשׁוֹבֵן צֶדֶק בְּנִפְשׁוֹ בְּפִרְטֵי עִנְיָנוּ מִחֲשָׁבוֹתָיו דְּבוּרָיו
וּמַעֲשָׂיו לְדַחּוֹת הֵלָא טוֹכִים וְלִהְרַחֲקֵם בְּדִגְמַת הַרְחֵקַת
הַמוֹץ מִהַתְּבוּאָה, וְכֵן בְּעִנְיָן בְּרוּר וְתַקֵּן הַמִּדּוֹת בְּדִגְמַת
הַעֲבֵרַת הַקּוֹצִים אוֹ הַסֵּרַת הָעֲנָפִים הַיִּבְשִׁים וְהַפְּרוֹת
הַמְתַּלְעִים, וְתַקֵּן הַמַּאֲכָלִים עִנְיָנוּ כְּעֲבוּדָה הוּא עֲבוּדַת
הַבְּרוּרִים, וְאֵרִיגַת הַבְּגָדִים עִנְיָנוּ כְּעֲבוּדָה הוּא קִיּוּם
הַמִּצְוֹת, שְׁעַל יְדֵי הַמִּצְוֹת נַעֲשִׂים לְבוּשִׁים יָפִים, וְכַבּוֹס
הַלְּבוּשִׁים הוּא עִנְיָן הַתְּשׁוּבָה שְׁבוּכָה בְּמִר נִפְשׁוֹ עַל
מַעֲמָדוֹ וּמִצְבּוֹ, וְדִמְעוֹת מְכַסּוֹת²⁴, וְכָלִי יִקְרַ כְּעֲבוּדָה
הֵם אוֹתִיּוֹת הַתּוֹרָה וְהַתְּפִלָּה, וְהַכַּבּוֹס הוּא לְהַרְבּוֹת
בְּדְבוּרֵי תוֹרָה וְתַחֲנוּנִים, אֶשֶׁר בְּכָל זֶה הִנֵּה עֲבוּדָתוֹ
כְּעֲבוּדַת הָעֶבֶד בְּקִבְּלַת עַל. וְזֶהוּ "הַיּוֹם הָרַת עוֹלָם",
דְּבִרְאֵשׁ הַשָּׁנָה שֶׁהוּא יוֹם הַדִּין וְהַמִּשְׁפָּט הִנֵּה עֶקֶר
הָעֲבוּדָה הוּא בְּקִבְּלַת עַל מַלְכוּת שְׁמַיִם, אֶשֶׁר בְּשִׁנְי
יָמִים אֵלּוּ צָרִיכִים לְהַזְהִיר מִדְּבוּרֵי חַל וּלְמַעַט בְּשָׁנָה
וְלְהַרְבּוֹת בְּתַפִּלָּה וּבְאֲמִירַת תְּהִלִּים בְּיוֹם וּבְלֵילָה²⁵,
לְהִיּוֹת כִּי עֶקֶר הָעֲבוּדָה הוּא בְּקִבְּלַת עַל דְּוָקָא, שְׁזָהוּ

וְזֶהוּ "כִּי לִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים", דְּנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל מִצַּד
הַגּוּפִים הֵם בְּכַחֲנִית עֶבֶד, וְהִנֵּנוּ דְּמִצַּד הַנִּשְׁמָה
הִנֵּה כָּל יִשְׂרָאֵל הֵם בְּכַחֲנִית בְּנִים, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב רַבְּנוּ
וְז"ל²¹, כְּמוֹ שֶׁהֵבֵן הוּא מִעֲצָמוֹת מִחַ הָאֵב כִּף נִשְׁמַת כָּל
אִישׁ יִשְׂרָאֵל נִמְשָׁכָה מִחֲכָמָתוֹ יְחִבְרָה, וְלִכֵּן הִנֵּה כָּל
יִשְׂרָאֵל גַּם פְּשוּטִים בְּיוֹתֵר יְכוּלִים מִצַּד אוֹר נִשְׁמָתָם
וְיִקְדְּשֵׁתָה לְעִלּוֹת וְלִהְיֵעַ לְמַעֲלוֹת וּמִדְּרָגוֹת הֵיחָד
גְּבוּהוֹת, וּכְמֵאמַר²² דְּכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל יְכוּל לִזְמֹר
מִתִּי יִגִּיעוּ מַעֲשֵׂי לְמַעֲשֵׂה אֲבוֹתַי אֲבִרָהֶם יִצְחָק יִנְעֻקָב,
דְּאֵף שֶׁהָאֲבוֹת הֵן הֵן הַמְּרַכְּבָה²³, שְׁגַם בְּהִיּוֹתָם לְמִטָּה
מְלָכִשִׁים בְּגוּפִים גְּשָׁמִיִּים הָיוּ מְרַכְּבָה לְאֱלֹקוֹת, מְכַל
מְקוֹם הִנֵּה כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל יְכוּל הוּא לִזְמֹר
מִתִּי יִגִּיעוּ מַעֲשֵׂי לְמַעֲשֵׂה אֲבוֹתַי", וְהוּא לְפִי דְּשִׁרְשׁ
הַנִּשְׁמָה הוּא בְּאֲצִילוֹת וְנִקְרָאִים "בְּנִים", אֲכַל מִצַּד
הַגּוּפִים הִנֵּה נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל הֵם בְּכַחֲנִית עֲבָדִים
שְׁצָרִיכִים לְקַבֵּל עֲלֵיהֶם עַל מַלְכוּת שְׁמַיִם לְהַעֲבוּדָה
הָאֱלֹקִית. וְזֶהוּ שְׁאֲנוּ אוֹמְרִים "אֲבִינוּ מְלִכְנוּ", דְּמִצַּד
הַנִּשְׁמָה הוּא יְחִבְרָה הוּא אֲבִינוּ, וּמִצַּד הַגּוּף הוּא יְחִבְרָה
הוּא מְלִכְנוּ, וְנִקְרָא "מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וְגוֹאֲלוֹ", וְצָרִיכִים
לְקַבֵּל עָלָיו יְחִבְרָה, וְקִבְּלַת עַל זֶה הוּא כְּמוֹ הָעֶבֶד
הַפְּשוּט שְׁמוֹסֵר וְנוֹתֵן לְאֲדוֹנוֹ בְּמִסְרָה וְנִתְּנָה גְּמוּלָה
לְהִיּוֹת עֶבֶדוֹ, אֶשֶׁר בְּמִסְרָה וְנִתְּנָה זֹו מִתְּבַשֵּׁל הָעֶבֶד
בְּכָל מִצִּיאוֹתוֹ, וְעוֹבֵד אֶת אֲדוֹנוֹ בְּעַל גְּדוֹל לְסִבֵּל כָּל
עֲבוּדָה קֶשֶׁה וְכַבֵּדָה בְּיוֹתֵר, וְאֵף שֶׁחֲכִבֵּד עָלָיו הָעֲבוּדָה
בְּמֵאֵד. וּמְכַל מְקוֹם, הִנֵּה מִצַּד הַקִּבְּלַת עַל נַעֲשֵׂה כְּכֹד
הָעֲבוּדָה כְּטַבַּע אֲצִילוֹ, לְהִיּוֹת כִּי עֲבוּדַת אֲדוֹנוֹ הִנֵּה זֶהוּ
כָּל מַהוּתוֹ וְאֵינוֹ מִצִּיאוֹת לְעֲצָמוֹ כָּלֵל, וְכִף הוּא
בְּהַעֲבוּדָה הָאֱלֹקִית, אֶשֶׁר יְסוֹד הָעֲבוּדָה וְהַתְּחִלָּתָה הוּא
בְּקִבְּלַת עַל מַלְכוּת שְׁמַיִם, אֶשֶׁר זֹהוּ רֵאשִׁית הָעֲבוּדָה

(24) ראה [מאמר] דיבור המתחיל תקעו דשבת פרשת נצבים
שנה זו (תרצ"ז) - נדפס בספר המאמרים תרח"ץ סוף עמ' ט. וראה
גם ספר המאמרים תרנ"ח עמ' קפה ואילך. תרע"ח עמ' צג.
תרצ"ט עמ' 120. תש"ז עמ' 202.
(25) ראה מכתב י"ג אלול תרצ"ז; כ"ב אלול תרח"ץ (אגרות-
קודש אדמו"ר מהור"י צ חלק ד עמ' קלב; תטז). סוף [מאמר]
דיבור המתחיל אתם נצבים תשי"א (תורת מנחם ח"ג עמ' 633);
תשי"ב (תורת מנחם ח"ג עמ' 571). ועוד.

(20) להעיר מקידושין כג, ב וברשב"א שם. וראה [מאמר]
דיבור המתחיל אחרי ה' אלקיכם הנ"ל (המשך תרס"ו עמ' שכו
ואילך).
(21) בתניא ריש פרק ב (בשינוי לשון קצת).
(22) תנא דבי אליהו רבה פרק כה. וראה מאמרי אדמו"ר הזקן
תקס"ב חלק א עמ' קנג. תורת חיים משפטים תטז, ב. ספר
המאמרים תרמ"ג עמ' ע. תש"ד עמ' 47.
(23) בראשית רבה פרשה מז, ו. פרשה פב, ו.

עָבָד, וְכָל הַמַּדְרִגּוֹת הַנִּשְׁגָּבוֹת בְּאַהֲבָה וְיִרְאָה
וּבְדִבְקוּת, הִנֵּה הַפֶּל הוּא תְּלוּי בְּמִסְיָה וּנְתִינָה. וְזֶהוּ
”אַחֲרֵי ה’ אֱלֹקֵיכֶם תִּלְכוּ”, שְׁעַל יְדֵי קִבְּלַת עַל מַלְכוּת
שְׁמִים מְגִיעִים לְבַחֲנֵית ”וּבֹ תִדְבְּקוּן”, דִּבְקוּת עֲצָם
בְּעֲצָם.

שבת פרשת ואתחנן, ש"ת

דִּנְקָא הוּא יְסוֹד וְשִׁרְשׁ הַעֲבוּדָה, וְעַל יְדֵי זֶה דִּנְקָא הִנֵּה
מְגִיעִים לְמַעְלֹת וּמַדְרִגּוֹת רַמּוֹת וְנִשְׁאֹת.
וְזֶהוּ ”אַחֲרֵי ה’ אֱלֹקֵיכֶם תִּלְכוּ”, דְּהַעֲקָר הוּא הַהִלּוּךְ
אַחֲרֵי ה’, שֶׁזֶּהוּ מַדְרִגַּת עָבָד פְּשׁוּט הַמוֹסֵר וְנוֹתֵן
עֲצָמוֹ לְהִיּוֹת עָבָד, אֵיבֶעֱרָגְעֶבֶן זִיךְ אוֹיֵף צו זַיִן אַ

ספר השיחות - ה'תש"ב-תש"ג בלה"ק

מאמר לפתיחת החגיגה דישיבת "תומכי תמימים"

הישיבה, שהסבא העביר מליאזנא - בה חי עד אז -
לליאדי.
נכחו בשמחה, חמי - הרבי האמצעי - כל הילדים,
כל המשפחה, מאות חסידים מהעיר, והסבא אמר:
ח"י אלול תקל"א, אמר בפנינו הרבי - המגיד
ממזריטש - בשעת סעודת המצוה, תורה שאמרה
רבו ה"סבא" - הבעל שם טוב - בח"י אלול תקט"ו:
”כל העוסק בתורה נכסיו מצליחין לו”¹ - כל
יהודי יש לו נכסיו הוא, מוח ולב, שכל ומדות - אלה
הם הנכסים של בני ישראל. העוסק בתורה, לא רק
לומד תורה, נכסיו מצליחים. אברהם אבינו היה למדן
וירא אלקים, קיים כל התורה עד שלא ניתנה, ואילו
כריתת הברית הנצחי שכרת הקב"ה עם אברהם
אבינו לדורותיו עד סוף כל הדורות היה משום שמצא
את לבבו נאמן. רצינות הלב, תמימות הפשטות
והאמונה הפשוטה, אלה הם הנכסים של בני ישראל,
ומי שעוסק בתורה - נכסיו מצליחים לו.
כתוב²: ”זכרו תורת משה עבדי”. ומקשה
במכילתא: הרי תורת ה' תמימה? אלא משום שמשה
מסר את נפשו על קבלת התורה, לכן אמר הקב"ה
זכרו תורת משה.
הבעל שם טוב, הרב המגיד, רבנו הזקן וכל נשיאי
חב"ד - כל אחד בדורו, לא רק שלימדו את החסידים
תורת החסידות, אלא מסרו את נפשם להשריש
בלבבות בני ישראל תורה ומצוות, יראת שמים
ואהבת ישראל.
על הפסוק³: ”אך בצלם יתהלך איש”, אומר
הירושלמי⁴: האומר שמועה בשם אומרה, יראה
כאילו בעל השמועה עומד כנגדו.
מאמרו של מורנו הבעל שם טוב, והסיפור כיצד
הוא נמסר מרבי לרבי, כפי שסיפרתי כעת, הנם
בבחינת הזמנה שאנו מזמינים את הבעל שם טוב,

למפגש חשוב כזה - ב"ה - שזיכנו השי"ת לחגוג
את יובל הארבעים וחמש להקמת ישיבת "תומכי
תמימים", ולחגוג אותה על אדמת אמריקה, היה
מתאים מאד שאספר - בתור המנהל-פועל הראשון
של ישיבות "תומכי תמימים ליובאוויטש" - על
שיחות הקודש היסודיים שרבי, אבי, מייסד הישיבה,
אמר על מטרת הישיבה ועל שאיפתו ותשוקתו
לראות בתלמידיה.
ברם, דיני התורה, המקיפים את החיי האדם
והנהגותיו, מזהירים על טרחא דציבורא, כבוד
הבריות בכלל וכבוד תלמידי חכמים ומחבבי מצוה
בפרט. ולכן אינני יכול להרשות לעצמי לגזול את
זמנם של הנואמים החשובים, ואפרסם את השיחות
האמורות בכתב, ואסתפק במלים ספורות בתור
הזמנה ופתיחה לחגיגת יובל הארבעים וחמש של
”תומכי תמימים”.
בין התורות והסיפורים שרבי ואבי, מייסד ישיבת
”תומכי תמימים”, מסר לי במשך עשרים וחמש שנה,
תרנ"ד-תר"פ, ישנם תורה וסיפור שאני מוסר כאן
בכתב כפי שהם רשומים ביומני בשעה שזכיתי
לשמוע אותם.
ביום מסויים בחודש שבט תרל"ט, כשאבי היה
ב”יחידות” אצל אביו, הוד כ"ק אאזמו"ר מוהר"ש,
הנה בין דברי התורה והסיפורים שאמר לו, ישנם
הסיפור והתורה הבאים:
ח"י אלול תרי"א הייתי אצל אבי - הרבי ה"צמח
צדק” - ב”יחידות”. בין דברי התורה והסיפורים
שמסר לי, היה מה שאירע באותו יום לפני חמשים
שנה.
ח"י אלול תקס"א בתחילת החודש השני
להתיישבותו של הסבא - רבנו הזקן בעל ה”תניא”
וה”שולחן ערוך” - בליאדי, הניחו היסוד לבנין

(3) תהלים לט, ז.

(4) שקלים ס"ב ה"ה.

(1) עבודה זרה יט, ב.

(2) מלאכי ג, כב.

מלותיו הקדושות, שאמרן אחרי מאמר החסידות
 שאמר אז בענין אור שנברא ביום הראשון היה אדם
 הראשון מביט בו מסוף העולם ועד סופו.
 "יהי רצון שתשרה שכינה במעשה ידינו, ביום
 הרביעי למעשה בראשית נתלו המאורות. היום ח"י
 אלול, היום הקדוש, שלפני מאה תשעים ותשע שנים
 נולד הבעל שם טוב, בהתחלה זו בישיבה, שלעת עתה
 לא קראתיה בשם, מדליק אני את נר התמיד של
 המאורות שהבעל שם טוב והרביים הנחילו לנו,
 שתקויים ההבטחה של יפוצו מעינותיך חוצה וביאת
 משיח צדקנו".
 במשך שלוש שנות קיום הישיבה, שח הוד כ"ק
 אאמו"ר הרה"ק רבות עם המשפיעים והמשגחים
 ואתי בתור המנהל-פועל של הישיבה, נתן הוראותיו
 הכלליות והפרטיות בהנהגת הישיבה והתלמידים,
 ובזמנים מסויימים גם דיבר עם התלמידים ישירות.
 שמחת תורה תרס"א בערב, בשעת הקידוש לפני
 ההקפות, דיבר הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק ביאור נרחב
 משולב כמה סיפורים מזקני החסידים בענינים
 המבוארים ב"קונטרס התפלה" שבמשך שנת תר"ס
 נלמד ברבים במאות מקומות במדינה ומחוץ למדינה.
 באותה שיחה, התעכב הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק
 על מנהג החסידים לנגן בשעת התפלה, פעם בניגון
 שמחה, פעם בניגון מרירות, פעם בניגון של רצוא,
 פעם בניגון של שוב, פעם בניגון של כלות הנפש
 ופעם בניגון של אהבה בתענוגים, וכל הניגונים האלה
 מנוגנים בהתלהבות החב"דית המיושבת, בדביקות
 ובגעגועים למרומם ולנעלה.
 השירה בתפלה החלה במשה רבנו. כתוב⁵: "אז
 ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת". שירה זו
 שר משה רבנו יחד עם בני ישראל. ואילו בשעת
 התפלה שר משה לעצמו. משה רבנו היה חב"די.
 משה הוא הדרגא של חכמה, שלימות החכמה היא
 על ידי בינה ודעת הכלולות בחכמה, ומשלימות
 אותה. האותיות ו"ד שהן המילוי של האות י'
 משלימות אות זו. י' - חכמה. משה רבנו שמדריגתו
 היא חכמה דאצילות במילואה - הוא חב"די, וחב"די
 שר ומנגן בשעת התפלה.
 הרבי - רבנו הזקן - יסד את דרכי החסידות על
 בסיס נאמן. נגינה בכלל ובשעת התפלה בפרט, היא
 אחת מדרכי החסידים.
 ר' משה ווילנקר ור' פנחס רייזעס, מתלמידי

המגיד ממזריטש וכל נשיאי חב"ד להשתתף בשמחת
 חגיגת ישיבות "תומכי תמימים", שנוסדה בכוחם
 הקדוש ומתנהגות לפי רוחם ובזכותם. הפעילות
 התורנית הגדולה שנעשתה במשך ארבעים וחמש
 השנים, היא הכל מכוחם הקדוש, וכל מלות השבח
 הנן רק על זכותם הגדול.
 בשם הבעל שם טוב, המגיד ממזריטש, וכל נשיאי
 חב"ד, אני מוסר את ברכתם לכל תלמידי ישיבות
 "תומכי תמימים", ראשי הישיבות, המשפיעים
 והמנהלים, שבכל המדינות שמעבר לים ושבמדינה זו,
 את ברכתם לכל המנדבים, ובברכתם אני פותח את
 חגיגת מרכז ישיבות "תומכי תמימים".
 בשעה זו, שברוך ה' אלקינו ואלקי אבותינו
 שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה, לשמוח בשמחת
 התורה ביראת שמים, לקחת חבל בחגיגת יובל
 ארבעים וחמש השנים מאז ימי האורה של תורה
 ועבודה, ט"ו וח"י אלול, שרבי, אבי, יסד את הישיבה
 הקדושה "תומכי תמימים".
 לאחר ארבעים וחמש שנים טובות וקשות של
 אירועים בהתעסקות בהרבצת התורה ועבודת הכלל,
 שחלק מהם, ביחוד בעשרים השנים האחרונות, מאז
 נשארתי יתום וכמעט בלי עזרה מחברים טובים,
 הניחול וההתעסקות בהרבצת התורה ועבודת הכלל
 על היסודות הפרינציפליים שאבי ור' חיים מברסק
 הניחו - שברו אותי מבחינה גופנית - עומדים ב"ה
 בזכרוננו כל האירועים בצורה ברורה ובהירה, וכשאני
 קורא את רשימותי, חי אני מחדש את כל האירועים
 שבימים ההם למקומותיהם כפי עניניהם בזמן הזה.
 אבי, מייסד "תומכי תמימים", יסד את הישיבה
 בסדר מסודר על יסוד מוסד של 'אורים ותומים'
 המאירים את הדברים ומתמימים את דבריהם.
 בטחוני בחסדי השי"ת לפרסם חלק מרשימותי -
 שהתחלתי לכתוב בשנת תרנ"ב ביחס להתייסדות
 והנהגת ישיבת "תומכי תמימים" ונאומי הקדוש של
 אבי ביום הראשון ט"ו אלול, יום ההתייסדות, וביום
 הרביעי, ח"י באלול, יום ההתחלה בנגלה ובדא"ח -
 ויווכחו אז מה משמעה של ישיבת "תומכי תמימים",
 הן בדרך פרט בתור ישיבה והן ביחס לכלל ישראל
 בכל מרחבי עולם ומלואו.
 לנגד עיני עומד המחזה הקדוש של הכנסיה
 הקדושה בשעת הפתיחה. רואה אני את פניו
 המאירות והמסבירות של אבי הקדוש, צוללות באזני

שיחה קדושה זו ארכה, תוך הפסקות קטנות, כמה שעות. רק בשעה שלש אחרי חצות הלילה הלכו ל"הקפות", ואחרי השעה חמש - לפנות בוקר - סיימו את ההקפות הליליות.

הסדר בליובאוויטש היה שאחרי מאמר החסידות ששמעו בשמיני עצרת, היו מתפללים ערבית, עושים קידוש, טועמים מסעודת החג והולכים להתועדות שלפני ההקפות.

ב"קידוש" היומי, שח כ"ק אאמו"ר הרה"ק אודות הנהגתו של חסיד בינו לבין עצמו ובינו לבין חברו, באמרו שלאחר פרסום בעזה"י, "קונטרס התפלה", יש מן הצורך לפרסם גם "קונטרס האכילה והשינה", "קונטרס ההנהגה בינו לבין עצמו ובינו לבין חברו".

בסעודת שמחת תורה, ב"זאל" הגדול, שח הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק פעמיים.

שיחתו הראשונה נסבה על מעלת עבודתו הפשוטה של חסיד בעל קבלת עול, וצייר בארוכה את המהות וההנהגה בכל הענינים הן בין אדם למקום, הן בין אדם לחברו והן בין אדם לעצמו בעבודתו הפשוטה של חסיד. וסיים: כמו הענדל עליו השלום.

ר' חנוך הענדל, אותו ר' הענדל מקרקר כבר בגן עדן העליון. הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק סיפר בארוכה מה שאירע עם ר' חנוך הענדל נ"ע מזמן הקבורה עד לאותו שמחת תורה.

בתוך הדברים אמר הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק: משפט רשעים בגיהנם י"ב חודש⁸. בדרך כלל, זה אורך תשעה או עשרה חדשים, שעל פי הדרך הרגיל זה משך הזמן הגדול ביותר, ואילו שומרי תורה ומצוות אפילו בדרך הפשוטה, מסיימים את המשפט בגיהנם בארבעה או חמשה חדשים.

גם בעולמנו שהוא עולם השקר, תופס ה"יחוס" מקום, ובעולם האמת תופס ה"יחוס" מקום גדול מאד. הגמרא⁹ מספרת לנו אודות המשפט בגיהנם וכיצד אברהם אבינו מציל אפילו את פושעי ישראל שהם מלאים מצוות כרימון וביחוד את שומרי התורה והמצוות.

היחוס של אברהם אבינו ושאר האבות הוא יחוס כללי. ישנם כאלה שיש להם גם יחוס פרטי ואלה הם שיש להם אבות ואבי אבות צדיקים, גם חסידים מקושרים בבואם לעולם האמת, הבקשה הראשונה שלהם היא: הודיעו נא לרבי שלי.

ישנם גם כאלה המסיימים את משפט הגיהנם

ה"חדרים" הראשונים של רבנו הזקן, סיפרו, שעוד בתחילה לאחר הבחינה בלימודים, שלחם רבנו הזקן אל משה זלמן איש השדה (פלדמן) ללמד אותם ניגונים.

משה זלמן היה יהודי בשנותיו האמצעיות, יהודי למדן, עסק בחסידות והיה שתקן גדול ומגן חזק. בימים הנוראים ובימים טובים שימש כבעל תפלה אצל הרבי, וברוב ימי הקיץ היה לוקח ספר בידו, יוצא אל מחוץ לעיר, אל בין השדות, ללמוד ולנגן. נגינתו היתה שם דבר בכל הסביבה. כן היתה מפורסמת הנהגתו באהבת השדה, ומשום כך כינוהו בשם משה זלמן איש השדה (פלדמן).

פעם אחת - מספרים החסידים ר' משה ווילנקר ור' פנחס רייזעס - נכנס הרבי אל בית המדרש הקטן, בו ישבו הם ועוד מספר אברכים ולמדו, התיישב ליד השולחן נשען על ידיו הקדושות ושקע בדביקות למשך זמן. כשהתעורר מדביקותו, למד בעל-פה את המשנה הבאה⁶:

"במה בהמה יוצאה ובמה אינה יוצאה. זמן התפלה הוא ה"שבת" של יום החול. "במה בהמה יוצאה" - על ידי איזו עבודה בתפלה אפשר להוציא את הנפש הבהמית. דרגות שונות בנפש הבהמית: גמל, נאקה, חמור, סוס, וכלפי כל דרגה סדר עבודה מיוחד. ברם, העבודה הכללית היא ש"כל בעלי השיר יוצאים בשיר ונמשכים בשיר". שיר פירושו טבעת המקשרת את החבל. יוצאים בשיר ונמשכים בשיר רצוא ושוב. השיר והזמרה בשעת התפלה יש בהם משום סגולה עצמית להוציא את הנפש הבהמית ולברר את הטוב וכן לעורר את הכוונה הפנימית".

ב"תורה" זו קבע הרבי בקרב החסידים את העבודה שבלב, עורר בהם את כוח הנגינה ומסר לחסידים את הכוח שקול הנגינה יעורר את הכוונה. זה היתרון בתפלה לגבי תורה. שכן, חסידות יכולים ללמוד הרבה אנשים, כי בחסידות ישנם הרבה ענינים, שרבים אפשר להם להבינם, אבל ישנם גם כאלה שאי אפשר להם להבינם. ואילו להתפלל תפלה חסידית יכולים הכל, לא רק רבים אלא כולם. התפלה נתתקנה במקום התמידין, וידוע שרזא דקורבנא עולה עד רזא דאין סוף⁷. תפילה חסידית של חסיד פשוט בעל קבלת עול, עולה עד רזא דאין סוף. על החסידים להתאמץ בעבודת התפלה ואלקי אבותינו רבותינו הקדושים יהיה בעזרם.

(8) עדיות ספ"ב.

(9) עירובין יט, א.

(6) שבת פרק ה, משנה א.

(7) ראה זח"ב רלט, א. זח"ג כ"ב.

1 שלהם בחודש ימים בלבד ולאחר מכן מתחיל סדר
2 העלויות בבחינת "וקדושים בכל יום יהללוך סלה",
3 עליות הנשמה בעילוי אחר עילוי. ואילו הענדל רק
4 הריח את ריח הגיהנם. דמעותיו בשעת התפלה, פרקי
5 התהלים הלבביות שלו, אהבת ישראל האמיתית שלו

6 על דרך החסידות, מסירות נפשו ומדותיו הטובות
7 בקירובם של האברכים לדרכי החסידות - הצילוהו
8 מיסורי גיהנם ומעלים אותו מדרגה לדרגה בעילוי
9 אחר עילוי.

ערב ראש חודש תמוז

אגרות קודש

ב"ה, ד' אלול, תרצ"ז
פערקטאלדסדארף

ידידי ווי"ח אי"א הנכבד והנעלה
מוהררמ"א שי

שלום וברכה!

1 במענה על מכתבו מי"ג לחדש העבר אשר קבלתיו
2 במועדו, אלא שהייתי טרוד בעת ההיא ביותר, כי בא לפה
3 אחד מרבני תלמידי התמימים בנויארק הרה"ג ווי"ח אי"א
4 מוה"ר ישראל שי דזייקאבסאן מנהל אגודת חסידי חב"ד
5 בארצה"ב וקאנאדא, בתור שליח מאספה הכללית של
6 חסידי חב"ד שנתקיימה שם בימי י"א-יג תמוז העבר, ועם
7 הרצאה פרטית מכל הנעשה בחוגי חסידי חב"ד יצ"ו
8 בארצה"ב וקאנאדא, ובמשך שבעה ימים זי"ד מנ"א
9 הייתי עסוק עמו לערך עשרים ושנים שעות, ואח"כ נסע
10 מכאן לפולין לבקר את הישיבות, וחזר לפה ביום ד' העבר,
11 ובמשך הזמן שהי' בפולין עניתי על המכתבים שהביא
12 עמדו מארה"ב, וגם ערכתי וסדרתי להם סדר עבודה על
13 להבא, ובחזירתו נתעכב פה עד יום ב' שבוע זו, ויסע
14 לדרכו צלחה לארה"ב, יתן השי"ת וירום קרן התורה וקרן
15 העבודה ודרכי החסידות בגוי"ר.

16 עודני עיף מאד מהעבודה במשך שבועות האחרונות,
17 ובינתיים נתוספה עוד עבודה מרובה, ולכן אקצר במכתבי
18 זה;

19 הדו"ח הנה במדה האפשרית קראתים, ובהנוגע
20 לאמצעים, הנה כבר הגדתי לידידי שי אשר בכל פעם
21 דרוש לו לדעת תקציב בסכום קצוב, ואז אכתוב לידידיו
22 הרמ"ד שי אשר בטח בחזירתו ממאריענבאד יתעכב איזה
23 זמן באטוואצק, וכשאדע כמה בקשו וכמה דרוש אדבר
24 אי"ה עמדו.

25 דבר מכתב בוטנער צריכים לשלם המס ולהעמיד
26 מחיר כפי אשר ימצאו לראוי, ומובן שלא להוקיר המחיר,
27 והסך המגיע - כאמור במכתבו - ששתי מאות לאט, יואיל
28 לקבל מאת ידידיו הנכבד מוהר"מ שי שו"ב חפץ, כפי
29 המכתב המצורף בזה, ולהתחיל בהפצתו בהקדם האפשר,

30 וכדאי הדבר אשר בנסיעתו למאריענבאד יקח עמדו כמאה
31 אכסמפלרים לחלקם בין הצירים האשכנזים.

32 בדעתי בעזה"י לנסוע מכאן ביום א' ט"ו אלול הבע"ל
33 לאטוואצק צלחה, אמנם לפועל אפשר שתתאחר נסיעתי
34 עוד יום או יומים.

35 בהנוגע להכנסי, הלא יודע ידידי שי עד כמה הנני
36 עמוס עבודה, יחזק השי"ת בריאותי שאוכל להוסיף אומץ
37 בעבודת הרבצת תורה ויראת-שמים וחסידות, ולדבר אשר
38 אין לבי לו אין לי שום שייכות. אך, לדעתי, כבר הגיעה
39 העת אשר מחברי האגודה יהיו לאגודה אחת כללית בשם
40 מחזיקי הדת, אשר דבר לא יהי' לה עם פוליטיקה של
41 מפלגות ותהי' עסוקה רק בהחזקת היהדות, מבלי התחשב
42 עם הבדל מפלגות ושאיפתן הפוליטי, מען מאג אפילו אין
43 א ציוניסטישער קאלאניע מאכען א מקוה און אין א
44 מזרחי שטעטל אריין זעצען א מלמד, ומה גם ענין
45 החדרים שרבה העזובה בזה בפולין במאד, וכמה עשירות
46 אלפים מהנוער החרדי הולכים בטל מסבת העדר שימות
47 לב, ובלי ספק אשר אם היתה חברת מחזיקי הדת עולמית
48 בלי שום תערובות פוליטיקה איזה שתהי' היתה בודאי
49 מצלחת בעזה"י.

50 ומי"ש אשר מחברי האגודה תתיסד חברת מחזיקי
51 הדת, הוא רק לפי שעתה מתקבצים ת"ל הרבה יראים
52 וחרדים, ה' עליהם יחיו, צריכים להשתמש בהזדמנות זו,
53 אבל מובן הדבר כי לא תהי' לה לחברת מחזיקי הדת שום
54 שייכות להאגודה.

55 נחוץ לי במאד להתראות עם ידידי הרב הנכבד והכי
56 נעלה מהור"ל שי יאנג מנויארק, וידבר ידידי אתו עמו
57 אשר יואיל נא לבא אלי לאטוואצק על יום אחד - מימי
58 החול - כי הענינים המה נחוצים ביותר בעיני הכלל, והנני
59 מסגיר בזה מכתב אליו.

60 יעזר השי"ת לידידי שי להביא רעיונותיו הטובים
61 מהכח אל הפועל הטוב בגשם וברוח.

והנני ידיו הדו"ש ומברכו בכוח"ט בגוי"ר

63 יוסף יצחק

ב"ה, מוצאי ת"ב, יהפך בקרוב ממש (וכל הצומות) לששון
ולשמחה ולמועדים טובים,
יום רביעי פ' פנים בפנים דבר הוי' עמכם,
שנת ה'תשד"מ. ברוקלין, נ.י.

תלמידים השלוחים-ישיבה גדולה קזבלנקה
ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

המכ' והמצו"ב והערות התמימים ואנ"ש נתקבלו ות"ח.

ע"פ מנהג ישראל אשר תורה היא לקדש הלבנה **דוקא** במוצאי ט"ב,

ומפורש הטעם בכ"מ, כי בשו"ט היא כי ישראל והשכינה עתידין להתחדש כמותה, וגם כי
במנחת ט"ב נולד המשיח,

הרי הזמ"ג לחדש ההתעוררות להחלטות טובות בכל עניני תשובה והתומ"צ, שהן המבטלות
סיבת הגלות, אשר (רק) מפני חטאינו גלינו מארצנו, ובהבטל הסיבה מיד (בטל המסובב – הגלות ו)
הן נגאלין.

וכיון שגדול כח החלטות הנעשות בציבור – לקבלן בהתאסף רבים יחד בהתועדות שמחה,
שמחה באמירת דברי תורה, שהיא המשמחת לב ועיניים מאירה, ושמחה פורצת גדר והגבלה בלימוד
התורה והידור בקיום מצותי,

התועדויות בפרט ביומין זכאין הסמוכין לט"ב ועכ"פ: בחמשה עשר באב, ובשבת "שלו"
שלאחריו, ובשבת שלאחריו שבת מברכים דחודש אלול, חודש החשבון (והתשלומין) דימות שנה זו.

ובשלש פעמים הוי חזקה – חזקת תורה ומצוותי ומתוך שמחה וטוב לבב תמיד כל הימים.

בברכה להצלחה רבה בכהנ"ל,

והרי כ"ז גם ימהר ויחיש שבקרוב ממש יקויימו
היעודים-ההבטחות שיהפכו ימים דאזלינן מינייהו
לששון ולשמחה ולמועדים טובים והאמת והשלום אהבו
(אהבת ישראל) וידעו כי אתה שמך הוי' לבדך עליון
על כל הארץ,
בגאולה האמתית והשלימה ע"י משיח צדקנו

מ. שניאורסאהן.

נ.ב. הש"ק שלאחר ט"ו במנ"א – הוא כ"ף במנ"א, יום היא"צ וההילולא של אאמו"ר לוי
יצחק בן הרב אא"ז ברוך שניאור ז"ל – זה ארבעים שנה.

ועלי החוב והזכות גדול להציע ולבקש **וכו'** – ללמוד בההתועדות מתורתו, ולנדב ביומא דין לז"י,

שמסר נפשו על הפצת היהדות בתוככי בני"י "מאחורי מסך הברזל", ועי"ז הי' חבוש בבית
האסורים ונשפט לגלות ומת בגולה ושם מ"כ,

זכותו יגן עלינו ועכ"י – שליט"א.

פרק ד הלכה א

אֲבָן הִיְתָה בְּקֹדֶשׁ הַקִּדְשִׁים בְּמַעֲרָבוֹ, וְעָלֶיהָ הָיָה הָאֲרוֹן מְנַח, וּלְפָנָיו צִנְצָנֶת הַמָּן וּמִטָּה אַחֲרָיו. וּבָעֵת שֶׁבָּנָה שְׁלֹמֹה אֶת הַבַּיִת, וַיֵּדַע שְׁסוּפוֹ לַחֲרֹב, בָּנָה מְקוֹם לָגֹנוּ בּוֹ הָאֲרוֹן לְמִטָּה, בְּמַטְמוֹנִיּוֹת עֲמֻקּוֹת וְעַקְלָקְלוֹת; וַיֵּאֱשִׁיחֵהוּ הַמֶּלֶךְ צוּה, וַיִּגְזֹר אוֹתָן בְּמְקוֹם שֶׁבָּנָה שְׁלֹמֹה, שְׁנֵאמֶר: "וַיֹּאמֶר לְלוֹוִים הַמְּבִינִים לְכָל יִשְׂרָאֵל הַקְּדוֹשִׁים לֵאמֹר: תָּנוּ אֶת אֲרוֹן הַקִּדְשׁ בְּבֵית אֲשֶׁר בָּנָה שְׁלֹמֹה בֶן דָּוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל, אֵין לָכֶם מִשָּׂא פָּתָף. עֲתָה עֲבֹדוּ אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם" וְגו'. וַיִּגְזֹר עִמּוֹ מִטָּה אַחֲרָיו וְצִנְצָנֶת הַמָּן וְשֵׁמֶן הַמִּשְׁחָה; וְכָל אֱלוֹ לֹא חֲזְרוּ בְּבֵית שְׁנִי. וְאַף אוֹרִים וְתַמִּים שֶׁהָיוּ בְּבֵית שְׁנִי - לֹא הָיוּ מְשִׁיבֵי בְרוּחַ הַקִּדְשׁ, וְלֹא הָיוּ נִשְׁאָלִין בָּהֶן, שְׁנֵאמֶר: "עַד עַמֵּד בָּהֶן לְאוֹרִים וּלְ[תַמִּים]; וְלֹא הָיוּ עוֹשִׂין אוֹתָן אֶלָּא בְּדִי לְהַשְׁלִים בָּהֶן שְׁמוֹנֶה בָּגָדִים לְכֹהֵן גָּדוֹל, בְּדִי שֶׁלֹּא יִהְיֶה מַחֲסֵר בָּגָדִים.

נקודות משיחות קודש

מביא הרמב"ם את כל האריכות לגבי גניזת הארון, שלפי זה יובן שאף בבית שני לא היה חסר בבניין הבית.

ביאור העניין: מלכתחילה נקבע בבנין הבית שלארון יהיו שני מקומות בבית המקדש: (א) מקום גלוי, על אבן השתיה. (ב) מקום לגנוזו "למטה" מקודש הקדשים - ואף מקום זה הוא לכתחילה חלק ממבנה הבית. וזהו פירוש דברי הרמב"ם "ובעת שבנה שלמה ... וידע שסופו ליחרב בנה בו מקום": לא ששלמה בנה את המקום מדעת עצמו ח"ו, אלא שבעת בניינו היה צריך לדעת שיחרב ונצטווה ובנה בו את מקום הגניזה. ממילא הוא קידשו בתור מקום לארון, וממילא הוא חלק מקודש הקדשים.

גניזת הארון לא היתה בזמן החורבן, אלא בשעה שבית המקדש לא היה בסכנה כלל - כידוע תוקף ישראל בזמן יאשיהו. יתירה מזו: ההכנסה היתה מעין הכנסת הארון לקדש הקדשים על-ידי שלמה. לכן מדייק הכתוב "תנו את ארון הקדש בבית אשר בנה שלמה וגו'", שאין זו פעולה של סילוק ונטילת הארון ממקומו, אלא אדרבא זהו עניין של נתינה בבית.

על-פי זה יתווסף עומק בהקישור בין ג' בתי המקדש: אין זה שישנם ג' בתי מקדש נפרדים, אלא בעיקר הם בית אחד. כבר בבניינו של הבית הראשון נקבע עניין שהוא לשעתו ולעתיד לבא. מקום הארון הוא ה"עצם" של בית המקדש, שבו לא שייך שום חורבן והפסד, וממנו נבנה המקדש השני והשלישי.

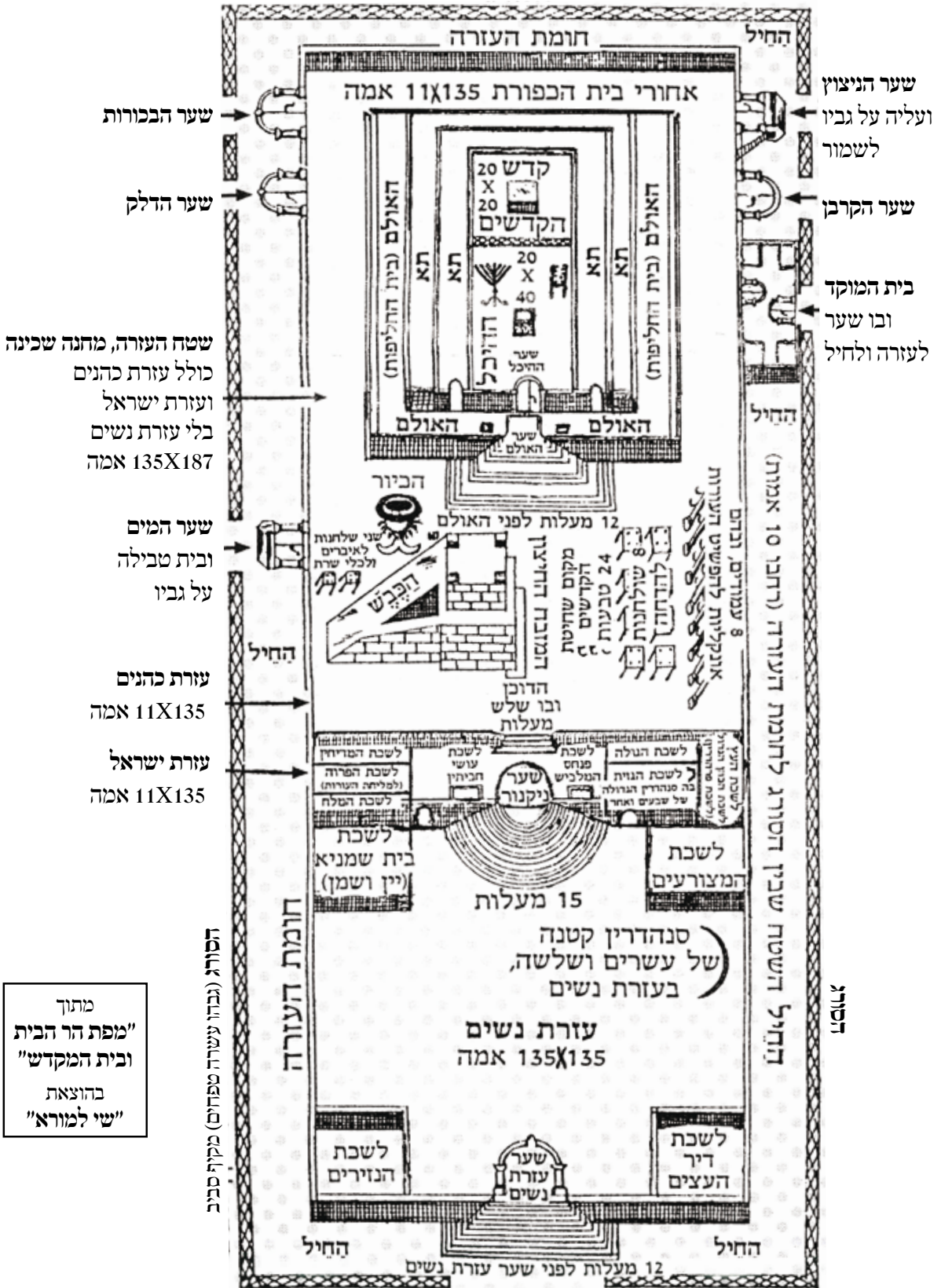
בנוגע לדברי הרמב"ם על גניזת ארון הבית צריך להבין: למאי נפקא מינה להלכה כל אריכות וסיפור הדברים, היכן ועל-ידי מי נגנז הארון? והרי דברי הרמב"ם בספרו 'יד החזקה' אמורים רק לענינים הנוגעים להלכה. יתירה מזו: עניין זה (איך והיכן נגנז הארון) "במחלוקת שנוי" (יומא נג, ע"ב), ואם כן לשם מה מכריע הרמב"ם כדברי האחד, מאחר שלכאורה אין עניין זה נוגע לדינא?

גם צריך להבין: מפשטות לשון הרמב"ם משמע ששלמה בנה את ה"מקום" בבית המקדש מדעת עצמו (לפי "שידע שסופו ליחרב"). ותמוה: הרי כל חלקי ופרטי הבית ניבנו על-פי ציווי ד' - "הכל בכתב מיד ד' עלי השכיל" - ואם כן איך בנה שלמה "מקום" בבית המקדש מדעת עצמו?

יש להקדים דיוק בדברי הרמב"ם: הרי הרמב"ם מפרט בפרקים ב' וג' של הל' בית הבחירה את צורת כלי המקדש, ואילו בפרק ד' את צורת הבית. לפי זה צריך ביאור: הרי הארון שייך לכאורה לכלי המקדש, ומדוע עניין גניזת הארון מופיע בפרק העוסק בצורת הבית? מזה משמע שהארון העומד בקדש הקדשים הוא (לדעת הרמב"ם) פרט בצורת הבית, והוא אינו רק כלי שמצוי בקדש הקדשים, אלא הוא חלק מבנין קדש הקדשים עצמו. זאת כיוון שהארון עושה את בית המקדש לבית לד', כמו שנאמר "ונועדתי לך שם".

אלא שעל פי זה מתעוררת תמיהה גדולה: בבית שני, בו לא היה הארון במקומו, לא היה קודש הקדשים בשלימותו שהרי היה חסר אחד הדברים שהם "עיקר בבנין הבית"?! כדי להסיר תמיהה זו

הסורג

מתוך
"מפת הר הבית
ובית המקדש"
בהוצאת
"שי למורא"

פרשת ואתחנן

ג. וְאַתְּחַנֵּן אֶל־יְהוָה בַּעַת הַהוּא לֵאמֹר:
 ב. אֲדַנִּי יְהוָה אַתָּה הַחֲלוּת לְהִרְאוֹת אֶת־עַבְדְּךָ
 אֶת־גְּדֻלָּתְךָ וְאֶת־יָדְךָ הַחֲזָקָה אֲשֶׁר מִי־אֵל
 בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה כַּמַּעֲשִׂיךָ
 וּכְגִבּוֹרְתְּךָ: ^ה אַעֲבֹרֶה־נָּא וְאֶרְאֶה אֶת־הָאָרֶץ
 הַטּוֹבָה אֲשֶׁר בַּעֲבֹר הִירְדָן הָהָר הַטּוֹב הַזֶּה
 וְהַלְבָּנִי: ^ו וַיַּתְעַבֵּר יְהוָה בִּי לְמַעַנְכֶם וְלֹא
 שָׁמַע אֵלַי וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי רַב־לָךְ אֶל־תּוֹסֵף
 דִּבֶּר אֵלַי עוֹד בְּדַבָּר הַזֶּה: ^ז עַלֹּה | רֹאשׁ
 הַפִּסְגָּה וְשֹׂא עֵינֶיךָ יָמָּה וּצְפֹנָה וְתִימְנָה
 וּמִזְרָחָה וְרָאָה בְּעֵינֶיךָ כִּי־לֹא תַעֲבֹר אֶת־הַיַּרְדֵּן
 הַזֶּה: ^ח וַצֹּו אֶת־יְהוֹשֻׁעַ וְחֻזְקוֹהוּ וְאַמְצֹהוּ כִּי־
 הוּא יַעֲבֹר לִפְנֵי הָעָם הַזֶּה וְהוּא יַנְחִיל אוֹתָם
 אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּרְאֶה: ^ט וַנִּשָּׁב בְּגֹיֹא מוֹל
 בֵּית פְּעוֹר: ^י פ ד' וַעֲתָה יִשְׂרָאֵל שָׁמַע אֶל־
 הַחֲקִים וְאֶל־הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר אָנֹכִי מַלְמֹד
 אֲתֶכֶם לַעֲשׂוֹת לְמַעַן תַּחֲיוּ וּבְאַתֶּם וִירִשְׁתֶּם
 אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֵיכֶם נָתַן
 לָכֶם: ^{יא} לֹא תִסְפוּ עַל־הַדְּבָר אֲשֶׁר אָנֹכִי מַצִּיָּה
 אֲתֶכֶם וְלֹא תִגְרְעוּ מִמֶּנּוּ לִשְׁמֹר אֶת־מִצְוֹת
 יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר אָנֹכִי מַצִּיָּה אֲתֶכֶם:
 י עֵינֵיכֶם הִרְאוֹת אֶת אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה יְהוָה בְּבַעַל
 פְּעוֹר כִּי כָל־הָאִישׁ אֲשֶׁר הִלֵּךְ אַחֲרָי בַּעַל־פְּעוֹר
 הִשְׁמִידוּ יְהוָה אֱלֹהֵיךָ מִקִּרְבְּךָ: ^{יב} וְאַתֶּם
 הַדְּבָקִים בִּיהוָה אֱלֹהֵיכֶם חַיִּים כָּלְכֶם הַיּוֹם:

~ נקודות משיחות קודש ~ (22 קוטי שיחות 12 עמ' 91)

כבד את אביך ואת אמך

"לכבוד הבורא צוה לכבד האב, המשפחה ביצירה" (רמב"ן). יש לבאר את הדיוק "ביצירה", ולא כתב גם כפי שכתבו המפרשים ש"השקוהו והאכילוהו והלבישוהו", שכן יצירת הולד היא שפופות גלויה עם הקב"ה, שנותן בו נשמה; ואלו האכלת הבן היא דבר טבעי, שהאב עושה (כאלו) בכח עצמו, אף שבאמת הקב"ה הוא הנותן את כל העולם.

(ישראל) שני ה' ראה | לַמִּדְּתִי אֲתֶכֶם חֲקִים
 וּמִשְׁפָּטִים כַּאֲשֶׁר צִוִּי יְהוָה אֱלֹהֵי לַעֲשׂוֹת כֹּן
 בְּקֶרֶב הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם בָּאִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ:
 וּשְׁמִרְתֶּם וַעֲשִׂיתֶם כִּי הוּא חֻמַּתְכֶם וּבִינְתְּכֶם
 לְעֵינֵי הָעַמִּים אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן אֶת כָּל־הַחֲקִים
 הָאֵלֶּה וְאָמְרוּ רַק עַם־חֲכָם וְנָבוֹן הַגּוֹי הַגָּדוֹל
 הַזֶּה: ^א כִּי מִי־גֹוִי גָדוֹל אֲשֶׁר־לוֹ אֱלֹהִים קְרִבִּים
 אֵלָיו כִּיהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּכָל־קְרָאֵנוּ אֵלָיו: ^ב וּמִי־גֹוִי
 גָדוֹל אֲשֶׁר־לוֹ חֲקִים וּמִשְׁפָּטִים צְדִיקִים כָּל־
 הַתּוֹרָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אָנֹכִי נָתַן לִפְנֵיכֶם הַיּוֹם:
^ג וְרַק הַשְּׁמֹר לָךְ וְשְׁמֹר נִפְשְׁךָ מְאֹד
 פֶּן־תִּשְׁכַּח אֶת־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־רָאוּ עֵינֶיךָ וּפֶן־
 יִסּוּרוּ מִלְּבַבְךָ כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ וְהוֹדַעְתֶּם לְבַבְּךָ
 וּלְבַבִּי בְּנִיךָ: ^ד יוֹם אֲשֶׁר עָמַדְתָּ לִפְנֵי יְהוָה
 אֱלֹהֶיךָ בְּחֶרֶב בְּאֹמֶר יְהוָה אֵלַי הִקְהַל־לִי
 אֶת־הָעָם וְאַשְׁמַעֵם אֶת־דְּבָרִי אֲשֶׁר יִלְמְדוּן
 לִירְאָה אוֹתִי כָל־הַיָּמִים אֲשֶׁר הֵם חַיִּים עַל־
 הָאָדָמָה וְאֶת־בְּנֵיהֶם יִלְמְדוּן: ^ה וְתִקְרְבוּן
 וְתַעֲמִידוּן תַּחַת הָהָר וְהָהָר בַּעַר בְּאֵשׁ עַד־לֵב
 הַשָּׁמַיִם חֲשֹׁךְ עָנָן וַעֲרַפֵּל: ^ו וַיְדַבֵּר יְהוָה אֲלֵיכֶם
 מִתּוֹךְ הָאֵשׁ קוֹל דְּבָרִים אַתֶּם שְׁמָעִים וְתִמוּנָה
 אֵינְכֶם רֹאִים וּזְלַתִּי קוֹל: ^ז וַיִּגַּד לָכֶם אֶת־בְּרִיתוֹ
 אֲשֶׁר צִוָּה אֲתֶכֶם לַעֲשׂוֹת עֲשֵׂרֶת הַדְּבָרִים
 וַיַּכְתֶּכֶם עַל־שְׁנֵי לְחוֹת אֲבָנִים: ^ח וְאַתִּי צִוָּה
 יְהוָה בַּעַת הַהוּא לַלְמֹד אֲתֶכֶם חֲקִים
 וּמִשְׁפָּטִים לַעֲשׂוֹתְכֶם אַתֶּם בָּאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם
 עֹבְרִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ: ^ט וְנִשְׁמִרְתֶּם מְאֹד
 לְנַפְשֵׁיכֶם כִּי לֹא רְאוּתֶם כָּל־תְּמוּנָה בְּיוֹם
 דִּבַּר יְהוָה אֲלֵיכֶם בְּחֶרֶב מִתּוֹךְ הָאֵשׁ: ^י פֶּן־
 תִּשְׁחַתּוּן וַעֲשִׂיתֶם לָכֶם פֶּסֶל תְּמוּנַת כָּל־סֶמֶל
 תְּבִנִית זָכָר אוֹ נִקְבָּה: ^{יא} תִּבְנִית כָּל־בְּהֵמָה אֲשֶׁר
 בָּאָרֶץ תְּבִנִית כָּל־צִפּוֹר כָּנָף אֲשֶׁר תַּעֲוֹף

יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא יִרְפֶּךָ וְלֹא יִשְׁחִיתֶךָ וְלֹא יִשְׁפֹּחַ
 אֶת־בְּרִית אֲבֹתֶיךָ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לָהֶם: ^א כִּי
 שְׁאֵל־נָא לַיָּמִים רִאשִׁימִים אֲשֶׁר־הָיוּ לִפְנֶיךָ לְמוֹן־
 הַיּוֹם אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים | אָדָם עַל־הָאָרֶץ
 וּלְמִקְצֵה הַשָּׁמַיִם וְעַד־קֶצֶה הַשָּׁמַיִם הִנֵּהוּ
 כַּדָּבָר הַגָּדוֹל הַזֶּה אוֹ הַנִּשְׁמָע כְּמוֹהוּ: ^ב הַשְּׁמַע
 עִם קוֹל אֱלֹהִים מְדַבֵּר מִתּוֹד־הָאֵשׁ כַּאֲשֶׁר־
 שָׁמַעְתָּ אֶתְּה וַיְחִי: ^ג אוֹ | הִנֵּפֶה אֱלֹהִים לָבוֹא
 לָקַחַת לוֹ גֹּי' מִקֶּרֶב גֹּי' בְּמִסְתֵּי בָאֵת
 וּבְמוֹפְתִים וּבְמִלְחָמָה וּבִיד חֲזָקָה וּבְזוֹרַע נְטוּיָה
 וּבְמוֹרָאִים גְּדֹלִים כָּלֵל אֲשֶׁר־עָשָׂה לָכֶם יְהוָה
 אֱלֹהֵיכֶם בְּמִצְרַיִם לְעֵינֶיךָ: ^ד אֶתְּה הָרָאֵת
 לְדַעַת כִּי יְהוָה הוּא הָאֱלֹהִים אֵין עוֹד מִלְּבָדוֹ:
^ה מִן־הַשָּׁמַיִם הַשְּׁמִיעָךְ אֶת־קוֹל לְיִסְרָךְ וְעַל־
 הָאָרֶץ הָרָאֵךְ אֶת־אִשׁוֹ הַגָּדוֹלָה וּדְבָרָיו שְׁמַעְתָּ
 מִתּוֹד הָאֵשׁ: ^ו וְתַחַת כִּי אָהַב אֶת־אֲבֹתֶיךָ
 וַיִּבְחַר בְּזַרְעוֹ אַחֲרָיו וַיּוֹצֵאֲךָ בְּפָנָיו בְּכַחוֹ הַגָּדֹל
 מִמִּצְרַיִם: ^ז לְחֹרֵישׁ גֹּיִם גְּדֹלִים וְעַצְמִים מִמֶּךָ
 מִפְּנֶיךָ לְהַכְיֹאֵךְ לְתַת־לֶךְ אֶת־אֶרֶצָם נִחְלָה
 בְּיוֹם הַזֶּה: ^ח וַיִּדְעַת הַיּוֹם וְהַשַּׁבָּת אֶל־לִבְכָּךְ
 כִּי יְהוָה הוּא הָאֱלֹהִים בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל־
 הָאָרֶץ מִתַּחַת אֵין עוֹד: ^ט וְשִׁמְרָתָ אֶת־חֻקֵּי
 וְאֶת־מִצְוֹתָיו אֲשֶׁר אֲנִי מִצְוֶה הַיּוֹם אֲשֶׁר יִיטַב
 לָךְ וּלְבָנֶיךָ אַחֲרֶיךָ וּלְמַעַן תִּאָּרִיד יָמִים עַל־
 הָאֲדָמָה אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ כָּל־

הַיָּמִים: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות 12 עמ' 93)

כפד את אביך ואת אמך

יש לשאול, מה בין אב ואם, שחייבים בכבודם, לכוכבים
 ומזלות, שאין ראוי לכבדם, אף שעל־ידם מנהיג הקב"ה את
 העולם ומשפיע אלינו. ומבאר על כך בהסידות, שלצדא
 השמים אין בחירה להשפיע או לא להשפיע, והם רק 'גגרון'
 ביד החוצב בו; ואלו הורים בעלי בחירה הם 'שותפים'
 להקב"ה ביצירת הולד, ולכן נצטוונו לכבדם.

בַּשָּׁמַיִם: ^י תִּבְנִית כְּלִרְמִשׁ בָּאֲדָמָה תִּבְנִית
 כְּלִדְגָה אֲשֶׁר־בָּמַיִם מִתַּחַת לָאָרֶץ: ^{יא} וּפְנִיתָשָׂא
 עֵינֶיךָ הַשְּׁמִימָה וְרִאִיתָ אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הַיָּרֵחַ
 וְאֶת־הַכּוֹכָבִים כָּל צֶבֶא הַשָּׁמַיִם וְנִדְחָתָ
 וְהַשְׁתַּחֲוִיתָ לָהֶם וְעַבַּדְתָּם אֲשֶׁר חָלַק יְהוָה
 אֱלֹהֶיךָ אִתָּם לְכָל הָעַמִּים תַּחַת כָּל־הַשָּׁמַיִם:
^{יב} וְאַתְּכֶם לָקַח יְהוָה וַיּוֹצֵא אֶתְכֶם מִכּוּר הַכְּרוֹל
 מִמִּצְרַיִם לַחַיּוֹת לוֹ לָעַם נִחְלָה בְּיוֹם הַזֶּה:
^{יג} וַיְהִי הַתַּאֲנֵף־כִּי עַל־דְּבָרֵיכֶם וַיִּשְׁבַּע לְבַלְתִּי
 עֲבֹרִי אֶת־הַיָּרְדֵּן וּלְבַלְתִּי־בֹא אֶל־הָאָרֶץ הַטּוֹבָה
 אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ נִחְלָה: ^{יד} כִּי אֲנִי
 מֵת בָּאָרֶץ הַזֹּאת אֵינְנִי עֹבֵר אֶת־הַיָּרְדֵּן וְאַתָּם
 עֹבְרִים וַיִּרְשְׁתֶּם אֶת־הָאָרֶץ הַטּוֹבָה הַזֹּאת:
^{טו} הַשְּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן־תִּשְׁכַּחוּ אֶת־בְּרִית יְהוָה
 אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר כָּרַת עִמָּכֶם וַעֲשִׂיתֶם לָכֶם פֶּסֶל
 תְּמוּנַת כָּל אֲשֶׁר צִוָּךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: ^{טז} כִּי יְהוָה
 אֱלֹהֶיךָ אֵשׁ אֲכָלָה הוּא אֵל קָנָא: ^{טז} כִּי־
 תוֹלִיד בָּנִים וּבָנִי בָנִים וְנִשְׁתַּנְתֶּם בָּאָרֶץ
 וְהַשְׁתַּחֲתֶם וַעֲשִׂיתֶם פֶּסֶל תְּמוּנַת כָּל וַעֲשִׂיתֶם
 הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה־אֱלֹהֶיךָ לְהַכְעִיסוֹ: ^{יז} הַעִידֵתִי
 בָּכֶם הַיּוֹם אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ כִּי־אֲבֹד
 תֵּאבְדוּן מִהָרַ מַעַל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אִתָּם עֹבְרִים
 אֶת־הַיָּרְדֵּן שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ לֹא־תֵאָרִיכּוּ יָמִים
 עֲלֶיהָ כִּי הַשְּׁמֹד תִּשְׁמָדוּן: ^{יח} וְהַפִּיץ יְהוָה אֶתְכֶם
 בְּעַמִּים וּנְשַׁאֲרֶתֶם מִתִּי מִסָּפָר בְּגוֹיִם אֲשֶׁר יִנְהַג
 יְהוָה אֶתְכֶם שָׁמָּה: ^{יט} וְעַבַּדְתֶּם־שָׁם אֱלֹהִים
 מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם עֵץ וָאֶבֶן אֲשֶׁר לֹא־יִרְאוּן וְלֹא־
 יִשְׁמְעוּן וְלֹא יֵאָכְלוּן וְלֹא יִרְחוּן: ^כ וּבִקְשַׁתֶּם
 מִשָּׁם אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וּמִצָּאֲתָ כִּי תִדְרָשְׁנוּ
 בְּכָל־לִבְכֶּךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ: ^{כא} בְּצַר לָךְ וּמִצָּאוֹךְ כָּל־
 הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּאַחֲרִית הַיָּמִים וְשַׁבָּת עַד־
 יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְשָׁמַעְתָּ בְּקוֹל: ^{כב} כִּי אֵל רַחוּם

שלישי מא אז יבדיל משה שלש ערים בעבר הירדן מורחה שמש: ^{מב} לנם שמה רוצח אשר ירצח את-רעהו בבלי-דעת והוא לא-שנא לו מתמל שלשם ונם אל-אחת מן-הערים האל וחי: ^{מג} את-בצר במדבר בארץ המישר לראובני ואת-ראמת בגלעד לגדי ואת-גולן בפשן למנשי: ^{מד} וזאת התורה אשר-שם משה לפני בני ישראל: ^{מה} אלה העדות והחקים והמשפטים אשר דבר משה אל-בני ישראל בצאתם ממצרים: ^{מו} בעבר הירדן בנאי מול בית פעור בארץ סיחן מלך האמורי אשר יושב בחשבון אשר הכה משה ובני ישראל בצאתם ממצרים: ^{מו} ויירשו את-ארצו ואת-ארץ עוג מלך-הפשן שני מלכי האמורי אשר בעבר הירדן מורח שמש: ^{מז} מערער אשר על-שפת-נחל ארנן ועד-הר שיאן הוא חרמון: ^{מח} וכל-הערבה עבר הירדן מורחה ועד ים הערבה תחת אשדת הפסגה: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות לו ענף 94)

כבד את אביך ואת אמך

"רב יוסף, כי הנה שמע קל ברעא דאימיה, אמר: איקום מקמי שכינה דאתנא" (קידושין לא, ב). יש לכאר דברי רב יוסף על פי המבאר בחסידות, שכל ההולדה הוא כח בלי גבול, להוליד עד אין סוף, וגם עצם ההולדה הוא כעין יש מאין. וכח זה הרי לא נמצא בנברא, בעל גבול, מצד עצמו, אלא מצד הקב"ה, שהוא בלי גבול, והוא שקבע כח זה בטבע האדם.

רבי ה ויקרא משה אל-כל-ישראל ויאמר אלהם שמע ישראל את-החקים ואת-המשפטים אשר אנכי דבר באזניכם היום ולמדתם אתם ושמרתם לעשתם: ^ב יהוה אלהינו פרת עמנו ברית בחרב: ^ג לא אתי אבותינו פרת יהוה את-הברית הזאת כי אתנו

אנחנו אלה פה היום כלנו חיים: ^ד פנים א אנכי עמד בין-יהוה וביניכם בעת ההוא להגיד לכם את-דבר יהוה כי יראתם מפני האש ולא-עליתם בחר לאמר: ^ה אנכי יהוה אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים לא יהיה לך אלהים אחרים על-פני לא תעשה-לך פסל: ^ו כל-תמונה אשר בשמים א מפעל ואשר בארץ מתחת ואשר במים א מתחת לארץ לא-תשתחוה להם ולא תעבדם כי אנכי יהוה אלהיך אל קנא פקד עון אבות על-בנים ועל-שלשים ועל-רבעים לשנאי ועשה חסד לאלפים לאהבי ולשמרי מצותי: ^ז לא תשא את-שם יהוה אלהיך לשוא כי לא ינקח יהוה את אשר-ישא את-שמו לשוא: ^ח שמור את-יום השבת לקדשו כאשר צוה א יהוה אלהיך ששת ימים תעבד ועשית כל-מלאכתך ויום השביעי שבת א ליהוה אלהיך לא תעשה כל-מלאכה אתה ובנך ובעדך ועבדך ואמתך ושורך וחמורך וכל-בהמתך וגרך אשר בשעריך למען ינוח עבדך ואמתך כמוך וזכרת כי-עבד היית א בארץ מצרים ויצאך יהוה אלהיך משם ביד חזקה ובזרע נטויה על-פני צוה יהוה אלהיך לעשות את-יום השבת: ^ט כבד את-אביך ואת-אמך כאשר צוה יהוה אלהיך למען יאריכון ימך ולמען ייטב לך על האדמה אשר-יהוה אלהיך נתן לך: ^י לא תרצח: ^{יא} לא תנאף: ^{יב} לא תגנב: ^{יג} לא תענה ברעך עד שוא: ^{יד} לא תחמוד אשת רעך: ^{טו} לא תאונה בית רעך שדהו ועבדו ואמתו שורו וחמורו וכל אשר לרעך: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ה' עמ' 310)

כפד את אביך ואת אמך

כתב הרמב"ם (ממרים ו, ד): "והאב שהיה תלמיד בנו, אין האב עומד מפני הבן, אבל הבן עומד מפני אביו". ועוד כתב (שם יא), ש'אפילו היה אביו רשע... מכבדו ומתנא ממנו'. ואזיל לשיטתו, שבכבוד אב ואם, אין 'נפקא מינה' מעלתם ודרגתם של ההורים. ונמתק על-פי המבאר בחסידות, שהקשר של אב ובן הוא 'עצם עם עצם', ואינו משתנה על ידי שנוי בגלויים'.

חמישי י את הדברים האלה דבר יהוה אל-כל קהלכם בהר מתוך האש הענן והערפל קול גדול ולא יסוף ויכתבם על-שני לוחות אבנים ויתנם אלי: ויהי בשמעכם את-הקול מתוך החשך וההר בער באש ותקרבון אלי כל-ראשי שבטיכם וזקניכם: ואתאמרו הן הראנו יהוה אלהינו את-פכדו ואת-גדלו ואת-קולו שמענו מתוך האש היום הזה ראינו כי-ידבר אלהים את-הארץ וחי: ועתה למה נמות כי תאכלנו האש הגדלה הזאת אם-יוספים | אנחנו לשמע את-קול יהוה אלהינו עוד ומתנו: כי מי כל-בשר אשר שמע קול אלהים חיים מדבר מתוך-האש כמנו ויחי: כ קרב אתה ושמע את כל-אשר יאמר יהוה אלהינו ואת | תדבר אלינו את כל-אשר ידבר יהוה אלהינו אליך ושמענו ועשינו: וישמע יהוה את-קול דבריכם בדברכם אלי ויאמר יהוה אלי שמעתי את-קול דברי העם הזה אשר דברו אליך היטיבו כל-אשר דברו: כי-ייתן והיה לבכם זה להם ליראה אתי ולשמור את-כל-מצותי כל-הימים למען ייטב להם ולבניהם לעלם: כי לך אמר להם שובו לכם לאהליכם: ואתה פה עמד עמדי ואדברה אליך את כל-המצוה והחקים והמשפטים אשר תלמדם ועשו בארץ אשר

אנכי נתן להם לרשתה: ושמרתם לעשות כאשר צוה יהוה אלהיכם אתכם לא תסרו ימין ושמאל: בכל-הדרך אשר צוה יהוה אלהיכם אתכם תלכו למען תחיון וטוב לכם והארכתם ימים בארץ אשר תירשון: ו | וזאת המצוה החקים והמשפטים אשר צוה יהוה אלהיכם ללמד אתכם לעשות בארץ אשר אתם עברים שמה לרשתה: למען תירא את-יהוה אלהיך לשמור את-כל-חקתיו ומצותיו אשר אנכי מצוה אתה ובנך ובן-בנך כל ימי חייך ולמען יארכן ימך: ושמעת ישראל ושמרת לעשות אשר ייטב לך ואשר תרבון מאד כאשר דבר יהוה אלהי אבותיך לך ארץ זבת חלב ודבש: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כב עמ' 214)

כפד את אביך ואת אמך

"תלמיד שרוצה ללכת למקום אחר, שהוא בוטח שיראה סימן ברכה בתלמודו... ואביו מוחה בו... אינו צריך לשמוע לאביו בזה" (שו"ע י"ד סר"מ). ויש לשאול, מדוע מופיעה הלכה זו בהלכות כבוד אב ואם, אף שמקומה, לכאורה, בהלכות תלמוד תורה. ויש לומר, כי גם סימן ברכה לבן בתלמודו הוא כבוד אב ואם.

ששי י שמע ישראל יהוה אלהינו יהוה | אחד: ה ואהבת את יהוה אלהיך בכל-לבבך ובכל-נפשך ובכל-מאדך: והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוה היום על-לבבך: וישננתם לבניך ודברת בם בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך: וקשרתם לאות על-ידך והיו למטפת בין עיניך: וכתבתם על-מזוזות ביתך ובשעריך: ו | והיה כי-יביאך יהוה אלהיך אל-הארץ אשר נשבע לאבותיך לאברהם ליצחק וליעקב לתת לך ערים גדולות וטבת אשר לא-בנית: וכתים מלאים כל-טוב אשר לא-מלאת וברת חצובים אשר לא-חצבת פרמים וזיתים אשר לא-נטעת ואכלת ושבעת:

י השמר לך פן תשכח את יהוה אשר הוציאך מארץ מצרים מבית עבדים: ז את יהוה אלהיך תירא ואתו תעבד ובשמו תשבע: ח לא תלכון אחרי אלהים אחרים מאלהי העמים אשר סביבותיכם: ט כי אל קנא יהוה אלהיך בקרבך פני יחרה אף יהוה אלהיך בך והשמידך מעל פני האדמה: ס לא תנפו את יהוה אלהיכם כאשר נסיתם במסרה: ז שמור תשמרון את מצות יהוה אלהיכם ועדתיו וחקיו אשר צוה: י ועשית הישר והטוב בעיני יהוה למען ייטב לך ובאת וירשת את הארץ הטובה אשר נשבע יהוה לאבותיך: יא להרף את כל איבך מפניך כאשר דבר יהוה: ס ב פיישאלך בנד מחר לאמר מה העדת והחקים והמשפטים אשר צוה יהוה אלהינו אתכם: טא ואמרת לבנך עבדים היינו לפרעה במצרים ויציאנו יהוה ממצרים ביד חזקה: טב ויתן יהוה אותות ומופתים גדלים ורעים: ז במצרים בפרעה ובכל ביתו לעינינו: ט ואותנו הוציא משם למען הביא אתנו לתת לנו את הארץ אשר נשבע לאבותינו: טז ויצונו יהוה לעשות את כל החקים האלה ליראה את יהוה אלהינו לטוב לנו כל הימים לחיתנו כהיום הזה: טז וצדקה תהיה לנו כפי נשומר לעשות את כל המצוה הזאת לפני יהוה אלהינו כאשר צונו: ס

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ה עמ' 155)

כבר את אביך ואת אמך

"עשר מצוות נצטוו ישראל במרה, שבע שקבלו עליהן בני נח... וכבוד אב ואם" (סנהדרין נז, ב). וקשה, מדוע נענש יעקב על שלא קים כבוד אב, והרי בני נח לא נצטוו על כך. ויש לומר, דהנה בני נח נצטוו על הדינין, ולפי שיטת הרמב"ם נכללת במצוה זו כל מה שנחוצך לשובו של עולם; והרי כבוד אב נחוצך לשובו של עולם.

שביעי ז א כי יביאך יהוה אלהיך אל הארץ אשר אתה בא שמה לרשתה ונשל גוים רבים. מפניך החתו והגרגזשי והאמלי והפגועי והפרזי והחזוי והיבוסים שבעה גוים רבים ועצומים ממך: ז ונתנם יהוה אלהיך לפניך והפיתם החרם תחרים אתם לא תכרת להם ברית ולא תחנם: ז ולא תחתן בם בתך לא תתן לבנו ובתו לא תקח לבנך: ז כייסור את בנך מאחרי ועבדו אלהים אחרים וחרה אף יהוה בכם והשמידך מהר: ה כי אם פה תעשו להם מזבחתיהם תתצו ומצבתם תשברו ואשיריהם תגדעון ופסיליהם תשרפון כאשר: ו כי עם קדוש אתה ליהוה אלהיך בך בחר: ז יהוה אלהיך להיות לו לעם סגולה מכל העמים אשר על פני האדמה: ז לא מרבכם מכל העמים חשק יהוה בכם ויבחר בכם כי אתם המעט מכל העמים: ה כי מאהבת יהוה אתכם ומשמרו את השבעה אשר נשבע לאבותיכם הוציא יהוה אתכם ביד חזקה ויפדך מבית עבדים מיד פרעה מלך מצרים: ט וידעת כי יהוה אלהיך הוא האלהים האל הנאמן שמר הברית והחסד לאהביו ולשמרי כתיב מצותו קרי מצותיו לאלף דור: ו ומשלם לשנאיו אל פניו להאבדו לא יאחר לשנאו אל פניו ישלם לו: יא ושמרת את המצוה ואת החקים ואת המשפטים אשר אנכי מצוה היום לעשותם:

פפפ

★ ★ ★

חצי קריש

יתגדל ויתקדש שמה רבא. אמן בעלמא די ברא כרעותה וימליך מלכותה, ויצמח פורקנה ויקרב משיחה. אמן בתיכון וביומיון ובחיי דכל בית ישראל, בעגלא ובזמן קריב ואמרו אמן: אמן יהא שמה רבא מברך

לעלם ולעלמי עלמאי. יתברך: יהא שְׁמוֹה רַבָּא מְבָרַךְ לְעֵלָם וּלְעֵלְמֵי עֵלְמֵיָא. יתְבָרַךְ, וישתבח, ויתפאר, ויתרוֹמֵם, ויתנשא, ויתהדר, ויתעלה, ויתהלל, שְׁמוֹה דְּקִדְשָׁא בְּרִידָה הוּא. אִמֵּן לְעֵלָא מִן כָּל בְּרַכְתָּא וְשִׁירָתָא, תְּשַׁבְּחָתָא וְנִחְמָתָא, דְּאִמְרִין בְּעֵלְמָא, וְאִמְרוּ אִמֵּן: אִמֵּן

~ נקודות משיחות קודש ~ (מענה לשאלה – לקו"ש 75 ענ" 239)

כַּבֵּד אֶת אֲבִיךָ וְאֶת אִמְךָ

תַּעֲתִיק בַּפִּסַּת נִייר אֶת הַדְּבֹר כַּבֵּד אֶת אֲבִיךָ גו' עַד סוּפוֹ, וְיִהְיֶה זֶה בְּכִסֵּף (לְכַד בְּשִׁבְתָּ, כְּמוֹכֵן), וּמִזְמֵן לְזִמְן תַּקְרָא אוֹתוֹ. עַד חַג הַשְּׁבוּעוֹת הָבָא עֲלִינוּ לְטוֹבָה.

מַפְטִיר מ וַיִּדְעַתְּ כִּי־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא הָאֱלֹהִים הָאֵל הַנֶּאֱמָן שְׁמֵר הַבְּרִית וְהַחֲסֵד לְאַהֲבֵיו וְלִשְׁמֵרִי כְּתִיב מִצְוָתוֹ קְרִי מִצְוָתוֹ לְאַלֶּף דָּוָר: וּמִשְׁלֵם לְשֹׂנְאָיו אֶל־פָּנָיו לְהַאֲבִידוֹ לֹא יֵאָחֵז לְשֹׂנְאָיו אֶל־פָּנָיו יִשְׁלֹם־לוֹ: יֵאָשְׁמְרֶתְ אֶת־הַמִּצְוָה וְאֶת־הַחֻקִּים וְאֶת־הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר אָנֹכִי מִצְוֶה הַיּוֹם לַעֲשֹׂתָם: פַּפֵּ

ק"ח פסוקים, עזרא"ל סימן.

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לְפָנָי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֲשִׂיתִים הִיא לְמַחְזִיקִים בָּהּ, וְתִמְכֶּיהָ מֵאֲשֶׁר. דְּרָכֶיהָ דְּרַכֵּי־נַעַם, וְכָל־נִתְיבִיתֶיהָ שְׁלוֹם. אֲרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בְּשִׁמְאֵלָהּ עֵשֶׂר וְכְבוֹד. יִי חֲפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, וַיְגִדֵּל תּוֹרָה וַיֹּאדִיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בַּנְּבִיאִים מוֹכִיִּים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבַנְּבִיאִי הָאֵמֶת וְצִדֵּק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

שי למורא

הפטרה לפרשת ואתחנן לקריאה בציבור

עטרת מרים

א אֲתֵם הַנְּבִיאִים נִחְמוּ נִחְמוּ עִמִּי יֹאמְרוּ אֱלֹהֵיכֶם: ב דִּבְרֹו עַל־לֵב יְרוּשָׁלַיִם וְקִרְאוּ אֵלֶיהָ כִּי מְלָאָה צָבָאָה נִחְמָלָא וְכֵן גְּלוּתָהּ כִּי נִרְצָה נִחְפָּר עֲוֹנָהּ עַל יְדֵי תְּשׁוּבַת תְּחִינָה וְכֵן כִּי לִקְחָהּ פִּרְעֹנָה מִיַּד יְהוָה

ולשמו"ת בישעיה פרק מ

מ א נִחְמוּ נִחְמוּ עִמִּי יֹאמְרוּ אֱלֹהֵיכֶם: ב דִּבְרֹו עַל־לֵב יְרוּשָׁלַיִם וְקִרְאוּ אֵלֶיהָ כִּי מְלָאָה צָבָאָה כִּי נִרְצָה עֲוֹנָהּ כִּי

(א) נִחְמוּ נִחְמוּ עִמִּי, אֲתֵם נְבִיאִי, נִחְמוּ אֶת עַמִּי. וְהַפֶּסֶל "נִחְמוּ נִחְמוּ" הוּא לְחֹזֶק. (ב) עַל לֵב, דְּבָרִים הַמִּתְקַבְּלִים עַל הַלֵּב. כִּי מְלָאָה צָבָאָה, כִּי נִשְׁלֵם תְּחִינָה תְּקַצֵּב לָהּ, דְּחִינָה קִין תְּחִינָה. פִּרְשׁ אַחֵר, כִּי הִתְמַלְּאָה

עטרת מרים

בפֿעלֿים גלות כָּבֵל וְהָ הַגְלוּת, בעִבּוּר בְּכָל־חַטֹּאתֶיהָ: ג באַלֹּ קוֹל קוֹרָא מִכְרִיו בַּמִּדְבָּר וְאוֹמֵר פֶּנּוּ דֶרֶךְ יְהוָה לְהָשִׁיב בּוּ בְּנֵי הַגּוֹלָה וְיִשְׂרָאֵל עֲשׂוּ דֶרֶךְ יִשְׂרָאֵל בְּעֶרְכָּהּ מִסֵּלָה לְאַלְהֵינוּ כִּי הוּא יְלֹךְ לַפְנֵיהֶם: ד כָּל־גֵּיאַ עֵמֶק יִנְשָׂא יְרֹמִם וְכָל־חֵר וְנִבְעָה יִשְׁפְּלוּ לַחַיִּית הַדֶּרֶךְ יִשְׂרָאֵל וְהָיָה דֶרֶךְ הָעֶקֶב הַעֲקוֹם, יִהְיֶה לְמִישׁוֹר

וְהִרְכָּסִים הָרִים הַסְמוּכִים זֶה לָזֶה, וּמִתּוֹךְ סְמִיכָתָן מוֹרֵד שְׂבִיעִיהֶם זָקֹף, יִהְיֶה לְבִקְעָה אֶרֶץ חִלְקָה וְשֹׁה: ה אִזּוּ כִשְׂצֵאוֹ מִתְּגָלוּת וְנִגְלָה וְנִגְלָה כְּבוֹד יְהוָה אִזּוּ וְרָאוּ כָל־בָּשָׂר בְּלִם יַחֲדוּ כִּי פִי יְהוָה דִּבֶּר הוֹאִיל וְנִתְקַבְּמוּ הַנְּחֻמּוֹת: ו קוֹל מֵאֵת הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֹמֵר אֵל קִרְא וְהִכְרוּ בְּרִיבִים וְאֹמֵר רוּחִי אֵלָיו מָה אֶקְרָא וְתִקּוֹל מִשְׁבּוֹ זֹאת קִרָּא כָל־הַבָּשָׂר כֹּל הַעֲפִימִם שְׂבִיבֹאוּ עִם גּוֹג עַל יְרוּשָׁלַם לַמִּלְחָמָה וְיִבֹּלוּ וְיִכְבְּשׁוּ כְּחָצִיר שֶׁהֵם יִכְבְּשׁוּ בְּמִתְרָה וְכָל־חֲסִדֹּו וְאַף מִזֵּמָהם עֲשֵׂה חֶסֶד מָה, יִהְיֶה בְּצִיָּן כְּפֶרֶת הַשְּׂדֵה הַנוּפֵל גַּם בְּרוּחַ הַשְּׂדֵה: ז לָזֶה יִבֶּשׁ וְיִכְבְּשׁוּ כְּחָצִיר נֶגֶב וְכִמּוֹש בְּצִיָּן כִּי רוּחַ יְהוָה נִשְׁכָּה בּוֹ אֲכֹן בְּאֵמֶת יִהְיֶה כְּחָצִיר הָעֵם שְׁעִם גּוֹג: ח הָעֵם הָיָה יִבֶּשׁ וְיִתְבַּשׁ כְּחָצִיר נֶגֶב צִיָּן וְכֵלִם יִכְבְּרוּ וְדָבָר אֲלֵהֵינוּ שֶׁהִכְבִּיתָ עַל יְדֵי הַנְּבִיאִים יָקוּם לְעוֹלָם: ט עַל הָרִי גְבוּהַ עַל־יֶלֶךְ לַחֲשִׁמֵּעַ הַקּוֹל לְמַרְחֹק מִבְּשֶׁרֶת צִיָּן הָרִימִי בְּכֶף קוֹלֶךְ מִבְּשֶׁרֶת יְרוּשָׁלַם אֵת צִיָּן הַמִּבְּשֶׁרֶת, הָרִימִי אֶל־תִּירָאִי מִלְּבָשֶׁר אֹמְרִי לְעָרִי יְהוּדָה הִנֵּה אֲלֵהֵיכֶם בָּא לֵנְאִוֹל אֲחֵכֶם וְכִבְדּוֹ יִשׁוּב לִירוּשָׁלַם: י הִנֵּה אֶרֶץ יְהוּדָה בְּחֹזֶק כֹּחַ וּבִנְבוּרָה יִבְאוּ עַל בְּחֹזֶק הָאוֹפֹת לִפְרַע מִתֶּם וְזִרְעוּ מִשְׁלָה לֹא יִהְיֶה צָרוֹךְ לַעֲזוּת וּלְזֶלַת הִנֵּה שְׂכָרוֹ שִׁמְן לְמוֹתָחִים בּוֹ בְּגָלוּת אֹתוֹ

וּפְעֻלָּתוֹ שֶׁכֵּר הַפְּעֻלָּה לְצִדִּיקִים לַפְּנוּי: יא בְּרַעָה מִבֹּשֶׁר שֶׁעָדְרוּ יִרְעָה בּוֹרְעוֹ לֹא בְּמִסְלָל יִקְבֹּץ מְלָאִים וּבְחִיקוֹ יִשָּׂא עֲלוֹת הַסְּמֻנּוֹת שֶׁבָּהֶם יִנְחַל אוֹתָם בְּנִחַת, כֹּן יִלְכִּים הַמִּקּוֹם בְּנִחַת בְּשׁוּבָם מִתְּגוּלָּה: יב מִי־מִדְּרַ בְּשַׁעֲלוֹ בְּאֶנְרוֹו עֵמֶק הַמַּיִם בֵּים וְשִׁמְלֹם רַחֵב הַשְּׁמִים בְּזֶרֶת תִּפְן מִדְּר וְכָל וּמִדְר לַפְּנוּי, וְשִׁכֵּר הַפְּעֻלָּה מִזְמַנָּה לַפְּנוּי. (וְהוּא כָּפֵל לִשׁוֹן). יא בּוֹרְעוֹ יִקְבֹּץ מְלָאִים וּבְחִיקוֹ יִשָּׂא, בּוֹרְעוֹ לֹא בְּמִסְלָל, יִקְבֹּץ אֵת הַמְּלָאִים שֶׁצִּבְּאוּ וְיִשָּׂאם בְּחִיקוֹ, עֲלוֹת יִנְחַל, וְהִצָּאן הַמִּינִיקוֹת יִנְחַל בְּנִחַת. כֹּן יִלְכִּים הַקֶּבֶ"ה בְּנִחַת בְּשׁוּבָם מִתְּגוּלָּה. יב) מִי מִדְּר בְּשַׁעֲלוֹ מַיִם, כְּלוֹמֵר, אֵל תִּתְּמוּו אִיד וְהָיָה הַדְּרָכִים הָאֵלֶּה,

שי למורא

יְרוּשָׁלַם מִצְבָּאָה שֶׁשָּׁבּוּ מִתְּגָלוּת. כִּי נִרְצָה עֲוֹנָה, כִּי נִשְׁלֵם כְּפֶרֶת עֲוֹנָה. "נִרְצָה", נִשְׁלֵם, כִּמּוֹ "אִזּוּ תִרְצָה הָאֶרֶץ אֵת שְׂבִתוֹתֶיהָ" (ויקרא טז. טז). כִּי לְקַחָהּ, כִּי קִבְּלָה עֲנֵשׁ. בְּפִלִּים, שְׁתֵּי גָלוּת, גָלוּת כְּבֵל גָלוּת אֲדוּם. ג) קוֹל קוֹרָא בַּמִּדְבָּר, קוֹל קוֹרָא בְּצִיָּן שֶׁהָיָה שׁוֹמֵמָה בַּמִּדְבָּר. פֶּנּוּ דֶרֶךְ ה', פֶּנּוּ הַדֶּרֶךְ לְשִׁבִים לְאֶרֶץ חֲקִדָּשׁ. בְּעֶרְכָּה,

הָיָה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיָה בְּזִמְנֵי תְּגָלוּת כִּמּוֹ עֲרֻבֹת מִדְבָּר. ד) כָּל גֵּיאַ, כָּל עֵמֶק. יִנְשָׂא, יִתְרַומֵם. יִשְׁפְּלוּ, יִנְכַּסוּ. (כְּלוֹמֵר, תְּגוּם שֶׁהָיָה בְּגִבְהָ וְהָיָה שְׁפִלִים). הָעֶקֶב, הַמִּקּוֹם שֶׁהָיָה מִקְּעָם וְיִמְעוּת. וְהִרְכָּסִים, הָהָרִים הַסְמוּכִים זֶה לָזֶה, וּמִתּוֹךְ קֶד הִנָּא שְׂבִיעִיהֶם זָקֹף מֵאֵד. לְבִקְעָה, לְאֶרֶץ חִלְקָה וְשֹׁה. ז) וְנִגְלָה כְּבוֹד ה' וְגו', אִזּוּ תִגְלָה כְּבוֹד ה' וְכֵלִם יִרְאוּ כִּי פִי ה' דִּבֶּר אֵת הַנְּחֻמּוֹת הָאֵלֶּה, הוֹאִיל וְנִתְקַבְּמוּ. ו) קוֹל אוֹמֵר קִרָּא, קוֹל נְבוּאָה אוֹמֵר לְנְבִיאִי, קִרָּא וְהִכְרוּ בְּרִיבִים. וְאֹמֵר מָה אֶקְרָא, וְהִנָּבִיא שָׂאֵל וְאֹמֵר מָה אֶקְרָא. כָּל הַבָּשָׂר חָצִיר, וְקוֹל חֲבוּבָה מִשְׁבִּי לְנְבִיאִי, שִׁיאֹמֵר, כָּל הַבָּשָׂר חָצִיר, כְּלוֹמֵר, תְּגוּם שֶׁיִּבְּאוּ עִם גּוֹג וּיִכְבְּשׁוּ עַל יְרוּשָׁלַם לַמִּלְחָמָה וְיִבֹּלוּ וְיִכְבְּשׁוּ כְּחָצִיר. וְכָל חֲסִדֹּו בְּצִיָּן חָשָׁדָה, וְכָל עֲנִיֵּי חֶסֶד שֶׁעֲשׂוּ בְּעֶבֶר, וְהָיָה נִשְׁכָּבִים כְּפֶרֶת הַשְּׂדֵה שִׁיבֵל מִתֵּר, כִּיֹּן שֶׁבָּאוּ לְהִנָּחֵל לְיִשְׂרָאֵל. (עַל־דֶּרֶךְ הַקְּתוּב "וְחֶסֶד לְאֵמִים חֲסִימָה" (נחשני יד. טז). ז) אֲכֹן חָצִיר הָעֵם, בְּאֵמֶת שֶׁהָעֵם שְׁעִם גּוֹג וּמִנּוּ וְיִתְבַּשׁ כְּחָצִיר. ח) יִבֶּשׁ חָצִיר וְגו', כָּפֵל וְשִׁלֵּשׁ לְחֹזֶק הַעֲנֵן. וְדָבָר אֲלֵהֵינוּ יָקוּם לְעוֹלָם, וְדָבָר ה' שֶׁהִכְבִּיתָ עַל יְדֵי הַנְּבִיאִים יִתְקַם לְעוֹלָם וְלֹא יִכְבֹּד לְכַפֵּל דְּכָרִיו. ט) עַל הָרִי גְבוּהַ עַל־יֶלֶךְ, לַחֲשִׁמֵּעַ הַקּוֹל לְמַרְחֹק. מִבְּשֶׁרֶת צִיָּן, עֲדַת הַנְּבִיאִים הַמְּבִשְׂרִים אֵת הַנְּאֻלָּה לְצִיָּן. פֶּרֶשׁ

אֲחֵר, אֵת צִיָּן הַמִּבְּשֶׁרֶת. (וְכֹן הַפְּרֻשִׁים ב"מִבְּשֶׁרֶת יְרוּשָׁלַם"). הָרִימִי אֶל תִּירָאִי, הָרִימִי אֵת קוֹלֶךְ, וְאֵל תִּפְחָדִי מִלְּבָשֶׁר אֵת הַבְּשׂוּרָה. הִנֵּה אֲלֵהֵיכֶם, הִנֵּה בָּא הַקֶּבֶ"ה לְנֵאִל אֲתָכֶם. י) בְּחֹזֶק יְבוּאָה, כֹּחַ וּבִנְבוּרָה יִבְאוּ לַחֲפֹרַע מִן תְּגוּם. וְזִרְעוּ מִשְׁלָה לּוֹ, כְּלוֹמֵר, לֹא יִצְטָרֵךְ לְשׁוּם עֲזָרָה מִזֹּלָתוֹ. הִנֵּה שְׂכָרוֹ אֹתוֹ, שֶׁכֵּר הַפְּעֻשָׁה מִזְמַנָּה אֹתוֹ לְשִׁלֵּם לְכָל אֶחָד בְּמִנּוּלוֹ. וּפְעֻלָּתוֹ לַפְּנוּי, וְשִׁכֵּר הַפְּעֻלָּה מִזְמַנָּה לַפְּנוּי. (וְהוּא כָּפֵל לִשׁוֹן). יא בּוֹרְעוֹ יִקְבֹּץ מְלָאִים וּבְחִיקוֹ יִשָּׂא, בּוֹרְעוֹ לֹא בְּמִסְלָל, יִקְבֹּץ אֵת הַמְּלָאִים שֶׁצִּבְּאוּ וְיִשָּׂאם בְּחִיקוֹ, עֲלוֹת יִנְחַל, וְהִצָּאן הַמִּינִיקוֹת יִנְחַל בְּנִחַת. כֹּן יִלְכִּים הַקֶּבֶ"ה בְּנִחַת בְּשׁוּבָם מִתְּגוּלָּה. יב) מִי מִדְּר בְּשַׁעֲלוֹ מַיִם, כְּלוֹמֵר, אֵל תִּתְּמוּו אִיד וְהָיָה הַדְּרָכִים הָאֵלֶּה,

שְׁתֵּי הַקִּבֵּ"ה שֶׁבָּרָא אֶת הָעוֹלָם מֵאֵין, וְכָל לַעֲשׂוֹת הַכֹּל, לִפְיָךְ אָמֹר, מִי מִדֵּר בְּקִמְצוֹ מוֹם, לְהַעֲלוֹת חֲצִים לְמַעַל וְחֲצִים לְמַטָּה, וְשֵׁם אוֹתָם בְּמִקְוָם וְדַע מִדָּתָם, וְאִמֹר בְּרַחֵם מִשָּׁל בְּלִשׁוֹן בְּנֵי אָדָם שְׂמוּדִידִים הַפִּיִם, וְשִׁמְיָם בְּזֶרֶת תִּפְּנִי, שִׁמְנָה אֶת הַשָּׁמַיִם כִּירְעָה וְדַע מִדָּתָם, כִּי הוּא בְּרָאָם בְּגִבּוּרָתוֹ כִּפִּי

הַחֲקִימָה, וְכֵאלוּ מְדַבֵּר בְּזֶרֶת. וְכָל

בְּשִׁלְשׁ עֶפֶר הָאָרֶץ, וְיִגְדֵר בְּמִדַּת "שְׁלִישׁ" אֶת גִּדְּל בְּדוֹר הָאָרֶץ. "וְכָל",

וְיִגְדֵר, "וְיִגְדֵר בְּעֶמֶר" (שְׁמוֹת טז.יח)

תִּרְגֹּמוֹ "וְכָל". "בְּשִׁלְשׁ", בְּמִדַּת

הַנִּקְרָאָה כִּךְ, כִּמּוֹ "בְּדַמְעוֹת שְׁלִישׁ"

(וַתִּלְוִיט יט). פֶּרֶשׁ אַחֵר, וְיִגְדֵר אֶת

בְּדוֹר הָאָרֶץ בְּשִׁלְשִׁיּוֹת, שְׁלִישׁ מְדַבֵּר,

שְׁלִישׁ יֵשׁוּב, שְׁלִישׁ יָמִים וְנִהְרֹת.

וְשִׁקְל בְּפֶלֶם הָרִים, "פֶּלֶם" הוּא

מוֹט בְּרָזֶל שֶׁמְסַמְּנִים עָלָיו נִקְדוֹת לְדַעַת

בָּהֶם הַמִּשְׁקָל. וְכָל הָר מִתְאֵם לִפִּי

הָאֲדָמָה שֶׁתִּתִּיּוֹ, הָר כְּבֵד בְּאֲדָמָה

קָשָׁה, וְהָר קָל בְּאֲדָמָה רַבָּה. וְגִבְעוֹת

בְּמֵאוֹזִינִים, וְהַגִּבְעוֹת כִּמּוֹ נִשְׁקָלוּ

בְּמֵאוֹזִינִים, וְכֵלָם בְּרָאָם בְּשַׁעֲוִיר טוֹב

וּמִדָּה נְכוֹנָה, כִּמּוֹ שֶׁכְּתוּב "וַיֵּרָא אֱלֹהִים

אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּהְיֶה טוֹב מְאֹד"

(בְּרֵאשִׁית א.א). יִג מִי תִפֵּן אֶת

רוּחַ ה', מִי תִכֵּן אֶת רִצּוֹנוֹ שֶׁל ה',

כְּלוֹמֵר, מִי הִפּוֹחַ אֶת רִצּוֹן ה' אַחֵר

דַּעַתוֹ. וְאִישׁ עֲצָתוֹ יוֹדִיעָנּוּ, וְמִי

הוּא הָאִישׁ אֲשֶׁר יִתֵּן עֲצָתוֹ לְהַקְבִּ"ה.

(יד) אֶת מִי נוֹעֵץ וְיִבְיַנְהוּ, עִם

מִי הַתַּעֲנֵץ לְלַמֵּד מִמֶּנּוּ בֵּיתָה. בְּאֶרֶח

מִשְׁפָּט, בְּרַחֵם תִּכְוִינֵת הָעוֹלָם וְסִדְרֵי

הַנִּהְיָאוֹת. דַּעַת, לְדַעַת הַעֲתִידוֹת.

וְדַרְךְ תְּבוּנָה, דְּרָכֵי תִכְוִינָה

וְאֶרְחוֹתֶיהָ. (טו) הֵן גּוֹיִם כְּמֹר

מִדְּלִי, הָרִי גְבוּרָת כָּל הַגּוֹיִם נִחְשָׁבַת כְּטַפָּה מִדָּה הַנּוֹטֶפֶת מִשׁוּלֵי הַדִּלִּי כִּשְׁשׂוֹאֲבִים מוֹם מִן הַבוֹר, שֶׁהַטַּפָּה הִיא דָּבָר מוֹעֵט לֹא תִשְׁכַּח וְגַר הַדִּלִּי. וְכִשְׁחַק מֵאוֹזִינִים נִחְשָׁבוּ, בְּעֵיני הַקִּבֵּ"ה נִחְשָׁבִים הֵם כִּמּוֹ אֶבֶן חֶפֶץ מִשְׁחִיקַת קַעְרוֹת מֵאוֹזִינִים, שֶׁהוּא דָּבָר מוֹעֵט מִאֵד בְּנִפְתִּיחַ מַעֲוָה יֵצֵא מִשָּׁם.

הֵן אִיִּים, הָרִי אֵת אֵי הֵם. בְּרַחֵם יִשׁוּל, כְּאֶבֶן דֶּק יִשְׁאֵם וְהַפֶּסֶל. (טז) וְלִבְנָנוּ, שֵׁם יַעֲר בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. אֵין דִּי פֶּעֶר, אֵין דִּי בְּעֵצוֹ לְהַכְעִיר בָּהֶם אֵשׁ עַל מִוְכָחוֹ. וְחִיתוֹ, הַבְּחִמּוֹת וְהַעֲוִפּוֹת שֶׁבָּעִיר לְהִבְנוֹ. אֵין דִּי עוֹלָה, אֵין דִּי בָהֶם לְהַקְרִיב עוֹלוֹת לִפְנֵינוּ. (יז) בְּאֵין, כְּלֵא דְבֵר. מֵאֶפֶס וְתַהוּ נִחְשָׁבוּ לוֹ, הַגּוֹיִם נִחְשָׁבִים לִפְנֵינוּ כְּאֵלוֹ הֵם פְּחוֹת מֵאֶפֶס וְתַהוּ. (יח) תְּדַמְיוֹן, תְּדַמּוּ וְתִשּׁוּ. תַּעֲרְכוּ לוֹ, תִּחְשְׁבוּ לִפְנֵינוּ. (יט) הַפֶּסֶל נִסְדָּה חֶרֶשׁ, וְכִי תְדַמּוּ לוֹ אֶת הַפֶּסֶל אֲשֶׁר הָאֵין תִּיכּוֹ הַחִיבוּ מִתְכַּת. וְצִרְף בְּזָהָב יִרְקַעְנֵנוּ, וְהַצּוֹרֵף יִדְרֵד עָלָיו צַפִּי שִׁכְבַּת זָהָב. וְרִתְקוֹת כְּסָף צוֹרֶת, וְשִׁרְשׁוֹת כְּסָף יִחַפֵּר לוֹ הַצּוֹרֵף.

(כ) הַמִּסְכֵּן תְּרוּמָה, הַמִּמְחָה לְהַפְרִישׁ וְלְהַבְדִּיל בֵּין סוּגי הַעֲצִים. "הַמִּסְכֵּן", הַמְלַמֵּד וְרִגִּיל, מִלְשׁוֹן "הַהַסְכֵּן הַסְכַּנְתִּי" (בְּדוֹד נבג). פֶּרֶשׁ אַחֵר, "הַמִּסְכֵּן תְּרוּמָה", הַמִּסְכֵּן וְעֵנִי שְׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהַפְרִישׁ מִכְּסָפוֹ לַעֲשׂוֹת פֶּסֶל יָקָר כִּמּוֹ הַעֲשִׂירִים. לֹא יִמּוּט, לְחַקוֹ בְּמִסְתָּרִים וּכְיֵצֵא בּוֹה, שְׁלֵא יִתְמוּטֵט וְיִתְמַלְקֵל. וְכֵאמֹר, אִם מִתְעַדֵּר לְחַקוֹ, אֵין דְּמִיחוֹ לְעָלָיו. (כא) הִלּוּא הַבִּינּוֹתָם מוֹסְדוֹת הָאָרֶץ, הָרִי גַם מִבְּנֵיתָם תּוֹכְלוּ לְהִבֵּן מוֹסְדוֹת הָאָרֶץ. כְּלוֹמֵר, אִם יֵשׁ בָּכֶם דַּעַת לְהִבֵּן, תּוֹכְלוּ לְהִבֵּן מִמּוֹסְדֵי הָאָרֶץ וּמִהַשְׁמִים וּמִעֲרֵכַת הַמִּסְכָּבִים, שֶׁשֶּׁ בּוֹרָא לְעוֹלָם, וְיִרְאוּ וּמִנְחֵנוּ בְּסִדֵּר מְסִדֵּר, וְלֹא נָפֵל בְּמִקְרָה. וְהָאֵדָם שְׁהוּא בַּעַל שֶׁכָּל יִדְרֵשׁ לְדַעַת מִי הוּא

בְּשִׁלְשׁ מִדָּה גְדוֹלָה עֶפֶר הָאָרֶץ וְשִׁקְל בְּפֶלֶם מִטַּה תִּפְּנִי הַמִּסְכֵּן לְדַעַת הַמִּשְׁקָל הָרִים וְגִבְעוֹת בְּמֵאוֹזִינִים כִּי הַמִּשְׁקָל: יִג מִי־תִפֵּן הִפּוֹחַ אֶת־רוּחַ יְהוָה אַחֵר דַּעַתוֹ וְאִישׁ מִי הוּא אֲשֶׁר עֲצָתוֹ יוֹדִיעָנּוּ לְהַקְדוֹשׁ בְּרִיחַ הוּא: יד אֶת־מִי עִם מִי נוֹעֵץ נִתְעַנֵּי, וְכִי וְיִבְיַנְהוּ הַשְׁפִּילוּ בֵּיתָה וְיִלְמְדוּהוּ לִלְכַּת

בְּאֶרֶח בְּרַחֵם מִשְׁפָּט וְכִי וְיִלְמְדוּהוּ

דַּעַת וְדַרְךְ תְּבוּנָה וְיִדְיעָנּוּ:

טו הֵן גְּבוּרָת הַגּוֹיִם נִחְשָׁב לְמוֹלָ

כְּמֹר כְּטַפָּה מִדְּלִי שְׁשׂוֹאֲבִים בּוֹ מוֹם

וְכִשְׁחַק כְּאֶבֶן מִשְׁחִיקַת מַעֲוָה

מֵאוֹזִינִים שֶׁל נִחְשָׁבַת נִחְשָׁבוּ הֵן

אִיִּים אֵין הֵם בְּרַחֵם כְּאֶבֶן דֶּק יִשׁוּל

יִשְׁלֹף, וְאִם כֵּן, אֵין עֲמִידוֹ לְמוֹלָ

לְמַחֲוֹת בְּרִיחַ מִלְּחֻצָּא אֶת יִשְׂרָאֵל

מִתּוֹכָם: טז וְלִבְנָנוּ אֵין דִּי עֲצִים

בְּעֵר לְהַכְעִיר בָּהֶם אֵשׁ מִוְכָחוֹ וְחִיתוֹ

שֶׁל לִבְנוֹ אֵין דִּי מִתָּם לְהַעֲלוֹת

עוֹלָה לְכַפֵּר עַל עוֹן הָאֲמוֹת: יז כְּלִי

הַגּוֹיִם כְּאֵין כְּלֵא דְבֵר יִגְדֵר פְּחוֹת

מֵאֶפֶס וְתַהוּ וְחִלֵּל רִיק נִחְשָׁבִירָלוּ

לְמוֹלָ: יח וְאֶל־מִי תְדַמְיוֹן אֵל הִיא

הֵאל לֹא נִמְצָא לוֹ דְּמִי כְּלֵל וּמִדָּה

דְּמִיוֹת וּמִיחוֹ תְדַמְיוֹן אֲשֶׁר תַּעֲרְכוּרָלוּ

תִּשּׁוּ לוֹ: יט וְכִי תְדַמּוּ לוֹ אֶת הַפֶּסֶל

אֲשֶׁר נִסְדָּה חֶרֶשׁ תִּיכּוֹ מִתְכַּת

וְצִרְף בְּזָהָב יִרְקַעְנֵנוּ יִדְרֵד עָלָיו

מַעֲלָ וּרְתִקוֹת שֶׁלִּשְׁלֵאוֹת כְּסָף

יַעֲשֶׂה הַצּוֹרֵף לְמִשְׁכּוֹ בָּהֶם כִּי מִמּוֹקְמוֹ

לֹא יִמּוּט: כ הַמִּסְכֵּן הַעֲנִי שְׁאֵינוֹ יָכוֹל

לְהַפְרִישׁ תְּרוּמָה מִכְּסָפוֹ עַל הַפֶּסֶל

כִּמּוֹ הַעֲשִׂירִים, הִנֵּה עֵץ חֹק אֲשֶׁר

לֹא־יִרְקָב יִבְחַר חֶרֶשׁ חֶכֶם

יִבְקֹשׁ־לוֹ לְהִכִּין פֶּסֶל שְׁלֵא יִמּוּט

שְׁלֵא יִתְפַּדֵּי חֲלָקוֹ: כא הִלּוּא תִדְעוּ

מִדַּעֲתָכֶם מִי הוּא אֲדוֹן הָעוֹלָם הִלּוּא תִשְׁמְעוּ מִן הַמִּזְרָה אֲשֶׁר חָקֵר מִדַּעַתוֹ

הִלּוּא הִגֵּד מִן הַקְּבֵלָה אִישׁ מִפִּי אִישׁ מִרְאֵשׁ מִיָּמִים קְדֻמוֹת לְכֶם הִלּוּא

הַבִּינּוֹתָם הָאֵם תּוֹכְלוּ לְהִבֵּן מוֹסְדוֹת יִשְׂרָאֵל עַל מָה הִיא עוֹמְדָה,

הֵן אִיִּים, הָרִי אֵת אֵי הֵם. בְּרַחֵם יִשׁוּל, כְּאֶבֶן דֶּק יִשְׁאֵם וְהַפֶּסֶל. (טז) וְלִבְנָנוּ, שֵׁם יַעֲר בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. אֵין דִּי פֶּעֶר, אֵין דִּי בְּעֵצוֹ לְהַכְעִיר בָּהֶם אֵשׁ עַל מִוְכָחוֹ. וְחִיתוֹ, הַבְּחִמּוֹת וְהַעֲוִפּוֹת שֶׁבָּעִיר לְהִבְנוֹ. אֵין דִּי עוֹלָה, אֵין דִּי בָהֶם לְהַקְרִיב עוֹלוֹת לִפְנֵינוּ. (יז) בְּאֵין, כְּלֵא דְבֵר. מֵאֶפֶס וְתַהוּ נִחְשָׁבוּ לוֹ, הַגּוֹיִם נִחְשָׁבִים לִפְנֵינוּ כְּאֵלוֹ הֵם פְּחוֹת מֵאֶפֶס וְתַהוּ. (יח) תְּדַמְיוֹן, תְּדַמּוּ וְתִשּׁוּ. תַּעֲרְכוּ לוֹ, תִּחְשְׁבוּ לִפְנֵינוּ. (יט) הַפֶּסֶל נִסְדָּה חֶרֶשׁ, וְכִי תְדַמּוּ לוֹ אֶת הַפֶּסֶל אֲשֶׁר הָאֵין תִּיכּוֹ הַחִיבוּ מִתְכַּת. וְצִרְף בְּזָהָב יִרְקַעְנֵנוּ, וְהַצּוֹרֵף יִדְרֵד עָלָיו צַפִּי שִׁכְבַּת זָהָב. וְרִתְקוֹת כְּסָף צוֹרֶת, וְשִׁרְשׁוֹת כְּסָף יִחַפֵּר לוֹ הַצּוֹרֵף.

(כ) הַמִּסְכֵּן תְּרוּמָה, הַמִּמְחָה לְהַפְרִישׁ וְלְהַבְדִּיל בֵּין סוּגי הַעֲצִים. "הַמִּסְכֵּן", הַמְלַמֵּד וְרִגִּיל, מִלְשׁוֹן "הַהַסְכֵּן הַסְכַּנְתִּי" (בְּדוֹד נבג). פֶּרֶשׁ אַחֵר, "הַמִּסְכֵּן תְּרוּמָה", הַמִּסְכֵּן וְעֵנִי שְׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהַפְרִישׁ מִכְּסָפוֹ לַעֲשׂוֹת פֶּסֶל יָקָר כִּמּוֹ הַעֲשִׂירִים. לֹא יִמּוּט, לְחַקוֹ בְּמִסְתָּרִים וּכְיֵצֵא בּוֹה, שְׁלֵא יִתְמוּטֵט וְיִתְמַלְקֵל. וְכֵאמֹר, אִם מִתְעַדֵּר לְחַקוֹ, אֵין דְּמִיחוֹ לְעָלָיו. (כא) הִלּוּא הַבִּינּוֹתָם מוֹסְדוֹת הָאָרֶץ, הָרִי גַם מִבְּנֵיתָם תּוֹכְלוּ לְהִבֵּן מוֹסְדוֹת הָאָרֶץ. כְּלוֹמֵר, אִם יֵשׁ בָּכֶם דַּעַת לְהִבֵּן, תּוֹכְלוּ לְהִבֵּן מִמּוֹסְדֵי הָאָרֶץ וּמִהַשְׁמִים וּמִעֲרֵכַת הַמִּסְכָּבִים, שֶׁשֶּׁ בּוֹרָא לְעוֹלָם, וְיִרְאוּ וּמִנְחֵנוּ בְּסִדֵּר מְסִדֵּר, וְלֹא נָפֵל בְּמִקְרָה. וְהָאֵדָם שְׁהוּא בַּעַל שֶׁכָּל יִדְרֵשׁ לְדַעַת מִי הוּא

מִדַּעֲתָכֶם מִי הוּא אֲדוֹן הָעוֹלָם הִלּוּא תִשְׁמְעוּ מִן הַמִּזְרָה אֲשֶׁר חָקֵר מִדַּעַתוֹ הִלּוּא הִגֵּד מִן הַקְּבֵלָה אִישׁ מִפִּי אִישׁ מִרְאֵשׁ מִיָּמִים קְדֻמוֹת לְכֶם הִלּוּא הַבִּינּוֹתָם הָאֵם תּוֹכְלוּ לְהִבֵּן מוֹסְדוֹת יִשְׂרָאֵל עַל מָה הִיא עוֹמְדָה,

הֵן אִיִּים, הָרִי אֵת אֵי הֵם. בְּרַחֵם יִשׁוּל, כְּאֶבֶן דֶּק יִשְׁאֵם וְהַפֶּסֶל. (טז) וְלִבְנָנוּ, שֵׁם יַעֲר בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. אֵין דִּי פֶּעֶר, אֵין דִּי בְּעֵצוֹ לְהַכְעִיר בָּהֶם אֵשׁ עַל מִוְכָחוֹ. וְחִיתוֹ, הַבְּחִמּוֹת וְהַעֲוִפּוֹת שֶׁבָּעִיר לְהִבְנוֹ. אֵין דִּי עוֹלָה, אֵין דִּי בָהֶם לְהַקְרִיב עוֹלוֹת לִפְנֵינוּ. (יז) בְּאֵין, כְּלֵא דְבֵר. מֵאֶפֶס וְתַהוּ נִחְשָׁבוּ לוֹ, הַגּוֹיִם נִחְשָׁבִים לִפְנֵינוּ כְּאֵלוֹ הֵם פְּחוֹת מֵאֶפֶס וְתַהוּ. (יח) תְּדַמְיוֹן, תְּדַמּוּ וְתִשּׁוּ. תַּעֲרְכוּ לוֹ, תִּחְשְׁבוּ לִפְנֵינוּ. (יט) הַפֶּסֶל נִסְדָּה חֶרֶשׁ, וְכִי תְדַמּוּ לוֹ אֶת הַפֶּסֶל אֲשֶׁר הָאֵין תִּיכּוֹ הַחִיבוּ מִתְכַּת. וְצִרְף בְּזָהָב יִרְקַעְנֵנוּ, וְהַצּוֹרֵף יִדְרֵד עָלָיו צַפִּי שִׁכְבַּת זָהָב. וְרִתְקוֹת כְּסָף צוֹרֶת, וְשִׁרְשׁוֹת כְּסָף יִחַפֵּר לוֹ הַצּוֹרֵף.

(כ) הַמִּסְכֵּן תְּרוּמָה, הַמִּמְחָה לְהַפְרִישׁ וְלְהַבְדִּיל בֵּין סוּגי הַעֲצִים. "הַמִּסְכֵּן", הַמְלַמֵּד וְרִגִּיל, מִלְשׁוֹן "הַהַסְכֵּן הַסְכַּנְתִּי" (בְּדוֹד נבג). פֶּרֶשׁ אַחֵר, "הַמִּסְכֵּן תְּרוּמָה", הַמִּסְכֵּן וְעֵנִי שְׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהַפְרִישׁ מִכְּסָפוֹ לַעֲשׂוֹת פֶּסֶל יָקָר כִּמּוֹ הַעֲשִׂירִים. לֹא יִמּוּט, לְחַקוֹ בְּמִסְתָּרִים וּכְיֵצֵא בּוֹה, שְׁלֵא יִתְמוּטֵט וְיִתְמַלְקֵל. וְכֵאמֹר, אִם מִתְעַדֵּר לְחַקוֹ, אֵין דְּמִיחוֹ לְעָלָיו. (כא) הִלּוּא הַבִּינּוֹתָם מוֹסְדוֹת הָאָרֶץ, הָרִי גַם מִבְּנֵיתָם תּוֹכְלוּ לְהִבֵּן מוֹסְדוֹת הָאָרֶץ. כְּלוֹמֵר, אִם יֵשׁ בָּכֶם דַּעַת לְהִבֵּן, תּוֹכְלוּ לְהִבֵּן מִמּוֹסְדֵי הָאָרֶץ וּמִהַשְׁמִים וּמִעֲרֵכַת הַמִּסְכָּבִים, שֶׁשֶּׁ בּוֹרָא לְעוֹלָם, וְיִרְאוּ וּמִנְחֵנוּ בְּסִדֵּר מְסִדֵּר, וְלֹא נָפֵל בְּמִקְרָה. וְהָאֵדָם שְׁהוּא בַּעַל שֶׁכָּל יִדְרֵשׁ לְדַעַת מִי הוּא

עטרת מרים

אם לא בגזרת המקום: כב הלא הוא הישב על־חוג הארץ על השמים המסבבים את הארץ ויִשְׁבִּיהָ יושבי הארץ מהו בעיני כְּהַנְבִּים הלא הוא הנוטה כדק פקדים שמים וימתחם פרשם פאהל לשבת תחתיו: כג הוא הנותן רוזנים שרים לאין שפטי ארץ שמתנאים בגדלתם פתהו

עשה אותם: כד כל קד ותנם לאין עד שיאמרו הרי הם אף כל כמי שלא נפועו מעולם אף כאלו בל־זרעו מעולם אף כאלו כל בלי שרש בארץ לגזעם ולא יחורו לקדמותם, וגם נשף בהם בנפחה קלה ויבשו וסערה רוח סערה פקש תשאם ממקומם: כה ואל־מי תדמיוני תוכלו לדמות אותי ואשונה לו יאמר האל הקדוש: כו שאומרום עיניכם וראו מִי־ברא אלה הבוכים והמולות המוציא במספר צבאם בכל יום, לכלם לכל מוכב בשם יקרא בעבור מרב אונים התנלות הבח ואמין והתקדמת פֶּח לכן איש לא נעדר אחר מהם כל ימי עולם:

שי למורא

אדון העולם ומה רצונו שנעשה בעולם, כדי שלא יחטא לעבר על פקדתו, כי את כל מעשה האדם וביא האלהים במשפט על כל נעלם. כב) הישב על חוג הארץ, הלא המורא הוא יושב בשמים שהם כמו העגול הנעשה במחוגה סביב הנקדה שהיא כדור הארץ. ויִשְׁבִּיהָ כְּהַנְבִּים, ויִשְׁבִּי הארץ הם בעיני כְּהַנְבִּים. ואמר בדרך משל, מנרד

האדם היושב מפועל בגבה רב, שכל מה שמתחתיו נדמה בעיניו לקטן. הנוטה כדק שמים, הלא הוא הנוטה את השמים כאדם הנוטה ורעה או קרום. וימתחם פאהל לשבת, פרש אותם כמו אהל שפורשים בשביל לשבת תחתיו. כג) הנותן רוזנים לאין, העושה שרים וגדולים שיהיו לאין ואפס. פתהו עשה, עשה אותם להיות תהו. כד) אף כל נפועו, אותם הרוזנים והשופטים, הרי הם אפלו כאלו לא נפועו מעולם. אף כל זרעו, ואפלו כאלו לא זרעו מעולם, שהוא פחות מנפיעה. אף כל שרש בארץ גזעם, לכשינקרו לא ישריש הנזע בארץ להחליף ענפים. כלומר, לא יחורו לקדמותם, וגם נשף בהם ויבשו, וגם בנשיפת רוח בהם ויתבשו ויאבדו. וסערה פקש

כב הישב על־חוג הארץ ויִשְׁבִּיהָ כְּהַנְבִּים הנוטה כדק שמים וימתחם פאהל לשבת: כג הנותן רוזנים לאין שפטי ארץ פתהו עשה: כד אף כל־נפועו אף בל־זרעו אף בל־שרש בארץ גזעם וגם נשף בהם ויבשו וסערה פקש תשאם: כה ואל־מי תדמיוני ואשונה יאמר קדוש: כו שאומרום עיניכם וראו מִי־ברא אלה המוציא במספר צבאם לכלם בשם יקרא מרב אונים ואמין פֶּח איש לא נעדר:

תשאם, ורוח סערה תשאם ממקומם כהבן הנשא ברוח. כה) ואל מי תדמיוני ואשונה יאמר קדוש, חקב"ה שהוא הקדוש והתבדל מכל גשם ומכל דמיון, הוא מצד עצמו יאמר "ואל מי תדמיוני ואשונה", הלא אין לי דמות ודמיון כלל. כו) מי ברא אלה, מי ברא את כל צבא הבוכים אשר תראו במקום המוציא במספר צבאם, וכו' הוא מוציא בכל יום במספר את צבא המרום. לכלם בשם יקרא, כלומר, לכל אחד מהם יקרא שם הראוי לו לפי הדבר שבעבורו נקרא. מרב אונים ואמין פֶּח איש לא נעדר, מרב האון שיש לו והוא אמין פֶּח, על כל איש מהצבא לא נעדר שלא יקרא לו בשם, ושיהיה כל אחד מהם קים כל ימי עולם.

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, צור כל העולמים, צדיק בכל הדורות, האל הנאמן האומר ועושה, המדבר ומקים, שכל דבריו אמת וצדק: נאמן, אתה הוא יי אלהינו ונאמנים דבריו, ודבר אחד מדבריו אחר לא ישוב ריקם, כי אל מלך נאמן ורחמן אתה. ברוך אתה יי, האל הנאמן בכל דבריו:

רחם, על ציון כי היא בית חיינו, ולעלובת נפש תושיע ותשמח במהרה בימינו. ברוך אתה יי, משמח ציון בבניה:

שִׁמְחָנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְהֵי הַנְּבִיאַ עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֲךָ,
בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לִבָּנוּ, עַל כְּסֹאוֹ לֹא יֵשֵׁב זֶר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד
אַחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בָשָׂם קִדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
בָּרוּךְ אַתָּה יי, מִגֵּן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנִּתְּתָה לָנוּ יי
אֱלֹהֵינוּ לְקִדְשָׁהּ וּלְמִנוּחָהּ, לְכָבוֹד וּלְתַפְאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ
מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ, יִתְבָּרֵךְ שְׁמֲךָ בְּפִי כָל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ
אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

בָּם עַד-אֲבָד הַנְּשֹׂאִים וְהַנְּסֻתִּים מִפְּנֵיךָ:
כֹּא לֹא תַעֲרֹץ מִפְּנֵיהֶם כִּי-יְהִיָּה אֱלֹהֶיךָ בְּקִרְבְּךָ
אֵל גָּדוֹל וְנוֹרָא: (לוי) כִּי וְנִשְׁלַח יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
אֶת-הַגּוֹיִם הָאֵל מִפְּנֵיךָ מַעֲט מַעֲט לֹא תוּכַל
פְּלֹתָם מִהֵרָ פֶּן-תִּרְכַּב עָלֶיךָ חַיַּת הַשָּׂדֶה:
כֵּן וְנִתְּנָם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְפָנֶיךָ וְהָמָּם מְהוּמָה
גְּדֹלָה עַד הַשָּׁמַיִם: כֵּן וְנִתֵּן מַלְכֵיהֶם בְּיָדְךָ
וְהִאֲבִדְתָּ אֶת-שְׂמֹם מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם לֹא-יִתְּצֵב
אִישׁ בְּפָנֶיךָ עַד הַשָּׁמַיִם אִתָּם: כֵּן פְּסִילֵי
אֱלֹהֵיהֶם תִּשְׂרֹפוּן בָּאֵשׁ לֹא-תִחְמֹד פֶּסֶף וְזָהָב
עֲלֵיהֶם וְלִקְחִתָּ לָךְ פֶּן תִּגְקֹשׁ בּוֹ כִּי תוֹעֵבֶת
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא: כֵּן וְלֹא-תִבְיֹא תוֹעֵבָה אֶל-
בֵּיתְךָ וְהָיִיתָ חֵרֶם כְּמֹהוּ שִׁקָּץ | תִּשְׁקָצֶנּוּ
וְתַעֲב | תִּתְעַבְּנוּ כִּי-חֵרֶם הוּא: פ ח כֹּל-
הַמִּצְוָה אֲשֶׁר אֲנִכִּי מִצְוֶה הַיּוֹם תִּשְׁמְרוּן לַעֲשׂוֹת
לְמַעַן תַּחֲיוּן וּרְבִיתֶם וּבִאתֶם וִירִשְׁתֶּם אֶת-
הָאָרֶץ אֲשֶׁר-נִשְׁבַּע יְהוָה לְאַבְרָהָם: כֵּן וְזָכַרְתָּ
אֶת-כָּל-הַדִּרְדָּר אֲשֶׁר הוֹלִיכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ זֶה
אַרְבָּעִים שָׁנָה בְּמִדְבָּר לְמַעַן עֲנִתְךָ לְנִסְתֶּיךָ
לִדְעַת אֶת-אֲשֶׁר בְּלִבְּךָ הַתִּשְׁמֹר כְּתִיב מִצְוֹת
קִרִי מִצְוֹתַי אִם-לֹא: ג וַיַּעֲנֶךָ וַיִּרְעַבְךָ וַיִּאֲכַלְךָ
אֶת-הַמֶּן אֲשֶׁר לֹא-יָדַעְתָּ וְלֹא יָדְעוּן אֲבֹתֶיךָ

קִרְיַאת הַתּוֹרָה לְמִנְחַת שַׁבַּת קוֹדֶשׁ
י וְהָיָה | עַקֵּב תִּשְׁמְעוּן אֶת הַמִּשְׁפָּטִים הָאֵלֶּה
וְשִׁמְרֹתֶם וַעֲשִׂיתֶם אִתָּם וְשָׁמַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
לָךְ אֶת-הַבְּרִית וְאֶת-הַחֶסֶד אֲשֶׁר נִשְׁבַּע
לְאַבְרָהָם: י וְאַהֲבֶיךָ וּבִרְכֶיךָ וְהִרְבֶּיךָ וּבִרְךָ פְּרִי-
בִטְנְךָ וּפְרִי-אֲדָמְתְּךָ דִּגְגֶךָ וְתִירִשְׁךָ וַיִּצְהָרְךָ
שְׁגֵר-אֱלֹפֶיךָ וַעֲשִׂיתָ צֶאֱנֶךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר-
נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם לָתֵת לָךְ: י בָּרוּךְ תִּהְיֶה מִכָּל-
הָעַמִּים לֹא-יְהִיָּה בְּךָ עֶקֶר וְעִקְרָה וּבְבִהְמֹתֶיךָ:
י וְהִסִּיר יְהוָה מִפְּנֶיךָ כָּל-חָלִי וְכָל-מִדּוֹי מִצָּרִים
הָרָעִים אֲשֶׁר יִדְעָתָ לֹא יִשִּׁימֶם בְּךָ וְנִתְּנָם
בְּכָל-שְׁנֵאֲרֶיךָ: י וְאַכְלִיתָ אֶת-כָּל-הָעַמִּים אֲשֶׁר
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ לֹא-תִחוּס עֵינֶיךָ עֲלֵיהֶם
וְלֹא תַעֲבֹד אֶת-אֱלֹהֵיהֶם כִּי-מוֹקֵשׁ הוּא לָךְ: ס
י כִּי תֹאמַר בְּלִבְּךָ רַבִּים הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִמֶּנִּי
אִיכָּה אוּכַל לְהוֹרִישָׁם: י לֹא תִירָא מֵהֶם זָכַר
תִּזְכֹּר אֶת אֲשֶׁר-עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְפָרְעָה
וּלְכָל-מִצְרָיִם: י המִּסַּת הַגְּדֹלָתָ אֲשֶׁר-רָאוּ
עֵינֶיךָ וְהֵאֲתַתָּ וְהִמָּפְתִּים וְהִיד הַחֻזְקָה וְהַזֹּרֵעַ
הַנְּמוּיָה אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כִּי-יַעֲשֶׂה
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְכָל-הָעַמִּים אֲשֶׁר-אַתָּה יֹרֵא
מִפְּנֵיהֶם: כ וְגַם אֶת-הַצֹּרֵעַ יִשְׁלַח יְהוָה אֱלֹהֶיךָ

אֶרֶץ טוֹבָה אֶרֶץ נְחִלֵי מַיִם עֵינַת וְתַהֲמַת יִצְאִים
בְּבִקְעָה וּבְהָרִ: ה אֶרֶץ חֹטֵה וְשַׁעֲרָה וְגִפֶּן וְתַאֲנָה
וְרִמּוֹן אֶרֶץ-זֵית שֶׁמֶן וְדִבְשׁ: ט אֶרֶץ אֲשֶׁר לֹא
בְּמִסְכָּנָה תֹאכַל-בָּהּ לֶחֶם לֹא-תַחֲסֹר כָּל בָּהּ
אֶרֶץ אֲשֶׁר אֲבִנֶיהָ בְּרוֹז וּמַהֲרֶיהָ תַחֲצֹב
נְחֹשֶׁת: י וְאֶכְלָתָּ וְשִׁבַּעְתָּ וּבִרְכָתָּ אֶת-יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ עַל-הָאֶרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר נָתַן-לָךְ: ע"ב בחול

לִמְעַן הוֹדִיעֶךָ כִּי לֹא עַל-הַלֶּחֶם לְבַדּוֹ יַחֲיֶה
הָאָדָם כִּי עַל-כָּל-מוֹצֵא פִי-יְהוָה יַחֲיֶה הָאָדָם:
(ישראל) ד שְׁמֹלֶתְךָ לֹא בִלְתָּהּ מַעֲלִיךְ וְרִגְלֶךָ לֹא
בַצֵּקָה זֶה אַרְבָּעִים שָׁנָה: ה וַיִּדְעַתָּ עַם-לִבְכֶּךָ כִּי
כַּאֲשֶׁר יִיפֹר אִישׁ אֶת-בְּנוֹ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִיִּסְרֶךָ:
וּשְׁמֹרְתָּ אֶת-מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְלַבֵּת בְּדַרְכֵי
וּלְרַאֲהָ אֶת: ו כִּי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מְבִיאָךְ אֶל-

אגרות קודש

ב"ה, ט"ו מנחם אב, ה'תשכ"ב

ברוקלין, נ. י.

לכבוד אחב"י יוצאי אלג'ירה,

ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

בנועם קבלתי מכתבם מיום י"ב מנ"א, עם רשימת החותמים עליו, כולם יעמדו על הברכה,
להתברך בכל המצטרך, בגשמיות וברוחניות גם יחד.

שמחתי לקרוא במכתבם מהחלטתם הטובה בקיום המצוות המעשיות בחיי היום יום, שנוסף
על ההכרח שבדבר מצד עצמו להיותם צווי השם יתברך ויתעלה, בורא עולם ומנהיגו, הרי הם הצנורות
וכלים לקבלת ברכותיו לכל אחד ואחת מכם וב"ב שיחיו.

ובעמדנו ביום סגולה, חמשה עשר באב, שלא היו ימים טובים בישראל כמותו, כדבר משנה,
הבא תיכף אחר תקופת בין המצרים לזכר החורבן והגלות, וכמו שאומרים אנו בתפילה ומפני חטאינו
גלינו מארצנו, יהי רצון שבקרוב ממש נזכה לגאולה השלימה והאמתית. והרי החלטתם הטובה
להרבות בנר מצוה ותורה אור מביאה גאולה הפרטית, גאולת הנפש וגאולת הגוף, ומקרבת גאולה
הכללית של עמנו עם בני ישראל, על ידי משיח צדקנו במהרה בימינו.

השם יתברך ימלא משאלות לבכם לטובה ויצליח מעשה ידיכם.

בכבוד ובברכת הצלחה בגשמיות וברוחניות.

פרק שלישי משנה א

עֲקֹבִיָּא בֶן מִחֶלְלָאֵל אָמַר, הִסְתַּכַּל בְּשִׁלְשָׁה דְּבָרִים וְאֵין אַתָּה בָּא לִידֵי עֲבִירָה. דַּע, מֵאֵין בָּאתָ, וּלְאֵן אַתָּה הוֹלֵךְ, וּלְפָנֶי מִי אַתָּה עֲתִיד לָתֵן דִּין וְחֶשְׁבוֹן. מֵאֵין בָּאתָ, מִמַּטְפֵּה סְרוּחָה. וּלְאֵן אַתָּה הוֹלֵךְ, לְמָקוֹם עֶפֶר רָמָה וְתוֹלַעָה. וּלְפָנֶי מִי אַתָּה עֲתִיד לָתֵן דִּין וְחֶשְׁבוֹן, לְפָנֶי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמַּלְכִּים הַקְדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא:

נקודות משיחות קודש

דרך נוספת - עלי-פי חסידות - לבאר פסקה זו (כענין בפני עצמו):

בהסבר המושג "עבירה" מבואר בחסידות שזהו על-דרך "העברה" מרשות לרשות. כשאדם עובר על רצון ה', הרי הוא "מעביר" את מה שהיה קודם לכן ברשות הקדושה [=רשות-היחיד, "יחידו של עולם" - הקב"ה] לרשות הסטרא-אחרא [=רשות הרבים, שכן הסטרא-אחרא הוא מקום של פירוד וריבוי]. כדי למנוע אפשרות של "עבירה" כזו, על האדם להיות חדור בענין "אחדות ה'" - שאין עוד "רשות" מלבד רשותו של הקב"ה ("אין עוד מלבדו").

זהו אפוא תוכן דברי המשנה - "הסתכל בשלושה דברים": מבואר בכמה מקומות ששלימות האחדות היא דוקא במספר שלוש.

יחיד (מספר אחד) אינו מבטא אחדות - משום שכל עוד אין מציאות שנייה, אחדותו (של היחיד) טרם הועמדה במבחן ואי-אפשר לכנותה עדיין - "אחדות". כשיש שני דברים המנגדים זה לזה, בוודאי שאין להחשיב זאת לאחדות.

אחדות אמיתית היא כאשר יש שני דברים שונים ונפרדים זה מזה ובכל-זאת שניהם מסכימים זה לזה ושרויים באחדות זה עם זה. החיבור והצירוף בין שני הדברים הוא מציאות חדשה, מציאות שלישית. נמצא כי דוקא המספר שלוש מבטא אחדות באופן השלם ביותר.

בדומה לכך אנו מוצאים בענין "שני כתובים המכחישים זה את זה - עד שיבוא הכתוב השלישי ויכריע ביניהם". כלומר, ההסכמה בין שני הכתובים נפעלת על ידי "כתוב שליש" המכריע ביניהם.

כך גם לגבי בריאת העולם: ביום הראשון נאמר "יום אחד" שכן אז היה הקב"ה "יחיד בעולמו". ביום השני לא נאמר "כי טוב" לפי שבו נבראה המחלוקת. דוקא ביום השלישי נאמר פעמיים "כי טוב", כי המספר שלוש שולל מחלוקת ופועל אחדות.

זאת אפוא כוונת משנתנו - "הסתכל בשלושה דברים": כאשר מתבוננים בכל שלושת הדברים - רואים ומבינים כי מציאות העולם אינה סותרת למציאות ה', אלא להיפך, "בארץ מתחת" נרגש ש"אין עוד" (מלבדו יתברך) - אזי, "אין אתה בא לידי עבירה".

לאחר דברי המשנה "הסתכל בשלושה דברים", מפרטת המשנה את שלושת הדברים - "דע מאין באת, ולאן אתה הולך, ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון".

נשאלת השאלה: "מניינא למה לי?"¹, לשם מה צריך להודיע מראש את מספר הדברים? ואף אם נאמר כי יש חשיבות ביריעת המספר - הלוא המשנה עצמה מפרטת ומונה את הדברים שבהם צריך להסתכל והכל רואים כי שלשה הם!

אחד הביאורים הוא:

אמירת המשנה "הסתכל בשלושה דברים" היא ענין העומד בפני עצמו גם בלי הפירוט שבהמשך. כלומר, באומרה "הסתכל בשלושה דברים" רומזת המשנה לשלושה דברים יסודיים, שעל-ידי הסתכלות בהם - "אין אתה בא לידי עבירה".

מה הם שלושת הדברים?

ההתבוננות הראשונה צריכה להיות במאמר רז"ל², "אני נבראתי לשמש את קוני". בשלב ראשון אנו רואים רק שני "דברים": (א) האדם ("אני"), (ב) הקב"ה ("קוני"). אומרת לנו משנתנו כי אין די בהתבוננות בשני דברים אלה ומוכרחים "להסתכל בשלושה דברים". דהיינו, בנוסף על מציאות האדם ומציאות הקב"ה, עלינו להתבונן גם במציאות העולם אשר נברא על-ידי הקב"ה כדי שבו ועל-ידו יעבוד האדם את הקב"ה ("לשמש את קוני").

תכלית בריאת העולם וירידת הנשמה למטה, בעולם הזה התחתון, היא להשלים את הכוונה האלוקית - "נתאוה הקב"ה להיות לו יתברך דירה בתחתונים"³. יהודי בעבודתו מזכך את הגוף והנפש הבהמית וגם את חומרות העולם ועל-ידיה הוא עושה לקב"ה "דירה".

על כן נחוצה הסתכלות ב"שלושה דברים": לא מספיק שהאדם עושה את גופו הגשמי ("אני") "דירה" לקב"ה; עליו לעשות גם מהעולם הזה התחתון "דירה" לו יתברך.

ומזה שלמען מטרה זו - העבודה של עשיית דירה לו יתברך בתחתונים - כדאית היתה ירידת הנשמה למטה⁴, למדים אנו את גודל המעלה שב"דירה" זו, עד כדי כך, שגם הנשמה עצמה מתעלית על ידי גילוי עצמותו של הקב"ה ("דירה לו יתברך"), ו"עליה" זו מונעת ממנה את האפשרות של עשיית חטא - "אין אתה בא לידי עבירה"!

(ספריהשחות ה'תנש"א, כך ב)

(ספריהשחות ה'תשמ"ט)

1. לשון הש"ס שבת עג, ב. ועוד. 2. קידושין פב, ב. 3. ראה תניא פרק לו. מדרש-תנחומא נשא טו. 4. "כי הנשמה עצמה אינה צריכה תיקון כלל" (תניא פרק לו).

לוח זמנים לשבוע פרשת ואתחנן בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמונה"ז											
			ש	א	ש	א										
באר שבע (ק)	6:04	6:07	8:46	8:48	9:23	9:24	10:32	10:32	13:20	13:18	19:28	19:22	19:56	19:49	19:03	20:00
חיפה (ק)	6:00	6:04	8:43	8:45	9:21	9:22	10:30	10:31	13:19	13:17	19:33	19:27	19:58	19:51	18:58	20:02
ירושלים (ק)	6:01	6:05	8:43	8:46	9:21	9:22	10:30	10:30	13:18	13:16	19:32	19:26	19:55	19:48	18:47	19:59
תל אביב (ק)	6:02	6:06	8:45	8:47	9:22	9:24	10:31	10:32	13:20	13:18	19:30	19:23	19:57	19:51	19:04	20:02
אוסטריה, וינה (ק)	5:43	5:51	8:25	8:31	9:19	9:23	10:34	10:36	13:36	13:34	20:16	20:06	20:53	20:42	19:49	20:57
אוסטרליה, מלבורן (ח)	7:11	7:03	9:09	9:05	9:46	9:42	10:41	10:38	12:55	12:54	17:42	17:47	18:10	18:15	17:28	18:26
אוקראינה, אודסה (ק)	5:50	5:57	8:33	8:38	9:24	9:27	10:38	10:40	13:38	13:37	20:14	20:04	20:50	20:39	19:48	20:53
אוקראינה, דונייצק (ק)	5:17	5:26	8:00	8:05	8:54	8:57	10:08	10:10	13:10	13:09	19:50	19:39	20:27	20:16	19:23	20:30
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	5:27	5:36	8:09	8:15	9:04	9:08	10:19	10:21	13:22	13:20	20:02	19:51	20:40	20:28	19:35	20:43
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	5:48	5:57	8:28	8:35	9:27	9:31	10:43	10:45	13:48	13:46	20:33	20:21	21:12	21:00	20:05	21:15
אוקראינה, קייב (ק)	5:40	5:49	8:20	8:27	9:19	9:23	10:35	10:37	13:40	13:38	20:26	20:14	21:05	21:05	19:58	21:09
איטליה, מילאנו (ק)	6:19	6:26	9:02	9:06	9:51	9:54	11:05	11:07	14:04	14:03	20:40	20:30	21:13	21:02	20:14	21:16
אקוודור, קיטו (ח)	6:16	6:15	8:46	8:45	9:16	9:15	10:18	10:17	12:50	12:48	18:22	18:21	18:45	18:44	18:03	18:53
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	7:38	7:32	9:41	9:37	10:17	10:13	11:12	11:09	13:29	13:28	18:21	18:25	18:48	18:52	18:07	19:03
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	8:41	8:33	10:34	10:30	11:14	11:09	12:07	12:04	14:20	14:19	19:00	19:06	19:31	19:37	18:47	19:48
ארה"ב, בולטימור (ק)	6:15	6:21	8:59	9:02	9:41	9:44	10:53	10:54	13:46	13:45	20:07	19:59	20:38	20:30	19:43	20:42
ארה"ב, ברוקלין (ק)	6:02	6:08	8:46	8:49	9:29	9:32	10:41	10:42	13:36	13:34	19:59	19:51	20:31	20:22	19:35	20:35
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	6:02	6:08	8:46	8:49	9:30	9:32	10:42	10:43	13:36	13:35	20:00	19:52	20:32	20:23	19:35	20:35
ארה"ב, דטרויט (ק)	6:35	6:41	9:18	9:22	10:04	10:07	11:16	11:18	14:13	14:11	20:39	20:31	21:12	21:03	20:14	21:15
ארה"ב, האוסטון (ק)	6:47	6:50	9:28	9:30	10:04	10:06	11:13	11:14	14:00	13:58	20:07	20:01	20:33	20:27	19:44	20:38
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	6:11	6:15	8:54	8:56	9:32	9:33	10:42	10:42	13:31	13:29	19:43	19:36	20:11	20:04	19:20	20:16
ארה"ב, מיאמי (ק)	6:52	6:55	9:33	9:34	10:07	10:08	11:15	11:15	13:59	13:57	20:00	19:55	20:26	20:20	19:38	20:31
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	5:57	6:03	8:40	8:44	9:25	9:27	10:37	10:38	13:32	13:30	19:57	19:48	20:29	20:20	19:32	20:32
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	6:27	6:32	9:10	9:14	9:54	9:56	11:05	11:07	14:00	13:58	20:23	20:15	20:55	20:46	19:58	20:58
ארה"ב, שיקגו (ק)	5:54	6:00	8:38	8:42	9:23	9:25	10:35	10:36	13:31	13:29	19:56	19:48	20:29	20:20	19:31	20:33
בוליביה, לה-פס (ח)	6:53	6:49	9:13	9:11	9:43	9:41	10:43	10:41	13:08	13:07	18:23	18:24	18:47	18:48	18:06	18:57
בלגיה, אנטוורפן (ק)	6:22	6:31	9:01	9:09	10:02	10:07	11:19	11:21	14:25	14:23	21:12	21:01	21:53	21:40	20:45	21:56
בלגיה, בריסל (ק)	6:23	6:32	9:03	9:10	10:03	10:07	11:19	11:22	14:25	14:23	21:11	21:00	21:52	21:39	20:44	21:55
ברזיל, סאן פאולו (ח)	6:36	6:31	8:50	8:47	9:22	9:19	10:20	10:18	12:42	12:41	17:53	17:55	18:13	18:15	17:37	18:25
ברזיל, ריו דה-ז'ניירו (ח)	6:23	6:18	8:37	8:35	9:09	9:07	10:08	10:05	12:30	12:29	17:37	17:40	18:02	18:04	17:21	18:14
בריטניה, לונדון (ק)	5:39	5:48	8:18	8:26	9:20	9:24	10:36	10:39	13:43	13:41	20:33	20:21	21:12	20:59	20:08	21:16
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	5:41	5:51	8:17	8:26	9:25	9:30	10:43	10:45	13:52	13:50	20:46	20:34	21:30	21:16	20:21	21:33
גרמניה, ברלין (ק)	5:42	5:52	8:20	8:28	9:24	9:29	10:41	10:44	13:49	13:47	20:42	20:30	21:23	21:09	20:14	21:26
גרמניה, פרנקפורט (ק)	6:08	6:17	8:49	8:56	9:47	9:51	11:03	11:05	14:08	14:06	20:52	20:41	21:31	21:19	20:25	21:35
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	6:40	6:35	8:51	8:49	9:24	9:21	10:22	10:19	12:43	12:41	17:52	17:55	18:11	18:13	17:36	18:23
הודו, מומבאי (ח)	6:18	6:20	8:57	8:58	9:29	9:29	10:35	10:35	13:16	13:15	19:09	19:05	19:33	19:29	18:48	19:39
הודו, פונה (ח)	6:15	6:17	8:53	8:54	9:25	9:26	10:32	10:31	13:12	13:11	19:04	19:01	19:29	19:25	18:43	19:34
הונגריה, בודפשט (ק)	5:34	5:42	8:16	8:22	9:09	9:13	10:24	10:25	13:25	13:23	20:03	19:53	20:40	20:29	19:37	20:43
טורקיה, איסטנבול (ח)	5:06	5:12	7:49	7:53	8:33	8:36	9:45	9:47	12:41	12:39	19:05	18:57	19:37	19:28	18:40	19:41
יוון, אתונה (ק)	6:36	6:42	9:20	9:23	10:01	10:03	11:12	11:13	14:05	14:03	20:24	20:16	20:54	20:46	20:00	20:58
מולדובה, קישינב (ק)	5:56	6:04	8:39	8:44	9:31	9:34	10:45	10:47	13:46	13:44	20:23	20:13	20:59	20:48	19:57	21:03

רעא

לוח זמנים לשבוע פרשת ואתחנן בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	6:15	6:17	8:54	8:55	9:26	9:26	10:32	10:32	13:12	13:13	19:07	19:03	19:31	19:27	18:45	19:36
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ (ח)	7:35	7:26	9:20	9:16	10:03	9:58	10:55	10:51	13:04	13:05	17:35	17:42	18:08	18:15	17:23	18:27
נפאל, קטמנדו (ח)	5:32	5:35	8:13	8:15	8:48	8:49	9:56	9:57	12:42	12:41	18:46	18:40	19:12	19:06	18:23	19:17
סין, בייג'ין (ח)	5:21	5:27	8:05	8:09	8:48	8:51	10:00	10:01	12:54	12:53	19:17	19:09	19:48	19:40	18:50	19:52
סינגפור, סינגפור (ח)	7:05	7:04	9:36	9:35	10:05	10:04	11:08	11:07	13:40	13:39	19:15	19:13	19:38	19:36	18:56	19:45
פולין, ורשא (ק)	5:12	5:22	7:51	7:59	8:54	8:59	10:11	10:14	13:19	13:17	20:09	19:57	20:51	20:38	19:41	20:55
פרו, לימה (ח)	6:23	6:21	8:46	8:45	9:16	9:14	10:17	10:15	12:43	12:42	18:04	18:04	18:27	18:27	17:46	18:36
צרפת, ליוון (ק)	6:35	6:43	9:18	9:23	10:08	10:11	11:22	11:24	14:22	14:20	20:56	20:46	21:31	21:21	20:30	21:34
צרפת, פריז (ק)	6:37	6:46	9:19	9:25	10:14	10:18	11:29	11:31	14:32	14:31	21:15	21:05	21:52	21:40	20:49	21:55
קולומביה, בוגוטה (ח)	5:53	5:53	8:26	8:25	8:55	8:54	9:59	9:58	12:32	12:31	18:10	18:08	18:33	18:31	17:51	18:40
קנדה, טורונטו (ק)	6:17	6:24	9:01	9:05	9:48	9:51	11:01	11:02	13:58	13:56	20:30	20:21	21:01	20:51	20:05	21:05
קנדה, מונטריאול (ק)	5:50	5:57	8:33	8:37	9:22	9:25	10:36	10:38	13:35	13:33	20:10	20:00	20:43	20:33	19:44	20:47
קפריסין, לרנקה (ק)	6:02	6:07	8:45	8:48	9:24	9:26	10:34	10:35	13:25	13:23	19:39	19:32	20:08	20:00	19:15	20:12
רוסיה, לובאוויטש (ח)	5:23	5:34	7:56	8:07	9:10	9:15	10:28	10:31	13:40	13:38	20:39	20:25	21:24	21:09	20:10	21:28
רוסיה, מוסקבה (ח)	4:53	5:04	7:23	7:35	8:41	8:47	10:00	10:03	13:13	13:11	20:19	20:05	21:03	20:47	19:50	21:06
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	5:12	5:20	7:54	8:00	8:47	8:50	10:01	10:03	13:03	13:01	19:40	19:30	20:16	20:05	19:14	20:20
שווייץ, ציריך (ק)	6:16	6:24	8:59	9:04	9:51	9:55	11:06	11:08	14:07	14:05	20:50	20:39	21:22	21:10	20:23	21:25
טאילנד, בנגקוק (ח)	6:05	6:05	8:41	8:41	9:12	9:12	10:17	10:17	12:55	12:54	18:42	18:39	19:06	19:03	18:22	19:12

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משפחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התוועדות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהי רָצוֹן מִלְפָּנֶיךָ יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעֲדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לְמַחֲזֵז חֲפָצֵנוּ לְחַיִּים וְלְשִׂמְחָה וְלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכָּף כָּל-אֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיִּית רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל-פּוֹרְעָנוֹת הַמַּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לְעוֹלָם. וְתַשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל-מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתַתִּיב לָחֵן וְלִחְסֵד וְלִרְחֻמִּים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל-רֹאֵינוּ, וְתַגְמִלֵנוּ חֲסִדִּים טוֹבִים וְתַשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּת כָּל-פֶּה: בְּרוּךְ אַתָּה יי, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שׁי **הלוי** בן חנה
וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר
ויוצאי חלציהם
צבי' ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**
שלום יצחק **הלוי** ומשפחתו
רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**
זבולון הלוי וזוגתו **רות**
חגית ובעלה **גבריאל סופייב**
שמעי' הלוי וזוגתו **מוראל**
אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**
יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו
לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל – P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: www.DvarMalchus.Org

www.otzar770.com • www.lahak.org • www.Chasidut.TV

...

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: office@chazak.co.il – www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00693
11/08/2019

2 3 0 4 - 3 3 7 7

P.P.
שולם
1949
תל אביב

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים

